IOANNIS
PICI MIRANDVLAE
CONCORDIAEQVE
Comitis,

Theologorum & Philosophorum, sine controuersia, Principis: Viri, siue linguarum, siue rerum, & humanarum, & diuinarum cognitionem spectes, doctrinâ & ingenio admirando:

ITEM, TOMO SECVNDO

IOANNIS FRANCISCI PICI
PRINCIPIS, EX EADEM ILLVSTRI
prosapia oriundi;

Viri & philosophi, tàm bonarum artium & disciplinarum, quàm veterum philosophorum dogmatum, omni genere & virtute praestantissimi:

OPERA quæ extant omnia:

non tàm literatis viris vtilia, quàm necessaria, in vnum Corpus redacta:

Quorum ELENCHI *post vitam Authoris habentur.*

Accesserunt etiam Rerum & verborum memorabilium, atq; scriptorum, quorum sententiæ & opiniones quacunq; de re allegantur & citantur, duo INDICES locupletissimi.

Editio vltima, superioribus multò correctior & locupletior.

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Maiest.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI.

PRIVILEGIVM LEONIS X. PONTIFICIS MAXIMI DE EDITIONE LIBRORVM IOANnis Francisci Pici Mirandulæ Domini & Concordiæ Comitis.

DILECTO FILIO LEO X. PONTIFEX MAXIMVS, Ioan. Francisco Pico Mirandulæ Domino & Concordiæ Comiti.

DILECTE fili. salutem & Apostolicam benedictionem: nobis semper peculiare fuit (quod & domus nostra quoq; antea obseruauit) eos homines libenter & amplecti & fouere, qui aliqua doctrinæ & virtutis conditione præstarent, inter alios verò omnes familiam tuam cum suo ipsius splendore & nobilitate, tùm Ioannis Pici patrui tui excellentia, qui vir multiplici scientiarum genere vnicus sua ętate atq; conspicuus cum gratiæ memoriæ Laurentio Medice nostro secundùm carnem genitore coniunctissimè ac familiarissimè vixit, omni beneuolentiæ studio & dilectionis officio summus assiduè prosecuti. Huc item accedit, quod tu summo ingenio, summaq; eruditione præditus à tuis maioribus nusquàm degenerando, sed eorum vestigijs egregiè insistendo, dignum te ac idoneum præbes, vt non modò antiquæ inter nos amicitiæ vinculum retinere, verùm etiam amorem nostrum & paternam in te tuosq; charitatem maiorem in modum excitare indiesq; augere possis, quippe qui omnibus operib. per ipsum patruum tuum compositis, quæ morte præuentus partim fortè imperfecta, partim inemendata reliquerat, tuis etiam, quæ ipse multa & egregia edidisti, simul perfectionem limamq; adhibuisti: eaq; (velut nobis dilectus filius noster Hercules sanctæ Agathæ Diaconus Cardinalis de Rangonibus tuo nomine retulit) ad communem vsum studiosorum (quibus nos inprimis fauemus) magis castigata, quàm antea in lucem edere & publico donare, ac vt emendatiora nitidioraque exeant, conducto calcographo in oppido tuo Mirandulæ proprijs sumptibus te etiam pręsidente imprimenda constituisti. Sed quia vereris, ne si ipsa volumina inconsultò prodirent, ab aliquibus alijs in honoris tui pręiudicium & damnum statim denuò imprimerentur: Curasti nobis per Cardinalem præfatum humiliter supplicari, vt tibi de remedio opportuno benigniter prouidere dignaremur. Nos autem huiusmodi supplicationibus inclinati, cupientes (quàtum cum Deo possumus) honestis tuis votis annuere pariterq; indemnitati consulere vt promptiùs, & securiùs tàm laudabile Opus peragendum aggrediaris: omnibus & singulis Christianam fidem vbilibet profitentibus sub excommunicatione latæ sententiæ, à qua nemo absolui, nisi per Romanum Pontificem, præterquàm in mortis articulo satisfactione præuia possit: nostris verò subditis etiã ducentorum aureorum, & amissionis ipsorum voluminũ accusatoribus pro medietate, & cuicunq; tibi placuerit, pro reliquo applicandorum statim & de facto per quemlibet cuiuscunq; cõditionis & gradus contrafacientem incurrendis, & irreuocabiliter exigendis pœnis, per præsentes expresse inhibendo mandamus, ne quisquam sub aliquo prætextu vel quæsito colore huiusmodi tua & patrui tui opera, & libros per te, vt suprà, publicandos, quoad vixeris, absq; tuo expresso consensu, & concessione per se vel alios imprimere, aut imprimenda locare audeat vel præsumat. Mandantes omnibus & singulis nostris, & sedis Apostolicæ legatis, Prolegatis, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ordinarijs & eorum vicarijs ac alijs quibuscunque, ad quos spectat, spectareque poterit quomodolibet in futurum: vt tibi in præmissis, quoties opus fuerit, & à te vel tuis mandatarijs ad hoc destinatis fuerint requisiti, In virtute sanctæ obedientiæ omni opportuno fauore & auxilio pro nostra etiam, & huius sanctæ Sedis reuerentia adesse, & assistere debeant. Et ne de inhibitione & mandato nostro huiusmodi ignorari contingat, volumus harum exemplum in quolibet primo dictorum librorum folio ad verbum imprimi & apponi, eiq;, ac si præsentes sub anulo Piscatoris signatę forent, fidem indubiam per quemlibet haberi, constitutionibus & ordinationibus Apostolicis cæterisq; contrarijs non obstantibus quibuscunque.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub anulo Piscatoris, die 10. Aprilis 1519. Pontificatus nostri anno 7. A tergo. Ia. Sadoletus.

CENSVRA ALEXANDRI P.M. EIVS NOMINIS VI. OPERVMQVE AVTHORIS A NONNVLLIS, CALVMNIIS impetitorum, defensio.

ALEXANDER SERVVS SERVORVM DEI DILECTO FILIO, NOBILI VIRO,

Ioanni Pico, Comiti Mirandulæ.

DILECTE fili, Salutem & Apostolicam benedictionem. Omnium catholicorum quieti, & famæ, eorum præsertim quos generis nobilitas, literarum disciplina, vitæ fideiq́ orthodoxæ integritas commendat, quantum cum Deo licet, consulimus. Dudum siquidem, cùm primùm ad Innocentium Papam VIII. prædecessorem nostrum, & Romanam curiam te contulisses, & Noningentas in Theologia, & alijs facultatibus conclusiones, ex permissione præfati prædecessoris, publicè (vt moris est) disputandas affixisses, quas sub Apostolicæ sedis correctione, te sustentare offerebas, & dictus prædecessor, inter illas aliquas fidei & religioni nostræ contrarias, erroneas, scandalosas, & malè sonantes, ac de non sana doctrina suspectas, ab aliquibus intellexisset: tunc integritati fidei consulere volens, ne fidelium mentes (& præsertim simplicium qui ad huiusmodi publicas disputationes confluere solent) corrumperentur, nonnullis venerabilibus fratribus, tunc suis, tunc nostris Episcopis, & alijs sacræ Theologiæ, ac vtriusq́ iuris professoribus per eum nominatis per literas suas, in forma breuis, commisit, & mandauit, vt contenta in dictis conclusionibus examinarent, an aliquæ ex illis, ex vi verborum à fide catholica dissonarent, aut hæresim saperent: seu dubiæ & ancipites, ad erroneum sensum trahi possent: & ipsi prædecessori referrent, sicuti pleniùs in dicto breui, continetur vt habita fideli relatione eorum, opportunè prouideret. Qui quidem Episcopi & professores, eidem prædecessori retulerunt, quasdam sibi videri conclusiones suspectas, & vt asserebant hæresim sapientes, quas tamen cõclusiones, gratia tantùm scholasticæ disputationis, ac sub Apostolicæ sedis correctione disputandas publicaueras, & tales demùm eas te habiturum professus es, quales per eundem prædecessorem nostrum indicarentur: iureiurãdo promittens, cuicunq́ declarationi, quam ipsum prædecessorem super hoc facere contingeret, assensurum. Deinde verò per dictum prædecessorem, accepto te, quendam alium librum, Apologeticum edidisse, in quo easdem conclusiones, in meliorem & catholicum sensum declarans, interpretabaris, & circa eas intellectum sinceræ fidei, explicabas ijdem prædecessor, ne præmissæ propositiones, corda fidelium, quoquomodo corrumperent interdixit lectionem libelli prædictarũ Noningentarum conclusionum, te tamẽ, nulla ob præmissa incurrisse existimationis notam declarauit, vt in eisdem literis, quarum tenorem hic pro expresso haberi volumus, latiùs continetur. Verùm, eidem prædecessori, postea aliquibus suggerẽtibus prætextu dicti apologetici, te præmisso iuramento tuo contrauenisse, te in Gallijs agentẽ, ad curiam citari mandauit, cuius mandatis reuerẽter acceptis ad Romanam curiam regressurus iter arripuisti: cumq́ in Italiam peruenisses, ex beneplacito ipsius prædecessoris, in partibus Florentiæ substitisti. Interim verò præmissis ad nostram notitiam deductis, inquisitaq́ per nos totius negotij veritate, compertoq́, & præsertim referentibus Venerabili fratre nostro Georgio Episcopo Albanensi, & Vlixbonensi, ac dilectis filijs Ioanne Baptista de Vrsinis, Tituli sanctorum Ioannis & Pauli presbytero, & Frãcisco, sancti Eustachij diacono, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, quibus specialiter commisera-

miseramus, vt adhibito secum dilecto filio Paulo Genuensi theologiæ, ac ordinis sancti Dominici professore, & sacri palatij Apostolici Magistro se accuratè informarent & nobis referrent: nihil aliud postea contra te actum, processum, seu attentatum fuisse, quodq; in eodem apologetico, quod in orthodoxam fidem, à cuiusuis suspicionis nota, mentem tuam apud omnes reuelandam scripseras, iudicium, & determinationem ipsius prædecessoris, ac sedis Apostolicæ, cui te humiliter submisisti, continuè expectare affirmabas, & in præmissa promissione, & iuramẽto tuo perstiteris, prout etiam persistere intendis, & denuò etiam promittis. Ideò nos bonam & integram mentem, & sinceritatem fidei, ac in nos & sedem Apostolicam deuotionem & obedientiam tuã, paterno affectu complectentes, ac te, quẽ etiam diuina largitas, varijs virtutib. illustrauit, pro potiori cautela tua, ab omni reatu periurij, si quem etiam forsan indirectè, dicto iuramento tuo, cuius formam hic haberi volumus pro expresso, aliquo modo contraueniendo incurrisses, absoluentes, & absolutum fortè censentes causam commissionis huiusmodi aduersus te, & illius statum indiuidualem, pro expresso etiam habentes, & quantus pendeat coram quibuscunq; iudicibus, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus, ad nos aduocãtes, motu proprio, & ex certa scientia, extinguimus: teq; in eodem iuramento tuo persistentem, iuxta formam literarum ipsius prædecessoris, nullam omninò propter præmissa incurrisse extimationis notam, & propter editionem declarationum & Apologetici huiusmodi, aut aliàs, nullam hæresis speciem, vel suspicionem, aut notam sinistram incurrisse, seu in crimen veri vel ficti relapsi incidisse, aut pœnas vel censuras in iure vel alias, contra hæreticos, vel de hæresi suspectos, contentas, siue latas, quomodolibet incurrisse: Similibus motu & scientia, auctoritate præfata per præsentes decernimus, & declaramus, inhibentes, districtiusq; in vim sanctæ obedientiæ mandãtes, ordinarijs locorum, & commissarijs, ac officialibus quibuscunq;, etiam hæreticæ prauitatis inquisitoribus, ne te præmissorum occasione, quomodolibet molestare, seu inquirere præsumant, decernentes irritum & inane, si secus, super his à quoquam, quauis autoritate scienter vel ignoranter cõtigerit attentari, præmissis necnon constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, cæterisq; in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunq;, de quibus etiam, hic expressè facienda esset mentio specialis. Datum Romæ, apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die xviij. Iunij. M. CCCC. XCIII. Pontificatus anno primo.

IOAN.

JOANNIS PICI MIRANDULÆ ET CONCORDIAE PRINCIPIS V.C. VITA, PER IOANNEM FRANCISCUM ILLUST. PRINCIPEM PICI FILium conscripta.

OANNIS Pici patrui mei vitam scribere orsus, præfaodum Lectoribus in primis duco, ne aut quòd fratris filius, aut quòd discipulus fuerim, me aliquid in gratiam blādientium more, dicturum suspicentur. Nibil hîc amicitiæ datum, nihil familiæ, nihilq; beneficijs (quæ maxima profectò in me extiterunt) ficticia laude repensum. Tantum quippè ab adulatione seiuncta est narratio mea, quantum abfuit adulandi necessitas, tantumque caui, ne me, vel mentitum, vel vehementem in laudibus legentes arbitrarentur, si quicquid de ipso conceperam, literis tradidissem, vt illud fuerit fortasse periculum, ne parum potuerint, vel ipsæmet virtutes excelsæ, vel earum assertores coarguere. quod vel hoc argumento videre licet. Cùm plurimæ doctorum nostræ ætatis hominum & ex primoribus quidem elucubratissimæ scriptiones non modò his quæ sumus dicturi, locupletissimum reddiderint testimonium, sed dum uteretur hac luce & postquam eam cum potiore commutauit, in eius me & morum, & doctrinæ præconijs præcelluerint: quarum nonnullas in huius libri calce, post commentationes ipsius adscribi iossi vt firmior testibus, non gentilicijs fides adhiberetur. Paternum genus (licet ab Constantino Cęsare per Picum pronepotem, à quo totius familiæ cognomentum memoriæ proditum sit, traxisse primordia) missum facientes, ab ipso tempore oatiuitatis sumemus initium, tum quod familiæ forsan non minus honoris ille contulerit quàm acceperit, tum quod proprias animi dotes reliquaq; totius vitæ & obitus seriem præ se ferentia, quæ vel proprijs aut auribus, aut oculis hausi, vel ab grauissimis excepi testibus, aperienda duxerim, posthabitisq. & stemmate & præclaris auorum facinoribos recensenda.

Anno à partu Virginis tertio & sexagesimo supra millesimum & quadringentesimum, Pio secundo Pont. Maximo Ecclesiæ præside, & Federico tertio, habenas Imperij Romani moderante, mater Iulia, ex nobili Boiardorum familia, Ioanni Francisco patri, vltimo eum partu peperit: iam enim Galeottum maiorem natu, ex quo sum genitus, & Antonium Mariam, sororesq; duas enixa fuerat, quarum altera, Leonello iam coniugi, Albertum Pium ex Carpi principibus vnum edidit, nunc Rodulphi principis Gonzagæ consors: altera Pino Ordelapho Foroliuensi principe, cui iam pridem nupserat, vita functo, Montis agani Comiti secundas nuptias concessit. Prodigium haud paruuio ante ipsius ortum apparuit: visa enim circularis flamma est, supra parientis matris astare cubiculum, moxque euanescere, fortasse nobis insinuans, orbicularis figuræ intellectus perfectione simillimum eum futurum, qui inter mortales eadem bora proderetur, vniuersoq; terræ globo excellentia nominis, circumquaque celebrandum, cuius mens semper cœlestia ignis instar petitura esset, cuiusque ignita eloquia, flammatæ menti consona, Deum nostrum (qui ignis comburens est) totis viribus quandoque celebratura: sed statim obtutibus hominum, vt illa euanuit, occulenda. Legimus quippè doctissimorum sanctissimorumq; hominum ortus, insolita quandoq; signa aut præcessisse, aut subsequuta fuisse, veluti eorum incunabula infantium ab aliorum cœtu diuino nutu segregantia, summisque rebus gerendis natos indicantia. Sic vt omittam reliquos, examen apium Ambrosij magni ora lustrauit, io eaq; introgressum est, deinde exiens, altissimumq; volans, seq; inter nubila condēs, paternos, aspectusq; aliorum qui aderant visus elusit: quod præsagium Paulinus plurifaciens, scriptorum eius fauos nobis indicasse disseruit, qui cœlestia dona enunciarent, & mentes hominum de terris ad cœlum erigerent.

Forma autem insigni fuit & liberali, procera & celsa statura, molli carne, venusta facie, in vniuersum albenti colore, decentique rubore interspersa, cæsijs & vigilibos oculis, flauo & inaffectato capillitio, dentibus quoque candidis & æqualibus. Sub matris imperio, ad magistros disciplinas delatus ita ardenti animo studia homanitatis excoluit, vt breui inter Poëtas & Oratores tempestatis illius præcipuos, nec iniuria collocandus esset. In discendo quidem celerrimus erat, prompto adeò ingenio præditus, vt audita semel à recitante carmina, & directo, & retrogrado ordine, mira omnium admiratione recenseret, tenacissimaq; retineret memoria, quod cæteris contra euenire solet: nam qui celeri sunt ingenio, natura fieri sępè solet, vt non multùm memoria valeant, qui verò cum labore percipiunt, tenaciores perceptorum euadāt. Dum verò quartum & decimum ætatis annum ageret, matris iussu, quæ sacris eum initiari vehementer optabat, discendi iuris pontificij graoa, Bononiaio se transtulit: quòd cùm biennium degustasset, meris id inniti traditionibus conspicatus, aliò deflexit, non tamen absque bonæ frugis fœtura, quando puer, & quidem tenellus, ex epistolis summorum Pontificum, quas Decretales vocant, epitomen quandam seu breuiarium compilauerit, quo omnes concisiùs, quàm fieri potuit, sanctionum illarum sententias, conclusit, consummatis professoribos, opus non tenue. Sed secretarum naturæ rerum cupidus explorator tritas has semitas derelinquens, intellectus speculationi Philosophiæq; cùm humanæ, tùm diuinæ, se penitùs dedidit, cuius enancìscendæ gratia non tantùm Italiæ, sed & Galliarum literaria gymnasia perlustrans, celebres doctores tempestatis illius, more Platonis & Apollonij scrupulosisslinè perquirebat, operam adeò indefessam studijs illis impendens, vt consummatus simul & Theologus simul & Philosophus imberbis adhuc & esset & haberetur. Iamque septennium apud illos versatus erat quando humanæ laudis & gloriæ cupidus (nondum enim diuioo amore caluerat, vt palàm fiet) Romam migrauit, inibique ostentare cupieos,

eos,

miseramus, ut adhibito secum dilecto filio Paulo Genuensi theologiæ, ac ordinis sancti Dominici professore, & sacri palatij Apostolici Magistro se accuratè informarent & nobis referrent: nihil aliud postea contra te actum, processum, seu attentatum fuisse, quodq; in eodem apologetico, quod in orthodoxam fidem, à cuiusuis suspicionis nota, mentem tuam apud omnes reuclandam scripseras, iudicium, & determinationem ipsius prædecessoris, ac sedis Apostolicæ, cui te humiliter submisisti, continuè expectare affirmabas, & in præmissa promissione, & iuramēto tuo perstiteris, prout etiam persistere intendis, & denuò etiam promittis. Ideò nos bonam & integram mentem, & sinceritatem fidei, ac in nos & sedem Apostolicam deuotionem & obedientiam tuã, paterno affectu complectentes, ac te, quē etiam diuina largitas, varijs virtutib. illustrauit, pro potiori cautela tua, ab omni reatu periurij, si quem etiam forsan indirectè, dicto iuramento tuo, cuius formam hic haberi volumus pro expresso, aliquo modo contraueniendo incurrisses, absoluentes, & absolutum fortè censentes causam commißionis huiusmodi aduersus te, & illius statum indiuidualem, pro expresso etiam habentes, & quantus pendeat coram quibuscunq; iudicibus, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus, ad nos aduocātes, motu proprio, & ex certa scientia, extinguimus: teq; in eodem iuramento tuo persistentem, iuxta formam literarum ipsius prædecessoris, nullam omninò propter præmissa incurrisse extimationis notam, & propter editionem declarationum & Apologetici huiusmodi, aut aliàs, nullam hæresis speciem, vel suspicionem, aut notam sinistram incurrisse, seu in crimen veri vel ficti relapsi incidisse, aut pœnas vel censuras in iure vel alias, contra hæreticos, vel de hæresi suspectos, contentas, siue latas, quomodolibet incurrisse: Similibus motu & scientia, auctoritate præfata per præsentes decernimus, & declaramus, inhibentes, districtiusq; in vim sanctæ obedientiæ mandātes, ordinarijs locorum, & commissarijs, ac officialibus quibuscunq;, etiam hæreticæ prauitatis inquisitoribus, ne te præmissorum occasione, quomodolibet molestare, seu inquirere præsumant, decernentes irritum & inane, si secus, super his à quoquam, quamuis autoritate scienter vel ignoranter cōtigerit attentari, præmissis necnon constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, cæterisq; in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunq;, de quibus etiam hic expreßè facienda esset mentio specialis. Datum Romæ, apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die xviij. Iunij. M. CCCC. XCIII. Pontificatus anno primo.

IOAN.

JOANNIS PICI MIRANDVLÆ ET CONCORDIAE PRINCIPIS V.C. VITA, PER IOANNEM FRANCISCVM ILLVST. PRINCIPEM PICI FIlium conſcripta.

IOANNIS Pici patrui mei vitam ſcribere orſus, præfandum Lectoribus in primis duco, ne aut quòd fratris filius, aut quòd diſcipulus fuerim, me aliquid in gratiam blãdientium more, dicturum ſuſpicentur. Nihil hîc amicitiæ datum, nihil familiæ, nihilq; beneficijs (quæ maxima profectò in me extiterunt) ficticia laude repenſum. Tantum quippè ab adulatione ſeiuncta eſt narratio mea, quantum abfuit adulandi neceſsitas, tantumque caui, ne me, vel mentitum, vel vehementem in laudibus legentes arbitrarentur, ſi quicquid de ipſo conceperam, literis tradidiſſem, vt illud fuerit fortaſſe periculum, ne parum potuerint, vel ipſæmet virtutes excelſæ, vel earum aſſertores coarguere. quod vel hoc argumento videre licet. Cùm plurimæ doctorum noſtræ ætatis hominum & ex primoribus quidem elucubratiſsimæ ſcriptiones non modò his quæ ſumus dicturi, locupletiſsimum reddiderint teſtimonium, ſed dum oteretur hac loce & poſtquam eam cum potiore commutauit, in eius me & morum, & doctrinæ præconijs præcelluerint: quarum nonnullas in huius libri calce, poſt commentationes ipſius adſcribi iuſſi vt firmior teſtibus, non gentilicijs fides adhiberetur. Paternum genùs (licet ab Conſtantino Cęſare per Picum pronepotem, à quo totius familiæ cognomentum memoriæ proditum ſit, traxiſſe primordia) miſſum facientes, ab ipſo tempore natiuitatis ſumamus initium. tum quod familiæ forſan non minus honoris ille contulerit quàm acceperit, tum quod proprias animi dotes reliquaq; totius vitæ & obitus ſeriem præ ſe ferentia, quæ vel proprijs aut auribus, aut oculis hauſi, vel ab grauiſsimis excepi teſtibus, aperienda duxerim, poſthabitisq; & ſtemmate & præclaris auorum facinoribus recenſenda.

Anno à partu Virginis tertio & ſexageſimo ſupra milleſimum & quadringenteſimum, Pio ſecundo Pont. Maximo Eccleſiæ præſide, & Federico tertio, habenas Imperij Romani moderante, mater Iulia, ex nobili Boiardorum familia, Ioanni Franciſco patri, vltimo eum partu peperit: iam enim Galeottum maiorem natu, ex quo ſum genitus, & Antonium Mariam, ſororesq; duas enixa fuerat, quarum altera, Leonello iam coniugi, Albertum Pium ex Carpi principibus vnum edidit, nunc Rodulphi principis Gonzagæ conſors: altera Pino Ordelapho Foroliuienſi principe, cui iam pridem nupſerat, vita functo, Montis agani Comiti ſecundas nuptias conceſsit. Prodigium haud paruum ante ipſius ortum apparuit: viſa enim circularis flamma eſt, ſupra parientis matris aſtare cubiculum, moxque euaneſcere, fortaſſe nobis inſinuans, orbicularis figuræ intellectus perfectione ſimillimum eum futurum, qui inter mortales eadem hora proderetur, vniuerſoq; terræ globo excellentia nominis, circumquaque celebrandum, cuius mens ſemper cœleſtia ignis inſtar petitura eſſet, cuiusque ignita eloquia, flammatæ menti conſona, Deum noſtrum (qui ignis comburens eſt) totis viribus quandoque celebratura: ſed ſtatim ob tuobus hominum, vt illa euanuit, occulenda. Legimus quippè doctiſsimorum ſanctiſsimorumq; hominum ortus, inſolita quandoq; ſigna aut præceſsiſſe, aut ſubſequuta fuiſſe, veluti eorum incunabula infantium ab aliorum cœtu diuino nutu ſegregantia, ſummisque rebus gerendis natos indicantia. Sic vt omittam reliquos, examen apium Ambroſij magni ora luſtrauit, in eaq; introgreſſum eſt, deinde exiens, altiſsimumq; volans, ſeq; inter nubila condẽs, paternos, aſpectusq; aliorum qui aderant viſus eluſit: quod præſagium Paulinus plurifaciens, ſcriptorum eius fauos nobis indicaſſe diſſeruit, qui cœleſtia dona enunciarent, & mentes hominum de terris ad cœlum erigerent.

Forma autem inſigni fuit & liberali, procera & celſa ſtatura, molli carne, venuſta facie, in vniuerſum albenti colore, decentique rubore interſperſa, cæſijs & vigilibus oculis, flauo & inaffectato capillitio, dentibus quoque candidis & æqualibus. Sub matris imperio, ad magiſtros diſciplinasq; delatus ita ardenti animo ſtudia humanitatis excoluit, vt breui inter Poëtas & Oratores tempeſtatis illius præcipuos, nec iniuria collocandus eſſet. In diſcendo quidem celerrimus erat, prompto adeò ingenio præditus, vt audita ſemel à recitante carmina, & directo, & retrogrado ordine, mira omnium admiratione recenſeret, tenaciſſimaq; retineret memoria, quod cæteris contra euenire ſolet: nam qui celeri ſunt ingenio, natura fieri ſępè ſolet, vt non multùm memoria valeant, qui verò cum labore percipiunt, tenaciores perceptorum euadãt. Dum verò quartum & decimum ætatis annum ageret, matris iuſſu, quæ ſacris eum initiari vehementer optabat, diſcendi iuris pontificij gratia, Bononiam ſe tranſtulit: quòd cùm bienniũm deguſtaſſet, meris id nimiò traditionibus conſpicatus, aliò deflexit, non tamen abſque bonæ frugis fœtura, quando puer, & quidem tenellus, ex epiſtolis ſummorum Pontificum, quas Decretales vocant, epitomen quandam ſeu breuiarium compilauerit, quo omnes conciſiùs, quàm fieri potuit, ſanctionum illarum ſententias, concluſit, conſummatis profeſſoribus, opus non tenue. Sed ſecretarum naturæ rerum cupidus explorator tritas has ſemitas derelinquens, intellectus ſpeculationi Philoſophiæq; cùm humanæ, tùm diuinæ, ſe penitùs dedidit, cuius enanciſcendæ gratia non tantùm Italiæ, ſed & Galliarum literaria gymnaſia perluſtrans, celebres doctores tempeſtatis illius, more Platonis & Apollonij ſcrupuloſiſsimè perquirebat, operam adeò indefeſſam ſtudijs illis impendens, vt conſummatus ſimul & Theologus ſimul & Philoſophus imberbis adhuc & eſſet & haberetur. Iamque ſeptennium apud illos verſatus erat quando humanæ laudis & gloriæ cupidus (nondum enim diuino amore caluerat, vt palàm fiet) Romam migrauit, inibique oſtentare cupi-

ens, quanta eum à summussoribus in posterum manaret iouidia. Nongentas de Dialecticis, & Mathematicis, de naturalibus diuinisq; rebus quæstionea proposuit: non modò ex Latinorum petitas arculis, Græcorumque excerptas scrinijs, sed ex Hebræorum etiam mysterijs erutas, Chaldæorumque arcanis atque Arabum vestigatas. Multa item de Pythagoræ, Trimegistiq;, & Orphei, prisca & subobscura Philosophia, multa de Cabala, hoc est, Secreta Hebræorum dogmatũ receptione (cuius & Origenes & Hilarius ex oostris potissimùm commioiscuntur) quæstionibus illis intexuit: multa etiam de naturali Magia, quam non paruo interstitio ab impia & scelesta separari edocuit, idque multorum testimonio elegantissime comprobauit, nec non duo & septuaginta noua dogmata Physica & Metaphysica propria inuenta & meditata, ad quascunqoe Philosophiæ quęstiones elucidandas accommodata, defuerunt: his nouam per numeros Philosophandi institurionem adnexuit, cunctaq; simul publicis locis, quò faciliùs vulgareotur, affixit, pollicitus se soluturum eis impensas qui ex remotis oris disceptandi gratia Romam se contulissent.

Verùm obtrectatorum simultate (quę semper velut ignis alta petit) nunquam efficere potuit, vt dies altercationis præstitueretur, ob hanc causam Romæ annum mansit, quo tempore vitiligatores illi, palàm eũ, & libero examine non audebant aggredi, sed strophis poriùs & cuniculis sugillare, clancularijsq; telis suffodere, pestifera corrupri iouidia (ita enim arbitrati sunt plurimi) conabantur. Liuorem hunc, vel hac ratione sibi maximè commouisse existimatum est, quòd multi qui vel ambitione fortassia vel auarioa literario negocio dio incubuerant, ootam sibi fore autumarent, si iuuenis ille aggestis atauorum opibus, multaque doctrina, quasi fertilis ager luxurians, in prima orbis vrbe, de naturalibus diuinisq; rebus, deq; mulns per plura secula nostris homioibus non accessis, periclitari doctrinam, & ingenium non vereretur, & cùm nihil aduersus doctrinam veris machinis moliri posse animaduerterent, attulisse eosdem in medium tormenta calumniæ tredecimq; ex nongentis quæstiones, rectæ fidei suspectas acclamauisse, quibus fortè se iunxisse nonnullos, qui qoæstiones illas, vtpote insuetas eorum auribus, vt piè, ita fortasse parum eruditè, & zelo fidei & prætextu religionis incesserent: quas tamen quæstiones, non pauci, & quidem celebrati Theologiæ doctores ceu pias & mundas priùs approbauerant, eisdemq; subscripserant: quorum cœtui Bonfranciscus Regiensis Episcopus annumeratus est, vir omnigena doctrina, acerrimoq; iudicio, & morum grauitate præclarus, qui Romæ ad Pontificem Maximum ea tempestate, pro Ferrariensium duce agebat legatum: aduersus tamen eum blaterooes illi, nihil attentàrunt, cùm fortè ab eis labefactari eius famam non posse vererẽtur, quando quicquid tractasset, correctioni matris Ecclesiæ, & Pontificis submisisset. At is, famæ istæ dispendia non perpessus, Apologiam edidit, varium certè opus & elegans, multaque, rerum scitu dignarum cognitione refertum, Vigiotique tantùm noctibus elucubratum, qua editione luce clarius conspici datum est, non tam conclusiones, Catholicos potuisse sensus recipere, quàm illos, qui primus adlatrauerant insolentiæ & ruditaris coarguendos esse, librumque ipsum, & quæ scripturus erat in posterum matris Ecclesiæ, eiusq; præsidis sanctissimo iudicio Christianissimi hominia more commisit: id enim vel expressè vel tacitè geri oportere, persuasissimum est: quasi illud Augustini proferret: Errare possum, hæreticus esse non possum, quando alterum sit hominis proprium, alterum peruersæ & obstinatæ voluntatis.

Sed vbi Innocentius octauus Pootifex Maximus accepit per editiooem Apologiæ interpretatas conclusiones illas, quæ prius calumnijs infestatæ fuerant in catholicum sensum, & à nota crimiois releuatas, referentibusque nonnullis, quibus cooclusionum examen demandatum fuerat, decipulas oppooi posse fidelibus, si nonoullæ quæstionom illarum (crudè quidem & inexplicitè disceptandarum more iacebant) passim vacarentur, libelli lectione, quo cononebantur interdixit, quæ omnia per Alexandri sexti Pont. Max. sub quo nunc viuimus diploma, quod Breue nominant, liqoidò visuntur, quòd cùm Apologia ipsa impressoribus tradere exarandum duximus. Verùm in ipso Apologiæ calce quod postea Pontifex auctoritate præstitit, quibus ille poterat rationibus antea factitauerat: obsecrauerat quippè amicos & inimicos, doctos & indoctos, vt Apologiam legerent, libellum verò ipsum conclusionum inexplicitarum pręterirẽt illectum, quando io eo plurima continerentur quæ non passim vulganda triuijs, sed secreto cõgressu ioter doctos & paucos dispotanda susceperat, scolasticamq; exercitationem, more Academiarum meditatus, multa veterum Philosophorum, Alexandri scilicet & Auerrois aliorumq; quàm plurimum impia dogmata proposuisset, quę semper publicè & priuatim asseruerat, professus fuerat, prædicauerat, non minus à veræ rectæque Philosophiæ, quàm à fidei semiòs declinare: atque in honc modum de libello illo nongentarum conclusionum verba faciens, Apologeticom opus conclusit. Qui ergo me oderunt, ideò illa non legant, quia nostra sont: qui me amant, ideò non legant, qoia ex illis quæ mea sunt, cogitare plurima possent, quæ oon sunt nostra: cæterum immensa Dei bonitate, quæ ex malis etiam bona elicit, effectum esse (quẽadmodum mihi retulit) iudicabat, vt calumnia illa falsò à maleuolis irrogata, veros errores corrigeret, eiq; in tenebris aberranti (vt quanrum exorbitasset à tramite veritatis, contueri posset) ceu splendidissimum iubar illocesceret. Prius enim & gloriæ cupidus, & amore vano succensus, muliebribusq; illecebris commotus fuerat: fœminarum qoippè plorimæ, ob venustatem corporis orisque gratiam, cui doctrina amplæque diuirię & generis nobilitas accedebant, in eius amorem exarserunt, ab quarum studio non abhorrens, parumper via vitæ posthabita, in delicias defluxerat: verùm simultate illa experrectus, diffluentem luxu animum retudit & conuertit ad Christum, atque fœminea blandimenta, in supernæ patriæ gaudia commotauit, neglectaque aura gloriæ, qoam affectauerat, Dei gloriam & Ecclesiæ vtilitatem, tota cœpit mente perquirere, adeoq; mores componere, vt posthac vel inimico iudice, comprobari posset. Cumque de ipso gloriosa statim fama, & per vicinas & per remotas oras volitare accepisset, plures ex Philosophis, qui eruditissimi habebantur, ad eom tanquàm ad mercaturam bonarum artium (vt inquit Cicero) cõfluebant, vel ob commouenda literaria certamina, vel quibus inerat rectior mentis sententia, ad audienda tenendaque rectè viuendi salubria dogmata, quæ tantò magis expetebaotur, quantò ab homine doctissimo

& pari.

& pariter nobilissimo profluebant, qui quandoq; deuios mollitudinis voluptariæ anfracto secatus fuerat. Videntur enim ad disciplinam morum, auditorum mentibus inferendam, ea plurimum habere momenti, quæ & suapte natura sint bona, & à præceptore conuerso ad iustitiæ semitas, ex distorto & obliquo libidinum calle, proficiscantur.

Elegiaco carmine amores luserat, quos quinq; exaratos libris, religionis causa, ignibus tradidit, multa itidem Rhythmis lusit Hetruscis, quæ pari causa par ignis absumpsit. Sacras deinde literas ardentissimo studio complexus, statim in templo Deo, ceu frugum primitias, octauum tunc & vigesimum annum agēs, de operibus sex dierum Geneseos, & die quietis Heptaplum obtulit, opus quippè & perfectum ingenio, & elaboratum industria, cum sublimibus Philosophorum dogmatis, tum profundissimis nostræ Christianæ Theologiæ mysterijs refertissimum, septemplicią; varia enarratione connexum, septenario capitū numero cuilibet septenæ expositioni conserto libri nomini maximè quadrans. quod tamen ob erutas è naturæ gremio res & difficiles diuinarum quæstionum euolutiones, atq; ob Prophetæ recōditissima sensa sermonisque elegantiam non se passim Philosophiæ & eloquentiæ rudibus offert, sed preciosæ illius & raræ supellectilis vsus paucis paratur: quod & ipse animaduertens, in eiusdem Proœmij calce mentionem de hac re non illepidam fecit. Cùm primùm sacras degustauit literas, non tantùm veram sapientiam, sed & veram eloquentiam, inuenisse lætabundus exultabat, multaque vt omittam, ab eo testamenti Noui allatā præconia, Pauli epistolas, oratorum omnium scriptionibus eloquentia præstare dicebat, Tullij etiam ipsius Demosthenisque primarij (vt inquit ille) dicendi artificis, lucubrationes nominatim citans, non quòd essent, vt illæ calamistris inustæ, & corrasis vndique fucis, & cincinnis constipatæ, sed vt veram, solidam, & redolerent, & saperent eloquentiam, veris sententijs, vera arte suffultam, essentque vt dicam breuiùs, Aegyptiorum opibus non consultò suffarcinatæ. Omnia porrò veteris Legis eloquia, consummatissimæ scientiæ & sapientiæ plena prædicabat, quod & si cùm alij, tùm Augustinus in libro de Doctrina Christiana luculenter ostenderit, Septimiusq; Tertullianus Eusebius Pamphili, & Cassiodorus affirment: Grammaticos, Rhetores, Oratores, Philosophosque omnes priscos eloquentiæ & doctrinæ suæ fluenta, ex diuinarum Scripturarum fontibus epotasse: ipse tamen alijs id muneris rationibus prosequebatur, quarum partem, in Heptapli celebratissimæ exordijs inque ipso secundæ expositionis Proœmio videre operæprecium est. Inter tot iuges diuinæ legis euolutiones secundo anno ab Heptapli editione, opusculum etiam de Ente & Vno decem capitibus distinctum, absoluit: breue quidem corpore, sed amplum viribus, sed altissimis & Philosophorum dogmatis, & Theologicis sensibus vndequaque respersum, quo superius Ente non esse vnum, sed sibi inuicem respondere, æqualique esse ambitu ostendit, controuersiamque super ea re à Platonis Aristotelisq; sectatoribus habitam, recensuit, asseuerans Academicos illos qui contrarium contenderunt verum Platonis dogma non assequutos, sensumque prorsus communem inter Aristotelem & Platonem de Vno & Ente, sicut & de reliquis in vniuersum, & si verba dissiderent, demonstraturus erat nō defuisse: vltimo quoque Operis capite, totam disputationem, ad institutionem vitæ & morum emendationem, non minus ingeniosè conuertit. Aduersum quod opus Antonius Fauentinus, egregius alioquin Philosophus nonnulla quatuor epistolis obiectamenta protulit, quarum tribus ipse respōdit, quartæ verò, vel quia fideliter delata non fuit, vel quia ex præscriptis responderi posse putauit, vel alia quapiam de causa, quæ iusta tamen credenda est, mentionem quod sciuerim non habuit, cui nos, postquàm decessit è vita, ne falsa vel latranti maleuolis, vel sinistri aliquid credendi rudibus præberetur occasio, respondendi munus obiuimus. Illudque potissimùm curauimus, vt ex præcedentibus ipsius sententijs, fuisse magna ex parte responsum monstraremus. Vidimus etiam nonnulla Platonica vernaculo sermone ab eo digesta, quibus multa ad priscorum Theologiam enodandam facientia, multa in ænigmatibus & scirpis abstrusa sapientum sensa reserantia, deprehenduntur, quæ forsan, maius otium nacti, Latina reddere tentabimus, ne tanti hominis supereminens doctrina hisce de rebus maximè peruia, quibusque vulgi ante ora feratur.

Hactenus de perfectis lucubrationibus, quas ante mortem emiserat, veluti nuncios & anteambulones præclarorum operum, quæ conceperat, & procudebat. Vetus enim testamentum, interpretamenti iam facibus illuminârat; id ipsum muneris, vt Nouo præstaret accinctus, nec eos tantùm, quos literæ series ferre poterat sensus, protulerat, sed in his locis, quæ treis alios diuinorum eloquiorum proprios latura fuerat, superædificabat, Græcisque & Hebræis exemplaribus nostrorum codicum, discordes sententias conferebat: sed hoc potissimùm in eius mente consitum fuit, hoc de vniuersis propositis, quæ in commentandi genere conceperat, altiùs insedit, vt aliorum dogmata non adduceret; vtpote quæ iam haberentur, legerentur, noscerentur, sed sua prorsus inuenta, & meditata dissereret, vt proprijs, non alienis facultatibus, famelicas veritatis animas, pro virili saturaret: Post hæc Hebraico idiomate pollens, de veritate translationis Hieronymi aduersus Hebræorum calumnias, libellum edidit, necnon, defensionem pro septuaginta Interpretibus quantum ad Psalmos attinet aduersus eosdem, libellum item de Vera temporum supputatione conscripsit. Postremò ad debellandos septem hostes Ecclesiæ animū appulerat, qui enim nec Christo, nec illius paret Ecclesiæ, & quod est sequens, eius est hostis, aut impius existens, nullum recipit credendum dogma, siue falsis inseruit idolis, subque hisce simulacris dæmones adorat, seu Moysaicam perditissimorum Iudæorum ritu legem colit, nefandúmve Mahometem sequitur, detestandis illius placitis mancipatus: aut Christianam auditu tantum non operibus & mente sincera vitam viuens, Euangelica documenta peruertit, Catholicæque Ecclesiæ non consentiens, obstinato corde recalcitrat, vel non casta fide, sed varijs adulterata prophanataq; superstitionibus Euangelica suscipit: aut licet solida nitidaq; ac constanti fide receperit operibus aduersatur. Hos itaque septem, quasi duces sub quibus reliqui velut gregarij continentur, proprijs eorū armis conflicturus, ad congressum citauerat, aduersus impios Philosophos, qui nullæ religionis iugo colla depressi nulliq; addicti numini, naturales tantùm rationes adorant, eisdem rationibus dimicabat. Veteris testamenti sententijs, proprijsque Iudaicæ scholæ auctoramentis, validis-

 sunè

fimè contra Hebræos præliabatur, cum Mahometanis Alcorano nixus pedem contulerat, Idolorum cultores,& multis vuloeribus,& vi non multa prostrauerat, superstitionibus vanis irretitos, eos præsertim qui diuinatricem colunt Astrologiam,& veræ Philosophiæ, & peculiaribus rationibus Astrologorum acriter taxauerat: duodecimque iam libris, & quidem absolutissimis,ex tredecim ad hoc destioatis, eorum deliria insectatus fuerat. Demùm Hydromantiam, Geomantiam,Pyromantiam,Haruspicinam, & cætera id genus inania,sigillatim exploserat Sed in Prophetantes Astrologos,cooeũ ex professo direxerat, totisque viribus Arietem temperauerat, quando eorum dogmatis, futilibus quidem & oullius momẽti,superstitiones cæteræ suis erroribus fulcimenta aucupentur,vel iospectæ Geneseos momenta trutinantes, vel in elegendis horis,aut Hexagonos aut Trigonos aspectus (qoos benignos vocant) conciliantes, & eiusmodi reliqua quibus nec insanus Orestes accederet. Nec contentus Astrologiam omnem funditùs euertisse,vt ostenderet nostri temporis Astrologis Græcæ potissimùm linguæ ignaris, Vanissimam omnium professiooum Astrologiam,peruersis translationibos vaniorem, (si dici potest) effectam. Ptolomæi fructus,qoos centiloquium vulgò nuncupant,inter scribendom aduersus eosdem,quasi aliud agens è Græco io Latinom sermonem vertit, & elegantissima expositione honestauit, quò in libro plura, vt ita dixerim, errata, quàm verba vulgata, illa translatione contineri demoostrat, quam tamen semper io arcanis veluti preciosum thesaurum custodierunt, eiusdem cultores ignaui. De Christi fide perperam sentientes, oec matris Ecclesiæ pareotes imperio,quos vsitatiori vocabulo nominamus Hæreticos, & Nouo instrumento,& rationibus egregia obiurgatione incessiuerat, nonaginta ferè hæreses in propatulo habeotur. Verùm ille cuncta rimatus, ducentas inuenit, quas sigillatim non modò eliminare, & profligare proposuerat, sed & pariter docere, qua ex parte Philosophiæ oon ritè percepta, suos errores traxissent, aut furcilasseot. In Christianos postremò, quorum fides sioe operibus visitur, vehementer iouectus fuerat, necnon diligenter explorauerat, quî fieri posset, vt ignem in meditullio terræ constitutum homines credant, quo perpetuò datura sunt pœnas damnatorum corpora, cæteraque id genus tàm animæ quàm corporis inexcogitata supplicia: immeosa quoque deitatis visæ gaudia, quibus animæ corporibus iunctæ beantur, atque dictis Ecclesiæ quæ ad credendum compellunt, obaudientes oon sint, & nihilominus passiio debacchentur in vitia, diuitijsque incumbant cumulandis, nihilq; minus formidetur ab eis, quàm pœnæ, aut affectetur quàm regnum Dei: pro morborum item qualitate idooeam opem admooere tentabat, tetros scilicet morbos, & suapte natura impuros, acribus acerbisque medicaminibus inurere: ea verò vulnera quæ minori infecta malitia deprauataque forent cicatricemque obdocere desyderarent, lenibos placabilibusque fooere: adeptis verò valetudinem & recidiua metuentibus, saluberrimas potiones, celebrataque antidota præparare. Multa alia opera fuerat exorsus, quibus sperari poterat futurum, vt Philosophiæ studia in vniuersum, eliminatis erroribus, explosaque barbarie reflorerent.

Inter hæc potissimùm Platonis & Aristotelis numerabatur concordia, quam iam cœptam breoi perfecturus erat, si vita comes paocis adhuc annis superfuisset, ita enim Philosophiam ab incunabulis lactando nutriuerat, & ad vsque nostra tempora perduxerat adultam, vt nostræ tempestatis Philosopho nil amplius aut in Græcis, aut in Latinis, aut io barbaris codicibus desiderandum esset: citasset vdum Thaletem, ignitum Heraclitum, circumfusumque atomis Democritum, Orpheos item, & Pythagoras, prisciique alij, eius ope & gratia in Academiam conuenisseot. Postremò Philosophiæ principes Plato scilicet fabularum velameotis, Mathematicisque inuolucris constipatus, & Aristoteles vallatus motibus dextra data fidem futuræ amicitiæ sanxisset. Inter Auerroim quoque & Auicennam, inter Thomam & Scotum, qui iam diu conflictaoerant, si non pacem in vniuersuio, in multis tameo impetrasset indocias, quando in eorum pluribus controuersijs si quispiam dissideotia verba rimetur attentiùs & exactiòs libret, scrupulosiusq; vestigans, cutem deserens, introrsum ad imas latebras profundaque penetralia mente peruadat, vnionem sensuum iodisse paratis pugnantibusq; verbis citra ambiguitatem comperiet. Neotericorum turba partim pro meritis, partim pro culpis, & honorata fuisse & taxata.

Totus igitur Deo dicatus, Ecclesiam quibus poterat armis defendebat, atque latitantem (vt aiunt) è Democriti puteo veritatem educebat, & ignorantiæ gramen inexpugnabile, quo multorum mentes præfocantur, sobnascentesque perniciosas herbas abrumpebat penitùs, & detruncabat. Sed mors adueniẽs, tot tantarumque vigiliarum laborem, & excultæ locubrationis partum inanem ferè reddidit, hocque potissimum fuit io causa, vt plurimas quanquam magna ex parte exasseatas, dedolatas, imperfectas commẽtationes dereliqoerit, quòd scilicet sibi ipsi tantùm, noo autem nobis scribebat. Nam sicut celeri io commentando ingenio, ira veloci in scribeodò manu fuit, & cùm antea pulcherrimos literarum characteres delinearet, factum erat, vt ex vsu oimiæ in commentando velocitatis, vix eorum quæ exarabat capax existeret: huc etiam & illuc scribere solitus erat, vetusta interdum superuenientibos nouis obliterans, ea propter exoleta quædam & dispuncta reperit, quędam saltim & vellicatim exarata, omnia denique adeò confusa & inordinata, vt syluæ aut farragines putarentur. Ex libro septemplici qoem Aduersos hostes Ecclesiæ prætitulauerat, pars illa, quæ diuinaculos Astrologos genethliacosque potissimùm losectatur, ab incude (vt dici solet) ad limam perdocta fuit, quam non paruo tamen labore, ne mediocri cura, ab exemplari liturato, & peoè discerpto deprompsimus: qoo in opere summum Philosophum, summum Theologũ, summum Oratorem, acerrimum Christi Ecclesiæ propugnatorem, incomparabili præditũ ingenio, quod in cunctis ipsius commentationibus cernitur, se demonstrat. Quædam item minutula non tornata adhuc apud me comperi, interpretationem duntaxat Dominicæ orationis, regulasque beoe viuendi circiter quinquaginta, breues perfectò oimis & inexplicatas, quas in multa capita, si vixisset, dedocturus omnino fuerat. Duas quoque ad Deum Deprecatorias, quarum vnam Rhythmis Hetruscis, elegiaco metro alteram, qua grauioribus defatigatum quandoque studijs animom cantando ad lyram mulcere posset, composoerat: primis enim adulescentiæ annis genus omne musicæ artis adeò excoluerat, vt excogitata per

ipsum

ipſum modulamina, notatæque debitis concentibus harmoniæ celebres haberentur. Plurima quoque in eius ſcrinijs quanquam inordinata peruidimos, ex quibus tamen vtile aliquid præſertim Pſalmorum enarrationem compilari poſſe putauerim. Sed & epiſtolæ circiter quinquaginta diuerſis editæ temporibus, tùm familiares, tùm doctrinales, tùm adhortatoriæ emersêre vnà cum Oratione, quam Romæ, ſi diſputare contigiſſet, habiturus fuerat, quæ non tàm iuuenis quartum & vigeſimum annum nondum nati perſpicaciſsimum ingenium, & doctrinam vberrimam redolet (quod & cunctæ ipſius ſcriptiones faciunt) quàm fertiliſsimæ ipſius eloquentiæ locupletiſsimom nobis teſtimonium præbet.

Stylo quidem valdè probando vſus eſt, ſemper nô aſcito, ſed ingenuo, mulóformi etiam, pro rerum varietate, qui & ſi totum (vt aiunt) Iſocratis Myrothecion conſumpſerit, mundicie tamen & decore maieſtatis ornamento ſeruauit. Nam & celebrata illa dicendi genera, quorum tria Gellius, Macrobius quatuor enarrat, ex commentatiomibus ipſius, nec impendio colliguntur: ibi copioſum, in quo Cicero dominari fertur: breue quod Saluſtio aſſcribitur: ſiccum Frontoni datum: pingue & floridum in quo Plinium & Symmachum laſciuiſſe prodiderunt. At fortè copiam hanc Brutus non vocaſſet elumbem, nec Saluſtius immoderatam, ſiecitatem quoque Frontonis humectatam, Saluſtij breuitatem elongatam, floridam pinguedinem Plinij latiori in campo deportatam, non difficile recto iudicio orator deprehendet. Adde his Liuij lacteum fontem, fortè ſine Patauinitate (vt ille inquit) adiectis floſculis plurimis Apulei. Verùm non hic in mutuata à Græcis Philoſophia ſe exercuit, non in Atticis noctibus, non in fictis Saturnalibus ad laudãdam propè Vergilij Aeneidem fabricatis: non in Romana hiſtoria, non in mera hiſtoria, naturæ altiſsimis difficilibusq; ſpeculatibos vacua, ſed in admiranda illa mundi fabrica, in inceſſendis ſacroſanctæ Catholicæ Eccleſiæ hoſtibus deſodauit, in eliminandis Aſtrologis faógatus eſt. In Theologicis quæſtionibus excutiendis, in Ariſtotelis & Platonis concordia laborauit, in enarranda ſacra eloquia incubuit, in commonendis & adhortandis amicis nauauit operam. Verùm hanc (de qua agimus) eloquentiam tantùm aberat vt affectaret, vt eos potiùs damnaret, qui pigmentata lenocinia ſcrupuloſiùs exquirentes, omnes ingenij vires in veſtigandis vocabulorum originibus accommodabant. Quæ omnia plurimos eò propenſiùs in eius admirationem conuertêre, qnòd inter eorum literas diu & propenſiſsimè verſatus eſſet, qui Latinas literas eloquenoæ floribus refertas non ſunt profeſsi (patiantur hæc æquo animo nimij antiquitatis amatores) nam hæc & ſi conciſiùs compendioſiusq;, tamen eò fortè veriùs, quò me doctiores, & Hermolaus Barbarus, & Bapriſta Carmelita, & Marſilius Ficinns, & Matthæus Boſſus, & plærique alij doctiſsimi & eloquenriſsimi viri prodidêre, Bibliothecas amplas tàm Latinorum, quàm Græcorum incredibili celeritate & perlegit, & excerpſit, nullasqoe (ſi modò facultas data) commendationes illectas præterijt. De priſcis Eccleſiæ doctoribus tantum cognitionis adeptus fuerat, quantum credere difficile eſt, etiam in eo, qui in ipſis ſolùm euoluendis totum vitæ tempus conſumpſiſſet: de Neotericis verò Theologis qui eo ſtylo ſunt vſi, quem Pariſienſem vulgò nuncupant, tantum iudicij apud eum reſidebat, vt ſi quis ex improuiſo abſtruſam illorum cuiuſpiam maloq; explicitam quæſtionem, enucleandam petijſſet, tanta ingenij fertilitate adaperiebat, tanta ſolertia reſerabat, vt diceres doctoris illius vniuerſa dicta, præ oculis & in numerato habuiſſe, cunctasq; pari modo familias agnouerat, cunctas ſchedas excuſſerat, nec vni illorum ſic addictum credas (qui noſtris hominibus mos eſt) vt cæteros aſpernaretur. Ipſe enim à teneris ſic inſtitutus fuit, ſic animatus, vt in illis veritatem quæreret, pariq; honore, quouſque illa eluceſceret inuenta, quoſcunque veneraretur, priuata affectione nudatus. Quid tamen de ſingulis ſenòret, qui in vniuerſum famoſiores habentur, in Apologiæ Procœmio, cùm de barbaris, Gręcis, Latiniſque Philoſophis, proprietates, peculiareſque laudes retulerit, videre datur. Thomam verò Aquinatem quando interloquendum de his Philoſophis Theologiſve, qui Gallico more diſceptando ſcripsêre, mentio fieret, pręomnibus laudare conſueuerat, vtpote ſolidiori pręalijs veritatis baſi nitentem: eum quoque in Heptaplo noſtræ Theologię ſplendorem nominat: de hoc percunctatus creberrimè & à me ipſo, idem reſpondit, nec oppoſitum ſuadere cuiquam debent, nonnulla quæ in eius Apologetico continenoır diſputanda, alioquin Thomę opinionibus ex profeſſo aduerſanoa, cùm iuuenis admodum eſſet, gloriæque tunc cupidus, in vrbe celebratiſsima Gorgiæ Leontini more quaſcunque tutando partis famam aucuparetur, adde quod ex decem millibus propoſitionum, tribus tantùm, aut quatuor non conſentire, ſed & aduerſari id non conuincunt.

Diſceptandi porrò peritiſsimus fuit, frequentemq; & impenſiſsimam operam literarijs agonibus, dum ferueret animus, impendit: eo obiectante ſcilicet, Scoti acumen & vigilantiam, Franciſci acrimoniam, copiam & multitudinem Aecoli deprehendere potuiſſes, nec deeſſe nodos illos multiplicibus flexionibus complicitos, nec tàm oollentibus argutijs, qoàm grauitate ſubnixos. Eo reſpondente, Thomæ fortitudinẽ & robur, Alberti amplitudinem conſpexiſſes. Verùm his conflictibus nuncium pridem remiſerat, & magis atque magis id muneris in dies peroſus fuerat, adeoque detractabat, vt Herculi Eſtenſi Ferrarienſium duci, & internuncijs, & ſeipſo enixiſsimè poſtulanti, vt dum Generalis Prędicatorom fratrum ſynodus Ferrarię celebraretur, diſceptare non ęgreferret, diu obſequi reluctatus fuerit, multis tamen rogatibus, annuens principi illi, cuius amor in ipſum non mediocris extiterat, morem geſsit: vnde datum eſt ambigi ſolertior ne an eloquentior, doctior an humanior appareret. ex ore quidem diſceptantis, talis ſemper animi patebat alacritas, vt de re comi, & placida potiùs, quàm ſubacida & difficili altercari videretur, quapropter qui ab ore pendebant audientes io mirum eius amorem excitabantur. ſed frequēs ei adagium inerat: Munus id eſſe Dialectici, non Philoſophi. Aiebat item eas diſputationes prodeſſe, quæ placido animo ad veſtigandam perquirendamque veritatem priuatis in locis ſemotiſque arbitris, exercebantur: at illas obeſſe plurimùm, quę in propatulo fiebant, ad oſtendendam doctrinam, vel ad captandam vulgi auram, atque imperitorum applauſum, vixque poſſe fieri omnino cenſebat, vt honoris cupidini, qua frontiuagi illi diſputatores exagitantur, inſeparabili vinculo annexus noo ſit, illius cum quo diſputator, deſyderium infamiæ confuſioniſque, lethale vulnus animæ, venenumq; charitatis mortiferum. Latuit eum nihil omnino, quod

perti-

pertineret ad captiunculas, cauillasq; sophistarum & suiseticas quisquilias, quæ calculationes vocantur: hæ Mathematicæ commentationes sunt, subtilioribus, ne dixerim, ao morosioribus excogitationibus naturalibus applicatæ: verùm & si in eis esset eruditus, ac eiusmodi scriptiooes legisset, quas fortè ad plenū non nouit Italia (nulla enim tam inuia & inaccessa literarum reperiri poterant, quæ illius vestigio lustrata, abundè explorata noo essent) odisse tamen & detestari videbatur. valere meo iudicio, earum communem vsum animaduertens, ad sociorum parandam iofamiam labefactandamque in replicando memoriam, veritati verò inueniendæ, cui indefessam operam nauandam arbitrabatur, aut nihil, aut parum conducere, sed ne plura consecter, lectoremque detineam, comprehendam breui. Enicuit aliquis eloquentia, sed inscitia rerum naturæ secretarum dehonestatus est: alius peregrinas linguas, sed vniuersa Philosophorum decreta non calluit: priscorum alius iouenta perlegit, non noua dogmata concinnauit: scientiæ ab altero hominum tantum & humanæ gloriæ causa, non Christianæ Reipubl. emolumento, & diuinæ, & humanæ quæsitæ sunt: Ille verò cuncta hæc pari studio ita complexus fuerat, vt turmatim & coaceruatim in eum confluxisse viderentur, nec vt multi, qoi non aliquo vno excellentes, omnium participes suot, sed in omnibus vsq; adeò profecerat scientijs, vt quamlibet ex bis in ipso considerasses, eam sibi propriam & peculiarem elegisse iudicauisses: hæc quoq; eò admirabiliora erát, cùm à seipso vi ingenij, & veritatis amore, quasi absq; preceptore assequutus esset, vt quasi de seipso, illud quod de se dicebat Epicurus, possimus proferre: Se sibi ipsum scilicet fuisse magistrum. Ad quos mirabiles effectus, tam paruo temporis spacio producendos, quin que ego causas conuenisse reperi, incredibile ingenium, tenacissimam memoriam, facultates amplas, quibos ad coëmendos tùm nostræ, tùm Græcæ, tùm barbaræ liognæ libros adiutus est. (septem quippè aureorum nummûm millia, retulisse mihi memoria repeto, in asciscendis sibi vsq; ad diem illam, omnifariæ literaturæ voluminibus, erogasse) iuge & infatigabile studium, contemptionem postremò terrenarum rerum. Hunc igitur si prisca illa ætas Laconum tempore protulisset, si Aristoteli credimus, diuinū illum virum appellauisset.

Sed virtutes intellectus, iam (vt arbitror) relinquendæ videntur, & nunc præclaræ eius animæ partes, quæ actiones spectant, prosequendæ, exactissimiq; mores in publicum educendi sunt, vt flammatus ipsius in Deum animus innotescat, vt erogatæ in egenos diuitiæ collaudentur, vt his, qui tandem diuinæ legi sunt addicti, referendi gratias, in bonorum omnium auctorem quàm cumulatissimè paretur occasio. Triennio igitur priusqoàm diem obiret, vt posthabitis dominandi curis, in alta pace degere posset, securus quo sceptra caderent, cuncta patrimonia, quæ Mirandulæ Concordiæque possidebat, hoc est, tertiam partem earum, mihi nescio an dono, an venditione tradidit: quod factum, postea Maximilianos Augustus, qui nobis est Rex & dominus, vt ita dixerim immediatus (neque enim alium tot seculis quot est ex ædificata Mirandula atque Concordia, nisi qui successioē in regali imperialíve Romanorum throno consideret, recognouimus) Cæsarea liberalitate firmauit: quicquid autē ex hoc negocio pecuniarum acceperat, partim pauperibus elargitus est, partim in emendis agris, vnde & ipse, & eius familiarea alerentur exposuit, nominatimque Corbulas, in agro Ferrariensi, multis aureorum milibus nummûm sibi comparauerat, multa itidem vasa argentea, preciosasq; supellectilis partes in pauperum vsus distribuit: mensa mediocri contētus fuit, retinente tamen oonoihil lauritiæ prioris, quantum ad fercula, & ad vasa argentea pertineret. Diebus singulis preces ad Deum suis horis effundebat, pauperibus semper si qui occurrerant, pecunias tribuebat, nec eo contentus, Hierooymo Beniuenio ciui Florentino, literato homini, quem pro magna in ipsum charitate, proque morum integritate dilexit plurimùm, demandaoerat, vt proprijs pecunijs, semper subueniret egenis, nuptum quoque virgines traderet; eique statim vt erogatos nummos, qoàm primùm restituere posset, renunciaret. Id enim muneris ei delegauerat, quò faciliùs, veluti fido internuncio, pauperum ciuium calamitates & miserias, qoæ ipsum latuissent, releuare quiret. dedit & sæpiùs (quod silentio prætereundum non puto) de corpore proprio eleemosynas, scimus plærosque (vt verbi vtar Hieronymi) porrexisse egentibus manum, sed carnis voluptate, & illecebris superatos: at ipse propriam carnem diebus illis potissimùm, qoi Christi cruciatus & mortem nostrę salotis gratia reprę sentant, in summi illios beneficij memoriam, delictorumq; expiationem cædebat meisque oculis sæpiùs (cuncta in Dei gloriam redeant) flagellum vidi. Vultu hilari semper erat & placido, adeoq; miti natura, vt nunquàm se fuisse turbatum, multis etiam audieotibus testatus sit: recolo mihi interloquendum dixisse. In nullum euentum (vt res pessimè cederét) ira commoueri posse credere: nisi scrinia quædam deperirent, quibos elucubrationes eius & vigiliæ reconditæ stipabantur. Sed cùm animadoerteret pro Deo Optimo Maximo eiusque Ecclesia laborare, eisdemque omnia opera, studia, actionesqoe dedicauisse, & id fieri minimè posse, nisi aut eo iubente, aut permittente, confidebat se non contristatum iri: ô felicem mentem, quæ iam nollis posset aduersis deprimi, nullis quoque commodis (vt palàm fiet) extolli: non illum certè voiuersæ Philosophię peritia, non Hebręæ, oon Chaldęæ, Arabicæq; linguę, vltra Latinam & Gręcam, cognitio tumidum reddiderant: non etiam amplæ diuitiæ, non generis nobilitas inflauerant, oon corporis pulchritudo & elegantia, non magna peccandi licentia in mollem illam, & spatiosam multorum viam reuocare poterant. Quid igitur poterat esse tàm admirabile, quod illius quiret mentem peruertere? quid inquam, supra illum esse poterat, qui (vt verbis Senecæ vtar) supra fortonam erat, cùm illam siue secundis flatibus tumidam, siue aduersis reflatibus humilem, aliquando contempserit, vt eius mens Christo & supernæ patrię ciuibus spiritali glutino copularetur: quod vel hoc argumento liquido percipitur: Quod dum Ecclesiæ officia & dignitates, à plærisque nostri temporis (proh dolor) licitatas actionatasque, non paucos videret expetere, flagitare, suspirare, enixissimè mercari, ipse à duobus regibus, per internuncios oblatas, testes adsunt grauissimi, testis ego, se sacris initiari nolle respondés, repudiauit. Alter verò quidam, cùm seculi dignitates & amplos reditus, se daturum spopondisset, si regem eius adiret, conspicatus angulum non relinqui in quem se conderet, ademptaque esse cuncta suffugia, tale illi dedit responsum. Vt iotelligeret, se non dignitates aut diuitias

expete-

expetere, sed potiùs, vt Deo & studijs vacare posset, illas neglexisse. Ferrariæ quoq; cum ex amicis quidã, Pandulpho Collenutio Pisaurensi, iurisconsulto perspicacis ingenij viro, & multifariæ lectionis, quo amico familiarissimè vtebatur, suasisset, vt eum adduceret quibuscunque rationibus posset, ad Cardinalatus dignitatem petendam, vel certè si eam Pontifex offerret (quod multis futurum videbatur) amplectendã, idque Pandulphus subhæsitans pertentasset, quippè qui non ignarus esset, omnia illum malle, quàm huiusmodi honoribus commisceri, ipse qua erat animi magnitudine, respõderi protinus propheticum illud, per epistolam iussit: *Non sunt cogitationes meæ, cogitationes vestræ*, contemplans fortè de bonis Ecclesiæ, quorum pars maxima pauperibus hæreditario iure debetur, magnificos ducere apparatus non oportere. Sanctissimorum item hominum exempla ante oculos posita, Ambrosij scilicet, Augustini, Martini, cæterorũque, qui Episcopatus dignitatem oblatam effugerunt, dioq; id muneris antequam obirent, detractauerũt. quid quod & non modò ab Cardinalatu ipso, sed & ab suprema summi pontificij potestate sanctissimum Cælestinum se abdicasse legerat, ipsumque totius Christianæ reipublicæ humeris onus excusisse (onus verè, cum subeuntibus maximum paretur præmium, inuitis scilicet & parendi tantùm iuuandique gratia illud amplectentibus) persuasissimum erat viro Philosopho, non esse laudis cumulasse diuitias, non quæsisse honores, sed renuisse: & vmbratilem renuendo gloriam, veram adipisci, quæ semper virtutes, ceu comes indiuidua & assecla comitatur, humanam gloriam vel pro nihilo habebat, aiebatque sępiùs, famam viuis non nihil, mortuis minimè profuturam, tantumque propriam æstimasse doctrinam agnouimus, quantum vtilitati Ecclesiæ, & eliminandis explodendisq; aduersis erroribus conduceret. Quinetiam ad eam perfectionis metam peruenisse percepimus, vt scilicet parum curaret, si eius commentationes, non sub proprio nomine publicitùs ederentur, dum tamen id ipsum quod sub Pici nomine facturæ fuerant, afferrant hominibus emolumenti, minimèq; alijs ampliùs affici libris, præterquàm Veteri Nouoque testamento, ætatisque residuum in eis semper voluendis, consumere statuisse: nisi publica eum stimularet vtilitas, cùm videret tot, & tanta quæ conceperat, & parturierat passim ab omnibus non efflagitari modò, sed & immatura exigi: minutulumq; quantulumcunq; deuotè, vel semiculi, vel aniculæ affectum in Deum pluris quàm omnem eius humanarum diuinarumque rerum notitiam faciebat. Admonebat sæpissimè familiares inter loquendum, vt animaduerterent, quantum laborant nutentque mortalia, quamque caducum & fluxum quod viuimus, quàm firmum & stabile quod sumus futuri, siue scilicet detrudamur ad inferos, siue subleuemur ad cœlos, hortabaturq;, vt ad Deum amandum conuerterent & incitarent mentes, quod opus præponderaret, cuicunque, quam in hac vita habere possemus cognitioni, hoc etiam in libello ipso de Ente & Vno luculentissimè est exequutus: quando ad Angelum Politianum, cui librum nuncupauit, in ipsa disputatione conuersus, hæc verba effatus fuerit. Sed vide, mi Angele, quæ nos insania teneat amare Deum dum sumus in corpore, plus possumus quàm vel eloqui, vel cognoscere, amãdo plus nobis proficimus, minus laboramus, illi magis obsequimur: malumus tamen semper per cognitionem nunquàm inuenire quod quærimus, quàm amando possidere id quod non amando frustrà etiam inueniretur. Illud quoq; Diui Francisci (Tantum scit homo, quantum operatur) illius in ore frequens fuerat.

Cæterùm liberalitas sola, in eo modum excessit, tantumq; aberat, vt aliquid curæ terrenis rebus apponeret, vt etiam incuriositatis næuo macularetur, ab amicis quoq; sæpiùs admonitum comperimus, vt in totum diuitias non contemneret. Asseuerantibus id sibi probro dari, cùm vulgatum foret, siue id verum, siue falsum, furti dispensatoribus præbuisse occasionem. Nihilo minus mens illa quæ semper contemplandis perscrutandisque totius naturæ consilijs inhærebat, demittere se facilè non poterat, ad hæc infima abiectaque pensiculanda. Memini dum Ferrariæ cùm eo obuersarer, obsonatorem pagella quadam oblata expensarum approbationem expetere, quo viso mirabundus extiti, percunctatusq; illum, Mentemne ad id quod retroactis temporibus neglexerat, apposuisset, respondit familiaris: Non modò ab eo efflagitasse, sed exegisse, vt id subiret officij, quibus vt morem gereret factitauerat: tantum verò curæ, quantum prius habuisse. Quinetiam dum eius dispensator primarius eum interpellasset, vt eius pecuniarũ, quas per multos annos contractauerat, dispunctionem fieri iuberet, quò securiùs menti suæ consuleret: atque eiusmodi libros, coràm attulisset, talia eidem verba respondisse percepimus; Scio me quàm sæpissimè abs te & potuisse, & posse fraudari, quapropter liberatione expẽsarum harum opus non est: si tibi debeo, quamprimùm nummos exoluam, si mihi debes vel in præsentia, si potes, vel in posterum, si non adest facultas, debita relue. Amicos verò semper multa indulgentia tractauit, quibus cum hortatorijs ad bene viuendum locutionibus vti solebat. Hominem noui qui dum eius doctrina fretus & fama, secum loqueretur, & haberetur sermo de moribus, duobus tantùm ipsius verbis commotum, vt via vitiorum deserta, mores reformauerit. Verba fuerunt eiusmodi: Si Christi mortem, nostri amore perpessam, præ oculis haberemus, propriam quoque identidem cogitando caueremus à vitijs: Modestiam & comitatem in eos admirabilem exhibuit, quos non à viribus, aut fortuna probatos, sibi deuinciendos duxerat, sed à moribus & doctrina: eos tamen qui quantulumcunque pollerent literis, vel saltem bonarum artium studijs, gnauos aptosque inspiceret, diligere consueuerat. Similitudo namque amoris est causa, & erga sapientem virum, vt teste Philostrato, Apollonius inquit, affinitas quædam est: scientiam quoque perficere hominem, qua homo est: perfecta verò bonitatem consequi super aliosque probos esse diligendos non ambigitur. Cęterùm nihil ei intolerabilius, quàm (vt verbis Horatij vtar) superba ciuium potentiorum limina, militiam quoq; sæculi, & coniugale vinculum, perosus fuerat: interrogatusque inter iocandum. Quid ei ad alterum subeundum onus, serendumque & necessitate cogente & optione data, leuiùs videretur: hæsitabundus aliquantulum, nutabundusque nec non pauxillum subridens: Coniugium, respondit, cui non tantùm esset & seruitutis annexum, & periculi quantum militiæ: libertatem enim supra modum dilexerat, quam & natura sic affecta, & Philosophiæ studia suggesserant, vagumque ob id plurimum extitisse illum autumo, nec propriam sibi vnquam sedem delegisse: licet Florentiæ sæpiùs, & Ferrariæ quandoq; commoraretur, quarum alterã

ciuita-

ciuitatem sibi quasi domicilium præstituisse putauerim, quòd scilicet in ea, post Bononiam primum literarum studia coluerat, illiusque princeps eum mirificè diligeret, quadamque veluti affinitate coniunctus, vtpote ex cuius ego sorore scilicet Blancha Maria Estensi natus sim, nec etiam longè nimis esset à patria, quādo triginta tantùm passuum millibus ab Mirandula orientem solem versùs Ferraria distet: alteram siue aëris amœnitate, siue plurium amicorum suauitate, siue ingeniorum subtilitate dilexit plurimùm, & incoluit, quos inter literarios amore, duos sibi potissimùm deuinxit: Angelum scilicet Politianum virum Græcè Latineque doctissimum, nec non variarum literarum florum refertum, ac propè vindicem Romanę linguæ: alterum, Marsilium Ficinum Florentinum, hominem omnifaria literatura redolentem, sed maximum ex his qui nunc viuunt, Platonicum: cuius opera in Academicis sibi vendicandis, vsus fuerat.

Exterioris latriæ cultus, non multùm diligens fuerat, non de eo loquimur, quem obseruandum præcipit Ecclesia (gestasse hunc quippè præ oculis eum vidimus) sed de his cærimonijs mentionem facimus, quas nonnulli posthabito vero cultu Dei, qui in spiritu & veritate colendus est, prosequuntur, & prouehunt: at internis affectibus feruentissimo Deum amore prosequebatur, interdum etiam alacritas illa animi propemodum elanguescebat & decidebat, maiori quandoque nixu vires assumens, adeoque in Deum exarsisse illum memini, vt cùm Ferrariæ in Pomario quodam de Christi amore colloquentes, longis spaciaremur ambulacris, in eiusmodi verba proruperit. Tibi hæc dixerim, in Arcanis recondito: Opes quæ mihi reliquæ sunt, absolutis consummatisque elucubrationibus quibusdam, egenis elargiar, & crucifixo munitus, exertis nudatisque pedibus, orbem peragrans, per castella, per vrbes, Christum prædicabo: accepi postea illum mutauisse propositum, & Prædicatorum ordini se addicere statuisse, interim eorum quæ conceperat operum quæque inchoauerat, maturabat editionem.

Sed M.cccclxxxxiiij. anno Redemptionis nostræ, dum ipse secundum & trigesimum ętatis annum impleret, Florentiæque moraretur, insidiosissima correptus est febre, quæ adeò in humores & viscera grassata est, vt nullum non medicamentorum genus adhibitum contempserit, eumque omnino naturæ satisfacere, intra tertium decimum diem coëgerit. Sed quemadmodum in infirmitate se gesserit, licet eo tempore, ab eo procul essem, narrare tamen non desinam, quæ ab grauissimis testibus, qui aderant, acceperim. Quale illud, cùm post sumptum Eucharistiæ sacramentum, sigillum ei Crucifixi Christi offerretur, vt inde plenos amoris haustus, ob ineffabilis illius passionis nostræ salutis gratia memoriam, priusquàm exhalaret animam, sumere posset, fortissimum duntaxat, aduersus quæcunque aduersa munimen, validissimumque contra iniquos dæmones propugnaculum: interrogantique mox senioti. An firmiter crederet, veram esse illam Dei veri, veriq; hominis imaginem: qui qua Deus est ante tempus, & æuum ab ipso Patre Deo, cui æqualis in omnibus genitus esset, deq; Spiritu sancto, qui & Deus est, ab ipsoque & Patre, quæ tria vnū sunt coęternè manente, in vtero Mariæ semper Virginis conceptus esset in tempore: qui famem, qui sitim, qui labores, qui æstus, vigilias perpessus esset, qui demùm pro contractis ab Adæ semine sordibus nostris abluendis, proque reseranda ianua cœli, maxima qua genus humanum charitate complectebatur, preciosissimum sanguinem, & spontè & libentissimè in ara crucis effudisset: cæteraque id genus recenseri quandoque solita: Non modò se credere, sed & certum esse, responderit. Et item illud, cum Alberto Pio sororis filio, quem nominauimus inter huius vitæ initia, iuueni, & ingenio, & bonarum artium studijs & moribus conspicuo, eadē ratione, qua Alexander ex Aphrodisiade, & Themistius in auscultatoriorū librorū Procemio, fortitudinem è Physicis contemplationibus sumi; contra mortis metum declarauit, quam mox sententiam vsurpauit Auerrois, conanti inquam Alberto mortis confinia reddere placabiliora, in hunc modū verba reddiderit. Non illa duntaxat ratione pacari animum, nō finem mortis cruciatibus poni, sed hac potissimùm, quod Dei sui offensis terminus iam poneretur, quādo breuiusculum vitæ eius tempus, crebriores in Deum offensas non contenturum arbitraretur. Et illud præterea, quando pluribus ex Prædicatorū collegio probatissimis testibus, & Alberto ipso, paulò antè citato, reuelauerit Cœli reginam, ad se nocte aduentasse miro fragrantem odore, membraque omnia febre illa contusa, contractaque refouisse, seq; morti omnino non concessurum promisisse, hilari placidoq; ore, in strato, dum ægrotaret iacuisse, compertum est, atque inter mortis aculeos, quos sustinebat, quasi cœlos sibi patefactos cerneret loqui solitum, salutantesq; omnes, & operam suam, vt moris est, pollicentes blandissimo ab eo sermone & receptos & exosculatos. Ab seruis itē omnibus, si cui molestus fortè fuisset, ignosci sibi postulasse, certiores facti sumus, quibus anteacto anno testamento cauerat, victum alijs & tegumentum dum viuerent, alijs pecunias pro meritis erogari. Hæredes Florentini Xenodochei pauperes instituit, eorum duntaxat, quæ moueri non poterant: mobilium verò Antonium Mariam fratrem.

Quanta verò molestia eius obitus infimos, & summos omnium gradus affecerit, testes sunt Italiæ principes, vrbes & populi, testes hi reges, quos suprà citauimus, testis iterum Caroli Galliarum regis benignitas & gratia silentio non prætereunda. Cui cùm Florentiam aduentanti, vt inde Romam peteret, Neapolitanum regnum expugnaturus, graui eum laborare ægritudine nunciatum fuisset, duos statim Medicos ad eum, legatorum etiamnum fungentes officio, visitatum & opitulatum ipse transmiserit, literasque quas & vidimus, & legimus, propria subscriptas manu dedit plenas & humanitatis & earum pollicitationum, quas & magnanimi regis beneuolentissimus animus, & præclaræ virtutes ægrotantis exigebant. Ei quippè tum fama notissimus erat, tùm quadam familiaritate coniunctus: nam ab eo in Gallijs, dum Parisios inuiseret, honorificè exceptus fuerat, enimuerò qui eum dum vixit toti orbi, & multis sæculis admirandum præstiot, ita eius obitum non minus celebrem, & inauditum celebrari decreuit. quocirca ea in præsentiarum referenda puto, quæ meis auribus hausi, dum Florentiæ, quo illius infirmitate percepta, licet non tēpestiuè me contuleram, in æde sacra, quæ sanctæ Reperatæ dicitur, Hieronymum Sauonarolam Ferrariensem ex Prædicatorum ordine, virum & Theologiæ consultissimum & præclarissimum, famatissimūque sanctimonia, sacras habentem ad Florentinum populum conciones, audirem. Sed priùs Sacrarum li-

terarum

terarum ignaros, Apuleij verbis, admonere consilium est: ne crassis auribus, & obstinato corde, ea putent mendacia, quæ audita noua, vel visu rudia, vel certè supra captum cogitationis ardua videantur: quæ si paulò altiùs explorauerint, non modò compertu euidentia, verumetiam factu facillima sentirent. Is igitur è pulpito declamitans, quæ sum dicturus, cunctis qui aderant insinuauit. Arcanum tibi, ô Florentia, pandendum est, quod equidem ita verum est, quàm prouerbium illud apud te frequens, Ioannis Euangeliũ: subticuissem profectò, sed ad dicendum compellor, & qui mihi præcipere potest, vt hæc palàm facerem, imperauit.

Neminem porrò vestrûm puto fuisse, qui Ioannem Picum Mirandulam non nouerit, magnis ille à Deo beneficijs, magnisque gratijs cumulatus, multifariaque præditus disciplina fuerat, nulli forte mortalium tàm celebre obtigit ingenium, magnam in eo iacturam fecit Ecclesia. Arbitrarer, si diutiùs ei vitæ spacium prorogatum fuisset, cunctos qui octingentis ab hinc annis decessêre, ob scriptionum monumenta, quæ reliquisset, excelluisse. Hic mecum obseruari solitus erat, secreta palàm facere, ex quibus noueram internis eum locutionibus à Deo ad religionem citari, vnde afflatibus hisce obsequi cupiens, non semel obtemperare proposuerat. Verùm diuinis beneficijs malè gratus, vel à sensibus vocatus, detractabat labores (delicatæ quippe temperaturæ fuerat) vel arbitratus, eius opera religionem indigere, differebat ad tempus, hoc tamen non vt verum, sed vt à me coniectatum, & præsumptum dixerim, ob id, duobus ei annis flagellum interminatus sum, si opus, quod ei Deus patrandum proposuerat, negligenter exequeretur. Rogabam fateor Deum identidem, vt cæsus aliquantulum, viam quæ ex alto eidem ostensa fuerat, tandem capesseret, non hoc quęsiui, quo perculsus est, non hoc putaueram, at id Deo decretum fuit, vt viam hanc relinqueret, præclaræq; coronæ in cœlis præparatæ partem amitteret, famamq; & nominis celebritatem, quæ ad summum cumulum, si vixisset, fuerat habiturus, ad plenum non assequeretur. Verùm benignissimus iudex, clementissimè erga ipsum se habuit, atq; ob eleemosynas, larga & effusissima manu pauperibus elargitas, & orationes quæ ad Deum instantissimè effusæ sunt, effectum est, vt nec eius anima, in sinu Patris adhuc super cœlos exultet, nec ad inferos deputata, perpetuis tormentis crucietur, sed purgatorio igni ad tempus mancipata temporarias pœnas luat: quod in hac parte libentissimè dixerim: vt qui eum nouerunt, & hi potissimùm, qui eius beneficijs cumulati fuêre, suffragijs adiuuent. Hæc & plura alia vir Dei clara voce asseuerauit. Se, addens, non latuisse, ob mendacia eiusmodi, si qua misceretur, verbi Dei præcones dignos effici, de quibus æternum sumerctur supplicium, nec non adijciens diebus aliquot, hæc sibi in vniuersum fuisse comperta, sed propter verba, quæ Virginem dixisse, sic ægrotus affirmauerat, nutabundus stetisse formidasseq; diu, ne ille demonum opera fuisset illusus, quando ob eius mortem Virginis pollicitatio frustraretur: veruntamen innotuisse sibi defunctum, æquiuocatione mortis deceptum, cùm illa de secunda & æterna locuta fuisset, hic de prima & temporaria credidisset. Quod si quis dixerit hominem hunc vel hypocrisi fuisse mentitum, vel phantasmatis ludificatum, vel dæmonum præstigijs circumuentum, is nisi aut malè de fide sentiens, aut mentis emotæ sit, fateatur necesse est, Deum multifariè felicitatem eorum miseriamque, qui animam effudissent, viuentibus & reuelasse iam, & reuelare posse, eodemque temporis spacio, eos quibus hæc palàm fiunt, certiores reddere, se à non visis, aut spectris illudi, sed vera esse, quæ aut mente, aut oculis cernant & videant: Tantæ verò & doctrinæ, & auctoritatis virum, tantæ probitatis & prudentiæ, quorum in Aristotelis Philosophiam, compendiaria theoremata, monitiones publicæ, præclarissima interpretamenta, in sacra eloquia futurorum contingentium, prædictiones, quæ euenisse ad lineam, omnis ferè nouit Italia, sanctissimaq; vitæ conuersatio, testatissimam pridem fecêre fidem, in principe templo, tàm celebratæ vrbis, hæc vt vera, vt inconcussa tenenda, tot millibus hominum veritate non comperta pronunciasse, nemo nisi maleuolus inficiabitur: adde, quòd dum nõnihil super id negocij sciscitaret, virum qui sermonum interfuerat, adijsse concionatorem audiui, ac eidem, vt ea plus haberent roboris, quæ vulgauerat retulisse, defunctum vallatum igne sibi apparuisse, & professum ingratitudinis adhuc pœnas dare. Quinetiam monacha quædam, multis præclara vaticinijs, quæq; ipsi dum viueret, multa futura prædixit, quæ adamussim euenêre, inter reliqua, hoc vnum protulit, biennio ante quàm è vita migrasset: eum liliorum tempore, opera & hortatu fratris Hieronymi (de quo mentionem fecimus) prædicatorum fratrum collegio se dicaturum, eodemq; tempore, Florentinam quandam familiam (quam Pactiam nuncupant) tunc exulantem, ad patriam redituram. Complures ad quos hæc fama peruenerat, super hac liliorum nomenclatura, demirabantur, loqui eam arbitrantes de verno tempore, quo lilia florescunt, sed lilium hoc, Galliarum regem extitisse compertum est, talibus vtentem insignibus qui pridie quàm ille religionẽ voueret: ita enim vouerat, antequàm moreretur, & quatriduo postquàm extorris illa familia se contulit in vrbem patriam, magno comitatu, Florentiam ingressus est iter per Hetruriam faciens, Neapolitanum regnum, vi & armis in ditionem vindicaturus.

Verùm antequàm finem faciam, præfari iterum paucula in calce Operis, non inutile puto: videor enim mihi videre, ad reuelationes has, veluti ad lunæ vmbram baubantes molossos, quibus adhuc offula (prioribus fortassè non contentis) objicienda est, ne frustrà latratibus aëra verberent: video item dementibus excuti risum. Video his, qui sciolos se arbitrentur, summoueri ludum, qui fortè ob non posthabitum religionis ingrediendæ salubrem afflatum, igne torqueri animas non debere contendent, nec diuino afflatos spiritu tempestate nostra reperiri homines, qui Christi colloquijs perfruantur? At si peccata non morte, sed venia digna purgatorio igni esse plectenda arbitrarentur, iustos etiam pœnas dare non mirarentur. Itẽ si seruum qui voluntatem Domini sciens, non adimpleuit, teste veritate, multis vapulaturum non ignorauerit, hũc qui Dei voluntatem nouerat & implere distulit, & si à noxis quibusq; alijs fuisset immunis, supplicia luere non extasim pateretur. Alia ex parte rudem & insulsam eorum astutiam mirari satis non possum, qui cùm Christum pro hominibus mortuum credant, eosdem homines alloqui eundem facilè posse non credant, vehementiorìq; argumento Virginis matris, angelorumq; beatorúmve hominum spirituum

affatibus participes eosdem mortales homines non posse fieri, animaduertendum eis profectò foret, inferiora omnia, per superiora gubernari, Dionysio etiam Areopagita teste in libro de Hierarchia cœlesti, separatisque mentibus, inferioris gradus & naturæ, quibus hominum cura demandata est, per superiores mentes, quæ iterum vel à supremis, vel ab ipso Deo diuina mysteria hauriunt, illuminari hominesq; diuino afflatos spiritu easdem reuelationes accipere, hominum multitudini cùm expedit patefaciendas, sacrosancta hæc diuinitatis lex: quod ab eodem Dionysio libro cœlestis Hierarchiæ edocemur, vt per prima sequentia, ad augustissimam lucem subuehantur, ignari proculdubiò sunt Diuinarum literarum, insolentis quoque & peruicacis ingenij: nam in illis conspici datur diuina futura mysteria, nō tantùm per bonos, sed per scelestos homines, & pseudoprophetas quandoq; patefacta, quid prohibet huic fidem habere, qui & doctrina, & tot virtutibus pollet, multaque iam futura, quæ nunc euenêre prædixit: & hoc non somniculosè testatus, sed asseueranter affirmans. Adde quòd Aristotelia Philosophia, his non reclamet, & Platonica suffragentur, licet pro graui testimonio, nisi Scripturę diuinæ auctoritatem non acceperim, sed extraria hæc, quandoq; citare non absurdum est, vt maleuolorum tela in auctores maiore vi, quàm venerint, reuertantur. Verùm ad nosmetipsos iam redeundum est, quibus non tàm mœrendum est, quòd talem amisimus, quàm quod habuimus, & habemus, gratias agendum Regi, cui viuunt omnia, quippe qui mortalis vitæ munere perfunctus, diuque cum habitantibus Cedar, quos luce non pauca perfuderat, conuersatus, inaccessibile & infinitum supernæ patriæ lumen iamiam ingrediens, ineffabili diuinitate, nobis etiam indies laturus opem, sine fine fruetur.

PAVLI

PAVLI IOVII DE IOANNE PICO MIRANDVLA

Elogium.

IOANNES Picus Mirandula meritò cognomine Phœnix appellatus eſt: quòd in eum, Dij ſuperi, ſupra familiæ claritatem, omnis corporis, ac animi vel rariſſima dona contulerint: Mira enim altitudine ſubtilis ingenij, decora facie, lectiſſimisq; moribus, & incomparabili, quum diſputaret, aut ſcriberet, facundia omnes eius ſeculi ſapientes in admirationem ſui facilè conuertit: Grauiſſimo autem opere, nec dum abſoluto, tanta eruditione atque vehementia Aſtrologos, totius diuinationis vanitate confutata, perſecutus eſt, vt ſubtilium diſciplinarum profeſſores à ſcribendo deterruiſſe videatur. In Heptaplo autem dum Sacrarum literarum myſteria, diuino ore nobis recludit, & in Apologetico grauiſſimis diſciplinarum omnium rationibus propoſita ad diſputandum, ingenij ſui decreta defendit, ſeipſum doctrina atq; memorię felicitate ſupergreſſus eſſe videtur. Exceſſit è vita dignus Cœlo, trium & triginta annorum Iuuenis, eo die tàm celebri, quàm poſtea Italiæ maximè funeſto, quo Carolus Galliæ Rex octauus Florentiam eſt ingreſſus, ſcilicet, vt tanti funeris luctus, quum ſub ſignis ornatus in pompam externę gentis exercitus vrbem intraret, vel eo inuſitato ſpectaculo, & in tanta receptæ libertatis lætitia, minimè vinceretur.

F. LEANDER ALBERTVS BONONIENSIS, DE IOANNE PICO *Mirandula.*

A Ioanne Franciſco Nicolaus procreatus itemq; Brauuſus nothus, à Nicolao Ioannes, ab Ioanne Ioannes Franciſcus, qui mœnibus arcem muniuit, ſub cuius Ponte lapis hac inſcriptione legitur. Ioan. Franciſcus Picus Ioannis F. vt cæteris virtutibus, ita hac animi magnitudine facilè ſuos maiores ſuperauit, quòd arcem hanc à nullo antea ſeptam maxima impēſa ſua cocto latere cingendam curauit, anno à Chriſti natali M.CCCC.XL. Cal. Sextilibus. Præclari huius viri mentionem Corius in hiſtorijs facit, eum anno poſt C.N. M.CCCC. LXII. ſub imperio Sigiſmundi Malateſtæ equitum ordines ducentem, cùm ad Senegalliam à Federico Vrbinate Comite Pij II. Pontifex belli præfecto Sigiſmundus prę-lio peteretur, egregiè depugnantem in hoſtium poteſtatem veniſſe ſcribens. Filios reliquit Galeottum, Antonium, Mariam & Ioannem: è quib. priores duo re militari celebres, & apud Italiæ regulos magna auctoritate fuerunt, Ioannes prodigioſo planè ingenio ſtuporem orbi incuſſit, vti literarum ab eo relicta monumēta monſtrant. Vir omnigenæ literaturæ fuit, & Græcè, Hebraicè, Arabicè, Chaldaicè doctus. Fatis interceptus Florentiæ anno ætatis XXXIII. poſt C.N. M.CCCC. XCIIII. ſepultusq; eſt cū habitu ſodalium Prædicatorum, quem de manibus Hieronymi Ferrarienſis in cœmiterio D. Marci ſummo cum dolore totius reipublicæ ſumpſit. Memoriam eius abundè Ioannes Franciſcus Picus ex fratre nepos in illius vita celebrauit, præterea verò & Marſilius Ficinus, & Angelus Politianus, & Iacobus Antiquarius, & Baptiſta Carmelita, & Philippus Beroaldus, & Antonius Cittadinus, alijq; multi noſtræ memoriæ nobiles ſcriptores, qui varias etiam ad illum epiſtolas exarauêre.

IOANNES IOVINIANVS PONTANVS LIB. TERTIO DE FORTVNA AD A. COLOTIVM Bassum, in Proœmio de Ioan. Pico Mirandula Comite.

EC nos deterrebit Ioannes Picus magna tùm nobilitate, tùm etiam ingenio, ac doctrina vir, qui nuper diruere prorsus syderalem conatus est disciplinam. Cui quo minus ipsi respondeamus, labore eo nos omni liberauit, vir in omni disciplinæ genere clarus, ac perquam acutus, Lucius Bellantius cui ætas nostra multùm profectò debet: debituri autem longè amplius posteri, ne ad eos tanta hęc indignitas penetraret. Quid enim indignius, quàm tot seculorum tradita, tot excellentium hominum velle inuenta labefacere, & quæ disciplinarum omnium est antiquissima, eam longo pòst tempore insectari? Videlicet Picus noster (voco eum nostrum, quia magna me cùm beneuolentia coniunctus fuit, quodq; doctissimum quandoque maximè mihi familiarem atque amicum statuo) tractus ipse quidem exemplo est aut Pyrrhonis, qui Physicam & moralem omnem doctrinam euertere conatus est olim: aut Laurentij Vallensis, qui nuper vel decem Prædicamentorum seriem, ne Dialecticam dicam omnem, vt subrueret quid non tentauit? Hæc Ioan. Pontan. loco præfato.

DE PICO LVCAS GAVRICVS EPISCOPVS GEOPHONensis.

VCIVS Bellantius Senensis vir doctissimus, qui satis doctè perfregit singulas nugas Ioannis Pici Comitis Mirandulani, quas contra Astronomos iratus scripserat, quippe cui tres Genethliaci, prædixerant ipsum ante 36. ætatis annum fore interiturum, quod ita iam accidisse perhibent. Non tamen flocci faciendā est hæc astrorum scientia, si Picus nullam Astronomiæ fidem adhibebat. Et scripserit omnes stellas fixas nullum prorsus habere lumē innatum, sed ab ipso Sole singulas illuminari. Si à ☉ lucent tantummodò sydera, atq; eadem non nisi lumine agunt Solis, ergo solus Sol ageret omnia: igitur vnum erūt, ab vno siquidem principio emanant, vnius quippe lucis, ab vna luce actio, & ita stellæ omnes nullam haberent virtutem, & frustrà fuissent à Deo creatæ, vel duntaxat ad ornamentum vniuersi, & ita non rutilescerent, neque fulgores in hæc inferiora emitterent, cuius contrarium videmus in ♃, ♂, ♀, ☿, & in stellis etiam fixis primæ potissimùm magnitudinis, secundiq; luminis, atque tertiæ maiestatis. Veneris prętereà sydus quod est Sole inferius, nunquàm conspicitur dimidiatum neque tenebricosum veluti corpus Lunæ, quare ab se lucet atque splendescit. In Eclypsi ☉ enim præcipuè punctorum vel paulò plus Eclypsati, stellæ tàm primæ, quàm secundæ magnitudinis nunquam à quopiam visæ sunt in tenebris delitescere, sed magis suos fulgores emittere. Siquidem tunc non impediuntur à maiori lumine solari, & per semet ipsas lucent, quippe quæ innatam habent lucem. Quocirca Picus ille, vir alioqui doctissimus nescio qua Thesiphone exagitatus, scripsit, stellas omnes nullum prorsus habere lumen innatum. Sed à Sole illis omnibus mutuari: Igitur,

Mirandulanus Princeps PICVS ille IOANNES
Philosophus, quo non doctior alter erat.
Singula quæ scripsit prorsus sunt irrita, contra
Astrologos, & quod sydera luce carent.
Si Sol flammiuomus dat cunctis lumina stellis,
Omnibus & prabet lumina syderibus.
Ergo solus agit Sol, stella at luce carentes,
Nil prorsus agerent irritaq; astra forent.
At quoniam scripsit stellas iam lumine cassas,
Infensus stellis, lumine cassus obit.

Natus

Natus Anno Domini 1463. Februario, die 24. hora 2. mortuus anno Domini 1494. Anno ergo ætatis non 33. sed 32. vt vixerit annis 31 $\frac{1}{2}$. ferè. Ex directione Horoscopi ad corpus Martis, vti illi prædictum à doctissimis Astronomis fuerat.

HERCVLIS STROZAE:

Ioannes iacet hic Mirandula, cætera norunt
Et Tagus & Ganges, forsan & Antipodes.

Eiusdem:

Hic situs est Picus, cuius si cuncta perissent
Virtutum, septem vix sat erant tumuli.

MICHAELIS MARVLLI:

Occidis ætatis media quòd Pice iuuenta,
Vltima Socraticæ flenda ruina domus.
Nec vel nobilitas, vel opes, vel gratia formæ
Profuit, aut animi tot bona rara tui.
Nec hoc, crede mihi, naturæ iniuria matris
Larga vel in primis quæ fuit vna tibi,
Sed vita documenta hominum, & quàm fluxa sit illis
Forma, genus, dotes ingenij, imperia.

LATOMI:

Ne Pici ingenium deberi quis putet astris
Nil genere hoc artis, vanius esse potest:
Quem vitam & mores frugi, assiduumq́; laborem
Astrorum scimus percoluisse loco.
Sed tamen est aliquid (fateor) quo debeat astris
Quod citò se nostris eripuère malis.

b 3 CATALO-

CATALOGVS VARIORVM AVCTORVM LATINORVM ET GRAECORVM, HEBRAEORVM ET CHALDAEORVM, ARAbumq́;, quorum dicta & sententias IOANNES PICVS MIRANDVLAE DOMINVS ET CONCORDIAE COMES *in cunctis suis operibus, fideliter recitat, & docta explicatione vel refutat vel confirmat.*

A

Bs Hebræus Rab.
Abbaris Hyperboreus
Abdaia de somnijs
Abdalis Sarracenus
Abenragel astrologus
Abnazara Thalmudista & astrolog⁹
Aboasar grammaticus & bistoricus philosophus
Abraham Patriarcha
Abraham Hispanus
Abraham Israelira, astrologus
Abubacher Arabs Genethliacus
Abucaten philosophus
Abulgalen discipulus Auerrois
Abumaron Babylonius
Abumasar Arabs philosophus
Achinnas doctor Hebræorum
Adaburaba Rab.
Adam Rabbi
Adelandus Arabs
Aegidius Romanus. Aeschylus
Aesculapius. Aglaus philosophus
Aglaophemus Pythagoricus
Albategnius astrologus
Albertus Magnus
Albumasar philosophus
Alchabitius astrologus
Alchamil mathematicus
Alcindus Arabs. Alcibiades
Aldus Manutius
Alexander Aphrodisæus
Alexander Polyhistor
Algazeles
Alchmeon astrologos
Alpetragius sapiens astrologus
Alphragnus. Alpharabius
Alphonsus Rex
Amasis Aegyptius
Ambrosius. Amelius Platonicus
Ammonius
Anastasius Papa
Anaxagoras
Anaximander
Andragazar Hebræus astrologus
Andreas Cornens
Andreas Summarius grauis mathematicus
Angelus Mantuanus astrologus
Angelus Politianus philosophus
Anshelmus
Antonius abbas
Antonius Cronicus
Antonius Citadinus
Antonius Fauenonus
Antonius de monte Vlmo
Antonius Piccmannus
Aomara de nuuo orbe astrologus
Aoniar genethliacus
Aphilaus philosophus. Apollinari⁹
Apollonius magus & philosophus
Aponensis
Apuleius interpres Platonis
Arabes. Aratus astrologus
Archelaus mathematicus
Archigenes medicus. Architas
Ariminensis synodus. Aristoteles
Arnoldus Hispanus medicus
Artephius astrologiæ magister
Arzachel Maurus. Asaph propheta
Ascediensis. Asclepiades
Asclepius Atheniensis
Asntol astrologus
Astaxarchus astronomus.
Aempaces Arabs
Auenrodan astronomus
Auenazra. Auenrois. Auenzoar
Auerrois Arabs Cordubensis
Augustinus. Auicenna
Azerchel Baton astrologus.

B

BAal Cusphim philosophus & astrologus
Bacon mathematicus
Baccius Vgolions
Balthasarus Milliauacca
Baposta Carmelita. Bardesanes
Bartholomæus Fontius. Basilides
Basilios. Beda
Bernhardus Abbas
Bernhardus de Ganaco
Bion philosophus
Blasius Bonacursius. Boethius
Bonatus astrologus
Brachmanni Indorum philosophi
Brenlanltus Britannus astrologus
Burleus philosophus.

C

CAbalistæ
Cameracensis cardinalis
Campanus astrologus
Cancellarius Parisiorum
Capreolus. Carneades
Cassander astronomus. Castritius
Cato. Catullus
Cecilius. Celsus
Chaldæi sapientes
Charondas sapiens magus
Cherilus. Chilo
Christophorus Landinus
Cristophorus Saxolus
Chrysostomus. Cicero
Clemens Alexandrinus
Clemens apostolorum discipulus
Clemens V. Papa
Columella. Commentator
Cornelius Fronto
Concilium Toletanum
Cosmas Pactius
Critias philosophus
Cyprianus
Cyrillus.

D

DAmascenus. Damasus
Damigeton magus
Daniel propheta
Daniel scriptor de officijs angelorũ
Dantes Aligerius poëta Florentinus
Datilus Hebræus cabalista eximius
Dauid Rex & propheta Israelis
Demetrius episcopus
Democritus philosophus
Didymus Alexandrinus
Diodorus. Diogenes
Dionysius episcopus Alexand.
Dionysius Areopagita
Dominicus Beniuenius. Donatus
Durandellus. Durandus.

E

EBion hæreticus. Ecclesiastes
Egidius commentator in Genesin.
Eleazarus rabbi. Eliezer Hebræus
Ennius. Ensalaus astrologus
Ephesina synodus
Ephesion astrologus
Ephestion Thebanus
Epicharmus
Epictetus. Epicurus
Epinomides. Epiphanius
Esculanus magus. Esdras
Ethicus philosophus
Ezræ liber. Euantes Persa
Euclides. Eudoxus
Eunomius hæreticus. Euripides
Eusebius. Ezechiel propheta
Eze Chaldæus.

F

FAbianus Romanus episcopus
Franciscus sanctus
Franciscus de Maironis
Franciscus Petrarcha
Franciscus de Rumanis.

G

GAlenus Gelasius Papa
Gennadius
Gersonides Rab. astrologus
Gorgias Leontius
Gottfredus de Fontibus
Gratiadeus. Gregorius Ariminensis
Gregorius Nissenus. Gregori⁹ Papa
Guido Carmelita
Gulielmus episcopus Parisiensis
Gulielmus Aluernus.

H

HAbacuc Propheta
Haly Abenragel
　Auenrodan
　Hamec
Haymon. Hebræi
Helias. Heliazer Garnecensis Heb.
Heliodorus. Heluidius
Hemanuel Hebræus astrologus
Hermus philosophus
Henricus Battensis
　　Gandauensis
　　Haeta
　　de Hassia
　　Machliniensis
　　Valensis
Heraclitus

AVTHORES IN HOC OPERE CITATI.

Herennius Pythagoricus
Hermes Aegypous
Hermias. Hermippus philoſophus
Hermolaus Barbarus
Hermolaus Patriarcha Aquileenſis
Herueus Britonis
S. Hieronymus
Hieronymus Beniuenius
Hieronymus Manfredus aſtrologus
Hierotheus. Hilarius
Homerus. Hoſtanes
Hoychilax Halicarnaſſus
Hullus patriarcha Hebræus.

I

IAcobus Apoſtolus
Iacobus Anoquarius
Iacobus Feltrius. Iamblichus
Ieber mathematicus
Ieremias propheta
IESVS CHRISTVS F.D.
Innocentius Octauus Ponofex
Ioachim
Ioannes Abbas Spanbeimenſis
Ioannes Aſtenoſenſis
Ioannes de Bacone
Ioannes Britannus. Ioannes Caton
Ioan. Damaſcenus
Ioan. Exonienſis
Ioannes Euangeliſta
Ioan. Franciſcus Picus
Ioannes de Gandauo
Ioan. Grammaocus
Ioan. de Gusrra
Ioannes Hiſpalenſis
Ioan. Iouinianus Pontanus
Ioan. Martinianus mathematicus inſignis
Ioannes Pariſienſis
Ioannes de Regio monte
Ioannes Scotus
Iob. Iodam Rab.
Ionetes Chaldæos. Ioſephus
Irenæus Lugdunenſis
Iſsac Arabs philoſophus
Iſaac Iſraelita. Iſaac Nathonenſis
Iſaac Perſa Rab. Iſarith aſtrologus
Iſidorus. Iſmaël Rab.
Iſocrates. Iulianus Cæſar
Iulianus Pomerius. Iulius Cæſar
Iulius Firmicus. Iuniatus Maius
Iuſtinianus Imperator.

L

LActantius. Laërtius
Laurentius Medices
Leander Albertus
Leo Hebruus mathematicus
Leopoldus aſtrologus
Leucanus philoſophus
Leui Ben Gerſon. Leuita Rabbi
Liſippus. Lucanus
Lucas Euangeliſta. Lucas Gauricus
Luchirus mathematicus. Lucilius
Lucretius. Lyſis Pythagoricus.

M

MAcrobius. Mæuius poëta
Mahumet Arabs
Mahumet Tolletinus
Mallius aſtrologus
Mantuanus Carmelita. Marcion
Marcus Euangeliſta. Marſil⁹ Ficin⁹
Maternus aſtrologus
Matthæus Boſſus
Matthæus Euangeliſta
Meliſſus philoſophus
Meliton philoſophus
Melchior Chaldæus. Menander
Mercurius Triſmegiſtus
Meſſahalah aſtrologus. Methodius
Michael Scotus aſtrologus
Minus Roſcius
Mithridates Chaldæus philoſophus
Moyſes propheta ſeruus Domini
Moyſes Aegyptius Rab.
Moyſes Arabs. Moyſes Gerūdinēſis
Muſæus. Muſonius.

N

NAchinan Rab.
Necipſus aſtrolog⁹. Neonias Rabbi
Nicolaus Leonicænus
Nicolaus Oreſmius
Nicolaus Orem philoſophus
Nicolettus. Nigidius
Numenius philoſophus.

O

OCelus philoſophus
Ochalon aſtrologus
Oliuerius Carafa
Olympiodorus
Onchelos Chaldæus
Oribaſius philoſophus
Origenes Adamantius
Origenes. Orpheus
Oſias Chaldæus
Ouidius.

P

PActolus poëta
Pammachius
Pamphilus Martyr
Panætius philoſophus
Pandulphus Collennutius iuriſconſultus
Papias epiſcopus Hieropolitanus
Papinianus iuriſconſultus
Parmenides
Paulus Apoſtolus
Paulus Alexandrinus
Paulus Corteſius
Paulus Florentinus
Paulus Iouius
Paulus Ricius
Petrus Alliacenſis
Petrus Apponenſis
Petrus de Aquila
Petrus Commeſtor
Petrus Mantuanus
Petrus de Palude
Phaoorinus philoſophus
Pharecides philoſophus
Philaſtrius
Philippus Beroaldus
Philolaus
Philon
Philoſtratus
Plato
Plinius
Plotinus Platonicus
Plutarchus
Porphyrius
Poſidonius
Proclus
Prodicus
Propertius
Ptolemæus
Pythagoras.

R

RAbanus
Raymundus
Remigius
Robertus de Coſſotorte
Robertus Holchot
Robertus Inconienſis
Robertus Saluatus
Rogerius Bacon magnus aſtrologus
Ruffinus.

S

SAlomon Rex ſapiens
Salomon Rabi
Saluſtius
Samuel Ophrides
Samuel propheta
Saphar aſtrologus
Sardias Rab.
Sazonienſis interpres Alchabitij
Scotus
Seneca
Seuerus
Simeon BenLagis
Simeon antiquus Chaldæus
Simonides
Simplicius
Sineſius philoſophus
Sirianus
Solon
Soſigenes
Strabo
Straton
Sunandius
Symmachus orator Romanus
Syren Effren tranſlator, inſignis mathematicus.

T

TAbet Chaldæus
Tenirus Babylonius aſtrologus
Terentius
Tertullianus
Thaddæus Vgolinus
Thales
Thalmudiſta
Thebit
Themiſtius
Theocritus
Theodoricus
Theon interpres Ptolemæi inſignis aſtronomus
Theophilus epiſcopus
Theophraſtus
Theopompus
Thomas de Aquino
Thomas Medius
Timæus
Titus Liuius
Toletanum concilium
Trogus
Troilus Maluetius.

V

VAlerianus
Varro aſtrologus
Varro Theologus Romanus
Vellius aſtrologus
Vergilius
Victorinus Pictauienſis
Victorius philoſophus.

X

XEnophanes
Xenophilus
Xenophon.

Z

ZAël Iſraëlita aſtrologus
Zacharias philoſophus
Zacharias propheta
Zamolxis magus
Zenon
Zenophanes
Zorobabel
Zoroaſter magus.

OPERVM IOANNIS PICI, *quæ in hoc primo Tomo continentur,*

CATALOGVS.

OPERVM IOANNIS FRANCISCI PICI, QVAE IN TOMO *Secundo comprehenduntur, Elenchus, aliquibus in locis argumentis adhibitis.*

IN IOAN.

IN IOANNIS PICI MIRANDVLÆ DOMINI ET CONCORDIÆ COMITIS OPERA OMNIA, rerum ac verborum locupletissimus

INDEX.

A

Roman

integro

ad Astro-

bionem

cassan-

per

lachrum

inter

D.

E.

F.

de Fato

hæresis

hæresis

I.

iumenta

proprie-

M.

Auguſtini

a 2

N.

O.

pontifi.

inter

fructiani

syderis

T.

themi

V.

X.

Y.

Z.

IN TOMVM PRIMVM IOANN. PICI MIRAND.
INDICIS FINIS.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE IN HEPTAPLVM, DE SEPTIFORMI SEX DIERVM GENESEÔS ENARRATIONE,

ad LAVRENTIVM MEDICEM

PRAEFATIO.

MOVIT æmulatio me studiorum tuorum, Laurenti Medices, vt arcana Mô-seos volumina recenserem: Cùm superiore hyeme quantum ocij dabatur à republica non alibi te magis aut libentiùs operam sumere, quàm in ea lectione animaduerterem: Tum eodem quoq; priuata ratio subinnuitauit: Quoniam operi alteri meo, tuo quidem auspicio iam pridem, sed & in tuum nomen crescenti, quo Dauidicos hymnos à Septuaginta versos interpretibus, & in ecclesia iugiter personantes non modò à suspicione omni calumniaq; asserere, sed interpretamenti quoq; facibus illuminare tentaui, nulla prorsus vtilior tractatio, nulla fructuosior quàm eorum librorum, nulla rursum consentanea magis (aut vt verius dixerim) necessaria reperitur. Accedit autem per hos dies, vt in mundi fabrica celebratis illis operibus sex dierum fuerim assiduus: quibus totius naturæ secreta contineri vt credamus, magnæ se rationes offerunt. Nam vt illud omittam, quod hæc omnia propheta noster Deo plenus ac cœlesti dictante spiritu totius magistro veritatis excepit, nónne eundem nobis cùm nostrorum tùm suorum, tùm gentium deniq; testimonia prorsus humanæ sapientiæ doctrinarumq; omnium & literarum consultissimũ prodiderunt? Extat apud Hebræos Salomonis illius cognomento sapientissimi liber, cui Sapientia titulus, non qui nunc in manibus est Philonis opus, sed alter Hierosolyma, quam vocant secretiore lingua compositus, in quo vir naturæ rerum, sicuti putatur, interpres omnem se illiusmodi disciplinam fatetur de Mosaica legis penetralibus accepisse. Sunt item quantum attinet ad nostros, & Lucas & Philon authores grauissimi illum in vniuersa Aegyptiorum doctrina fuisse eruditissimum. Aegyptijs autem vsi sunt præceptoribus Græci omnes, qui habiti diuiniores, Pythagoras, Plato, Empedocles & Democritus. Notum illud Numenij philosophi non aliud esse Platonem quàm Atticum Mosem. Sed & Hermippus Pythagoricus attestatur, Pythagoram de Mosaica lege plurima in suam philosophiam transtulisse.

Quod si rudis in suis libris & popularis interim Moses potiùs quàm aut philosophus aut theologus aut magnæ alicuius sapientiæ artifex apparet: Reuocemus eò mentem, fuisse veterũ sapientum celebre institutum, res diuinas vt aut planè non scriberent, aut scriberent dissimulanter. Hinc appellata mysteria, nec mysteria quæ non occulta, hoc ab Indis, hoc ab Aethiopibus, quibus de nuditate cognomen, hoc ab Aegyptijs obseruatum. Quod & Sphinges illæ pro templis insinuabant. Ab eis edoctus Pythagoras silentij factus est magister: nec ipse quicquam literis mandauit præter omnino paucula quæ Damæ filiæ moriens commendauit. Non enim quæ circumferuntur aurea carmina Pythagoræ sunt, vt vulgò etiam doctioribus persuasum, sed Philolai. Legem deinceps eam Pythagorici religiosissimè tutati sunt: eam Lysis ab Hipparcho violatam queritur. In eam deniq; iuratos Ammonij discipulos, Origenem, Plotinum & Herenniũ, Porphyrius est author. Plato noster ita inuolucris ænigmatum, fabularum velamine, mathematicis imaginibus, & subobscuris recedentium sensuum indicijs sua dogmata occultauit, vt & ipse dixerit in epistolis, neminem ex his quæ scripserit, suam sententiam de diuinis apertè intellecturum, & re minus credentibus comprobauerit. Quare si ob id Moseos lectionem velut exculcatam putamus, quòd nihil habeat in priori fronte non vulgarium, non rude, damnemus eodem exemplo antiquos omnes philosophos ruditatis & ignorantiæ, quos totius sapientiæ magistros veneramur. Quin idem obseruatum in ecclesia cernimus, Iesus Christus imago substantiæ Dei euangelium non scripsit, sed prædicauit: prædicauit autem turbis quidem in parabolis, seorsum autem paucis discipulis, quibus datum erat nosse mysteria regni cœlorum, palàm citraq; figuras: Neq; omnia paucis illis, quia non omnium capaces, & multa erant quæ portare non poterant, donec adueniens spiritus docuit omnem veritatem. Discipuli Domini tàm pauci electi de tot millibus multa ferre non poterant. Turba omnis Israëlitica, sartores, coci, macellarij, opi-

liones, serui, ancillæ, quibus omnibus legenda lex tradebatur totius Mosaicæ vel diuinæ potiùs sapientiæ, ferre onus non potuissent. Ille quidem in montis sublimitate, mõtis vtiq; illius in quo & Dominus sæpè discipulos alloquebatur, diuini solis lumine collustratus tota facie mirum in modum splẽdescebat, sed quia lucem ferre non poterat populus oculis cæcutiẽtibus & nocturnis, velata facie illis verba faciebat. Redeamus ad nostros.

Scripsit Matthæus primus Euangelium, & vt inquit propheta abscondens in corde suo Dei eloquia ne peccaret, ita solùm quæ ad Christi humanitatẽ attinebant historia prosequutus est, ne intercederet obliuione memoria rerum gestarum, vt propterea in mystico Ezechielis spectaculo per hominem figuratum illum intelligamus. Ioannes qui præ omnibus maximè diuinitatis secreta reuelauit, tribus quidem vulgatis euangelijs & à Domini cruce multis exactis annis coactus loqui quæ diu tacuerat, ad abolendam hæresim Ebionitarum, quæ Christum hominem non etiam Deum asseuerabat, de æterna filij generatione, sed paucis, sed obscurè pronunciauit. Inde exorsus: In principio erat verbum. Paulus Corinthijs negat solidum cibum, propterea quòd adhuc carnis legibus viuant non autem spiritu, & sapientiam loquitur inter perfectos. Discipulus Pauli Dionysius Areopagita sanctum & ratum institutum fuisse scribit ecclesijs, ne dogmata secretiora per literas, sed voce tantùm ijs qui ritè essent initiati communicarentur. Hæc pluribus sum prosequutus quòd sunt multi qui Moseos librum ducto argumento de rudi cortice verborum tanquam aliquid de medio & triuiale contemnant & aspernentur, nihilq; apud eos minus credibile quàm habere illum in recessu diuinius aliquid quod frõte promittat.

Quod si satis est confutatum iam illud creditu facile, sicubi de natura, de totius opificio mũdi tractatum ab eo, id est, si qua in parte operis sui velut agri cuiuspiam sint ab eo thesauri defossi omnis verè philosophiæ: Factum in primis hoc in hac parte vbi vel ex professo de rerum omnium emanatione à Deo de gradu, de numero, de ordine partium mundanarum altissimè philosophatur. Propterea fuit decretum veterum Hebræorum: cuius etiam meminit Hieronymus, ne hanc mundi creationem quisquam nisi matura iam ætate attingeret. Videbor igitur fortasse fecisse operæpretium, si immoratus diutiùs exactiore cura & operosiore, vt licuit per nostram imbecillitatem studio rimatus sum intellectum Mosaicæ lectionis: In cuius enarratione cùm permultos elaborasse Latinos Græcosq; viderem. Præterea Chaldæos & Hebræos interpretes veteres nouosq; prope innumerabiles, ne cogitare quidem audebam nouum aliquid super hac re vel scribere vel commentari. Cæterùm memineram cautum Mosaica lege, ne quis agrum suum penitùs totumq; demeteret: sed intactam ex eo portionem pauperibus & egenis relinqueret qui mergites inde & manipulos ad famem tolerandam sibi acciperent. Hoc cùm venisset in mentem, sagacibus oculis lustrare cœpi latissimos prophetæ campos indagaturus, an cùm doctissimi interpretes non minus cultores legis fuerint quàm interpretes, iuxta legis edictum intactam partem aliquam reliquissent, nobis vtpote infirmioribus demetendam. Vnde mihi ego quoq; vel paucula spicas decerperem imponendas aris ecclesiæ quasi primitias frugũ, ne à priuilegijs templi ceu non verus Israëlita ceu penitùs asymbolus eliminaret. Successit ex voto res non quòd possim equidem quicquam quod illi non potuerunt, sed quòd & illi de legis præcepto noluerunt industriæ posteriorum viam præstruere: & ea insuper est agri vastitas, ea fœcunditas, vt par illi frumentorum numerus nullus esse possit, vt quanquam & infinita ferè & valentissima opera in eo se totis viribus exercuerint, dicere tamen euangelicum illud adhuc possumus: Messis multa, operarij pauci. Quæ igitur super hoc libro viri sanctissimi Ambrosius & Augustinus, Strabus item & Beda & Remigius, & ex iunioribus Egidius & Albertus: quæ item apud Græcos Philon, Origenes, Basilius, Theodoritus, Apollinarius, Didymus, Diodorus, Seuerus, Eusebius, Iosephus, Gennadius, Chrysostomus, scripserunt intacta penitùs à nobis relinquentur: Cùm & temerarium & superfluum sit in ea se agri parte infirmum hominẽ exercere, vbi se pridem robustissimæ mentes exercuerunt. De his item quæ vel Ionetes vel Anchelos vel Simeon antiquus Chaldaicè tradiderunt, vel ex Hebræis aut veteres Eleazarus, Aba, Ioannes, Neonias, Isaac, Ioseph: aut Iuniores, Gersonides, Sardias, Abraam, vterq; Moses, Salomon & Manaën conscripserunt, nullam nos in præsentia mentionem habebimus.

Afferemus autem præter hæc omnia septem alias expositiones nostra inuenta & meditata, in quibus illud primum curabimus, euincere si poterimus tres difficultates, cum quibus videntur his omnibus qui enarrandum librum hunc susceperunt magna & difficilis fuisse colluctatio. Prima est ne quid aut minus sufficienter, aut parum doctè & sapienter à Mose dictum videatur: A qua se quidam hoc pacto exoluerunt, quod idcirco neq; dixit de omnibus neq; attulit grandia & sublimia, quia rudi populo loqueretur, qui nõ erat intelligentia omnium satis

idoneus:

idoneus: Non credere possumus satis factum rudibus auditoribus, si lumē scientia, quod introspicerent sapientes, crassioribus verbis quasi cornea testa circumdatum obduxerit, ne hebetiores inde oculi perstringerentur. Attulerit ergo lumen, vt sanis oculis proforet, inclusum tamen & velatum attulerit, ne lippientibus officeret. Neq; enim minus ille aut debuit, aut potuit, aut noluit iuuare doctos quàm indoctos.

Secunda est difficultas, vt tenor idem sit interpretamenti sibi consentiens ex se aptus, & vno quasi ductu tota series à quo primitùs sensu proficiscitur, in eundem illum quasi memor propositi referatur. Nec si fortasse hic de Ideis loquentem introduca... us proxima clausula de elementis agere, vel de homine illum velimus. Arbitrarium ... violentum genus expositionis. Quod euitare tamen in huius libri enarratione impossibile multis, ne dicam difficile, operosum profectò omnibus visum est. Tanta est perplexitas, tanta ambiguitas, tanta varietas vniuersæ lectionis. Vide quanti laboris, quàm non factu sit facile id, quod animo nos concepimus (vtinam consequamur) vt nō vno duntaxat sed septemplici sensu à capite semper nouum opus exorsi, perpetua & impromiscua expositionis ordine totam hanc mundi creationem, nihil nisi priorum opibus interpretemur.

Tertia difficultas in hoc versatur, ne extraneum aliquid, vel prodigiosum, vel alienum à rerum natura, quæ nunc cōspicitur, & à veritate, quam à philosophis melioribus compertam, nostri etiam receperunt afferentem prophetam: imò per prophetam diuinum spiritum, faciamus.

Cur autem septem à nobis allatæ expositiones quæ ratione susceptæ, quod nostrum cōsilium, & quæ necessitas nos ad eas impulerit: quid omnino sit nouum hoc quod afferre molimur, sequenti capite palàm faciemus. In quo illius qui de hac materia, id est, de mundi creatione absolutissimè, ad naturæ ipsius æmulationem sit scripturus, ideam pingentes: conabitur tùm in sequentibus recomprobare, prophetam nostrum ab illa nihil quasi archetypo decidisse: sed assequutum omnibus numeris ita, vt nihil aliud pro tali idea quàm ipsemet proponendum sit omnibus, & magnitudinem eius admirari omnes faciliùs quàm æstimare pro dignitate possimus.

Debentur autem tibi hæc nostra qualiacunq; sint adhuc rudimenta nostræ iuuentutis Laurenti vir clarissime: vel quia sunt mea qui tibi meipsum iampridem dedi & voui: vel quia hoc ipsum tu nobis, in quo sunt nata, Fesulani secessus ocium parasti. Quod interuentu etiam crebro vel assiduitate potius Angeli Politiani familiaris tui conditur, cuius amœnum & fertile ingenium quàm antea flores literarum varios extulerat, tàm nunc vt arbitror solidam philosophiæ maturamq; adeò frugem pollicetur. Accedit quod consuetum est cum his quos amamus vel colimus, festum aliquid aut lætum euenit, non solùm verbis congratulari, sed aliquo etiam munere fauere, vt sic dixerim, illorum fœlicitati, & testatam apud eos facere lætitiam animi nostri. Opportunè igitur nostra hæc lucubratio ad te venit, quo tempore Ioannes filius ea ætate, quæ nemo anteà, summo Christianorum ordinum collegio à Pontifice summo Innocentio octauo destinatus est, & indole ipsius quæ de se bona omnia promittit, & tuis meritis tuaq; authoritate id sibi iure & meritò postulantibus. Reliquum vt optemus, dignum se ille exhibeat hac dignitate. Quod fecerit si quem & patrem & dignitatis authorem habuit, eundem vitæ exemplar, id est, prudentiæ totiusq; virtutis habuerit. Vale.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ

IN HEPTAPLVM DE OPERE sex dierum Geneseos,

AD LECTOREM PRÆFATIO.

TRES mundos figurat antiquitas, Supremum omnium vltramundanum, quem theologi angelicum, philosophi autē intellectualem vocant, quem à nemine satis pro dignitate decantatum, Plato inquit in Phædro, proximum huic cœlestem, postremum omnium sublunarē, hunc quem nos incolimus. Hinc tenebrarum mūdus, ille autem lucis, cœlum ex luce & tenebris temperatur. Hic per aquas notatur fluxa instabiliq; substantia, ille per ignem lucis candore & loci sublimitate, cœlum natura media, idcirco ab Hebręis שמים quasi ex אש & מים ex igne & aqua, quę diximus compo-

situm nuncupatur. Hic vitæ & mortis vicissitudo, illic vita perpetua, & stabilis operatio, in cœlo vitæ stabilitas, operationum locorumq; vicissitudo. Hic ex caduca corporum substantia, ille ex diuinæ mentis natura, cœlum ex corpore, sed incorrupto, ex mente, sed mancipata corpori constituitur. Mouetur tertius à secundo, secundus à primo regitur: & sunt præterea inter eos differentiæ plurimæ, quas hic enarrare non est consilium, vbi hæc præterfluimus potiùs quàm inundamus.

Hoc non prætermiserim figuratos hos mundos tres à Mose euidentissimè in admirabilis illius tabernaculi sui constructione. Partitus est enim tabernaculum in partes tres, quarum singulæ singulos, quos diximus, mundos repræsentare expressiùs nullo modo possent. Etenim prima pars nullo defensa tecto vel vmbraculo imbribus, niui, solibus, calori, frigoriq; obuia erat & opportuna, & quod est nostri, id est, sublunaris mundi, euidentius simulachrum inhabitabant eam, nō modò homines mundi & immundi, sacri & prophani, sed & omnifarij generis animalia, eratq; in ea vel ob sacrificia iugesq; immolationes vitæ & mortis perpetua vicissitudo. Reliquæ duæ partes ambæ obtectæ & vndiq; ab omni peregrina iniuria liberæ, quemadmodum & vterq; mundus tam cœlestis quàm supercœlestis, nec iniuriæ capax nec contumeliæ: Ambæ item sanctitatis nomine honestatæ, ita tamen vt quæ erat secretior, sancti sanctorum, reliqua sancti tantùm titulo decoraretur: sicuti quamuis & cœlestis & angelicus mūdus vterq; sanctus, quoniam supra lunam post luciferi casum, nec macula, nec peccatum, aut est, aut esse potest, angelicus tamē cœlesti longè sanctior & diuinior habetur.

Sed quid remotiores has similitudines prosequimur? Nam si postrema pars tabernaculi erat hominibus & brutis communis. secundam, quæ tota auri splendore fulgebat, candelabrum illuminabat septem lucernis distinctum, quæ vt dicūt omnes interpretes Latini, Græci & Hebręi, septem Planetas significant: In tertia parte omnium sacratissima, alata Cherubin erant, nónne nostris tres mundos oculis subijciunt? & hunc quem & bruta & homines incolunt, & cœlestem in quo planetæ coruscant, & supercœlestem habitaculum angelorum.

Admonemur autem hinc etiam altioris euangelici sacramenti. Nam quoniam nobis ad mundum supercœlestem ad angelorum consortium, reserata est via per Christi crucem & sanguinem, idcircò illo occumbente scissum est velum templi, quo sancta sanctorum, per quæ angeli eum diximus mundum significari, ab alijs partibus discludebantur. Quod fuit indicio patere iam aditū homini ad Dei regnū, ad Deum ipsum, qui volat super cherubin, aditum ab initio ob peccatum primi parentis iustitiæ legibus occlusum.

Hæc satis de tribus mundis, in quibus illud in primis magnopere obseruandū vnde & nostra ferè tota pendet intentio, esse hos tres mundos mundum vnum, non solùm propterea quòd ab vno principio & ad eundem finem omnes referantur, aut quoniā debitis numeris temperati, & harmonica quadam naturæ cognatione atq; ordinaria graduum serie colligentur: Sed quoniam quicquid in omnibus simul est mundis, id & in singulis continetur: neq; est aliquis vnus ex eis, in quo non omnia sint quæ sunt in singulis, quam Anaxagoræ credo fuisse opinionem, si rectè eum sensisse putamus, explicatam deinde à Pythagoricis & Platonicis. Verùm quæ in mundo sunt inferiori, in superioribus sunt, sed meliore nota: quæ itidem sunt in superioribus in postremis etiam visuntur, sed degenere conditione & adulterata, vt sic dixerim natura. Est apud nos calor qualitas elementaris, est in cœlestibus virtus excalfactoria, est in angelicis mentibus idea caloris. Dicam aliquid expressius. Est apud nos ignis quod est elementum, Sol ignis in cœlo est, est in regione vltramundana ignis seraphicus intellectus. Sed vide quid differant. Elementaris vrit, cœlestis viuificat, supercœlestis amat. Est aqua apud nos, est aqua in cœlis, huius motrix & domina, vestibulum, scilicet, cœlorū Luna: Sunt aquæ & super cœlum, mentes cherubicæ. Sed vide quæ in eadem natura disparilitas conditionis: humor elementalis vitæ calorem obruit, cœlestis eundem pascit, supercœlestis intelligit. In primo mundo Deus vnitas prima, nouem angelorū ordinibus quasi sphæris totidem præest, immobilisq; ipse omnes mouet ad se. In mūdo medio, id est, cœlesti, cœlum empyreum, nouem itidem sphæris cœlestibus quasi dux exercitui præest, quæ cùm singulæ motu incessabili voluantur, illud tamē, Deum imaginans, immotum est. Sunt & in mundo elemētari post materiam primam ipsius

funda-

fundamentum, nouem sphæræ formarum corruptibilium. Tres, scilicet, corporum vitæ expertium, quæ sunt elementa & mixta, tùm inter hæc media, quæ mixta quidem, sed imperfecta, quales in sublimi quæ fiunt impressiones. Tres vegetabilis naturę, quę in tria primùm genera diuiditur, herbarum, fruticum & arborum. Tres animæ sensualis, quæ aut imperfecta est, qualis quæ in Zoophytis: aut perfecta quidem, sed intra terminos irrationalis phantasiæ: aut quod summum in brutis est, humanæ etiam capax eruditionis, quod quasi medium est inter hominem & brutum, sicut Zoophytum medium est inter brutum & plantam.

Sed de his plura quàm opus sit, hoc tantùm addiderimus, mundorum mutuā continentiam sacris etiam literis indicari. Cùm & scriptum in Psalmis sit: Qui creat cœlos in intellectu, & angelos Dei legimus spiritus esse, & ministros eius flammā ignis vrentis, hinc sæpè diuinis cœlestia cognomenta, sæpè etiam terrena, dum nunc per stellas, nunc per rotas & animalia, nunc per elementa figurantur, hinc & terrenis sæpè cœlestia nomina. Quoniam, scilicet, astricti vinculis concordię, vti naturas, ita etiam appellationes hi omnes mundi mutua sibi liberalitate cōdonant. Ab hoc principio (si quis fortasse hoc nondum aduertit) totius sensus allegorici disciplina manauit. Nec potuerunt antiqui patres alijs alia figuris decenter repræsentare, nisi occultas, vt ita dixerim, totius naturæ & amicitias & affinitates edocti. Alioquin nulla esset ratio cur hoc potius hac imagine, aliud alia quàm contrà repræsentassent. Sed gnari omnium rerum & acti spiritu illo qui hæc omnia non solùm nouit, sed fecit naturas vnius mundi, per ea, quæ illis in reliquis mundis nouerant respondere, aptissimè figurabant.

Quare eadem opus cognitione (nisi idem adsit & spiritus) his, qui illorum figuras & allegoricos sensus interpretari rectè voluerint. Est autem præter tres, quos narrauimus, quartus alius mundus, in quo & ea omnia inueniātur quæ sunt in reliquis: hic ipse est homo, qui & propterea, vt catholici dicūt doctores in euangelio, omnis creaturæ appellatione censetur. Cùm prædicandum hominibus euangelium, non autem brutis & angelis, prædicandùm tamen omni creaturæ à Christo demandatur. Tritum in scholis verbum est, esse hominem minorem mundum, in quo mixtum ex elementis corpus, & cœlestis spiritus, & plantarum anima vegetalis, & brutorum sensus, & ratio, & angelica mens, & Dei similitudo conspicitur. Quatuor igitur hos mundos si statuamus, credibile est Mosem dicturum de mundo sufficienter, de his omnibus dissetuisse: & cùm naturam scriptor effigiet, si sit naturæ cōsultus, qualem hunc nostrum, si quem alium credimus, credibile doctrinam de illis non aliter dispositam, quàm in seipsis illos omnipotens Deus opifex disposuit, vt sit verè scriptura hæc Moseos imago mundi expressa, quemadmodum legimus etiam ei præceptum in monte vbi hæc didicit, vt omnia faceret secundum exemplar quod in monte viderat.

Primum igitur quod est omnium maximum, sicut ostendimus, quæ sunt in omnib. mundis contineri in singulis, debuit Moses æmulator naturę de nullo vsquam ex illis mundis agere, quin sub eisdem verbis eodemq; contextu de omnibus simul pariter ageret. Vnde quadruplex statim totius Mosaicæ lectionis expositio nascitur, vt primo loco quicquid ibi est scriptum, de angelico mundo & inuisibili, nullam omnino de alijs mentionem habentes, enarremus. Secundo loco itidem omnia de cœlesti mundo: tum de sublunari hoc & corruptibili: quarto de natura hominis. Nam si vsquam de intelligibili puta tractabitur, quin sicut ille in se postremas omnes naturas continet, ita & eadem de reliquis mūdis nos scriptura admoneat, possumus certè imò debemus omnes particulas de omnibus interpretari: Rursus sicut naturæ quanquam in seipsis promiscuæ inuicem contineantur, discretas tamen proprias sedes, & peculiaria quædam iura sortitæ sunt, ita & si singulis in partibus præsentis operis de quadruplici natura eadem serie literæ disseratur: credendum tamē prima in parte de prima agi natura peculiariùs, atque eodem ordine deinceps in reliquis. Vnde & quintæ exoritur expositionis necessitas. Accedit quod qua ratione hæc sunt distincta, quia tamen nulla est multitudo, quæ non sit vnā, discordi quadam concordia ligantur, & multiformibus nexuum quasi catenis deuinciuntur.

Quod cùm toto etiam opere agere Mosem sit verisimile, ad sextam iam nos interpretationem vel inuitos vocat. In qua ostendemus quindecim esse modos, quibus

rem aliam alij cognatam vel coniunctam intelligere possumus, & cùm neque plures sint, nec pauciores, ita eos omnes & sufficienter & dilucidè à propheta expressos, vt nihil expressiùs vnquam de rerum natura scripserit Aristoteles.

Postremò quemadmodum sex diebus Geneseos sabbathum succedit, id est, quies, congruum vt & nos post procedentium à Deo rerum ordines distributos, & explicatam eorum vnionem & differentiam, fœderaq; & habitudines septima iam & sabbatharia (vt sic dixerim) enarratione de creaturarum fœlicitate, deq; reditu ad Deum, qui per Mosaicam, & Christianam legem elongato, inde ob peccatum primi parentis homini contigit, aliqua perstringamus: reserãtes quæ de his in præsenti scriptura Moses apertissimè occultauit, vt fiat palàm de Christi aduentu, de ecclesiæ profectu, de gentium vocatione, expressissimum hîc vaticinium legi. Vt sit verè hic liber, si quis alius talis, liber septẽ signaculis obsignatus, plenus omni doctrina, omnibus mysterijs.

Non autem imitabimur eos qui aggressi aliquando hanc mundi creationem exponere. Quicquid vsqnam apud philosophos & apud theologos de Deo, de angelis, de materia, de cœlo, deq; tota natura disputatum est huc congesserunt. Quod apud Hebræos maximè Isaac Persa, & Samuel Ophinides peccauerunt. Sed solùm quid sibi Mosaica litera velit, quid verborum contextus, vel indicet, vel significet, declarare pro viribus annitemur. Nec si ostendemus per firmamentum, puta octauam sphęram significari, statim de illa exordiemur disputationem, quo pacto rapiat cęteras sphęras, quot signis distincta, quot imaginibus, simplicine motu, an potius duobus an veriùs tribus in diuersa notetur. Aut sicubi dictione aliqua indicari hominis animum dixerimus, digrediemur ad omnia quæ scribuntur de anima enucleanda, sed ea tantùm de vnaquaq; re strictim etiam & cursim annotabimus, de quibus mentionem author expressam facere videatur. Dixi strictim etiã & cursim, quia non illud hoc in opere est consilium, vt qui hæc, alibi non didicerunt, hîc primùm discant, sed vt quæ sciunt iam esse vera in prophetæ verbis agnoscant, & quæ immensis voluminibus digesta à theologis & philosophis legerunt, quo pacto hic paucis & comprehenderit & occultauerit intelligentes, reuelata facie legislatorem loquentem audiant. Quod si quis etiam fortè actus spiritu sanctæ rusticitatis non tàm petita hæc altiùs mysteria non probauerit, quàm simpliciorem potiùs & sibi accommodatiorem optauerit sacri contextus enarrationem: Iubebo eum priùs meminisse Pauli præcipientis, ne aut qui manducantem spernat, aut qui non manducat manducantẽ iudicet. Tum ipsum non meis sed Augustini In ipsa etiam sua in Genesim expositione alloquar verbis in hunc modum: hæc tu si potes apprendas, si nondum potes, relinquas valentioribus. Tu verò cum scriptura non deserente infirmitatem tuam & materno incessu tecum tardiùs ambulante proficias. Illa enim sic loquitur vt altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos pascat, affabilitate paruos nutriat. Sed redeamus ad nos & ab ipso corruptibili mundo quem habitamus, exordientes præstemus quantum, scilicet, possumus quod polliciti sumus: Alioquin & in magnis est satis voluisse, & vt inquit Pomerius, magnarum rerum magnus conatus, profectus est, Mosaica verba veniunt exponenda.

VERBA

VERBA IPSA PROPHETAE QVAE EXPONENDA SVSCEPIMVS, hæc ſunt, Geneſ. 1.

IN principio creauit Deus cœlum & terram: terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Et dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux: & vidit Deus lucem quòd eſſet bona, & diuiſit lucem à tenebris: appellauitq́; lucem diem, & tenebras noctem, factumq́; eſt veſpere & mane dies vnus.

Dixit quoq; Deus fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & fecit Deus firmamentum, diuiſitq́; aquas quæ ſub firmamento ab his quæ erant ſuper firmamentum: & factum eſt ita: Vocauitq́; Deus firmamentum, cœlum: & factum eſt veſpere & mane dies ſecundus.

Dixit verò Deus: Congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt in locum vnum, & appareat arida: & factum eſt ita: Et vocauit Deus aridam, terram: congregationesq́; aquarum appellauit maria: & vidit Deus quòd eſſet bonum. Et ait: Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram: & factum eſt ita. Et protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum, lignumq́; faciens fructum, & habens vnumquodq; ſementem ſecundum ſpeciem ſuam: Et vidit Deus quòd eſſet bonum, & factum eſt veſpere & mane dies tertius.

Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidãt diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora & dies & annos: vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram: & factum ita: Fecitq́; Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præeſſet diei: & luminare minus, vt præeſſet nocti: & ſtellas: & poſuit eas in firmamento cœli, vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei ac nocti, & diuiderent lucem ac tenebras: & vidit Deus quòd eſſet bonum: & factum eſt veſpere & mane dies quartus.

Dixit etiam Deus, producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cœli: Creauitq́; Deus cete grandia, & omnem animam viuentem & motabilem, quam produxerat aqua in ſpecies ſuas, & omne volatile ſecundum genus ſuum: & vidit Deus quòd eſſet bonum: benedixitq́; eis dicens: Creſcite & multiplicamini & & replete aquas maris, aueſq; multiplicentur ſuper terram: & factum eſt veſpere & mane dies quintus.

Dixit quoq; Deus: producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta & reptilia terræ secundùm species suas: factumq; est ita: Et fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, & iumenta, & omne reptile terræ in genere suo: & vidit Deus quòd esset bonum, & ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestijs vniuersæ terræ, omniq; reptili quod mouetur in terra: Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & fœminam creauit eos, &c.

Hactenus exponendum Mosem suscepimus: Totam autem expositionem in septem libros siue tractatus partitus sum, potiùs vt imitarer Basilium & Augustinum, quàm propterea quòd hac crebra distinctione quasi interiungens legentis intentio recreatur. Accedit quòd cùm septem sint expositiones septem libris digestæ, singuliq; libri septem capitibus diuidantur, septem creationis diebus omnia respondent. Factum item à nobis ratione congruentissima, vt quemadmodum septima dies apud Mosem sabbathum est, & dies quietis: ita expositio quælibet nostra septimo semper capite, in Christum deriuetur, qui & finis est legis, & nostrum est sabbathum, nostra quies, nostra felicitas.

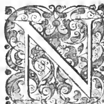
IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE MVNDO ELEMENTARI, LIBRI PRIMI, Expositionis primæ.

CAPVT PRIMVM.

NATVRALES Philosophi qui de natura rerum corruptibilium differunt, de principijs earum sic statuunt in vniuersum, esse materiam rudem, formarum expertem, idoneam quidē omnibus formis suscipiendis, sua tamē natura omnibus priuatam: Quare præter materiam, priuationem etiam faciunt principium rerum naturalium. Adiecit Auerrois esse materiā trino dimensu, in longitudinem, latitudinem, altitudinemq; protensam, ne, scilicet, res corporeæ de incorporeo subiecto fieri dicerentur: Tum afferunt transmutantem causam, quam vocant efficientem, cuius vi tractata materia, quod est potentia, actu fiat aliquando; quemadmodum mollis cera & indefinita ductu manus atq; tractu in diuersas figuras protractantis arbitrio transformatur. Quoniam autem nihil natura temerè agit, sed boni alicuius consequendi gratia finalis causa se statim infert, & proximus quidem finis agentis causæ, forma est, quam de materiæ gremio eruit. Hoc enim illa consilio agit & versat, vt ad perfectum habitum formæ illam perducat, vnde & forma tertium principium ab Aristotele statutum: Hæc autem de materiæ sinu educi non potest, nisi affectæ prius & præparatæ congruis qualitatibus: Circa qua totus opificis labor, tota actionis mora consumitur: ipsa, scilicet, specie in indiuiduo momento quasi præmio laboris statim effulgente. Opificem ipsum causam potius quàm principium vocant Peripatetici. Diuinorum autem memores semper diuini Platonici admonitos nos volunt naturales agentes causas, & si solæ appareant nobis quæ corpora agant, forment & transmutent, haud tamen primarias esse causas eorum quæ fiunt, sed instrumenta potiùs diuinæ artis, cui obediunt & famulantur. Quemadmodum fabri manus & si ipsæ totam domus materiam, ligna, lapides, cementa, componant, ordinent, & transmutent, nihilq; videatur præter eas cui factura domus accepta referatur, nouimus tamen organum illas esse obediens & seruiens quæ constituta in animo architecti domum quam simul concepit, particulatim digerit, explicatq; in sensibili materia: hinc factum vt ipsi duas causas adijciant, organicam & exemplarem. Quòd neq; negant Peripatetici, immò cōfirmant, apud quos tritum illud: Omne opus naturæ opus esse intelligentiæ. Hæc sunt quæ in commune dicuntur de rebus corruptibilibus; quæ omnia ita in opere primi diei complexus est Moses, vt neq; certius neque aptius de his quicquam dixerint Philosophi probatissimi.

CAPVT II.

PRincipiò igitur duas statuit causas, agentem & materiam, eam scilicet, quæ actu, & eam quæ est potentia: illam cœlum, hanc terram vocat, cui nostræ expositioni attestatur primùm authoritas Stoicorum qui agentem causam cœlum, materialem terram vocauerunt, vt scribit Varro, ne Græcos commemorem: Attestatur & ratio. Nam & materia despicatissima omnium naturarum, vti est terra omnium elementorum, & simili omnino proportione respondent, vt probant Peripatetici agens materiæ & terræ cœlum. *Terra autem hæc*, id est, materia *inanis & vacua*, vt transtulit Hieronymus, vel vt septuaginta *inuisibilis & incomposita*: Et hæc quidem omnia rudi materię informiq; conueniunt, quæ & expers formarum omnium meritò inanis & vacua dicitur, & omnino incomposita & inuisibilis est. Verùm Hebraicæ dictiones תהו & בהו, & quæ

& quæ hoc loco legũtur, à pluribus Hebræis aliter exponuntur: [illegible] quidem rem brutam interpretantur, stupentem, attonitam. Quod ad materiæ etiam tenebricosam deformemq; faciem ab illis refertur, ob eam causam quòd intendentes nos in illius cognitionem, attonitos reddit, propter quod & Aristoteles proportione, & Plato nota ratione cognosci à nobis illam dixerunt: [illegible] autem ex vi dictionis inchoationem & rudimentum formæ multi exponunt. Idem enim si verbum verbo reddamus est [illegible] ac si dicamus, in eo est, siue eo aliquid est. Quod si sequamur præter subiecti potentiã, inchoatam in eo formam intelligemus, quod non solùm Albertus & plures Peripatetici, sed veteres etiam Hebræi crediderunt, vt ex monumẽtis antiquissimi Simeonis apertè colligimus. Verùm quo pacto hęc sit inchoatio accipienda, declarat, adijciens: *Et tenebræ erant super faciem abyssi.* Abyssum vocat terram, id est, materiã trino dimẽsu in altissimas profunditates extensam. Super hanc tenebræ, id est, priuatio est: principium apud Peripateticos in primis celebre, cui nulla magis appellatio quàm tenebrarum congruerit. Est autem priuatio, qua differt à negatione, vt Magnus Albertus constantissimè vult, ipsa hæc de qua dicimus Inchoatio formæ, de qua re idem philosophus copiosè & subtiliter disserit. Præterea si subest terra aquis, & irrigata, inde parturit, quæ postremò & pariat: nónne aquæ hoc loco accidentes materiæ qualitates & effectiones significabunt? quæ vel suo fluxu tractabiliq; natura aquarũ speciem gerunt: quibus, vt ita dixerim, humectata materia parturit formam, quam extremo temporis momento ædit in lucem. *Super has aquas spiritus Domini*, id est, vis causæ efficiẽns, Domini organum & instrumentũ meritò fieri dicitur: neq; dicitur ferri super terram, quia non attingit agens subiectum, aut permeat nisi medijs illis intercedentibus qualitatibus, quas dum versat & agit, oritur lux, id est, formę species & decor tenebrarum, quas diximus, id est, priuationis expultrix & fugatrix, fitq; Dei voce sic imperantis: quia nihil agunt causæ naturales, quod non diuinæ artis ordo præceperit. Tum fit *ex vespere & mane dies vnus.* Cùm ex potentiæ actusq; natura substantia tertia quod compositũ dicimus, dissultauit, estq; ratio iam manifesta iuxta hunc sensum, cur dies vnus dixerit, non primus, & meritò lucem vidit, quoniam bona: cùm nihil sit aliud natura formæ, quàm primi boni imago tenuis & vmbratilis similitudo.

Hactenus in vniuersum de corruptibili substantia qualis omnis quæ infra Lunam est, vbi & cœlum & terram, id est, transmutantem naturam, & eam quæ transmutatur, & terram eandem, id est, materiam vidimus inanem omni specie substantiæ, vacuam item omni forma accidentali: Superq; eam in trini dimensus abyssos extensam priuationis tenebras insidentes, nõ quidem illi intimas (neq; enim priuatio materiæ, essentia est, vt probat Aristoteles) sed extremam eius faciem occupantes: Vidimus item super aquas, id est, fluxas dispositiones materiæ quasi terræ præsentes ferri spiritũ Domini, id est, vim causæ agentis, non vti causam principalem, sed vti spiritum Domini, id est, organum diuinæ artis, quomodo spiritus noster vitalis organum animi est, & statim tractante spiritu aquas illas & peruadente subiectum, iussu Dei artificis exorta est lux, id est, formæ decus & splendor.

CAPVT III.

QVoniam autẽ à communibus generalibusq; ad specialia recto ordine descendimus, vt probat Arist. facturus hoc idem Moses: postquã dixit de his quæ cõmunia sunt rebus omnibus elementaribus, elementalem totam substãtiam secunda die trifariam diuidit. Primo autem intelligendum materiales omnes formas, aquarũ appellatione ab illo hîc designari, quæ congruete magis ne possit quidem. Est enim in sphæra hac rerum generabilium & corruptibiliũ stante materia, quasi alueo mari vel fluxus refluxusq; vndarum perpetuus, indesinens abeuntium & aduentantiũ formarum commeatio. Generatio, scilicet, præterit, vt inquit, Salomon, & generatio aduenit: terra autem stat in æternũ. Vocantur enim & formę istę apud Platonicos imitatores, semper Hebraicę disciplinę generationes potius quàm formę, quod fieri quàm esse, dici veriùs possint. Ob quam etiam causam factum, vt quo supra nomine aquarum, scilicet materiæ qualitates, & accidentales formas vocauit, eodem hic vocauerit etiam ipsas materiales substãtias, scilicet, vt admoneret non id quidem, quod credidit Alexander, esse qualitates ipsas elemẽtis formas substãtiales, sed qđ Platonici magno opere confirmant, esse speciem omnem, quæ in materia est, ad accidentis ferè potius

quàm

quam ad veræ substantiæ conditionem referendam. Quem titulum sibi illa legitimè vendicant quæ per se stant sibijpsis innixa, & id quod sunt, vera sunt ratione, immixta rebus peregrinis & minimè adulterata, Heraclitus sensibilium rerum substantiam vocauit mare, & apud poëtas inuolueris fabulatum velantes philosophiam: Cùm post Saturniam vnitatem, id est, mundi intelligibilis vnionem intra se omnia implicantis in tres partes sensibilem mundum partirentur, cœlestemq; adscriberem regionem Ioui, subterraneam Plutoni: Neptuno autem mediam hanc, scilicet quæ à Luna ad terram protenditur, de qua nunc agimus: Neptunum maris dominum dixerunt, qui idem apud Platonicos pro ea virtute accipitur, quæ generationibus præest.

Sed redeamus ad Mosem *diuidentem aquas ab aquis medio firmamento*. Triplex enim partitio corporum sublunarium: Alia supra mediam regionem aëris sunt suprema, scilicet, pars eiusdem elementi & purissimus ignis, quod totum ætheris nomine designatur: Ibi pura, immixta & legitima elemēta: Alia infra ipsum aëris meditullium quæ apud nos sunt, vbi elementum purum nullum (neq; enim purum elementum sensibile) sed mixta omnia ex fœculenta crassioreq; parte mundani corporis constant. Intercedens regio aëris quæ hic dicitur firmamentum, vnde & aues sub firmamento cœli ac eo volantes introducuntur: ea est regio in qua sublimes illæ impressiones apparēt, pluuiæ, niues, fulgura, tonitrua, cometæ, & cætera, id genus. Vide autem rectè non solùm situ, sed & naturæ proprietate hoc firmamentum superiora elementa ab inferioribus quasi aquas ab aquis discriminat & distinguit. Supra eam, pura sunt elemēta, infra eam perfecta mixtione ab elementali simplicitate discedunt: ini bi mixta fiunt, sed imperfecta mediaq;, vt dicatur verissimè inter mixtorum elementorumq; naturam.

CAPVT IV.

SEd videamus quid vltra Moses philosophetur: *Congregentur*, inquit, *aquæ quæ sunt sub cælo in locum vnum, & appareat arida*. Arida materia est vti iam cōstituimus, nec apparet materia, aut conspicitur, nisi formarum speciem induta, sed neq; apparet induta speciem elementi, quia vt diximus, & probant philosophi, elementum simplex nec videri, nec tangi, nec sub vllum omnino sensum cadere potest. Si igitur quæ inuisibilis olim fuerat terra, futurum est, vt sub conspectu veniat, necesse est aquas quæ sub cœlo sunt, id est, sub media aëris regione congregari ad locū vnum, id est, ad communem mixtionis colluuiem confluentes certis legibus, tamen quasi littoribus præscriptam in vnam mixtionis formam coalescere. Quod aquis inferioribus, vt ostendimus, nō item superioribus accidit, vbi aut nulla prorsus aut imperfecta mixtio. Quòd si anima vegetalis mixtionis formam statim consequitur, quid aliud à nostro philosopho expectabimus, quàm vt post illam aquarum congregationem induceret statim terram herbarum, fruticum, arborumq; fœcundam.

CAPVT V.

QVanquam hinc videbatur ordine consequenti ad animalia transeundum, quorum anima vegetali proximè iuncta est, tamen quoniam ab animalibus ad hominem itur, in quem desinit de mundo corruptibili omnis tractatio: idcircò interiecit Moses aliqua de his, quę fiunt in firmamento, & quibus ipsum ornatur, vti terra ornatur his, quæ in ea fiunt, metallis, plantis, & animantibus. Sunt autem hęc impressiōnes illæ quæ in sublimi, id est, in media regione aëris fiunt. Hanc suprà & *cælum* & *firmamentum* vocauit, hîc autem *firmamentum cæli*, vt sciamus non illud esse quod verè est cœlum, sed quod cœlo subest. Quare & Ennius in Achille hāc partem subijces dixit, propterea quod cœlo proximè sit subiecta, has autem impressiones secundarias stellas & sydera & astra à philosophis nuncupari notius est, quàm vt pluribus comprobetur: aut duriusculum videri alicui possit nos de illis exponere, quæ de syderibus hîc dicuntur. Quoniam autem horum omnis diuersitas ad duas primas causas refertur, caliditatem & frigiditatem: referemus conuenienter quæ à causa sunt calida, ad Solem, quæ verò à frigida, ad Lunam. Neq; ob id solùm & Solis & Lunæ & reliquorū syderum hæc sibi appellationem vendicant, quòd idem sint ipsa inferiori cœlo, quod illa sunt suo quanquam diuiniori: vel quòd item simili facie se ostendant hominibus lucentia pariter & coruscantia, quàm quòd alia ex illis aliud in cœlo sydus tanquàm principem & ducem sequantur. Vnde & signa earum sunt rerum, quę sydera à quibus fuerint

fuerint excitata portendere inferioribus soleant. Huic rei argumento est illud quod motum syderum sequuntur, quorum vi & influxu de terrestri confecta materia, id est, vaporoso halitu consistunt.

CAPVT VI.

MAnifesta iam sequuntur de animalium, deq; hominis productione: Post plantas enim ea sunt mixta quæ sentiunt & mouentur: quanquam & plantis stupidum sensum asscribant Pythagorici, quod in ea, quam parturimus, cõcordia longioris subsellij opere discutiemus. Hæc autem animantia quæ citra omnem controuersiam motu sensuq; participant: & hic à Mose & in Timæo in volatilia, & in aquis degentia, & terrestria distinguuntur. Supremus omnium & princeps homo, quo mundi corruptibilis natura progressa sistit pedem, & receptui canit.

CAPVT VII.

QVemadmodum autem inferiorum omnium absoluta consummatio est homo, ita omnium hominum absoluta est consummatio Christus. Quod si, vt dicunt philosophi, ab eo quod vnquoque in genere est perfectissimum, ad cæteros eiusdem ordinis quasi à fonte omnis perfectio deriuatur: dubium nemini est à Christo homine in omnes homines totius bonitatis perfectionẽ deriuari. Illi scilicet vni datus spiritus, non ad mensuram, vt de plenitudine eius omnes acciperemus. Vide quàm haud dubiè hæc ei prærogatiua debeatur Deo & homini, quæ etiam qua homo est peculiari ei, & legitimo priuilegio conuenit.

DE MVNDO COELESTI EXPOSITIONIS SECVNDÆ, LIB. II.

Procemium.

SVrgamus ab elementis ad cælum, à corruptibilibus ad incorrupta corpora, vt palàm omnibus sit eisdem verbis, quibus de elementali nobis tot natura monstrata sunt, de cælestibus item altißima dogmata à Propheta comprehensa. Quod cum nobiscum animo reuoluemus, erit prætereà quæ diximus in procemijs, alia nobis in promptu ratio. Cur, exempli gratia, dicturus Moses de agente causa & de materia, non illam agentem expreßis verbis hanc materiam vocauit, sed cælum & terram, & materia dispositiones, nõ qualitates, vt dicunt philosophi, sed aquas, & formã lucem potiùs quàm formam appellauit: Cometas item & fulmina & cætera id genus non proprijs cognominibus, sed astra & stellas nominauit, atq; ita de reliquis.

In exordijs quidem allata fuit à nobis, cùm veterum consuetudo scribendi res grandes physicas & diuinas occultè & figuratè, tùm ruditas auditorum qui cùm splẽdorem disciplinæ Mosaicæ ferre non possent, oportuit velata facie verba facere illis, ne qui illumina di suscipiebantur, nimio lumine obcæcarentur. Nunc tertia rationis habemus occasionem, quia, scilicet, si materiam, & formam, & qualitates, & causam agentem nominasset, poterant illa quidem corruptibilis mundi tractatibus deseruire, non autem & reliquis.

Quare illud est incogitatum & mirum Moseos artificium, diuinaq; verè non humana industria, eis vti dictionibus, itaq; orationem disponere, vt eadem verba, idem contextus, eadem series totius scripturæ figurandis mundorum omnium & totius naturæ secretis aptè conueniat. Hoc illud est in quo Moseos liber omnem gentium & doctrinam, & eloquentiam, & ingenium superat: hoc nouum illud & intactum adhuc quod nos afferre tent animus, vt, scilicet, factum à Mose id nostris hominibus re ipsa comprobaremus. Hæc est idea, hoc est exemplar absolutißimi scriptoris, non ob id solùm quòd huiuscemodi scribendi genus, vt suprà demonstrauimus, naturam effigiat & æmulatur, quàm quòd sicut inter mentes angelicas, authore Dionysio & diuo Thoma, splendore nostra theologia illa est suprema, quæ paucißimis ea notionibus & formis per intelligentiam comprehendit, quæ inferiores varijs & multiplicibus, ita inter scripturas illa est summa, illa apicem tenet omnis perfectionis, quæ paucißimis verbis, omnia veluti singula & congruè & profundè complectitur. Sed quid Prophetam prodeuntem reuelata facie moramur vltrà, vt de cælestibus nos mysterijs alloquatur? prius tamẽ quàm loquentem ipsum audiamus, vt simus verborum illius capaciores præfari paucula quædam de cælo decimo vtile fuerit.

CAPVT

CAPVT I.

SVpra nouem cœlorum orbes, id est, septem Planetas & sphæram octauam, quam vocant inerrantem, nouumq; orbem, qui ratione, non sensu deprehensus est, primusq; est inter corpora quæ mouentur, creditum esse decimũ cœlum fixum manens & quietum, quod motu nullo participet. Neq; hoc tantum creditum à nostris maximè iunioribus, Strabo & Beda, sed à pluribus etiam Hebræorum, prætereaq; philosophis & mathematicis quibusdam. E' quibus satis duos sit attulisse Abraam Hispanum astrologum maximum, & Isaac philosophum, quorum vterq; hoc attestatur. Quin & hic Isaac decimum orbem ab Ezechiele designatum, intelligit per Saphyrum in similitudinem throni, vt color Saphyri lucis nitorem throni similitudo immobilitatem eius significet. Figuratas item intelligit decem sphæras à Zacharia per candelabrum aureum distinctum septem lucernis, & lampadem super caput eius, tùm super lampadem oliuas duas. Cùm enim septem lucernæ septem Planetas indicent, & lampas circulum octauum tot luminibus fulgentem, vult per duas oliuas indicari nonam & decimam sphæram: propterea quòd ex oliuis oleum deflnit ad lampadem & lucernas, ad luminis nutrimẽtum. Quare per rationis similitudinem, cùm cœlorum, quos nos videmus, lux à supremis illis emanet & conseruetur (qui enim dat lucem, idem conseruat) meritò illi quidem oliuis, hi autem lucernis & lampadi comparantur.

Verùm si non possunt eiusdem aquæ duo primi fontes constitui, necesse est ex illis duabus supremis sphæris alteram esse, quæ sit principium totius lucis: Quòd si ad alteram, ad primam vtiq;, id est, ad decimam referendum est, vt sit ipsa quasi vnitas luminum, tùm proximè lumen tota essentia suæ substantiæ nona recipiat. Inde tertio ad Solem plena participatione proueniat: à Sole autem quarto iam, ideoq; postremo gradu in omnes stellas partibiliter diuidatur. Suprà igitur nouem cœlos decimum statuamus, quem theologi vocant empyreum.

Dubitatum autem à quibusdã natura ne esset corporea an incorporea potius. Nam & vnitatem forte decet vt numero coëlementali respondet analogia naturæ, ita non esse genere eodem. Sed quicquid de hac quęstione statuatur, remaneat inconcussum, inibi esse thesauros lucis, & inde quicquid habere luminis visiturq; corporibus, quasi à primo fonte in cætera deriuari. Neq; enim obstat si quis credere pertinaciùs quàm veriùs velit, nõ esse illum natura verè corporea, quando in Phœnicum theologia est, vt scribit Iulianus Cæsar in oratione de Sole, emanare lucem corpoream ab incorporea natura. Præest hic igitur nouem sibi serie consequenti succedentibus cœlis, quasi dux exercitui, quasi forma materiæ, & Monados typum gerens denarium implet.

CAPVT II.

VEniàmus ad Mosem qui dicturus de omnibus, hunc tanquam primum & principalem cœli peculiariter appellatione dignatus est, quemadmodum licet nouẽ choros angelicos, quia participãt diuinitate, vocare deos possumus. Vnde illud Deus deorum. Absolutè tamen cùm Deum dicimus, non aliquem ex eis, sed indiuiduam Trinitatem accipimus præsidẽtem illis, quemadmodum & empyreum cœlum nouẽ sibi subiectis orbibus præsidet. Terram autem vocauit octo sphæras postremas, neq; id sine causa, sed ob id factum, quoniam huius numeri extrema sibi terræ appellationem vendicant. Ea sunt Luna & cœlum stellatum, quorum vtrumq; terram vocare & veterum authoritate & ratione prætereà cogimur. De sphæra enim octaua frequentissimum in Academia dare illi terræ appellationem. Lunam item Aristoteles terræ similem dixit, imitatus, scilicet, Pythagoricos, qui eam & terram cœlestem & terrestre cœlum appellant. Sed vide quæ ratio ad vtrumq; nos ducat. Si enim in cœlo quærimus elementa, Lunam terram statuimus infimam ignobilissimamq; omnium siderum, vti est terra omnium elemẽtorum opacitate, itidem substantiæ & maculis illi per similem. Tum aquam Mercurium versipelle sydus, & transformabilem, ideoq; apud Lucanum vndæ arbitrum appellatum: Venerem aërem temperato calore viuificam: Solem ignem ratione manifestissima. Tum ordine inuerso Martem ignem, Iouem aërem cognatum Veneri natura, Saturnum aquam senem, scilicet, damnatæ frigiditatis, reliquum vt sphæram octauam, & non erraticam terram vocemus, vel ipso sic compu

rationis ordine postulante. Rectè igitur hoc totum quod binis vtrinq; terris concluditur, supra quod nihil visibile nobis, terram vocauit.

Tum subdit *& terra erat inanis & vacua*, inanitate, scilicet, lucis, nondum à primo cœlo propagatæ ad eam, & reliquarum virtutum, quarum vehiculum est lux. Neque hoc dicimus ex nobis, sed ipse author declarat, cuius rei dicat inanitatem, adijciēs, & *tenebræ erant super faciem abyssi*, altitudinem tātam, tot numero orbium, & miram profunditatem iure abyssum vocans. Verùm ne crederemus inter octauam sphæram & sedes empyreas nihil medium esse, vt crediderūt multi, sequuti indiciа tantummodo sensuum, admonuit nos orbis intercedentis, quē per aquas ipse cùm figurauerit, consonè à iunioribus Chrystallinum cœlum est nuncupatum. *Super hunc ferebatur*, aut vt veritas habet Hebraica, & Syrus Effren transtulit, *incubabat huic spiritus Domini*, id est, proximè adhærens spiritalis olympus, sedes spirituum Domini fouebat eum sua luce viuifica: & rectè est factum, vt qui attinens est principio lucis toto corpore, & tota sui mole lucem combiberet: propterea nobis inuisibilem, quia corpulentia solidiore non terminatur. Illi igitur primum incubans suam lucem largiebatur empyreus, quæ mox & in reliquas sphæras, quas per terram & per abyssum dicimus designatas, excussis tenebris, Deo sic iubente, est deriuata: *& factum est vespere & mane dies vnus*: quia per lucis & superni influxus receptionem fœderantur primis cœli inferiores. Summatim igitur prima die & primi cœli eminentia in reliquos, & deriuatio inde lucis ad eos, & per aquæ ac terræ cognomina de noni orbis, & aliorum multa proprietatibus indicantur.

CAPVT III.

Iam verò de motis orbibus particulariùs pronuncians docere erraticam sphęram, quam dicimus firmamentum mediam esse inter duas aquas, cuius dicti ratio manifesta ex his quæ diximus: nam & nonus orbis & Saturni, planetas, vt declarauimus, aquarum sibi appellationem vendicant. Positum ergo à Deo est firmamētum in medio aquarum, & aquæ quæ sunt sub cœlo congregatæ sunt ad locum vnum, & *factum vt appareret arida*, id est, terra, totumq; hoc procuratum ad salutem viuentium. Videamus quid hæc sibi velint Moseos dicta. Aquæ quæ sub cœlo sunt, septem sydera sunt, quæ sunt sub firmamento, quod vocauit cœlum, quorum primus Saturnus. Hæ aquæ cōgregatæ in locum vnum ideò sunt, quia omnis planetarum virtus in vno Sole collecta est, quod omnes philosophi, omnes mathematici vno ore confirmant: & si hęc congregatio aquarum dicta est mare, nō absurdè hic ille erit oceanus, qui pater deorum & hominum ab illis dicitur, qui planetas deorum nomine dignati sunt. Terram autem quid aliud dicemus quàm Lunam sic ab Aristotele & Pythagoricis nuncupatam, quæ cùm tota prædicti maris vndis obruitur, nec vtilis nobis, nec visibilis item est: sed tunc & animalium & nostris vsibus idonea: Cùm ab eo secedens mari magis magisq; sub aspectum venit: Tunc fertilis, tunc fœcunda, eorum præsertim quæ à vegetali natura sunt. Cuius munera auctio, nutritio & generatio. In hæc enim præcipua vis Lunæ, vt dixerunt Chaldæi. Quod & hic à Mose apertissimè demonstratur. Cùm eam simul atq; apparet, & herbarum, & fruticum & arborum, parentem facit. Vide vt nobis naturam Lunæ & Solis paucissimis figurateq; subIndicauit.

Sed cur tacet de reliquis quem tractaturum de omnibus sufficienter & doctè in proœmijs nostris promittamus: Cur inquam cùm de decima, nona, octauaq; sphęra, de Saturno, item Sole & Luna fecerit mentionem, de quatuor qui supersunt Venere & Mercurio, Ioue item & Marte ne verbum quidem. Dixeris forsan ideò factum, quia rudis populus Solem tantùm nouit & Lunam. Sed hoc perfugium ipse mihimet ademi, nec possum non erubescens isthuc diuertere, qui suprà sum attestatus, nihil propterea obmissum à Mose, quod ad perfectam mundorum omnium intelligētiam faceret. Dicat alius, qui de Sole ac Luna egit, egisse de reliquis, quod hi regnum obtinent cœli, & cùm particularis aliorū sit virtus, vniuersali hæc duo sydera influxu pollent. Sed neq; hoc nobis satisfacit, & debuit eadem ratione obmisisse Saturnum, de quo tamen nos factam mentionem ostendimus: Altiùs credo latere mysterium veteris Hebræorum disciplinæ, inter cuius de cœlo dogmata hoc est præcipuum, concludi à Sole Iouem & Martem, à Luna verò Venerem & Mercurium. Nec si horum naturas sydercum pensitemus, obscura est ratio opinionis, quanquam ipsi rationem nullam

nullam sui dogmatis afferant. Calet Iupiter, calet Mars, calet & Sol, sed Martis calor acer & violentus, Iouis beneficus, in Sole est acre illud, ac violentum Martis, & Iouis beneficam proprietatẽ videmus, id est, mixtam ex his temperatamq́; mediam quandam, vt ita dixerim naturam. Iupiter felix, Mars infaustus, Sol partim quidem bonus, partim est malus, radiatione bonus, copula malus. Est Aries Martis domus, Cancer dignitas Iouis, Sol in Cancro sublimitatem, in Ariete dignitatem adeptus, manifestã cum vtroq; sydere cognationem ostendit. Veniamus ad Lunam quæ & aquis Mercurij manifestè participat, & quantam habeat cùm Venere affinitatem prætertim hinc indicat, quòd ita in Tauro Veneris domicilio sublimatur, vt nusquam felicior aut magis benefica iudicetur. De cœlo igitur empyreo, de nono orbe, de firmamento, de sydere Saturni, deq; Sole ac Luna qui reliqua complectuntur, ipso silentio huius complexus nos admonens, sufficienter hactenus dixit.

CAPVT IV.

Restabat, vt postquam de natura syderum dixerat, de operibus, deq; eorum officio dissereret, declarans in quem vsum fundata, & cui muneri delegata à Deo fuerint. Scio autem agi adhuc de cœlo, vt de lucido corpore, nihil de intellectu, nihil de motrice, vt eius adhuc dictum à propheta, quem ordinem etiam Timæus sequitur. Primo corpus fabricans, tum corpori absoluto, animum apponens, cœlestium corporum duæ in vniuersum manifestæ operationes, motus & illuminatio. Motus duplex statuitur, alter mundi totius, quo cœlum & æther vigintiquatuor horis per totum spacium vniuersi profecto ambitu circumuoluuntur: alterum syderum proprius, multiplex & varius, inter quos principalis est motus Solis, qui spacio duodecim mẽsium Zodiaci signa omnia circuit. Ille diem facit vnde & diurnus dicitur: hic autem annum reliqui syderum motus varijs temporum interuallis peraguntur. Rectè igitur & breuiter nos omnium admonuit Moses, cùm dixit, *posita sydera in firmamento in dies, annos & tempora.* Addidit *in signa*, quod quia satis ab alijs interpretibus exponitur, ego prætereo. Indicauit prætereà expressè reliquam operationem syderum, quæ est illuminatio, cùm dixit statuta illa vt lucerent in cœlo, & terram illuminarent. Quanquam autem diuersæ sint sententiæ veterum, quid cœlestia influant inferioribus, in quamlibet tamen aptè cadunt Moseos verba. Nam si nihil aliud influunt quam lucem, quod videtur Aristoteles voluisse, si religioso & non pro nostro arbitrio illius verba interpretemur, nihil poterit cogitari Mosaicis dictis conuenienttius, si præter lucem calorem etiam influunt, nihilq́; præterea aliud, vt Auerrois Arabs, & Abraam Iudæus volunt, satis fuit dixisse de luce, à qua idem authores prouenire calorem fatẽtur. Si item plures aliæ virtutes atque multiplices isthûc cœlitùs dimittuntur, vt Auicennæ, vt Babylonijs visum, non temerè de sola luce mentio facta, quandò vt ipse scribit Auicenna, sola est lux quæ reliquas omnes virtutes de cœlo vehit ad nos. In hæc igitur ministeria & Lunæ & Solis & stellarum sunt corpora distributa.

CAPVT V.

Reliquum erat vt & signorũ quæ spectabilia sunt in Zodiaco, & eorum quæ quanquam inuisa nobis, longè tamen efficaciora in cœlo sunt Chrystallino mentionem faceret. De his enim nihil hactenus dictum. Hoc igitur sibi volunt animalia, quæ & aquæ producunt, & terra producit, vtique illæ aquæ, quæ sunt super cœlos, & terra quæ ipsum est firmamentum, vt suprà est comprobatum. Signa enim quæ in illis solis duobus orbibus visuntur in speciem animalium, qualia quæ apud nos, ab Aegyptijs & Indis notata sunt, quæ potuerunt illi & faciliùs & rectiùs quàm nostri deprehendere, adiuti ab ipsa soli planitie & cœli serenitate. Alioquin animalium quæ hic sunt caduca productio, non magis attinet ad hæc duo elementa, terram & aquam, quàm ad reliqua, videlicet ignem, & aërem: & quoniam aquæ dedit appellationem orbi Chrystallino, congruenter quæ ibi animalia, pisces, rursus quæ in firmamento, quod terram dicit, iumenta & bestias vocauit.

CAPVT VI.

Hactenus de corporea cœlorum natura. Nunc prædita ea anima rationali declaraturus allegoricè, hominis meminit, nõ vtiq; illius qui est caducus & terreus, &

quem videmus, sed à quo (vt inquit Plotinus) is regitur homo, qui videtur. Ille ipse animus est rationalis, quem ex eisdem elementis, & in eadem patera: ex quibus & cœli animam cùm Timæus constituat, non incongruè quæ dicuntur de hominis animo, ad cœli etiam animum transferuntur. Adstipulantur nostræ expositioni literæ sacræ, in quibus sæpè angelica omnis natura & rationalis per hominem designatur. Frequẽtissimum hoc in prophetis de bonis angelis, & de malo etiam dæmone, qui nihil natura differt ab illis, scriptum est in Euangelio: Inimicus homo hæc fecit. Adiecit igitur Deus cœlesti machinæ viuam substantiã, & rationalem participem intellectus: Ideoque ad imaginem & similitudinem suam hanc voluit præesse, de quibus paulò antè diximus animantibus, id est, sydereis omnibus signis, & planetis, quæ illius ita nutu versantur, ita dicto obediunt, vt nulla mora, nulla sit contumacia: Quod brutis elementorum corporibus non pariter accidit. Neq; temerè aliud inuenies in quo magis desudent Peripatetici, quàm vt probent nihil reluctari cœleste corpus suo motori, quemadmodum nostra nobis corpora reluctantur. Quare neq; illis vt nobis ex perpetuo motu, aut tædium, aut difficultas, aut fatigatio, hoc est imperium, quod tetigit Moses cœlestis hominis in animalia. Non item vacat mysterio, *quòd illum hominem marem & fœminam creauit.* Est enim hæc prætogatiua animorum cœlestium, vt simul vtrunq; obeant munus & contemplandi & regendi corpora, neque aut hoc illi, aut huic illud obstrepat, impedimentóve esse possit. Vsurpatum autem maximè à veteribus, quod in orphicis etiam hymnis obseruamus, duas has vires in eadem substantia, quarum altera contemplatur, altera præest corpori cognominibus maris & fœminæ designare.

Hæc de cœlesti mundo, de diuino, scilicet, corpore, de numero orbium, de natura & proprietatibus, de officio: postremò de motrice vi eius, rationali substantia, deque eius ingenio à propheta traduntur.

CAPVT VII.

Nobilis hæc creatura & à nobis suspicienda & celebranda: Sed si vel Platonicæ sententię, vt theologos taceam, cuius modò meminimus, nõ sumus obliti, temperatos animos nostros ab Opifice Deo in eodem cratere, ex eisdemq; elementis cum cœlestibus animis, videamus, ne nos illorum seruos velimus, quorum nos fratres esse natura voluit: neq; nostram cõditionem de hoc infirmo corpore metiamur. Neq; enim homo (vt scriptum in Alcibiade) hoc quod videmus fragile & terrenum, sed animus est, sed intellectus, qui omnem ambitum cœli, omnem decursum temporis excedit. Cauendum igitur ne (quòd multi faciunt) plus cœlo dantes, plus tribuentes quàm sit necesse, & voluntati Opificis & ordini vniuersi repugnemus, simulque ipsi cœlo, cui Dei consilia & mundi ordo maximè cordi sunt, dum studemus placere, displiceamus. Hoc admonent Chaldæi dicentes: Ne augeas fatum: hoc prædicat Hieremias. Ne timeatis, inquit, signa cœli, quæ gentes timent. Hoc præcipit alibi propheta noster admonens cauendum homini, ne suspiciens, Solem, Lunam & Stellas, colat ea quæ Deus creauit in ministerium cunctis gentibus. Quod si in eum sensum quis non accipiat, quasi illa seruiant nobis vti ignobiliora & mortua corpora: significari tamen intelligamus authorem aut dominam naturæ nostræ eam substãtiam esse non posse, cuius vel altera pars etiam vilior aliqua parte, quæ sit in nobis ignobiliot, inueniatur. Neq; enim in opere perfectius aliquid esse, aut potest, aut debet his quæ sunt in Opifice. Illum igitur timeamus, amemus & veneremur. In quo, vt inquit Paulus, creata sunt omnia, siue visibilia siue inuisibilia. Quod est principium, in quo fecit Deus cœlum & terram, hoc autem est Christus. Ipse enim percunctatus, quis esset optimè sui gnarus, respondit: Ego principium qui loquor vobis. Quare neque stellarum imagines in metallis, sed illius, id est, Verbi Dei imaginem in nostris animis reformemus: Neq; à cœlis, aut corpore, aut fortuna, quæ nec dabunt, sed à Domino cœli, Domino bonorum omnium, cui data omnis potestas in cœlo & in terra, & præsentia bona quatenus bona sunt, & veram æternæ vitæ felicitatem quæramus.

DE MVN-

DE MVNDO ANGELICO ET INVISIBILI, EXPOSITIONIS TERTIAE,

Lib. III. Procemium.

Actenus de cælesti mundo pro viribus nostri ingenij mysteria Moseos reuelantes disputauimus: Nunc autem quis dabit mihi pennas sicut columbæ, pennas deargentatas & rutilas pallore auri, & volabo insuper cælestem regionem: vbi vera est quies, vera pax, vera tranquillitas: Pax vtique quam hic visibilis & corporeus mundus dare non potest. Reuelate vos oculos meos vltramundani spiritus, & contemplabor miracula vestræ ciuitatis, vbi reposuit Deus timentibus se, quæ nec vidit oculus, nec auris audiuit, neq; cor cogitauit. Cùm autem de hac natura angelica, & inuisibili ab Hebræis veteribus multa, multa item à Dionysio tradantur, erat consilium Moseos verba exponere iuxta doctrinam vtriusq; familiæ. Sed quoniam quæ ab Hebræis dicuntur (cùm sint inusitata apud Latinos) intelligi à nostris hominibus facilè non possent, nisi à gemino (quod aiunt) ouo exorsi, plurima, & ferè omnia veteris disciplinæ Hebraicæ gentis dogmata enarraremus: Cogitaui differendum donec de his alibi latiùs scripserimus, & nostratibus notas fecerimus illorum opiniones, vbi quantum Aegyptijs monimentis, quantum Platonicæ philosophiæ, quantum catholicæ veritati consonent examinantes, sic vbi quidem concordabunt nobiscum, iubebimus Hebræos stare in antiquis patrum suorum traditionibus, sicubi dissonabunt, instructi catholicis legionibus impressionem faciemus in eos. Deniq; quicquid alienum ab euangelica veritate deprehendimus, confutabimus pro virili, quicquid sanctum & verum à synagoga, vt ab iniusto possessore ad nos legitimos Israëlitas transferemus. Interea Dionysij vestigijs insistentes, aut Pauli potiùs & Hierothei quos ille est sequutus, conabimur tenebris legis, quas author legis spiritus Dei posuit suum latibulum, pro nostra imbecillitate lucem inuehere.

CAPVT I.

QVicquid est post vnitatem, numerus, vnitate perfectus & consummatus est. Sola vnitas omnino simplex, à se perfecta non egreditur se, sed indiuidua simplicitate & solitaria sibi cohæret: quia superest sibi nullius indiga, plena suis diuitijs. Numerus sua natura cùm sit multitudo vnitatis beneficio fit simplex, quantum ipse simplicitatis capax: Quanquam autem numerus quisq; quò magis ab vnitate fit procul in maiorem semper incidat multitudinem, plusque in eo dissimilitudinis, plus partium, plus compositure sit: nullus est tamen vnitati proximus qui multitudo non sit, aduentitiam habens vnitatem, vnaq; non natura, sed compositione, transferamus hæc ad diuina, more Pythagorico. Solus Deus q à nullo, à quo sunt omnia simplicissima, essentia indiuidua est, quicquid habet, à se habet, eadem re qua est, eadem sapit, eadem vult, eadem bonus, eadem iustus. Neq; rem aliquam intelligere possumus, qua ipse sit præter quam ipsum esse quod ipse est. Cætera non illud, id est, ipsum esse, sed illo sunt. Igitur angelus non est ipsa vnitas, alioquin Deus esset, aut plures essent dij, quod concipi ne potest quidem. Quid enim erit vnum, si ne ipsa quidem vnitas vna? reliquum vt angelus numerus sit. Quod si est numerus, alia sui parte multitudo vna. Est autem omnis numerus eatenus imperfectus, quatenus multitudo: perfectus autem quatenus vnus. Quare quicquid in angelo imperfectum est angelicæ multitudini, quam inde habet vnde est numerus, id est, creatura, & quicquid perfectum est, accedenti vnitati, quam inde habet, vnde Deo coniungitur, asscribamus. Imperfectionem in angelo duplicem inuenimus: Alteram quia nō est ipsum esse, sed essentia tantùm cui participatu esse accidit vt sit: Altera quia non est ipsa intellectio, sed aduenit ei vt intelligat: cùm ipse sua natura intellectus sit intelligentiæ capax. Pendet autem secunda ex prima, quoniam quod ex se non est vtiq;, neq; intelligit ex se, cùm ibi esse nihil possit, vbi non est ipsum esse: Vtrumq; igitur horum euenit angelo qua multitudo est. Reliquum vt absolutio illi, & consummatio ab accedente desuper fiat vnitate. Deus autem vnitas, vnde ad angelum & esse, & vita, & omnis perfectio deriuatur. Quemadmodum autem duplex est imperfectio, quasi duplex multitudo, ita duplicem intelligamus vnitatis accessum, vt vtraq; perficiatur. Prima ea est, qua est essentia rudis ac informis, expers vitæ, & esse, hæc est terra inanis & vacua quam & Deus creauit. Nec fortè crederes, vt quidam crediderunt, formationem tantùm essentiæ perti-

nere ad Opificem, non autem ad creationem. Simul cum terra creauit & cœlum, id est, actum illius essentiæ participatamq; vnitatem in multitudine, hoc est, ipsum esse: Vt sit quasi eadem creatio cœli & terræ, vtpote comparis complexus, & duarum ad idem simili nexu conuenientium naturarum. Nec dissonè à veteribus ipsum esse participationem diuinitatis vocamus cœlum, quando & mundum archetypum Zenophanes sphæram appellauit, & Saraceni, quinimmò & nostri Deum circulum vocant.

CAPVT II.

Est angelus per ea, quæ diximus iam, suam naturam perfectè adeptus intellectualemq; proprietatem: Veruntamen nondum habet vnde sua munera impleat intelligendi, scilicet & contemplandi, nisi à Deo prius formis intelligibilibus vestiatur. Propterea adhuc sunt tenebræ super faciem abyssi. Abyssus intellectualis proprietas est profunda, quæq; penetrans & perscrutans. Super hanc tenebræ sunt, donec spiritalium notionum, quibus omnia videt & intuetur, radijs non illustratur. Scriptum est autem *super faciem abyssi* non super abyssum, quia idem locus tenebrę & lucis. Lux autem, id est, species, intelligibiles faciem tenēt, id est, extrema angelici intellectus, quia accidentes ei sunt, qualitates non ad ipsius essentiam spectant. Quid autem medium intercedat, priusquam tenebra depulsa oboriatur lux, statim annectit, dicens: *& spiritus Domini ferebatur super aquas.* Domini spiritus quid erit potiùs quàm spiritus amoris? Neq; enim spiritum scientiæ ita propriæ Domini spiritum dicemus: quoniam & scientia quandoq; abducit à Deo: Amor autem ad Deum semper adducit. Hic nisi super abyssum illam feratur, non fiet lux. Quoniam quemadmodum non implebitur luce oculus nisi ad solem conuersus, ita neq; angelus spiritali luce impletur, nisi conuertatur ad Deum. Motus autem hic conuersionis, neq; est, neq; esse aliud potest in natura angelica, quàm motus amoris. Erat igitur spiritus Domini amatorius spiritus super abyssum, id est, super angelicum intellectum: intelligentiam enim amor consequitur, quo dum acta & excitata angeli mens, ad Deum conuertitur. *Dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux*, in angelo lux, scilicet, formarum intelligibilium, *& fuit ex vespere & mane dies vnus*, quia vt probat Auerrois ex intellectu & intelligibili fit magis vnum, quàm ex materia & forma, quod vt idem affirmat, & scribit etiam Moses Aegyptius longè magis in angelis, quàm in homine verum deprehenditur. Cuius vt illos obmittamus, hæc nobis satis sit ratio, quòd species angelicę menti indiuidua copula, non vt humano intellectui accidit vaga & translatitia, perpetuis nexibus vniuntur.

CAPVT III.

Vidimus creatam à Deo naturam angeli, eandē ad Deum cōuersam spiritu amoris, tùm ab eo illustratam, & absolutam luce intelligibilium rationum. Videamus nunc quo inter se ordine angelici exercitus distinguuntur. Legimus autem *positum firmamentum in medio aquarum*, vbi tres nobis angelicæ hierarchiæ (sic enim eas semper vsitato vocabulo appellabimus) indicantur, harum prima & vltima per aquas designatur, illa per supercœlestes, hæc per eas quæ sunt sub cœlo, media illas diuidens dicitur firmamentum. Quæ omnia si naturam trium hierarchiarum & officia pensitemus, consonare Dionysij doctrinæ magis nequeant. Suprema hierarchia cùm (vt scribit ille) soli vacet contemplationi, meritò per aquas figurata est, quæ super cœlos, id est, super omnem circa mundana, siue cœlestia, siue terrena actionem sunt constitutæ, & Deum perenni sono indesinenter laudant: Medius autem ordo cùm sit cœlestibus officijs delegatus profectò non poterat congruentius quàm per firmamentum, id est, per cœlum significari. Postrema Hierarchia & si natura suprà omne sit corpus supraq; cœlum, curat tamen ea quæ sunt sub cœlo: & cùm diuidatur in principatus, archangelos & angelos, omnium horum operatio, omnis circa ea est tantùm, quæ sunt sub Luna principatunm, circa respublicas & reges ac principes, vt ex Daniele cognoscimus archangelorum circa mysteria & sacras ceremonias. Angeli priuatis student rebus & singuli singulis hominibus adhibentur. Rectè igitur hic subcœlestis exercitus per subcœlestes aquas est figuratus, qui & rebus præest fluxis atq; caducis, & illi ordini subest, qui versatur circa cœlestia.

CAPVT

CAPVT IV.

QVid autem sit, aquas quæ sunt sub cœlo colligi ad locum vnum, dubium esset fortasse, nisi hoc nobis Paulus declararet, apud quem de his angelis, qui ad mũdi huius obeunda munera mittuntur, legimus, esse omnes administratorios spiritus in ministerium missos, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Vnde possemus intelligere subcœlestes has aquas, id est, angelicos exercitus ad vnum locum, ad vnius, scilicet, hominis bonum salutemq; procurandam congregatos, pro qua & mittuntur ad nos, & nunc secundum quietem, nunc etiam vigilantibus nobis, alijs atque alijs & formis, & locis, & temporibus apparent. Quę sententia quo pacto sit accipienda tũc demum cognoscemus, cùm & quo pacto id sit verum quod dicit Moses, *aquas* scilicet *ad locum vnum fuisse congregatas*, animum aduertimus. Neque enim illud ita est verum, vt nusquam distinctis disclusisq; in locis aquæ inueniantur, cùm Indicum mare ab Hircano, Hircanum ab Adriatico, Adriaticũ ab Euxino, innumera præterea fluuiorum, fontium, lacuumq; fluenta longissima locorum inuicem intercapedine dispescantur. Sed ideò ad locum vnum congregatæ aquæ dicuntur, quia particulares hæ atq; diuisæ aquarum collectiones vel marinæ vel fluuiales omnes (vt inquit Salomon) ad primarium mare tendẽtes, in vnum Oceani locum vniuntur & coëunt: haud aliter est nobis de his angelis intelligendum, qui sublunaria curant. Diuersis enim diuersi corporalibus rebus alijsq; ab homine præsunt. Quoniam quemadmodum Platonici, ita & nostri crediderunt, varijs mundi huius corruptibilis rebus, varias spiritales substantias à Deo præfectas. Quocirca & Augustinus nullam esse visibilem rem apud nos, cui non pręsit angelica potestas, & corpora omnia per rationalem spiritum vitæ regi constanter asseruit: id quod & Gregorius postea confirmauit, Origenes similiter in commentarijs in librum Numerorum: opus esse, inquit, mundo angelis, qui bestijs præsint, & animalium natalibus, virgultorumq; etiam & plantationum & cæterarum rerum incrementis. In qua sententia cùm esset & Damascenus credidit angelum qui peccauit ex his fuisse, qui despicatissimæ notæ sint, & terrestri ordini pręsint. Verùm quemadmodum hæc omnia infra hominem ad hominem referuntur: ita & omnis circa hæc angelorũ cura illi potissimùm subancillatur & seruit operæ & studio, vt curent humana & nostræ auxiliantes imbecillitati efficiant, quantum quidem patimur ipsi, vt piè atq; feliciter vitam viuamus. Quare & quid sibi velit illa aquarum collectio, statim Moses intulit, vt terra det fructum, herbas & plantas, arbores.

Quæ autem hæc terra est præter eam de qua scriptum in Euangelio, quòd alia quidem affert fructum centesimum, alia sexagesimum, alia trigesimum? Terra vtiq; animi nostri, de qua Paulus hæc verba: Terra excipiens frequenter venientem super se imbrem, si generet herbam opportunam his quibus colitur, percipiet benedictionẽ à Deo: quæ verò spinas & tribulos profert, reproba est, & maledictioni proxima, cuius finis in adustionem. Curemus igitur & nos, det terra nostra fructum in tempore suo, det quasi herbas purgatorias virtutes, det scientiam & sapientiam, quasi maiores frutices, det absolutam perfectamq; virtutem, quasi Libani cedros, vt sit finis eius benedictio, non sit adustio: Et audiamus dicentem Patrem: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, quem benedixit Deus. Nec miretur quispiam aliud cœlum nobis & terram primo die significare, aliud nunc firmamentum & aridam id, quod etiam in superioribus libris obseruauimus, quando & Origenes & Basilius & plęriq; alij volunt aliud esse apud Mosem cœlum & terram primo die, aliud aridam & firmamentum die secundo.

CAPVT V.

FAuent autem terræ huic nostræ cœlestes etiam virtutes. Posita enim firmamento & Sol, & Luna, & stellæ, vt terram nostram illuminent, vide quàm hæc Dionysiacis mysterijs aptè conueniant. Diximus de vltima hierarchia delegata curandis rebus quæ sunt sub Luna, id est, humanis: Nunc de media agitur, cui cœlestiũ administratio demandata. Neq; erit de tertia similiter expectandum, vt dicat, de qua dicendum nihil præterea quæ dicta sunt, esse scilicet eam super cœlos, id est, supra omnem actionis motum, supraq; rerum omnium mundanarum administrationem contemplationi tantùm addicta: hoc autem loco, nec violentum, nec alienum à sacris literis existimemus,

mus, quòd Lunam & Solem vocet, non quæ videmus sydera, sed rectores Lunæ & Solis angelicas virtutes. Nam & Scriptura cùm dicit hominem Dei filium per gratiã, hunc non intelligit, quem videmus caducum & fragilem, sed qui regit hunc ipsum quem nos videmus, & in Regum historia legimus iuxta Hebraicam literaturam Salomonem his verbis orantem: Exaudi ô cœlum, vbi non cœlum tamen, sed cœli ac terræ rectorem & Dominum Deum appellat: Ita & nos hoc in loco cùm Solem audiuimus & stellas, non sydera, sed syderum præsides angelos intelligamus, qui cùm ipsi sint inuisibiles, inuisibilem etiam terram illuminant, substantiam, scilicet, animi nostri. Nec aut temerè aut vulgariter dictum statuta illa vt illuminent: sed tàm propriè tàm consonè his quæ attulimus, vt si non aliunde, hinc certè expositio nostra maximè comprobetur. Cùm enim (vt tradit Dionysius) tres sint actiones angelicæ, purgatio, illuminatio & perfectio, sic sunt distributæ, vt purget vltimus ordo, supremus perficiat, medius autem hic, de quo nunc agimus, illuminet. Purgant igitur terram nostrã aquæ inferiores, vnde & nitida sub aspectum venit: Purgatam cœlestes illuminant: Supercœlestes igneo quodam rore atq; viuifico perficiunt & fœcundant, ad tantam sæpè fœlicitatem, vt non salutares iam herbas, sed ipsum germinet Saluatorem, & nõ vna virtus, sed Christus plenitudo omnium virtutum formetur in nobis.

CAPVT VI.

SEquitur dari ab elementis habitatorum multitudinem, pisces, aues, & bruta, vbi me magnæ profectò angustię tenuissent, quales nusquam alibi in toto hoc nostro opere, nisi præstò mihi esset & Esaias, apud quem alatos legimus Seraphin: & Ezechiel apud quem, si Hebræis credimus, & aues & bruta spiritales etiam nobis substantias indicant, nisi accurrerent suppetiatum veteres Hebtæi, qui omnes hoc loco an[illegible]am multitudinem insinuari volunt à Mose. Dicamus igitur sectantes horum ve[illegible] redargui hîc à Propheta errorem philosophorum, qui crediderunt principales [illegible] aliquas esse substantias intellectuales, sed negauerunt singulas ex illis (quod d[illegible] theologi) numerosæ deinceps multitudini vt legionibus duces præesse. Cùm ergò nouem ordines angelicos cogitamus, sitq; vnusquisq; ordo suum ducem sortitus, fingamus animo ducem illum & principem quasi maximam sphęram, tùm sequacem exercitum, quasi sphæræ illius habitatores & ornamentum, sicut in aqua pisces, in aëre aues, in terra bestias, in sphæra octaua sydera cogitamus: & verum erit illud Danielis, decies millia assistebant ei, & mille millia ministrabant ei.

CAPVT VII.

POstremò hominis meminit, non quia homo sit angelus, sed quia angelici mundi finis & terminus: quemadmodum & de natura corruptibili agens hominem etiã attulit illius naturæ, non partem, sed principium & caput: Quo fit vt ad tres mundos tractatus hominis pertineat, ad eum, qui sibi est proprius, & ad vtrunq; extremum incorporeum, scilicet, & elementarem, quorum ita est medius vt alterius finis, alterius principium statuatur. Sed video paratum laqueum nostræ expositioni, cùm subijciatur *præesse hominem piscibus maris, auibus & brutis*. Nam si illa nobis naturam angelicam significant, quo pacto verum erit quod scribitur, præesse hominem illis, quem deminutum ab angelis & sciunt philosophi, & Propheta restatur. Adsit ille nobis & laqueũ conterat, qui & contriuit satanam sub nostris pedibus, Iesus Christus primogenitus omnis creaturæ: hic laqueum profectò conterit, & nodum omnem soluit & abrumpit, quoniam non solùm eo, in quo tota diuinitas corporaliter habitauit, adeò sublimata est natura humana, vt homo Christus, qua homo est (si credimus Dionysio) angelos doceat, illuminet & perficiat, tantò (vt inquit Paulus) melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit: Sed & nos omnes quibus data potestas filios Dei fieri per gratiam, cuius dator est Christus, supra angelicam dignitatem euehi possumus.

DE MVNDO HVMANO, ID EST, DE HOMINIS NATVRA, EXPOSITIOnis quartæ, Lib. IIII. Procemium.

Ostquam de omnibus mundi partibus, de omni natura cœlesti, angelica & corruptibili tractatum satis à Propheta ostendimus, reliquum (si promissi memores sumus) totam iterum lectionem de homine interpretari, hoc re ipsa comprobaturi, nullam esse in vniuerso hoc opere orationem, qua vti de tribus mundis, de quibus actum superiùs, ita de hominis etiam natura reconditos sensus & veritates altissimas non complectatur. Nec minus fecerimus operaprecium, si in hac quarta explicanda enarratione diligentes fuerimus, quàm factum in superioribus. Quàm vtilis enim homini, quàm necessaria sit sui cognitio (vt prætercam literam delphicam) ita est à Platone in primo Alcibiade demonstratum, vt nihil fecerit reliquum posterioribus, quòd super hac re quasi nouum afferre tentarent: Et profectò improbum ac temerarium illius studium, qui adhuc sui ignarus, adhuc nesciens an scire aliquid possit, rerum tamen, quæ tàm procul ab ipso sunt, cognitionem sic audacter affectat. Redeamus igitur in nos & videamus (vt ait Propheta) quanta bona fecit Deus animæ nostræ. Ne si forsitan in semet agnoscendo minus diligens fuerit, audiat Patrem dicentem in Canticis: Si te ignoras, ô pulcherrima mulierum, egredere & abi post vestigia gregum tuorum. Videtis quæ nos maneat pœna nostræ ignorationis: Abeundum est enim, à Patre, scilicet, quam abitionem & exheredatio sequitur, qua quid infelicius? Egrediendum item est, vtique ex nobis. Neq; enim apud se est animus, qui seipsum non videt. Qui autem à se exit, à se diuellitur, quo quid acerbius? Eundum tertiò post vestigia gregum nostrorum, id est, post brutorum vestigia, quæ sunt in nobis, de quibus in expositione satis dicemus, quo quid miserius? quid despicatius & contemptibilius? fieri, scilicet, pedissequos bestiarum, quarum nos duces natura statuerat. Igitur non post brutorum, sed post Moseos vestigia incedentes ingrediamur nos ipsos, ingrediamur animi penetralia, ipso nobis Propheta aditum reserante, vt & in nobis cùm mundos omnes, tùm & Patrem & patriam feliciter agnoscamus.

CAPVT I.

PRiusquam iuxta verba ordinemque prophetæ expositionem accuratiùs digeramus, oportet præfari aliqua de hominis natura, obiterque dictiones aliquas exponere, vt totius deinde sensus apertior fit intellectus. Constat homo ex corpore & anima rationali. Rationalis animus cœlum dicitur: Nam & cœlum animal à seipso motum vocat Aristoteles, & animus noster (vt probant Platonici) substantia est seipsam mouens: Cœlum circulus est, & animus itidem est circulus, quinimò, vt scribit Plotinus, ideò cœlum circulus, quia animus eius circulus est. Cœlum in orbem mouetur, animus rationalis à causis ad effectus se transferens, rursusque ab effectibus recurrens in causas ratiocinationis orbe circumuoluitur. Atque hæc quidem si singula essent enarranda his, qui alibi ea non legerunt: non Moseos iam, sed Aristotelis Platonisque essemus interpretes. Corpus dicitur terra, quoniam terrosa & graui substantia est. Quare & de humo factum (vt scribit Moses) homini dedit appellationem. Verùm inter terrenum corpus & cœlestem animi substantiam opus fuit medio vinculo, quod tam distantes naturas inuicem copularet: huic muneri delegatum tenue illud & spiritale corpusculum, quod & medici & philosophi spiritum vocant. Quem & diuiniore esse natura quàm elementa, & cœlo proportione respondere, Aristoteles scribit: Hic lux nuncupatur, quæ cognominatio conuenire magis non posset philosophorum sententiæ & medicorum, quorum omnium communis est consensus, esse illum substantia maximè lucida, & nulla re magis quàm luce gaudere, foueri & recreari. Accedit quòd quemadmodum omnis cœlorum virtus (vt scribit Auicenna) vehiculo lucis ad terram transfertur: ita omnis animi virtus, quem cœlum vocauimus, omnis potestas, vita, scilicet motus & sensus lucido spiritu intercedente ad hoc corpus terrenum, quod terram vocauimus, commeat & transfunditur.

Descēdamus iam ad verba Prophetę, apud quę primò videmus *creari cœlũ & terrã,* extrema,

extrema, scilicet, nostræ substantiæ, vim rationalem & corpus terrenum, quæ postremò cùm fit lux, id est, lucidus accedit spiritus, sic vniuntur, vt *ex vespere & mane*, id est, ex corporis nocturna, & matutina animi natura vnus fit homo, & quoniam (vt ostendimus) per hanc lucem omnis vitalis sensualisq; virtus ad terram nostrã descendit, meritò ante lucis natale, terra fuit inanis & vacua: Cui vitæ motusq; beneficia nisi per internuntium lumen participare suum cœlũ non poterat. Quare & statim causam adiunxit inanitatis, quia scilicet, super eam adhuc tenebræ erant, luce nõdum exorta.

CAPVT II.

SEd restat adhuc quęrendum quid illud sibi velit. *& spiritus Domini ferebatur super aquas.* Traditur hic de aquis indiscreta & vniuersalis doctrina, quæ die sequẽti magis distinguitur, cùm alias docet esse quæ sunt super cœlum, alias quæ sunt sub cœlo. Quorum omnium si verum sensum desideramus, consulamus ipsam naturam, quam noster Propheta (vt sæpè diximus) adamussim effigiat & repræsentat. Factam vidimus mentionem de triplici parte humanæ substãtię, videlicet de rationali, de mortali hoc corpore, & medio spiritu: duæ reliquæ sunt: Nam inter partem rationalem qua homines sumus, & omne illud quod corporeum est in nobis siue sit crassum, siue sit tenue & spiritale, media est pars sensualis, qua brutis communicamus: Et quoniam nõ minor nobis cum angelis quàm cum brutis communicatio, quemadmodum infra rationem est sensus, vnde commertium cum animalibus: ita suprà rationem intelligentia est, per quam dicere illud Ioannis possumus: Societas nostra cum angelis est. Vides quid infra, quid supra nostram sit rationem. Quod si ratio cœlum dicitur (vt comprobauimus) manifestum iam quæ in nobis aquæ supercœlestes: quæ itidem subcœlestes. Diuersa autem ratione vtriq; parti intellectuali, scilicet, & sensuali aquarum congruit appellatio: illi quia diuinarum illuminationum radijs maximè peruia: huic quia caducis rebus & fluxis inhiat & delectatur. Cuius diuersitatis satis nos admonet, cùm hanc statuit sub cœlo vbi fluxa omnia atq; caduca: illam suprà cœlum, vbi sinceræ & perpetuæ intelligentiæ administratio. Cùm igitur primo die spiritum Domini incubantem legimus aquis, sintq; aquæ bifariam discretæ, vtiq; de his aquis quæ sunt sub cœlo dictum non accipiemus, quoniam super has non spiritus Domini, sed cœlum potius defertur. Reliquum vt de his dictũ sit, quæ sunt super cœlum. Vnde nobis maximum dogma de anima reseratur. Intellectum enim, qui est in nobis, illustrat maior atq; adeò diuinus intellectus, siue sit Deus (vt quidam volunt) siue proxima homini & cognata mens, vt ferè omnes Græci, vt Arabes, vt Hebræorum plurimi volunt. Quam substantiam & Iudæi philosophi & Abunasar Alpharabius in libro quem scribit de principijs, expressis verbis, spiritum Domini appellauit. Nec factum sine causa, vt priusquàm hominem ex animo & corpore vinculo lucis constituisset, huius rei meminerit, id est, delationis spiritus super aquas: sed ob id factum, ne fortè crederemus non adesse spiritum hunc nostro intellectui, nisi cùm esset corpori copulatus. Quod & Moses Aegyptius, & Abubacher Arabs, & quidã alij falsò crediderũt.

CAPVT III.

REstat vt exponamus quid sit quod ait, *aquas quæ sunt sub cælo*, id est, sensuales vires quæ sub parte sunt rationali *congregari ad locum vnum.* Manifestissimum autem hoc non omnino rudibus philosophię. Nam sensitiuæ omnes virtutes ad sensum quem ex re ipsa vocamus communem, hic autem, si Aristotelem sequimur, est in corde, vti flumina ad mare cõfluunt. Nec absurdè dixerimus ab eo mari quinq; corporis sensus, quos videmus auditum, visum, gustum, tactum, olfactum, quasi quinq; maria mediterranea diffusos intrare corporis continentem, quę aperta in Theetheto Platonis sententia fuit: & quoniam ex perfectione sensitiuarum virium, quam ex hac ad suũ fontem collectione intelligimus corpori, quod vocamus terram, & vita & salus & nutrimentum prouenit, rectè: post illam aquarum congregationem terram inducit statim viridem & florescentem. Præstiti enim à natura sensus omnibus mortalibus ad vitam corpori salutemq; procurandam, vt per eos cognoscant quæ sibi noxia, quæ salutaria: tùm cognita per appetentiam sensibus annexam illa respuant, hæc desiderent: postremò per coniugem potestatem motricem fugiant mala, vtilia prosequantur.

quantur. Videt oculus cibum, olfaciunt nares, accedunt pedes, capiunt manus, palatum experitur. Quæ omnia ideò dicimus vt cognoſcamus aptè coniunctam ſtabilimento aquarum, id eſt, ſenſitiuarum virium, terræ, quæ iamdiu nobis corpus ſignificat vberem felicitatem.

CAPVT IV.

AT verò cùm multis rationalis natura, & viribus, & potentijs diſtinguatur, de nuda eius ſubſtātia ſuprà eſt dictum. Nunc de ornatu atq; (vt ita dixerim) regia eius ſupellectile dicendum. Hoc eſt quod ſcribit, *poſita in firmamento Lunam, Solem & ſtellas:* & quidem philoſophi iuniores Sòlem intellectum qui actu eſt, Lunam eum qui eſt potentia fortè interpretarentur. Sed quoniā nobis magna de hac re cum illis controuerſia, nos interim ſic exponamus, vt qua parte ad aquas ſuperiores ad Domini ſpiritum animus vergit, propterea quòd totus lucet, Sol nuncupetur: qua verò aquas inferiores, id eſt, ſenſuales potentias reſpicit, vnde infectionis aliquam contrahit maculam, Lunæ habeat appellationem. Solem hoc modo acceptum Græci Platonici *διάνοιαν*, Lunam verò *δόξαν* pro ſuæ doctrinæ dogmatis appellarent. Quoniam autem dum à patria peregrinamur, & in hac vitæ præſentis nocte & tenebris viuimus, ea parte plurimùm vtimur quæ ad ſenſus deflectitur, vnde & plura opinamur quàm ſcimus. Cùm verò dies futuræ vitæ illuxerit, alieni à ſenſibus ad diuina conuerſi, ſuperiori alia parte intelligemus: rectè eſt dictum, *hunc noſtrum Solem præeſſe diei, Lunam autem præeſſe nocti.* Itidem quia exuti nos moribundam hanc veſtem vnico Solis lumine id contuebimur, quod in hac corporis miſerrima nocte plurimis viribus atq; potentijs videre potius conamur, quàm videamus: idcircò vnico Sole dies luceſcit, nox contra plurimas ſtellas componendi, ſcilicet, vim, & diuidendi, ratiocinandi, item definiendi, & quæ ſunt reliquæ, Lunæ quaſi minus potenti auxiliares corrogat & conuenit.

CAPVT V.

HActenus de viribus animi cognoſcentibus: Nunc ad eas ſe transfert, quorum opus appetere, iræ videlicet & libidinis, id eſt, concupiſcentiæ ſedes: has per beſtias deſignat & irrationale genus viuētium, quia ſunt nobis cum beſtijs communes, & quod eſt infelicius ad brutalem ſæpè nos vitam impellunt. Hinc illud Chaldæorū: Vas tuum inhabitant beſtiæ terræ: & apud Platonem in rep. diſcimus habere nos domi diuerſa genera brutorum, vt non ſit creditu difficile paradoxon Pythagoricum (ſi rectè intelligatur) improbos homines migrare in bruta. Intùs enim atque in noſtris adeò viſceribus bruta ſunt, vt non procul peregrinādum ſit, vt migremus ad illa: hinc fabulæ Circeæ, & Theocriti illud: quos deæ aſpexerint virtus, ſcilicet, & ſapientia, Circeis poculis labefactari non poſſe. Sed videamus quam horum brutorum differentiam Moſaica lectio nobis inſinuet. Alia ab aquis quæ ſunt ſub cœlo, alia à terra producuntur. Aquæ, vt diximus, ſignificant ſenſualem partem quæ eſt ſub cœlo, quia ſubeſt rationi, & illi proximè famulatur. Terra eſt hoc ipſum corpus terrenum & fragile quo circumdamur. Conſideremus igitur an ex effectibus quibus mouemur, alij ad corpus, alij ad ſenſum interiorem, quem phantaſiam vocant, philoſophi magis attineant. Ad corpus ſpectare mihi videntur qui vel ad cibum vel ad Venerem impellunt. Nam hi nobis dati à Deo tùm ad tutelam corporis, quod nutrimus, tùm ad liberorum procreationem, in quibus ſumus ſuperſtites, cùm in nobis ipſis occumbimus, iiſdem nos abutimur allecti pluſquàm decet voluptatis illecebra, per gulam & per libidinem curam carnis (vt inquit Paulus) facientes in deſiderijs. In cuius verbis id annotādum, non eſſe dictum, carnis curam feceritis, ſed ne feceritis in deſiderijs, quia, ſcilicet, vtendum illis ad neceſſitatem, non etiam ad voluptatem, multò minus noſtra felicitas in eis conſtituenda: hos ergo affectus per iumenta & feras intelligamus, qui terræ potiùs quàm aquarum fœtus dicuntur, quia per craſſioris huius corporis membra & explentur & excitātur, & nobis ad eius ſalutem procurati à Deo fuerunt, quanquàm illis fiant exitio, qui & crapulis marceſcunt, & Venere diſſoluuntur. Ad aquas autem, id eſt, ſenſum imaginationis affectiones illas referamus, quæ ſpiritales magis & noſtræ potiùs cogitationis, quàm carnis ſoboles dici poſſunt: quod genus ſunt quæ ad honores, ad iram, ad vltionem, & cognatas his

reliquas

reliquas affectiones nos vocant. Necessaria hæc & vtilia modicè vtentibus. Irascendũ enim, sed intra modum, & vltio sæpè opus iustitię, & sua vnicuique tuenda dignitas: nec recusandi honores, qui honestis artibus comparantur. Quòd ideò dico, ne cùm hæc bruta quæ sensuales appetentias indicant, Deus creauerit, creatisq́; benedixerit, si sint mala ex sua natura credamus cum Manichęis à malo principio, & non à bono potius Deo condita fuisse. Bona igitur illa omnia & homini necessaria, sed nos inde ad ambitionem, furorem, excandescentiam, superbiamq́; excedentes, mala facimus nostra culpa, quæ ille optimus instituerat.

CAPVT VI.

VIdete autem quàm his quæ diximus, adamussim conueniat quod subijcitur: *factum à Deo hominem ad suam imaginem, vt praeesset piscibus, auibus & bestijs*, quę tum aquæ tum terra produxerant. Et quidē de homine iam suprà disputabamus, sed nunc primùm in eo Dei imaginem intelligimus: Vnde illi in bruta ditio & imperium. Sic etenim à natura institutus homo, vt ratio sensibus dominaretur, frenaretur q́; illius lege omnis tùm iræ, tùm libidinis furor & appetentia: sed obliterata imagine Dei per maculā peccati cœpimus miseri & infelices seruire bestijs nostris, & cum rege Chaldæo diuersari inter illas, humi procumbere cupidi terrenorum, obliti patriæ, obliti patris, obliti regni, & datæ in nobis priuilegium pristinæ dignitatis: Scilicet homo cùm in honore esset, non intellexit, sed comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

CAPVT VII.

VErùm sicut omnes in primo Adam, qui obediuit Satanæ magis quàm Deo, cuius filij secundùm carnem deformati, ab homine degeneramus ad bruturn: ita in Adam nouissimo, Iesu Christo, qui voluntatem Patris impleuit, & suo sanguine debellauit nequitias spiritales, cuius filij omnes secundùm spiritum, reformati per gratiam, regeneramur ab homine in adoptionem filiorum Dei: si modò vti in illo, ita in nobis princeps tenebrarum & mundi huius nihil inuenerit.

DE OMNIBVS MVNDIS DIVISIM ORDINE CONSEQVENTI, EXPOSItionis quintę, Lib. V. Procemium.

Vemadmodum Moses, vti ostendimus, singulis in partibus sui cõtextus de omnibus simul mundis, intellectuali, cælesti, elementari, humanoq́; disseruit, imitatus naturam, imò naturæ artificem Deum, qui in singulis mundis omnes complexus est: ita ad eiusdem naturæ exemplum quæ proprias sedes, propria iura & peculiares vnicuiq; leges distribuit, Propheta etiam noster mirabili & profectò diuinæ artis magisterio scripturam suam ita disposuit, vt quanquam vbiq; de omnibus eadem facie eodemq́; verborum velamine disputaret, peculiariter tamen singulis mundis singulas sui operis partes consequenti ordine adiudicaret. Quod ostensuri incipiemus primam particulam de primo mundo, id est, angelico interpretari, tum deinceps reliquas de reliquis auream illam Homericam catenam, & Platonicos annulos à vina opificis virtute, quasi à vero lapide in domitis Herculis appensos, in Moseos verbis sagaciter speculantes.

CAPVT I.

DIcturi autem de natura angelica, quæ purus est intellectus, id primũ animo concipiamus, mentes esse quasi oculos quosdam. Quod enim est oculus in rebus corporeis, id ipsum est mens in genere spiritali. Oculus etsi mixturæ suæ substantię intimæ aliquid lucis possideat, vt visionis tamen munere fungatur, extrema indiget luce, in qua rerum colores & differentias speculatur. Nec est propterea quod sua natura non sit visus, & si non videat nisi beneficio lucis. Nam & aures, ne dicam inanimata, & reliquæ omnes corporis partes collustrantur luce, nec tamen vident. Id igitur videndi naturam sortitum est, & per essentiæ suæ rationem est visus, quòd recepta luce videre potest. Consideremus hæc eadem in intellectibus, intellectus oculi sunt, intelligibilis veritas lumen est, & intellectus ipse intelligibilis cùm sit, intimè aliquid lucis habet.

habet. Qua seipsum potest videre, sed non potest vt reliqua. Verùm indiget formis ideisq; rerum, quibus vti radijs quibusdam inuisibilis lucis, intelligibilis veritas indubiè cernitur. Nec propterea dicendum est, vt per exemplum oculi declarauimus, non esse illos natura intelligentes, atq; ex accidenti pari cum nostris animi conditione intellectualem proprietatem sortitos: hinc illorum manat sententia, qui intellectus appellationẽ Deo indignam existimant. Quia si intellectum quasi oculum capimus, qui non ex se, sed lucis participatione videt, cùm Deus sit lux: lux enim est veritas, & visio actio sit, qua oculus lucem attingit, non eget Deus hac operatione, qui est ipsa lux, tantò à rerum omnium ignoratione quàm angeli remotior, quantò abest magis à tenebris lucis natura quàm oculi. Sed redeamus ad angelos.

Oculus, id est, substantia intellectualis non omnino est simplex, alioquin aduentãtis lucis compositionem non pateretur: hinc commune proloquium, constare angelos ex actu & potentia (quanquam anxia est disputatio, quid ille actus, quid illa potentia, & quæ ratio compositionis) quid item Auerrois Arabs voluerit, cùm vtrumq; intellectum & eum qui actu, & eum qui potentia est, in omnibus citra Deum intellectibus esse dixerit: sed sufficit nobis, quãtum attinet ad hunc locum, communis sententia vtcunq; accipiatur. Hæc quæ diximus, omnia aperit nobis Moses in primo die. Partitur enim substantiam angeli in cœlum, & terram, naturam scilicet actus, & naturam potentiæ. Eadem autem res vti diuersas proprietates: ita & diuersa habet cognomina. Quare hic idem actus, dum vti virtus visum oculo largiens, vtq; potentiæ consummatio accipitur, dicitur cœlum, quòd ea sit habitudine ad potentiam, qua est cœlum ad terram. Rursus qua lucis indigus est, nec obire per se proprium munus intelligentiæ potest, per aquas figuratur. Corpus luminis quidem capax, sua tamen natura minimè lucens. Est & alia ratio similitudinis quòd iste actus potentiæ, quam terram vocat, vt aqua terræ proximè adest: Sed iam verbis Prophetæ congrediamur: *Creauit Deus cœlum & terram*, naturam actus & naturam potentiæ, ex quibus angelus constat, & *terra quidem*, id est, potentia *inanis est & vacua*: inanis actu vacua luce, quam non nisi àquis intercedentibus excipit, & quoniam circa idem fiunt contraria, ad idemq; pertinet hospitari lucem & tenebras: adiunxit, *& tenebra erant super faciem abyßi*. Neq; dixit super terram. *Abyßus* enim nihil est aliud, nisi vocabulo abutamur, quàm aquarũ profunditas. *Super has aquas ferebatur spiritus Domini*, spiritus vtiq; qui ab apostolo Iacobo pater luminum dicitur, à quo mox super eas, id est, super angelicas mentes lux intelligibilium formarum exoritur. Quod intellexerunt forte & Saraceni dicẽtes, eductos angelos à Deo de tenebris ad lucem, adimpletosq; æterna lætitia. Intelligentiam enim voluptas consequitur, qua nulla maior, qua nulla verior, nulla est permanẽtior.

CAPVT II.

HVic mundo proximum est cœlestis, cuius illa prima proprietas quòd interstitiũ est vtriusq; mundi intelligibilis, scilicet, de quo nunc diximus, & sensibilis huius, quem nos incolimus. Nec possumus, mediæ alicuius naturæ essentiam euidentiùs indicare, quàm si exprimamus quibus concludatur extremis, quandoquidem de extremis natura media temperatur. Maxima igitur de cœli conditione nobis scientiam aperit, cùm inter aquas & aquas, id est, angelicas & corruptibiles substantias medium cœlum non tàm situs quàm essentiæ ratione positum dicit. Per aquas autem iam diximus intelligi formas, quæ potentiæ quasi terræ proximæ adsunt, essentiamq; perficiunt. Quemadmodum autem alia angelorum, alia elementorum terra, quia diuersa in vtrisq; potentia: ita alia atq; alia aquarum vtrobiq; ratio, id est, formarum est: Inter has verè medium cœlum, inde diuinam vitam, hinc corporationem, inde incorruptibilem, hinc visibilem substantiam, inde essentiç firmitatem, hinc loci mutationem, inde quicquid idem est simplex & vniforme, hinc quicquid varium mixtum & dissimile habet, sic Opificis prouidentia disponente sortitum est.

CAPVT III.

POst hæc de elemẽtorum integritate, & positura, & ordine, nos breuiter admonet per collectionem aquarum ad locum vnum, & præscriptas mari leges, ne terram obruat. Nihil est enim quod magis indicet esse elementis, præter corporeæ brutæque naturæ inclinationem, inditas leges ab intelligente causa, à qua & reguntur, & suis in

sedibus detinentur, quàm hæc aquarum repagula, quibus coërcitus Oceanus, cuius ad totum se terrę ambitum impetus ferret (quemadmodum ignis totus toti aëri incubat) quasi tamen virga admonitus pædagogi, pedē refert, nec se vlteriùs profert, quàm nostra salus & vita omnium animantium postulat. Hoc neq; ad materię necessitatem, quæ ad globi figuram omnia potius elementa pariter inclinat, nec ad fortuitum atomorum concursum, qualem somniat Epicurus, nec ad vim fœminariam naturæ mutę, vt ait Straton, Ignarè totius finis referri potest: sed ad solam finalem causam, ad quā dirigere solius est mentis & prouidētiæ intellectualis. Proprerea factum, vt & hic Moses tractaturus de ordine elementorum, huius tantum rei meminerit, & à prophetis totiens hoc quasi potissimum argumentum diuinæ potentiæ & sapientiæ afferatur in medium. Hinc in Prouerbijs, cum certa lege & gyro vallabat abyssos: hinc illud, qui circumdedit mari terminum suum: & apud Hieremiam: Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui harenam terminum mari. Et illud: Terminum posuisti quem nō transgredientur, nec operient terram. Quoniam autem tota elementorum constitutio ordinatur, admixta ea præsertim quæ sunt viua, idcircò post terræ aquarumq; ordinem & firmamentum, subiecit statim præceptum terræ, vt germinaret plantas, cuius alioquin operis tractatus ad quintum potius diem spectabat.

CAPVT IV.

POstquam egit de sphęra cœlesti & elemētari, propterea q; de tota integritate corporeæ vniuersitatis, restabat dicendum de incolis & ciuibus, vt ita dixerim, ciuitatis huius mundanę, cùm cœlestibus, de quibus agēdum primò quasi de senatu pręfectisq; vrbis, tùm etiam terrestribus quasi de plebe & populo. Cœlestium igitur primò meminit, quæ posuit Deus in firmamento, vt essent signa & tempora, vt lucerent in cœlo, & terram illuminarent, Solem dico Lunam & stellas. Altissimæ hîc pertractādę essent quęstiones, & quæ sibi singulę iustum volumen exposcerent, quo pacto hęc sint sydera in firmamento, an vti partes eius nobiliores, quod sentiunt Peripatetici, an vt animalia in suis sphęris, in aqua pisces, iumēta in terra, quod Eusebius, & Diodorus volunt. Congressum hic item locus cum genethliacis sibi exposceret, diuinandi per astra & prænoscendi futuros euentus scientiam hinc confirmantibus, quòd Moses sydera in signa posita à Deo dixerit, scientiam non modò à nostris vt à Basilio, qui rectè eam occupatissimam vanitatem vocauit, & ab Apollinario, & à Cyrillo, & Diodoro acriter taxatam, sed quam & boni Peripatetici respuunt, & Aristoteles contempsit, & quod est maius & à Pythagora, & à Platone, & ab omnibus Stoicis repudiatam fuisse author est Theodoritus. Quęrendum hic etiam de natura sydere, de motu, de principatu, de Lunæ maculis, deq; omni syderali sciētia aliquibus fortè videretur. Verùm ad hæc si descendamus quanquam sint pulchra & digna cognitu, audiemus fortassis Horatianum illud: *Sed nunc non erat his locus.* Quare ad opus hęc destinatum differimus, quo Aristotelem Platonici conciliantes, vniuersam philosophiam pro viribus tractandam examinandamq; suscepimus.

CAPVT V.

VEniamus igitur ad Mosem, qui postquàm de cœlestibus dixit, terrestriū animaliū meminit ordine congruenti, quę vel ad aquas, vel terram, vel aërem, inhabitant: si tamē inhabitare aërem volucres dici possunt. Nemo hîc expectet aut exigat à nobis disputationem quo pacto corpora animalium ex elemētis, aut quid sint inditę à Deo naturis rerum seminarię rationes, sit'ne item vita brutorum de sinu educta materię, an à diuino potius principio omnis vita proueniat, vt cōstantissimè asserit Plotinus, quē mox Latinè legendum dabit in publicam vtilitatē Marsilius Ficinus noster, longiorib. etiam argumentis illuminatum. Cui sententiæ suffragari fortasse videbitur hoc loco Propheta, cùm postquam dixit, *producant aquæ reptile anima viuentis*, adiecit postea, *creauit Deus omnem animam viuentē*: vbi non id duntaxat quispiam obseruaret, qđ & aquæ producant, Deo iubente, & deinde etiam Deus producat. Verum & illud quod vbi de Dei opere agitur scriptum est, *creauit Deus animam viuentem*; vbi aurē de aquis, non animam, sed reptile animę viuentis, quasi aquis vehiculum potius animi, id est, corporis mixtio accepta referatur: Deo autē, id est, diuino principio animę substātia, q̄ vitæ datrix motus & sensus temperato iam corpori extrinsecùs illucescat. Sed de his aliàs. Inter animalia terrę tria memorat Moses, *iumenta, reptilia, & bestias*, in quib. tres differen-

differentias brutorum irrationalium, quibus nec plures sunt, in communc nobis insinuat. Sunt enim bestiæ, quæ perfecta sunt phantasia, medium inter irrationalia locũ sortitæ, erudiri autem ab homine aut mansuescere nesciunt. Sunt reptilia quæ imperfectam habent phantasiam, media quasi inter bruta & plantas. Sunt iumenta, quæ & si carent ratione, disciplinæ tamen humanæ quoq; modo capaces cùm sint, rationis aliquid participare videntur, mediam quasi sortita conditionẽ inter bruta & homines.

CAPVT VI.

HActenus de tribus mundis, supercœlesti, & sublunari. Nunc agendum de homine de quo est scriptum: *Faciamus hominem ad imaginem nostrã*, qui non tàm quartus est mundus, quasi noua aliqua creatura, quàm trium quos diximus complexus & colligatio. Est autem plerunq; consuetudo à regibus vsurpata & principibus terræ, vt si fortè magnificam & nobilem ciuitatem condiderint, iam vrbe absoluta imaginem suam in medio illius visendam omnibus spectandamq; constituant. Haud aliter Principem omnium Deum fecisse videmus, qui tota mũdi machina constructa, postremũ omnium hominẽ in medio illius statuit ad imaginẽ suam & similitudinem formatũ. Sed ardua est quæstio cur hoc priuilegium sit hominis imaginem habere Dei. Nam si Melitonis explosa insania, qui humana effigie Deum figurauit, ad rationis mentisq; naturam recurramus, quæ vti Deus intelligens est, inuisibilis item & incorporea, inde vtiq; comprobabimus esse hominẽ similem Deo, præsertim qua parte in animo Trinitatis imago repræsentatur. Verùm agnoscemus hæc eadem, quantò in angelis sunt quàm in nobis, & potiora & contrariæ minus naturæ admixta, tantò cùm diuina natura plus similitudinis & cognationis habentia. Nos autem peculiare aliquid in homine quærimus: Vnde & dignitas ei propria & imago diuinæ substãtiæ cùm nulla sibi creatura communis comperiatur. Id quid esse aliud potest, quàm quòd hominis substantia (vt Græci etiam aliqui interpretes innuunt) omnium in se naturarum substãtias & totius vniuersitatis plenitudinem re ipsa complectitur? Dico autem re ipsa, quia & angeli & quæcunq; creatura intelligens in se quodãmodo continet omnia, dum plena formis & rationibus omnium rerum omnia cognoscit. At verò quemadmodum Deus non solùm ob id quod omnia intelligit, sed quia in seipso veræ rerum substantię perfectionem totam vnit & colligit: Ita & homo (quanquã aliter vt ostendemus, alioquin non Dei imago, sed Deus esset) ad integritatẽ suæ substantię omnes totius mundi naturas corrogaret & counit. Quod de nulla alia creatura siue angelica, siue cœlesti, siue sensibile dicere possumus. Est autem hæc diuersitas inter Deum & hominem, quòd Deus in se omnia continet, vti omnium principium: homo autem in se omnia continet vti omnium medium, quò fit vt in Deo sint omnia meliore nota, quàm in seipsis: in homine inferiora nobiliori sint conditione, superiora autẽ degenerent. Sunt ignis, aqua, aër, & terra per verissimam proprietatem naturę suæ in crasso hoc & terreno hominis corpore, quod nos videm. Est præter hæc spiritale aliud corpus diuinius (vt inquit Aristoteles) quàm elemẽta, quod cœlo proportione respondet. Est pręterea in homine vita plantarũ, omnibus his apud eum, quibus & apud illas muneribus fungens, nutriendi, augendi, & generandi: est sensus brutorum tàm intimus quàm externus: est cœlestis animus ratione pollens: est angelicæ mentis participatio: est harum omnium simul in vnum confluentium naturarum verè diuina possessio, vt libeat exclamare illud Mercurij: Magnum, ô Asclepi, miraculum est homo, hoc præcipuè nomine gloriari humana conditio potest, quo etiam factũ, vt seruire illi nulla creata substantia dedignetur. Huic terra, & elementa, huic bruta sunt præstò & famulantur, huic militat cœlum, huic salutem bonumq; procurant angelicæ mentes, si quidem verum est, quod scribit Paulus: esse omnes administratorios spiritus in ministerium missos, propter eos qui hæreditati salutis sunt destinati. Nec mirum alicui videri debet amari illum ab omnibus, in quo omnia suum aliquid, imò se tota & sua omnia agnoscunt.

CAPVT VII.

HOmini mancipantur terrestria, homini fauẽt cœlestia, quia & cœlestium & terrestrium vinculum & nodus est, nec possunt vtraq; hæc non habere cum eo pacem; si modò ipse secum pacem habuerit, qui illorũ in seipso pacem & fœdera sancit. At caueamus quæso, ne in tanta dignitate constituti non intelligamus: Verum illud

ante oculos ſemper animi habeamus, vti & certam & exploratam & indubiam veritatem, ſicuti fauent omnia nobis eam legem ſeruantibus quæ nobis eſt data: ita ſi per peccatum per legis præuaricationẽ de orbita defecerimus, omnia aduerſa infeſta inimicaq́; habituros. Rationabile enim, vt quemadmodum nõ modò nobis, ſed vniuerſo, quod in nobis complectimur, ſed authori ipſius mundi omnipotenti Deo iniuriã facimus, experiamur etiam omnia, quæ in mundo ſunt: & Deum in primis, potentiſſimos vindices & acceptæ iniuriæ grauiſſimos vltores. Hinc extimemus, quæ pœnæ, quæ ſupplicia maneant tranſgreſſores diuinæ legis. Hi ſunt, qui (vt dixit oraculum) δαίμονες οἳ φοιτῶσι περὶ χθόνα ϗ περὶ πόντον, ἀκάματοι δαμαλανται ὑπὸ τῇ μάστιγι θεοῦ, id eſt, qui pergunt circa terram, & circa pontum, & infeſſi domantur ſub verbere Dei, hos cœlum, hos terra, hos tota mundanæ reipub. inconcuſſa iuſtitia fulminat, & perſequitur: Rei ſunt enim violatæ vniuerſitatis, & læſæ maieſtatis diuinę: Cuius imaginem fœdiſſima iniquitatis macula deturpârunt. Hinc factum fortaſſe, vt apud prophetas cùm quid à Deo aut pręceptum, aut vetitum promulgatur, citentur cœlum & terra teſtes, ſcilicet, quia & præcepti tranſgreſſio illa etiam violet, & de communi accepta cõtumelia, ipſa quoq; de improbis, dum Deo miniſtrant, pœnas ſunt acceptura. Et omnino omnem inſaniã ſuperat, adduci, vt credamus cuipiam in ciuitate aliqua poſito decorato ſummis honoribus licere in principem, in vniuerſam rempubl. de ſe optimè meritam impunè delinquere, ac non potius dari illum torquendum ſtatim & cruciandum lictoribus & carnifici, aut totius populi conſenſu lapidibus obruendum. Sunt autem carnifices, ſunt lictores, in hac Dei repub. improbi dæmones, viliſſimo miniſterio addicti, in pœnam antiqui ſceleris, hinc illud Pauli: Tradidi illum Satanæ in interitum carnis: hinc dæmonis vltoris etiam apud Orphæũ cognominatio, ſi fortè noſtris minus credamus. Quemadmodum autem ſcelera hominum omnis creatura odit & execratur: ita tecta illius vita & inſtitutio omnibus grata eſt, omnibus placet. Neq; enim (vt ita dixerim) non admitti in participatum & boni eius & mali omnia poſſunt, quæ tam arcto nexu illi implicita & coniuncta ſunt: hinc illud euangelicum: Si pœnituit peccator, exultare lętitia omnes angelos: hinc myſterij illius aperta ratio, quod abſconditũ fuit à ſęculis, vt corrupta in primo Adam & deturbata de ſuo ſtatu natura noſtra, per Chriſti crucem inſtauraretur, ſcilicet, noſtra cauſa filius Dei & homo fit & cruci affigitur. Nam & congruum fuit, vt qui eſt imago Dei inuiſibilis primogenitus omnis creaturę, in quo condita ſunt vniuerſa, illi copularetur vnione ineffabili, qui ad imaginẽ factus eſt Dei, qui vinculum eſt omnis creaturæ, in quo concluſa ſunt vniuerſa. Nec erat, ſi cum homine tota natura periclitabatur, eius iactura aut negligenda, aut reparanda per alium, quàm per quem tota fuerat inſtituta natura.

DE MVNDORVM INTER SE ET RERVM OMNIVM COGNATIONE, EXpoſitionis ſextæ, Lib. VI. Procœmium.

Deus vnitas eſt ita ternario diſtincta, vt ab vnitatis ſimplicitate non diſcedat: Eſt Trinitas diuina in creatura multiplex veſtigium. Nos hoc vnum duntaxat hîc attulerimus adhuc quòd ſciam à nemine allatum, quòd quam in creaturis vnitatem videmus, diſpartitam triplici ratione deprehendimus. Eſt enim primum ea in rebus vnitas, qua vnumquodq; ſibi eſt vnum, ſibiq́; conſtat atq; cohæret. Eſt ea ſecundò per quam altera alteri creatura vnitur, & per quam demùm omnes mundi partes vnus ſunt mundus. Tertia atq; omnium principaliſſima eſt, qua totum vniuerſum cum ſuo opifice quaſi exercitus cum ſuo duce eſt vnum. Adeſt triſaria hæc vnio vnicuiq; rei per ſuam vnam ſimplicem vnitatem, deriuatam ab illo vno, quod & primum vnum, & trinum ſimul atq; vnum eſt, à Patre inquam, Filio, & Spiritu ſancto. Nam & Patris poteſtas omnia producens, ſuam omnibus largitur vnitatem: & ſapiẽtia Filij ritè omnia diſponens, omnia inuicem vnit & copulat: & Spiritus amor ad Deum omnia conuertens totum opus opifici nexu charitatis adiungit. Quemadmodum autem vt magis intimus: ita magis vnus eſt nobis Deus, quàm ipſi nobis: rurſus vnaquæq; res arctius ſibi quàm alijs mundi partibus iungitur, ita vniuerſa charitatis ordinẽ edocti, ſi legem diuinam natura tabulis inſcriptam, ſequi voluerimus, primò Deum ipſum ſupra nos ſupraq́; omnia, ſecundo loco noſipſos, tertio proximum diligemus. Propheta autem noſter

de ea

de ea vnitate, qua vnumquodq; sibi est vnum, tunc satis dixit: cùm rerum omnium sigillatim naturam examinauit. De illa autem, qua Deo vnimur, tractatu proximo agetur. Vbi de felicitatis summa disputabimus: Reliqua ea est, qua diuersæ partes mutuo fœdere inuicem copulantur, de qua in præsenti à nobis agendum.

CAPVT I.

POstquam igitur distinctas rerum naturas vidimus, & separatis (vt ita dixerim) stationibus dispositas, ne crederemus idcirco tantùm ex his omnibus vnum fieri vniuersum, quia singula à singulis (vt suprà ostendimus) pro suæ naturæ cōditione contineantur, indicare in suo etiam contextu Propheta voluit, qui & quot modi essent, quibus naturę rerum inter se inuicem copularentur, non solùm ad curiosam hanc intelligentiam nos vocans, sed per hoc instruens & demonstrans, qua nos via & ratione his, quæ nobis sunt meliora, copulari possumus. Cogitanti autē mihi prius quàm accederem ad verborū enarrationē, quot modi aut essent aut cogitari possent, quibus res aliquæ inuicem vel affinitatem vel copulam nanciscerentur, & discurrenti per omnia dogmata philosophorū, quibus à pueris insudaui, haud vltrà quàm quindecim genera occurrerunt. Quę deinde accedens ad Mosem ita dilucidè, ita appositè subindicata ab eo vidi, vt nusquam melius eruditi de illis quenquam posse crediderim.

CAPVT II.

STatim igitur in prima die nescio breuiùs an dilucidiùs quinq; modos complectitur, quibus coniungi aliquid alicui potest. Quod enim alteri coniunctum est, aut eius essentia est, aut est essentiæ proprietas, aut inest ei vti forma subiecto, aut eum attingit vel sicut transmutās id quod transmutatur, vel sicut ars subiectam sibi materiā. Similiter quinq; à Mose legimus inuicem quasi comparata & connexa, cœlum & terram & inanitatē, abyssum & tenebras, spiritum Dei & aquas, lucē & corpora. Primum igitur coniunctionis modum designat nobis *terra inanis & vacua*, quoniā terra, id est, materia inanis est, nisi aliunde formis adimpleatur. Secundum indicant *tenebræ super faciem abyssi*. Nam abyssus sua quidem natura nec lucidus nec tenebrosus, sed illius tamen naturā tenebrę consequuntur, nisi accedens lumē illas fugauerit, quemadmodū & materiæ informitatē inanitatemq; priuationis tenebræ cōsequuntur, donec aduenieus eas species expulerit. Tertiū ostendit *lux oborta corporibus*: Est enim in eis lux vti forma in subiecto. Quartum *cœlum & terra*, quoniā non inhæret terræ cœlū, vti forma vel accidens inest rei quā perficit, sed cōiungitur ei vti efficiens patienti, & transmutās causa corpori, qđ transmutatur. Postremi exemplū est *spiritus Domini, qui fertur super aquas*. Artifex enim Domini sapiētia & spiritalis natura omnino abiuncta à cōmertio corporis, haud aliter iungi corporibus intelligitur, quàm ars, q̄ in mēte est architecti, cœmento, lignis & lapidibus iungatur. Rursus autem & hanc considera cōsequentiæ rationē, esse terrā ex se inanem, domesticas habere tenebras, tùm proximè luci iungi, per lucem cœlo, per cœlum substantiæ spiritali. Sed videamus qualiter hæc se habeāt in nobis. Terra terrenū est corpus inane vita, vacuum sensu, superq; ipsum sunt tenebræ, mors, torpor, inefficacia, immobilitas, insensatio: lux vita est, q̄ illud vegetat, excitat, agit, mouet, & sensu præditū reddit: cœlum est animus, fons illius lucis, & spiritus Dei est intellectus, lumē diuini vultus: & de his hoc loco pluta etiā quàm opus sit.

CAPVT III.

EXaminemus quid sibi Moses in sequentibus velit: & videbimus decem alios modos ab eo insinuari, in quibus mutuam inter aliqua fœderationem intelligamus. Præter enim eos quos diximus, sunt rursus & hi, quos numerabimus: quoniā aut pars aliquid est alterius, aut effectus: item si est pars, aut pars indiuidua est à suo toto, quo pacto, & Sol & Luna & stellę in firmamento sunt: aut separabilis quemadmodū aquę partes ab integritate sui elemēti, ad quod confluxerunt. Si est effectus, aut à seminaria ratione intrinseca pululat sicut plantæ è terra pululant, ipsi tamen suæ parenti affixę, & naturalibus vinculis ligamentisq; connexæ: aut ex suis principijs cōstat & conflatur, vt mixtum ex elementis. Quo pacto ex aquis & terra animaliū corpora fiunt, aut causam habet extrinsecam, quæ trifariam diuidi potest in efficientem, exemplar & finem. Quorum trium exempla habemus à Mose, dum & hominem Deus creat & efficit, & creat ad suam imaginē tanquàm ad exemplar: & bestiæ homini subsunt, fiuntq; propter hominem, vt propter finem.

CAPVT IV.

Diximus de parte & effectu, eademq; ratione de toto & causa. Respondent enim hæ inuicem rationes. Sed neq; impleuimus omnia genera cognationis. Nam & de causa ea est reliqua species affinitatis, qua causa secundaria primariæ obedit & adiungitur, sicut cùm Deus producit, aquæ producunt: & hæ quidem primò, quia proxima sunt causa, sed non aliter quàm Deo præcipiente, quia causa primaria magis influit quàm secunda. Similiter est finis secundarius principali appendens & annexus, quod sapienter significat dicens: *posita sydera vt lucerent in cælo, & illuminarent terram.* Neq; enim bonum inferiorum primarius finis est cœlestium, sed id primũ intendunt, vt sibi luceant, tum postremò vt nos illuminent. Quapropter & apud Homerum cùm auroram tùm Solem immortalibus primùm, tum & mortalibus exoriri ac lucem ferre legimus. Est item præter hæc omnia & homo homini, & leo leoni cognatus. & tamen neq; pars neq; effectus leonis est, si ab illo genitus non sit, hoc Propheta significat, cùm simul pisces, simul aues, simul bestias terræ colligit & adunat. Est vltima ratio affinitatis, quæ est mediæ naturæ ad extrema. Nam conuenit homo homini, animal animali, quia eandem participant essentiæ rationem, vel specialem, vel generalem. At medium non eadem est essentia quàm & extrema, sed temperatum quoquo modo ex illis, ita ab vtroq; dissentit, vt cum vtroq; communicet. Quod indicatum nobis à Mose, cùm ponit firmamẽtum aquarum medium, *diuidens supercælestes aquas ab aquis, quæ sunt sub cælo*, vbi quæ sit medij natura, sufficienter aperit, quemadmodum nos in procœmio primi libri & secundo capite quinti abundè declarauimus.

CAPVT V.

Admonemur autẽ & hinc quid facto opus sit nobis, vt naturis melioribus vniamur, in quo vis tota & summa posita est nostræ felicitatis. Nam & docet nos prima dies, tunc primùm aquis depulsa nocte obortam lucem, *cùm spiritus Domini eis incubuit.* Vnde illud Iacobi significatur: Omne optimum donum desuper esse à Patre luminum. Quod ne nostros commemorem: Ita confirmat Iamblicus, vt nihil quasi vel mediocre promittere sibi posse de se humanam naturam velit, nisi maiori, id est, diuino numine sit adiuta. Quòd si est verum, & non modò à nostris, sed à philosophis etiam comprobatum, profectò omne studium nostrum in eo esse debet, vt conuersi ad supera, quod fit per sacram religionem, per mysteria, per vota, per hymnos, preces & supplicationes, inde nostræ infirmitati vires quæramus. Hinc Platonicæ & Pythagoricæ disputationes à sacris precibus exorsæ desinunt in easdem, quibus & Porphyrius & Theodorus & omnes academici nihil vtile magis, imò necessariũ homini esse, vno ore confirmant. Indorum Bragmanes & Magi Persarum nihil aggressi vnquam leguntur nisi oratione præmissa. Quæ ideò gẽtium testimonia affero, vt quibus à malo dæmone persuasum, vt gentibus potius credant quàm ecclesiæ: vel ab his discant, quibus adhibent fidem neq; ridendam, neq; inutilem, neq; indignam rem esse philosopho operam sumere, & quidem magnam atq; assiduam in sacris precationibus, in mysterijs, in votis, in hymnis Deo ingiter decantandis. Quæ res si quod hominum genus & iuuat maximè & decet, illis præsertim vtilis & decora, qui studijs literarum & contemplandi ocio se dederunt. Quibus nihil necessarium magis quàm vt quos in diuina identidem mentis oculos intendunt, & vitæ integritate depurent, & petita per ferulam orationis desuper luce lagius illuminent, admonitiq; propriç semper imbecillitatis cum Apostolo dicant, sufficientia nostra est Deo est.

CAPVT VI.

Rursum examinemus quid nos aquæ, qd terræ dispositio doceat. Discamus à terra non dituros nos frugem, quam parturimus, nisi inuadẽtis nos fluxæ materiæ atq; caducæ impetum represserimus, depulerimusq;, & è sedibus nostris exturbauerimus irruentium in nos quasi aquarum voluptatum gurgites & torrentes. Discamus ab aquis non priùs illas existimatas idoneas piscibus procreandis, quàm in vnum totius sui elementi integritatem collectæ fuerint. Nam neq; nos, si diuisi distractiq; ad diuersa fuerimus, si non toti collectis omnibus viribus ad vnam feremur intentionẽ, sobolem dare aliquam dignam nostra diuinitate in lucem poterimus. Continetur aũt

& hic

& hîc altius mysterium,quemadmodū,scilicet guttis aquæ ea est fœlicitas, vt ad oceanum,vbi aquarum plenitudo,accedant : ita esse nostram felicitatem, vt quæ in nobis intellectualis luminis portio est, ipsi primo omnium intellectui primęq; menti,vbi plenitudo,vbi vniuersitas omnis intelligentiæ,aliquando coniungatur.

CAPVT VII.

AT maximum illud omnium quod firmamēti nobis doctrina significat, vbi videmus non posse aquas inferiores superiorum aquarū beneficio aliquo locupletari,nisi cœlo intercedente : quod inter eas medium est collocatū: ita nos animo proponamus extremorum copulam,non nisi per eam naturam fieri posse, quę media extremorum cùm sit vtrunq; in se complexa. Ideo illa,id est, extrema inter se cōmodè vnit,quia in seipsa illa per proprietatē suæ naturæ prius vniuit. Admonemur hinc magni illius sacramenti,quod gentibus stultitia,Hebræis scandalum, nobis Dei virtus, & sapientia est,non posse hominem Deo coniungi, nisi per eum, qui cùm in seipso hominem Deo coniunxerit,verus mediator effectus, potest ita homines Deo annectere,vt sicut in eo filius Dei hominem induit,ita per eum homines Dei filij fiant. Quod si verum est quod dicimus,non copulari extrema inuicem nisi per medium, id autem verè mediūm dici,quod in seipso iam extrema vniuit,profectò si dispensatio illa ineffabilis in solo contingit Christo, vt Verbum fieret caro, solus etiam est Christus, per quem ad Verbum caro potest ascendere, nec est (vt rectè scripsit Ioannes) aliud sub cœlo nomen in quo oporteat saluos homines fieri. Quod diligenter [illegible]ertant, qui cùm Christo se dicunt credere, communem tamen religionem aut suam vnicuique, in qua est natus,credunt sufficere ad consequendam felicitatem : Non mihi,non ipsis rationibus credant,sed Ioanni,sed Paulo,sed Christo ipsi,qui dixit: Ego sum via: Ego sum ostium,& qui per me non intrat, fur est & latro.

DE FELICITATE QVAE EST VITA AETERNA, EXPOSITIONIS SEPTImæ, Lib. VII. Procœmium.

SI totius mundi gradus, ordinem & naturam sexta absoluta, expositione quasi sex diebus exegimus : reliquum, vt septimo hoc tractatu quasi sabbatho nostra commentationis de sabbatho mundi & quiete creaturarum, quarum naturam in superioribus instituimus, id est, de earū felicitate tractemus (aut vt dicam rectiùs) tractantem Mosem, vt verum vatem futurorum omnium audiamus. Est autem felicitas (vt theologi prædicant) alia, quam per naturam, alia, quam per gratiam consequi possumus. Illam naturalem, hanc supernaturalem appellant. De prima, id est, de naturali satis dictum à Mose, quoniam rerum cognitā natura, naturalem quoq; earum felicitatem cognoscimus. Reliquum vt doceat de secunda, Prophetam se potius exhibens quàm doctorem, quoniam cùm scripsit Moses, nondum erat gratia, sed futurum erat, vt esset : Verùm quoniam mihi videor videre sciolos quosdam, dixerim an vappas potius & nebulones, qui se vocant philosophos cùm nihil sint minus, ridentes statim & gratiam & felicitatem supernaturalem, quasi vana hæc nomina & aniles fabulæ sint, volui breuiusculam hac de re cum illis disputationem sicuti procemium facere septimi libri, rem & seorsum omnibus vtilem & necessariam valde operi, quod suscepimus, vbi altissimis philosophiæ radicibus nixam & stabilitam stare sententiam theologorum dilucidè comprobemus. Felicitatem ego sic definio, reditum vniuscuiusq; rei ad suum principium. Felicitas enim est summum bonum, summum bonū, id est, quod omnia appetunt, quod autem omnia appetunt, id ipsum est, quod omnium est principium : vt Alexander Aphrodisiensis in commētarijs philosophiæ, & Græci interpretes in Aristotelis Ethicen attestantur. Idem igitur finis omnium, quod omnium principium Deus vnus omnipotens & benedictus optimum omnium, quæ aut esse aut cogitari possunt : hinc duæ illi præcipuè appellationes apud Pythagoricos vnum, scilicet, & bonum. Vnum enim cognominatur, qua omnium est principium, quemadmodum vnitas principium est totius numeri : bonum autem, qua omnium finis, omnium quies, & absoluta felicitas est.

Videre iam possumus, si simus paulò solertiores, rationem duplicis felicitatis. Felicitas enim possessio atque adeptio est huius primi boni. Bonum hoc adipisci dupliciter possunt res creatæ, aut in seipsis, aut in ipso. Nam & in seipso hoc bonum est super omnia

exaltatum, sua inhabitans diuinitatis abyssos, & per omnia diffusum in omnibus inuenitur: hîc quidem perfectius, illic imperfectius pro rerum conditione à quibus participatur. Vnde (vt scribunt Poëtæ) Iupiter est quodcunq; vides, & Iouis omnia plena sunt. Vnaquæq; igitur natura cùm in se Deum habeat aliquo modo, quia tantum Dei habet, quantum habet & bonitatis (bona autem omnia quæ Deus fecit) reliquum, vt cùm perfectam omnibus numeris suam habet naturam, sed adepta Deum quoq; in se adipiscatur, & si Dei adeptio, vt comprobauimus, est felicitas, in seipsa aliquo modo sit felix, hæc est naturalis felicitas, quam & maiorem & minorem diuersæ res pro naturarum diuersitate sortitæ sunt. Ignis res est anima carens, participat autem Deum multis rationibus. Nam primo est, & vnumquodq; quod est participatum, Dei est, qui est ipsum esse: item quà ignis species certa & actus est, Deo est similis, qui prima species primus est actus, & dum ignis ignem producit diuinam fœcunditatem, dum se intra terminos suæ continet sphæra iustitiam, dum nobis deseruit beneficẽtiam, pro sua naturæ modulo imitatur. Hac ignis dum agit suam adeptus perfectionem felix est quantum capax ipse felicitatis. Feliciores plantæ, quæ præterea vitam feliciora animantia, quæ etiam cognitionem sortita vt plus perfectionis, ita plus etiam in seipsis diuinitatis inueniunt. Optima omnium mortalium conditione homo, qui sicut natura: ita naturali felicitate alijs præstat, præditus intelligentia & libertate arbitrij præcipuis dotibus, & ad felicitatem maximè conducentibus. Suprema inter creaturas angelica mens & substantia nobilitate finis consecutione, cuius maximè particeps, quia illi & iuncta & proxima est.

At verò [illegible] suprà diximus, per hanc felicitatem, nec plantæ, nec bruta, nec homo, nec angelus, Deum, qui est summum bonum, in ipso Deo, sed in seipsis attingunt. Quapropter & pro naturarum capacitate gradatim felicitatis ratio variatur. Quare & de hac solùm loquuti philosophi, felicitatem vniuscuiusq; rei in optima operatione suæ naturæ collocauerunt: & de angelis quidem, quos vocant mentes & intellectus, etiam si summam illorum perfectionem hanc faterentur quòd Deum intelligerent, cognitionem tamẽ Dei, quam habent, haud aliam statuere, præter eam, qua seipsos cognoscunt, vt de Deo tantum intelligant, quantum de Dei natura in eorum substantia repræsentatur. De homine autem & si diuersi diuersa senserint, omnes tamen intra humanæ facultatis angustias se tenuerunt, vel in ipsa tantum veri vestigatione quod Academici, vel in adeptione potius per studia philosophiæ (quod Alpharabius dixit) felicitatem hominis determinantes. Dare aliquid plus visi, Auerrois, Auicenna, Abubacher, Alexander, & Platonici nostram rationem intellectu, qui actu est, aut aliquo superiore, nobis tamen cognato quasi in suo fine firmantes: sed neq; hi hominem ad suum principium neque ad summum bonum adducunt. Quas ego eorum disputationes atque sententias nec reprobo nec aspernor, si de naturali se tantùm felicitate dicere profiteantur. Certum enim per eam non posse hominem aut angelos altiùs euehi quàm ipsi dicant: Quod vel hac ratione maximè comprobatur, quoniam si nixum propria fortitudine nihil supra seipsum potest assurgere (alioquin seipso esset validius) vtiq; nihil nitens per seipsum ad felicitatem maius aliquid vel perfectius sua natura assequi poterit. Sed dicant mihi philosophi si hæc in rebus sola felicitas, cur vel ipsi fatentur inter animalia solum hominem natum ad felicitatem. Cur enim alia præter hominem ad suos quoq; fines perueniant: possumus dicere esse aliorum quàm hominis minorem felicitatem, at nullam esse quo pacto defendemus? Quinimò cùm à fine, à natura statuto, reliqua infra hominem nunquam, homo ferè semper exorbitet, videbitur nisi alio se priuilegio iactet, infelicissima omnium humana conditio.

Audiamus igitur sacros theologos dignitatis nostræ nos admonentes, & quæ vltrò nobis à Patre liberalissimo diuina bona præstantur, ne quæso ipsi crudeles in nostros animos, & malè grati erga Deum opificem reijciamus. Diximus suprà summam felicitatis in Dei esse adeptione, quod est summum bonum & principium omniũ. Dupliciter autem illam posse contingere: quoniam vel in creaturis, quibus se Deus participat, vel in ipso Deo, Deum assequimur. Ostẽdimus item, quod & ostendemus, res creatas nõ posse viribus suis ad hanc postremã, sed ad illam duntaxat accedere. Est autẽ illa, si animaduertimus, vmbra potiùs felicitatis quàm vera felicitas, quemadmodum creatura, in qua Deum attingit, non summa bonitas, sed summæ bonitatis, id est, diuinæ tenuis vmbra est: Adde quòd res per illam seipsis potius quàm Deo restituuntur, non id assequuta, vt ad suum principium redeant, sed hoc tantummodo ne à seipsis discedant. Vera autem & consummata felicitas ad Dei faciem cõtuendam quæ est omne bonũ, vt ipse dixit: & ad perfectam cum eo principio, à quo emanauimus, vnionem nos reuehit & abducit. Ad hanc angeli attolli quidẽ possunt, sed nõ possunt ascẽdere. Quare peccauit Lucifer dicens: Ascendã in cœlum.

cælum. Ad hanc ire homo non potest, trahi potest, vnde Christus de se, qui est ipsa felicitas dixit: Nemo venit ad me nisi Pater meus traxerit illum. Bruta autem & quæ infra hominem, nec ire, nec trahi, ad illam possunt, Ideoq; solus homo & angelus ad eam sunt facti felicitatem, quæ est vera felicitas. Potest vapor conscendere in altum, sed nō nisi attractus radio Solis, lapis & corpulenta omnis substantia neq; radium vsquequaq; admittere, neq; per illum tolli in sublime potest. Hunc radium, hanc vim diuinam, hunc influxum, gratiam appellamus, quia Deo & hominem & angelum gratos efficiat. Habent autem philosophi huius doctrinæ manifestum exemplum in corporibus. Corporum enim aliqua in rectum, aliqua in orbem feruntur. Motus rectus, quo elemēta ad proprias sedes vehuntur, figurat fælicitatem, per quam in propria natura perfectione res stabiliuntur. Motio circularis, per quam corpus ad eundem vnde abscedit terminum circūuoluitur, expreßißima imago est veræ fælicitatis, per quam creatura ad idem principium redit, à quo processerat.

Sed vide quàm omnia vtrinq; conueniunt. In orbem non mouentur nisi immortalia & incorrupta corpora: ad Deum non redit nisi immortalis & æterna substantia. Elementa vt suos motus perficiant non alia indigent vi quàm indito sibi à genitura vel grauitatis impetu vel leuitatis, quemadmodum etiam ad naturalem fælicitatem singula proprio impetu propria vi feruntur. At verò cælestia etsi idonea sint motui circulari, non ipsa tamen sibi sufficiunt ad hunc motum explendum, sed diuino opus motore, qui illa verset & circumuoluat. Deniq; sic perpetua apta circuitioni illa corpora sunt, vt non facere eam, sed suscipere poßint. Haud aliter nobis atq; angelis accidit. Tales enim sumus natura, vt non circumagere nos & reflectere, sed circumagi motricis vi gratiæ, & reflecti in Deum possumus. Hinc illud, qui aguntur spiritu Dei, hi filij Dei sunt. Qui aguntur dixit, non autem qui agunt: hoc distamus à cælo quod illud naturæ neceßitate, nos pro nostra libertate mouemur. Pulsat enim aßiduè animum tuum spiritus motor. Si obaudias, tibi relinqueris, tuo corpori, tuæ infirmitati, miser & infælix: Si admittas, statim Deo plenus per orbem religionis ad Patrem ad Dominum reportaris, in eo vitam semper possessurus, in quo & semper etiam antequam fieres, vita fuisti. Hæc est vera fælicitas, vt vnus cum Deo spiritus simus, vt apud Deum, non apud nos, Deum poßideamus, cognoscentes sicut & cogniti sumus. Ille enim nos non per nos, sed per seipsum cognouit: ita & nos cognoscemus illum per ipsum & non per nos. Hæc est tota merces, hæc est vita æterna, hæc est sapientia, quam sapientes sæculi non cognouerunt, vt ab omni multitudinis imperfectione redigamur in vnitatem per copulam indissolubilem, cum eo qui est ipsum vnum. Pro hac fælicitate Christus orabat ad Patrem hoc modo: Pater fac quemadmodum ego & tu vnum sumus, ita & hi nobiscum vnum sint. Hanc Paulus separabat dicens, cognoscam non ex parte: sed sicuti est: & si sperabat nónne iure dicebat, Quis me separabit à charitate Christi? & cupiebat dissolui vt cum Christo fieret vnum. Ab hac cecidit dæmon, quoniam ad illam ascendere, non rapi voluit. Ideoq; illud amisit, quod habuisset si permansisset.

Ex hac radice notum, quæ sors infantium, qui deceßêre nondum initiati. Scilicet apud se manent, nec suis bonis exuti, nec diuinis locupletati: Nobis in alterutram partem cadendum, aut summam miseriam, aut summam fælicitatem. Quoniam qui in causa est, ne motorem recipiat, non solùm immunem se facit gratiæ, sed & naturam vitiat, ad cuius integritatem hoc attinet, vt agnitum spiritum quærat, non recuset: & proculdubio recta esse natura non potest, quæ maioris boni propositi specie aut reijcit aut contemnit: Quare postquàm Christus est agnitus, qui Christum non sequuntur, non solùm prima felicitate, sed & secunda, id est, naturali iure priuantur: quia gratiam nolle, non nisi corrupta est & labefacta natura. Quemadmodum autem nos viuentes sub Euangelio, ideo Christum Dei virtutem & sapientiam in nobis recipimus, quia vti iam datum humano generi amamus & retinemus: Ita & patres sub lege vetere illum recipiebant, cùm futurum aduentum & credebant indubiè, & sperabant alacriter & ardenter desiderabant. Sed sicut non vt præsentem iam, sed vt futurum recipiebant, ita neq; præsentem quasi iam spiritus inhabitantis nisi postquàm aduenit, fructum experti sunt: Cùm post peractum in ara crucis ineffabile sacrificium descendente ad eos Christo ab eo vti motore circumacti momento turbinis ad libertatem, & euecti ad summa felicitatis gradum fuerunt. Ad hanc felicitatem religio nos promouet, dirigit & impellit, quemadmodum ad naturalem ducem vtimur philosophia. Quod si natura rudimentum est gratiæ, vtiq; & philosophia inchoatio est religionis, neq; est philosophia quæ à religione hominem semouet. Rectè igitur & nos cùm à Mose, postquàm sex dies de natura sumus philosophati, septimo die diuinis vacantes de supernaturali felicitate dicemus.

CAPVT

CAPVT I.

DVplex (vti ostendimus) supremæ huius felicitatis natura est capax, angelica & humana. Illa cœlum, hæc terra dicitur: quia angeli cœlum, nos terrã inhabitamus. Et de cœlo non est quòd dicat amplius, quia non angelorũ, sed hominum legem scripturus est. Ad homines igitur descendens inquit: *Terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Non creat Deus inanitatem, non creat tenebras: *Sed terra* (inquit) *inanis & tenebræ erant:* Non dicit hæc fuisse creata, sed fuisse. Quod cur sit dictum, patebit simul cùm cognouerimus quæ hæc inanitas, quæ hæ tenebrę sint. Natura humana, quæ terra dicitur angelis comparata, statim ab initio, quia statim peccauit, inanis erat & vacua originali iustitia, & peccati tenebris facies eius, id est, ratio obducebatur. Neq; hęc fecit Deus, sed hominis malitia, qui volens se his bonis priuauit, quib. illum Deus ditauerat. Sic naturæ corruptæ status à Propheta describitur, quæ quo pacto deinde à Deo per Abraham, per Mosem, per Prophetas, nouissimè verò per vnigenitum Filium suum & pristinæ dignitati restituta, & ad summam felicitatẽ parata fuerit, in sequentibus demonstrabitur. Verùm & quo tempore aquæ obductæ tenebris erant, infectæ, scilicet, primæuis sordibus notę originalis *spiritus tamen Domini fouebat eas.* Quod est dupliciter intelligendum, & quòd lumine Diuini vultus quod signatum est super nos, id est, lumine naturalis intelligentiæ homines regebantur, & quod diuinæ tùm prouidentiæ cura humanum genus destitutum non erat, sed spiritus Domini fouebat aquas, spiritus ille, qui (vt ait Apostolus) intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus, & tunc assiduè cogitabat quo pacto illas à venenis purgaret, quibus antiquus serpens eas infecerat: *& ecce statim iubet oriri lucem, & orta est lux.* Abraham scilicet ille sapientissimus, fundator primus veræ religionis: Primus, qui & naturæ legem absoluere, & de Diuina lege meditaretur: Primus, qui cultũ vnius Dei aduersus idola & gentes hominibus persuaderet: Primus, qui & tenebras erroris depellere, & malis dæmonibus, qui principes tenebrarum dicuntur, bellum indicere est aggressus, vnde merito lux cognominatus. Quod quia & discipuli Domini omnes fecerunt, omnes à Domino lux mundi sunt appellati. Hæc est lux prima quæ mundo affulsit, & inter dæmonum veriq; Dei religionem quasi inter lucem tenebrasq; distinxit.

CAPVT II.

HVnc sequuta est lex, quæ merito cognomento dicitur firmamẽtum, statim in sui exordio, hoc ipso scilicet quòd nunc tractamus annunciãs nobis opera manuũ Dei (vt cecinit Dauid) & opera manuum eius annunciant firmamentum. Data igitur lex per angelum Mosi, firmata verbo Dei, quæ adhuc magis quàm superior lux gentes ab Israëlitis, id est, in pietatem à pietate, quasi aquas supercœlestes ab aquis quæ sunt sub cœlo discriminauit. Dicuntur autem Iudæi aquæ supercœlestes, quia soli (vt inquit Hieremias) signa cœli non timent, quæ gentes timent, soli non, aut stellas aut cœlum, sed stellarum & cœli, authorem ac Dominum, & agnoscunt & agnitum colunt ac venerantur. Gentes autem contraria ratione, aquæ sub cœlo sunt, quando & dæmones caliginosi aëris incolas, quæ regio supra aquas est, adorant & colunt, & visibile cœlum, sydera & planetas sibi deos ac dominos faciunt.

CAPVT III.

ERat autem futurum, vt nisi maior aliqua vis & misericordia Dei obstaret, aquæ quæ sunt sub cœlo, id est, idolis seruientes, totam terram inuaderent & occuparent: Sic infectio totius mundi de prima macula, sic satanæ vltoris imperium & ius in nos reos antiquæ noxæ, & huiusmodi seruitutis penè obnoxios postulabat: Sed benefica semper & salutis prouidentia Dei vnam ex terræ partibus, etsi exiguam quantùm iustitiæ leges patiebantur, ab aquarum iniuria liberam esse voluit: hæc est Iudęa vocata terræ promissionis, quia & Abrahæ & posteritati à Deo promissa fuit. Cui nostræ expositioni Prophetę omnes adstipulantur, apud quos totiens gentium impetus in Israëlitas aquarum & maris incursionibus comparatur: hinc illud: Eleuauerunt flumina vocem suam: & mirabiles elationes maris, & illud: Sonuerunt, & turbatæ sunt aquæ eorum, & non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Et profectò non aliter Iudæã intra haud magnæ regionis terminos conclusam circumuallabant gentes, quàm nunc terræ hanc portionem vtiq; modicam quam habitamus vndiq; circumuallet Oceanus. Sed & pluribus in locis euidẽtissimè in literis Christia-

Christianis per aquas gentes designantur. Nam & scriptum est: aquæ, quas vidisti, gẽtes sunt: & cùm Dominus Iesus vinum fecit ex aqua, quod in Pharisæi domo defecerat, figuratè vt nostri scribunt, significauit aquas, id est, gẽtes ad eam fidem esse vocandas: quæ apud Iudæos, apud quos fuerat antea, in posterum deficeret. Itidem in mysterijs tradunt idcircò aquam vino misceri, quòd aquę, id est, gentes sanguinem Christi per fidem crucis hauriant & combibant. Illa igitur pars affecta à iugo aquarum, Dei prouidentia fuit, vt si reliqua terra obruta vndis spiritalis nequitiæ inutilis & deserta erat futura, nec idonea fructibus veræ religionis, hæc saltem esset, quæ luce suscepta, quam protulit prima dies, & rore cœli, quod secũda statutum est, id est, doctrina legis ad vbertatem adiuta, germinaret interea quasi herbas, plantas, & arbores, iudicia, ceremonias, & bonos mores, donec cùm temporis plenitudo venisset, etiam quod Esaias optabat, Saluatorem felicissima germinaret.

CAPVT IV.

ET ecce iam tẽporis plenitudo. Si enim numerus quaternarius plenitudo est numerorum, nónne erit & dies quartus plenitudo dierum? Videte igitur quid nobis afferat quartus dies. Cœlum secundo die firmatum, id est, lex sine Sole & Luna ac stellis erat: capax quidem futuræ lucis, sed obscurũ adhuc, nec insigni aliquo lumine illustratũ. Aduenit dies quart⁹, quo Sol Dominus firmamẽti, id est, Christus Domin⁹ legis & lunaris ecclesia Christi compar & sponsa, & qui multos ad iustitiam erudirent Apostolici doctores in firmamẽto vtì stellæ in perpetuas ęternitates elucescerent, ad ęternam scilicet vitam mundũ vocantes. Sol firmamentum non dissoluit, sed perficit, & Christus legem non venit vt dissolueret, sed vt perficeret. Lux primi diei Abraham pientissimus vidit diem quartam, q̃ est dies Christi, & gauisus est. Vidit radiũ suæ lucis, id est, veræ religionis, quẽ mundo intulerat p̃ solem iustitię, per lucẽ verã illuminantẽ omnes homines in vniuersum orbẽ latissimè diffundendũ. Vidit Iesum Christũ splendorem paternę substantię illucescentem his qui in tenebris & in vmbra mortis sedebant, & principem tenebrarum principem mundi huius eijci foras, & de mentibus hominum exanimari. Hæc vidit & exultauit, vidit diem quartã & lætatus est. Hæc dies quã fecit Dominus, qua dominus homo fit, qua Deus habitauit in nobis: exultemus & nos & lętemur in ea. Quàm autem vera quàm solida sit nostrę ratio expositionis, attendatis quæso paulò diligentiùs Christiani fratres. Vnde & vobis potentissima tela contra lapideum cor Hebręorum de armentarijs eorum petita subministrabuntur.

Probabimus autem illud primo ex testimonijs Iudæorum per opera diei quarti aduentum Christi nobis significari: secundò ostendemus nobis Messiam repræsentari per nullam rem congruentius quàm per Solem, colligemusq́; euidentissimè ex temporum ratione non venturum in posterum Christum, sed Iesum ex Nazareth filium virginis promissum Hebręis Messiam fuisse. Est inter decreta veteris Hebraicę disciplinæ per sex dies Geneseos sex mille annos mundi sic designari, vt sint quæ hic dicuntur opera primi diei vaticinium eorum, quæ primo mundi millenario futura erãt vt contingerent: opera item secundi eorum quæ in secundo, & sic deinceps eodem semper vtrobiq; successionis ordine seruato: cui sententiæ etiã attestatur inter iuniores Moses Gerundinensis theologus primę celebritatis apud Hebræos. Meminit & Diuus Hieronymus in expositione Psalmi illius, qui Mosi inscribitur, videturq́; opinio hæc fundamento præcipuè illi inniti, quòd mille anni (vt inquit Propheta) vnus dies sunt apud Deum. Quartus igitur dies, si vera est hæc doctrina, vaticinium est eorum, quæ quarto millenario mundi euentura sunt.

Age nunc ostendamus iuxta annales Hebræorum, & quam approbant ipsi annorũ supputationem quarto mundi millenario Iesum apparuisse. Computant illi ab Adam ad diluuium annos mille quingẽtos quinquaginta sex: à diluuio ad Abraham annos ducentos & nonaginta duos, atq; ita ab Adã ad Abrahã colliguntur anni mille octingenti quadragintaocto. A genitura autem Isaac ad ruinam secundi templi, quæ fuit post Christi mortẽ, numerãt annos circiter (neq; enim reseco ad viuum) mille sexcentos sexaginta: Supputant enim ab Isaac ad exitum ex Aegypto annos quadringentos & triginta, ab exitu ad templum quod Salomon ędificauit, totidem ferè, à Salomone ad templi desolationem per Babylonios annos quadringentos & decem, à templi instauratione sub Esdra, ad hanc sub Tito captiuitatem annos quadringentos viginti.

Itaq; si

Itaq; si omnes simul collegeris, computabis à mundi exordio ad Christum iuxta ipsorum Hebræorum mentem, annorum tria millia quingentos & octo, vt & in ipso quarti millenarij medio Christus aduenerit, & intra eiusdem millenarij quasi intra terminos quarti diei, & Lunæ, id est, ecclesiæ, lux toti mũdo affulserit, & innumerabilis martyrum, apostolorum, doctorumq; multitudo qui intra quingentos annos post Christi mortem omnes claruêre, & firmamenti, id est, legis obscuritatem & nostræ noctis tenebras illuminauerint.

At dicent Hebræi: Esto per hæc tempora Iesus aduenerit, nondum habes Iesum Christum fuisse, nisi ostenderis creditum à nostris futurum, vt per ea tempora Christus veniret. Bene res habet & æquum postulãt, & nos præstare facilè possumus quod iure postulant. Manifesta enim, vulgata, publica apud eos feruntur Heliç oracula citra omnem figuram, citra velamen ex professo dicentis, quarto mundi millenario venturum Messiam, quæ ne vel ficta videantur à me, vel pro arbitrio interpretata, afferam testimonia ipsorum Thalmutistarum, cum quibus nobis est controuersia, qui & illorum faciunt mentionem, & ipsa veritate cogente, fatentur præterijsse tempus ab Helia prędictum de aduentu Messiæ. Verba hęc sunt in capite cui titulus est: לפני אידיהן תניא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העלם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח בעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו: hæc sic Latinè interpretemur, verbum verbo reddens: Dixerunt filij siue discipuli Heliæ, Sex mille annorum mundus: Duo mille inane: Duo mille lex: Duo mille dies Messiæ, & propter peccata nostra quæ sunt multa, præterierunt de eis quæ præterierunt. Hæc illi.

Age nunc, ipsis verbis ante omnium oculos propositis, postquàm nec commentitium nec arbitrarium ego quicquam afferre possum, discutiamus examinemusq; verba oraculi, & statim propositi compotes erimus. Sex mille annorum, inquit, est mundus: quod vel sic interpretemur: Post sex mille annorum curricula, quod etiam ex nostris multi crediderunt, cõsummationem mundi quasi sabbatum futuram, vel si (quod est verius) illam diem nemo nouit, in hunc sensum accipiamus, de vlteriori, scilicet, tempore nullum in lege vaticinium haberi, sed hoc ad propositam non attinet quæstionem. Videamus quod sequitur. Duo mille inanè. Duo mille lex, tum Messias: inane vocat (vt Hebræi omnes interpretes dicunt) tempus ante traditam à Deo hominibus vllam legem. Sed video insultantem Iudæum dicentemq;, si duo mille anni sunt ante legem, & duo mille legis: venturus ergo Messias non quarta est, dum quartus agitur millenarius: sed die potius quinta, quia post quartum, scilicet, millenarium. Sed enim responsio facilis, vt quam veritas animosa suppeditat. Quod enim dicitur ab Helia, duo mille inane: duo mille lex: haud sic accipiendum quasi integrum tempus duo mille annorum futurus sit mundus absq; lege, similiterq; duo mille annos permansura sit lex, sed quòd & tempus legis naturæ ad secundum perueniet millenariũ, & tempus legis ad quartum vsq; perueniet: Sed & antequam secũdus exactus, sit lex, & antequam quartus elabatur, erit Messias. Quam ego expositionem mihi ipse nec fingo nec somnio, sed eam me ipse Helias docet, ipsimet docent Thalmutistæ: quod tibi etiam Iudæa aspis (nisi aures occludas) mox erit manifestum. Inquit Helias, duo mille inane, & duo mille lex. Videamus in quem sensum fuerit verum quod dicitur de inani, indeq; discamus rationem exponendi id, quod dicitur de lege.

Principium legis aut à Mose accipimus, aut ab Abraham. A Mose accipi non potest, quoniam fuisset inanitas suprà quam per duo mille & trecentos annos, aut circiter. Totidem enim ferè ab Adam ad Mosem. Accipiendum igitur legis principium ab Abraham, cui datum fœdus circumcisionis totius antiquæ legis radix & firmamentũ: ab Adam autem ad Abraham si suas consulant historias haud integrum spacium duo mille annorum, sed mille duntaxat octingentos quadragintaocto effluxisse inueniũt. Quo fit vt non post secundum millenarium, sed intra eius terminos inanitati, legis plenitudo succederet. Quare eadem ratione nõ post quartum millenarium, sed dum quartus ageretur inanitati legis, plenitudo euangelica succedere debuit: quod si impudenter & pertinaciter negare pertendant, audiant suos Thalmutistas nostram sententiam maximè roborantes.

Fatentur enim ipsi iam tunc cùm scribebant preterijsse tempus ab Helia prędictum de aduentu Messiæ, idq; suis imputant peccatis. Quod si verba Heliæ sic acciperentur, vt post

vt post quartum millenarium Christus esset venturus intra fines ipsius quarti, nec dixissent nec dicere potuissent Thalmutistę, prætcrijsse tẽpus promissi à Prophetis Messiæ, quoniam quo tempore scripta est doctrina Thalmutica, quam nos attulimus, nõdum à mundi exordio fluxerant anni quatuor millia. Apparuit enim vt suprà ostendimus, Iesus post annos à mundi exordio iuxta Hebræos, tria millia quingẽtos & octo. Scriptum (vt ipsi tradunt) Thalmut Hierosolymitanum trecentesimo anno post Christi mortem. Babylonium autem centesimo anno post Hierosolymum. Quare vtrunq; intra fines quarti millenarij conscriptum est, & tamen præterijsse tempus dictum ab Helia de Christo venturo & fatentur & conquerũtur. Quò hîc se contendẽt aut quas latebras quærent, vt hunc nostrum Solem ipsis inuitis per vniuersum illucescentem omnino fugiant, omnino non videant? Fatentur Thalmutistæ (si non credunt veteribus) prædicta à Prophetis de aduentu Christi tempora præterijsse. Fatentur creditum à Prophetis vẽturum illum per ea tempora, per quæ Iesum ipsi aduenisse volunt: Nec sui doctores omnino non veri sunt, cùm dicunt ob eorum peccata nõ venisse Messiã. Neq; enim illis venit: qui eum non agnouerunt. Neq; est Messias, id est, redemptor, vindex pessimæ captiuitatis, beneficus rex, tetributor terræ promissionis, id est, supernæ Hierusalem, nisi ijs, qui Messiam eum confessi sunt, quòd si in propria venientem sui non receperũt, non sunt iam sui, qui erant sui, sed ab ortu veniunt & ab occasu, qui in sinu Abrahæ recumbant, filij autem dilectionis eijciuntur in tenebras exteriores.

Vnde & importuna eorum soluitur quæstio, saluti futurũ Messiam Hebræis, Christum autẽ exitio fuisse & perditioni. Neq; enim sunt Hebrei, qui promissum Hebræis ex stirpe Dauid regem & Dominum non modò non sequuntur aut colunt, sed quasi latronem, quasi sacrilegum, quasi prophanum, per omnem iniuriam & contumeliam cruci affigunt. Si filij Abrahæ essent, perstarent in institutis Abrahæ, & cuius diẽ hunc, scilicet, quartũ ille preuidens gauisus est, ipsi quoq; gaudentes aduentantẽ exciperẽt. Attulit pacem Messias hominibus, sed nõ omnib^9. Neq; enim dictũ ab angelis simpliciter, & in terra pax hominibus, sed adiectũ, hominibus bonæ voluntatis. Vtiq; idem Sol, qui puros oculos illuminat, egros & debiles cęcat & obscurat: & rectà fit ratione, vt qui bonis est salutaris, idem malis sit noxius: & qui amicos beat, vtpote potens & non ingratus: Idem etiam hostes fulminet & disperdat. Si malè euenisset Iudæis suscepto Christo, non fuisset Christus: Sed si malè euenit crucifixo, vtiq; fuit Christus, qui de suis victoribus etiam cruci affixus, tunc cùm maximè victus apparuit, tanta eorum cum strage & calamitate triumphauit. Quid igitur cæci Solem expectatis? Adest Sol & lucet, sed lucet in tenebris, & tenebræ vestræ illum non comprehendunt. Præterijt dies quartus, quo ortus est Sol: Qui non dissoluit legem, sed perfecit, sicut neq; Sol firmamentum destruit, sed exornat, sed perficit, sed illustrat. Probauimus ex ordine diei quarti & tempore aduentus Christi intelligenda de eo quæ hîc dicuntur.

Probemus idem ex figurę similitudine, quia per nullam aliam rem imaginari Christum congruẽtiùs possumus, quàm per Solem. Nam & in Sole posuit tabernaculum suum, & exijt de tribu Iuda, cuius signum est Leo Solare animal, & cùm Solem in republica Plato visibilem filium Dei appellet, cur non intelligamus nos imaginem esse inuisibilis Filij. Qui si lux vera est illuminans omnem mentem, expressissimum habet simulachrum hunc Solem, qui est lux imaginaria illuminans omne corpus. Sed quid alia quęrimus? ipsum Solem interrogemus, qui patiente Christo aduersa Luna deficiens consensum nobis suæ naturæ euidenter ostendit. Vt iure optimo nos, ne tangam altiorem causam, diem quam vocant mathematici Solis & diem Domini vocauerimus, & illius cultui totam mancipauerimus. Vel hinc ostendentes non esse cur amplius corporeum Solem (vt olim gentes) colamus, quasi regem cœli & dominum, postquam Sol inuisibilis coæternus Patri & coæqualis, per quem & cœlum & terra condita sunt, sedentes in vmbra mortis homines illuminauit.

CAPVT V.

Sed iam examinemus an ea, quę sequuntur opera diem quartũ, respondeãt his, quę post aduentum Christi euenisse compertum est, vt tunc demum hanc nostram expositionem, vt veram, vt stabilem recipiamus, cùm illi vndiq; attestari, & consonare omnia cognouerimus. Videamus quid fiat post diem quartum. Producunt aquæ, pisces, & aues: producit terra, pecora, & iumenta. Reuocemus ad mentẽ quid superius

per aquas diximus significari, quæ sub cœlo locatæ, collectæ sunt ad locum vnũ, quid item per terrã, q̃ ab illarũ diluuio facta est immunis. Diximus p aquas gentes, per terrã Israëlitas figurari, qđ & multis cũ testimonijs Prophetarũ, tum similitudinis rationib. cõprobauimus. Vidimus autẽ ante Solis exortum steriles aquas nihil producere, qđ esset bonũ. Terram autẽ feracem quidem, sed exigui fructus, olerum, scilicet, atq; herbarum. Post Solem & aquæ maiori etiam quàm terra fœcunditate duo genera proferunt animantiũ, aues & pisces. Terra non iam contenta arboribus & fruticibus, & magna pecora, & iumẽta producit. Nónne videtis me etiam tacente impletũ verbũ boni Simeonis, vt esset hic noster Sol, lumen ad reuelationẽ gentium & gloriam plebis tuç Israël. Nónne habemus sub oculis expressam, si nihil aliter interpretemur & gentium vocationẽ, & transformationẽ terrestris Hierusalẽ, vmbratilis q; synagogæ in verã ecclesiam, & perpetuã Dei cœlestemq; ciuitatẽ. Ante Solis exortũ aquæ nihil producũt. Terra producit aliquid, sed tenue, sed exiguum. Quoniam ante Christi aduẽtum apud gentes nullum specimen vitæ, nullus fuit fructus veræ religionis: Apud Israëlitas fuit quidem vitæ spes aliqua, & viam lucis ex parte cognouerunt, & veram coluerunt religionem, sed inchoatam, sed imperfectam, donec ille veniret, qui est via, veritas & vita.

Et nisi ad hoc mysterium recurramus, afferat mihi quispiam rationẽ, cur terrç ornatum & sobolem ita partitus est, vt alia quidem ante Solem protulerit, alia aũt post Solem. Cur item ante Solem nihil producũt aquç, terra aliquid producit. Cur duo genera animantiũ ab aquis, vnũ duntaxat genus à terra ꝑducitur. Cur auis aëreum animal aquis asscribitur. Nam (vt agamus de primo) nõ satisfacit si dicamus quod quidam dixerunt, herbas & plantas de terra educi ante facturam Solis, ne virtutẽ eius creatæ viderentur. Nam multo magis eadem ratione, & pisces, & aues, & omnis elementorum ornatus debuit fieri ante Solem, ne virtute eius factus crederetur. Reliquisset igitur suspicionem Moses, & si ad plantas, vtpote imperfectiores producẽdas Solis lumine opus non fuisse, fuisse tamen ad animalia producenda, quæ sunt perfectiora. Consequens enim, vt si illo non adiuuante perfectiora in lucem venissent: possent & sine illo fieri quæ sunt minus perfecta: Non reciprocatur autem ratio, vt si absq; eo fuerint facta quæ sunt ignobiliora, vtpote plantæ despicatissimum genus viuentium, potuerit etiam eius opera non intercedente produci omnigena animalium natura. Verius igitur, vnde nos diximus, authoris consilium inuestigatur. Similiter si dicat aliquis, relata ad aquas animantia, quæ in aquis degunt, videbit vnum potius genus ad eas, duo autem ad terram fuisse referenda, quia auium terra potius quàm aqua domicilium est, & citra omnem controuersiam, si animalis naturam consideremus, aut terrestre, aut aëreum animal auis est, aquatile nullo modo est.

Sed audite altissimas omniũ rationes, ad Christi, ad ecclesiæ nos mysteria vel inuitos trahentes. Et profectò si omnia (vt inquit Aristoteles) vero consonant, consonare omnia maximè Christo debẽt, qui est ipsa veritas. Qui nõ ab re non de nihilo Hebrçis totiens dicebat: Scrutemini scripturas, ipsæ sunt q̃ testimoniũ perhibẽt de me, & prædicta de se tàm multa: Imò omnia in lege, in Psalmis, in Prophetis asseuerabat. Sed cçcutimus nos sçpè ad tantam lucem, nec nisi reuelante eo oculos nostros considerare possumus mirabilia de lege eius. Veniamus eo nobis opẽ ferente ad mysteriorũ figurarumq; reuelationẽ. Duo ex aquis animalia, vnũ ex terra producitur, quia maior fuit plenitudo credentiũ ex gentibus quàm ex Iudæis. Terra autem etsi minus multa, perfectiora tamen producit animantia, his quæ aquç producunt iumenta, scilicet, & quadrupedia omnia. Quia & si plures ex Ethnicis crediderũt quã ex Hebrçis, perfectiores tamen qui ex Hebrçis, ex quibus Apostoli fundatores totius religionis. Duo item genera diuersa duplicemq; naturam aqua educit, auium & piscium, vnam tantummodo terra, quoniam ex Gentibus alij quidem de seruitio dæmonum, alij de lege naturæ ad Christum transferuntur. Hebræus omnis Hebrçus tantùm quia non permissum illi viuere intra terminos naturæ: cui data lex Dei est peculiaris ei, neq; reliquis gentibus communis. Neq; enim fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Significant igitur nobis pisces, qui à dæmonum cultu ad nos venerunt, non solùm quoniam aquç (vt suprà ostendimus) figurant Gentium impietatẽ, sed quoniã per hçc aquç in aquis degunt animalia, improbos dçmones significari sçpe in sacris literis attestatur Ionethes Chaldçus; Significant aues, qui de naturç institutis ad gratiam sunt translati.

translati. Cuius manifesta ratio ex his, quæ in procemio huius libri abundè scripsimus de naturali supernaturaliq; felicitate. Ostendimus enim & cœlum expressissimũ esse simulachrum supernaturalis felicitatis, & naturalem felicitatem secundariã quanquã & imaginariã potiùs quàm verã esse felicitatẽ. Quare qui hanc consequuntur, naturę legibus vtentes, per aues, cõgruentissimè denotantur incolas non primi & veri cœli, sed aëris, qđ secundaria & imaginaria quadã ratione cœli etiã sibi vẽdicat nomẽ. Vnde & volucres cœli, & aues cœli, tam crebrò in diuinis literis appellantur. Videte autẽ quàm & profundo factũ consilio, vt non ad aërem, sed ad aquã aues referantur. Quoniam qui secundum naturam viuebant, Gentium tamen & ipsi populus censebantur. Quippe qui & Gentes vocabant, & inter Gentes viuebãt, quales fortasse & Socrates & pleriq; philosophorum. Propterea in commune vtrunq; genus ad aquas est relatũ.

Sed quantùm Euangelicę, quantùm Apostolicę doctrinę hęc expositio conueniat, in promptu est ostendere. Quandoquidem & conuersi ex Hebræis Apostoli à Paulo per boues, terrestria animalia, & à nostris doctoribus super Euangeliũ, in quo vendẽtes de templo eijciuntur, sunt figurati. Et Christus Israëlitas oues appellat, Apostoli autem, quibus mandata cõuersio Gentium, piscatores à Domino sunt appellati, quorum princeps Petrus, qui Romæ dominæ Gentium, quasi Oceani, quasiq; cæterum piscator erat futurus. Christus autem, qui se dixit non missum nisi ad oues quæ perierunt de domo Israël, sibi non piscatoris, sed pastoris potius nomen vendicauit.

CAPVT VI.

MAnifesta etiam hinc dissolutio quęstionis, quę diu torsit interpretes huius libri, Cur secundo die non fuerit dictum: Et vidit Deus, quoniam bonum. Si enim dicamus quod diei solet, ideò factum, quia opus aquarum eo die absolutum nõ fuit, sed tertio, in quo aquæ, quæ sunt sub cœlo, confluxerunt ad locum vnum, haud plenè videbitur satisfactum: neq; enim opus secundi diei, proprium est dispositio aquarum, sed dispositio firmamenti, quod inter aqnas medio loco firmatum est. Fuit autem eo die & firmamenti factura, Cùm dixit Deus, *fiat firmamentum*, & distinctio aquarũ, cum dixit, *& diuidat aquas ab aquis*, satis absoluta. Aquarũ aũt collectio quæ dicta est mare, & terræ reuelatio, & plantarũ productio, sicut alterius operis omnino rationẽ habẽt, ita & alio, id est, tertio die, ad quem spectabãt, consummatæ sunt. Quęrenda igitur ratio de altiori mysterio. Firmamentum (vt suprà ostendimus) legẽ figurat, & erat firmamẽtum vti informe, ita neq; perfectum simpliciter donec Sole, Luna, ac stellis fuit instructum: quemadmodum neq; lex, non quidem mala, vt dicunt Manichæi, sed neq; bona erat simpliciter, id est, perfectã, donec Christus venit, qui legẽ impleuit. Si malũ fuisset firmamentũ, Solem non recepisset, si fuisset bonum, Sole non eguisset. Sed firmamentum eatenus bonum, quatenus Solis cęterorumq; syderum erat capax, sicut eatenus bona erat lex, quatenus pædagogus nobis erat in Christo, & multa permisit Moses ob duritiam populi, quæ Euangelium postea nõ permisit. Quod autem legem non possimus appellare malam, vt credidit Manes, possimus tamẽ appellare non bonam, apertissimè docet Propheta, apud quem Deus de Hebręis loquens, inquit, Dedi eis præcepta non bona: non dixit præcepta mala, sed præcepta non bona: id est, non perfecta, non absoluta, non consummata, quod confirmant veteres Hebræi doctores, qui illud interpretantes Ecclesiastici: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Vana, inquiunt, etiam lex, donec venerit Messias: & de his quidem hactenus.

CAPVT VII.

QVoniam autem supremum beneficium corporati Verbi, id fuit, vt per Baptismi sacramentũ, per quod virtus Christi in nos transfunditur, regeneremur in filios Dei non ex sanguinib⁹, sed ex Deo nati: postremò hoc nobis indicat Moses, cùm post exortum solem & mundo demonstratum, post aquarum terræq; fertilitatem, hominẽ facit ad Dei imaginem non terrenum hominem, sed cœlestem. Conuersis enim ad Christum gentibus & Iudæis, hoc erat reliquum, vt per sanctissimum lauacrum dominicæ cruci se conformantes, reformarentur ad imaginem Dei. Nam si Baptismus Dei filios facit, Filius autẽ imago Patris, nónne totius Trinitatis virtus operãs in baptismo illa est, quæ dicit: *Faciamus hominem ad imaginem nostram.* Si igitur sumus ad imaginẽ Dei reformati, sumus & filij: si filij, & hęredes sumus, hęredes Dei, cohæredes Christi. Sed qui sunt filij: scriptũ à Paulo est, Clamare nos, Abba, pater, in Spiritu sancto. Qui

igitur spiritu viuunt, hi sunt filij Dei, hi Christi fratres, hi destinati æternæ hæreditati, quam mercedem & fidei & benè actæ vitæ, in cœlesti Hierusalem feliciter possidebūt.

EXPOSITIO PRIMÆ DICTIONIS, ID EST, IN PRINCIPIO.

Iam ad calcem ventum est operis, septiformi vniuersi cōtextùs expositione decursa, sed superesse aliquid adhuc cognosco, intactum à nobis & indiscussum, quod etiam primo loco exponendum videbatur, id est, quid sibi velit prima dictio legis, quæ est: *In principio.* Non temerè autē aut fine causa de hoc principio, in fine totius operis dicere volui, nec autē de Dei Filio hîc sum disputaturus, quod est principium, per quod facta sunt omnia: Est enim sapientia Patris. Nec probaturus idem sentire cum nostris, hoc loco veteres Hebręos, quod alibi faciemus, sed cogitamus per aliam interpretādi rationem, gustum dare lectoribus Mosaicæ profunditatis: quod non anteà faciemus, quàm cum de dogmate quodam, quod verè paradoxon est, antiquioris Iudaicæ disciplinæ, paucula deliberauimus. Firma est sententia omnium veterum, quam vt indubiam vno ore confirmant, omnium artium, omnis sapientiæ & diuinæ & humanæ integram cognitionem, in quinq; libris Mosaicæ legis includi, dissimulatam autem & occultatam in literis ipsis, quibus dictiones legis contextæ sunt, quo modo nunc declarabimus.

Sumamus gratia exempli, primam particulam libri Geneseos, videlicet ab exordio, vsq; ad locum vbi est scriptum: *Et vidit Deus lucem quod esset bonū.* Est tota illa scriptura tribus & centum elementis coagmentata, quæ eo modo disposita, quo ibi sunt dictiones constituunt quas legimus, nihil nisi commune & triuiale ptæ se ferentes. Corticem, scilicet: constat hic literarum ordo, hoc textum medullæ interius abditæ latentium mysteriorum: at vocabulis resolutis, elementa eadem diuulsa si capiamus, & iuxta regulas quas ipsi tradunt, quę de eis conflati dictiones possunt, ritè coagmentemus, futurum dicunt, vt elucescant nobis, si simus capaces occlusæ sapientiæ, mira de rebus multis secretissima dogmata, & si in tota hoc fiat lege, tùm demū ex elementorum hac, quæ ritè statuatur, & positione & nexu, erui in lucem omnem doctrinam secretaq; omnium liberalium disciplinarum: dixi autem, si simus capaces occlusæ sapientiæ. Nam fieri potest, vt tractantibus nobis dissoluentibusq;, & componentibus aliquas dictiones, patiātur inde multa vocabula, multiplex item series orationis, quæ magna doceat, magna significet, sed nisi aliquis de ea re doctrinā alibi sit cōsequutus, quid illa significent nō intelligēs, quasi inutilia atq; fortuita nō contēnere nō potest: neq; enim dogmata & doctrinas ibi discere possum⁹, sed solū possumus cognoscere.

Hæc ego, vt non probo asserens vel attestor, quia de eis nec feci periculum, nec me facere posse confido: ita neq; nego neq; contemno, tum quia magnos hæc opinio habet authores, tum quia de Mose, qui in tota domo Dei fuit fidelis, maiora etiam facilè credi possunt. Quæ autem mihi, non illas quidem abyssos intranti, sed huius maris litus radenti, gemmarum diuitiæ occurrerint, quas neq; Hermus neq; Pactolus apud poëtas ferre dicuntur, non ingratum fore putaui, nostris hominibus si publicarē. Libuit periclitari in prima operis dictione, quę apud Hebręos, Bresit, apud nos, *In principio*, legitur, an ego quoq; vsus regulis antiquorū, eruere in lucē inde cognitu dignū aliquid possem. Igitur ptæter spem meā, pręter opinionē inueni, quod neq; inueniens ipse credebam, neq; credere alij facilè potuerūt, vniuersam de mundi rerumq; omniū creatione rationē, in vna ea dictione, apertam & explicatam. Rem dico mirabilem, inauditā & incredibilē, sed mox credetis, si attenderitis, & res ipsa verū me demōstrabit.

Dictio illa apud Hebræos hoc modo scribitur, בראשית. Ex hac igitur, si tertiam literam primæ coniungamus, fit dictio אב id est, ab: si geminatè primæ secundam addamus, fit בבר id est, bebar: si præter primam omnes legamus, fit ראשית id est, resit: si quartam primæ & vltimæ connectamus, fit שבת id est, sabath: si tres primas quo iacent ordine statuamus, fit ברא id est, bara: si prima omissa tres sequentes, fit ראש id est, rosc: si omissis prima & secunda duas sequentes, fit אש id est, es: si tribus primis omissis, quartam vltimæ copulemus, fit שת id est, seth: rursus si secundam primæ, fit רב id est, rab: si post tertiam quintam tum quartā statuamus, fit איש id est, isch: si primas duas vltimis coagmen-

coagmentemus, fit ברית id est, berith: si vltimam primæ, fit vltima dictio & duodecima quæ est טוב id est, tob: verso quod frequentissimum apud Hebræos, thau in thet elementum.

Videamus autem quid primò hæc Latinè significent, tum quæ per ea, non ignaris philosophiæ, de tota natura mysteria reuelentur. *Ab*, Patrem significat: *Bebar* in filio & per filium (vtrunq; enim significat beth præpositio.) *Resit*, principium: *Sabath*, quietem & finem: *Bara*, creauit. *Ros*, caput. *Es*, ignem: *Seth*, fundamentum: *Rab*, magni: *Isch*, hominis. *Berith*, fœdere. *Tob*, bono. Et totam si ordine consequenti orationem texamus, erit huiusmodi. Pater in Filio, & per Filium principium & finem, siue quietē creauit, caput, ignem & fundamentum magni hominis, fœdere bono: Hæc tota oratio ex prima illius dictionis resolutione & compositione dissultat, cuius quàm altus quàm plenus omni doctrina sit sensus, haud palàm esse omnibus potest.

Sed vt aliqua statim, non tamen omnia omnibus aperta, quæ per has voces nobis significantur, notū omnibus Christianis, quid sit Patrem in Filio, & per Filium creasse. Quid item sit, Filium principium esse & finem omnium. Est enim α & ω (vt scribit Ioānes) & ipse Principium se appellauit, & nos demonstrauimus finem rerum omnium esse, vt principio suo restituantur. Cætera paulò obscuriora, quid illa, scilicet, sibi velint: caput, ignis & fundamentum magni hominis: quid illud sit fœdus, & qua ratione bonum dicatur: neq; enim statim in promptu omnibus videre, hic explicatā mundorum quatuor, de quibus agimus, omnem rationem, cognationem, item & felicitatem, de quibus postremò nos disputauimus.

Primum igitur illud aduertendum, vocari à Mose Mundum, hominem magnum. Nam si homo est paruus mundus, vtiq; mundus est magnus homo: hinc sumpta occasione, tres mundos, intellectualem, cœlestem & corruptibilem, per tres hominis partes, aptissimè figurat, simul indicans, hac figura, non solùm contineri in homine mundos omnes, sed & quæ hominis pars, cui mundo respondeat, breuiter declarans. Cogitemus igitur in homine tres partes, supremam caput, tum quæ à collo ad vmbilicum protenditur, tertiam, quæ ab vmbilico extenditur ad pedes: sunt enim & hæ in hominis figura, varietate quadam disclusæ & separatæ. Sed mirū quàm pulchrè, quàm examussim, per exactissimam rationem, tribus mundi partibus, proportione respondeant. Est in capite cerebrum fons cognitionis: est in pectore, cor, fons motus vitæ & caloris: sunt in parte postrema genitalia membra, principium generationis. Itidem autem & in mundo suprema pars, quæ est mundus angelicus siue intellectualis, est fons cognitionis, quia facta illa natura, ad intelligendum est: pars media, quæ est cœlum principium vitæ motus & caloris, in qua Sol vti cor in pectore dominatur: est infra Lunam, quod omnibus notum, generationis principium & corruptionis: Videtis quàm aptè omnes hæ mundi partes & hominis inuicem congruant.

Designauit autem Moses, primam quidem nomine proprio capitis: secundam autem ignem appellauit, & quia hoc nomine à multis cœlum censetur, & quia in nobis hæc portio principium est caloris: tertiam vocauit fundamentum, quia per eam (vt notum omnibus) totū hominis corpus fundatur & substinetur. Adiecit autem, quòd hæc creauit fœdere bono, quia inter eas fœdus pacis & amicitiæ, ex naturarum cognatione & mutuo consensu, per sapiētiæ Dei legem sancitum est: quod fœdus ideo est bonum, quia ad Deum, qui est ipsum bonum, ita dirigitur & ordinatur, vt quemadmodum inter se totus mundus vnus, ita & cum suo authore postremò sit vnum. Imitemur & nos sanctissimum fœdus mundi, vt & mutua charitate inuicem simus vnum, & simul omnes per veram Dei dilectionem, cum illo vnum feliciter euadamus.

HEPTAPLI FINIS.

LECTORI S.

EX Noningentis illis, quas præmisimus Conclusionibus, æmulorum Pici nonnulli, prætextu fidei & religionis zelo, tredecim propositiones, stellulis siquidem & abaci numero signatas, condemnauerant, multis bonis viris probatas. Cùm igitur aduersarios apertè eos nihil contrà moliri, famam verò suam nonnihil vellicari sentiret, Apologiam edidit ipse, qua calumniatorum rationes refellit. Propositionum autem damnatarum series, hæc est:

1. *De descensu Christi ad inferos.*
2. *De pœna peccati mortalis.*
3. *De Adoratione crucis & imaginum.*
4. *An suppositari à Deo possit natura irrationalis.*
5. *De Magia naturali & Cabala Hebræorũ.*
6. *De Eucharistia sacramento.*
7. *De Salute Origenis.*
8. *Non esse in libera potestate hominis, credere.*
9. *De accidentibus in Sacramento.*
10. *De verbis consecrationis.*
11. *De miraculis Christi.*
12. *An Deus intelligat.*
13. *De abdita anima intelligentia.*

IOANNIS PICI MIRANDVLAE V. C. CONCLVSIONES, DCCCC. QVAS olim Romæ disputandas exhibuit.

IOANNES PICVS MIRANDVLAE, LECTORI.

DE adscriptis numero noningentis Dialecticis, Moralibus, Physicis, Mathematicis, Methaphysicis, Theologicis, Magicis, Cabalisticis, cum suis tum sapientum Chaldæorum, Arabum, Hebræorum, Græcorum, Aegyptiorum, Latinorumq; placitis, disputabit publicè, Ioannes Picus Mirandulanus, Concordię Comes: in quibus recitandis, non Romanæ linguę nitorem, sed celebratissimorum Parisiensium disputatorum, dicendi genus est imitatus, propterea, quod eo nostri temporis philosophi pleriq; omnes vtuntur. Sunt autem disputanda dogmata, quod ad gentes attinet, & ipsos hæresiarchas, seorsum posita, quod ad partes philosophiæ, promiscuè, quasi per satyram omnia simul mixta.

Conclusiones secundum doctrinam Latinorum philosophorum & theologorum Alberti Magni, Thomæ Aquinatis, Henrici Gandanensis, Ioannis Scoti, Aegidij Romani, & Francisci de Maronis.

SECVNDVM ALBERTVM XVI.

1 Species intelligibiles non sunt necessariæ, & eas ponere, non est bonis Peripateticis consentaneum.

2 Corruptis omnibus indiuiduis speciei humanę, hæc est vera: homo est animal.

3 Hæc est in quarto modo dicendi per se, homo est homo.

4 In quolibet puncto materiæ, sunt per habitũ inchoationis potestatiuum essentiæ omnium formarum naturalium, materiæ coæternæ secundùm philosophos, concreatæ secundum fidem.

5 Forma in intensione & remissione, non variatur secundùm essentiam, sed secundùm esse.

6 Anima separata intelligit per species sibi à principio sui esse concreatas, quibus dum est in corpore, aut nunquàm aut rarò vtitur.

7 Sonus fertur secundùm esse reale, vsq; ad principium nerui auditiui.

8 Lumen non habet in medio nisi esse intentionale.

9 Orga-

9 Organum auditus, est neruus expansus ad concauum auditus.

10 Obiectum per se, & propriè sensus communis est magnitudo, vt bene dixit Auicenna.

11 Status Stat, speciem cuius dicimur reminisci, totaliter esse perditam.

12 Non introducitur vegetabilis anima ante sensualem, nec sensualis ante rationalem, sed tota simul.

13 Licet ad receptionem speciei concurrat sensus passiuè, ad iudicandum tamen de sensibili actiuè concurrit.

14 Corpus mobile, est subiectum scientiæ naturalis.

15 Corporis (in eo quod corpus) consideratio, ad Metaphysicum spectat.

16 Potentia respectatiua materiæ, non addit supra materiam rem, sed rationem.

SECVNDVM THOMAM XLV.

1 Si Spiritus à Filio non procederet, à Filio non distingueretur.

2 Processus Spiritus sancti temporalis, attenditur secundùm dona gratiæ gratum facientis.

3 Contingens rerum quæ sunt, erunt aut fuerunt, existentia ideò Deo fuit ab æterno infallibiliter nota, quia fuit æternitati eius præsentialiter præposita.

4 Contingentia ad vtrumlibet futurorum cognitorum à Deo, simul stat cum infallibilitate diuinæ scientiæ.

5 Quodcunque contingens Deus sciuit esse futurum, necessariò sciuit illud esse futurùm.

6 Ex diuina bonitate potest sumi ratio prædestinationis aliquorũ, & reprobationis aliorũ, & sola diuina volũtas est ratio, quod istos reprobat & alios eligit in gloriã.

7 Licet Dei voluntas consequens semper impleatur, non tamen necessitatem rebus volitis necessariò imponit.

8 Nec, habens gratiam, potest etiam de potentia Dei absoluta Deo non esse acceptus ad vitam æternam, nec, non habens, esse acceptus.

9 Opus ab anima charitate formata, meretur æternam gloriam de condigno.

10 Potuerunt tres diuinæ simul supposita re vnam naturam.

11 Virtutes morales & cardinales remanebunt in patria post resurrectionem.

12 Beatitudo est essentialiter in actu intellectus. Corollarium. Nec fruitio, nec aliquis actus voluntatis, est essentialiter beatitudo.

13 Sacramenta nouæ legis, sunt causa gratię, non solũ sine qua non, sed etiã p quã.

14 Verum corpus Christi est in cœlo localiter, in altari sacramentaliter.

15 Impassibilitas corporum post resurrectionem erit ex pleno dominio animæ super corpus.

16 Christus in vltimo iudicio iudicabit non solùm in natura humana, sed etiam secundùm naturam humanam.

17 Licet defendi possit quoquò modo, creaturam posse creare, rationaliùs tamẽ est, credere potentiam creandi creaturæ communicari non posse.

18 Aeuum est subiectiuè in angelo beatiori.

19 Non potest esse peccatum in voluntate, nisi sit defectus in ratione.

20 Non potest per Dei potentiam idem corpus esse simul in diuersis locis.

21 Non est sub eadem specie, angelorum purificatio.

22 Deus in patria per speciem non videtur, sed ipse per suam essentiam intellectui applicatur, vt species intelligibilis.

23 Vnum suprà ens non addit nisi priuationem diuisionis.

24 Subiectum & propria passio realiter distinguuntur.

25 Forma generatur per accidens.

26 Materia signata, est principium indiuiduationis.

27 Eadem est numero qualitas à principio alterationis vsq; ad finem.

28 Tota libertas est in ratione essentialiter.

29 In generatione substantiali fit resolutio vsq; ad materiam primam.

30 Ens dicit immediatè decem conceptus ita inter unitos, vt non vnius sint, sed ad vnum.

31 Essentia & existentia in quolibet creato realiter distinguuntur.

32 De eadem re nullo modo, actu distincta extra animam, possunt verificari contradictoria.

33 Materia nullum dicit actum entitatiuum positiuum.

34 Nulla virtus moralis præter iustitiam est subiectiuè in voluntate.

35 Hæc propositio, Homo est risibilis, non in secundo modo dicendi per se.

36 Duo accidentia solo numero differentia, non sunt in eodem subiecto.

37 Grauia & leuia à nullo alio motore mouentur, quàm vel à generante vel à remouente prohibens.

38 Grauia potius seipsis, quàm à seipsis mouentur.

39 Phantasma est agens secundarium & instrumentale in productione speciei intelligibilis.

40 Difficultas intelligendi & ex parte ipsius intellectus, & ex parte ipsius intelligibilis prouenire potest.

41 Potentiæ animæ ab anima realiter distinguuntur.

42 Quiditates in particulari à Metaphysico non considerantur.

43 Implicat contradictionem, materiam esse sine forma.

44 Non est ponenda in Deo idea materiæ primæ.

45 Non sunt ponendæ ideæ generum.

SECVNDVM FRANCISCVM VIII.

1 Ideo hæc est falsa, Essentia generat, quia essentia est vltimate abstracta, & generat, formaliter prædicatur.

2 Potest videri essentia sine personis, & vna persona sine alia.

3 Voluntas non potest non frui, ostenso obiecto fruibili.

4 Ens denominatiuè dicitur de Deo.

5 Quiditates habent ab æterno suum esse formale à se, non ab extrinseco.

6 Nulla diffinitio adæquat diffinitum.

7 Pluralitas formalitatum stat cum identitate reali.

8 Esse non est de quiditate Dei, sed dicitur de eo in secundo modo.

SECVNDVM IOANNEM SCOTVM XXII.

1 Charitas non est distinctus habitus ab habitu gratiæ, quo mediante Spiritus sanctus animam inhabitat.

2 Idea lapidis non est aliud quàm lapis productus à diuino intellectu in esse intelligibili, quod est esse secundùm quid, existens in mente diuina, sicut cognitum in cognoscente.

3 Qui dixerit personas in diuinis absolutis proprietatibus distingui, catholicæ veritati non repugnabit.

4 In Christo fuerunt duo esse.

5 Praxis est operatio alterius potentiæ ab intellectu, apta nata conformiter elici rationi rectæ ad hoc vt sit recta.

6 Vnumquodq; indiuiduum est indiuiduum per propriam differentiam indiuidualem, quæ dicitur hæceitas.

7 Ens dicitur de Deo & creatura vniuocè in quid.

8 Ens de suis passionibus & vltimis differentijs quiditatiuè non prædicatur.

9 In Christo non fuit scientia acquisita.

10 In appetitu superiore ponendæ sunt virtutes.

11 Gratia est subiectiuè in voluntate, non in essentia animæ.

12 Corpus Christi ex se fuit impassibile.

13 De potentia Dei absoluta possibile est culpam originalem deleri sine infusione gratiæ.

14 Post passionem Christi potuerunt cerimonialia veteris legis sine peccato obseruari.

15 Per hæc verba præcisè, Hoc est corpus meum, non expressis verbis præcedentibus, scilicet pridie quàm pateretur, non potest consecrari.

16 Relatio creaturæ ad Deum, est idem realiter fundamento distincta formaliter, & ex natura rei.

17 Quæ-

17 Qualibet alia relatio à fundamento, realiter distinguitur.
18 Aliquid potest mouere seipsum de actu virtuali, ad actum formalem.
19 Actus intelligendi ab obiecto & intellectu, tanquam duobus agentibus partialibus, vt quod causatur.
20 Actus intelligendi nobiliori modo causatur ab intellectu quàm ab obiecto, quodcunq; sit obiectum, modò non sit beatificum.
21 Substantia non cognoscitur per speciem propriam.
22 Habitus actum producit, vt causa partialis effectiua.

SECVNDVM HENRICVM GANDAVENSEM XIII.

1 Datur lumen superius lumine fidei, in quo theologi vident veritates theologicæ scientiæ.
2 Paternitas est principium generandi in patre.
3 Processiones distinguuntur in diuinis penes intellectum & voluntatem.
4 Ista propositio non est concedenda: essentia est pater filij.
5 Dæmones & animæ peccatrices patiuntur ab igne, in quantum calidus est, afflictione eiusdem rationis cum ea, qua affliguntur corpora.
6 Operationes angelorum mensurantur tempore discreto.
7 Angeli intelligunt per habitum scientialem sibi connaturalem.
8 Irascibilis & concupiscibilis ita distinguuntur in appetitu superiori, sicut in inferiori.
9 Habere aliquiditatiuam & diffinibilem realitatem, commune est figmentis, & non figmentis.
10 Amicitia est virtus.
11 Ratitudo formaliter cuiuslibet creati est respectus.
12 Ad hoc vt sit mutuitas realis relationis, requiritur quod fundamentum ex sua natura ordinetur ad aliud tanquam ad suam perfectionem.
13 Relatio non distinguitur à fundamento realiter.

SECVNDVM ÆGIDIVM ROMANVM XI.

1 Potentia generandi in diuinis, nec est essentia diuina præcisè & absolutè sumpta, nec relatio vel proprietas, nec cōstitutum ex ambobus, nec alterum istorum cum inclusione alterius, sed est essentia cum modo reuelatiuo.
2 Theologia nec est practica nec speculatiua, sed affectiua.
3 Deus sub ratione glorificatoris, est subiectum in theologia.
4 Pater & Filius non solùm duo spirantes, sed etiam duo spiratores dici possunt.
5 Angeli non fuerunt creati in gratia.
6 Ideo angelus est obstinatus & impœnitens, quia subtracti sunt ei diuini impetus speciales.
7 Superior angelus illuminat inferiorem, non quia ei vel obiectum præsentet luminosum, vel quod in se est vnitum illi particularizet & diuidat, sed quia inferioris intellectum confortat & fortificat.
8 Sensus gustus vt gustus est, non solùm saporabile, sed humidum percipit.
9 Calor si sit etiam separatus, ignem generare poterit.
10 Ad hoc quod aliqua scientia alteri non subalternetur, sufficit quod faciat reductionem ad per se nota in suo genere abstractionis.
11 Dato vacuo si aliquid in eo moueatur, in instanti mouebitur.

Conclusiones secundùm doctrinam Arabum, qui vt plurimùm Peripatheticos se profitentur, Auenroëm, Auicennam, Alpharabium, Auempaten, Isaac, Abumaron, Moysem, & Mahumeth.

SECVNDVM AVENROEM XLI.

1 Possibile est prophetia in somnis per illustrationem intellectus agentis super animam nostram.
2 Vna est anima intellectiua in omnibus hominibus.
3 Felicitas vltima hominis est, cùm continuatur intellectus agens possibili vt forma,

ma, quam continuationem & Latini alij quos legi, & maximè Ioannes de Gandano peruersè & erroneè intellexit, qui non solùm in hoc, sed fermè in omnibus quæsitis philosophiæ, doctrinam Auenrois corrupit omnino & deprauauit.

4 Possibile est tenendo vnitatem intellectus, animam meam, ita particulariter meam, vt non sit mihi communis cum omnibus, remanere post mortem.

5 Quodlibet abstractum dependet à primo abstracto, in triplici genere causæ, formalis, finalis, & efficientis.

6 Impossibile est eandem speciē ex propagatione & ex putrefactione generari.

7 Deus primum mobile non solùm vt finis, sed vt verum efficiēs & proprius motor mouet.

8 Quilibet motor cœli est anima sui orbis, faciens cum eo magis vnum substantialiter, quàm fiat ex anima bouis & sua materia.

Corollarium: Anima cœli prius dat suo orbi esse mobile & perfectum, quàm ei det motum.

9 Cœlum est corpus simplex, non compositum ex materia & forma.

10 Tres modi per se sunt ad demonstrationem vtiles, primus, secundus, & quart.

11 In omni demonstratione præterquàm in demonstratione simpliciter, fieri potest circulatio.

12 Grauia & leuia mouent se per accidens mouendo medium per se.

13 Cœli non sunt idem in genere, diuersi in specie, vt credidit Auicenna.

14 Nulla scientia probat suum subiectū esse, nec partem principalem sui subiecti.

15 Vniuersalia sunt ex parte rei in potentia tantùm, actu autem per operationem animæ.

16 Dimensiones interminatæ sunt coæternæ materiæ, præcedentes in ea quamlibet formam substantialem.

17 Quælibet intelligentia præter primam, non intelligit nisi primam.

18 Nulla est via ad probandum simpliciter abstractum esse præter viam æternitatis motus.

19 Quicquid est in genere, est corruptibile.

20 Subiectum metaphysicæ est ens in eo quod ens.

21 Diffinitiones substantiarū naturaliū, materiam non dicunt nisi consequutiuē.

22 Demonstratio septimi physicorum, quod omne quod mouetur, mouetur ab alio, est demonstratio signi, & nullo modo causæ.

23 Nulla potentia actiua, quæ sit merè neutra & indifferens ad agere vel non agere, potest ex se determinari ad alterum agendum.

24 Vnum relatiuorum conuenientissimè per reliquum definitur.

25 Exemplum Aristotelis in secundo metaphysicæ de nicticorace respectu solis, non denotat impossibilitatem, sed difficultatem, alioquin natura aliquid ociosè egisset.

26 Propositio necessaria, quæ ab Aristotele in libro priorum contra possibilem & inuentam distinguitur, est illa, quæ est ex terminis necessarijs.

27 Ad dispositionem termini necessarij, requiritur, vt sit terminus per se vnus.

28 Cùm Aristoteles dixit, ex maiori necessaria & minore inuenta, concludi conclusionem necessariam, intelligendum est de minore quæ est inuenta per se, necessaria per accidens.

29 Sub æquinoctiali non potest esse habitatio naturalis viuentibus.

30 In cœlo est naturaliter dextrum, & illud non mutatur, quamuis partes orbis mutentur.

31 Qui ponit animam formam complexionalem, negat causam agentem.

32 Vnum metaphysicum, dicit priuationē diuisibilitatis, non actu, sed aptitudine.

33 Vnum metaphysicum, est fundamentum vnius arithmetici.

34 Numerus præcisè ita reperitur in abstractis, sicut in materialibus.

35 Essentia vniuscuiusq; rei & suum existere, idem sunt realiter.

36 Quiditas & essentia diuersificantur in quolibet præter primum.

37 Substantia est prior accidente, non solùm natura, sed tempore.

38 De materia vt materia est, considerat physicus.

39 Essentia cuiuslibet intelligentiæ, est substantialiter ad aliquid.

40 Dato

40 Dato per impossibile, quod daretur materia quæ corruptionis principium nō esset, ad huc si cœlum ex tali materia & forma esset verè compositum, æternum esse non posset.

41 Finis non causat finaliter secundùm suum esse conceptum, sed secundùm suum esse reale.

SECVNDVM AVICENNAM XII.

1 Præter syllogismum cathegoricum & hypotheticum, datur genus syllogismorum compositiuorum.

2 Licet in nullo syllogismo, qui sit actu vel potentia cathegoricus, ex duabus negatiuis concludi possit; potest tamen hoc fieri in syllogismo compositiuo, vt scilicet ex duabus negatiuis concludatur.

3 In cœlo est materia eiusdem rationis cum materia inferiorum.

4 Non potest in anima esse notio intelligibilis sine actuali intellectione.

5 Possibile est hominem ex putrefactione generari.

6 Essentia rei, materiam propriam & formam complectitur.

7 Prima substantia prior est qualibet substantia habente habitudinem ad operationem transeuntem quæcunq; sit illa, alicuius causæ siue formalis, siue materialis, siue efficientis, siue finalis.

8 Ab vno simplici in fine simplicitatis non prouenit nisi vnum.

9 Odor secundum esse reale & non intentionale vsq; ad sensum multiplicatur.

10 Propositio dicens, quod sensibile supra sensum positum nō facit sensationem, non est vera nisi per accidens.

11 Organum odoratus sunt carunculę mamillares in anteriori cerebri parte constitutæ.

12 Nec particularis affirmatiua possibilis conuertitur semper in affirmatiuā possibilem, nec necessaria particularis affirmatiua in necessariam, vt credidit Aristoteles.

SECVNDVM ALPHARABIVM XI.

1 Primum quod est necessarium in demonstratione, non est quod diffiniuit Aristoteles primo posteriorum, sed sic debet diffiniri. Primum est illud, quod ita est vniuersalius subiecto, vt tamen de subiecti genere non prædicentur.

2 Diffinitio generis, quam dedit Porphirius mala est, sed sic debet diffiniri, Genus est, quod duorum vniuersalium est vniuersalius.

3 Summum hominis bonum est perfectio per scientias speculatiuas.

4 Cùm dicit Aristoteles, omnem doctrinam & omnem disciplinam fieri ex præexistenti cognitione, intelligendæ sunt per doctrinam & disciplinam, cognitio diffinitiua & argumentatiua.

5 Intentio dici de omni, secundùm Aristotelem est talis, quod prædicatum dicitur de subiecto & de omni eo, quod est subiectum actu vel potentia possibilitate contingentiæ non necessitatis.

6 Qui crediderit intentionem dici de omni esse aliam ab ea, quam dixit præcedens conclusio, defendere non potest Aristotelem à Theophrasto, quod ex maiori necessaria & minori inuenta sequatur conclusio necessaria.

7 Possibile quod diffiniuit Aristoteles in libro priorum, est commune ad possibile & ad inuentum, vt contrà distinctum necessario.

8 Non potest intelligi accidens etiam in abstracto, non intelligendo subiectum.

9 Species sunt in medio, medio modo interesse spiritale & materiale.

10 Quælibet species secundùm esse spiritale, est formaliter cognitio.

11 Actualis cognitio sensus communis apprehendentis phantasma vt sensibile, est somnium.

SECVNDVM ISAAC NARBONENSEM IIII.

1 Ponere intellectum agentem, non est necessarium.

2 Intentio prima est quiditas rei, obiectiuè relucens in intellectu.

3 Motus est sensibile commune à sensu exteriori absque actione alterius virtutis cognoscibile.

4 Corpo-

4 Corpora cœlestia non largiuntur formaliter inferioribus nisi caliditatem.

SECVNDVM ABVMARON BABYLONIVM IIII.

1 De nulla re, quæ in mundo sit actu corruptibilis, habet Deus solicitudinem.
2 Intellectus agens nihil aliud est quàm Deus.
3 Cœlum calefacit inferiora per lumen suum super ea cadens.
4 Actus ipsi intellectus, intrinsecè, res autem intellectæ extrinsecè dicuntur veræ vel falsæ.

SECVNDVM MOYSEM AEGYPTIVM III.

1 Demonstratio octaui physicorum ab Aristotele ad probandum primum motorem adducta, aliquid probat speciale primo.
2 Scientia metaphysicæ non est vna scientia.
3 Simplicitas primi & omnimoda immaterialitas probari non potest per causalitatem efficientem motus, sed per finalem tantùm.

SECVNDVM MAHVMETH TOLLETINVM V.

1 Relatio nullam rem dicit extra animam.
2 Species rerum repræsentatiuæ sunt reductiuæ in prædicamento, in quo sunt res repræsentatæ.
3 Sensibilia communia proprias species ad sensus multiplicant distinctas à speciebus sensibilium propriorum.
4 Sensus tactus non est vnus sensus.
5 De nulla re an existat, potest quærere aliquis artifex specialis.

SECVNDVM AVEMPATEM ARABEM II.

1 In cœlo est materia alterius rationis à materia inferiorum.
2 Lux & color essentialiter non differunt.

Conclusiones secundùm Græcos, qui Peripateticam sectam profitentur, Theophrastum, Ammonium, Simplicium, Alexandrum & Themistium.

SECVNDVM THEOPHRASTVM IIII.

1 Si cœlum inanimatũ esset, esset quocunq; animato corpore ignobilius, quod dicere impium est in philosophia.
2 Quiditas est sola forma.
3 Ita se habet intellectus agens ad producenda intelligibilia impossibilem intellectum, sicut se forma artis ad producendas formas in materiam artis.
4 Deus mouet cœlum vt finis.

SECVNDVM AMMONIVM III.

1 Diffinitio de anima data ab Aristotele in qua dicitur, Anima est actus corporis, cùm de rationali, de qua principaliter datur, intelligitur, accipienda est causaliter non formaliter.
2 Anima rationalis non vnitur immediatè corpori organico.
3 Cùm dicit Aristoteles, quòd oportet prima principia semper permanere, nihil aliud intendit, nisi quod in qualibet transmutatione reperiuntur.

SECVNDVM SIMPLICIVM IX.

1 Cognoscere actum suum non est commune cuilibet sensui exteriori, sed humanis sensibus est speciale.
2 Aristoteles in libro tertio de anima non tractat nisi de parte rationali.
3 Cùm anima in se perfectè redit, tunc intellectus agens ab intellectu possibili liberatur.
4 Eadem pars rationalis, vt seipsam exiens, dicitur intellectus possibilis, vt verò est talis vt seipsam, vt possibilis est, possit perficere, dicitur intellectus agens.
5 Eadem pars rationalis vt extra se vadens & procedẽs perficitur speciebus quæ in ipsa sunt, vt manens est dicitur intellectus in habitu.

6 Sciri

6 Sciri potest ex præcedentibus conclusionibus quare intellectus agens quandoq; arti, quandoq; habitui, quandoq; lumini assimilatur.
7 Passio à sensibili facta, in organo solo, sensatio in anima sola recipitur.
8 Sicut lumen colores non facit colores, sed præexistentes colores potentia visibiles, facit actu visibiles: ita intellectus agens non facit species cùm nō essent prius, sed actu præexistentes species potentia cognoscibiles, facit actu cognoscibiles.
9 Cùm dicit Aristoteles, non recordari nos post mortem, quia passiuus intellectus corrumpitur, per passiuum intellectum, possibilem intellectum intelligit.

SECVNDVM ALEXANDRVM APHRO- *disæum VIII.*

1 Anima rationalis est immortalis.
2 Cuilibet cœlo præter animā quæ mouet eum efficienter, propria assistit intelligentia, quę illum mouet vt finis, ab anima tali secundūm substantiā omnino distincta.
3 Nullam diffinitionē etiam naturalē ex Aristotelis sententia, ingreditur materia.
4 Deus nec mala, nec priuationes intelligit.
5 Numerus abstractorum de quo agit Aristoteles in duodecimo metaphysicæ, non est numerus motorum, sed numerus intelligentiarum, quæ sunt fines motus.
6 Cùm dicit Aristot. nono metaphysicæ separata & diuina, aut totaliter sciri à nobis, aut totaliter ignorari, intelligendum est de ea cognitione, quæ his contingit, qui iam ad summam intellectus actuationem perueneruut.
7 Sic primus intellectus inter omnes intellectus primo se intelligit, alia secundario, ita vltimus intellectus inter omnes intellectus primo alia à se, & seipsum secundario intelligit.
8 Metaphysicus & dialecticus æquè de omnibus disputant, sed ille demonstratiuè, hic probabiliter.

SECVNDVM THEMISTIVM V.

1 Intellectus possibiles qui illuminantur tantum plures sunt, agentes, participati, illuminantes & illuminati, plures quoq; sunt, agens, illuminans, tantus, vnus.
2 Intellectus agens illuminans tantum, credo sit illud apud Themistium, quod est Matatron in Cabala.
3 Scientia de anima, est media inter scientias naturales & diuinas.
4 Præter duas species demonstrationis quas ponit Aristoteles, tertia alia ponenda est, & est cùm vna proprietas per coæuam proprietatem demonstratur.
5 Propositio est per se, cùm vel subiectum diffinit prædicatum vel prædicatum subiectum, vel ambo diffiniuntur per idem tertium.

Conclusiones secundum doctrinam philosophorum, qui Platonici dicuntur, Plotini Aegyptij, Porphyrij, Tyrij Iamblici, Chalcidei, Procli, Lity, & Adelandi Arabis.

SECVNDVM PLOTINVM XV.

1 Primum intelligibile non est extra primum intellectum.
2 Non tota descendit anima quum descendit.
3 Omnis vita est immortalis.
4 Anima quæ peccauit vel in terreno vel in aëreo corpore, post mortem bruti vitam viuit.
5 Anima irrationalis est idolū animæ rationalis ab ea depēdens, sicut lumē à Sole.
6 Ens, vita, & intellectus in idem coincidunt.
7 Felicitas hominis vltimá est, cùm particularis intellectus noster totali primoq; intellectui plenè coniungitur.
8 Ciuiles virtutes, virtutes simpliciter non sunt appellandæ.
9 Non fit assimilatio ad diuina per virtutes etiam purgati animi, nisi dispositiuè.
10 In ratione similitudines rerum sunt & species, in intellectu verò ipsa entia.
11 Consummatæ virtutis est etiam primos motus amputare.
12 Impropriè dicitur, quod intellectus ideas inspiciat vel intueatur.
13 Quæ necessaria animali sunt, necessaria possunt dici, sed non bona.
14 Sicut accidentalis felicitas animaduersione indiget, ita substantialis felicitas per carentiam animaduersionis non solùm non deperditur, sed roboratur.

15 Homo qui ad felicitatem iam peruenit, per phrenesim aut lithargiam ab ea non impeditur.

SECVNDVM ADELANDVM ARABEM VIII.

1 Intellectus agens nihil est aliud quàm pars animæ q̃ sursum manet & nõ cadit.

2 Anima habet apud se rerum species, & excitatur tantùm ab extrinsecis rebus.

3 Ad complementum præcedentis conclusionis, quam non solùm Adelandus, sed omnes Mauri dicunt, dico ego illas species actu & substantialiter esse in parte quę non cadit, & recipi de nouo & accidentaliter in parte quæ cadit.

4 Maior pars rerum quæ in somnis innotescunt, aut per purgationem animæ, aut per indenominationem, aut per meram spiritus reuelationem innotescunt.

5 Quod scribit Tabet Chaldæus de dormitione super epar in reuelatione somniorum, rectè intelligetur, si ad hoc dictũ, dicta Platonis in Timæo concordauerim.

6 Quia sicut dixit Abdaia, videre somnia est fortitudo imaginationis, intelligere ea est fortitudo intellectus, ideo qui videt ea vt plurimum non intelligit ea.

7 Anima est fons motus & gubernatrix materiæ.

8 Transcorporationem animarum crediderunt omnes sapientes Indorum, Persarum, Aegyptiorum, Chaldæorum.

SECVNDVM PORPHYRIVM XII.

1 Per patrem apud Platonem intelligere debemus causam quæ à seipsa totum effectum producit, per factorem eam quæ materiam accipit ab alio.

2 Opifex mundi est supermundana anima.

3 Exemplar non est aliud quàm intellectus ipsius opificis animæ.

4 Omnis anima participans Vulcanio intellectu seminatur in Lunam.

5 Ex præcedenti conclusione elicio ego, cur omnes Teuthones bonæ sunt corporaturæ & albi coloris.

6 Ex eadem conclusione elicio, cur omnes Teuthones apostolicæ sedis sint reuerendissimi.

7 Sicut Apollo est intellectus solaris, ita Aescul. est intellectus lunaris.

8 Ex pręcedenti cõclusione elicio ego, cur Luna in ascendente dat sanitatẽ nato.

9 Duplex est malorum dæmonum genus, alterum animæ sunt & substantiales dæmones, alterum materiales potentiæ & accidentales dæmones.

10 Duplex genus dæmonum, de quibus dixit secundum Porphyrium præcedens conclusio, nihil credimus esse aliud quàm membrorum legem, & potestates harum tenebrarum, de quibus apud Paulum, quamuis de quiditate & substantia harum potestatum eos non credo conuenire.

11 Plato in principio tractatus Timęi de extremis tantùm determinat, id est, de eo quod verè est nullo modo genitum, & de eo quod verè genitum nullo modo ens, de medijs nihil, quorum alterum ens & genitum, alterum genitum & ens.

12 Deus vbiq; est, quia nullibi est, intellectus vbiq; est, quia nullibi est, anima vbiq; est, quia nullibi est. Sed Deus vbiq; & nullibi respectu omnium, quæ post ipsum. Intellectus autem in Deo quidẽ est, vbiq; autem & nullibi respectu eorum quę post ipsum. Anima in intellectu & Deo, vbiq; autem & nullibi respectu corporis.

SECVNDVM IAMBLICVM IX.

1 Intellectus speculatiuus est forma separata quãtùm ad rem & ad modum: practicus separata quantùm ad rem, coniuncta quantùm ad modum: anima rationalis coniuncta secundùm rem, separata secundùm modum: rationalis, coniuncta secundùm rem & secundùm modum.

2 Opifex sensibilis mundi septimus est hierarchiæ intellectualis.

3 Corporalis natura est in intellectu immobiliter, in animo ex se primo mobiliter, in animali ex se mobiliter participatiuè, in cœlo aliunde ordinatè mobiliter, infra Lunam aliunde mobiliter inordinatè.

4 Elementa in octo cœli corporibus cœlesti modo bis inueniuntur, quæ quis inueniet si retrogrado ordine in illa bina numeratione processerit.

5 Super

5 Super hunc mundum, quem vocant theologi * , est alius, quem vocant * , & super hunc alius, quem vocant *.

6 Cùm excellenter ad intellectum assimilatur anima, fit in vehiculo motus perfectè circularis.

7 Nulla est vis cœlestium astrorum, quantum est in se, malefica.

8 Qui finalem causam diluuiorum incendiorumq; cognouerit, hæc potius * id est, purgationes quàm corruptiones vocabit.

9 Cùm dicit Plato in mundi medio positam animam, de imparticipata anima debet intelligi, quam ideò in medio dicit positam, quia æqualiter omnibus adest, ab omni respectu & particulari habitudine liberata.

SECVNDVM PROCLVM LV.

1 Quod est in intelligibilibus terminis & infinitum, est in intellectualibus mas & fœmina, in supermundanis identitas & alteritas, similitudo & dissimilitudo, in anima circulatio eiusdem, & circulatio alterius.

2 A Saturnijs legibus eximuntur Dei, qui contentiui & perfectiui sunt: à Iouijs legibus Dei Saturnij: à Fatalibus Legibus omnis anima viuens intellectualiter. Legi autem Adrastiæ omnia obediunt.

3 Dei appellatio simpliciter absolutè vni competit, qui est Deus deorum, simpliciter non absolutè cuilibet supersubstantialium secundùm essentiam, intellectualium cuilibet secundùm participatione animis diuinis, secundùm contactum & coniunctionem dæmonibus, secundum dissimilitudinem animis humanis.

4 Contentiua proprietas est medij ordinis secundæ trinitatis, qui in Phedro cœlestis dicitur circumductus.

5 In intelligibilibus non est numerus, sed multitudo, & numerorum causa paternalis ac maternalis: in intellectualibus verò est numerus secūdum essentiam & communicatiuè multitudo.

6 Idem est, quod dicitur alteritas in Parmenide, & supercœlestis loc⁹ in Phedro.

7 Per vnum, plura, totum, partes, finitum, infinitum, de quibus in Parmenide habemus, intellige secundum ordinem trinitatis intelligibilibus & intellectualibus secundùm illius ordinis trinariam diuisionem.

8 Quod in Phedro dicitur dorsum cœli, in Parmenide dicitur vnum, quod ibi profundum cœli, hîc totum, quod ibi axis cœli, hîc terminus.

9 Tertium ordinem secundæ trinitatis, per tres terminos exprimit Plato, extrema, perfectum, & secundum figuram.

10 Intellectuales dij vniones habent ab vno primo, substantias ab intelligibilibus, vitas perfectas & contentiuas generatiuas diuinorum, ab intelligibilibus & intellectualibus, intellectualem proprietatem à seipsis.

11 Sicut intelligibiles dij vniformiter omnia producunt, ita intelligibiles intellectualesq; trinaliter, intellectuales autem hebdomaticé.

12 Inter extremales paternos deos, Saturnum & Iouem mediat necessariò Rhea per proprietatem vitæ fœcundæ.

13 Secunda trinitas hebdomadis intellectualis, est trinitas Curetum, quos vocat theologia intemeratos deos.

14 Proprium Curetum est reddere opus paternæ trinitatis immaculatum, mansionem primi, processum secundi, illustrationem tertij.

15 Per deorum cædes tragicè à theologis septima vnitas discretiua intellectualis hebdomadæ designatur.

16 Eadem quæ Rhea dicitur vt Saturno coëxistens secundùm suam summitatem, vt Iouem producit, & cum Ioue totales & partiales deorum ordines, dicitur Ceres.

17 Licet, vt tradit theologia, distinctæ sint diuinæ hierarchię, intelligendum est tamen omnia in omnibus esse modo suo.

18 Sicut paternalis proprietas est solùm in intelligibilibus, ita conditoria siue factiua solùm in deis nouis paterna simul & conditoria, in exemplaria intelligibili conditoria, & paterna in opificia.

19 Quæcunq; vel deorum vel naturæ operationes duplices sunt, immanentes & trans-

transeuntes: per immanentes seipsum vnumquodq; continet, & quæ in ipso sunt rationes: per transeuntes ad exteriora se conuertit.

20 Post intellectualem hebdomadem ordinandi sunt immediatè supermundani dij à partibus vniuersi exempti, & incoordinabiles ad hunc mundum, & secundùm causam eum vndiq; circumplectentes.

21 Proprium est suprà mundanorũ deorum assimilare & tradere entibus compassionem illam, & inuicem communionẽ, quam habent ex similitudine vnius ad alterũ.

22 Licet assimilatiuum ducalium, de quibus dixit præcedens cõclusio, proprium sit, appropriatur tamẽ medio ordini trinitatis suæ primo ordine intellectualibus deis immediatè secundùm substantiam coniuncto & tertio secundis generibus se commiscente.

23 Iupiter, de quo in Gorgia, non est ille, qui est vniuersalis conditor tertius inter intellectuales, sed summus & primus inter ducales.

24 Ducalis trinitatis Iupiter est substantificatiuus, Neptunus viuificatiuus, Pluto conuersiuus.

25 Quadruplex est fabrica, prima vniuersalia vniuersalium ex toto perornat, secunda vniuersa quidem, sed particulariter, tertia secundùm diuisa secundùm vniuersalitatem, quarta partes particulariter contexit vniuersalibus.

26 Iupiter, Neptunus & Pluto, Saturni regnum partientem, à Saturno regnum nõ accipiunt nisi per medium conditoris Iouis.

27 Sub primo ducalis trinitatis est esse substantiale, omnis anima nobilis generationi non subdita, primum mobile, ignis, & suprema aëris pars, quæ super terram crescunt, & pars orientalis.

28 Sub secundo ducalis trinitatis est vita & generatio, omnis anima sub generationem veniens, erraticæ sphæræ, aqua & infima aëris pars, quæ sub antra Mineruæ, & terræ motus, media pars terræ, & circa centrum.

29 Sub tertio eiusdem ordinis est specialium diuisionum conuersio, animarum purgatio, sphęra actiuorum & passiuorum, terra cum terrestribus, quę circa tartarum, & pars occidentalis.

30 Et si secunda trinitas deorum supermundanorum tota dicatur Proserpina, tamen prima eius vnitas apud Gręcos dicitur Diana, secunda Persephone, tertia Minerua, apud barbaros verò prima Mechate, secunda anima, tertia virtus.

31 Secundum præcedentem conclusionem ex Procli mente potest exponi vnum ex dictis Zoroastris, secundum quod apud Græcos legitur, quanquam apud Chaldæos aliter & legitur & exponitur.

32 Tertia trinitas deorum supermundanorum dicitur Apollo, & conuersiuum ei appropriatur.

33 Trinitatem Proserpinæ comitatur à latere trinitas custoditiua & conseruatiua.

34 Duodecim dei, de quibus in Phedro, dei sunt medij inter supermundanos & mundanos vinculum illorum.

35 Dij, de quibus in Phedro, in quatuor trinitates sunt distinguẽdi, opificatiuam, custoditiuam, vitalem & conuersiuam.

36 Quatuor sunt exercitus iuniorum deorum, primus habitat à primo cœlo, vsq; ad principium aëris, secũdus inde vsq; ad dimidium aëris, tertius inde vsq; ad terram.

37 Cuilibet istorum proportionaliter correspondet quadruplex exercitus, angelorum, dæmonum & animarum.

38 In per se viuente apparet primo quaternitas vnius entis, vnius entalis, & entis vnialis.

39 Opifex ad quaternitatem respiciens per se animalis, quatuor fabricat partes principales mundi.

40 In quantum opifex ad exemplar formę vnius in per se viuente respicit, primam partem corporis mundani facit.

41 In quantum opifex in forma vnius videt vnum vnius essentialis, facit deos mũdanos illius partis: in quantum ens vnius essentialis facit angelos in eadem parte: in quantum videt vnum entis vnialis, facit dæmones ibi: in quantum esse entis vnialis animalia ibidem facit.

42 Facit

42 Facit opifex alias partes proportionaliter ad suarum formarum exemplaria, sicut de primo est dictum, nec oportet explicare, quia quilibet sciens viam analogizandi ex se poterit deducere.

43 Ad sapiens, pulchrum bonumq; dominium, per intellectum, amorem & fidem ascendimus.

44 Sicut fides, quæ est credulitas, est infra scientiam, ita fides quæ est verè fides, est supersubstantialiter supra scientiam & intellectum nos Deo immediatè coniungens.

45 Sicut non omne corpus, sed perfectum anima participat, ita nō omnis anima, sed perfecta intellectu participat, omnia tamen vno participant.

46 Sicut secundùm causalitatis ambitum, ita secundum naturæ & gradus sublimitatem hæc per ordinem seinuicem excedunt, anima, intellectus, vita, ens, & vnum.

47 Omnis ordo medius manet in antecedēte stabiliter, & in se firmat cōsequentē.

48 Sicut prima trinitas post vnitatem est omnia intelligibiliter commensurare, & finiti formiter: ita secunda trinitas est omnia vitaliter, verè, & infiniti formiter: tertia est omne secundum mixti proprietatem, & pulchriformiter.

49 Prima trinitas manet tantùm, secunda manet & procedit, tertia post processum conuertit.

50 Aeuum est suprà per se animal in secunda & media trinitate.

51 Sicut intelligibilia causę sunt vniuersarum specierum, ita intellectualia diuisionum secundùm genera communia, supermundana differentium secundum speciem, mundana differentium secundum indiuiduum.

52 Per supercœlestem locum habemus intelligere, quod de secūda trinitate plus est intelligibile quàm intellectuale, per subcœlestem concauitatem quod magis intellectuale quàm intelligibile, per cœlum id quod æquè vtroq; participat.

53 Quæcunq; de supercœlesti loco in Phedro affirmatiuè dicuntur, de eo dicuntur nō vt simpliciter primum, sed vt habet ante se superiora genera quibus participat: quæcunq; negatiuè dicuntur, dicūtur vt analogicè se habet ad primum bonum, quod est absolutè caput omnium non determinati ordinis huius vel illius.

54 Ambrosia est analoga termino, & nectar infinito.

55 Sicut intellectus perfectus ab intelligibilibus quærendus est: ita virtus sursum ductiua ab intellectualibus, operatio absoluta & sequestrata à materia, ab vltramundanis vita alata, à mundanis expressio diuinorum, vera ab angelicis choris, repletio eius, quæ à dijs est aspirationis, à bonis dæmonibus.

SECVNDVM MATHEMATICAM Pythagoræ XIIII.

1 Vnum, alteritas, & id quod est, sunt causa numerorum, vnum vnitorum, alteritas generatiuorum, id quod est substantialium.

2 In participatis numeris aliæ sunt species numerorum, aliæ specierum vniones.

3 Vbi vnitas punctalis cadit in alteritatem binarij, ibi est primò triangulus.

4 Qui 1. 2. 3. 4. 5. 12. ordinem cognouerit, prouidentiæ distributionem exactè tenebit.

5 Per vnum, tria, & septem scimus in Pallade vnificatiuum discretionis, causatiuam & beatificatiuam intellectuas potestatem.

6 Triplex proportio, Arithmetica, Geometrica & Harmonica, tres nobis Themidos filias indicat, iudicij, iustitiæ, pacisq; existentes symbola.

7 Per secretum radij recti, reflexi, & refracti in scientia perspectiua, triplicis naturæ admonemur, intellectualis, animalis, & corporalis.

8 Ratio ad concupiscentiam habet proportionem diapason.

9 Irascibilis ad concupiscentiam habet proportionem diapente.

10 Ratio ad iram habet proportionem diatessaron.

11 Iudicium sensus in Musica non est adhibendum, sed solius intellectus.

12 In formis numerandis non debemus excedere quadragenarium.

13 Quilibet numerus planus æquilaterus, animam symbolizat.

14 Quilibet numerus linearis symbolizat deos.

CONCLVSIONES SECVNDVM OPINIONEM
Chaldæorum theologorum numero VI.

1 Ordo separatorum principalis nõ est primus vt putant Aegyptij, sed super eum est ordo fontalis vnialiter superexaltatus.

2 Fatum non est necessitas primæ potentiæ seminalis, sed est intellectualiter participata habitudo animalium rationum indeclinans à superioribus incuitabilis ab inferioribus.

3 Substantiales rerum visibilium qualitates non à virtute separata particulari, vt credunt Aegyptij, sed à primo receptaculo fontis luminum per animalem splendorem dependenter resultant.

4 Animæ partiales non immediatè, vt dicunt Aegyptij, sed mediãtibus totalibus animis dæmoniacis ab intellectuali splendore illuminantur.

5 Coordinatio intelligibilis non est in intellectuali coordinatione, vt dixit Amasis Aegyptius, sed est super omnem intellectualem Hierarchiam in abysso primæ vnitatis, & sub caligine primarum tenebrarum imparticipaliter abscondita.

6 Quicquid est à Luna suprà, purum est lumen, & illud est substãtia orbium mundanorum.

Conclusiones secundum priscam doctrinam Mercurij Trismegisti Aegyptij X.

1 Vbicunq; vita, ibi anima, vbicunq; anima, ibi mens.

2 Omne motum corporeum, omne mouens incorporeum.

3 Anima in corpore, mens in anima, in mente verbum, tum horum pater Deus.

4 Deus circa omnia atq; per omnia, mens circa animam, anima circa aerem, aër circa materiam.

5 Nihil est in mundo expers vitæ.

6 Nihil est in vniuerso passibile mortis vel corruptionis.

Corollarium: vbiq; vita, vbiq; prouidentia, vbiq; immortalitas.

7 Sex vijs futura homini Deus denunciat, per somnia, portenta, aues, intestina, spiritum, & Sibyllam.

8 Verum est, quod non perrurbatum, non determinarum, non coloratum, non figuratum, non concussum, nudum, perspicuum, à seipso comprehensibile, intransmutabile bonum, acpenitùs incorporeum.

9 Decem intra vnumquemq; sunt vltores, ignorantia, tristitia, inconstantia, cupiditas, iniustitia, luxuries, inuidia, fraus, ira, malitia.

10 Decem vltores, de quibus dixit secundùm Mercurium præcedens conclusio, videbit profundus contemplator correspondere malæ coordinationi denariæ in Cabala, & præfectis illius, de quibus ego in Cabalisticis conclusionibus nihil posui, quia est secretum.

Conclusiones Cabalistica, numero XLVII. secundùm secretam doctrinam sapientum Hebræorum Cabalistarum, quorum memoria sit semper in bonum.

1 Sicut homo & sacerdos inferior sacrificat Deo animas animalium irrationalium, ita Michaël sacerdos superior sacrificat animas animalium rationalium.

2 Nouem sunt angelorum hierarchiæ, quarum nomina Cherubim, Seraphim, Hasmallm, Hagot, Aralim, Tarsisim, Ophanim, Thephsraim, Isim.

3 Quamuis nomen ineffabile sit proprietas clementiæ, negandum tamen non est quin contineat proprietatem iudicij.

4 Peccatum Adæ fuit truncatio regni à cæteris plantis.

5 Cum arbore scientię boni & mali, in qua peccauit primus homo, creauit Deus seculum.

6 Magnus Aquilo fons est animarum omnium simpliciter, sicut alij dies quarundam & non omnium.

7 Cùm dicit Salomon in oratione sua in libro Regum. Exaudi ô cœlum, per cœlum lineam viridem debemus intelligere, quæ girat vniuersum.

8 Animæ à tertio lumine ad quartam diem, & inde ad quintam descendunt, inde exeuntes corporis noctem subintrant.

9 Per sex dies Geneseos, habemus intelligere sex extremitates ędificij procedentes à Bresith, sicut procedunt Cedri à Libano.

10 Rectiùs

10 Rectiùs dicitur, quòd Paradisus sit totum ædificium quàm sit decima, & in medio eius est collocatus magnus Adam, qui est Tipheret.

11 Dictum est ex Eden exire fluuium, qui diuiditur in quatuor capita, ad significandum quod ex secunda numeratione procedit tertia, quæ in quartam, quintam, sextam & decimam diuiditur.

12 Verum erit omnia pendere ex fato, si per fatum, fatum supremũ intellexerim⁹.

13 Qui nouerit in Cabala mysterium portarum intelligentiæ, cognoscet mysterium magni Iobelei.

14 Qui nouerit proprietatem meridionalem in dextrali coordinatione, sciet cur omnis profectio Abraham semper sit versus austrum.

15 Nisi nomini Abraham litera He addita fuisset, Abraham non generasset.

16 Omnes ante Moysem prophetârunt per certam vnicornem.

17 Vbicunq; in scriptura fit mentio amoris maris & fœminæ, nobis mysticè designatur coniunctio Tipheret & Chienseth Israël, vel Beth & Tipheret.

18 Qui media nocte cum Tipheret copulabitur, prospera erit ei omnis generatio.

19 Eadem sunt literæ nominis cacodæmonis, qui est princeps mundi huius, & nominis Dei Triagrammaton, & qui sciuerit ordinare trãspositionem, deducet vnum ex alio.

20 Cùm fiet lux speculi non lucentis sicut speculi lucentis, erit nox sicut dies, vt dicit Dauid.

21 Qui sciet proprietatem quæ est secretum tenebrarum, sciet cur mali dæmones plus in nocte quàm in die nocent.

22 Licet fiat multiplex coordinatio curruum, tamen in quantum attinet ad Philacteriorum mysterium, duo sunt currus ordinandi, ita vt ex secũda, tertia, quarta, quinta, fiat vnus currus, & sunt quatuor philacteria quæ induit Vau. & ex sexta, septima, octaua, & nona fit secundus currus, & sunt philacteria quæ induit vltima He.

23 Supra proprietatem pœnitentiæ non est vtendum verbo dixit.

24 Cùm dixit Iob, qui facit pacem in excelsis suis, aquam intellexit australem & ignem septentrionalem, & præfectos illorum, de quibus non est vltra dicendum.

25 Idem est Bresith, id est, in principio creauit, ac si dixisset in sapientia creauit.

26 Quod dixit Anchelos Chaldęus, Becadmim, id est, cum æternis vel per ętęrna, triginta duas vias sapientiæ intellexit.

27 Sicut congregatio aquarum est iustus, ita mare ad quod tendunt omnia flumina, est diuinitas.

28 Per volatile quod creatum est die quinta, debemus intelligere angelos mundanos, qui hominibus apparent, non eos qui non apparent, nisi in spiritu.

29 Nomen Dei quatuor literarum, quod est ex Mem, Sade, Pe, & Sade, regno Dauidis debet appropriari.

30 Nullus angelus habens sex alas vnquam transformatur.

31 Data est circumcisio ad liberationem à virtutibus immundis, quæ in circuitu ambulant.

32 Ideo circumcisio fit octaua die, quia est superior quàm sponsa vniuersalizata.

33 Nullæ sunt literæ in tota lege, quæ in formis, coniunctionibus, separationibus, tortuositate, directione, defectu, superabundantia, minoritate, maioritate, coronatione, clausura, apertura, & ordine decem numerationum secreta non manifestent.

34 Qui intellexerit cur sit dictũ quod Moyses abscondit faciẽ suam, & quod Ezechias vertit facies suas ad parietẽ, sciet quę esse debeat orantis habitudo & dispositio.

35 Nulla res spiritualis descendens inferius operatur sine indumento.

36 Peccatum Sodomæ, fuit per truncationem vltimæ plantæ.

37 Per secretum orationis antelucanæ, nihil aliud debem⁹ intelligere quàm proprietatem pietatis.

38 Sicut extrinsecùs timor est inferior amore, ita intrinsecùs est superior amore.

39 Ex præcedenti conclusione intelligitur, cur in Genesi à timore laudatur Abraham, quem tamen scimus per proprietatem pietatis omnia fecisse ex amore.

40 Quotiescunq; ignoramus proprietatẽ à qua est influxus super petitione quam petimus, ad dominum maris recurrendum est.

41 Omnis anima bona, est anima noua veniens ab oriente.

42 Ideo Ioseph ossibus tantùm sepultus est & non corpore, quia eius ossa erant virtutes & militiæ arboris superioris vocati Sadich influentis ad terram superiorem.

43 Ideo Moysis sepulchrum nemo nouit, quia exaltatus est in Iobeleo superiore, & super Iobeleum misit radices suas.

44 Cùm anima comprehenderit quicquid poterit comprehendere, & coniungetur animæ superiori, expoliabit indumentum terrenum à se, & extirpabitur de loco suo, & coniungetur cum diuinitate.

45 Sapientes Israël post cessationem prophetiæ per spiritum, prophetârunt per filiam vocis.

46 Non ponitur rex terræ in terra, quin prius humilietur militia cœlestis in cœlo.

47 Per dictionem Amen, ordo habetur expressus quomodo numerationum procedant influxus.

Conclusiones numero quingenta, secundum opinionem propriam, quæ denaria diuisione diuiduntur, in conclusiones Physicas, Theologicas, Platonicas, Mathematicas, Paradoxas dogmatizantes, Paradoxas conciliantes, Chaldaicas, Orphicas, Magicas, & Cabalisticas. In quibus omnibus nihil assertiuè vel probabiliter pono, nisi quatenus id vel verum vel probabile iudicat sacrosancta Romana ecclesia, & caput eius bene meritum summus Pontifex Innocentius octauus, cuius iudicio, qui mentis suæ iudicium non summittit, mentem non habet.

Conclusiones paradoxa numero XVII. secundum propriam opinionem, dicta primùm Aristotelis & Platonis, deinde aliorum doctorum conciliantes, qui maximè discordare videntur.

1 Nullum est quæsitum naturale aut diuinum in quo Aristoteles & Plato sensu & re non conueniant, quamuis verbis dissentire videantur.

2 Qui dicunt innascibilitatem esse positiuam proprietatem constituentem patrem inesse hipostatico incommunicabili, ab opinione sancti doctoris, à quo multũ secundùm verba videntur discordare, nihil discordant.

3 De ponenda sexta notione, quæ est inspirabilitas, non debent discordare Thomistæ & Scotistæ, si rectè suorum doctorum fundamenta introspiciunt.

4 De subiecto theologiæ fundamentaliter & radicaliter concordant Thomas, Scotus & Aegidius, quamuis in ramis & verborum superficie quilibet eorum à quolibet dissentire plurimùm videatur.

5 De quæstione illa: Vtrum sit vnum esse in Christo, aut plura esse? dico Scotum & Thomam non discordare.

6 De distinctione ex natura rei non debent discordare Thomistæ & Scotistæ si suos doctores fundamentaliter intelligant.

7 De attributorum distinctione non discordant Thomas & Scotus.

8 In hoc articulo præciso à suis appendicibus. Vtrum angelus potuerit diuinam æqualitatem simpliciter appetere, non discordat Thomas & Scotus.

9 In materia quid prius cognoscatur, magis an minus vniuersale, concordant Thomas & Scotus, qui maximè in ea discordare existimantur, de qua pono infra scriptas tres conclusiones ex vtriusq; mente.

10 De re nominaliter concepta, primus conceptus qui habetur, est conceptus vniuersalissimus.

11 De re diffinitiuè concepta, primus conceptus qui habetur, est conceptus rei, conceptus proprius & conuertibilis. (salia.

12 In distinctissima cognitione vltimò nota nobis sunt, prędicata maximè vniuer-

13 Opinio commentatoris de dimensionibus interminatis, principijs & fundamentis doctrinæ sancti Thomæ nihil repugnat.

14 In materia de obiecto intellectus non discordat vt creditur, sed concordat Thomas & Scotus.

15 In quæstione de contingentia ad vtrumlibet in materia de casu & fortuna, re & fundamentaliter non discordant Auenrois & Auicenna, licet superficie tenus & in verbis eorum oppositum appareat.

16 An corpus compositum accipiat physicus à metaphysico, discordare fundamen-

mentaliter non possunt Auenrois & Auicenna, etsi verbis discrepent.

17 De modo quo angeli sint in loco, non differunt Thomas & Scotus.

Conclusiones philosophicæ secundùm propriam opinionem, numero LXXX. quæ licet à communi philosophia dissentiant, à communi tamen philosophandi modo non multùm abhorrent.

1 Potest à specie in sensu exteriori existēte immediatè abstrahi species vniuersalis.

2 Intentio secunda est ens rationis, habens se per modum formæ qualitatiuæ, ab operatione intellectus proueniens, consequutiuè, non effectiuè.

3 Nec prima intentio, nec secunda intentio alicubi sunt subiectiuè.

4 Est deuenire in corporibus ad aliquid, quod ita corporaliter locat, quod corporaliter non locatur, & illud est vltima sphæra: sicut in intelligibilibus est deuenire ad aliquid, quod ita intelligibiliter locat, quod nullo modo locatur, & illud est Deus.

Corollarium. Non est quærendum quomodo vltima sphæra locatur, sed absolutè concedendum quod non locatur.

5 Singulare non intelligitur ab intellectu, nec secundum veritatem, nec secundū etiam opinionem Aristotelis commentatoris & Thomæ.

6 Licet intellectus non intelligat singulariter, ab ipso tamen est quod perfectè cognoscatur singulare.

7 Quælibet res quæcunq; sit illa, in puritate sui esse constituta, est intelligens, intellectus & intellectum.

8 Ex prædicta conclusione habetur, quare materia sit principium incognoscibilitatis, & intellectus agens cognoscibilitatis.

9 Illa dicitur actio immanens, quæ non est subiectiuè in illo, quod passiuè per eam denominatur, & per hoc distinguitur à transeunte.

10 Omnis alius modus præter eum quem dixit præcedens conclusio, est insufficiens ad distinguendum actionem immanentem à transeunte.

11 Cùm dicit Auenrois, non esse aliud medium ad probandum abstractum præter æternitatem motus, non intelligit de quocunq; abstracto, sed de eo quod vltimato gradu abstractionis est abstractum à corpore.

12 Esse corporeum non habet res ab aliqua forma substantiali, vel gradu formæ substantialis.

13 Sex transcendentia, quæ ponit communis doctrina, à iunioribus Latinis sunt efficta, ea & Græci Peripatetici, & princeps eorum Aristoteles nescit.

14 Necessarium est apud Aristotelem primam causam mouere de necessitate.

15 Impossibile est, & omnino irrationale apud Aristotelem omnia euenire de necessitate, respectu cuiuscunq; causæ illa necessitas accipiatur.

16 Tractatus suppositionum ad Logicum non pertinet.

17 Non potuit mundus esse à Deo ab æterno efficienter, efficientia vera quæ est reductio de potentia ad actum.

18 Potuit produci & fuit de facto secundùm Aristotelem & commētatorem productus ab æterno mundus à Deo, efficientia quæ est naturalis fluxus & effectualis consequutio.

19 Qui negat cœlum esse animatum, ita vt motor eius non sit forma eius, non solùm Aristoteli repugnat, sed totius philosophiæ fundamenta destruit.

20 In actibus nostri intellectus non est successio ratione potentiarum sensitiuarū & deseruientium, vt credunt moderni, sed eo quia rationalis est.

21 Notitia de nouo acquisita fit ex præcedenti cognitione tanquam ex termino à quo, & tanquam ex causa effectiua, partiali, formali, directiua, & tanquam ex causa prædisponente materiali.

22 Ille habitus est practicus, qui est formaliter regulatiuus alicuius operationis habituati.

23 Habitus habet esse practicum & speculatiuum ab obiecto relato ad subiectum in quo est: intellectus autem dicitur practicus vel speculatiuus à fine, quem sibi proponit habituatus.

24 Habitus practicus à speculatiuo finibus distinguitur.

25 Praxis est operatio, quæ non est formaliter cognitio, & potest esse recta, & non

non recta: rectificabilis per habitum vt per partiale rectificationis effectiuum, quo practicans habituatur.

26 Practicum & speculatiuum sunt differentiæ accidentalis habitus.

27 Theologia viatoris vt viatoris est, simpliciter practica dicenda est.

28 Totam medicinam practicam esse, & vt verum asserimus, & vt consonum dictis ac sententiæ Auenrois.

29 Logica est practica.

30 Sensus communis non est distinctus à sensu visus, auditus, odoratus, gustus & tactus.

31 Non dari species intelligibiles à phantasmatibus abstractas, & vt verã, & Commentatoris & Alberti sententiam asserimus.

32 In omni quæstione per demonstrationem scibili oportet præcognoscere quid subiecti & passionis, non intelligendo per quid, quid nominis, vt intelligunt expositores, sed quid rei.

33 Possibilis est regressus à causa ad effectum absq; negociatione quam somniat Burleus.

34 Tenentes minima naturalia in qualitatibus, non propterea habẽt negare motum alterationis fieri tempore successiué.

35 Necessarium est tenere secundum Auenroen, quòd forma generis sit realiter alia à forma speciei, nec oppositum stat cum principijs doctrinæ suæ.

36 Demonstratio Aristotelis in 7. physicorum, quod: Omne quod mouetur, mouetur ab alio. nihil probat eorum quæ vel Thomas, vel Scotus, vel Aegidius, quem sequitur Ioannes de Gandauo, vel Gratiadeus, vel Burleus, vel alij quos ego legerim, intendunt, sed tantùm quod optimè dixit Commentator, à Latinis omnibus expositoribus malè intellectus, & est quod, In quolibet moto, motor est alius à mobili vel secundum naturam vel secundum subiectum.

37 Demonstratio 7. Physicorum probat euidenter, quod cœlum non mouetur à se, datis principijs Auenrois veris vtiq; & firmissimis.

38 Ordo librorum naturalis philosophiæ ab Aristotele traditæ est iste: Liber physicorum, cœli & mundi, de generatione, metheororum, mineralium, de plantis, de generatione animalium, de partibus animalium, de progressu animalium, de anima, tum libri qui dicuntur parui naturales.

Corollarium. Qui librum de anima, sextum naturalium vocant, ab Aristotelis mente omnino discordant.

39 Omnis via saluans dictum Aristotelis, quod Venti orientales sint calidiores occidentalibus, præter viam animationis cœli, est friuola & nulla.

40 Nec ab Aristotele, nec ab expositoribus adductæ rationes de salsedine maris sunt sufficientes, nec potest vlla maximè stante Mosaica veritate sufficientior assignari, quàm causalitas eiusdem vniuersalis prouidẽtiæ, quę & in terra discooperitionem operata est.

41 Nulla pars cœli differt ab alia secundùm lucidum & non lucidum, sed secundùm magis & minus lucidum.

42 Modus ab Aristotele datus, quomodo calefiant inferiora à superioribus, nullo modo rectus apparet.

43 Hæc duo stant simul, & ambo credo simul esse vera, & quod ratio Auenrois in commento vltimo primi Physicorum contra Auicennam concludat, & quòd cum hoc rationes Auicennæ ad probandum primum principium sunt bonæ & efficaces.

44 Si intelligentias esse in genere secundùm Aristotelem dixerit Thomas, non minus sibi quàm Aristoteli repugnabit.

45 Si vnitas generis non est solùm ex parte concipientis, sed etiam ex parte concepti, necesse est quæcunq; sunt in eodẽ genere Logico, esse in eodẽ genere Physico.

46 Scientia est realiter relatiua, & scibile ad eam per accidentia refertur.

47 Tenendo communem modum doctorum, quod scilicet de Deo aliquid formaliter prædicetur, dico duas conclusiones proximas, quarum hæc est prima: Quod solus Deus ita est substantia, quod nullo modo est non substantia.

48 Secunda Deus ideo non est in genere, quia est substantialiter substantia.

49 Ponere

49 Ponere differentiam inter simitatem & albedinem, aut consimilia accidentia, per hoc quod illud separabile sit, illud inseparabile à certo subiecto, fictiuum est.

50 Differentia quæ inter suprascripta accidentia apparet, ex sola voluntaria nominum impositione originatur.

51 Necessarium est dicere secundum Auenroëm, quòd substantia est de intrinseca quiditate accidentis, & est opinio & Aristoteli & philosophiæ maximè consona.

52 In definitione substantiarum naturalium non esse ponendam materiam, & Auenroi & Alberto consentanea sententia est.

53 Si Thomas dixerit, in intelligentijs secũdum Aristotelem esse accidentia, non Aristoteli modo, sed sibijpsi contradicit.

54 Istæ propositiones sunt concedendæ vt omnino veræ, materia prima sit asinus, bos & similia.

55 In composito materiali non sunt duæ præcisæ entitates & distinctæ, sed vna entitas.

56 Sonum non ex motu aëris intercepti inter duo corpora se percutientia, vt tenet Aristoteles, & expositores eius, sed ex contactuali talium vel talium corporum, talem vel talem sonum causari dico.

57 Rationes quas adducunt Peripatetici ad probandum, quod in causis essentialitèr ordinatis non eatur in infinitum, non conuincunt de necessitate falsitatē positi.

58 Virtutem sensitiuam sensus communis, sicuti non à virtutibus sensitiuis sensuum exteriorum, vt dixit cõclusio 30. ita nec à virtutibus sensitiuis sensuum interiorum, phantasticâ, siue imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua, subiecto, id est, re differre, & vt veram, & vt Aristotelis Platonisq́; sententiam asserimus.

59 Dico omnes qualitates elementorum symbolas esse diuersarum specierum.

60 Si qua est ponenda figura quarta syllogismorum, illa est ponenda quam Galenus ponit, non quam & Franciscus Maironis & Petrus Mantuanus pueriliter confinxerunt, rectius est tamen nullam ponere.

61 De materia vt ex ea per se fiunt res tractare metaphysicum, Physicum autem vt ex ea res fiunt per accidens, habemus dicere secundum doctrinam Aristotelis.

62 Dictio exclusiua addita vni relatiuo, correlatiuum non excludit.

63 Non debet concedi, partem in toto quantitatiuo à suo toto esse aliquo modo actu distincta.

64 Opinio quæ Auicennæ ascribitur, quod illud vnum quod cum ente conuertitur, sit vnum quod est principium numeri, & ita consequenter, quod vnaquæq; res sit vna per intentionem additam essentiæ suæ: si non est necessariò vera, est tamē probabilis & defendetur à me.

65 Licet potentia intellectiua in nobis sit accidens, in angelis tamen est substãtia.

66 Formalitas est actualitas apta per se perficere possibilem intellectum.

67 Si ex concursu elemenrorũ fiat mixtum, quocunq; modo ponantur, elementa manere, immixto fiet mixtum ex elementis, vt ex materia digesta à calido spirituali vaporoso eleuato ab eis.

68 In omnibus infrà Deum eadem est materia secundum essentiam, diuersa secundum esse.

69 Quiditates physicarum naturarum adæquato concepto & proprio, concipi possunt sine accidentibus, siue à metaphysico, siue à physico considerentur.

70 Corpus organicum quod est materia animæ, & ponitur in diffinitione eius ab Aristotele, est corpus & organicum per formam essentialiter distinctam ab anima, eum perficiente.

71 Secundum omnes philosophos dicendum est, Deum necessariò agere quicquid agit.

72 Qui dubitat ex intelligibili & intellectu magis verè & substãtialiter fieri vnum, quàm ex materia & forma materiali non est philosophus.

73 Tenendo opinionem de anima intellectiua, quam tenet Commentator, videtur mihi rationabiliter tenendum illam animam nullius accidentis esse subiectum, & positionem hanc tanquam veram defendam, quanquam vtrum hoc ille tenuerit, ego non definio.

74 Dico

74 Dico secundum Thomam dicendum esse, in actu reflexo intellectus consistere beatitudinem nostram.

75 Diffinitio naturæ cœlestia comprehendit, & li (&) copulatiuè tenetur & non disiunctiuè.

76 Sicut quilibet Philosophus habet dicere, quòd virtutes sensitiuę sunt in corde, ita quilibet medicus habet dicere, quòd sint in cerebro.

77 Quod dicitur à communi schola philosophantiū omnium Latinorum de prima operatione intellectus, error est, quia non est alia operatio partis rationalis quàm illæ duæ quas ipsi secundam & tertiam ponunt, compositio scilicet & discursus.

78 Accidentia nullo modo debent dici entia, sed entis.

79 Sex principia sunt formæ absolutæ.

80 Si qua est lingua prima & non causalis, illam esse Hebraicam multis patet coniecturis.

Conclusiones paradoxa numero LXXI. secundum opinionem propriam, noua in philosophia dogmata inducentes.

1 Sicut esse proprietatum præceditur ab esse quiditatiuo, ita esse quiditatiuum præceditur ab esse vniali.

2 Non possumus dicere quod de re præcisissimè sumpta aliquid prædicetur prædicatione propriè dicta.

3 Qui attingit rem in diffinitione, attingit rem in alteritate.

4 Solus ille qui attingit rem in præcisione suæ vnionis, attingit rem vt est ipsa.

5 Quantò vnusquisq; modus cognitionis est eminentior, tantò in intellectu disproportionato imperfectior euadit & illi inutilior.

6 Sicut cognitio per demōstrationem habita homini pro communi statu, quem hic experimur, est perfectissima cognitio, ita simpliciter inter cognitiones est imperfectissima.

7 Sicut Deus est simpliciter cognitio totius esse, ita intellectus est diffinitio totius esse, & anima scientia totius esse.

8 Si theologia theologicè tradatur, erit vt de primo subiecto de eo quod est vnialiter vnum, & de quolibet quod est secundùm suum esse vniale tanquam de subiecto secundario.

9 Vera metaphysica tradita metaphysicaliter, est de quolibet quod est vera forma, vt de primo subiecto, & de quolibet quod est secundùm suum esse formale tanquam de obiecto secundario in modo procedendi demonstrationem negligens.

10 Sicut in creatura non valet consequentia, est ens, ergo est, ita in Deo non valet, est, ergo est ens.

11 Eadem res in creatura ratione suæ actualitatis dicitur esse, & ratione suę determinationis dicitur essentia.

12 Sicut angelus necessariò componitur ex essentia & esse, ita anima necessariò componitur ex substantia & accidente.

13 Contradictoria in natura intellectuali se compatiuntur.

14 Licet sit vera præcedens conclusio, tamen magis propriè dicitur, quòd in natura intellectuali non sint contradictoria quàm quod se compatiantur.

15 Contradictoria coincidunt in natura vniali.

16 Rationabiliter posuit Aristoteles in suis scientijs, primum principium de quolibet dici alterum contradictoriorum, & de nullo simul.

17 In intellectu est hoc & illud, sed non est hoc extra illud.

18 Ideo in anima apparet incompossibilitas contradictoriorum, quia est prima quantitas ponens partem in extra partem.

19 Vnumquodq; in natura intellectuali habet à sua intelligibili vnitate, & quod quodlibet sibi vniat, & quod immaculatā ac impermixtā sibi suam seruet proprietatē.

20 Ipseitas vniuscuiusq; tunc maximè est ipsa, cùm in ipsa ita sunt omnia, vt in ipsa omnia sint ipsa.

21 Per prædictas conclusiones intelligi potest quæ sit homiomeria Anaxagoræ, quam Opifex intellectus distinguit.

22 Nemo miretur, quòd Anaxagoras intellectum appellauerit immixtum, cùm sit maximè

maximè mixtus, quia maxima mixtio coincidit cum maxima simplicitate in natura intellectuali.

23 Sicut formæ substantiales in secundo mundo sunt per modum accidentium, ita formæ accidentales sunt in primo mundo per modum substantiarum.

Corollarium. Sicut in primo mundo non est album, sed albedo, ita in secundo mundo non est ignis, sed igneum.

24 Non potest dici, quod in intellectu ideæ, verbi gratia ignis, aquæ & aëris, sint tres ideæ, sed oportet dicere quod sunt ternarius.

25 Nisi destruamus naturam intellectualē, non possumus intelligere ideas numerari, nisi per intimationem ideæ numeri per reliquas, sicut est cuiuslibet per omnes.

26 Ex præcedentibus conclusionibus potest intelligi, qui sit formalis numerus, quem dixit Pythagoras esse principium omnium rerum.

27 Quinq; ponenda sunt prima prædicamenta. Vnum, substantia, quantitas, qualitas, & ad aliquid.

28 Rectiùs ad quinq; suprascripta reducitur entium diuersitas, quàm ad decem, quæ Architas primùm, deinde Aristoteles posuit, vel quinq; quæ ponit Plotinus, vel ad quatuor quæ ponunt Stoici.

29 Ratio prædicamenti vnius est absoluta præcisio ab omni extraneo.

30 Ratio prædicamenti substantiæ est vnita perfectio imparticipatæ substantiæ.

31 Ratio prædicamenti quantitatis est extrapositio partis ad partem.

32 Ratio prædicamenti qualitatis, est veritas denominationis per inhærentem participationem.

33 Ratio prædicamenti ad aliquid, est esse imaginarium.

34 Nullum est prædicatum formale imparticipatum, quod partialiter prædicari non possit de intelligentia.

35 Sicut de solo intellectu verè dicitur, quod est ignis, & quod est aqua, quod est motus, & quod est status, ita de sola anima verè dicitur, quod frigesit, quod calefit, quod stat, quod mouetur.

36 Sicut intellectus Dei vnitatem multiplicat, ita anima intellectus multitudinem quantificat & extendit.

37 Primum intelligibile cum primo intellectu, & primū scibile cum primo sciente coincidit.

38 In animis deterioris notæ est ratio per modum sensus, in animis sublimioribus est sensus per modum rationis.

39 Dictum illud mirabile illius barbari Nympharum & dæmonum consortis de 184. mundis in figura triangulari cum tribus vnitatibus angularibus, & vna media constitutis, rectissimè intelligetur, si ab vnitate intelligibili trinitatem intellectualem, animalem & seminalem, & principalium mundi partium, per primum sphæricum numerum computationem intellexerimus.

40 Posse animam per viam purgatoriam absq; alio studio vel inuestigatione per solam modicam & facilimam collationem & aduertentiam super iam desuper habita intelligibilia perfectam omnium scibilium scientiam acquirere, non solùm Platonici philosophi, sed etiam inter Peripateticos hi de quibus minus videtur, Auenrois sequaces habent concedere.

41 Sicut se habet sensus communis in cognitione accidentalium qualitatum, & quantitatis materialis, ita se habet ratio in cognitione substantialium qualitatum & quantitatis formalis, seruata proportione, quod ille sensualiter hæc rationaliter agit.

42 Infinitas Dei per superexcedentiam ad esse intellectuale & viam mysticę theologiæ probari potest, & ad id probandum omnis alia via inefficax est.

43 Actus quo felicitatur natura angelica & rationalis vltima felicitate, nec est actus intellectus, nec voluntatis, sed est vnio vnitatis quæ est in alteritate animæ cum vnitate quæ est sine alteritate.

44 Aristoteles in libro metaphysicæ de Deo non tractat nisi in vltimo capitulo duodecimi quod incipit. Considerandum est etiam vtrónam modo vniuersum habet bonum.

45 Ordo librorum metaphysicæ post naturales eo modo, quo eos ordinauit Ari-

stoteles secundùm nullum processum siue compositiuum, siue resolutiuum potest esse rectus.

46 Dato quocunque obiecto practicali, nobilior est operatio quæ eum practicat quàm quæ eum contemplatur, si cætera sunt patria.

47 Melius potest saluari textus Aristotelis, qui dicit: Omnem animam esse immortalem, quàm qui dicit, omnem animam esse mortalem.

48 Præter tria demonstrationis genera, quia, propter quid & simpliciter, quæ ponunt Aristoteles & Commentator, datur quartum genus demonstrationis, quæ dici potest demonstratio conuertibilitatis fortius omnibus prædictis.

¶ 12 49 Magis impropriè dicitur de Deo, quòd sit intellectus vel intelligens, quàm de anima rationali, quòd sit angelus.

50 Sola materia sufficit ad id saluandum, cuius gratia Aristoteles & alij philosophi priuationem inter principia naturalia posuerunt.

Corollarium. Priuatio non est ponenda inter principia naturalia.

51 Tria sunt principia rerum naturalium, materia, motus, & forma.

52 Eadem est scientia de Deo, homine, & materia prima, & qui de vno scientiam habuerit, habebit & de reliquis seruata proportione extremi ad extremum, medij ad extrema, & extremorum ad medium.

53 Qui primam materiam negat, nec sensui cõtradicit, nec rationẽ physicã negat.

54 Ad probandum, primam materiam esse, magis certificat vel via numerorũ, vel via catholicæ philosophiæ, quàm vlla ratio physica in qua sensus habeat introitum.

55 Qui ordinem Hebraicę linguæ profundè & radicaliter tenuerit, atq; illum proportionabiliter in scientijs seruare nouerit, cuiuscunq; scibilis perfectè inueniendi normam & regulam habebit.

56 Præter distinctionem rei & rationis ponenda est distinctio tertia, quam ego appello inadæquationis.

57 Species inimicitiæ, quæ à lupo ad ouis æstimatiuam multiplicantur, non accidentis alicuius, sed substantiæ species sunt.

58 Formalitas est adæquatum obiectum intellectus.

59 Vbicunq; datur aliqua natura composita ex pluribus naturis actu in ea remanentibus, semper in ea nobilior est substantialiter, aliæ accidentaliter.

¶ 13 60 Nihil intelligit actu & distinctè anima nisi se ipsam.

61 Tota substantia animæ rationalis, est pars intellectualis.

62 Anima se ipsam semper intelligit, & se intelligendo quodammodo omnia entia intelligit.

63 Quamuis in anima ita sit actu natura intellectualis, per quam eum angelo conuenit, sicut est natura rationalis per quam ab eo distinguitur, nihil tamen intrinsecum est in ea, per quod possit sine propria specie aliquid à se distinctum intelligere.

64 Intellectualis natura quæ est in anima rationali, supra naturam rationalem prçcisè differt à natura intellectuali pura, sicut differt pars à toto.

65 Quia intellectus animalis differt ab intellectu intellectuali, vt pars media, non vt pars tantùm, ideò intellectuali totalitati magis parificatur.

66 Potest anima per extrinsecam informationem ad hoc deuenire, vt omnia per substantialem suam formam indiuisibiliter intelligat.

67 Cuilibet seriei animarum vnus correspondet purus intellectus.

68 Omnes animæ cœlestes in primo intellectu vnum sunt.

69 Rationabile est secundùm philosophiã omnem seriem animalem in proprio beatificari intellectu, quod tamen non assertiuè sed probabilirer dictum sit.

70 Cùm tres fuerint, qui dicerent omnia esse vnum, Zenophanes, Parmenides & Melissus, videbit qui diligenter eorum dicta perscrutabitur, Zenophanis vnum illud esse, quod est simpliciter vnum.

Vnum Parmenidis non vnum absolutè vt creditur, sed ens vnum.

Vnum Melissi esse vnum, habens ad vnum Zenophanis extremalem correspondentiam.

71 Empedocles per litem & amicitiam in anima nihil aliud intelligit, quàm potẽtiam sursum ductiuam & deorsum ductiuam in ea, quas ego credo proportionari in scientia Sephirot æternitati & decori. Con-

Conclusiones in theologia numero XXIX. secundùm opinionem propriam à communi modo dicendi theologorum satis diuersam.

1 Qui dixerit accidens existere non posse, nisi inexistat: Eucharistię poterit sacramentum tenere, etiam tenendo panis substantiã non remanere vt tenet cõmunis via. ✠ 9

2 Si teneatur cõmunis via de possibilitate suppositationis, in respectu ad quamcunq; creaturam, dico quod sine conuersione panis in corpus Christi vel paneietatis annihilatione potest fieri, vt in altari sit corpus Christi secundùm veritatem sacramẽti Eucharistiæ, quod sit dictum loquendo de possibili, non de sic esse. ✠ 6

3 Ideales rerum formalesq; rationes effectiuè à Deo in prima creata mente formaliter primo reperiri cum theologica veritate tenemus.

Corollarium. Vbi ideæ sunt idealiter, ibi non sunt formaliter, vbi sunt formaliter, ibi non sunt idealiter.

4 Si ponamus Deum cognoscere creaturas, vt obiectum secundarium suę intuitionis, vt communiter ponitur, dico quod Pater prius producit verbum quàm creaturas cognoscat.

5 Attributales perfectiones nec in Deo, nec secundum se quiditatiuè sumptę dicunt diuersas rationes in recto, & principaliter diffinibiles vel describtibiles.

6 Intuitus diuinę cognitionis ad creaturas tanquam obiecta primaria vel secundaria formaliter non terminatur, vt dicit communis schola theologorum, sed se tantùm: & nihil aliud à se intuens primariè nec secundariè vnitiuè & eminenter, & plus quàm æquipollenter omnia cognoscit.

Corollarium. Non est aliqua multitudo intellectorum in Deo nec creatura, vt intellecta ponunt in numerum cum diuina essentia vt intellecta, sed est penitus vnum simplicissimum intellectum.

7 Tria transcendentia in quibus consistit imago, non dicunt diuersas rationes in recto, & principaliter diffinibiles vel describtibiles.

8 Christus non veraciter, & quantum ad realem præsentiam descendit ad infetos, vt ponit Thomas & communis via, sed solùm quoad effectum. ✠ 1

9 Licet ita mihi videatur probabile, non est tamẽ pertinaciter asserendum, quod anima Christi per alium modum nobis ignotum non potuerit in infernũ descendere.

10 Illa verba, Hoc est corpus, &c. quæ in consecratione dicuntur, materialiter tenentur non significatiuè. ✠ 10

11 Si teneatur communis via, quod actu intellectus attingatur Deus, dico duas sequentes conclusiones, quarum hæc est prima, quod Videntes verbum eo actu, quo essentiam diuinam attingunt, creaturas non attingunt nisi eminenter æquipollenter ad formalem cognitionem, æquipollentia non actus, sed obiecti.

12 Beati duplicem habent cognitionem de creaturis eas formaliter attingentem, quarum altera illatiuè est ex ea qua verbum attingunt, altera secundùm quam in re creata creaturam contemplantur.

13 Non assentior communi sententię theologorũ dicentium, posse Deum quamlibet naturam suppositare, sed de rationali tantùm hoc concedo. ✠ 4

14 Nec crux Christi, nec vlla imago adoranda est adoratione latriæ, etiam eo modo quo ponit Thomas. ✠ 3

15 Si non peccasset Adam, Deus fuisset incarnatus, sed non crucifixus.

16 In quo lumine Ioannes Apocalypsim vidit, in eo Apocalypsim non intellexit.

17 Primum peccatum angeli fuit peccatum omissionis, secundum peccatum luxuriæ, tertium peccatum superbiæ.

18 Dico probabiliter, & nisi esset communis modus dicẽdi theologorum, in oppositum firmiter assererem: assero tamen hoc dictum in se esse probabile, & est, quod sicut nullus opinatur aliquid ita esse præcisè, quia vult sic opinari, ita nullus credit aliquid esse verum præcisè, quia vult credere id esse verum. ✠ 8

Corollarium. Non est in potestate libera hominis credere articulum fidei esse verum, quando placet, & credere eum esse falsum, quando sibi placet.

19 Nisi essent dicta sanctorum, quæ in manifesto sui sermonis videntur dicere oppositum, firmiter assererem hanc, & sequentem conclusionem, assero tamen eas pro-

babiles esse & defendi posse rationabiliter, quarum prima est quod peccatum mortale in se est malum finitum.

*2 20 Secunda est, quòd peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita secundùm tempus, sed finita tantùm.

21 Non omnis voluntas Dei beneplaciti est efficax.

22 Dictum Apostoli dicentis, Deus vult omnes homines saluos fieri, positiuè de voluntate beneplaciti antecedente intelligenda est.

23 Voluntas antecedens sic potest describi. Voluntas Dei antecedens est illa, qua Deus dat alicui naturalia vel antecedentia, quibus potest aliquid consequi, cui Deus paratus est coagere si alius velit, nec sibi contrarium manifestabit cum præcepto vel consilio exequendi, permittens eum liberè velle agere ad consequutionẽ suæ salutis.

24 Tenendo communem viam theologorum quod felicitas sit in intellectu vel in voluntate, dico duas conclusiones, quarum prima est hæc: Quod intellectus ad felicitatem non perueniret nisi esset actus voluntatis, qui in hoc est ipso actu intellectus potior.

25 Secunda conclusio est hæc: Licet actus intellectus formaliter felicitantis attingat obiecti essentiam, tamen quod actus suus circa illum actus sit felicitatis, formaliter habet ab actu voluntatis.

26 Personæ in diuinis numero distinguuntur.

27 Personalitates in diuinis sunt primò diuersæ.

28 Theologicè loquendo dico, quod in æuo non est successio formaliter intrinseca continuatiua, sed benè terminatiua, secundùm philosophos tamen aliter dicerem.

†7 29 Rationabiliùs est credere Originẽ esse saluũ, quàm credere ipsum esse dãnatũ.

Conclusiones secundùm propriam opinionem numero LXII. in doctrinam Platonis, de qua pauca hîc adducuntur, quia prima paradoxa conclusio totam sibi assumit Platonis doctrinam discutiendum.

1 Per numeros triplares, qui à Platone in Timæo ponuntur in triangulo animam significante, admonemur quousq; in formis numerandis sit progrediendum per naturam illius, quod est prima forma formans. Per numeros verò duplares ibidem positos admonemur, quatenus positis duobus extremis terminis coordinãda sunt media per naturam eius, quod est medium in vniuerso.

2 Cùm quæritur à Platone, an ad exemplar genitum an ingenitum factus sit mundus, nihil aliud quæritur, nisi an ad animales rationes, an ad ideas intellectuales.

3 Qui nouerit modum illuminationis superiorum super media, intelliget idem significare & Platonicos per congregationem animarum in monte Ida, & Hebræos per animarum congregationem in monte Sinai in auditione legis.

4 Qui sciuerit rationem causæ præsupponere rationem perfecti, intelliget iuxta Platonicam doctrinam, quare dixerit Pherecides, non priùs Iouem mundum fabricasse quàm in amorem fuerit transformatus.

5 Empedocles per sphæram intelligibilẽ à Venere contentã, nihil aliud intelligit quàm mundũ archetypum ab ordine intra se manentis primæ prouidentiæ contentũ.

6 Ideo amor ab Orpheo sine oculis dicitur, quia est supra intellectum.

7 Cùm dicit Plato in Timæo, in medio mundi positam animam: Quicquid dicât cæteri Platonici ego per medium, Lunam intelligo.

8 Infrà ambitum terminati entis, rectè quinq; illa Platonis pro transcendentibus ponuntur. Ens, Idem, Alterum, Status & Motus.

9 Platonicè loquendo de anima, dico animam viuere cum Saturno vitam contemplatiuam, cum Ioue & politicam & practicam, cum Marte irascibilem & ambitiosam, cum Venere concupiscibilem & voluptuosam, cum Mercurio vegetalem cum stupido sensu.

10 Ex præcedenti conclusione habetur, quæ sit virga Mercurij soporifera.

11 Primus septenarius vitæ humanæ est sub Mercurio, secundus sub Venere, tertius sub Marte, quartus sub Ioue, quintus sub Saturno, & reliqui septenarij secundùm eum qui fuerit prædominatus in præcedentibus.

12 Prædictis vitis cooperantur Sol & Luna, vt causæ vniuersales, & per appropriationem Luna Mercurio & Saturno, Sol Veneri & Marti, simul vterq; Ioui.

13 Si Siriani theologiam ſequamur, rationabile eſt eccleſiaſticæ hierarchiæ ſacerdotes in cœleſti hierarchia anagogicis virtutibus proportionari.

14 Cùm Platonem audimus Palladem & amorem philoſophos deos vocantem, ita intelligamus, vt amor ſit philoſophus ratione viæ, Pallas ratione termini.

15 Per extremorum & medij rationem, cognoſcere poſſumus conuenienter vniuerſi gradus ſic in quinque poſſe diuidi, in ſuper ens, verè ens, non verè ens, non verè non ens, verè non ens.

16 Per ipſum tale, verè tale, ſemper tale, in Platonis doctrina debemus intelligere proprietatem intellectus, animæ, & primorum corporum.

17 Si Siriani doctrinam ſequamur, conueniens eſt poſt vnitatem totalis intellectionis, quæ & trifariam diuiditur, in ſubſtantialem, potentialem & operatiuam, ponere trinarium intellectionis, partialis, ſcilicet participatæ & imaginariæ.

18 Quicquid dicant cæteri Platonici de rationalis animæ partium diſtinctione, aſſero ego ſi id eſt, rationalem partem in & diuidamus, eandem partem vt phantaſiæ coniungitur dici, vt intellectui vt ſibi ipſi.

19 Poſſibile eſt vt pars rationalis animæ noſtræ quam ſecundùm Peripateticos poſſibilem intellectum voco, ad hoc perueniat, vt ſine coniunctione ad phantaſmata diſcurrat & operetur.

20 Perfectiùs & veriùs reperitur pulchritudo in intelligibilib. quàm in ſenſibilib⁹.

21 Cùm dicit Plato, amorem natum ex congreſſu Peniæ & Pori in hortis Iouis, in natalibus Veneris dijs diſcumbentibus: nihil aliud intelligit, quàm in angeli mente tunc primum amorem, id eſt, deſiderium pulchritudinis eſſe natum, cùm in eo idearum ſplendor, imperfectiùs tamen refulſit.

22 Amor de quo in ſympoſio loquitur Plato, in Deo nullo modo eſſe poteſt.

23 Per duplicem Venerem, de qua in ſympoſio Platonis, nihil aliud intelligere debemus, quàm duplicem pulchritudinem, ſenſibilem & intelligibilem.

24 Amor de quo Plotinus loquitur, non eſt cœleſtis amor, de quo Plato in ſympoſio, ſed illius vera & proxima imago.

25 Pugnantia quæ videtur in dictis Orphei & Agotonis, quorum alter amorem antiquiorem omnibus dijs dicit, alter iuniorem, perfectè ſoluemus ſi ad duplex deorum eſſe, intelligibile & naturale reſpexerimus.

26 Pulchritudo eſt in Deo per cauſam, in totali intellectu verè eſſentialiter totaliter, in particulari intellectu verè partialiter eſſentialiter, in anima rationali verè participaliter, in viſibilibus cœli accidentibus imaginariè eſſentialiter totaliter, in ſubcœleſtibus qualitatibus viſibilibus imaginariè partialiter eſſentialiter, in quantitatibus imaginariè participaliter.

27 Cùm dicit Plato, omne quod fit à cauſa fieri, referendum eſt per ſe ad per ſe, & per accidens ad per accidens.

28 Cùm dixit Plato in Timæo, Ex indiuidua diuiduaq; ſubſtantia conflatam animam: per indiuiduam ſubſtantiam animalem intellectum ſignificauit, per diuiduam animalem rationem.

29 Non eſt credendum in doctrina Platonis animam quicquam intelligere per inſpectionem ad ideas, niſi cùm peruenit ad illum ſtatum, qui eſt ſupremus gradus contemplatiuæ perfectionis.

Corollarium. Errant qui credunt ſecundùm Platonem, quod Ea quæ nos quotidie cognoſcimus & intelligimus, in idearum lumine cognoſcamus.

30 Modus cognoſcendi per ideas eſt ille, cuius dixit Plato in Timæo, paucos homines eſſe participes, ſed benè deos omnes.

31 Exponere in fabula Critiæ per quinq; partus, quinq; formas corporis, omnino eſt inconueniens.

32 Per aliam vitam in Epinomide intelligere debemus connexionem partis cum ſuo toto, & credo idem eſſe, quod apud Cabaliſtas dicitur ſeculum neutrum.

33 Qualiter verum ſit quod in Epinomide dicitur, Arithmeticam ſcientiam inter omnes ſpeculatiuas maximè facere ad felicitatem, intelligi poteſt per concluſiones noſtras de mathematicis.

34 Per cœlum in Epinomide, quod dicit Plato, eſſe nobis cauſam omniū bonorū,

f 3 non

non idoneam cœli,sed ipsum cœlum,quod est cœleste animal intelligere debemus.

35 Per necessitatis regnum in symposio Platonis, nihil aliud intelligere debemus quàm superabundantiam naturæ alterius supra naturam eiusdem, & infiniti supra terminum.

36 Per demonstrationem Platonis in Phedro de animæ immortalitate,nec de nostris animis vt Proclus, Hermias, & Sirianus credunt, nec de omni anima,vt Plotinus & Numenius,nec de mundi tantùm anima,vt Possidonius, sed de cœlesti qualibet anima probatur, & concluditur immortalitas.

37 Tempus essentialiter est in incorporeis,participatiuè in corporeis.

38 Tempus vbi habet esse essentiale, habet esse totaliter extra animam.

39 Tempus habet ab anima suum esse participatum, à prima quidem anima per modum effectiuè causalitatis,ab vltima verò per modum obiectiuè consequutionis.

40 Motus primi cœli,& vniuersaliter, quilibet motus siue localis siue alterationis secundario & per accidens tempore mensuratur.

41 Licet natura intellectualis simul omnia intelligat, non tamen hoc est per virtualem & vnitiuam continentiam,sed per mutuam penetrationem formarum, & indissociatam communicationem totius esse participati, id est,formalis.

32 Per demonstrationem Platonis in Phedro de immortalitate animæ, firmius demonstratur æternitas mundi,quàm per vllam rationem Aristotelis in octauo Physicorum.

43 Sicut & videtur & auditur homo ab homine per motionem sensus ad extra,ita & videtur & auditur dæmon ab homine,& à dæmone per motionem sensus ad intra.

44 Cur homo non possit non videri si sit præsens, à rectè disposito in potentia visiua: dæmon autem tunc solùm videatur cùm vult videri, ex modo quo vnusquisque eorum videtur haberi potest.

45 Sensus naturæ,quem ponunt Alchindus,Bacon,Guilelmus Parisiensis,& quidam alij,maximè autem omnes Magi, nihil est aliud quàm sensus vehiculi quem ponunt Platonici.

46 Cùm dicit Plato,Neminem nisi inuitum peccare, nihil aliud intelligitur quàm illud quod Thomas tenet,scilicet, non posse esse peccatum in voluntate,nisi sit defectus in ratione.

47 Prouidentia est statutiuè in Deo,ordinatiuè in intelligentia, exequutiuè in anima,denunciatiuè in cœlo,terminatiuè in toto vniuerso.

48 Non solùm per dicta in Epinomide & Philebo à Platone, in quibus dialogis expressè ponit Plato felicitatem in contemplatione, sed per dicta in Phedro de furore amatorio, constat secundùm Platonem non esse felicitatem in actu amoris, quia furor non est felicitas,sed impetus concitans, vrgens & impellens ad felicitatem.

49 Ex eo nomine,quo Dei nominant amorem,patet diligenter aduertenti, quod in actu amoris non est felicitas.

50 Ista propositio in Phedro: Omnis anima totius inanimati curam habet,simpliciter de quacunq; verè anima, intelligenda est.

51 Ex dicto illo Platonis in Phedro,quod nisi anima hominis ea,quę verè sunt,intuita esset,in hoc animal non venisset, si rectè intelligatur: intelligetur quod opinio Plotini ponens transmigrationem animarum in bruta, non est ad mentem Platonis.

52 Ex oratione Socratis in Phedro ad Pana,habetur completè opinio Platonis de felicitate.

53 Opinio Cratili de nominibus ita est intelligenda, non quòd talia sint nomina, sed quòd talia esse debent si sint recta.

54 Ideo dixit Socrates in Cratilo se somniare circa ideas, quia ideis non vtimur in hoc statu,sed earum imaginibus proximis vel secundarijs.

55 Per vnum in Sophista, intellige vnum in alteritate.

56 Dictum illud in Sophista,qui vnum non dicit,nihil dicit, illud est,quod ab Aristotele dicitur,qui vnum non intelligit, nihil intelligit.

57 Dictum illud Platonis in Sophista de simulacbris, quæ dicit dæmonica Machinatione confecta,& si multis alijs modis possit verificari: conueniens tamen est exponere per hoc,quod illa vt gradum medium in entitate tenent, dæmonico ordini proportionantur.

58 Venatio

58 Venatio illa Socratis, de qua in Prothagora, conuenienter per sex gradus potest sic describi, vt primus sit esse materiæ extrinsecæ, secundus esse particulare immateriale, tertius esse vniuersale, quartus esse rationale, quintus esse particulare intellectuale, sextus esse totale intellectuale, in septimo tanquam sabbatho cessandum est à venatione.

59 Quod dicitur in Euthydemo: Non in habitu, sed actu consistere felicitatem, intellige de actu reflexo.

60 Per id quod in Lachate dicitur, quorumcunque est scientia, nō esse aliam eorundem vt præteritorum, aliam vt præsentium, aliam vt futurorum, illud potest intelligi tritum apud Peripateticos, non esse scientiam nisi vniuersalem.

61 Dictum illud Platonis in Gorgia, si orator scit iusta, est iustus, dico absolutè secundum se nō vt ad hominem, tantum posse saluari, si vnum ab alio esse intelligamus non formaliter, sed illatiuè.

62 Licet ratio Platonis in Phedone per viam contrariorum absolutè non concludat, expositis tamen à Cebete ad hominem, aliquid concludit.

Conclusiones numero X. secundùm opinionem propriam in doctrina Abucaten Auenam, qui dicitur author de causis.

1 Cùm dixit Abucate Auenas, animam esse supra tempus, intelligendum est de anima absoluta secundùm substātiam, præscindendo ab omni operatione quæ competit ei in quantum est anima.

2 Cùm dicit Abucaten, omnis anima nobilis tres habet operationes, diuinam, intellectualem, & animalem: ita est intelligendum, quòd primam habeat per imaginem proportionalitatis, secundam per formalitatem participationis, tertiam per proprietatem essentialitatis.

3 Cùm dixit Abucaten, omnem causam primariam plus influere, per plus intelligas eminentiam modi causandi, & intimitatem eius quod in re producitur.

4 Quamuis dicit Abucaten, quod esse quod est primum creatum, est super intelligentiam, non credas tamen illud secundū hypostasim esse distinctū ab intelligentia.

5 Cùm dixit Abucaten, causam primam superiorē esse omni narratione, nō tàm propter id habet veritatem quod primo affert, quia scilicet causam ante se non habet, quàm propter id quod secūdario innuit, quia omnia intelligibile vnialiter antecedit.

6 Quod dicit Abucaten, intelligentiam esse substantiam quæ non diuiditur, maximè est verum, per indiscretam in ea intelligibilium ad inuicem penetrationem.

7 Ex præcedenti conclusione potest haberi, quomodo intelligendum est dictum Abucaten, quòd omnis intelligentia est plena formis.

8 Per vltimam propositionem Abucaten possumus intelligere, quid sibi velit illa diuisio, quam fecit Plato in principio tractatus Timæi, & possumus scire, quod sub ea non comprehenditur anima nisi per viam extremalis combinationis.

9 Ex antepenultima propositione Albucaten colligi potest, quod declinare plus ad sensum quàm ad intellectum, non est animæ vt anima est, sed vt cadens est.

10 Cùm dicit Abucaten intelligentiam vt diuina est regere res, intelligendum est de regimine statuitiuo non ordinatiuo, qui ei competit vt intelligentia est.

Conclusiones de Mathematicis secundùm opinionem propriam num. LXXXV.

1 Mathematicæ non sunt veræ scientiæ.

2 Si felicitas sit in speculatiua perfectione, mathematicæ nō faciunt ad felicitatē.

3 Mathematicæ scientiæ non sunt propter se, sed vt via ad alias sciētias quærendæ.

4 Sicut subiecta mathematicorum si absolutè accipiantur, intellectum nihil perficiunt: ita si vt imagines accipiantur superiorum immediatè nos ad intelligibilium speculationem manu ducunt.

5 Sicut dictū Aristotelis de antiquis dicentis, quòd ideo errârunt in physica contemplatione, quia mathematicè res physicas tractârunt: verum esset, si illi materialiter mathematica non formaliter accepissent: ita est verissimum modernos, qui de naturalibus mathematicè disputant, naturalis philosophiæ fundamenta destruere.

6 Nihil magis nociuum Theologo, quàm frequens & assidua in mathematicis Euclidis exercitatio.

7 Sicut medicina mouet spiritus principaliter vt regunt corpus, ita musica mouet spiritus, vt seruiunt animæ.

8 Medicina sanat animam per corpus, musica autem corpus per animam.

9 Per Arithmeticam non materialem, sed formalem, habetur optima via ad prophetiam naturalem.

10 Ioachim in prophetijs suis alia via non processit, quàm per numeros formales.

11 Per numeros habetur via ad omnis scibilis inuestigationem & intellectionẽ, ad cuius conclusionis verificationem polliceor me ad infrà scriptas 74. quæstiones per viam numerorum responsurum.

Quæstiones ad quas pollicetur se per numeros responsurum.

1 Vtrum sit Deus.
2 Vtrum sit infinitus.
3 Vtrum sit causa omnium rerum.
4 Vtrum sit simplicissimus.
5 Vtrum sit intelligens.
6 Quomodo Deus intelligat.
7 An sit dare naturam superiorem natura intellectuali.
8 An esse quiditatiuum rei sit intimius esse quod habeat res.
9 Quid de humanitate in sua præcisissima abstractione possit prędicari, & q̃d nõ.
10 Quomodo elementa sint in cœlo.
11 Quis modus debeat teneri in inuestigatione vniuscuiusq; scibilis.
12 Vtrum supra naturã rerum corporaliũ sit dare naturã rationalẽ incorpoream.
13 Vtrum supra naturam rationalem sit dare naturam intellectualem.
14 Vtrum inter naturam rationalem & intellectualem sit aliqua natura media.
15 Vtrum inter naturam intellectualem & Deum sit aliqua natura media.
16 Vtrum in aliqua natura contradictoria se compatiantur.
17 Vtrum in aliqua natura coincidant contradictoria.
18 Quis numerus annorum sit naturaliter debitus vitæ boni malive hominis.
19 Quis sit numerus annorum naturaliter debitus vitæ hominis.
20 Quot sint gradus principales naturarum vniuersi.
21 Vtrum natura corporea vt talis sit actiua vel tantùm sit passiua.
22 Quid dicat corpus.
23 Vtrum sint in materia dimensiones interminatæ.
24 Vtrum sit melius, Deum causare res, quàm non causare.
25 Vtrum creatio rerum ad extra, procedat necessariò à diuina essentia in tribus personis hipostatizata.
26 Vtrum inter causam & causatum necessariò mediet aliquid.
27 Vtrum rectè multitudo scibiliũ ad decẽ prædicamentorũ numerũ sit reducta.
28 Quæ sit differentia inter modum intelligendi angelorũ, & animarũ rationaliũ.
29 Quæ sit differentia inter modum intelligendi Dei & angelorum.
30 Vtrum natura angelica sit quodammodo omnia.
31 Vtrum natura rationalis sit quodammodo omnia.
32 Vtrum possint esse plures dij.
33 Vtrum detur infinitum in natura.
34 Quomodo differat infinitas quam Theologi attribuunt Deo ab illa, quam dicunt philosophi impossibile esse dari.
35 Vtrum Deus sit omnia in omnibus.
36 Quomodo differat esse creaturarum ab esse Dei.
37 Quæ pertineant ad considerationem Theologi.
38 Quando futura sit seculi consummatio.
39 Quis & qualis erit rerum status in seculi consummatione.
40 Quæ opinio verior de trinitate, Arrij, Sabellij, Eucliph, aut fidei catholicæ.
41 Vtrum formæ sensibiles sint intelligibiliter in angelo.
42 Vtrum in angelo sit aliud quàm intelligens, intellectio, & intellectum.
43 Vtrum hæc in angelo realiter, an ratione distinguantur.
44 Vtrum sit eadem natura mouentis, & moti motu physico.
45 Vtrum sit dare aliquid quod secundum suam naturam sit pura potentia, quam philosophi vocant, materiam primam.

46 Vtrum

46 Vtrum mediatè vel immediatè & quomodo materia prima dependeat à Deo.
47 Vtrum omne quod est infra Deum, sit compositum ex actu & potentia.
48 Vtrum sit materia eiusdem rationis in omnibus.
49 Vtrum aliqua res creata possit esse immunis ab imperfectione.
50 Quæ naturæ sint aptæ felicitati.
51 Vtrum felicitas consistat in intellectu an in voluntate.
52 Vtrum quantitas sit per se vel participatiuè visibilis.
53 Vtrum natura intellectualis sit Deo semper vnita.
54 Vtrum in natura intellectuali plus sit imperfectionis quàm perfectionis.
55 Cuius naturæ propria sit vera mobilitas.
56 Vtrum animæ conueniat modus scientiæ per viam numerorum.
57 Quis sit primus modus prædicandi per se.
58 Quis sit secundus modus prædicationis per se.
59 Vtrum diffinitio inuestigetur per demonstrationem.
60 Quare solùm de inhærentia passionis ad subiectum habetur scientia.
61 Vtrum anima rationalis sit materialis.
62 Vtrum sit incorruptibilis.
63 Vtrum vniuersaliter intelligat.
64 Vtrum sicut est dare mundum sensibilem, ita sit date mundum intelligibilem.
65 Vtrum sit maior vel minor numerus separatarum specierum quàm materialiū.
66 Quare in opere secundæ diei non est dictum: Et vidit Deus quoniam bonum.
67 Quare sexta numeratio homo dicitur.
68 Quare sex diebus dicitur Deus omnia perfecisse.
69 Quid significat Deum septima die quieuisse.
70 Vtrum distinguatur irascibilis à concupiscibili.
71 Quæ sit distinctio inter potentias animæ cognoscitiuas.
72 Cur homines naturaliter appetant victoriam.
73 Cur naturalis sit homini modus cognoscēdi per rationē phantasiæ coniunctā.
74 Vtrum in cœlo sint descripta & significata omnia cuilibet scienti legere.

Conclusiones numero XV. secundùm propriam opinionem de intelligentia dictorum Zoroastris & expositorum eius Chaldæorum.

1 Quod dicunt interpretes Chaldæi super primum dictum Zoroastris, De scala à tartaro ad primum ignem: nihil aliud significat, quàm seriem naturarum vniuersi à non gradu materiæ ad eum, qui est super omnem gradum graduatè protensum.

2 Ibidem dico, interpretes nihil aliud per virtutes mysteriales intelligere quàm naturalem magiam.

3 Quod dicunt interpretes super dictum secundum Zoroastris de duplici aëre, aqua & terra: nihil aliud sibi vult, nisi quodlibet elementum, quod potest diuidi per purum & impurum, habere habitatores rationales & irrationales: quod verò purum est tantùm, rationales tantùm.

4 Ibidem per radices terræ nihil aliud intelligere possunt quàm vitā vegetalem, conuenienter ad dicta Empedoclis, qui ponit transanimationem etiam in plantas.

5 Ex dicto illo Zoroastris, Ha Ha Hos, terra deflet vsq; ad filios, sequendo expositionem Osiæ Chaldæi, expressam habemus veritatem de peccato originali.

6 Dicta interpretum Chaldæorum super 11. aphorismo de duplici ebriatione Bacchi & Sileni, perfectè intelligentur per dicta Cabalistarum de duplici vino.

7 Quæ dicunt interpretes super 14. aphorismo, perfectè intelligentur per ea, quæ dicunt Cabalistæ de morte osculi.

8 Magi in 17. aphorismo nihil aliud intelligunt per triplex indumentum, ex lino, panno & pellibus, quàm triplex animæ habitaculum, cœleste, spiritale, & terrenum.

9 Poteris ex præcedenti conclusione aliquid intelligere de pelliceis tunicis, quas sibi fecit Adam, & de pellibus quæ erant in tabernaculo.

10 Per canem nihil aliud intelligit Zoroaster, quàm partem irrationalem animæ & proportionalia. Quod ita esse videbit, qui diligēter dicta omnia expositorum considerauerit, qui & ipsi sicut & Zoroaster ænigmaticè loquuntur.

11 Dictum illud Zoroastris, nec exeas cùm transit lictor, perfectè intelligetur per illud

illud Exodi, quando sunt prohibiti Israelitæ exire domos suas in transitu angeli interficientis primogenita Aegyptiorum.

12 Per Sirenam apud Zoroastrem nihil aliud intelligas quàm partem animæ rationalem.

13 Per puerum apud interpretes nihil aliud intelligibile quàm intellectum.

14 Per dictum illud Zoroastris, adhuc tres dies sacrificabitis, & non vltrà, apparuit mihi per Arithmeticam superioris Merchianæ illos computandi dies esse, in eo dicto expressè prædictum aduentum Christi.

15 Quid sit intelligendum per capras apud Zoroastrem, intelligit qui legerit in libro Bair quæ sit affinitas capris & quæ agnis cum spiritibus.

Conclusiones Magicæ numero XXVI. secundùm opinionem propriam.

1 Tota Magia, quæ in vsu est apud Modernos, & quam meritò exterminat ecclesia, nullam habet firmitatem, nullum fundamentum, nullam veritatem, quia pendet ex manu hostium primæ veritatis, potestatum harum tenebrarum, quæ tenebras falsitatis, malè dispositis intellectibus obfundunt.

2 Magia naturalis licita est, & non prohibita, & de huius scientiæ vniuersalibus theoricis fundamētis pono infrà scriptas conclusiones secundùm propriā opinionē.

3 Magia est pars practica scientiæ naturalis.

4 Ex ista conclusione & cōclusione paradoxa dogmatizante 47. sequitur, quòd Magia sit nobilissima pars scientiæ naturalis.

5 Nulla est virtus in cœlo aut in terra seminaliter & separata, quam & actuare & vnire magus non possit.

6 Quodcunq; fiat opus mirabile, siue sit magicum, siue cabalisticum, siue cuiuscunq; alterius generis, principalissimè referendum est in Deum gloriosum & benedictum, cuius gratia supercœlestes mirabilium virtutum aquas super contemplatiuos homines bonæ voluntatis quotidie pluit liberaliter.

7 Non potuerunt opera Christi, vel per viam Magiæ, vel per viam Cabalæ fieri.

*// .... 8 Miracula Christi non ratione rei factæ, sed ratione modi faciendi suæ diuinitatis argumentum certissimum sunt.

*ʃ, ... 9 Nulla est scientia, quæ nos magis certificet de diuinitate Christi, quàm Magia & Cabala.

10 Quod Magus homo facit per artem, facit natura naturaliter faciendo hominē.

11 Mirabilia artis Magicæ non fiunt nisi per vnionem & actuationem eorum, quæ seminaliter & separatæ sunt in natura.

12 Forma totius Magicæ virtutis est ab anima hominis stante, & non cadente.

13 Magicam operari non est aliud quàm maritare mundum.

14 Si qua est natura immediata nobis, quæ sit vel simpliciter vel saltem vt multum rationaliter rationalis, Magicam habet in summo, & eius participatione potest in hominibus esse perfectior.

15 Nulla potest esse operatio Magica alicuius efficaciæ, nisi annexum habeat opus Cabalæ explicitum vel implicitum.

16 Illa natura, quæ est Orizon temporis æternalis, est proxima Mago, sed infra eū.

17 Illius naturę, quæ est Orizon temporis & ęternitatis propria est Magia, inde est petenda per modos debitos notos sapientibus.

18 Illius natura quæ est Orizon æternitatis temporalis, est Mago proxima, sed super eum & ei propria est Cabala.

19 Ideo voces & verba in Magico opere efficaciam habent, quia illud in quo primum Magicam exercet natura, vox est Dei.

20 Quælibet vox virtutem habet in Magia, inquantum Dei voce formatur.

21 Non significatiuæ voces plus possunt in Magia, quàm significatiuæ, & rationē conclusionis intelligere potest, qui est profundus ex præcedenti conclusione.

22 Nulla nomina vt significatiua, & inquantū nomina sunt, singula & p se sumpta, in Magico opere virtutē habere possunt, nisi sint Hebraica, vel inde proximè deriuata.

23 Quilibet numerus præter ternarium & denarium sunt materiales in Magia, isti formales sunt, & in Magica Arithmetica sunt numeri numerorum.

24 Ex secretioris philosophiæ principijs necesse est confiteri, plus posse characteres &

res & figuras in opere Magico, quàm possit quæcunq; qualitas materialis.

25 Sicut characteres sunt proprij operi Magico, ita numeri sunt proprij Cabalæ, medio existente inter vtrosq; & appropriali per declinationē ad extrema vsu literarū.

26 Sicut per primi agentis influxum si sit specialis & immediatus, fit aliquid quod non attingitur per mediationem causarum, ita per opus Cabalæ si fit pura Cabala & immediata fit aliquid, ad quod nulla Magia attingit.

Conclusiones numero XXXI. secundùm propriam opinionem de modo intelligendi hymnos Orphei secundùm Magiam, id est, secretam diuinarum rerum naturaliumq; sapientiam à me primùm in eis repertam.

1 Sicut secretam Magiam à nobis primùm ex Orphei hymnis elicitam, fas nō est in publicum explicare: ita nutu quodam vt in infrà scriptis fiet conclusionibus eam ꝑ aphorismorum capita demonstrasse vtile erit ad excitādas contemplatiuorū mentes.

2 Nihil efficacius hymnis Orphei in naturali Magia, si debita musica, animi intētio, & cæteræ circumstantiæ, quas norunt sapientes, fuerint adhibitæ.

3 Nomina deorum, quos Orpheus canit, non decipiētium dæmonum, à quibus malum & non bonum prouenit, sed naturalium virtutum, diuinarumq; sunt nomina, à vero Deo in vtilitatem maximè hominis, si eis vti sciuerit, mundo distributarum.

4 Sicut hymni Dauid operi Cabalæ mirabiliter deseruiunt, ita hymni Orphei operi verè licitæ, & naturalis Magiæ.

5 Tantus est numerus hymnorum Orphei, quantus est numerus, cum quo Deus triplex creauit seculum, sub quaternarij Pythagorici forma numeratus.

6 Quantumcunq; virtutum naturalium vel diuinarum eadem est proprietas Analogica, idem etiam nomen, idem hymnus, idem opus, seruata proportione, & qui tentauerit exponere videbit correspondentiam.

7 Qui nescierit perfectè sensibiles proprietates per viam secretæ Analogiç intellectuarizare, nihil ex hymnis Orphei sanum intelliget.

8 Qui profundè & intellectualiter diuisionem vnitatis Venereæ in trinitatem Gratiarum, & vnitatis fatalis, in trinitatem Parcarum, & vnitatis Saturniæ in trinitatem Iouis, Neptuni & Plutonis intellexerit, videbit modum debitè procedēdi in Orphica theologia.

9 Idem sunt Curetes apud Orpheum, & potestates apud Dionysium.

10 Qui præcedentis conclusionis opus attentauerit, adhibeat opus Cabalæ secundùm appropriatata timori Isaac.

11 Frustra Palæmonem & Leucotheam adibit, qui Nereum non attraxerit, nec Nereum attrahet, qui circa primariam animalem trinitatem operatus non fuerit.

12 Per octonarium numerum hymnorum maritimorum, corporalis naturæ nobis proprietas designatur.

13 Idem est Typhon apud Orpheum, & Zamael in Cabala.

14 Si quis in opere præcedentis conclusionis intellectualiter operabitur, per meridiem ligabit septentrionem, si verò mundialiter per totum operabitur, iudicium sibi operabitur.

15 Idem est nox apud Orpheum, & Ensooh in Cabala.

16 Ex præcedenti conclusione potest quis rectiùs exponere quàm exponat Proclus, quid sibi velit illud dictum theologi inducentis opificem mundi, noctem consulentem de opificio mundano.

17 Ex eisdem dictis potest intelligi, cur in symposio Adiotima Poros consilij filius, & Iesus in sacris literis angelus magni consilij nominetur.

18 Anima aquea vt inferiora generat, superiora contemplatur, in seipsa se sistit, triplici hymno, Maris, Neptuni & Oceani ab Orpheo decantatur.

19 Nihil habebit firmum in opere, qui Vestam non attraxerit.

20 Per septenarium hymnorum paternæ menti attributorum, Prothogni, Palladis, Saturni, generis Rheæ, legis Bacchi, potest intelligens & profundus contemplator de seculi consummatione aliquid coniectare.

21 Opus præcedentium hymnorum nullum est sine opere Cabalæ, cuius est proprium practicare omnem quantitatem formalem, continuam & discretam.

22 Qui

22 Qui Heroas in duplices non diuiserit, natiuos & aduentitios, sæpè errabit.

23 Qui Apollinem adibit, mediabit opus per Bacchum Tnetericum, & consummabit per nomen ineffabile.

24 Non inebriabitur per aliquē Bacchū, qui suæ Musæ prius copulatus nō fuerit.

25 Per quaternarium hymnorum primæ formæ mundanæ attributorum sui formabilis natura nobis designatur.

26 Qui perfectè in animam redierit, primæ formæ suam formam æquauerit.

27 Qui præcedentis conclusionis opus tentauerit, Iouem adibit tertium, vt viuentem non vt viuificantem.

28 Frustra adit naturam & Protheum, qui Pana non attraxerit.

29 Sicut post vniuersalem animationem est particularis animatio: ita post vniuersalem prouidentiam est particularis prouidentia.

30 Ex præcedenti cōclusione sciri potest, cur Ouidius in execratione in Ibin, postquam inuocauit nomen quod terram regit & aquam, Terram inuocat & Neptunum.

31 Qui annotauerit diligenter dicta ab Aristotele in expositione definitionis de anima, videbit cur Orpheus Palladi & Veneri vigilantiam attribuerit.

Conclusiones Cabalisticæ numero LXXI. secundùm opinionem propriam, ex ipsis Hebræorum sapientum fundamentis Christianam religionem maximè confirmantes.

1 Quicquid dicant cæteri Cabalistæ, ego prima diuisione scientiam Cabalæ in scientiam Sephirot & Semot, tanquam in practicam & speculatiuam distinguerem.

2 Quicquid dicant alij Cabalistæ, ego partem speculatiuam Cabalæ quadruplicem diuiderem, correspondentes quadruplici partitioni philosophiæ, quam ego solitus sum afferre. Prima est scientia, quam ego voco Alphabetariæ reuolutionis, correspondentem parti philosophię, quam ego philosophiam catholicam voco. Secunda, tertia & quarta pars est triplex Merchiana, correspondentes triplici philosophiæ particularis, de diuinis, de medijs & sensibilibus naturis.

3 Scientia quæ est pars practica Cabalæ, practicat totam metaphysicam formalem & theologiam inferiorem.

4 Ensoph non est alijs numerationibus connumeranda, quia est illarum numerationum vnitas abstracta & connumerata, non vnitas coordinata.

5 Quilibet Hebræus Cabalista secundùm principia & dicta scientiæ Cabalæ, cogitur ineuitabiliter concedere de trinitate & qualibet persona diuina, Patre, Filio, & Spiritu sancto illud præcisè sine additione, diminutione aut variatione, quod ponit fides catholica Christianorum.

Corollarium. Non solùm qui negant trinitatem, sed qui alio modo eam ponunt, quàm ponat Catholica ecclesia, sicut Arriani, Sabelliani, & similes, redargui possunt manifestè si admittantur principia Cabalæ.

6 Tria magna Dei nomina quaternarij, quę sunt in secretis Cabalistarum per mirabilem appropriationem tribus personis Trinitatis ita debere attribui, vt nomen * sit Patris, nomen * sit Filij, * nomen sit Spiritus sancti, intelligere potest, qui in scientia Cabalæ fuerit profundus.

7 Nullus Hebræus Cabalista potest negare, quod nomen Iesu, si eum secundùm modum & principia Cabalæ interpretemur, hoc totum præcisè & nihil aliud significat, id est, Deum, Dei filium Patrisq́; sapiētiam per tertiam diuinitatis personam, quæ est ardentissimus amoris ignis, naturæ humanæ in vnitate suppositi vnitum.

8 Ex præcedenti conclusione intelligi potest, cur dixerit Paulus: Datum esse Iesu nomen, quod est super omne nomen, & cur in nomine Iesu dictum sit, omni genu flecti, cœlestium, terrestrium, & infernorum, quod etiam est maximè Cabalisticum, & potest ex se intelligere, qui est profundus in Cabala.

9 Si qua est de nouissimis temporibus humana cōiectura, inuestigare possumus per secretissimam viam Cabalæ futuram esse consummationem seculi, hinc ad annos quingentos, & quatuordecim, & dies viginti quinq;.

10 Illud quod apud Cabalistas dicitur * illud est sine dubio, quod ab Orpheo Pallas, à Zoroastre paterna mens, à Mercurio Dei filius, à Pythagora sapientia, à Parmenide sphæra intelligibilis nominatur.

11 Modus quo rationales animę per archangelum Deo sacrificantur, qui à Cabalistis

listis non exprimitur, non est nisi per separationem animæ à corpore, non corporis ab anima nisi per accidens, vt contigit in morte osculi, de quo scribitur, preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

12 Non potest operari per puram Cabalam, qui nō est rationalitet intellectualis.

13 Qui operatur in Cabala sine admixtione extranei, si diu erit in opere, morietur ex binsica, & si errabit in opere aut non purificatus accesserit, deuorabitur ab Azazele per proprietatem iudicij.

14 Per literam Scin, quæ mediat in nomine Iesu, significatur nobis Cabalisticè, quod tum perfectè quieuit tanquàm in sua perfectione mundus, cùm Iod cōiunctus est cum Vau, quod factum est in Christo, qui fuit verus Dei filius & homo.

15 Per nomen Iod, he, vau, hé, quod est nomen ineffabile, quod dicunt Cabalistæ futurum esse nomen Messiæ, euidenter cognoscitur futurum eum Deum Dei Filium, per Spiritum sanctum hominem factum, & post eum ad perfectionem humani generis super homines paracletum descensurum.

16 Ex mysterio trium literarum, quæ sunt in dictione Sabath, id est * possumus interpretari Cabalisticè tunc sabatizare mundum, cùm Dei Filius sit homo, & vltimo futurum sabbathum, cùm homines in Dei filium regenerabuntur.

17 Qui sciuerit quid est vinum purissimum apud Cabalistas, sciet cur dixerit Dauid: Inebriabor ab vbertate domus tuæ, & quam ebrietatem dixerit antiquus vates Musæus esse felicitatem, & quid significent tot Bacchi apud Orpheum.

18 Qui coniunxerit Astrologiam Cabalæ, videbit, quòd sabbathizare & quiescere conuenientius fit post Christum die dominico, quàm die sabbathi.

19 Si dictum illud prophetæ, Vendiderunt iustū argento, Cabalisticè exponamus, nihil aliud nobis significat, quàm hoc scilicet, vt Deus redēptor venditus fuit argēto.

20 Si interpretationem suam aduerterint Cabalistæ super hac dictione * , quæ significat tunc, de Trinitatis mysterio multum illuminabuntur.

21 Qui coniunxerit dictum Cabalistarum dicentium quòd illa numeratio, quæ dicitur iustus & redemptor, dicitur etiam Ze, cum dicto Thalmutistarum dicentium, quod Isaac ibat sicut Ze portans crucem suam, videbit quod illud, quod fuit in Isaac præfiguratum, fuit adimpletum in Christo, qui fuit verus Deus venditus argento.

22 Per dicta Cabalistarum de rubedine Esau: & dictū illud, quod est in libro Bresit Rhaba, quod Esau fuit rubeus, & rubeus eum vlciscetur, de quo dicitur, quare rubeū vestimētum tuum, habetur expresse, quòd Christus, de quo nostri doctores eundem textum exponunt, ille erit, qui vltionem faciet de virtutibus immundis.

23 Per illud dictum Hieremiæ, lacerauit verbum suum, secundùm expositionem Cabalistarum habemus intelligere, quod Deum sanctum & benedictum lacerauit Deus pro peccatoribus.

24 Per responsionem Cabalistarum ad quæstionem, quare in libro numerorum coniuncta est particula mortis Mariæ, particula vitulæ rufæ: & per expositionem eorum super eo passu, vbi Moyses in peccato viruli dixit, Dele me: & per dicta in libro Zoar super eo textu: Et eius liuore sanati sumus, redarguuntur ineuitabiliter Hebræi dicentes, non fuisse conueniens, vt mors Christi satisfaceret pro peccato humani generis.

25 Quilibet Cabalista habet concedere, quòd Messias eos à captiuitate diabolica & non temporali erat liberaturus.

26 Quilibet Cabalista habet concedere ex dictis doctorum huius scientiæ hoc manifestè dicentium, quòd Peccatum originale in aduentu Messiæ expiabitur.

27 Ex principijs Cabalistarum euidenter elicitur quod per aduentum Messiæ tolletur circumcisionis necessitas.

28 Per dictionem * , quæ bis ponitur in illo textu, In principio creauit Deus cœlum & terram, ego credo significari à Moyse creationem naturę intellectualis, & naturę animalis, quę naturali ordine pręcessit creationem cœli & terrę.

29 Quod dicitur à Cabalistis, quod linea viridis girat vniuersum, conuenientissimè dicitur ad conclusionem vltimam, quam diximus ex mente Porphirij.

30 Necessariò habent concedere Cabalistę secundum sua principia, quòd verus Messias futurus est talis, vt de eo verè dicatur, quod est Deus & Dei filius.

31 Cùm audis Cabalistas ponere in Thesua informitatem, intellige informitatem per accidentiam ad formalitatem non per priuationem.

32 Si duplex aleph, quod est in textu, Non auferetur sceptrum, &c. coniunxerimus ad duplex aleph quod est in textu, Deus possedit me ab initio, & duplex aleph quod est in textu. Terra autem erat inanis, per viam Cabalæ intelligemus, ibi Iacob de illo vero Messia locutum, qui fuit Iesus Nazarenus.

33 Per hanc dictionem, quæ scribitur per Aleph, Iod & Schin (& significat virum) quæ Deo attribuitur, cùm dicitur vir belli, de trinitatis mysterio per viam Cabalæ perfectissimè admonemur.

34 Per nomen quod tribus literis scribitur, he, vau, & aleph, quod nomē Deo proprijssimè attribuitur, & maximè conuenienter, non solùm ad Cabalistas, qui hoc expressè sæpius dicunt, sed etiam ad theologiam Dionysij Areopagitæ, per viam Cabalæ Trinitatis mysterium cum possibilitate incarnationis nobis declaratur.

35 Si Deus in se vt infinitum, vt vnum, & secūdum se intelligatur, vt sic nihil intelligimus ab eo procedere, sed separationē à rebus, & omnimodam sui in seipso clausionem, & extrema in remotissimo suæ diuinitatis recessu profundā ac solitariam retractionem, de eo intelligimus ipso penitissimè in abysso suarum tenebrarum se contegentē, & nullo modo in dilatatione ac profusione suarum bonitatum ac fontani splendoris se manifestante.

36 Ex præcedenti conclusione intelligi potest, cur dicatur apud Cabalistas, quòd Deus induit se decem vestimentis, quando creauit seculum.

37 Qui intellexerit in dextrali coordinatione subordinationem pietatis ad sapientiam, perfectè intelliget per viam Cabalæ, quomodo Abraham in die suo per rectam lineam vidit diem Christi & gauisus est.

38 Effectus qui sunt sequuti post mortem Christi, debent conuincere quemlibet Cabalistam, quod Iesus Nazarenus fuit verus Messias.

39 Ex hac conclusione & trigesima superiùs posita sequitur, quod quilibet Cabalista habet concedere, quod interrogatus Iesus quis esset, rectissimè respōdit dicens, Ego sum principium qui loquor vobis.

40 Hoc habent ineuitabiliter cōcedere Cabalistæ, quòd verus Messias per aquam homines purgabit.

41 Sciri potest in Cabala per mysterium Mem clausi, cur post se Christus miserit paracletum.

42 Scitur per fundamenta Cabalæ, quàm rectè dixerit Iesus, Antequam nasceretur Abraham, ego sum.

43 Per mysterium duarum literarum Vau & Iod, scitur quomodo ipse Messias vt Deus fuit principium suipsius vt homo.

44 Scitur ex Cabala per mysterium partis septentrionalis, cur iudicabit Deus seculum per ignem.

45 Scitur in Cabala apertissimè, cur Dei filius cum aqua baptismi venerit, & Spiritus sanctus cùm igne.

46 Per eclipsationem Solis, quæ accidit in morte Christi, sciri potest secundum fundamenta Cabalæ, quod tunc passus est filius Dei & verus Messias.

47 Qui sciet proprietatem Aquilonis in Cabala, sciet cur Sathan Christo promisit regna mundi si eadens eum adorasset.

48 Quicquid dicant cæteri Cabalistæ, ego decem sphæras, sic decem numerationibus correspondere dico, vt ab ædificio incipiendo, Iupiter sit quartæ, Mars quintæ, Sol sextæ, Saturnus septimæ, Venus octauæ, Mercurius nonæ, Luna decimæ, tum supra ædificium firmamentū tertiæ, primū mobile secundæ, cœlum empyreū primæ.

49 Qui sciuerit correspondentiam decem præceptorum ad prohibentia per coniunctionem veritatis Astrologicæ cum veritate theologica, videbit ex fundamento nostro præcedentis conclusionis, quicquid alij dicant Cabalistæ: Primum præceptū primæ numerationi correspondere, secundum secundæ, tertium tertiæ, quartum septimę, quintum quartę, sextum quintę, septimum nonę, octauum octauę, nonum sextę, decimum decimę.

50 Cùm dicunt Cabalistę à septima & octaua petendos filios, ita dicas in Merchiana

chiana inferiori accipi, vt ab vna petatur vt det, ab altera ne prohibeat, & quæ det & quæ prohibeat, poteſt intelligere ex præcedentibus concluſionibus, qui fuerit intelligens in Aſtrologia & Cabala.

51 Sicut fuit Luna in Salomone, ita fuit plenus Sol in vero Meſſia, qui fuit Ieſus, & de correſpondentia ad diminutionem in Sedechia poteſt quis coniectare ſi profundat in Cabala.

52 Ex præcedenti concluſione intelligi poteſt, cur euangeliſta Matthæus in quatuordecim illis generationibus ante Chriſtum quaſdam dimiſerit.

53 Cùm fieri lucem nihil ſit aliud quàm participare lucem, conueniens eſt valde illa Cabaliſtarum expoſitio, vt in li, fiat lux, per lucem ſpeculum lucens intelligamus, & in li, facta eſt lux, ſpeculum non lucens.

54 Quod dicunt Cabaliſtæ, beatificandos nos in ſpeculo lucente repoſito ſanctis in futuro ſeculo, idem eſt præcisè ſequendo fundamenta eorum, cum eo, quod nos dicimus beatificandos ſanctos in Filio.

55 Quod dicunt Cabaliſtæ lumen repoſitum in ſextuplo lucere plus quàm lumen relictum, mirabiliter conuenit Arithmeticæ Pythagoricæ.

56 Qui ſciuerit explicare quaternarium in denariū, habebit modum ſi ſit peritus Cabalæ deducendi ex nomine ineffabili nomen 72. literarum.

57 Per præcedentem concluſionem poteſt intelligens in Arithmetica formali intelligere, quod operari per Scemamphoras eſt proprium rationalis naturæ.

58 Rectius foret illud Becadmin, quod ponit gloſſa Chaldaica ſuper dictionem Breſit, exponere de ſapiētialibus ideis, quàm de triginta duabus vijs vt dicunt alij Cabaliſtæ, vtrunq; tamen eſt rectum in Cabala.

59 Qui profundè conſiderauerit quadruplicem rerum ſtatum, primo vnionis & ſtabilitate manſionis, ſecundo proceſſionis, tertio reuerſionis, quarto beatificæ reunionis, videbit literam Beth cum prima litera, primum, cum media, medium, cum vltimis, vltima operari.

60 Ex præcedenti concluſione poteſt contēplatiuus homo intelligere, cur lex Dei à Beth litera incipit, de qua ſcribitur, quod eſt immaculata, quod erat cum eo cuncta componens, quod eſt conuertens animas, quod facit dare fructum in tempore ſuo.

61 Per eandem concluſionem ſciri poteſt, quod idem filius qui eſt ſapiētia Patris, eſt qui omnia vnit in Patre, & per quem omnia facta ſunt, & à quo omnia conuertuntur, & in quo demum ſabbathizant omnia.

62 Qui profundè conſiderauerit nonenarium beatitudinum numerum, de quo apud Matthæum in euangelio, videbit illas mirabiliter conuenire nouenario nouem numerationum, quæ ſunt infra primam, quæ eſt inacceſſibilis diuinitatis abyſſus.

63 Sicut Ariſtoteles diuiniorem philoſophiam, quam philoſophi antiqui ſub fabulis & apologis velārunt, ipſe ſub philoſophicæ ſpeculationis facie diſſimulauit, & verborum breuitate obſcurauit, ita Rabi Moyſes Aegyptius in libro, qui à Latinis dicitur dux neutrorum, dum per ſuperficialem verborum corticem videtur cum philoſophis ambulare, per latentes profundi ſenſus intelligentias myſteria complectitur Cabalæ.

64 In textu, Audi Iſraël Dominus Deus noſter dominus vnus, rectius eſt, vt intelligatur ibi collectio ab inferiori ad ſuperius, & à ſuperiori ad inferius, quàm ab inferiori ad ſuperius bis.

65 Rectius eſt, vt Amen Tipheret dicat & regnum, vt per viam numeri oſtenditur, quàm quod dicat regnum tantum, vt quidam volunt.

66 Ego animam noſtrā ſic decem Sephirot adapto, vt per vnitatem ſuam ſit cum prima, per intellectum cum ſecunda, per rationem cum tertia, per ſuperiorem concupiſcibilem cum quarta, per ſuperiorem iraſcibile cum quinta, per liberum arbitrium cum ſexta. & per hoc totum vt ad ſuperiora ſe cōnertitur cum ſeptima, vt ad inferiora cum octaua, & mixtum ex vtroq; potius per indifferentiam vel alternariam adhæſionem quàm ſimultaneam continentiam cum nona, & per potēriam qua inhabitat primum habitaculum cum decima.

67 Per dictum Cabaliſtarum, quod Cœli ſunt ex igne & aqua, ſimul & veritatem theologicam de ipſis Sephiroth nobis manifeſtat, & philoſophicam veritatem, quod

 elemen-

elementa in coelo sint tantùm secundum actiuam virtutem.

68 Qui sciuerit quid sit denarius in Arithmetica formali, & cognouerit naturam primi numeri sphærici, sciet illud quod ego adhuc apud aliquem Cabalistam non legi, & est, quòd sit fundamentum secreti magni Iobelei in Cabala.

69 Ex fundamento præcedentis conclusionis sciri pariter potest, secretum quinquaginta portarum intelligentię, & millesimæ generationis, & regni omniū seculorū.

70 Per modum legendi sine punctis in lege, & modus scribēdi res diuinas, & vnialis continentia per indeterminatum ambitum rerum diuinarum nobis ostenditur.

71 Per id quod dicunt Cabalistæ, de Aegypto, & attestata est experiētia, habemus credere, quòd terra Aegypti sit in Analogia, & subordinationis proprietatis potentię.

72 Sicut vera Astrologia docet nos legere in libro Dei, ita Cabala docet nos legere in libro legis.

NONINGENTARVM CONCLVSIONVM
Ioan. Pici Mirandulæ finis.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, LAVRENTIO MEDICIS.

POLOGIAM nostram dicaui tibi Laurenti Medices, vt rem non vtiq, (Deum testor) visam mihi dignam tanto viro, sed tibi eo iure debitam, quo mea omnia iampridem tibi me debere intelligo: hoc enim habeas persuasissimum, quicquid ego aut sum, aut sum futurus, id tuum esse Laurenti, & futurum semper in posterum. Minus dico quàm vellem, & verba omninò frigidiora hac, quàm vt satis exprimat, quod concipio, id est, quo amore, qua fide, qua obseruantia & prosequar, & à multis iam annis fuerim te prosequutus. Moueor cùm pluribus in me collatis officijs, amantissimum animum tuum planè testantibus, cùm tuis non tàm fortunæ quàm animi, ijsdemq; raris imò tibi peculiaribus bonis, quæ narrare in præsentia pudor me non sinit tuus. Redeo ad Apologiam, quam hilari quæso suscipias fronte, exiguum sanè munus, sed fidei meæ, sed obseruantiæ profectò in omne tempus erga te maximè non leue testimonium. quam, si fortè eueniat, vt à magnis, quibus es semper occupatissimus, tractandis rebus attingas, memineris, non tàm hoc ipsum & properatum, scilicet opus potiùs, quàm elaboratum & operis argumentum, ex alieno mihi, non meo sumendum fuisse iudicio: quàm non idcircò illam nuncupatam tibi, vt quæ in me non est, in me agnoscas ingenij aut doctrinæ præstātiam, sed vt scias, (nam dicam iterum) me quicquid sum, tuæ amplitudini esse deditissimum.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ ET CONCORDIAE COMITIS Apologia.

Vm nuper Romam venissem, pedes, summi pontificis Innocentij octaui, cui ab innocentia vitę nomen meritissimum, de more deosculaturus, vt simul & ab instituto non discederem meo, commentandi tractandiq; semper aliquid de re literaria, & rem facerem pro viribus dignam vrbe Roma. gratiam principi Christiano, vtilem mihi & studiosis, nongentas de diuinis & naturalibus rebus quęstiones, proposui, ad quas, in publico doctissimorum hominum consessu, essem responsurus. Vix in publicum veneram, cùm inter aliquos, qui si non ingenium vel doctrinam, studium saltem bonarum artium in me probarent, obtrectatorum turba multiplex assurrexit. Et quanquam & fastidia, & nasos, & censuras, & omnino iudicia vniuscuiusq; varia esset videre (vtiq; vt semper accidit, cùm nouū aliquid & non triuiale molimur) quinq; ferè tamen erant præcipua, quæ alius aliud, summussores isti, in me damnarent: Aliqui enim philosophiam & literas omnino carpere, illud etiam (vt viderentur scioli) quandoq; addentes, eiectum Adam de Paradiso, quòd per scientiam boni & mali æqualem se dijs facere voluit: Exterminandos pari exemplo, de Christi curia, qui volunt sapere plus quàm oportet. Alij non tàm philosophiā, quàm hoc ipsum disputādi genus, & hanc de literis publicè disceptandi institutionem, nō approbare, ad pompam potius ingenij & doctrinę ostentationem, quàm ad comparandam eruditionem esse illam, oblatrantes: Nonnulli me audacem dicere & temerarium, qui hac ætate

quartum,

quartum, scilicet & vigesimum nondum natus annum, de altissimis philosophiæ locis, de sublimibus Christianæ theologiæ mysterijs, de incognitis disciplinis, in celebratissima vrbe, in amplissimo doctissimorum hominum consessu, disputationē proponere non dubitarem. Multi non tàm quòd Romæ, quòd iuuenis, quàm quòd de tot numero, id est, de nongentis disputaturus essem quæstionibus, accusare, & superfluò, & ambitiosè, & suprà vires id factum calumniantes. Ex his autem qui sapientiam, id est, Theologiæ studium profitebantur, quidam fuêre, qui conuicijs fortè lenioribus non contenti, non iam audacem me, non temerarium, non gloriosum, sed magum, sed impium, sed nouum in Christi ecclesia hæresiarcham prædicarent.

Fui ego (Deum testor) dubio diu consilio, diluenda hæc mihi obiectamenta, an silentio potius prætereunda essent: mouebant me, vt tacerem, duo præcipuè. Primum quòd ego & contentionis & iurgiorum abhorrens, animi pacem, & quam mihi mea præstiterunt studia, placidissimæ vitæ tranquillitatē, amaui semper, nec odi vllum magis scribendi munus, quàm quòd in disceptatione & amarulētà quoquomodo altercatione sit constitutū: quippe qui non minus referre, quàm inferre iniutiam vel contumeliam, nec boni viri duxerim esse vnquam, nec philosophi: Alterum hoc ipsum erat, quòd & summi Pontificis, cuius mihi meritò celebranda semper memoria, & ex sanctissimo apostolico senatu complurium iudicio contentus, quorum & benignitatem & beneuolentissimnm in me animum obliuisci, nūquam aut possum aut debeo, videbar facilè & odium posse negligere, & conuicia hominum improborum: & profectò quod attinet ad cætera in hac eram sententia, vt indignos illos existimarem, quibus aliquando responderem.

Sed in vno mihi obiecto hæreseos crimine, hoc si facerem, verebar, ne quod nō dilucrem, viderer crimen agnoscere: Scribit autē & sapientissimè Ruffinus: Esse quidē gloriosum Christi exemplo, patienter iniurias tolerare, at vnam notam hæreseos qui ferat, vel dissimulet non esse Christianum: & Hieronymus noster, quanta maxima potest animi contentione, clarissima exclamat voce: Nolo in suspicione hęreseos quenquam esse patientem. Tacere ergo nō vult Hieronymus, & inuitum ociosumq; hominem, pro sua qua potest authoritate ad scribendum trahit & impellit: Quare, si qui sunt, qui fortè me tacere vellent, sciant sibi non mecum, sed cum Hieronymo esse cōtrouersiam, qui me tacere non vult, Hieronymum nō audire, quis potest sine flagitio? Ipso ergo suadente, imò cogente etiam, breuem aggressus sum ascribere apologiam, non vt quēquam lacerem vel accusem, sed vt à maximo, quod mihi iniuria obijcitur, impietatis crimine iure me excusem. Hoc quæso patiantur obtrectatores mei, eo animo, quo ego iniquā illorū offensam passus sum semper, patiantur, inquā, vt qui Christianus de Christianis sum parentibus natus, qui vexillum Christi Iesu in fronte gero, qui pro Christi fide etiam ob eam lubens, quasi cum Paulo, hoc ipsis æquo animo audientibus, exclamē voce: Non magus, non Iudęus sum, non Ismaëlita, non hęreticus, sed Iesum colo, & Iesu crucē in corpore meo porto, p quē mihi mūdus crucifixus est, & ego mundo. Deniq; cùm & sanctitatis & sapientię, & id genus egregios titulos, nec mihi arrogem, nec illis derogem, hunc vnū mihi ipsi, pro quo tuendo etiam sanguinē vltrò effundā, quęso non demant, vt scilicet me possim dicere Christianum. Quod si concedunt, hęc eis non scribo, à quibus iam impetraui, quod tota nostra contendit Apologia. Alijs scribo qui esse me, aut fuisse aliquādo hæreticū credunt, vel suspicantur: quanquam autem principale propositum est hoc, vt ostendamus ab orthodoxo & catholico tramite non me, sed illos deuiare, qui me hæreticum calumniantur: tamen postquam scribendum est, dicemus & aliquid de his, quæ primò nobis obiecta sunt, ne meo silentio quasi culpæ conscientia aburi possint, nostri obtrectatores.

Erat autem quod vitio in primis dabāt multi, hoc meum philosophari, quibus hoc loco, nihil sum responsurus, quia & causam philosophiæ seorsùm agere, opere peculiari, est consilium, & omninò si turpe est dare se literis, colere bonas artes, & disciplinas, malo hanc culpam agnoscere quàm deprecari. His etiam qui genus hoc disputandi, & hanc de Deo, de natura, de moribus publicè disceptandi institutionem detestantur, multa non sum dicturus, quando hoc crimen, si crimē est, commune est mihi cum magnis viris, imò cum probatissimis, non solùm nostrę, sed ferè omnium ętatum philosophis, quibus fuit certissimum, nihil ad consequendam, quam quærebant veri-

tatis cognitionem sibi esse potius, quàm vt essent in disputãdi exercitatione frequentissimi. Sicut enim per gymnasticam, corporis vires firmiores fiunt, ita in hac quasi literaria palæstra, animi vires & fortiores longè & vegetiores euadunt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud, per decantata Palladis arma, aut Hebræos cùm ferrũ sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis, quàm honestissima hoc genus certamina, adipiscendæ sapientiæ oppidò quàm necessaria: quo fortè fit, vt & Chaldæi in eius genesi, qui philosophus sit futurus, illud desiderent, vt Mars Mercuriũ triquetro aspectu conspiciat, quasi si hos congressus, hæc bella sustuleris, somniculosa & dormitans futura sit omnis philosophia.

Sed quòd attinet ad hæc vt dixi, malo authoritatibus & præiudicijs magnorum virorum, quàm rationibus me defendere, illud videtur operæ maioris, satisfacere his, qui ætate, ingenio, doctrina imparem dicunt me tàm magnę prouincię, nec iuxta Horatium, consuluisse humeros quid ferre valeant, quid recusent. Profectò hic mihi difficilis ratio defensionis, dum si parem me dico, immodesti & de se nimia sentientis, si imparem fateor, temerarij & inconsulti videor notam subiturus, graues incidi angustias, dum non possum sine culpa de me promittere, quod non possum, & sine culpa non præstare: Et quidem illud Iob afferre possem, Spiritum esse in omnibus: & forsan audire cum Timotheo. Nemo contemnat adolescẽtiam tuam: sed ex mea veriùs hoc conscientia dixero, nihil in nobis esse magnum vel singulare, studiosum me fortè & cupidum bonarum artium non inficiatus, docti tamen nomen mihi, nec vendico nec arrogo. Nam vt scripsit aliquando Hermolaus meus, deliciæ Romanæ linguæ, ætatis nostræ splendor & gloria, non potest non indoctus esse, qui se doctum credit. Quare, & quod tam grande humeris onus imposuerim, non fuit propterea, quòd mihi conscius nostræ infirmitatis non essem, sed quòd sciebam hoc genus pugnis, id est, literarijs, esse peculiare, quod in eis lucrum est vinci; quò fit vt imbecillissimus quisq; non detrectare modò, sed appetere vltrò eas, iure possit & debeat: quandoquidem qui succumbit, beneficium à victore accipit, non iniuriam: quippe qui per eum & locupletior domum, id est, doctior, & ad futuras pugnas redit instructior. Hac spe animatus ego infimus miles, cum fortissimis omnium, strenuissimisq; tam grauem pugnã decernere, nihil sum veritus, quod tamen temerè sit factum nec ne, rectiùs vtique, de euentu pugnæ, quàm de nostra ætate poterat quis iudicare.

Restat vt his respondeam, qui numerosa propositarum rerum multitudine offenduntur, quasi hoc eorum humeris sederet onus, & non potiùs hic mihi soli, quantuscunq; est labor, esset exantlandus. Indecens profectò hoc, & morosum nimis, velle alienæ industriæ modum ponere, & vt inquit Cicero, in eare, quæ eò melior, quò maior, mediocritatem desiderare: omninò tam grandibus ausis, erat necesse me vel succumbere vel satisfacere: si satisfacerem, non video, cur quod in decem præstare quæstionibus est laudabile, in nongentis etiam præstitisse, culpabile esset existimandum: si succumberem, erant habituri vnde accusarent, si me odetunt, si amant vnde excusarent, quando in re tàm graui, tàm magna, tenui ingenio exiguaq; doctrina adolescentẽ, hominem, defecisse, venia potiùs dignum erat, quàm accusatione: quin & iuxta Poëtam. Si deficiant vires, audacia certè laus est. * & * In magnis & voluisse sat est. Quod si & nostra ætate, multi Gorgiam Leontinum imitati, non modo de nongentis, sed de omnibus etiam omnium artium quæstionibus, soliti sunt, non sine laude proponere disputationem, cur mihi nõ liceat, vel sine culpa, de multis quidem, sed tamen certis & determinatis disputare. At superfluum, inquiunt, hoc & ambitiosum. Ego verò non superfluo modò, sed necessario factum hoc à me, contendo. Quod & ipsi meam philosophandi rationem considerârint, inuiti etiam fateantur, planè necesse est, qui enim se cuipiam ex philosophorum familijs addixerunt, Thomæ videlicet aut Scoto (qui nunc plurimum in manibus) fauentes, possunt illi quidem, vel in paucarum quæstionum discussione, suæ doctrinæ periculum facere: at ego ita me institui, vt in nullius verba iuratus, me per omnes philosophiæ magistros funderem, omnes schedas excuterem, omnes familias agnoscerem. Quare cùm mihi de illis omnibus esset dicendum, ne si priuati dogmatis defensor, reliqua posthabuissem, illi videter obstrictus, non potuerunt etiam (si pauca de singulis proponerentur) non esse plurima, quæ simul de omnibus afferebantur. Nec id in me quisquam damnet,

net, quod *Me, quocunq; ferat tempestas, deferar hospes*. Fuit enim, cùm ab antiquis omnibus hoc obseruatum, vt omne scriptorū genus euoluentes, nullas quas possent commentationes non perlectas illectas præterirent: tum maximè ab Aristotele, qui eam ob causam *ἀναγνώστης*, id est, lector, à Platone nuncupabatur: & profectò angustæ est mentis, intra vnam se porticum, aut Academiam continuisse, nec potest ex omnibus sibi rectè propriam se legisse, qui omnes priùs familiariter non agnouerit. Adde quòd in vnaquaq; familia est aliquid insigne, quod non sit ei commune cum cæteris. Atq; vt à nostris, ad quos postremò philosophia peruenit, nunc exordiar, est in Ioanne Scoto vegetum quiddam atq; discussum, in Thoma solidum & æquabile, in Aegidio tersum & exactum, in Francisco acre, & acutum, in Alberto priscum, amplum & grande, in Henrico (vt mihi visum est) semper sublime & venerandum. Est apud Arabes in Auenroë firmum & inconcussum, in Auenpace, in Alpharabio graue & meditatum, in Auicenna diuinum atq; Platonicum. Est apud Græcos in vniuersum quidem nitida, inprimis & casta philosophia, apud Simpliciū locuples & copiosa, apud Themistium elegans & compendiaria, apud Alexandrum constans & docta, apud Theophrastum grauiter elaborata, apud Ammonium enodis & gratiosa. Et si ad Platonicos te conuerteris, vt paucos percenseam, in Porphirio rerum copia & multiiuga religione delectaberis, in Iamblyco secretiorem philosophiam, & barbarorum mysteria venerаberis, in Plotino priuatum quicquā non est, quod admireris, qui se vndiq; præbet admirandum, quem de diuinis diuinè, de humanis longè supra hominem, docta sermonis obliquitate loquentem, sudantes Platonici vix intelligunt: prætereo magis nouicios, Proclum Asiatica fertilitate luxuriantem, & qui ab eo fluxerunt Hermiam, Damastum, Olympiodorum et complures alios, in quibus omnibus illud *τὸ θεῖον*, id est, diuinum, peculiare *Platoni*corum symbolum elucet semper. Accedit quòd si qua est secta, quæ veri ora incessat dogmata, & bonas causas ingenij calumnia ludificetur, ea veritatem firmat, non infirmat, & velut motu quassatam flammam excitat, non extinguit. Hac ego ratione motus, non vnius modò (vt quibusdam placebat) sed omnigenæ doctrinæ placita, in medium afferre volui, vt hac complurium sectarum collatione, hac multifariæ discussione philosophiæ, ille veritatis fulgor (cuius Plato meminit in epistolis) animis nostris, quasi Sol oriens ex alto, clariùs illucesceret. Quid erat si Latinorum tantùm, Alberti scilicet, Thomæ, Scoti, Aegidij, Francisci, Henriciq; philosophia, obmissis Græcorum Arabumq; philosophis tractabatur, quando omnis sapientia, à barbaris ad Græcos, à Græcis ad nos manauit: Ita nostrates semper in philosophandi ratione, peregrinis inuentis stare, & aliena excoluisse sibi duxerunt satis. Quid erat, cum Peripateticis egisse de naturalibus, nisi & Platonicorum accersebatur Academia, quorum doctrina, & de diuinis semper inter omnes philosophias (Teste Augustino) habita est sanctissima, & à me nunc primùm quod sciam (verbo absit inuidia) post multa sęcula, sub disputandi examen, est in publicum allata: quid erat, & aliorum quotquot erant tractasse opiniones, si quasi ad sapientum symposium, asymboli accedentes, nihil nos, quod esset nostrum, nostro partum & elaboratum ingenio, afferebamus. Profectò ingenerosum est, vt ait Seneca, sapere solùm ex commentario, & quasi maiorum inuenta nostræ industriæ viam præcluserint, quasi in nobis effœta sit vis naturæ, nihil ex se parere, quod veritatem, si non demonstret, saltem innuat vel de longinquo. Quòd si in agro colonus, in vxore maritus odit sterilitatem, certè tantò magis infœcundam animam, oderit illi complicita & associata diuina mens, quantò inde nobilior longè proles desideratur: propterea nō contentus ego præter communes doctrinas, multa de Mercurij Trismegisti prisca theologia, multa de Chaldęorum, de Pythagoræ disciplinis, multa de secretioribus Hebræorum addidisse mysterijs, plurima quoq; per nos inuēta & meditata, de naturalibus & diuinis rebus, disputanda proposuimus.

Proposuimus primo Platonis Aristotelisq; concordiam, à multis ante hac creditā, à nemine satis probatam. Boëtius apud Latinos id se facturum pollicitus, non inuenitur fecisse vnquam, quod semper facere voluit. Simplicius apud Græcos idem professus, vtinam id tàm præstaret quàm pollicetur: scribit & Augustinus in Academicis non defuisse plures, qui subtilissimis suis disputationibus, idem probare conati

sint, Platonis scilicet & Aristotelis eandem esse philosophiam. Ioannes item Grammaticus, cùm dicat apud eos tantùm dissidere Platonem ab Aristotele, qui Platonis dicta non intelligunt, probandum tamen posteris hoc reliquit. Addidimus autem & plures locos, in quibus Scoti & Thomæ plures, in quibus Auenroïs & Auicennæ sententias, quæ discordes existimantur, concordes esse nos asseueramus. Secundo loco, quæ in philosophia cum Aristotelica tum Platonica excogitauimus nos, tum duo & septuaginta noua dogmata, physica & metaphysica collocauimus, quæ si quis teneat, poterit, nisi fallor, quamcunq; de rebus naturalibus diuinisq; propositam quæstionẽ, longè alia dissoluere ratione, quàm per eam edoceamur, quæ & legitur in scholis, & ab huius æui doctoribus colitur, philosophiam. Nec tàm admirari quis debet, me in primis annis, in tenera ętate, per quam vix licuit, vt iactant quidam, aliorũ legere commentationes, nouam afferre velle philosophiã, quàm vel laudare illam si defenditur, vel damnare si reprobatur, deniq; cum nostra inuenta hæc, nostrasq; sunt literas iudicaturi, non authoris annos, sed illorum merita potiùs vel demerita numerare.

Est autem & præter illam, alia quã nos attulimus, noua per numeros philosophandi institutio, antiqua illa quidem, & à priscis Theologis, à Pythagora præsertim, ab Aglaophemo à Philolao, à Platone, priotibusq; Platonicis obseruata: sed quæ hac tempestate, vt præclara alia, posteriorum incuria sic exoleuit, vt vix vestigia ipsius vlla reperiantur. Scribit Plato in Epimenide, inter omnes liberales artes & scientias contemplatrices, præcipuam maximeq; diuinam esse scientiã numerandi: quætens item, Cur homo animal sapientissimum? respondet: Quia numerare nouit: cuius sententiæ & Aristoteles meminit in problematis. Scribit Abunasar, verbũ fuisse Auenzoar Babylonij: Eum omnia nosse, quia nouerat numerare. Quæ vera esse nullo modo possunt, si per numerandi artem, eam artem intellexerunt, cuius nunc mercatores in primis sunt peritissimi: quod & Plato testatur, exertà nos admonens voce, ne diuinã hanc arithmeticam, mercatoriam esse arithmeticam intelligamus. Hanc ego arithmeticam, quæ ita extollitur, cùm mihi videar, post multas lucubrationes exploratam habere, huiusce rei periculum facturus, ad quatuor & septuaginta quæstiones, quæ inter physicas & diuinas principales existimantur, responsurum per numeros publicè me sum pollicitus.

Proposuimus & magica theoremata, in quibus duplicem esse Magiam significamus, quarum altera dæmonũ tota opere & authoritate constat, res medius fidius execranda & portentosa: altera nihil est aliud, cùm bene exploratur, quàm naturalis philosophiæ absoluta consummatio. Vtriusq; cùm meminerint Grĉci, illam magię nullo modo nomine dignantes, γοητείαν nuncupant: hanc propria peculiariq; appellatione μαγείαν, quasi perfectam summamq; scientiam vocant. Idem enim vt ait Porphyrius, Persarum lingua Magus sonat, quod apud nos diuinorum interpres & cultor. Magna autem, imò maxima inter has artes disparilitas & dissimilitudo: illa non modò Christiana religio, sed omnes leges, omnis bene instituta respublica, damnat & execratur, hãc omnes sapientes, omnes cœlestium & diuinarum rerum studiosæ nationes, approbant & amplectuntur: illa artium fraudulentissima, hæc altior sanctiorq; philosophia: illa irrita & vana, hæc firma, fidelis & solida: illam quisquis coluit, semper dissimulauit (quòd in authoris esset ignominiam & contumeliam) ex hac summa literarum claritas gloriaq; antiquitùs, & penè semper petita: illius nemo vnquam studiosus fuit vir philosophus, & cupidus discendi bonas artes: ad hanc Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato, discendam nauigauêre, hanc prædicauerunt reuersi, & in arcanis præcipuam habuerunt: illa vt nullis rationibus, ita nec certis probatur authoribus: hæc clarissimis quasi patribus honestata, duos pręcipuè habet authores Zamolxidẽ, quem imitatus est Abbaris Hyperboreus, & Zoroastrem non qui fortè creditur, sed illum Oromasi filium. Vtriusq; Magia quid sit, Platonem si percontemur, respondebit in Alcibiade, Zoroastris magiam, non esse aliud, quàm diuinorum scientiam, qua filios Persarum reges erudiebant, vt ad exemplar mundanæ reipublicæ, suam ipsi regere rempublicam edocerentur. Respondebit in Charmide: Magiam Zamolxidis esse animi medicinam, per quam scilicet animo temperãtia, vt per illam corpori sanitas, comparatur. Horum vestigijs postea perstiterunt Charondas, Damigeron, Apollonius, Hostanes, & Dardanus, perstitit Homerus, quem vt omnes alias sapientias,

ita hanc quoq; sub sui Vlyxis erroribus dissimulasse, in poëtica nostra Theologia, aliquando probabimus: perstiterunt Eudoxus & Hermippus, perstiterunt ferè omnes, qui Pythagorica Platonicaq; mysteria sunt perscrutati. Ex iunioribus autem, qui eam olfecerint, tres reperio, Achindum Arabem, Rogerium Bachonem, & Guilielmum Parisiensem, & tempestate nostra, vidi Antonium Cronicum, quanquam in maximis agendis tractandisq; rebus occupatissimum, quæ illius tamē est ingenij sublimitas & elegantia, vt omnes alias liberales artes, ita hanc quoq; pulcherrimè attigisse. Meminit & Plotinus, vbi naturæ ministrum, & non artificem Magum demonstrat: Hanc Magiam probat asseueratq; vir sapientissimus, alteram ita abhorrēs, vt cùm ad malorum dæmonum sacra vocaretur, rectiùs esse dixerit ad se illos, quàm se ad illos accedere: & meritò quidem.

Vt enim illa obnoxium mancipatumq; improbis potestatibus hominem reddit, ita hæc illarum principem & dominum: illa deniq; nec artis nec scientiæ sibi potest nomen vendicare, hæc altissimis plena mysterijs, profundissimam rerum secretissimarū contemplationem, & demum totius naturæ cognitionem complectitur: hæc inter sparsas Dei beneficio & interseminatas mundo virtutes, quasi de latebris euocans in lucem, non tàm facit miranda, quàm facienti naturæ sedula famulatur: hæc vniuersi consensum, quem significantiùs Græci συμπάθειαν dicunt, introrsum perscrutatus rimata, & mutuam naturarum cognitionem habens perspectam, natiuas adhibens vnicuiq; rei & suas illecebras, quæ magorum ἴυγγες nominantur, in mundi recessibus, in naturę gremio, in promptuarijs arcanisq; Dei latitantia miracula, quasi ipsa sit artifex, promit in publicum: & sicut agricola vlmos vitibus, ita Magus terram cœlo, id est, inferiora superiorum dotibus virtutibusq; maritat: quo fit, vt quàm illa prodigiosa & noxia, tàm hæc diuina & salutaris appareat: ob hoc præcipuè quòd illa hominem, Dei hostibus mancipans, auocat à Deo, hæc in eam operum Dei admirationem excitat, quam propensa charitas, fides ac spes certissimè cōsequuntur. Neq; enim ad religionem, ad Dei cultum quicquam promouet magis, quàm assidua contemplatio mirabilium Dei, quæ, vt per hanc, de qua agimus naturalem Magiam benè explorauerim*, in opificis cultum amoremq; ardentius animati, illud canere cōpellemur. Pleni sunt cœli, plena est omnis terra maiestate gloriæ tuæ. Et hæc satis de Magia, de qua hæc diximus, quòd sunt plures, sicut canes ignotos semper adlatrant, ita & ipsi sæpe damnāt oderuntq; quæ non intelligunt.

Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum mysterijs eruta, ad sacrosanctam & & catholicam fidem confirmandā, attuli, quæ ne fortè ab his quibus sunt ignota, com mentitiæ nugæ, aut fabulæ circulatorum existimentur, volo intelligant omnes, quæ & qualia sint, vnde petita, quibus & quàm claris authoribus confirmata, quàm reposita, quàm diuina, quàm nostris hominibus, ad propugnādam religionem contra Hebręorū importunas calumnias sint necessaria. Scribunt non modò celebres Hebręorum doctores, sed ex nostris quoq; Esdras, Hilarius, & Origenes, Mosem non legem modò, quam quinq; exaratam libris posteris reliquit, sed secretiorē quoq;, & veram legis enarrationē, in monte diuinitùs accepisse: Præceptum autem ei à Deo, vt legem quidem populo publicaret, legis interpretationem non traderet literis, nec inuulgaret, sed ipse Iesu Naue tantum, tum ille, alijs deinceps succedentibus sacerdotum primoribus, magna silentij religione reuelaret: & meritò quidem. Satis enim erat vulgaribus, & per simplicem historiam nunc Dei potentiam, nunc in improbos iram, in bonos clementiam, in omnes iustitiam agnoscere, & per diuina salutariaq; præcepta, ad benè beateq; viuendum & cultum veræ religionis institui, at mysteria secretiora, & sub cortice legis rudiq; verborum prætextu latitātia, altissimæ Diuinitatis arcana, plebi palàm facere, quid erat aliud, quam dare sanctum canibus, & inter porcos spargere margaritas? Ergo hæc clàm vulgo habere, perfectis communicanda, inter quos tantum sapientiam loqui ait Paulus, non humani consilij, sed diuini præcepti fuit.

Quem morem antiqui quoq; Philosophi, sanctissimè obseruârunt, Pythagoras nihil scripsit, nisi paucula quædam, quæ Damæ filiæ moriens commendauit. Aegyptiorum templis insculptæ sphinges, hoc admonebant, vt mystica dogmata, per ænigmatum nodos, à prophana multitudine inuiolata custodirentur: Plato, Dioni quædam de supremis scribens substantijs: Per ænigmata, inquit, dicendum est, ne si epistola

forte ad

fortè ad aliorum peruenerit manus, quæ tibi scribimus, ab alijs intelligantur. Aristoteles libros primæ Philosophiæ, in quibus agit de diuinis æditos esse, & non ęditos dicebat. Quid plura, Iesum Christum vitæ magistrum, asserit Origenes multa reuelasse discipulis, quæ illi, ne vulgo fierent cõmunia, scribere noluerunt: quod maximè confirmat Dionysius Areopagita, qui secretiora mysteria, à nostræ religionis authoribus, ἐκ νοὸς εἰς νοῦν διαμέσου λόγου σωματικοῦ μὲν, ἀϋλοτέρου δ' ὅμως γραφῆς ἐκτὸς, id est, ex animo in animum, sine literis, medio intercedente verbo, ait fuisse transfusa. Hoc eodem penitus modo, cum ex Dei pręcepto, vera illa legis interpretatio Mosi deitùs tradita, reuelaretur, dicta est Cabala, quod idem est apud Hebræos, quod apud nos receptio: ob id scilicet, quòd illam doctrinam, non per literarum monumenta, sed ordinarijs reuelationum successionibus, alter ab altero, quasi hæreditario iure reciperet.

Verùm postquam Hebræi à Babylonica captiuitate restituti, per Cyrum, sub Zorababel instaurato templo, ad reparandam legem, animum appulerunt: Esdras tunc ecclesiæ pręfectus, post emendatum Moseos librum, cùm planè cognosceret, per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Israëliticę, institutum à maioribus morem tradendę per manus doctrinæ seruari nõ posse, futurumq́, vt sibi diuinitùs indulta cœlestis doctrinæ arcana perirent, quorũ commentarijs non intercedentibus, durare diu memoria non poterat, constituit, vt conuocatis, qui tunc supererant sapientibus, afferret vnusquisq; in medium, quæ de mysterijs legis memoriter tenebat, adhibitisq́; notarijs, in septuaginta volumina, tot enim ferè in synhedrio sapientes redigerentur. Qua de re qui mihi non credunt, audiant Esdram ipsum sic loquentem: Exactis quadraginta diebus, locutus est Altissimus dicens. Priora quæ scripsisti in palàm pone, legant digni & indigni: nouissimos autem septuaginta libros, conseruabis, vt tradas eos sapientibus de populo tuo: In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen: atq; ita feci. Hæc Esdras ad verbum. Hi sunt libri scientiæ Cabalæ, in quibus meritò Esdras venam intellectus, id est, ineffabilem de supersubstantiali Deitate theologiam, sapientiæ fontem, id est, de intelligibilibus angelicisq́; formis, exactam metaphysicam, & scientiæ flumen, id est, de rebus naturalibus firmissimam philosophiam esse, clara in primis voce pronũciauit. Hi libri, Sixtus quartus Pontifex Max. qui hunc, sub quo viuimus feliciter Innocentium octauum proximè antecessit, maxima cura studioq́; curanit, vt in publicam fidei nostræ vtilitatem, Latinis literis mandarentur, iamq́; cùm ille decessit, tres ex illis peruenerãt ad Latinos: hi libri, apud Hebræos hac tempestate, tanta religione coluntur, vt neminem liceat nisi annos quadraginta natum, illos attingere.

Hos ego libros, non medioctri impensa mihi cùm comparassem, summa diligentia, indefessis laboribus cùm perlegissem, vidi in illis (testis est Deus) religionem non tàm Mosaicam, quàm Christianam, ibi Trinitatis mysterium, ibi verbi incarnatio, ibi Messiæ diuinitas, ibi de peccato originali, de illius per Christũ expiatione, de cœlesti Hierusalem, de casu dæmonum, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis: eadem legi quæ apud Paulum & Dionysium, apud Hieronymum & Augustinum quotidie legimus. In his verò quæ spectant ad philosophiam, Pythagoram prorsus audias & Platonem, quorũ decreta ita sunt fidei Christianæ affinia, vt Augustinus noster, immensas Deo gratias agat, quòd ad eius manus peruenerint libri Platonicorum, in plenum, nulla est fermè de re nobis cum Hebręis controuersia, de qua ex libris Cabalistarum ita redargui conuiciq́; non possint, vt ne angulus quidem reliquus sit, in quem se condant. Cuius rei testem grauissimum habeo Antonium Cronicum, virũ eruditissimum, qui suis auribus, cùm apud eum essem in conuiuio, audiuit, Dattilum Hebræum, peritum huius scientiæ, in Christianorum prorsus de Trinitate sententiam pedibus manibusq́; descendere. Et vt reliqua meæ disputationis capita percenseam, attulimus & nostram de interpretandis Orphei Zoroastrisq́; carminibus sententiam. Orpheus apud Græcos fermè integer, Zoroaster, apud eos mancus, apud Chaldæos absolutior legitur, ambo priscæ sapientiæ credi patres & authores. Nam vt taceam de Zoroastre, cuius frequens apud Platonicos, non sine summa semper veneratione, est mentio, scribit Iamblycus Chaldęus, habuisse Pythagoram, Orphicam Theologiã, tanquam exemplar, ad quam ipse suam effingeret formaretq́; philosophiam. Quin idcircò tamen dicta Pythagoræ sacra nuncupari dicunt, quòd ab Orphei fluxerint institutis,

tutis,inde secreta de numeris doctrina, & quicquid magnum sublimeq; habuit Græca philosophia,vt à primo fonte manauit.

Sed qui erat veterum mos theologorum,ita Orpheus suorũ dogmatum mysteria fabularum intexit inuolucris,& poetico velamento dissimulauit,vt si quis legat illius hymnos,nihil subesse credat,præter fabellas nugasq; meracissimas, quod volui dixisse,vt cognoscatur, quis mihi labor, quæ fuerit difficultas, ex affectatis Aenigmatum scirpis,ex fabularum latebris,latitantes eruere secretæ philosophiæ sensus, nulla præsertim in re,tàm graui,tàm abscondita inexplorataq;, adiuto aliorum interpretũ opera & diligentia. Et tamen oblatrabant canes mei,minutula quędam & læuia,ad numeri ostentationem me accumulasse, quasi non omnes,quæ ambiguæ,maximę,controuersæq; sunt quæstiones, in quibus principales digladiantur academiæ, quasi non multa attulerim his ipsis,qui & mea carpunt,& se credunt philosophorum principes; & incognita protsus & intentata. Quin ego tantum absum ab ea culpa ; vt curauerim in quàm paucissima potui capita cogere disputationem,quam si vt consueuerunt alij, partiri ipse in sua membra & lancinare voluissem, in innumerum profectò numerum excreuisset: & vt taceam de cæteris, quis est qui nesciat, vnum dogma ex nongentis, quòd scilicet de concilianda est Platonis Aristotelisq; philosophia, potuisse me citra omnem affectatæ numerositatis suspicionem, in sexcenta, ne dicam plura capita deduxisse, locos, scilicet omnes in quibus dissidere alij, conuenire ego illos existimo, particulatim enumerare.

Sed quid ego his diutius immoror: & non potius, ad id deuenio, cuius gratia totũ hoc opus susceptum est,vt liquidò,vt luce clarius,vt extra omnem controuersiã, non me solùm non impium,sed impios & hæreticos esse illos comprobem, qui me hæreticum esse,aut fuisse aliquando dicere,non erubescunt. Agam autẽ hoc ego non conuicijs & cõtumelijs,sed ipsis rebus & rationibus,afferendo in medium quæ dixi, quæ scripsi,quæ sensi,quid item illi dixerint & senserint? Examinabunt hæc deinde alij viri docti,& insignes,& apud nostras & apud exteras Academias iudicabit sancta sedes,& sedens in ea Innocentius octauus,cuius iudicium negligere aut violare,nephas & flagitium, ipse iudex supremus in terris, qui eum refert, qui iudex est viuorũ & mortuorum,ipse,promptuarium arcanumq; veritatis,qui eius agit vices,qui est ipsa veritas,& caro factus habitauit in nobis,vt veritatem nobis annunciaret: Sed iam ad ipsas examinandas quæstiones descendamus, quas magistri isti, quasi hęreticas damnârunt, quod facturo, mutanda est loquendi ratio: est enim mihi cum barbaris sermo; & (vt lepidè est in prouerbio) balbi non nisi balbos intelligunt.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE DESCENSU Christi ad inferos disputatio.

PRima conclusio,ex propositis à me in disputatione mea,quam isti damnauerint, fuit hæc. *Christus non veraciter & quantum ad realem præsentiam, descendit ad inferos: vt ponit Thomas & communis via, sed solùm,quo ad effectum.* Circa istam conclusionem. Primò volo declarare sensum meum, & quæ sit mens & opinio mea,de modo descensus Christi, quam fuit meæ intentionis explicare, In proposita conclusione,& ostendere illam non solum esse Catholicam, & à multis Catholicis doctoribus creditam & approbatam, sed etiam sua opposita longè probabiliorem. Secundò declarabo,quomodo etiam ipsa propositio,de virtute sermonis, & secũdùm vim verborum à doctis viris nullo modo est hęretica,vel hæresim sapiens,simpliciter iudicanda. Tertiò declarabo,quòd ipsi errant in fide, si persistunt in hac sentẽtia, quòd ego non possim conclusionem meam, etiam in sensu quem permittit vis verborum,ab hæresi defendere. Quartò & vltimò,ex superabundanti ostendam, quòd nullo modo possunt se excusare,quòd inconsultè non fuerit facta damnatio eorum,

Prius autem quàm exponam modũ,secundum quem ego teneo,Christum descendisse ad inferos,volo hæc præmittere, quòd licet teneamur explicitè,& in particulari, credere Christum descendisse ad inferos, tanquã articulum fidei à Philippo nobis traditum & promulgatũ,sic quòd etiam protestatio mea,aut ei similis nõ saluaret illum, qui poneret oppositum istius articuli,non videtur tamẽ, quòd determinatũ modum illius

illius descensus,teneatur quilibet fidelis explicitè, & in particulari credere: Sed sufficere videtur homini Christiano, quòd credat Christum descendisse ad inferos, non secundum corpus,nec secundum corpus & animam,*sed secundùm animam tantum,& hunc* descensum secundum animam,credat fuisse modo possibili,decenti,expedienti & opportuno: & hoc quia determinatus modus illius descẽsus nõ habetur expressè, nec videtur conuinci ex scriptura sacra, nec ex aliqua determinatione vniuersalis Ecclesiæ,aut speciali Dei reuelatione,vel apostolorum fideli relatione, imò quod plus est,Scotus in sacris literis non parum exercitatus,dicit, quòd ex scriptura sacra nõ habetur,quòd Christus descenderit ad inferos,vt refert Frãciscus de Mayronis, in quarto sententiarum: quanto minus dicere possumus, quòd ex scriptura habeatur certus & determinatus modus descensus Christi? Vnde & non fuit aliquis doctor,cuius ego etiam in hoc articulo damnationem, nunquam legi, cui visum est probabile, & cum veritate articuli defensabile,quòd anima Christi non fuerit præsentialiter in inferno: & authoritates omnes,quas & Franciscus in quarto,& Theologi alij adducunt in tertio,videri potest alicui,quòd ita possint exponi de descẽsu per effectum, sicut per realem præsentiam,etiam sequendo modo modum exponendi scripturã,quem sequuntur ipsimet doctores, qui tenent oppositum.

Legitur enim Ecclesiastici 24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ; quod exponens Thomas,in tertia parte summæ, dicit, intelligendum esse per effectum: ergo à simili diceret fortè aliquis posse exponi authoritates, dicentes ipsum penetrasse ad limbum vel ad sinum Abrahæ: idem enim penetrare, quòd penitus & intrò intrare, quod etiam plus est quàm descendere. Quare,si nõ solùm intrasse,sed etiam penitus, & intro intrasse dicetur inferiores partes terræ, non quia ibi fuit realiter præsens, sed quia ibi fuit solùm per effectum. Ita poterit etiam dici,fuisse in sinu Abrahæ,& intrasse sinum Abrahæ, per effectum tantùm,& non per realem præsentiam. Hæc autem non ideò dico, quia ego crediderim vnquam, quòd Christus alibi existens, præsentialiter, ideò solum dicatur fuisse in inferno, quia ibi aliquid sit operatus, sicut Rex existens in palatio,dicitur esse in alio loco prouinciæ, vbi authoritate potestatis suæ, & imperio suo aliquid efficaciter operatur: neq; enim ista fuit opinio mea vnquam(vt mox patebit,in declaratione opinionis meę)imò ego firmiter & teneo,& tenui & publicè semper & priuatè dixi, quòd sicubi fuit anima Christi in triduo, ipsa fuit in inferno,& ipsa verè ibi fuit præsens: sed volui hæc dixisse,ad pleniorem huius materiæ examinationem,vt & illud Augustini dictum, in libro de Hæresibus verificari videamus, Nihil esse difficilius,quàm definire, hoc est hæreticum aut non hæreticum: vnde & propter hoc dicit ipse,contigisse quòd cùm duo scriptores ambo celeberrimi, Epiphanius & & Philastrius de Hæresibus scripsissent, in numerandis illis multum discordant, non ob aliam causam,quàm propterea,quòd illud quòd vni videbatur hæreticum, alteri non videbatur.

Sed iam venio ad manifestandam opinionem meam, de modo descensus Christi & ad perfectè declarandum conclusionem meam, primo summatim ponens intellectum eius,secundo illum latiùs explicans & probãs. Summarius sensus conclusionis meæ est iste. Quia Christus secundum animam tantùm descendit ad inferos,& animę sicut cuicunq; substantiæ separatæ,videtur non competere locari, vel moueri localiter,nisi ratione operationis: ideo dico,quòd descendisse ad infernum,vel fuisse in inferno localiter,videtur non competisse Christo, nisi ratione operationis: ita,quòd licet verè præsentialiter fuerit anima Christi in inferno, substantia tamen sua, non fuit ei ratio præsentialitatis, sed solùm sua operatio. Quæ verba vt pleniùs intelligantur, est aduertendum,quòd eorum qui ponunt,substantias separatas non esse in loco,nisi per operationẽ transeuntem,est duplex opinio. Quidam enim dicunt,quòd substantiæ incorporeæ,ratione suæ substantię, nullo modo debetur locus, sicut & ipsa verè nunquam est alba vel nigra, & ita quòd de ipsa,secundum eos nõ irrationabiliter potest dici,quòd nõ est in loco, & quòd nusquam est: sicut etiam verè dicitur, quòd nec est calida nec frigida. Authoritates autem scripturę quæ videntur angelis dare locum, dum dicunt ipsos esse in cœlo,vel mitti ad hunc locum, vel ad illum, esse intelligẽdas sic: non quòd ipsi hìc vel ibi sint,cùm ipsi propriè non sint in loco, sed quòd hic operentur vel ibi,vel incipiant operari, vbi prius non operabãtur. Et isti multum innitun-

tur

tur verbis Gregorij Nizeni,qui dicit:Quod cùm nos deberemus dicere spiritum operati hîc,abusiuè dicimus,ipsum esse hîc. & ita vult ista opinio. quòd substantia angeli vel animæ separatæ,nunquàm potest dici præsens potius huic loco vel illi,nisi præsens negatiuè,id est,indistans. sed si quando dicitur,alicubi esse vel fuisse,idem est,si diceretur,alicubi operari vel operatam fuisse,adduntq́;,quòd iste modus loquendi,transsumptus est à rebus corporalibus; quas,quia nos videmus non posse agere,nisi vbi sunt præsentes,saltem secundum communem opinionem,ideo etiam idem credentes,de incorporeis,concludimus,quòd vbi operantur,& vbi inuenitur esse operatio eorum,ibi etiam sit eorum substantia localiter præsens. Concludunt finaliter,quòd ruditas est ingenij & defectus imaginationis,non posse intelligere,quòd aliquid sit ens,& non sit in loco: & quòd friuolum est argumentum illorum,qui dicunt,quòd esse præsupponit operari: quia vera est illa propositio,ad hunc sensum: Quòd nō ens, non potest operari(oportet enim agens esse in actu,iuxta illud,semper existimabitur aliqua species mouens) sed non est vera ad hunc sensum,quod operari in loco præsupponit esse in loco,cùm stet operantem esse talis naturæ,quòd ei non plus debetur præsentia aut distantia localis,quàm debeatur albedo aut nigredo.

Dicent ergo sic opinantes,quòd anima Christi separata à corpore,secundum suam substātiam,nec fuit in inferno nec extra infernum,sed verè nullibi fuit. Dicitur autem fuisse in inferno quia operata est in inferno,& in illa parte inferni principaliùs dicitur fuisse,vbi principaliùs est operata. Istam autem opinionem de modo essendi præsentialiter in loco,licet etiam multi doctores teneant,ego tamen non teneo,nec sequutus sum eam in cōclusione mea,sed eam tenui,quam immediatè subiungam. Est ergò alia opinio,quæ dicit: Quòd substantia separata sicut est angelus & anima non vnita corpori,est quidem verè in loco,& ita verè definitiuè est præsens localiter,sicut res corporea est commensuratiuè præsens localiter:& in hoc conuenit ista via,cum communi,quæ est via Scoti & omnium Scotistarum: Sed in hoc discrepant,quòd Scotistæ dicunt,ꝙ finitio & limitatio essentię,& finaliter intrinseca determinatio suę substantię,est ratio substantię separatæ essendi in loco. Ista autem opinio,quam ego sum secutus,in conclusione dicit:Quòd sicut licet substantia corporea sit cōmensuratiuè,in loco tamen ratio ei essendi taliter in loco,non est sua substantialitas,sed quantitas,quæ est extrinseca & extranea à ratione suæ substantiæ: ità etiam licet substātia incorporea verè sit definitiuè in loco,& præsens localiter:tamen ratio ei essendi in loco,nō est sua [illegible]stātia,sed operatio eius,ab ea transiens ad extra. Quam opinionem ego iudico sic intelligendā,& sic intellectam iudico,non solùm non hęreticā,sed etiam probabiliorem sua opposita,& est quòd etiam si finitas vel limitatio naturę separatę. sit ei ratio non essendi vbiq́;: aut ratio,quòd si sit in vno loco,non sit simul in alio totali,& in vtroq́; per naturam. Non tamen est ratio essendi simpliciter in loco ipso substantię separatę,sed eius effectus vel operatio,capiendo operationem pro omni habitudine ad corpus vel locum habēte se per modū operationis actiuè vel passiuè. alia ab habitudine præsentialitatis loci,& hoc intelligendo de facto non negando,alium modum possibilem descensus vel locationis animæ separatę,vt dico in sequenti conclusione, qui tamen modus est nobis ignotus. Hanc ego opinionem sequutus,in conclusione mea,dico Christum fuisse in inferno solùm per effectum:quia ex quo non fuit ibi,nisi secundum animā,dicendum est secundùm opinionē istam,quòd sicut substantię corporeę non cōpetit,fuisse alicubi cōmensuratiuè,nisi per quantitatē,ita illi animę non competebat esse in inferno,vbi creditur fuisse,nisi per effectum & operationem. Sed sicut ratio præsentialitatis animabus sanctorum patrum fuit habitudo ad illum locū habens se per modum operationis transeuntis,sicut erat detentio & alligatio ad illū locum,donec aperta ianua à Redemptore extraherētur: ita ratio præsentialitatis animę Christi,fuit operatio,quam ibi est operatus,& quòd illa fuerit mens mea,& quòd hoc prætendant verba cōclusionis meę,infrà manifestabo,vbi declarabitur cōclusionē in se etiā de virtute sermonis,& secundū vim verborū,non esse hęreticā iudicandā,

Vtra autem opinio sit verior,de modo essendi in loco substantiarum separatarum, Scotistarum scilicet,an eorum quos sum sequutus,ego non determino,hoc tantùm dico,à tot tātisq́; magistris doctoribusq́; Catholicis,& doctrina & sanctitate celebratissimis creditā esse opinionem meā,& habitam pro verissima: vt longè magis teme-

h ratij

rarij iudicandi sint, si qui sunt, qui opinionum doctorum tàm probatorum, pro hæretica aut hæresim sapiente audent iudicare, quàm ego, qui authoritatem veterum illorum theologorum iuniorum determinationibus anteponam. Hanc enim opinionē, quā ego sequor, licet assertiuè tenet, non solùm Durandus, sed & Bernardus de Gannaco in impugnationib⁹ Henrici quolibeto secūdo, tenet Thomas Anglicus in quolibetis suis, tenet Herueus Britonis in suo secundo sententiarū, tenuit & beatus Thomas in primo sententiarum, licet alibi deinde videri potest sequi aliam opinionem: Tenet Archiepiscopus Malphitensis in suo secundo, tenet Ioannes Parisiensis in correctorio corruptorij, & quid plures enumero? tenuerunt credo istam opinionē, plus quàm centum doctores Catholici & probatissimi, quorum libri non solùm non reprobari ab ecclesia, sed celebres in omnibus Christianorum gymnasijs publicè legūtur. quos si quis voluerit adire, videre poterit fundamenta opinionis, & cognoscere probabilitatem eius, quòd ego non intendo hîc facere, qui solùm hoc ago, vt sic propositas à me conclusiones declarem, vt inde nec simplices habere possint vnde scandalizentur, nec detractores si qui sunt, quod calumnientur.

Exercitij tamen gratia adducam quędam argumenta, quæ audiui contra istam opinionem. Primo, arguitur per articulum Parisien. 204. qui dicit: Dicere substantiam angeli non esse in loco sine operatione: error. Secundo, arguitur: Quia possibile est substantiam separatam nihil operari ad extra: quo posito, quæritur, an sit alicubi, an nusquam? an vbiq; non nusquam? quia adhuc illo posito, erit pars vniuersi, & ita erit verum dicere, Quod est in mundo non vbiq;: quia hoc est propriū Dei, ergo alicubi. Tertio, Quia angeli dicuntur esse in cœlo empyreo, & tamen nullam operationem transeuntem habent erga illud cœlum. Item instabat quidam Magister generalis, potissimùm duabus rationibus: quarum prima est hæc: Quòd seclusa quacunq; operatione ad extra adhuc essentia angeli est finita: ergò adhuc, vt sic, definitur ad locum: secūda est hæc: Quia si quid videtur esse quare negetur locus ab angelo, hoc est, quia non habet extensionem. Hoc autem nihil impedit, quia etiam si punctus daretur separatus à linea adhuc haberet situm, & tan[illegible]n punctus non habet extensionem.

Ad primum multiplex patet responsio secundum prænominatos doctores: sunt enim quidam, qui volentes saluare articulū simul cum positione, dicunt, Quod mens articuli est, quòd opinio ponens substātiam separatam non esse in loco, nisi per operationem, quæ est exterior motus localis vel alteratio realis, est error: & quòd illa sit mens articuli, patet quia articulus 77. sic dicit, quasi declarando istum dicens quòd si esset aliqua substantia separata, quæ nō moueret aliquod corpus in hoc mundo, illa non clauderetur in vniuerso, error. Ecce quòd sicut in articulo, quem ponit arguens dicit errorem esse, angelum esse solùm in loco per operationem: ita in isto dicit errorem esse, dicere, Quòd substantia separata non clauditur in hoc vniuerso, nisi per motum corporis: vnde videtur idem intelligere per operationem in articulo 204. quòd per motum in articulo 77. Non ponit autem ista positio solùm per operationem isto modo sumptam, angelum esse in loco, vt patebit in respōsione ad tertium. Item dicit solennis doctor Gotfredus de Fontibus, quòd isti articuli indigent magna correctione, quia nonnulli sunt falsi, nonnulli ad inuicem sibi contradicunt, & profectò in ista materia necesse est, aut quòd articulus exponatur modo immediatè præposito, aut quòd in ipsis articulis sit contradictio manifesta, quod sic probo. Est enim articulus 218. qui dicit, quòd si intelligatur quòd substantia angeli non est ei ratio essendi in loco: verum est dicere, quod nusquam est secundum substantiam. Et testatur Henricus quolibeto secundo. q. 9. quòd omnes magistri Theologiæ congregati, in hoc vnanimiter conuenerunt: Quòd substantia angeli non est ratio angelum esse in loco: & dicit se fuisse inter illos magistros qui hoc determinârunt: & subdit ipse Henricus ibidem, quòd consimili ratione verum est indubitanter, quod si angelus per potentiam suam, scilicet per intellectum & voluntatem virtutem suam non applicat ad locum, operando circa ipsum, quòd simpliciter potentia eius intellectus, scilicet & voluntas, non est ratio essendi ipsum in loco, quia potentia eius non est minoris abstractionis, quàm sit eius substantia: ergo sequitur quòd vel erit concedere, quòd ratio essendi eum in loco, erit aliquid habens se per modum actus secundi, in corpus transeuntis: quicquid sit illud, & est id quod ponit positio, quam ego sequor, vel in articulis erit

lis erit manifesta contradictio. Vnde & Henricus in eodem loco fatetur, se non posse intelligere, quomodo substantia separata sit in loco, nisi agat aliquid aut patiatur à loco, vel à re existente in loco.

Aegidius autem & multi alij dicunt, quòd de illis articulis nihil est curandum, quia fuerunt facti non conuocatis omnibus doctoribus Parisiensibus, sed ad requisitionē quorundam capitosorum: & quicquid sit de hoc, hæc duo volo dicere. Primò, quòd non minus facit pro positione nostra articulus 218. quàm faciat contra eum articulus 204. secundò, quòd certum est, & ipsi etiam Parisienses hoc fatentur, quòd illi articuli non obligant omnes fideles, nec tenemur illis credere, nisi in quātum scripturæ sacræ innituntur, aut determinationibus vniuersalis Ecclesiæ: vnde solent dicere Anglici: quòd illi articuli non transeunt mare: Quare & nos si in re tàm graui licet locari, possumus dicere, quòd non transeunt alpes. Quare & si conclusio mea esset contra articulum, meminerint qui me damnabant, quòd omnino in me damnando errabāt, quia dicebant, quòd conclusio mea erat cōtra symbolum Apostolicum, cùm debuissent dicere, quòd erat contra symbolum Parisinum, quanquam & hoc est falsum, vt priùs ostendimus.

Videtur autem mihi verus intellectus illorum articulorum hic esse, quòd in articulo 204. si in eo sit sermo de operatione communiter accepta, modò prędicto hoc intendatur, quòd etiam seclusa quacunq; operatione, adhuc finitas vel limitatio naturæ separatæ, erit ei ratio non essendi vbiq;, aut ratio, quòd si sit in vno loco non est simul in alio totali, & in vtroq; per naturam. In articulo autem 218. credo, quòd intēdatur, quòd substantia vel finitas substantiæ, non est ratio angelo essendi simpliciter in loco, isto modo exponendo in articulis nulla est contradictio, & articuli sic intellecti, non solùm non sunt contra positionem meam, sed ipsam totaliter ex vtraq; parte confirmant, vt patet ex declaratione positionis suprà posita.

Ad secundum dicitur, à multis concedendo quòd est possibile, esse substantiam incorpoream sine operatione transeunte ad extra: hoc autem posito, in argumento videtur adduci, quòd vnum sequatur ex tribus inconuenientibus. Primum est, quòd cùm sit pars vniuersi inconueniens, est quòd non sit in vniuerso: ad quod illi dicerēt, quòd arguens æquiuocat de parte: si enim per partem vniuersi intelligit id, quòd habet situm determinatum in vniuerso, sic dicēt: Quòd angelus nec cùm operatur, nec cùm non operatur, potest dici esse pars vniuersi. si autem intelligit esse partē entium, id est, vnum ex entibus & naturis vniuersi, sic concedent, quòd tunc est vna pars vniuersi, imò vna ex nobilioribus: sed ex hoc non videtur concludi, quòd habeat situm vel definitionem ad locum.

Secundum inconueniens est quòd nō potest dici, quòd sit vbiq;, quia hoc est, proprium Dei. Ad hoc dicitur, quòd esse vbiq; eo modo quo Deus dicitur à theologis esse per essentiam, scilicet per potētiam & præsentiam, Dei proprium est, & nulli naturæ creatæ potest competere. Esse autem vbiq;, id est, hîc vel ibi per indifferentiā, aut vbiq; per indistantiam, id est, verè esse secundùm substantiam indistantem à quocunq; loco: vtrum repugnet creaturæ, audiatis Henricum quolibeto 7.q.9. sic dicentem. In creatura potest intelligi duplex limitatio: Vna in natura & essentia, quæ finita est & cæteris terminis contenta, & sic solus Deus illuminatus & infinitus in natura: Alia potest intelligi limitatio naturæ, quæ est limitatio ad situm, qua ita finita est & certis limitibus contenta, vt necesse sit, eam esse alicubi, non nusquam, nec vbiq;: sed ità hîc, quòd non ibi, vel quòd etiam si non determinatè hîc vel ibi, tamen sub determinatione vel hic vel ibi vel alicubi, & pertinet ista limitatio ad prædicamentum vbi, quòd omnis creatura differat à Deo per primam limitationem suam clarè video. Quomodo autem necesse sit, omnem creaturam differre, & distare ab eo, per secūdam limitationem: quia scilicet ipse est vbiq;, omnis autem creatura necessariò est alicubi, sed non vbiq;, dico quòd penitus ignoro. Hæc Henricus ad literam: ex quibus verbis satis clarè habemus, non posse intelligere Henricum quomodo illud sit inconueniens, quod illi adducunt pro inconuenienti.

Tertium inconueniens est, quòd nisi concedatur, quòd sit alicubi, sit concedendū quod nusquam sit. Ad quod audiatis beatum Thomam, in primo sententiarum di. 37. sic respondentem: Dicendum, inquit, quod hoc non reputo inconueniens, quòd angelus

gelus sine loco possit esse, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet: nec est inconueniens, vt tunc nusquam vel in nullo loco esse dicatur, sed tamē hoc non est imaginabile, quia imaginatio continuum non transcendit: hæc Thomas ad literam.

Ad tertium dico, quòd argumentatio illa procedit ex non pleno intellectu nostræ positionis: Non enim positio per operationem, per quam dicit locari rem incorpoream, intelligit solùm operationem quę est exterior motio localis vel alteratio realis, vt aliqualiter etiam tetigimus in responsione ad primum, in expositione articuli Parisiensis: sed capit operationem largè, pro omni motu vel influxu vel habitudine, significata per modū operationis trāseuntis in corpus: & exeuntis ab angelo vel econtrà. Et quòd ille sit intellectus positionis, patet ex verbis Thomæ in primo sententiarum dist. 37. q. 1. articulo primo: vbi videtur sequi istam opinionē, qui sic dicit. Relinquitur igitur, quòd angelus non potest diffiniri & determinari ad locum nisi per actionē vel operationem: dico autem operationem communiter, secundum quod angelus se habet ad corpus contentum in loco, per modum præsidentis aut ministrantis, aut aliquo modo agentis, aut patientis. hæc Thomas ad verbum. Ex quibus verbis patet responsio ad argumentum, quia licet angeli non habeant operationem erga cœlum empyreum, quæ sit motio localis vel realis alteratio, habent tamen aliquid se habens per modum operationis transeuntis, quale est præsidentia vel aliquid simile.

Ad quartum, cui adeò innitebatur ille Magister generalis, & si quid sit dicendum, satis patere posset ex verbis Henrici suprà allegatis in solutione secundi, tamen audiamus, & quid sanctus Thomas dicat de illa ratione. Dicunt quidam quòd angelus non est in loco circumscriptiuè sed definitiuè, quia determinatur ad locum aliquem, sic quod est in hoc loco, ita quòd non est in alio, cùm essentia eius finita est: eo enim creata est, dicunt quòd oportet intelligere, quòd sit determinata ad locum aliquem. Sed ista est valde rudis probatio, quia procedit ex æquiuocatione finis. Cùm enim dicitur essentia angeli finita, accipitur finis pro fine essentiæ & virtutis, secundùm quod definitio terminus dicitur, & non pro fine dimensionis: locus autem dicitur finitus, secundum tres quantitatis dimensiones. Finis autem secundum vtranq; acceptionē, nullam commensurationem seu proportionem habet, vnde non oportet, vt quod finitum est, in essentiam ad terminos loci finiatur: hæc Thomas ad literam. Ex quibus sequitur, quòd si non mentitur Thomas, rudis est iste Magister, qui rudem probationem suam vocabat demonstrationem.

Ad aliam rationem de puncto, dico quòd adhuc est rudior prima ratione. Punctus enim, est res de genere quantitatis, habens situm de sua natura: res autem incorporea omnino abstrahit à situ, & profectò magna est ruditas imaginari, similiter esse de indiuisibilitate rei incorporeæ, & de indiuisibilitate puncti, quod vt etiam fiat clarius isti Magistro, dicat mihi ipse quæso: Si esset vnitas separata, vtrum haberet determinatum situm. Certè patet quòd non, quandoquidem per hoc distinguitur vnitas à puncto, quòd punctus est, positionem habens, vnitas autem non. Sed manifestum est, quòd angelus & quælibet substantia incorporea, adhuc est abstractior quàm sit quæcunq; quātitas siue continua siue discreta. Metaphysica enim, vt patet secundùm omnes, est de abstractioribus quàm sit arithmetica, quę est vna ex mathematicis, ergo multò minus poterit dici de angelo, quòd habeat situm, quod si iste Magister non potest imaginari abstractionem angeli, saltem qualis est abstractio vnitatis, audiat quid de ipso sit dicendum secundùm Henricum. Is enim in loco, vbi suprà de ista loquens materia, inquit. Qui ergo non possunt angelum intelligere secundùm rationē substantiæ suæ, vt vnitatem absq; ratione puncti, sunt illi de quibus dicit Commentator super secundo Metaphysicæ, in quibus virtus imaginatiua dominatur super virtutem cogitatiuā, & ideo vt dicit. Videmus istos non credere demonstrationibus, nisi imaginatio eos comitetur: & quicquid cogitant, quātum est aut situm habens, in quanto vt punctus, vnde tales melancholici sunt, & optimi fiunt mathematici, sed sunt naturales inepti. Hæc Henricus ad verbum. Ex quibus sequitur, quòd secundùm Henricum iste Magister sit malè dispositus ad studium philosophiæ naturalis, peius ad studium Metaphysicæ, pessimè ad studium Theologiæ, quæ etiam est de abstractioribus: relinquitur ergo ei solùm aptitudo ad Mathematica, in quibus cùm se non exercuerit, quod iudicium

dicium de eo faciendum sit, relinqnatur ipsimet vt iudicet.

Postquam solutæ sunt rationes, quæ communiter solent adduci contra fundamēta positionis, quam ego sum secutus in conclusione mea, de modo descensus Christi, volo & afferre verba Alberti nostri, non minus profectò doctrina quàm cognomēto Magni, quæ memini me legisse apud eum de ista materia, in libro Physicorum. Tractatu enim primo 4. libri, capitulo primo, postquam illud exposuit Aristotelis, quòd antiqui decipiebantur, credentes: Quòd sicut quod non est, nō est in loco, ita nihil sit ens, nisi in loco digrediens: deinde super isto passu sic inquit. Sunt autem etiam multi modernorum, qui concedunt consequens huius consequentiæ, licet sciant non valere consequentiam: Ex logicis enim scimus non valere consequentiam, in qua proceditur à destructione antecedentis, ad destructionem consequentis. Et ideò licet vetum sit, quòd illud quod non est, nusquam est, tamen non propter hoc sequitur id quod est, alicubi est, & licet hoc non sequatur ex dictis, tamen sunt multi qui dicunt: Quòd omne quod est, in aliquo loco est, vtentes tali ratione. Quia omne quod est, vnum aliquod particulare est: Particulare autē est hîc & nunc, & quod est hîc nunc, alicubi est. Ergo omne quod est, alicubi est. Amolius omne quod est, definitæ essentiæ est, quia intra terminos sui coarctatur, & quod definitæ essentiæ est, in loco definitur, & quod in loco definitur, in loco est aliquo. Distinguunt autem isti per Ioannem Damascenū dicentem, Aliquid in loco esse, dici dupliciter. Est enim aliquid circumscriptiuè, cui principium & medium & vltimum assignatur in loco, & hoc modo dicunt corpora esse in loco. Est item aliquid in loco definitiuè, cuius essentia sic finitè clauditur in vno loco, quòd extra ipsum nihil sui inuenitur: & hoc modo indiuisibilia dicunt esse in loco & similiter intelligentias & animas, &c. Sed nos ista non credimus: nam & vltimum cœlum nō definitur, nec circumscribitur loco eo, quod omne quod est in loco clauditur, & continetur à loco: in quo est & intelligētia per naturam suam, non est in loco, nec in aliqua loci differentia. Hæc Albertus ad literam, vsitatam illam distinctionem de esse in loco, definitiuè & non circumscriptiuè non apptobans, quam tamen distinctionem, aliquo modo negari quidam Magistri omnino nephas existimabant.

Nunc vltimò restat, vt ostendā, qualiter sunt intelligenda verba conclusionis meæ, & declarem etiam de virtute sermonis ipsam esse catholicam. dixit ergo conclusio: *Christus non veraciter & quantum ad realem præsentiam (vt ponit Thomas & communis via) descendit ad inferos, sed solùm quò ad effectum.* Vbi est notandum quod Li & vbi dicitur, & quantum ad realem presentiam tenetur copulatiuè: & Li vt cùm dicitur, vt ponit Thomas tenetur specificatiuè & determinatiuè, vt mox declarabo. Ex quibus patet, quòd pdicta conclusio est vna propositio copulatiua negatiua, vel de copulato extremo negatione præposita coniunctioni copulatiuè: cuius sensus est. Non est ita, quòd Christus veraciter & quantum ad realem præsentiam, eo modo quo ponit Thomas, descenderit ad inferos, &c. & illa copulatiua æquiualet vni disiunctiuæ affirmatiuæ, de partibus contradicentibus scilicet isti. Christus non descendit veraciter ad inferos, vel non descendit ad inferos secundùm realem præsentiam, &c. Ex quo sequitur, quòd ex dicta conclusione, inferendo quòd Christus non veraciter descendit ad inferos, est arguere à tota disiunctiua affirmatiua, ad alteram eius partem determinatè. Talis autem argumentatio peccat secundùm consequens. Disiunctiua enim affirmatiua, est consequens ad alteram eius partem. sequitur vlteriùs quod ratione falsitatis prædictæ partis, non debet falsificari tota disiunctiua prædicta: vnde in simili, ista propositio est vetā. Socrates est homo: & illa est falsa, Socrates est homo, & Deus nō est Deus: ex qua arguere, Ergo Socrates non est homo: profectò puerile est. At simile ex ista copulatiua negatiua Christus non veraciter, & qnātum ad realem præsentiā, vt ponit Thomas, descendit, &c. arguere, Ergo Christus non veraciter descendit: puerile est, & hominis penitùs nescietis logicam, nec philosophiam nedum theologiam.

Li vocabulum Italicū, aduerbium scilicet Latinis Ibi, in loco.

Non solùm autem non intendo in conclusione mea istam propositionem esse veram, Christus non veraciter descendit ad inferos, sed neq; istam, Christus vel anima Christi, non fuit præsentialiter in inferno, & per realem ac veram præsentiam suę substantiæ, sed solùm intendo, ꝙ non fuit ibi per realem præsentiam: eo modo quo ponit Thomas & cōmunis via. Ideo dixi quod Li vt tenetur specificatiuè & determinatiuè de Li realis præsentia. Ideo non valet, non fuit ibi realiter præsens eo modo, quo talis

Doctor dicit: ergo non fuit ibi realiter præsens. Tenet autem communis via, id est, via Scoti, Bonauenturæ & omnium Scotistarũ & quasi omnium Nominalium, ꝙ ita fuerit ibi præsens, quòd sua substantia fuerit ei ratio præsentialitatis & locabilitatis: quam opinionem quia etiam Thomas mihi videtur sequi in ista materia, ideo dixi, vt ponit Thomas & communis via. Communem viam theologorũ appellans, quæ cõmuniter nunc tenetur Parisijs, vbi præcipuè viget studium theologię, ibi autem ferè omnes inceduntin ista materia, de præsentialitate animæ ad locũ cum Scotistis & Nominalib⁹: & ego propter hoc solum, id est, propter reuerentiã vniuersitatis Parisiensis, nolui ponere hãc meam conclusionẽ, nisi tanquam probabilẽ, etiam quòd viderem ipsam secundùm viam multorũ probatissimorũ doctorũ posse etiam assertiuè poni: ꝙ autem Li vt possit teneri in cõmuni modo loquendi determinatiuè patet. Nam si quis dicat, attributa non distinguuntur, vt dicit Scotus, apud omnes propositio haberet duplicẽ sensum proprium: Vnus esset capiendo Li vt relatiuè, & æquipolleret huic dictioni, ꝙ ac si diceretur attributa non distinguuntur, quòd scilicet attributa non distingui dicit Scotus, & propositio esset falsa, etiam secundũ Thomistas, quia etiam ipsi concedunt attributa aliquo modo distingui. Alius sensus esset capiendo Li vt determinatiuè & specificatiuè, æquipolleret huic dictioni, eo modo, quo ac si diceretur attributa non distinguuntur, eo modo distinctionis quo dicit ea distingui Scotus, & tũc apud Thomistas propositio esset vera: & ita est in qualibet propositione, vbi post recitatam opinionem, ponitur authoritas alicuius coniuncta per hanc dictionẽ, vt. Si ergo iste modus loquẽdi, & proprius & vsitatissimus apud omnes theologos cõcedatur, oportet ꝙ etiam cõncedãt, quod in propositione nostra, in qua dicitur Christus non descẽdit, vt dicit Thomas, Li vt sicut potest teneri relatiuè, vt sit sensus. Christus non descendit, quòd scilicet Christũ descendisse dicit Thomas. Ita etiam, & tam bene & tam propriè teneri specificatiuè ęquipollendo huic, licet Christus descenderit præsentialiter, non tamẽ eo modo pręsentialiter, quo dicit cõmunis via, & est sensus, quem ego intendo.

Sed diceret fortè quispiam adhuc non effugis, quia deinde addis, sed solùm quo ad effectum, ergo nõ solùm excludis realem pręsentiam, eo modo, quo ponit eam communis via, sed simpliciter omnem realem præsentiã, ex quo dicis, quòd solùm quò ad effectùm, ita quòd dicent isti, propositio non tamen est negatiua, copulatiua vt dicis negando, scilicet præsentialitatẽ ad modum Thomæ, &c. sed etiam affirmatiua, dicẽs, scilicet affirmatiuè, quod Christus solùm quo ad effectũ fuit in inferno. Sed rudis est hæc obiectio, nam hęc dictio, sed, est dictio aduersatiua, & vigore eius importatur, per sequentia ad ipsam, veritas affirmatiua opposita dicto, quod negat pars superior conclusionis, cui ista aduersatur. Si ergo vt probatũ est in superiori parte, negatur solùm præsentialitas animæ per substantiã, non quantum ad quod, sed quantũ à quo, id est, quòd non negatur substantiam fuisse præsentem, sed substãtiam fuisse rationem præsentialitatis: ita etiam in ista vltima parte, quæ ponit affirmatiuam præcisè aduersantem illi, fuisse in inferno per effectum est accipiendum, nõ quantùm ad rem locatam, sed quantùm ad rationem locandi, vt breuiter sit sensus qui etiam rudibus patere potest: quod ex quo substantiæ finitas, non fuit ei ratio localis pœnitẽriæ, solus effectus fuit ei talis ratio. Recolligendo ergò breuiter dico: Quòd Christus veraciter descendit ad inferos, & quòd per realem præsentiam fuit in inferno: sed dico, quòd non eo modo veraciter & pręsentialiter fuit, ibi quò dicit Thomas & communis via: Quia scilicet sua substãtia, non fuit sibi ratio essendi in loco, vt ponunt illi, sed sua operatio. Et hæc opinio quàm sit probabilis, & à quàm multis Catholicis & excellẽtissimis doctoribus credita, iam satis patuit suprà, quòd etiam de virtute sermonis sit vera, & non hæretica iudicanda, satis explicauimus: scimus enim quòd illa est vera. Christus non vt Deus & homo (vt ponit Arrius) satisfecit pro nobis, quia licet verum sit, quòd vt Deus & homo, falsum est tamen, quòd eo modo existens homo & Deus, quo ponit Arrius: ita licet sit verum, quòd veraciter & præsentialiter fuerit Christus in inferno, tamen probabile est, & à multis creditum, quòd non eo modo veraciter & pręsentialiter, quo Thomas dicit & communis via, modo suprà exposito.

Sed vnus videtur restare scrupulus, quòd hæc non fuerit mea intentio, cùm posui conclusionem. Quia si Thomas in primo sententiarum tenet istam viam, etiam ipse quòd operatio sit ratio angelum esse in loco, videtur quòd conclusio etiam sit vera

secundùm

secundùm Thomam, quare cùm ego dicam, nō vt ponit Thomas, videtur quòd aliud ego sim opinatus de illo descensu, quàm id quod dixi. Hunc autem scrupulum nō haberent, si benè meas conclusiones considerassent. Ego enim huius sum opinionis, ꝙ Thomas in hac materia, de modo essendi in loco, rerum separatarū, diuersa sensent, & non vbiq; eandem sequutus sit opinionem. Quare licet in primo sententiarum, videatur tenere istam viam, quam ego sequor, in conclusione tamē & alibi, vt in quarto sententiarum, & maximè in tertia parte Summæ, vbi tractat de hoc descensu, & ex qua potiùs, quàm ex scripto iudicanda est opinio eius, videtur esse cum opinione Scotistarum, Quòd ita fuit ibi per essentiam, quòd sua essentia fuerit sibi ratio locabilitatis, & non effectus solùm vel operatio. Dicit enim Thomas ibi: Quòd anima Christi fuit per effectum in alijs partibus inferni, per essentiam autem in lymbo, &c. ex hoc dicto ego arguo sic. Vbicunq; est aliquid, per id quod est sibi ratio locabilitatis, ibi est per suam substantiam & realem præsentiam: Ergo si effectus fuit animæ Christi ratio locabilitatis, vbicunq; fuit per effectum, ibi fuit per realem præsentiam suæ substantiæ: sed secundum Thomam alicubi fuit per effectum, vbi non fuit per realem sui præsentiam: ergo, secundùm Thomam effectus non fuit ei ratiō locabilitatis: hoc me mouit ad probabiliter credendū, Thomam in hoc articulo ambulare cum Scotistis: Sed quicquid sit de opinione Thomæ, nihil ad propositū, quia errare in opinione Thomæ, nō est errare in fide, & sępe est multiplex opinio inter Thomistas de opinione eius: sufficit hoc quod euidēter apparet, quòd cùm ego posui conclusionem, credidi hanc esse opinionem Thomæ, & quòd ego nunc extorqueo, propositionem ad sensum alienū, ab eo quem tunc habebam. Quod enim ego hoc à principio crediderim, & hæc fuerit sententia mea, de opinione Thomę, cùm posui conclusiones, ex hoc patet euidentissimè, quia ego istam posui conclusionem, quòd de modo essendi in loco angelorum non differunt Thomas & Scotus.

Scitur autem, quòd expressè Scotus dicit, quòd seclusa omni operatione, adhuc substantiæ incorporeę debetur locus: quare oportuit, quòd ego crederem, Thomam esse in hac sententia: & ideò, licet ego firmiter tenerem, quòd Christus veraciter & præsentialiter fuerit in inferno, & in hoc conuenirem cum Thoma, & cum omnibus Catholicis, tamen quia ego putabam Thomam credere suam substantiam fuisse sibi rationem locabilitatis & non operationem, ideò dixi in conclusione mea, non eo modo quo ponit Thomas & communis via.

Nec debet alicubi videri mirabile, quòd Thomas in vno loco sequatur vnam opinionem commentatoris de genitis ex putrefactione, quam deinde in septimo Metaphysicæ & alibi reprobat. Item in secundo sentētiarum sequitur opinionē Commentatoris de materia cœli, quam deinde & in secundo cœli reprobat & in Summa. Item in quarto & in quęstionibus super Boëtium de Trinitate, tenet viam Commentatoris de dimensionibus interminatis, & in libello deinde proprio, vt creditur, & in multis alijs locis illā non tenet. Item in primo sententiarū dicit, ꝙ eadem actione intelligitur ipsum intelligibile & ipsum intelligere. In prima verò parte summæ & in tertio sentētiarū tenet actionē reflexam differre à directa. Item in scripto tenet, quòd anima Christi secundùm quod corpori coniungibilis fuerit, sicut anima viatoris, secundùm verò ꝙ verbo coniungibilis, vt anima comprehensoris. In summa autem tenet, quòd anima Christi totaliter, & quantum ad omnia, fuit sicut anima comprehensoris, & quòd ipsa claritatis impassibilitatisq; dotem in corpus non transfuderit, fuisse ex dispensatione diuina. Item & de scientia Christi aliter sentit in scripto, & aliter in Sūma: & ita de multis alijs, quod est videre, in quibus ipse diuersas diuersis in locis sequutus est opiniones. Quòd si isti omninò contendunt opinionem illam de modo essendi, in loco secundum operationem esse, etiam Thomistæ nihil plus habebūt contra me, nisi quòd opinio mea de modo descensus Christi, tantò est probabilior, & minus est hæretica iudicanda, quantò etiam secundùm opinionem sancti Thomæ est vera.

Ob id autem magis miror à Magistris istis damnatam conclusionem meam, quòd antequam istam conclusionem hæreticam iudicarent, super ea ipsemet meam intentionem his verbis nō modò declaraueram, sed etiam scribendam annotandamq; dictaueram, sic dicens. Nemo intelligat me ex hac conclusione dicere animam Christi non descendisse ad inferos, & animam Christi in triduo non fuisse in inferno, imò

Doctor dicit: ergo non fuit ibi realiter præsens. Tenet autem communis via, id est, via Scoti, Bonauenturæ & omnium Scotistarũ & quasi omnium Nominalium, quod ita fuerit ibi præsens, quòd sua substantia fuerit ei ratio præsentialitatis & locabilitatis: quam opinionem quia etiam Thomas mihi videtur sequi in ista materia, ideo dixi, vt ponit Thomas & communis via. Communem viam theologorũ appellans, quæ cõmuniter nunc tenetur Parisijs, vbi præcipuè viget studium theologię, ibi autem ferè omnes incedunt in ista materia, de præsentialitate animæ ad locũ cum Scotistis & Nominalibus: & ego propter hoc solum, id est, propter reuerentiã vniuersitatis Parisiensis, nolui ponere hãc meam conclusionẽ, nisi tanquam probabilẽ, etiam quòd viderem ipsam secundùm viam multorũ probatissimorũ doctorũ posse etiam assertiuè poni: quod autem Li vt possit teneri in cõmuni modo loquendi determinatiuè patet. Nam si quis dicat, attributa non distinguuntur, vt dicit Scotus, apud omnes propositio haberet duplicẽ sensum proprium: Vnus esset capiendo Li vt relatiuè, & æquipolleret huic dictioni, quod ac si diceretur attributa non distinguuntur, quòd scilicet attributa non distingui dicit Scotus, & propositio esset falsa, etiam secundũ Thomistas, quia etiam ipsi concedunt attributa aliquo modo distingui. Alius sensus esset capiendo Li vt determinatiuè & specificatiuè, æquipolleret huic dictioni, eo modo, quo ac si diceretur attributa non distinguuntur, eo modo distinctionis quo dicit ea distingui Scotus, & tũc apud Thomistas propositio esset vera: & ita est in qualibet propositione, vbi post recitatam opinionem, ponitur authoritas alicuius coniuncta per hanc dictionẽ, vt. Si ergo iste modus loquẽdi, & proprius & vsitatissimus apud omnes theologos cõcedatur, oportet quod etiam cõcedãt, quod in propositione nostra, in qua dicitur Christus non descẽdit, vt dicit Thomas, Li vt sicut potest teneri relatiuè, vt sit sensus. Christus non descendit, quòd scilicet Christũ descendisse dicit Thomas. Ita etiam, & tam bene & tam propriè teneri specificatiuè ęquipollendo huic, licet Christus descenderit præsentialiter, non tamẽ eo modo pręsentialiter, quo dicit cõmunis via, & est sensus, quem ego intendo.

Sed diceret forte quispiam adhuc non effugis, quia deinde addis, sed solùm quo ad effectum, ergo nõ solùm excludis realem pręsentiam, eo modo, quo ponit eam communis via, sed simpliciter omnem realem præsentiã, ex quo dicis, quòd solùm quò ad effectum, ita quòd dicent isti, propositio non tamen est negatiua, copulatiua vt dicis negando, scilicet præsentialiterẽ ad modum Thomæ, &c. sed etiam affirmatiua, dicẽs, scilicet affirmatiuè, quod Christus solùm quo ad effectũ fuit in inferno. Sed rudis est hæc obiectio, nam hęc dictio, sed, est dictio aduersatiua, & vigore eius importatur, per sequentia ad ipsam, veritas affirmatiua opposita dicto, quod negat pars superior conclusionis, cui ista aduersatur. Si ergo vt probatũ est in superiori parte, negatur solùm præsentialitas animæ per substantiã, non quantum ad quod, sed quantũ à quo, id est, quòd non negatur substantiam fuisse præsentem, sed substãtiam fuisse rationem præsentialitatis: ita etiam in ista vltima parte, quæ ponit affirmatiuam præcisè aduersantem illi, fuisse in inferno per effectum est accipiendum, nõ quantùm ad rem locatam, sed quantùm ad rationem locandi, vt breuiter sit sensus qui etiam rudibus patere potest: quod ex quo substantiæ finitas, non fuit ei ratio localis pœnitẽtiæ, solus effectus fuit ei talis ratio. Recolligendo ergò breuiter dico: Quòd Christus veraciter descenderit ad inferos, & quòd per realem præsentiam fuit in inferno: sed dico, quòd non eo modo veraciter & pręsentialiter fuit, ibi quò dicit Thomas & communis via: Quia scilicet sua substãtia, non fuit sibi ratio essendi in loco, vt ponunt illi, sed sua operatio. Et hæc opinio quàm sit probabilis, & à quàm multis Catholicis & excellẽtissimis doctoribus credita, iam satis paruit suprà, quòd etiam de virtute sermonis sit vera, & non hæretica iudicanda, satis explicauimus: scimus enim quòd illa est vera. Christus non vt Deus & homo (vt ponit Arrius) satisfecit pro nobis, quia licet verum sit, quòd vt Deus & homo, falsum est tamen, quòd eo modo existens homo & Deus, quo ponit Arrius: ita licet sit verum, quòd veraciter & præsentialiter fuerit Christus in inferno, tamen probabile est, & à multis creditum, quòd non eo modo veraciter & pręsentialiter, quo Thomas dicit & communis via, modo suprà exposito.

Sed vnus videtur restare scrupulus, quòd hæc non fuerit mea intentio, cùm posui conclusionem. Quia si Thomas in primo sententiarum tenet istam viam, etiam ipse quòd operatio sit ratio angelum esse in loco, videtur quòd conclusio etiam sit vera

secundùm

secundùm Thomam, quare cùm ego dicam, nō vt ponit Thomas, videtur quòd aliud ego sim opinatus de illo descensu, quàm id quod dixi. Hunc autem scrupulum nō haberent, si benè meas conclusiones considerassent. Ego enim huius sum opinionis, ꝙ Thomas in hac materia, de modo essendi in loco, rerum separatarū, diuersa senserit, & non vbiq; eandem sequutus sit opinionem. Quare licet in primo sententiarum, videatur tenere istam viam, quam ego sequor, in conclusione tamē & alibi, vt in quarto sententiarum, & maximè in tertia parte Summæ, vbi tractat de hoc descensu, & ex qua potiùs, quàm ex scripto iudicanda est opinio eius, videtur esse cum opinione Scotistarum, Quòd ita fuit ibi per essentiam, quòd sua essentia fuerit sibi ratio locabilitatis, & non effectus solùm vel operatio. Dicit enim Thomas ibi: Quòd anima Christi fuit per effectum in alijs partibus inferni, per essentiam autem in lymbo, &c. ex hoc dicto ego arguo sic. Vbicunq; est aliquid, per id quod est sibi ratio locabilitatis, ibi est per suam substantiam & realem præsentiam: Ergo si effectus fuit animæ Christi ratio locabilitatis, vbicunq; fuit per effectum, ibi fuit per realem præsentiam suæ substantiæ: sed secundum Thomam alicubi fuit per effectum, vbi non fuit per realem sui præsentiam: ergo, secundùm Thomam effectus non fuit ei ratiò locabilitatis: hoc me mouit ad probabiliter credendū, Thomam in hoc articulo ambulare cum Scotistis: Sed quicquid sit de opinione Thomæ, nihil ad propositū, quia errare in opinione Thomæ, nō est errare in fide, & sępe est multiplex opinio inter Thomistas de opinione eius: sufficit hoc quod euidēter apparet, quòd cùm ego posui conclusionem, credidi hanc esse opinionem Thomæ, & quòd ego nunc extorqueo, propositionem ad sensum alienū, ab eo quem tunc habebam. Quod enim ego hoc à principio crediderim, & hæc fuerit sententia mea, de opinione Thomę, cùm posui conclusiones, ex hoc patet euidentissimè, quia ego istam posui conclusionem, quòd de modo essendi in loco angelorum non differunt Thomas & Scotus.

Sciturautem, quòd expresſè Scotus dicit, quòd seclusa omni operatione, adhuc substantiæ incorporeę debetur locus: quare oportuit, quòd ego crederem, Thomam esse in hac sententia: & ideò, licet ego firmiter tenerem, quòd Christus veraciter & præsentialiter fuerit in inferno, & in hoc conuenirem cum Thoma, & cum omnibus Catholicis, tamen quia ego putabam Thomam credere suam substantiam fuisse sibi rationem locabilitatis & non operationem, ideò dixi in conclusione mea, non eo modo quo ponit Thomas & communis via.

Nec debet alicubi videri mirabile, quòd Thomas in vno loco sequatur vnam opinionem commentatoris de genitis ex putrefactione, quam deinde in septimo Metaphysicæ & alibi reprobat. Item in secundo sentētiarum sequitur opinionē Commentatoris de materia cœli, quam deinde & in secundo cœli reprobat & in Summa. Item in quarto & in quęstionibus super Boëtium de Trinitate, tenet viam Commentatoris de dimensionibus interminatis, & in libello deinde proprio, vt creditur, & in multis alijs locis illā non tenet. Item in primo sententiarū dicit, ꝙ eadem actione intelligitur ipsum intelligibile & ipsum intelligere. In prima verò parte summæ & in tertio sentētiarū tenet actionē reflexam differe à directa. Item in scripto tenet, quòd anima Christi secundùm quod corpori coniungibilis fuerit, sicut anima viatoris, secundùm verò ꝙ verbo coniungibilis, vt anima comprehensoris. In summa autem tenet, quòd anima Christi totaliter, & quantum ad omnia, fuit sicut anima comprehensoris, & quòd ipsa claritatis impassibilitatisq; dotem in corpus non transfuderit, fuisse ex dispensatione diuina. Item & de scientia Christi aliter sentit in scripto, & aliter in Sūma: & ita de multis alijs, quod est videre, in quibus ipse diuersas diuersis in locis sequutus est opiniones. Quòd si isti omninò contendunt opinionem illam de modo essendi, in loco secundum operationem esse, etiam Thomistæ nihil plus habebūt contra me, nisi quòd opinio mea de modo descensus Christi, tantò est probabilior, & minus est hæretica iudicanda, quantò etiam secundùm opinionem sancti Thomæ est vera.

Ob id autem magis miror à Magistris istis damnaram conclusionem meam, quòd antequam istam conclusionem hæreticam indicatent, super ea ipsemet meam intentionem his verbis nō modò declaraueram, sed etiam scribendam annotandamq; dictaueram, sic dicens. Nemo intelligat me ex hac conclusione dicere animam Christi non descendisse ad inferos, & animam Christi in triduo non fuisse in inferno, imò

vtrunq; confiteor: sed dico, quòd neq; motus localis, neque alicubi locari competit alicui substantiæ separatæ, sicut erat anima Christi, nisi ratione operationis. Hæc præcisè & non alia, de verbo ad verbum eis notanda pronunciaui, pro breui declaratione huius conclusionis, quam cùm adhuc postea hæreticam iudicauerint, quam iam pro Catholica habere possint, ego non video. Et vt breuiter per modum argumentationis recapitulando ostẽdam, errare illos in fide, qui credunt propositionem meam ab hæresi non posse defendi, arguo sic: Ponens conclusionem in se hæreticam, potest accusari de hæresi, pro quanto hæresis est in intellectu. Sed ponens prædictam meam conclusionem, non potest ex eius positione accusari de hæresi: Ergo conclusio suprà dicta non est in se hæretica. Maiorem ipsi habent pro concessa, minorem sic probo. Quotiescunq; ponendo totum illud, ad quod sequitur de necessitate, a propositio, non potest quis accusari de hæresi, etiam ponens, a propositionem, accusari non potest: Sed ponens totum illud ad quod sequitur, positio conclusionis meæ, eo modo quo à me est posita, non potest accusari de hæresi: ergò & ponens ipsam propositionem, vt eam posui accusari non potest.

Probo minorem sic: Contradictorium huius dicti ratio essendi in loco, id est, hîc vel ibi, modo suprà declarato, separatis substantijs est operatio non finitatio naturæ, non est de fide: & contradictorium huius dicti non licet arguere à tota copulatiua ad alteram eius partem, non est de fide: & contradictorium huius dicti: Si quis posita aliqua assertione negatiua vel affirmatiua, addat authoritatem alicuius doctrinę cum propositione, vt Li vt potest teneri, ita benè determinatiuè sicut relatiuè: quia ita benè potest æquiualere huic dictioni: eo modo, quo sicut huic dictioni, quòd similiter non est de fide: & contradictorium huius dicti, per communem viam, in rebus Theologicis congruenter possumus intelligere viam, quæ cõmuniter tenetur in ea vniuersitate, in qua tempore sic dicentis, magis viget studium theologiæ, non est de fide: & contradictoriũ huius dicti, hoc tempore, in vniuersitate Parisiensi magis viget studiũ theologiæ quàm alibi, non est de fide: & contradictorium huius dicti in vniuersitate Parisiensi, nunc communiter tenetur, quòd finitatio naturæ sit ratio locabilitatis substantiæ separatæ, non est de fide: & contradictorium huius dicti, Scotus & maior pars Nominalium tenet supradictam opinionem, & Thomas eam videtur tenere, in tertia parte summæ, vbi ait de descensu Christi: non est de fide. Tunc sic. Si contradictoria horum dictorũ non sunt de fide, sequitur quòd ista dicta ponere, credere & disputare non est in se hæreticum, aut contra fidem: nec ipsa disiunctiuè vel copulatiuè ponens, tenens & disputans potest accusari de hęresi. Sed ad hæc dicta simul & copulatiuè posita, sequitur positio conclusionis meæ, vt iacet præcisè: ergo ponens conclusionem meam præcisè, vt iacet de hæresi accusari non potest.

Probationes autem omnium supradictorum habẽtur ex suprascriptis: nam de primo dicto patet, quòd non solùm est hæreticum, sed etiam rationalius suo opposito, & à multis Catholicis doctoribus creditum & approbatum: & in secundo consentiũt omnes dialectici, & omnes theologi, qui vnquam dialecticam nouerunt: Ita de alijs omnibus, de quibus etiam, si quis potest dubitare, vera sint an falsa, nemo tamen tam rudis est, tam expers omnis doctrinæ, tam ignarus fidei, & eorũ quæ ad fidem attinẽt, qui diceret illa credi non posse absq; hæresi, & sic eorum contradictoria esse de fide. Tunc autem vlterius arguatur sic: Qui credit conclusionem istam, Christus, &c. Ex vi verborum, & secundum proprium, & non extortum vsum loquendi nõ posse habere sensum catholicum, credit contradictorium alicuius, vel aliquorum ex supradictis septem dictis esse de fide. Sed qui aliquid tenent, esse de fide, quòd non sit de fide, malè sentiunt de fide: quia contra dictum Domini Deuteron. 4. Non addetis ad verbum quod ego loquor vobis, neq; minuetis ab eo: Ergo de conclusione mea malè, vt suprà sentientes, de fide malè sentiunt.

Vide ô Summe Pontifex, videte ô apostolici ordinis augustissimi senatores, vide ô vniuersa Roma, imò Italia, imò Christianorum Ecclesia, vt conuincantur in hac prima propositione, in qua me maximè fulminabant, & in qua multis non tàm accusandi me, quàm excusandi de sua damnatione, ansam aliquã habere videbantur: & de cæteris quidem conclusionibus patebit luce clariùs, nullam vel minimam quidẽ potuisse eos habere occasionem damnandi eas de hæresi, & iam de ista prima in qua erant

erant fortiores,visum est qualis sit,& rectène,an nō rectè per eos fuerit damnata,præsertim iam explicato eis per me sensu, quem per eam intendebam, & verbis conclusionis sine aliquo vel terminorum vel orationis abusu, vel extorsione applicato. Et quamuis hoc sufficiat ad defensionem conclusionis meæ,tamen ad pleniorem huius materiæ discussionem,dico,quòd etiam interpretādo conclusionem eo modo, quo ipsi interpretabantur, quòd scilicet Christus effectualiter tantùm, non præsentialiter fuerit in inferno,adhuc aliquibus fortè possit videri præsumptuosè per eos fuisse determinatum, quòd conclusio simpliciter esset hæretica: cùm sit, quòd Durandus ordinis prędicatorū theologus maximus,qui fortè non minus doctrina Magistros istos excedit,quàm ego excedar ab eis, tenuit illam opinionē esse probabilem, & cum veritate articuli bene defensabilem.Sic enim scribitur in tertio sentētiarum. Ad tertium sic proceditur,& videtur quòd Christus secundùm animam nō descenderit ad infernum,quia idem finitum non potest simul esse in diuersis locis, sed anima Christi cùm esset creatura finita,& statim post mortem fuit in paradiso cum anima latronis. Cui dictum est Luc.23. Hodie mecum eris in paradiso: ergo tunc saltem nō potuit esse in inferno.Item ea quæ Christus fecit & passus est in natura assumpta, ordinata fuerunt ad salutem humanam, sed ad hanc non potuisset, quòd Christus ad inferos descendisset,quia per passionem,quam in hoc mundo sustinuit,liberauit nos ab omni culpa & pœna: ergo videtur quòd Christus ad inferos non descendit.

In contrarium est quod dicitur in Symbolo.Descendit ad inferos. Et apostolus dicit ad Ephesios 4. Quòd autem ascendit, quid est,nisi quia descēdit ad inferiores partes terræ.glossa,id est,ad inferos. Respondeo quòd cùm articulus sit, Christum ad inferos descendisse,& non potest intelligi ratione Diuinitatis secūdum quam est vbique, nec ratione corporis secūdùm quam fuit in sepulchro, restat quòd intelligatur ratione humanæ naturæ animæ supposito,quo videnda sunt duo. Primum est per quē modum anima Christi descendit ad infernum: secundum est ad quem infernum descendit. Quantum ad primum,sciendum est,quòd cùm anima separata nō sit corpus, nec virtus in corpore,non potest dici,quòd anima Christi descendit ad inferos,eo genere motus vel descensus, quo corpora mouentur: Eo genere motus quo angeli mouentur,non clarè patet: angeli enim dicuntur moueri de loco ad locum, inquantum successiuè operantur in diuersis locis: anima separata non dicitur habere aliquam operationem circa locum vel circa corpus existens in loco, quia cùm ex natura sua sit determinata,ad certum corpus nō potest mouere,nec agere in aliud, nisi mediante corpore proprio,sed illo caret dum est separata: Ergo non potest anima moueri de loco ad locum ratione operationis,quam habet circa locum vel circa corpus existens.Nihilominus hoc non obstante,potest dici anima separata descendisse ad infernum dupliciter: Vno modo secundùm deputationem, & sic dicuntur descendere ad infernū animæ damnatorum simpliciter: quia simpliciter deputatæ sunt, vt resumpto corpore,sint in inferno,propter quod dicitur ibi esse,vbi sunt simpliciter deputatæ. Animæ autem sanctorum patrum dicuntur in lymbo esse,vel ad lymbum descēdisse, propter deputationem non simplicem,sed conditionatam: quia resumpto corpore,nisi liberarentur à redemptore: hoc autem modo nō dicitur anima Christi descendisse ad infernum,scilicet propter deputationem, quia omnis talis deputatio, est propter culpā contractam vel commissam,quæ in Christo non fuit.Alio modo potest dici anima separata descendere ad infernum secundùm effectum, & hoc modo potest dici anima Christi descendere ad infernum,propter duplicem effectum, quem habuit in illis qui erant in inferno. Vnus effectus fuit exhibitio visionis diuinæ, qua carebant,ad quam se habuit passio Christi per modum meriti, & quia totum meritum dependet principaliter ab actu animæ: ideo hic effectus attribuitur sibi,sicut principali principio merendi. Item per appropriationem sicut Christus secundùm animam fuit beatus,sic secundùm eam attribuitur ei fuisse causam beatitudinis in alijs. Congruum enim est,vt ens in potentia reducatur ad actum,per id quod in actu est. Alius effectus fuit secundum quosdam,ad quem se habuit anima Christi directè, per modum agentis, scilicet illuminare animas patrum,quæ erant in lymbo, & de mysterijs quæ cadunt sub reuelatione.Secundum enim Dionysium septimo cœlestis Hierarchiæ: Christus secūdùm animam habet docere angelos, & ratione huius duplicis effectus potest dici anima Christi descendisse ad infernum.

Con-

Confirmatur autem hoc triplici ratione. Prima est quia moueri vel descendere cōpetit animæ separatæ, non per modum motus corporū, sed per modum, quo moueri competit substantiæ spiritali: sed reliquis substantijs spiritalibus, puta Deo & angelo, non competit sibi moueri de loco ad locum, per motum qui fit subiectiuè in ipsis, sed per effectū quem habent in alijs rebus: ergo simili modo competit animæ separatæ, & competebat animæ Christi. Secunda ratio talis est. Christus dicitur descendisse ad infernum, vt animas sanctorū patrum illuminaret ad videndum Deum, in eodem aūt instanti, quo Christus mortuus est, sancti patres viderunt Deum. In eodem autem instanti nōn potuit anima Christi esse in inferno per motum, ergò nec descendit illuc ꝑ motum qui esset in ipsa, sed per effectū quem habuerit in alijs. Item sicut in illo triduo dicitur anima Christi fuisse in inferno cum animabus sanctorum patrum, sic in illo triduo vel parte tridui, dicitur fuisse in paradiso cū anima latronis: cui dictū est Lucę 23. Hodie mecum eris in paradiso. Sed id nō potest intelligi quo ad locum acquisitum ꝑ motum, cùm secundùm ponētes spiritus, in loco diffinitiuè moueri de loco ad locū, idem spiritus non potest esse in pluribus locis, nec moueri simul pluribus motib⁹, ad plura loca tendentibus: quare oportet vt intelligatur secundùm effectū. Quòd si quis dicat, quòd Paradisus dicitur dupliciter vno modo locus corporeus, scilicet cœlum empyreum, & sic non fuit anima Christi in paradiso, nisi post assumptionē: alio modo dicitur paradisus visio diuinæ essentiæ, & sic anima Christi fuit in paradiso ab instanti conceptionis, & anima latronis in ipso die passionis, per quem modum nō repugnat animæ Christi, quòd simul fuerit in paradiso sic dicto, id est, quòd viderit Deum: & ꝙ fuerit localiter in inferno, si sic, inquam, dicatur, non valet, quia sicut paradisus dicitur dupliciter, sic infernus: Vno enim modo dicitur infernus locus correspondens infra terrā: alio modo carentia visionis diuinæ: sicut ergo anima latronis non dicitur fuisse cum anima Christi in paradiso: nisi quia merito passionis Christi anima latronis vidit Deum, sic anima Christi nō dicitur fuisse cum animabus electorū patrum in inferno, nisi quia animæ eorum quæ carebant visione diuina. Et sic dicebant esse in inferno, ꝙ merito hui⁹ passionis purgatæ sunt ab hac carētia: vtrunq; ergo de pari debet intelligi, quò ad effectū, nō quò ad locū, vel motum localē, qui fuerit subiectiuè in ipsa anima.

Quamuis autem istud probabiliter sit dictum, etiam satis videatur saluare articulū, & dictum scripturæ, quia tamen virtus diuina non comprehēditur à ratione humana, ideò non est pertinaciter asserendum, Quòd anima Christi, per alium modum nobis ignotum, non potuerit descendere ad infernum. Ad primum argumentum dicendū, Quòd idem finitum non potest esse simul in pluribus locis diffinitiuè vel circumscriptiuè: nec isto modo ponitur animam Christi fuisse simul in paradiso & in inferno, sed secundum effectū nihil prohibet quòd idem finitū dicatur esse in plurib. locis, quādo effectus sunt compossibiles, & simul subsunt virtuti eiusdē agentis: & sic anima Christi dicitur fuisse in paradiso simul & in inferno, quia merito eius, anima latronis vidit Deum, quod est esse in paradiso: & animæ patrum quæ carebant visione diuina, & ob hoc dicebātur esse in inferno, liberatæ sunt ab hac carētia, & ꝑ consequēs ab inferno: Imò secūdum vnum & eundem effectum, scilicet secundū liberationē patrum, potuit anima Christi, dici simul esse in paradiso & in inferno, considerando terminum à quo & ad quem illius effectus: ratione enim carentiæ visionis diuinæ, à qua fuerunt ꝑ passionē Christi liberati, potuit dici anima Christi fuisse in inferno, ratione verò visionis diuinæ, ad quam sunt admissi, potuit dici esse in paradiso. Ad secundum dicendum, ꝙ eo ipso quòd per passionem Christi liberati sumus à culpa & à pœna, dicitur Christus descendisse in infernū, quia merito eius passionis, aliqui adempti sunt à pœnis inferni. Descensus enim ille non attenditur secundum motum localem existentem in anima, sed secundum effectum quem habuit in saluandis: hæc Durandus ad verbum.

Qui cùm talem opinionem nunquā inueniatur retractasse, si ipsa sit simpliciter hæretica, & consequenter contra iam determinata ab Ecclesia, sequitur quòd Durandus mortuus sit hæretic⁹: ô insignis ordo Prędicatorū, & nostrę religionis maximus splēdor, potes hæc pati doctorem tuum primū, fortasse post Thomā, aut sine dubio inter primos, cuius libri quotidiè in tuis scholis, in tuis claustris, in tuis bibliothecis habētur, leguntur, coluntur, nunc esse pronunciatum hęreticum? agas tu causam doctoris tui, ego meam egi, imò tu ô Ecclesia tuam agas causam, quæ permisisti per tot annos,

& nunc

& nunc, permittis Durandum publicè legi, & tam nephandam iuxta hos magistros illius hæresim, aut per ignorantiam nunquam agnouisti, aut per negligentiam & rei diuinæ contemptum agnitam non damnâsti. Quòd si dicant, nō opus fuisse noua damnatione, cùm hæc opinio sit de iam damnatis, primò ex hoc sequitur, quod dixi suprà. Durandum, scilicet mortuum esse hæreticum: secundò & Capreolum & Durandellū, & multos alios doctores, qui opinionem Durandi recitant, & eam tamē de hæresi nō arguunt, ignaros fuisse & rudes in fide, nec sciētes discernere hęreticū à non hęretico: Tertiò dicant mihi isti patres, vbi ipsi istius opinionis legerunt damnationē? ego quidem vt de me fatear, me eam vsquam legisse non memini. Conciliorum profectò determinationem nullam contra Durandum afferre possunt, cùm non solùm damnata hæc nunquam fuerit opinio in concilijs, sed nec in aliquo eorum de ipsa habita mentio est. Dicta itidem scripturæ sacræ allegare, contra eum nescio quo modo poterunt, si non mentitur Scotus, qui dicit teste Francisco, quòd etiam de ipso descensu Christi, ne dum de modo descensus, non habetur expressa mentio in doctrina Euangelica, & per præmissa à nobis in principio, quòd patet de modo, quo vteretur fortè Durandus ad exponendum authoritates scripturæ, quæ viderentur esse contra eum.

De authoritatibus sanctorum fortè multas possent adducere, dicentium, fuisse animam Christi in triduo in inferno, sicut corpus fuit in sepulchro: & similia, & quicquid sit de phantasia Durandi, quo scilicet modo ipso supradictas authoritates exponeret, fortè dicendo de anima hoc dici, & non de toto composito: quia per animam principaliter illa fit operatus: quicquid, inquam, ipse dicat, cuius ego opinionē nec teneo, nec vnquam tenui, ego hoc dico, & firmiter assero, non valere istam consequentiam: hæc opinio est cōtra dicta Augustini vel Hieronymi vel Gregorij, & sic de cæteris doctoribus ecclesię. ergo est hæretica: & huius dicti veritas, sicut est à bonis omnibus & subtilibus theologis credita, ita à me etiam euidēter probabitur. Quamuis enim sanctorum doctorū scriptura, extra canonē Bibliæ posita, sit tradenda & legenda, & cum debita reuerentia suscipienda, non tamen sunt eorū dicta ita firmę authoritatis & immobilitatis, vt eis contradicere non liceat, & circa ea dubitare: nisi vel per scripturam sacram aliter probentur euidenter, & expresè, vel firmiter per Ecclesiam ipsa authorisantem determinatum fuerit, illa firmam veritatem & indubiam continere. Ideo per dicta sanctorum, extra canonem Biblię, præcisè non potest conuinci opinio hæretica manifestè: nam vbi non est infallibilis veritas, ibi nec fides certa & indubia. Cùm fides certa veritati infallibili innitatur, imò circa talia non est assensus infallibilis, nec adhęsio firma: ex quo enim ibi certa veritas & indubia fides non est, ei semper assentitur, cum dubio & cum formidine falsi: quia dicit Augustinus in epistola ad Hieronymum & vndecimo libro contra Faustum cap. 7. & 16. contra eundem Faustum, si scriptura non continet ineffabilem veritatem, & in aliqua parte sui falsa inuenitur, nō remanet in ea certa fides, qua ei firmiter credatur, & propter falsitatē repertam in vna sui parte, tota suspecta habetur, & sic fides titubaret. Quia vt dicit Augustinus de fide Christiana cap. septimo. Titubat fides, si sacrarum scripturarum vacillat authoritas.

Quod autem in dictis sanctorum, extra canonem Bibliæ, non sit veritas infallibilis, quantum ad præsens attinet, tres mihi succurrunt probationes. Prima est quia ipsimet doctores de dictis suis dubitant, an in eis errauerint an non. Vnde Augustinus primo de Trinitate c. 1. inquit, Nec pigebit me sicubi hæsito quærere, nec pudebit me sicubi erro, me corrigere. & c. 2. Perinde quisquis hoc legit, pariter vbi hęsitat, quærat, vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me, vbi meum, reuocet me. Hinc liber Retractationum Augustini, in quo multa ex dictis ab eo antea, damnat & retractat: vnde & secundo de Trinitate: Magis optabo à quolibet reprehendi, quàm siue ab errante, siue ab adulante laudari: laudator enim & errans, confirmat errorem, adulator verò allicit in errorem. Emendabit autem me iustus in misericordia, & arguet me. oleum autē peccatoris non impinguet caput meū. Et sicut dicit Guido Carmelita in libro de Hęresib. licet Augustinus in his dictis loquatur humiliter, nihilominꝰ loquitur veraciter. Vnde ipse ad Vincentium dicit: Negare non possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus, ita in meis tam multis opusculis, multa esse quæ possunt iusto iudicio & nulla temeritate reprehendi: & in libro de vera Religione inquit. Quicquid in libris meis erroris inuenietur, hoc solum mihi est attribuendū; quicquid autē verum aut benè expositū, illud

vni omnium remuneratori & largitori Deo tribuatur. Possunt ergo dicta Augustini egregij & diuini doctoris, non semper in omnibus continere indubiam veritatẽ, cùm ipse circa ea dubitet, erraueritnec'ne. Et quod dictum est de Augustino, dictum intelligatur similiter de alijs doctoribus.

Secũda probatio sumitur à discordia, quæ est inter ipsos authores. Discordia enim in scriptoribus testimonium est falsitatis, cùm sit necesse, quòd saltem vnus discordantium falsum dicat, quia necessariò altera pars contradictionis est falsa. Ideo Augustinus 16. de ciuitate Dei, probat scripturæ sacræ veritatem, ex mutua concordia scriptorum eius, in qua omnes concordant, & nullus ab alio discordat, quod attestantur scripturæ sacræ indubiè & infallibili veritate. Vero enim, & veritati, vt dicit Philosophus primo Ethicorum, omnia consonant, quod nõ accidit in alijs scripturis. Quanta enim sit discordia in dictis sanctorum extra canonicas scripturas, nemo nõ nouit, nisi qui illorum libros non legit. Discordat Augustinus à cæteris doctoribus circa intelligentiam operum sex dierum: quia alij ponunt, quòd Deus fecit illa sex dierum opera, secundùm successionem temporis dierum, à quibus discordat Augustinus, qui ponit omnia simul facta, iuxta illud: Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Vnde motus Augustinus numerat illos sex dies, non secundùm successionem temporum, sed secundùm distinctionem cognitionis angelicæ rerum, in proprio genere, & verbo: & tamen non dicuntur illi vel isti hæretici: & constat quòd vna opinionum est falsa, & per consequens, dicta eorum non innituntur inceffabili veritati. Similiter discordant Hieronymus & Augustinus, quia Augustinus omnium Psalmorum authorem facit Dauid, quod negat Hieronymus: discordant similiter super reprehensione Petri à Paulo, an fuerit de peccato mortali, aut veniali ipsius Petri? Item etiam discordant in cessatione legalium, sic quòd sibi contradicendo, v[illegible]riò falsum dicit: & tamen ex hoc neuter eorũ hæreticus reputatur. Si[illegible] super primo regũ dicit, quòd Samuel fuit verus sacerdos quod expres[illegible]stinus in libro de quæstionibus Noui & Veteris testamenti, dicens: S[illegible]fuisse sacerdotem, cùm non fuerit de filijs Aaron. Et Hieronymus primo [illegible]ianum dicit, simulq; cognoscendum est, ꝙ Samuel leuita non sacerdos, nec pontifex fuit: ideoq; non nominatur inter sacerdores, sed inter eos qui inuocant nomen Domini. Dicta ergo istorũ, non innitũtur infallibili veritati, cùm sibi contradicant, quorũ vna pars necessariò est falsa: vt patet ꝑ philosophũ. 4. Metaphysicę. Quin ipse August. in hac sentẽtia sibimet videtur aduersari: nam in libro de quęstionib. Noui & veteris Testamenti. q. 46. dicit, Vt diximus Samuelem nõ fuisse sacerdotem. & tamen: 12. contra Faustum. cap. 35. sic dicit: Commutatum sacerdotiũ in Samuelem reprobato Heli, & commutatum est regnum in Dauid, Saule reprobato: vbi clarè Augustinus dicit, translatum sacerdotiũ in Samuelem, sic quòd Samuel verè fuerit sacerdos, sicut Dauid verè fuit rex. De eodẽ etiam Samuele an fuerit resuscitatus, videtur à seipso dissentire Augustinus. Nam in quæstionibus Noui & Veteris Testamenti. q. 27. tenet, quòd Samuel non fuit per Pythonissam verè resuscitatus, sed dæmon in similitudine Samuelis apparuit Sauli. Et in libro de Cura pro mortuis agenda ponit: Quòd anima Samuelis à dęmone verè excitata, per artẽ Magicam loquuta fuerit Sauli. Hieronymus etiam in illa quęstione, an Salem fuerit Hierusalem, videtur in quadam sua epistola, de cuius titulo non memini, sibi contrarius: qui etiam de 70. interpretibus, contrariũ sentit Augustinus. Item Gregorius & Dionysius discordãt circa ordines Angelorũ. Et solus Hieronymus, cæteris circa promotionẽ bigami aduersatur, ipse enim tenet & scribit in epistola ad Oceanũ: Quòd bigamus ante baptismum, siue post baptismũ, potest promoueri: si modò post baptismũ plures nõ cognouerit vxores: cui contradicũt cæteri, dicentes: Quòd bigamus, siue ante baptismũ, siue post baptismũ, nõ potest promoueri. & in hoc existimatur, istos meliùs dixisse, vt scribit Augustin. de bono Coniugali, & Ambrosius de Officijs. Item Hieronymus ad Marcellam, de quinq; quęstionibus scribens dicit, sanctos q in fine mundi inuenientur, non morituros, sed viuos assumendos. Augustinus autẽ in libro de ciuitate Dei: Omnes tunc morituros affirmat. Item Hieronymus super Matthęum dicit hoc dictum Psalmi: In omnẽ terram exiuit sonus eorũ, &c. & illud Christi, Prædicabitur Euangelium hoc in vniuerso mundo, esse completũ per Apostolos. Augustinus aũt in epistola ad Hesichium, cui cõsentit Origenes super Matthęũ, tenet,

hoc

hoc nondum esse completum. Item Hieronymus super epistola ad Titum, tenet, angelos per multa sæcula ante mundum visibilem extitisse, & Deo seruisse: quod & Ambrosius tenet in Exameron. Augustinus autem per Genesim tenet, quòd simul cum cœlo empyreo sint creati. Item Hieronymus in prologo libri Sapientiæ tenet, quòd ille liber sit Philonis, & non sit computandus inter sacras scripturas: Augustinus autem in tertio retractionum, ostendit se quandoq; tenuisse, quòd fuerit editus à Iesu Sirach quod ibi retractat: & licet non exprimat à quo sit editus, tamen in libro de doctrina Christiana, ipsum enumerat inter libros. Item Hieronymus in libro Hebraicarum quæstionum dicit: Quòd Deus antequam cœlum & terram faceret, paradisum ante condiderat: propter illud quod dicitur: Plantauerat Deus paradisum à principio. Augustinus autem super Genesim ad literam, exponit à Principio, Id est, tertia die. Item Augustinus in libro de concordia Euangelistarum asserit, totam negationem Petri, factam fuisse in atrio Annæ, & quæ dicta sunt inde post missum Iesum ad Caipham, recapitulando dicta esse. Hieronymus autem super Matthæum, videtur velle, quòd Petrus in atrio Caiaphæ negauerit, cui Beda in Lucam consentire videtur. Item Hieronymus super illud Abacuc. Mundi sunt oculi tui: negat singulos angelos præpositos singulis corporalibus creaturis: & Augustinus in 83. quæstionibus, tenet quòd sic: cui consentiunt Origenes & Damascenus. Item Hieronymus super illud Ionæ. Tollite me, & mittite in mare, dicit, quòd licet, propria perire manu, vbi castitas periclitatur. Augustinus verò in libro de ciuitate Dei, contrarium affirmat. Multa deniq; reperiuntur talia, quibus sancti doctores inter se, salua fide contraria conscripserunt. Sed nec omnia succurrunt, properanti maximè: neq; enim elaborari hoc à me opus potuit exactiore diligentia, quod volui venienti statim iniustæ infamiæ morbo occurrere, scripturus aliàs super hac re, vt maiore ocio & cura, ita & plura & fortasse meliora. addam tamen & illud, quod nunc occurrit Hieronymi in epistola ad Augustinū sic dicentis. Nec mireris, si in tuis libris & maximè in scripturarum expositione, quæ vel obscurissimæ sunt, quædam à recta linea discrepare videantur, & hoc dico non quòd in operibus tuis quædam reprehendenda iam censeam, neq; enim lectioni horum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, præter soliloquiorum tuorum libros, & quosdam commentarios in Psalmis: quos si vellem discutere, non dicam à me qui nihil sum, sed à veterum Græcorum docerem interpretationibus discrepare, hæc ille. Sicut ergo ipsi ad se inuicem, ita & nos ab eis in multis salua fide & veritate scripturæ, & sanctæ ecclesiæ determinatione, dissentire possumus.

Tertia probatio sumitur ex speciali prærogatiua sacræ scripturæ, & sanctionum vniuersalis ecclesiæ, quibus solis concedimus infallibilis veritatis excellentiam. Vnde Augustinus contra Hieronymum in epistola ad eum sic dicit. Ego enim fateor charitati tuæ solis scripturæ Libris, quæ iam canones appellantur, didici hūc timorem honoremq; deferre, vt nullum horum authorum scribendo errasse firmissimè credam, aut si aliquid in eis offendo literis, quod videatur cōtrarium veritati, nihil aliud quàm mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, vel me minimè intellexisse, non ambigam. Aliorum autem scripturas ita lego, vt quantalibet sanctitate & doctrina polleant, non ideò verum putem, quia ipsi senserint, sed quia vel per alios locos sacræ scripturæ, vel probabili, id est euidenti ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt: nec te Frater mi, arbitror sic libros tuos legi velle, tanquam Prophetarum & Apostolorum, de quorum scriptis, quòd omni errore careant, dubitare, nephandum est: absit hoc à pia humilitate & veraci de temetipso cogitatione. Et ipse Augustinus 3. de Trinitate, Sane cùm in omnibus literis meis, non solùm pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desiderem. Veruntamen velut lectorem meum volo mihi esse deditum, ita correctorem nolo, sibi: Et sicut illis dico, nullis meis literis quasi scripturis canonicis inseruire, sed in illis, & quod nō credebas cùm inueneris, incunctanter crede, in istis autem literis, quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmiter tenere: ita illi dico noli meas literas ex tua opinione vel contentione, sed ex diuina lectione, vel inconcussa ratione corrigere. Et Augustinus in Epistola siue libro ad Vincentium: Noli ergò frater contra diuina tàm multa, tam clara, tam indubitata testimonia colligere, vel calumniari Episcoporum scripta

minorum, ficut Hilarij, Cypriani, vel Agrippini: nam hoc genus literarum, ab authoritate canonum distinguendum est: non enim sic leguntur, tanquam ex eis ita testimonium proferatur, vt contrà sentire nō liceat. Et in epistola ad Fortunatū idem Augustinus. Nec quorumlibet disputationes, quamvis Catholicorū laudatorum hominū, velut scriptutas canonicas habere debemus, vt nobis nō liceat salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare ac respuere. Et in libro de vnico Baptismo: Quis nescit canonicam sanctam scripturam, Veteris & Noui Testamenti, certis suis terminis contineri, camq; posterioribus omnibus Episcoporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitati non possit, vtrum verum aut ratum sit, quicquid in ea scriptum constitit esse: Episcoporum autem literas, quæ post confirmatum canonem scriptæ sunt, vel scribuntur, & per sermonem forte sapientioris cuiuslibet, & per aliorum Episcoporum grauiorem authoritatem doctiorem que prudentiam, & per concilia licere reptæhendi, si quid in eis fortè est à veritate deuiatum. Possent infinita huiusmodi adduci, ex quibus pateret, dicta sanctorum infallibili veritati, vt ptæcisè sanctorum sunt non inniti.

Vnde & sæpe inuenies, modernos doctores discedere à dictis sanctorum: Dicit enim Robertus Olchot, quòd sanctus vir Anshelmus, in multis deceptus, propter ignorantiam logicæ: & Ocham de actibus Hierarchicis non sentit cum Dionysio, & Scotus in 3. sententiarum quasi destruit totum processum Anshelmi, in libro, cur Deus homo: & ita sæpè alibi inuenies de alijs doctoribus. Volui autem hęc hîc adducere, non tàm ob Durandi opinionem, quam ego necteneo, nec vnquam tenui, quapropter id quod mox in ptincipio secundæ quæst. tractabitur. Ex his omnibus concludo, quòd si non inuenitur expressa determinatio, vel scripturæ sanctæ vel vniuersalis ecclesiæ contra opinionem Durandi, præsumptuosum est ipsam dicere simpliciter hæreticam: si autem inueniatur, ferat oportet Durandus patienter hanc notam.

Sed dicet aliquis, esto, quòd sensus tuus (quem declarâsti, te prætendere, per illam propositionem) sit catholicus, esto, quòd illum etiam permittat vis verborum, nónne & propositio tua potest facere illum sensum Durandi, quem tu etiam detestaris, & propterea tu errasti, ponens cōclusionem, quæ scandalum posset facere in mentibus fidelium? Ad hoc ego dico primò, quòd alia est ratio eorum, quæ proponuntur disputanda, alia eorum, quæ ad doctrinam in scriptis traduntur legenda. Cùm enim quid disputandum proponitur, breuis & concisa, & inexplicita proponitur propositio, in se & verborum & sensuum multiplices implicans difficultates, in ipso disputandi congressu dissoluendas, alioquin si omnia ibi explicarentur, disputationi locus nō relinqueretur: propterea ambiguam, obscuram vel æquiuocam propositionem ponens disputandam, ideo excusantur, quia futurum est, vt inter disputandum ipsam distinguat, & declaret: qui verò doctrinaliter aliquid literis mandant, id faciūt scribendo, quod hîc fit disputando: quare ibi omnia clara, dilucida & expedita esse debent. Secundò considerent seuerissimi isti censores, non solùm difficile, sed penè impossibile esse, ita librare & examinare verba omnium propositionum, quas quis proponit, vt nulla possit esse in sensu ambiguitas, & erronea inde opinio nulla elici possit, nec ego profectò, meis propositionibus arrogare volo, quòd euangelicæ & Apostolicæ multæ propositiones non habent: multas enim & inter illas [illegible]reperire, quæ & multiplices habent intelligentias, & ad erroneum sensum transferri possunt, imò quæ & prima facie sonare hæresim videntur.

Hinc omnes hæreses pullulârunt, dum scilicet aliqui, non tàm profunditatem sensus introspiciebānt, quàm quid cortex verborum Euangelicorum sonet, attendebāt. Hinc Arrius audiens, *Pater maior me est:* Patrem credidit esse maiorem Filio, & Filium dixit esse creaturam: hinc Heluidius audiens, *Quòd Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit primogenitum suum:* attendens potius vim grammaticalem illius dictionis, donec, quam veritatem sensus Euangelici, de perpetua virginitate Mariæ dubitauit: hinc Marcion illud Pauli legens. *Lex autem subintrauit vt abundaret delictum*, credidit legē Moysis, esse malam, & à malo principio. Iuxta Manicheum, & Basilides illud legens: *Ego aliquando sine lege viuebam:* credidit animam Pauli, in alio corpore aliquando vixisse. Hinc Eunomius audiens Christum respōdentem Iudæis accusantibus eū, quòd se diceret Filium Dei, scriptū esse & illud, *Ego dixi, dy estis, & filij excelsi omnes*, rem potius

tiùs dictam, & id quod secundum se responsum est attendens, quàm intentionem & propositum respondentis, credidit eo modo Christum Filium Dei dici, quo & quilibet sanctus dicitur Dei filius. Similiter & hæc propositio: *Illam diem neq; Filius nouit*, multis fuit occasio credendi, plura intelligere Patrem quàm credat Filius, quam si secundùm sensum quem communiter faciunt, verba etiã interpretemur, id videtur præ se ferre, cùm tamen alia sit latentis sensus veritas. Possem infinitas similes propositiones adducere, ex canone scripturarum, & ideò benè dixit Hilarius, Intelligẽtia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia nõ sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Et glosa super istum textum, inquit: Non semper debemus intelligere, vt verba prima facie sonare videntur, maximè vbi ambigua sunt, sed debemus recurrere ad intentionem loquentis. Et Gregorius (inquit) plerunq; dum proprietas verborum attenditur, sensus veritatis amittitur. Et Gregorius 26. libro Moralium. Non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem, quia non debet intentio verbis deseruire, sed verba intentioni. Et Hieronymus super epistolam ad Galatas testatur, Non in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Propterea Ocham in dialogo falsificat hanc cõmunem propositionem, verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu accipienda sunt, maximè in secunda parte: dicit enim, Quòd in verbis ambiguis & multiplicibus, nõ est recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentium: & ita dum est ambiguitas in doctrina alicuius dicentis vel scribentis, similiter recurrendum est ad intentionem dicentis, vt ipse se exponat, & exprimat verum sensum, quem permittat vis verborum: nec est reprobandus, nisi posset conuinci, quod talis sensus verus alijs dictis suis esset contrarius, vel esset impertinens proposito suo, & ita etiam in simplici loquela ad intentionem loquentis recurrendum esse, dicit idem doctor, & standum esse interpretationi eius, nisi constat aut probabiliter, vel violenter præsumatur, quòd tali modo loquendi ambiguo vsus est, ad decipiendum, vel ad alium malum finem.

Ex quibus omnibus cõcludo, quòd non ego errani, qui cum protestatione probabiliter multiplicem proposuerim propositionem, inter dispntandum declarandam, quæ tamẽ etiam nullum potest facere sensum, quem etiam aliquis doctor nõ reprobatus, aut pro tali nondum per ecclesiam declaratus, tenuerit: sed errauerunt potiùs, qui propositionem habentem sensum catholicum, quem permittit vis verborum, & quòd est magis in eo, sensu catholico iam eis à proponente declaratã, simpliciter hæreticam esse iudicârunt. Quod etiam si ante declaratum sensum meum fecissent, licet forsitãn excusabilius errassent, tamen quia si verè docti sunt, per se etiam potetant cognoscere, habere propositionem duplicem sensum, quod attendentes non solùm simpliciter eam damnare, sed in bonum etiam potiùs eam sensum interpretari debuissent. Nam Augustinus in libro de concordia Euangelistarum illud Matthæi exponens: *Nolite iudicare & non iudicabimini*: inquit, Hoc loco nihil aliud præcipi existimo, nisi vt ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur: de factis enim medijs, quæ possunt bono & malo animo fieri, temerarium est iudicare maximè vt condemnemus. Quod ergò de his quæ fiunt, dicit Augustinus, dictum pariter intelligamus de his quæ dicuntur, & ita speculatiuis applicantes sententiam Augustini, concludamus. Quòd in ijs dictis, quæ possunt habere bonum & malum sensum, temerarium est iudicare, maximè vt condemnemus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE POENA peccati mortalis disputatio.

Est autem secunda conclusio, quam isti damnauerunt hæc: *Peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita secundùm tempus, sed finita tantùm*: & quia dum pono conclusionẽ in libello meo, hæc præmittũtur verba. Nisi essent dicta sanctorũ, quæ in manifesto sui sermonis videntur dicere oppositũ, firmiter assererem, infrà scriptas conclusiones: assero tamen ipsas esse probabiles, & rationabiliter posse defendi: quarum prima est hæc: Peccatum mortale est in se malũ finitum: secũda est hæc: Peccato mortali finiti temporis, &c. Quidam Magister, de hac mecũ cõclusione habens

disputationem, Quid, inquit ipse, aliud quærimus testimonium, quòd sua conclusio sit hæretica? cùm tu ipsemet manifestè dicas, eam esse contra dicta sanctorum: valet enim consequentia. Est contra dicta sanctorum: ergo est hæretica. Ostendi ego tunc ei, vt etiam inferiùs ostendam, quomodo mea conclusio, sententijs sanctorum nihil repugnabat, & quomodo erant intelligenda verba: sed quando ita fuisset, quod conclusio esset contra dicta sanctorum, quantum valeret sua consequentia, & quàm docto vt se ipse iactabat Theologo, esset indigna, patêre potest vnicuique, ex supradictis in prima conclusione, scio. Quid diceremus hîc de isto Magistro: est enim is, qui toties in patriam literas misit, de me quasi trophæum triumphumq; pollicentes, sed volo, vt præmisi à principio, rationibus non conuicijs agere causam meam.

Venio ad conclusionem, & quia isti Magistri iudicauerunt, & conclusionem ipsam & responsiones etiam, quas eis super hac conclusione me interrogantibus dedi, esse falsas, erroneas & hæreticas, volo priùs declarare, ipsam conclusionem esse catholicam & consonam dictis ferè omnium doctorum: dico autem meam, quia si eam in alio sensu capias, quàm in eo quem ego per ipsam intendo, iam non est ista mea conclusio, quam ego proposui. Propositio enim multiplex est, multæ propositiones: deinde volo declarare ipsas etiam responsiones meas esse tales, tàm de ipsa conclusione, quàm de ipsis responsionibus, declarando semper, quòd sensus meos, id est, quos per illas intendo, permittit vis verborum. Pro declaratione ergo conclusionis, quinque sunt notanda.

Primò notandum, quòd in peccato duo possunt considerari, conuersio ad bonum creatum, & auersio à bono incommutabili & increato. Primo modo peccatum est malum finitum, etiam secundùm omnes doctores, secundo peccatum est malum finitum, secundùm communem viam: & quia conuersio ad bonum creatum, quo peccādo abutitur peccator, est de intrinseca ratione ipsius peccati, ideò dicitur, quòd peccatum est intrinsecè malum finitum: auersio autem à bono increato, facit ipsum esse extrinsecè infinitum, quia solùm pro tanto dicitur infinitum malum, quia est auersio ab infinito bono, & ideò solum relinquitur, quòd sit extrinsecè & obiectiuè infinitum malum.

Secundò nota, quòd per tempus possumus intelligere solum tempus viæ, & hoc modo certum est, quòd neq; peccatum, nec quicquam aliud ad hominem pertinens, possit esse infinitum secundùm tempus, cùm tempus viæ cuiuslibet viatoris sit, non solùm duratione & finitum, sed etiam breue: alio modo possumus intelligere per tempus, tempus viæ & termini, & hoc modo accipitur in conclusione, & sic aliquid potest in homine durare per tempus infinitum, vt patet.

Tertiò nota, quòd peccatum mortale potest capi dupliciter. Vno modo pro actu prohibito, vel obmissione actus præcepti à Deo: alio modo, pro reatu derelicto ex prædicto actu prohibito, vel dicta obmissione actus, qui quidem reatus, in multis locis sacræ scripturæ dicitur peccatum. & per tale peccatum, denominatur aliquis peccator, cessante vel transeunte actu peccati primo modo dicti. Ex quo tertio notando patet, quòd rationabiliter est dicendum: quòd licet in isto qui damnatur pro peccato mortali, aliquando finiatur ipsum peccatum, pro quo damnatur, quantùm ad entitatem intrinsecam ipsius actus, qui primo modo denominatur peccatum, non finitur tamen, quantum ad reatum: imò si sic finiretur, non deberetur ei pœna æterna, & ita peccatum, cui debetur pœna, infinita est, infinitum secūdum tempus quantum ad reatum.

Quartò est notandum, quòd deberi capitur dupliciter, vel dupliciter potest intelligi, quòd alicui peccato debeatur aliqua pœna. Vno modo, dicitur id alicui deberi, quod ei aliquando reddetur, & sic dicitur rationabiliter & catholicè, quòd peccato finiti temporis, quantum ad entitatem intrinsecam & reatum non debetur pœna infinita, secundùm tempus, & isto modo intelligitur conclusio præsens, quòd peccato finiti temporis non debetur, &c. Omne enim peccatum, cui debetur isto modo, id est, pro quo aliquando reddetur pœna infinita est, dicto modo infinitum: nec vnquam aliquis damnatur, nisi peccatum, pro quo damnatur, sit illo modo infinitum, secundùm tempus. Habet autem conclusio, & alium sensum Catholicum, hunc scilicet quòd nunquam debetur ita, scilicet quòd reddatur alicui pœna infinita, secun-
dùm

dùm tempus, nisi ipse sit finaliter impœnitens, & fine fine obmittat pœnitere, de illo peccato quod obmisit vel commisit in vita: ita quòd pro têporali peccato, prædicto modo debetur pœna infinita, si non redeat peccator ad iustitiam. Sicut enim pœnitentia finit peccatum, quantum ad deacceptationem, scilicet; iuxta illud: Quacunq; hora ingemuerit peccator, &c. ita impœnitentia de aliquo peccato, perpetuat ipsum in reatu & deacceptatione ad pœnam infinitam: & sic nunquam alicui pœna infinita debetur, illo primo modo, nisi habeat peccatum infinitum secundùm tempus. Vindicta enim, quam de peccatore petit Deus, est quòd redeat peccator sponte ad debitum obedientiæ, dolendo de contemptu, aliâs torquebitur quousq; sic velit.

Alio modo potest intelligi, aliquid alicui *deberi*, quo meritoriè vel demeritoriè dignus est, & quod ei etiam reddetur, si in illo decedat: & sic pro peccato mortali finiti temporis, debetur pœna infinita: quia qui mortaliter peccat, in tempore vnius horæ, est dignus pœna infinita, ipsaq; ei redderur, si in isto finaliter decedat, etiam posito, quòd non habet aliud peccatum infinitum secundùm tempus. Hæc distinctio huius distinctionis deberi, est in frequenti vsu apud Theologos, vnde iuxta istam distinctionem dicunt doctores: quòd præscito pro actu meritorio, quem dum est in gratia elicit, non debetur vita æterna, capiendo *deberi* primo modo, quia nunquam ei reddetur, & similiter dicetur quòd prædestinato, dum est in peccato mortali, non debetur pœna æterna, quia nunquam ei reddetur, eò quòd peccatum illud finietur, & in eo non morietur, sed in gratia. Ex prædictis patet, quòd ipsa conclusio mea, habet sensum Catholicum etiam secundùm vsitatum modum loquendi catholicorum doctorum, nec fuit damnanda pro hæretica, falsa & erronea, cùm oppositũ eius potiùs falsum sit & erroneum. Ruditatis autem maximæ erat, credere, quòd ex prædicta cõclusione, ego intendebam negare pœnam æternam damnatorum, quinimò ex conclusione mea habetur perscrutatio causæ, qua damnati in æternũ puniuntur, quam causam ego dixi esse perpetuationem reatus, in anima peccatoris, per finalem eius impœnitentiam, & perpetuam obmissionem ingemiscendi de suo peccato, quæ opinio non solùm videtur non esse hæretica, sed ita Catholica, vt nemo eam si sit Catholicus, & in sacris literis exercitatus, rectè & rationabiliter negare possit.

Quod autem & propositio ex vi terminorum hunc sensum prætendat, patet, sic enim dicit propositio: *Peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita secundùm tempus.* In qua propositione, ego accipio *deberi*, pro eo quod aliquando persoluetur, quod vsitatissimum esse apud doctores iam patuit suprà, & accipio peccatum pro offensa & reatu, quæ acceptio non solùm impropria est vel abusiua, sed frequens in sacris literis. Postquam enim Magister sententiarum In secundo inquirit: An transeunte actu peccati, peccatum sit in eo qui peccauit, donec ipse pœniteat: sic respondet: Non est ignorandum, peccata duobus modis esse in aliquo, & transire actu, scilicet & reatu. Dicit etiam Durandus ibidem, quòd dupliciter intelligitur finiri peccatum, vno modo per solam actus cessationem, alio modo, per peccati dimissionem: quod autẽ etiã reatus dicatur aliquando peccatum, expresè dicit Thomas ibidem sic dicendo: Reatus medians inter culpam & pœnam, sortitur nomen vtriusque extremi: sed nónne etiam accipitur peccatum pro reatu ibi? Sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Illi enim defuncti, pro quibus est orandum, vt à peccatis soluantur, non sunt in peccato, capiendo peccatum pro culpa mortali, neque à tali peccato soluuntur post mortem, sed solùm à peccato capto pro pœna vel reatu pœnæ: isto modo etiam, accipitur peccatum ibi: Peccata tua eleemosynis redime: & ita in multis alijs passibus scripturæ. Si ergo & sensus propositionis catholicus, & acceptio terminorum in propositione catholica & probatissima, quid erat, cur hanc conclusionem meam, pro hæretica damnarent?

Nunc venio ad responsiones meas, & primò dixi, quòd si aliquis perseuerabit tantùm per tempus finitum in peccato mortali, iste non punietur, nisi per tempus finitum, quod dictum tripliciter verificatur. Primò cùm peccatum mortale pro reatu accipimus, & non pro actu commissionis vel obmissionis, vt dictum est in declaratione conclusionis: secundò aduertendum, quòd Li peccato mortali de rigore logicæ accipitur confusè & non determinatè: Tertiò quia verum sit, quòd si iste qui peccauit, perseuerauerit tantùm per tempus finitum in determinato peccato, puta

in obmissione pœnitendi de suo peccato, ita, quòd aliquãdo pœnituerit de ipso, iste non punietur de ipso, nisi per tempus finitum: & quòd hos catholicos sensus, & nullum à fide dissonum intenderem, patet per id quod subiunxi in responsione, cùm dixi stare cum veritate cõclusionis, quòd quilibet decedens in peccato mortali, punietur in æternum. Cùm autem vlteriùs quæreretur à me, an aliquis qui peccat, tantùm per tempus finitũ vno peccato mortali, & moriatur impœnitens, puniatur in æternũ? Respõdi, quòd sic: sed dixi quòd talis nõ punietur, pro illo actu solùm, quod verè respõsum est ad quæstionem factam, quanquam etiã verum sit, quod si solùm peccasset isto actu, puniretur æternaliter: sed ex quo quæstio ponit, istum mori impœnitentem, ipse punietur etiã pro ipsa impœnitentia, imò pro infinitis obmissionibus pœnitendi, & pro infinitis actibus, alijs malis totalibus vel partialibus, in quibus persistit damnatus. Sicut enim cõtinuè malè vult damnatus, & ita continuè peccat, & demeretur nõ quidem aliam & aliam pœnam, essentialem saltem, & quæ non est ipsa culpa, sed eandem multiplicius, ita punitur pro illis actibus malis, in quibus continuat. quia verò id videtur esse contra communem modum dicendi sanctorum, licet non contra rem dictam & sensum suum, ideò tàm scripto, quàm verbo dixi me non asserere istam opinionem, scilicet in tali modo dicendi, propter reuerentiam sanctorum, sed dixi eam posse probabiliter defendi. Finaliter etiam vltra prædicta addidi, quòd quilibet decedens in peccato mortali, ex reatu istius peccati, ideo punitur in æternum, quia ex hoc quòd decedit in isto reatu, ponitur in tali statu, quòd necessitatur ad peccandũ in æternum, peccato saltem perpetuæ obmissionis pœnitendi, & disponendi ad gratiam.

Prædictas autem responsiones meas dixerunt isti Magistri non esse satisfactorias argumentis & inquisitionibus suis, imò quòd errorem errori superaddidi, per talem responsionem, propter quod, responsiones & declarationes dixerunt esse falsas, erroneas & hæreticas. quod autem in hac tam reprobandã damnatione sua, errorem errori ipsi superaddant, & non ego, quis non videat, nisi qui catholicas veritates simul cum eis oderit vel non intelligat? Breuiter autem recapitulando, id quod intendo in hac conclusione, est hoc: Quòd verum est quidem, quòd mortale peccatum finiti temporis est dignum pœna æterna, & ei debetur, & etiam aliquando persoluetur pœna æterna, si non fuerit dimissum ante mortem: Tamen si peccatum mortale est finitum secundùm tempus, non solùm quantũ ad entitatem intrinsecam, positiuam actus prohibiti à Deo, vel priuatiuam obmissionis actus à Deo præcepti: sed etiam quantum ad imputationem vel deacceptationem, reatum quoq; & maculam, quæ in multis locis Scripturæ, & in communi modo loquẽdi doctorum sæpè dicitur peccatum, & quæ sic est de ratione peccati, æternaliter puniendi, quòd si non maneat dicta imputatio, vel macula, nunquam peccato debebitur, & aliquando persoluetur pœna æterna: De tali, inquam, peccato, quantum ad omnia prædicta finito, quæ quidem finitio fit per pœnitentiam, saltem de mortali actuali, dico quòd ei non debetur pœna æterna, intelligẽdo deberi alicui, quòd ei aliquãdo reddetur vel persoluetur, imò quibuscunq; reddetur pœna æterna pro peccato mortali, illi, sine fine fuerunt in isto peccato modo superiùs dicto: & hoc est quod intendit Gregorius dicere: Peccatorem puniri pœna æterna, quia peccauit in suo æterno, id est, sine fine: & sic nos dicimus omnem hominem qui damnatur, mori in peccato pro quo damnatur. Consentit & Thomas in quarto sententiarum, dicens, Ideo durare pœnam damnatorum in æternũ, quia culpa durat in æternum. Dico propterea quòd in omni isto, qui damnatur, est vnum peccatum infiniti temporis, tàm loquendo de tempore viæ, quàm termini, scilicet obmissio pœnitendi, quæ in damnato nunquam habet finem, & ita patet, quòd infinitas durationis peccati istius, qui damnatur infinitas, dico quantum ad imputationis reatum vel maculam, & impœnitentiam vel obmissionem pœnitendi, de isto est causa, quod ei debebitur, & aliquando persoluetur pœna æterna. Et hæc satis de ista conclusione.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE ADORAtione Crucis disputatio.

TErtia conclusio quam damnauerunt, fuit hæc: *Nec crux Christi, nec vlla imago adoranda est, adoratione latria, etiam eo modo, quo ponit Thomas.* Hanc conclusionem, per istos

per istos damnatam, ego non solùm credo esse Catholicam, sed etiam veriorem sua opposita, quæ est hæc: Crux Christi & imagines sunt adorandæ, latria, eo modo quo ponit Thomas: minus enim mihi videtur rationabilis in hoc opinio Thomæ, quàm sit opinio Durandi, & Henrici de Gandauo, Ioannis de Guarra, Roberti Olchot, Petri de Aquila, & aliorum complurium, quos ego sequor in conclusione. Quod vt manifestum fiat, ponam primò opinionem Thomæ, quam ego non teneo, deinde opinionem doctorum quos seqnor, ex quibus patebit, determinationem istorum Magistrorum de mea conclusione, præter id quod nec recta sit nec iusta; totum etiam oppositum, præsupponere eius quod intendo in conclusione.

Dicit ergo Thomas, Quòd quia (sicut dicit philosophus in libro de memoria & reminiscentia) duplex est motus animæ in imaginem, vnus in ipsam imaginem, secundùm quod est res quædam: alio modo, in imaginem, vt est imago alterius: Inter hos duos motus est differentia, quia primus motus, quo aliquid mouetur, in imaginem, prout est res quædã, est alius à motu, qui est in rem cuius illa est imago: secundus autem motus, qui est in imaginem, inqnantum est imago, est vnus & idem eum illo qui est in rem, & ideò concludit, quòd licet imagini Christi, vt est res quædam in se non debeatur adoratio ei, tamen vt est imago, debetur eadem reuerentia, quæ debetur ipsi Christo: quæ est adoratio latriæ. Iste est modus Thomæ, qui alijs doctoribus meritò videtur extraneus & periculosus: nam ipsa imago etiam vt imago, vt sic est distincta ab imaginato, vt sic enim refertur ad imaginatum, tanquàm ad aliquid à se distinctum: quare etiam si vt sic terminabit adorationem latriæ, videtur sequi, quòd aliquid aliud à Deo adorabitur latriæ, quod est absurdum: nec potest dici, vt dicit Capreolus (volens saluare dictum Thomæ) quòd ipsa imago non adoretur seorsum, sed imago & imaginatum sint vnum totale obiectum adorationis: quia aut huius totalis obiecti, altera pars est ipsa imago, quæ est ens creatum respectiuum, aut non: si non, ergo non debet dici, quòd ex illis duobus fiat vnum obiectum totale, quia ex tali dicto sequitur, quòd vtrumque illorum sit obiectum partiale, licet alterum illorum principalius: si sic, sequitur, quòd aliqua res creata, de genere relationis saltem partialiter terminabit adorationem latriæ, quod certè dicere, videtur malè catholicum, eò magis quòd non solùm hoc non potest dici de re creata, sed etiam ipsæ personæ in diuinis, ratione proprietatis, relatiuè non sunt formalis terminus adorationis. Fundamentum autem Thomæ parum efficax videtur: nam cùm dicit Philosophus: Quod idem est motus animæ in imaginem & imaginatum, non sic intelligit, quod anima dicat imaginem vt imago est, esse idem cum exemplari, & ita qnicquid vni debetur, etiam alteri deberi, sed solùm intendit hoc Philosophus, quòd motus recordatiuus, quo anima recordatiuè mouetur in imaginem, vt etiam imago, etiam terminatur ad imaginatum. Habet & alium sensum, verum & est, quia si ego habeo conceptum definitiuum vnius relatiui, intelligo etiam alium, sed quòd omnis motus animæ & maximè voluntatis, sit idem in imaginem & imaginatum, hoc nullo modo intendit Philosophus: patet à simili etiam secundùm modum loquendi, quo vtitur ipse Thomas. Sæpè enim ipse dicit, quòd idem est motus voluntatis, quo voluntas fertur in finem, & in ea quæ sunt ad finem, cùm vult ea propter finem, & tamen certum est etiam, secundùm eum, quòd ille motus vt attingit finem, est fruitio: vt autem attingit ea, quæ sunt ad finem, est vsus & non fruitio.

Videtur ergo de alijs doctoribus, nullo modo dicendum, qnòd imaginem Christi, etiam vt est imago, adoremus adoratione latriæ, quia, vt sic est res creata diuinitati non vnita, & quòd magis est, vt sic est entitas respectiua: propterea dicit Durandus, quod ista propositio Crux Christi adoratur latria, in sensu proprio est falsa: habet autem sensum improprium verum, & est iste. Christus vt rememoratus per crucem, vel vt præsens in cruce, sicut imaginatũ est, præsens in sua imagine adoratur, eadem adoratione, ac si esset præsens in se: & secundùm hunc sensum concedo ego, etiam istam propositionem. Crux adoratur adoratione latriæ: hoc est ergo quod dicit Durandus, quòd adoratnr rememoratiuè, & eandem sentẽtiam intendit Robertus Olchot, cùm dicit: Quod magis proprius modus est loquendi, dicere: Adoramus ante crucẽ, quàm dicere: Adoramus crucem: eandem deniq; sententiam intendunt Henricus

& Ioannes de Guarra, cùm dicunt: Quòd adoratur per accidens: & idem dicit Petrus de Aquila. Verùm id, quod plus addunt Henricus & Ioannes de Guarra, qui in hac materia completiùs loquuntur, est hoc. Dicunt enim isti: Quòd imagini per accidens siue rememoratiuè deberur ille honor, qui per se debetur imaginato & rememorato: certum est autem, quòd nihil est, cui per se debeatur latria, nisi Deus trinus & vnus, & Christus propter vnitatem suppositi, Dei autem imago esse non potest: restat, vt si qua est imago, cui per accidens & rememoratiuè debeatur latria, sit imago Christi: verùm quia talis imago principaliter nobis repræsentat humanitatem Christi, secundariò autem diuinitatem, videtur quòd primariò per accidens ei talis honor debeatur, qualis debetur per se humanitati Christi. Humanitas autem Christi per se sumpta, solùm adoratur ὑπερδουλεία, ergo & tali imagini primariò per accidens solùm debebitur adoratio ὑπερδουλείας: secundario autem per accidens debebitur adoratio etiam latriæ, eo scilicet modo, quo dictum est, quia & ipsa imago secundariò nobis repræsentat & rememoratur diuinitatem etiam ipsam Christi: & in hoc habent conuenire, cum Henrico, Franciscus de Maytonis, & omnes Scotistæ, qui dicunt, quòd humanitati Christi non debetur latria.

Thomas autem quia videtur tenere oppositum de adoratione humanitatis Christi, fortè etiam in isto casu ab Henrico dissentiret, & verè opinio Thomæ, vt dicit Franciscus in tertio, est aliqualiter periculosa, & in ista materia de adoratione, non videtur mihi esse eius via benè tuta, eò enim vsque processit, vt etiam in tertio sententiarum diceret: Quòd cruci Christi in qua pependit, etiam vt rei inanimatæ, deberetur aliqua adoratio: & tamen scimus secundùm omnem theologiam, quòd id quod non potest esse subiectum susceptiuum sanctitatis vel virtutis, non potest esse terminus alicuius adorationis: & ille Ioannes Capreoli defensor Thomæ, ipse etiam fatetur in dictum Thomæ, non posse defendi, nec habet aliam viam saluandi Thomam, nisi quòd dicit, quòd ipsemet Thomas videtur deinde aliter sensisse, in Summa. Ex his ergo patere potest quàm sit catholica conclusio mea, & rationabilior sua opposita, & communi viæ theologorum magis consona, cuius sensum breuiter recapitulando dico, quòd hæc propositio, *Crux Christi adoratur*, potest habere duos sensus: vnus est proprius, scilicet. Quòd Crux Christi, siue vt res, siue vt imago, siue vt partiale, siue vt totale obiectum adoratur tanquam terminus adorationis, & iste est sensus quem intendit Thomas, & quem ego nego: alius est sensus improprius dictæ propositionis, & est: Crux Christi adoratur, id est, Christus in ea, vt in suo rememoratiuo adoratur, ac si esset præsens in se, & istum sensum ego concedo, & cum Ecclesia oro dicens: O' Crux aue spes vnica: &, Crucem tuam adoramus Domine.

Ex dictis iam patere multa possunt. primò patet, quòd ego intelligerem, cùm dixi aliàs, quòd sequendo opinionem Henrici & Ioannis de Guarra, imagini crucifixi debeatur hyperdulia quod erat intelligendum ratione eius, quod primariò nobis rememoratur, & est humanitas Christi: & truncatè hoc dixi, quia ad authores illos me referebam, quos istis Magistris vtpote veteranis, & lectos iam decies & perlectos existimabam. Secundò patet, quòd falsè ipsi dixerunt, me negare omnem modum adorationis latriæ, cùm expressè ego dicam, in conclusione, me negare modum Thomæ, quod etiam si non dixissem, sed simpliciter sic staret propositio (*Nec crux nec vlla imago adoranda est latria*) adhuc de virtute sermonis ista propositio non negaret omnem modum adorationis latriæ: nam patet secundùm bonam logicam, quòd negatio vel distributio termini multiplicis, non negat, aut distribuit ipsum, pro omni supposito cuiuslibet significati: aliàs ista propositio: Omnis canis est stella: esset simpliciter concedenda, vel simpliciter neganda. sicut ergo non dicit copulatiuè: Quòd omnis canis cœlestis, & omnis canis marinus, & omnis canis latrabilis sit stella: licet de omnibus prædictis inconiunctim id dicatur, ita in ista negatiua, crux non adoratur adoratione latriæ: vbi Li adoratur, est æquiuocum ad adorationem per modum termini, & ad adorationem, per modum rememoratiui, non negatur copulatiuè omnis modus adorationis, inconiunctim tamen. Tertiò patet, quòd ista propositio, etiam sic absolutè & indistinctè potuit poni. Crux non est adoranda adoratione latriæ: quia in sensu proprio

proprio est vera, aut saltem probabilior sua opposita, qui sensus magis est attendendus de rigore sermonis, quàm sensus improprius, in quo est falsa: sicut enim terminus analogicus per se positus, stat pro famosiori significato: ita oratio habēs sensum proprium & improprium, si sine specificatione dicitur, magis est accipienda secundùm sensum proprium, quàm improprium: & ideò eam, vt dixi, etiam indistinctè potui posuisse, sensum in quo eam intelligo, declaraturus inter disputandum. Ex quo infero, quòd licet in propositione multiplici, fortè melius sit facere, sicut ego feci in ista determinate, id est, sensum, in quo ponitur, quàm ipsam indistinctè ponere, maior tamen est defectus in damnando indistinctè & simpliciter, propositionem veram in sensu proprio, propter falsitatem sensus improprij, quàm ponendo indistinctè illam propositionem, propter veritatem sui sensus proprij, quod non solùm volui hîc annotasse, pro ista conclusione tantùm, in qua ego determinatè nego modum Thomæ, quàm propter alias, quæ licet habeant sensum catholicum, quem semper promisi me declaraturum, vt modò etiam declaro: damnatæ tamen fuerunt simpliciter & indistinctè.

Verùm, quòd qualitercunque sit, de mea conclusione, damnationem suam ab errore excusare non possunt, sic euidenter declaro, hæc formaliter fuit sua determinatio, quia ipse negat omnem modum adorationis latriæ ad crucem, secundùm viam catholicorum doctorum, & orationem quam facit vniuersalis Ecclesia ad crucē: Ideò dicimus præfatam conclusionem esse scandalosam, piarum aurium offensiuam, & contra consuetudinem vniuersalis ecclesiæ. Hæc præcisè fuit illorum sententia: primò, dicant mihi, vbi videtur eis, quòd ego negem omnem modū adorationis latriæ ad crucem, secundùm viam catholicorum doctorum: non vtiq; habent hoc ex conclusione, in qua expressè & specificatè dico, me negare modum Thomæ, nisi fortè quod credere non possum, propterea, quòd nullum alium doctorem viderint, existimarent modum Thomæ esse omnem modum. Ex responsione item mea, hoc habere non poterāt, me negare omnem modum adorationis latriæ, secundùm viam catholicorum doctorum, cùm expresè dicam in responsione, me eum modum concedere, quē concedit Ioannes de Guara, qui fuit præceptor Scoti, & solennis doctor Henricus de Gandauo, nisi fortè & Henricum & Ioannem velint dicere non esse catholicos, quod necessariò sequitur ex dictis suis. Nam cùm ego eis dixerim, me sequi Henricum & Ioannem, & ipsi deinde dicant, me non sequi catholicos doctores, quis ex hoc non inferat, non esse illos, quos dixi me sequi doctores catholicos? Quis autem hoc ferat? quis æquo animo patiatur? Henricum & Ioannem, tam præclaros tam excellentes doctores Ecclesiæ lumina, fidei propugnacula, pro non catholicis, & consequenter hæreticis & infidelibus reprobari. non possum non stomachari aliquando, sed tamen me reprimam.

Attendamus autem ad secundum errorem, dicunt. Quòd conclusio est scandalosa, & piarū aurium offensiua: & contra consuetudinem vniuersalis Ecclesiæ: ô damnatissimum iudicium, videant vt laqueos effugere non possunt: aut enim cōclusio mea, non negat nisi modum Thomæ, modo supra exposito, & tunc patet conclusionem meam non esse contra consuetudinem Ecclesiæ (vt diffusissimè fuit declaratum) aut vt ipsi volunt, negat omnem modum adorationis: & negat adorandas esse imagines forma ecclesiæ consueta, & tunc conclusio non est scandalosa, vel piarum aurium offensiua, sed simpliciter hæretica. Cùm enim iuxta Damascenum, honor secundùm titum ecclesiæ imagini exhibitus, perueniat prototypon qui modum ecclesiæ in adorandis imaginibus non obseruat, ipsum imaginatum & repræsentatū quod est Deus, latria non adorat: quare qui conclusionem hoc negantem iudicat scandalosam, & non simpliciter hæreticam, ipse est simpliciter dicendus hæreticus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, AN DEO AN suppositari natura irrationalis possit, disputatio.

QVarta conclusio damnata per istos est hæc. Non assentior communi sententiæ Theologorum dicentium, *Posse Deum quamlibet naturam suppositare, sed de rationabili tantùm hoc concedo.* Per hanc conclusionem, ego non intendo negare Deum,

Deum, posse quamlibet naturam suppositare: sed solùm intendo, negare assensum particularem, & explicitum huius assertionis. Deus potest quamlibet naturam suppositare, & inter has duas intentiones magna est differentia: quia etiam si hoc esset de possibilibus secundùm potentiam absolutam Dei, propositio tamen de virtute sermonis solùm negans assensum positiuum, explicitum in particulari illius dicti, non derogat omnipotentiæ Dei de virtute sermonis, nec de virtute sermonis hæresim aliquam sapit: & ratio est, Quia non omnis fidelis tenetur assentiri explicitè, & in particulari, omnibus possibilibus secundùm omnipotentiam Dei absolutam, aut ista explicitè & in particulari profiteri: sed quædam talia sufficit credere in generali & simpliciter, & nulla pertinaciter discredere. Ideo ego non sine mysterio, non posui conclusionem in istis terminis: Deus non potest quamlibet naturam suppositare: sed in istis non assentior sententiæ dicenti, quòd Deus potest quamlibet naturam suppositare.

Ex qua conclusione, de virtute sermonis, non potest inferri, quòd Deus hoc non potest: nec potest dici hæc à me asseri in conclusione, non enim in prima parte quæ est negatiua, nec in secunda, ex qua solùm sequitur, quòd tantum habeatur actus cōcessiuus, de natura rationabili distinctè, scilicet & in particulari: nego igitur assensum particularem & explicitum huius assertionis in me, Deus potest quamlibet naturam suppositare. Et negare possum rationabiliter, tùm quia oppositum etiam si sit verum, quia tamen nobis ignotum esse potest in particulari, & explicitè, videtur quòd non obligor explicitè credere: tum maximè, quia non est facilè falsificare aut conuincere assertionem illam, Deus nō potest, &c. omnipotentiæ Dei derogantem, quod maximè confirmatur authoritate solennis doctoris Henrici de Gandauo: qui postquam oppositæ fuit opinionis, quòd scilicet quælibet natura possit assumi, ad istam deinde declinauit, quòd solùm rationabilis potest assumi: sic enim scribit Henricus: Quia de naturæ assumendæ possibilitate nō est dubitatio, an Deus possit sibi assumere quamcunq; naturam assumptibilem, ideò tota difficultas huius quæstionis vertitur, circa possibilitatem naturæ assumendæ: & sunt circa hoc duæ positiones solennes. Dicit enim positio communior & solennior, cui quandoq; aliquantulum assentire consueui: Quòd quælibet natura subsistens in creaturis, potest assumi: & isti tenent, quòd aliqua natura sit eleuabilis, cui correspondens potentia non sit eleuabilis, quod mihi non videtur posse rationabiliter poni.

Ad cuius intellectū est aduertendum: Quòd Deus dupliciter habet esse in creaturis, vno modo naturaliter & modo congruenti naturæ, alio modo voluntariè, & modo supergredienti limites naturæ. Primo modo, habet esse per illapsum in omni natura: secūdo modo habet esse, solummodo in natura assumpta per circumincessionē: & licet per illapsum Deus sit intimus omni creaturæ, & intimior quàm ipsa sibi aut forma materiæ per circumincessionem, tamen sit intimissimus omni naturæ assumptæ, & intimior quàm insit alicui naturæ per solum illapsum. Per intimationem enim circumincessionis naturæ assumptæ, assumens vniter, ineffabiliter, & incomprehensibiliter naturæ assumptæ, quod necesse est naturam assumptam amittere, proprium esse subsistentiæ, si quod ante assumptionem in ea fuit: vel si nunquam ipsum habuit subintrare esse subsistentiæ naturæ, ad quam assumitur, vt sit idem suppositum subsistens in duplici natura, vtraq; enim illarum naturarum, in vnione earum, retinet suum proprium esse essentiæ: per illapsum autem Deus intimatur omni creaturæ naturaliter, & modo congruenti naturæ, ad duo, scilicet ad actum naturæ primum, quod est esse stabiliendum vt persistat: & ad actum naturæ secundum, quod est operari producendum, vt existat: sine illo enim illapsu, non potest creatura in esse persistere, neque propriam operationem elicere. Quia per illapsum Deus creaturam in esse conseruat, & cooperando omnem suam actionem siue operationem illi ministrat, dicente Gregorio lib. 16. Moralium. Super id Iob 23. Ipse solus est, nunquid non sunt angeli, & homines, cœlum & terra? vtiq;. Sed aliud est esse, scilicet absolutè, & aliud principaliter esse. Sunt enim hæc, sed principaliter non sunt, quia in semetipsis non subsistunt, ex quo creata sunt: cuncta quippè ex nihilo facta sunt, eorumq; essentia rursum ad nihilum tenderet, nisi eam author regiminis manu teneret: Ecce primum dictorū, & sequitur de secundo, & simul per se nec subsistere valerent nec moueri, in tantum subsi-

subsistunt,inquantum vt esse debeant,acceperunt: in tantum mouentur,inquantum occulto instinctu disponuntur: arescit terra, concutitur mare, ignescit aër, obtenebrescit cœlum, inardescunt homines, mouentur angelicæ virtutes, num hæc suis instinctionibus, & non magis diuinis impulsionibus agitantur?

Per circumincessionem verò Deus intimatur soli naturæ, quam voluntariè assumit, sed modo supernaturali: & hoc similiter ad duo, scilicet ad sublimandum naturam, ad actum primum, qui est esse subsistentiæ diuini suppositi, & potentiam ad actũ, scilicet qui est operari, actum beneficum intelligendi & volendi. Sine dicta enim circumincessione non posset natura,in esse diuinæ subsistentiæ sublimari,neq; differentiam operationum percipere, videndo, scilicet & amando diuinam essentiam,modo congruenti creaturæ. Sed per circumincessionem Deus naturam assumptam, ad diuinum esse subsistẽtiæ sublevat, & ad operationem diuinam promouet: dicente Damasceno lib. 13. cap. 16. Caro Domini deificata dicitur esse: & ideo communi diuiduali, non secundùm transmutationem naturæ,sed secundùm dispensationem vnionis, secundum quam indiuisibiliter Deo verbo vnita est caro, per eam quæ inuicẽ naturarum circumincessionem: & ita diuina caro, diuinis actionibus ditata est: propter sincerissimam ad Verbum vnionem, sumit ibi carnem pro tota humana natura.

Ex his arguo. Sicut se habet Deus in omni creatura, per illapsum naturalẽ, ad duas actiones prædictas supergredientes limites naturæ(vt iam patet ex dictis Damasceni) nec potest negari simile quo ad aliquid· quia sicut illapsus,inquantum natus est,operari in eo cui Deus illabitur, dicta duo:sic circumincessio nata est, quantum ex se semper operari illa duo. Sed nulla creatura naturæ est susceptibilis,neq; potest esse susceptibilis illapsus Dei ad suscipiendum in se, modo congruenti naturæ, primam Dei operationem prædictam, quinetiam hi susceptibilis in se, operationis secundæ: quia nulla creatura potest esse per substantiam, cui non possit conuenire aliqua operatio, per potentiam: quia secundùm Philosophum in fine 4. Meteororum: Omnia opere determinantur,& sunt propter suas operationes, & tamdiu sunt, quamdiu possunt agere suas proprias operationes, & cùm desinunt posse se operari suas proprias operationes, tunc simul desinunt esse. Vt enim dicit Damascenus ibidem cap. 17. Intellectus insipiens & priuatus cognitione,non vtiq; erit vnquam· si enim inoperabilis & immobilis est, inexistibilis omninò est:Per hoc apertè insinuans, quòd si non posset eleuari propter intellectũ,non esset assumptibilis ipsa substantia intellectus, nec ipse homo, quia nec esset homo secundum quod præmittit ibidem: quoniam aut rationale, intellectuale, aliàs homo, qualiter ergò homo actus est Deus, si carnem inanimatam vel animam ἄνουν, id est,sine intellectu assumpsisset. Non hoc enim homo,ergo similiter nulla creaturæ natura est susceptibilis,aut possit esse susceptibilis circumincessionis Dei, ad suscipiendum in se, supra limites naturæ,primam Dei operationẽ prædictam:quinetiam sit susceptibilis in se operationis secundæ:secundæ autem non est susceptibilis,nisi per potentias intellectus & voluntatis,ergò &c.

Idcircò licet argumentatio Augustini tacta in prima ratione, non tenet de forma, tamen non fallit in aliqua materia,quin sequatur. Si natura ista(puta hominis)est eleuabilis secundùm essentiam,quin sit necessariò simul eleuabilis,secundùm potentiã: & si non secundùm potentiam, nec secundùm essentiam: quemadmodum sequitur. Si anima fortis est immortalis, & cuiusq; hominis anima est immortalis. & si non cuiuslibet, nec fortis, quia eadem ratio immortalitatis vel mortalitatis est in omnibus, & ideo talis argumentatio, ratione materiæ talis, benè tenet, ac si teneret secundum formam argumenti, quæ reuera tenet virtute formæ habendo, scilicet aspectum ad communem rationem,quæ conuenit alicui naturæ, puta immortalitas animæ. Illa enim eadem est,in omni anima: videamus ergò de possibilitate & impossibilitate huius assumptionis:& ex parte quidem,vt diximus,non est dubitatio: sed quia nobis incognita est,ex parte susceptibilis, idcircò nobis est difficilis intellectus veritatis,in dicta quæstione. Propterea hîc est alia positio à prædicta, licet minus solennis, quia tamen magis applicabilis est animo, licet non videatur ita vera, propter inconsuetudinem, tamen fortè verior est, quòd scilicet nulla natura susceptibilis à Deo, sit dicto modo,per circumincessionem,nisi natura intellectualis,magis mihi placet: tenendo igitur hanc opinionem ad præsens, dico,ad primum in oppositum.

Incorpo-

Incorporea animæ rationalis, vel angelici, & in homine natura corporis, inquantum ordinatur ad animam, vt perfectibile ad perfectionem: & in quo anima suam operationem intellectualem efficaciùs operatur, amota ab ipso omni dispositione accidentali impediente, quæ cùm est separata, vt totum compositum ex corpore & anima, cum sua intellectiua sit ipsum susceptibile, & corpus mediante substantia animæ, & in ordine ad illam substantiam animæ, vt ipsa est potētia intellectiua: ita, quòd nullo modo susceptibile sit id, in quo non est potentia intellectiua, & hoc sub potentia intellectiua comprehēdendo, totum id, in quo principaliter consistit ratio imaginis, existens in substantia animæ, vt nihil sit susceptibile, nisi ratione imaginis Dei, quæ est in illo, vt per circumincessionem, vel secundùm substantiam & secundùm potentiam simul: vt in solo Christo, vel secundum potentiam solùm, vt in omnibus his ipsa imago Dei quasi reimprimitur suo prototypo, quasi denarius figuræ, à qua sibi imago sua impressa est. Hinc dicit Damascenus in ca. prædicto: Quod secundum imaginem est in re volente volens, Deus Verbum factum est homo, Imago Dei est secundum intellectum: quid autem, quòd secundum imaginem, nisi intellectus, quod melius igitur derelinquens, quod deterius est, assumpsit, quasi diceret: nequaquam hoc possibile fieri est, nisi ratione ordinis, quem habet ad intellectum: & loquitur contra illos, qui posuerunt corpus humanum assumptum in Christo absq; anima rationali, & cōprehendit sub intellectu etiam substantiam animæ, cuius vim & potestatem etiam in assumptione ostendens, subdit. Intellectus enim est in medio Dei & carnis, huius autem inhabitator Dei imago. Intellectus igitur intellectui miscetur, & medium intellectus puritati & carnis grossitudini. Intelligo autem per mixtionem dictam, vnionem per circumincessionem intellectus diuini cum humano, qui secundum tres potentias, quæ sunt memoria, intelligentia & voluntas, existente sibi vnita esse animæ, vnitur per circumincessionem quandam Trinitati personarum in vnitate diuinæ naturæ: vt sic per se, & proxima causa, siue ratio, propter quam aliquid sit assumptibile à Deo, sit ratio imaginis Dei, quæ non est nisi in substātia intellectuali, vt propter ipsam sola substantia intellectualis sit susceptibilis, & secundum hoc in gloriosa assumptione, per circumincessionem qua natura diuina subintrat, naturam assumptam. Imago quæ est natura intellectuali assumpta, vnitur intimè ipsi quod est in natura diuina, quemadmodum si ceræ, in qua est impressa figura sigilli, ipsum sigillum reapplicetur, secundum eundem modum, quo ipsum impressit subintrando omnes angulos eius, quali modo non posset applicari illi, in quo non fuisset figura sua prius impressa: sed solummodo effigies aliqua, quale est vestigium Dei in omni creatura nō intellectuali, vt secundum hoc, nulla natura non intellectualis nisi mediante intellectuali secundum dictum modum possit assumi.

Ad secundum, quod ad Deum possit fieri assumptio, quia in ipso est ratio esse, & subsistentiæ, quæ est in natura assumpta, dico quod verum est, quod, id est, concausa. Nisi enim illud esset, nihil posset ad Deum assumi, sicut nec vna creatura potest assumi ad alteram: sed hæc nōn est tota causa: licet enim sit causa ex parte assumentis quia propter id, ad ipsum possit fieri assumptio, non tamen ex parte assumptibilis, in quo tota causa assumptibilitatis est, quòd est imago & per hoc solum circumincessibilis à Deo & eleuabilis ad dictam vnionem, in diuina essentia, in vnitate personæ secūdum dictum modum. Vnde nec aliqua causa finalis, propter quam facienda esset à Deo alterius naturæ assumptio, posset esse in assumendo aliam naturam, quàm intellectualē, quia non est naturæ assumptio, finaliter, nisi ad illius aliquam promotionem & perfectionem in sua eleuatione, qualem nō potest habere, nisi natura intellectualis. Hæc Henricus quasi ad verbum. Non rectè ergo determinatum fuit, meam conclusionē, de virtute sermonis, sapere hæresim, quæ solùm negat positiuum assensum contradicenti Henrico: cuius opinionis damnationem nec ego vnquam legi, nec credo ipsi vnquam legerūt, hoc scio, quòd nec Scotus nec Gotfredus, nec Ioannes de Guarra, nec Durandus, nec Thomas Anglicus, nec Robertus de Collotorto, nec Bernardus de Gannaco (quos omnes vidi recitantes opinionem Henrici) ipsam vnquam hæreticam vel hæresim sapere iudicauerunt. Quod ne ipsi etiam irrationabiliter fecisse videantur, volo breuiter ponere modum secundum, quo videtur Henricus tutari positionem suam: sunt autem duæ præcipuæ rationes contra Henricum. Prima ratio in hoc

hoc stat, quòd in Deo est omnis ratio substantiandi, quia plenitudo est omnis esse, ergò videtur, quòd quamlibet naturam possit substantificari & suppositare. Secũda ratio est, quia Deus in triduo suppositauit corpus, quod erat in sepulchro, quod tamen non erat rationabile, & sicut suppositauit pro triduo, poterat suppositare & pro quãtocunq; voluisset tempore. hæc sunt duo præcipua fundamenta opinionis oppositæ, & istamet vt visum est in recitatione, opinionis eius adducit Henricus contra se.

Ad primam rationem (vt vidimus) respondet: quod verum est: Quòd plenitudo totius esse est in Deo, & omnis ratio substantiandi & suppositandi plenissimè in eo reperiatur: sed hæc non est totalis causa assumptibilitatis alicuius naturæ, sed est concausa. Nisi enim id esset assumens, non posset assumere, sed vltra hoc aliquid requiritur in assumendo, per quod sit assumptibile, & hoc est ratio imaginis, & finaliter aptitudo supernaturalis eleuationis, ad beatificam operationem, quæ cùm in sola natura intellectuali reperiatur, conueniens videtur, quòd ipsa sola sit assumptibilis, cùm videatur rationabile, quòd natura quæ non potest eleuari ad actum secundũ, non possit etiam eleuari ad primum: Ex qua responsione videtur velle Henricus saluare, quòd nihil derogetur diuinæ omnipotentiæ, quãdoquidem totum id, quod illi in Deo ponunt esse, tantùm concludunt ipsum posse sic suppositare, totum id etiam tribuit Henricus Deo. Nec negat, quin ratione eius quod requiritur ex parte assumentis, non possit assumere quamliber naturam, plenissimè non sit in Deo, sed hoc dicit esse, quia natura ipsa irrationalis, non est assumptibilis, non propter defectum diuinæ omnipotentiæ, sed potius propter diuinæ naturæ excellentiam, & irrationalis naturæ deformem deficientiam.

Ad secundam rationem videtur multipliciter posse dici. Primò est responsio Henrici, qui dicit. Quòd naturam istius corporis assumpsit in quantum ad animam ordinabatur intellectualem, ratione cuius ordinationis, etiam ipsum corpus potest dici intellectualem ministraliter, scilicet & dispositiuè. Et vt completiùs respondeatur, est dicendum. Quòd cùm dicitur non posse à Deo assumi, nisi naturã intellectualem, intelligitur, quòd nihil præter illam sic possit assumi, quòd sit primò assumptum, & totum ac adæquatum assumptibile. Corpus autem in triduo, non sic fuit assumptum vt patet, sed solùm vt pars naturæ rationalis, quæ erat totale & primò assumptum. Præterea etiam fortè diceret aliquis, quòd non propriè dicebatur suppositari in triduo id corpus, quia non est natura suppositabilis, supposito proprio. Vnde & consequenter dici posset, non improbabiliter, quòd terminare dependentiam naturæ istius corporis, non est eam suppositare, aliàs totum terminans dependentiam vel innitentiam partis, suppositaret eam, quod non dicitur: & ita licet Verbum in triduo terminaret dependẽtiam istam corporis, quam terminasset tota humanitas, virtute cuius corpus in triduo cõmunicabat Christo id idioma suum, iacere in sepulchro, non tamen propriè suppositabat corpus, sicut suppositaret naturam humanam. Cuius signum euidentissimum est, quòd natura istius corporis, non communicauit Christo id idioma corpus in triduo, sicut natura humana communicauerat sibi, & adhuc communicat concretiuè id idioma homo. Et sic patet responsio, ad prædicta obiecta, contra opinionẽ Henrici, qui de alijs naturis irrationabilibus videtur quasi hoc dicere, quòd Verbum non posset eas assumere per circumincessionem, aut suppositare suppositatione, præsertim habente causam finalem. Inquit enim sic ipse, nec aliquis finis possit esse assumptionis alterius naturæ, quàm intellectualis, quia assumptio non est, nisi propter promotionem naturæ assumptæ, qualem non potest habere nisi natura intellectualis, vnde Augustinus super Ioannem. Verbum voluit nasci ex homine, vt tu securus nascereris ex Deo. Vnde videtur, quòd de alia natura quæ non nascitur ex Deo per gratiam, de ea frustra nasceretur Deus.

Ex his patere potest, quòd non irrationabiliter possum ego non habere actum explicitum contradicendi, huic opinioni in particulari: & quia isti Magistri, in hoc etiam præcipuè instabant, quòd tales conclusiones saltem non disputarentur propter scandalum, hoc volo dicere de ista conclusione, quod etiam si sua opposita sit verior, & magis secundùm communem viam, tamen si publicè disputetur, scandalosa magis erit apud vulgares & piarum aurium offensiua. Quis enim rudis & simplex non offendatur, si audiat aliquem dicentem, possibile esse, quòd istæ propositiones sint veræ:

Deus est asinus: Deus est lignum. Quid si etiam illas, quas multi sequentes præfatam opinionem concedunt, Deus potest esse damnatus ad infernum, Deus posset torqueri à diabolo in inferno, diabolus potest esse Deus: quæ licet apud multos doctos loquendo, de potentia absoluta, nullius sint scandali, tamen vulgares & simplices, certè multò magis offenderentur, quàm si audiant, quòd asinus non potest vniri naturæ diuinæ, in vnitate suppositi: vt dicitur modo declarato, in conclusione mea, quàm isti patres dixerunt, ex vi sermonis derogare diuinæ omnipotentiæ, & per hoc sapere hæresim: nescio cui logicæ, imò cui theologiæ innitentes. Nam dicant quæso, an ille, qui dicit, se non assentiri alicui propositioni, dicat de rigore sermonis oppositum istius conclusionis, cui non assentitur, dicantque, Vtrum valeat consequentia: non assentior, aut non habeo assensum huius conclusionis: Papa sedet, ergo credo istam: Papa non sedet, nónne antecedens esset verum in dormiente, & qui nullum omnino non haberet actum, in quo consequens posset esse falsum. Præterea si præsens conclusio derogaret diuinæ omnipotentiæ, secundùm veram theologiam, non solùm saperet hæresim, sed hæretica esset iudicanda, imò etiam Catholicus, dormiens, aut paruulus non habens rationis vsum, & qui non haberet assensum illius propositionis: Deus potest quamlibet naturam creatam suppositare, esset hæreticus, aut saltem erraret in fide, quod nemo diceret. ex quibus patet non esse rectam damnationem ipsorum: fuit enim hæc formaliter determinatio sua, considerata responsione ipsius proponentis & opinione, ac motiuis & rationibus Henrici, cuius opinioni innititur ponens conclusionem. Visum est nobis, præfatam conclusionem, ex vi sermonis derogare diuinæ omnipotentiæ, & per hoc sapere hæresim.

Primò enim decepti sunt, quòd cùm dicerem ego me sequi in hoc Henricum, non intellexerunt, quòd per pronomen *hoc* denotabam ipsam conclusionem, de qua quærebant vt exponeretur. In hoc ergo, id est, in ipsa conclusione, id est, in non assentiendo huic: Deus potest quamlibet naturam, &c. dixi me sequi Henricum, & non denotaui per hoc opinionem quæ dicit, Deus non potest quamlibet naturam suppositare. Sed ipsi fortè crediderunt inter vnum dictum & aliud non esse differentiam, cùm tamen si docti sunt Theologi, scire debeant, quid intersit inter aliquod possibile de potentia Dei explicitè non credere, & ipsum explicitè discredere. Secundò debent meminisse, quod ex eorum dictis sequitur, quòd Henricus ille, qui per excellentiam doctrinæ solennis Doctor vocatur, mortuus sit hæreticus: qui vt suprà visum est, in senectute sua ad istam opinionem declinauit, & in ipsa permansit, quòd non qualibet natura à Deo sit suppositabilis. Tertiò sicut & in damnatione præcedentis conclusionis, ita & in ista, qualitercunque sit de conclusione ipsi omnino errant, quia si verum est, vt ipsi dicunt, quòd conclusio sit contra omnipotentiam Dei, tunc conclusio est simpliciter hæretica, & non hæresim sapiens, vt ipsi dicunt. Quartò & vltimò errârunt, quia si etiam opinio Henrici esset hæretica, omnino conclusio de virtute sermonis non esset hæretica, quia de virtute sermonis, non infert illam opinionem, vt diffusissimè est declaratum, & tamen ipsi specificatè damnârunt ipsam, de virtute sermonis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE MAGIA naturali & Cabala, disputatio.

QVinta conclusio, per istos damnata fuit hæc, *Nulla est scientia, quæ nos magis certificet de diuinitate Christi, quàm Magia & Cabala.* Hanc conclusionem ego declarando dixi, quòd inter scientias, quæ ita sunt scientiæ, quòd neque ex modo procedendi, neque ex suis principijs, neq; ex suis conclusionibus innituntur reuelatis, nulla est, quæ nos magis certificet eo modo, quo de hoc certificare possunt, scientiæ humanitùs inuentæ, quàm Magia illa, de qua ibi ponuntur conclusiones, quæ est pars scientiæ naturalis: & pars illa Cabalæ, quæ est scientia, & non est Theologia reuelata. Dixerunt isti Magistri, quòd declaratio mea non erat ad propositum verborum præfatæ conclusionis, & quòd præfata conclusio de virtute sermonis, erat falsa, erronea & hæretica: in qua sua damnatione, quot sint damnanda, quæso sigillatim videamus.

Primò dicant mihi, quomodo esse potest magis declaratio mea, ad propositũ verborum

borum conclusionis meç: quid enim est in illa declaratione aliud, quàm explicitè declarare, vim singulorum terminorum, in conclusione positorum? Ibi enim primò exponitur, quid intelligam per scientiam, cùm dico, nulla scientia: & quid pro certificare, quid per Magiam, quid per Cabalam, nec video ego quid vlteriùs restet declarandum. Secundò volo ostendere, quòd de virtute sermonis non solùm est falsa & hæretica, sed imò sua opposita est falsa, & secundùm ipsos totaliter hæretica. Dicta enim conclusio est vna negatiua, quæ exponitur disiunctiuè, per tres cathegoricas sic: nulla scientia non reuelata. &c. Alia, à Magia & Cabala certificat de diuinitate Christi vel Magia & Cabala non certificanr. &c. vel, Magia & Cabala magis nos certificant de Deitate Christi, quàm alia scientia non reuelata. Ista autem disiunctiua est vera & catholica, quia saltem habet vnam partem veram, & ita patet iam, quòd de virtute sermonis non est falsa, sed quòd sua opposita secundum eos sit hæretica, patet: nam opposita huius, Nulla scientia non reuelata, &c. magis certificat, &c. est ista, Aliqua scientia non reuelata, magis certificat de Deitate Christi, quàm Magia & Cabala: ad quam sequitur de virtute sermonis, quòd Magia & Cabala certificant de diuinitate Christi, quod ab eis reputatur pro hæretico, & ita patet, quòd dum volunt damnare de virtute sermonis istam negatiuā: Nulla scientia magis certificat de diuinitate Christi quàm Magia & Cabala: coguntur per suum iudicium ipsimet habere pro catholica istam affirmatiuam: Magia & Cabala certificat nos de diuinitate Christi.

Quàm autem in se sit ipsa conclusio vera, profectò euidentissimè potest declarari, licet enim nulla sit scientia humanitùs inuēta, quæ nos certificare possit de diuinitate Christi, quia certificationem de diuinitate eius, vt in præcedenti diximus cōclusione, non habemus nisi ex modo faciendi miracula, quæ fecit: quæ miracula, & esse facta ab eo, & esse taliter facta, non nisi ex testimonio Scripturæ scimus. Tamen si quid ad hoc nos possunt adiuuare scientiæ humanæ, sicut & adiuuant cognitione multarum veritatū supernaturaliū, nulla est, quæ magis nos possit adiuuare, quàm Magia & Cabala, quas diximus. Ad hoc enim, vt miracula Christi nobis suam testentur diuinitatē, oportet cognoscere primò, quòd non potuerunt fieri in virtute naturali, sed solùm in virtute Dei. Secundò oportet scire, quòd illam virtutem à se habuerit Christus & non aliunde. In primo nulla scientia humana nos potest adiuuare magis, quàm illa qua cognoscuntur virtutes, & actiuitates agentium naturalium, & earum applicationes proportionesq; adinuicem, & ad sua passa naturalia, & quid possunt virtute propria, & quid non. hoc autem inter scientias humanas, magis cognoscit ista scientia, quam ego voco Magiam naturalem, de qua positæ sunt conclusiones, & illa pars Cabalæ, quæ est de virtutibus corporum cœlestium, per quas, quia cognoscitur, nō posse per virtutes naturales illa opera fieri quæ fecit Christus.

Ideò ergo inter Magicas conclusiones istam propositionem posui: Miracula Christi non potuerunt fieri per Magiam, vtpote illam conclusionem, scilicet cuius veritas ex ista scientia possit haberi: & ita patet, iudicium istorum Magistrorum non benè fuisse magistrale, & præsertim, cùm ipsi de virtute sermonis damnent eam, quæ est talis, quòd etiam si sensus eius quem diximus non esset catholicus, adhuc ipsa non esset in se damnanda: quia de virtute sermonis, non infert illum sensum, cùm sit propositio negatiua exponenda disiunctiuè, per tres cathegoricas, vt dictum est suprà. Et ad pleniorem huius conclusionis declarationem, primò est sciendum, quòd sicut suprà dixi, per hanc conclusionem non intendo comparare Magiam & Cabalam ad scientias reuelatas, quia non accipio in conclusione scientiam generaliter, sed pro scientia, quæ neque ex modo procedendi, neque ex suis principijs, neque ex conclusionibus innititur reuelationi: neque etiam in præsenti conclusione, loquor de certitudine scientiæ habitæ ex reuelatione modo prædicto, sed de certitudine scientiæ inuentæ, vel acquisitæ per demonstrationem, non à priori, sed à posteriori per effectus scilicet. Quare intendo dicere, quòd si aliqua scientia humanitùs adinuenta, & nō reuelata certificet de diuinitate Christi per miracula eius, hoc maximè facit scientia, qua cognoscuntur virtutes & actiuitates agentium naturalium, & eorum applicationes adinuicem, & ad sua passa naturalia, & per quas cognoscitur, quid possunt agentia naturalia virtute propria, & quid non. Nam hoc cognito, videntes deinde opera Christi excedere gradum & terminum illorum, quæ possunt fieri per agentia na-

turalia, concludimus necessariò, quòd fuerunt facta virtute diuina, quod scire non possemus illo non cognito. Nam ignoratis terminis potentiæ, & virtutis rerum naturalium, stat nos dubitare, illa eadem opera quæ fecit Christus posse fieri per media naturalia.

Cùm ergo talia maximè cognoscat illa pars Cabalæ, quæ est de virtutibus corporum cœlestium, & illa pars scientiæ naturalis, quam ego nunc voco Magiam naturalem (& plures etiam catholici doctores sic nominauerunt, qualitercunq; alij ipsam nominare velint) ideò non hæreticè, non superstitiosè, sed scientificè, sed verissimè, sed catholicè dixi, per talem Magiam & Cabalam, adiuuari nos in cognoscenda diuinitate Christi. De ista autem Magia naturali facit mentionem etiam summus theologus Guilielmus Episcop⁹ Parisiensis coætaneus Roberti Inconiensis: qui dicit, quòd magi prohibiti, dicuntur Magi, quasi mali, quia mala faciũt: magi autem naturales dicuntur Magi quasi magni, quia magna faciunt: & quia isti tollerare non poterant, hoc nomen Magiæ, & tota vrbe exclamabant, me approbare Necromantiam, quam tota Ecclesia damnabat. Dico iterum & iterum dico, quòd hoc nomen Magia, est nomen æquiuocum, ad id quod dicitur Necromantia, quæ fit per pacta & fœdera cum dæmonibus: & ad partem practicã scientiæ naturalis, quæ nihil aliud docet, quàm facere opera mirabilia, mediantibus virtutibus naturalibus, per applicationem earum adinuicem, & ad sua passa naturalia, & hanc nunquàm damnauit Ecclesia, nec damnare potest, sed plures Ecclesiastici doctores & catholici, eam approbauerunt & secuti sunt.

De hac, vt dixi, tractat Gulielmus Parisiensis in suo de vniuerso corporali & spirituali, & dicit: Quòd illa Magia prohibita, maximè abundauit in Aegypto, quia ibi vigebat cultus dæmonum: ista autem naturalis in Aethiopia & India, quia ibi est maxima copia herbarum & aliarum rerum naturalium, habentium efficaciam in ista naturali Magia: & alibi etiam in suo lib. de legibus, eiusdem scientiæ meminit, eam asserens esse partem scientiæ naturalis. Hanc naturalem Magiam non erubescit vir catholicus, & sanctissimus Albertus Magnus dicere se fuisse secutum, & experientijs in ea multa comperijsse. & quid oportet plura dicere? Dicant mihi isti Magistri, vtrum hoc quod ego voco Magiam naturalem, sit res prohibita: aut aliquid continens, quod sit contra fidem? hoc dicere non possunt, etiam volentes. At dicent in hoc te reprehendimus, quòd eam vocas Magiam, & æquiuocatione vocabuli, scandalũ facis in mentibus fidelium: Item habemus apud Doctores nostros, quòd omnis Magia est prohibita: si ergo omnis prohibita, sequitur quòd nulla cõcessa, sed tu dicis quòd aliqua est non prohibita, ergo contradictoriè sentis ad doctores ecclesiæ.

Mira profectò est ruditas sic dicentium. Primò enim impositio nominum, non fit nunc à nobis, sed vtimur nominibus & significationibus eorum, ex antiquorum consuetudine: si ergo ipsi hanc partem scientiæ naturalis Magiam vocare voluerunt, quid me vis nouare nomina? & quòd illi Magiam nominauerunt, à me vocari Geometriam vel arithmeticam? nec ego primus nec nouus istam scientiam vocaui Magiam, sed multi ante me, & sancti & docti viri: illi in ius trahantur, illi damnentur, si damnabile est istam scientiam hoc nomine nuncupari. quam tamen nobis impositionem rectè fuisse institutam, si rectè Paulum considerauerimus, possumus faciliter intelligere. Vocabulum enim hoc Magus, nec Latinum est nec Græcum, sed Persicum, & idem lingua Persica significat, quòd apud nos sapiens. Sapientes autem apud Persas idem sunt, qui apud Græcos philosophi dicuntur, sic vocari à Pythagora, qui prius dicebantur sapientes. Ferè enim apud diuersas gentes, diuersis nominibus sapientes eorũm nuncupabantur, vt Druides apud Gallos: prophetæ apud Hebræos, vel Senedrim, vel Pharisæi, vel Cabalistæ: apud Indos Gymnosophistæ: apud Aegyptios Sacerdotes: apud Græcos Philosophi: apud Persas Magi: & sic de alijs. Sicut etiam regia dignitas peculiaria, apud diuersas nationes habet nomina, vt rex Aegyptiorum, qui priùs Pharao, postea Ptolemæus: Persarum, Artaxerses: Romanorum Cæsar: Indorum Præstan: & est qui nunc corrupto vocabulo à nostris vulgaribus dicitur Præsbyter Ioan. & sic de alijs. Si ergo Magia idem est quod sapientia, meritò hanc practicam scientiæ naturalis, quæ præsupponit exactam & absolutam cognitionem omnium rerum naturalium, quasi apicem & fastigium

totius

totius philoſophiæ, peculiari & appropriato nomine Magiam, id eſt, ſapientiam, ſicut Romam vrbem, Virgilium, poëtam, Ariſtotelem, philoſophum dicimus, appellare voluerunt. Quod ſi hoc nomen Magi ita abhorremus, vtiq; neque Euangelium patienter audiemus dicens: quòd Magi venerunt ab oriente, adoraturi Chriſtum. Non erant illi Magi Necromantici, & cum dæmonibus confœderati, qui hoſtem dæmonum, imò Dominum, & de eis mox triumphaturum venerunt adorare: ſed erant viri ſapientes, cœleſtium & terrenarum rerũ ſcientia edocti, qui ipſam Patris ſapientiam, in humano corpore factam viſibilem, coluerunt & venerati ſunt.

Hanc autem differentiam, apertiſſimè dat intelligere Hieronymus in epiſtola ad Paulinum, in qua mentionem faciens de Apollonio Tyanëo, ait: Apollonius Tyanëus ſiue Magus, vt vulgus, ſiue philoſophus, vt Pythagorici dicunt: in quibus verbis expreſsè ſignificat Hieronymus, quòd illud quod eſt vera Philoſophia, à vulgaribus quandoque creditur eſſe illud, quod ipſi appellant Magiam. Non ergò ego ſum reprehendendus, qui ex proprio & vſitato modo loquendi, non ſolùm doctorum Eccleſiæ, ſed etiam ipſius Euangelij hanc ſapientiam naturalem, Magiam vocauerim.

Sed neque æquiuocatione vocabuli ſcandalum fecerim fidelibus, quia in concluſionibus meis, non ſum vſus hoc nomine indiſtinctè & æquiuocè, ſed ad tollendam omnem cuiuſcunque ſiniſtræ opinionis occaſionem, diſtinxi Magiam licitam ab illicita, & naturalem à ſuperſtitioſa, declarans quid ſit iſta naturalis, & quid poſſit, & quid non poſſit: taliter, vt etiam ſimplices & rudes impium aliquid vel erroneum in fide de meis concluſionibus ſuſpicari non poſſunt, in quibus Magiam prohibitam omninò refellens & deteſtans, poſui hanc primam concluſionem præciſè in ijs verbis: *Tota Magia, quæ in vſu eſt apud modernos, & quam meritò exterminat Eccleſia, nullam habet firmitatem, nullam veritatem, nullum firmamentum: quia pendet ex manu hoſtium primæ veritatis, poteſtatum harum tenebrarum, quæ tenebras falſitatis malè diſpoſitis intellectibus offendunt.* Et poſt iſtam concluſionem, pono ſecundam, quæ dicit: *Quòd Magia naturalis eſt licita & non prohibita:* & proteſtor de me iſta tantùm locuturum, quo facto, quæ amplius ſuſpicio remanere poteſt, aut quod ſcandalum fieri, per æquiuocationem huius nominis, Magia, quam ſic diſtinxiſſe, & cum reprobatione illius ſuperſtitioſæ & diabolicæ, iſtam naturalem approbaſſe non ſolùm, non ad ſcandalum, ſed ad ædificationem poteſt eſſe ſimplicius. Ex quibus ego multos vidi, qui audientes, quòd Magi venerunt adorare Chriſtum, credentes nihil aliud ſignificare hoc nomen Magos, quàm Necromantes: hinc ſumunt argumentum, quòd Magia non ſit prohibita, nec contra fidem Chriſti, quando ipſum Chriſtum Magiæ cultores primi adorauerunt.

Vtile eſt ergo docuiſſe fideles, ne cùm Magum audiunt, dæmonum cultorem ſemper intelligant, & cùm audiunt, apud Perſas Magos in ſummo honore & reuerentia habitos, propter eorum doctrinam & ſapientiam, ſciant philoſophos illos fuiſſe, non Necromantes, quos vtpote populis exitiales & damnoſos, imò peſtiferos, omnes gentes ſemper eiectos & malè habitos, perſecutæ & deteſtatæ ſunt. Similiter cùm legunt Albertum in experimento Magię multum temporis conſumpſiſſe, de Magia naturali hoc intelligant, non de prohibita, ne exemplo tanti viri, illi ſe dedant, quod illi licuit ſibi quoque licere præſumentes. Scandala ergo tollunt, non generant, de mentibus fidelium noſtræ Magicæ concluſiones: quod ſi quando legunt apud doctores, omnem Magiam eſſe prohibitam, ſtatim vtique ex cauſis prohibitionis intelligent ipſos, de ea ſolùm loqui, quæ habet commerc um cum dæmonibus, & de naturali nihil eos intendere. Eſt autem (vt dicit Hilarius) intelligentia dictorum, ex cauſis aſſumenda dicendi: quòd ſi ad vim verborum volunt recurrere, poſſunt ſcire ex dialectica, quòd negatio vel diſtributio termini multiplicis, non negat aut diſtribuit ipſum pro omni ſuppoſito cuiuslibet ſignificati copulatiuè. Quare cùm iſte terminus Magia ſit æquiuocus, ad ſuperſtitioſam, & ad naturalem diſtributio addita, ei non diſtribuet ipſum pro quolibet ſuppoſito, cuiuslibet ſignificati copulatiuè, ſed ex dictis quòd omnis Magia prohibetur, habebitur ſolùm, quòd omnes ſpecies Magiæ ſuperſtitioſæ, quæ omnes ſecundùm vnum nomen, & vnam rationem dicuntur. Nam multæ ſunt prohibitæ, & hæc omnia ſunt clara & dilucida etiam mediocriter eruditis.

nullo ergo modo debuerunt istis Magistris esse suspectæ conclusiones meæ Magicæ, cùm sicut dixi in prima conclusione, refellam omnem Magiam prohibitam ab Ecclesia, illam damnans & detestans: protestans me solùm loqui de Magia naturali, & expressiùs per specialem conclusionem declarans: quòd per istam Magicam nihil operamur, nisi solùm actuando vel vniendo virtutes naturales. Sic enim dicit conclusio vndecima cõclusionum Magicarũ: *Mirabilia artis Magicæ, non sunt nisi per vnionẽ & actuationem eorum, quæ seminaliter & separatè sunt in natura*: & idem est, quod dixi in 13. conclusione: *Quòd Magiam operari non est aliud, quàm maritare mundum.* Prædictam autem specificationem, & restrictionem intentionis meæ, in conclusionibus Magicis, ad Magiam naturalem intendo esse applicandam, cuilibet conclusioni particulari.

Et ita cùm dico, de actiuitate characterum & figurarum, in opere Magico, loquor de vera actiuitate sua & naturali: patet enim, quòd talem habent secundùm omnes philosophos tàm in agendo, quàm in modo agendi & patiendi. Et licet secundũ peripateticos longè minoris sint actiuitatis & virtutis, quàm sint qualitates materiales, tamen dicerent Pythagorici, quorum ego Philosophiam in conclusione 24. voco secretiorem Philosophiam, quia est minus nota, & minus in vsu, quòd sicut mathematica sunt formaliora Physicis, ita etiam actualiora: & sicut in suo esse minus dependent, ita etiam in suo opere: & ita quòd dixi de plus posse eorum, quamuis discordia Pythagoricorum & Peripateticorum sit indifferens ad fidem, tamen non dixi, vt in se & absolutè verum, sed vt consequens ad secretam Philosophiam Pythagoricorum modo prædicto intelligendam, quorum etiam sententia est, inter omnia Mathematica, numeros vt formaliores, ita etiam esse actualiores, & inter numeros impares, ternarium. Quia sit primus impar, & primùm in vnoquoq; genere, est perfectissimum in illo genere, & inter numeros pares, denarium qui est omnis numerus, vt patet ab eo enim vltra numeramus per replicationem, & hoc intendebam, perid, quod dixi de ternario & denario, in Magia naturali.

Numeris autem etiam efficientiam & virtutem, tàm ad bonum quàm ad malũ attribuunt doctores catholici. Vnde Hilarius in commento suo, super Psalmos inquirendo causam, cur Psalmorum ordo, non sit secundùm historiam, sed sæpè Psalmus, qui prius fuit compositus, posterior in ordine collocatur: sic inquit: Non est autem ignorandum, indiscretum apud Hebræos esse numerum Psalmorum, & sine ordinis annotatione esse conscriptos: non enim illic primus, aut secundus, aut tertius, aut quinquagesimus, aut centesimus prænotantur, sed sine præscriptione aliqua ordinis, in vnum permixti sunt. Esdras enim, vt antiquæ traditiones ferunt, incompositos eos, & pro authorum ac temporum diuersitate dispersos, in volumen vnum collegit & retulit: sed 70. seniores secundum Moysis traditionem, ad custodiam legis atque doctrinæ in synagoga manentes, posteaquàm illis à rege Ptolomæo transferendæ ex Hebræo in Græcum sermonem, totius legis cura mãdata est, spiritali & cœlesti scientia virtutes Psãlmorum intelligentes, in numerum eos atque ordinem redegerunt, singulis quibusque numeris, pro efficientia sua & absolutione perfectis perfectorum & efficientium Psalmorum ordine deputantes: hæc Hilarius ad verbum. Ex quibus apertissimè patet, quòd numerus virtutem dat & efficientiam.

Hieronymus quoque contra Iouinianum, infaustum dicit esse numerum 20. in quo seruiuit Iacob, & venditus est Ioseph; & quem dilexit Esau, in eo quædam munera accipiens: & in eodem loco laudat denarium dicens, de eius laudibus se sæpiùs dixisse. Et in eodem lib. cap. 7. dicit, quòd ideò in secunda die, non fuit dictum, *& vidit Deus quoniam bonum*, quia binarius numerus sit malus: quinimò ex numero binario, sumit argumentum contra bigamos, & propter hoc dicit, omnia animalia immunda, in arcam Noë bina ingredi, septena autem quæ sunt munda. Similia centies inuenies apud Basilium, Nazanzenum, Ambrosium, Origenem, Augustinum & alios. Quin Rabanus insignis doctor ecclesiæ, de numerorũ virtutibus, specialem librum composuit, & obseruare vbique proprietates ipsorum numerorum, inuenies semper ecclesiasticos doctores etiam quandoq;, quasi vsque ad curiositatem si dici potest: dum nunc ad binarium duo testamenta, duo cherubin, duo charitatis præcepta, duas primas dignitates, duos primos populos referunt. Nunc ternarij mysterium, in super-

ſuperſubſtantiali Diuinitate, in triduo ſepulchri, in tribus theologicis virtutibus, in tribus temporibus naturæ, legis, & gratiæ, in tribus ſtatibus perfectionis contemplantur.

Nunc nõ ſine myſterio, ſed propter occultam etiam ipſius numeri proprietatẽ eſſe volunt, quòd 40. dies Moyſes. 40. Helias, 40. Chriſtus ieiunauerit. & per 40. dies poſt reſurrectionẽ aſcenderit, & per 40. horas fuerit apud inferos, & poſt 40. dies, Niniue, quæ eſt typus figuræ huius mundi, ſubuertetur, & per totidem dies noctesq; pluit ſuper terram Dominus. Magnum item dicunt continere ſacramentũ, quòd in quinquagenario numero, in quo fit remiſſio peccatorum: in quo etiam deſcenderit Spiritus ſanctus: Et in eodem numero poſitus ſit Pſalmus: Miſerere mei Deus. quòd maximè notant Hilarius & Origenes. Et his per omnia multùm concordant myſteria Cabaliſtarum, qui quinquagenariũ numerũ attribuunt Spiritui ſancto, qui Spiritus ſanctus apud eos, etiam per ignem ſignificatur, in qua forma, & in quo numero dierũ deſcendit ſuper Apoſtolos. Eſtq; & apud eos Spiritus ſanctus tertia perſona, ſiue proprietas in diuinis, procedens à prima & à ſecunda, quæ ſecunda dicitur ſapientia, & procedit à prima, & differt ab vtraq; ſolùm ratione proceſſionis: ſicut ſcilicet id quod procedit, differt ab his à quibus procedit, cùm ſit tamen per ſubſtantiam & eſſentiam idẽ cum illis. Hæc expreſsè dicunt Cabaliſtæ: quorum dicta iſti Magiſtri à me contra Iudęos allata, vt ſuſpecta de fide abominabantur. Vocant autem & eandem tertiam proprietatem pœnitentiam, quod concordant modò dictis, vt idẽ ſit numerus attributus Spiritui ſancto, qui & pœnitentiæ ſacramento. Vnde & illud poſſumus colligere, peccatum in Spiritum ſanctum, propriè peccatum eſſe in pœnitentiæ, quòd non remittitur in hoc ſæculo neque in futuro: ſed de his aliâs.

Duodenarij etiam ſecretam aliquam proprietatem, in 12. tribubus Iſraël, in 12. Apoſtolis, in 12. lapidibus cœleſtis Hieruſalem ſpeculantur, credunt etiam, non ſine cauſa neque caſu, in deuarium numerum coincidiſſe: Et præcepta legis, & decem chordas pſalterij, & apud Hebræos vt habetur in מדרש תילים Midraſch tillim, cantores Pſalmorum decem, qui ſunt Adam, Abraham, Melchiſedech, Moyſes, Aſaph, Dauid, Salomon, & tres filij Roræ, quamuis aliter à noſtris enumerentur: & correſpondent decem organa, id eſt, decem inſtrumenta, vel decem modi muſicæ, quibus canebantur, ſic dicti apud Hebræos נשא נאם מיזמור שיר תפילה ברכה הלל ידידיה אשרי הללויה id eſt, neſa, neym, miſmor, ſchir, tephilla, beracha, hillel, iedidia, aſchre, halleluia. Quæ ego obſeruaui ſic diſtinguenda, vt per primum canantur odæ, ſecundum idem eſt quod organum, per tertium Pſalmi, per quartum cantica, per quintum orationes, per ſextum benedictiones, per ſeptimum laudationes, per octauum gratiarum actiones, per nonum felicitas alicuius: per vltimum laudes Dei tantùm. Addas tu & משכיל Maskill, quo canuntur contemplationes, & erit halleluia quaſi ei ſoph, non ponens in numerum cum alijs. Addunt & decem dies, quibus poſt aſcenſum Chriſti deſcendit ſpiritus, & decem cortinas in templo, & ſimilia innumera & infinita: illud dicentes ſemper, quòd nihil caſu, ſed omnia Deus per ſuam ſapientiam, vt in pondere & menſura, ita in numero diſpoſuit.

Taceo quot, & quanta obſeruent in nouenario, vt præter hierarchias angelorum, & nouem beatitudinum gradus, iuxta Moyſen etiam longitudinem cubitorum: O' gregis Baſan, qui typus eſt diaboli, non credant eſſe caſualem, & ſine myſterio: illud enim obſeruantes, quòd Dominus hora nona clamauit. Nónne etiam in quatuor euangelijs, quatuor fluminibus paradiſi, quatuor animalibus Ezechielis, quaternarij perfectionem conſiderant? & ſenarij, in ſex diebus creationis mundi, & in ſex ætatibus, ſiue ſeptima ſit futura vita, vt vult Auguſtinus: ſiue octaua vt Hieronymus. Quin & illud non prætermittitur, quòd Dominus ſexta feria paſſus eſt. Quid de ſeptenario? cùm magna dicerent attentione dignũ, quòd die ſeptima Dominus quieuit, quòd ſeptem dona Spiritus ſancti: & in Apocalypſi ſeptem ſignacula libri. ſeptem cornua, ſeptem oculi, ſeptem angeli, ſeptem eccleſiæ, ſeptem candelabra, ſeptem ſtellæ, ſeptem ſpiritus nequiores, & ſeptem nequitiæ apud Salomonem: ſepties in die Deo canit Dauid propheta. Quartumdecimum autem numerum ita vidimus obſeruatum à Matthæo, vt ad hoc, quòd poſſet eum vbique in Generationibus Chriſti retinere, nonnullas etiam generationes prætermiſerit. De Medicis, de Aſtrologis, de

gis, de Philosophis maximè Platonicis & Pythagoricis nihil affero, sed solùm de nostris Ecclesiasticis doctoribus. Cùm de hoc agatur, vtrum credere esse proprietates in numeris, & virtutes aliquas naturales aliquo modo veritati fidei catholicæ repugnet: quas cùm videamus etiam, vt dixi, fortasse vsque ad curiositatem à Catholicis authoribus obseruatas, nihil est ampliùs cur dubitemus non esse talem opinionem pro hæretica reijciendam. Cùm ergo in conclusionibus meis de figuris, de numeris loquor, non loquor quantum ad superstitiosum vsum suum, per pacta & conuentiones cum dæmonibus, quia hæc omnia reprobaui, in prima conclusione mea.

Similiter de nominibus quòd habeant aliquam actiuitatem naturalem, etiam notum est omnibus. quam quidem actiuitatem naturalem, non habent, vt significatiua sunt ad placitum, sed vt sunt in se quædam res naturales, ideo dixi, nomina illa habere virtutem in Magia naturali, non vt significatiua sunt, nisi fortè essent aliqua, quibus significatio esset naturalis, sicut Stoici dicunt de omnibus nominibus, quibus vt aduersantur Peripatetici, ita Plato in Cratilo assentitur, de his quæ sunt rectè imposita. Origenes autem de Hebraicis hoc sentit, & ideò dicit, quòd quædam nomina Hebraicis in sacris literis, sicut Osanna, Sabaoth, halleluia, & similia fuerunt sic reseruata, & non mutata in aliam linguam in qua non retinuissent suam naturalem significationem, & consequenter virtutem: & hoc solùm intendebam dicere, dum comparabam nomina significatiua non significatiuis, & nomina Hebraica alijs in sua efficacia in Magia naturali, &c.

Volo autem & aliquid dicere latiùs de ista Cabala, quanquam & suprà, in prima parte Apologiæ nostræ multa dixerimus: sed illa forte non magis ab istis Magistris intelligentur, quàm intelligantur barbara ab eruditis. quare & hìc aliquid secum hoc, Parisiensi stylo, dicemus de ista Cabala: Horrendum enim istis patribus videtur hoc nomen, & ex ipso penè sono timendum, ita vt fortè sint ex ipsis, cui Cabalistas non homines, sed hircoceruos potius vel centaurum, vel omninò monstruosum aliquid esse suspicentur: quinimò audi rem ridiculam, cùm semel quidam ex eis interrogaretur, quid esset ista Cabala? Respondit ille, fuisse perfidum quendam hominem & diabolicum, qui dictus est Cabala: & hunc multa contra Christum scripsisse, inde sequaces eius dictos Cabalistas. Quis quæso hìc risum teneat? Est ergo sciendum opinionem esse non solùm Rabi Eliazar, Rabi Moysis de Aegypto, Rabi Simeon Ben Lagis, Rabi Ismahel, & Rabi Iodam, & Rabi Nachinan, & aliorum quamplurium ex sapientibus Hebræorum, sed nostrorum etiam Doctorum, vt infrà ostendam, præter legem, quam Deus dedit Moysi in monte, & quam ille quinque libris contentam, scriptam reliquit, reuelatam quoque fuisse eidem Moysi, ab ipso Deo, veram legis expositionem, cum manifestatione omnium mysteriorum & secretorum, quæ sub cortice & rudi facie verborum legis continerentur: denique duplicem accepisse legem Moysen, in monte, literalem & spiritalem, illam scripsisse, & ex præcepto Dei populo communicasse: de hac verò mandatum ei à Deo, ne ipsam scriberet, sed sapientibus solùm qui erant septuaginta communicaret, quos idem Moyses ex præcepto Dei elegerat ad custodiendam legem eisque itidem præciperet, ne eam scriberent, sed successoribus suis viua voce reuelarent, tum & illi alijs & sic ordine perpetuo. Ex quo modo tradendi istam scientiam per successiuam, scilicet receptionem, vnius ab altero dicta est ipsa scientia, scientia Cabalæ, quod idem est, quod scientia receptionis, quia idem significat Cabala apud Hebræos, quod apud nos receptio. Fuerunt autem postea hæc mysteria literis mandata, tempore & causa infrà dicendis, & illi libri dicti sunt libri Cabalæ, in quibus libris, multa imò penè omnia inueniuntur consona fidei nostræ. Fuerunt enim & ab ore Dei traditi, & à Iudæis ante Christum manifestatum in carne scripti, quo tempore nulla passione moueri poterant, ad viciandam vel corrumpendam ipsam veritatem. Ex istis libris & authoribus huius scientiæ, ego multas posui conclusiones, ad confirmationem fidei nostræ contra Iudæos, quas cùm isti Magistri fortè non benè considerassent, suspectas esse dixerunt in fide, & Iudaicam perfidiam sapientes, quod tamen posteaquàm intellexerunt, quid esset Cabala, multos ex eis puduit dixisse.

Quod

Quod autem ita sit, vt suprà diximus, quòd Deus Moysi præter literalem legem, quam ipse scripsit, dederit etiam & reuelauerit mysteria in lege contenta, habeo ex nostris quinque testes, Esdram, Paulum, Origenem, Hilarium, & Euangelium. Primò enim habemus hoc ex textu 4. Esdræ 14. apud quem loquens Dominus sic inquit: Reuelans reuelatus sum super rubrum, & locutus sum Moysi, quando populus meus seruiebat in Aegypto, & misi eum, & eduxi eum de Aegypro, & adduxi eum super montem Synai, & detinebam eum apud me diebus multis, & enarraui ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta & finem, & præcepi ei dicens: Hæc in palàm facies verba, & hæc abscondes. Secundò habemus authoritatem Origenis (cuius testimonium in his in quibus ab Ecclesia recipitur, est validissimum, quia vbi benè nemo melius) hic ergo, super illud Pauli ad Roman. 3, Quid ergò ampliùs video, aut quæ vtilitas circumcisionis, multùm per omnem modum. Primùm quidem quia credita sunt illis eloquia Dei: dicit Origenes, Considerandum est, quia non dixerit literas esse creditas, sed eloquia Dei. Ex quo dicto Origenis habes, quòd præter literalem legem aliud quid traditum fuit Iudæis, quod hîc vocat Paulus eloquia Dei. Literas enim, id est, literalem legem eis fuisse traditam, nemo negat, sed non imputatur eis ad prærogatiuam, quia litera per se occidit, & nisi adsit spiritus viuificans, omninò per se est res mortua. Sed præter has literas tradita sunt eis eloquia Dei, de quibus meritò gloriantur, quæ nihil aliud sunt quàm, quod apud Hebræos dicitur Cabala, id est, vetus legis sensus ab ore Dei acceptus: vnde & apud Hebræos quandoque vocatur, תורה שבעל פה quod idem est, quòd lex de ore nata. quæ propter illam successiuam receptionem, deinde dicta fuit Cabala.

Et quòd istam scientiam deinde Moyses, iam à Deo acceptam 70. senioribus tantùm communicaret, apertè testatur Hilarius, qui in expositione Psalmi secundi: *Quare fremuerunt gentes*, &c. sic scribit. Erat autem iam à Moyse ante institutum, in omni synagoga 70. esse doctores: nam idem Moyses, quamuis veteris testamenti verba, in literis condidisse, tamen separatim quædam ex occultis legis secretiora mysteria, 70. senioribus, qui doctores deinceps manerent, intimauerat: cuius doctrinæ etiam Dominus in Euangelijs meminit dicens: *Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, facite & seruate: secũdum verò facta eorum nolite facere:* doctrina verò eorum, mansit in posterum: hæc Hilarius ad verbum. Ecce quod Hilarius expresse testatur, fuisse præter legem scriptam, doctrinam quandam aliam secretiorem, quam Moyses ipsis 70. sapientibus intimabat. Quod autem & ista secretior & verior de mysterijs legis expositio, omnibus passim non publicaretur, sed solùm Moysi specialiter à Deo, & ab eo alijs tantum 70. sapientibus fuerit reuelata, testatur etiam Origenes in loco præallegato sic dicens: De Moyse prophetisq; & cæteris horum similibus, hæc intelligenda sunt dici, quibus sunt credita eloquia Dei: adde, & si quis apud eos sapiens & intelligens auditor, & mirabilis consiliarius fuit. hæc Origenes.

Per hos autem mirabiles consiliarios, illi intelliguntur, quos vocant Hebræi Senedrim, id est, 70. illos seniores quos elegit Moyses ex præcepto Domini, quorũ locum mihi videntur tenere Cardinales in nostra ecclesia, & ad imitationem numeri illorum 70. seniorum (vt nunc declarabimus) fuerunt redacta mysteria Cabalæ in 70. libros principales tempore Esdræ. Vsque enim ad tempus Esdræ, de ista doctrina nihil erat scriptum, sed solum (vt dixi) per successiuam receptionem tradebatur, vnde Cabalæ nomen accepit. Postquam autem à Babylonica captiuitate restituti fuerunt per Cyrum, & sub Zorobabel instauratum fuit templum, tunc Esdras, qui fuit præfectus synagogæ, postquàm reparauit legem scriptam Moysi, & correxit testamentum vetus: voluit etiam vt ista secreta Dei eloquia, quæ vsque ad illud tempus scripta non fuerant, scriberentur: & hoc quia propter captiuitatem gentis non poterant seruare illum ordinem tradendi sibi illam doctrinam per manus, & meritò erat dubitandum, ne propter dispersionem eorum, si non inueniebantur, scripta tandem perirent. Statuit ergo Esdras, vt scriberentur adhibitis ad hoc specialiter notarijs, & quia erant 70. seniores siue consiliarij, inter quos erat hæc doctrina, iussit vt redigerentur omnia illa secreta in 70. volumina principalia, quæ tamen deinde, etiã nõ nisi sapientibus communicarẽtur. & hoc est quod apud Esdrã legitur his verbis: Exactis 40. dieb9, locutus est al-

est altissimus dicens: Priora quæ scripsisti in palàm pone, legant digni indigni, nouissimos autem 70. libros conseruabis, vt tradas eos sapientibus de populo tuo. In his enim est vena intellectus & sapientiæ fons, & scientiæ flumen, & sic feci. Hæc Esdras ad verbum.

Habetur autem de isto Concilio, in quo fuerunt scripti isti libri mentio lata & diffusa, apud Hebræos in libro qui dicitur Sederolam, id est, Liber sæculorum, vbi habetur qui sederunt in concilio, & deniq; totius Concilij gesta & ordo. ex quibus omnibus satis patere potest, non esse confictum à me quòd præter legem scriptam, Moyses veram quoque legis expositionem à Deo acceperit, & quòd illa deinceps per successionem à Moyse 70. senioribus, & ab illis alijs suis successoribus fuerit reuelata. Vnde & nomen accepit, vt diceretur Cabalistica, & tempore Esdræ in plures libros fuerit redacta, qui dicuntur libri Cabalæ. quos ego libros summa impensa mihi conquisitos (neque enim eos Hebræi Latinis nostris communicare volunt) cùm diligenter perlegerim, inueniens ibi multa, imò penè omnia consona fidei nostræ, visum est mihi habere posse Christianos, vnde Iudæos suis telis confodiant, cùm ab eis authoritas Caballistarum, quos habent in magno honore & reuerentia, negari non possit.

Est autem vlteriùs sciendum, quòd ista expositio Bibliæ proportionatur modo exponendi Bibliam, qui apud nos dicitur Anagogicus: sicut enim apud nos est, quadruplex modus exponendi Bibliam, literalis, mysticus siue allegoricus, tropologicus & anagogicus: ita est & apud Hebræos. Literalis apud eos dicitur Pesat, quemadmodum tenent apud eos Rabi Salomon, Chemoy & similes: allegoricus Midras, vnde sæpè apud eos audies Midras Ruth, Midras Thillim, Midras Coeleth, Id est, expositio per Midras, Id est, mystica super Ruth, super Psalmos, super Ecclesiasten: & sic de alijs: & istum modum sequuntur maximè doctores Talmutici. Tropologicus dicitur Sechel, quem sequuntur Abraham Abnazara, vbi literaliter non exponit, & Leui Ben Gerson & multi alij, & ante omnes, Rabi Moses Aegyptius. Anagogicus dicitur Cabala, & hoc quia illa expositio quæ dicitur ore Dei tradita Moysi, & accepta per successionem, modo prædicto, quasi semper sensum sequitur Anagogicum: qui etiam inter omnes est sublimior & diuinior, sursum nos ducens à terrenis ad cœlestia, à sensibilibus ad intelligibilia, à temporalibus ad æterna, ab infimis ad suprema, ab humanis ad diuina, à corporalibus ad spiritualia: & hinc est, quòd validissima inde argumenta habentur contra Iudæos, quia discordia quæ est inter eos & nos, vt maximè patet ex epistolis Pauli, hinc tota præcipuè dependet, quòd ipsi sequuntur literam occidentem, nos autem spiritum viuificantem: quod vnico exemplo sufficiat nunc declarasse.

Nam cùm eis in eis prophetijs promittitur, quòd Messias eos liberabit de captiuitate, & adducet in terram promissionis, & in Hierusalem, & in templo gaudebunt & congregabuntur: ipsi hæc literaliter intelligentes, dici de captiuitate mundana, & de terra promissionis, quæ est Indæa terrestris, similiter de materiali ciuitate Hierusalem & templo, non possunt credere illum fuisse Messiam, per quem eiecti sunt de illa terra promissionis, & ciuitas destructa, & dirutum fuit templum. Quòd si voluerint simul cum Cabalistis anagogicè exponendo scripturam intelligere, illa de cœlesti Hierusalem, de captiuitate spirituali, de cœlesti terra vinentium cognoscant, & confiteantur necesse est, illum verum fuisse Messiam, per quem totus penè orbis, de manu dæmonis, cui per idolatriam seruiebat, fuit liberatus. quem fore effectum præcipuum aduentus Christi, ipsorum Cabalistarum firma est opinio: ita cognosceretur esse de omnibus alijs, si conclusionum mearum Cabalisticarum probationes viderentur, nullum esse scilicet penè articulum, in quo nobiscum Iudæi per Cabalistarum authoritatem sentire non cogantur.

At statim insurgunt isti patres, & cur omnes Iudæi non fiunt Christiani, & cur Augustinus & Hieronymus & alij doctores Ecclesiæ huius doctrinæ, non meminerunt: Miror de sapientia istorum patrum, & quæso dicant mihi ipsi, vera fuerint ne miracula Christi, an nostris falsò conficta? Si vera dicunt, dicant & mihi, cur tunc non omnes Iudæi facti sunt Christiani? nã etiam si Cabalistas ipsos præsupponamus eadem penitùs scribere, quæ Augustinus scribit: dubitandum tamen non est, maioris fuisse efficaciæ miracula viuentis Christi, ante eorum oculos quotidie facta, quàm authoritatem

tatem cuiuscunq; authoris, quanquam apud eos maximè authentici. Sciant autem prohibitum Iudæis legere illos libros, antequam attigerint annum quadragesimum suæ ætatis, & si quando legunt & non credunt, sicut & in Christum ipsum, quem viderunt non crediderunt, dico cum Origene, quòd facti sunt, de illis qui legunt & non intelligunt, legunt & non credunt. Obscuratum est enim insipiens eorum: & sicut de illis eloquijs Dei, quæ suprà declarauimus, esse istam cabalisticam traditionem; dicit Paulus in hunc modum: Quid enim si quidam illorum non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? absit. Est enim Deus verax: omnis autem homo mendax: Ita & nos dicamus, quid si multi non credunt, nunquid illorum incredulitas huius scientiæ veritatem & nobilitatem euacuat? absit. Sunt autem maximè digni Christiani hac scientia, quia sicut ipsa est lex spiritualis, non carnalis, ita nos spirituales sumus Israëlitæ, non carnales: pertinet autem lex spiritualis ad eum, qui iuxta Paulum in abscondito videns est, non ad eum qui in manifesto.

Quòd autem dicant, se mirari doctores Ecclesiæ de ista doctrina nunquam fecisse mentionem, satis nos suprà ostendimus, & Hilarium & Origenem, & Esdram, & iuxta hos Paulum & Euangelium huius scientiæ meminisse. Est autem & aduertendum; quòd nunquam inuenies aut rarissimè doctorem aliquem, ex nostris, loquor de antiquis, aliquem ex Hebræis nominatim allegantem, sed in vniuersali tantum videbis dicentes: Sic dicunt Hebræi, hæc est sententia Hebræorum. Et ego quidem, non memini me hoc nisi semel inuenisse apud Origenem, qui allegat Huillum patriarcham coætaneum suum, quare nihil mirum, si & authores Cabalæ ab eis nunquam audias nominatim allegari. Verùm cùm de Hebræorum testimonio videamus, quandoque doctores nostros ita confidere, vt sicut noster Hieronymus dicit: Cùm volunt approbare quod dicunt, Eusebius maximè, Origenes & Clemens, & quamplures alij, ad Hebræos se semper referunt dicentes: Referebat mihi Hebræus, andiui ab Hebræo, Hebræorum ista sententia est. Et ipse Hieronymus etiam eos Magistros vocet dicens: Hæc est sententia Magistrorum: nihil dubitandum est de doctoribus Cabalæ, eos intelligere, quod euidenti ratione potest demonstrari.

Est enim omnis schola Hebræorum in tres sectas diuisa: in philosophos, in Cabalistas & in Talmuticos. Talmuticos allegari ab antiquis doctoribus nostris, non est credendum, tum quia Clemens & multi alij, qui Hebræos allegant, fuerint ante compositionem ipsius Talmut, quæ fuit post Christi mortem, plusquàm per 150. annos, tùm quia doctrina Talmutica est totaliter contra nos, conficta ab ipsis Hebræis iam contra Christianos pugnantibus, quare illi doctrinæ talem honorem non detulissent nostri, vt tunc maximè aliquid dictum ab eis firmum putarent, cum Iudæorum testimonio corroboratur. Philosophos pariter certum est eos non allegare, quia & isti qui, scilicet secundum philosophiam exponere ceperunt, Bibliam ceperunt, à modico tempore. Primus enim fuit Rabi Moyses de Aegypto, quo adhuc viuente floruit Auerrois Cordubensis. nondum autem fluxerunt trecenti anni à morte Auerrois. Relinquitur ergo, vt hæc Hebræorum doctrina, cui doctores Catholici ex Hieronymi testimonio tantum deferunt, & quam adeò approbant, sit illa, quam ipsimet nostri doctores fatentur, & credunt à Deo Moysi, & à Moyse per successionem alijs sapientibus fuisse reuelatum, & est illa quæ ex hoc modo tradendi, dicitur Cabala, quam sæpè etiam video à nostris authoribus, hoc modo designari, dicendo: Vt dicit antiqua traditio. Hæc est prima & vera Cabala, de qua credo me primùm apud Latinos explicitam fecisse mentionem, & est illa, qua ego vtor in meis conclusionibus, quas cùm expresse ponã contra Hebræos, ad confirmationem fidei nostræ, nescio quomodo isti Magistri habere potuerint pro suspectis in fide.

Verùm quia iste modus tradendi per successionem, qui dicitur Cabalisticus, videtur conuenire vnicuiq; rei secretæ & mysticæ, hinc est, quòd vsurparunt Hebræi, vt vnamquamq; scientiam, quæ apud eos habeatur pro secreta & abscondita, Cabalam vocent, & vnumquodq; scibile, quod per viam occultam alicunde habeatur, dicant haberi per viam Cabalę. In vniuersali autem duas scientias, hoc etiam nomine honorificârunt, vnam quæ dicitur ars combinandi, & est modus quidam procedendi in scientijs,

ſcientijs,& eſt ſimile quid, ſicut apud noſtros dicitur ars Raymundi, licet fortè diuerſo modo procedant. Aliam quæ eſt de virtutibus rerum ſuperiorum, quæ ſunt ſupra Lunam,& eſt pars Magiæ naturalis ſuprema. Vtraq; iſtarũ apud Hebræos etiam dicitur Cabala, propter rationem iam dictam, & de vtraq; iſtarum etiam aliquando fecimus mentionem in concluſionibus noſtris: Illa enim ars combinandi eſt,quam ego in concluſionibus meis voco, Alphabetariam reuolutionem: Et iſta quæ de virtutibus rerum ſuperiorum, quæ vno modo poteſt capi,vt pars Magiæ naturalis,alio modo,vt res diſtincta ab ea: eſt illa de qua loquor in præſenti concluſione,dicens: Quòd adiuuat nos in cognitione Diuinitatis Chriſti ad modum iam declararum:& licet iſtis duabus ſcientijs nomen Cabalæ, ex primaria & propria impoſitione non conueniat, tranſumptiuè tamen potuit eis applicari. Verùm ſicut,cùm olim Magi tantùm dicerentur Sapientes, Necromãtes deinde & diabolici viri, Sapientis ſibi falsò nomen vendicantes, Magos ſe vocauerunt: ita & quidam apud Hebræos,res diuinas falſis & vanis ſuperſtitionibus polluentes, imò in rei veritate, quaſi nihil à Necromantibus differenres, dixerunt ſe habere ſecreta Dei nomina,& virtutes quibus dæmones ligarent,& miracula facerent,& Chriſtum non alia via feciſſe miracula:& iſti falsò ſibi Cabaliſtarum nomen vendicauerunt, dicentes, artem ſuam eſſe illam veram Cabalam, quam reuelauit Deus Moyſi.Sicut etiam dicunt Necromantes, quòd illas ſuas incantationes & beſtialitates habuerunt à Salonione & ab Adam & ab Henoch,& à ſimilibus. Hanc autem falsò vocatam Cabalam, non ſolùm ego non approbaui in concluſionibus meis aut ſequutus ſum, ſed expreſsè reprobaui, ponens concluſionem ſpecialem de directo contra iſtam, quæ dicit,quòd miracula Chriſti non potuerunt fieri per viam Cabalæ. Hæc ſufficiant de præſenti concluſione,quæ ſpecialem librum exigerit,ſi quid ſit naturalis Magia, quid Cabala exactè vellemus declarare:hic ſufficit oſtendiſſe,nihil contineri in eis, quòd Catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE EVCHAriſtiæ ſacramento diſputatio.

VI. *SI teneatur communis via, de poſsibilitate ſuppoſitationis, reſpectu cuiuſcunq; creaturæ: dico quòd ſine conuerſione ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, vel paneitatis annihilatione, fieri poteſt, vt in altari ſit corpus Chriſti ſecundum veritatem ſacramenti: quod ſit dictum, loquendo de poſsibili, non de ſic eſſe.* Per hanc concluſionem, non intendo dicere, quòd panis non conuertatur in corpus Chriſti, & quòd de facto ſit corpus Chriſti in ſacramento, de facto Inſtituto à Chriſto, aut illius ſacramenti veritas actualis, ſit præſentialitas corporis Chriſti ad panem de facto aſſumptum, vel ſuppoſitum à Verbo. Iſta enim de ineſſe, reijcio expreſsè in fine concluſionis, ibi quòd ſit dictum, de poſſibili, non de ſic eſſe. Vbi Li poſſibile referre volo, non ſolùm ad dictum præcedens de ſuppoſitatione panis à Chriſto, ſed ad veritatem ſacramenti Euchariſtiæ, & etiã ad ipſum ſacramentum, imò etiam ad præſentiam corporis Chriſti ſimul cum pane aſſumpto: ita quòd forſan non eſſet neceſſarium, quòd virtute iſtius aſſumptionis panis, à Verbo incarnato eſſet corpus Chriſti quod iam aſſumpſit de virgine cum pane: ſed tamẽ poſſibile eſt, quòd in altari eſſet ſimul cum pane, ſi eſſet aſſumptus à Chriſto. Loquor igitur in præſenti concluſione, De ſacramento poſſibili & poſſibili eius veritate, & poſſibili præſentia corporis Chriſti, ſimul cũ iſto pane aſſumptibili. Ideò miror, quòd damnata ſit præſens concluſio pro erronea, ex eo quòd prædicta ſint falſa de ſacramento Euchariſtiæ iam inſtituto, de quo dicunt me loqui, cùm tamen de poſſibili ſacramento, & poſſibili eius veritate expreſsè loqui profitear in concluſione.

Attentiùs igitur conſiderent verba concluſionis, antequam damnent concluſionem tam expreſsè refellentem ſenſum quem damnant, imò conſiderent, quòd determinario ſua malè poteſt defendi ab errore, quia ſi ſic eſſet, quòd concluſio vellet ſaluare veritatem ſacramenti, ſecundum inſtitutionem Chriſti quam tenet eccleſia, vt ipſi dicunt, tunc non ſolùm eſt erronea, ſed ſimpliciter hæretica. Si autem ſenſus concluſionis eſt ille per me explicatus, non ſolùm non erronea in fide, ſed imò eſt erroneum dicere oppoſitum. Multa enim ſunt, quæ de ſic eſſe, ſunt hæretica, quorum oppoſitum de poſſibili eſſet hæreticum, ſicut dicere Patrem incarnatum de ſic eſſe, eſt hæreticum: Patrem autem poſſe incarnari non ſolùm non eſt hæreticum, ſed hæreticum

cum est eius oppositum: & hæc sufficiant pro declaratione conclusionis & defensione eius. Sed nos scholasticę exercitationis gratia, relinquentes conclusionem meam, videamus, an hoc sit verum, Quòd possit per alium modum saluari, Corpus Christi posse esse in altari, quàm per conuersionem panis in ipsum, scilicet per substantiationem paneitatis, in diuino supposito, vnà cum humanitate assumpta? ita quòd esset vnum suppositum in tribus naturis, scilicet Deitate, Humanitate & Paneitate: & ratione suppositi, esset prædicatio cuiuslibet naturæ in cõcretione, ad suppositum sumptæ de alia. & communicatio idiomatum Deus est panis & homo, & econuerso. & Christus homo est in altari, sicut Christus panis est in altari: & sic de consimilibus. & hoc esset sacramentaliter siue virtute sacramẽti, si virtus ad hoc esset data diuinitùs verbo sacramentali, nec intromittamus nos, vtrum ad hoc sufficeret verbum istud, cum prędicta virtute, *hoc est corpus meum*, vel aliquid aliud requireretur.

Et primò pro parte affirmatiua arguitur, quòd hoc sit tenendum, quia videtur Damascenus hoc tenere de facto, hoc scilicet sacramentum esse per assumptionem. Sic enim dicit, nunc interrogatus, qualiter panis corpus Christi sit, & vinum & aqua sanguis Christi, dico tibi & ego, Spiritus sanctus superueniet, & hoc facit, quod est super rationem & intellectum: panis autem & vinum assumuntur, & infra ibidem, & quemadmodum in baptismate, quia consuetudo hominibus aqua lauari, & oleo vngi, iugauit Deus aquam & gratiam Spiritus sancti, & fecit idem lauacrum regenerationis: ita quia consuetudo hominibus panem & vinum comedere & bibere, iugauit eis Deus deitatem, & facit ea corpus & sanguinem eius: & infrà eodem capite loquens de hoc altaris sacramento: Carbonem vidit Esaias: carbo autem lignum simplex non est, sed vnitũ igni: ita & panis cõmunionis, nõ panis simplex est, sed vnitus deitati. Dionysius autem de ecclesiastica Hierarchia 3. cap. vocat istud sacramẽtum assumptionẽ. Quod ergo isti doctores dicere videntur, de sic esse, multò magis potest teneri de possibili.

Secundò arguitur, quia cùm secundùm Augustinum ad Volusianum, in rebus mirabilibus, tota ratio facti, sit potentia facientis, sic artare hoc mirabile sacramentum, ad determinatum defensionis modum, qui ex canone scripturæ aut Ecclesiæ determinatione non habeatur expressus, est diuinam potẽtiam artare, ad intellectus nostri capacitatem: quod est periculosum, & contra Augustinum, ibidem dicentem hoc. Si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum ponitur, non erit singulare: demus Deum aliquid posse, quòd nos fateamur inuestigare non posse.

Tertiò arguitur, quia illud cuius oppositum, etiam de in esse non habetur euidenter ex dictis sanctorum, multò magis potest teneri de possibili: sed oppositum huius, quòd de facto remaneat paneitas in altari substantiata à supposito diuino, non habetur videnter ex dictis sanctorum, ergò, &c. Probatur, quia illud Gregorij in homelia Pascali dicentis: Species & similitudo illarum, vocabula sunt rerum, quæ antè fuerunt scilicet Panis & vini: hoc quod antè fuerunt exponunt, tenẽres opinionem quæ antè fuerunt sola, nunc autem nõ sunt sola, quia ibi latet corpus Christi. Item illud Ambrosij, Quòd virtus Dei, quæ creaturas ex nihilo creat, hic creaturas mutat: & aliæ, quæ dicunt panem & vinum non remanere post consecrationem, sed conuerti, sic exponentur, quòd panis non remanet qui panis fuit, licet eadẽ sit paneitas: & hoc propter aliud suppositũ. Hæc autem dictio panis, dicit suppositum in natura paneitatis, & hoc non remanet: multum autem interest dicere, quòd remaneat paneitas in diuino supposito hypostatizata, & quòd remaneat paneitas in proprio supposito, quia hoc secundo modo non fieret communicatio idiomatum, quæ fit primo modo: has autem authoritates, omnino ego credo esse contra sic ponentes de facto, & de sic esse, & non de possibili tantùm.

Quartò sic arguitur: Ista opinio approbatur, de sic esse, in confessione Berengarij approbata per Papam Nicolaum Romæ, coram 114. episcopis; ergò multò magis potest teneri de possibili, antecedens sic deducitur. Quia Berengarius cõfitetur, post consecrationem non solùm sacramẽtum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse in altari, & sensualiter non solùm sacramentaliter: sed in veritate, manibus sacerdotum tractari, frangi & fidelium dentibus atteri: quæ verba, videntur non posse planè accipi in sensu claro & expedito, qualis debet esse verborũ confessionis, sic solẽniter approbatæ, nisi per substantiationẽ paneitatis in supposito

Dei,cum corpore Christi,modo prædicto. Ita quòd sit idem corpus Christi hominis & panis,& ita sit integrum inquantum corpus hominis, & atteratur in quantũ panis, sicut Christus in Cruce moriebatur & viuebat: sed hoc vt homo, & illud inquantum Deus. Et quòd quidam ita acceperint verba prædictæ confessionis,patet per Magistrũ sententiarum 4. libro dist.7. Cuius verba sunt hæc: Alij tradunt corpus Christi essentialiter frangi,& diuidi,& tamen integrum & incorruptibile existere, quod se colligere asserunt,ex confessione Berengarij,qui confessus est coram Nicolao Papa & pluribus episcopis,panem & vinum quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solùm sacramentum,sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter, non solùm in sacramento,sed etiam in veritate, manibus sacerdotum tractari & frangi,& fidelium dentibus atteri. Ecce quòd confessio Berengarij attentata & examinata per Ecclesiam,continet corpus Christi,non in sacramẽto tantùm, sed in veritate dentibus fidelium atteri: Quòd planè acceptum, veritatem haberet per communicationem idiomatum, quia atteritur dentibus, secundùm paneitatem,& integrum manet secundùm humanitatem. Quod si aliquis velit exponere dictam confessionem dicẽs, quòd Li in veritate, & non in sacramento tantùm, refertur ad immediatum verbum tantùm,scilicet manibus sacerdotum tractari,& sequẽtia verba ad species, siue ad exterius sacramentum,sub quo fracto & attrito corpus Christi integrum sumitur, videtur quòd non accipiantur verba confessionis planè vt iacent, & vt de plano sonant, cùm tamen verba confessionis sic examinatæ debeant accipi, absq; expositione violenta & extorsione,secundùm sensum quem in aperto faciunt.

Sed contrà arguitur ad oppositum: quia ista opinio de remanentia substantiæ panis,in altari,est damnata ab Ecclesia: ergo vitanda vt hæretica. Respondetur secundũ sic opinantes ad hoc primò, quòd damnata est, de sic esse, non de possibili. secundò quòd opinio damnata, differt ab ista, quæ ponit paneitatem remanere hypostatizatam à Verbo homine. Illa enim ponit post consecrationem plura supposita, hominis, Christi & panis: hæc vnum suppositum in tribus naturis, sicut in diuinis est vna natura in tribus suppositis. Illa ponit substantiam panis manere post consecrationem: hæc verò non per modum substantiæ,sed per modum accidentis, sicut est de humanitate assumpta: illa ponit panem & vinum remanere, hæc verò non, sed alium panẽ, licet sit eadem paneitas. Ex illa sequitur corpus Christi non posse esse in altari veraciter sub sacramento,cùm panis in nullo mutetur: ex hac verò non, cùm ponit panem mutari,& etiam paneitatem, quo ad esse: ex illa non verificatur quòd panis sit corpus Christi, cùm sint duo supposita: ex hac verò verificatur, propter vnitatem suppositi quod est,vnum in duabus naturis: ex illa sequitur quòd quicquid est in hoc sacramẽto,non est adorandum latria, cùm sint duo supposita Christi & panis: hæc verò ponit vnica adoratione adorari, quicquid est sub sacramento propter vnitatem suppositi.

Secundò arguitur: Quòd nullo modo potest saluari,quòd per illum modum, possit corpus Christi esse in altari, quia cùm quæritur: Vtrum corpus Christi possit esse in altari, &c. non intelligitur de corpore, quod Christus est, & accipitur pro genere, sed intelligitur de corpore,quod est pars, & non prædicatur de homine in recto. Tale autem corpus,quod est pars,non communicat idioma naturæ coassumptæ,neq; supposito,neq; econtrà. Licet enim Deus sit homo, & econtrà: non tamen Deus est caput Christi & econtrà: & licet Christus homo sit vbiq;, ratione suppositi: non tamen caput Christi hominis est vbiq;: quia partes naturæ assumptæ,non communicãt idiomata supposito,nec de eo prædicantur vel econtrà. Quamuis ergo paneitas assumatur à Verbo,vnà cum corporeitate,non tamẽ dicetur, quòd corpus Christi est panis, vel quòd corpus Christi sit in altari, si panis est in altari, licet dici posset & verificari, quòd panis sit corpus,quod Christus est secundùm quod accipitur vt genus. Quod autem aliter non accipiatur,in quæstione & in sacramento apparet, tum quia corpus, genus quod dicitur, in recto de Christo non dicitur corpus Christi, sicut animal, vel homo quod Christus est: non dicitur homo vel animal Christi: tum quia forma verborum,in qua institutum est hoc sacramentum, est hæc: *Hoc est corpus meum.* Constat autem, quod veritas illius verbi,non saluatur de corpore, quod est genus. Animal enim quod de me in recto prædicatur, non est animal meum, sed animal quod ego sum; tum quia sic in triduo mortis Christi fuisset consecratum, fuisset in altari non corpus

corpus genus, sed corpus pars tantùm. Corpus enim est corpus animatum, quod tūc non erat. Igitur corpus Christi, vt hic quæritur, & de quo agitur in sacramento, est corpus pars tantùm, quòd non prædicatur de pane, vel Deo, vel homine: nec enim communicat idiomata cæterarum naturarum. Non ergo esset verum dicere, quòd corpus Christi esset in altari, modo prædicto, ratione panis vel suppositi.

Præterea dato, quòd rati ne dictæ substantificationis, in vno supposito, panis esset corpus: non tamen, vbi panis in altari, ibi corpus Christi: sed panis in altari erit corpus Christi in cœlo, sicut in triduo, anima & corpus erant substētata in supposito: nec tamen propter hoc anima erat in sepulchro cum corpore, nec corpus in inferno cum anima. Præterea si esset substantificatio ista, ipsa terminaretur ad illud, ad quod dicimus conuersionem panis terminari: hoc autem est corpus Christi, ad quod terminari non potest substantificatio naturæ alienæ, hoc enim soli supposito increato est proprium, secundùm communem viam: Ergo non potest fieri substantificatio paneitas in supposito alterius naturæ in hoc sacramento. Item sic arguitur, quia secundùm prædictum modum substantificationis paneitatis in verbo vnà cum corpore Christi dudum assumpto, nō incipiet corpus esse in altari, sed aliquid de nouo incipiet esse corpus Christi: si autem non incipit cùm prius non fuerit, sequitur, quòd non erit in altari. Item arguitur quòd licet posset suppositum Verbi assumere paneitatem, quam assumendo crearet, sicut de humanitate Christi tenemus, tamen non potest assumere paneitatem existentem in proprio supposito, quia hoc esset paneitatem corrumpere non assumere. Præterea videtur quòd non possit cōferri virtus Verbo, respectu vnionis paneitatis ad Verbum, quia maioris difficultatis est, assumptio paneitatis in supposito Verbi, quàm creatio: eò, quòd magis distat esse diuinum, à natura paneitatis, cui dicitur communicari in assumptione, quàm ens à non ente: & tamen non potest communicari creaturæ virtus ad creationem, operando vel cooperando: ergo nec ad assumptionem. Confirmatur authoritate sancti Thomæ in 3. qui dicit, Quòd ad vnionem creatura cooperari non potest. Præterea illo dato, post sumptionem sacramenti, sacerdos non esset ieiunus, & non esset ibi cibus spiritualis tantùm, sed etiam corporalis, quod est contra dignitatem sacramenti. Item Christus aliquid dimitteret, postquam assumpsisset in vnitate suppositi, quia assumeret paneitatem, quam dimitteret pane conuerso in membra.

Ad ista autem sic fortè diceretur primò, saluando hoc dictum, Quòd sine confessione panis in corpus Christi potest fieri, vt in altari sit corpus Christi modo prædicto, per substantificationem paneitatis in Verbo, vnà cum humanitate dudum assumpta de corpore: vt est genus, non vt est pars: & ita de corpore, quod est Christus, & sumitur à corporeitate, quæ est natura, & est prædicabilis in recto. Et cùm arguitur, quod de corpore vt genus, non diceretur corpus Christi, dicetur quòd imò: sicut etiam dicitur creatura salis, id est, quæ est sal, & verbum Dei, id est, quod est Deus: sicut cùm dicitur, Verbo Domini, id est, verbo, quod est Deus, cœli firmati sunt: & dicimus substantiam materiæ manere, per totam transmutationem naturalem, id est, substantiam quæ materia est. Sicut etiam dicitur ab aduersarijs, Quòd substantia panis, conuertitur in corpus Christi, vtiq; substantia quæ est panis, non quæ est pars panis. Sic etiam Damascenus lib. 3. 17. cap. accipit carnem Christi, id est, carnem quæ Christus est pro genere dicens: quod caro Domini Deificata esse dicitur, & Deo consubstantialis. Et cùm arguitur, quòd non esset conueniens forma verborum: *Hoc est corpus meum*, est corpus pars mei, dicetur, quòd fortè non fieret per talem formam verborum, & fortè daretur virtus diuinitùs sacramentalis, verbo cuicunq;, & fortè etiam omnem virtutem, quam dare posset Deus cuicunq; verbo, posset Deus dare isti verbo *Hoc est corpus meum*: vel etiam non significatiuo de absoluta potentia, quia virtus Dei non est adstricta significationi verborum. Et cùm arguitur, quòd dato, quòd panis sit corpus & econuersò, non tamē sequitur, quòd vbi panis, ibi corpus in altari dicetur, quòd imò sequitur, quia quicquid dicitur de prædicato, dicitur & de subiecto. Sicut enim, quia Deus est homo, & Deus est vbiq;, sequitur, quòd homo Christus sit vbiq; Deus, & quia Deus includitur in cunabilis, & est filius virginis, & sugit vbera, sicut homo Christus, sic sequitur, si Christus, homo est panis, & econuersò: quod si panis est in altari, ergo & Christus homo, non solùm ea ratione, qua est vbiq; inquātum Deus, sed quia panis

in altari est. Cõmunicant enim naturæ assumptæ Idiomata ex parte subiecti præcipuè, quia in subiecto tenetur pro supposito. Dicitur autem ex parte subiecti, quia ex parte prædicati, fortè non communicant sibi idiomata necessariò, quia ibi tenetur pro natura. Vnde fortè non oportet, quòd Christus sit homo vbiq;, cùm sit Deus vbiq;, licet ex parte subiecti, homo Christus sit vbiq;. Nec valet quod adducitur de anima & corpore in triduo, quia non sic vniebantur supposito, quod de supposito prædicarentur, vel de se inuicem, cùm vnirentur vt partes vnius naturæ, & ideò non oportet ea inter se communicare idiomata, sicut illæ naturæ, quæ de se inuicem dicuntur: certum est autem, quòd si non sequitur necessariò, sequitur saltem de possibili.

Quod autem dicitur, quòd si est paneitatis substentificatio, oportet eam terminari ad id, ad quod dicimus, conuersionem terminari ad corpus, respondetur, Quòd hoc nullam habet necessitatem: sed dicere possumus, substentationem fieri in supposito simpliciter, quamuis ponentes conuersionem, dicant eam terminari ad corpus partem. Posset etiam fortè dici, vt infrà dicetur: Quòd substentificatio terminari potest ad corpus, non vt humanum, sed vt vnitum: quasi si suppositum diuinum habet aliam naturam in se substentare, inquantum eam trahit ad suum esse, cuicunq; communicat suum esse infinitum, eidem communicare posset, in illo esse, substentare aliam naturã sibi vnitam: & de hoc infrà. Cùm verò opponitur, quòd secundùm modum istum, non inciperet corpus Christi esse in altari, sed aliquid inciperet esse corpus Christi, vel corpus Christus, diceretur, quòd sicut si Christo dudum homini, adueniat paneitas, incipiet Christus homo esse panis, sic incipit per accidens, nouo modo esse in altari, quod pani conuenit, secundùm se incipiet scilicet Christus homo esse in altari visibiliter, & vt cibus fidelium ratione paneitatis assumptæ, sicut Christus Deus incipit esse in gremio vel vtero matris, nouo modo, ratione humanitatis assumptæ, ad id quod dicitur, de assumptione paneitatis præexistentis in supposito proprio.

Responderetur, quòd Deus potest assumere omnem naturam assumptibilem, præexistente in proprio supposito, & eam in assumptione priuare ratione suppositi, & trahere ad proprium esse: constat enim, quòd Verbum naturam humanam posset dimittere, quæ statim haberet propriam subsistentiam, & rationem suppositi & personæ, licet hoc non habeat vnita Verbo, & esset quo ad essentiã eadem humanitas, quæ prius erat vnita. Posset ergo modo simili, humanitatem prius existentem in proprio supposito assumere, modo iam dicto: & esset eadem natura nunc assumpta, & prius non assumpta. Cùm autem arguitur, quòd ad hoc non potest conferri virtus Verbo, fortè potest, & fortè non potest: & si non potest dari virtus inhærens, quia talis virtus esset creata, fortè potest dari virtus assistens, quia talis esset increata & non creata, & hoc modo esset sacramentaliter virtute Verbi assumptio paneitatis, quomodo etiam ponunt magni viri, Virtutem conferri sacramentis nouæ legis. Et fortè si potest conferri virtus, inhærens verbo sacramentali ad conuertendum totum in totum, & præcipuè in præexistens, sine eius augmento, potest etiam conferri ad effectum prædictum, quia fortè alicui videbitur, quòd hoc sit tantæ difficultatis sicut illud.

Ad id quod dicitur de solutione ieiunij, responderet quis, illud de non soluendo ieiunium naturæ sequi ad modum, qui communiter ponitur, scilicet, quòd substantia panis non remaneat: quòd si ponamus substantiam remanere, aliud dicemus vel fortè dicetur, quod non propter hoc dicitur sacerdos post sumptionem ieiunus, quia ibi non est substantia panis, quia quantumcunq; non sit substantia panis, si Iudæus vel Christianus sumeret species sacramentales, per modum cibi corporalis, & intentione cibandi, solueret ieiunium: sed ideò, quia sacerdos non sumit per modum cibi corporalis, sed per modum sacramenti, ideo non soluitur ieiunium, & consimile esset, quia si substantia panis remaneret, adhuc non solueret ieiunium naturæ, dummodo non sumeretur, per modum cibi corporalis. Id autem quod dicitur, quòd Christus nõ dimittit quod assumpsit semel, dicitur, præsupponendo quòd teneatur solam naturã humanam assumpsisse, sicut de facto ipsam solam assumpsit, posset tamen aliam naturam assumere & eam dimittere. Potest etiã dici, Quòd si paneitas assumeretur à Verbo, nunquam dimittetur à Verbo per se, & ex parte sui, sed per accidens, ex conditione naturæ assumptæ, cum suis naturalibus defectibus eam dimitteret, propter naturæ assumptæ corruptionem, sicut dimisit humanitatem in triduo.

Sed

Sed rurſum diſputando inquiramus, An poſſit ſaluari corpus, quòd eſt pars eſſe in altari veraciter abſq; conuerſione panis in ipſum? & videtur, quòd ſic: quia ſicut color ſubſtentatur in ſubſtantia, vt in ſubiecto mediante alio accidente, verbi gratia, ſuperficie non quidem, quòd ſuperficies ſit ſubiectum coloris, quia vnum accidens, alterius non eſt ſubiectum: eò, quòd vt dicitur à Philoſopho, qualitatis non eſt qualitas: ſed ideò, quia color non ineſt ſubiecto, niſi in ordine ad ſuperficiem, ſic paneitas poteſt ſubſtentari in verbo, mediante corpore, non quidem quòd corpus ſit immediatum ſubſtentatiuum, & ſubſtentificatiuum paneitatis aſſumptæ, & verbum primũ, ſed quia non ſubſtentificatur paneitas in ſuppoſito verbi, niſi in ordine ad corpus Chriſti partem. Hunc enim ordinem, poteſt Deus ponere inter naturas aſſumptibiles, licet in natura ſua non habeant illum ordinem, ſicut auferre poteſt ab aliquibus naturalem ordinem, quem habent inter ſe, vt inter calorem & actum calefaciendi, in fornace Chaldæorum, & in alijs multis. Sicut ergo color, quia ſubſtantiæ ineſt, in ordine, ad ſuperficiem, dicitur, de ſuperficie in concreto, per modum qualis accidentalis dicendo ſuperficies eſt colorata, ſic paneitas, quæ eſt ſubſtantia, dicetur de corpore Chriſti in concreto, ſumpta per modum qualis ſubſtantialis, ſiue per modum quid, dicendo: Filius Dei eſt panis & econuerſò: ſicut & humanitas de ſuppoſito dicitur, in quid, dicendo, Filius Dei eſt homo & econuerſò: ſicut ergo, quia Deus homo eſt & econuerſò, inde communicant ſibi idiomata, vbi Deus ibi homo: & ſimiliter de ſuperficie & albo, ſic de pane & corpore: nam ſi panis eſt in altari, corpus Chriſti eſt in altari.

Fortè aliter dicendum, quòd naturæ aſſumptæ habent modum accidentis, vt dicebant antiqui Theologi, inquantũ aduenlunt ſuppoſito ſubſiſtenti in actu, & non conſtituunt ſuppoſitum, ſed magis conſtituuntur in eſſe, per ipſum. Sicut ergo in accidentibus inuenitur vnum eſſe ſubiectum alterius, licet non vltimatum, ſicut dicimus, potentiam animæ eſſe ſubiectum virtutum & habituum, inquantum eſt ſubſtentata per animam, & ſimiliter ſuperficies reſpectu coloris, aliquo modo ſubiectum dicitur, ſic licet, vna natura aſſumpta non poſſit per ſe, & primò ſubſtentare aliam naturam, tamẽ in quantum eſt Verbo vnita, & in ipſo ſubſtentata, poteſt aliam ſubſtentare in ſe, & habere modum quaſi ſubiecti reſpectu illius, & illa quaſi modum accidentis reſpectu illius, quo ad hoc ſolum, quòd vna in alia ſuſtentur, vt ipſa eſt Verbo vnita, & ab eo ſubſtentata. Si enim ſuppoſitum non ſubſtentificat naturam aſſumptam, niſi ratione ſui eſſe infiniti, ad quod trahit naturam ſibi vnitam & aſſociatam, cuicunq; naturæ communicat ſuum eſſe infinitum, eidem communicat poſſe aliam naturam ſibi vnitam ſubſtentare: ſic etiam ſubſtantia, inquantum trahit vnum accidens ad ſuum eſſe, eò quòd accidens non eſt ens, niſi quia eſt entis, in tantum dat ei, vt poſſit aliud accidens ſibi aduenlens (vt actus aduenit potentiæ) ſubſtentare in ſeipſo, & in ſuo eſſe. Corpus ergo, pro parte acceptum vt vnitum & ſubſtentatum à Verbo in ſuo eſſe, quod eſt eſſe Verbi ſibi communicatum, poteſt naturam panis aſſumptibilem, & modum accidentis habentem, ſubſtentificare in ſeipſo.

Hoc enim ſupponitur, quòd ſicut Deus dat accidentibus modum ſubſtantiæ, ſic paneitati poteſt dare modum accidentis, ſubſtentando ipſam in alio, quod ad eam ſe habebit quaſi ſubiectum, nec differt, quo ad hoc, vtrum ſit perfectum in ſpecie vel non, quia quandoq; ſubiectum accidentis, eſt imperfectum in ſpecie: ſicut caput, vel manus. Sicut etiam Deus producit aliquas creaturas immediatè, & aliquas mediantibus alijs, & ſicut in ſeipſo terminat, vt in fine aliquas creaturas per alias, ſic etiam poteſt Verbum in ſeipſo terminare, vt in ſuppoſito ſubſtentante, aliquam creaturam mediante alia: & ſicut creaturæ, per quas Deus producit, dicuntur producentes, & creaturæ per quas in ſe terminat, vt in fine dicuntur fines ſiue ſubfines, ſic creatura, per quam Verbum in ſe aliam ſubſtentificat, dicetur ſubſtentificare: ratione ergo talis ſubſtentificationis in corpore Chriſti, vt in quaſi ſubiecto & immediato ſubſtentamento, dicetur in concreto, panis eſt corpus, & econuerſò: ſicut filius Dei eſt homo & econuerſò: & communicabunt ſibi idiomata, modo prædicto, ſicut ſuperficies & coloratum: ſupponit enim panis pro ſubſtentante paneitatem, ſicut album pro ſubſtentante albedinem: ſicut enim dicit Philoſophus in primo Topicorum: Quòd album eſt corpus talem colorem ſic habens. Dicit Damaſcenus lib. 3. cap. 11. Deus

est,qui habet diuinam naturam, & homo qui habet humanam naturam, & sic de cęteris: & sicut non differt ad hoc,quòd aliquid sit album, quòd ipsum in quo substentatur albedo,sit perfectum in specie vel non,sic non differt ad hoc, quòd aliquid dicatur panis,quòd ipsum quod est paneitas quasi subiectum, in quo scilicet immediatè substentificatur paneitas,sit perfectum in specie vel imperfectum,siue natura vel pars naturæ. Contrà,quia natura assumpta vel pars naturæ assumptæ,non habet rationem suppositi, nec habet esse subsistentiæ in se, quia licet communicetur ei esse Verbi,tamen vt eius est,non est esse subsistentiæ,sed existentiæ in alio: non ergo natura assumpta vt vnita est,potest substẽtare aliam naturam in se,nec trahere eam ad suppositum, cùm non habeat ipsa rationem suppositi.

Sed si hoc concludit,nunquid etiam concludet, quòd superficies non potest in se substentificare colorem,cum esse, quod est subsistentiæ respectu, substantiæ vt communicatum accidenti sit existentiæ? & ita nõ poterit esse subiectum coloris, eò quòd ipsa superficies sit accidens: nunquid dicendum, Quòd esse Verbi, vt est humanitatis assumptæ, in habitudine ad verbum est existentiæ: sed vt est eiusdem humanitatis in habitudine, ad paneitatem est subsistentiæ, vt autem est vltimo assumptæ naturæ, est existentiæ simpliciter,sicut de superficie posset dici. Sed adhuc contra prædicta sic arguitur: Natura immediatè vnitur supposito, non ergo est possibile, quòd paneitas supposito Verbi vniatur mediante alia natura,cùm inter naturam & suppositum, non possit cadere medium. sed fortè natura proprio supposito immediatè vnitur, sed de supposito extraneo, respectu cuius habet modum aliquem accidentis, non oportet, sed vna potest vniri,supposito mediante, altera modo prædicto. Contrà,si tenet similitudo de superficie,sequeretur quòd sicut superficies separata à substantia est subiectum coloris & est colorata, sic, si corpus separaretur à supposito Verbo, ipsum esse posset quasi subiectum paneitatis, & adhuc diceretur panis, quod est absurdum. hoc non erit,si dicamus, quòd sicut dicit Hilarius, superficiei separatæ à substantia, potest conferri esse,& modus essendi substantię,ratione cuius subiectum erat accidentibus, sed non humanitati separatæ, conferri potest esse suppositi verbi infinitum, ratione cuius poterat substentare naturam substantialem aliam. Et tu nota, quòd in his omnibus inquisitionibus, semper fuit præsuppositum, quòd suppositare alienam naturam, sit proprium esse infiniti.

Sed adhuc contrà arguitur sic: Verbum assumpsit carnem mediante anima, nec tamen propter hoc anima dicitur de carne vel econtrariò: ergo dato, quòd Verbum assumpsisset paneitatem mediante corpore, nõ propter hoc, vnum diceretur de alio: sed fortè non est simile,quia Verbum dicitur assumpsisse carnẽ mediante anima, tanquam anima existente media,quo ad esse naturæ. Item mediante anima, quo ad fieri assumptionis,sed nõ assumpsit carnem mediante anima, quasi anima primò substentata,& anima deinde substentet carnem,sicut dicitur de humanitate & paneitate: sed ideò, quia non assumpsit carnem, nisi in ordine ad naturam humanam, cuius est pars per animam sibi vnitam.

Rursus pro parte falsa arguitur, quòd cõuenientius sit ponere, etiam de facto, corpus Christi esse in altari per hypostatizationem paneitatis, in supposito Christi Dei, quàm per conuersionem: quia si illud reputatur, inconueniens est, quia est contra determinata ab Ecclesia: sed probatur,quod hoc non est: nam si in aliquo videretur ista positio esse contra determinata ab Ecclesia, hoc maximè videretur in duobus, quòd videlicet panis remaneat,& quòd accidentia non sint ibi sine subiecto,sed neutrum dicit ista positio. Concedit enim, quòd panis non remanet, quia suppositum panis,non remanet,& potest etiam dicere, quòd accidentia sunt ibi sine subiecto: accidens enim dependet à substantia, quantum ad existentiam tantum, saltem secundùm communem viam, non secundùm essentiam: Quare licet remaneat essentia panis, cùm tamen desinat ibi esse subsistentia panis, per quam subsistebant accidentia, relinquitur, quòd accidentia per se subsistant, nisi ponamus ea migrare de subiecto in subiectum.

Secundò arguitur, quia hæc positio sit conuenientior, quia plures difficultates tolluntur per hanc positionem: solùm enim difficultas de vnione est hîc, pauciora autẽ sunt ponenda in articulis fidei, nisi fides cogat, & assumptio est specialis articulus, ergo non

go non oportet multiplicare miracula & credibilia supra rationem nostram, sine euidenti & cogente necessitate.

Tertiò quia per istum modum melius saluatur apparentia, quia apparet in hoc sacramento esse panis & vinũ, quod saluat assumptio & non conuersio. Videmus enim aliquem nutriri ex hostijs, sicut ex vero pane, & putreferi hostias, & eis deniq; omnia accidere, quæ accidunt substantiæ panis. Quare si ista omnia possunt saluari, cùm hoc non veraciter corpus Christi sit in altari, & quod ille panis, qui vt dicit Berengarius, fidelium dentibus atteratur, sit verum corpus Christi, melius est isti modo adhærere, quã modo de cõuersione, per quẽ ista non saluãtur, sine multiplicatione miraculorũ.

Quartò, quia dicit Paulus, 1. Corinthior. 10. Panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est?

Quintò, quia ibi est Christus sacramentaliter, vbi est virtute sacramenti directè, sed directiùs sit Christus in altari per assumptionem, quàm per conuersionem, quia forma huius sacramenti, quæ efficit significando directiùs, efficit illud, quod magis propriè significat, & hoc est vnio per assumptionem, qua communicantur idiomata, ita vt hoc sit illud, quod sonant verba formalia: *Hoc est corpus meum:* non autem vnio conuersionis, quia per illam panis non est Christus, nec econuersò. sed panis fit Christus, vel conuertitur in Christum.

Sextò, quia ille modus de conuersione est intricatus, & multas habet difficultates, hic autem est clarus & expeditus: Assumptionem enim credimus iam per alium articulum, quæcunq; autem sunt idem supposito limitata, vbicunq; est vnum, ibi est reliquum, sicut vbicunq; est musica fortis, ibi est eius albedo: dico autem limitata, quia si vnum esset limitatum, & aliud illimitatum, vbi esset limitatum, ibi esset illimitatũ, non tamen econuersó. Sed pane assumpto, corpus Christi humanum, & corpus panis esset vnum supposito, & vtrunq; esset limitatum: ergo, cùm in altari esset panis assumptus, ibi esset per consequẽs corpus Christi. Item medium est propinquius quàm extremum, sed si Christus assumeret panem vel paneitatem, hoc faceret mediante sua corporeitate, quia indignius assumptibile est mediante digniori, secundùm congruitatem assumptionis. Igitur cùm suppositum Christi assumens, esset in altari cum pane assumpto, multò magis ibi esset corpus Christi, quod esset medium assumptionis.

Vltimò videtur, quòd nihilominus possint saluari authoritates sanctorum de conuersione, tenendo assumptionem: cùm enim esse differat ab essentia, vnum potest assumi alio non assumpto, vnde non sic est verbum incarnatum, sicut inpaneatum, quia in illa assumptione præuenta fuit essentia assumpta, antequam haberet esse: vnde nunquam habuit esse aliud ab esse diuino sibi communicato, propter quod fuit assumptio sine conuersione aliqua assumpti in assumens, & econuersó. Vnde Ecclesia dicit, non cõnuersione diuinitatis in carnem (nec supple econuersò) sed assumptione humanitatis in Deum, panis præexistens, habet esse & essentiam, & assumptio ad humanitatem suppositi, consumit ipsum subsistere non per annihilationem, sed per assumptionem essentiæ substantialis, perficitur hoc mysterium: & sic omnes authoritates de transsubstantiatione loquentes, & conuersione, possunt referri ad esse, & non ad essentiam: & authoritates dicentes, quòd post consecrationem non manet panis sed fuit, verum est secundùm esse, quia remanet solum secundùm essentiam. Ex quibus videtur, quòd ita veraciter potest esse sacramentaliter in altari corpus Christi sine conuersione per assumptionẽ paneitatis, sicut modo ponitur communiter per conuersionem, imò istorum trium terminorum assumptio, conuersio, annihilatio, non potest intelligi bona distinctio, nisi præsupponendo modum opinionis istius, dicendo: quòd illud assumitur, quod ante aliquod ab ipso præhabitum esse suppositabile, ad nouum suppositi esse assumuntur: illud annihilatur, quod simpliciter desinit esse, ita quod sua reproductio, esset creatio, & impertinens est omnino ad hoc, siue ponatur quod ei aliquid succedat, siue nihil succedat, quia hoc à re quæ desinit esse, est omnino extrinsecum: illud verò conuertitur, quod remanens secundùm essentiam, amisso proprio esse suppositi, transit ad esse alterius suppositi, & verè fit illud suppositum. Et hæc est vera ratio conuersionis, in qua duo intelliguntur in conuerso, quod scilicet remaneat per essentiã, & per hoc differt ab annihilato, & fiat aliud ꝑ rationẽ suppositi, per quod differt à non conuerso. & dũ fit aliud, rationẽ proprij suppositi dimittat, & ꝑ

hoc differt ab assumpto. Tenendo autem communem modum conuersionis, non conuertitur panis, sed annihilatur, & qui volunt saluare, quòd sit conuersio, ita quòd non annihilatio, videtur potius verbis quàm re satisfacere: vnde & multi de illa via concesserunt, quòd sit annihilatio, &c.

Ad oppositum pro parte vera arguitur, quòd opinio ponens sacramentum Eucharistiæ de facto confici per assumptionem paneitatis, sit inconueniens & irrationabilis. Primò autem arguit sic Durandus, quòd ridiculum est, quòd omni die assumatur vna natura, imò multæ à supposito diuino, & omni die deponantur, quòd esset, si substantia panis, in hoc sacramẽto de nouo assumeretur, quia quot sunt consecrationes, tot assumerentur, & quot fiunt assumptiones sacramenti, tot deponerentur: sed hæc fortè ridiculositas, non demonstrat falsitatem suppositi.

Secundò arguitur, quia videtur impossibile, quòd talis assumptio fiat mediante aliquo creato, sicut ponit prædicta opinio, quia illud medium, vel se habet in ratione efficientis talem assumptionem, vel in ratione terminantis, sed nihil creatum potest se habere ad assumptionẽ aliquo istorum modorum, ergo, &c. Minor probatur: Quòd enim nihil creatum possit esset causa efficiens talis assumptionis, patet: quia talis assumptio fit per hoc, quòd res amittit suum proprium & naturalem modum essendi & alienum induit: quod non videtur posse facere, nisi Author naturæ, qui solus naturas rerum instituit, sic solus eas mutare posse videtur. Hoc argumentum Durandi, fortè ostendit, quòd illud creatum non potest esse causa efficiens principalis, per idem videtur, quòd nihil creatum potest terminare ad talem assumptionem, quia non potest tribui alicui naturæ, quod est supra naturam, & totum cursum naturæ. Hoc autem est substentificare aliam naturam, quæ nata est in se subsistere, & hæc fortè erronea opinio suprà posita, crederet se euitare per quædam supradicta. Non enim de facili semper falsum, de sua falsitate, per euidentes rationes conuincitur, ita est debile lumen nostri intellectus, vtpote eius, qui vltimus est in natura intellectuali.

Præterea arguit sic Durandus: Quicquid sit de positione talis assumptionis, omninò tamen inconueniens est, quòd fiat mediante corpore parte: nunquam enim corpus, vt accipitur, vt pars humanæ naturæ, ponendo vnam formam tantùm in homine, cùm non potest nominare solam materiam, sed necessariò nominet compositum ex materia & forma dante esse corporeum, necesse est, vt corpus humanum dicat realiter totum & non partem, licet secundùm rationem possit nominare partem, eò, quòd anima dat omnes perfectiones, quas dant formæ inferiores: & ideò si consideretur compositum ex materia & forma, quæ est anima, prout dat esse corporeum tantùm, & comparetur ad idem compositum, prout per animam habet non solùm esse corporeum, sed sensum, & vitam, & rationem: sic corpus primo modo sumitur vt pars, & secundo modo vt totum. Sed cùm hæc differentia sit solùm rationis, non est ad propositum eorum, cùm dicant realem assumptionem panis fieri mediante corpore parte (differentia enim rationis, nihil facit ad differentiam realis assumptionis) quicquid autem sit de efficacia istius rationis contra ponentes vnam formam, patet, quòd contra non tenentes vnam formam, non procedit. Item arguit sic. Deficit hæc positio, in hoc, quòd ponit quòd per talem assumptionem corpus Christi sumptum de virgine, sit in hoc sacramento per communicationẽ idiomatum, quia vnum prædicatur de altero, quia qua ratione corpus Christi esset in sacramento altaris per assumptionem substantiæ panis, eadem ratione sanguis esset in hoc sacramento, per assumptionem substantiæ vini, sed hoc non est verum, vt probabitur, ergo, &c. Assumptum probatur. Quia si sanguis Christi esset in hoc sacramento per assumptionem substantiæ vini, sicut ponitur de corpore Christi per assumptionem substantiæ panis, tunc oporteret, quòd sicut panis assumitur mediante corpore, quod pertinet ad vnitatem suppositi assumentis, sic vinum assumeretur mediante sanguine, pertinente ad vnitatem suppositi assumentis, modo constat: quòd sanguis Christi non pertinet ad identitatem suppositi Christi, cùm sanguis nondum sit sub forma humana, sed sit humor, in via ad conuersionem, vt fiat sub forma humana: ergo ipsum nõ potest assumi à supposito Christi mediante sanguine, nisi fortè diceretur, quòd in qualibet confectione huius sacramenti, esset assumptio sanguinis Christi immediatè, & mediante sanguine, assumptio vini: & sic omni die esset assumptio nouæ naturæ, scilicet sanguinis,

guinis, absq; omni ordine ad naturam panis assumptam, quod alij negant: & mediante ista esset assumptio vini. Sed in hoc fortè, multi non solùm non acceptarent rationē Durandi, sed non minus eum reprehenderēt, quàm supradictam opinionem, scilicet de non assumptione, & non hypostatica vnione sanguinis Christi effusi in cruce, & exhibiti in sacramento, ad suppositum Filij: quia videtur, quod secundùm hoc, ille sanguis non fuisset sufficiens precium redemptionis humani generis, cùm non esset vnitus hypostaticè Diuinitati. Vnde sanctus Thomas 6. quolibet q. 6. sic dicit: Sanguis Christi in passione effusus, humanum genus sanctificauit, secundùm illud Hebræorū vltimo: Iesus vt sanctificaret per sanguinem suum populum, extra portam passus est: humanitas etiam Christi, virtutem salutiferam habuit, ex virtute Verbi sibi vniti: vt dicit Damascenus 3. lib. vnde manifestum est, quòd sanguis in passione effusus, qui maximè fuit salus, fuit Diuinitati vnitus, & ideò oportuit, quòd in resurrectione iungeretur alijs humanitatis partibus, &c. hæc ille.

Sequitur Durandus contra prædictam positionem, quia corpus Christi est in altari, vel sacramento altaris per veram existentiam suæ naturæ, & non propter solam cōmunicationem idiomatum, sicut ponit hæc opinio, quod patet: quia hoc semper refert idem numero quod præcessit. Sed Christus instituendo hoc sacramentum dixit hæc verba Lucæ 22, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, &c. *Et hic calix in meo sanguine, qui pro vobis effundetur.* Ergo illud idem corpus numero, quod postea fuit traditum Apostolis in sacramento ad edendum: sed corpus quod fuit traditum ad crucifigendum, non fuit de natura panis, sed fuit corpus pertinēs ad naturam humanitatis: ergo corpus traditum Apostolis in sacramento altaris, fuit verè de natura humanitatis, & pari ratione in sacramento nostro, est corpus Christi pertinens ad eius humanitatem, & non est ibi solùm per communicationem idiomatum ex assumptione paneitatis. Quod si quis dicat, quòd relatiuum refert idem secundùm suppositum, non idem secundùm naturam: & sic potest verè dici demonstrato pane assumpto, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*: quia idem est suppositum, habens paneitatem assumptam, & corporeitatem postea traditam, & sic idem suppositum fuit prius demonstratum, & deinde traditum, licet secundùm aliam & aliam naturam non valet, quia cùm dicitur, *Hoc est corpus meum*: corpus non potest ibi teneri pro supposito habente corporeitatem, sed potiùs pro natura habita, vt notat pronomen possessiuum, cui additur cùm dicitur, *Corpus meum*: hoc est, quod habeo: sed fortè hoc haberet maiorem efficaciam apud Grammaticos quàm apud Theologos.

Vlteriùs arguit sic, quòd dicta assumptio non sufficit ad hoc, quòd corpus Christi sit in altari, neq; realiter, neq; secundùm communicationē idiomatum: non quidem realiter, quia assumptio duarum naturarū ab vno supposito non sufficit, ad hoc, quòd vbi est vna natura, sit alia, quia si suppositum Filij à principio assumpsisset humanitatem, Petri in Roma, & Pauli in Iudæa, non propter hoc vbi esset Petrus, ibi esset Paulus, & econuersò: nisi quo ad suppositū, quod de vtroq; prædicatur, & de quo vtrunque prædicatur concretiuè. Similiter dato, quòd suppositum Filij assumpserit humanitatem & paneitatem, non oportet, quòd vbi est natura panis, ibi sit natura humanitatis: neq; ratione suppositi posset dici, quòd vbi panis est, ibi est corpus Christi propter communicationem idiomatum, quia secundùm illam opinionem, nomen suppositi, non recipit prædicationem panis assumpti nec corporis partes: Non enim verum est, dicere secundùm istos: Quòd filius Dei sit panis vel corpus, quod est pars: ergo ratione communis suppositi, nō potest vnum de altero prædicari, vt sic dicatur, Vnum esse alterum, vel vnum esse vbi est alterum: nec est simile de dente Aethiopis & eius albedine, quia albus dicitur dens, & dens dicitur albus. & vbi est vnum, est alterum, quia hoc est, per hoc, quòd sunt vnum subiecto, & per consequens indistincta subiecto & loco. Non sic autem potest dici de corpore humano & paneitate assumpta, & quicquid sit de hoc argumento, hoc est verum, quòd sicut non sequitur de necessitate, sequitur tamen de possibili, &c.

Petrus autem de palude sic arguit: Aut assumeret substātiam panis cum accidentibus, aut sine: Si sine, quia hoc est impossibile, quia quod nō est p se factibile, nec sustentabile quæcunq; virtute, vt relatio vel aliquid huiusmodi non est per se assumptibile: Substantia aūt corporalis, sine quātitate fieri non potest, quia est suus terminus, & pro-

& propria passio magis quantitas siue figura: hoc autē multi negarent. Si autem cum accidentibus, tunc non esset in altari sacramentaliter, sed localiter, per quantitatem cum substātia assumpta in altari, nec inde mota, sicut localiter fuit in vtero, per quantitatem, cum humanitate ibi assumpta. Et fortè hoc concludit, quòd non eo modo sacramentaliter quo dicunt Thomistæ per conuersionem, qui dicunt, quòd non est ibi per suam quantitatem, sed quantitatem panis, quam si assumat cum pane, iam videbitur, quòd sit ibi per quantitatem quæ sit sua: modus autem Thomistarum à multis nō tenetur. Secundò arguit Petrus, quòd nō potest intelligi de corpore quod est genus, sed solùm de corpore quod est pars, quia genus non prædicatur possessiuè de suo inferiori, sicut pars de toto: cùm enim dico, humanitas mea, & manus mea, non autem animal meum, nec homo meus, de meipso. Hoc autem apparet de cōsecratione sanguinis qua dicitur, *Hic est calix sanguinis mei.* Sanguis autem nō est æquiuocum ad genus & ad partem, sicut corpus, sed tātùm sumitur pro parte. Dato ergo, quòd corpus quod est Christus, per assumptionem esset ex vi sacramenti in altari, non tamē corpus Christi quod est pars, nisi tantùm ex naturali concomitantia, quia per assumptionem non fieret vnio in naturis, sed in persona tantùm. Vnde per illam assumptionē fieret, quòd panis esset corpus quod est Christus, nō autem corpus Christi, sicut nec modò diuinitas est humanitas, & de hoc satis dictum est suprà scilicet de corpore parte, & de corpore quod est genus. Tertiò arguit, quia sicut corpus hominis assumptum, non debuit corrumpi nec putrefieri, nec in substantia nec in quantitate, sic nec debet corrumpi panis si assumeretur: fortè autem hæc similitudo non currit de necessitate.

Ad argumenta pro parte opposita, respondetur ad authoritatem Damasceni, dicitur, Quòd sicut constat, quòd aqua baptismatis non assumitur in vnitate suppositi diuini, nec gratia sancti Spiritus vnitur ei ita, vt faciant vnum suppositum: similiter panis & vinum non assumuntur ad diuinum suppositum, nec eis coniungitur Diuinitas in vnitate suppositi, sed sicut aqua ibi assumitur, vt materia sacramenti permanēs, sic panis & vinum vt materia transiens, quia materia sacramēti conuertitur in corpus Christi: & per consequens dicitur, aliquo modo vniri Diuinitati, non per assumptionem manente natura panis aut vini, sed per transsubstantiationem in humanitatem prius assumptam: patet hoc, ex sequentibus, vbi dicitur sic: Quemadmodum naturaliter per comestionem, panis, & vinum, & aqua per totum, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis transmutantur, & non fit aliud corpus quàm prius, ita & propositionis panis & vinum & aqua per mutationem, & aduentum Spiritus sancti, supernaturaliter transit in corpus Domini & sanguinem, & ideo non sunt duo, sed vnum & idem. Ex quibus videtur, quòd non est intentio Damasceni, per substantiam panis & vinum remaneant & assumātur à diuino supposito, sed transeunt in corpus & sanguinem Christi, & sic vniuntur Diuinitati.

Instant autem illi, quærentes, Quomodo vnitur quod annihilatur, id est, verè in se desinit esse: & instant de illa similitudine carbonis, in qua dicitur, Quòd sicut carbo lignum simplex non est, sed vnitum igni, ita panis communionis non est simplex panis, sed vnitus Diuinitati. Et dicitur quòd carbo & ignis, non sunt supposito idem, vnū tamen, cum sua corruptione transit in aliud, sic panis communionis, non est cum diuinitate vnum suppositum, sed sua desitione transit in corpus Christi, quod est vnitum diuinitati. Sed contrà, quia tunc panis communionis assimilaretur igni, in quem videlicet transiuit carbo per sui corruptionem, & non ipsi carboni, in quo cum ipsius naturæ ligneæ saluatione, simul inuenitur natura ignis. Quare responsionem, & fortè est hæc, quòd similitudo nō currit quo ad omnia, & fortè fuisset melius quòd Damascenus non posuisset illam similitudinē: & cùm dicit idem Damascenus (Quòd Deus coniugauit diuinitatem pani) dicendum est, quòd non per assumptionem, licet sicut cibus coniungitur cibato, quia conuertitur in ipsum. Accipiatur autem inter hanc conuersionem, & illam, illa similitudo, quæ ibi potest cadere. S. Thomas in 4. lib. 11. dist. q. 1. dicit, quòd verbum Damasceni intelligendum est quantum ad species, quibus corpus Christi Diuinitati vnitum, modo ineffabili coniungitur: hæc ille. Et postquàm modus iste est ineffabilis, non oportet vlteriùs quærere de ipso. In tertia autem parte summæ, q. 5. dicit: Deus coniugauit diuinitatem suam, id est, diuinam virtutem pani & vino, non vt remaneant in hoc sacramento, sed vt inde faciant corpus & sanguinem suum.

Ad

Ad authoritatem Apostoli dicitur, quòd illa loquutio est figuratiua, tàm ex parte subiecti, quàm ex parte prædicati. Nam panis ex parte subiecti, supponit pro sacramento sensibili, scilicet speciebus panis, corpus autem Christi, etiam sumitur figuratiuè. Vnde secundùm glossam, per illam locutionem non datur intelligi, quòd substantia panis aut species panis, fit verè & realiter Christus, aut corpus Christi, nec quòd corpus Christi prædicetur in recto de substantia panis, aut de specie panis, sed est sensus, *panis quem frangimus* in sacramento, id est, participatio panis fracti in altari, participatio corporis diuini est, id est, facit nos vnum esse cum Christo. Meminerint autem Magistri, qui mea damnabant, quòd si verba Damasceni & Pauli in ista materia acciperentur, vt prima facie & superficialiter sonare videntur, multis possent facere sensum in fide erroneum: Cùm autem dicitur, quòd ad hanc positionem de assumptione, minores sequuntur difficultates, dicendum, quòd in his quæ sunt fidei, non semper eligendum illud ad quod pauciores sequuntur difficultates, sed id quod est magis consonum traditionibus Apostolicis & dogmati Ecclesiastico, etiam si plures difficultates occurrant. Oportet enim intellectum captiuare in obsequium fidei, & traditionibus patrum, obedienti se humilitate committere, vt benè & religiosissimè dicit etiam Plato in Timæo. Item dicet aliquis, quod licet illa assumptio magis saluaret apparentiam ad sensum, tamen conuersio magis saluat apparentiam ad intellectum, id est, verba Euangelij, quæ melius est saluare, quia non possunt mentiri, sicut sensus possunt decipi. Sed contrà arguitur adhuc pro parte opposita: quia si hoc non fit per assumptionem, ita quòd includatur in articulo incarnationis, eadem enim esset credulitas, oportuit de ista conuersione esse specialem articulum, qui tamen non est in symbolo.

Dicunt quidam, sicut Petrus de Palude, quòd articulus de Eucharistia fortè est specialis, sub illo verbo, *sanctorum communionem*, &c. Sanctus Thom. in secunda secundæ dicit, quòd in sacramēto Eucharistiæ duo possunt considerari, vnum scilicet, quod est sacramentum, & hoc habet eandem rationem, cum alijs effectibus gratiæ sanctificantis. Aliud est quòd miraculosè ibi corpus Christi continetur, & sic concluditur sub articulo de omnipotentia, sicut & omnia alia miracula, quæ omnipotentiæ attribuuntur. In 3. autem sententiarum dicit, Quòd fides de corpore Christi, & de omnibus sacramentis, & clauibus, & omnibus huiusmodi, includitur in articulo, qui est de effectu gratiæ, qui est, *Sanctam ecclesiam catholicam*, &c.

Ad confessionem Berengarij dicendum est, sicut dicit ibi glosa, Quòd nisi sanè intelligas verba Berengarij, in maiorem incides errorem, quàm ipse habuit, dicit ergo Petrus de Palude: Quòd cùm dicitur corpus Christi frangitur, exponēdum est: id est, manet sub speciebus quæ franguntur, quamdiu manet in quantacunq; parte. Subdit autem Petrus hæc verba: Sic ergo dico, quòd Deus posset assumere panem & vinum, sicut posset conuertere, & quòd posset verba instituere, ad quorum prolationem sequeretur assumptio, sicut nunc ad horum prolationem sequitur conuersio, non tamē dedit hanc virtutem istis verbis, nec posset saluari sensus modernorum, si fieret assumptio & non conuersio: hæc ille. Quæ verba efficacissima sunt pro veritate conclusionis meæ, quæ tota est de possibili, non de sic esse, &c. Ad id quod quotiescunq; sunt duo, idem supposito limitata, vbicunq; est vnum, ibi est reliquum dicitur, quod ratio tenet solùm in his, quæ sunt in loco per accidens, secus autem est de his, quæ sunt in loco per se. Cùm autem dicitur, quòd ista, videlicet panis est corpus Christi: corpus Christi est panis: non possunt verificari, nisi panis maneret, dicendum, quod exponendum est, id est, vbi erat panis, ibi fit corpus Christi. Et hæc sufficiat disputasse, de hac quæstione: ex quibus omnibus illa teneo, quæ sunt consona suprà explicatæ declarationi conclusionis meæ, quæ autem dissona, censeo abijcienda & reprobanda.

VII

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE *salute Origenis disputatio.*

Rationabilius est credere Origenem esse saluum, quàm credere ipsum esse damnatum. Dixerunt isti Magistri, quòd hæc conclusio est temeraria & reprehendenda, & hæresim sapiens, & contra determinationem vniuersalis Ecclesiæ: ego autem vt de eis modestiùs loquar, volo ostendere suum iudicium non esse rectum: & quòd hæc conclusio

clusio non est contra determinationem Ecclesiæ, & quòd plus est, quòd quando etiã quæcunq; ipsi contra me afferunt, essent vera, adhuc non potest dici, quòd hæc conclusio sit hæretica vel hæresim sapiat. Erunt autem pro pleniori huius materiæ declaratione, septem articuli considerandi. In primo videbitur, an Origenes vnquam hæreticam aliquam de rebus fidei opinionem, scripserit & crediderit? in secundo, dato quòd scripserit, an dogmaticè, vel adhæsiuè, vel inquisitiuè tantùm scripserit? in tertio, dato quòd adhæsiuè, an taliter adhæsiuè, quòd illa scribendo mortaliter peccauerit, & hæreticus dici possit? in quarto, dato quòd scripserit, & taliter scripserit, quòd scribendo errauerit, an pro talibus vnquam pœnituerit? in quinto, dato quòd de eius nec pœnitentia, nec impœnitẽtia con̄stet, an sit rationabilius ipsum credere esse damnatum an saluum? in sexto, quid ex dictis decretorũ, iudicandum sit, Ecclesiam determinasse de Origene? in septimo, quantum obliget in ista materia, credulitatem nostram determinatio Ecclesiæ.

In materia primi articuli, amara fuit inter Ruffinum & Hieronymum cõtentio, quibus (vt dicit Augustinus, qui ortam inter eos dissensionem deplorat) dederat Deus, vt coniunctissimi & familiarissimi, mella Scripturarũ sanctarum pariter lamberent. Opinatur Ruffinus hæretica dogmata, quæ in libris Origenis inueniuntur, ab hæreticis falsa fuisse inserta, qui illius deprauerunt libros, & ex Origenis mente non esse. Hieronymus contrà sentit. Sed videamus, quid vtraq; opinio habet probabilitatis, & apparebit fortè, quod salua fide & plenaria satisfactione eorum omnium, quæ de necessitate salutis tenemur credere, adhuc liberè & probabiliter potest credi, quòd principales illæ hæreses, ex quibus peccatum conuincitur Origenis, & consequenter damnatio, non fuerint ex Origenis mente, sed ei falsò à perfidis hæreticis illius libros deprauantibus impositæ. Est autem pro hac parte, primo authoritas Pamphili martyris, cuiuslibet fertur in defensionem Origenis, in quo gloriosissimus Martyr, ex verbis ipsius Origenis, ex eius libris ibi recitatis, ostendit ipsum Catholicè sensisse, in his in quibus hæreticus accusatur. Hieronymus autem hunc librum negans esse Pamphili, in apologia sua ad Occeanum & Pammachium responsiua, sic inquit: Si ab inimicis Origenis libros eius dicitis esse violatos, vt infamaretur, quare mihi nõ liceat dicere, de amicis eius & sectatoribus compositum esse, sub nomine Pamphili volumẽ, quod illum testimonio Martyris, ab infamia vendicaret. Ex quibus verbis videtur, quasi satis notari posse, quòd Hieronymus vtrunq; ponat probabile, innuens sicut conuinci non potest Ruffinus, quòd illi libri non fuerint corrupti, ita nec ipse potest conuinci, quòd ille liber sit Pamphili: & infrà subdit Hieronymus: Et ipsum nomẽ Apologetici ostendit excusationem: non enim defenditur, nisi quod in crimine est. Sed diceret fortè quis, ergo & cùm hunc ipsum tractatum, in quo hæc scribit Hieronymus Apologiæ titulo notet, in quo defendit se, quòd Origenis doctrinã non dogma sit sequutus, pariter se ostendit reum esse criminis, postquam non defenditur, nisi quod est in crimine: & sic nemo iustè poterit excusari, si excusatio semper iustam præsupponit accusationem.

Sed videamus, tunc quibus coniecturis moueatur Hieronymus, ad credendum librum nõ esse Pamphili: primum quod mouet Hieronymum est, quòd eadem leguntur in primo libro Eusebij illorum sex, quæ scripsit pro Origene: secundum est, quòd ipse Eusebius scribens vitam Pamphili, dixit ipsum nihil proprij operis scripsisse: sic enim dicit Hieronymus in primo libro contra Ruffinum ad Pammachium & Marcellum: Sex libros Eusebius Cæsariẽsis Episcopus, Arrianæ quondam signifer factionis, pro Origene scripsit, latissimum & elaboratum opus, & multis testimonijs approbauit Origenem iuxta se catholicum, id est, iuxta nos Arrianum esse: horum tu primum librum vertis sub nomine martyris: & infrà: Si iste Pamphili liber est, de sex libris, quis erit primus Eusebij? & infrà: Item Eusebius amator, & præco, & contubernalis Pamphili, tres libros scripsit elegantissimos, vitam Pamphili cõtinentes, in quorum tertio sic dicit de Pamphilo: Et ipse quidem proprij operis nihil omninò scripsit, exceptis epistolis, quas ad amicos fortè mittebat. In tantum se humanitate deiecerat defensor Origenis: & laudator Pamphili dicit, Pamphilum nihil omnino, nec proprij quicquã condidisse sermonis & hoc dixit iam Pamphilo martyrio coronato, ne habeas suffugium, post editos ab Eusebio libros, hoc Pamphilum scripsisse: & infrà: Quid facient

epistolæ

epistolæ Theophili episcopi? quid papę Anastasij in toto orbe hæreticum prosequentes? cùm liber tuus, sub nomine Pamphili editus, pugnet contra epistolas eorum: Et in secundo libro sic scribit Hieronymus: Cùm ante annos fermè decem, Dexter amicus meus, qui præfecturam administrauit prætorij, me rogasset, vt authorum nostræ religionis ei indicem texerem, inter cæteros tractatores posui, & hunc librum à Pamphilo editum, ita putans esse, vt à te & tuis discipulis fuerat diuulgatum: sed cùm ipse dicat Eusebius, Pamphilum nihil scripsisse, exceptis epistolis, &c. Et primus liber, sex voluminum Eusebij, eadem & ijsdem verbis contineat, quæ sub nomine Pamphili à te ficta sunt, perspicuum est te, idcircò librum hunc disseminare voluisse, vt sub persona martyris, hæresim produceres, cùm & de ipso, quem Pamphili simulas, multa peruerteris, & aliter in Græco, & aliter in Latino sit. In Apologia autem ad Oceanum & Pammachium responsiua, in qua ostendit se doctrinam Origenis, & non dogma sectatum, sic inquit, de eodem libro Pamphili loquens. Videtur vel Didymi, vel cuiuslibet alterius fuisse opusculum, si concedamus ex superfluo, vt Pamphili sit, sed nec dum martyris, antè enim scripsit, quàm martyrium perpetrauit. Et quomodo, inquies, Martyrio dignus fuit, scilicet vt martyrio deleret errorem. Hæc Hieronymus ad verbum diuersis in locis, prout allegatum est, de isto libro Pamphili.

Ruffinus autem comprobans librum Pamphili martyris esse, & ad Origenis facere defensionem, in secundo libro inuectiuo contra Hieronymum, postquam dixit, sic de quolibet opere faciliter dici posse, quòd eius non sit authoris, cui asscribitur, sic deinde inquit: Sed ponamus, quòd non sit martyris libellus iste, sed cuiuscunq; vnius de Ecclesia, nunquid suis verbis vsus est, quisquis ille est scriptor, vt meritis cedēdum videatur authoris. De ipsis Origenis voluminibus poni exempla: & quid de singulis sentiat, non suis defensorijs verbis, sed eius ipsius, qui accusatur, ostendit & ideò superflua est de authore quæstio, vbi defensio talis est, quæ assertore non egeat. Hæc Ruffinus.

Ad ea autem quæ dicit Hieronymus, responderet fortè aliquis sic pro Ruffino, primò cùm dicit Eusebium sex libros scripsisse, in quibus Origenem probat Arrianum, & horum primum conuersum à Ruffino sub nomine Pamphili. Quomodo hoc potest stare, quòd liber Pamphili sit primus Eusebij, cùm diuersa omninò & pugnantia intendantur in illis libris? nam Eusebius per te, ô Hieronyme, suis libris conatur probare, Origenem esse Arrianum: in libro autem Pamphili, nihil aliud agitur, quàm vt probetur, Origenem Arrianum non fuisse, sed quæcunq; hæresim Arrij confirmantia in eius libris inueniuntur ab ipsis Arrianis, qualis & Eusebius fuit, & multi alij, fuisse inserta. Diuersus ergo omninò sit liber iste ab illo necesse est, qui diuersam penitùs, imò contrariam agit causam, nec sufficit, si quis dicat illa, quæ ad Arrianam spectabant hæresim, de libro Eusebij fuisse commutata. Nam & quod pertinet ad alias hæreses, non potest dicere Hieronymus, Eusebium ostendisse, in illis corruptos esse libros Origenis, quia ipsemet in secundo libro contra Ruffinum, dicit, quòd præter id, quod attinet ad Filium & Spiritum sanctum, in alijs dogmatibus Eusebius & Didymus apertissimè in Origenis sectam concedunt. Quare non benè potest intelligi, quomodo eadem quæ in libro Pamphili leguntur, legi poterant in primo Eusebij, nisi fortè aliqua communia de Origene, & ad articulum huius conclusionis, de quo agitur non pertinentia: nec videtur adeò mirandum, vt miratur Hieronymus similia aliqua scripsisse Pamphilum & Eusebium, qui vt ipse dicit Hieronymus, fuerant contubernales, quæ potuit Eusebius, vel apud Pamphilum lecta, in suis etiam libris retulisse, vel vt fit quotidie, similis mentis motu, per se inuenisse & excogitasse. Et hæc de primo Eusebij.

Quod autem dicit Hieronymus scribere Eusebium in vita Pamphili, quòd propter humilitatem ipse proprij operis, nihil scripsit, exceptis epistolis: & subdit, quòd Eusebius defensor Origenis & laudator Pamphili hoc dicit: fortè responderet Ruffinus, hoc nō multùm contra se facere, primò, quia & ille tractatulus Pamphili, ad epistolæ potius breuitatem, quàm ad iusti libri magnitudinem declinat. secundò, quia illa breuis pro Origene Apologia, non rectè fortasse dici potest opus proprium, cùm ibi nihil dogmatizet Pamphilus, imò nec quæstio ibi de re, in vniuersum tractetur aliqua, sed de particulari tantùm homine, id est, de Origene breuiter agatur, fuerint libri eius

corrupti necne, quod scribere non est proprij operis aliquid condere, nec est ex sua humilitate dogmatistæ, vel authoris nomen devitante, se subleuare.

Tertiò possibile est, quòd & ad notitiã Eusebij iste liber non peruenerit, tũ ob libri exiguitatẽ, tum ob authoris, quam ipse affert humilitatem, & nihil magnum scribentis, & tenuia etiam illa & minutula quæ scripsit occultantis, potiùs quàm ostentantis.

Quartò dicit Ruffinus, possibile est etiam, quòd Eusebius vt Arrianæ perfidiæ defensor, librum martyris, qui suam sectam Origenis testimonio priuabat, non occultare modò voluerit, sed hac etiam obliqua sua testatione agere, vt non esse Pamphili à posteris crederetur: quare quòd Hieronymus, quasi ad corroborandum rationem suam dicit, Defensor Origenis, dicit Pamphilum nihil scripsisse, &c. potius contrà ipsum est quàm pro ipso, quia ex quo Eusebius Origenem non vt Catholicum, sed vt Arrianum defendebat, meritò in hoc sicut dixi, potuit esse suspectus. Sed quid oportet in his laborare, aut quomodo omninò potest Hieronymus ex Eusebij testimonio probare, illam pro Origene Apologiam non esse Pamphili, cùm ipse Eusebius in libro sexto historiæ ecclesiasticæ dicat, à sancto Pamphilo martyre scriptam esse Apologiam pro Origene.

Cùm autem subdit Hieronymus: Quid facient epistolæ Theophili episcopi? quid papæ Anastasij, &c. Diceret fortè Ruffinus, non pugnare librum Pamphili contra primariam illorum intentionẽ, fuisse enim illorum propositum, hæreses illas pessimas, & venenata dogmata cuiuscunq; essent, extirpare de mundo, quia hoc ad fidem spectabat, ad religionis confirmationem & stabilimentum Ecclesiæ. Origenis autem illa esse, vt credebatur à multis, aut non esse, parùm curaturos fuisse religiosissimos pontifices. Quinimò optabile fortè illis & acceptissimum fuisse futurum, si certis & validis probari potuisset argumentis, hæreticas illas opiniones nõ fuisse ab Origene creditas, quia pro fide hoc facerer, non contra fidem, contra hæreticos, & nõ pro hæreticis, qui non parum tanti viri, & à Catholicis tantùm laudati testimonio innitebantur, & errorem suum illius authoritate defendebant. Quapropter pugnaturum Pamphili librum contra illas epistolas, si in illo hæreses, quas illi accusabant, excusarentur. non autem, si id totis in eo agitur viribus, vt illarum assertores tam bono patrono priuentur, quem si illæ prosequuntur epistolæ, certum est, quòd non nisi, vt illarum creditum opinionum hæresiarcham prosequuntur.

Ad ea autẽ quæ in secundo libro affert Hieronymus sic fortasse responderetur. Primò, cùm dicit, se etiam aliquando credidisse, & ita scripsisse illũ esse Pamphili librum, priusquam apud Eusebium legisset, Pamphilum nihil scripsisse, & cætera. Ex hoc suo dicto, fortè sic contra eum argumentaretur Ruffinus: Si lectum, ô Hieronyme, Pamphili librum, Pamphili esse aliquando & credidisti & scripsisti, dic quæso, quæ in eo legebas mendaciáne, & hæreses, aut hæresum fauores esse cognoscebas? an potius vera vel verisimilia, & catholicam fidem nihil lædentia? si falsa & hæretica, quo pacto adduci poteras, vt crederes authorem libri esse catholicum Martyrem, de cuius testimonio & dictis, nihil sinistrè sine flagitio suspicari quis posset? Si verò & catholica, & denique Christiano martyre digna, cur nunc ipsa damnas & commentitia dicis? & ad introducendas hæreses disseminata? & breuiter, cur indigna martyre nunc iudicas? quæ tunc martyre digna iudicasti: cùm eadem sint, quæ nunc legis, & quæ tunc legebas, quasi dicamus, ipsum authoris titulum secludentes, ipsa, quæ ibi in defensionem Origenis dicuntur, secundùm se consideremus: si mala sunt, cur tunc sancti martyris esse iudicasti? si bona, cur etiam nunc cuiuscunq; sint, pro bonis non acceptantur? Præterea quomodo potes, ô Hieronyme, dicere, ad introducendas hæreses, me librum disseminasse? cùm in eo libro, nihil aliud agatur (vt suprà etiam dictum est) nisi vt hæretici, Origenis testimonio, se corroborare non possint, quod ad euellendam facit, non ad disseminandam hæresim.

Præterea non solùm Latinus inuenitur iste liber, sed Græcus. ego Ruffinus Latinum feci ex Græco transferendo, Græcum quis edidit, si non Pamphilus? non ego vtique Ruffinus secundùm te, qui me de inscitia arguis Græcarum literarum, librum tam Græcè & tam facundè scribere potui, vt Eusebij stylum æquaret: si alius proferatur, ille respondet Hieronymus quòd Didymi est, vel alicuius alterius: instabat Ruffinus. Quisquis sit, ille alius sam, non ego Ruffinus, sed alter huius criminis reus tenebitur,

bitur, & si Didymus est mēdax secūdùm te, & deceptor est Didymus præceptor tuus, ô Hieronyme, quem tu & prophetam videntem, & oculum habentē sponsæ, de cantico canticorum, & Apostolicum virum in tuis libris nominasti, mendax, inquam, ipse, qui ipsum Græcum edendo falsò Pamphilo adscripsit, non ego, qui inuentum Græcum titulo Pamphili, sub eiusdem authoris titulo, transferendo communicaui Latinis. Nec mirum tibi esse debet, quòd ego Didymo in hac re crediderim, cui tu in Scripturarum explanatione credidisti.

Quod autem dicit, quòd aliter in Latino sit, aliter sit in Græco: Diceret Ruffinus, Cur locos non profers, ô Hieronyme, malè interpretatos, an ideò ne me à culpa asserere possim, sicut & tu, cùm Augustinus ad te scribat quædā, de tua ex Hebræo interpretatione damnari, & locos non ponit, dicis ideò factum, ne te possis defendere, & veritatē tuę interpretationis comprobare. Quare quod tibi, diceret Ruffinus, licuit de Augustino, liceat & mihi quoq; de te, ô Hieronyme, suspicari. Hæc sunt dicta de dissentione Hieronymi & Ruffini, de libro Pamphili, in qua ego sicut & in alijs omnibus, Hieronymi iudicium, iudicio Ruffini semper antepono.

Secundum quod ad possibilitatem huius affertur, quòd Origenis libri sint corrupti, hoc est, quòd hoc similiter videmus accidisse multis alijs libris Catholicorum doctorum. nam Clemens Apostolorum discipulus, qui Romanæ ecclesiæ post Apostolos episcopus & martyr fuit, libros edidit, qui appellantur, Recognitio, in quibus cùm ex persona Petri, doctrina quasi verè Apostolica exponatur, in aliquibus ita Eumonij dogma inseritur, vt nullus alius quàm ipse Eunomius disputare credatur, Filium Dei creatum de nihilo dicens. Item in Clementis Alexandrinæ ecclesiæ presbyteri, viri catholici, inuenitur scriptum Dei filium esse creatum: & in Dionysij Alexandrinæ vrbis episcopi quatuor libris, vbi contra Sabellum disputat, est Arriani dogmatis comprobatio. Et quid oportet Apostolicos proferre viros? cùm sciamus ipsa Euangelia, & ipsorum Apostolorum dicta, ab hæreticis sæpè fuisse deprauata, vt maximè ex libro Tertulliani contra Marcionem cuilibet constare potest. Quod ergò illorum contigit libris, cur non & Origenis libris potuit contigisse? & omnino in simili causa, cur per omnia similis non acceptatur excusatio? quæ ideò etiam de Origenis libris videtur magis acceptanda, quòd ipsemet viuens adhuc, de hoc in suis epistolis, vt infrà patebit, conqueritur, corrumpi, scilicet & deprauari ab hæreticis libros suos. Quod si hoc pro impossibili habet Hieronymus, illud afferens, quòd sic quicquid in libris omnium reperitur, ab alijs dici possit esse corruptum, & quod difficile est, omnia exemplaria posse vitiari: nescio quo pacto ipse respondere poterit, Eunomianis comprobantibus, dogma suum testimonio Clementis Apostolorum discipuli, in quibus inuenitur expressè scriptum, Filium Dei esse creatum. Nam si ipse adhæc recurrerit, corruptos libros Clementis, ab ipsis hæreticis, ipsius Hieronymi verbis hoc arguent esse impossibile, illa & ipsi dicentes sic, scilicet quicquid reperitur in libris omnium, ab alijs corruptum dici posse: & impossibile esse omnia exemplaria esse corrupta: quare fortè cauendum est, ne dum hæreticum omninò facere volumus Origenem, hæreticos Apostolos, hæreticosq; Apostolorum discipulos esse faciamus. Nam cùm nihil minus detestandæ & execrandæ hæreses, non minus impia dogmata, in illorum inueniantur libris, quàm in libris Origenis, non video, cur non vel similiter accusentur, vel excusentur similiter.

Hieronymus autem de libris Clementis & aliorum corruptione, his verbis respōdet: Et quomodo, inquies, in libris eorum vitiosa nonnulla sunt, si me causas vitiorum nescire respondero, non statim illos hæreticos iudicabo, fieri enim potest, vt vel simpliciter errauerint, vel alio sensu scripserint, vel à librarijs imperitis, eorum paulatim scripta corrupta sint, vel innocenter quædam, & minus cautè loquuti sint, & quæ non possint peruersorum hominum calumniam declinare. Huic autem Hieronymi responsioni, sic fortè responderet Ruffinus: sic, vt non propterea, quòd in eorum libris vitiosa nonnulla sunt, etiam si causas vitiorum nescias, non statim vis illos hæreticos iudicare, cur visis aliquibus in Origenis libro vitiosis, quibus etiam alibi ipsum legis contradicentem Origenem, statim hæreticum iudicas? quæ est causa dissimilitudinis maximè cùm & in Origene eam ingenij sublimitatem, cum fidei zelum, tale ac tantum scripturarum studium, & tu noueris fuisse, & scripseris & prædicaueris, vt

non immeritò in codicibus vndecunq; potius, quàm in mente eius vitium fuisse suspicari possis? Præterea sicut fieri potuit, secundùm te, vt illi vel simpliciter errauerint, vel alio sensu scripserint, vel innocenter & minus cautè loquuti sint: cur non fieri potuit similiter, vt Origenes vel simpliciter errauerit, vel alio sensu scripserit (vt contendit Didymus) vel innocenter & minus cautè loquutus sit quædam, quæ non possunt peruersorum hominum calumniam declinare? Et sicut à librarijs imperitis dicis, potuisse illorum scripta corrumpi, cur non similiter vel ab imperitis librarijs, vel à perfidis hæreticis scripta Origenis potuerunt corrumpi? omninò dissimilitudinis causa non apparet.

Refert etiam Ruffinus, quòd liber Hilarij confessoris, post Ariminensem synodum, fuit falsatus ab hæreticis, & quòd ob hanc causam, cùm in concilio episcoporum ei quæstio moueretur, proferri librum de domo sua iussit, qui nesciente se, in scrinijs suis hæreticus tenebatur. & dicit, quòd cùm prolatus fuisset, & ab omnibus hæreticus iudicatus author libri, Hilarius excommunicatus discesserit de concilio: hoc esse falsum & fictum in calumniam Hilarij dicit Hieronymus, nihil aliud afferens. sed verum fuerit néсne, non benè scire potest, nec multùm ad Origenis attinet defensionem, hoc est verum, quòd Ruffinus hoc de Hilario recitaturus, hæc verba præfatur: Et ne quid apertæ credulitati desit, res adhuc quæ sunt memoriæ nostræ retexam, quo testimonij veritas neminem lateat: quare vel verum fuit, vel magna fuit Ruffini impudentia, in re tam recentis memoriæ, apertum mendacium & nouam texere fabellam. sed siue verum sit, siue falsum, non videtur in Hilarij calumniam vel fictum vel recitatum, quia potiùs illos, qui Hilarij librum deprauauerant, quàm ipsum Hilarium calumniatur, quem innocentem hæresis fuisse, & iniustè excommunicatum, & subdolè deceptum attestatur.

Post hæc recitat Ruffinus, quòd Tertulliani liber, cuius est titulus de Trinitate, sub nomine Cypriani martyris, Constantinopoli à Macedonianæ partis hæreticis legebatur. Hieronymus dicit quòd nec liber est Tertulliani, nec dicitur Cypriani, sed Nouatiani. neuter eorum aliud pro se affert: nisi quòd Hieronymus dicit, quòd authoris eloquium, styli proprietatem demonstrat. Quanquam & in multis sæpè est deprehendere, similem styli faciem & tenorem: sed hæc nihil ad Origenem. Ipse autem Ruffinus hoc idem ostendit accidisse Hieronymo, quod & libris Origenis: refert enim, quòd à Damasco Romanæ vrbis episcopo, ei traditæ fuissent Ecclesiasticæ epistolæ dictandæ, Appollinaristæ, Athanasij librum, vbi dominicus homo scriptum erat, ad legendum acceptum, ita corruperunt, vt in libro id quod eraserant, rursus scriberent, scilicet vt non ab illis falsatum, sed à Hieronymo additum putaretur: & aduerte, quòd Hieronymus in hac parte Ruffino respondens, cùm dicat, Mihi mea ingeritur fabella. Veruntamen fuisse non negat, sed in fine sic dicit. Fieri potest, Ruffine, vt etiam si à me verum audisti, alius qui huius rei ignarus est, dicat ad te, esse compositum & fictum. Tertium, quòd verisimile facit, libros Origenis fuisse corruptos, est, quòd de hoc ipse viuens conquestus est, extat enim in libro quarto Origenis, epistola eius ad quosdam charos suos in Alexandria, in qua conqueritur his verbis: Sed nihil mirum mihi videtur, si adulteretur doctrina mea ab inimicis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta est epistola Pauli apostoli. Quidam enim sub nomine Pauli falsam epistolam conscripserunt, vt conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies Domini, & seducerent eos, propter hanc ergo epistolam, in secunda epistola, quam ad Thessalonicenses scribit, hæc dixit: Rogamus autem vos fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum: vt non citò moueamini à sensu vestro, neque terreamini, neque per spiritum, neq; per epistolam, tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini: nemo vos seducat vllo modo. Talia ergo quædam, video accidere nobis. Nam quidam author Hæreseos, cùm sub præsentia multorum, habita fuisset disputatio nostra, accipiens scripta ab his qui descripserant codicem, quæ voluit addidit, & quæ voluit abstulit, & quæ ei visum est permutauit, & circumfert tanquàm nomine nostro, insultans & ostendens ea, quæ ipse conscripsit, pro quibus indignantes fratres, qui in Palęstina sunt, miserunt ad me Athenas hominem, qui acciperet à me ipsa autentica exemplaria, quod ne relectum quidem, vel recensitum à me anteà fuerat, sed ita neglectum iacebat, vt vix

vix inueniri potuerit: misi tamen, & sub Deo teste loquor, quoniam cùm conuenissem illum ipsum, qui adulterauerat librum, Quare hoc fecisset? velut satisfaciens mihi respondit, quoniam magis ornare volui disputationem atque purgare ipsam. Videte quali purgatione disputationem nostrã purgauit; tali nempe quali purgatione Marcion purgauit Euangelia, vel Apostolum, vel qualis successor eius post eum Appelles: nam sicut illi subuerterunt Scripturarum veritatem, sic iste sublatis quæ verè dicta sunt, ob nostri criminationem inseruit quæ falsa sunt. Hęc ad verbum in Origenis epistola leguntur, quòd si viuente ipso non dubitabant hæretici eius libros corrumpere, quantò magis credendum est, hoc ipsos ausos fuisse, post eius mortem.

Conqueritur autẽ & de alio quodã hæretico in Epheso, qui conferebat multa falsa tanquã sua, & extat etiã in alia eius epistola, de suorum librorũ falsitate querimonia.

Quartum, quòd eiusdem rei maximè fidem facit, quòd scilicet hæretica illa Origenis non sint, sed ab hæreticis inserta est, quòd de illis eisdem inuenitur alibi Origenes piè & catholicè determinare: ex quo, si illa hæretica Origenis sunt, sibiipsi contradicet. locos autem vbi catholicè agit de illis, plurimos est videre in apologia Pamphili, & hoc est quod dicit Ruffinus, quòd non est curandum de nomine authoris illius libri, quoniam illa defensio, cuiuscunque sit, per se valida est, cùm ex verbis & dictis proprijs ipsius Origenis, de eius catholico & orthodoxo dogmate fidem faciat: & per hoc etiam videtur satisfieri cuidam dicto Hieronymi contra Ruffinum. Nam cùm Ruffinus hoc idem diceret, piè scilicet & catholicè de illis, alibi ab Origene determinatum, sic inquit contra eum: Vbi est illa fiducia, qua inflatis buccis, creberrimè personabas, te quæ in alijs libris Origenis legeras emendasse, in libris Periarchon, & non aliena, sed sua reddidisse suis? de tanta librorum sylua, fruticem ac surculum proferre non potes. responderet enim fortè Ruffinus, non oportere se de ea sylua surculos proferre, de qua iam Pamphilus multas protulerat integras arbores: Locos enim illos copiosissimè recitat Pamphilus, & illo iam præsupposito, hoc agit Ruffinus in libello suo, quem Pamphili libro superaddidit: vt ostendat vnde hoc prouenerit, quòd in libris Origenis contradictoria inueniantur, assignatq; illam causam de falsatione per hæreticos.

Quintum, quòd & multum facit ad asserendum hoc, quòd hæreses illæ non sunt de mente Origenis, est quòd ex testimonio multorum, quibus meritò tenemur fidem adhibere, habemus Origenem in principalibus opinionibus, in quibus errasse dicitur, catholicè sensisse. Duo enim sunt principales hæreses, quæ Origeni obijciuntur. Prima est, de Trinitate, quòd malè scilicet de Filio, & peius de Spiritu sancto senserit. Secunda est, de salute Diaboli: quod scilicet pœna eius, & infernale supplicium, non sit æternum futurum, sed ab eo sit aliquando liberandus. Ex qua videntur multæ aliæ dependere eidem ascriptæ. Illa scilicet, quòd pro salute istorum saluandorum dæmonum, iterum in sublimiori elemento sit crucifigendus Christus. Et illa, quòd omnia restituenda sunt in vnum. Et illa, quòd diabolus pœnitere possit. Et illa, quòd pœna damnatorũ non sit æterna. De istis autẽ duabus hæresibus, quòd non fuerunt de mente Origenis, videntur esse euidentia argumenta. Nam de Trinitate non solùm Didymus, quo præceptore tantùm gloriatur Hieronym⁹ dicit catholicè sensisse Origenem, idque proprijs in Periarchon editis commentarijs, comprobauit, sed & Athanasius defensor Niceni concilij, libris proprijs, contra Arrianos, voce clara testem fidei suæ hunc virum vocauit, & Methodium legimus pœnituisse, quòd Origenem damnasset, dicitq; eum tandem inuentum, nihil malè credentem de sancta Trinitate: quinimò ipsiusmet Origenis habemus dicta de Trinitate, à catholica fide nihil discrepantia. Nam super illud Pauli ad Romanos: Et Spiritus adiuuat infirmitatem nostram, expressè tenet, Spiritum sanctum non esse creaturam: & super illud: Qui etiam proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia donauit? hæc Origenes exponens dicit: Nihil enim est, neq; visibilis neq; inuisibilis creaturæ, quod Filio possit adæquari: nullo enim pacto creatori suo potest creatura conferri, & si creator ipse donatus est nobis, quomodo nõ cum ipso nobis omnis creatura donabitur? & infrà super illud Pauli: Qui est super omnia Deus benedictus, sic inquit Origenes: Christum aliud secundũ carnem esse, aliud secũdùm Spiritum: Iam & in prioribus huius ipsius epistolę partib. designauit, vbi dicit: Qui fa-

ctus est ex semine Dauid secũdum carnem, qui destinatus est Filius Dei in virtute, secundùm Spiritum sanctificationis. Et quomodo secundùm Spiritum Filius Dei sit, & secundùm carnem filius Dauid, ibi pleniùs expofuimus pro viribus. Quem ergo ibi secundùm Spiritum Filium Dei dixit, hîc procedente doctrina, ordine proficientibus vtpote auditoribus, Deum qui est super omnia, ipsum esse pronunciat: & miror quomodo quidam legentes quod idem Apostolus in alijs dixit: Vnus Deus Pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, negent Filium Dei Deum debere profiteri, ne duos deos profiteri & dicere videantur: & quid de hoc loco apostoli facient, in quo apertè Christus, Per quem omnia, super omnia Deus esse describitur. Sed non aduertunt qui hoc ita sentiunt, quia sicut Dominum Iesum Christum non ita vnum esse Dominum dixit, vt ex hoc Deus Pater Dominus non dicatur, ita & Deum Patrẽ non ita dixit esse vnũ Deum, vt Filius nõ credatur. Vera est enim Scriptura quæ dicit: Scitote quòd Dominus ipse est Deus. Vnus autem vterq; est Deus, quia non est aliud Filio diuinitatis initium quàm Pater: sed ipsius vnius paterni fontis, sicut sapientia dicit, purissima est manatio Filius: ergo est Christus Deus super omnia, quæ omnia illa sine dubio, quæ & paulò antè diximus super principatus, & potestates, & virtutes, & omne nomen, quod nominatur, non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Qui autem super omnia est, super se neminem habet. Non enim post Patrem est ipse, sed de Patre: hoc idem autem Sapientia Dei, etiam de Spiritu sancto intelligi debet: vbi dicitur: Spiritus Domini, repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Si ergo Filius Dei, super omnia dicitur, & Spiritus sanctus continere omnia memoratur, Deus autem Pater est ex quo omnia: & sic euidenter ostenditur, natura Trinitatis, & substantia vna quæ est super omnia: hæc Origenes ad verbum. Et alibi super illud Pauli: Quomodo autem prædicabunt, nisi mittantur: si inquit. Sunt enim nonnulli, qui annunciant quidem, & prædicant de Patre & Filio & Spiritu sancto: sed non sincerè non integrè, vt sunt omnes hæretici, qui Patrem quidem & Filium & Spiritum sanctum annunciant, sed non benè neque fideliter annunciant. Aut enim malè separant Filium à Patre, vt alterius naturæ Patrem, alterius Filium dicant: aut malè confundunt, vt ex tribus compositum Deum vel trinæ tantummodo appellationis faciant: qui autem benè, bona annunciant, proprietates quidem Patri & Filio & Spiritui sancto, suas cuiq; dabunt, nihil autẽ diuersitatis esse confitebuntur, in substantia vel natura: hæc Origenes. Quibus verbis quid magis catholicum? quid magis expressum? necesse est igitur, sicubi aliter scriptũ inueniatur in libris Origenis, non Origenis esse illud, sed hæreticorum, qui per librorum corruptionem, patronum habere voluerunt Origenem, erroris sui.

De secunda autem hæresi, tàm euidens extat testimonium, vt meo iudicio, malè negare possit: nam in epistola propria, ipse Origenes, etiam secundùm Hieronymi traductionem, qui illius epistolæ mentionem facit, expressè negat, Diabolum posse aliquando saluari. dicitq; Quòd nec mente quis captus hoc potest dicere. Præterea quòd etiã extat dialogus inter Origenem & Candidũ Valentiani dogmatis sectatorẽ, qui Candidus obijciebat eũdem errorem Origeni, & Origenes refutat, negatq; hoc se sentire, & supra illud Pauli: Nunquid sic offenderũt vt caderent? sic dicit Origenes. Hunc casum respiciens Paulus, de quo dixit Christus: Quia videbam sathanam sicut fulgur cecidisse de cœlo, negat cecidisse Israël. Illorum enim vel in fine sæculi cõuersio erit, tunc, cũ plenitudo subintrauerit, omnis Israël saluus fiet, istius autem, qui de cœlo cecidisse dicitur, nec in fine sæculi erit vlla conuersio. hæc Origenes.

Quod etiam illa, quæ ei imponitur hæresis, quòd Spiritus non intelligit Filium, & Filius non intelligit Patrem, falsò ei imponatur: patet ex his, quæ ipse dicit, super illud Pauli: O altitudo diuitiarum Sapientiæ & scientiæ Dei. sic enim inquit: Hanc altitudinem Dei inscrutabilem dicit omni creaturæ, de Filio verò & Spiritu sancto dicere ista non poterat, quia Filius in Euangelio dicit ad Patrem: Pater omnia mea tua sunt, & tua mea: & de Spiritu sancto ipse Paulus pronunciat dicens: Nemo scit hominum, quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis, qui in ipso est: ita & quæ in Deo sunt, nemo cognouit, nisi Spiritus Dei. quin ergo dicit Paulus: Quis nouit sensum Domini, de creaturis dicit, naturam verò Trinitatis excepit. hæc Origenes.

Restare videtur vna hæresis Origeni attributa, scilicet in opinionibus de anima, quòd

quòd fuerint ab æterno creatæ, & de cœlo delabantur in corpora. & de anima scribit quidem ipse Origenes in commẽtarijs super epistolam Pauli, ad Titum, se nihil posse determinati ex ecclesiastico dogmate accipere: nisi, Quòd omnes animæ sunt eiusdem speciei, quòd sunt liberæ voluntatis, quòd sunt rationabiles, quòd sunt immortales, quòd à Deo creatæ, & quòd pœnas habituræ pro malis, & præmia pro bonis: hæc tãtùm dicit se affirmare de anima. Quia de his in Scripturis euidentia habeantur testimonia, in cæteris autẽ de anima quæstionibus, dicere se, quòd magis sibi probabile videtur, & inquisitiuè non determinatiuè procedere, quia determinatũ nihil de illis in ecclesiastico habeatur dogmate: Id autẽ, quod magis visum est Origeni fuisse, quòd essent ante corpora creatæ in cœlis viuentes, consentiunt concorditer omnes, & Ruffinus in Apologia ad Anastasium Romanæ vrbis episcopum, postquam tres retulit opiniones de anima, in fine sic inquit: Ego verò cũ hæc singula legerim, Deo teste, dico, quòd vsq; ad præsens certi vel definiti aliquid de hac quæstione non teneo, sed Deo relinquo scire, quid sit in vero, & si cui ipse reuelare dignabitur. ego tamẽ hęc singula legisse me nõ nego, & adhuc ignorare confiteor, præter hoc, quod manifestè tradit ecclesia, Deum esse & animarum & corporum conditorem. In libro etiã Pamphili, non negatur, Origenem illi adhæsisse opinioni, sed sic in eius scribitur defensionem. Nunc verò cùm diuersitas sit apud Ecclesiasticos, & alij alia de anima sentiunt, & omnes diuersa quomodo, hic magis quàm cæteri incusandus est: tum post hæc verba recitantur opiniones de anima, quæ tunc erant: inter quas & illa, quæ nunc tenetur à catholicis, & cùm ostẽsum est, manifestas pro illis probationes ex Scripturis sacris adhiberi non posse, accidereq; & illarũ authoribus magnas difficultates, in fine sic concluditur. Quòd autem ex his omnibus ostendi volumus, illud est, quòd sicut eos, qui vnam quamlibet de his, quas suprà exposuimus, opinionem veram putant, non recta ratione hæreticos quis vocat, pro eo, quòd neq; ex diuinis Scripturis certi aliquid de his, vel manifesti dictũ esse videatur, neq; in prædicatione ecclesiastica putatur contineri: ita neq; hunc virũ culpari iustum est, differentẽ quod sibi magis est visum. hęc ibi.

Ego autem ex omnibus supradictis duas infero propositiones, prima est, quòd si Origenes & de Trinitate, & de dæmonũ salute catholicè sensit, vt magis videtur comprobatum testimonijs, ob erroneam de anima opinionem eius, conuincere nõ possumus damnationem. Quia Origenes, non omnia tenebatur suo tempore explicitè de anima credere, quę nos nunc tenemur, quia nec in scriptura habebantur manifesta, nec per Ecclesiam vt postea fuit determinatum: imò non solùm tempore Origenis, sed etiam tempore Augustini, qui per 200. annos post Origenem adhuc fuerat, per catholicos, id est, per vniuersalem ecclesiam de anima aliquid determinatũ. Nam ipse Augustinus dubius erat in opinione de anima, vt patet ex eius epistola ad Hieronymum, an scilicet singulę singulis creentur, vt nunc tenet orthodoxa traditio, ex qua opinione videbatur Augustino sequi, quòd Deus esset Iniustus: an ex illa vna quæ facta est in Adam à Deo, aliæ deinde sicut corpus ex corpore, ita animæ ex anima fuerint propagatæ. Nec credas solùm in iuuentute de hac re dubitasse Augustinum, quia in primo Retractationum, qui fuit de vltimis, de hac quæstione dubitat: sic enim scribit in primo: Sine controuersia ergo, quædam originalis regia beatitudinis animi Deus est, qui eum quidem non de seipso genuit, sed de nulla re alia cõdidit, sicut condidit corpus de terra. nam quod attinet ad eius originem, qua sit in corpore, vtrum de illo vno sit, qui primùm creatus quando factus est homo in animam viuentem, an similiter fiant singulis singulæ, nec tunc sciebam, nec adhuc scio: hæc Augustinus ad verbum. Ex quo patet euidenter, propter erroneam opinionem de anima prędictam, hæreticum nullo modo posse dici Origenem.

Secunda propositio quam dico, est hæc: Quod si verum est, quod Thomas in quolibetis dicit, vt in 7. arti. defensionis Origenis patebit latiùs, & bona dicit Theologia non obligari nos de necessitate salutis credere, non solùm ecclesiæ doctoribus sicut Hieronymo, sicut Augustino & similibus, sed neque ipsi Ecclesiæ, nisi in his quæ ad substantiam fidei pertinent, adinnxerimusq; ista ad substantiam fidei nihil pertinere, vtrum illarum hæresum author fuerit Origenes, aut aliquis alius, modò hæreses, illas hæreses esse, id est, impia fateamur dogmata. Videtur sequi quòd non teneatur homo fidelis, & verè Christianus de necessitate salutis, in hac quæstione potius

Hieronymo, etiā quod ad ipsum magis declinet ecclesia, quàm Athanasio, Didymo, Methodio, Ruffino: cuius & fides, etiam persecutionis hæreticorum tempore, in sancta Alexandrina ecclesia, carceribus & exilijs dicitur probata: imò ipsiusmet Origenis dictis credere, eò maximè, quòd in multis alijs, quæ etiam ad fidei substantiam magis pertinent, Hieronymum non approbamus: sicut in materia de ceremonialibus. Et sicut etiam Hieronymo pium est non credere, vbi Ambrosij commentaria in Lucam nugas vocat, & ipsum Ambrosium nunc coruum, nunc corniculam appellat: & vbi eiusdem de Spiritu sancto librum damnans, dicit se de Græcis bonis vidisse Latina nō bona. Et vbi Basilium Magnum de superbia taxat, & vbi in epistolis Augustini dicit se quædam hæretica legisse: ita fortè, & in hoc quòd potius velit, illa quæ Origenem demonstrat catholicum esse, ficta & adulterata, quàm illa quę eum comprobant hæreticum ei penitùs non adhærere. Nec impium est, nec fidei apparet perniciosum, ad quam videtur potius confirmandam facere Origenis patrocinium, & testimonium adimere hæreticis, quàm ad infirmandam iuxta illud, quòd in Pamphili libro his verbis scribitur. Illud contemplari debuerant, quantam ridendi materiam, quantamq; hæreticis præbeant, cùm eos quos assertores Christiani dogmatis & defensores putant, confutari nunc videant, & refelli à proprijs, & velut ciuili bello, gaudeant impugnarum, quem ipsi hostiliter impugnare nō poterant. Fuerunt autem & ex probatis doctoribus Ecclesiæ, etiam Hieronymo posterioribus, qui in hac fuerunt sententia, quòd hæreses illæ non fuerint de mente Origenis, sed ei falsò ascriptæ ab hæreticis. Vnde Aaymo, vnus ex nobilibus & antiquis doctoribus Ecclesiæ, in libro de Christianarum rerum memoria, sic dicit: Ergo sanè, de Origene viro tàm illustri, abstinentissimæ vitæ, & castissimæ, præclaræ doctrinæ, puri & lucidi sermonis, salua fide patrum dixerim, quòd hæc omninò non scripserit, sed ab hæreticis ob præclarum nomen eius obfuscandum, malignè conficta sunt, & conscripta, & nomini suo prætitulata: hæc ille ad verbū. Hæc dicta sunt de primo articulo examinādo, & inquirēdo, vtrum fuerint hæreticæ illæ duæ opiniones Origenis, nécne? qua in re, sicut in alijs omnibus, ecclesiæ iudicium, aliorū omnium iudicio & rationibus, semper antepono.

Pro secundo articulo videtur rationabilius ideò excusandus Origenes, quòd si quid scripsit, quod à catholicis non acceptetur, in illis scribendis, neque dogmaticè neque assertiuè, sed dubitatiuè semper, & inquisitiuè procedit. Quare sicut licet in Augustini libris, super Genesim, multa sint quæ non acceptantur, tamen proptereà excusantur à nobis, quòd vt ipsemet dicit in libro Retractationum, plura in eo libro sunt quæsita quàm inuenta: ita & multa esse possunt, in libris Origenis reprobanda & damnanda, quæ quia ipse non determinando, sed inquirendo dixit, non proptereà hæreticus est dicendus, quando hæresis assertum propriè dicit dogma, contra expressam vel Scripturæ veritatem vel ecclesię determinationem. Quòd autem sic semper locutus sit Origenes, ex multis patet locis. Nam & post disputationem de anima inquit: Hæc iuxta nostram sententiam non sint dogmata, sed quæsita tantùm atque proiecta, ne penitus intractata viderentur: & alibi loquens de resurrectione inquit: Si hæc non sunt contraria fidei & cætera: & infrà: Triplex ergo suspicio nobis de fide suggeritur, è quibus, quę vera & melior sit, lector inquirat: tum tres subiungit opiniones de resurrectione: & in præfatione librorum in Genesim inquit: Si profundum aliquid occurrerit, de hoc dicendum quidem est, sed non tamen affirmatiuè: & infrà: Nos de rebus magnis quæ supra nos sunt, ignorantiam nostri non ignoramus, & super epistola ad Romanos lib. 2. Hæc ea lege dicta sint à nobis, vt si qui meliùs & rationabiliùs dixerint, illa magis quàm hæc nostra teneantur. Et lib. 4. Hæc prout potuimus, in locis tàm arduis & tàm difficilibus prolata, si quis fortè animi nostri studium consideret, amplecti poterit: si verò infirmitatem sensus nostri notare velit, veniam petimus, & ei qui meliùs de his disserere vel explanare potuerit, libenter cedimus: & alibi: Probet autem qui legit, quid horū magis sensui cōueniat Apostolico, & illud teneat: & lib. 5. Hæc interim nobis in præsenti loco occurrere potuerunt, si quis autem melius aliquid senserit, non pigeat, his omissis illa respicere. Et quid plura? Legatur liber Periarchon, videbimus illū hoc ordine procedere, quòd primò posuit illa quę sibi expresè videbãtur in Scripturis esse determinata, & in illis nihil aberrat ab ecclesia: alia dicit sibi esse dubia, & de illis velle inqrere, de omnib. asserens, illā solū recipiendam

piendam esse veritatẽ, quæ in nullo apostolicis & ecclesiasticis dogmatis aduersetur.

Pro tertio articulo, qui est quasi confirmatio secundi, dico istam propositionem, quòd si sit aliquis habens erroneam opinionem de rebus fidei, adhuc per ecclesiam non determinatis, modò in voluntate eius nulla sit macula; sed firmum propositum, de illis credere semper consonæ Scripturæ & Ecclesiæ, ille nec peccat mortaliter, nec hæreticus propriè est dicendus. Ex qua propositione, sequitur correlariè, possibile esse, quòd opinari aliquam opinionem, aliquo tempore sit peccatum mortale, quod non erit alio tempore: & hoc est, quia potest quis sine pertinacia credere aliquid vno tempore, quod alio tempore nõ crederet sine pertinacia, vtputa, post determinationem Ecclesię, aut sacrę Scripturę dilucidationem. De opposito crediti, attestatur sententia omnium doctorum, dicentium: Quòd non præcisè error intellectus, facit hominem hæreticum, sed oportet quòd sit malicia & peruersitas in volũtate. Ideo dicebat Augustinus: Errare possum, hæreticus esse nõ possum. Confirmatur hoc ex determinatione vniuersalis Ecclesiæ, quæ multos canonizauit, qui tamen vsq; ad mortem perseuerauerunt in erroneis opinionibus de fide, & deinde per ecclesiã pro hęreticis reprobatis, quas opiniones nusquàm legitur ab illis fuisse retractatas. Tales fuerunt Papias Episcopus Hieropolitanus, Victorinus Pictauensis, Irenæus Lugdunẽsis, beatus Cyprianus: & multi alij, quos scimus errasse in fide, & eorum opiniones pro hæreticis condemnatas, & tamen ipsi habentur in canone sanctorum. Ex quo sequitur, vt necessariò dicendum sit, quòd vel illi etiam, quòd decesserint in illis opinionibus erroneis in fide, non tamen decesserint in peccato mortali: vel quòd ecclesia errauerit in eorum canonizatione, quod si dixerint (vt etiam dixit quidam ex his qui me impugnabant) respondens: Quòd illi fortè non erant benè canonizati: iam non ego, sed ipsi sentiunt contra determinationem vniuersalis Ecclesiæ.

Ex hac autem propositione infero, ad propositum Origenis sic: Quòd dato etiam, quòd Origenes multas & plurimas habuerit opiniones erroneas in fide, hoc præcisè, si in voluntate eius nulla fuit macula, aliquo modo non potest esse argumentum, quòd anima eius sit damnata. Vt sic arguatur: Aut quantumcunq; magnus error, de quibuscunq; rebus fidei, sit in intellectu alicuius, modò in voluntate nulla sit macula, non impedit salutem eius, aut quantumcunq; paruus, & de quacunq; re sit impedit, aut aliquis impedit, & aliquis non impedit. Si quantumcunq; magnus sit, non impedit, ergo etiam, quòd Origenes & in multis errauerit, & in principalioribus illa tamen, si fuit voluntas eius benè disposita, & nullo modo maculata, nihil impediuit eius salutem. Et ita qui volunt conuincere damnationem eius, non sufficit quòd ostendant errores eius, & perseuerantiam in eis: sed oportet, quòd ostendant perseuerantiam, cũ pertinacia, aut negligentia, vel alia malicia voluntatis. Si quantumcunq; paruus sufficit, ergo error de rebaptizandis hæreticis, debuit impedire salutẽ Cypriani, & hæresis illorũ, qui dicuntur Chiliastæ, debuit impedire salutẽ Papiæ, qui fuit author illius hæresis, & cùm illa decessit, & si sic ergo malè ab ecclesia fuerũt canonizati. Si aliquis impedit, & aliquis nõ, dicant oportet, qui sunt illi errores qui impediunt, & qui non: & vbi vnquã inuenitur facta ista distinctio ab Ecclesia, vt verbi gratia dicatur, habere errorẽ in his, quæ pertinent ad talẽ vel talem articulum, etiam si sit præcisè debilitas & defectus intellectus, & non sit aliqua peruersitas, negligentia, nec pertinacia, nec quæcunq; alia malicia in voluntate, est peccatum mortale: habere autem errorem in his, quæ ad talem vel ad talem materiam pertinent, non est peccatum mortale, nisi sit in voluntate defectus, & si non inueniatur facta talis distinctio, aut ab ecclesia, aut à doctoribus: nec videantur fieri posse, rationabiliter apparet non valere dictum quorundam dicentium, aliam esse rationem de Cypriano & Papia & similibus, & alia de Origene: quia Origenes errauit in principalibus: nam quantumcunq; magnus sit error, modò sit solùm error in intellectu, & in voluntate nulla sit malicia, non videtur, quòd taliter errans peccet mortaliter. Quapropter cùm talem maliciam, in voluntate Origenis non legamus fuisse, dato, quòd etiam in principalibus fidei mysterijs, errauerit grauissimo errore, & meritò per ecclesiam damnato, nõ potest conuinci ipsum esse damnatum in se, & in anima sua.

Quòd si quis dicat, multos esse gradus propositionum credendarum, præter istum gradum propositionum, scilicet determinatarum per ecclesiam, & quòd etiam, si non sit per-

sit pertinacia, signum tamen est pertinaciæ, asserere aliqua, quorum opposita tenetur asserens, explicita fide tenere & credere, & quòd non solùm culpabilis est mortaliter error propter pertinaciam, sed etiã quandoq; culpatur propter negligentiã inquirendi veritatem, quæ negligentia non est pertinacia saltem propriè dicta: videtur ad hoc rationabiliter posse responderi. Primò, quòd Origenes de negligentia inquirendi in hoc veritatem, culpari non potest, quia vt benè dicit Hieronymus in perscrutatione Scripturarum, diebus sudauit & noctibus: secundò, quòd in nullo errauit Origenes, quòd ipse tunc sic teneretur explicita fide credere, quòd oppositum asserens nõ dogmaticè, sed vt sibi probabilius visum est, hæreticus dici possit: & hoc euidenter probo, ex dicto quodam ipsius Hieronymi suprà allegato: vbi enim Hieronymus dicit, quòd etiam si in Clementis Apostolorũ discipuli, & aliorũ talium inueniantur aliqua vitiosa, nõ tamen propterea istos statim hæreticos iudicaret. Subiũgit quadruplicem causam. Primò, quòd poterunt libri esse corrupti: secũdò quòd alio sensu scripserint: tertiò quòd simpliciter errauerint: quartò quòd min⁹ cautè locuti sint. In quibus verbis debemus aduertere, quòd dato, quòd liber Clementis, in quo dicit Filiũ Dei esse creaturam, nõ sit deprauatus: & dato, quòd author aliũ sensum non intenderit, adhuc statim Clemens nõ est iudicandus hęreticus, quia potuit simpliciter errasse: Quid est ergo simpliciter errasse, nisi errasse ex intellectus defectu, & erroneo rationis iudicio, & non ex malicia vel peruersitate voluntatis, quòd si in illa hæresi, quòd Filius sit creatura, quę est maxima, etiã quæ obijciatur Origeni, potest quis simpliciter errare: quia nõ stet de ipsa adhuc alia ecclesiæ determinatio, vel per maiorem Scripturarũ dilucidationem certior verificatio, in qua hoc demum fieri non poterit, & si tunc illud Clemens nõ tenebatur sub pœna peccati mortalis, explicita fide credere, quid possumus dicere, obligatũ fuisse Origenẽ credere explicitè, de his in quibus dicitur errasse? Notandum est autem, quòd quia hæresis esse potest, & in verbis malè & inordinatè prolatis, vt dicit Augustinus, & in sensu. Ideò dans Hieronymus modum excusandi, qui in vtroq; errauerit, coniunctim vel diuisim, ex solo intellectus & non voluntatis defectu, dicit, vel minus cautè locutum fuisse, & hoc si in verbis appareat hæresis. vel simpliciter errasse, & hoc si sensus hæreticus sit, à simplici & recta volũtate, sed à debili & errante intellectu prolatus: & benè notanda & pensitanda sunt ista verba Hieronymi, quia in eis vtile & sanum de hæretica pertinacia dogma rectè fundatur.

Pro quarto articulo, quidam dicentes Origenem pœnituisse, allegant plãctum Origenis, sed iste liber Apocryphus reputatur: vt habetur in Decretis 15. di. Ego autem testimonium allego ipsius Hieronymi, quòd pro Apocrypho haberi non potest, qui expressè Origenem de erroribus suis pœnituisse testatur: quod non ideò affero, quia hoc sit necessarium, rationabiliter ad credendam Origenis salutẽ, vt patebit, sequenti articulo, sed quia isti Magistri nunquam clamare destiterunt, Ostendo tibi Origenem errasse, ostendas tu mihi eum pœnituisse: nunquam hoc ostendes, nunquam inuenies scriptum Origenem pœnituisse de his quæ scripsit. Audiant ergo reuerendi Patres, Hieronymum ipsum, cuius authoritate Origenem fulminant, in apologia sua ad Pammachium & Occeanum: in qua se ostendit, doctrinam Origenis non dogma sectatum, postquam Origenis recitauit errores, hæc verba subiungentem. Ipse Origenes in epistola quam scribit ad Fabianum Romanę vrbis episcopum pœnitentiã agit: cur talia scripsit, & causas temeritatis in Ambrosium refert, quòd secreto edita in publicum protulerit: hæc Hieronymus ad verbum. Quid clarius? quid expressius? quomodo iam, aut qua fronte dicere possunt, nusquam inueniri quòd Origenes pœnituerit? Dicam autem, & quia incurrit, quid mihi his diebus cum duob. ex his, qui hanc conclusionẽ damnabant, in simili proposito contigerit. Cùm enim ego vt Origenem de pertinacia defenderem, cuidam multùm insistenti, determinatum ab ecclesia, Origenem pro pertinacia in anima damnatũ. dicerem, ex Græcis habere historijs, Origenis dogmata, post mortem eius, post multos annos fuisse damnata: remisissemq; illum, si libros domi non habebat, ad Episcopum Traguriensem, virum non minus doctrina & moribus, quàm sua dignitate præstantem: apud quem ego Græcum librum videram, in quo de concilijs multa erant aggregata: dixit ille bonus Pater: Quid me ad Græcos remittis, quem scis Græcas literas penitùs ignorare? Petamus, inquit, Latinas: nónne habemus Fasciculum temporum, qui de his rebus elegantissimè tra-

me tractat? Afferatur, dixi ego, iste Fasciculus, quanquam subiunxi. Si mihi quasi hoc Fasciculo supposito, ignem vt hæretico pares, abigam ego protinus, & tuum Fasciculum in malam crucem: neque enim illi vlla fides. Excanduit ille ac si Trinitatem blasphemassem: ne excandescas, inquam, afferatur Fasciculus, nec me quasi solutis fascibus iam velis cedere. Allatus est, & in eo de Origene hæc legimus. Origenes doctor egregius, ac sanctitate vitæ incomparabilis, clarissimus in Ecclesia Dei: & post pauca in fine dicit: Grandis labyrinthus à diuersis texitur de Samsone, Salomone, Traiano, & isto Origene, an videlicet saluati sint an non? quæ quia sine periculo nesciuntur, nec etiam Ecclesia certificata est de his, Domino totaliter cõmittenda sunt: hæc bonus Fasciculus. Quibus lectis, cùm audisset ille de damnatione Origenis, non esse certificatam Ecclesiam, mirum vt expalluit, & apud quem probatissimorũ fasces nihil poterant, potuit tantùm iste Fasciculus, vt sententiam illicò commutârit.

Sequenti die compellans me acriùs quidam alius, manu satis grandem gestans librum: Quomodo, inquit, aut qua omninò via audes tu ab æterno ignis supplicio Origenem defendere: ecce ego tibi ostendam, cui non poteris testimonio contradicere: Qui dicit, Origenem non posse defendi: producas, dixi ego, venerabilis homo, si habes tuos testes: tum inquit ille: Hic est testis quidam magnus, & nomen subiunxit. ego verò nomen volo subticere: cuius hi sunt sermones & prædicationes. Tunc ego: Quos mihi affers sermones, quas nugas? Nugas ille respondit? iam excandescens totus, nugas, inquam, in quibus etiam in ista materia, si de ea habet sermonem (absit enim vt ego similia vnquam legerim) nisi expressissimus aliquis inueniatur error, iam volo tecum Origenis caput Ixionis rota perfringere. Impatiens & iam ille, & bili exæstuans, aperit librum, & legere incipit furens voce altissima. Feria quarta, sermo 11. de Origenistis: tum in persequutione eorum quæ scripta erãt, ad singula verba exclamabat: Hic ne error? & ecce, dum sic ad Stentoris inuidiam vociferatur, hæc legit in libro scripta: Denique Hieronymus sex millia librorum Origenis legisse se fatetur: & dum statim perlecto hoc iterum clamat, hic ne error? hic, inquam, error, & quidẽ magnus, hic apertum mendacium, hic falsitas expressa: & vt compescerem illicò hominem, iubeo afferri epistolas Hieronymi, & statim accurrens ad secũdum librum inuectiuum contra Ruffinum, ostendo ei Hieronymum, Ruffino dicenti, Epiphanium papam iactare se, legisse sex millia librorum Origenis, his verbis respondentem. De sex milibus autem libris quos ab eo lectos esse confingis, quis credet, aut te verum dicere, aut illum potuisse mentiri? si enim Origenes sex millia scripsisset libros, poterat fieri, vt vir eruditus, & ab infantia sacris literis institutus, pro curiositate & scientia legisset aliena: quod verò ille non scripsit, quomodo legere potuit? Numera indicẽ librorum eius, qui in tertio volumine Eusebij, in quo scripsit vitam Pamphili, continentur, & non dico sex millia, sed tertiam partem non reperies: hæc ad verbum Hieronymus. Erubuit ille, & salua fuit res mea.

Sed redeamus iam ad propositum, concludendo, vel cum Ruffino & alijs, quos suprà in primo articulo recitauimus, debemus cõcedere, Origenem nunquã peccasse, vel si cum Hieronymo ipsum peccasse omninò contendimus, sciamus, & cũ ipso nobis concedendũ, Origenẽ peccati sui, proprio ad Romanũ episcopũ libello dato, pœnituisse. Ego autẽ postquam mecũ diligenter perpendi, & examinaui ea, præcipuè quæ ab Eusebio, & Ruffino, & Hieronymo de Origene dicuntur, coniecto Origenẽ diu in perscrutatione scripturarum elaborantem, de multis arduis & principalibus theologiæ quæstionibus, ambiguum fuisse, cùm nõ certè & indubitatè sibi ipse videretur, de illis, ex scripturarum testimonio, posse aliquid asserere. & propter hoc, de multis fidei mysterijs, fortè multa dixisse, inquirendo & disputando, in prioribus suæ ætatis annis, quæ catholica fides non reciperet: propterea Origenem, qui vt ipse dicit, suam ignorantiam non ignorabat, & veritatem illarum quæstionum, se nondum consequutum planè cognoscebat, ante suæ ætatis 40. annum, nunquam à notarijs excipi publicè voluisse, quæ in Ecclesijs prædicabat, vt refert Eusebius. Aduertamus ergo, quòd Eusebius 26. cap. 6. libri Ecclesiasticæ historiæ, scribit Origenem tertio anno Imperij Philippi imperatoris, & sub Fabiano pontifice, cùm iam ipse 40. annum ageret, cœpisse dicta sua etiam literis publicè committere: & aduertamus, quòd suprà 17. capite dicit, quòd sub Vrbano pontifice, cui successit Pontianus, iam ante tempora Fabiani

Origenes conscribendi commentarios in scripturas sanctas initium sumit, compellente se Ambrosio, & multa vi precum obsecrationumq; cogente: qui, inquit Eusebius, maximè dignus videbatur, cui istud impenderetur officij, & cui quicquid arcanum & absconditum, in sacris literis tectum est, panderetur. Ex quibus duobus locis Eusebij, in quibus apparet, quasi cõtradictio, colligitur euidenter, quod vrgente Ambrosio dictauerit quędam, in prioribus annis, antequam veri adhuc aliquid comperisset, ipsi tantùm Ambrosio priuatim communicanda, & non in publicum edenda, vt quæ benè tuta & veritati apostolicę consona non cognoscebat: Ambrosius autem illa secretò edita, in publicum protulit: comperta deinde per Origenem iam sexagenarium, catholica veritate, cœpit iam audacter, quia & catholicè, publicè scribere, & ea quæ ad priuatum Ambrosij vsum scripserat, iam per illum edita fuisse vehementer indoluit, ad quæ, sui purgationem, vt ex verbis Hieronymi & Eusebij coniecto, rei totius seriem, Fabiano Rom. Episcopo scribens, de sua catholica fide, testimonium perhibuit, narrans scilicet, quæ antea ab eo inueniuntur scripta, se non scripsisse vt ederentur, de quibus & ipse dubius erat, catholicáne essent an non catholica, sed Ambrosium illa edidisse: hoc est enim, quod dicit Hieronymus, ipse Origenes, in epistola quam scribit ad Fabianum Romanæ vrbis episcopum, pœnitentiam agit, cur talia scripserit, & causas temeritatis in Ambrosium refert, quòd secretò edita, in publicum protulerit. Eusebius autem narrans quæ scripserit, post 60. annum, postquam librum contra Celsum, & libros 25. Commentariorum in Matthæum, & 20. in prophetas connumerauit, subiungit: Scripsit ad Fabianum Romanę vrbis episcopum, & ad alios quamplurimos ecclesiarum principes, de catholica fide sua. hæc ille. Sit ergo verum quòd ante sexagesimum annum, fuerit de multis fidei mysterijs dubius Origenes, & sit verum, quòd secretò in scriptis multa communicauerit Ambrosio, quæ tunc non firmiter adhærendo, sed dubitatiuè inquirendo opinabatur, nunc à catholicis non recipienda, & ita verum dicat Hieronymus, quòd quæ in multis Origenis libris inueniuntur, etiam nõ catholica Origenis sint, quia verè ab ipso fuerunt dictata, licet non vt credita, & vt quæsita potius, quàm inuenta: & consequenter Origeni, cui catholica fuit postea veritas comperta, culpabiliter non adscribenda, in quibus & multa ab hęreticis fuisse adinuenta, iuxta Ruffinum, pro vero etiam accipere possumus, maximè de hoc ipso conquerente Origene, dum viuebat. Sit ergo verum iuxta Eusebium in ecclesiastica historia, à Hieronymo tanquam vera approbata, Origenem non habere pro suis operibus, id est, in quibus diffinitiuè aliquid & adhæsiuè dicat, nisi quæ post sexagesimum annum scripsit: sitque verum, etiam secundùm Hieronymum de prius scriptis, temerè ab Ambrosio editis, ipsum pœnituisse, & consequenter catholicum mortuum esse, vt non solùm secundùm Ruffinum, Pamphilum, & Eusebium, sed etiam secundùm Hieronymum rationabilius sit credere, ipsum esse saluum, quàm credere ipsum esse damnatum.

Pro quinto articulo dico, hanc propositionem, quantumcunq; aliquis grauiter in vita mortaliter peccet, & constet ipsum mortaliter peccasse, nisi constet de eius finali impœnitentia, temerarium est, verè asserere ipsum esse damnatum. Patet veritas huius propositionis, ex communi sententia omnium doctorum, in dicta propositione consentientium, ex qua propositione infero, duas propositiones correlarias. Prima est hæc: Non propterea quia aliquis in vita mortaliter peccauerit, & nobis non constet, quòd non pœnituerit, iudicandum est: firmiter à nobis, esse illum in inferno patet, quia posito peccato mortali, tantùm non ponitur totum illud, ad quod sequitur damnatio æterna: sed oportet vltra peccatum ponere, & certificari de finali impœnitentia. Nec ego, qui nego firmiter esse credendum, illum esse in inferno, habeo ostendere tibi pœnitentiam illius: sed tu, quia asseris illum esse damnatum, habes certificare de impœnitentia: & pro hoc multum facit dictum Henrici de Hassia, qui in expositione 3. c. libri Genesis, dicit hæc verba formalia: Si ergo argumentum quorundam esset efficax, quo aliquem damnatum esse, sicut de Salomone persuadent, per hoc quod scriptura eius peccatum commemorat, & nullam de iustitia aut pœnitentia eius mentionẽm facit, tunc ita primum hominem ex peccato suo damnatum conuinceretur, sicut primum angelum: hæc Henricus. Nusquam enim habetur mentio de pœnitentia Adam, sed solùm de peccato. Similiter Iudicum 8. legitur de peccato

Gedeon, & non de pœnitentia: & tamen à doctoribus bene creditur, de eius salute. dicere & tu potes, quòd per hoc etiam argumentum, quidam decepti erroneè dicebant, quòd Moyses erat damnatus, quia legebatur peccatum eius in Aquis contradictionis, & de eius pœnitentia nihil habebatur expressum, & tamen dixit Deus Iosuæ: Moyses seruus meus mortuus est.

Secunda propositio correlaria est hæc: Nemo potest esse certus, quòd aliquis sit damnatus ad infernum, nisi hoc habeat ex speciali reuelatione Dei, vel ab his quibus creditur Deus reuelasse. Patet veritas huius, ex præmissis propositionibus, quia nemo potest esse certus de finali pœnitentia, vel de impœnitentia, nisi ille qui nouit secreta cordis, & cui ille uoluit reuelare, cùm enim nullus de statu alicuius ita sit certus, sicut ipsemet de se: quia, quæ sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est, vt dicitur 1. ad Cor. 2. &, De seipso homo non potest esse certus, vtrum sit dignus odio vel amore: vt dicit Ecclesiastes 9. quantò magis, non poterit esse certus de alio, nisi de hoc habeat specialem reuelationem. Ex hac autem propositione principali, cum suis correlarijs, infero ad propositum meæ cõclusionis, quòd dato etiã, quòd Origenes in illis erroribus errando peccauerit mortaliter, tamen cùm incerti sumus de eius finali impœnitentia, vel pœnitentia, asserere ipsum esse damnatum, temerarium est omnino iudiciũ, & reijciendum. Cùm ergo nec de salute possumus esse certi, nec de damnatione, pium est tamen, & valde rationabile, credere vt dixi ego, quòd Deus eum saluauerit hominem, talis ac tantæ scientiæ, de quo Hieronymus in præfatione Cantici canticorum, Cùm in cæteris omnes alios superauerit, in hoc seipsum superauit: & de ipso illud verificatur. Introduxit me rex in cubiculum suum: & alibi imitari volens ex parte Origenem, quem post Apostolos ecclesiarum magistrum, nemo nisi imperitus negat. & alibi: Origenes tanto Scripturarũ labore sudauit, vt iustè Adamantij nomen acceperit: & post quædam hæc subiungit: Quis vnquam tanta legere potest, quanta ipse conscripserit? & pro hoc sudore, quid accepit præmij? Damnatur à Demetrio episcopo, exceptis Palæstinæ & Arabiæ & Phœnicis, atq; Achaiæ sacerdotibus, in damnationem eius consentit vrbs Roma ipsa, cõtra hunc Senatum cogit, non propter dogmatum nouitatem, non propter hæresim (vt nunc aduersus eum rabidi canes falsò simulant) sed quia gloriam eloquentiæ eius & scientiæ, ferre non poterant. Hoc quare scripserim, & ad pauperis lucernæ igniculum cito, sed non cauto sermone dictauerim, potestis intelligere, si Epicuros & Aristippos cogitetis. hæc Hieronymus ad verbum. Quæ verba, singula quæso, ô ingeniose lector, diligenter attende: & ex eis, ea per te intelligas, quæ ego non exprimo. In præfatione autem Hebraicarum quæstionum, de eodem loquens Origene: sic inquit: Hoc vnum dico, quòd vellem cum inuidia nominis eius, habere etiam scientiam Scripturarum, flocci pendens imagines vmbrasq; laruarum, quarum naturæ esse dicitur terrere paruulos, & in angulis garrire tenebrosis.

Præterea quæ de eodem Hieronymus prædicat, quòd auaritiam calcauit, quòd castrauit se zelo Dei, licet nõ secundùm scientiam, quòd in explanatione Scripturę diebus sudauit, & noctibus, quam qui dilucidant, vitam æternam habebunt, vt inquit Sapiens: & vt scribitur ad Vigilantium: Prophetarũ obscura disseruit, & tam noui quàm veteris Testamenti reuelauit maxima sacramenta. Prætereo quòd non solùm martyris fuit filius, sed & ipse parum à martyrij merito abfuit: nam dicit Eusebius, quòd & adhuc puerulus, in tantum ardorem capessendi martyrij exarserat, vt spontè se periculis ingereret: & tempore deinde Decianæ persequutionis, nouas cruces, noua pœnarum genera, ac seculis omnibus inaudita tormenta pertulit, Ita vt mille mortibus (inquit Eusebius) vexatus sit, ne tantum vna ei, quam exoptabat accideret persecutore summo studio hoc agente, vt nec interitus præstaretur, nec pœna cessaret. Videte quàm parum absit à laude martyrij, quàm plurimi eius discipuli, ipso duce & cohortatore sunt consequnti, parum, dico iterum profectò abfuit à laude martyrij, imò meritum quasi æquale meritus est. Nam dicit & Augustinus in libro de Bono coniugali: Non est impar meritum martyrij in Ioanne, qui passus nõ est, & in Petro qui passus est. Nota bene hæc verba Augustini: vnde sicut Ioannes licet non transitet per gladium, tamen paratus fuit sustinere martyrium, quando fuit missus in feruentis olei dolium: ita & Origenes, licet mortem martyrio non subierit, tamẽ paratus fuit, imò

n audiui-

audiuimus illam subire, & tot passus est tormenta, vt dicit Eusebius, vt mille mortes pro vna subierit: & hoc est quod dicit Bernardus in sermone sanctorum Martyrum, quòd est triplex martyriũ: martyrium volũtatis tantum, martyriũ operis tantũ, martyrium operis & volũtatis. Martyriũ voluntatis tantũ, passus est Ioannes Euangelista: cui dictum est & germano eius, Matthæi 20. calicem meum bibetis? Vnde Cyprianus in seruis Dei, apud quos cogitatur martyrium, & mente concipitur, animus ad bonum deditus, iudice Deo coronatur. Aliud est enim martyrium deesse animo, aliud animũ deesse martyrio. Si ergo martyrio Origenis animus nunquam defuit, & mille mortes pro vna subijt, quomodo à iudice Deo coronatum, non credamus? si non mentitur martyr Cyprianus. & si damnatus est, quis quæso ad gehennæ mortem cum damnauit? an Christus Iesus, pro quo toties ipse mori voluit? quin potius sicut dicit de ipso Cypriano Augustinus, quòd sanguis martyrij, in eo omnem hæreseos maculam abluit: ita & de Origene effusum ab eo, non tam supra terram extrinsecùs, quàm super zelo Dei & charitate ardentem cœlestem animam suam, intrinsecùs martyrij sanguinem omnem, hæreseos maculam abluisse piè credamus: dicẽtes cum Dauide, beatus Origenes, qui & si aliquando in concilio etrannium abijt, in via tamen peccatorũ, per impœnitentiam non stetit, & in cathedra pestilentiæ, per pertinaciam nunquam sedit: sed in lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditatus est die ac nocte: Beatus Origenes, cui remissæ sunt iniquitates, per baptismum, & eius tecta sunt peccata per pœnitentiam, & cui non imputauit Dominus peccatum propter martyrium.

Deniq; talem ac tantum virum, etiam si aliquando ex ingenij defectu, & non ex aliqua voluntatis malitia, in fidei mysterijs errauerit, credamus à Domino, in suis nouissimis non fuisse derelictum, sed potius visitatione suæ clementissimæ misericordiæ, & de secretis fidei, si in aliquibus errabat, illuminatum, ab erronea ad salutarem viam reuocatum fuisse. Et hoc ego intellexi in breui responsione mea, cùm aliàs dixi, ex quo non innenitur fuisse pertinax, verisimile est credere, quòd Deus eum saluauerit, id est, visitando eum visitatione, quam dixi in statu salutis digno clementissimè collocârit, & de secretis fidei, in quibus errabat, ipsum illuminans, ad salutarem de illis pœnitentiam aduocauerit. Quod vtrum fuerit an non fuerit, scire certitudinaliter nemo potest, nisi fuerit ei desuper reuelatum: sed ita fuisse potius, quàm non fuisse credere, consideranti acta & vitam Origenis, magis consonum videtur, & sic rationabilius: nam & rationabiliter in dubijs, fauorabiliori parti semper est adhærendum. Et hæc sint dicta, vt quæ valere possint, quando de ipsa Origenis pœnitentia non constaret, de qua tamen constare ex beatissimi Hieronymi testimonio, suprà in præcedentibus apertissimè ostendimus.

Pro sexto articulo dico, quòd non videtur credendum, quòd Ecclesia vnquam determinauerit, animã Origenis ad inferos esse damnatã. Veritatem huius propositionis probo duabus rationibus: prima ratio est hæc: De illo cuius altera vel altera pars, determinari certitudinaliter nisi temerariè non potest, non debet credi factã esse determinationẽ ab Ecclesia: Sed de hoc quæsito, vtrum Origenes saluus sit, an damnatus? determinari altera pars, nisi temerè non potest, saltem absq; reuelatione speciali Dei: Ergo cùm de tali reuelatione non constet, non debet credi, de hoc factam esse ab Ecclesia determinationem. Maior est nota, & oppositum eius esset iniuriosum Ecclesiæ, credere, scilicet quòd aliquid ab ea possit inconsultè & temerè iudicari. Minor patet ex supradictis articulis, confirmatur, quia certificari non poterat Ecclesia, de damnatione Origenis, nisi per specialem reuelationẽ à Deo factam: sed de tali reuelatione, quòd fuerit facta, nusquam habetur mentio, ergo, &c. Secunda ratio est hæc, quia si quid est, quod persuadeat ecclesiã determinasse de damnatione Origenis, sunt quidam textus Decretorũ, qui hoc videntur sonare, grosso eos modo interpretantibus, qui tamen cùm rectè examinãtur, contra eos potiùs, quàm pro ipsis faciunt: sunt autẽ textus quos afferunt fermè isti. Primò quòd di. 15. c. Sancta Romana ecclesia, sicut scribit per Gelasium papam. Item, Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus: reliqua autem omnia cum authore suo dicimus esse tenenda. Et 24. q. 3. c. Sané. Item, si ad tempora Theophili sanctæ memoriæ, vel superius aliquis recurrerit, & Origenem inuenerit post mortem anathematizatum, quod etiã in eo facit, & vestra sanctitas. Et Iulius religiosissimus antiquioris Romæ,

Romæ, & glo.ibi. Cùm iste damnatus fuerit, nónne & eius scripta, vtiq; extra. de hæreticis.ca.fraternitatis.ibi autem sic scribitur: Cùm Celestinus atq; Pelagius, in Ephesina synodo sint damnati, quomodo poterunt illorum capitula recipi, quorum damnantur authores? ex istis authoritatibus credunt aliqui, conuinci damnationem animæ Origenis, ad inferos.

Ego autem dico, nihil plus haberi per præmissa, nisi quòd Ecclesia, & opiniones, & dogmata Origeni attributa, vt hæretica damnat, & ipsum sicut dogmatizantem damnat, & detestatur: de damnatione animæ eius, aut salute nihil penitus intendens, & quòd hoc sit verum patet multis rationibus. Primò, quia ad Ecclesiam non pertinet damnare animam alicuius aut saluare, quia ad illum attinet solummodo, qui iudex est viuorum & mortuorum: quare ridiculum est si in decretis legitur: Damnamus Origenem: exponere, id est, animam eius damnamus, damnatione infernali: & patet etiam euidenter, ex modo loquēdi ipsius Gelasij, qui dicit, reliqua opuscula eius, cum authore suo dicimus renuenda. hoc enim verbum renuere, nullo modo importare potest, id quod ipsi intendunt, sed nihil aliud intendit Papa, nisi hoc, quod scilicet nō acceptantur opuscula eius, vt Autētica in Ecclesia. nec ipse similiter vt probatus Doctor, & cuius dictis sit credendum, in Ecclesia recipitur. quod si etiam Papa nō solùm dixisset, Renuimus: sed etiam damnamus, nihil esset pro eis, quia sic etiam solemus dicere: in hoc Scotus damnat Thomam, Herueus Scotum, & sic de reliquis: in quibus semper loquutionibus, de damnatione doctrinæ, & non animæ ex ipso vsitato & proprio loquendi modo, debemus intelligere.

Secundò arguo contra eos ex glosa, quam ipsi allegant, quæ dicit: Si ipse damnatus, nónne & eius scripta? quæro ergo ab istis, si fiet hæc consequentia: Ipse Origenes est damnatus, ergo & eius scripta damnata. quomodo in antecedente capitur si damnatus, si sic capitur, id est, in sua doctrina non approbatus, & vt dogmatistes non acceptatus, habeo propositū: si autem intelligatur, damnatus in anima sua infernali damnatione, tunc nihil valet consequentia. Possibile enim est multos doctores, quorum scripta catholica sunt, & pro catholicis quotidiè leguntur esse in inferno, quia stat aliquem in fide nihil errare, sed rectè sentire de omnibus articulis, & tamen esse in alio peccato mortali, & in illo decedere: & omnino impertinens est damnatio animæ, ad damnationem doctrinæ. Quia illa attenditur penes malitiam voluntatis, ista autem, penes defectū intellectus. quare nec valet: Iste est in paradiso. ergo dicta eius sunt catholica. Nam & Papias est in paradiso, & Irenæus, & Victorinus, & Cyprianus, & multi alij, quorum tamen dicta, in multis, quæ nunquam reuocasse leguntur, vt hæretica reprobantur. Confirmo hoc, ex dicto illo, ad quem se refert glosa de hæreticis, Extra. c. fraternitatis. vbi dicitur: Si Celestinus atq; Pelagius in Ephesina synodo sunt damnati, quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnantur authores? certum est autem, quòd in illa synodo, Celestinus & Pelagius non fuerunt damnati, in se, id est, in anima sua, sed in sua doctrina, tum quia aliter, vt dictū est suprà, damnare homines Ecclesia nec cōsueuit, nec potest: tum quia de eo debemus intelligere sententiatū, de quo prius est quæsitum & disputatum: sed in illa synodo, vt ex actis Concilij patet, nō fuit quæstio: Vtrum animæ Celestini & Pelagij essent in paradiso vel in inferno? sed an dicta eorum, & dogmata essent catholica an non catholica? quare & de hoc, id est, de eorum dogmatum veritate, & de authorum ipsorum, vt sic dogmatizantium, approbatione, vel reprobatione, debemus intelligere sententiatum.

Tertiò, stultum est dicere, quòd Ecclesia determinauerit Origenis animam esse damnatam: quia non sicut consueuit Ecclesia Canonizare aliquos, ita etiam consueuit damnare, id est, sententialiter decernere, quòd sint in inferno. Et ratio quare hoc consueuerit, & non illud, est, quia ad decernendum, quòd aliquis sit saluus, oportet nos certificari, quòd ille decesserit in gratia, cuius rei indicia, licet tamen non certa habere possumus, non ex his quæ egit in vita (quia illa non sufficiunt, ex quo, dum est in via semper merendi & demerendi est locus, & mutandi se de vno proposito ad aliud) sed habemus signa post mortem vt sunt miracula, vel aliquid simile. Tale autem aliquod signum, ex quo damnationem alicuius conuincamus, post mortem alicuius habere, quòd possumus non est facilè inuenire, imò sine dubio haberi aliud signum non potest, nisi specialis de hoc reuelatio, quæ si cōtingeret, vel contigisset, profectò

ſicut Eccleſia, cùm aliquem canonizat de miraculis ſuis teſtatur, & de alijs propter quæ mota eſt ad canonizationem, ita etiam, cùm aliquem damnaret, ſpecialis reuelationis de hoc factæ, mentionem faceret, ne temerè aut inconſultè ſic videret decreuiſſe: quòd tamen de Origene nuſquam narrat eccleſia. Debemus ergo intelligere, damnatum Origenem ab Eccleſia eo modo, quo ex his quæ de eo narrat, & teſtatur, videtur veniſſe damnandus: ſed de eo nihil aliud narratur, niſi quòd errauerit in myſterijs fidei, & ad hunc errorem non ſequitur abſoluta damnatio Origenis in ſe, ſed ſolùm in ſcriptis, & in doctrina ſua, vt patet ex præcedentibus: & ſic debemus ipſum iudicare damnatum ab Eccleſia & non aliter: poſtquam & pertinacem nō fuiſſe eum, contra Eccleſiæ determinationem, in illis opinionibus ſcimus, quia concilia in quib. damnatæ fuerunt illæ opiniones, fuerunt multò poſt mortem Origenis, vt patet ex hiſtorijs Græcis & Latinis: & an impœnitens etiam illarum fuerit, ſcire nullo modo poſſumus, imò vel non ſcripſiſſe illa, vel ſi ſcripſit, pœnituiſſe, ex Hieronymo ſuprà probauimus.

Pro ſeptimo articulo dico, iſtam propoſitionem, quòd non tenetur ſecundùm doctrinam ſancti Thomæ, quilibet fidelis de neceſſitate fidei credere, illum eſſe in inferno, quem eccleſia iudicauit & ſentētiauit eſſe in inferno. Veritas propoſitionis ſic deducitur, quia tanta eſt fides adhibenda eccleſiæ in damnatione alicuius, quanta eſt adhibenda in canonizatione ſanctorum: ſed dicit Thomas vltimo articulo quolibeti noni: Quòd ſanctos canonizatos ab eccleſia, non tenemur de neceſſitate fidei credere eſſe in gloria, ſed ſolùm de pietate fidei: ergo, & damnatos ab eccleſia non tenemur neceſſariò credere eſſe in inferno, ſed ſolùm piè ſic eſt credendum. Fundamentum autē Thomæ eſt, quia in his tantùm tenemur de neceſſitate ſalutis eccleſiæ credere, quæ ad ſubſtantiam fidei pertinent: quia in illis, ſpiritus adueniens, docet eam omnem veritatem. Vtrum autem anima huius vel illius ſit in inferno, vel in paradyſo, nihil attinet ad ſubſtantiam fidei: ſed tamen quia honor, quem ſanctis exhibemus, quædam profeſſio fidei eſt, qua ſanctorum gloriam credimus, ideò, licet de neceſſitate ſalutis, ad hoc non teneamur, piè tamen ſic eſt credendum. Ex hac propoſitione infero, ad propoſitum meæ concluſionis, quòd etiam ſi Eccleſia determinaſſet Origenem eſſe damnatū, adhuc de neceſſitate fidei catholicæ non tenemur, aſſentire quòd ita ſit. Ex quo patet, quòd etiam ſi verum eſſet, quod ipſi contra me adducunt, quòd ſcilicet Eccleſia, oppoſitum concluſionis meæ determinaſſet, adhuc malè ab eis iudicatum fuiſſet, quòd cōcluſio mea hæreſim ſaperet. Videant ergo iſti Magiſtri, quòd non rectè adhuc, ſi etiam ſint vera, quæ ipſi contra me adducunt, eſt determinatum ab eis, contra meam concluſionem, & caueant ne noua credenda, fidelibus pro ſua authoritate inſtituant, & ea eſſe de fide determinent: audiantq́; illam prohibitionem Domini, Deuteronomij quarto: Non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis. quod dictum non ſolùm damnat iſtos, qui authoritate ſua, noua credenda prioribus ſupperaddant, ſed quia etiam catholicam veritatem, pro hæretica refellunt.

VIII

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE LIBERTATE credendi diſputatio.

Sicut nullus præciſè, ſic opinatur, quia vult ſic opinari: ita nullus credit, ſic eſſe verum præciſè, quia vult ſic credere. Ex hac cōcluſione correlariè infero iſtam. Non eſt in libera poteſtate hominis credere articulum fidei eſſe verum, quando ſibi placet, & credere eum non eſſe verum, quando ſibi placet. Iudicauerunt iſti Magiſtri, quòd propoſitio cum ſuo correlario eſſet erronea & hæreſim ſapiens: ego autem reputo, concluſionem principalem eſſe, non ſolùm catholicam, ſed veriſſimam, & longè veriorem ſua oppoſita: & idē dico de correlario ſanè intellecto, cuius ſenſus, ſi ſecundùm mentem meam accipitur, non eſt aliter accipiendus, quàm vt ſequitur ex principali concluſione, cuius ponitur eſſe correlarium. Quòd autem concluſio non ſolùm ſit catholica, ſed etiam ſit veriſſima patet: nam pro prima eius parte, quę eſt, quòd nullus opinatur aliquid ſic eſſe præciſè, quia vult ſic opinari, eſt Ariſtoteles, ſecundo de Anima textu Commenti 253. vbi Ariſtoteles ponit differentiam, inter imaginationem & opinionem. & hæc Ariſtotelis ſententia, non ſolùm non eſt reprobata, ſed imò ab omnibus noſtris Theologis vnanimiter approbata. Secunda autē pars concluſionis,

quæ

quæ eſt: Quòd nullus credit aliquid eſſe præciſè verum, quia vult credere id eſſe verum, eſt Auguſtini in pluribus locis, qui hoc ſæpiùs dicit: Quòd nō poteſt aliquis credere ex libero arbitrio, id eſt, ex mero imperio volūtatis, ſine rationis perſuaſione aut motiuo: & totam concluſionem meam, in qua ſummariè tenetur iſta opinio, quòd propoſita aliqua propoſitione dubia, ad hoc, quòd aliquis eam credat vel diſcredat, non ſufficit mera apprehenſio terminorum, & merum imperium voluntatis.

Tenent Petrus de Alliaco, Henricus Haeta, & Henricus de Haſſia, & quando ego fui Pariſijs, tenebat ferè tota vniuerſitas Pariſienſis, cùm pluresq; etiam catholici doctores, ita habent pro vera, vt ſuam oppoſitam habeant pro impoſſibili, Imò ego, adhuc non legi doctorem contradicentem huic opinioni. Correlatia autē propoſitio, non aliter eſt intelligenda & accipienda, quàm cum reſtrictione vel determinatione poſita: in antecedente ſic videlicet, quòd nō eſt in libera poteſtate volūtatis, credere articulum fidei eſſe verum, quandocunq; placet, & credere eum eſſe falſum quando placet, ita quòd nō præciſè ex eo quòd volūtati placet, vt intellectus credat, ipſe credit, nec talis intellectus vnius propoſitionis, per aliam ei cōcatenatam ēſt inuſitatus: imò in Scriptura ſacra, ſæpè ſumitur intellectus literæ, per præcedentia vel ſequentia: quòd maximè in caſu noſtro debet fieri, quia ergo hoc dictum, non eſt in poteſtate noſtra, &c. Non pono, tanquam dictum per ſe, & concluſionem ſeparatam, ſed pono tanquàm correlatiam ex præcedenti: quòd ſi non placet eis accipere intellectū præſentis correlariæ, ex ſua principali, cui ipſa annectitur, & cōcatenatur, attendāt, quòd dupliciter dicitur, aliquid eſſe in libertate, vel in libera poteſtate voluntatis. Vno modo: Quia poſita apprehenſione in intellectu, nullo alio actu intellectus requiſito, in poteſtate Imperatiua voluntatis ſit, ponere actum illum, & ſic negatur in hac concluſione, quòd actus credendi, in libera eſt poteſtate hominis, nec oportet omnē actum præcepti, aut meritorium, vel demeritorium taliter eſſe in poteſtate hominis, ad credendum enim nō ſufficit, apprehenſio terminorū articuli, ſed vltrà requiritur perſuaſio, aut aliqua ratio probabilis, vt allegatum eſt ex Auguſtino. Alio modo aliquid dicitur eſſe in libera poteſtate voluntatis, quia omnib. alijs poſitis, quæ requiruntur ad hoc, quòd ille actus ſit, poteſt voluntas illum ponere in eſſe, & non ponere: nec ad iſtum actū neceſſitatur volūtas, etiā quibuſcunq; alijs poſitis: & hoc modo actus credendi articulū, eſt in libera poteſtate voluntaris: iſte eſt intellectus correlariæ propoſitionis, & ex dictis poteſt quilibet, qui habet intellectum, cognoſcere, quòd non benè iſti Magiſtri abſolutè dixerunt, illam eſſe erroneam & hæreſim ſapere.

Quod autem probabilis rationabiliſq; ſit opinio illorum doctorum, quos ego ſequor, qui ſcilicet dicunt, ad cauſandum aſſenſum fidei, non ſufficit ſola apprehenſio terminorum, cum imperio voluntatis, poteſt euidenter patere, nō ſolùm authoritate Auguſtini, multis, vt dixi, hoc in locis affirmantis, ſed etiā efficaciſſimis rationibus. & primò arguitur ſic: Nō eſt in libera poteſtate hominis, opinari ſic vel ſic eſſe cùm vult: ergo non eſt in libera poteſtate hominis, credere ſic vel ſic eſſe cùm vult, patet conſequētia. Quia, ſi de quo magis videtur in eſſe, & nō in eſt, ergo, &c. ſed minus eſt adhærere alicui, cum formidine ad oppoſitum, quàm ſine formidine: ergo antecedens eſt expreſſum ab Ariſtotele, in 2. de Anima textu commenti. 153. & patet per experientiā. quia quilibet in ſe experitur, quòd oblata ei propoſitione dubia, ſi eſt ei merè dubia ad neutram partem opinandam per aſſenſum inclinatur, donec ei noua ſuperuenerit apparentia, vel per ſyllogiſticam rationem, vel per intuitiuam notitiam, vel per teſtimonium multorum, vel per authoritatem dicentis, vel aliud ſimile.

Secundò, ſic arguitur: Non eſt in poteſtate hominis libera, facere apparere aliquid ſuo intellectui eſſe verum, & facere apparere non eſſe verum: ergo, nō eſt in poteſtate hominis, ſic vel ſic credere eſſe, vel non eſſe verum: tenetur conſequentia: quia eſt contradictio, aliquem credere aliquid, & aſſentiri illi, & illud ei non apparere eſſe verum. Aſſumptum probatur, quia hoc vel hoc apparere, tale vel tale intellectui, eſt hoc vel hoc taliter vel taliter repræſentari intellectui: & hoc non poteſt dependere ex imperio voluntatis, quia hoc præcedit actum voluntatis. Confirmatur, quia hoc apparere tale intellectui eſt, quia obiectum, quod repræſentatur eſt tale. & euidētia, vel aliud quicquid ſit illud, quod id facit credibile, vel non credibile, eſt tale & intellectus eſt talis, ſed facere obiectum eſſe tale, vel intellectum eſſe talem, non eſt in arbitrio voluntatis.

luntatis. Ego, rem talem vel talem apparere intellectui non est in imperio voluntatis.

Tertiò, sic arguitur: Quotiescunq; est aliqua potẽtia merè neutra & indifferens, ad duos actus secundos oppositos, non potest exire in aliquem illorum, nisi determinetur prius, per aliquid, quòd sit actus primus, vel se habeat loco actus primi, respectu alterius illorũ actuum secundorũ: sed ita est, quòd intellectus est potentia merè neutra, & indifferens ad specificationẽ alicuius actus sui secundi: ergo ad nullam talẽ specificationẽ, poterit determinari, nisi a dueniẽte aliquo alio, quòd sit vel actus primus vel se habens loco actus primi; respectu talis determinationis. Tunc sub ista ratione assumo, istam consequentiam: Merus actus voluntaris, non potest se habere, vt actus primus, respectu specificationis actuum intellectus: ergo, per imperium solùm volũtatis, non poterit intellectus determinari ad talem specificationem. Nota est consequentia ex præassumpta ratione, & antecedens patet, ex communi sententia omniũ Doctorum in hoc consentientium. Quòd licet actus intellectus, quo ad exercitium, dependeat à voluntate, non tamen quod ad specificationem. His sic perceptis, arguo sic ad propositum. Actus, qui est assentire, & actus qui est dissentire, sunt actus habentes rationes specificas oppositas: ergo, ad assensum vel non assensum, non poterit determinari intellectus, per imperium voluntatis. Ergo, ad hoc, quòd aliquis per intellectum credat articulum fidei esse verum, vel nõ credat, non est per hoc præcisè, quia sic vult, vel non vult credere, sed ex aliquo alio, intellectum ex se neutrũ, ad talis actus specificationem determinante.

Quartò, sic arguitur: Ad illud credendum, non determinatur homo præcisè, per actum voluntatis: de quo interrogatus, cur illud crediderit, non assignabit præcisum actum voluntaris: sed ita est, quòd interrogatus aliquis, cur credat potius Christianæ fidei, quàm fidei Mahumetensium? non assignabit præcisè actum voluntatis: ergo nõ per præcisum actum voluntaris, inclinatus est ille ad credendum: quòd autẽ non assignetur merus actus voluntatis, patet ex experientia, & ex dictis nostrorum Theologorum, à quibus communiter illa octo allegantur, cur euangelio debeamus credere: Scilicet pronunciatio prophetica, Scripturarum concordia, authoritas scribentium, rationabilitas contentorum, irrationabilitas contentorum, irrationabilitas singulorum errorum, Ecclesiæ stabilitas, miraculorum claritas.

Quintò, sic arguitur: Quotiescunq; aliqui duo determinantur ad credendũ opposita, & quilibet illorum præcisè per hoc determinatur, quia vult sic determinari, indifferente ad hoc omnino iudicio vel suasione rationis, nõ potest dici, quòd rationabilius iste moueatur ad credendum quàm econtrà: sed datis duobus, quorum alter vult credere A esse verum, & alter nõ vult credere, est dicere, hunc vel illum velle rationabilius, & aliũ irrationabilius: ergo illi, ad sic vel sic velle, non determinantur, quia præcisè sic volunt. Maior huius rationis est nota, quia vt inquit Albertus in 3. de Anima: cùm voluntas sic agit præcisè: quia vult sic agere: assimilatur tyranno, in cuius actione non quæritur ratio acti, quia ipsius agere, non est secundùm rationem agere, sed agere pro libito. Minor est manifesta: Quia quotidie dicimus Mahumetistas vel Iudæos irrationabiliter in hoc agere, quòd nõ credunt, & nos rationabiliter, quia credimus: quòd si causa præcisa, quare ego crederem, ille non crederet esse præcisè, quia ego vellem, ille non vellet, vterq; esset actus tyrannicus voluntaris, & in neutro appareret maior vel minor rationabilitas, imò & in neutro rationabilitas, sed mera potestas, & imperium tyrannicum voluntatis. Et ex dictis in isto argumento, patebit istis Magistris, intellectus breuium verborum, quæ dixi in responsione mea, de actu tyrannico voluntatis. Multæ aliæ possent & pro ista opinione rationes adduci: sed non est propositi mei, hîc tractare istas materias, & propositas quæstiones discutere, sed solùm ostendere determinationem, conclusiones meas non esse hæreticas.

Et licet pro defensione conclusionis meæ ista sufficiant, volo tamen & hoc dicere, quòd fuit etiam aliquis Doctor, cuius ego, vt de me fatear damnationẽ in hoc articulo adhuc nusquã legi, qui simpliciter tenuit, quòd actus credẽdi non esset liber: hoc enim asseruit tenuit Robertus Holcoth subtilissimus Doctor, ordinis Prædicatorum, in suo primo sententiarum. Et cùm arguitur, quòd sequeretur actum credendi vel nõ credendi, non esse meritorium aut demeritorium, dicit: Hanc obiectionem nullã esse & friuolam: quia non ideò aliquis actus est meritorius, quia liber, sed quia conformis est ali-

est alicui legi, pollicenti præmiũ pro eodẽ actu, ipsi facienti vel alteri: & cõsequenter dicit: Actum credendi, non ideò esse meritorium, quia liber, sed quia cõformis est legi diuinæ, quæ pollicetur tale præmium, scilicet vitã æternam cuilibet credenti. Posse autem Deum hanc legem mutare, & statuere, quòd quicunq; cras ceciderit super lapidem angularem, ex improuiso sit saluus: & tunc casus ille esset meritorius vitæ æternæ, quia actus nostri non ideò sunt meritorij, quia liberi, sed quia à Deo acceptantur ad vitam æternam, qui Deus ita potest acceptare actus naturales, sicut actus voluntarios: & sic videtur acceptasse mortem innocentium ad vitam æternam, in quibus nullus fuit vsus liberi arbitrij: nec sic faciendo Deus irrationabiliter facit, quia sua voluntas est sufficiens ratio eorum omnium, quæ statuit vel ordinat.

Vnde concludit Holcoth: Quòd si capiamus credere, pro eo quod est cum assensu firmo adhærere, his de quorũ veritate non constat nobis, nisi ex testimonio aliorũ (iuxta quem modum definit Augustinus in Omelia super Ioannem dicens: Quid est fides, nisi credere quod non vides?) Quòd talis actus credendi, non est in libera potestate hominis: si autem capiatur credere, pro eo quod est assentiri quibuscunq; reuelatis à Deo, & testificatis per miracula, & velle viuere, & operari secundùm ea, tùm quia hoc credere includit, tàm actum intellectus, quàm voluntatis, concedit deo quod est liberum: iuxta quem modum definiens Augustinus in Omelia super Ioannem, dicit: Credere in Deum, est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere, & suis membris incorporari, & de hac credulitate dictum est: Credidit Abraham Deo & reputatum est ei ad iustitiam. De prima autẽ dicitur: Dæmones credunt, & contremiscunt: prima est meritoria, secunda nõ est meritoria. Et cùm dicitur: Quòd fides non est nisi in volentibus, dicit Holcoth: Quod est intelligendum de fide formata, iuxta hunc secundum modum, quæ est fides operans per dilectionem: non autem de fide primo modo accepta, quia per miracula visa, vult ipse posse fidelem necessitari ad credendum: quam opinionem ego non credo esse veram: & post quæsitum suum, idem doctor reexaminando nonnullas suas opiniones, dicit: Quòd licet stante euidentia in ratione, quòd aliquid nõ sit credendum, voluntas necessitetur ad credendum, tamẽ quia sic necessitatus, fuit sibijpsi causa talis necessitatis, ideò imputatur ei ad peccatum. Dicit autem fuisse sibi causam, quia obmisit considerare & perscrutari diligenter, & discutere illa, quæ sibi falsam fecerunt euidentiam, quod si fecisset, non sic apparuisset esse intellectui, sed aliter, & ideò concludit: Quòd cùm quis malè credit, aut discredit, suum primum peccatum est negligẽtiæ. hæc est opinio Roberti Holcoth de Libertate credendi, quæ nunquam mihi apparuit bona vel probabilis. Considerent autem isti patres, an & istum Doctorem simul cum Durando, Henrico, & alijs pro hæretico ab ecclesia anathematizent?

IX *IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE ACCIDENtibus in sacramento, disputatio.*

Qui dixerit, Accidens existere non posse, nisi inexistat Eucharistia, poterit sacramentum tenere, etiam tenendo, panis substantiam non remanere. Hanc quidem conclusionem non dixerunt isti Magistri esse hæreticam, vel hæresim sapere, sed solùm esse erroneam: cuius opinionis suæ, si rationes aliquas attulissent, possem ego illis aut credere aut respondere, sed ipsi nec in huius, nec in aliarum conclusionum damnatione, vllas adduxerunt rationes, quas ego viderim. Dico autem pro declaratione conclusionis, quòd per hanc conclusionem, non intendo cathegoricè & absolutè dicere: Accidens nõ posse esse sine subiecto, aut in sacramento de facto esse in subiecto, imò cùm Ecclesia firmiter teneo, quòd accidentia sacramentalia, de facto sint sine subiecto, sed dico: Quòd ille qui diceret, accidentia non posse esse sine subiecto, & teneret cum Thoma, distinctionem realem existentiæ panis ab essentia, posset dicere, non repugnare diuinæ omnipotentiæ, saluare existentiam panis sine essentia eius: Sicut actũ tàm substantialem quàm accidentalem conseruat Deus, sine sua potentia, & consequenter in isto esse panis, subiectare accidentia, nõ manente substantia panis: ad quæ quidem accidẽtia, habere posset corpus Christi præsentiam realem, sicut & nunc habet ad accidentia, quæ in nullo subiectata sunt.

Et quicquid sit de sacramento Eucharistiæ de facto instituto à Christo, & ab Ecclesia cre-

ſia credito, in quo concorditer tenetur, quòd nihil panis remanet, adeò quòd ſua eius productio eſſet creatio, tamē tenendo prædictam opinionem Thomæ, de distinctione reali eſſentiæ ab exiſtentia, & capiendo ſacramentum Euchariſtiæ ampliatiuè, ad id, quod eſt, vel poteſt eſſe, vt capitur in concluſione mea, quæ eſt modalis, diuiſa, nō ſolùm præſens cōcluſio eſt probabilis & nō erronea, imò erroneum eſt dicere, quòd non poſſit eſſe aliquod Euchariſtiæ ſacramentum, in quo accidentia eſſent in ſubiecto. Neſcio, per quam logicam viderunt iſti Magiſtri damnari vnam diuiſam de poſſibili, propter falſitatem vnius de ineſſe, ex eiſdem terminis conſtitutæ, mirorq; quòd neſciant, quòd eſt fallacia conſequentis, arguendo à minus amplo, ad magis amplū, cum deſtructione magis ampli: ac ſi quis diceret: Nullus homo eſt in domo: ergo, Nullus homo poteſt eſſe in domo. Similiter enim arguunt ipſi in damnatione huius propoſitionis, in nullo ſacramento Euchariſtiæ, quod de facto exiſtit, vel de facto eſt inſtitutum à Chriſto, accidentia ſunt in ſubiecto: igitur in nullo ſacramento, quod eſt, vel poteſt eſſe, aut inſtitui à Chriſto, accidentia poſſunt eſſe, ſine ſubiecto.

Ex dictis patet, quàm malè cōcluſio præſens de poſſibili, damnata ſit pro erronea, ab iſtis patribus, qui debent meminiſſe, quòd fuerint etiam ex catholicis doctoribus, qui tenerent de facto, Accidentia in ſacramento altaris, ſubiectari in exiſtentia ſubſtantiæ remanentis. Eſt enim vna via theologorum, vt refert Petrus de Palude, in 4. di. 12. q. 3. qui dicunt, quòd ſicut qualitas hîc remanet naturaliter, quia remanet ſuū immediatum ſubiectum, quòd eſt quantitas, licet tollatur ſuum remotum, quod eſt ſubſtantia: & ſic ipſa qualitas non ſubſiſtit, ſed inhæret. ſic etiam quantitas caret quidem ſuo ſubiecto remoto, quod eſt eſſentia ſubſtātiæ, ſed habet ſuum ſubiectum, propriū & propinquum, quod eſt eſſe ſubſtantiæ, quo mediante ineſt ſubſtantiæ: quia id eſſe poſſibile eſt remanere, eſſentia non remanente, imò dicunt ipſi: Neceſſe eſt ipſum remanere, conſiderato modo, quo deſinit hic eſſe: & quidem quòd hoc ſit poſſibile, dicunt patêre, quia licet eſſentia ſit prior eſſe, ex quo videretur, cùm ſit prius, poſſe ſeparari eſſe, à poſteriori: quod magis poteſt ſeparari, & fieri eſſentia ſine eſſe, quàm econtrà tamen conſiderando ex alia parte, quòd eſſentia ſe habet ad eſſe, ſicut potentia ad actum, & ſicut materia ad formā, quia actus minus dependet à potentia, quàm econtrà: ſicut videtur magis factibile eſſe ſine eſſentia, quàm econtrà. Sed Deus in incarnatione Verbi, fecit eſſentiam humanitatis ſine eſſe ſuo, vt dicitur à multis doctoribus: ergo multò magis poteſt hic facere, eſſe ſubſtantiæ panis ſine eſſentia, vt ſicut eſt ibi aſſumpta eſſentia & manet, non autem eſſe & non manet: ita hic conuerſa poteſt eſſe eſſentia, & non manere, & non conuerſum eſſe, & manebit.

Secundò oſtendunt, quòd nō ſolùm iſtud ſit poſſibile, ſed neceſſe: quia nihil creatum poteſt conuerti in increatum, ſed vnum creatum, poteſt conuerti in aliud, quando communicant in materia, & in genere, aliter non, ſicut accidens non conuertitur in ſubſtantiam, nec in accidens alterius prædicamenti, ſecundùm communem opinionem: eſſentia autem panis, cum eſſentia corporis Chriſti conuerti in materia & genere, vnde vna poteſt conuerti in aliam, etiam per naturam, ſi corpus eſſet mortale: ſed eſſe panis nō cōmunicat in materia, nec in genere cùm eſſe corporis Chriſti ſubſtantiali, cùm illud ſit increatū diuinum, quod eſt ſuppoſiti diuini, cùm in Chriſto non ſit, niſi vnum eſſe actualis exiſtentiæ ſubſtantialis. Ergo, eſt impoſſibile eſſe panis conuerti, & neceſſe eſt, ipſum remanere. Ego ſum in opinione, quòd nō ſit neceſſe ipſum remanere: tùm quia ſi nō poteſt conuerti, poteſt tamen annihilari, vel poteſt corrumpi, cedendo in potentiam materia: ita quòd ſicut humanitas potuit aſſumi, nō aſſumpto eſſe, ſed manente in potentia materiæ, ſic eſſentia poteſt conuerti, non conuerſo eſſe, ſed redacto in potentia eſſentiæ: licet vt verum fateamur, iſtæ redactiones faciliùs dicantur quàm intelligantur. Item licet eſſe panis, nō poſſit conuerti in eſſe increatū: poteſt tamen conuerti in eſſentiam creatā, quia quæ communicant in materia, ſunt inuicem tranſmutabilia: dato quòd non communicent in materia propinqua, ſed ſolùm in remota, ſicut elementum poteſt conuerti in animatum & econtrà. Eſſe autē panis, & eſſentia corporis Chriſti conueniunt in materia prima, quæ eſt vtriuſq; potētia remota, licet non conueniant in propinqua: quia materia eſt puta potentia, eſſentia autem eſt potentia cum actu: imò ſi illa ratio valeret, concluderet, quòd de omni cibo, quem Chriſtus ante paſſionem ſumpſit, ſola eſſentia in ipſum conuerſa fuerit,

& non

& non esse, sed remansit, vel aliter quàm per conuersionem corruptum fuit: quia esse substantiale Christi, erat increatum ante resurrectionem, sicut post. Item dicūt aliqui, quòd sicut aqua, quæ de potentia ordinata, non potest conuerti in sanguinem Christi, prius conuertitur in vinum, & postea totum in sanguinem, sic esse, si non potest de potentia absoluta conuerti in aliquid Christi, prius natura conuertitur in suam essentiam, transiens in eam, sicut forma quæ cedit in potentiam materiæ: & post illa essentia tota, conuertitur in essentiam, & sic nō necesse est, esse remanere. Sicut autem mihi videtur erroneum dicere, quòd necesse sit, esse remanere, ita nihil minus erroneum dicere, quòd non potest remanere.

X IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE VERBIS *Consecrationis, disputatio.*

ILla verba, *Hoc est corpus, &c: quæ in consecratione dicuntur, materialiter tenentur, & non significatiuè.* Dixerunt isti Magistri, quòd hæc cōclusio est scandalosa, & cōtra communem opinionem sanctorum Doctorum, & quòd opinio glosatoris, in hoc non tenetur. Ego autem dico, quòd sua determinatio est scandalosa, & contra communem opinionem multorum doctorum, & quòd glosatoris potiùs, quàm eorum opinio in hoc est tenenda: & quòd ita sit, patebit euidenter, habito intellectu conclusionis. Est ergo primò aduertendum: quòd non intendo ista verba fuisse materialiter accipienda, cùm proferebantur à Christo, sed solùm quādo proferuntur à sacerdote Euangelico consecrante: & ideò dixi in conclusione: Verba quæ in consecratione dicuntur, id est, quæ nunc à consecrantibus proferuntur. Certum est autem, quòd sacerdos in consecrando, recitat prædicta verba Christi, ita quòd oratio prolata à tali sacerdote supponit pro oratione prolata à Christo significatiuè sumpta: & talis opinio, non solùm non est erroneà vel scandalosa, sed potiùs videtur opinio, prædicto sensui opposita esse, contraria formæ consecrationis, in qua sacerdos dicit illa verba recitatiuè: Recitat enim sacerdos consecrans, Christum dixisse Apostolis, *Accipite & manducate*, &c. sacerdos autem consecrans, nec loquitur Apostolis, nec dicit eis, *Accipite*, &c. nisi recitatiuè: ipse enim solus recipit sacramentum, neque etiam assistentibus loquendo dicit, *Accipite & manducate*, &c. Similiter cùm dicit, *Hoc est corpus meum*, id quod recitatur à sacerdote, est illa oratio (*Hoc est corpus meum*) materialiter sumpta, pro simili oratione & ex similibus vocibus composita à Christo significatiuè prolata: quòd etiam patet per illa verba, quæ dicuntur ante vel post consecrationem sanguinis, scilicet. *Qui pro vobis & pro multis effundetur*, &c. Essent enim falsa, si significatiuè sumerentur, eò quòd sanguis Christi amodò non effundetur, ergo illa verba solùm recitatiuè sumuntur: Quid autem recitatur, nisi vox prolata ab alio, pro qua supponit vox ipsius recitantis, & propterea vox ista alterius vocis recitatoria, est materialiter sumenda. Item etiam si non recitatiuè, sed significatiuè caperentur ista verba, denotaretur sanguis Christi effundi pro alijs, & non pro consecrante, cùm dicitur, *Qui pro vobis & pro multis effundetur*: deberet enim dici potius, qui pro nobis, &c. quæ non ideò dico, quòd credam oppositam etiam opinionem non posse defendi, sed vt pateat, meam conclusionem, non solùm esse catholicam, sed etiam sua opposita probabiliorem. Ex quibus patet, quòd præsens conclusio non est scandalosa, sed probabilis, & opinio solennis glosatoris de consecratione di. 2. c. Timorem, &c. in hoc non est reijcienda, sed approbanda, sicut nec per Ecclesiam vsque ad hæc tempora, vnquam fuit reiecta.

XI IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE MIRA*culis Christi, disputatio.*

MIracula Christi non ratione rei facta, sed ratione modi faciendi, sua Diuinitatis argumentum sunt certissimum. Quam conclusionem declarando, ego dixi: Quòd quia est firma scientia theologorum, quòd ea miracula quæ Christus fecit, possent à puro homine in virtute Dei fieri: Dicit enim Christus, Ioannis 14, Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, ipse faciet, & maiora horū faciet. ideò etiam ab ipsismet

ipsismet Theologis, vnanimiter concluditur, quòd id ex quo possumus concludere Christum fuisse Deum, non est ipsa res facta, sed modus faciendi: quia taliter agebat, qualiter agunt, qui virtute propria & non aliundè accepta agunt, quod est proprium Dei independenter, scilicet, & non aliena virtute agere, qui modus agendi, creaturæ communicari non potest: quia ergo taliter multa egit Christus, non orando, scilicet nec petendo, sed præcipiendo & impetando tanquàm potestatē habens, patet, quòd vt ipse existens Deus, & non in Dei virtute existens homo operabatur. Hac visa declaratione mea, dixerunt: Conclusio potest trahi ad malum sensum, quia continetur inter Magicas, dato, quòd sua declaratio sit vera. De quo eorum indicio, ita miror, vt mirari magis non possim: primò ipsi mihi dicant, an apud aliquem rectè mea verba, & ex recto vsitatoque modo loquendi interpretantem, alium habere possit sensum conclusio mea, præter eum quem dixi? quid enim his verbis clarius? quid expressius? *Miracula Christi non ratione rei facta, sed ratione modi faciendi, sua Diuinitatis argumentum sunt certissimum.*

Secundò, dicant mihi, an hæc sit recti iudicis sententia. Hæc conclusio, licet sit vera & catholica, damnanda est tamen, quia ad malum sensum trahi potest. Ergo & damnanda ista: Christus eijciebat dæmonia, propter hoc, quòd Iudæi eam trahebant ad malum sensum, dicentes: Quòd in Beelzabub principe dæmoniorum eijciebat dæmonia illa. Et damnanda ista: Pater maior me est: quia Arrius ex ea inæqualitatem Filij ad Patrem cogitauit. Et damnanda ista: Non cognouit eam, donec peperit primogenitum filium suum: quia Heluidius ex ea, contra virginitatem perpetuam Mariæ, hæresim est opinatus: Et damnanda ista: Illam diem neq; Filius nouit: quia ex ea, aliqui plura scire volunt Patrem, quàm sciat Filius. Quid plura, damnandæ ferè omnes propositiones Euangelicæ, quia ab hæreticis ad malum sensum trahi potuerunt: quando, & propositionem meam, in ijsdem terminis positam, in quibus à multis ponitur Catholicis doctoribus, ideò damnare debemus, etiam quòd sit vera, quia aliqui ad malum eam sensum trahere possunt. profectò si qui eam malè interpretātur, illorum sensus qui malus est, damnandus est, non meus qui sanctus atq; catholicus.

Tertiò dicant mihi, Quis est iste malus sensus, quem posset facere, dicant si sciunt, certè etiam non est, dicere, si quis velit aut cogitare, ex illa propositione malum sensum, si quis enim esset, is esset fortè, quòd aliquis suspicaretur, me velle dicere, quòd eadem miracula quæ fecit Christus, quantum ad rem factam, per Magiam possent fieri, sed hoc non licet suspicari de conclusione mea, quia immediatè ante ipsam ego pono aliam conclusionem: *Quòd miracula Christi non potuerunt fieri per viam Magiæ vel Cabalæ* alius malus sensus, qui possit inueniri vel excogitari, ego non video, dicant ipsi si possunt.

Quartò dicant mihi, quæ est hæc consequentia, an teneat de materia, an de forma? Est inter Magicas, ergo damnanda, profectò similis est forma argumentandi illa, qua vtebantur etiam, cùm à principio damnare conabantur conclusiones Magicas: sic enim arguebant: Istæ conclusiones sunt intricatæ, & non intellectæ à nobis: ergo, damnandæ: ô miram & inauditam redarguendi formam: iam taceant, qui dicunt de incognitis nō posse fieri iudicium, cùm iam sit decretum, ea maximè esse damnanda, quæ maximè sunt incognita. Sed redeamus ad propositum. Est, inquiunt, inter Magicas, ergo est damnanda. Dicant mihi ipsi: Vtrum magicæ conclusiones bonæ sint an malæ? si malæ, adhuc malè per eos est iudicatum: Christus enim innuit in parabola de zizanijs, non solùm nō esse respuendum triticum propter admixtas zizanias, imò ad saluandum triticum innuit, non esse eradicandas zizanias ante messem. Si bonæ, cur bonam conclusionem, inter bonas positam (ipsi si boni sunt viri) ipsos damnare debuerunt?

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, AN DEVS intelligat, disputatio.

XII

Magis impropriè dicitur de Deo, quòd sit intelligens, vel intellectus, quàm de angelo, quòd sit anima rationalis. Quam conclusionem ego declarando, dixi, quòd conclusio innitebatur modo loquendi Dionysij, qui sæpè dicit de Deo, quòd non est intellectus,

lectus, neq; intelligibile: & similiter dixi, mea verba eo modo esse accipienda, quo accipiebantur verba Dionysij. Dixerunt illi, quòd conclusio erat falsa, & ad hæreticum sensum poterat transferri, & quòd non satisfaciebat eis mea declaratio: de qua sua determinatione, non parum miror, miror inquam, si sunt sapientes, quòd dicant conclusionem esse falsam, quæ sit non mea, sed Dionysij conclusio. Et vt clariùs mentem meam intelligant, declarabo breuiter fundamentum & conclusionis & loquutionis ipsius Dionysij. Est ergo aduertendum, quòd sicut ratio dicit, notitiam discursiuam hominibus propriam, quæ quidem ratio impropriè diceretur esse in Deo, ita similiter dicit Dionysius, intelligere esse notitiam appropriatam angelo, causatam ab angelo, & intellectu angelico, & ipsum informantem, & in taliter immutantem: & tale intelligere, dicit non esse in Deo. Nec sic capiendo intelligere, potest trahi conclusio ad malum sensum, quia non propterea negat Dionysius in Deo esse cognitionem omnium: sed ista magis distat ab intellectione, propriè capta modo prædicto, quàm homo ab angelo. Cùm autem dicitur, Deus intelligit, capitur intelligere generaliter pro omni cognitione: & breuiter hoc sciant, quòd per hanc conclusionem non intendo, negare de Deo cognitionem omnium perfectissimam, sicut nec quamcunq; perfectionem simpliciter, imò nec intendo negare Deum intelligere, capiendo intelligere communiter: sed nego istud intelligere, quod dicit iuxta modum loquendi Dionysij, notitiam angelo appropriatam: sicut & ratio dicit, notitiam homini appropriatam, iuxta quod etiam impropriè dicetur esse ratio in Deo.

At inquiunt, tu dicis, quòd magis impropriè dicitur de Deo, quòd sit intellectus, quàm de angelo, quòd sit anima rationalis: hoc autē est falsum, quòd de angelo nullus vnquam diceret, quòd esset anima: de Deo autē dicitur sæpissimè, quòd est intellectus: quare illa est magis impropria loquutio. Miror de doctrina istorum patrum, & multiplici lectione sacrarū rerum, qui dicunt quòd nunquam de angelo, nec propriè nec impropriè dicatur, quòd sit rationalis. Sed legāt Augustinū in lib. de Musica, in libro de Vera religione, & in actis cōtra Fortunatū, & in libro de Cathechizandis rudibus: nam in istis omnibus locis, memini ego angelos ab Augustino, animarū nomine nuncupatos, qui tamen nec omnia vidi, nec omnium possum meminisse locorum, in quibus fortè legi apud sacros Doctores, angelos, hoc nomine vocatos: nam etiam res est, quæ cùm legitur, non sit digna multa attentione. Cùm autem ego dixi, magis impropriè dicitur de Deo, quòd sit intellectus, nihil aliud intendebam, nisi quòd nonotitia angelica, quæ intellectualis notitiæ nomen sibi appropriat, magis distat ab infinita notitia Dei, quæ omnia per essentiam cognoscit, quàm distet à notitia rationatiua, animæ rationali vel homini appropriata. Si verò ex præsenti conclusione inferatur, quòd Deus impropriè dicitur intelligere, sicut comparatiuus infert positiuum, accipiatur consequens illatum, solùm in hoc sensu. Deus non secundùm propriam, vel appropriatam acceptionem, huius dictionis intelligere, dicitur intellectus, &c. sed secundùm communem viam minus propriam, vt patuit, ex modo loquendi Dionysij.

XIII *IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE ABDITA intelligentia animæ, disputatio.*

Anima, nihil actu & distinctè intelligit, nisi seipsam. Hanc declarando, dixi quòd intelligebam de intelligere abdito, cuius meminerat Augustinus in libro de Trinitate, & Henricus in Quolibetis. Dixerunt isti Magistri quòd conclusio non erat ad intellectum Doctorum, quos ego adducebam in responsione, quòd nescio qualiter dicere possint, si doctores illos viderunt. Er quia ista materia de intelligere abdito, est subtilis & profunda, nolo hîc eam latiùs explicare: posteaquam isti aliter conclusionem non damnant, sed tantùm duo volo dicere. Primò, quòd ego non intendo vniuersaliter negare: de anima, & pro quocunq; statu, quantumq; distinctam cognitionem aliorum à se: concedo enim, animam Christi intelligere actu & distinctè alia: & similiter, animas beatorum, per reuelationes aut species infusas. Secundò dico, quòd intelligo de illo intelligere abdito, quòd est sine phantasmate, vel adminiculo sensus aut phantasiæ, & nō adhuc de quocunq; tali, sed intelligere abdito, directo, & permanenti:

nenti: de quo proximam huic posui conclusionem dicentem: ***Anima semper seipsam intelligit, & se intelligendo, quodammodo omnia entia intelligit.*** & sic in omnibus meis cōclusionibus, semper occulta quædam est concatenatio, quam fortè ipsi non aduertunt. Sed redeundo ad propositum, dico, Quòd anima per tale intelligere abditum, directū & permanens, nihil actu & distinctè intelligit, nisi seipsam: ex quo patet, quòd præsens conclusio sic intellecta, non fuit indistinctè damnanda pro erronea, si etiā in aliquo sensu non esset vera. Sic enim multæ propositiones tàm philosophorū quàm theologorum, & Scripturæ sacræ damnarentur, sicut ista Abacuk primo: Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & ne despicias iniquitates. Et similiter ista Matthæi 25. de fatuis virginibus: Nescio vos: licet enim visio Dei, aut eius scientia sit vnica & simplicissima, & talem visionem aut scientiam, vniuersaliter etiam de Deo negare videantur dictæ propositiones, respectu mali, propter negationem propositam verbo videndi vel scientiæ: exponuntur tamen à Doctoribus specialiter de visione, vel scientia Dei approbatiua, & non accipitur, vt negatio in eis negat, omnem modum visionis aut scientiæ Dei: quia verum est illud etiam Psalmistæ: Delicta mea à te non sunt abscondita. Si igitur multæ tales ab expositoribus & doctoribus potiùs distinguuntur, & ad verum sensum trahuntur, quàm cōdemnentur, nescio in quo ista demeruit, vt ita simpliciter damnata sit, etiam postquàm damnatoribus modo prædicto, fuerat exposita & declarata.

Hæc, vt nunc est, properanti stylo mihi dictata sint, scripturo aliàs maiore ocio & cura, vt plura, ita fortasse meliora. Hoc ipsum, qualecunq; est opus, viginti est noctibus elucubratum, in quo edendo, celeritas optanda mihi magis fuit quàm diligentia: opottuit enim habere amicos, quod inimicis latrantibus, quasi Cerbero offa obijcerent, atq; ita venienti, ne statim iniustæ infamiæ morbo, occurrere. Quæcunq; autem & scripsimus & scribemus, in posterum cum ea semper præfatione sint dicta, vt id solum ratum sanctumq; habeatur, quod & Pontifex summus, & hi omnes, quorum iudicium ille approbauerit, ratum sanctumq; decernerent. Atq; vtinam iam ille aliquid de his, quæ in dubium reuocatæ sunt opinionibus nostris, pro sua & sapientia & authoritate decreuisset, non hoc mihi susceptum operis, quando, & quæ ille damnasset temerarium, & quæ probasset, superuacaneum erat defendere. Dum igitur tanti adhuc iudicis sententia vti non possumus, hæc scripsimus, ne sit vnde de propositis à me disputandis quæstionibus, habeant quod sinistri possint vel dicere obtrectatores, vel suspicari rudes & simplices.

Potest enim accidere, vt cùm quis indoctior illas attigerit, legens hanc propositionem, Christus non veraciter, & quantum ad realem præsentiam, vt ponit communis via, descendit ad inferos: actutùm illa dictione, (Non veraciter) offensus, credat sensum esse propositionis, articulum fidei, de descensu Christi non esse verum. Itidem cùm legerit: Peccato mortali finiti temporis, non deberi pœnam infinitam: in illa me dubitet hæresi præstare, quòd pœna gehennæ non sit æterna: & cùm intellexerit me de Origenis salute benè opinari, non tàm vitam, mores, doctrinam, & pœnitentiam Origenis, quàm credita Origenis dogmata, à me amari, suspicetur. Simile est de alijs propositionibus multis, quæ fortè habere possint in primiori fronte, quòd sanctam rusticitatem, id est, vt pias, ita indoctas aures offendant: ea propter, sicut hæc scripsimus, ideò legenda, vt nec de nobis, nec de orthodoxo dogmate sanctæ religionis, quisquam malè cogitet, ita propositiones ipsas crudas, vt sic dixerim, & inexplicitas, hæc nisi priùs attigerit, legi nollem à nostris hominibus, quando ex illis multa vt à fide catholica, ita à nostra mente aliena, possunt conijcere, præsertim hebetiores, & doctrinarum remotiorum rudes & insolentes.

Oro igitur, obsecro, & obtestor amicos & inimicos, pios & impios, doctos & indoctos, per viscera Iesu Christi Domini nostri, per mirabile descensus eius ad inferos mysterium, per æternum damnatorum ignem, qui non extinguitur, hæreticis præcipuè, & sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ hostibus debitum: per veri & mystici corporis sanguinisq; sacramentum, per Dei omnipotentiam, per exhibendā merito Filij eius, & cohærendum imaginibus reuerentiam, legant sine liuore, sine inuidia, quæ nunc scribimus, priora, Id est, ipsas propositiones, non enarratas, non explicitas, non legant quando inter doctos eas proposuimus disputandas, non passim legendas omnibus

publica-

publicauimus. Nam & ibi plurima sunt, impia dogmata, veterum philosophorum Auerrois & Alexandri, & aliorum quàm plurium, quæ nos (& si semper professi sumus, asseruimus, prædicauimus, publicè & priuatim, non minus à vera rectaq; philosophia, quàm fide esse aliena) scholasticam tamen exercitationem meditantes, de more Academiarũ, inter paucos & doctos, secreto congressu, disputanda suscepimus. Qui verò ipsum leget libellum propositionum disputandarum, vt ex ipso poterit titulo admoneri, dum quæ ex nostra dicuntur sententia, quæ item ex aliorum, discerno, non proponi illas à me, vt meas, vt veras opiniones, sed vt creditas ab illis: ita & suspicari poterit, & si aliorum dicantur dogmata & inuenta, visa tamen mihi, & hæc, & illa vera & probabilia. Qui ergo me oderunt, ideò illa non legant, quia nostra sunt: qui me amant, ideò non legant, quia ex illis, quæ mea sunt, cogitare plurima possunt, quæ non sunt nostra.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCLVSIONES XLV. in Apologetico suo opere, tanquam Catholicæ defensæ.

CONCLVSIO I.

Anima Christi vero & reali descensu, descendit ad inferos, & ita Christus secundum veram & realem animæ suæ præsentiam, in triduo fuit in inferno.

Corollarium. Opinionem Durandi, de descensu Christi ad inferos, ego non probo.

2 Licet ita sit, ratio tamen veri & realis descensus, & veræ ac realis locationis in inferno animæ Christi, non fuit essentia vel substantia (vt tenet communis via Scotistarum & Nominalium, quæ communiter tenetur Parisijs, cui videtur adhærere sanctus Thomas, in tertia parte Summæ) sed solùm effectus vel operatio.

3 Sensus per suprascriptas conclusiones explicatas, est sensus, quem ego per hanc propositionẽ intendebam. Christus non veraciter, & quantum ad realem præsentiã, vt ponit Thomas & communis via, descendit ad inferos: sed solùm quo ad effectum. ☧ 1

4 Quæstio. Vtrum prædicta propositio, de rigore Logicæ, & ex vi verborum, permittat illum sensum. Non est quæstio de fide.

5 Credens illam propositionem, de virtute sermonis permittere illum sensum, non errat in fide.

6 Qui credit aliquid esse de fide, quod non est de fide, de fide non rectè sentit.

7 Ponens propositionem, habentem duplicem sensum, si illam asseruit, & asserit in sensu catholico, non tenetur reuocare propositionem, sed declarare.

8 Stante prædicto casu, & ipsa multiplicitate sensuum, debemus iudicare de propositione, potiùs secundùm sensum intentum à proponente, quàm secundùm sensum, quem magis verba sonant.

9 Peccatum mortale est demeritoriè dignum pœna æterna. ☧ 2

10 Quilibet decedens in peccato mortali, etiam si in vno tantùm decedat, punietur in æternum.

11 Nisi reatus peccati mortalis, æternaliter perseueraret in anima peccatoris, pœna peccatoris, non perseueraret in æternum.

12 Sicut hæc dictio, Peccatum mortale, quandoq; capitur pro actu peccandi, omissionis vel commissionis, ita etiam & sæpè & propriè apud Catholicos Doctores, pro reatu accipitur.

13 Cùm dicimus pœnam alicubi deberi, vel præmium, dupliciter possumus intelligere: vel illum esse demeritoriè, vel meritoriè dignum tali pœna vel præmio: vel ei actualiter persolui talem pœnam, vel tale præmium.

14 Distinctio huius dictionis deberi, posita in conclusione præcedenti, non est erronea in fide.

15 Crux Christi & imagines, sunt adorandæ eo modo, quo eas adorat Ecclesia. ☧ 3

16 Modus adorationis imaginum, & crucis, quem ponunt Petrus de Aquila, Henricus de Gandauo, Ioannes Guarta, Durandus, Robertus Holcoth, & communiter omnes Scotistæ, est probabilior modo, quem ponit Thomas.

17 Non propterea, quòd aliquis neget imagines esse adorãdas, eo modo quo ponit Thomas, negat & consequenter, eas esse adorandas, eo modo quo ponit Ecclesia.

18 Cùm in Deo ſit plenitudo totius eſſe, poteſt Deus quantum eſt,ex ſe omnem naturam hipoſtatizare.

4 19 De hac quæſtione: Vtrum naturæ irrationali, ex defectu naturæ ſuæ repugnet aſſumptibilitas ad diuinam naturam in vnitate ſuppoſiti,vt credidit Henricus: an nõ repugnet, vt tenet communis via? poteſt catholicus ita eſſe dubius, vt non habeat actum poſitiuum, contradicendi opinioni Henrici.

20 Poſitio negans aſſenſum alicuius dicti, non infert de virtute ſermonis, poſitiuum aſſenſum dicti oppoſiti.

5 21 Tota Magia,quæ communiter dicitur Necromantia, & omnino quæcunq; ars vel ſcientia,ſi modò talia artes vel ſcientiæ ſunt dicendæ,quæ vel pactum vel communionem quoquo modo habet cum dæmonibus,explicitum,vel implicitum, ex principali vel ex annexo, antecedenter, concomitanter, aut conſequenter, aut omninò quocunque modo id ſit, eſt res prohibita, ſuperſtitioſa, & meritò per Eccleſiam condemnata.

22 Scientia illa, quæ meritò dicitur eſſe practica naturalis philoſophiæ, & quæ à Gulielmo Pariſienſi,& à Bachone,& à Grçcis omnibus authoribus,dicitur Magia naturalis,nihil continet in ſe, quod catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet.

23 Nulla eſt ſcientia, extendendo nomen ſcientiæ ad reuelatas & non reuelatas, quæ nos certificet de Diuinitate Chriſti,alia ab Euangelica doctrina, & ſcientia Chriſtianæ theologiæ.

6 24 Inter ſcientias non reuelatas,ſed quo ad omnes ſui partes humanitùs inuentas & acquiſitas,nulla eſt,quæ nos magis adiuuet,in cognoſcenda diuinitate Chriſti,quã illa,per quam cognoſcimus,quid virtute agentium naturalium,tàm ſublunariũ quàm cœleſtium fieri poſſit, vt compræhendamus deinde ex operibus Chriſti, fuiſſe eum veræ naturæ Dominum & authorem, qui ea fecit virtute propria, quæ omnis naturalis potentiæ,& cœleſtis, & terrenæ terminos excedunt.

25 Non obligatur fidelis ad vtendum ſemper, & in omni ſua loquutione hoc termino,Scientia vt eſt communis,ad ſcientias reuelatas & non reuelatas.

26 Inter multas partes ſcientiæ Cabaliſticæ, vna eſt, quæ eſt de virtutibus corporum cœleſtium.

7 27 Hæreſes Origeni attributæ impiæ ſunt & deteſtandæ, & meritò per Eccleſiam condemnatæ.

28 Cùm ita ſit,quòd vel Origenes illas opiniones nunquam credidit,ſed ei ab hçreticis falsò fuerunt attributæ, vt volunt Ruffinus, Pamphilus, Methodius,Didymus & Haymon,vel ſi eas crediderit,aliquãdo de eis in fine pœnituit,vt vult Hieronymus, de ſalute animæ eius, rationabiliter eſt bene credendum & oppoſitum credere,non tenemur de neceſſitate ſalutis.

8 29 Actus credendi eſt actus liber.

30 Actus credendi,non ſic eſt in poteſtate hominis, quòd propoſita propoſitione merè dubia,per merum & ſolum imperium voluntatis, poteſt intellectus adhærere vni parti, potius quàm alteri.

31 Qui credit hanc propoſitionem: Non eſt in libera poteſtate voluntatis,credere articulũ fidei eſſe verum,quando ſibi placet,& credere eum eſſe falſum, quãdo ſibi placet,permittere ſenſum explicitum per præcedẽtem concluſionẽ, non errat in fide.

9 32 Accidentia,in Sacramento altaris in nullo ſunt ſubiecto.

33 Poſſibile eſt,de potentia Dei abſoluta: exiſtentiam panis remanere ſine eſſentia,& in illa ſubiectari accidentia panis,& hoc,ſuppoſita diſtinctione reali,inter eſſentiam & exiſtentiam.

34 Qui credit iſtam propoſitionem: Qui dixerit accidens,exiſtere non poſſe, niſi inexiſtat Euchariſtiæ,poterit ſacramentum tenere,etiam tenendo panis ſubſtantiam, non remanere poſſe verificari per id,quod eſt dictum in pręcedenti concluſione,non errat in fide.

35 Paneitas non remanet in ſacramẽto Euchariſtiæ, ſuppoſita à Chriſto Deo homine,ſed per conuerſionem tranſit in eſſentiam corporis Chriſti.

36 Si teneatur cum communi via,quòd Deus poſſit ſuppoſitare quamlibet naturam,poſſibile eſt,quòd Chriſtus aſſumit paneitatẽ in vnitate diuini ſuppoſiti: & poſſibile

bile eſt, quòd per talem ſuppoſitationem Chriſtus ſit præſens in altari, vbi eſt panis: & ita quòd ſine conuerſione aut annihilatione paneitatis, Chriſtus ſit in altari, ſecundùm poſſibilem veritatem ſacramenti Euchariſtiæ, non quidem inſtituti à Chriſto, ſed poſſibilis inſtituti.

37 Qui credit iſtam propoſitionem videlicet. Si teneatur communis via de poſſibilitate ſuppoſitationis à Deo, reſpectu cuiuſcunq; creaturæ, dico, quòd ſine cōuerſione ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, vel paneitatis annihilatione, fieri poteſt, vt in altari ſit corpus Chriſti ſecundùm veritatem ſacramenti, quod ſit dictum loquendo de poſſibili, non de ſic eſſe permittere ſenſum explicatum, in præcedente concluſione, non errat in fide.

38 Iſta verba: *Hoc eſt corpus meum*, & cætera. Cùm à Chriſto prolata ſunt ſignificatiuè, tenebantur non materialiter. ☙ 10

39 Iſta eadem verba, cùm ab Euangelico ſacerdote conſecrante proferuntur, materialiter, id eſt, recitatiuè tenentur, non ſignificatiuè.

40 Miracula Chriſti, quantum ad rem factam, ſunt argumentum, quòd fuerunt facta in virtute diuina. ☙ 11

41 Miracula Chriſti, quantum ad modum faciendi, ſunt argumentum, quòd ipſe Chriſtus faciens virtutem diuinam à ſe habebat non aliunde.

42 Deus perfectiſſimo modo cognitionis, cognoſcit & ſe, & omnia alia à ſe.

43 Ideo eſt omnis perfectio ſimpliciter. ☙ 12

44 Si vtamur hoc nomine intellectualis, ſecundùm modum Dionyſij, vt dicit: Notitiam appropriatam naturæ angelicæ, ſicut rationale dicit notitiam appropriatā naturæ humanæ: tunc impropriè dicimus, ꝙ Deus ſit intellectualis, aut quòd intelligat.

45 Anima per illud intelligere abditum, quod eſt directum, & permanens, ſine adminiculo ſenſus aut phantaſiæ, ſe ipſam tantùm actu & diſtinctè intelligit. ☙ 13

46 Anima per multiplices & varios alios actus ſuos, varia & multiplicia alia à ſe intelligit.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, DE ENTE ET VNO, AD ANGElum Politianum,

PROOEMIVM.

Arrabas mihi ſuperioribus diebus, qua tecum de ente & vno Laurentius Medices egerat, cùm aduerſus Ariſtotelē, cuius tu Ethica hoc anno publicè enarras Platonicorum innixus rationibus, diſputaret: Efficaci adeò vir ingenio & multiformi, vt videatur factus ad omnia. In quo illud præcipuè admiror, quòd cùm ſit ſemper in Repub. occupatiſſimus, literarum ſemper aliquid aut loquitur, aut meditatur: & quoniam qui Ariſtot. diſſentire à Platone exiſtimant, à me ipſi diſſentiunt, qui concordem vtriuſq; facio philoſophiam. Rogabas quomodo & defenderetur in ea re Ariſtoteles & Platoni magiſtro conſentiret. Dixi qua tunc mihi in mentem venerunt, confirmans potius quā tu Laurentio inter diſputandum reſpondiras, quàm nouum aliquid afferens. Sed non tibi hoc ſatis. efflagitas enim vt quanquam de his fuſius in ipſa quam adhuc parturio Platonis Ariſtotelisq; concordia ſim ſcripturus, breui tamen ad te commentariolo periſtringam ea, qua tunc tibi coràm de hac quæſtione ſum locutus, cùm fortè & Dominicus Beninenius adeſſet vtriq; noſtrûm pro ſua & doctrina & integritate chariſſimus. Ego verò negare tibi quid poſſum? in re præſertim literaria, ſocio penè dixerim in diuiduo? Liceat autem mihi per te linguæ politioris vindicem verbis vti quibuſdam nōdum fortaſſe Latij iure donatis. Qua tamen ipſa rerum nouitas & quædam propè neceſſitas expreſſit, nec elegantioris ſtyli lenocinium quæras: vt enim Manilius inquit:

Ornari res ipſa negat contenta doceri.

Fuerunt igitur hæc ſi rectè memini, de quibus ſermonem habebamus.

CAPVT PRIMVM.

In quo Platonicorum rationes narrat, quibus volunt adstruere vnum esse superius.

ARistoteles multis in locis respondere hæc sibi inuicem & æquali esse ambitu dicit, vnum scilicet & ens, verum item & bonum, sed de his postea. Resistit Academia cui placet vnum esse prius ente, prius aũt cùm dicunt & simplicius intelligi volunt & communius. Quare & Deum (cuius summa simplicitas) esse quidem vnum dicunt, non tamẽ esse ens. Intra terminos item vnius concludi primo omnium materiam, rudem, scilicet illam & informem. Quæ tamen extra (vt volunt) entis limites est. Tum illud afferunt non idem esse quod vni opponatur & quod enti: opponi autem enti quidem nihil, vni autem multitudinem: eadem igitur lege qua & opposita censeri duo illa, Ens & Vnum, vt non conuerti, nec respondere inuicem existimentur.

CAPVT SECVNDVM,

In quo quærit vbi Plato de Ente & Vno sit locutus, ostenditq́ illius verba verè potiùs sententiæ dicenti Vnum & Ens æqualia, quàm his qui volunt vnum esse ente superius.

HIs illi rationibus innituntur, quas priusquam dissoluamus, non ab re fuerit, quid de hac quæstione à Platone expressum inueniatur, in medium attulisse. De ente & vno, duobus locis inuenio Platonem disputantem, in Parmenide, scilicet & Sophista: contendunt Academici vtrobiq;, à Platone vnum supra ens poni: ego verò, hoc de Parmenide primum dixero, neq; toto illo Dialogo quicquã asseuerari, nec si maximè asseueretur, quicquam tamen ad liquidum inueniri, vnde Platoni dogma istiusmodi asscribamus: certè liber inter dogmaticos non est censendus, quippe qui totus nihil aliud est, quàm dialectica quædam exercitatio, cui nostræ sententiæ tantum abest, vt ipsa Dialogi verba refragentur, vt nullæ extent magis & arbitrariæ & violentæ enarrationes, quàm quæ ab his allatæ sunt, qui alio sensu interpretari Parmenidem Platonis voluerunt: sed omittamus omnes interpretes: ipsam inspiciamus Dialogi seriem, quid ordiatur? quò tendat? quid promittat? quid exequatur?

Porrò ita se habet, cùm ab ea disputatione, vnum ne sint omnia, an sint multa quæ sunt? Socrates ad ideas diuertisset, multaq; super his, à Parmenide sciscitaretur, respõdet Parmenides: Placere sibi impetum illum, propensionemq́; animi ad res altissimas definiendas, cæterùm: Collige, inquit, te ipsum, diligentiusq́; te, dum iuuenis es, in ea facultate exerce quæ inutilis multis videtur, vnde ab illis nugacitas, siue garrulitas nuncupata, alioquin veritas, te fugiet. Confessum autem apud omnes, quod & sequẽtia manifestant, per hęc verba ab illo Dialecticam significari, pòst quæ cùm ita Parmenidem Socrates interroget, quis exercitationis huius modus est Parmenides? respõdet ille primò eum esse quem à Zenone audierat, tum particulariùs de hac re docens admonet, vt perspicaci solertia circumspiciat, non solùm quid consequatur, si res aliqua sit, sed & quid consequatur si non sit: tum videat, quid consequatur rem illam quã esse aut non esse ponimus, vt se respiciat vt alia, quid item alia vt se vt illam respiciunt.

Et cùm plura ille in hanc sententiam, tum Socrates ita: Arduum opus affers nec te omnino intelligo: Sed cur ipse aliquid non ponis, atq; isto quem probas modo pertractas, quo mihi dilucidior huius rei fiat intellectus: Respondet Parmenides, hoc sibi seni esse laboriosum. Denique Zeno faciendum hoc dicit esse Parmenidi, quando in paucorum conuentu est, alioquin parum decorè ait huiusmodi quædã in celebritate multorum tractari à sene, quoniam quotusquisq; nouerit tractationem huiusmodi, & euagationem ad veritatem adipiscendam esse necessariam, faciunt vel hæc verba Zenonis plenam fidem eius quod diximus. Quod enim Parmenides tractaturus est, tale est, si credimus Zenoni, vt non sit palam in multorum consessu à sene tractandum, at si vt illi volunt de diuinis ordinibus, de primo rerum omnium principio agit, quæ tractatio seni congruentior, aut erubescenda minus. Sed citra omnem est controuersiã, nisi nosipsos velimus fallere, id, circa quod versaturus erat Parmenides, dialecticũ esse negocium, neq; aliud ab eo Socrates postulauerat. Id autem iuuenilis potius quàm senilis officij Zeno iudicauerat. Quibus etiam testimonijs si nõ credimus, ipsum percurramus

curramus dialogum, videbimusq; nusquam aliquid affirmari, sed vbiq; solùm quæri hoc si sit, quid consequetur, quid item non sit.

Occasionem autem suæ sententiæ de Ente & Vno hîc Academici occupati sunt, quòd prima positione hoc se problemate exercet, vt videat si omnia sint vnum, quidnam consequatur, respondetq; futurum vt illud vnum quod esse ponimus, sit impartibile, sit infinitum, nusquam sit, & cùm id genus multa enumeret, affert & hoc inter alia: Futurum scilicet vt illud vnum non sit ens. Attende autem etiam si hæc dialectica non sit exercitatio, sed ente vnoq; dogma tradatur, quantum hæc differant, asserere, scilicet vnum super ens esse & hoc asserere futurum, vt si omnia sint vnum, illud vnum ens non sit: & de Parmenide satis.

Enimuerò in Sophista in hanc sententiam potius loquitur esse vnum & ens æqualia, quàm esse vnum ente superius. Hoc enim vbi explicet non inuenio. Illud multifariam significat, vt per hæc verba: Nam ita considerans, cõfiteris necessarium esse eum qui aliquid dicit, vnum aliquid dicere, & mox eum verò qui non aliquid dicit, necesse est, neq; vnum quid, id est, nihil dicere. Hæc ille: Aequalia ergo apud eum, imò eadem sunt non vnum & nihil, æqualia item vnum & aliquid. Post hæc item probat dici non posse, non ens esse vnum, atq; ita colligit: Ens non enti non accidit, ergo vnum non accidit non enti: loquitur autem de vno quod suprà dixerat æquale esse ei quod est aliquid: videtur igitur pro confesso habere vnũ esse ens. Sed esto, demus Platonẽ hoc affirmasse quod certè nusquã affirmauit. Age examinem' in quẽ sensum dici verè poterit, ipsius primùm Aristotelicæ sententiæ in hunc modum fundamenta iacientes.

CAPVT TERTIVM,

In quo declarat, quomodo accipiatur ens ab Aristotele, cùm ipsum Vni æquale atque omnia ambiens facit.

Dictio hæc ens, de qua ambigitur vni ne æqualis sit, duplicem accipi in modum potest. Primus est, vt cùm ens dicimus, omne id intelligamus quod est extra nihil, quomodo vsus est Aristoteles cùm vni ens æquale fecit. Nec dictionem absq; ratione sic vsurpauit: nã vt verè dicitur sentire quidẽ vt pauci, loqui autem vt plures debemus. Sentimus enim & opinamur nobis, loquimur alijs, id est, multitudini, atque ideò loquimur vt intelligamur. Vulgus autẽ & quicunq; è medio, ita ens accipiunt vt omne id dicatur ens cui non deest esse, & quod dici nihil verè non potest. Sed & qui habiti sapientissimi apud hos ipsos qui cõtrà sentiũt dictione hac ita vsos inuenimus. Parmenides enim Pythagoreus cùm dixit vnum esse id quod est, Deum intellexit. Si Simplicio credimus alijsq; permultis qui tueri Parmenidem volũt aduersus eos, qui illum calumniatur: quasi omnia dixerit esse vnum. Vna enim voce respondent nunquam creditum à Parmenide non esse in rebus diuisionem, multitudinem, pluralitatem. Quam ipse alibi in suis poëmatis apertè confitetur, sed cùm dixit vnum est quod est, indicatum ab eo illud cui verè entis appellatio congruit, & quod verè est esse vnum tantùm, quod vnũ Deus est. Quare si Parmenidi credimus eiusq; defensoribus etiam Platonicis, vnũ supra eos esse non potest, nisi sit supra Deum, tantumq; abest vt Deum esse ens neget Parmenides, vt soli Deo veram entis appellationem concedat. Atque ita primæ rationis Platonicorum solutio nobis obiter occurrit.

Sed & Dionysius Areopagita, quem qui contra nos disputant, fautorẽ suæ sententiæ faciunt non negabit verè à Deo apud Mosen dici: Ego sum qui sum, quod Græcè ita legimus ἐγώ εἰμι ὤν, id est, ego sum ens. Quin ipsemet cùm dicant, nihil siue non ens opponi enti, sicut multitudo opponitur vni: Concedent necessariò illud quod non est ens, esse nihil siue non ens. Sicut quod non est vnum, est multum siue multitudo: quare si eandem seruant legem locutionis, fateantur oportet Deũ aut nihil esse, quod aures ipsę formidant, aut esse ens. Hoc modo ens cùm accipitur illud primũ axioma, & vniuersale proloquium statuimus de re qualibet, necessariò dici aut esse eam aut non esse, de nulla autem vtrunq; simul aut dici aut cogitari posse. Cùm ergo extra omnia nihil sit præter ipsum nihil, si hoc modo acceptum ens solùm nihil à se excludit, omnia ambiat proculdubio necesse est. Quare plura eo ambire vnum non potest nisi ipsum ambiat nihil, quod Plato negat in Sophista. Cùm dicit nõ ens siue nihil vnum, dici non posse sine que ambit pauciora, vt ipsi volunt, æqualia ergo & ens & vnum.

CAPVT QVARTVM.

In quo declarat quo modo ente dici aliquid superius possit.

EXplicauimus alterum ex his modis quibus accipiens posse dicebamus, quo qui vtuntur, quemadmodū rectè vti possunt, verissimè affirmant, nihil esse ente communius. Restat alterum explicemus, iuxta quem erit manifestū posse nihilominus, & verè dici esse aliquid, quod supra entis eminentiā collocetur. Nominū alia cōcreta, alia abstracta. Concreta, calidū, lucens, candidū, homo. Abstracta, calor, lux, cādor, humanitas. Est autē hæc vis illorū & diuersitas, vt quod abstractū dicitur: id notet quod à se tale est, non ab alio. Concretum ex aduerso id significet quod nō à se, sed alterius beneficio tale est. Sic lucens, luce lucet, candidum candore candidum, & homo humanitate est homo. Quoniam verò nihil seipsum participat, neq; eadem conditio eidem rei & à se & alterius participatione inesse potest: Sequitur vt quod abstractum dicitur, à concreto denominari non possit, quare non congruè dicitur candor candidus est, nigredo nigra est, imò ridiculus erit, qui talia enunciet: non quia candor niger sit, aut calor frigidus, sed quia tantum & ille à nigredine, & hic abest à frigiditate, vt quæcunq; candida sint, illo candida sint, & quæcunq; calent, huius participatione caleant. Quædam ergo negamus rei cuipiam inesse, aut quia illa non habet, vt cùm dicimus nigrum non esse album, aut quia excellentiori nota, & perfectiori ratione habet, quam nos habere eam ex tali locutione significamus, vt cùm negamus albedinē esse albam, non quia nigra sit, sed quoniam non solùm ideò non est nigra, quia est alba, quod idem est dictu, quia habet albedinem, sed quia ipsa albedo est.

Veniamus ad nostra, ens concreti nominis faciem habet: Idem enim dictum ens & id quod est: Cuius abstractum videtur hæc dictio, Esse, vt ens dicatur quod ipsum esse participat. Sicut lucens dicitur quod lucem participat, & videns cui inest ipsum videre. Ad hanc ergo exactam entis significantiam si respiciamus illud esse, negabimus ens, non solùm quod non est, & quod est nihil, sed illud quod adeò est vt sit ipsum esse, quod à se & ex se est, & cuius participatione omnia sunt, sicut non id solùm negabimus esse calidum quod est expers caloris, sed quòd ipse calor est. Tale autem est Deus qui est totius esse plenitudo, qui solus à se est, & à quo solo nullo intercedente medio ad esse omnia processerunt. Hac igitur ratione verè dicemus Deum non esse ens, sed super ens & ente aliquid esse superius, hoc est, Deum ipsum, cui quoniam vnius datur appellatio, consequens inde vt vnum supra ens esse fateamur. Vocamus autem nunc Deum vnum, non tàm enunciantes quid sit, quàm quomodo sit omnia quæ est, & quomodo ab ipso alia sint. Vnum enim, inquit Dionysius, dicitur Deus, quia vnicè est omnia. Rursus vnum dicitur, quia ita principiū omnium est quæ sunt, sicut omnium numerorum principium vnitas est. Quapropter si, vt volunt Academici, Plato in prima positione Parmenidis affirmat vnum esse ente superius, non erit illud vnum aliud quàm Deus, quod & ipsi fatentur communi consensu, asseuerantes de primo rerum omnium principio ibi à Platone tractari.

At dicet quispiam hac saltem ex parte discors erit Aristoteles à Platone, quod Aristoteles nunquam ita ens accipit, vt sit sub vno, Deumque non comprehendat, quod Plato facit. Hoc qui dicunt, Aristot. non legerunt, facit enim & ipse hoc, & longè clarius quàm Plato. Nam sexto primæ philosophiæ libro ait diuidi ens in ens per se, & ens per accidens. Cùm ens per se in decem genera, dubium nullum apud bonos interpretes sub hoc ente Deum non contineri, qui neque est ens per accidens, neque sub vllo decem generum continetur, in quæ diuiditur ens per se. Vulgata item apud Peripateticos est illa diuisio, qua dicitur ens diuidi in substantiam & accidens. Quod cùm sit ita, accipimus ens vt Deus supra ens sit, & non sit sub ente, quemadmodum docet Thomas primo libro commentariorum in theologicas sententias. Adijciam & hoc iniuria gloriari quosdam Platonicos, quasi mysterium habeant Aristoteli ignotum, cùm dicunt, duas esse proprias Dei appellationes, vnum scilicet, & bonum, atque ita bonum & vnum ante ens esse. Sicut enim ostendimus non latere Peripateticos quomodo supra ens Deus intelligi possit, possumus & hoc ostendere duo in primis hæc nomina boni scilicet, & vnius Deo Aristotelem dedisse. Nam duodecimo libro primæ philosophiæ postquàm de toto ente separatisq; mentibus

tibus disputauit, quærit postremò (quasi post omnia ad Dei solius proprietates inuestigandas conuersus) an præter bonum, quod quasi in exercitu in entium vniuersitate est, sit bonum aliquid separatum, quasi in duce huius exercitus, idque esse determinat quòd bonum Deus est, de quo consequenter eodem capite vnitatem probat in eius testimonium, post validas rationes illud etiam citans Homeri, εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς. Vbi ergo falsus? vbi discors à Platone est Aristoteles, vbi prophanus? vbi de Deo minus quàm deceat honorificè sentiens?

CAPVT QVINTVM,

In quo declarat qua ratione multa Deo adscribant Peripatetici, quæ de eo negant Platonici, doceté quónam pacto per quatuor gradus ad caliginem ascendamus, quam Deus inhabitat.

Soluamus nunc rationes Platonicorum, quibus non eo modo, cui & nos concordamus, sed absolutè aduersus Aristotelem vnum contendunt esse ente superius, & quanquam satis ex superioribus soluta sit prima ratio, qua dicebatur Deus vnum, non tamen ens: fuerit tamen operæpretium digredi latiùs vt ostendamus cur non solùm à diuersis vtpote Platonicis & Peripateticis, sed ab eodem sæpè authore de Deo, & verè affirmentur, & verè negentur. Deus omnia est, & eminentissimè atque perfectissimè est omnia. Quod non erit nisi ita in se claudat omnium perfectiones vt quicquid ad imperfectionem spectat in rebus à se reijciat: possumus autem quicquid imperfecti rationem habet in his quæ sunt, duplici capite definire. Alterum est, cùm quid in re est quod in genere illius rei minus perfectum est. Alterum est cùm perfectum suo quidem in genere est, sed ideò non simpliciter perfectum, quoniam vnius tantùm generis perfectionem habet, & multa sunt extra ipsum genera suis perfectionibus honestata quæ in illo includuntur. Exemplum primi: Cognitio sensualis non ideò solùm imperfecta est, quia cognitio tantùm est, & non est appetitio, sed quia & imperfecta cognitio est: tum quia organo eget bruto & corporali, tùm quia extrema solùm attingit rerum, ad intima, id est, ad substantiam non penetrat. Cognitio item humana, quæ rationalis dicitur, imperfecta cognitio est, quia vaga, incerta, mobilis, laboriosa. adde intellectualem cognitionem mentium diuinarum, quas theologi vocant angelos, & ipsa etiam imperfecta cognitio est: Vel ob id saltem, quod extra se quærit, quod intra se, scilicet plenè non possidet, hoc est, veritatis lucem qua eget & qua perficitur. Accipe vitam. Vita ea quæ est in plantis, imò quæ in omni corpore est, non ideò solùm imperfecta, quia vita est tantùm & non cognitio, sed quia non pura vita: potiùs autem viuificatio quædam ab anima in corpus deriuata, semper fluens, semper admixta morti, magis denique mors vocanda quàm vita. Incipimus enim si fortè nescis, tunc mori cùm primum incipimus viuere, & mors vita protenditur, tuncq; primum desinimus mori, cùm à corpore mortis huius per carnis mortem absoluimus. Sed hæc perfecta vita est angelorum, quam nisi perenniter viuificus radiùs diuinæ lucis foueret, in nihilum tota dilaberetur, eadem ratio in cæteris.

Cùm ergo Deum cognoscentem, Deum viuentem facis, illud primùm attende vt vita & cognitio quæ illi asscribitur, his omnibus detrimentis libera intelligatur. Sed non hoc satis. Restat enim altera imperfectio cuius exemplum hoc: Concipe vitam perfectissimam, quæ scilicet tota sit vita, & pura vita, nihil habens mortale, nihil mortis admixtum, quę nullo egeat extra se per quod durer stabilis & permaneat. Concipe item cognitionem qua & omnia & simul perfectissimè cognoscantur. Adijce & hoc cognoscentem scilicet, In se omnia hæc cognoscere, vt non extra se quærat veritatem, quam cognoscat, sed ipse ipsa sit veritas, adhuc horum vtrunq; quanquã suo in genere perfectissimũ, & tale vt extra Deum esse nõ possit: Sic tamen acceptum & ab inuicẽ distinctum, Deo indignum est. Deus enim omnimoda & infinita perfectio est, sed nõ ideò tãtùm omnimoda & infinita, quia omnes particulares perfectiones atq; infinitas tales in se comprehendat. Tunc enim neq; ipse esset simplicissimus, neq; infinitæ essent, quæ in eo sunt, sed esset infinitũ vnum ex multis infinitis numero finitis autem perfectione collectum: quod aut dicere aut cogitare de Deo prophanũ est. At verò si vita quæ perfectissima quidem vita est, sed vita est tantùm, & nõ est cognitio: Itemq; si

appetitio siue voluntas perfectissima quidem voluntas, sed voluntas tantùm & non vita, neq; cognitio est. Similiaq; alia in Deo collocentur manifestè futurũ est, vt diuina vita finitæ & imperfectis, quoniam eam habet perfectionem quæ vitæ est, non habet eam quæ cognitionis, quæ appetentiæ: tollamus ergo à vita non id solùm quod eam imperfectam vitam facit, sed quod facit eam vitam tantùm & à cognitione similiter alijs nominibus, quibus Deum appellamus, tuncq; quod ex omnibus remanebit necessariò, tale erit, quale Deum intelligi volumus, vnum scilicet, perfectissimum, infinitum, simplicissimum. Et quoniam vita ens quoddam est sapientia, item ens quoddam pariterq; & iustitia, vtique si particularitatis & terminationum conditionem his adimas. Quod supererit non hoc aut illud ens erit, sed ipsum ens, sed simpliciter ens, sed vniuersale ens, non prædicationis vniuersalitate, sed perfectionis. Similiter sapientia bonum quoddam est, quia hoc scilicet bonum, quod est sapientia & non est illud bonum quod est iustitia. Tolle (vt inquit Augustinus) hoc, tolle illud, id est, particularem hanc, tolle limitationem per quam sapientia ita est bonum quod est sapientia, quod non est bonum quod est iustitia, pariterque iustitia sic habet iustitiæ bonitatem, vt non habeat eam, quæ est sapientia. Tuncq; in ænigmate faciem Dei videbis, id est, omne bonum, ipsum bonũ, simpliciter bonum, omnis boni bonum. Ita vita sicut ens quoddam est, ita est vnum quoddam: est enim perfectio vna, pariterq; sapientia perfectio vna est. Abijce particularitatem, remanet non hoc aut illud vnum, sed ipsum vnum & simpliciter vnum.

Cùm ergo Deus ille sit, qui vt à principio dicebamus ablata omnium imperfectione, omnia est: certè cùm à rebus omnibus & quæ sub suo genere imperfectionem, & sui generis particularitatẽ abdicaueris, id quod remanet, Deus est: Deus ergo ipsum ens, ipsum vnum, ipsum bonum similiter, & ipsum verum. Duos iam gradus promouimus ad caliginem ascendentes quam Deus inhabitat, à diuinis nominibus omnem purgantes maculam, quæ ex retũ est significatarum imperfectione. Adhuc duo supersunt gradus, quorum alter nominũ arguit deficientiam, alter nostræ intelligentiæ accusat infirmitatem. Hæc nomina, ens, verum, vnum, bonum, concretum, quid dicunt & quasi participatum. Quare rursus dicimus Deum super ens, super verum, super vnum, super bonũ esse, quia scilicet ipsum esse est ipsa veritas, ipsa vnitas, ipsa bonitas. Verùm adhuc in luce sumus, Deus autem posuit tenebras latibulum suum. Ad Deum ergo nondum peruentum est, donec enim quod de Deo dicimus, etiam intelligimus & comprehendimus. In luce versari dicimur, & tanto minora de Deo & loquimur & sentimus, quanto infinita sua diuinitate capacitas nostræ intelligentiæ minor est. Ad quartum igitur gradum conscendentes intremus ignorantiæ lucem, & diuini splendoris caligine exoculati clamemus cum Propheta: Defeci in atrijs tuis Domine. Hoc vnum de Deo postremo dicentes, esse ipsum intelligibiliter & ineffabiliter super id omne quod nos de eo perfectissimũ vel loqui possumus vel concipere: tunc super ipsam etiam quam conceperamus vnitatem, bonitatem, veritatem, superq; ipsum esse, Deum eminentissimè collocantes.

Huc respiciens Dionysius Areopagita, postea omnia, quæ in symbolica theologia in theologicis institutionibus, & quæ de diuinis nominibus, & de mystica scripserat theologia, postremò in calce eiusdẽ libri quasi qui iam in caligine esset, & vt poterat de Deo sanctissimè loqueretur, sic post quædam alia ad idem attinentia exclamauit: Neq; veritas est, neque regnum, neq; sapientia, neque vnum, neq; vnitas, neq; deitas, aut bonitas, neque spiritus est, quantum scire ipsi possumus, neque Filij, neque Patris est denominatio, neque aliud aliquid ex his quæ nobis aut alteri cuiquam in mundo sunt cognita, neque aliquid eorum quæ non sunt, neque eorum quæ sunt, est: neque ea quę sunt, illam sciunt sicut ipsa est, neq; scit ipsa quæ sunt sicuti sunt, neque sermo ipsius est, neque nomen, neque scientia, neq; tenebrę, neq; lux est, neq; error, neq; veritas, neq; est ipsius vlla omnino positio, neq; ablatio: Hæc vir ille diuinus ad verbum.

Recolligamus quæ diximus, videbimusq; in primo nos gradu discere Deum non esse corpus, vt Epicurei, neq; formam corporis, vt illi volunt, qui Deum asserunt animam esse cœli vel vniuersi, quod & Aegyptij, vt scribit Plutarchus, existimârunt, & Varro Theologus Romanus, vnde vtrique magnum fomentum idololatriæ, vt alibi declarabimus: sed & quidam sunt ex Peripateticis adeò stolidi vt hanc veram &

Aristote-

Aristotelis sententiam esse confirment. Vide quantum à vera hi Dei cognitione deficiunt, in carcere quasi in calce quiescentes, & tunc se ad Dei fastigia credentes peruenisse, cùm humi adhuc iacentes pedem versus eum nondum mouerunt: sic enim nec perfecta Deus vita, neq; ens perfectũ, neq; perfectus etiam esset intellectus, sed profanam hanc opinionem quinta decade nostræ concordiæ latè incessiuimus.

Discimus in secundo gradu, quòd pauciores rectè assequuntur, & in quo falli possumus magis si à vero intellectu paululum deuiauerimus, Deum scilicet, nec esse vitã, nec intellectum, neq; intelligibile, sed melius aliquid atq; præstantius omnibus his. Nomina enim hæc omnia particularem dicunt perfectionem, qualis nulla in Deo est. Quod respicientes & Dionysius & deinde Platonici in Deo & vitam, & intellectum, & sapientiam, atq; his similia esse negant, sed quoniam totam horum perfectionem (quæ in his multa & diuisa est) Deus ipse sua vnica perfectione, quæ est sua infinitas, sua deitas, quæ ipse est, in se vnit & colligit, non sicut vnum ex illis multis, sed vnum ante illa multa. Ideò quidam alij & præsertim Peripatetici, quos quantum licet ferè in omnibus imitantur Parisienses theologi, hæc omnia in Deo esse concedunt. Quod dicentes atq; credentes non solùm rectè dicimus & credimus, & cum ijs concorditer qui illa negant, si illud nobis semper Aurelij Augustini fuerit ante oculos: sapientiam Dei non plus esse sapientiam quàm iustitiam, & iustitiam Dei non plus esse iustitiam quàm sapientiam, vitamq; pariter nõ potius in eo esse vitam quàm cognitionem, nec cognitionem magis cognitionem quàm vitam. Omnia enim hæc in Deo sunt, vnum non per confusionem, aut commistionem, aut quasi distinctorum mutuam penetrationem, sed per simplicem summam ineffabilem fontalem vnitatem: In qua omnis actus, omnis forma, omnis perfectio, sicut in primo eminentissimo duce, penitissimis diuinæ infinitatis thesauris, ita super omnia, & extra omnia excellenter est conclusa, vt sit tamen non solùm omnibus intima, sed magis vnum cum omnibus quàm ipsa sint secum, deficiunt profectò verba & minus omnino etiam quàm concipitur.

Sed vide, mi Angele, quæ nos insania teneat. Amare Deum dum sumus in corpore plus possumus quàm vel eloqui vel cognoscere: Amando plus nobis proficimus, minus laboramus, illi magis obsequimur. Malumus tamen semper quærendo per cognitionem nunquam inuenire quod quærimus, quàm amando possidere. Id quod non amãdo frustrà etiam inueniretur, sed redeamus ad nostra. Euidenter nobis iam patet quonam pacto cùm Deus aliàs & mens, & intellectus, & vita, & sapientia nuncupetur, rursus aliquando super hæc omnia collocetur: vtrunq; tamen & verè & consonè comprobetur. Nec propterea Platonem ab Aristotele dissentire, quòd ille in sexto de Republ. libro, Deum, quem ibi vocat ideam boni, super intellectum & intelligibilia statuat, dantem illis quidem vt intelligant, his autem vt intelligantur. Hic autem scilicet Aristot. sæpe Deum & intellectum & intelligentem & intelligibile vocat. Nam & Dionys. Areopagita cùm idem dicat quòd Plato, non tamen negabit etiam cum Aristotele, Deum seipsum & alia non ignorare. Quare si se intelligit, & intellectus, & intelligibilis est, cognoscit enim, & cognoscitur necessariò, qui seipsum cognoscit, & tamen si quasi particulates, vt dixi, has perfectiones accipiamus, aut cùm intellectum dicimus naturam, significemus quæ ad intelligibile, quasi ad aliud extra se tendat, nihil minus quàm Platonici, Aristoteles etiam Deum & intellectum, & intelligibile esse constantissimè sit negaturus.

In tertio gradu plus aliquid nobis dum tenebris propinquabamus illuxit, vt non solùm non imperfectum, & quasi mancum aliquid ens Deum impia cogitatione fingamus, quale esset si vel corpus, vel corporis anima, vel constitutum ex eis animal diceretur, neque item particulare aliquod genus, quanquam perfectissimum, quasi humana sapientes eam faciamus, vt si vel vitam dicamus vel mentem, vel rationem, sed etiam eo quod vniuersalia iudicant nomina, quæ omnia ambiunt vno scilicet vero, ente & bono melius esse cognoscamus.

In quarto gradu non solùm supra illa, sed supra omne nomen quod formari supra omnem notionem, quæ concipi à nobis possit, ipsum esse sciebamus. Tunc primum ipsum aliquo modo scientes, cùm eum omnino nesciebamus. Ex quibus colligi illud potest, nõ solùm esse Deum, vt dicit Anselmus, quo nihil maius cogitari potest, sed id esse, quod infinitè maius est omni eo quod potest excogitari: vt verè dixerit iuxta Hebraicam

braicam literam Dauid Propheta: Tibi silentium laus. Hæc pro solutione primæ rationis dixerimus, unde magna etiam aperitur fenestra legitimæ intelligētiæ librorum Dionysij qui de mystica theologia, & de diuinis nominibus inscribuntur. In quibus illud cauendum, ne aut minora faciamus quàm sint quæ ille scripsit, sunt autem maxima, aut dum paruum existimamus omne quod intelligimus, somnia nobis & inextricabilia commenta confingamus.

CAPVT SEXTVM,

In quo secundam soluit rationem Platonicorum de prima, scilicet materia.

QVod verò obijciunt de prima materia, friuolum est. Illa enim quatenus ens est, eatenus vna est, quinimò si Platonis sectari verba ad vnguem volunt, concedant oportet vnius illam habere minus rationem quàm entis. Neque enim Plato vult eam esse prorsus nihil, alioquin quomodo receptaculum formarum, quomodo nutrix, quomodo natura quædam & reliqua erit, quæ eam esse in Thimæo ille confirmat. Nō est igitur nihil, id est, non omnino entis expers si Platoni credimus, qui tamē eandem in Philebo vocat non solùm multitudinem, quæ vt ipsi volunt opponitur vni, sicut nihil opponitur enti, sed infinitum. Multitudo autem si sit finita, non omnino fugit rationes vnius, quoniam qua finita est, vna est, at infinita multitudo ita omnino vnius naturam non habet, sicut nec termini. Materia ergo prima secundum Platonem magis ens quàm vna, quàm qui contra disputant, vt vnum ente superius comprobarent ens non esse, & tamen vnum esse dicebant. Iamblicus item Platonicus in eo libro quē facit de secta Pythagorica, materiam primam vocat dualitatem, eò quòd dualitas prima sit multitudo, & reliquarum omnium multitudinum radix. Materia ergo prima, secundùm eum qui magnus adeò inter Platonicos est, vt diuinus vocetur, non solùm non vna, sed multitudo, sed radix omnis quæ in rebus multitudinis est. Hæc diximus sua illis obiectantes. Cæterùm neq; vnitatis expers omnino est illa sicut neq; esse. Exactam autem vnitatem ab eadem à qua & esse recipit forma, prætereo quæ de vnitate eius vel affirmatiua vel negatiua disputantur, quæ omnia his notissima, qui vel vnam cum Aristotele deambulatiunculam fecerint.

CAPVT SEPTIMVM,

In quo tertiam soluit rationem Platonicorum de multitudine, ostenditq; dicentibus vnum esse Ente communius, aliquid esse concedendum, quod Plato negat.

FAlluntur autem plurimùm in tertia ratione. Non enim eo modo opponitur multitudo vni, quo modo opponitur non ens enti. Hæc enim contradictoriam habēt oppositionem, illa aut priuatiuam aut contrariam, de qua re latè disputant Aristotelici decimo lib. primæ philosophię. Sed videant quas ruinas incidant qui vocantur Platonici, & vnum dicunt ente superius. Certum est quotiens duo ita se habent genera, vt sub altero tantùm sub communiori alterum sit, fieri posse vt aliquid inferioris ambitum effugiat, quod tamen non effugiat superioris. Hoc enim est quare illud dicitur esse communius. Exemplum in promptu, quia animal cōmunius est homine, potest fieri vt aliquid non sit homo, siue non homo, quod tamen sit animal, pari ergo ratione si sit vnum ente communius, fieri poterit vt aliquid sit non ens siue nihil, quod tamen sit vnum, atque ita de non ente vnum prædicabitur, quod expressè in Sophista confutat Plato.

CAPVT OCTAVVM,

In quo declarat quomodo quatuor hæc Ens scilicet, Vnum, Verum & Bonum in omnibus sint, quæ sunt post Deum.

VErissima ergo sententia est quatuor esse quæ omnia ambiunt, ens, vnum, verum, & bonum. Si ita accipiantur vt illorum negationes sint nihil, diuisum, falsum & malum. Addita sunt his quatuor duo alia: Aliquid scilicet, & res, à posterioribus Auicennam secutis, qui multis in locis philosophiam Aristotelis interpellauit, vnde sunt illi cum Auerroë magna bella pugnata: sed quantum ad hoc spectat, parua in re discordia. Diuidunt enim hi quod sub vno intelligitur, in vnum & aliquid, quod à Platone non abhorret, qui in Sophista inter has communissimas dictiones enumerat aliquid,

quid,& quod sub ente continetur,partiūtur in ens & res,sed de his alibi. quatuor hæc vt cœptum prosequamur.Aliter sunt in Deo,aliter in his quæ sunt post Deum, quandoquidem hæc Deus habet à se,alia habēt ab eo. Videamus primò quomodo insunt rebus creatis,omnia quæ sunt post Deum, habent causam efficientem,exemplarem & finalem,ab ipso enim,per ipsum, & ad ipsum omnia. Si igitur res consideramus vt à Deo efficiente constituuntur,sic entia dicuntur, quia illo efficiente esse participant, si vt exemplari suo quam vocamus ideam secundùm quam illas condidit Deus quadrant & respondent,veræ dicuntur.Vera enim imago Herculis dicitur, quæ vero Herculi conformatur.Si vt ad eum tanquam ad finem vltimum tendunt, bonæ dicuntur. Si verò vnaquæq; res secundùm se absolutè accipitur,vna cognominatur.

Est autem hic ordo vt primum vnumquodq; sub entis ratione concipiatur, quoniam prius efficit agens vnumquodq; quàm illud in se sit aliquid, alioquin nō secundùm totum quod est esset ab agente. Quo fit vt nihil sit post Deum, quod concipientes hoc de eo non intelligamus quod est ens ab alio, ens finitum,ens participatum, succedit enti vnum: Tertia est veritas, quia postquam est aliquid in se, videndum est an sit tale quale est exemplar ad quod fuit formatum,cui si simile inuenitur, reliquum vt in illud vtpote affine atq; cognatum per bonitatē se conuertat. Aequali autem hæc esse ambitu quis non videat, da aliquid esse certè & vnum est. Nam qui vnum non dicit nihil dicit (vt ait Plato in Sophista) Est enim illud quicquid est à se indiuisum & ab alijs diuisum,quæ non sunt ipsum. Hoc autem cùm dicimus,intelligimus vnum, siue vt Platonis verbis loquamur, est idem sibi & ab alijs alterum, quod vnicuiq; rei congruere in eodem dialogo ipse confirmat: Verum est etiam necessariò: Nam si est homo,vtiq; verus est homo,idemq; dictu hoc non esse verum aurum,& non esse aurum: nam cùm dicis verum aurum non est,hoc significas, videtur quidem aurum & est aliquid simile auro,sed non est aurum. Propterea Aurelius Augustinus definiens in soliloquijs,quid sit verum: Verum est,id quod est quod non ita accipi debet vt idem sit ens & verum. Sunt enim licet re idem, ratione tamen & definitione diuersa,quare vnum per aliud finiri non debet: sed hoc exprimere voluit Augustinus tunc dici rem veram, cùm est id quod vocatur & esse dicitur,vt tunc verum est aurum, cùm aurum est,& non aliud est quàm aurum.Hoc est ergo quod dixit,verum est id quod est, quod quidam non aduertentes calumniam faciunt diffinitioni.

Similiter autem & bonum est,quia quicquid est, quatenus est,bonum est: & longè errat Olympiodorus,mea quidem sententia,sic credens probare aliud esse bonum & ens,quoniam bonum simpliciter desideramus.Non est autem esse simpliciter,sed benè esse,ideoq; fieri posse,vt si malè sit nobis,nō esse desideramus: nam vt illud omittamus,an quibus malè & miserè est,recto & naturali desiderio appetere possunt vt non sint: non aduertit ille sicut multiplex est esse,ita multiplicem esse bonitatem.Est enim primo esse naturale rerum,vt homini esse hominem, leoni esse leonem, lapidi esse lapidem,quod esse & naturalis bonitas indiuiduè sequitur. Sunt alia esse, quæ aduentitia dici possunt,vt homini esse sapientem,esse pulchrum,esse sanum, quemadmodum autem sapiētia & pulchritudo,alia entia sunt ab humanitate, Ita alia bona sunt. Aliud enim bonum humanitas qua homo est homo, aliud bonum sapientia, qua non iam homo,sed homo sapiens euadit, sicut & hæc aliud, & illa aliud ens, & est, & dicitur. Sicut ergo omnia appetunt bonum, ita omnia appetunt esse: & primo quidem eam appetunt bonitatem,quæ esse naturale consequitur,quoniam hæc fundamentum sequentium bonitatum,quæ illi omnes adueniūt,vt sine illa stare non possint. Quomodo enim erit felix,qui omnino non erit verum,non illa eis sufficit bonitas,quam tunc adipiscuntur cùm primùm sunt, sed cupiunt accedere & reliquas, quæ illam primam absoluant & exornent. Sicut autem verè diximus præter primam ab eis bonitatem alias appeti bonitates, ita verè dicere possumus præter primum esse desiderari ab eis alia esse, quia aliud est esse felicem, aliud esse hominem. Et si quis det fieri posse, vt quis nolit esse, si non sit felix, non sequetur (vt putat Olympiodorus) aliud esse bonum,aliud ens,sed aliud esse ens hominem, aliud felicitatem, pariterq; aliam hominis bonitatē,aliam felicitatis: quatum alteram,id est,primam homo non vult, nisi habeat & secūdam:omitto an eadem ratione aliquid bonum simpliciter dicatur, & ens simpliciter,an quod ens dicitur,simpliciter bonum tale, & quod bonum simpliciter,

ens tale dicatur (non enim hic omnia disputandi locus) verè ergo dicebamus vnumquodq; quod est, eatenus esse bonum quatenus est. Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Quid ni, à bono Opifice sunt, qui sui similitudinē omnibus imprimit quæ sunt ab ipso. In entitate igitur rerum admirari potētiam efficientis possumus Dei, in veritate venerari artificis sapientiam, in bonitate reclamare amantis liberalitate, in vnitate suscipere conditoris vnicam, vt sic dixerim, simplicitatem. Quæ vnumquodq; sibi tum omnia inter se inuicē, tum ad seipsum vniuit omnia, sic vnumquodq; ad suimet, ad aliorum, ad Dei postremò vocans amorem.

Examinemus & eorum opposita an æquali similiter ambitu sint, falsum & nihil idē esse ostendunt quæ suprà diximus. Malum & nihil si differre dicamus, reclamabunt philosophi pariterq; theologi. Quare & facere malum nihil est facere, diciq; solet mali non esse causam efficientem, sed deficientem, vnde illorum insania confutatur, qui duo principia posuerunt, alterum bonorum, alterum malorū, quasi efficiens aliquod principium mali esset: sed diuidere rem idem est quod destruere, nec ita possumus rei cuipiam suam & naturalem vnitatem adimere, vt nihil minus illius esse in sua integritate remaneat. Non enim totum est suæ partis, sed illud vnum quod dissultat ex partibus, vt docet Aristot. 8. lib. primæ philosophiæ. Quare si in partes diuidas totum, partes remanent quidem, totum autem quod diuiditur, ipsum non remanet, sed desinit esse actu, & potentia tantùm est: sicut partes, quæ prius erant potentia, tunc esse actu incipiunt, quippe quæ prius cùm erant in toto, vnitatem propriam actu non habebāt, quam tunc primum sortiuntur, cùm separatè à toto ipso per se subsistunt.

CAPITVLVM NONVM,

In quo declarat quomodo illa quatuor in Deo sint.

EXaminemus rursus qualiter hæc sunt in Deo, cui nō insunt in respectu ad causam quam non habet (ipse enim omnium causa à nullo est) duplici autem ratione in Deo possunt considerari, aut quatenus aliorum causa est, quæ distinctio creatis rebus non conuenit, quantum ad præsens negotium attinet, quoniam Deus sic esse potest vt non sit causa. Alia non sic esse possunt vt non sint: ab eo igitur Deum primitus sic concipimus vt sit vniuersitas omnis actus, plenitudo ipsius esse, quam intelligentiam ita subsequitur vt sit vnus, vt neq; oppositum concipi possit. Vide quantum aberrent, qui plura prima principia fingunt, plures deos. Statim & verissimum est, quid enim habet quod appareat esse, & non sit qui est ipsum esse, consequens certè vt sit & ipsa veritas, sed & ipsa bonitas erit, boni enim tres conditiones, vt scribit Plato in Philebo, vt sit perfectum, sufficiens, expetendum. Erit autem hoc quod tale concipimus perfectum, quia illi nihil deerit, qui est omnia: erit sufficiens, quia illud possidentibus, nihil deerit, in quo inuenient omnia: erit expetendum, quia ab illo & in illo sunt omnia, quæ expeti aliqua ratione possunt: Deus ergo plenissima entitas, indiuidua vnitas, solidissima veritas, beatissima bonitas. Hæc ni fallor est illa τετρακτὺς, id est, quaternitas per quam Pythagoras iurabat, vocabatq; principium semper fluentis naturæ, principium enim, hæc quæ vnus sunt Deus, omnium esse demonstrauimus: sed & iuramus per ea quæ sancta, quæ firma, quæ diuina sunt, quid illis aut firmius, aut sanctius aut diuinius?

Quod si Deo, vt rerū causa est, appellationes has quatuor assignemus, ordo totus inuertitur. Primò enim vnus erit, quia prius in se intelligitur, quàm intelligatur vt causa: secundò erit bonus: tertiò verus: quartò ens. Nam cùm causa quæ dicitur finis, prior est ea quæ est exēplaris, & exemplaris prior efficiente. Primùm enim appetimus habere quo ab iniuria tempestatum protegamur, tùm idæam domus mente concipimus: postremò in materia, illam extrinsecùs efficiendo formamus. Quare si quemadmodum superiori capite definiuimus bonum ad causam finalem, verum ad exemplarem, ens ad efficientem spectat, Deus vt causa est: Primò boni, tum veri, postremò entis rationem habebit, quæ omnia hîc breuiter perstringimus, fœta alioquin quæstionum multarum atque magnarum.

CAPVT

CAPVT DECIMVM,

In quo totam disputationem ad vitæ institutionem & morum emendationem conuertit.

VErùm ne alijs potius quàm nobis disputemus, illud curandum, ne altissima perscrutantes, in humili, id est, indigna his conditione viuamus, quibus cœlitùs datum vt indagare cœlestium etiam rationes possimus: Sed illud assiduè meditandum, hanc nostram mentem, cui diuina etiam peruia sunt, ex mortali seminio esse nõ posse, neque felicem alibi quàm in diuinorum possessione futuram, tantoq; magis dum hic quasi aduena peregrinatur propinquare felicitati, quanto posthabita cura terrenorum ad diuina se magis erigit & accendit. Admonere autem in primis nos præsens disputatio videtur, vt si esse beati volumus, beatissimũ omnium imitẽtur Deum, vnitatem in nobis, veritatem, bonitatemq; possidentes. Vnitatis pacem turbat ambitio, & sibi hærentem animum extra se rapit, & in diuersa quasi lacerum trahit atque discerpit. Veritatis splendorem & lucem in cœno, in caligine voluptatum quis non amittet? bonitatem furacissima nobis furatur cupiditas, id est, auaritia. Bonitatis enim peculiare hoc, communicare alijs bona quæ possides. Quare cùm quæreret Plato, cur Deus condidit mundum, respondens ipse sibi bonus, inquit, erat. Hæc sunt illa tria, superbia scilicet vitæ, concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, quæ vt scribit Ioannes, ex mundo sunt, & non sunt ex Patre, qui ipsa vnitas, ipsa veritas, ipsa bonitas est.

Fugiamus hinc ergo, id est, à mundo, qui positus in maligno, euolemus ad Patrem vbi pax vnifica, vbi lux verissima, vbi voluptas optima. Sed quis dabit pennas vt illuc volemus? Amor eorum quæ sursum sunt. Quis adimet? Libido rerum quæ super terram, quam si sectemur, iacturam facimus & vnitatis, & veritatis & bonitatis. Neque enim sumus vnum, si curuum sensum, & spectantem cœlestia rationem, virtutis fœdere non deuincimus: sed duo in nobis principes, quasi per interualla regnantes, dum nunc Deum per legem mentis, nunc Baal per legem sequimur carnis, & regnum nostrum in se diuisum profectò desolatur. Quod si ita erimus vnum, vt mancipata sensui ratione sola imperet lex membrorum, falsa erit hæc vnitas, quia veri non erimus: dicemur enim & apparebimus homines esse, id est, animalia ratione viuentia, & tamen erimus bruta, quibus pro lege sensualis est apparentia, præstigium faciemus his qui nos videbunt, inter quos habitabimus. Non respondebit imago suo exemplari, instar enim Dei sumus, Deus autem spiritus: nos non spiritales iam, vt Pauli vtar verbis, sed animales: cùm autem per veritatem ab exemplari non excedimus, restabit vt per bonitatem ad ipsum tendentes illi aliquando copulemur. Quod si tria hæc, vnum scilicet, verum, & bonum, perpetuo annexu ens consequuntur: reliquum est vt cùm illa non sumus, etiam prorsus non sumus, & si esse videamur, & quamuis credamur viuere, moriamur tamen potiùs iugiter quàm viuamus.

ANTONII FAVENTINI ADVERSVS LIBELLVM *de Ente & Vno.* *Obiectiones prima.*

SI libellus quispiam de Ente & Vno inscribi mereatur, necesse est entis vniusq; naturam proprietatesq; explicet, hoc autẽ opusculo quod nuper in manus meas venit, quodq; de Ente & Vno inscribitur, nõnulla pertractantur, à titulo atq; inscriptione penè aliena: principale siquidem authoris propositum est disputare, an iuxta Platonis ens, vnumq; sese inuicem mutuo consequantur, an vt Academici putant vnum sit ente communius: Sed hoc non est de ente & vno pertractare, sed de mutua entis vniusq; conuersione, nec omnino absolutè, sed iuxta Platonem duntaxat: nec enim si quispiam philosophus eam solùm quæstionem agitaret, quæ est an anima immortalis sit, propterea de anima disputaret, sed de sola animæ immortalitate tractatus haberetur. Ait præterea operis author Academicos arbitrari Deum iuxta Platonem verè ac propriè ens non esse, quòd equidem plurimùm demiror. Si enim omnes Academicos siue Platonicos intelligat, quemadmodum locutio significare videtur, alioquin non absolutè pronunciaret id Academicos sentire, mẽdacio fortasse non caret. Themistius enim inter Platonicos author non ignobilis ideam quæ rerum princi-

pium est, ex Platonis sententia testatur, verè ac propriè ens esse, & vnum. Platonici verò aut omnes aut pleriq; non aliud putant ideam, aliud verò rerum opificē Deum, prosequens præterea dicit: Si quoquomodo defendi potest iuxta Platonem esse vnum ente communius, ita censendum est, vocabula, inquit, quæ nomine parum Latino concreta appellat, vt est candidum, lucens, ens, alienum aliquid significant, quo præsente res vocabuli appellationem sortiuntur. Aliud quippe est candor, aliud candidum, aliud homo, aliud humanitas: ens igitur vocabitur in quo esse aliud est, aliud verò quod subsistit. Deus igitur qui ipsum esse est ens censeri non poterit, sed vnus ex quo omnia continet & claudit.

Sed nónne huiusmodi defensio sibi ipsa parùm cohæret? qua enim ratione, candidum, & homo, & ens, alienum aliquid significant, eadem quoq; vnum, & beatum, & Deus, & similia huiusmodi multa alienum aliquid significent necesse est: Deus igitur qui vnitas est, & beatitudo simul, & deitas, neq; vnus vocari poterit, nec beatus, nec omnino Deus, quomodo igitur ens non est, sed vnus. Præterea ens eò dictum est quòd est, quemadmodum igitur fieri non potest, vt qui sedet sed ens non sit, fieri etiam non poterit, vt qui verè ac propriè est ens non sit: Ego enim (inquit Deus) sum qui sum. Admirabilius autem videri potest quòd non solùm iuxta Platonem defendere conatur Deum ens non esse, verumetiam Aristotelem quoq; ipsum in eandem sententiam trahere conatur: Quinto enim inquit, Metha. libro: Ens diuidit in ens per se & per accidens, ens verò per se in decem prædicamenta, in nullo autem, inquit, genere Deus collocari potest, quemadmodum beatum Thomam demonstrasse existimat. Si igitur Deus non est ens per se, neq; per accidens, vt constat iuxta Aristotelem ens non erit, præterea ens in substantiam & accidens iuxta vulgatissimam diuisionem segregatur. Non est autem Deus accidens, neque substātia, ea enim, inquit, genus est, Deus autem cuiuslibet generis limites excedit, sed equidem non video qua ratione ductus operis author Aristoteli nostro Platonicam adscribat opinionem, si tamen opinio Platonis est, diuisio enim entis in ens per se & per accidens complexi entis diuisio est, quemadmodum beatus Thomas, cui plurimum authoritatis tribuit, eo loco subtiliter scribit.

Idem manifestum est exemplis, ens enim per accidens iuxta Aristotelē est triplex, aut enim accidens de subiecto prædicatur, aut subiectum de accidente, aut accidens de accidente, quę omnia ad complexionem pertinent. Pari modo entia per se vocantur, in quibus aliquid prædicatur, quod vel ad substantiam pertinet, vel ad quantitatem, vel aliud genus, dummodo quod prædicatur subiecto per se cōueniat, vt album Socrati, non etiam homini, animali, equo: Entis autem in substantiam & accidens diuisio, Deum quoque complectitur: est enim per affirmationem, negationemq; facta diuisio: substātia enim est, quod nulli innititur, sed per se est: Accidens autem quod est in alio velut in substantia, horum autem nihil est medium, vt beatus Thomas putat: siquidem inter substantiā habere & non habere nulla medietas cogitari potest. Substantia igitur quæ accidenti opposita est, genus non erit, si Deus nullo genere continetur. Præterea non est indubitata Aristotelis opinio, Deum per se nullo genere contineri, adsunt enim nonnulli Aristotelē imitati, qui existiment Deum in prædicamento per se collocari, & ego quidē puto ea sententia insignem philosophum Boëthium fuisse, mōstraremq; si opus esset ex verbis Boëthij, nec nō Augustini apertè id colligi. Rursum ait vnius negationē esse diuisum, quod probat, eò quòd res destruitur, quando discerpitur diuiditurq;, sed quomodo diuisum potest vni tanquā negatio opponi, inter affirmationem enim negationemq; cōtradictio est: Chimæra verò neq; vna est, neq; diuisa: nec hoc quod est diametrum esse commēsurabilem, aut vnum est, aut diuisum. Falsum quoq; veri negationē esse existimat, quod & si quoquomodo defendi possit, attamen contrarium potius est, quàm negatio, quemadmodū beatus Thomas monstrat. Non enim Chimera vera est aut falsa, nisi vocabulo prorsus abutamur. Verum enim est quod est, hoc est vt ipse exponit, quod est id quod videtur, & dicit, falsum igitur erit quod nō est, id quod videtur: & dicitur vt nummus falsus, nihil igitur falsum esse contigit, nisi quod videtur esse aliud quod nō est: Inter id verò quod videtur esse, quod est, & id quod non est, quod videtur, nulla contradictio est, verū igitur falsumq; nulla affirmationis negationisq; oppositione aduersantur. Malum etiam boni negationem

tionem putat, Aristoteles verò bonum & malum contrariorum genera esse in prædicamentis affirmat, quod autem negatio est, genus esse nō potest. Præterea bonum ea ratione, qua bonum est, expetendum est, malum verò fugiendum: Expetere verò, & fugere & inuicem contraria sunt, quemadmodum congregare, segregareq;: bonum igitur & malum erunt contraria, quod Boëthius quoque in prædicamentis asseuerat, quicquid cæteri circa id dixerint.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO FAVENTINO S. Responsio obiectionum primarum.

QVæstiones tuas aduersus eum libellum, quem nuper ædidi de Ente & Vno, tanta cum voluptate legi, quanta à te & charitate & libertate animi sunt perscriptæ: Debeo tibi plurimùm nomine huius officij, quòd si vel amicis impenderemus liberiùs, vel ab eis libentiùs exigeremus, essemus certè longè quàm sumus, & doctiores, & meliores. Sed exitialis hæc persuasio cepit hominum mentes, vt non placere nos illis putemus, quibus errata nostra non placent, liberumq; amicorum iudicium, vel odium, vel morositatem: adulationem verò, amorem & naturæ bonitatem interpretemur. Ita fit vt dum laudari malumus vel immeriti, quàm vel merentes castigari, irrideamur semper, laudem nunquam mereamur. Vide quantum erremus. Nam laudatio omnis ferè semper inutilis, sæpè autem noxia. Quoniam si vera, quid afferat vtilitatis? si sit falsa, insanos profectò nos efficit qui laudamur, ridiculos autem qui laudāt. Reprehensio certè vtilis semper, quæ si sit iusta ad cognitionem, si minus iusta ad defensionem nos excitat veritatis. Deniq; quid est aliud castigari? quàm alieno labore fieri meliorem: Aut quid aliud librum amici lima splendescere? quàm de illius vigilijs te proficere dormientē. Non possum igitur, vt dicebam tibi plurimū non debere, qui de his quæ in meo libro tibi minus placuerunt, quid sentires, mihi liberè significasti. Agnoui præter beneuolentiā in tuis scriptis, tuam etiam illā mihi iampridem notā ingenij dexteritatem, cœpiq; statim, nō quasi pater, sed quasi iudex examinare seueriùs quæcunq; notaueras, vtpotè quę iam mihi etiā ipsi de tuo testimonio in suspicionem venerant falsitatis. Sed ita cogitanti occurrerunt nonnulla quibus defendi illa & vindicari à culpa posse viderentur, quæ quidem liberè volui ad te perscribere, ne forte quam in te laudo virtutem minus ipse amplecterer, vt si in illis taxandis tuū iudicium non imitor, saltem in defendendis imiter libertatem.

Non rectè, inquis, libet de Ente & Vno inscribitur, cū de entis vniusq; natura, proprietatibusq; in eo non agas, sed de vnius tantū entisq; conuersione. Mihi Antoni ita videri solet, duo quasi vestibula libris præstitui, Titulū & Prooemium. Titulus Prooemium curtum est, Procemium titulus fusus & explicatus. Promittit titulus tractatū de Ente & Vno: quid autē de Ente & Vno tractandū sit, prooemium explicat. Quod si fiat in titulo, timendum ne libri titulus liber fiat. Posset hoc defendi præiudicio mille authorum à quibus præscriptæ libris eorum titulationes calumniam eandem paterentur. Sed non id quæstioni pondus, vt vel ego vel tu in ea diutiùs occupemur.

Miraris præterea quòd à Platonicis creditum dixerim Deum non esse propriè ens: Noli me mirari, sed illos quos & ego tecum in huius dogmatis assertione non probo, sed hoc illos sensisse quod tibi penè incredibile videtur, hocq; posteris scriptum reliquisse notissimū omnibus qui Platonica legerunt: hoc Sirianus, Proclus, Plotinus, & qui denlq; extant Platonis interpretes vno ore confirmant. At inquis Themistius inter Platonicos nō ignobilis asserit ideam ex Platonis sentētia verè ac propriè ens esse & vnum: Platonici autem vel omnes vel plæriq; nō aliud putant ideam, aliud verū opificem Deum. Quare si idea ens propriè dicitur & Deus etiam ipse propriè dicetur ens. Hæc tu satis ingeniosè, sed vide an satis peritè. Illi enim, Proclus scilicet & Plotinus, ideam fatentur esse ens & dici, sed Deum vt supra entia, ita supra ideas esse contendunt. Plotinus enim in ea mente quæ à Deo proxima est, quam & primum ens & primum intelligibile, & primā vitam vocat, ideas omnes collocauit, vt sit Deus idearū non sinus, sed fons, non receptaculum, sed principium. Proclus non vnum modo, sed multos ordines mentium medios facit, inter Deum & ideas, quarū plenitudinem æmulatus Platonis verba in Timæo, per se animal nuncupauit. Prætereo Sirianū, Amelium, Iamblicum, aliosq; complures idem sentientes. Rudimēta hæc & quasi incuna-

bula sunt illius doctrinę quæ Platonica existimatur. Quod si quis tibi det non aliud re esse ideam & Deum, aliud tamen ratione esse, nec tu negabis. Quæ diuersitas abundè faciet vt Deus quidē quatenus exemplar est hominis, equi, leonis, ens dici verè possit, quatenus verò nihil respicit extra se, nullamq; ad res creatas habet habitudinē, sed in suæ Diuinitatis recessus solitarius manet, appellationem omnem entis excedat, fitque eius neq; nomen, neq; opinio, vt Dionysius inquit. Quare manifestissimum est & apud principes Academiæ Deū propriè ens dici nō posse, & si quis det ideā & Deum re esse idē, nō tamē cōtinuò sequi, vt si idea sit ens, Deus etiā propriè ens dicendus sit.

Transeamus ad alia, inter quæ illud tibi maximè displicet, quod dixerim aliquam esse loquendi rationem, quam si sequamur, verè dicere poterimus vnum esse ente superius. Quandoquidem sic Deo dare vnius possumus appellationem, vt entis tamen non demus, propterea quòd ens concreti nominis (sic enim Latinè loqui possumus) faciem habeat, significatq; id quod ab alio esse participat, quod de Deo dici non potest, qui est ipsum esse, eadē (inquis) ratione vnum appellari non poterit, quia & vnum scilicet, concretum nomē est, quemadmodum & ens. Hanc ergo quæstionem & vidi cùm scriberem & dissolui: nam simul ac probaui ens, quia id significat quod nō est ex se, sed alterius participatu est, enunciari de Deo non posse, adiunxi cui scilicet Deo, quoniam vnius datur appellatio, consequens inde vt vnum suprà ens esse fateamur, statimq; post hęc tuæ isti occurrens obiectioni adieci: vocemus autem tunc Deum vnum nō tàm enunciantes quid sit, quàm quomodo sit omnia quæ est, & quoquo modo ab illo omnia sint: vnū enim inquit Dionysius, dicitur Deus, quia vnicè est omnia, rursus vnus dicitur, quia ita principium omnium est, quę sunt sicut omnium numerorum principium vnitas est. Hæc ego ibi ad verbum: Si igitur cùm Deum vnū dicimus, enunciare volumus quid sit, fateor tecum eadem ratione dici vnum non posse, qua neq; ens dici potest, quia vtrunq; scilicet, concretū nomen est. Quin hoc ipsum ego te prior in eodem libro apertè asserui per hæc verba: Hæc nomina ens verum vnum bonum concretum, quid dicunt, & quasi participatum. Quare rursus dicimus Deum super ens, super verum, super vnum, super bonū esse, quia ipsum esse est ipsa veritas, ipsa vnitas, ipsa bonitas. Hæc ibi. Non me igitur fugit, cùm scribebam, & æquè concreta esse ens & vnum, & ratione concretionis aut neutrum aut vtrunq; pariter à Deo remouendum. Verùm quemadmodum suprà admonueram, cùm Deum vnum nō tamen ens dicimus, non quid sit Deus, sed quomodo sit id quod est significamus, quia scilicet, principalissimè & simplicissimè est omnia. Qui modus per entis appellationem nullo pacto vel indicari, vel figurari potest, per vnitatis autem typum & cognominationem potes. Ita enim se habent entia, sicut numeri, vt scribit Aristoteles, & numerorum tam principalissima quàm simplicissima vnitas est.

Adijcis admirari te quòd non solùm iuxta Platonem, sed iuxta Aristotelem etiam velim defendere, Deum non esse ens. Ego verò, si librum attentiùs percurristi, hoc toto opere principaliter ago, vt ostendam Deum & esse & dici propriè ens, non solùm ex Aristotelis dogmate, sed etiam Platonis, consequenter vnum non esse ente superius. Verùm ne omnino insanire viderentur qui id dixerunt, Deum scilicet, non esse ens, sed super ens, inter quos si nec Plato sit, nec Aristoteles, certè Dionysius est Areopagita vtroque maior, probare conatus sum aliquam esse locutionis rationem, quam si sequamur, non absonum erit à veritate, Deum appellatione entis esse maiorem, quàm à Peripateticis etiam interdum vsurpari, licet adeò abhorreas, negare tamen non potes nisi illorum neges authoritatem: quibus tua etiam sententia primus in illa familia locus debetur. Nam diuisionem entis in substantiam & accidens frequentem esse apud Aristotelicos quis nescit? Cùm autem ita ens diuidatur Deum non ens, sed supra ens esse, tui Thomæ sententia est, de quo illud olim solebas dicere, Thomam aufer, mutus fiet Aristoteles: verba Thomæ fermè hæc sunt: Deus nec accidens est, nec substantia propriè dici potest, tum quia substantia ideò substantia dicitur, quia substat, tum quia substantia quidditatem indicat, quæ aliud est ab esse eius. Quare illa diuisio entis in substantiam & accidens, diuisio entis creati est, hæc ille. Præterea cùm dicit Aristoteles primum philosophum de ente agere quatenus est ens ex causis principijsq; entis, multi sunt ex Peripateticis qui velint inter entia ibi ab Aristotele Deum non collocari, sed inter causas entis. Posse autem & rursus alia

ratione

ratione locutionis propriè dici Deum esse ens, non modò non negaui, sed asserui confirmauiq; etiam multis rationibus, tertio capite eiusdem operis. Nescio autem cur tu imitator semper authorum illustrium, nunc tamen à clarissimis Peripateticis ad illos deficias, qui Deum sub genere collocant, quibus Boëthium se nullo modo annumerari velle non dubito.

Postremò nec vnius diuisum, nec falsum veri, nec boni malum esse negationem contendis. Equidem de horum oppositionibus scio non facilem esse controuersiam inter magnos authores, ob idque librum in quo de his obiter tractabatur, hac clausula terminaui: Quæ omnia breuiter hîc perstringimus, fœta alioquin quæstionum multarum atque magnarum. Minus autem probabilem aut veram esse sententiam quam sum sequutus, vt dubitem, nihil me mouent quæ tu obijcis. Chimæram ais nec vnam esse nec diuisam. Ego verò dico Chimæram quam mente concipimus, ideò non esse, quia partes ex quibus illam constare intelligimus, apud te rerum naturam diuisæ, non autem vnitæ sunt. Et quemadmodum illud non est, cuius partes ex quibus constitueretur, si esset, diuisæ sunt ita illud non solùm non est, sed nec esse potest, cuius partes nec sunt vnitæ, nec vi naturæ vniri possint. Quare non aliam ob causam chimæram non solùm non esse dicimus, sed nec fieri posse credimus vt sit, nisi quia bruta, ex quibus illam effingimus, in vnam coitura aliquando animalis compositionem non est credibile.

Rursum instas, quia diametrum non est esse commensurabilem, neq; vnum, neque diuisum est. Falleris mea quidem sententia. Nam qua ratione falsum, eadem necessariò in se diuisum est. Eatenus enim aliquid falsum depræhenditur, quatenus secum pugnat, & contradictionem includit. Quid autem est aliud contradictionem includere, quàm in seipso esse diuisum? Omne igitur verum vnum, quia sibi constans & consonum: Omne falsum diuisum, quia secum pugnans & sibijpsi non cohærens est. Falsum negationem esse veri multi crediderunt, id quod te etiam non latet, nec obstant argumenta quæ affers. Falsum enim, vt dixi, illud vocamus quod nõ est, id quod videtur, vt falsum aurum quod videtur esse aurum, nec tamen est aurum. Quanquam autem falsum aurum non solùm non sit aurum, sed & aliud sit quàm aurum, ei tamen quatenus falsum est, accidit esse aliud quippiam præter aurum: sed ideò falsum est, quia non est aurum, quod tamen esse videtur. Aurum igitur falsum est quòd ideæ auri non quadrat, sed quia ideæ quadrat æris vel argenti, ideò non omnino falsum, sed falsum duntaxat aurum est: sicut neque omnino est non ens, quia licet non sit hoc quod est aurum, aliud tamen quippiam est, æs puta, plumbum vel argentum. Quod autem nulli ideæ respondet, id omnino & absolutè falsum est, sicut etiam omnino est ens, quale est quod chimæram nuncupamus. Vide igitur vt pari cursu procedant, non ens, diuisum & falsum, vt quæ propriè & chimæra falsa, & omne falsum diuisum dici meritò possit. Malum verò non aduersari bono oppositione contraria, vt tu censes, & Albertus docet exponẽs Aristotelis cathegoricas, & Thomas tuus latissimè in prima quæstione de malo, quæ omnia credo iampridem tibi esse notissima. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLAE ANTONIVS Citadinus, S. Obiectiones secundæ.

QVantum ego amârim te ac semper coluerim, vir præstantissime, tu ipse testis es, qui diligentem præcipuamq; erga te operam meam facilè recordari potes, si velis. Quòd si nunc ab Antonio vetere amico & compatre amari, aut dubitas, aut nequaquam credis, parum herclè meæ erga te obseruantiæ meministi. Qui enim fieri potest? vt quem vix philosophiæ initiatum dilexerim, coluerim, nunc doctrina, probitateque insignem non amem, non admirer? Vtinam æqua te omnes beneuolentia complexi essent, quibus cum familiariter versatus es, quali quantaque Picum suum compater tuus semper prosecutus est, sed iam ad nostra veniamus: Ais libellum tuum de Ente & Vno probè inscribi potuisse, quòd titulus operis curtus, & si entis, vniusq; tractatum promittat, Procœmium tamen quod fusus est titulus, qualem tractatum polliceatur explanat, mutuam, scilicet, entis vniusq; conuersionem: Sed vide obsecro nunquid isthæc tua defensio sufficiat, pari enim ratione si libellus æderetur,

in quo sola animi immortalitas ab authore esset asserta, de anima libellus meritò posset inscribi: Author enim operis disputationem ingrediens mox quæstionem fortè proponeret, interrogans nunquid anima immortalis sit nec ne? hęc vera obiectio in priore epistola tota ferè explicata est, sed nihil iudicio meo respondisti. Præterea si circa velocitatem motuum quæstio fiat, nũquid arithmeticam, geometricámve proportionem consequatur, & in principio operis multa author se ex geometria desumpturum promittat, posset libellus de geometria inscribi, qui tamen circa motus versaretur. Sed hæc vtpote friuola omittamus.

Alio libello in hanc sententiam à me scriptum est. Nemo inquam, dixit Platonicos aliud sentire nisi aut omnes aut plurimi id sentiant. Si verò Themistius inter Platonicos non ignobilis ex Platonicis sententia affirmat idem, quæ rerum principiũ est verè ac propriè ens esse absolutè, pronunciandum non fuit Platonicos iuxta Platonem arbitrari, Deum verè ac propriè ens non esse, idea enim Deus est. Tu verò respondes aliud esse idem, aliud Deum, quòd si datum sit ideam Deum esse, iam non propterea colligi oportere Deũ propriè ac verè ens esse: Deus enim atq; idea & si non re, ratione tamen discrepãt: Sed ego nolim hoc loco disputare, nunquid Platonici existiment aliud esse Deum, aliud idem, cùm sit quæstio à ꝓposito longè aliena, quanquam plurimi authores Græci pariter & Latini ideas Platonis in Deo cõstituant. Platonẽ imitati satis videor proposito fecisse, quòd mõstrarim Platonicum quendã, neq; hercle ignobilem asserere iuxta Platonem ideã, ac propterea Deum verè ac propriè ens esse: neq; enim rationis discrepantia ad quã refugis, hac in re aliquid facit. Idea enim relatiua est, Deus autẽ absoluta res est: Si igitur Deus ea parte qua extrorsus refertur, verè ac propriè ens est, quantò magis ens censeri debet ea ratione, qua Deus est & in propria natura cõsistit. Cur enim idea ea ratione qua idea est, verè ac propriè ens est? Nulla inquã ratio assignari potest, nisi dicatur ideò verè ac ꝓpriè ens esse, quòd verè ac propriè est. Magis igitur Deus ea ratione qua De⁹ est, verè ac ꝓpriè ens erit, ego inquit, sum ꝙ sum.

Pręterea hoc modo obiectũ est, Platonici ideò iure defendi possunt, quia aiũt Deũ verè ac ꝓpriè ens nõ esse, sed vnũ, quia nomen entis concretũ est quod alienũ aliquid significat ab eo quod est, vnũ autẽ ideo esse ꝙ vnicè omnia est, pari pacto colligi potest Deũ vnũ nõ esse, vnũ enim concretũ nomẽ est: quinimò nec beatus erit, nec De⁹, vtraq; enim vocabula sunt concreta: Tu verò respondes Deũ non appellare vnũ quasi vnius nomine Dei substantia monstretur: sed quomodo sit id quod est explicari: Sed rogo quorsum hoc? nondũ enim soluitur obiectio, Deũ dicis non esse ens, sed vnum, quia entis nomen concretũ est. Si igitur vnũ quoq; concretũ est, nónne eadẽ ratione colligi oportet, Deum vnum non esse, nec Deũ, quod nomen ad substantiã pertinet, quemadmodũ & ens. Pręterea si ideò vnus est, quia vnicè est id quod est, cur ens quoque appellari nõ debuit, vno enim esse omnia est, quę est, sapientia, scilicet, & bonitas, & potentia nõ enim vnus dicitur, quia solus sit vnus, eadem igitur ratione ens vocari poterit, licet solus non sit ens, est enim maximè ens. Præterea ratio ea nondum soluta est qua ita dicebatur: Deus verè ac propriè ens est, ego enim, inquit, sum qui sum.

Rursum miratus sum ꝙ defenderes iuxta Aristotelẽ quoq; Deũ aliquando nomine entis minimè censeri, quia nõ esset per se ens, neq; per accidens, neq; substantia, neq; accidẽs. Ego enim monstraui Deum neq; ens per se, neq; per accidens esse, neq; inter substantiã & accidẽs mediũ aliquid cogitari posse. Tu verò primæ obiectioni nihil respondes. Contrà verò secundã vnũ duntaxat Aristot. interpretẽ allegas, hoc est, beatũ Thomam, qui ait Deũ propriè substantiã non esse, eò ꝙ nulli subsṭat accidenti, nec essentia Dei aliud est à Deo. Sed vide, vir præstãtissime, nũquid Thomas aduersum te testimoniũ ferat? Si enim entis in substantiã & accidẽs diuisio, iuxta beatũ Thomã entis creati diuisio est, quẽadmodũ refers, quomodo ignorari potest aliquid ens increatũ esse, ꝙ Deus est, qua igitur ratione tueri potes iuxta B. Thomę interpretationẽ Aristotelẽ arbitrari Deũ ꝓpriè ac verè ens nõ esse? sed quanquã B. Thom. quodã in loco negare videatur, Deũ ꝓpriè substantiã esse, Magistrũ sententiarũ imitatus, eò quòd nulli subest accidenti, nõ tamẽ propterea falsum est quod scripsimus superiore epistola inter substantiã & accidens mediũ non esse, quòd beatus Thom. plerisq; in locis efficacibus probat argumentis, neq; tu vnũ ex ijs quæ ad te scripta sunt soluisti: Si igitur aliquando Deum negat esse substantiã, verba ipsa quæ affers, hominis mentẽ planè aperiunt:

niūr: Substātiā enim modis multis dici potest, quod ipsemet primā parte latiùs explanat. Aliquando enim ꝓpriè substantia eò dicta est ꝙ accidentibus substat, qua ratione negat Deū esse substantiā, nec id quidē simpliciter & absolutè, sed ait ꝓpriè substantia non est, quia nulli substat accidenti: Substantia verò nonnūquàm dicitur quod per se est, & substantiuo nō eget, quo modo Thom. substātiæ nomē aliquando & quidē frequenter vsurpat. Sic autē inter substantiā & accidēs nulla medietas cogitari potest: est enim vtriusq; per affirmationē negationemq; diuisio. Quod verò nulla ductus necessitate, sed mea spōte affirmaui ex Boëthij Augustiniq; sententia, Deum per se in ꝑdicamento collocari, nō id propterea dixi, quòd B. Thomā non magnifaciā, non venerer, non probē, sed id propterea dixi, quòd sola B. Thom. autoritas nō sufficit ad mōstrandum, vel Aristot. vel Aristotelicos arbitrari Deū in prædicamēto nequaquā collocari: neq; propterea ab optimis authorib. ad improbos & plebeios deficio, imò optimos sequor & probo. Nūquid tu B. Thomā vel Boëthio vel Augustino vel æqualē facis, vel superiorē? Ego quidē omnes & olim legi & indies lego, nec puto vegeti quempiā esse ingenij, qui ea q̄ à Britannis nostris (Suisset dico & similes) excogitata sunt aut ignoret aut negligat. Non equidē omnia q̄ ab illis scripta sunt, probo, & admiror: verùm nonnulla nec hercle pauca soleo sæpenumerò ex Aristotelis proborūq; authorū sententia infirmare, sed nō possum nō mirari maximā hominum subtilitatē & acutissimas in rebus physicis rationes, quas ipse etiam Aristot. si à mortuis resurgeret admiraretur, & mirum in modū extolleret subtilitatem saltē in pluribus probans, & si non veritatem.

Defendis præterea vnius negationē esse diuisum: Chimæra enim inquis, diuisa est, eò quòd ea ex quibus cōstaret si esset, ab inuicem diuisa sunt, neq; vniri possunt. Diametrū verò commēsurabilē esse, ideò diuisum putas, quòd à seipso diuisum est & dissonat: Verba quibus veteris hæc sunt: Eatenus enim aliud falsum esse deprehenditur quatenus secū pugnat & cōtradictionē includit: Quid autē est aliud cōtradictionem includere quàm in seipso esse diuisum. Omne igitur verum vnum, quia sibi cōstans & consonū: omne falsum diuisum, quia secū pugnās & sibijpsi nō cohærens est, sed vide quomodo positionē tuā possis sustinere. Si enim aliquid ideo vnū est quod sibi consonū est, & à se diuisum falsum ipsum & impossibile vnū erit & verū: Non dixerim hoc falsum & illud quod est Chimærā esse, vel ceruū volare, sed ipsam falsi impossibilisq; naturā intelligo, quā probabo vnā esse verā: Chimæra quippe iuxta tuū dogma diuisa est, propterea quòd partes ab inuicē semper diuisæ sunt, propterea etiā quòd a se diuisa est, neq; enim Chimæra est Chimera: eadēq; ratione diametrū esse commēsurabilē diuisum est, neq; enim aliter intelligi potest vtrunq; horū à seipso dissonare secūque pugnare. At falsum ipsum si separatim spectes, falsū est, impossibile quoq; impossibile est; neutrū igitur secum pugnat, neutrum à se dissonū est: mortui quoq; eadē ratione nequaquam secum pugnant. Sunt enim mortui qui iam mortui sunt, quo dlibet igitur horum vnum est & verum, si eò aliud est, vnum quòd à se indiuisum est.

Præterea quomodo verū est omne quod falsum est, cōtradictionē claudere? Nónne multa sunt falsa q̄ vel naturæ vel hominis potestate vera esse possunt? Diffinitionē etiā veri rursus à te positā defendere conaris, aisq; verum esse quod videtur esse quod est: falsum verò quod videtur quod nō est, nūc propterea colligi putas falsum veri negationem nō esse. Sed argumēto meo nihil, pace tua dixerim, hactenꝰ respondisti: argumentū tale est: Si verū est quod videtur quod est: Falsum verò quod videtur quod nō est, cū inter videri quod est, & videri quod nō est, nulla contradictio sit, nō erit falsum veri negatio: Si nanq; nec homo esset in rerū natura, nec Deus, Socrates nō esset, non itaq; videretur, quod esset, neq; quod non esset, non verus igitur esset, nec falsus, esset autē non ens: non ens igitur & falsum aliquando dissentiunt. Beatus etiam Thomas, cui non refragaris, verum falsumq; inuicem contraria esse pronunciat, si ad animum referantur, ex quo tua sententia veri falsiq; ratio dependet. Existimatio, inquit, vera falsaq; sunt inuicem contrariè, quemadmodum Aristot. dicit.

Postremò negas bonum malumq; esse inuicem contraria, neq; propterea rationi respondes, qua probatum est esse contraria, nec saluas quo modo malum sit boni negatio. Ego enim ita dixi: Nulla negatio, ea præsertim quæ illa complectitur quæ non sunt genus, esse potest. In topicis enim ab Aristotele dicitur, nō entis non esse genera nec species: malum igitur quod omnia complectitur non entia genus esse nō pōtest:

 quo-

quomodo igitur Aristot. vir summus dixit in prædicamentis bonum & malum contrariorum genera esse. Ais etiam Albertum, quem arbitror apud te momentū habere, negare bonum malumq; esse inuicē contraria, idemq; B.Thom. sentire in prima quæstione de malo, nec propterea respondes quomodo Boëthius aut verum dixerit, aut mentitus sit, qui in prædicamentis ait bonum malumq; esse inuicem contraria: non quòd quemadmodum album & nigrum, calidum & frigidum, quæ omnia veræ qualitates sunt, sed quemadmodum sanum & ægrum, forte ac debile, rarū & densum, pulchrū & turpe, & similia huiusmodi multa: nec B.Thomas id negat, sed vir eminentissimus in prima quæstione de malo, circa solutionem secundi argumenti, mōstrat quomodo bonum & malum, & si priuationis & habitus oppositione aduersentur, inter contraria tamen computari solent, idq; Simplicij authoritate cōfirmat. Obiectiones igitur nostræ quæ ob solam veritatis indaginem, mutuamq; inter nos charitatem excogitatæ sunt, nondum mihi videntur ex toto infirmatæ, rogo igitur obsecroq; vt eo amore quo Angelo tuo Politiano viro nostræ ætatis doctissimo Platonici dogmatis veritatem aperire conatus es, nobis quoq; eodem zelo nodos ac scirpos nostræ imbecillitatis exoluas: ego quidem plurimis lectionibus & medicandi officio interim sum implicitus, tu verò qui totus contemplationi vacas, & per gradus quatuor in profundam Dei caliginem niti potes, nullo vel pauciſsimo labore tenebris lucem vindicabis. Beneuale, nostri memor, ex Ferrarijs 11. Calendas Iunij 1491.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO CItadino, S. *Responsio obiectionum secundarum.*

AVt breuis nimio plus, aut certè obscurior fuit prior epistola in soluendis quæstionibus tuis, super eo libello quem nuper ædidi de Ente & Vno, iteras enim easdem quæstiones, & de eisdem eadem dubitas. Equidem non negabo in primis literis quædam omissa, quibus nihil responsum est, ne in leuibus rebus verba prodigerem, quædam breuiter à me tractata, vt qui philosopho homini indicandas res potius crederem quàm explicandas. Nunc postquàm à me hoc postulas, minutula etiam quæque consectabimur, & per singula capita tuarum quæstionum iubebo meminisse eorum quæ prius scripsimus, excitaboq; vbi erit opus ad eorum profundiorem intelligentiam. Porrò quoniam tu neque Platonicas commentationes, neque ob ignorantiam etiam Græcę linguæ Græcos hactenus Peripateticos attigisti, ducam te per lineas, decretaq; Latinorum præsertim Thom. qui tibi magis familiaris, ad Platonicorum, de quibus agitur in meo libro, sensa percipienda.

Est autem quod te angit in primis, quænam ratione Platonici Deum super ens collocent. Nam si Deus (inquis) verè est, certè verè ac propriè ens est, & dicitur, quàm dudum sedens quispiam verè dicitur, quia sedeat: Addis quatenus idea est, ens est, multò magis quatenus Deus est, ens forte vt sit & dicatur: Quòd si non omnes quidem Platonici ideam & Deum idem esse concedant, satis tamen ad me oppugnandum esse ais, si id vnus Themistius non dixerit, quòd ego Platonicis in commune adscripserim. Illud item intelligere non potes, quomodo Deum dicam vnum appellari, cùm per hoc non quid sit, sed quomodo sit esse, quæ est significamus: nam si vnus est, inquis, quia vnicè est omnia, cur non ens quoque appellari debet, cùm vno esse sit omnia quæ est. Non enim vnus dicitur, quia solus sit vnus. Quare vocari pariter ens poterit, quanquam solus ens non sit. Hæc sunt primum quibus te extricare non potes, sed paucis, & quemadmodum sum pollicitus ex his etiam quæ tibi sunt nota, omnem à te dubitationis scrupulum amouebo.

Nosti aliud esse apud Thomam essentiam rei, aliud existentiam. Existentia rei illud est quo res est, hoc est, existit. Essentia illud est quo res certam speciem adipiscitur, aut equi scilicet, aut lapidis, aut virgulti. Quare quod essentia dicitur, etiam à iunioribus quidditas appellatur, quia scilicet ex essentiæ notione, scimus quidnam sit res. Cùm igitur, vt Aristoteles docet secundo libro Analiticorum posteriorum, alia quæstio sit, cùm percontamur an verbi causa, rosa sit, alia cùm scire volumus quidnam sit rosa. Prima vtrique quæstio ad rei existentiam spectat: secunda ad essentiam, siue vt verbis vtamur recentiorum, ad quidditatem. Rursus memineris ex sententia Thomæ omnia citra Deum quæ actu sunt ex essentia & esse (sic enim vocat existentiam) esse composita,

sita, Deum ipsum neq; compositum esse ex essentia & existētia, neq; rursus essentiam esse, sed puram ipsamq; existentiam à qua deinceps omnis alia rerum creatarum existentia deriuantur, creatis scilicet essentijs communicata. Adde his dictione hac, quæ est ens, plerunq; essentiam indicari, hac autem dictione, est, indicari existentiam non essentiam. Quod te idem Thomas docet in prima quæstione de malo, vbi ait, cùm dicimus hoc aut illud esse ens, quæstioni respondeti qua quæritur quid sit res (hæc autem, vt suprà diximus, quæstio ad essentiam spectat) cùm verò dicimus hoc est aut nō est, satisfieri quærenti, an sit res, quæ vt dicebamus quæstio attinet ad existentiam.

Iam omnis tibi, vt credo, Platonicorum sentētia & tuæ obiectionis solutio aperta est. Nam si Deus existentia est, non autem essentia vt verè dicimus Deum esse, ita verè negamus Deum esse ens. Nec possum non mirari te, etiam si Platonica non legeris in Thom. tamen lectione frequentem huic adeò insistere argumentationi, Deus est, ergo est ens, cùm ipse Thomas ad verbum dicat, non se hæc mutuo consequi esse & esse ens, sed ad diuersas omnino quæstiones neq; cognatas inuicem pertinere. Quanquā quid opus hîc Thom. authoritate? Quis dubitat nisi insipiens an sit Deus? quis rursus nisi insipiens præsumit scire etiam aliqua ex parte vel minima quid sit Deus. Cùm igitur diuersissima sint, scire an sit Deus, & scire quid sit Deus, diuersissima etiam erit oratio, qua dicitur Deus est, ab ea qua dicitur Deus est ens: cùm illa etiam Deum esse quo nihil est certius asseueret, hæc verò quid sit Deus aliqua ex parte, quo nihil incertius audeat pronunciare. Quapropter rectissimè tibi quærenti inter disputandū quid esset Deus? respondit vir doctissimus Politianus noster ex Simonidis poetæ sententia, se nescire quid esset.

Longè autē abest ab hoc proposito exemplū quod tu affers de sedente: quoniam non æquè variant hæc sedentem esse & sedere, atq; hæc duo esse & ens. Eidem enim quæstioni respondeo cùm dico Socrat. sedere, cui respōdeo, dicens illum esse sedentem, quæstioni scilicet, qua quis de Socratis me positura percōtatur. Sicut & cùm dicimus, Socrates albus est, & Socrates albicat, eidē satis fit quæstioni, qua scilicet quæritur, qualisnam sit Socrates, sed non eadem ratio inter ens & est, quorum alterum, vt sæpè idem inculcemus, quid sit res, alterum an sit interrogantibus manifestat. Hîc etiam patet, si Deus vt idea ens dicitur, non tamen sequi vt quatenus etiam absolutus in se concipitur, entis habeat appellationem: nam sicut ideæ, ita etiam essentiæ induit rationem, vt verò ipse supra omnem essentiam habitudinemq; ad res creatas intelligitur, entis nomine maior est. Quod enim ens non dicitur, non deficientiæ est, vt credis, sed eminentiæ: Quare & à Platonicis potius super ens quàm non ens esse pronunciatur.

Quibus equidem nescio cur Themistium obstinatè adeò contendas annumerare, de quo si veteres perconteris, respondebunt omnes Peripateticum esse & Themistiū, non Platonicum, ipsum si interroges, paraphrastem puto si Aristotelis dicet & sectatorem, non Platonis. Sed fortè ideò (patere me iocari) tu illum vel nolentem in Academiam trahis, ne videare omnino Platonica & Græca ignorare, qui Themistium saltem legeris beneficio Hermolai nostri Latinum factum. Sed sit Platonicus Themistius, sit etiam verus omnino, abundè satis & hac & priore epistola declarauimus nihil nostræ sententiæ refragari, quæ ille dicit, quoniam de Deo alia vt Deus est, alia vt idea est, Platonici enunciabunt.

Veniamus ad illud, quare vnum dicatur Deus, cùm tamen ens non dicitur. Reuoca ad memoriam, quæ primis ad te literis scripsimus. Vnum cùm dicunt Deum Platonici, non quid sit enunciant, sed quomodo sit id quod est: sed neq; hoc satis intelligant, dicam apertius. Si perconteris Academicum hominem, quid sit Deus? respondebit non solùm à se tibi non posse responderi quid sit, sed neq; à te hoc iure quæri debere, sed esse indignam hanc de eo quæstionem. Qui super omnem essentiam, superq; omne intelligibile sit, hoc à se tantùm posse asseuerari esse illum vnitati simillimū: quoniam vt hæc numerorum, ita ille rerum omnium, quæ sunt, principium sit, vt hæc numeros omnes pares & impares, ipsa neq; par neq; impar sua indiuidua simplicitate complectitur: ita ille res omnes sua impartibili infinitate claudit, & continet, vidésne quid sit dictum per vnius appellationē, non quid sit Deus, indicari, sed quomodo sit id quod est? Denique si dicamus: Deus vnitati similis est: quod volumus significare, cùm

re,cùm illi vnius appellationem damus,vtique veri erimus. Si dicamus: Deus enti similis est auditoribus,certè risum faciemus. Sed quid plura in re aperta.Aut enim hæc satis, aut nescio quid verborum satis esse possit. Colligitur autem & hinc cur Deus sub nullo genere sit. Genera enim rerum essentiæ sunt, Deus autem nec essentia est, nec essentiam habet. Quapropter cùm ens ita à Peripateticis interdum accipiatur, vt decem tantum genera ambiat, manifestum est sub entis nomine, quo Aristotelis etiam sectatores aliquando vtuntur, Deum non contineri.Tu verò instas à Thom.alijsq; ex eadem familia,sæpè ita & substantiam,& ens vsurpari,vt Deus & substantia & ens dicatur. Quasi vel ego hoc ignotem,quod nemo nescit, vel id mihi satis non sit,si interdum aliter faciant,qui non semper, sed quandoque hac eos in illum modum dictione vti solitos dixerim.

Transeamus ad ea quæ obijcis de oppositione vnius & diuisi equidem, vt puto ludens cauillis me puerilibus tentas. Nam si falsum inquis diuisum,certè falsum,falsum non est.Falsum enim à se non est diuisum,quia falsum,falsum est. Mortui item ais nequaquam secum pugnant,sunt enim mortui qui iam mortui sunt. Porrò Antoni cùm dixi pugnare secum quæ falsa sunt:Si pugna hæc pugno fit,aut telo,etiã mortui fateor inter se nõ pugnãt, neq; falsi sunt. Sed & sicut falsum est falsum, ita falsum esse falsum, non falsum, sed verum est, propterea non diuisum, sed vnum. Addis falsò à me dici quod falsum est contradictionem claudere: Quia multa sunt falsa,quæ vel naturæ vel hominis potestate verè esse possunt. Tu verò illud cogita, omne quod falsum est, quamdiu falsum est, tamdiu contradictionem claudere. Sed sicut quædam ita falsa sunt vt possint fieri vera: Quædam autem ita sunt falsa,vt vera esse nunquam possint: Ita sunt quædam adeo sibi contradicentia, secumq; pugnantia vt in amicitiam redire & concordiam nunquam possint: quædam ita se oderunt, vt redire tamen in gratiam possint. Exemplo hoc erit manifestum hominem esse leonem semper falsum est,quia semper contradictionẽ claudit, & sicut nunquã ad vnionem, ita nunquam ad veritatem redigi potest. At me sedere,neque verum est,neq; falsum. Si verò adijcias me sedere dum sto,illicò ad falsitatem,ita etiam inuehis contradictionem : Nam me sedere dum sto contradictionem includit, & quàm primum desinit esse falsum, vt cùm sedere incipio,tàm primum à diuisione redit ad vnitatem.

Cæterùm quæ de falsi veriq; oppositione obijcis,iam in priore epistola soluta sunt. Ais enim si verum est, quod videtur, quod est falsum verò, quod videtur quòd non est. Cùm inter videri quod est, & videri quod non est, nulla contradictio fit, non erit falsum veri negatio. Ego verò non ita accipio rationem falsi,vt in eo sit,quod videtur aliquid esse,quod non est.Sed in hoc esse rationẽ illius volo quod non est illud,quod esse dicitur. Aurum enim falsum,ideò falsum,quia non est aurum:& quantum ad falsi attinet rationem accidit ei, aut videri,aut esse aliquid præter aurum.

Quòd verò dicis non solutam à me argumentationem tuam, qua probas bonũ & malum esse contraria : Dicam ingenuè,non putaui ibi opus esse solutione,vbi nodus non erat.Est autem illa huiusmodi:Bonum appetendum est,malum verò fugiendum, Appetere & fugere sunt motus contrarij. Bonum igitur & malum sunt cõtraria. Mihi verò hæc tua ratiocinatio adeò efficax tantarumq; esse virium videtur,vt non bonum tantummodo & malum, de quibus fortasse quis ambigat, sed etiam esse & non esse, quæ nemo nescit esse contradictoria probet esse contraria. Ita enim colligemus, esse est appetendum,non esse est fugiendum.Appetere & fugere sunt motus contrarij,Esse igitur & non esse sunt contraria : Aut igitur mihi des esse & non esse, esse contraria: aut ego tibi bonum & malum contraria esse non dabò ? Aut inquies soluenda alia ratio est. Non ens enim non est genus, quomodo igitur malum nihil est, cùm Aristoteles dicat in prædicamentis bonum & malum genera esse contrariorum. Pleni sunt omnes Aristot. interpretes solutionibus huius quæstionis,ad quos ego te priore epistola delegaueram, ne superuacua meteq; simul opera implicarem.

Vt igitur illud omittam, quòd Simplicio non displicet ex Pythagoricorum more ibi locutum Aristotelem, qui duos statuunt ordines rerum : quorum alter sub bono, alter sub malo continetur, vtique illum sæpè in logicis commentationibus exemplis ex aliorũ potius quàm ex sua sentẽtia statuisse. Respõdeo,quod & apud Simpliciũ poteras legere:Ideò bonũ malumq; cõtrariorũ genera dici,quoniã alterũ semper

per contrariorum rationem mali & deficientiæ habet: vt nigrum, si albo: & amarum, si dulci comparetur. Ita enim contraria omnia ad bonum malumq; reducuntur, quatenus omnis defectus mali rationem habet, quo circa & primo libro physicæ auscultationis dicitur contraria semper secundum melioris prioris q; inicem rationem comparari. Mitto Porphyrij & recentiorum etiam multiplices alias solutiones.

Sed illud satis mirati non possum quòd in hanc etiam Thom. descendere sententiam dicas, quod bonum & malum cõtraria sibi oppositione repugnent: addisq; hoc ipsum ab eo Simplicij authoritate confirmari. Cùm tamen opinioni isti tuæ ille tota prima quæstione de malo pro viribus aduersetur. Quid enim aliud ea potissimùm agit disputatione, quàm vt probet malum esse nihil. Quod si malũ nihil est, bono contrarium esse non potest: Quoniam vtrumq; contrariorum natura aliquid est, atq; hoc ipsum est, quod ibi Thomas Simplicij authoritate confirmat. Vide quantum aberras, qui confirmari testimonio Simplicij eam credis opinionem, quam ipse Simplicij testimonio infirmat: In quem errorem fortè non incidisses, si ipsum Simplicij librum aliquando legisses, apud quem nulla vnquam fit mentio de boni maliq; oppositione contraria.

Quod si mihi obiectes ophthalmiam & ægritudinem, in quibus contrarietatem videtur Thomam agnoscere, iubebo te illius verba diligentiùs introspicere. Non enim hæc dicit esse contraria, sed ea cùm sint priuationes, interdum tamen appellari contraria. Quod cur fieri ipse vellt, si attendas videbis, quàm ipsum malum contrarij proprietatem omnino nesciat. Eatenus enim hæc contrarij aliquo modo nomen sortiri posse concedit, quatenus omnem planè mali rationem non habent, sed bonitatis aliquid retinent, quam nondum amiserunt. Quare eatenus aliquo modo contraria, quatenus aliquo modo non omninò mala. At si tibi ego mortem, si cæcitatem opponam, quæramque an hæc ex sententia Thomæ sint verè mala, rursusque an ea, quam tu dicis, contrarietatis specie inuicem aduersentur. Quid sis responsurus, omnino non video. Nam si hæc mala sunt, & eo ipso loco, vnde Thomæ pro te testimonium affers, ille nullo modo hæc esse posse contraria, ea ipsa, quam tu in medium affers contrarietatis specie magna asseueratione contendat. Qua tu mente affirmas ex sententia Thomæ bonum malo aliqua contrarietatis oppositione repugnare, certè hoc considerare debueras, quod de imperfectis quibusdam malis, ex ea quam adhuc retinẽt, bonitatis admixtione conceditur, ad ipsam immixtam absolutamq; mali naturam non esse transferendum. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLAE ANTONIVS CI-tadinus, S. Obiectiones tertia.

CONclusiones olim verbo concessæ (nisi fortè oblitus es) fuêre, ᵃ Deus est, Deus est vnus, Deus non est Deus: Contradictionem claudit Deum, hoc est primum ens, non esse, & aurum esse, aduersus quas obiectiones nonnullas formaui, & in scriptis dedi. Expectabam igitur his obiectionibus tandem responderes posteaquàm menses quatuor siluisti, maioribus fortasse negocijs implicitus. Tu verò primis duntaxat respondes, quas antea aduersus argumentorum quorundam solutiones formaueram. Ais autem primum hoc modo: Ostendam tibi per decreta Latinorum, ac præsertim beati Thomæ, licet Deus verè ac propriè sit, non tamen propriè ens esse. Deus enim, inquis, iuxta Thomam non est essentia. Item iuxta eundem vocabulum entis essentiam plerunque significat, & quæstioni quid est respondetur, verbum verò ipsum, est, quæstioni an est, reddi solet. Quapropter colligis iuxta Thomam Deũ ens non esse, si neq; esse est, neq; essentiam habet, sed duntaxat existit.

ᵇ Sed dicas rogo, vbinam in Thoma didicisti Deum essentiam non esse? cùm totus Thomas huic sententiæ reclamet: nam in prima parte in Summa contra gentiles, in quæstionibus disputatis in libello de ente & essentia, in commentis in Aristot. In omnibus denique locis vbi res exigit Deum essentiam esse, & tenet & probat, nec in re tàm clara opus est verba hominis allegare. Si negaueris plura quàm sit opus recensebo. ᶜ Præterea in libello tuo de Ente & Vno, nisi excidit prius dixisti, ideò Deum iuxta Platonicos ens non esse, quòd Dei esse non est aliud ab eius essentia. Quomodo igitur nunc eosdem secutus, eosdem defendens, negas Deum essentiam esse.

ᵈ Item

[d]Item dicas quo ex loco diui Thomæ depræhendisti entis vocabulum essentiam plærunq; significare,non etiam esse: Siquidem quarto Metaphysicę & prima qnęstione de veritate, & alibi dicit, ideò ens dictum esse quod est, rem verò, eò qnòd essentia est vel essentiam habet. Item dicas vbinam in Thom. scire potuisti, qnæstioni quid est rationabiliter responderi si dicatur est ens? [e]Insulsum enim est quærere quid est, nisi sciatur rem esse, vti Aristot. 2. Analiticorum posteriorū libro, & Thom. apertè testantur. Esse autem intelligo qnemadmodū substantiæ sunt & accidentia, in quibus vtraq; essentia est, non quemadmodum priuationes sunt & negationes, in quibus Thom. negare videtur reperiri posse, quod quæstioni quid est, respōderi solet, sine id [f]verum sit siue falsum quod ad præsens omittitur.

[g]Verba verò Thom. in prima quęstione de malo, quę tibi, ni fallor, erroris occasionem præstiterunt, quæ tu quoque videris innuere, hæc sunt: Ens dupliciter dicitur, vno modo secundùm qnod significat naturam decem generum, & sic neque malum neque aliqua priuatio est ens, neque aliquid: Alio modo secundum quod respondetur ad quæstionem an est, & sic malum est, sicut & cæcitas est, non tamen malum est aliquid, quia esse aliquid non solùm significat qnod respondetur ad quæstionem an est, sed etiam quod responderur ad quæstionem quid est. Sed repete oro diligentiùs tanti verba philosophi, aduersus enim te sententiam ferunt, quod ita [h]monstratur: Thom. palàm dicit ens & aliquid dupliciter dici. Vno modo quòd alicuius generis naturam habet: alia modo quòd quæstioni an est respondetur. Deus autem qnæstioni an Deus est, respondetur est, nec mendax est responsio, Deus igitur ens est. Quod si vlteriùs procedendum est, dicamus hoc modo nihil à Thom. recedentes, qnòd quæstioni an est, iure respondetur, ens est: igitur quod quæstioni an res verè ac propriè sit, respondetur verè & propriè est ens. Sicut enim se habet qnod simpliciter est ad id quod simpliciter est, ita quod verè ac propriè est ad id quod verè & propriè est. Quærenti autem an verè & propriè Deus sit, rationabiliter respondetur Deus, verè igirur & propriè ens est. Præterea Thom. [k]aliquid & ens iuxta primum modum vocat, quod qnæstioni quid est, respondetur: quærenti autem quid est quod mundum conseruat, & mouet, quod mortuos suscitat? rationabiliter Deus respondetur, primo igitur modo & secundo Deus est ens & aliquid.

[l]Præterea audebis ne iuxta Thom. negare Deum esse bonum, esse vnum? Cùm igitur bonum & ens & vnum mutuo conuertantur, quomodo iuxta Thom. dici potest vel fingi Deum ens non esse? Tu verò ex his verbis argumentari videris (nl fallor) hoc modo ens vno modo dici, quòd naturam decem generum significat. Deus autem in nullo est genete, Thoma etiam ipso testante: Deus Igitur non est ens neque essentia. Sed aduertere debueras (patere me [m]iocari) si ratio efficax est, Deum primo quidem modo ens non esse, licet enim in nullo sit genere, nihil tamen prohibet verè ac propriè in rerum natura existere, & quæstioni an est, veraciter responderi. Quomodo igitur nesciri potuit alio modo ens esse. Præterea ratio nihil virium habet: sensus enim verborum Thomæ huiusmodi est. Ens vno modo dicit quod naturam decem generum significat, hoc est, quòd substantiam significat & accidens, & omnia omnino positiua, quæ in decem genetibus continentur, aut per se, vt species & genera, aut velut principia quædā, siue [n]coactata siue non, vt materia prima, & forma in genere substantiæ, & Deus, & substantiales omnino differentiæ. Quo certè modo negationes priuationesq; ad genus pertinere non possunt. Alio modo ens dicitur, quod responderi potest quæstioni an est siue verum & positiuum ens sit siue non, vnde exemplum subdens ait: & sic malum est, sicut & cæcitas est, hoc est, & sic malum est ens, sicut & cæcitas est ens. Nulla enim apud Thomam verborum differentia est, siue dicatur est, siue est ens.

Quod verò subiungit, quia esse aliquid non solùm significat, &c. non eò tendit vt sentiat quærenti quid est Luna, aut tonitruum rationabiliter responderi, si dicatur est ens siue aliquid vti tu existimasse videris. [o]Ridicula enim est huiusmodi solutio. Sed hoc huiusmodi est [p]esse aliquid significat, maximè iuxta primum modum id esse, quòd quæstioni quid est, rationabiliter responderi potest, puta significat substantiam esse, vel accidens, vel animal, vel colorem, vel aliquid huiusmodi, quod quærēti quid est, iure responderi possit. Cæcitas autem & malum nihil horum est. Quòd verò primum

mum diuisionis membrum ea mente B.Thom.interpretari nolit,ipsemet explicat prima parte,quæst.48.art.3.quo quæritur,an malum in rebus sit.

Ad secundum enim argumentum respondens [s] sic dicit, sicut in 6.metaphysicæ habetur:Ens dupliciter dicitur. Vno modo secundùm quod significat entitatē rei prout diuiditur per decem prædicamenta: & sic conuertitur cum re,& hoc modo nulla priuatio est ens,vnde nec malum: Alio modo dicitur ens quod significat veritatem propositionis, quæ in compositione consistit, cuius nota est hoc verbum est, & hoc est ens, quod respondetur ad quæstionem an est, & sic cæcitatem dicimus esse in oculo, vel quamcunq; aliam priuationem,& hoc modo etiam malum dicitur ens: hæc Thom. Vides igitur quomodo primum diuisionis membrum cum re conuerti pronunciat. [t] Rem verò non negat Deum esse, & quicquid bonum est, omne enim bonum & illo argumento & prima quæstione de malo rem esse confitetur. [f] Quod si hæc vera sunt, nondum ratio soluta est qua aduersus Platonicos dixi, ens eò dictum est, quòd est quemadmodum sedens, eò quòd sedet. Deus autem nō solùm est, verumetiam propriè ac verè est, verè igitur ac propriè ens est,ita enim non est Platonicis: [u] sed ex Thoma argumentum soluere voluisti, [r] ea Thomæ asscribens, quæ ab hominis sententia penitùs aliena esse nemo est, qui Thomam legerit,qui nesciat.

Vnde nec alia ratio soluta est qua dixi, si Deus ea parte qua est idea, est ens, multo magis ea parte qua Deus est:hoc enim absolutū quiddam,hoc verò relatiuum. Non enim verum est quod modò respondisti, Deum scilicet, essentiam esse à parte qua est idea, non autem ea parte qua Deus est. [t] Iam enim monstratum est & ens esse essentiam.Præterea si Deus ea parte qua est idea,est ens & essentia,necesse est in Deo compositionem esse, quod facillè probatur hoc modo: [u] Priùs enim dixisti ideò Deum iuxta Platonicos ens non esse,quòd esse Dei non est aliud à Deo:Si igitur idea est ens, hoc ideò erit quòd esse ideæ est aliud ab idea. Esse autem ideæ extra Deum locari vel fingi non potest, si Deus idea est, vt datum est, in Deo igitur [x] compositionem esse necesse est.

Ais præterea Deum à Platonicis vnum vocari, quia vnitati est similis, quæ licet omnes numeros potestate contineat pares scilicet, & impares, ipsa tamen nec par est nec impar. [y] Subtilis hercle appellandi ratio, quæ præter id quod Deus rebus similis esse [z] non potest, vt Cicero dicit & Thom.non enim exemplar mundi mundo est simile,nec homo picturæ, alia causa stare non potest. Quod enim ex altero ob similitudinem siue analogiam nomen mutatur, proprio eiusdem nomine appellari consueuit. Statuā enim quæ hominē imitetur, hominem vocamus nō humanam,locum quoq; qui propositionum differentia est, aut maxima propositio ex loci naturalis analogia, locum non etiam localem vocamus: Deus igitur si ex vnitate ob similitudinem nomen sortitus est,non vnus, sed vnitas potius vocandus est.

[A] Præterea si nomen omne concretum aliud significat & aliud, quomodo Platonici Deum non similitudinem potius quàm similem vocant. [B] Præterea si materia iuxta Platonicos vna est, vt scribis, nec materiæ vnitas aliud sit, aliud verò materia, quod abs te negari non puto,qua ratione vna poterit defendi?non enim vnitati similis est, alioquin Deo quoq; similis foret. Præterea priùs quoque dixisti Deum esse vnum, quia vnicè est omnia,nunc verò [C] Platonicorum potius quàm Dionysij rationem approbare videris, priore fortassis abiecta, quam si adhuc tenes reliquum est argumentis respondeas, quæ scripta sunt. Non enim [a] radix cui inniteris ad soluendas obiectiones meas,vera est,Deum scilicet,ens non esse neq; essentiā,quemadmodum iam plenè declaraui, sed iam ad diffinitionem veri à re positam veniamus.

Dixisti in priore libello verum ab Aug.ita diffiniri.Verum est quod est,& ne eadem videretur veri & entis diffinitio, addi(inquis) oporter hoc modo verū est, quod est id quod dicitur. [b] Ego itaq; contra diffinitionē hoc modo opposui esse id quod dicitur, nihil aliud significare videtur,nisi esse id quod appellatur. Rem autem appellari hoc nomine aut illo,est hoc aut illud videri:quare tandem concludi videbatur hoc modo esse id quod dicitur, nihil aliud est nisi esse quod videtur. Cùm igitur nulla contradictio sit,videri esse quod est,& videri esse quod non est,ideò probabam falsum non esse veri negationem,si diffinitio constabat. Quoniam verò nunc clarius diffinitionem tuam explicasti, non deerunt quæ magis multa videantur formalem mihi diffinitio-

nem improbare: Verum enim inquis, est id quod dicitur. [e] Hoc est, verũ est quod est, id quod ipsum est, puta aurum est verum aurum, quod est aurum: Sed contra est quòd si Deus non esset, & aurũ foret. Aurum esset id quod ipsum est, & esset verũ, tamen nõ esset, ex quo nulli quadret ideæ. Postea enim dicis res veras esse quòd ideæ quadrant atq; respondent. Si vera diffinitio hominis est animal rationale, contradictio est putare, si Deus non esset, & homo esset animal rationale: hominem non esse hominem, neq; illud responderi potest, quod aliàs dictum est cõtradictionem scilicet, claudere, Deum non esse & aurum esse, nulla enim contradictio est, quod theologi quoq; ipsi, & philosophi, & dialectici apertè cõfitentur. Fingi enim potest aurum esse, Deum tamen non esse, nec primam omnino causam nec primum ens, qui enim infinitos esse mundos arbitrantur, aut cœlos in infinitũ esse multiplices, aut multa huiusmodi similia, non propterea negant aurum esse quod oculis cernitur & manibus tractatur.

Præterea siue contradictio sit, siue non sit, nondum ratio soluta est. Ego enim ita dico: [f] Si Deus non esset, & aurum foret aurum, esset aurum, non tamen esset verum. Non igitur formalis diffinitio est esse, id quod ipsum est: Sicut nec formalis esset hominis diffinitio, si dixerim: Si Deus non esset & homo esset animal rationale, iam non propterea homo esset, nihil enim potest propria diffinitione destitui, nec cuipiam potest diffinitio conuenire, cui nomen diffinitum aptari non possit. Præterea negare non potes aurum priùs natura aurum esse quàm Dei quadret ideæ [f] absolutum enim priùs reuelatione est. Aurum igitur & si aurum sit, veruntamen esse non potest, nisi præter auri naturam similitudo quædam adueniat, qua exemplari suo respondeat, siue aliud sit similitudo, aliud aurum, siue non, quod propriam seorsum habet quæstionem.

Præterea diffinitionem entis ponere videris, hoc modo, ens est quod est, alioquin non diceres diffinitionem Augustini hoc modo oportet explere. Verum est id quod ipsum est, ne si quod est solummodo [g] diximus eadem videatur veri & entis diffinitio. Si igitur entis diffinitio est quod est, ea verò ratione, qua ens est quod est, est quoque ipsummet & ens. Eadem igitur ratione qua aliquid est ens, eadem verum sit necesse est, quod penitus falsum est. Præterea si verum est id quod ipsum est: [h] Cæcitas vera erit, & mors, & falsitas, & omnino non ens. Cæcitas enim est cæcitas, & mors est mors, & falsitas est falsitas, non ens quoque est non ens, horum quodlibet verum erit nullo intellectu penitus cogitante. Quod si quodlibet horum verum est, necesse est vnum sit.

At scio mox dices: Nónne concessi quodlibet horum esse ac propterea verum his verbis, quæ ad te scripsi, sicut falsum est falsum, ita falsum esse falsum non falsum, sed verum, propterea q; non diuisum, sed vnum. Sed cõtra est quòd omne vnum bonum est, eodemq; modo verum. Cæcitas autem non solùm mala est, sed iuxta ea quæ scribis omnino mala est, & nihil boni sapit, similiter & mors. Cæcitatis enim & mortis naturam appellare videris, naturam mali absolutam bonoq; impermixtam: Nihil igitur horum verum est: nec vnum maximè quando anima non cogitat. Præterea verum est quod quadrat ideæ: Cæcitas verò & mors nullam habent ideam. Præterea si Deus non esset, nec aliud quippiam quod intelligentiæ est capax, nihilominus non ens esset non ens, & nihil esset nihil: aut enim aliquid aut nihil, non quidem aliquid vt constat, igitur nihil & non ens, esset igitur id quod ipsum nunc est & tunc foret. Si igitur verum est, id quod ipsum est non ens, & nihil verum foret, quod fieri non potest, nulli enim quadraret ideæ: non igitur formalis veri diffinitio est esse, id quod ipsum est.

Conaris præterea defendere quod à te priùs dictum est, falsum quodlibet contradictionem claudere, aisq; falsum omne contradictionem claudere quamdiu falsum. Adijcis & hæc verba: At me sedere neque verum est neque falsum. Si verò adijcias me sedere dum sto, illicò vt falsitatem ita etiam inuehis contradictionem: nam me sedere dum sto contradictionem claudit, & quàm primum desinit esse falsum, vt cùm sedere incipio, tam primum à diuisione redit ad vnitatem. Sed videas ergo an tecum conuenias. [i] Verùm enim & falsum opponi putas non quidem velut contraria, sed tanquàm affirmationem negationemq;. Quomodo igitur medium reperiri potest? nisi inter affirmationem negationemq; sit medium. Præterea omnis enunciatio aut est vera aut falsa, nisi primum principium neges, quod est in quolibet cõtradictionis, alteram

teram partem veram, alteram verò falsam. Quomodo igitur te sedere neq; verum est neq; falsum. Equidem non video qua ratione id tueri possis, nisi omnē philosophiam & contrariorum omnē conceptum tollas. Præterea si falsum omne contradictionem claudit quamdiu falsum est, Deum non esse, quod falsum est contradictionem claudet quamdiu in rerum natura Deus existit. Si igitur Deus non esset, neq; falsum esset Deum non esse, neq; contradictio, si igitur falsum est veri negatio, quemadmodum ponis, erit verum Deum non esse, si Deus non sit. [k] Sed verum omne bonum est, vt das, igitur si Deus non esset, bonum foret Deum non esse, quod videtur absurdū: neque enim simpliciter bonum foret, neq; alicui bonum, sed omnino non ens.

Præterea superiore epistola dixisti omne falsum ideò diuisum à seipso esse quod contradictionem claudit: Si igitur non omne falsum simpliciter & absolutè contradictionem claudit, sed solùm quandiu est falsum, diuisum est. Cui enim ratio essendi & causa non conuenit, nec id vtiq; conuenit cuius ratio est, & si simpliciter non conuenit vnum nec alterum: non igitur falsum omne simpliciter diuisum est, quòd dari non potest. Omne enim falsum simpliciter & absolutè est nō ens. Ambo enim vt potius conuertuntur, eadem igitur ratione simpliciter diuisum est. Si diuisum & non ens commeant. [l] Præterea omne verum simpliciter vnum est, igitur omne falsum simpliciter diuisum est: alterum enim est alterius negatio: præterea si monstrauero omne falsum absoluto diuisum esse, quid causæ fuit cur non auderes enunciare simpliciter quidem & absolutè omne falsum diuisum esse, sed tunc solùm quando oppositio est. Diuisionem verò falsi demonstramus hoc modo: Socratem sedere est falsum, Socratem autem sedere, nō est Socratem sedere, igitur à seipso diuisum est. Si enim Socratem sedere, est Socratem sedere, & Socrates sedens, est Socrates sedens, ambo enim coniugata sunt. Si verò Socrates sedens, est Socrates, igitur facta simplici conuersione Socrates est Socrates, sedens igitur est sedens, igitur sedet, quod falsum est: eadem ratione probabo chimæram non esse chimæram, nec chimæram esse, esse chimæram, chimæram esse. Si enim chimæra est, chimæra est animal. Chimæram enim intelligimus animal ex hirco constans & ceruo, aut aliquid huiusmodi. Si verò est animal, viuere potest & mori, quod inter nos non conuenit, qui chimæram ponimus nequaquam à natura posse produci, sicut nec mons aureus generari potest. Præterea si chimæra est animal aliquod, animal est chimæra, sed nullū animal est chimæra. Omne enim animal est, & viuit, & est simpliciter ens & aliquid, quod enim non est, non est animal, nisi æquiuocé. Chimæra igitur non est chimæra eadem ratione, nec chimæram esse est chimeram esse. Si enim generari est moueri, generatio est motus: igitur si generatio non est motus, nec generari est moueri. Pari ratione si chimæram esse est chimæram esse, chimæra est chimæra: Ambo enim cōiugata sunt, scilicet, chimæra non est chimæra, vt iam probatū est, igitur nec chimæram esse est chimærā esse. Præterea nulla chimæra est chimæra, igitur nullam chimæram esse chimæram verum est: igitur falsum est aliquam chimæram esse chimæram.

Eadem ratione monstrabitur vacuū non esse vacuū ex quo non est, nec cæcitatem esse cæcitatē, si nihil cæcum sit, semper tamen non ens est non ens: non esse enim non ens est & verum, sicut & chimæram non esse est, & verum pariter & necessarium. Cur igitur vereri oportuit, ne quid coargui posses, si simpliciter & absolutè enunciasses omne falsum in seipso diuisum esse? Quare non fuit opus ad cōtradictionem refugere. Deinde solutam non esse argumentationē meam, qua probaui bonum malumq; esse inuicem contraria ingenuè confiteris, sed idcirco solutam nō esse dicis, quod nodus non inerat. Arguta hercle excusatio, [m] sed mirum est si nodus non inerat quomodo nodum soluere potuisti, verba argumentationis meæ quæ in primis literis ad te scripta sunt, hoc modo se habent: Bonū ea ratione, qua bonum est, expetendum est, malum verò fugiendum. Expetere verò & fugere sunt inuicem contraria, quemadmodum congregare segregareq;. Bonum igitur & malum erunt inuicem contraria, quod Boëthius quoq; in prædicamentis asseuerat: Tu verò ita respondes: Esse est appetendum, non esse est fugiendum, nō tamen sequitur esse contraria: Sed rogo videtur ne tibi argumentatio tua meæ [n] similis esse? dicas hoc modo esse, ea ratione qua est esse est appetendū, hoc est propria essendi ratio est aliquid appetendum, non esse, ex propria ratione est aliquid fugiendum, sunt igitur contraria, pulchrè argumentationem

colliges. Hac enim forma calidum & frigidum, album & nigrũ contraria esse demonstrauimus. Ratio enim calidi est heterogenea segregare, frigidi verò congregare, albi quoq; ratio est oculos disgregare, nigri verò congregare. Argumento meo cùm tu coràm responderes, dixisti propriam boni rationẽ non esse, quod sit aliquid expetendũ, quod tamẽ à philosophis omnibus conceditur, maximè Latinis, & Aristot. Ethic. 1. dicit: Rectè diffinierunt bonum, dicentes id esse, quod omnia appetunt, id quoque audientibus mirabile visum est. Cumq; ratio boni abs te posceretur dixisti eo aliquid bonum esse, quod ordinatur in Deum. Sed mox subieci, igitur Deus non est bonus. Dictum est Deum nõ esse bonum, sed bonitatẽ adieci, igitur inter bonũ malumq; aliquid est mediũ: Deus enim nõ est bonus, nõ etiam est malus. Quomodo igitur defendi potest malum esse boni negationẽ, si media aliqua conceditur. Præterea si malũ est negatio boni, Malum & non bonũ idem sunt, Vnius enim vnica est negatio. Sequitur ergo est non bonum, igitur est malũ, ex negatione igitur colligi potest affirmatio. Præterea nec sequitur, si enim malum est vel priuatio, vel aliquid priuatum. Si priuatũ est, subiectum aliquid est, igitur & bonum: Si priuatio est igitur, in subiecto igitur est. Sed quicquid est, ens quoddammodo est & bonum: non igitur est non bonum.

Præterea negas verum esse quod Arist. in prædicamentis dicit: Bonũ scilicet & malum contrariorum genera esse, quod tamen vel Boëthius vel Latini expositores negare non audent. o Tu verò posthabitis interpretibus Latinis ad solum Simplicium refugis, qui ait hac ratione bonum & malum contrariorum genera esse, quod ex contrarijs alterum semper bonũ est, hoc est, melius est: alterum malum est, hoc est, peius est, quod Thom. quoque ex Simplicio refert. Sed si licet Simplicio opponere, contrà est, quod Aristot. eodem loco dicit, non solùm bonum malo contrarium esse, verumetiam aliquando malum malo. Si verò ipsum bonum Aristot. vocat quod melius est, malum verò quod est peius, erit semper bonum malo contrarium. Præterea si bonum & malum, quæ contrariorum genera esse Aristot. dicit, sunt melius & peius, bonum & malum, in relatiuorum genere ponentur, in quibus sunt melius & peius quæ relatiua sunt. Aristot. verò dicit bonum & malum in genere non esse, sed genera.

p Miraris postremò malum & bonũ à me cõtraria, vel ex Thom. sententia affirmari, & quod maius est aberrare me dicis, qđ dicis q Simpliciũ falsò allegẽ, falsò quoq; dixerim B. Thom. eius testimonio probare malũ bonumq; esse inuicẽ contraria: sed caue ne tu erres, qui parũ mentem meam vel verba perpẽdisti. Verba quidem quæ in 2. epistola ad te scripta sunt, hac serie leguntur: Dico igitur rursus, & approbo bonũ malumq; esse inuicem contraria, non quidẽ quemadmodũ album & nigrũ, calidũ & frigidum, quę omnia verę qualitates sunt, sed quemadmodũ sanum & ægrũ, forte acdebile, rarum & densum, pulchrũ & turpe, & similia huiusmodi multa. Nec Thom. id negat, sed vir quidem eminentissimus, in 1. q. de malo circa solutionẽ secundi argumenti mõstrat quomodo bonum & malum, & si priuationis & habitus oppositione aduersentur, inter contraria tamen computari solent, idq; Simplicij authoritate confirmat. Recordare igitur Arist. in prædicamentis quatuor oppositionum genera assignare: Item memineris Arist. huiusmodi genera à se inuicem seiungere: Rursus nota sanum ab eo & ægrum inter contraria numerari, hac igitur ratione qua Arist. contraria à reliquis oppositionum generibus seiungit. Ego bonum malumq; contraria esse affirmaui, rursumq; fateor, atq; hoc etiam quod diuus Thom. dixit in 1. q. de malo: Bonum & malum esse contraria: quemadmodum sanum ægrumq;, nõ autem quemadmodum visus & cæcitas. Tu verò dicis: Monstrabo tibi quam contrarij proprietatem malum omnino nesciat. Licet enim malum quiddam bono cuidam contrarium videri possit, vt ægrum sano, eò quòd boni aliquid relinquit, offeram tamen malum quiddam, quod bono nequaquam potest hac ratione opponi, puta mors & cæcitas.

Sed equidem nescio an simules, r si enim verba Tho. accuratiùs legisti, planè intelligi potest, quomodo nec cæcitas nec mors aliud malum potest ex toto bonum auferre. Cæcitas quidem visum aufert & totum, sed non vitam nec corpus: mors vitam quidem penitùs aufert, sed nec corpus nec materiã primã. Quod igitur fefellit est, qđ cęcitas ꝓfectò est visus priuatio, & vitę mors, sed nõ ꝓpterea credi debuit perfectã esse boni priuationẽ: Nónne Thom. apertè ibi confitetur & dicit malũ bono contrariũ esse, quemadmodũ ęgrũ sano, nõ quemadmodũ cęcitas visui: cæcitas igitur inquãtũ

mala

mala est, aliquid boni relinquit cui innititur, in quantum verò est cæcitas, nihil visus adesse permittit.

Quod verò Thom. ait: bonum malumq; velut habitum priuationemq; opponi verissimum est: Eo enim loco Thom. ea propriè habitus vocat & priuationes, nō solùm quæ perfecti habitus sunt, perfectæq; priuationes, quæ solùmodo Arist. in prædicam. habitum & priuationem vocat, verū latiùs omnia, quorum alterū est habitus, alterum verò priuatio, siue integra, siue semiplena sit, tanquam habitū & priuationē opponi pronunciat. Quod verò dixi, idq; Simplicij authoritate confirmat, id tale est, Simplicium ait Thom. in prędicam. dicere ea ꝓpriè vocari contraria, quorū vtrunq; est aliud. Arist. verò sanum & ægrum inter contraria numerat, non etiam cęcum & videns. Simplicius igitur qui Arist. interpretatur necesse est causam reddat, cur nō omnes priuationes Arist. inter cōtraria computārit, causam verò explicare non potest, nisi quæ dicta est. Thomas igitur qui ait Simplicium dicere ea propriè contraria vocari, quorū vtrumq; est aliud, cùm causam explicet, ob quam sanū & ægrum inter contraria numerentur, non etiā cæcū & videns, ex Simplicio necesse est id colligat, qui Arist. exponit, quod siue verum siue falsum sit, res nullius momenti est, in qua peruagandum sit.

Quoniam verò postremis literis malum quod boni negationem putas appellare, videris malum quod omnino malum sit, eodemq; modo falsum veri vniusq; diuisum, percontari te volo. ᵗ An chimæram putes esse omnino non ens: Si negabis, vbi necesse est contradicas, qui priùs dixisti chimæram esse omnino non ens & falsam: Si verò dederis omnino non ens esse, procedam hoc modo: non ens & omnino malum sunt paria. Chimæra autem est omnino nō ens, igitur & omnino mala: quod fieri non potest, chimæram enim esse contradictionem non claudit. Potest igitur à Deo creari, quod verò potest esse, esse autem bonū est, quod igitur potest ᵗ creari, potest bonum esse, sed potentia ad bonum bona est, chimæra igitur non ex toto mala est. ᵘ Præterea chimæra & à Deo & à nobis potest intelligi, potest igitur apud mentem nostram esse & animum, igitur quoquomodo potest esse, quod autem quoquo modo potest esse, quoquo modo bonitate participat: chimæra igitur non ex toto mala est. Præterea nihil potest malum esse nisi fugiendum sit, nihil verò fugi potest neq; vitari nisi cognoscatur aut ab eo quod fugit, aut à Deo qui naturalem fugæ instinctum inseruit. Necesse igitur malum omne quodammodo cognosci posse, cognitio autem bonum quiddam est, igitur & posse cognosci: potentia enim ad bonum, bonum quiddam est.

ᵛ Præterea Arist. 4. Metaph. dicit, negationes priuationesq; quodammodo entia esse, imò & ipsum nō ens quodammodo ens esse dicit, cuius signum est (inquit) quòd dicimus non ens est non ens: quod verò quoquo modo est ens, quoquo modo bonum est, chimæra igitur in qua verum est non entis vocabulum, prædicare quodammodo est ens & bona. ˣ Præterea malū est priuatio boni, priuatio verò omnis est negatio formæ, in subiecto apto nato formam & habitum habere: nihil igitur malum esse potest quod boni capax non sit & aptum, capacitas verò & aptitudo in bonum bona est. Malum igitur omnino malum esse non potest, vnde ʸ August. inquit malum semper in bono esse. ᶻ Præterea si malum est priuatio boni (vt dicis) quomodo potest esse boni negatio: alia enim est oppositio priuationis & habitus, alia verò affirmationis negationisq;. Præterea tuatum partium est monstrare factam priùs à te rationem validam esse, qua probabas ex Arist. & Thom. Deum ens non esse, ego enim vtramq; infirmaui. Nec satis est dicere, scio aliquando à peripateticis Deum ens vocari, sed & illud scio apud eosdem appellatione entis Deum aliquando non claudi. ᴬ Monstra enim rogo quo in loco vel Arist. vel Aristotelici Deū entis appellatione non censeāt?

ᴮ Cæterùm si vacabit explicato quomodo defendas Deum esse & vnum, Deum tamen non esse Deum: Si enim vocabulum intelligitur, necesse est descriptionem quandam ab animo formari, qua data mox sequitur Deum esse Deum: nec enim Simonides poëta tempus ad respondendum petisset Tyranno quęrenti, quid est Deus, nisi vocabuli interpretationem & notam animo concepisset: in omni enim quæstione prima est vocabuli significatio. Præterea si Deus est vnus, aliud vnum est Deus, quod non nisi Deus esse potest. Item si Deus est & non est Deus, est aliud à Deo: à seipso igitur aliud esse necesse est. Præterea si ideò Deus non est Deus, quòd nomen Dei concretum est aliud significans, & aliud concedi non debet Deum esse, Deum esse

 vnum:

vnum: nihil enim est in rerum natura quod deitate participata sit Deus. Postremò monstrabis quomodo vel probes vel defendas contradictionem claudere, c Deum non esse, & aurum esse, grata erit mihi huiusmodi disputatio, nec tibi debet esse molesta. Est enim disputatio cribrũ veritatis, suauissim⁹ animæ cibus nihil habens ingrati.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE RESPONSIO obiectionum tertiarum.

NOn sum oblitus Compater ne dubita, prorsus omnium meminisse, planè cognosces, quanquàm haud magna fiat iactura, si excidant quæ coràm tractauimus: leuissima enim hæc omnia quibus & te occupatum, & me non ociosum hominem occupas. Sed ne imitari me credas Nicolettum qui scribenti tibi aduersus eum nihil respondere dignatus est, adnotabo breuiter solutiones tuarum dubitationum. a Deus est.) Dixi verè dici Deus est: Deum item ex sententia Dionys. omni appellatione esse maiorem, etiam appellatione hac Dei, quod ille scrib. in lib. de Mystica theol. ne tu ictibus tuis adhuc Dionysium loco mouisti, nec mirum, est enim, patere hoc, longè te fortior, quanquàm tu illius authoritatem contemneres, dum ea aduersus te vterer. Dixi item ab his qui Deum esse ens negat cōcedi interdum Deum esse vnum, rationemq; sententiæ eorum & in ipsis de Ente & Vno commentarijs nostris & duabus ad te epistolis declarauimus.

b Sed dicas.) Dixi postrema epistola neminem esse qui nesciat, apud Thom. & apud alios Peripateticos ita sæpè & ens accipi & essentiam vt de Deo vtrunque dicatur: sed id mihi esse satis, quòd aliquando ita ens essentiamq; vsurpant vt de Deo dici non possit, hoc est, quod tibi est improbandum. Nec ad hanc rem plura vnquam afferes quàm sit opus. c Præterea in libello.) Rudis obiectio, non enim Platonici, cùm id dicunt, intelligunt esse in Deo essentiam & esse, sed in eo non differre. At esse in Deo locum eum habere, quem in rebus alijs habet essentia, vt ei pro essentia nihil sit aliud quàm ipsum esse.

d Item dicas) Lege priores epistolas, & videbis. e Insulsum enim.) Insulsa potius argumentatio, quoniam aliud est rem esse, hoc est, existere, aliud esse ens vt ens prædicatum essentiale est. f Verum sit.) Verum esse fatearis oportet, nisi deseras tuum Thom.

g Verba.) Hæc sunt quæ si tu priùs vidisses, fortè non errasses. h Monstratur Thom.) Miror te ijsdem semper insistere, nónne millies iam dictum est ita capi posse ens, vt de eo dicatur, vt cùm videlicet id significat quod est, sed rursus ita capi posse vt de eo nō dicatur, vt cùm scilicet, essentiam significat, quæ aliud est ab existentia.

k Aliquid & ens.) Vide quantum fallaris, malum secundum Thom. tale non est, vt quærenti de eo quid sit possimus aliquid respondere vel ens, & tamen quærenti quid est peccatum? respondere possumus quod est malum.

l Præterea audebis.) Ens quando cùm bono conuertitur apud Thom. nō eo modo capitur, quo quando apud eundem de Deo negatur. m Iocari.) Aduersarius te iocaris, nam hoc ipsum est quòd dico, & centies inculcatum intelligere, aut non vis aut non potes. Primo modo Deum non esse ens, licet secundo modo, vt scilicet, per ens respondetur ad quæstionem an est ens dicatur. Dicebam enim nō omni modo, sed aliquo modo etiam apud Thom. ens dici Deum non posse: licet autem ita argumentari, Compater: Deus primo modo nō est ens, ergo aliquo modo non est ens. n Coarctata.) Hæc tua coarctata, & non coarctata tua sunt, non Thomæ. o Ridicula.) Quod non quæritur, ridiculè non soluitur, licet multa quærantur ridiculè, quæ ridiculè soluuntur, cùm scilicet soluuntur, ne ideò non soluta videantur, quia solui non possint. Quærenti igitur an Luna sit ens, iure respondebitur eam esse ens. Sed vlteriùs quærenti quale nam sit ens, ridiculum certè respondetur esse ens. p Esse aliquid.) Nihil dicis, quis enim nescit ideò non esse aliquid, quia neque substantia est, neque accidens.

q Sic dicit.) Hæc eadem illud sunt quæ in prima quæstione de malo & mihi sanent sicut & illa. r Rem verò.) Eo modo res de Deo, & dicitur & negatur quomodo & ens. s Quod si.) Ostendimus autē non esse vera, ergo soluta ratio. t Sed ex Thom.) At tutemet verba Thom. suprà exponens in sententiā nostram incidisti, cùm dixisti Deū ens dici,

dici, quatenus per ens respondetur ad quæstionem an est, nō autem quatenus rerum essentiam significat. [t] Ea Thom.) Non ascriberem falsa Thomæ, quia te non imitor Compater, qui dicis ex Thom. sententia bonum & malum esse propriè & verè contraria, idq; etiam Simplicij authoritate confirmari, de qua re cùm ostenderem nullum verbum esse apud Simplicium, respondes re collegisse id à Simplicio dici. At liber est in manibus Compater. Simplicius id non dicit, malè ergo collegisti.

[t] Iam enim monstratum.) Demonstratum est etiā te non bene demonstrasse. [u] Priùs enim.) Deus & idea idem sunt, nec esse ideæ aliud est ab esse Dei, sed quia rationes diuersæ sunt, alia de Deo vt Deus est, alia vt idea est pronūciantur. [x] Compositionem.) Compositio hæc secundùm rationem est non secundùm rem.

[y] Subtilis.) Adeò subtilis vt iam centies repetitam adhuc intelligere non possis, vt mox patebit, ex quo nobis negocium exhibes. [z] Non potest.) Non licet tecum nisi præfinito loqui: At scias hoc genus locutionis à præclaris authoribus etiam sacris sæpè vsurpatum, quale illud secùndum similitudinem Melchisedech.

[A] Præterea si.) Vnum quod Platonici de Deo enunciant, non denominatiuum est, sed substantiuum, hoc autem, quia Platonica omnino ignoras, & Græcam linguam intelligere non potes. Vide igitur quàm sit subtilis hæc appellandi ratio. [B] Præterea.) Patet & hinc quomodo aliter materia vna, aliter Deus dicatur. [C] Platonicorū.) Quomodo tu Platonicorum potius quàm Dionysij rationem sequi me dicis, cùm nec Platonicos nec Dionys. vt magna etiam voce gloriaris vnquam legeris, at scias, idem esse apud Platonicos Dei typū esse vnitatem & apud Dionys. Deum vnicè esse omnia. [a] Radix cui inniteris.) Vide quàm illa radix sit firma, quam tu nec viribus vllis vincere, nec duro possis conuellere ferro.

[b] Ego itaque.) His omnibus satisfactum est in prioribus epistolis. [c] Hoc est verum.) Nimis amas aurum compater, qui tantum illi tribuas vt credas eum esse posse, etiam si Deus non sit. [d] Mundos arbitrantur.) Qui hæc dicunt, & aurum dicunt esse pugnantia, dicunt & propriam ignorant vocem.

[e] Si Deus non esset & aurum foret.) Aurum esset aurum, & aurum nō esset aurum.) Impossibile enim impossibile parit. [f] Absolutum enim.) Non est hæc relatio accidentalis ab auro distincta, sed substantialis, de qua vide apud Henricum Gandauensem nisi dedignaris.

[g] Diximus eadem.) Omne quod est, hoc est, ipsum quod est. Quare & omne ens verum, & omne verum ens. Sed alia & alia ratio. [h] Cæcitas autem.) Aliud est cæcitatem esse veram, aliud cæcitatem esse, cæcitatem verum esse. Quare frustrà multis verbis laboras ostendere cæcitatem non esse veram.

[i] Verum enim.) Me sedere aut verum aut falsum semper est, quia semper ego aut sedeo aut non sedeo. Et quod dicitur me sedere, nec verum nec falsum, hoc est, propositionem hanc ex se sibi, nec veritatem determinare, nec falsitatem, quod faciunt propositiones necessariæ. Sed cùm fieri possit, vt & sit vera, cùm scilicet sedeo, & sit falsa, cùm non sedeo, ex seipsa ad vtrunq; indeterminata est, sed proculdubio, mi Compater, & charta abundas & ocio, qui ad hæc descendas etiam pueris nota.

[k] Sed verum.) Bonū & malum sunt in rebus, falsum & verum in anima, ideò propositio vera significare potest rem malam, quamuis propositio ipsa quatenus vera eatenus bona, & res ipsa quatenus mala eatenus falsa sit. Aliud autem dicere est. Peccare Iudam est verum, aliud est dicere peccatum Iudæ est verum.

[l] Præterea omne.) Omne falsum diuisum, quod in priore diximus libello, sed non esse falsum ex æquo falsum, quare non esse falsum, ex æquo diuisum, quod in epistolis ad te diximus: non enim ex æquo falsa quæ necessariò falsa sunt, & semper falsa sunt, & quæ non sunt necessariò falsa, nec semper sunt falsa. Quapropter nec ex æquo hæc & illa diuisi rationem habent. Vide an ex his aliquid sit, quod vel ego dicere vereri debuerim vel tu coarguere possis.

[m] Sed mirum.) Dicere debueras quomodo nunc soluisti, nam non est mirum non soluere quod non habet nodū. In hoc igitur me admireris quid soluerim in quo nodus non erat. [n] Similis esse.) Cur nō similis, cùm quemadmodū hæc, ita & illa nihil virium habeat. Nam si bonum qua ratione bonum sit expetendum, malumque fugiendum sintq; fugere, & appetere contraria, quomodo ex hoc sequi probas, bonum

malumq; esse contraria. Hoc est, quod tibi est probandū, ad quod tamen probandum neq; ante vllum vnquam verbum fecisti, neq; nunc facis, iure igitur dixi non esse nodum in tua argumentatione, quia quod tibi probandū est, non solùm non validè probas, sed nullo modo probas, aut probare etiam tentas.

ᵒ Tu verò.) An tu qui Boëthianus esse soles & barbarorum irrisor, nunc eos rides, qui posthabitis Latinis interpretibus Græcos interpretes sequuntur, sed & Thom. tuus non solùm Latinus, sed inter Latinos præcipuus Simplicij expositionem non solùm refert, sed & probat. Tu autem non solùm Simplicio aut Thomæ nō assentiris, sed & Latinos dicis expositores id negare non audere. Mirus homo es.

ᵖ Miraris.) Quis non miretur, mirabar tunc cùm nondum acumen tuum perspexeram, nunc non miror, multa enim consimilia. ᵍ Allegem falsò.) Et tu infrà fateris te falsò allegasse, sed dicis hoc nullius esse momenti, quomodo ergo mens tua me fugit. Illud fateor me fugisse nullius esse momenti Simplicio ascribere, quæ non dicit. Credebam enim ego illum errare, qui diceret Simplicius hoc dicit, quod tamē Simplicius nusquam diceret.

ʳ Si enim.) Quid vt tu explices, totum Thom. te peruertere oportet, & nesci quas semiplenas priuationes tibi fingere, negareque Thomam ibi propriè accipere priuationem & habitum, cùm dicit malum priuatiuè opponi bono, nónne tota quæstione probat malum esse nihil, & inde colligit malum esse priuationem, non autem contrarium: an priuatio quæ nihil est, semiplena priuatio est, cæcitatem item dicimus perfectam mali habere rationem, non quia omne bonum adimat, (quis enim hoc nescit,) sed quia totum illud bonum cuius priuatio dicitur, hoc est, visum adimit, quod non facit ophthalmia, hæc sunt igitur mala quæ nullo modo vult contraria dici posse Thom. quæ cùm veram mali rationem habeant. Profectò qui dicit malum ex sententia Thom. esse contrarium, non minus errat quàm erratet ille compater meus, qui dicebat Simplicium dicere quæ non dicit.

ˢ Siue verum.) Cur igitur non ingenuè fateris te errasse. Neq; enim mirum est, homo es. ᵗ An Chimæra.) In ista tua chimæra multas fingis chimæras. ᵘ Creari.) Si creari chimæra potest à Deo, non est hæc potētia in chimæra, sed in Deo. ˣ Præterea chimæra &c.) Notio quam mihi de chimæra formo vt aliquid est, ita bona est, ipsa verò chimæra, vt nihil est, ita neque bona est.

ʸ Arist. 4. Meta.) Bonum & malum secundùm te sunt contraria, & vtrunq; contrariorum est aliquid positiuum: ergo, & quod est bonum, est aliquid positiuum, & quod est malum, est aliquid positiuum, & secundùm te non ens est bonum, ergo secundùm te non ens est aliquid positiuū & aliquid & ens conuertuntur, ergo secundùm te non ens, est ens positiuum, vide quo nos perduxit tua Chimæra.

ˣ Præterea malum est.) At secundùm te est contrarium, non priuatio. ʸ Augustinus inquit.) Non dixit malum esse bonum, sed in bono. ᶻ Præterea si malum.) Eatenus priuatio est, quatenus priuatio formaliter negatio est. ᴬ Monstra enim.) Relegas priores epistolas, & videbis hoc tibi in illis monstratum, etiam fortasse plus quàm desideres.

ᴮ Cæterùm.) Attende, mox explicabo, cùm per hanc dictionem Deus id concipis tantùm, quod significatur per nomen, non habet hæc dictio prædicati rationem, sed subiecti. Est enim illud de quo quæritur quidnam de eo enunciari possit aut debeat, non autem illud quod de alio enunciatur, quare neq; id aut Simonidi erat ignotum, aut consulenti eum tyranno. Cùm item quæris si Deus dici Deus non potest, an sit aliud à Deo. Quæro à te quid concipias per hanc dictionem Deus, quam de Deo enuncias. Si nihil concipis nihil erras, quia nihil dicis. Si aliquid concipis, dico Deum aliud esse ab eo quod tu concipis, & conceptum per hanc dictionem, Deus, explicas, quoniam supra omne illud est quod à nobis concipi possit. ᶜ Deum non esse.) Veniamus ergo ad aurum tuum, quod omnino non vis perdere, etiam si perdatur Deus. Fieri non potest vt aliquid sit, si non sit ipsum esse. Fieri igitur non potest, vt aurum sit, si Deus non sit. Præterea si Deus non est, igitur infinitum est, si infinitum est, nihil est: quoniam si infinitum est, finitum non est, sed & si infinitum est. infinitum non est, quoniam infinitum seipsum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt, si nihil est, aurum non est. Hæc satis credo esse tibi homini quantumuis ingenioso. Vale.

IOANNI

IOANNI PICO MIRANDVLAE ANTONIVS Citadinus, S. Obiectiones quarta.

NOn ideò dictum est Deum ens non esse quòd esse in Deo pro A essentia est, sed quia esse non est aliud ab essentia, quod longè diuersum est, alioquin ipsum esse lapidis, quod sibi pro essentia est, nec ens erit, nec bonum: esse enim lapidis non est essentia, sed ipsum sibi, & esse suum, & sua est essentia. B Si in negationibus, & priuationibus quid sint, quæri non potest, cùm igitur sint, non satis ad quæstionem quid est formandam, scire rem, de qua quæritur esse, sed ampliùs scire oportet, & esse, & aliquid esse: Quærenti igitur quid est? Ridiculè ac irrationabiliter respondetur, ens aut aliquid, siue ens primo modo, siue secundo capiatur: C quod si quæratur quid sit peccatũ, vocabuli potius est quęstio quàm rei. D Si aliquid est ens, ideo iuxta positionem tuam esse ens, quòd esse est aliud secundùm rem ab essentia, aliud est (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album siue albedo, aliud res alba. Igitur si idea est ens, ideò erit ens, quòd esse ideæ est aliud ab idea: Idea autem Deus est: Esse igitur ideæ est aliud à Deo. Est igitur in Deo secundùm rem compositio non solùm secundùm rationem. E Iuxta denominatiuorùm diffinitionem vnus ab vnitate denominatiuum est; Deus autem iuxta tuam positionem ex similitudine vnitatis vnus dicitur: non igitur ad substantiam Dei spectat prædicatio, qua Platonici dicunt, Deus est vnus.

Præterea cùm dicimus: Deus est vnus, non quid sit, sed quomodo sit, significari putas. Modus autem ex accidentium est genere, non igitur vocabulum vnius in Deo substantiuum est, neq; ad rem pertinet, quòd vel Platonicam sectam non didicerim vel Græcam linguam ignorem: non enim id satis est ad tutandam Academicorum disciplinam. F Si Deus non esset, & aurum esset, aurum inquis esset, aurum & non esset aurum, igitur esset aurum. Si igitur diffinitio veri constat, erit verum nulli quadrans ideæ. G Si Socratem sedere, neque verum est neque falsum, eò quòd necessarium non est, equidem defendam non in quolibet affirmationem veram esse vel negationem, non enim in quolibet vel vna vel altera necessariam habet veritatem. H Si bonum & malum sunt in rebus, verum vero, & falsum in anima, vbi est tua affirmationis & negationis oppositio? negatio enim nihil ponit. Quo modo etiam Chimæra in rebus est & anima, si est omnino non ens & falsa? cùm non ens & malum mutuo conuerri putes: I Si cæcitatem esse cæcitatem est, & quis non videat cæcitatem esse veram, idem enim sunt, sola enim cęcitate posita ponitur hoc quod est cęcitatem esse cæcitatem, & ablata, aufertur, vnde eadem ratione Socrates, & Socratem esse Socratem, idem est & eadem generatione vtrunque generatur, & per se, Deus quoque & Deum esse Deum idem: vtrunque enim æternum est & prima veritas. K Si falsum omne simpliciter diuisum est, vt probatum esse non negas, dici nõ debuit falsum quiddam cum hac solùm conditione diuisum esse, hoc est, quamdiu falsum est. Si enim omnis homo simpliciter & absolutè est risibilis, contradictionem non oportet adiungere, qua restringas dicens, omnis homo est risibilis quamdiu est homo: nec propterea restrictio debuit adiungi, quod non omnia falsa sunt æqualiter diuisa, aut falsa: nec enim omnia entia sunt æqualiter bona, absolutè tamen bona sunt omnia. Quomodo concludatur bonum malumq; esse contraria, si prosequi & fugere sunt contraria, facilè constabit, si L ratio contrariorum motuum satis à te fuerit intellecta.

M Quid miraris si dico Latinos Aristotelem non negare, quem Simplicius negat, non etiam Boëthius, nunquid propterea vel Boëthium non imitor vel Barbaros extollo, mirum méne hominem vocas: Ego verò te mirabilem appellârim, qui cùm Boëthium imiter posthabito interim Simplicio me Boëthium aspernari, & Barbaros sequi existimes. N Si contraria sunt bonum & malum, chimæram vis probare aliquid esse, quod in rerum natura sit, sed si perceptum sit qua ratione bonum & malum contraria dixerim, quod nondum aut vis, aut potes intelligere, nihil ex chimæra probaueris.

Priuationes quasdam à me semiplenas vocari plurimum admiraris, & nullas esse probas hoc modo: Malum est nihil, igitur non est semiplena priuatio. Ego verò argumentum tuum prosequens, sic dicam: ægritudo mala est, igitur nihil est, non est igitur semiplena priuatio: Est autem priuatio quædam ægritudo, non est igitur vel sanitatis

vel

vel boni cuiuspiã semiplena priuatio, sed plena potius, & perfecta, quod fieri non potest. Imperfectæ igitur priuationes semiplenæ sunt, vt ægritudo, raritas, turpitudo, cæcitas visus perfecta, boni imperfecta: bonum enim quod in vidente est totũ non adimit. P Si verum est quemadmodum scribis, malum omne boni aliquid relinquere: Q Chimæra igitur, quæ est omnino non ens, & mala, boni aliquid retinet. Si verò boni aliquid seruat non omnino mala est, neque omnino non ens, licet etiam potentia, qua creari potest & esse, R in Deo sit, & notio, qua potest intelligi, sit in animo, non tollitur quin chimæra potentia bona sit, & ens: Est enim potentia Dei, & Chimæra alia & alia ratione: nec enim negamus Antichristum potentia bonum esse, cuius potentia qua potest esse, partim est in materia, in cœlo, & homine. Præterea quomodo chimæra, si omnis interim cogitatio & potentia Dei excludatur, est omnino non ens & mala. Vt enim non ens sit certè mala esse non potest: Malum enim est priuatio, quæ in subiecto consistit, quod necesse est bonitate participet, alioquin subiectum esse non posset: quod enim omnino non est, subijci non potest: S Nondum improbasti, quod à me dictum est, idque Simplicij authoritate confirmas, nisi quod ais, Simplicius non dicit, sed non propterea gloriari oportuit: enim dixi Aristotelem sentire, omne omnino ens vel per se vel per accidens, nec beato Thomæ aliquid propterea falsò adscripsi. T Licet priuatio omnis negatio quædam sit, nondum tamen constat aliam non esse affirmationis negationisq; oppositionem, aliam verò priuationis & habitus, nec propterea si malum est, priuatio boni, malum & non bonum conuerti necesse est.

V Defensionem tuam qua tutari vis Deum non esse Deum, ego nec veritati, nec beato Dionysio consentaneam puto nec beatus vnquàm Dionysius Deum negauit esse Deum: sed quemadmodum beatus Thomas interpretatur, nullum nomen Dei naturam integrè potest explicare, nec alia ratione affirmationes putat deos esse incompactas. X Tu verò dicis Dei nomen si descriptionem habet, subiecti rationem habere, non etiam prædicati, sed hoc concesso argumentum perstat. Sit enim A, ratio nominis, dicaturque hoc modo Deus est, A, ratio enim cuiuslibet de eo prædicatur cuius est ratio, igitur facta simplici cõuersione A est Deus, igitur Deus est Deus. Item dicis cùm quæritur, an Deus sit aliud à Deo nécne, sciri oportere quid Dei nomine concipiatur, quicquid autem detur, aliud, inquis, dicam Deum esse: est enim supra omne id quod concipi potest: Sed nónne huiusmodi solutio secum pugnat: Y Si enim confiteris propositionem huiusmodi, quæ est, Deus est supra id quod concipi potest, nónne palàm aliquid de Deo affirmas? Fiat igitur & sit nominis diffinitio ea oratio quæ est suprà id quod concipi potest, & argumentum militabit. Z Præterea sequitur, Deus est supra omne id quod concipi potest, igitur Deus concipi non potest, alioquin idem supra seipsum foret, non igitur amari potest nec coli.

a Postremò tantam putes esse auri potentiam vt velimus nolimus, vel re, vel animo ex necessitate Deum secum trahat hoc modo: Aurum est, igitur ipsum esse est, igitur Deus est, item si Deus est, igitur infinitum est: infinitum est, igitur nihil est. Si ens infinitum est (inquis) finitum non est, quasi sic argùas, finitum non est, igitur nihil est: deinde sic, infinitum est, igitur infinitum non est. b Infinitum enim (inquis) se seipsum perimit. Equidem puto si Nicoletto quispiam huiusmodi argumenta scripsisset, nihil respondisset, nec ego contra aliquid opponam, ne vbi res mihi luce clarior videtur, aliquid videar dubitare: Quod si ijsdem argumentis positionem tuam probes, equidem vereor ne aurum perdas. Iis obiectionibus si voles aliquid respondeto, compater optime, quo disputationi iam finem faciamus, satis enim lusimus: cæterùm nolim putes me aut odio aut maleuolentia in hæc diuertisse, scio meministi priùs quàm aliquid tibi scriberem significasse an velles. Equidem Deum testor comitem meum Mirandulanum & amo & veneror, quod si aliquando experiri libuerit, me nihil mentitum cognosces.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA
Antonio Pauentino Philosopho insigni, Salutem.

QVanquam Ioannis Pici patrui mei obitu studiorum meorum alacritas omnis & spes quæ quasi tota in eo reposita fuerat elãguit, quippe cùm futurũ sperarẽ eo viuente

viuente vt philosophiæ studia ad castitatem pristinam, sed magnis ditata opibus reuocarentur, Christianaq; fides eliminatis in vniuersum erroribus, hęresibusq; depulsis, validissimis in aduersos hostes turribus muniretur: Non tamen sic animo consternatus sum, vt totis viribus non laborauerim, ne vigiliæ omnes inchoataq; lucubrationes, quæ ab homine illo in literis vndequaq; admirando profluxerant, penitus deperirent: quocircà mihi ipsi nostrisq; hominibus consulens quàm maximis potui itineribus Florentiam contendi, dediq; operam quàm potui ratione vt quæcunq; ab eo notata fuerant, licet inexpolita & inexcussa in nostram permitterentur potestatem, non inanes omnino fuêre conatus nostri, nam & si adapertæ adhuc tabulæ non essent, nec notus hæres, adaperta nihilominus ita scrinia fuerunt, vt commentationes cunctas inspiceremus versaremusq;. Vidimus in carthaceis illis dispersis codicibus incredibile hominis studium, lectionē omnimodam, conceptus supra captus humanæ mentis admirabiles: Verùm in redigendis scriptionibus non laudandam incuriositatem, hinc inde disiecta dissipataq; omnia, sed de his aliâs.

Dum hæc diligēti cura euolueremus opusculum eius de Vno & Ente quatuor fermè ante occubitum annis emissum, vnà cum tribus in ipsum à te perscriptis epistolis, earumq; responsis in manus incidit, quibus ob rei nouitatem nō perlectis modò, sed haustis & penè, vt aiunt, deuoratis (rumore enim id factum agnoueram, sed quid momenti allatum etiam exploratum satis non habebam) mecum cogitare disceptareq; occepi, an illud publicitùs alijs cum operibus quę in vnum redegeram, & publicanda censueram, impressoribus dare deberem, nulla tuarum obiectionum habita mentione: An consultiùs fieret si & oppugnatum hinc offensaculis, inde propugnaculis promunitum exiret in publicum.

Post longam rei discussionem postrema tandem menti sententia sedit. Sanè doctis hominibus obuiam factum, notas infamiæ ferre videretur, si accusatores nō tantùm expauesceret, sed & in iudicium citare rectè quasi parùm fidens conscientiæ non auderet, pariter quoq; vt responsis comitatum iret, opportunum esse visum est veluti ad defendendam causam innocentiæ testibus, quod nostrum consilium laudatum iri à probis viris non dubitaui, quando ante me pati oportuisset defunctum patrum hominem profectò de me meritissimum, aliqua ex parte famigeratæ doctrinæ suæ tali non promulgato libello defraudari, aut eo solo progrediente nequissimis viruperatoribus ansam semper criminandi relinquere, non accitis in forum quæ & obiectando & repellendo pluribus vtrinq; epistolis concinnata fuerant.

At oblatis nonnullis literis Christophori Saxoli nostri & ciuis & medici, quibus quartam te super id negocij cudisse epistolam quæ responsione caruerat (vt aiebas) nobis significabatur, res in dubium reuocata est: Iterumq; sententiæ ancipitis factus pensiculandum exactius liberatum iam iudicium duxi, quando postremus accusator vrgeret causam, nec esset qui patrocinaretur: inde meum subijt animum titillatio quædam suscipiendæ defensionis, quo me tamen pro tutando silentio verterem, non erat in promptu. Mouebant hinc mentem hominis modestia in omnesque benignitas, ingenij quoque solertia & acrimonia, in enodandis diluendisq; etiam ex tempore difficilibus nodis, inexplicabilibusq; scirpis, vt scilicet arbitrarer vltimam epistolam tuam non fuisse tutò delatam, cogitabam inde factum facilè fuisse vt quod rescripsisset: Si tamen fideli nuncio tuæ sunt redditæ epistolæ, vel tabellariorum incuria (fit enim id sæpenumerò) vel alio quopiam casu in itinere perijsset.

Succurrit demum in enodationibus priorum quæstionum tuarum conquæstum illum fuisse, à te sępiùs eadem iterari, & de eisdem sæpiùs dubitari, ob id statim totius controuersiæ vestræ capita percucurri, an scilicet in primis responsionibus aliqua deprehendi possent, quibus monstrarē fuisse quartę epistolæ satis in parte factum antequàm scriberetur. Successit ex voto res tantaq; reperi ad oppositū facientia, vt si non verbis quantū fieri potuit obiectionib. vltimę epistolę respōderim, adeò vt ipsarū nodos ex priorū quæstionū tuarū solutionib. apertos magna ex parte possis agnoscere.

Addidimus multa à magnis etiā authoribus pro testimonio petita, quæ omnia nō alia de causa factitata à me existimare te velim, nisi vt studium insolentiumq; philosophiæ & malenolorum iudicijs occurrerē, ad quos fortè cū peruenisset fama, quartā te ad patruum meū super ea controuersia dedisse epistolā, cui non respondisset, rulissent,

aAtutum

astutum sententiam (qui blacteronibus & inuidis mos est) alia quapiam de causa quę iusta non esset, rescribere Picum nõ curauisse: alioquin, mi Antoni, etiam à principio susceptum opus libentissimè omisissem, cùm vt controuersijs à quibus abhorreas sum, etsi iustissimam causam agerem, non viderer initiari: tum vt à vero philosophię tramite non deuiarem, quem post equos & arma (& si quosdam literarum flosculos à pueris olfecerim) post magnorum ducum commercia Ioan. Pico patruo Ioanneque Mainardo nostro ducibus metiri occœpi, quando naturæ notitia non ad literarios desudandos agones, sed ad naturæ ipsius Conditorem agnoscendum ordinetur, philosophicæq; commentationes suapte semper sponte inuitare nos debeant ad penitissima diuinorum eloquiorum vestiganda sensa, hic studiorum omnium finis, his nobis iter reuelatur ad cœlū, si tamen ea non gloriæ nostræ captanda gratia excoluerimus, sed vt Deum nostrum & faciliùs cognoscere & ferventiùs amare possimus, vt inde promptius quæ mandauit facienda prosequamur, quæque docuit vitanda fugiamus.

En tibi causam suscepti huius mihi oneris, tecumq; negocij explicatam, instissima est vt videtur: idcirco æquo à te animo perferenda, quin etiam arbitrari fortè potui vt his nostris vti possem veluti internũcijs inauspicata mihi iam tecum contractaq; Ferrariæ beneuolentia confirmanda: Nam cùm proximis diebus istuc appulissem qua es humanitate me inuisere dignatus es, atque interloquendum de literis deq; morte patrui ac eius operibus multis inchoatis nec consummatis, percepta opinione mea respondendi, scilicet tibi, soluendiq; argumentationes tuas, tantum abfore ostendisti vt offenderetis, vt etiam quod facturus eram laudaneris. Sed ipsum iam negocium aggredientes primæ obiectioni dissoluendæ manus in primis admoliamur, ea est huiusmodi.

A Non ideò dictum est Deum ens non esse, quòd esse in Deo pro essentia est, sed quia esse non est aliud ab essentia, quod longè diuersum est, alioquin ipsum esse lapidis quod sibi pro essentia est, nec ens esset, nec bonum. Esse enim lapidis non est essentia, sed ipsum sibi, & esse suum, & sua est essentia, cui vel facillimè respondebimus. Sed iubebo in primis eorum te meminisse quæ ab ipso huiusmodi rei gratia sunt perscripta ne pugnantia ille verba protulisse videretur. In eo quippe commentario de Ente & Vno (quod etiam in tuarum obiectionum responsis commemorauit) Amelium, Iamblicum, Syrianum, compluresq; Platonicos qui Deum ens non esse dixère, non modò non probauit, sed toto tractatu principaliter hoc egit, vt non solùm ex Aristotelis, verumetiam ex Platonis dogmate ostenderet Deum & esse & dici propriè ens: Sed & aliquam loquutionis rationem esse monstrauit, quam qui sequeretur non absonum erat à veritate Deum appellatione entis esse maiorem. Atque ob id hoc à se factitatum est, vt & Dionysij authoritatis & Thomæ ratio haberetur, ne omnino, vt eius verbis vtar, insanire viderentur doctissimi sanctissimiq; viri, qui id dixerunt Deum, scilicet non esse ens, sed super ens, quam sententiam alter millies repetiuit, alter quãdoq; vsurpauit. Sed redeamus ad nos. Cùm ergo hoc modo Deum ens non esse dictum sit hac ratione, id prolatum asserimus quod esse in Deo pro essentia sit, cui opponis non hac, sed illa assertum ratione, quod esse duntaxat non sit aliud ab essentia, duo hæc diuersa esse penitùs existimans, ego verò alterum alterius dicti aperitionem dilucidationemq; esse contendo. Cùm enim dicitur ens non esse Deum, quia in eo esse ab essentia disseparatum non sit, nihil aliud affertur quàm esse in Deo esse sibi pro essentia. Nec per hanc orationem, scilicet esse in Deo, non est aliud ab eius essentia, iudicatur nobis essentiam in Deo esse, vt per verba illius contra quem argumentatus es, liquidò perspicitur: nam tuam obiectionem patruus confutauit, quæ hancipsam materiam concernebat inquiens. Non enim Platonici cùm id aiunt intelligunt esse in Deo essentiam & esse, sed in eo non differre. At esse in Deo, locum eum habere quem in rebus alijs habet essentia, vt ei pro essentia nihil sit aliud quàm ipsum esse. Quòd autem incongruum omnino credas ipsum lapidis esse non posse dici ens & bonum, mutabis fortè sententiam, si cõsideraueris quæ à Thoma Aquinate, qui quã controuersiæ iudex à vobis ascitus est, in prima parte summæ, quæstione 45. articulo 4. dicantur, palamq; cognosces ipsum esse quod in essentiæ compositionem cadit, nec ens nec creatum appellari debere, quando formas omnes non subsistentes & acciden-

accidentia, cæteraq; id genus magis coëxistentia & concreata quàm creata & entia nuncupari posse pronunciet. Quapropter ab eius sectatoribus potissimùm Capreolo cùm de entis & essentiæ distinctione fit quæstio, esse ipsum creatarum rerum, nec in verorum entium, nec in creaturarum numero recipitur. Quòd si entis appellationem non suscipit proculdubio nec boni, cùm ens & bonum se mutuò consequantur, pariq; ambitu reciprocent.

B Secundo loco hunc in modum argumentaris, si in negationibus & priuationibus quid sint quæri non potest, cùm igitur sint, non satis est ad quæstionem, quid est formãdam scire rem de qua quæritur esse, sed amplius scire oportet, & esse, & aliquid esse, quærenti igitur quid est, ridiculè ac irrationabiliter respondetur, ens aut aliquid siue ens primo modo siue secundo modo capiatur: Quod si quæratur quid sit peccatum, vocabuli potius est quæstio quàm rei.] Cui obiectioni respondemus non illum vnquam dixisse in priuationibus & negationibus non posse quæri quid essent, sed nõ posse responderi quid, Thomæ gratia protulit, quem te super hoc dubitante in prioribus epistolis verum ne, scilicet, esset an falsum, citauit his verbis, verum esse fatearis oportet, nisi deseras tuum Thomam, quod & nos etiam ab Aegidio Romano in secundo commentariorum lib. in theologicas sententias assertum esse reperimus. Satis enim est ad quæstionem quid est formandam scire eam rem esse de qua sciscitatur, neq; necessarium est vt qui quid res sit vestigaturus est, sciat rem esse, aut aliquid primo modo, sed secundo tantùm, hoc est eam esse. Quòd si contenderes te intellexisse quæstionem eam formari posse, cui potest affirmatiuè & rectè responderi. Primùm si putas quæstionem illam nõ posse rectè formari nisi res de qua quæritur, sit talis, vt per eam quæstioni illi reddi responsum queat, tecum non venio. Aristotelis enim sententia est percontari posse centaurus sit nécne, centaurum tamen tale nõ esse vt per eum quæstioni an est possit responderi, cùm mera sit fabella, merum figmentum. Pariter quoq; aduersor, si credis hoc idem quærentẽ nosse oportere, nam plus scire eum non oportet (vt ostendimus) qui rectè quid sit res percunctatur, quàm eam esse. Qui ergò nouerit rẽ esse aliquid, nõ ridiculè respondetur eam esse aliquid nescienti cuipiã, & de hoc percũctanti. Quòd verò interrogantes quid res sit docere nõ consueuerimus, ea tantùm vel ens esse vel aliquid vt absolutiùs respondeamus euenit, nam explotatum habentes eam esse aliquid adhuc, qualénam ens esset rimarentur, eorũ igitur non solùm expressæ petitioni, sed & vestigandi desiderio satisfacimus, cùm conceptas & nõ prolatas quæstiones ipsorum nostris responsionibus præueniendo dissoluamus.

C Verba verò illa, quod si quæratur quid est peccatum, vocabuli potius est quæstio quàm rei quæ illius obiectioni cõtra te factæ fuêre. Responsum nõ multùm momenti attulisse videtur, cùm enim tu priùs argumẽtatus esses ex Thomæ sententia, ens videlicet iuxta primum modum vocari, quod quæstioni quid est respondetur, quærentiq; quid esset quod mundum conseruaret & moueret rationabiliter Deum responderi, ex quibus colligebas Deum primo modo esse ens & aliquid, respondit ille, vide quanrum fallaris, malum, secundùm Thomam, tale nõ est vt quærenti de eo quid sit possimus aliquid respondere, vel ens, & tamen quærenti quid est peccatum, respondere possumus quod est malum, ideò nihil tibi tua suffragatur responsio hæc, scilicet, quod si quæratur, quid est peccatum, vocabuli potius est quæstio quàm rei. Nam non nimis est quæstio nominis. (quanquam hîc & ibi diuersa ratio) Quid est quod mundũ gubernat quàm quid est peccatũ, cùm ille qui mundũ gubernat Deus, scilicet quidditatem, vt recentiores loquuntur, nõ habeat, quod & omnes præter eos qui in prædicamento eum collocant, apertissimè confirmant. Et vt sanctissimus ait Dionysius, nostræ post Apostolos princeps theologiæ, ipsius nec nomen est, nec diffinitio, quinetiam nec illis quæ antea dixisti, tuum hoc respõsum consonat, quando prius malum ipsum non esse nihil, sed positiuum aliquid dixeris, nunc verò ipsius nominis tantum formari quæstionem confitearis.

D Opponis tertio his verbis: Si aliquid est ens, ideò iuxta positionem tuam est ens quòd esse est, secundùm rem aliud ab essentia, aliud est (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album siue albedo, aliud res alba. Igitur si idea est ens, ideò erit ens, quòd esse ideæ est aliud ab idea. Idea autẽ Deus est, esse igitur ideæ est aliud à Deo: est igitur in Deo compositio secundùm rem nõ solùm secundũ rationem.] Quibus dicimus iã

responsum esse. Nam cum eodem ferè medio, quo nunc es vsus, in tertia epistola argumentareris, respondit ille compositionem illam entis & essentiæ in diuinis, secundùm rationem esse, non secundùm rem. Huius igitur Hypothetici syllogismi quem adducis, primam propositionem veram esse inficiamur: nam & si in creatis rebus essentia ab esse re differat, non ob id sequatur, necessarium est quicquid quomodo dici ens possit ex essentia & esse siue existētia tanquàm ex partibus componi, ideæ igitur, quæ creatarum rerum exemplar, est essentia & existentia, re distincta non conueniunt. Sed hæc à nobis in ea fit compositio, cùm illam vt exemplar causam essentiæ & entis, siue esse & existentiæ quæ in creatis rebus inueniuntur, perpendimus, quam compositionem pariter & distinctionem simplicissimis etiam rebus applicamus, & secundùm rationem, quando eam intellectus noster sabrefecit vocitamus, hanc Peripatetici frequentissimè vsurpant vulgatam, vt inquit ille ab Antipatro repetitam, à Possidonio, commemoratam in epistolis à Seneca. Ea propter hunc in modum Ideam secundùm rationem ex essentia & existentia dicere possumus esse cōpositam, & ens vocare eam scilicet, vt exemplarem creaturarum ex esse & essentia, re differentia compositarum considerantes, quam compositionem in Deo nō ponimus, quando eum non vt aliorum exemplar, sed vt in penitissimo suæ Diuinitatis recessu seipso fruentem contemplamur.

E Quartò inquis, iuxtà denominatiuorum definitionem vnus ab vnitate denominatiuum est, Deus autē iuxta tuam positionem ex similitudine vnitatis vnus dicitur: non ergo ad substantiam Dei spectat prædicatio, qua Platonici dicunt, Deus est vnus. Præterea cùm dicimus Deus est vnus, non quid sit, sed quomodo sit significari putas: modus autem ex accidentium est genere, non igitur vocabulum vnius in Deo substantiuum est: quòd vel Platonicam sectam nō didicerim, vel Græcam linguam ignorem, non enim id satis est ad tutandam Academicorum disciplinam.] Sed facilis respōsio, cùm enim dictum sit à Platonicis vnum quod de Deo enunciatur esse substantiuum, & non denominatiuum tantùm, probè assertum est: & iterum cùm asseueratum sit vnum dici, quia vnitati similis sit, non est incongruum, nec propterea dici potest non esse substantiuum, nam & si nomen aliquod ex rei cuiuspiam proprietate aut similitudine cuidam adaptetur, non ob id sequatur necesse est, nomen illud non esse substantiuum, quando id pro substantiuo nomine accipiatur, quod non per modum adiacentis, sed per se stantis significet. Vnum verò quod de Deo prædicatur per modum non inhærentis, sed stantis intelligi adeò clarum est, vt probatione non egeat. Habes itaq; proprietatem à qua nomen accipitur, cui applicatur, non auferre hoc quod est esse substantiuum. Nam Thomas tuus imò noster cùm in locis alijs tum in prima parte illud ad quod significandum nomen imponitur, ab illo à quo imponitur differre refert: Verbi gratia: Hoc nomen lapis ad significandum substantiam illam quæ sic nuncupatur, imponi ab ea item proprietate sibi cognata, qua scilicet pedem lædit vocitari edisserit: Vnde & alio loco docet à Grammaticis fore vsurpatum, vt scribant nomen substantiam cum qualitate denotare, quod & Ioannes Scotus libro commentariorum suorum in sententias affirmat. Vnum igitur, mi Antoni, cùm de Deo enūciamus verè & vt substantiuum nomē est enunciamus, quia scilicet, per modum stantis & cōcipimus & prædicamus. Rursus cùm ab vnitatis similitudine, eiusq; proprietatibus impositum dicimus, veritati quantùm fas nobis est propinquamus, quia scilicet conuenienti vocabulo vtimur ad indicandum, quanquam longè ineffabilem illam super omnia creata deitatem, cùm ita omnium quæ sunt principium sit, quemadmodum numerorum omnium principium vnitas est; & hisce verbis etiam colliges alterius argumenti tui solutionem, de modo quod de genere duntaxat accidentium esse profatis posse, scilicet in hac prædicatione: Deus est vnus, quomodo Deus vnus sit significari, & nihilominus vnius vocabulum in Deo substantiuum esse. Si à quo auspicetur nomen & ad quod denotandum rei tribuitur consideraueris, potes etiam breuiusculè ex verbis patrui solutionem tuæ dubitationis agnoscere, cùm ait: Quomodo tu Platonicorum potius quàm Dionysij rationem sequi mediris, cùm nec Dionysium nec Platonicos vt magna etiam voce gloriaris, vnquam legeris, at scias idem esse apud Platonicos Dei typum esse vnitatem, & apud Dionysium Deum vnicè omnia expeditiorem solutionem non posset quispiam rectè desiderare:

nam

nam cùm Dei typum esse vnitatē dicitur ad similitudinem & modum, cùm vero fertur Deum vnicè esse omnia, ad substantiam referendum est, quæ tamē esse eadem penitùs asseueratum est, quinetiam apud Græcam linguam, quam ille probè nouerat, abstractum & concretum significari quandoq; potest eadem voce.

F Ad quintæ dubitationis tuæ solutionem afferendam non opus est multis. Ait ille, si Deus non esset & aurum esset, esset aurum & non esset aurum. Tu addis hæc verba, igitur esset aurum. Quod si diffinitio veri cōstat, erit verum nulli quadrans ideæ. Adde obsecro & hæc paucula quæ scilicet ex eius verbis sequi dixit & agnosces, quomodo erit verum nulli quadrans ideæ. Quid inquam? impossibile scilicet impossibile parit, & ideò non mirum est si ex propositione tua impossibile sequi facias quicquid volueris. Nam si Deus non esset & aurum esset, erit verum nulli quadrans ideæ, cùm ex impossibili gignatur impossibile: his non solùm dialectici, sed etiam theologi adstipulantur. Si enim Ioannem de Bachone carmelitam interrogas an fieri possit, vt aurum sit, & Deus non sit, in primo sententiarum respondebit tibi, non aliquam omnino rem qualiscunq; ea sit, intelligi posse, nisi prius Deus intelligatur. Cùm autem de intellectu cunctarum rerum sit, colliges tu an extra omnem controuersiam etiam apud nouitios dialecticos pronunciari possit aurum esse, & Deum non esse, fore impossibile. Sed de hoc iterum in calce operis verba faciemus. Si Cardinalem Cameracensem posteà consulueris, audies hominem in omni etiam philosophia exercitatum in primo commentariorum in sententias dicentem, ex quolibet impossibili contradictionem sequi.

G Sexto loco dixisti, si neq; verum neq; falsum esset sedere Socratem, quod ille asseruerat, eò quòd necessarium non esset, defendere te posse non in quolibet negationem veram esse vel affirmationem, cùm in quolibet aut vna aut altera necessariā non habeat veritatem.] Quam obiectionem soluentes, respondemus: orationem hanc, Socratem, scilicet sedere, veritatem aut falsitatem, quantum de se est sibi non necessariò determinare, nec propterea sequi de quolibet affirmationem veram non esse vel negationem: Veruntamē si eo modo quo ipse docet, intelligis, negare etiam poteris in quolibet sic affirmationem aut negationē veram esse, vt altera pars necessariò vera sit: ait enim, me sedere aut verum, aut falsum semper est, quia semper ego aut sedeo aut non sedeo, & quod dicitur me sedere nec verum nec falsum, hoc est, propositionem hanc ex se sibi nec veritatem nec falsitatem determinare, quod faciunt propositiones necessariæ. Sed cùm fieri possit vt & sit vera, cū scilicet sedeo, & sit falsa cùm nō sedeo, ex se ipsa ad vtraq; indeterminata est. Præterea aduersus nonnulla eius verba de bono & malo, vero & falso, quæ in rebus & anima fore ꝓtulerat, instas hoc modo.

H Si bonum & malum sunt in rebus, verum & falsum in anima, vbi est tua affirmationis & negationis oppositio. Negatio enim nihil ponit: quomodo etiam chimæra in rebus est & anima, si est omnino non ens, & falsa, cum non ens, & malum mutuo conuerti putes? Sed oro attendas animaduertasq; malum & bonum ea ratione in rebus etiam pronunciari, quia attenduntur circa res quomodo verum & falsum circa animam: non est enim verum & falsum in rebus, vt scribit Aristot. 6. primæ philosophiæ libro, sed in mente, nec propterea sequatur necesse est vt res quę omnino mala est, res vera sit, verum etiam illud & falsum, de quibus eo loci mentionem facit Arist. complexa sunt: nec item sequitur si bonum & malum in rebus sint, ob id ea opponi non posse contradictoriæ, quia malum quod in rebus esse pronunciatur, non ideò dicitur in rebus fore vt illud aliquam esse rem intelligatur, sed quia attenditur cōsideraturq; circa res ipsas, hoc est, in quantum res perfectionibus priuat, & vt non bona sint efficit. Chimæra verò ipsa in rebus non est, quia omnino non ens est, & omnino mala, tamen si fieri posset à natura vt esset, res esset, & bona: falsa autem est quatenus nihil omnino existens, & nulli quadrans ideæ, nec etiam eam in anima esse affirmamus, sed ipsi chimæræ notionem, quæ vt res quædam est bona, est & vera, falsa verò quatenus chimæram repræsentat, cùm ipsa chimæra & nihil sit & mala. Probare post hæc credidisti cæcitatem esse veram quod ille negauerat, & si cæcitatem esse cæcitatem verum esse, nec esset inficiatus nec concessisset, sed à longè diuersa esse dixisset: Huncq; in modum argumentatus es.

I Si cæcitatem esse cæcitatem verum est, & quis non videat cæcitatem esse veram,

idem enim sunt: Sola enim cæcitate posita, ponitur hoc quod est cæcitatem esse cæcitatem,& ablata,aufertur,vnde eadem ratione Socrates,& Socratem esse Socratem idem est,& eadem generatione vtrunq; generatur, & per se Deus quoq;, & Deum esse Deum idem,vtrunq; enim æternum & prima veritas.] Ego verò,mi Antoni,contrà contendo, quæq; eadem esse affirmas inficior: nam vno eorum quæ tu affers posito, non ponitur reliquum necessariò: nam sola cæcitate posita, nullo intellectu considerante, cæcitas quidem erit,non tamen erit hoc quod est cæcitatem esse cæcitatē,quapropter etiam soluitur argumentum de Deo, & de generatione Socratis. Nam Socrates per se generatur, non hoc quod est Socratem esse Socratem, cùm complexa non generentur: Licet quoq; tibi condonarem ea esse idem, adhuc non sequi dicimus quod colligebas, ob diuersum modum significādi, complexè scilicet, & incomplexè. cùm nullius sanè valoris esset hæc argumentatio, cæcitas & cæcitatem esse cæcitatem sunt idem, sed hoc est verum, igitur & illud, quod absurdum est,cùm cæcitas nomen sit simplex nō complexum, aut enunciatio aliqua aliud, igitur est cæcitatem esse veram, aliud cæcitatem esse cæcitatem verum esse. Et quanquam hæc pro patrui defensione sufficerent, attamen ne credas plures tutandi propugnandiq; modos deesse, vtq; absolutior veniat ad te responsio, scias velim iuxta Gregorij Ariminensis sententiam dicere me potuisse, & si sola cæcitate posita poneretur hoc quod est cæcitatem esse cæcitatem, non propterea cotrogari colligiq; necessariò ea esse idem, negat enim hanc cōsequētiam & multas huiusmodi omni alio à Deo circumscripto Deus est, ergo Deus est Deum esse. Cardinalis quoq; Cameracensis negat omnes orationes in quib. aliquid enunciatur de oratione infinitiua significatiuè accepta, easq; & falsas asserit, & incongruas,quod in suo primo sententiarum libro videre licet. Conquereris deinde falsum cum hac conditione diuisum non debuisse pronunciari, hoc est, quamdiu falsum est,idq; hisce verbis enarras.

K Si falsum omne simpliciter diuisum est, quod probatum esse nō negas, dici non debuit falsum quiddam cum hac conditione diuisum esse, hoc est, quamdiu falsum. Si enim omnis homo simpliciter & absolutè est risibilis,conditionem non oportet adiungere qua restringas dicens: Omnis homo est risibilis quamdiu est homo:nec propterea restrictio debuit adiungi,quòd non omnia falsa sunt æqualiter diuisa aut falsa, nec enim omnia entia sunt æqualiter bona, absolutè tamen bona sunt omnia.] Sed diligenter eius verba perpende, quibus poteris omnem scrupulum & dubitationem abijcere. Ait ille omne falsum diuisum,nec omne falsum ex æquo falsum, quia non esse falsum ex æquo diuisum, cùm æquè falsa non sint quæ non sunt necessariò & semper falsa, & ea quæ semper & necessariò falsa sunt. Rectè igitur Antoni dictio illa quamdiu adiecta est propterea, quæ nō semper & necessariò falsa sunt quæ falsa, & si vera fieri vnirią; possunt vel naturæ vel artificis opera, quod & tu in secundis obiectionibus dixisti, veruntamen quandiu diuisa tamdiu falsa, semper verò falsa sunt ea,quæ nunquam in amicitiam redire possunt, vt in secundarum responsione obiectioneq; abundè visitur, nec similitudo de entibus & de risibilitate tibi jmpēdio suffragantur. Nam entia sunt semper & absolutè bona,licetq; non sint æqualiter bona, aliaq; alijs magis boni rationem participent, tamen semper & necessariò sunt bona, quatenus enim entia, eatenus bona, nec possunt fieri non entia & non bona, nisi redigantur in nihilum. Sed potest commodè de falso & diuiso quod in complexione consistit non diuisum & verum fieri, similitudo ergo non quadrat. Nam licet non omnia falsa æqualiter diuisa, attamen quatenus falsa & non vnita & non vera sunt. Adde quòd parum turbare nos debuit hæc obiectio. Quis enim ambiget pronunciari posse hominem(qui absolutè & semper risibilis est)cum hac conditione risibilem fore quandiu est homo, an improbabitur hæc loquutio à viris doctis, homo tamdiu risibilis est,quandiu homo est.

L Decimum obiectionū tuarum caput nihil aliud contra eum affert,nisi facilè constare potuisse,quod dixisti, si ratio contrariorum motuum satis ei fuisset intellecta: at ille, nisi excidit, conquestus est te non probasse quod toties sequi dixisti, scilicet, ex contrarietate prosequendi & fugiendi contrarietatem boni & mali inferri inquiens. Nam sibi bonum, qua ratione bonum sit expetendum malumq; fugiendum: Sintq;

fugere

fugere & appetere contraria, quomodo ex hoc sequi probas bonum malumque esse contraria. hoc est, quod tibi probandum est, ad quod tamen probandum neq; vllum vnquam verbum fecisti: neq; nunc facis. Hæc ille negans, scilicet formam argumentationis tuæ, & hae fortasse de causa, cùm appetere ipsum & fugere non sint propriè motus contrarij, ex quibus contrarios esse terminos colligi possit, & etiam ab ipso Aristotele mutationum aliqua contrarietas assignetur, sexto Physicæ auscultationis libro, quorum contrarij non sint termini, sed contradictorij ens, scilicet & non ens: quando generatio ab non ente ad ens proficiscatur, corruptio ab ente in nō ens procumbat. Tu verò hanc iterum contrarietatem boni & mali pertractasti, nec aliam adduxisti probationem: rationem porrò contrariorum motuum diligenter illum prospexisse, etiam ab ipsis, vt aiunt, vnguiculis non ambigas, quinimò sæpiùs non modo tuas aduersus eum de hac contrarietate rationes propulsauit, sed etiam cōtra te egit, quando in secunda epistola deduxit hanc tuam probationem, non solùm inferre malum & bonum esse contraria, sed contradictoria esse contraria: secundò cùm tela tua in te retorserit, hoc modo, bonum & malum secundùm te sunt contraria, & vtrunq; contrariorum est aliquid positiuum, & secundùm te non ens est bonum, ergo secundùm te nō ens est aliquid positiuum, & aliquid, & ens conuertuntur, ergo secundùm te non ens est aliquid positiuum.

M Cùm in tertia dixisses epistola refugere eum ad Simplicium relictis Latinis interpretibus, quantum ad oppositionem boni & mali pertineret, respondit ille quasi mirabundus, cur tu qui Boëthianus esse soleres & Barbarorum irrisor, eos tunc rideres qui posthabitis Latinis interpretibus, Græcos sequebantur interpretes, vel commodissimè innuens te sentire perperam, si Græcos philosophos magnifaciendos non esse duceres, quos Boëthius quem magno habes in pretio summo in honore semper habuisset, hisq; & præceptoribus & ducibus vsus esset, quibus replicas rem non esse admiratione dignam, quamnis dixeris Latinos non negare Aristotelem quem Simplicius non negat, &c. Sed mihi non videtur Simplicium negare Aristotelem cùm rectè interpretetur, nec apparet Latinos interpretes euariare à Simplicij sententia, quando eam tota mente complectantur & exequantur operibus. Si demiratus est negatum à te Latinos expositores Simplicium non sequi in maiorem fortè stuporem incidisset, si te Latinos non negare Arist. quem negaret Simplicius protulisse intellexisset.

N Porrò Simplicius quiq; illum sunt sequuti Aristot. mentem planè elucidant, cùm ea ratione bonum & malum contraria esse dixerit, quòd alterum contrariorū semper habeat rationem mali & deficientiæ, quocirca, primo Physicæ Auscultationis libro, contraria semper secundùm melioris peiorisq; inulcem rationem compari tradidit: Pythagoreos etiam imitatus, qui duos rerum ordines statuere, quorum alter sub bono, alter sub malo contineretur, vsusq; sit in ratiocinatiuis libris frequenter externis exemplis, hanc expositionem, vt inquit ille Thomas tuus, nō solùm Latinus, sed & inter Latinos præcipuus, non solùm refert, sed & probat, cui etiam nos Aegidium in 2. sententiarum & alios multos, Burleum, scilicet, & Aesculanum idem sentientes annumeramus: quinetiam & Ioan. Scotus cathegorias Aristotelis exponens adstipulatur huic nostræ sententiæ inquiens: Si bonum accipiatur prout cum ente cōuertitur malum esse nihil, & sic bono nō esse contrarium: cùm enim vtrunq; cōtrariorum extra controuersiam sit aliquid positiuum, necesse est vt quod nihil sit in rerum natura quale est malum, contrarium esse pronunciari non possit, & licet malum tu nihil esse negaueris, ad Thomam prouocans, ipseq; opinioni tuæ non modò non suffragetur, sed & abundè refragetur, quod etiam patruus in tertia epistola satis ostendit.

Ab re tamen fore non putamus, vel paucula obiter etiam ea in transcursu pro patrui opinione perstringere, monstrareq; non solùm Thomam in ea opinione fuisse, vt malum esset nihil, sed cateruatim plures philosophos & theologos illustres in hāc sententiam pedibus manibusque defendisse. Augustinum inuenimus de moribus Manichæorum differentem dixisse, nullam naturam esse malū, pauloq;, post ne quid pro natura intellexisset foret ambiguum subiunxit. Et ipsa natura nihil est aliud quàm id quod intelligitur in suo genere aliquid esse. Vidimus Aegidium Romanum in primo commentariorum libro in patrum sententias scriptum reliquisse: malum secun-

dùm quod malum puram esse priuationem & non aliquid, eoq; modo esse aliquid pronunciari posse, quo & ipsum nihil aliquid esse dici potest, quando vtriq; possint nomine aliquo nominari. In secundo quoq; earundem commentationum libro, malum non habere, vt eius verbis vtar, quidditatem, ob idq; non posse responderi quæstioni quid est affirmat, nihilq; aliud de ipso esse quàm nomen: Verbaq; itidem Aristotelis de mali & boni oppositione, iuxta patrui mentem interpretatur, dogmatisq; Simplicij & aliorum proborum Aristotelis interpretum consentit, & scilicet propria non esse genera pronuncians, sed aliorum cõtrariorum proprius genera dici debere, cùm alter rationem positiui habeat altero nõ habente, nullumq; contrariorũ secundùm se esse non ens, sed aliquam naturam & existentiam. Id ipsum Gregorius Ariminensis testatur, in cõmentarijs in secundum sententiarum librum, malũ scilicet ipsum nõ esse aliquam, vt ipsius vtar sermone, entitatem, sed puram priuationem. Hoc idem sensit perspicacissimi vir ingenij Robertus Olchot, quæstione prima commentariorum suorum in secundum theologicarum sententiarum librum. Hoc idem pleriq; alij iudicauêre, quos in præsentiarum adducere mihi scribenti, tibique postmodum legenti fastidium fortassis afferret: satis erit quantum ad præsens negotium attinet hos numerasse potissimùm cum alijs obiectionibus dissoluendis, de hoc iterum oportuerit verba facere quando illis in locis de malo mentio sit habita. Sed vt eò redeamus vnde digressi sumus.

Boëthium tantùm ex Latinis omnibus contra Simpliciũ & reliquos illustres interpretes citare in iudicium videris, quem si tantum Latinorũ numero dignaris adscribere, is vnus erit ex Latinis expositoribus, non Latini expositores qui tuæ opinioni suffragari videbitur. Adde quòd nec ille si eius mens probè scruretur, nostræ sententiæ reclamat, cùm quæstionem hanc nec exactè penisculet, nec vltimo rimetur iudicio, sed solũ quid Aristotelis verba strictè & presè apprehensa expostulent, declaret, qui mos ei familiarissimus in primis æditionibus fuit, opiniones Græcorũ interpretum varias secundæ æditioni demandans, scrupulosè & anxiè examinandas. Cæterũ probasse non modò illum, sed demonstrasse existimo quotiescunq; daretur bonum & malum esse contraria, illicò Chimæram aliquid esse in rerum natura abiq; vlla controuersia pronunciari posse, cuius contra te argumentis hoc tãtũ respondens, non perceptum scilicet ab eo qua ratione bonum & malum cõtraria dixeris, nihilq; aliud pro te affers, quapropter nihil & ego aduersus te agam nisi & vidisse illũ & percepisse cuncta quæ scripseras, & cùm collibuit multaq; de cõtrarijs dixeras recensuisse, meũ enim hoc in negotio consilium est vltimas tuas obiectiones in patruum dissoluere, eas verò quibus ipse quoquomodo responderat silentio præterire.

Verumtamen si aliquid non plenè ab eo enucleatum tibi videbitur quod à me & optes & expostules aperiri, desiderio tuo satisfacere tentabimus, per quæ tua argumenta & dissoluendo & respondendo pro viribus vagabimur: non enim minutula quæq; verborum tuorum responsione carere iudicauit inconsonum. Fatetur ille in primis literis quædam esse omissa quibus nihil respõsum est, ne in leuibus rebus verba prodigeret quædam leuiter tractata, vt qui philosopho homini res potiùs indicãdas quàm explicãdas duxerit. Quæ verba sic àre velim interpretari, vt nonnulla quorum controuersiæ notæ sunt etiam gregarijs philosophis, operæpretium non fuisse abs te philosopho nobili aduersus celeberrimum & doctrina & fama hominẽ adduci, qui de rebus altissimis haberet sermonem, quiq; ad ima hæc discutienda non sine dispendio conceptorum de rebus difficillimis speculaminum descenderet. De hac tamen contrarietate sequenti responsione cùm de semiplenis priuationibus verba fient, non nihil dicturi sumus.

Miraris præterea demiratum illum fuisse semiplenas à te fingi priuationes, quam rem nõ tàm eo tẽpore quàm postquàm iterum id tentare probasti, in admirationem conuertisse illum existimo (si tamẽ ab eo vltimæ obiectiones tuæ visæ sunt) dixerat ille aduersus te, malum est nihil, ergo non est semiplena priuatio. Tu verò eius argumẽtum hoc modo prosequeris: Aegritudo mala est, igitur nihil est, non est igitur semiplena priuatio: est autẽ priuatio quædam ægritudo, non igitur est vel sanitatis vel boni cuiuspiam semiplena priuatio, sed plena potius & perfecta, quod fieri non potest: Imperfectæ igitur priuationes semiplenæ sunt vt ægritudo, raritas, turpitudo, cæcita visus:

visus;perfecta,boni imperfecta:hæc tu ad verbum. Ego verò,mi Antoni,liberè dixerim hæc tua verba vel nihil contra ipsum faciunt, quod vt clariùs videas ea sigillatim recensebo. Ais primò ex ipsius verbis,malum est nihil,igitur non est semiplena priuatio. Rectè ambulas rursus, ægritudo mala est,igitur nihil est, non est igitur semiplena priuatio. Hucusq; etiam probè progrederis, quia ægritudo quatenus mala; eatenus nihil. Rursum ais,est autem priuatio quædam ægritudo,non igitur sanitas,&c. vsque in finem:quibus verbis falsum,meo iudicio,astruitur,pace tua sit dictum,quod ostendere conabimur. Cæcitas enim non solùm perfecta visus priuatio est,vt ais,sed etiam boni perfecta priuatio dici potest, quia totum illud bonum aufert, quod nata est auferre scilicet visum,quod non facit ophthalmia, licet etiam illa bonum,quod nata est adimere perimat: illius verò quod non est apta perimere,nullatenus priuatio nuncupari possit,siue semiplenam,siue plenam dicas.Priuatio enim vel absolutè consideratur,scilicet,vt habitum in communi respicit:vel vt ad certum & limitatum entis genus restringitur: puta ad sanitatem totius corporis, ad oculum,ad pulchritudinem,& cætera id genus. Primo modo accepta habitum,aliquem particularem non priuat,quia priuatio omnimoda, vt Dionysius inquit, libro de Diuinis nominibus,viribus omnino deficitur. Secundo modo sumpta, quæ singularis à Dionysio appellatur, distinguentre eam contra vniuersalē illum quem respicit habitum,priuat, & hoc modo huiusmodi habitus,cui scilicet obesse nata est priuatio plena,& non alterius rei semiplena est. Quis enim dicere auderet cæcitatem esse semiplenam priuationem hominis, vel alterius boni quod esset in homine.

Priuatio igitur absoluta, habitum absolutè, & propria & particularis priuatio proprium & particularem habitum respicit,& eius limites non excedit,quapropter ægritudo plena priuatio est, non semiplena,siue toti corpori eam ascribas,siue particulari membro.Febris enim perfecta priuatio est illius temperaturæ quam nata est corrumpere: Ophthalmia etiam & si non totius boni quod in oculo est, tamen alicuius boni perfecta & propria priuatio est, quia totum illud bonū quod nata est, perimere perimit, quādo perfectam oculi sanitatē, visum verò nō auferat, & quatenus ophthalmia nihil aliud faciat. Turpitudo etiam,quia totum illud bonum quod potest auferre,scilicet perfectā partium compositurам quæ pulchritudo vocatur,adimit, perfecta priuatio est,& sic in reliquis considera: hoc etiam ex superabundanti dixerimus,cæcitas qua cæcitas,malum est,qua malum,nihil est,qua nihil non semiplena priuatio,quia si semiplena aliquid positiui relinqueret,quod non facit malum. Præterea nulla priuatio in se, omne bonum priuat actu, ergo omnes priuationes essent semiplenæ priuationes,quod est contra te,quia aliquas plenas,aliquas semiplenas esse cōtendis,connexio optima & necessaria, & quod assumpsimus, hoc probamus argumento: Cùm nullum bonum vnqnam inueniretur, si totalis quædam & vniuersalis priuatio in rerum natura comperiretur, vt paulò antè ex Dionysij verbis innuimus: Malum enim priuat particulare bonum, cùm malum in bono sit, & vniuersale malum vniuersale bonum perimeret,si tamen inueniretur quod fieri potest. Et sic collige non semiplenas,sed plenas semper propriorum habituum priuationes reperiri.

P Decimæquartæ obiectioni quæ plures quæstiones continet,sigillatim respōdeo. Primoq; nō omne malum boni aliquid relinquere, nisi in aliquo intelligas subiecto, quod malum ipsum non respiciat:vel illud subiectum,cuius habitus à malo ipso perimitur accipias, nec illum oppositum habitui, quod tamen ei imponis & pro hypothesi aucuparis, asseruisse: Nam ille malum aliquod inueniri, quod omne bonum ab eo natum auferri tollat penitùs,abundè testatus est,cùm in epistolæ secundæ responsione te de hoc commonuerit,hūc in modum scribens: Hoc certè considerare debueras, quod de imperfectis quibusdam malis ex ea quam adhuc retinent bonitatis admixtione conceditur ad ipsam immixta, absolutamq; mali naturam non esse transferendum. Et vt planiùs veritatem percipias, non pigebit explicare vim distinctionis, malum bifariam considerari potest, absolutè primò, & sub propria ratione mali, hoc est, inquantum nihil: secundò inquantum cuiusdam boni priuatio est, hoc est particulare malum: & hunc in modum malum acceptum boni aliquid subiectū dunraxat relinquit, quod non facit aliud malum quod omnino non ens est & nihil, quale chimæram dicimus cùm subiectum aliquod aut habitum non respiciat. Et hac de causa

omnino malum ab ipso & absoluta immixtaq; mali natura vocitatur, hoc inquã malum, quod vt Dionysij in libro de diuinis nominibus verbis vtar, quia subiecto caret, nullo modo nusquam & nihil existens est.

Chimæra verò & si potentia dici bona possit, ob potentiam producendi ipsam quæ in Deo est, tamen nec ens, nec bonũ denominari potest. Si enim hæc connexio, scilicet, aliquid potentia bonum est, igitur bonum est virium potens esset, in authorẽ illius ictus retorquens. Adducere eum putarem vt fateretur omnia quæ à Deo creari deberent, non autem vi naturæ fieri, & etiam quæ corrupta sunt aliquid esse, & non esse aliquid. Nam si potentia creantis secundùm eum & essent & bona essent, igitur & necessariò essent aliquid, cùm aliquid & bonum conuertantur parisq; sint ambitus omnino. Quod verò aliquid esse non posset, sic argumentabor: Ex nihilo aliquid fieri non potest, antequam creetur, chimæra secundùm te nisi creetur esse nõ potest, creatur igitur ex nihilo, igitur prius quàm crearetur, ex nihilo non esset aliquid, ob potentiam igitur bonitatis quæ in creatore est, res absolutè bona denominari potest, alioquin vt nostro dialecticorum sermone vtar, fallacia, secundùm quid ad id quód simpliciter, committeretur. Mitto ea consultò quæ offerantur contra opinionem illam de æternis, vt ita loquar quidditatibus & potentia obiectiua, & si illis metrationibus sententia tua infirmari fortè posset, satis sit enim desiderio nostro, si chimæram dici non posse bonam probauerimus: adde quòd & Auerroëm in hac parte imitati, dicere possumus, ens in potentia, non esse ens, quando in comentarijs in quartum Metaphysices librum partitione quintadecima dixerit, id quod non est actu, non esse ens.

² Ad illud quod iungis, scilicet chimæram ob id ens esse, quia licet illa potẽtia producendi chimæram in Deo sit, nihilominus potentiam Dei & chimæræ esse aliam & aliam ratione. Respondeo, Primò negare me posse, Dei potentiam & chimæræ producendæ diuersas esse ratione. Secundò liceat gratis tibi concederetur potentias, scilicet illas esse diuersas, adhuc tua ratio quid probaret? cùm chimæra ens nuncupari nequaquam possit ob potentiam se producendi quæ in Deo esset, cùm tantùm absit potentiam illam nec chimæram nec aliquid intrinsecum chimæræ enunciari posse, vt etiam distent in Infinitum. Addis præterea exclusa potentia Dei & cogitatione nostra chimæram non esse malam, cùm malum priuatio sit, quę in subiecto participante bonitatem consistit. cui responsum velim, eadem distinctione qua paulò antè, cùm chimæra subiectum aliquod nõ respiciat, sed absolutè mala sit, licet eam à nobis conceptam, scilicet, ipsam notionem chimæræ quam mente gerimus, vt aliquid esse, ita bonam esse, chimærã verò ipsam nec aliquid esse, nec bonã esse pronunciare possimus.

³ Præterea gestire videris non improbatum quod attuleris solumq; Simplicinm id non dicere responsum esse. Item ais non dixisse te sentire Aristotelem omne omnino ens vel per se vel per accidens esse, nec Thomæ aliquid propterea falsum adscripsisse. Verùm & si tot ab illo quem defendimus hac de re dicta sint, vt à me verba fieri opus non videatur, proposuerimq; semel ab eo quoquomodo discussa non retractare, hæc tamen ex superabundanti pro patruo dixerim: Simplicium, scilicet, qui à te sæpiùs in iudicium citatus est, contra te sæpius testimonium tulisse, quòd patruus non semel in responsionibus comminiscitur. Rursus scire vellem an defendendum susceperis non omne ens, aut per accidens, aut per se esse, de mente Aristotelis. Ille enim, quinto primæ philosophiæ libro, secat illud ens in ens per se, & per accidens, demum in substantiam, & accidens secantur, quæ priori partitionis membro continebantur, cùm illud per se in decem partiatur genera, quorum vnum est substantia, reliqua accidentia. Vellem ego à te nunc libentissimè doceri qualénam esset illud ens quod nec per se nec per accidens esset. Quòd si forte diceres diuisionem illam in ens per se & per accidens assignationem esse complexi entis, vt in primis obiectionibus prodidisti, respondere non dubitarem te id ostendere verè non posse, nec ant Aristotelis quapiam sententia, nec ratione idonea tuam opinionem fulcire, cùm eo loco Aristoteles ens per se in decem partiatur genera, quorum vnum sit substantia, & nouẽ accidentia, quæ complexa entia fore nemo credit, quando aduersum complexa distinguantur, eoq; loci Auerrois dicat ens per se diuidi per dictiones significantes, genera prædicamentorum: dictio autem non est complexum ens: Sexto quoq; metaphysicæ idem, Auerrois dicit, primam entis diuisionẽ esse in per se & per accidens. Prima autẽ

esse

esse non posset, quando eam diuisio complexi entis anteiret, nec apud Thomam reperitur quinto metaphysicæ libro, diuidi ens complexum, vt asseruisti. Credi verò nō potest cùm ens primo sit partitum in ens per se & per accidens, illud per se sit in decem genera subpartitum, quæ incomplexa esse ostendimus, assignari eo loci diuisionem entis complexi, quando illud quod diuiditur de diuidentibus membris prædicari necesse sit, hæcq; ob id & si parum ad negotium pertineant, dicta sint, cùm nec illud tuum dogma Aristotelicorum interpretum placitis, nec rationi consentaneū primori fronte mihi videatur. Quod si fortè contrarium probaueris, gratissimum erit à grauissimo philosopho qualem te profectò existimo didicisse nonnihil.

T Cæterùm dixit ille eatenus malum priuationem esse, quatenus priuatio formaliter erat negatio. Cui aduersaris, inquiens, non constare aliam non esse affirmationis negationisq; oppositionē, aliam priuationis & habitus, nec propterea si malum esset priuatio boni, malum & non bonum cōuerti necesse esse. Quibus responsum velim aliam esse priuationis oppositionem, aliam negationis, nec illum oppositum protulisse, sed propterea etiamnum sequi, quòd si malum bono priuatiuè opponatur, malum & non bonum conuerti necesse esse. Priuatio enim, vt Magnus ait Albertus libro primo physicæ auscultationis, inquantum priuatio de se vel per se nō est, eò quòd de se habet non esse: quinimò & ab Aristotele asseuerarū est in prima philosophia, priuationes esse de genere non entium, cū priuatio de se sit alterum extremum contradictionis, & ideò cùm malum sit priuatio boni, & consequutio nō ens in quantum malum est, malū etiam & non bonum conuertuntur: malum enim & nihil, vt probatum est, idem sunt: nihil etiam & non ens idem: non ens item & non bonum idem, quia ens & bonum idem. Quapropter rectissimè dixit patruus, negationem eatenus esse priuationem, quatenus priuatio formaliter esset negatio: nam etsi differant in hoc quòd vna earum, scilicet, contradictio medium non habet, vt ait philosophus in libro primo Analyticorum posteriorum, alia vno modo habeat, cùm fiat simul cum opposito circa idem subiectum, tamen quantum ad propositum attinet, essent idem, cùm priuatio de se negatio sit, & non ens, nihilq; ponat, quemadmodum probat Thomas pluribus in locis, potissimùm in tractatu de quatuor oppositis. Si verò non ens mala, si mala non bona, ex quibus corrogare potes malum & bonum omnino conuerti: Et ne credas illustres homines defuisse qui hoc asseruerint, audi Aristotelem dicentem, bonum dici æqualiter enti: adde igitur per locum à contradictorijs, malum non enti. Audi celebratissimum theologum Anselmum Cantuariorum archiepiscopum libro de casu diaboli proferentem hæc verba: Malum non est aliud quàm non bonum; ex quibus colligitur constantissimè malum & non bonum se mutuò consequi.

V Nullæ decimo septimo in loco inter te & ipsum controuersiæ fuissent si diligentiùs libellū ipsum de Ente & Vno animaduertisses, & quæcunq; in eo perscripta sunt cùm de gradibus illis, deq; ipsa caligine, ad quam contemplantibus peruenire datur, mentio fit, ad memoriam reuocasses. Vidisses in illis tribus primis gradibus posse de Deo aliquid enunciari, in quarto minimè, ibiq; fenestram intelligentiæ librorū Dionysij apertam, qua commodissimè poteras de hoc commoueri: nam nec negat ille, nec negare posset hanc loquutionem esse veram, Deus est Deus, eo modo quo nos possumus Deum & concipere & enunciare, videlicet in illis primis tribus gradibus constituti: sed tantùm negat vllum prædicatum, Dei naturam verè posse explicare, in illo duntaxat quarto gradu caliginis, quod omnes etiam, vt mittam theologos, philosophi rectè sentientes astruerent: cùm verò hoc nomen Deus quod prædicati officium gerit in hac propositione, Deus est Deus, non modò diuinam essentiam & naturam non explicet, & declaret, sed & ab ipsa in infinitum superetur, illud de Deo affirmari posse negauit, quartum illum gradum caliginis attendens. Age ergo verba ipsa examinemus quæ hominis mentem testabuntur, postea nonnulla adducemus vt planius videatur an Deus & quomodo possit à nobis enunciari: Deinde ostendemus tuas argumentationes contra eius verba, etiam vt iacent apprehensa, nihil concludere.

Dixerat ille, dici diuersè posse, Deus est: Deum itē, ex sententia Dionysij, omni appellatione esse maiorem, etiam appellatione hac Dei, quemadmodum in lib. de Mystica theologia habebatur. Dixerat alio in loco cùm per hanc dictionem Deus id tantùm

tùm concipis, quod significatur per nomen, dictionem hanc nō habere prædicati rationem, sed subiecti, quando id esset de quo quæritur, quidnam de eo enunciari posset aut deberet, non autem illud quod de alio enunciaretur: quare id neq; Simonidi fuisse ignotum, aut consulenti eum Tyranno. Cùm item quæreres si Deus dici Deus non posset, an esset aliud à Deo, quærere à te quid conciperes per hanc dictionem Deus, quam de Deo enunciares, si nihil conciperes, nihil errares, quia nihil diceres, si aliquid conciperes, dicere Deum aliud esse ab eo quod tu conciperes, & conceptum per hanc dictionem Deus explicares, quoniam supra omne illud esset quod à nobis concipi posset. Hæc ille.

Credebam ego patere tibi ex verbis ijs verissimam dubitationum tuarū super hac resolutionem. Tu verò contendis à Dionysio non negari Deum esse Deum. Lege oro Dionysium cap. vlt. lib. de Mystica theologia, & epistolam primam ad Caium, & tibi palam fiat omni appellatione Deum esse maiorem. Lege item eundem secundo capite Cœlestis Hierarchiæ, & intelliges, diuinum hominem, nos edocere: diuinæ veritatis similitudinem subiectam omnem, vitamq; transcendere, nullam hanc exprimere, lucem, omnemq; sermonem, omnem mentem, atq; rationem, absq; vlla comparatione illius similitudine inferiorem. Ex quibus mentem patrui putârim te posse perpendere, vt scilicet, eo modo dici verè non posse, Deus est Deus, vt per hoc nomē Deus vicem prædicati gereris. Illud quod per subiectum conamur concipere declaretur, non quin aliquo modo posset dici Deus est Deus, quemadmodū dicitur Deus est bonus, Deus est sapiens: Et aliæ conceduntur prædicationes, quibus sacri codices pleni sunt, in quibus quoquomodo de Deo aliquid enunciatur, sed illius natura non explicatur, cùm ab illis conceptibus distet in infinitum, quemadmodum satis apertè, quinto capite libri de ente & vno, patruus ille meus edocuit, qui super ijs Dionysij verbis quæ à Thoma adducuntur veluti arbitrabaris loquutus non est, sed super ijs quæ paulò antè sunt allata.

Porrò Damascenus in primo libro sententiarum suæ theologiæ scribit, esse quædam affirmatiuè de Deo dicta, virtutem superexcellentis negationis habentia: verbi causa, si tenebras in Deo dicamus, non tenebras intelligimus, sed lucem non esse. Verùm superlucem lucentemq; esse dicimus cùm tenebræ absint, quam sententiam doctissimus & deuotissimus Parisiorum Cancellarius pertractans inquit sic: Igitur quicquid de Deo affirmatiuè dicimus includit negationē aliquam. Et paulò pòst: Propterea dicit Dionysiū Deum negare esse ens, sed super ens esse affirmare. Deū esse sapientem, ait Aegidius primo Sententiarū libro, sed non eo modo sapientem quo nos intelligimus. Vnde dicit hanc esse causam cur Auerrois 12. Metaphysicæ has quæ Deo attribuimus prædicationes, propositionibus mathematicis similes esse pronunciet, quorum more, ea quæ intelligimus sunt in rebus, sed non eo modo quo intelligimus cùm lineam quæ est in materia, non ea ratione quæ est in materia intelligamus.

Sed quid te multis moror cum vel paucis veritatis huiusce quam asserimus, te certiorem reddere possum, vt scilicet cognoscas quicquid de Deo prædicamus longè aliud quàm concipimus & enunciamus significare. Ait ipsemet Iesus Christus, Dei virtus & Dei sapientia & veritas, reste Ioannis Euangelio, Deus spiritus est. Ait Dionysius, libro de Mystica theologia, de Deo verba faciens, ineffabilem deitatem contemplans, multaq; illi prædicata quæ nos attribuimus remouens, neque spiritus est, quantum scire ipsi possumus. Vide igitur, nolle Dionysium spiritum eo modo quo nos spiritum scire possumus de Deo enunciari, per quæ vltima verba legentes edocere verum fore Deum spiritum esse, vt Christi Euangelio consentiret, & tamen non eo modo spiritum esse, quo nos spiritum intelligimus, ne Dei naturam à nobis per aliquod nomen exprimi verè posse crederemus.

Quanta verò sit Dionysij authoritas, quantùm ipsius sacratissima dogmata, ab omnibus theologis, qui Parisiorum gymnasia coluerunt, sint clara laudibus, & celebrata, licet putauerim te non latuisse, cùm tamen patruus in responsionibus obiectationum tuarum innuerit te inter disputandum Dionysij dicta non magnoperè libenter admisisse, scias velim fidissimum illum Pauli Apostoli in Christi fide discipulum extitisse, cuius ope Deus eum voluit relictis gentilium erroribus veritatem & agnoscere & sequi, & martyrij corona pro Christi fide donari. Gregorium de eius doctrina

doctrina Martinumq; Pontificem in synodo Romæ contra hæreticos celebrata, magna dixisse. Damascenum aliosq; complures summis eum laudibus extulisse, ab hæreticis eius libros occultatos longo tempore fidelium mentes latuisse, verbumq; fuisse Constantini philosophi, qui omnes eius libros memoriæ commendauerat, quòd si à pluribus patribus qui cum hæreticis & sacrosanctæ catholicæ ecclesiæ hostibus magna bella pugnarūt, Dionysius habitus fuisset, quàm ocyùs eos & facillimè (quod & tardè & magnis exantlatis laboribus posteà ab eisdem factum est) de hostibus fuisse triumphum consequutos.

x Cùm verò probare intendis Deum dici posse Deum, ob nominis rationem quæ de nomine prædicatur, dico te frustrà (mi Antoni) laborare: nam nō enuncias aliquid de Deo, sed de hoc nomine Deus, quod vt clariùs intelligatur, latiùs explicabo. Nam quæram ego à te quid per a quam pro ratione nominis designâsti concipias, si nihil concipis, nihil erras (vt verbis vtar patrui.) Si aliquid concipis, quæro iterum, si concipis tanquàm id de quo aliquid possit enunciari, si hoc modo sumis, etiam non erras, quia iterum illud, a. vicem subiecti non prædicati obtinebit. Si conciperes illud quod de eo enunciatur, longè aberrares, tum in infinitū ipse Deus maius sit omni eo quod potes concipere, quem etiamnum Platonicus Apuleius in libro de Platonis dogmate indictum appellat & innominabilem, ipsiusq; Platonis hac de re verba sunt, ab ipso Apuleio Latina facta: Deum quidem inuenisse haud facile est, intellexisse impossibile: omnes itaque de Deo affirmationes improprias esse dicamus, quando quodcunque non solùm dicere, sed & concipere vellemus, ille in infinitum excedat. Quin etiam non modò in hoc ignorationis & miseriæ terreno carcere retenti, sed nec in ipsa Dei fruitione qua perfectè beamur in cœlis constituti, comprehendere Deum, sed apprehendere tantùm, vt nostrorum theologorum verbis vtar, facultas nobis condonabitur.

y Præterea pugnare inuicem has oppositiones credis; scilicet, Deus est supra id quod concipi potest, & aliquid de Deo affirmari non potest, & ais, sit nominis diffinitio supra id quod concipi, & argumentum militabit. Sed soluitur, cùm enim dicitur affirmationes de Deo adduci proprias non posse, intelligi datur prædicatum non reperiri, quod Dei naturam integrè repræsentet. Hæc verò oratio, scilicet supra id quod concipi potest, nihil aliud significat quàm Deum concipi non posse, & quid sit Deus non posse sciri. Dicunt igitur hæc verba non solùm quid sit Deus, sed non posse sciri quid sit. Vim igitur negandi potius quàm affirmandi obtinent. Sed liceret ibidem vt affirment, ob id tamen argumentum tuum non militabit, alioquin de aliqua re nobis ignota quam quis scire cuperet, ac de eius essentia nos punctaret: Respondere scisicitāti possumus, est id quod nescimus, quod nō nouimus, quod adhuc mente non concepimus, nec concipere quimus, non videretur satisfactum petioni illius vt posset hoc dogmate percepto de re illa affirmatiuè aliquid enunciare, sed negatiuè, nisi fortè quis inueniretur qui posset alijs intimare quid esset illa res, quæ vt penitùs hominibus ignota supraq; captum cogitationum omnium foret, ita nec à seipso aut cognosci aut concipi posset. Et Simonides igitur, & consulens eum Tyrannus, nouerant Dei nomen maximum quid repræsentare, & tamen vnus eorum, quid esset Deus, scire cupiebat, alter se scire negauit.

z Præterea vteris tali connexione. Deus est supra omne id quod concipi potest, ergo Deus concipi non potest, alioqnin ipsum supra seipsum foret: non igitur amari potest, nec coli. Respondeo Deum à seipso tantùm, sicuti est, concipi integrè posse & à nullo alio intellectu, nec propterea sequi, non posse aut amari, aut coli: concipimus enim tantam esse deitatem omnipotentia præditam, in infinitum creaturas omnifaria virtute superantem, vt eam nisi ex affectibus non possimus concipere, & hac admiratione excitati concalefactique in eius amorem exardescimus, concipimus effectus, & eum esse summum bonum, & admiramur & colimus & amamus: nam cognitis his perfectè quæ fecit Deus, vt Themistij verbis vtar, in admirationem commendationemq; sui, omnium animos atq; ora conuertit. Legimus item nos ea quæ reuelata deitùs sunt, & gratia eius præditi fide concipimus, id quod concipi ad plenū natura non possumus, super omnia duntaxat illum nos amare oportere, vt tandē fracto huius carnis ænigmate possimus eum sicuti est, summo cū vtriusq; hominis gaudio,

quæ

quæ nostra est felicitas contemplari. Rursus ad hoc vt aliquid diligamus, non opus est à nobis illud perfectè, aut videri, aut cognosci, aut concipi, sed satis est si eum esse vel esse tale, licet confusè & subobscurè sciamus, & hoc vel ex fide, vel ex effectibus, itaq; vel modica cognitione præuia qualiscunq; ea sit, nobis est satis ad talem rem amandam: possumus enim quamlibet rē diligere, nisi penitùs eius cognitione careamus, ex his enim quæ nouit animus, discit ignota amare, vt ait Gregorius. Thomas quoq; in prima secundæ probat aliquid posse perfectè amare, & si perfectè non cognoscatur, & exemplum de Deo inter alia proponit.

a Postremò ais tantam esse auri potētiam, putasse patruum vt vellemus, nollemus, vel re vel animo, ex necessitate Deum secum traheret. Sed nō tantam esse auri potentiam, mi Antoni, sed impotentiam, opinatum non modò, sed certiorem factum eum crediderim, vt nec ipsum aut esse aut intelligi posset aurū semoto Deo. Et quanquàm te ad Ioannem de Bacchone relegare possem, cuius in dissolutione quintæ obiectionis mentionem habuimus, tam & si quando tu patrui argumenta recensens quibus adstruerat Deum non esse & aurum esse, pugnare inuicem, nihil respondere velle dixisti, ne caligare videris in re luce clariori, monstrare consilium est (etiam fortasse te iudice) fuisse operæprecium, vt ea dissoluenda susciperes si valuisses, sin minimè applicare saltem manus operi, vel fateri ingenuè eius assertiones veras fuisse. Argumenta patrui hæc sunt quæ mox declarabo: Fieri non potest vt aliquid sit si non sit ipsum esse, Deus autem est ipsum esse: fieri igitur nō potest vt aurum si sit, Deus non sit. Præterea si Deus non est, igitur infinitum est, si infinitum est, nihil est, quoniam si infinitū est, finitum non est, quoniam infinitum seipsum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt. Si nihil est aurum, non est. fieri non potest vt aliquid sit si non sit ipsum esse, Deus autem, &c. Cùm ipsum esse quod Deus est (vt nemo diffitetur) non sit, cuius participatu nō modò omnia sunt quæ sunt, sed & ab eo dependent & momentis omnibus conseruantur: non modò vt omnes theologi, præsertim Thomas copiosissimè docent, sed etiam vt à Platone in Timæo asseueratum est, impossibile est aurum esse, quòd ipsius esse gratia ipsiusq; participatione existit. Præterea si Deus non est, igitur infinitum est: Entia omnia præter Deum finita sunt, certisq; terminis cōtenta, hancq; quam habent limitatam naturam, in Dei opere & gratia habere possidereq; haud dubium est: quamobrem Platonem aiunt eius sectatores Deum in Philebo terminum vocasse, quia formis quasi mensuris passim distributis omnia terminaret. Sed & ait Sapientiæ liber, omnia in pondere, numero & mensura ab eo constituta. Si igitur Deus non sit, cuius causa omnia entia sunt finita, nihil erit finitū, igitur infinitum. Si infinitum est, nihil est, quoniam si infinitum est, finitum non est, quoniam infinitum seipsum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt.

b Cùm probatum sit vnum aliquod esse à quo cuncta esse accipiunt, & esse finitum, eo semoto nihil est nihilq; finitum. Si enim infinitum est, hoc est, non terminatum finitumq; ab illo primo, cuius ope & sunt & finiuntur cuncta terminanturq;, sequitur infinitum non esse. Idcirco infinitum seipsum perimit, cùm nihil aliud sit dictu infinitum esse, eo scilicet modo quo acceptum est, quàm nihil esse, nam si nec finitum sit, nec Deus, extra controuersiam est nihil omnino esse.

Hæc sunt, Antoni, quę pro patrui aperienda sententia protuli, quę fortè & alia continet dogmata, non enim omnium est assequi quæ ille conceperat. Sed quòd & alios etiam sub verborum cortice latuisse sensus existimem, illius me hæc verba mouent quibus responsionem terminauit. Hæc scilicet satis credo esse tibi homini quantumuis ingenioso: Sed inaccessa deseramus, & teneamus quæ interpretis officio fungendo scripsimus, quæ cùm satisfaciant, meam quoq; claudent responsionem, adductis priùs quibusdam quæ patrui sententiam roborant, & meam in eius verba, quam antè protulimus, interpretationem confirmant pariter atq; elucidant. Nam deficiente primo, necesse est omnia illa quæ ab eo prodeunt interire, vt ex Aristotelis octauo Physicæ auscultationis libro colligitur.

Deus autē, teste eodem philosopho, est primum verum à quo sunt omnia alia vera, ergo sublata Deo omnia vera perire necessarium est. Sed si vera tendunt in nihilū, entia pariter ab interitu non vindicantur, cùm æquali ambitu commeent. Item amoto

moto illo qui rebus & esse communicat & viuere, quis perituras easmet res omnino non videat? Deum autẽ id rebus ipsis condonare sententia est Arist. 1. lib. de Cœlo, qui addit etiam quibusdã clarius, quibusdã obscurius esse illud communicari. Præterea quicquid regitur ab arte primę causæ, pereunte illa procumbit. Totam verò hanc machinam à prima gubernari regiq; causa, testatur Auerrois in 2. primę Philosophiæ libro, sub qua & aurum contineri comprehendiq; nemo potest ambigere. Plura aliã possem in medium afferre ex sacris codicibus, vt multa de ipso Euãgelio, multa ex Apostoli Pauli sacratissimis dogmatis, plurima ex alijs, vt ex Gregorio, qui cũcta dixit in nihilum decidere, nisi ab omnipotenti Deo conseruarentur. Ab Augustino super Genesim & ex S. Tho. & à Ioan. Scoto in tractatu de primo principio, quę tamẽ consultò prætereo, quando probasse id naturalibus rationibus quas exposcere omnino videbaris philosophorumq; gentilium documentis sat sit, quod vt probari posse ab eo nequaquam credidisti.

His igitur omnibus quæ præfati sumus, putauerim bonis ingenijs extra controuersiam futurũ, omnes patrui opiniones satis fuisse defensas, etiã fortasse te iudice: Hæc tamen scripsimus nõ vt tecum cõfligeremus, scripsimus etiã inultè, quod & Ioannes Mainardus noster, & Christophorus Saxolus Mitandulanus ciuis noster & medicus, atq; tuus olim auditor testari possent. Scripsimus quoq; citra odium, cuius tibi argumentũ maximũ esse potest, cùm si quid honori tuo vel aliqua ex parte detrahẽs chartis traditum iudicaueris, tuo illud arbitratu, priusquã ad aliorum manus respõsio perueniat, dispunctuius dempturusq; sim, & quidẽ perlubenter, cùm te vt hominem diligam, vt philosophum obseruem, vt Christianum colam, quod si mei erga te animi periculum facere collibuerit, verbis facta præponderasse percipies.

ILLVSTRI PRINCIPI AC DOMINO SVO SINGVlari Comiti Ioanni Francisco Antonius Fauentinus, S.

LEgi missas ad me in patrui tui scripta defensiones, vt quibus magnã rerum doctrinam & admirabilẽ ingenij solertiam planè deprehẽdi, sumq; inuentionibus tuis mirificè oblectatus, non solùm propterea quòd video bonas artes tutores optimos ac patronos aliquando habituras, quibus à tenebris, à barbarie vindicentur, verùm etiam eò magis quòd de te si philosophari pergas, nescio quid magnum ac grande mihi facilè polliceor, videbit posteritas me nihil mentitũ si vixeris, Deus modò vitã longiorem pręstet. Quod ad me attinet, equidẽ non improbabo, quæ in patrui defensionem subtiliter quidem & acutè scripsisti: neq; enim si patruus vixisset, disputationem iam cœptam magis vltra protraxissem, quemadmodũ in postrema oppositione mea sum illi planè testatus, qui per internuncium respondit se quoq; nihil amplius scripturum, causæ igitur iudices sunto qui legerint. Quod si ea quæ probè meditatus es, impressoribus danda censuisti, saluo ac integro amici honore id fiat, quemadmodũ promisisti. Sunt quidem nonnulla in libello verba, quæ aliquid habẽt aculei nec omnino parum, à quibus facilè potes temperare si velis, sensu rerum nihil immutato. Quod si feceris, vt spero, nõ erit ingratum. Causam meam videor mihi satis abundeq; tutatus & in dies facilè tutari potuisse. Sed disputationi modus iam esto. Cæterùm Comes illustris putes velim me tuum esse ac semper fore, quo vti possis arbitratu tuo. Bene vale, ex Ferraria die 16. Decembr. 1495.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA Antonio Fauentino Philosopho insigni, S. P.

SAtisfactum est abundè tuis votis. Satisfactũ pollicitationibus erga te meis, quum verba cuncta, quę vel aliquid aculei gestare videbantur, de dictatis nostris ademerim. Parcendum est impetui animi, sicubi fortè acriùs actum est quàm oportuit. Condonandum est aliquid iustæ defensioni, & eò magis condonandum quando commune ferè vitium eorum sit qui commẽtationibus suis vel accusant aliquem, vel seipsos aut amicos excusant, illos ad quos scribunt. Insectari maledictis, calumnijs petere, probris lacessere, atque id genus cætera perpetrare, ab officio boni hominis aliena, à quibus nos (testem te cito & iudicem constituo) omnino abstinuimus, decemq; summum aut circiter verba nõnihil aculeata tuo nutu (saluis tamẽ sententijs) amouimus, neq; aliud consilium elucubrandæ cõmentatiunculæ credas velim, quàm vt sine tui

offensa Picum patruũ defenderemus, quinimò maluissem sæpiùs nihil inter vos disceptatum fuisse, vt præclusus mihi scribendi hac de re fuisset aditus, omnisq; occasio sublata. Non enim potest vel quàm difficilimè potest literarum negocium agi in altercatione positum, omni interscribendum præstito honore illis ad quos verba fiunt alioquin debito. Adde quòd vix sine quodam animi tumore, qui magnopere vitandus est, id muneris obitur. Quod verò de causæ tuæ tutela dicis, hoc ipsum de nostra dicimus. Sed hactenus de controuersia.

Sunto (vt rectè scripsisti) qui legerint iudices, modò hi docti sint, & neutræ parti affecti, aut si amore cuiuspiam nostrũ teneantur ardentiùs, ad minus oculis eorum præstigium amor nõ faciat. Cæterùm multùm mihi tribuis vel parũ merenti, magnaq; de me tibi promittis, si modò pergã philosophari. Sed vereor, mi Antoni, ne ab hoc philosophiæ studio, de quo mentionẽ facis, omnino temperem aut fortè desistã. Dicam tibi de hac re quod sentio. Afferri, scilicet, nobis hoc negocium nimis affectantibus multum nocumenti, parũ emolimenti. Non hoc ideò dico vt damnem, vt vituperem veritates plurimas, aut saltem similitudines veri, quarũ notitiã philosophando comparamus nobis. Sed communem vsum, aut (vt significantius dixerim) abusum culpo, quem nisi vitare magnopere nixi fuerimus assidueq; & summa cum diligẽtia cogitatus nostros examinauerimus, Christiani animi venenũ cor irrepit ambitio, quæ postmodum mortiferam pariat superbiam: vnde plerumq; fit vt huius sapientiæ in qua quotidie versamur amatores, sapientiam illam quę genita est, sed ęterna, à quo omnis hæc fluxa & tẽporaria deriuata est, omnino posthabeãt tumidi & elati caduca gloria.

Sed videam᷒ oro vnde animo efferamut, vnde nosipsos æstimam᷒ nimis. Nã quantula nostra cognitio? cùm minimã naturalium rerũ scientiã teneamus, & illa ipsa, quę ignoramus, quo mnlta, tũ maxima, vel tacitè clament in vanum, scilicet, & falsò nosipsos doctos aut profiteri aut existimare. Posset proculdubiò vel rudis homo, & parũ peritus vel omnino nescius literarũ agricola, percõtari plurima, etiam sub aspectum, sub oculos posita, de quibus philosophus alioquin maximus reddere certam rationem nequiret. In percipiendis verò substantijs ipsis à materia sensibili prorsus abiunctis, quousq; cognitione procedimus, quas lippienribus duntaxat & nocturnis mentis oculis cernimus? Sed quid de diuinis sumus dicturi ad quæ non tanrũ cognoscenda, sed etiam vestiganda anhelantes & anxij cæcutientes & caligantes obtutus densissimis penè nubibus obtectos dirigimus. Porrò hanc nostrã rerum notitiam, nónne aut à libris, aut à præceptore percepimus? gloriari ergo quid opus est didicisse nos aliena, meditata hausisse quasi ab narrante historiam. Sed historiam naturæ, verũ per diuersa studia in amarulentis altercationibus positam variasq; per opiniones agitatam, atq; ob id incertã. Quod ex ipso nomine opinionis proditur apertissimè. Si quid verò à nobisipsis paululũ notitiæ nanciscimur, quid quæso aliud est quàm incertum quoddam, subuolutum mille inuolucris, mille perplexum fallacijs? hoc negociũ veluti his qui hæc studia vehementius quàm opportunum, est magnifaciunt, succensus insectarer, nisi hanc materiã speciatim longa quæstione tractauissem, peculiariq; libello dedicassem. His ideò de causis me conuertere statui ad eos euoluendos libros, quorum propositiones profata sunt, & dignitates quorum cõclusiones & inerrabili syllogismo colliguntur, & mentem defœcatam (si tamen id curauerimus) reddũt. Sed esto iam finis conflictus literarij & iamiam epistolæ.

Sed vide quàm dispar effectus fuerit & nostræ & aliorũ controuersiæ, finita disceptatione, vel voce, vel scriptis agitata, sæpenumero inter eos animos q̃ discordes fuęre, exercentur odia, simultates, machinantur fraudulenta bella, detractiones honoris & famæ hincinde scaturiunt. Tu verò & Picus noster eratis ante disputationem compatres, hoc est, spiritali astricti nodo: nihilomin᷒ ob hoc pristina nõ est animorũ concordia dissoluta. Ego autem nec tibi dũ patruus viueret, nec tu mihi nisi nomine notus eras, fecit hæc defensio vt inter nos ictum sit quoddã fœdus amicitiæ, quod vt stabile sit dũ victuri sumus curato, vtq; rectè pieq; viuendo post hanc mortẽ quam expectamus, perseueret æternum, da operam qua ratione potes, idipsum quoq; enitar factitare. Interim quo te amore prosequar experiri non pigeat. Cumulatiùs fortè sum præstiturus quod postulaueris, quàm in calce defensionis spoponderim. Nihil enim tàm arduum quod tui (grauissimi profectò philosophi) propensius demerendi causa facturus non sim. Ex arce Miran. 4. Ian. 1496.

IOAN-

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE, in Orationem & Epiſtolas Ioannis Pici patrui, &c. Argumentum.

ACcipe Lector & has Ioannis Pici Mirandulæ lucubrationes leuioris curæ opera, quas fortè nec ipſe viuens inuulgaſſet, nec nos niſi celebratorum hominum crebris adhortamentis excitati. Leges primùm orationem elegantiſsimam iuuenili quidem alacritate dictatam, ſed à doctioribus præ doctrinæ & eloquentiæ faſtigio ſæpiùs admiratam. Nec te moueat ſi plurima in eius calce conuiſuntur, quæ & in apologiæ ſunt inſerta proœmio, quando illud foras publicauerit, hanc domi ſemper tenuerit, nec niſi amicis communem fecerit. Videbis pleraq; antiquorum dogmata abſtruſa priùs in ænigmatis & fabularum inuolucris ingenioſiſsimè reſerata, conatumq; illum & robore & delineamentis oratorijs oſtendere quàm priſcorum ſapientum poëtica theologia noſtræ theologiæ myſterijs ancillaretur, atque vtriuſq; nodis quibuſdam enodatis ad literarias palæſtras homines inuitare. In his enim per id tempus frequentiſsimus fuit, quas poſtea quaſi grauiorum ſtudiorum præludia ludicraſq; pugnas derelinquens, ad ea quæ iam emiſimus, quæq; ſumus in poſterum emiſſuri emolienda conuertit animum. Leges & nonnullas epiſtolas (omnes enim collegiſſe laborioſiſsimum) alias familiares, tùm per ætatem teneram, tùm prouectiorem ſcriptitatas, alias poſtquàm totum pectus Deo dicauit ſanctiſsimis refertas monitis exaratas, illas & doctrinam & eloquentiam olere copioſiſſimè deprehendes, has & vtrunq; affatim ſapere & Chriſti amorem præter hæc vberrimè ſpirare percipies.

DE HOMINIS DIGNITATE, IOANNIS PICI MIRANDVLÆ CONCORDIAE COMITIS *ORATIO.*

LEGI, Patres Colendiſſimi, in Arabum monumentis interrogatum Abdalam Sarracenum, quod in hac quaſi Mundana ſcæna, admirandum maximè ſpectaretur: Nihil ſpectari homine admirabilius reſpondiſſe. Cui ſententiæ illud Mercurij adſtipulatur: Magnum, ô Aſclepi, miraculum eſt homo. Horum dictorum rationem cogitanti mihi non ſatis illa faciebant, quæ multa de humanæ naturæ præſtantia afferuntur à multis: eſſe hominē creaturarū internuntium, ſuperis familiarē, regem inferiorū ſenſuū perſpicacia rationis indagine, intelligentiæ lumine, naturæ interpretē, ſtabilis æui & fluxi temporis interſtitium, & (quod Perſæ dicunt) mundi copulā, imò hymenæū, ab angelis, teſte Dauide, paulò deminutum. Magna hęc quidē, ſed non principalia, id eſt, quæ ſummę admirationis priuilegiū ſibi iure vendicent. Cur enim non ipſos angelos & beatiſſimos cœli choros magis admiremur? Tandē intellexiſſe mihi ſum viſus, cur feliciſſimū, proindeq; dignū omni admiratione animal ſit homo, & quæ ſit demū illa conditio, quā in vniuerſi ſerie ſortitus ſit, nō brutis modò, ſed aſtris, ſed vltrà mundanis mentibus inuidioſam. Res ſupra fidē & mira. Quidni? Nam & propterea magnum miraculum & admirandum profectò animal iure homo & dicitur & exiſtimatur.

Sed quænám ea ſit, audite Patres, & benignis auribus pro veſtra humanitate hanc mihi operam condonate. Iam ſummus Pater architectus Deus, hanc quam videmus mundanam domum diuinitatis, templum auguſtiſſimum, arcanæ legibus ſapientiæ fabrefecerat: ſupercœleſtem regionem mentibus decorârat, æthereos globos æternis animis vegetârat, excrementarias ac fœculentas inferioris mundi partes omnigena animalium turba complêrat. Sed opere conſummato, deſiderabat artifex eſſę aliquem qui tanti operis rationem perpenderet, pulchritudinem amaret, magnitudinem admiraretur. Idcirco iam rebus omnibus (vt Moſes Timæusq; teſtantur) abſolutis, de producendo homine poſtremò cogitauit. Verùm nec erat in architypis vnde

nouam sobolem effingeret, nec in thesauris, quod nouo filio hæreditariũ largiretur, nec in subsellijs totius orbi, vbi vniuersi contemplator iste sederet. Iam plena omnia, omnia summis, medijs, infimisq; ordinibus fuerant distributa. Sed non erat paternæ potestatis in extrema fœtura, quasi effœtam defecisse. Non erat sapientiæ, consilij inopia in re necessaria fluctuasse. Non erat benefici amoris, vt qui in alijs esset diuinam liberalitatem laudaturus, in se illam damnare cogeretur.

Statuit tandem optimus opifex, vt cui dari nihil proprium poterat, commune esset quicquid priuatum singulis fuerat. Igitur hominem accepit indiscretę opus imaginis, atque in mundi positum meditullio, sic est alloquutus: Nec certam sedem, nec propriam faciem, nec munus vllum peculiare tibi dedimus, ô Adam, vt quam sedẽ, quam faciem, quæ munera tute optaueris, ea pro voto, pro tua sententia, habeas & possideas: Definita cæteris natura intra præscriptas à nobis leges coërcetur: Tu nullis angustijs coërcitus, pro tuo arbitrio, in cuius manu te posui, tibi illam præfinies. Medium te mundi posui, vt circumspiceres inde commodius quicquid est in mundo: Nec te cœlestem, neque terrenum, neque mortalem, neque immortalem fecimus; vt tuijpsius quasi arbitrarius honorariusq; plastes & fictor, in quam malueris, tute formam effingas. Poteris in inferiora quæ sunt bruta degenerare: Poteris in superiora quæ sunt diuina, ex tui animi sententia regenerari. O summam Dei Patris liberalitatem, summam & admirandam hominis felicitatem. Cui datum id habere quod optat, id esse quod velit. Bruta simul atque nascuntur id secũ afferunt (vt ait Lucilius) è bulga matris, quod possessura sunt. Supremi spiritus aut ab initio, aut paulò mox id fuerunt, quod sunt futuri in perpetuas æternitates. Nascenti homini omnifaria semina, & omnigenæ vitæ germina indidit Pater. Quę quisq; excoluerit, illa adolescent, & fructus suos ferent in illo: Si vegetalią, planta fiet, si sensualia, obbrutescet, si rationalia, cœleste euadet animal, si intellectualia, angelus erit & Dei filius. Et si nulla creaturarum sorte contentus, in vnitatis centrum suæ se receperit, vnus cum Deo spiritus factus, in solitaria Patris caligine qui est super omnia constitutus, omnibus antestabit. Quis hunc nostrum chamæleonta non admiretur? aut omnino quis aliud quicquam admiretur magis? Quem non immeritò Asclepius Atheniensis versipellis huius & seipsam transformantis naturæ argumento per Protheum in mysterijs significari dixit. Hinc illæ apud Hebræos & Pithagoricos metamorphoses celebratæ.

Nam & Hebræorum theologia secretior, nunc Enoch sanctũ, in angelum diuinitatis, quem vocant מלאך השכנה, nũc in alia alios nomina reformant. Et Pithagorici scelestos homines in bruta deformant, & si Empedocli creditur, etiam in plantas: Quos imitatus Mahumet illud frequẽs habebat in ore: Qui à diuina lege recesserit, brutum euadere, & meritò quidem. Neq; enim plantã cortex, sed stupida & nihil sentiens natura, neq; iumenta corium, sed bruta anima & sensualis, nec cœlum orbiculatum corpus, sed recta ratio, nec sequestratio corporis, sed spiritalis intelligentia angelum facit. Si quem enim videris deditum ventri, humi serpentem hominem, frutex est, non homo quem vides: si quem in phantasiæ, quasi calypsus, vanis prę̈stigijs cæcutientem, & subscalpenti delinitum illecebra sensibus mancipatum, brutũ est non homo quem vides. Si recta philosophum ratione omnia discernentęm, hunc venereris, cœleste est animal, non terrenum: Si purum contemplatorem corporis nescium, in penetralia mentis relegatum, hic non terrenum, non cœleste, animal, hic augustius est numen humana carne circumuestitum.

Ecquis hominem non admiretur? Qui non immeritò in sacris literis Mosaicis & Christianis, nunc omnis carnis, nunc omnis creaturæ appellatione designatur, quando seipsum ipse in omnis carnis faciem, in omnis creaturæ ingenium effingit, fabricat, & transformat. Idcirco scribit Euantes Persa, vbi Chaldaicam theologiam enarrat, Non esse homini suam vllam & natiuã imaginem, extrarias multas & aduentitias, hinc illud Chaldæorum: אנוש הוא ושוני הכמה טבעים בעלתי;. Homo variæ ac multiformis & desultoriæ naturæ animal.

Sed quorsum hæc? Vt intelligamus postquam hac nati sumus conditione, vt id simus quod esse volumus. Curare hoc potissimum debere nos, vt illud quidem in nos non dicatur. Cùm in honore essemus, nõ cognouisse similes factos brutis & iumẽtis insipientibus: sed illud potius Asaph Prophetæ: Dij estis & filij excelsi omnes, ne abutentes

tentes indulgentissima Patris liberalitate, quam dedit ille liberam optio nē, è salutari noxiam faciamus nobis. Inuadat animū sacra quædam ambitio, vt mediocribus non contenti anhelemus ad summa, adq; illa (quando possumus si volumus) consequēda totis viribus enitamur. Dedignemur terrestria, cœlestia * contemnamus; & quicquid mundi est deniq; posthabentes, vltra mundanā curiam eminentissimæ Diuinitati proximā aduolemus: Ibi, vt sacra tradunt mysteria, Seraphin, Cherubin & Throni primas possident, horum nos iam cedere nescij & secundarum impatientes & dignitatem & gloriam æmulemur. Erimus illis, cùm voluerimus, nihilo inferiores. * côtemplemur.

Sed qua ratione aut quid tandem agentes? Videamus quid illi agant, quam vitam viuant. Eam si & nos vixerimus (possumus enim) illorum fortē iam æquauerimus. Ardet Seraph charitatis igne, fulget Cherubin intelligentiæ splendore, stat Thronus iudicij firmitate. Igitur si actuosę addicti vitæ inferiorum curam recto examine susceperimus, thronorum stata soliditate firmabimur: si ab actionibus feriati, in opificio opificem, in opifice opificium meditantes, in contemplandi ocio negociabimur, luce Cherubica vndique coruscabimus. Si charitate ipsum opificem solum ardebimus, illius igne qui edax est, in Seraphicam effigiem repentè flammabimur: Super throno, id est, iusto iudice sedet Deus, iudex seculorum. Super Cherub. id est, contemplatore volat, atque eum quasi incubando fouet. Spiritus enim Domini fertur super aquas, has inquam, quæ super cœlos sunt, quæ apud Iob, Dominū laudant antelucanis hymnis. Qui Seraph, id est, amator est, in Deo est, & Deus in eo, imò & Deus & ipse vnum sunt. Magna Thronorum potestas, quam iudicando, summa Seraphinorum sublimitas, quam amando assequimur.

Sed quónam pacto vel iudicare quisquā vel amare potest incognita? Amauit Moses Deum quem vidit, & administrauit iudex in populo, quæ vidit priùs contemplator in monte. Ergo medius Cherub sua luce & Seraphico igni nos præparat, & ad Thronorum iudicium pariter illuminat. Hic est nodus primarum mentium, ordo Palladicus, philosophiæ contemplatiuæ præses, hic nobis & æmulandus primo, & ambiendus atq; adeò comprehendendus est, vnde & ad amoris rapiamur fastigia, & ad munera actionum benè instructi paratiq; descendamus. At verò operæprecium si ad exemplar vitæ Cherubicę vita nostra formanda est, quę illa & qualis sit, quæ actiones, quæ illorum opera præ oculis & innumerato habere. Quod cum nobis, per nos qui caro sumus, & quæ humi sunt, sapimus, consequi non liceat, adeamus antiquos Patres, qui de his rebus vtpote sibi domesticis & cognatis, locupletissimam nobis & certam fidem facere possunt.

Consulamus Paulum Apostolum vas electionis, quid ipse cùm ad tertium sublimatus est cœlum, agentes Cherubinorum exercitus viderit. Respondebit vtiq;, Dionysio interprete, purgari illos, tùm illuminari, postremò perfici. Ergo & nos Cherubicam in terris vitam æmulantes, per moralem scientiam affectuū impetus coërcentes, per dialectam rationis caliginem discutientes, quasi ignorātiæ & vitiorum eluentes sordes, animam purgemus, ne aut effectus temerè debacchentur, aut ratio imprudens quandoq; deliret: tum benè compositam ac expiatam animam naturalis philosophiæ lumine perfundamus: vt postremò diuinarum rerum eam cognitione perficiamus, & ne nobis nostri sufficiant, consulamus Iacob patriarcham, cuius imago in sede gloriæ sculpta coruscat. Admonebit nos Pater sapientissimus in inferno dormiens, mundo in superno vigilans. Sed admonebit per figuram (ita eis omnia contingebant) esse scalas ab imo solo ad cœli summa protensas, multorum graduum serie distinctas, fastigio Dominum insidere, contemplatores angelos per eas vicibus alternantes ascendere & descendere.

Quod si hoc idem nobis angelicam affectantibus vitam factitandū est, quæso quis Domini scalas vel sordidato pede, vel malè mundis manibus attinget? Impuro, vt habent mysteria, purum attingere nefas. Sed qui hi pedes? quę manus? Profectò pes animæ, illa est portio despicatissima, qua ipsa materiæ tāquàm terræ solo innititur, altrix, inquam, potestas, & cibaria, fomes libidinis, & voluptariæ mollitudinis magistra. Manus animæ cur irascentiam non dixerimus, quæ appetentiæ propugnatrix pro ea decertat, & sub puluere ac sole prædatrix rapit. Quæ illa sub vmbra dormitans, helluetur: has manus, hos pedes, id est, totam sensualem partem in quā sedet corporis ille-

cebrà, quæ animam obtorto (vt aiunt) detinet collo, ne à scalis tanquam prophani polluti; reijciamur, morali philosophia quasi viuo flumine abluamus. At nec satis hoc erit si per Iacob scalam discursantibus angelis comites esse volumus, nisi & à gradu in gradum ritè promoueri, & à scalarum tramite deorbitare nusquã, & reciprocos obire excursus benè apti priùs instructiq; fuerimus. Quod cùm per artem sermocinalē siue rationariam erimus consequuti, iam Cherubico spiritu animati per scalarum, id est, naturæ gradus philosophantes à centro ad centrum omnia peruadentes. Nunc vnum quasi Osirim in multitudinem vi Titanica discerpentes descendemus, nunc multitudinem quasi Osiridis membra in vnum vi Phœbea colligentes, ascendemus, donec in sinu Patris qui super scalas est, tandem quiescentes theologica felicitate consummabimur. Percontemur & iustum Iob qui fœdus inijt, cum Deo vitæ priùs quàm ipse ædetetur in vitam, quid summus Deus in decem illis centenis millibus qui assistunt ei, potissimùm desideret, pacem vtique respondebit: Iuxta id quod apud eum legitur, qui facit pacem in excelsis, & quoniam supremi ordinis monita, medius ordo inferioribus interpretatur. Interpretetur nobis Iob theologi verba Empedocles philosophus: Hic duplicem naturam nostris animis sitam, quarum altera sursum tollimur ad cœlestia, altera deorsum trudimur ad inferna, per litem & amicitiam, siue bellum & pacem, vt sua testantur carmina, nobis significat, in quibus se lite & discordia actum furenti similem, profugum à dijs, in altum iactari conqueritur.

Multiplex profectò Patres in nobis discordia, grauia & intestina domi habemus & plùs quàm ciuilia bella, quæ si noluerimus, si illam affectauerimus pacem, quæ in sublime ita nos tollat, vt inter excelsos Domini statuamur, sola in nobis compescet prorsus & sedabit philosophia. Moralis primùm, si noster homo ab hostibus inducias tantùm quæsierit, multiplicis bruti effrenes excursiones, & leonis iurgia, iras animosque contundet. Tum si rectiùs consulentes nobis perpetuæ pacis securitatem desiderauerimus. Aderit illa & vota nostra liberaliter implebit. Quippe q̃ cæsa vtraq; bestia quasi icta porca inuiolabile inter carnem & spiritum fœdus sanctissimæ pacis sanciet. Sedabit dialectica rationis turbas inter orationum pugnantias, & syllogismo captiones anxiè tumultuantis. Sedabit naturalis philosophia opinionis lites, & dissidia, quæ inquietam hincinde animam vexãt, distrahunt & lacerant: Sed ita sedabit, vt meminisse nos iubeat esse naturam iuxta Heraclitum ex bello genitam, ob id ab Homero contentionem vocitatam. Idcircò in ea veram quietem & solidam pacem se nobis præstare non posse esse hoc dominæ suæ, id est, sanctissimæ Theologiæ munus & priuilegium. Ad illam ipsa & viam monstrabit & comes ducet, quę procul nos videns properantes, Venite (inclamabit) ad me, qui laborastis, venite & ego reficiam vos, venite ad me & dabo vobis pacem, quam mundus & natura vobis dare non possunt.

Tàm blandè vocati, tàm benigniter inuitati, alatis pedibus quasi terrestres Mercurij, in beatissimæ amplexus matris euolantes, optata pace perfruemur, pace sanctissima, indiuidua copula, vnanimi amicitia, qua omnes animi in vna mente quæ est super omnem mentem non solùm concordent adeò, sed ineffabili quodammodo vnum penitùs euadant. Hæc est illa amicitia quam totius philosophiæ finem esse Pythagorici dicunt. Hæc illa pax quam facit Deus in excelsis suis, quam angeli in terram descendentes annunciãrunt hominibus bonæ voluntatis, vt per eam ipsi homines ascendentes in cœlum angeli fierent. Hanc pacem amicis, hanc nostro optemus sæculo, optemus vnicuique domui quam ingredimur, optemus animæ nostræ, vt per eam ipsa Dei domus fiat, vt postquàm per moralem & dialecticam suas sordes excusserit, multiplici philosophia quasi aulico apparatu se exornãrit, portarum fastigia theologicis sertis coronãrit, descendat rex gloriæ: & cum Patre veniens mansionem faciat apud eam. Quo tanto hospite si se dignam præstiterit quæ est illius immensa clementia, deaurato vestitu quasi toga nuptiali multiplici scientiarum circumdata varietate speciosum hospitem, non vt hospitem iam, sed vt sponsum excipiet, à quo ne vnquàm dissoluatur, dissolui cupiet à populo suo & domum Patris sui, imò seipsam oblita, in seipsa cupiet mori, vt viuat in sponso, in cuius conspectu preciosa profectò mors sanctorum eius, mors inquam illa, si dici mors debet, plenitudo vitæ, cuius meditationem esse studium philosophiæ dixerunt sapientes.

Citemus & Mosen ipsum, à sacrosanctæ & ineffabilis intelligentiæ fontana plenitudine,

nitudine, vnde angeli suo nectare inebriantur, paulò deminutam. Audiemus venerandum iudicem nobis in deserta huius corporis solitudine habitantibus leges sic edicentem: Qui polluti adhuc morali indigent cum plebe habitent extra tabernaculum sub dio, quasi Thessali sacerdotes interim se expiantes. Qui mores iam composuerunt, in sanctuarium recepti, nondum quidem sacra attrectent, sed priùs dialectico famulatu seduli Leuitæ, Philosophiæ sacris ministrent. Tum ad ea & ipsi admissi, nunc superioris Dei regiæ multicolorem, id est, sydereum aulicum ornatum, nunc cœleste candelabrum septem luminibus distinctum, nunc pellicea elementa, in philosophiæ sacerdotio contemplentur, vt postremò per Theologicæ sublimitatis merita, in templi adita recepti, nullo imaginis intercedente velo, Diuinitatis gloria perfruamur. Hæc nobis profectò Moses & imperat, & imperando admonet, excitat, inhortatur, vt per philosophiam ad futuram cœlestem gloriam, dum possumus, iter paremus nobis.

Verumenimuerò nec Mosaica tantùm aut Christiana mysteria, sed priscorum quoque Theologia harum, de quibus disputaturus accessi, liberalium artium & emolumenta nobis & dignitatem ostendunt. Quid enim aliud sibi volunt in Græcorum arcanis obseruati initiatorum gradus? Quibus primò per illas, quas diximus, quasi februales artes moralem & dialecticam purificatis, contingebat mysteriorum susceptio. Quæ quid aliud esse potest quàm secretioris per philosophiam naturæ interpretatio? Tum demum ita dispositis illa adueniebat ἐποψία, id est, rerum diuinarum per Theologiæ lumen inspectio. Quis talibus sacris initiari non appetat? Quis humana omnia posthabens, fortunæ contemnens bona, corporis negligens, Deorum conuiua adhuc degens in terris fieri non cupiat, & æternitatis nectare madidus, mortale animal immortalitatis munere donari? quis non Socraticis illis furoribus à Platone in Phædro decantatis, sic afflari non velit, vt alarum pedumque remigio hinc, id est, ex mundo, qui est positus in maligno properè aufugiens ad cœlestem Hierusalem concitatissimo cursu feratur? Agemur Patres, agemur Socraticis furoribus, qui extra mentem ita nos ponant, vt mentem nostram & nos ponant in Deo. Agemur ab illis vtique, si quid est in nobis, ipsi priùs egerimus: nam si & per mortalem affectuum vires ita per debitas competentias ad modulos fuerint intentæ, vt immota inuicem consonent concinentia, & per dialecticam ratio ad numerum se progrediendo moueri, musarum perciti furore cœlestem harmoniam intimis auribus combibemus. Tum Musarum dux Bacchus in suis mysterijs, id est, visibilibus naturæ signis, inuisibilia Dei philosophantibus nobis ostendens, inebriabit nos ab vbertate domus Dei, in qua tota, sicuti Moses, erimus fideles. Accedens sacratissima Theologia, duplici furore nos animabit: nam in illius eminentissimam sublimati speculam inde & quæ sunt, quæ erunt, quæque fuerint insectili metientes æuo, & primæuam pulchritudinem suspicientes, illorum Phœbei vates huius alati erimus amatores, & ineffabili demum charitate quasi æstro perciti, quasi Seraphini ardentes extra nos positi, numine pleni iam non ipsi nos, sed ille erimus ipse qui fecit nos.

Sacra Apollinis nomina si quis eorum significantias & latitantia perscrutetur mysteria, satis ostendunt esse Deum illum non minus philosophum quàm vatem. Quod cùm Ammonius satis sit exequutus, nõ est cur ego nunc aliter pertractẽ: sed subeant animum Patres tria delphica præcepta oppidò his necessaria, qui non ficti, sed veri Apollinis, qui illuminat omnem animam venientem in hũc mundum, sacrosanctum & augustissimũ templum ingressuri sunt, videbitis nihil aliud illa nos admonere, quàm vt tripartitam hanc, de qua est præsens disputatio, philosophiam totis viribus amplectamur. Illud enim μηδὲν ἄγαν, id est, nequid nimis, virtutum omnium normam & regulam per mediocritatis rationem, de qua moralis agit, rectè præscribit. Tum illud γνῶθι σαυτόν, id est, cognosce teipsum, ad totius naturæ nos cognitionem, cuius & interstitium & quasi Cynnus natura est hominis, excitat & inhortatur, qui enim se cognoscit, in se omnia cognoscit, vt Zoroaster priùs, deinde Plato in Alcibiade scripserunt. Postremò hac cognitione per naturalẽ philosophiam illuminati, iam Deo proximi, εἶ, id est, es, dicentes theologica salutatione, verum Apollinem familiariter proinde feliciter appellabimus.

Consulamus & Pythagoram sapientissimum, ob id præcipuè sapientem, quod sapientis se nomine dignum nunquam existimauit. Præcipiet primò ne super modium sedeamus, id est, rationalem partem, qua anima omnia metitur, iudicat, & examinat, ociosa desidia ne remittentes amittamus, sed dialectica exercitatione ac regula & dirigamus assiduè & excitemus. Tum cauenda in primis duo nobis significabit, ne aut aduersus Solem emingamus, aut inter sacrificandum vngues resecemus. Sed postquam per moralem & superfluentium voluptatum fluxas eminxerimus appetentias, & vnguium præsegmina quasi acutas iræ prominentias & animorum aculeos resecuerimus, tùm demum sacris, id est, de quibus mentionem fecimus, Bacchi mysterijs interesse, & cuius Pater ac dux meritò Sol dicitur, nostræ contemplationi vocare incipiamus. Postremò vt gallum nutriamus, nos admonebit, id est, vt diuinam animæ nostræ partem diuinarum rerum cognitione quasi solido cibo & cœlesti ambrosia pascamus. Hic est gallus cuius aspectu leo, id est, omnis terrena potestas formidat & reueretur: Hic ille gallus cui datam esse intelligentiam apud Iob legimus: Hoc gallo canente aberrans homo resipiscit. Hic gallus in matutino crepusculo, cùm matutinis astris Deum laudamus, quotidie commodulatur. Hunc gallum moriens Socrates cùm diuinitatem animi sui diuinitati maioris mundi copulaturum se speraret, Aesculapio, id est, animarum medico, iam extra omne morbi discrimen positus, debere se dixit.

Recenseamus & Chaldæorum monumēta, videbimus (si illis creditur) per easdem artes patere viam mortalibus ad fœlicitatem. Scribunt interpretes Chaldæi verbum fuisse Zoroastris alatam esse animam, cumq; alę exciderent ferri illam præceps in corpus, tum illis subcrescentibus ad superos reuolare, percūctantibus eū discipulis, quo pacto alis benè plumantibus volucres animos sortirentur: irrigetis dixit alas aquis vitæ. Iterum sciscitantibus vnde has aquas peterēt, sic per parabolam (qui erat hominis mos) illis respondit: Quatuor amnibus paradisus Dei abluitur & irrigatur, indidē vobis salutares aquas hauriatis: nomen ei qui ab aquilone Pischon, quod rectū denotat, ei qui ab occasu Gichon quod expiationem significat, ei qui ab ortu Chiddekel quod lumen sonat, ei qui à meridie Perath: quod pietatē interpretari possumus. Aduertite animum & diligenter considerate patres quid hæc sibi velint Zoroastris dogmata, profectò nihil aliud nisi vt morali scientia, quasi boreali vndis hibericis oculorum sordes expiemus, dialectica quasi boreali amussi illorum aciem liniemus ad rectum. Tum in naturali contemplatione debile adhuc veritatis lumen quasi nascentis solis incunabula pati assuescamus, vt tandem per Theologicam pietatem, & sacratissimum Dei cultum, quasi cœlestes aquilæ meridiantis solis fulgentissimum iubar fortiter proferamus. Hæ illæ forsan & à Dauid decantatæ primùm, & ab Augustino explicatæ latiùs, matutinæ, meridianæ, & vespertinæ cognitiones. Hæc est illa lux meridialis quæ Seraphinos ad lineam inflammat, & Cherubinos pariter illuminat. Hæc illa regio quam versus semper antiquus pater Abraham proficiscebatur. Hic ille locus vbi immundis spiritibus locum non esse, & Cabalistarum & Maurorum dogmata tradiderunt. Et si secretiorum aliquid mysteriorum fas est, vel sub ænigmate in publicum proferre, postquàm & repens è cœlo casus nostri hominis caput vertigine damnauit, & iuxta Hieremiam ingressa per fenestras mors, iecur, pectusq; malè affecit: Raphaëlem cœlestem medicum aduocemus, qui nos morali & dialectica vti pharmacis salutaribus liberet. Tum ad valetudinem bonam restitutos, iam Dei robur Gabriel inhabitabit, qui nos per naturæ ducens miracula, vbique Dei virtutem potestatemque indicans: Tandem sacerdoti summo Michaëli nos tradet, qui sub stipendijs philosophiæ emeritos, Theologiæ sacerdotio quasi corona preciosi lapidis insignet.

Hæc sunt, Patres colendissimi, quæ me ad philosophiæ studiū nō animārūt modò, sed compulerunt: Quæ dicturus certè non eram nisi his responderē qui philosophiæ studium in principibus præsertim viris, aut his omnino qui mediocri fortuna viuunt, damnare solent. Est enim iam hoc totum philosophari (quæ est nostræ ætatis infelicitas) in contemptum potius & contumeliam, quàm in honorem & gloriam. Ita inuasit ferè omnium mentes exitialis hæc & monstrosa persuasio, aut nihil, aut paucis philosophandum, quasi rerum causas, naturæ vias, vniuersi rationem, Dei consilia, cœ-

lia, cœlorum terræq; mysteria, præ oculis, præ manibus exploratissima habere, nihil sit prorsus, nisi vel gratiam inde aucupari aliquam, vel lucrum sibi quis comparare possit. Quin eò deuentū est, vt iam (proh dolor) nō existimentur sapientes nisi qui mercenarium faciunt studium sapientię, vt sit videre pudicam Palladem, deorum munere inter homines diuersantem eijci, explodi, exibilari. Non habere qui amet, qui faueat, nisi ipsa quasi prostans, & præflotatæ virginitatis accepta mercedula malè paratum æs in amatoris arculam referat. Quæ omnia ego non sine summo dolore & indignatione in huius temporis non principes, sed philosophos dico, qui ideò non esse philosophandum & credūt & prædicant, quòd philosophis nulla merces, nulla sint præmia constituta, quasi non ostendant ipsi hoc vno nomine se non esse philosophos. Quod cùm tota eorum vita sit vel in quæstu, vel in ambitione posita, ipsam per se veritatis cognitionem non amplectuntur. Dabo hoc mihi & meipsum hac ex parte laudare, nihil erubescam, me nunquàm alia de causa philosophatum, nisi vt philosopharer, nec ex studijs meis ex meis lucubrationibus mercedem vllam, aut fructum vel sperasse alium vel quæsijsse, quàm animi cultum. & à me semper plurimùm desideratæ veritatis cognitionem. Cuius ita cupidus semper & amantissimus fui, vt relicta omni priuatarum & publicarum rerum cura, contemplandi ocio totum me tradiderim, à quo nullæ inuidorum obtrectationes, nulla hostium sapientiæ maledicta, vel potuerunt ante hac, vel in posterum me deterrere poterunt. Docuit meipsa philosophia à propria potius conscientia quàm ab externis pendere iudicijs, cogitareq; semper non tàm ne malè audiam, quàm ne quid malè vel dicam ipse vel agam.

Equidem non eram nescius Patres colendissimi futuram hanc ipsam meam disputationem, tàm vobis omnibus qui bonis artibus fauetis, & augustissima vestra præsentia illam honestare voluistis, gratam atque iocundam, quàm multis alijs grauem atque molestam: & scio non deesse qui inceptum meum & damnârint ante hac & in præsentia multis nominibus damnent. Ita consueuerunt non pauciores ne dicam plures habere oblatratores, quæ benè sanctéq; aguntur ad virtutem, quàm quæ iniquè & perperam ad vitium. Sunt autem qui totum hoc disputandi genus & hanc de literis publicè disceptandi institutionem non approbent, ad pompam potius ingenij & doctrinæ ostentationem quàm ad comparandam eruditionem esse illam allegantes. Sunt qui hoc quidem exercitationis genus non improbent, sed in me nullo modo probent, quod ego hac ætate, quartum scilicet, & vigesimum modo natus annum de sublimibus Christianæ theologiæ mysterijs, de altissimis philosophiæ locis, de incognitis disciplinis, in celebratissima vrbe, in amplissimo doctissimorum hominum consessu, in Apostolico senatu, disputationem proponere sim ausus. Alij hoc mihi dantes quod disputem, id dare nolunt quod de nongentis disputem quæstionibus, tàm superfluè & ambitiosè quàm supra vires id factum calumniantes. Horum ego obiectamentis & manus illicò dedissem, si ita quam profiteor philosophiam, me edocuisset, & nunc illa ita me docente non responderem, si rixandi iurgandique proposito constitutam hanc inter nos disceptationem crederem. Quare obtrectandi omne lacessendiq; propositum, & quem scribit Plato, à diuino semper abesse choro, à nostris quoq; mentibus facessat liuor, & an disputandum à me, an de tot etiam quæstionibus amicè incognoscamus.

Primùm quidem ad eos qui hunc publicè disputandi morem calumniantur, multa non sum dicturus, quando hæc culpa, si culpa censetur, non solùm vobis omnibus doctores excellentissimi qui sæpiùs hoc munere non sine summa & laude & gloria functi estis, sed Platoni, sed Aristoteli, sed probatissimis omnium ætatum philosophis mecum est communis. Quibus erat certissimum nihil ad consequendam, quam quærebant veritatis cognitionem, sibi esse potius quàm vt essent in disputandi exercitatione frequentissimi. Sicut enim per gymnasticam corporis vires firmiores fiunt, ita dubio procul in hac quasi literaria palæstra animi vires & fortiores longè & vegetiores euadunt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum ברזל ferrum sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis quàm honestissima hoc genus certamina adipiscendæ sapientiæ oppidò quàm necessaria. Quo fortè fit vt & Chaldæi in eius Genesi qui philosophus sit futurus, illud desiderent, vt Mars Mercuriū triquetro aspectu conspiciat, quasi si hos con-

gressus,

gressus, hęc bella substuleris, somniculosa & dormitans futura sit omnis philosophia.

At verò cum his qui me huic prouinciæ imparem dicunt, difficilior est mihi ratio defensionis: Nam si parem me dixero, forsitan immodesti & de se nimia sentientis, si imparem fatebor, temerarij & inconsulti notam videor subiturus. Videte quas incidi angustias, quo loco sim constitutus, dum non possum sine culpa de me promittere, quod non possum mox sine culpa non præstare. Fortè & illud Iob afferre possem, spiritum esse in omnibus: & cum Timotheo, Audite, nemo contemnat adolescentiam tuam. Sed ex mea verius hoc conscientia dixero, nihil esse in nobis magnum vel singulare. Studiosum me fortè & cupidum bonarum artium non inficiatus, docti tamen nomen mihi nec sumo nec arrogo. Quare & quod tàm grande humeris onus imposuerim, non fuit propterea quòd mihi conscius nostræ infirmitatis non essem: Sed quod sciebam hoc genus pugnis, id est, literarijs esse peculiare, quod in eis lucrum est vinci. Quo fit vt imbecillissimus quisq; non detractare modo, sed appetere vltrò eas iure possit & debeat. Quandoquidem qui succumbit, beneficium à victore accipit non iniuriam, quippe qui pet eum & locupletior domum, id est, doctior & ad futuras pugnas redit instructior. Hac spe animatus ego infirmus miles cum fortissimis omnium strenuissimisq; tam granem pugnā decernere nihil sum veritus. Quod tamen temerè sit factum, nec ne, rectiùs vtiq; de euentu pugnæ quàm de nostra ætate potest quis iudicare.

Restat vt tertio loco his respondeam qui numerosa propositarum rerum multitudine offenduntur, quasi hoc eorum humeris sederet onus, & non potiùs hic mihi soli quantuscunq; est labor esset exantlandus. Indecens profectò hoc & morosum nimis, velle alienæ industriæ modum ponere. Et, vt inquit Cicero, in ea re, quæ eò melior, quò maior, mediocritatem desiderare. Omnino tam grandibus ausis erat necesse, me vel succumbere vel satisfacere. Si satisfacerem non video cur quod in decem præstare quæstionibus est laudabile, in nongentis etiam præstitisse culpabile existimetur. Si succumberem habebunt ipsi, si me oderunt vnde accusarent. Si amant vnde excusent. Quoniam in re tàm graui, tàm magna, tenui ingenio, exiguaq; doctrina, adolescentem hominem defecisse, venia potius dignum erit quàm accusatione. Quin & iuxta Poëtam:

-si deficiunt vires, audacia certè
Laus erit, in magnis & voluisse sat est.

Quod si nostra ætate multi Gorgiam Leontinum imitati, non modò de nongentis, sed de omnibus etiam omnium artium quæstionibus soliti sunt non sine laude proponere disputationem, cur mihi non liceat, vel sine culpa, de multis quidem, sed tamen certis & determinatis disputare.

At superfluum inquiunt hoc & ambitiosum. Ego verò non superfluo modo, sed necessariò factum hoc à me contendo, quod & si ipsi mecum philosophandi rationem considerarent, inuiti etiam fateantur planè necesse est. Qui enim se cuipiam ex philosophorum familijs addixerunt, Thomæ videlicet, aut Scoto, qui nūc plurimùm in manibus, fauentes, possunt illi quidem vel in paucarum quæstionum discussione suæ doctrinæ periculum facere. At ego ita me institui, vt in nullius verba iuratus, me per omnes philosophiæ magistros funderem, omnes schædas excuterem, omnes familias agnoscerem. Quare cùm mihi de illis omnibus esset dicendum, ne si priuati dogmatis defensor reliqua posthabuissem illi viderer obstrictus. Non poterant etiam si pauca de singulis proponerentur, non esse plurima quæ simul de omnibus afferebantur. Nec id in me quispiam damnet, quod me quocunq; ferat tempestas, deferat hospes. Fuit enim cùm ab antiquis omnibus hoc obseruatum, vt omne scriptorum genus euoluentes, nullas quas possent commentationes illectas præterirent: Tum maximè ab Aristotele qui eam ob causam *ἀναγνώστης*, id est, lector à Platone nuncupabatur: Et profectò angustæ est mentis intra vnam se porticū aut Academiā continuisse, nec potest ex omnibus sibi rectè propriam selegisse, qui omnes priùs familiariter non agnouerit. Adde quod in vnaquaq; familia est aliquid insigne, quod non sit ei commune cum cæteris.

Atque vt à nostris ad quos postremò philosophia peruenit, nunc exordiar. Est in Ioanne Scoto vegetum quiddam atque discussum: In Thoma solidum & æquabile:

In

In Aegidio tersum & exactum: In Francisco acre & acutum. In Alberto priscum, amplum & grande: In Henrico, vt mihi visum est, super sublime & venerandum. Est apud Arabes in Auerroë firmum & inconcussum. In Auempace, in Alpharabio graue & meditatum. In Auicenna diuinum atque Platonicum. Est apud Graecos in vniuersum quidem nitida, in primis & casta philosophia. Apud Simplicium locuples & copiosa, apud Themistium elegans & compendiaria, apud Alexandrum constans & docta, apud Theophrastum grauiter elaborata, apud Ammonium enodis & gratiosa. Et si ad Platonicos te conuerteris, vt paucos percenseam: In Porphyrio rerum copia & multiiuga religione delectaberis, in Iamblico secretiorem philosophiam & barbarorum mysteria veneraberis, in Plotino primum quicquam non est quod admireris, qui se vndique praebet admirandum, quem de diuinis diuinè, de humanis longè supra hominem docta sermonis obliquitate loquentem, sudantes Platonici vix intelligunt. Praetereo magis nouitios, Proculum Asiatica fertilitate luxuriantem, & qui ab eo fluxerunt, Damascium, Olympiodorum & complures alios, in quibus omnibus illud τὸ θεῖον, id est, diuinum peculiare Platonicorum symbolum elucet semper.

Accedit quod si qua est secta quae veriora incessat dogmata & bonas causas ingenij calumnia ludificetur, ea veritatem firmat non infirmat, & velut motu quassatam flammam excitat non extinguit. Hac ego ratione motus non vnius modò (vt quibusdam placebat) sed omnigenae doctrinae placita in medium afferre volui, vt hac complurium sectarum collatione, ac multifariae discussione philosophiae, ille veritatis fulgor, cuius Plato meminit in epistolis, animis nostris quasi Sol oriens ex alto clariùs illucesceret. Quid erat si Latinorum tantùm, Alberti scilicet, Thomae, Scoti, Aegidij, Francisci, Henriciq; philosophia, obmissis Graecorum Arabumq; philosophis, tractabitur? Quando omnis sapientia à Barbaris ad Graecos, à Graecis ad nos manauit: Ita nostrates semper in philosophandi ratione, peregrinis inuentis stare, & aliena excoluisse sibi duxerunt satis. Quid erat cum Peripateticis egisse, de naturalibus, nisi & Platonicorum accersebatur Academia, quorum doctrina, & de diuinis semper inter omnes philosophias (teste Augustino) habita est sanctissima, & à me nunc primùm, quod sciam (verbo absit inuidia) post multa saecula sub disputandi examen est in publicum allata. Quid erat & aliorum quotquot erant tractasse opiniones, si quasi ad sapientum symposium asymboli accedentes, nihil nos quod esset nostrum, nostro partum & elaboratum ingenio, afferebamus. Profectò ingenerosum est, (vt ait Seneca) sapere solùm ex commentario, & quasi maiorum inuentra nostrae industriae viam praecluserint, quasi in nobis effoeta sit vis naturae, nihil ex se parere, quod veritatem si non demonstret saltem innuat vel de longinquo. Quod si in agro colonus, in vxore maritus odit sterilitatem, certè tantò magis infoecundam animam oderit illi complicita & associata diuina mens, quātò inde nobilior longè proles desideratur. Propterea non contentus ego praeter communes doctrinas, multa de Mercurij Trismegisti prisca theologia, multa de Chaldaeorum, de Pithagorae disciplinis, multa de secretioribus Hebraeorum addidisse mysterijs, plurima quoque per nos inuenta & meditata, de naturalibus & diuinis rebus disputanda proposuimus.

Proposuimus primo Platonis Aristotelisq; concordiam à multis ante hac creditam, à nemine satis probatam. Boëthius apud Latinos id se facturum pollicitus, non inuenitur fecisse vnquàm, quod semper facere voluit. Simplicius apud Graecos idem professus, vtinam id tàm praestaret quàm pollicetur. Scribit & Augustinus in Academicis non defuisse plures qui subtilissimis suis disputationibus idem probare conati sint, Platonis scilicet, & Aristotelis eandem esse philosophiam. Ioannes item Grammaticus cùm dicat apud eos tantùm dissidere Platonem ab Aristotele, qui Platonis dicta non intelligunt, probandum tamen posteris hoc reliquit. Addidimus autem & plures locos, in quibus Scoti & Thomae plures, in quibus Auerrois & Auicennae sententias, quae discordes existimantur, concordes esse nos asseueramus.

Secundo loco quę in philosophia cum Aristotelica tum Platonica excogitauimus nos, tum duo & septuaginta noua dogmata physica & metaphysica collocauimus, quae si quis teneat, poterit (nisi fallor) quod mihi erit mox manifestum, quamcunq; de rebus naturalibus diuinisq; propositam quaestionem longè alia dissoluere ratione, quàm per eam edoceamur quae & legitur in scholis, & ab huius aeui doctoribus colitur, phi-

tur, philosophiam. Nec tam admirari quis debet Patres me in primis annis, in tenera ætate, per quam vix licuit (vt iactant quidam) aliorum legerem commentationes, nouam afferre velle philosophiam, quàm vel laudare illam si defenditur, vel damnare si reprobatur, & denique cùm nostra inuenta hæc, nostrasq; sint literas iudicaturi, non authoris annos, sed illorum merita potiùs vel demerita numerare.

Est autem & præter illã, alia quam nos attulimus noua per numeros philosophandi institutio, antiqua, illa quidem & à Priscis theologis, à Pithagora præsertim, ab Aglaopheno, Aphilao, à Platone, prioribusq; Platonicis obseruata: Sed quæ hac tempestate vt præclara alia posteriorum incuria sic exoleuit, vt vix vestigia ipsius vlla reperiantur. Scribit Plato in Epimenide inter omnes liberales artes & scientias contemplatrices, præcipuam maximeq; diuinam esse scientiam numerandi. Quærens item cur homo animal sapientissimum? Respondet, quia numerare nouit. Cuius sententiæ & Aristoteles meminit in problematis. Scribit Abumasar verbum fuisse Auenzoar Babylonij, eum omnia nosse qui nouerat numerare. Quæ vera esse nullo modo possunt si per numerandi artem, eam artem intellexerunt, cuius nunc mercatores in primis sunt peritissimi, quod & Plato testatur exerta nos admonens voce, ne diuinam hanc Arithmeticam, mercatoriam esse Arithmeticam intelligamus: Illam ergo Arithmeticam quæ ita extollitur, cùm mihi videar post multas lucubrationes exploratam habere huiusce rei periculum facturus, ad quatuor & septuaginta quæstiones quæ inter physicas & diuinas principales existimantur, responsurum per numeros publicè me sum pollicitus.

Proposuimus & Magica theoremata, in quibus duplicem esse magiam significauimus, quarum altera dæmonum tota opere & authoritate constat, res medius fidius execranda, & portentosa: Altera nihil est aliud cùm benè exploratur quàm naturalis philosophiæ absoluta consummatio. Vtriusq; cùm meminerint Græci illam magiæ nullo modo nomine dignantes γοητείαν nuncupant. hanc propria peculiariq; appellatione μαγείαν, quasi perfectam, summamq; sapientiam vocant. Idem enim, vt ait Porphyrius, Persarum lingua magus sonat, quod apud nos diuinorum interpres & cultor. Magna autem, imò maxima Patres inter has artes disparilitas & dissimilitudo. Illam non modò Christiana religio, sed omnes leges, omnis benè instituta Respub. damnat & execrat: Hanc omnes sapientes, omnes cœlestium & diuinarum rerum studiosæ nationes approbant & amplectuntur: Illa artium fraudulentissima, hæc altior sanctiorq; philosophia: Illa irrita & vana, hæc firma, fidelis & solida: Illam quisquis coluit, semper dissimulauit, quòd in authoris esset ignominiam & contumeliam, ex hac summa literarum claritas gloriaq; antiquitùs, & penè semper petita: Illius nemo vnquam studiosus fuit vir philosophus & cupidus discendi bonas artes, ad hanc Pithagoras, Empedocles, Democritus, Plato, discendam nauigauêre, hanc prædicârunt reuersi, & in arcanis præcipuam habuerunt: Illa vt nullis rationibus, ita nec certis probatur authoribus, hæc clarissimis quasi parentibus honestata, duos præcipuè habet authores Zamolxidem, quem imitatus est Abbaris Hyperboreus, & Zoroastrem non quem fortè creditis, sed illum Oromasi filium. Vtriusq; magia quid sit, Platonem si percontemur, respondebit in Alcibiade. Zoroastris magia non esse aliud quàm diuinorum scientiam, qua filios Persarum reges erudiebant, vt ad exemplar mundanæ Reip. suam ipsi regere Rempub. edocerentur. Respondebit in Carmide magiam Zamolxidis esse animi medicinam, per quam scilicet animo temperantia, vt per illam corpori sanitas comparatur. Horum vestigijs postea perstiterunt Corandas, Damigeron, Apollonius, Hostanes, & Dardanus. Perstitit Homerus, quem vt omnes alias sapientias, ita hanc quoque sub sui Vlyssis erroribus dissimulasse, in poëtica nostra Theologia aliquando probabimus. Perstiterunt Eudoxus & Hermippus, perstiterunt ferè omnes qui Pithagorica Platonicaq; mysteria sunt perscrutati.

Ex iunioribus autem qui eam olfecerint, tres reperio, Alchindum Arabem, Rogerium Baconem, & Guilielmum Parisiensem. Meminit & Plotinus, vbi naturæ ministrum esse & non artificem Magum demonstrat: Hanc magiam probat asseueratq; vir sapientissimus, alteram ita abhorrens, vt cùm ad malorum dæmonum sacra vocaretur, rectiùs esse dixerit ad se illos, quàm se ad illos accedere, & meritò quidē. Vt enim illa obnoxium mancipatumq; improbis potestatibus hominem reddit, ita hæc illarum

rum

rum principem & dominum: Illa deniquenec artis nec scientiæ sibi potest nomen vendicare: hæc altissimis plena mysterijs, profundissimam rerum secretissimarũ contemplationem, & demum totius naturæ cognitionem complectitur: hæc inter spar-sas Dei beneficio, & inter seminatas mundo virtutes, quasi de latebris euocans in lucem, non tàm facit mirāda quàm facienti naturæ sedula famulatur: hæc vniuersi consensum, quem significantiùs Græci συμπάθειαν dicunt, introrsum perscrutatiùs rimata, & mutuam naturarum cognitionē habens perspectam, natiuas adhibens vnicuiq; rei & suas illecebras, quæ magorum ἴυγγες nominantur, in mundi recessibus, in naturæ gremio, in promptuarijs arcanisq; Dei latitātia miracula, quasi ipsa sit artifex, promit in publicum, & sicut agricola vlmos vitibus, ita Magus terram cœlo, id est, inferiora superiorum dotibus virtutibusq; maritat. Quò sit vt quàm illa prodigiosa & noxia, tàm hæc diuina & salutaris appareat. Ob hoc præcipuè quòd illa hominem Dei hostibus mancipans, auocat à Deo: hæc in eam operum Dei admirationē excitat, quam propensa charitas, fides, ac spes certissimè consequūtur. Neque enim ad religionem, ad Dei cultum quicquam promouet magis, quàm assidua contemplatio mirabilium Dei, quæ vt per hanc, de qua agimus, naturalem magiam benè explorauerimus, in opificis multum amoremq; ardentius animati, illud canere compellemur: Pleni sunt cœli, plena est omnis terra maiestate gloriæ tuæ. Et hæc satis de magia, de qua hæc diximus, quod scio esse plures qui sicut canes ignotos semper adlatrant, ita & ipsi sæpè damnant oderuntq; quæ non intelligunt.

Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum mysterijs eruta, ad sacrosanctam & catholicam fidem confirmandam attuli, quæ ne fortè ab his quibus sint ignota commentitiæ nugæ, aut fabulæ circumlatorum existimentur, volo intelligant omnes, quę & qualia sint, vnde petita, quibus & quàm claris authoribus confirmata, & quàm reposita, quàm diuina, quàm nostris hominibus ad propugnandam religionem contra Hebræorum importunas calumnias sint necessaria. Scribunt non modò celebres Hebræorum doctores, sed ex nostris quoque Hesdras, Hilarius & Origenes, Mosen non legem modò, quam quinque exaratam libris posteris reliquit, sed secretiorem quoque & veram legis enarrationem in monte diuinitùs accepisse, præceptum autem ei à Deo, vt legem quidem populo publicaret, legis interpretationem nec traderet literis, nec inuulgaret. Sed ipse Iesu Naue tātùm, tum ille alijs deinceps succedentibus sacerdotum primoribus, magna silentij religione reuelaret. Satis erat per simplicem historiam nunc Dei potentiam, nunc in improbos iram, in bonos clementiam, in omnes iustitiam agnoscere, & per diuina salutariaque præcepta ad bene beateque viuendum, & cultum veræ religionis institui. At mysteria secretiora, & sub cortice legis, rudisq; verborum prætextu latitantia, altissimæ diuinitatis arcana, plebi palàm facere, quid erat aliud quàm dare sanctum canibus, & inter porcos spargere margaritas?

Ergo hęc clàm vulgo habere, perfectis communicanda, inter quos tantùm sapientiam loqui se ait Paulus, non humani consilij, sed diuini præcepti fuit. Quem morem antiqui Philosophi sanctissimè obseruātunt, Pythagoras nihil scripsit nisi paucula quædam, quæ Damæ filiæ moriens commendauit. Aegyptiorum templis insculptæ Sphinges, hoc admonebant vt mystica dogmata per ænigmatum nodos à prophana multitudine inuiolata custodirentur. Plato, Dionys. quædam de supremis scribens substantijs, per ænigmata, inquit, dicendum est, ne si epistola fortè ad aliorum peruenerit manus, quæ tibi scribimus, ab alijs intelligantur. Aristot. lib. Metaphysicæ, in quibus agit de diuinis, æditos esse & non æditos dicebat. Quid plura, Iesum Christum vitæ magistrum asserit Origenes, multa reuelasse discipulis, quæ illi ne vulgo fierent communia, scribere noluerunt. Quod maximè confirmat Dionysius Areopagita, qui secretiora mysteria à nostræ religionis authoribus, ἐκ νοῦς εἰς νοῦν διὰ μέσου λόγου ex animo in animum (sine literis) medio intercedente verbo, ait, fuisse trāsfusa: Hoc eodem penitus modo cùm ex Dei præcepto vera illa legis interpretatio Mosi deitùs tradita reuelaretur, dicta est Cabala, quod idem est apud Hebræos quod apud nos receptio. Ob id scilicet, quod illam doctrinam non per literarum monumenta, sed ordinarijs reuelationum successionibus alter ab altero quasi hæreditario iure reciperet.

Verùm postquàm Hebræi à Babylonica captiuitate restituti per Cyrum, & sub Zo-

robabel instaurato templo, ad reparandam legem animum appulerunt: Esdras tunc ecclesiæ præfectus, post emendatum Moseos librum, cùm planè cognosceret per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Israëliticæ, institutum à maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ seruari non posse, futurumq́; vt sibi diuinitùs indulta cœlestis doctrinæ arcana perirent, quorum commentarijs non intercedentibus durare diu memoria non poterat, constituit vt conuocatis qui tunc supererant sapientibus afferret vnusquisq́; in medium, quæ de mysterijs legis memoriter tenebat, adhibitisq́; notarijs in septuaginta volumina (tot enim ferè in Sinedrio sapientes) redigerentur. Qua de re ne mihi soli credatis Patres: Audite Esdram ipsum sic loquentem: Exactis quadraginta diebus loquutus est Altissimus dicens: Priora quæ scripsisti in palàm pone, legant digni & indigni, nouissimos autem septuaginta libros conseruabis vt tradas eos sapientibus de populo tuo: In his enim est vena intellectus & sapientiæ fons, & scientiæ flumen: atque ita feci. Hæc Esdras ad verbum. Hi sunt libri scientiæ Cabalæ, in his libris meritò Esdras venam intellectus, id est, ineffabilem, de superstantiali Deitate Theologiam, sapientiæ fontem, id est, de intelligibilibus angelicisq́; formis exactam metaphysicam, & scientiæ flumen, id est, de rebus naturalibus firmissimam Philosophiam esse, clara in primis voce pronunciauit.

Hi libri Sixtus quartus Pontifex Maximus qui hunc sub quo viuimus, feliciter Innocentium octauum, proximè antecessit: maxima cura studioque curauit vt in publicam fidei nostræ vtilitatem Latinis literis mandarentur: Iamque cùm ille decessit tres ex illis peruenerant ad Latinos. Hi libri apud Hebræos hac tempestate tanta religione coluntur, vt neminem liceat nisi annos quadraginta natum illos attingere. Hos ego libros non mediocri impensa mihi cùm comparassem, summa diligentia, indefessis laboribus cùm perlegissem, vidi in illis (testis est Deus) religionem non tàm Mosaicam quàm Christianam: Ibi Trinitatis mysterium, ibi verbi incarnatio, ibi Messiæ diuinitates, ibi de peccato originali, de illius per Christum expiatione, de cœlesti Hierusalem, de casu dæmonum, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis. Eadem legi quæ apud Paulum & Dionysium, apud Hieronymum & Augustinum, quotidie legimus. In his verò quæ spectant ad philosophiam, Pythagoram prorsus audias & Platonem, quorum decreta ita sunt fidei Christianæ affinia, vt Augustinus noster immensas Deo gratias agat, quod ad eius manus peruenerint libri Platonicorum. In plenum nulla est fermè de re nobis cum Hebræis controuersia, de qua ex libris Cabalistarum ita redargui conuincique non possint, vt ne angulus quidem reliquus sit in quem se condant. Cuius rei testem grauissimum habeo Antonium Cronicum virum eruditissimum, qui suis auribus cùm apud eum essem in conuiuio audiuit Dactylum Hebræum peritum huius scientiæ in Christianorum prorsus de Trinitate sententiam pedibus manibusq́; descendere.

Sed vt ad meæ redeam disputationis capita percensenda. Attulimus & nostram de interpretandis Orphei, Zoroastrisq́; carminibus sententiam. Orpheus apud Græcos fermè integer: Zoroaster apud eos mancus, apud Chaldæos absolutior legitur, ambo priscæ sapientiæ crediti patres & authores. Nam vt taceam de Zoroastre cuius frequens apud Platonicos non sine summa semper veneratione est mentio. Scribit Iamblicus Chaldæus habuisse Pythagoram Orphicam Theologiam tanquam exemplar, ad quam ipse suam fingeret formaretq́; philosophiam. Quin idcirco tantum dicta Pithagoræ sacra nuncupari dicunt quòd ab Orphei fluxerint institutis: inde secreta de numeris doctrina, & quicquid magnum sublimeq́; habuit Græca philosophia, vt à primo fonte manauit. Sed qui erat veterũ mos Theologorum, ita Orpheus suorum dogmatum mysteria fabularum intexit inuolucris, & poëtico velamento dissimulauit, vt si quis legat illius hymnos, nihil subesse credat præter fabellas nugasque meracissimas. Quod volui dixisse vt cognoscatur quis mihi labor, quæ fuerit difficultas ex affectatis ænigmatum scyrpis, ex fabularum latebris latitantes eruere secretæ philosophiæ sensus, nulla præsertim in re tam graui, tàm abscondita inexploratque adiuto aliorum interpretum opera & diligentia: & tamen oblatrârunt canes mei minutula quædam & leula ad numeri ostentationem me accumulasse, quasi non omnes quæ ambiguæ maximè, controuersæq́; sunt quæstiones, in quibus principales

cipales digladiantur Academiæ, quasi non multa attulerim his ipsis qui & mea carpunt, & se credunt philosophorum principes, & incognita prorsus & intentata. Quin ego tantum absum ab ea culpa vt curauerim in quàm paucissima potui capita cogere disputationem. Quam si (vt consueuerunt alij) partiri ipse in sua membra & lancinare voluissem, in innumerum profectò numerum excreuisset. Et vt taceam de cæteris, Quis est qui nesciat vnum dogma ex nongentis, quod scilicet de concilianda est Platonis Aristotelisq; philosophia potuisse me citra omnem affectatæ numerositatis suspicionem in sexcenta, ne dicam plura capita deduxisse, locos scilicet omnes in quibus dissidere alij, conuenire ego illos existimo, particulatim enumerare? Sed certè (dicam enim quanquam neque modestè, neque ex ingenio meo) dicam tamen, quia dicere me inuldi cogunt, cogunt obtrectatores, volui hoc meo congressu fidem facere, non tàm quod multa scirem, quàm quod scirem quæ multi nesciunt. Quod vt vobis re ipsa Patres colendissimi iam palàm fiat, vt desiderium vestrum doctores excellentissimi quos paratos accinctosq; expectare pugnam non sine magna voluptate conspicio, mea longiùs oratio non remoretur, quod felix faustumq; sit quasi citante classico iam conferamus manus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE orationis, de hominis dignitate, Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE REGVLÆ XII. PARTIM EXCITANTES, PARTIM DIRIGENTES HOMINEM IN PVGNA SPIRITVALI.

1. Si homini videtur dura via virtutis, quia continuè oportet nos pugnare aduersus carnem, & diabolum, & mundum, recordetur, quòd quamcunq; elegerit vitam, etiam secundum mundum, multa illi aduersa, tristia, incommoda, laboriosa patienda sunt.

2. Recordetur, quòd in rebus mundi, diutius pugnatur, & laboriosius, & infructuosius, in quibus labor est finis laboris, & tandem pœna æterna.

3. Recordetur, stultum esse credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per huiusmodi pugnam, sicut & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse, conditione Domini.

4. Recordetur, non solùm esse ægreferendam hanc pugnam, sed optandam, etiamsi nullum inde nobis præmium perueniret, solùm vt conformemur Christo Deo & Domino nostro, & quoties resistendo alicui tentationi, alicui ex sensibus tuis vim facis, cogita cuinam parti crucis Christi conformis reddaris. Vt quando gulæ resistens gustum affligis, recordare, illum felle potatum & aceto: quando manus retrahis à rapina alicuius rei quæ tibi placet, cogita manus illius pro te ligno crucis affixas: & si resistis superbiæ, recordare illum, qui cùm in forma Dei esset, pro te formam serui accepisse, & humiliatum vsque ad mortem crucis: & cùm de ira tentaris, recordare, illum qui Deus erat, & omnium hominum iustissimus, cùm se tamen videret quasi latronem & illudi, & conspui, & flagellari, & opprobrijs omnibus affici, & cùm latronibus deputari, nullum tamen vnquam aut iræ, aut indignationis signum ostendit, sed patientissimè omnia ferens, omnibus mansuetissimè respondebat: & sic discurrendo per singula, inuenies nullam esse passionem, quæ te Christo aliqua ex parte conformem non efficiat.

5. Quòd in illis duodecim armis, nec in quocunque alio humano remedio, con-

fidas, sed in sola virtute Iesu Christi, qui dixit: Confidite, ego vici mundũ: & alibi: Princeps mundi huius eijcitur foras: quare & nos sola eius virtute confidamus, & mundum posse vincere, & diabolum superare: & ideò debemus semper petere eius auxilium, per orationem & sanctorum suorum.

6. Recordare, cùm vnam vicisti tentationem, semper aliam esse expectãdam, quia diabolus semper circuit quem deuoret: quare oportet semper seruire in timore, & dicere cum propheta: Super custodiam meam stabo.

7. Vt non solùm nõ vincaris à diabolo, quum te tentat, sed vt vincas ipsum, & hoc est, quando non solùm nõ peccas, sed ex ea re, vnde te tentauerat, occasionem sumis alicuius boni: vt si opus suum bonum aliquod tibi offert, vt inde in vanam gloriam incidas, tu illud statim non vt opus tuum, sed vt beneficium Dei cogitans, humilias te, & iudicas parum gratum te esse Deo, de beneficijs eius.

8. Vt quum pugnas, pugnes quasi vincendo, deinde perpetuã pacem habiturus, quia fortè hoc tibi dabit Deus ex gratia sua, & diabolus amplius non redibit, confusus de tua victoria: sed quum vicisti, geras te, quasi mox pugnaturus, vt in pugna semper victoriæ, & in victoria semper sis memor pugnæ.

9. Vt quamuis te sentias, vndiq; benemunitum & paratum, semper tamen fugias occasiones peccandi, quia vt dicit Sapiens: Qui amat periculum, peribit in illo.

10. Vt in tentationibus semper in principio occurras, & allidas paruulos Babylonis ad petram. Petra autem est Christus: quia serò medicina paratur, &c.

11. Recordare, quòd licet in ipso conflictu, tentationis arma, videatur pugnata: tamen longè dulcius est vincere tentationem, quàm ire ad peccatum, ad quod te inclina: & in hoc multi decipiuntur: quia nõ comparârant dulcedinem victoriæ, dulcedini peccati, sed comparant pugnam voluptati: & tamen homo, qui millies expertus est, quid sit cedere tentationi, deberet semel saltem experiri, quid sit vincere tentationem.

12. Propterea, quòd tentaris, ne credas te à Deo derelictum, aut Deo parum gratum esse, aut parum iustum & perfectum, memor sis, quòd postquam Paulus vidit diuinam essentiam, patiebatur tentationem carnis, qua permittebar Deus eum tentari, ne de superbia tentaretur: in quo etiam homo debet aduertere, quòd Paulus qui erat vas electionis, & raptus vsque ad tertium cœlum, tamen erat in periculo, ne de suis virtutibus superbiret, sicut ipse dicit de se: ne magnitudo reuelationum extolleret me, datus est mihi stimulus carnis meæ, qui me colaphizet. Quare super omnes tentationes, homo debet maximè se munire, contra tentationem superbiæ, quia radix omnium malorum superbia est, contra quod vnicum remedium est, cogitare semper quòd Deus se humiliauit pro nobis vsque ad crucem: & mors nos vel inuitos, cousq; nos humiliabit, vt simus esca vermium.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, SPIRITVALIS *pugnæ, arma XII. quæ homo cùm peccandi eum libido tenet, in promptu habere debet.*

1. Voluptas breuis & exigua
2. Comites fastidium & anxietas.
3. Iactura maioris boni.
4. Vita somnus & vmbra.
5. Mors instans & improuisa.
6. Suspicio impœnitentiæ.
7. Aeternum pręmium: æterna pœna
8. Hominis dignitas & natura.
9. Pax bonæ mentis.
10. Dei beneficia.
11. Crux Christi.
12. Testimonia martyrũ & exẽpla sanctorum.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE DVO-*decim conditionibus amantis.*

1. Amare vnum tantum, & contemnere omnia pro eo.
2. Infelicem putare eum, qui non est cum amato.
3. Omnia pati, vt cum illo sit, etiam mortem.
4. Ornare se, vt illi placeat.
5. Esse cum illo quomodo potest, & si non re, saltem cogitatione.
6. Amare omnia quæ ad eum attinent, amicos omnes, domus, vestes, imagines.

7. Cupere

7. Cupere laudes,nec posse pati aliquam eius ignominiam.
8. De eo credere omnia summa,idemq; cupere,vt omnes credant.
9. Optare etiam pro eo pati aliquod incommodum, & dulce esse illud incommodum.
10. Flere cum eo sæpè, vel si absens ex dolore,vel si præsens ex lætitia.
11. Semper languere,semper ardere eius desiderio.
12. Seruire illi, nihil cogitando de præmio aut mercede.

Solemus autem ad hoc induci, præcipuè ex tribus causis. Prima est,quando seruitium ipsum per se est appetibile: Secunda, quando ille cui seruimus, est in se valde bonus & amabilis,sicut solemus dicere:Seruimus illi propter suas virtutes:Tertia est, quando ille priusquam inciperes , multa tibi beneficia contulit: & hæc tria sunt in Deo : Quia pro seruitio eius, nihil nouiter accipitur, quod nòn sit nobis bonum, & quoad animam,& quoad corpus:quia seruire ei non est aliud,quàm tendere ad eum, hoc est,ad summum bonum. Similiter ipse est optimus, & pulcherrimus,& sapientissimus,& habet omnes conditiones, quæ solent nos mouere ad amandum aliquem: & seruiendum ei gratis, & in nos cōtulit summa beneficia,cùm nos & ex nihilo creauerit,& per sanguinem Filij sui, ab inferno redemerit.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE,

IN PSALMVM XV. COMMENTARIVS.

Versus 1. *Conserua me Domine.*

I QVIS perfectus vult recognoscere statum suum, vnum habet periculum,ne de sua virtute superbiat:ideò Dauid loquens in persona iusti,de statu incipit,ab hoc verbo:*Conserua me*:quod rectè consideratū omnem amouet occasionem superbiæ: nam qui potest aliquid ex se acquirere, potest & illud ex se sibi conseruare. Qui ergo petit à Deo conseruari in statu virtutis, significat per hoc, quòd nec à principio ipsam virtutem ex se acquisiuit. Qui autem recordatur virtutem se consecutum, non virtute propria,sed virtute Dei,non potest de ea superbire,sed magis humiliari coram Deo,iuxta illud Apostoli: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti quid gloriaris, quasi nō acceperis? Duo sunt ergo verba,quæ semper habere debemus in ore,alterum,scilicet, Miserere mei Deus.cùm scilicet recordamur peccatorum:alterum est: Conserua me Deus. scilicet cùm recordamur virtutum.

Quoniam speraui in te.

Hæc vna res est, quæ facit nos à Deo impetrare quod petimus, quum scilicet nos impetraturos speramus,& si duas has conditiones obseruabimus,vt nunquam petamus à Deo, nisi ea,quæ nobis sunt salutaria, & vt id quod petimus,ardenter petamus, cum firma spe,quòd Deus nos exaudiat,nunquā erunt irritæ orationes nostræ. Quū igitur non impetramus, est aut quòd illud nobis est noxium : Nescimus enim quid petamus,vt inquit Christ⁹: & Iesus dixit: Quicquid petieritis in nomine meo,dabitur vobis:hoc enim nomen Iesus saluatorē significat;& ideò nihil petitur in nomine Iesu, nisi quod est ad salutem ipsi petenti:aut non exaudit,quia si bona petimus, non enim benè petimus , hoc est,cum parua spe : qui autem timidè sperat, frigidè petit,ideò dicebat Iacobus: Postulet autem in fide nihil hæsitans.

Versus 2. *Dixi domino Deus meus es tu.*

Postquàm muniuit se contra superbiam, incipit describere statum suum.totus autem status iusti,consistit in hoc verbo:*Dixi domino Deus meus es tu.* Quod verbum licet videatur ferè omnibus commune,pauci tamē sunt,qui illud possint verè dicere: illud

enim quis habet pro Deo, quod habet pro summo bono, & illud habemus pro summo bono, quo solo habito, si cætera desint, putamus nos esse felices: & quod vnum si desit, etiam si habeamus omnia alia bona, putamus nos esse miseros. Dicit igitur auarus, pecuniæ: Deus meus es tu: quia etiam si ei desint honor & sanitas, & virtus, & amici, modò pecuniam habeat, contentus est; & si habeat omnia illa bona quæ diximus, & pecunia desit, putat se esse infelicem. Gulosus item, crapulæ, & incontinens, libidini, & ambitiosus, imperio siue gloriæ dicit: Deus meus es tu. Vide igitur, quàm pauci possint dicere: *Dixi domino Deus meus es tu*: quia ille solus hoc potest, cui solus Deus sufficit: ita vt si ei proponantur omnia regna mundi, & cœlestia omnia, & terrena bona, non tamen, vt illa consequeretur, vel semel Deum offenderet: in hoc igitur dicto consistit totus status hominis iusti.

Quoniam bonorum meorum non eges.

Reddit rationem propositi sui, quare scilicet soli Domino dicat: *Deus meus es tu:* ratio autem, quoniam solus Deus bonis nostris nō eget: nulla enim creatura est, quæ non indigeat alijs creaturis, quamuis imperfectiorib⁹, vt probant philosophi & theologi, quia si illæ non essent, ista non essent, quia destructa vna parte vniuersi, destruitur totum vniuersum. Destructo autem, destruuntur omnes partes: omnes autem creaturæ sunt partes vnius vniuersi, cuius vniuersi, ipse Deus non pars est, sed principium, nihil ab eo dependens: nihil enim acquisiuit Deus ex hoc quòd creauit mundum, & nihil perderet, si totus mundus annihilaretur. Solus ergo Deus bonorum nostrorum non eget. Debemus autem erubescere, illum habere pro Deo, qui bonis indiget nostris, qualis est omnis creatura. Præterea non debemus habere pro Deo, hoc est, pro summo bono, nisi illud, in quo est summū bonum: in nulla autem creatura est omne bonum: soli igitur Domino debemus dicere: *Deus meus es tu.*

Vers. 3. *Sanctis qui sunt in terra eius.*

Post Deum maximè debemus amare illos, qui sunt Deo maximè coniuncti, quales sunt angeli, & beati in patria: ideò postquàm dixit Domino: *Deus meus es tu:* subdit quòd Deus

Mirificauit voluntates suas.

Hoc est, mirabiles fecit amores eius, & desideria eius erga sanctos, qui sunt in terra eius: hoc est, in cœlesti patria, quæ dicitur terra Dei, & terra viuentium: & verè si consideremus, quanta sit illius patriæ felicitas, quantaq; huius mundi miseria, quanta ciuium illorum bonitas, & claritas, desiderabimus semper hinc discedere, vt illic habitemus. Hæc autem & similia, cùm meditamur, illud semper curare debemus, ne infructuosæ sint meditationes nostræ: sed ex qualibet meditatione, aliquam semper acquirere virtutem debemus: vt ex hoc videlicet, de bonitate illius patriæ superioris, debemus acquirere virtutem hanc, vt mortem non solùm fortiter feramus, & patienter cùm venerit hora nostra, aut si pro fide Christi nobis obeunda sit, sed vltrò etiam appetamus, cupientes scilicet, ex hac valle miseriarum discedere, vt in illa felici patria cum Deo & sanctis eius regnemus. Cùm ergo iustus descripsit statum suum, qui totus est in affectu erga Deum & diuina, despicit quoque ex alto statum hominum malorum, & dicit:

Vers. 4. *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum.*

Per *infirmitates* autem intelligit idola, & ita habet textus Hebræus: sicut enim bonus vnum habet Deum quem colit, ita mali multos habent deos & idola: quia multas scilicet voluptates, multa desideria vana, passiones diuersas quibus seruiunt: Ideò autem multas quærunt voluptates, quia nullam inueniunt, quæ eos quietet, & ideò in circuitu impij ambulant. Et subdit: *Pòst accelerauerūt*, quia scilicet, post sua desideria præcipites ruunt, & inconsideratè: vnde edocemur, vt non minus ipsi celeriter curramus ad virtutes, quàm ipsi currunt ad vitium: nec Domino nostro minus diligenter ipsi seruiamus, quàm ipsi seruiunt domino suo diabolo. Iustus autem considerans statum malorum, proponit firmiter, sicut & nos semper debemus facere, nullo modo velle eos sequi, & dicit:

Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.

Dicit autem de sanguinibus, tùm quia idolatræ solebant collecto sanguine victimarum,

marum, circa eum suas agere ceremonias, tùm quia tota vita malorum relicta ratione, sensualitatem sequitur, quæ in sanguine sita est. Dixit autem, quòd non solùm vult sacrificare idolis, sed nec nominare ea, quod tantùm dici & fieri potest, ostendens per hoc, quòd non solùm homo perfectus debet abstinere ab illicitis voluptatibus, sed etiam à licitis, vt magis totus feratur in cœlum, & contemplationi diuinorum potiùs vacet: & quia aliquis posset credere, quòd esset stultitia priuare se omni voluptate, subdit:

Versus 5. *Dominus pars hæreditatis meæ.*

Quasi dicat, non mireris, si omnia alia relinquo, vt Deum possideam, in quo etiam alia deniq; bona possidentur. Debet hæc esse vox cuiuslibet boni Christiani: *Dominus pars hæreditatis meæ:* quia nos Christiani, quibus Deus ipse pro hæreditate promittitur, debemus erubescere, aliquid præter ipsum desiderare: & quia posset videri alicui præsumptio, audere hæc sibi præmittere, idem subdit:

Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.

Quasi dicat, Domine Deus meus, bene scio, quòd cùm nihil sim respectu tui, viribus meis non possum ascendere ad te possidendum: sed tu es, qui trahes me ad te, per gratiam tuam, & tu es, qui teipsum dabis mihi possidendum: cõsideret deinde iustus, quanta sit hæc felicitas, vt ei Deus pro hæreditate contigerit: subdit:

Versus 6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.*

Partes enim, & sortes, antiquitus per funes diuidebantur, & quoniam multi sunt, qui licet ad hanc felicitatem sint vocati, sicut sunt omnes Christiani, ipsam tamen nihil faciunt: vtpotè pro leui sæpè voluptate commutant, ideò subdit:

Hæreditas mea præclara est mihi.

Quasi dicat, sicut ipsa est præclara, ita ego eam præclaram reputo, & omnia alia, respectu eius, vt dicebat Paulus, sicut stercora reputo: quoniam autem habere hoc lumen intellectus, vt homo cognoscat felicitatem, sibi à Deo datam donum Dei, & ideò subdit:

Versus 7. *Benedicam Dominum, qui tribuit intellectum.*

Quoniam autem, sæpè homo iudicat secundùm rationem seruire Deo, sensualitas autem & caro repugnant, tunc autem homo perfectus est, vt non solùm anima eius, sed & caro in Deum feruntur: iuxta illud: Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ideò subdit:

Et vsq; ad noctem increpuerunt me renes mei.

Id est, renes ipsi, in quibus maxima solet esse inclinatio ad concupiscentiam, non solùm inclinant me ad malam, sed potius increpant: hoc est, retrahunt etiam vsque ad noctem, id est, eousque vt etiam ipsi vitrò proprium corpus affligant. Afflictio enim, sæpè per noctem solet designari: ostendit deinde, quæ sit radix tantæ priuationis: & dicit:

Vers. 8. *Prouidebam Deum semper in conspectu meo.*

Nam si quis Deum semper haberet ante oculos, pro regula omnium operationum suarum, & in omnibus operationibus suis, nec propriam vtilitatem, nec gloriam, nec voluptatem quæreret, sed solùm vt Deo placeret, breui perfectus euaderet: & quia, qui ita agit, semper in omnibus prosperatur, ideò dicit:

Ipse à dextris est mihi ne commouear.

Ostendit deinde, quanta sit felicitas iusti viri, quia scilicet erit in æternum felix, & in anima & in corpore, ideò subdit propter hæc:

Vers. 9. *Lætatum est cor meum.*

Id est, anima mea læta est, sciens post mortem sibi cœlum esse paratum.

Et caro mea requiescet in spe.

Id est, quamuis ipsa non lætetur, quasi acceptura statim post mortem statum suum, requiescit tamen in sepultura, cum hac spe, quòd resurget in die iudicij, cum anima sua, immortalis, & splendidissima, & hoc totum declarat in sequenti versiculo: nam quia dixerat, quòd anima lætabatur: subdit rationem:

Vers. 10. *Quia non derelinquet animam meam in inferno.*

Et quia dixerat, quòd caro requiescebat in spe, subdit rationem dicens:

Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Quia siue, & quod fuit corruptibile, resurget incorruptibile, & quia Christus fuit primus, qui intrauit Paradisum, & nobis viam aperuit, & fuit primus qui resurrexit, & resurrectio eius est causa nostræ resurrectionis, ideò ista quæ diximus, de resurrectione, principaliter de Christi intelliguntur: sicut declarauit Petrus Apostolus: & secundario intelligi possunt de nobis, inquantum sumus membra Christi, qui solus non vidit corruptionem: quia corpus eius in sepulchro putrefactum non fuit: quoniam igitur via beneuiuendi ducit nos ad perpetuam vitam animæ & corporis, ideò subdit:

Vers. 11. *Notas mihi fecisti vias vitæ.*

Et quia tota felicitas huius vitæ, consistit in aperta visione & fruitione Dei, ideò subdit:

Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.

Et quia felicitas in æternum durabit, ideò subdit:

Delectationes in dextera tua vsq; in finem.

Dicit tamen *in dextera tua*, quia felicitas nostra completur in visione & fruitione humanitatis Christi, qui sedet in dextera maiestatis in excelsis: iuxta illud Ioannis: Hæc est tota merces, vt videamus Deum, & quem misisti Iesum Christum.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
deprecatoria ad Deum.

Alme Deus summa qui maiestate verendus,
Verè vnum in triplici Numine numen habes,
Cui super excelsi flammantia mœnia mundi,
Angelici seruit turba beata chori.
Cuius & immensum hoc, oculis spectabile nostris,
Omnipotens quondam dextra creauit opus.
Aethera qui torques, qui nutu dirigis orbem,
Cuius ab imperio fulmina missa cadunt.
Parce precor miseris, nostras precor ablue sordes,
Ne nos iusta isti pœna furoris agat.
Quod si nostra pari pensentur debita lance:
Et sit iudicij norma seuera tui,
Quis queat horrendum Vincentis ferre flagellum
Vindicis, & plagas sustinuisse graues?
Non ipsa irata restabit Machina dextra,
Machina supremo non peritura die.
Quæ mens non prima damnata ab origine culpa?
Aut quæ non proprio crimine facta nocens?
Aut certè ille ipse es proprium cui parcere semper
Iustitiamq; pari qui pietate tenes,
Præmia qui vt meritis longè maiora rependis,
Supplicia admissis, sic leniora malis.
Namq; tua est nostris maior clementia culpis,
Et dare non dignis res mage digna Deo est.
Quanquam sat digni, si quos dignatur amare,
Qui quos non dignos inuenit ipse facit.
Ergo tuos placido miserans precor aspice vultu,
Seu seruos mauis, seu magis esse reos.
Nempe reos, nostra si spectes crimina vitæ,
Ingrata nimium crimina mentis opus.
Aut tua si potius in nobis munera cernas,
Munera præcipuis nobilitate bonis.
Nos sumus ipsa olim tibi quos natura ministros,
Mox fecit natos gratia sancta tuos.
Sed premit (heu) miseros tanta indulgentia sortis,
Quos fecit natos gratia, culpa reos.

Culpa reos fecit, sed vincat gratia culpam,
Vt tuus in nostro crimine crescat honor.
Nam tua siue aliter sapientia, siue potestas,
Nota suas mundo prodere posset opes,
Maior in erratis bonitatis gloria nostris,
Illeq; prae cunctis fulget amandus amor.
Qui potuit caelo Dominum deducere ab alto,
Inq; crucem summi tollere membra Dei,
Vt male contractas patrio de semine sordes,
Ablueret lateris sanguis & vnda tui:
Sic amor & pietas tua, Rex mitissime, tantis
Dat mala materiam suppeditare bonis.
O amor, ô pietas, nostris benè prouida rebus,
O bonitas, serui facta ministra tui,
O amor, ô pietas nostris malè cognita saeclis,
O bonitas nostris nunc propè victa malis,
Da precor huic tanto, qui semper seruet, amori
Ardorem in nostris cordibus esse parem,
Da satanae imperium, cui tot seruisse per annos
Poenitet, excusso deposuisse iugo.
Da precor, extingui vesana incendia mentis,
Et tuus in nostro pectore viuat amor,
Vt cùm mortalis perfunctus munere vitae
Ductus erit Dominum spiritus ante suum,
Promissi regni felici sorte potitus
Non Dominum, sed te sentiat esse Patrem.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DOCTISSIMA, IN ORATIONEM DOMINICAM EXPOSITIO.

ORARE non est aliud quàm per eleuationem mentis & affectus excitationem sua desideria Deo notificare. Si ergo debemus scire, quomodo sit orandum, oportet priùs scire quid sit desiderandum, quia illa quae priùs desideramus, deinde orantes petimus vt impetremus. Scimus autem illud esse summè desiderandum quod est summum bonum. Et post illud summum bonum, illa sunt magis desideranda quae sunt magis bona. Illa autem sunt magis bona, quae nos illi summo bono magis coniungunt. Summum autem bonum (non solùm secundùm Theologos, sed etiam secundùm Philosophos) est Deus. Debemus igitur summè & ante omnia ipsum Deum amare & desiderare, & post Deum illa quae magis nos Deo coniungunt. Si quę igitur sunt, quibus etiam adeptis, nihilominus à Deo disiuncti & alieni esse possumus, illa nō possunt esse vera bona. Si autē sunt talia, vt non solùm nos Deo non coniungant, sed etiā possint dare & saepè dent occasionē nobis seiungendi nos à Deo, fugienda sunt à nobis non quaerenda. Videamus igitur quaenám talia sint. Et patet primo de bonis fortunae & similiter de bonis corporis, quod saepè dant nobis occasionem discedendi à Deo. Quia & diuitiae, & pulchritudo, & robur corporis, & similia omnia, magnas praestant occasiones & magna incitamenta ad peccandum. Talia igitur non sunt desideranda nec petēda à Deo: Sed si Deus ea nobis cōcesserit, recordemur illud Pauli: Qui habent vxores, tanquā non habentes sint, & qui emunt, tanquam non ementes, & qui possident, tanquā non possidētes, & qui vtuntur hoc mūdo, tanquam

non

non vtantur, quia præterit figura huius mundi. Sequemur autẽ consilium Pauli quando habebimus illa quo ad vsum, non quo ad affectum, iuxta illud: Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Nec in illis finẽ nostrum ponemus, sed vtemur eis non tanquam bonis, sed necessarijs & vt instrumento ad acquirendũ nobis cœlũ. Cogitantes quod diuitiarum sumus dispensatores, non possessores. Et quod tobur & sanitas corporis data sunt nobis vt anima melius seruiat Deo, quo deinde tàm anima quàm corpus in æternum fruantur. Veniamus ad bona animi, & patet quod neq; illa sunt desideranda. Si intelligamus de bonis animi intellectualibus, vt scientia & de similibus. Quia omnia ista possumus possidere, existentes in peccato mortali, & sæpè etiam dant occasionem peccandi, quia scientia inflat. Non solùm autem bona hæc animi non sunt à nobis magnopere desideranda, nisi quatenus Deo placet, ea nobis dare vt eis vtamur ad eius seruitiũ, sed nec ipsas etiã gratias Dei quas vocant Theologi gratis datas, debemus aut desiderare aut à Deo petere: Quales sunt prophetia, operario miraculorũ, raptus, contemplatio, & similia. Quia etiam hæc omnia sæpè conferuntur à Deo ipsis peccatoribus, & his quos ipse Deus odio habet. Balaam enim idolatra & scelestus, habuit magnum donum prophetiæ: Et pseudoprophetæ multa fecerunt miracula. Propter quod, dicit Christus in Euangelio, quod multi in die iudicij dicent: Domine in nomine tuo prophetauimus & dæmonia eiecimus. Et ipse dicet eis: Amen nescio vos. Et quando Petrus dixit ei: In nomine tuo Domine dæmonia subijciuntur nobis. Dixit Christus: Video sathanam sicut fulgur de cœlo cadentem, Nolite gaudere quia spiritus subijciantur vobis, sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Non solùm autem ista non coniungunt nos Deo, sed etiam ponũt nos in maximo periculo discedendi ab eo. Quia nihil est quod magis separet nos à Deo, quã superbia, quæ nos super omnia vitia maximè diabolo coniunctos & similes facit. Quod vno hoc exemplo possumus cognoscere. Quia multi sanctissimi viri qui in heremo & monasterio vixerũt p quadraginta & quinquaginta annos, cum extrema austeritate & cumulo ferè omnium aliarum virtutum: Tamen quia fuit in eis aliqua radix superbiæ & aliquis amor propriæ excellentiæ, diabolus habuit super eos potestatẽ. Et Deus secundùm altitudinem suæ iustitiæ permisit eos decipi, & tandem malè vitam finierunt. Si igitur ante oculos habuerimus, quod Paulus dicit de se: Datum sibi stimulum carnis, ne magnitudo reuelationum extolleret eum. Videbimus quanti periculi est ne nos ex similibus excellentijs prouocemur ad superbiam, à quibus ipse Paulus, qui diuinam viderat essentiam, poterat prouocari. Et hoc considerantes non solùm inordinatè ista non petemus, nec desiderabimus. Sed potius petemus à Deo ne det nobis talia: sed det nobis amorem suum purum cum perfecta humilitate. Est enim magnum donum & tale priuilegium, si Deus concedat alicui quod viuat sine peccato mortali, quale fuerit priuilegium quod concessit Mariæ virgini vt esset mater Dei. Et hoc est quod dixit ille in Euangello. Quia dicente: Beatus venter qui te portauit. Respondit: Quinimo, Beati qui audiunt Verbum Dei & custodiunt illud. Quasi dicat: Non ideò beatus est aliquis qui Christum portat in ventre, sed qui per charitatem portat in mente. Si ergo considerauerimus quod magna dignitas est & felicitas viuere sine peccato, haud minus quàm esse matrem Dei: Erit hoc nobis magnum incitamentum, ne aut propter momentaneam voluptatem, aut rem aliquam huius mundi, in quo nihil potest esse, quod non sit paruum & breue, & nobis commune cum brutis, tantam dignitatem & felicitatem amittamus. Et monebimur ad petendum hoc efficacissimè super omnia à Deo, vt præseruet nos à peccato. Nihil aut de rebus huius, mundi aut de gratijs gratis datis vel desiderantes, vel à Deo petentes. Diximus igitur nihil ex his bonis esse petendum, quia licet multa ex his possint nobis quandoque magno adiumento esse ad virtutem & ad amorem Dei consequendum sicut scientia & dulcedo contemplationum, & etiam sanitas corporis, & diuitiæ: tamen quia ista omnia sic possunt prodesse, ita etiam quandoque possunt occasionaliter nobis obesse. Non debemus ex eis aliquid petere, nisi cum conditione, si possessio illarum rerum debet cedere in gloriam Dei, & in salutem animæ nostræ. Et quia nos nescimus quando sint profutura nobis & quando non: Ideò debemus hoc derelinquere iudicio Dei: Scit enim Pater noster cœlestis quid opus sit nobis antequã petamus eum. Sicut infirmus non debet dicere medico: Da mi-

Psal. 16.

Quare deb. Christianus gaudere.

Quid agit superbia.

Superbia amor propriæ excellentiæ.

Amor purus cum perfecta humilitate.

Maius donum quid.

Lucæ 11.

Christus in mente portandus est per charitatem.

Sine peccato viuere quæ dignitas.

Da mihi talem medicinam vel talem, sed debet ab eo petere sanitatem, & deinde dimittere iudicio medici vt det ei illa, per quæ ipse medicus cognoscit ipsum, meliùs & faciliùs consequi posse sanitatem. Videamus nunc igitur quid sit absolutè petẽdum. Scimus autem quod debemus amare Deum super omnia, deinde nosipsos & proximum. Debemus igitur primò desiderare bonum Dei, deinde bonum nostrum. Bonum autem nostrum non est aliud quàm coniungi Deo, in hac quidem vita per gratiam & charitatem, in vita autem futura per gloriam consumatam. Quum igitur in hac oratione sint sex petitiones, (vt videbimus) Tres primæ sunt de bono Dei, & tres vltimæ sunt de bono nostro. Quales autem sint istæ petitiones videbimus in expositione partium. Oratio igitur ipsa sic incipit:

PATER NOSTER QVI ES IN COELIS.] Et hæc inuocatio est quasi procemium totius orationis, docens nos totum modum & regulam orandi. Vt diximus in expositione Psalmi: Conserua me Domine. Duo sunt obseruanda in Oratione, vt impetremus. Primum, vt non petamus nisi salutaria. Secundum, vt fiducialiter & cum magna spe petamus. Vtrunq; autem edocet nos Christus in ista oratione: *Psal. 15.* Nam quũ cogitamus nos habere Patrem cœlestẽ, Scimus quod vbi habemus Patrẽ, ibi habemus & patriam & hæreditatem, hîc autem nos esse velut peregrinos. Quia (vt inquit Apostolus) quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Hæc autem meditatio facit vt in his terrenis, sola cœlestia & desideremus & petamus. Nihil aliud sitientes quàm vt citò finiatur hoc exilium nostrum, in quo positi procul à dulcissima patria degimus in hac lachrymarum valle. Et reuertentes ad patriam in amplexibus Patris quiescẽtes, aspectu eius semper perfruamur. Docet igitur nos nihil petere nisi salutaria. Quia nihil debemus petere, quod sperari nõ possit à Patre nostro, nec quod sit indignum ipso cui supplicamus. A' cœlesti igitur Patre cœlestia solùm, & à Deo diuina petantur. *2. Cor. 5.* Docet etiam nos cum magna spe obtinendi petere. Quia licet ista sint magna, nec nos illa mereamur, tamen postquàm Ipse per gratiã suam nos fecit filios suos adoptiuos, & fratres Christi, qui est filius eius naturalis, omnia debemus confidenter petere. Et ideò Christus noluit vt in hac oratione vocaremus eum Dominum nostrum, nec creatorem nostrum, sed Patrem nostrum. Quia nihil est quod à Patre filius impetrare non possit. Adeamus igitur (vt inquit Apostolus) cum fiducia ad thronum eius vt misericordiam consequamur & gratiam, in auxilio opportuno. *Hebr. 4.*

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.] Istæ tres petitiones primæ (vt diximus) sunt de bono Dei, quod debemus desiderare longè magis quàm omne bonum nostrum, sicut & ipsum amare debemus super omnia. Bonum autem Dei & gloriam eius, possumus dupliciter considerare. Primò in se. Secundò vt manifestatur in creaturis. In creaturis autem dupliciter potest manifestari, vel per misericordiam, & hoc est, quando vocat homines ad se per gratiam, & bene operantibus reddit præmia æterna: vel per iustitiam, & hoc est quãdo eos ex sua malitia ipsi rebellantes, per suam iustitiam punit. Patet autem quod vtrunq; cedit in gloriam eius, sicut in gloriam cedit principi, & quòd populus amet eum, & obediat ei, & quòd rebellantes ei puniantur. Non enim minor gloria Christi est videre Iudæos (propterea quia nolunt ei credere) in hac tàm longa captiuitate plenos omni confusione, ignominia & miseria, quàm videre Christianos qui eum colunt & crucifixum adorant. Debemus igitur primò desiderare gloriam Dei in se, amantes eam non solùm in quantum est nobis benefica, sed in quantum in se est bona. Et hoc petimus dicentes : *Sanctificetur nomen tuum*. Quod quum dicimus ore, debemus hoc Deo corde dicere. Domine si nos amamus creaturas, quia sunt bonæ aliqua bonitate, multò magis debemus amare te, qui ex nihilo eas creasti, solùm propter bonitatem tuam, & bonitate tua infinita, fecisti eas bonas. Nihil igitur creaturas respicientes, sicut & ipsæ ex se nihil sunt, & in nihilum cederent nisi bonitate tua continuè eas conseruares : Solùm tuam bonitatem per se amamus, sicut & amabilis est super omnia, & illam solam glorificari petimus. Et quicquid tu Domine de creaturis tuis disposueris, etiamsi eas annihilare intendas modò in tuam id gloriam cedat, nos idem tuæ voluntati semper conformes, & cupimus, & desideramus. Et quantum ad me attinet, id solùm peto abs te, vt totam vitam meam ad id dirigas, quod est magis ad gloriam tuam : Etiamsi damnatio mea & reproba-

probatio,tibi placita sit,nihil conqueror,ecce me paratum,Licet vnum illud nō molestum mihi esse non possit, quia non est in inferno qui confiteatur tibi, & odio habent bonitatem tuam, quam ego amare vellem in æternum. Postquam diximus de gloria Dei in se appetenda,reliquum est, vt cogitemus de ea, vt in creaturis elucescit. Et primo quidem per misericordiam. Et hoc petimus,dicentes:

ADVENIAT REGNVM TVVM.]Glorificatur autem Deus in nobis per misericordiam, quantò plures eum sequuntur, & ei obediunt. Et ideò in hac petitione debemus orare pro Iudæis, pro Mahumetensibus,pro Hæreticis,& pro omnibus Christianis,& pro nobisipsis,vt in omnibus per gratiā perfectè regnet Deus,& sathanas eijciatur forás. Et hoc debemus in hac oratione desiderare, non solùm propter salutem nostram, sed principaliter propter gloriam Dei. Postquàm hoc petierimus, debemus petere, quod si non meremur hoc propter peccata nostra,vt se glorificet in nobis per misericordiam, glorificetur in nobis per iustitiam. Quilibet enim bonus Christianus debet magis optare, vt homines videntes eum puniri de peccatis suis,cognoscant iustitiam Dei,& glorificent eum,quàm videntes eum relinqui impunitum,de prouidētia & iustitia Dei obloquantur,sicut sępè faciuntq; homines,quando vident malos & scelestos in prosperitate viuere.Postquàm igitur diximus: *Adueniat regnum tuum.* Subiungimus: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.* Ac si dicamus: Optarem quidem vt omnes homines ad te per tuam misericordiam conuerterentur. Si tamen tu propter eorum peccata aliter disponis.

FIAT VOLVNTAS TVA SICVT IN COELO ET IN TERRA.] Hoc est, Sicut olim in cœlo, in angelis peccantibus te per iustitiam glorificasti, quia omnes videntes tàm nobilem creaturam, quia vno tibi peccato displicuit, tàm acriter punitam,potentiam tuam magnificant & exaltant, fac similiter vt in terra, hoc est, in hominibus, peccantibus per iustitiam glorificeris. Et in hac petitione debemus à Deo ex corde petere, vt puniat nos de peccatis nostris, etiam in hac vita,si hoc cedit ad gloriam suam. Et offerre nos paratos ferre patientissimè omnem calamitatem quam in nos immiserit, cognoscentes nulla esse supplicia tàm grauia, quibus adhuc grauiora peccatis nostris non debeantur. Et ideò debet vnusquisq; dicere: Vellem quidem Domine,vt mecum & cum omnibus vteteris misericordia tua: Si tamen aliter tibi placet,fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra:Benedicam ego te Domine in omni tempore,semper laus tua in ore meo: Videtur autē & simili modo orandi vsus Christus, qui semper nos docere voluit,non solùm verbo, sed etiam exemplo,quàndo scilicet in horto orans dixit: Si possibile est, transeat à me calix iste, Attamen non sicut ego volo,sed sicut tu.Credibile est enim non tàm doluisse Christū de morte sua, quam voluntariè subibat pro redemptione nostra, & à qua citò sciebat se per resurrectionem liberandum, quàm quod hæc mors ei à Iudæis inferebatur,quos videbat propter illud peccatum à Deo esse reprobandos, quos tamen ipse venerat principaliter saluare. Iuxta illud: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt de domo Israel. Hic ergo erat ille calix, qui erat ei valde amarus, quia ipse nihil aliud zelabat quàm gloriam Patris, & salutem animarum. Pro quo calice amouendo orabat Patrem,si possibile erat, non reprobarentur Iudæi, sed eorum corda per Patris misericordiam emollirentur ad bonum. Quia cùm dicebat: Transeat à me calix iste. Erat(secundùm sensum istum)ac si diceret, adueniat Pater super Iudæos regnum tuum,nec permittas eos captiuari sub regno sathanæ in æternam eorum perditionem.Quum verò subdebat:Non sicut ego volo,sed sicut tu,erat ac si diceret: Si tamen aliter placitum est ante te: & indigni tua misericordia reputantur. *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra:* Hoc est, in quibus te per misericordiam glorificare non vis, glorifica per iustitiam. Quod & videmus impletum. Nec debemus dubitare multa millia Iudæorum meritò huius orationis,& illius quā habuit in cruce,dicens: Pater ignosce his, quia nesciunt quid faciunt,ad lumen fidei & gratiam esse conuersa.

PANEM NOSTRVM.] Hîc incipiunt tres aliæ petitiones, quæ ordinantur ad bonum nostrum. Nostrum autem verum bonum in hoc solo cōsistit, vt ipsi Deo(qui est summum bonum) quantum possibile est, coniungamur. Coniungimur autem ei in hac vita per gratiam, quæ est radix fidei,spei & charitatis, & in alia vita,per apertam eius visionem & plenam fruitionem suæ bonitatis. Hæc autem omnia conferuntur nobis

nobis per Iesum Christum: Nam per eum data est gratia, & tota gloria nostra consistet in fruitionem diuinitatis & humanitatis Christi. Si igitur vno verbo volumus petere à Patre cœlesti totum bonum nostrum, & in hac vita, & in futura, petamus ab eo Iesum Christum: Quia qui habet secum Iesum Christum, habet omne bonum. Nec aliud debemus desiderare siue in hoc seculo siue in futuro, quàm vt Christo simus semper coniuncti, quia in hoc solo consistit tota felicitas nostra. Hoc ergo est, quod petimus dicentes: *PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.*) Hic enim panis quem dicimus, ipse Christus est. Quod ipsemet declarat, qui de se dixit: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Et videtur longè rationabilius intelligere in hac petitione per panem, Christum, quàm intelligere panē ipsum materialem quo vescimur, & alia bona corporalia quæ sunt nobis necessaria ad vitam. Quia Christus potius nos docuit contrarium, vt scilicet ista nō peteremus, quum dixit: Primum quærite regnum Dei. Nec dixit, secundò quærite alia bona, sed vt illud solùm quæreremus iniunxit, promittens quod quærentibus illud, cætera quāquam nobis non quæsita adijcerentur. Declarat hoc etiam alius Euangelista, qui loco huius quod hic dicitur panem quotidianum, dixit panem supersubstantialem: Docens per hoc, non de pane aliquo materiali, sed de diuino potius aliquo, & supercœlesti pane, hîc haberi sermonem. Quum igitur deuenimus ad hanc petitionem, vt efficaciter hunc panem petamus, debemus considerare quantæ bonitatis & virtutis sit iste panis. Proponamus igitur animo tenebras & errores quibus inuolutus erat totus mundus, antequam iste panis de cœlo descenderet, videbimus totum mundum quasi famelicum & sitientem ex inopia huius panis ad mortem ire æternam. Nam sicut corpus (quia res temporalis est & non æterna) quum cibum non habet vnde nutriatur, morte perit temporali, quia sicut diximus, sicut ipsum non est æternum, ita nec vita eius, nec mors potest esse æterna: Similiter anima quum cibum non habet vnde nutriatur, cibus autē eius est iste panis, quia solus Christus est vita animę, necesse est vt paulatim famē deficiens atque tabescens, morte tandem pereat æterna. Quia sicut ipsa est æterna, ita & ei vita æterna debetur & mors æterna. Videbimus igitur totum mundum quamdiu hoc pane caruit vnde cibaretur, fame pereuntē, quum tunc nulla in mundo esset veritatis cognitio. Quod facilè patet cuilibet consideranti errores & insanias idolatrarum. Paucissimi erant qui Deum cognoscerent, & si tamen aliqui pauci populi eum cognoscebant, illi etiam non sicut Deum ipsum glorificabant, vt ostendit Paulus in epistola ad Romanos. Videbimus ex alia parte totum mundum quamprimum hunc panem gustauit, ita saginatum gratia Dei & omni virtute, vt quasi illud Prophetæ dicere posset: Sicut adipe & pinguedine repleta est anima mea. Tanta enim se Dei gratia in homines effudit per crucem Christi, vt qui prius sicut bruta viuebant, viuerent, sicut angeli Dei. Quod facilè patebit cuilibet consideranti, Apostolos, martyres, & alios sanctos ecclesiæ nostræ mirabilium operum effectores, mortis contemptores, charitate feruentes, diuinarum rerum perfectissimos contemplatores, & quasi in carne deos visibiles. Quæ si considerauerimus, videbimus illud Virginis impletum: Esurientes impleuit bonis. Quę omnia quum meditati fuerimus, nos quoq; sicut solent parui filioli à patre quum esuriunt, panem petere, à Patre nostro cœlesti panem hunc famelici humiliter peremus, rogantes vt si digni nō sumus qui delitioso illo panę vescamur quo Apostolos & martyres & sanctissimos alios suos pauit comensales, nos saltē quasi catellos, de micis aut crustulis istius pretiosissimi panis pascat. Hoc autem est petere, vt si digni non sumus qui ad magnū perfectionis gradū ascendamus, saltē nobis tantum det gratiæ suę per Iesum Christum vt fame non pereamus, hoc est, vt mortaliter non peccemus. Si autem hunc panē volumus comedere, & ex eo refici, scire oportet quod aliter anima ex hoc pane nutritur, & aliter corpus ex pane materiali. Corpus enim nutritur trāsformando panē in se, Anima autem nutritur si panis eam in seipsum transformauerit. Oportet igitur si anima viuere vult ex hoc pane, qui non est alius quā Christus crucifixus, vt totā se in Christū crucifixum transformet. Ipsa autē transformatio fit tripliciter, Meditatione, Compassione, Imitatione. Masticamus igitur hunc panē per meditationē, totam scilicet Christi vitā à principio vsq; ad finem meditantes, quia tota eius vita crux fuit, vt patet cuilibet Euangelicā historiam legēti, quæ debet esse perpetua lectio cuiuslibet hominis

Ioan. 6.

Matth. 6.

Christiani. Digeramus deinde masticatum panem, per compassionem: Sicut enim digestionem facit calor naturalis, ita digestionē huius panis, facit calor amoris, qui facit compati nos doloribus & passionibus amari & dilecti nostri Iesu Christi. Post digestionem autem illud reliquū est, vt digestus cibus membris assimiletur, vt assimilatus restauret & nutriat. Reliquum igitur & illud erit nobis, vt post masticationē meditationis & digestionē compassionis, assimilemus nos illi per imitationem. Et sicut ipse cibus corporalis si masticetur & digeratur, nec tamen membris assimilatus per ea dispensetur, nihil nos nutrit: Ita si totam Christi vitam & crucē diligentissimè meditando masticemus, & etiam cum multo cordis affectu, & multis etiam lachrymis illi cōpatiendo digeramus, nisi tamē per imitationē nos illi similes fecerimus, nullū ex hoc pane anima nutrimentum suscipiet, & Christus nobis nihil proderit. Sunt enim multi qui per curiositatē quandam Christi acta omnia & mortē diligentissimè perscrutātur & meditātur, & dum etiā meditantur, siue quia à natura sunt proni ad cōpatiendum, siue quia res ipsa tāta est, vt durissimū quenq; mouere possit: Sæpè etiā ad compatiendum vsq; ad lachrymas mouentur. Sed quum ad imitationē perueniunt Christum in cruce relinquētes, ipsi in plumis venantur: Quod magnopere nobis canendum est, si hunc panem nobis ad vitā esse volumus, nō ad interitum. Si quis autē vno verbo scire cupit vnde tota mutatio pēdeat vitæ Christi, sciat hinc totā pendere vt bene agat & mala patiatur. Nam si Christū à principio suæ natiuitatis vsq; ad vltimū spiritum cōsideres, videbis eum semper & in vita & in morte alijs benefecisse, & ab eis pro summis beneficijs summa mala esse perpessum, & in hoc verè induit formam serui. Quia proprium seruorū est, vt per eos omnia dominis cōmoda parētur, & ipsi omnia sustineāt incōmoda. Accipiamus igitur cum eo serui formā in hac vita, si formam regis cum eo volumus in futura. Petimus autem hunc panē nobis hodie dari, quia hic panis, id est Christus, petitur à nobis & hìc per gratiam & in futuro per gloriam: Ista enim petitio ad vtrunq; se extendit. Quantum ergo ad hanc vitam, dicitur, *hodie*, id est, sine aliqua dilatione, quia continuè indigemus hoc pane. Quantum autem ad vitam futuram, illud *hodie* potest dupliciter accipi, Vel in hunc sensum, quòd orans desideret eadem die dissolui ex hac vita, vt hoc pane satietur in cœlo, vel per *hodie* intelligitur æterni-
Psalm. 2. tas, sicut ibi: Ego hodie genui te. In qua æternitate illo pane beati vescuntur, Quoniam autem refici ex hoc pane anima non potest nisi munda fuerit ab omnibus peccatis. Ideò in sequenti petitione, quum dicit:

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA.] Petimus liberari à peccatis præteritis. In alia autem petitione quum dicimus: *Et ne nos inducas in tentationem.* petimus præseruari à futuris, more eius qui sit infirmus qui vbi sanatus fuit, petitā medico dari sibi medicinam aliquā vel modū viuendi vt præseruet sanitatē. Quum igitur dicimus: *Dimitte nobis debita nostra.* Debemus recogitare omnia scelera nostra, & ea deflere cum perfecta contritione, quæ perfecta nō est, nisi de quocunq; minimo peccato mortali maiorē habeamus dolorē, quàm de quacunq; aduersitate tēporali, quæ aut nobis acciderit aut accidere possit. Et firmū habeamus propositū velle potius mori quàm Deū offendere per peccatū mortale. Considera autē magnam Dei clementiam, qui vt nobis dimittat nostra debita, nihil aliud exigit nisi *VT DIMITTAMVS ET NOS DEBITORIBVS NOSTRIS.*] Et verè qui iniurias nō remittit, & non solùm nihil iniustè aduersus proximum agit, sed etiā iustitiæ metas nō transgrediens, in omnibus tamē iustitiæ rigorē exigit, nihil proximo cōdonans de eo, quod etiā iure suum est, nescio quomodo sperare possit regnū Dei: Quia certū est quod nos nō saluamur propter merita nostra, sed per solā Dei misericordiā, Ipse autē non misericordiā, nisi in eos qui misericordia vtuntur erga proximū suum, præstat. Beati igitur nos si misericordes fuerimus, quia à Deo misericordiam consequemur. Quare videtur mihi expediens, vt quum ad locū istum deuenimus, scilicet, *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris:* non solùm omnem iniuriam inimicis nostris hodie dimittamus, sed tunc etiam pro eis & pro omnibus persequentibus nos, efficacissimè Deum oremus. Restat deinde vt rogemus Deum vt præseruet nos, ne ingrati de prius remissis debitis, in alia iterum debita incidamus. Et ideo dicit:

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.] Ita scilicet vt vincamur ab ea.

SED

SED LIBERA NOS A MALO.] Id est, à dæmone, qui est author omniũ tentationum. Et ex textu Græco apertè cognoscitur, quod in hoc loco per *malũ*, non possumus aliud intelligere quã dæmonem. Vt autem efficaciter hoc petamus, debemus considerare quanta sit potẽtia huius nostri inimici, de quo dicit Iob: Non est potentia super terra quæ cõparetur ei. Rursus: Quanta sit sapientia, quia est summus inter omnes intellectus creatos. Et vltimò: Quanta sit eius malitia, & quantum sit eius odium contra nos, ita vt nihil aliud querat, neq; siriat, quã nostram æternam damnationẽ. Quum igitur imaginati fuerimus terribilẽ hanc & seuissimã bestiam nobis imminentẽ, vt nos secũ rapiat in ignem æternũ, & cognouerimus debilitatẽ virium nostrarũ, quæ nullo modo ei possunt resistere, profectò sicut parui pueri timẽtes aliquã eis minantẽ, qa nihil de viribus suis cõfidunt, subitò accurrũt ad sinũ Patris clemẽtis, vt eos defendat. Ita & nos per orationem hanc in amplexus cœlestis Patris curremus clamantes: Libera nos à malo, Libera nos ab inimicis nostris, vt liberati de manu inimicorũ nostrorũ seruiamus tibi in sanctitate & iustitia corã te omnib⁹ diebus nostris.

AMEN.] Nec Græcum, nec Latinum, sed Hebraicum est. Et quandoq; accipitur verbaliter, pro fiat, vt in fine orationis dicemus, Amen, id est, fiat nobis Deus quod à te humiliter petimus. Quãdoq; accipitur aduerbialiter, vt Christus ait: Amen amẽ dico vobis, id est, firmiter & fideliter. Vnde Augustinus ait, Amẽ, id est, verè vel fideliter.

TOta autem consideratio huius orationis reducitur ad considerationem crucis Christi & mortis nostræ: Mors enim nostra ostendit nos verè hic esse peregrinos. Et mors Christi nos Dei fecit filios, vt de terreno patre non cogitãtes, neq; de terrena patria, iure dicamus: Pater noster qui es in cœlis. Facit & mors nostra, vt nõ quæramus gloriam nostram, qui mox erimus puluis & cinis: Et mors Christi facit vt gloriam Dei desideremus, qui pro nobis crucis ignominiam nõ recusauit. Dicemus igitur: Sanctificetur nomen tuum, quasi dicamus: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Cogitantes item per mortem omnes homines citò perire optabimus in eis regnare Christum.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE IN ORAtionem dominicam expositionis, Finis.

AVREAE ET FAMILIARES EPISTOLAE VIRI OMNIVM MORTALIVM DOCTISSIMI, NOBILISSIMI, ELOQVENTISSIMIQVE DOMINI IOANnis Pici Mirandulæ & Concordiæ Comitis, libro comprehensæ vno.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI FRANcisco ex fratre nepoti, S. in eo qui est vera salus.

EPISTOL. I. Consolatoria & suasoria siue exhortatoria.

DISCEDENTI tibi à me plurimas statim ad malum oblatas occasiones quæ te perturbent, & arrepto benè viuendi proposito aduersentur, non est fili quòd admireris, sed neq; quòd doleas, aut expauescas. Quantum illud potius esset miraculum, si tibi vni inter mortales, sine sudore via pateret ad cœlum, quasi nunc primum & fallax mundus, & malus dæmon esse desineret, aut quasi tu in carne adhuc non esses, quæ concupiscit aduersus spiritum, & (nisi saluti nostræ vigiles perspexerimus) Circeis ebrios poculis in prodigiosas brutorum species illecebrosa deformat. Sed & gaudendum tibi esse affirmat Iacobus scribens: Gaudete fratres cùm in tentationes varias incideritis: nec immeritò. Quæ enim spes gloriæ, si nulla sit spes victoriæ? aut

victoriæ locus quis esse potest vbi pugna nō est? vocatur ad coronam qui prouocatur ad pugnam, atq; ad eam præsertim in qua nemo vinci potest inuitus: neq; alijs nobis vt vincamus viribus opus est, quàm vt vincere ipsi velimus. Magna Christiani felicitas, quando & in eius arbitrio posita est victoria, & omni vincentis voto, omniq; expectatione maiora futura sunt præmia. Dic quæso, fili charissime, est ne aliquid in hac vita ex his quorū libido terrenas agitat mentes, pro quo adipiscendo non multi priùs subeundi labores, multa indigna & misera toleranda sint: Benè actum secum putat mercator, si post decennem nauigationē, post mille incommoda, mille vitæ discrimina, rem sibi comparauerit paulò vberiorem. De militia sæculi nihil est quod ad te scribam, cuius miserias ipsa satis te docuit & docet experientia. In principum gratia promerenda, in æqualiū amicitijs conciliandis, in honoribus ambiendis, quæ moles molestiarum, quantum anxietatis, quantū sit sollicitudinis, ex te ego discere potius possum quàm te docere, qui meis libris meo ociolo contentus, à pueris vsq; intrà fortunam viuere didici, &(quantum possum) apud me habitans, nihil extra meipsum suspiro vel ambio: Ergo terrena hæc caduca, incerta, vilia, & cum brutis quoq; nobis communia, sudantes etiam & anhelantes vix consequemur, ad cœlestia atq; diuina quæ nec oculus vidit, neq; auris audiuit, neq; cor cogitauit, somniculosi & dormientes & propemodum inuiti à dijs trahemur, quasi sine nobis aut Deus regnare aut cœlestes illi ciues beati esse non possint.

Profectò si terrena felicitas ociosis nobis compararetur, posset aliquis laborē detrectans malle mundo seruire quàm Deo: sed si nihil minus quàm in via Dei imò longè magis in peccatorum via fatigamur (vnde illa vox damnatorum: *Lassati sumus in via iniquitatis*) non potest non extremæ esse dementiæ, ibi nolle potius laborare vbi à labore itur ad mercedem, quàm vbi à labore itur ad supplicium. Mitto quanta sit illa pax, quantaq; felicitas animi, *Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa*, quæ proculdubio voluptatibus omnibus quæ possideri vel optari possint in vita longè præponderat: Quid enim optabile in voluptatibus mundi, quæ dum quæruntur fatigant, cùm acquiruntur infatuant, cùm amittuntur excruciant: Dubitas fili impiorum mentes perpetuis curis non agitari: Verbum est Dei qui nec falli potest nec fallere. Cor impij quasi mare feruens quod quiescere non potest: nihil enim illis est tutum, nihil pacatum, omnia metum, omnia curas intentant, omnia mortem. His ne igitur inuidebimus? hos æmulabimur? & obliti propriæ dignitatis, obliti patriæ, Patrisq; cœlestis, horum nos ipsi, cùm liberi simus nati, vltrò mancipia faciemus, & vnà cum illis miserè viuentes, morientes miserius, miserrimè tandem æternis ignibus affligamur. *O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca*, quis non videat vel luce clarius hæc omnia esse ipsa veritate veriora, nec tamen facimus quæ facienda esse cognoscimus, sed hæremus adhuc, nec quicquam cœno cupientes auellere plantam.

Occurrēt tibi fili (ne dubita) in his præsertim locis in quibus habitas, innumera singulis horis impedimenta, quæ te proposito sanctè beneq; viuendi deterreant, & (nisi caueas) agant in præceps. Sed inter omnia exitialis illa est pestis, versari inter eos dies & noctes, quorū vita non solùm omni ex parte illecebra est peccati, sed tota in expugnanda virtute posita, sub imperatore diabolo, sub vexillis mortis, sub stipendijs gehennæ militat aduersus cœlum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Tu autem clama cum propheta: *Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum. Hi sunt enim quos tradidit Deus in passiones ignominiæ & in reprobū sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt, plenos omni iniquitate, plenos inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorū, insipientes, incompositos, sine affectione, sine fœdere, sine misericordia: Qui cùm iustitiam Dei quotidie videant, non intelligunt tamen: quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Tu igitur fili, noli illis placere quibus ipsa displicet virtus. Sed illud Apostoli tibi semper sit ante oculos: *Oportet Deo magis placere quàm hominibus:* & illud: *Si hominibus placerem, Christi seruus non essem.* Inuadat te sancta quædam ambitio, & dedigneris eos tibi vitæ esse magistros, qui te potius præceptore indigeant: longè enim decentius vt ipsi tecum benè viuendo homines esse incipiant, quàm vt tu velis per omissionem boni propositi cum illis turpiter obbrutescere. Tenet me (Deum testor) aliquādo extasis quasi & stupor quidam, cùm mecum

mecum incipio studia hominum, aut (vt dixerim significantiùs) meras insanias, nescio an cogitare potiùs quàm dolere? mirari an deplorare?

Magna enim profectò insania, Euangelio non credere, cuius veritatē sanguis martyrum clamat, apostolicæ resonant voces, prodigia probant, ratio cōfirmat, mundus testatur, elementa loquuntur, dæmones confitentur: Sed longè maior insania, si de Euangelij veritate non dubitas, viuere tamen quasi de eius falsitate non dubitares? Nam si illa sunt vera, difficillimū esse diuitem ingredi regnum cœlorum, quid cumulandis quotidie diuitijs inhiamus? & si illud est verū, quærendam gloriam non quæ ex hominibus, sed quæ ex Deo est, cur de iudicijs hominum semper pendemus? Deo placere nemo est qui curet, & si firma in nobis est fides, futurum aliquādo, vt Dominus dicat: *Ite maledicti in ignem æternum.* & rursus: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi.* Cur nihil minus aut timemus quàm gehennam, aut speramus quàm regnum Dei? Quid possumus aliud dicere quàm multos esse nomine Christianos, sed re paucissimos. Tu verò fili contende intrare per angustam portam, nec quid multi agant attende, sed quid agendum, ipsa tibi naturæ lex, ipsa ratio, ipse Deus ostendet. Neq; enim aut minor tua erit gloria, si felix eris cum paucis, aut leuior pœna, si miser eris cum multis.

Erunt autem duo præcipuè præsentissima tibi remedia aduersus mundum & satanam, quibus quasi duabus alis de lachrymarum valle tolleris in altum: Eleemosyna scilicet, atq; oratio. Quid enim possumus sine auxilio Dei? aut quomodo ille auxiliabitur non inuocatus? Sed & inuocantem te certè non audiet, qui inuocantem priùs pauperem non exaudisti. Neq; enim decet vt te Deus hominem non contemnat: qui prius homo hominem contempsisti. Scriptum est, *in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis*, & alibi: *Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur.* Cùm autem te ad orationem inuito, non ad eam inuito quæ in multiloquio est, sed quæ in secreto mentis recessu, in penetralibus animi, ipso affectu, loquitur Deo: & in lucidissima contemplationis tenebra mentem Patri non præsentat modò, sed vnit ineffabilibus quibusdam modis, quos soli norunt experti: nec curo quàm longa sit oratio tua, sed quàm efficax, quàm sit ardens, interrupta potius suspirijs, quàm perpetua quadam serie dictionum, numeroq; diffusa: Si tua tibi salus est cordi, si tutus à diaboli laqueis, à mundi procellis, ab inimicorum insidijs, si Deo gratus, si felix tandem esse desideras, fac nulla prætereat dies, qua vel semel Deum tuum per orationem non adeas, & prostratus ante eum humili piæ mentis affectu illud nō de summis labris, sed de imis visceribus clames cum propheta: *Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris, sed secundum misericordiam tuam memento mei propter bonitatem tuam Domine.* Suggeret tibi cùm spiritus qui interpellat pro nobis, tùm ipsa necessitas singulis horis, quid petas à Deo tuo, suggeret & sacra lectio, quam vt omissis iam fabulis nugisq; poëtarum semper habeas in manibus etiam atq; etiam rogo. Nihil Deo gratius, nihil tibi vtilius facere potes, quàm si nō cessaueris literas sacras *Nocturna versare manu, versare diurna.* Latet enim in illis cœlestis vis quædā, viua & efficax, quæ legentis animum (si modò illas purè humiliterq; tractauerit) in diuinum amorem mirabili quadam potestate transformat.

Sed epistolæ iam fines excessi, trahente me ipsa materia & mira quadam charitate, qua tecū semper tùm ex ea præsertim hora sum prosequutus, qua sanctissimi tui propositi factus sum certior. Illud postremò te admonitū velim (de quo hîc etiā cum mecum eras, tecū sæpè locutus sum) vt duo hæc nunquam obliuiscaris, & Filium Dei pro te esse mortuū, & te quoq; etiamsi diu vixeris, breui esse moriturū. His quasi geminis stimulis, altero quidē timoris, amoris altero, vrge equum tuum per breue stadiū momentaneæ vitæ ad præmia felicitatis æternæ, quando nullum alium finem præfinire nobis aut debemus aut possumus, quàm vt perpetua vtriusq; hominis pace, infinito bono fine fine fruamur. Vale, & Deum time. Ferrariæ, 15. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI *Francisco Pico nepoti, S.*

FElix es fili quando non solùm id tibi tribuit Deus vt benè viuas, sed vt benè viuens, à malis tamen ob id maximè, quia benè viuis, interim malè audias: æqua

enim laus à laudatis laudari,& improbari ab improbis. Sed non propterea te fœlicem appello,quia hæc tibi calumnia gloriosa est,sed quia Dominus Iesus qui verax,imò ipsa veritas est, futuram affirmat mercedem nostram copiosam in cœlis cùm maledixerint nobis homines, & dixerint omne malum aduersus nos, mentientes propter eum. Apostolica,si nescis,hæc dignitas est,dignum haberi qui pro Euangelico nomine ab impijs infameris. Quando Apostolos legimus apud Lucam gaudentes à conspectu abijsse concilij, quia digni habiti essent, quibus pro nomine Iesu contumelia irrogaretur: Gaudeamus igitur & nos si tanta apud Deum gloria digni sumus,vt eius gloria in ignominia nostra manifestetur. Et si quid à mundo durum patimur ac molestum, dulcissima illa Domini vox nos consoletur: *Si vos mundus odio habet, scitote, quia priorem me vobis odio habuit.* Si mundus illum odio habuit per quem factus est mundus,nos vilissimi homunciones,& si flagitia nostra pensitemus,dignissimi omnibus vsque adeò probris, si quis detrahat, si quis maledicat, ægrè feremus, vt ne ille maledicat, malè agere ipsi incipiamus: Excipiamus hæc potius alacres maledicta, & si non ea felicitas nostra est, vt pro virtute,pro veritate,quemadmodum olim heroës nostri, verbera, vincula, carceres, gladios, sustineamus: satis nobiscum benè actum putemus, si vel conuitia hominum improborum,detractiones,odia,patiamur: ne omni nobis merendi occasione sublata, præmij etiam spes reliqua nulla sit. Si benè viuentem te homines laudent, porrò virtus hæc tua quatenus quidem virtus est,similem te Christo facit, sed quatenus laudata est, facit dissimilem: qui præmium suæ virtutis ab hominibus mortem crucis accepit, *propter quod & Deus*, vt inquit Apostolus, *exaltauit eum,& dedit illi nomen quod est super omne nomen.* Optabilius igitur crucifigi à mundo vt exalteris à Deo, quàm exaltari à mundo,vt iudiceris à Deo. Ille enim crucifigit ad vitam,hic exaltat ad gloriam: ille exaltat ad casum,hic iudicat ad gehennam.

Denique si tibi mundus applaudit, fieri vix potest, vt virtus quæ tota sursum erecta solum Deum debet habere cui placeat, plaudenti se paulisper hominum gratiæ non inclinet, & si de sua etiam integritate non perdit, perdit tamen non de præmio, quod cùm in terris incipit persolui, vbi omnia sunt exigua, nunus erit in cœlo vbi omnia sunt immensa. Felices contumeliæ quæ nos tutos reddunt, ne aut iustitiæ flos pestifero inanis gloriæ flatu marcescat, aut popularis tamusculi vano authoramento æternitatis stipendia nobis imminuantur. Amplectamur fili has contumelias, & de sola ignominia crucis Domini fideles serui sanctissima ambitione superbiamus. *Prædicamus*, inquit Paulus, *Christum crucifixum; Hebræis quidem scandalum, Gentibus stultitiam, nobis autem Dei virtutem & sapientiam. Sapientia ista mundi stultitia est apud Deum, & stultitia Christi illa est quæ sapientiam vincit mundi, per quam placuit Deo saluos facere credentes:* si insanos eos esse non dubitas, qui virtuti detrahunt tuæ, & Christianam vitam, hoc est, sapientiam insaniam vocant, cogita quanta tua esset insania,de insanorum iudicio à rectæ vitæ instituto dimoueri, cùm error omnis emendatione tollendus, non imitatione augendus sit: Hinniant illi, baubentur, allatrent,tu cœptum perge iter intrepidus, & de illorum nequitia atque miseria (quantùm ipse debeas Deo perpende) qui sedentem in vmbra mortis illuminauit, & de illorum cœtu translatum, qui in densissimis tenebris deuij huc illuc sine duce bacchantur, filijs lucis associauit. Sonet vox illa Domini suauissima in auribus tuis semper, *sine mortuos sepelire mortuos suos, tu me sequere.* Mortui enim sunt, qui Deo non viuunt, & in hoc temporariæ mortis spacio, laboriosissimè sibi æternam mortem acquirunt. A quibus si petas quò tendant,quò sua studia, opera,curas,referant,quem denique finem sibi præstituerint, in cuius adeptione felices futuri sint: aut nihil omnino habebunt quod respondeant, aut pugnantia secum controuersaque sibi ipsis verba,velut phanaticorum deliramenta loquentur. Neque enim sciunt ipsimet quid agant, sed more eorum qui fluminibus innatant, malè importatæ consuetudinis vi, quasi torrentis impetu feruntur, & hinc cæcante eos nequitia, vnde ad malum Satana extimulante ruunt præcipites in omne facinus cæci duces cæcorum, donec improuisa eos occupet mors,& dicatur eis: *Amice, hac nocte repetent animam tuam à te: hac autem quæ parasti cuius erunt?* Tunc his inuident quos despexerunt,laudant quos deriserunt, & imitari eos vellent cùm non possunt, quos dum poterant sequi, persequi maluerunt.

Obde

Obde igitur, fili chariſſime, auribus ceras, & quicquid dixerint, quicquid ſenſerint homines de te pro nihilo habens, ſolum Iudicium Dei ſpecta, qui reddet vnicuiq; ſecundùm opera ſua, in reuelatione ſua de cœlo cum angelis virtutis ſuæ, in flamma ignis faciens vindictam in eos qui non nouerunt Deum, nec paruerunt Euangelio eius. *Qui pœnas*(vt ait Apoſtolus)*dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius, cùm venerit glorificari in ſanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.* Scriptum eſt: *Nolite timere qui corpus poſſunt occidere, ſed qui animam poteſt mittere in gehennam.* Quantò minus hi tibi timendi ſunt, qui nec corpori tuo poſſunt nocere, nec animæ, qui ſi nunc tibi detrahunt ex ratione viuendi, nihil detraheut minus ſi relicta virtute vitijs obruaris, non quia illis vitium diſplicet, ſed quia detrahendi vitium illis ſemper placet. Fuge ſi tua ſalus tibi eſt cordi, fuge quantum potes eorum conſuetudinem, & ad teipſum rediens, ſæpe in abſcondito ora clementiſſimum Patrem clamans cum Propheta: *Ad te Domine leuaui animam meam: Deus meus in te confido, non erubeſcam, etiam ſi irrideant me inimici mei: Etenim vniuerſi qui ſperant in te non confundentur: confundantur iniqua agentes ſuperuacué. Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me: dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus ſaluator meus, & in te ſperabo tota die.* Fac item cogites ſemper inſtantem mortem, & punctum ſcilicet eſſe quod viuimus, & adhuc puncto minus: tùm quàm ſit malus antiquus hoſtis, qui nobis regna mundi promittit, vt nobis regna cœlorum eripiat: quàm falſæ voluptates, quæ ideò nos amplectuntur vt ſtrangulent: quàm doloſi honores, qui nos ſublimant, vt deinde præcipitent: quàm letales diuitiæ, quæ quantò nos magis paſcunt, tantò magis venenant: quàm breue, incertum, vmbratile, falſum, imaginarium eſt omne illud, quod hæc omnia ſimul etiam ſi ex voto affluant nobis, præſtare poſſunt: quàm magna his, & promiſſa, & parata ſunt, qui contemptis præſentibus illam ſuſpirant patriam, cuius rex Diuinitas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas: His atq; ſimilibus cogitationibus animum occupa, quæ ſuſcitent dormientem, tepeſcentem accendant, vacillantem confirment, & tendenti ad cœlum diuini amoris alas exhibeant, vt cùm ad nos veneris, quod magno omnes deſiderio expectamus, non ſolùm quem volumus, ſed & qualem volumus te videamus. Vale, & Deum ama, quem timere olim cœpiſti. Bigus te ſalutat. Ferrariæ. 2. Iulij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA IOANNI *Franciſco nepoti, S. P.*

GRatiſſimæ mihi fuerunt literæ tuæ, non ob id modò quòd iampridem de te nihil audieram, ſed & quòd ea mihi ſignificabant, quibus ſum mirificè delectatus, quando eadem & tibi ſunt grata, & Deo gratiſſima eſſe non dubito. Tu quoque nihil dubites, ſi modò qua cœpiſti via perrexeris, mercedem tuam copioſam in cœlis eſſe futuram. Ego nondum ſatis habeo exploratum eundum Romam mihi ſit nec ne. Et quantum equidem aſſequi poſſum coniectura, futurum potius credo, vt illuc mihi eundum ſit, cauſam noſti. Hoc vbi certum habuero, ſtatim te certiorem reddam, ne ſi huc fortè veneris (quod alioquin ego ſummopere vellem) aut me hic non inuenias, aut ſtatim deſcendente me in patriam tibi ſit redeundum. Interim domi eſſe poteris, niſi tu quidem aliter ſentias.

Sed & illud memineris habere te vxorem cui non aliter corpus tuum quàm Deo ipſam animam debes. Eſt illius deſiderio aliqua ex parte ſatisfaciendum, cogitandumq; tibi eſt, quid illa ex habitu corporis, ex ætate, aut apperat, aut appetere poſſit, quid ex pudore, ex virtute, non petat? Cur enim pudeat hæc ſcribere, quæ & Paulus ſcribit Apoſtolus? Nulla eſt ferè res in qua te magis ſuſpicer errare poſſe. Et quidem, falluntur noſtri homines plurimum, qui obligatas quidem addictasq; ſibi vxores putant ſuas, ſe vxoribus nihil, ſed poſſe de ſe, quicquid illi cenſuerint, pro arbitrio ſtatuere. Deniq; tuus totus eſſe nō potes, qui ſemel nuptiarum legibus te ſubijciens vxoris eſſe voluiſti, potes nihilominus totus eſſe Dei, quem & tibi promereris, dum vt legi eius obtemperes, tibiipſi etiā in his quæ ſunt Dei minus obtemperas. Sed de his aliàs tecum coràm etiam ſum locutus. Ego vt primùm aër vernauerit, hoc eſt, inter primos quadrageſimæ dies, cùm me ſcilicet, ex his Græcorum librorū faſcibus extricauero,

statim Ferrariam veniam. Interim sacris literis insta, præcipueq; euangelicæ lectioni, quæ animum identidem ad Deum adducat, quem inde abducere & mundus & dæmon, ille illecebris, hic fallacijs, dies noctesq; non cessant. Vale animæ dimidiũ mea, & Deum ora pro me. Cùm primum de mea Romam versus profectione aliquid statuero, te certiorem teddam. Floren. 27. Nouembris. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Philippo Beroaldo, S.

ACcepi abs te, doctissime Beroalde, & epistolã cùm amabilem, tùm eruditam, & versus plurimos ipsam etiam dubio procul antiquitatem prouocantes, gratissimũ id mihi munus fuit. Quare per re bono in negotio, bonas horas sum ociatus, & voluptari nulla In te vel iocundius poteram vel honestius. Agam verò hominem oppido quàm ingratum si tua quæ sunt optima, remunerari meis vellem quæ sunt pessima, & Catullianis salibus Suffeni venena permutare. Sum enim in poëmatis illo nihilo melior, nisi hoc præstem, quòd me Suffenum esse agnosco, & quid manticæ in tergo sit video. Tu tamen hoc flagiras, vt scilicet de nostris ad te aliquid scriptionibus dedam, atq; ita flagitas, vt quasi postules, videarisq; repulsam æquo animo non laturus. Quare tibi vel cum dispendio si qua est apud te de me existimatio satisfaciendum: habeas igitur duas epistolas, alteram ad Laurentium Medicem, alteram ad Hermolaum de genere dicendi philosophorum. Quibus & versiculos quosdam addidi, qui per hos dies etiam agenti alia mihi exciderunt. Tu hæc ita leges, vt memineris in humaniotibus his studijs me tumultuaria cura, & subcisiuis esse temporibus, vt qui philosophis operã primariam, & vt dicitut, feriosas addiderim lucernas. Apud quos vrid profecerim quod tu apud thetores & poëtas, quos inter (loquot ex animo) non video cut tibi primas, lure non vendices. Politianus tuus est, totus amat te, vt qui maximé. De me pollicere tibi nihil non potes quod ego possim. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Laurentio Medici, S. P. D.

LEgi Lautenti Medices Rhythmos tuos, quos tibi vernaculæ Musæ per ætatem teneram suggesserunt, agnoui Musarum & Gratiarum legitimam fœturam, ætatis teneræ opus non agnoui. Quis enim in tuis Rhythmis & numerosa versuum iunctura saltrantes ad numerũ gratias nõ persenserit? Quis In canoro dicendi genere & modulatò canentes Musas non audiat? Quis in lepôre nõ affectato, hilari argutia mellitis salibus, aptis illecebris, miro candore, in prudenri dispositione, in grauissimis sensibus ex penetralibus philosophiæ erutis, adolescentem hominẽ quis agnoscat? Scio profectò me nõ esse in hoc albo, nec eũ qui huc ascendam, id est, ad iudicium rerum. Sed vellem dici posse extra suspicionem adulationis, quod de illis sentio: dicerẽ profectò non esse veterum scriptorum, quem In hoc genere dicendi longo interuallo nõ antecesseris. Quod ne putes dictum ad gratiam afferam tibi huiusce sensus rationes meas: Sunt apud vos duo præcipuè celebrati poëtæ Florentinæ linguę, Franciscus Petrarcha, & Dantes Aligerius, de quibus illud in vniuersum sim præfatus, esse ex eruditis, qui res in Francisco, verba in Dante desiderent. In te qui mentem habeat & aures neutrum desideraturum, in quo non sit videre, an res oratione, an verba sententijs magis illustrentur. Sed expendamus velut in librili particulatim vniuscuiusq; merita.

Franciscus qnidem si reuiuiscat quod attinet ad sensus, quis dubitat vltrò herbam tibi daturũ, adeò tu & acutus semper grauis & subtilis, ille verò de medio plurimùm arripiens sententias colorat verbis, & quæ sunt gregaria, egregia facit genere dicendi, in quo videamus quid tibi ille, quid tu illi præstes, in quibusdam dulcior appareris: Sed mihi illius dulcedo, vt Ita dixerim, dulciter acida & suauiter austera. Ille fusus & æquabiliter deliniens, tu maiestate & quadam viuaci luce orationis animos perstringens: In illo ambitiosa & nimia, in te neglecta potius quàm affectata diligentia: Ille tener & mollis, tu masculus & torosus: Ille volubilis & canorus, tu pressus, plenus, firmus & modulatus: Ille fortè lepidior, tu certè amplior & erectior: Ille fucacior, sed tu neruosior: In illo est quod amputes, in te nihil redundans & nihil curtũ. Sed fortè

audacu-

audaculus qui tollendum aliquid de illo dixerim: Ita est certè, ita multis videtur quorum iudicio confido. Nam meo nihil cùm sæpè sit videre peccantem illum, quod Asiatici peccabant, id est, infercientem verba quasi rimas expleat, adhibentemq; voces plenas & concinnas, non vt exornent, sed vt substineant quasi tibicines carmen ne claudicet. In te omnia verba non minus in te necessaria quàm in ornatu grata, ita vt qui ex te demat, mutilet, qui ex illo tondat & repurget. Quod & si demus (quod nunquàm dabo) lepidiora esse quæ ille scripsit & comptiora tuis, facilè id fuit præstare hominem cui non esset cum ipsis sensibus labor & pugna. At tuæ illæ acres, subtiles, & (vt vno dixerim verbo) Laurētianæ sententiæ vix dici potest, vt calamistros respuāt, & istos fucos non libenter admittant, quas ille tractandas si habuisset, quem mollem legimus, nitidum, & iucundum, legeremus quidem spinosum, squallidum & ingratum, cùm sit videre illum, quoties aliquid tale aggreditur acutum, implicitum, vel nodosum, tàm stylo cadere quàm sensu surgit. Cùm verò illam suam verborū ostentat supellectilem, sua vnguenta, cincinnos, & flores, admoneret sæpè si adesset Castritius, quod admonuit in Graccho, ne falleremur rotundato sono, & versuum cursu: Sed inspiceremus quidnam subesset, quæ sedes, quod firmamentum, quis fundus verbis. Quod si facias, illic videas Epicurei quandoq; vacuum, ita aut nullum subesse sensum, aut frigidum & leuem. Qua parte quamuis est maxima, etiam illi si non præstes, non video omnino cur præstet ille tibi dicendi gratia. Cùm & verba apud te esse non possint illustriora, & collocatio illorum ita sit apta, vt nec cohærere melius, ne fluere rotundiùs, nec cadere numerosiùs vllo modo possint.

Sed iam Dantem tecum pensiculemus, de quo fortasse plures controuersiam sint facturi: sunt enim multi, qui in scriptorum collatione non tàm expendant merita, quàm annos numerent, iubensq; alios vt priscos legant cum reuerentia, coætaneos ipsi legere non possunt sine inuidia. Primas certè, quod ad stylum spectat denegatūrum tibi neminem puto, ita est Dantes nonnunquam horridus, asper, & strigosus, vt multùm rudis & impolitus, hoc eius etiam aurarij fatentur: Sed in ætatem & seculum illud (id quod sit ita) culpam reijciunt, omnino tu oratione cultior, & non ille grādior. Vt sensibus, inquient, grandior & sublimior. Quæso quid mirum in philosophica re illum philosophari ipsa natura, ad hoc cogente, atq; vltrò suppeditante sententia. Si de Deo, de anima, beatis agitur, affert quæ Thomas, quæ Augustinus de his scripserūt, & fuit ille in his tractandis meditandisq; tàm frequens quàm assiduus, tū in obeundis maximis negotijs publicis & priuatis. Non fuit tàm præclarè in Dante hoc fecisse, quàm non fecisse turpe fuerat. At fuit dubio procul summi ingenij opus, quod ipse prætitas philosophica facere quæ sunt amatoria, & quæ sunt sua seueritate austerula, superinducta Venere facetè amabilia. Ita in tuis versibus amantium lusibus philosophorum seria sunt admixta, vt & illa hinc dignitatē, & hæc illinc hilaritatem gratiamq; lucrifecerint, vt ambo hac copula, & retinuerint, quod erat proprium, & mutuò se sibi ita participauerint, vt habeant vtraq; singulatim quæ priùs erant simul amborum. Sed non est hoc tàm admirandum, quàm illud quod me maximè mouit, ita hæc à te inuecta vt non inuecta, sed de materiæ ipsius, de qua agis, eruta gremio, & ex illa ipsa, vt ita dixerim, te irrigante solum efflorescere videantur vt appareant natiuā, non aduentitia: necessaria, non comparata: genuina omnino, non insititia, hoc est, quod admirari satis non possum, quo mihi videris Dantem exuperasse. Nam & si ille sublimis volat, materiæ alis attollitur, vt repugnante illa, & deorsum trahente tolleris in altum alis ingenij, atq; ita tolleris vt à materia non discedas, sed illam tecum simul attollas, tantum de ipsa tu quantum de Dante ipsa fuit benè merita.

Iam videre licet quid te inter Franciscumq; & Dantem intersit, de quibus hoc addiderim: Franciscum quandoq; non respondere pollicitis, habentem quod allectet in prima specie, sed vlteriùs non satisfaciat. Dantem habere quod in occursu quandoq; offendit, sed iuuet magis intima peruadentem. Tua nō minus habent in recessu quod detineat, quàm habeat in prima fronte quod capiat. Adde quòd illi suas poëses in secessibus, in vmbra, in summa studiorum tranquillitate: tu tuas inter tumultus, curiæ strepitus, fori clamores, maximas curas, turbulentissimas tempestates, occupatissimus cecinisti. Illis erant Musæ, ordinarium negotium & principale, tibi ludus & à curis quædā relaxatio: Illis summa defatigatio, tibi defatigato ocium. Deniq; eò animum

mum remittens pertigisti, quo illi omnes animi neruos contendentes fortasse non pertigerunt.

Sed quid dicam de mea paraphrasi? meam enim cur non appellem? vel huius quæ mea est appellationis iure. Demum cur non meam, quam & si venerot vt tuam, amo tamen vt meam. Admiror profectò illam, & te in illa, ex qua conijcio quantum ego aberam à vera laude tuorum versuum, in quibus quæ erant maxima, quæq; maximè illustria, quibus sum noctuinis oculis non introspexeram, vidi deinde per te reuelata, qui id solus & poteras & debebas, debebas tibi & nobis, ne multa & te gloria, & nos voluptate fraudares. Lego (Deum testor) maximè Laurenti eam, non tam ad delectationem, quàm ad doctrinam. Quot enim ibi ex Aristotele, auditu scilicet physico, ex libris de anima, de moribus, de cœlo, ex problematis, quot ex Platonis Prothagora, ex Repub. ex legibus, ex symposio: quæ omnia, quanquam aliàs apud illos legi, lego tamen apud te vt noua, vt meliora & in nescio quam à te faciem transformata, vt tua videantur esse & nō illorum, & legens discere mihi aliquid videar. Quod maximo est indicio hæc te sapere non tàm ex commentario quàm ex teipso. Solent enim plurimi maiore in literis σοφίᾳ quàm opera, cùm quid scripturi sunt, philosophos habere velut pragmaticos, eis dogmata quædam suggerentes quæ ingerāt suis libellis, vt videantur philosophi. Sed facilè hos deprehendas. Nam videas illa, nec rectè disposita, nec cohærentia, & ab ipsis non explicata, sed implicata. Atq; homines alioquin eloquentes in illis dicendis apparent infantissimi. At te quis non videat ea non tenere precario, sed vt in quæ ius habeas & potestatem pro arbitrio versare, agere & tractare: hæc tu (proh felix ingenium) in æstu Reip. in actuosa vita es assecutus, quæ nos philosophorum non discipuli, sed inquilini in vmbratili vita & sellularia sequimur potius quàm consequamur.

Sed quid dicam de paraphraseos tuæ suauissimo stylo, is mihi videtur penitùs qui Cæsaris in Romana lingua: Est enim oratio non manu facta, non bracteata, non tota, sed suo ingenio erectà, candida, & quadrata: nec temerè excurrens, sed pedem seruans: nec luxurians, nec ieiuna, nec lasciuiens, nec ingrata, dulciter grauis, grauiter amabilis, verba electa & non captata, illustria non fucata, necessaria non quæsita, non explicātia rem, sed ipsis oculis subijcientia. Prætereo quàm tuæ personæ semper memineris, quàm sint vbiq; tuæ illius prudentiæ inspersa passim semina, atque vestigia: hæc ego & cum multis, & alius quisquā longè potiora. Sed duo præcipua præter hæc vidi, quæ videant fortè non multi quanquàm oculatiores. Primum est illud, vt illa suas diuitias dissimulet, vt inuidiam fugiat, flores in sinu habeat, non ostentet, non exurgat in plantas, sed subsidat in genua vt minor appareat: Alterum quid sit non video, neq; enim tàm solers, sed video esse nescio quid, vt dicam signatissimè, Laurentianum. Quòd si quis videat Laurentij dotes, ingenium, præstantiam, Laurentium totum videat graphicè effigiatum. Sed hæc nimis fortasse multa quæ dixi, etiam inuitus ipsa me transuersum, vt dicunt, trahente in verba animi sententia. Illud non prætereo inhortari te quantum possum opere maximo vt aliquod quandoque à moderanda Republica ociolum suffuratus absoluendæ paraphrasi impartiaris: tibi quidem & linguæ patriæ ad honorem, ciuibus tuis & nobis omnibus futuræ ad vsum & voluptatem. Florentiæ idibus Iulijs. 1484.

IOANNES PICVS MIRANDVLANVS HERmolao Barbaro suo, S.

EGo quidem, mi Hermolae, nec possum aut tacere quæ de te sentio, aut non sentire ea quæ de illo debeatur, in quo omnia veluti singula summa reperiantur. Sed vtinam esset is meæ mentis captus, vt pro meritis tuis de te sentirem, vtinam ea dicendi vis, vt exprimere aliquando possem quod semper sentio: Scio quæ de te concepi infinitum subsidere infra fastigia doctrinæ tuæ. Scias & tu quæcunque loquimur longè esse minora ijs quæ cōcipimus, tam deesse scias animo verba, quàm rebus animus deest: & tamen ita me audere credis, vt sperem posse imitari, tua, quorū nec magnitudinem æstimare possum. Admirari te possunt omnes, imitari tàm pauci possunt, quàm nemo reprehēdere. Et vtinā ea mihi felicitas vt quæ scribam, Hermolaum meū aliqua

aliqua ex parte imaginetur. Ipse enim vt taceam cætera, stylus tuus cui tu adeò parùm faues, mirum quantum me afficit, quantum me delectat, ita est doctus, grauis, cōpositus, eruditus, excussus, ingeniosus. In quo nihil expositum, nihil sit triuiale, seu verba seu sententias spectes. Legimus sæpè ego & noster Politianus quascunq; habemus tuas, aut ad alios, aut ad nos epistolas, ita semper prioribus certant sequentia, & nouæ fertiliter inter legendum efflorescunt Gratiæ, vt perpetua quadam acclamatione interspirandi locum non habeamus. Sed mirum dictum quàm persuadeas, & legentis animum quocunq; velis impellas. Expertus sum ego cùm semper aliàs tùm hac proxima tua ad me epistola, in qua dum Barbaros hos philosophos insectaris, quos dicis haberi vulgò sordidos, rudes, incultos, quos nec vixisse viuentes, ne dum extincti viuant: Et si nunc viuant, viuere in pœnam & contumeliam. Ita porrò sum commotus, ita me puduit, piguitq; studiorum meorum, iam enim sexennium apud illos versor, vt non minus me fecisse velim, quàm in tàm nihil facienda re tàm laboriosè contendisse, perdiderim, ego inquam, apud Thomam, Ioannem Scotum, apud Albertum, apud Auerroëm meliores annos, tantas vigilias, quibus potuerim in bonis literis fortasse nonnihil esse. Cogitabam mecum vt me consolarer, si qui ex illis nunc reuiuiscant, habituri ne quicquam sint, quo suam causam argumentosi alioquin homines, ratione aliqua tueantur: demum succurrit ex ipsis quempiam paulò facundiorem suam barbariem quàm poterit minimè barbarè, hunc in modum fortasse defensurum.

Viximus celebres, ô Hermolae, & posthac viuemus non in scholis grammaticorū & pædagogijs, sed in philosophorum coronis, in conuentibus sapientum, vbi non de matre Andromaches, non de Niobes filijs, atq; id genus leuibus nugis, sed de humanarum diuinarumq; rerum rationibus agitur & disputatur. In quibus meditandis, inquirendis & enodandis ita subtiles, acuti, acresq; fuimus, vt anxij quandoq; nimium & morosi fuisse fortè videamur, si modò esse morosus quisquam aut curiosus nimio plus in indaganda veritate potest, atq; in his quidem si quis nos arguat hebetudinis & tarditatis, age amabo quicunq; is est pedem conferat, experiretur habuisse barbaros non lingua, sed in pectore Mercurium, non defuisse illis sapientiam, si defuit eloquentia, quam cum sapientia non coniunxisse, tantùm fortasse abest à culpa, vt coniunxisse sit nephas. Quis enim cincinnos, quis fucum in proba virgine non damnet & detestetur? Tanta est inter oratoris munus & philosophi pugnantia vt pugnare magis inuicem non possint. Nam quid aliud rhetoris officium quàm mentiri, decipere, circumuenire, præstigiari? Est enim vestrûm, vt dicitis, posse pro arbitrio in candida nigrum vertere, in nigra candidum, posse quæcunque vultis tollere, abijcere, amplificare, extenuare, dicendo demum res ipsas magicis quasi (quòd vos iactatis) viribus eloquentiæ in quam libuerit faciem habitumq; transformare, vt non qualia sunt suopte ingenio, sed qualia volueritis, non fiant quidem, sed cùm non sint, esse tamen audientibus appareant: hoc totum est nequicquam aliud quàm merum mendacium, mera impostura, metum præstigium? Cùm à natura rei semper vel agendo excedat, vel minuendo deficiat, & fallacem verborum concentum, veluti laruas & simulachra prætendens auditorum mentes blandiendo ludificet. Erit ne huic cum philosopho affinitas, cuius studium omne in cognoscenda & demonstranda cæteris veritate versatur. Adde quòd nobis nulla erit fides, lautitias vocum & veneres affectantibus, quasi rebus parùm fidentes, nec verò nixi trahere in sententiam his lenocinijs homines quæramus.

Est ob hanc causam legere res sacras rusticè potiùs quàm eleganter scriptas, quòd nihil sit magis dedecens & noxiū in omni materia in qua de vero cognoscēdo agitur, quàm vniuersum istud dicendi genus elaboratum. Hoc forensium est quæstionum, non naturalium atq; cœlestium. Non est eorū qui in Academia, sed qui in Republica illa versantur, in qua quæ fiunt, quæq; dicuntur populari trutina examinantur, apud quam flores fructibus longè præponderant. Nónne scis illud: Non omnia omnibus pari filo conueniunt? Est elegans res (fatemur hoc) facundia plena illecebræ & voluptatis, sed in philosopho nec decora nec grata. Quis mollem incessum, argutas manus, ludibundos oculos in histrione & saltatore non probet? In ciue, in philosopho, quis non improbet, arguat, abominetur? Si puellam viderimus moribus lepidā, atq; dicaculā, laudabimus, exosculabimur: hæc in matrona damnabimus & persequemur.

quemur: Nō ergo nos, sed illi inepti qui ad pedes Vestæ agant bacchanalia, qui grauitatem philosophicarum rerū & castitatem ludicris veluti & calamistris dehonestent, profectò quod Synesius de adolescēte, de oratione dici commodè potest, comatam orationem semper cinædam. Quare nos nostram malumus capillis hirtam, globosam, in expeditam, quàm cum impuritatis vel nota, vel suspicione bellè comaram.

Et vt nihil sint reliqua, hoc est verissimum, nihil esse dluetsum magis ab instituto philosophi quacunq; in te, quàm quòd luxum, aut fastum aliqua ex parte sapit. Sicionios calceos habiles aptosq; ad pedem dicebat Socrates, sed Socrati non conuenire omnino: non eadem ratio ciuilis habitus & philosophici, sicuti neq; mensæ neq; sermonis. Vtitur his philosophus dntaxat ad necessitatē, vtitur ciuilis homo etiam ad gratiam. Quam & hic si neglexerit non ciuilis, & ille si affectauerit, non erit philosophus. Si posset Pythagoras viuere sine cibo, holeribus etiam parceret: Si sua sensa aspectu, aut demum minore quàm sermonis opera explicare, omnino nō loqueretur: tantum abest, vt linguam poliat & exornet: Quod vel ob id cauendum nobis ne illectus cute medicata lector demoretur ad eam, ad medullam & sanguinem non peruadat, quem subesse sæpè cerusato ori infectum vidimus. Vidimus, inquam, in hisce omnibus, quibus propterea in vsu venit, cùm nihil sit intus non inane & vanum, detinere lectorem in prima facie modulatu vario, atq; concentu. Quod si fecerit philosophus, clamabit Musonius, non philosophū loqui, sed tibicinem canere. Non ergo nobis vitio detut id non fecisse, quod fecisse vitium erat. Quærimus nos quidnam scribamus, non quærimus quomodo, imò quomodo quærimus, vt scilicet, sine pompa & flore vllo orationis, quam noluimus vt delectabilis, venusta & faceta sit, sed vt vtilis, grauis, & reuerenda, vt maiestatē potius ex horrore, quàm gratiam ex mollitudine consequatur: non expectamus theatri plausum, quòd aures demulserit æquabilis clausula vel numerosa, quòd hoc sit falsum, illud sit lepidum: sed expectamus paucorum potius præ admiratione silentium, introspicientium penitiùs aliquid, aut de naturæ adytis erutum, aut de cœli aula ad homines adductum: tum vel aliquid ita argutum vt defendendi, ita defensum vt arguendi non sit locus.

Admirentur præterea nos sagaces in inquirendo, circumspectos in explorando, subtiles in contemplando, in iudicando graues, implicitos in vinciendo, faciles in enodando. Admirentur in nobis breuitatem styli, fœtam rerum multarum atque magnarum, sub expositis verbis remotissimas sententias plenas quæstionum, plenas solutionum. Quàm apti sumus, quàm benè instructi, ambiguitates tollere, scrupos diluere, inuoluta euoluere, flexanimis syllogismis & infirmare falsa, & vera confirmare. His titulis, ô Hermolae, vindicauimus huc vsq; & vindicaturos post hac ab obliuione memoriam nostram non dubitamus, quòd si vulgo, vt dicis, habemur sordidi, rudes, inculti, hoc nobis ad gloriam est, non ad contumeliam, vulgo non scripsimus, sed tibi, & tui similibus. Nec aliter quàm prisci suis ænigmatis & fabularum inuolucris arcebant idiotas homines à mysterijs, & nos consueuimus absterrere illos à nostris dapibus, quas non polluere non possent, amariori paulum cortice verborum. Solent & qui thesauros occultare volunt, si non datur seponere, quisquilijs integere vel ruderibus, vt prætereuntes non deprehendant nisi quos ipsi dignos eo munere iudicauerint. Simile philosophorum studium celare res suas populum, à quo cùm non probati modò, sed nec intelligi illos deceat, nō potest non dedecere habere aliquid quæ ipsi scribunt, theatrale, plausibile, populare, quod demum multitudinis iudicio accommodare se videatur.

Sed vis effingam ideam sermonis nostri. Ea est ipsissima quæ Silenorum nostri Alcibiadis, erant enim horum simulachra hispido ore, retro, & aspernabili, sed intus plena gemmarum, supellectilis raræ & preciosæ. Ita extrinsecus si aspexeris, fetam videas, si introspexeris, numen cognosces. At, inquies, non ferunt aures, nunc asperam, nunc hiuleam, semper inconsonā texturam. Non ferunt barbara nomina ipso etiam penè timenda sono: ô delicate cùm accedis choraulas & citharœdos pone te in auribus, cùm verò philosophos auoca à sensibus, redeas ad teipsum in animi penetralia mentisq; secessus, assume illas Thianei aures, quibus cum omnino non erat in corpore nōn terrestrem Marsiam, sed Apollinem cœlestem diuina cithara vniuersi melos ineffabilibus temperātem modis, exaudiebat: his auribus philosophorum verba

si deli-

ſi delibaueris, mellea tibi ad Neſtoris inuidiam eſſe videbuntur. Sed hæc ſinamus nimio plus aſſurgentia. Profectò faſtidiote in philoſopho ſubtiliſſimè diſpntante minus concinnam eloqutionem, non tàm delicati ſtomachi eſt quàm inſolentis. Neq; eſt aliter, ac ſi quem in Socrate de moribus docēte offendat, aut laxus calceus, aut toga diſſidens, & ſectum prauè ſtomachetur ob vngnem. Non deſiderat Tullius eloquentiam in philoſopho, ſed vt rebus & doctrina ſatisfacit. Sciebat tàm prudens quàm eruditus homo noſtrûm eſſe compgnere mentem potiùs qnàm dictionem, curare ne quid aberret ratio, non oratio. Attinere ad nos ἐν διαθέσει λόγων non attinere πῶς ἐν τῇ φράσει: laudabile in nobis habere Muſas in animo & non in labris: nequid in illo vel per iram ſonet aſperius, vel per libidinem eneruatius, deniq; ne qua ſit diſcors à gennina ipſa, qua tēperatus eſt modulabiliter, harmonia. Quam Plato cùm intelligeret theatrali iſta & poëtarum ſæpè corrumpi à Republica ſua, poëras omnes eliminauit, gubernandam autem philoſophis reliquit, mox certè ſi per laſciuiam differendi poëtas fuerint imitati, exilio condemnandis.

At inſtabit Lucretius, & ſi non egeant per ſe philoſophiæ commentationes amœnitate dicendi, per eius tamen adhibitionem diſſimulandam eſſe ipſarum rerum auſteritatem. Sicut abſynthia per ſe pellunt morbos, melle tamen illiniuntur, vt puerorum ætas Improuida ludificetur: hoc fortè tibi faciendum erat, ô Lucreti. Si pueris ſcribebas tua, ſi vulgo, faciendum vtique tibi, qui non abſynthia modò, ſed meraciſſima toxica propinares: Sed longè alia nobis habenda ratio, qui vulgus, vt antè diximus, non allectare quærimus, ſed abſterrere, nec tetra abſynthia, ſed nectar propinamus. Sed contendet Lactantius ſatis conſtare In auditorum animos vel ſeniorum influere potentiùs veritatem & vi ſua inſtructam, & luce orationis ornatam. Si fuiſſes, ô Firmiane, tàm frequens in ſacris literis, quàm in fictis litibus fuiſti, & hoc non dixiſſes, & noſtra non minus bene fortaſſe confirmaſſes, quàm deſtruxeras aliena: Dic quæſo quid mouet fortius & perſuadet quàm ſacrarum lectio literarum, non mouent, non perſuadent, ſed cogunt, agitant, vim inferunt: legis rudia verba & agreſtia, ſed viua, ſed animata, flammea, aculeata, ad imum ſpiritum penetrantia, hominem totum poteſtate mirabili transformantia. Periclis orationibus elaboratis & lucnlentis nihil ſe commoueri, inquit Alcibiades, ſed Socratis verbis nudis & ſimplicibus. Addit etiam ſi ſint inepra, rapi in furorem, extra ſe poni & velit nolit, faciendum ei, quod ille præceperat: Sed quid perdo verba in re conceſſa. Si non deſipit auditor à fucato ſermone, quid ſpetat aliud quàm inſidias? Tribus maximè perſuadetur, vita dicentis, veritate rei, ſobrietate otationis: hæc ſunt, Lactanti, quæ philoſopho fidem conciliabunt, ſi bonus fuerit, ſi veridicus, ſi id genus dicendi appetens, quod nō ex amœnis Muſarum ſyluis, ſed ex horrendo fluxerit antro, in quo dixit Heraclitus latitare veritatem.

At dicet quiſpiam: Age, amice, examinemus hæc de poſita contentione. Reuerendum quiddam atque diuinum per ſe eſt ſapienria, nec exotico quoquam eget ornatu: Sed quæ inuidia & hunc accedere? quis negat quæ per ſe dicent, ſi adornentur fieri decentiora: Ego, amice, hoc in pleriſq; nego, adeò multa ſunt quorum ſplendorem ſi quid adiunxeris, elimines & non illuſtres: ita ſunt ſcilicet, in ſua natura optimo ſtatu, vt demutati ab illo niſi in peius non poſſint: Marmorea domus picturam non recipit, ſi opus albarium ſuperinduxeris, demas de dignitate, de pulchritudine. Non aliter & ſapientia, & quæ tractantur à philoſophis, tectorio non clareſcunt, ſed offuſcantur. Quid plura? Nónne vulgatum, bonas formas ceruſſa deuenuſtari? In vniuerſum quicquid pulchri ſuperimponas, celat, quod inuenit, quod affert ſecum, illud oſtentat. Quare ſi quod prius fuerat, aduentitio præſtat, iacturam fecerit illud quicquid eſt, non lucrum, ob eam cauſam nudam ſe præbet philoſophia, vndiq; conſpicuam, tota ſub oculos, ſub iudicium venire geſtit, ſcit ſe habere vnde rota vndiq; placeat. Quantum de ea velles, tantum de forma velles, tantum de laude minuas, ſinceram & impermixtam ſe haberi vult: quicquid admiſceas, infeceris, adulteraueris, aliam feceris, ſtat puncto inſectili & indiuiduo: Quapropter nec ludendum tropis, nec verbis, aut nimis luxuriandum, aut tranſlatis laſciuiendum, aut factitijs audendum In re tàm ſeria, tanti diſcriminis, in qua demere, addere, demutare aliquid ſit flagirium.

At, inquies, age damus hoc vobis vt non ſit veſtrûm ornatè loqui, ſed veſtrûm eſt certè, quod nec præſtatis, vt Latinè ſaltem, vt ſi non floridis, ſuis tamen verbis res ex-

pliceris,non exigo à vobis orationem comptam, ſed nolo ſordidam,nolo vnguentatam,ſed nec hircoſam, non ſit lecta, ſed neglecta,non quærimus vt delectet,ſed querimur quòd offendat. Bene habet,iam ſcilicet ad nos deficis,ſed amabò incognoſcamus quid iſthæc ſit Latinitas, quã ſolam dicitis debere philoſophos & non perſoluere. Si dicendo incurrat exempli cauſa à ſole hominem produci,cauſari hominem noſtrates dicent. Clamabis actutùm hoc non eſt Latinum, huc vſque verè,non eſt Romanè dictum: hoc verò veriùs, igitur non rectè : peccat argumentum : Dicet Arabs eandem rem, dicet Aegyptius,non dicent Latinè,ſed tamen rectè. Aut enim nomina rerum arbitrio conſtant,aut natura. Si fortuito poſitu, vt ſcilicet communione hominum in eandem ſententiam conueniente, quo ſanxerint vnumquodque nomine appellari,ita apud eos rectè appelletur. Quid prohibet hoſce philoſophos quos nuncupatis barbaros,conſpiraſſe in vnam dicendi normam, apud eos nõ ſecus ſanctam, ac habeantur apud vos Romana, illam cur rectam non appelletis,appelletis veſtram, nulla eſt ratio. Si hæc impoſitio nominum tota eſt arbitraria, quod ſi dignari illam Romani nominis appellatione non vultis, Gallicam voceris, Britãnicam,Hiſpanam, vel quod vulgares dicere ſolent Pariſienſem. Cùm ad vos loquentur, continget eos pleraque rideri, pleraque non intelligi : idem accidet vobis apud eos loquentibus Ἀνάχαρσις παρ' Ἀθηναίοις σολοικίζει, Ἀθηναῖοι δὲ παρὰ Σκύθαις. id eſt, Anacharſis apud Athenienſes apud Scythas. Quòd ſi nominum rectitudo pendet ex natura rerum, debemus ne rhetores an philoſophos qui rerum omnium naturam ſoli perſpectam habent & exploratam de hac rectitudine conſulere? fortè quæ aures reſpuunt,vtpote aſperula,acceptat ratio, vtpote rebus cognatiora.

Sed quid oportuit nouare eos linguam & ſi nati erant inter Latinos non Latinè loqui: Non poterant illi, ô Hermolae, dum legebant in cœlo fatorum leges, & ordinem vniuerſi,legebant in elementis naſcendi vices & obeundi,ſimplicium vires,mixtorum temperaturas?non poterant,inquam,eodem tempore in Cicerone,in Plinio, in Apuleio,Romanæ linguæ proprietates, leges, obſeruantias annotare, quærebant quid abhorrens,quid receptum in natura,quid à Romanis receptum, non curabant.

Verùm enimuerò iam te loco meliore ſtatuo, do tibi eloquentiam & ſapientiam mutuo nexu inuicem conſpiraſſe. Abiunxerunt philoſophi ſapientiam ab eloquentia,abiunxerunt hiſtorici,rhetores,poëtæ (quod deflet Philoſtratus),eloquentiam à ſapientia, hos tu victores celebri fama minimè dubitas, illos non niſi in pœnam & contumeliam, vide quid agas. Indiſertam mauult Cicero prudentiam quàm ſtultam loquacitatẽ. Non quærimus in pecunia,quæ moneta percuſſa ſit,ſed qua materia conſtet. Nec eſt qui purum aurũ non malit habere ſub nota Teutonum, quàm ſub Romano ſymbolo factitium. Peccant qui diſſidium cordis & linguæ faciunt, ſed qui excordes toti ſunt lingua, nónne ſunt mera,vt Cato ait, mortuaria glorioſa? Viuere ſine lingua poſſumus, fortè non commodè,ſed ſine corde nullo modo poſſumus. Non eſt humanus, qui ſit inſolens politioris literaturæ: Non eſt homo qui ſit expers philoſophiæ. Prodeſſe poteſt infantiſſima ſapientia,inſipiens eloquentia(vti gladius in furentis manu) non obeſſe maximè non poteſt.

Ergo,inquies,& ſtatuæ nõ à figura, ſed à materia commendantur,& ſi Cherilus eadem quæ Homerus, & de eiſdem Mæuius ac Virgilius cecinissent, futurum erat, vt æquè illi atque iſti inter poëtas reciperentur. Nónne vides diſparilitatem ſimilitudinis. Illud & nos aſſeueramus à ſpecie rem æſtimari, non ex ſubiecto. Eſt enim à ſpecie res id quod eſt. Sed alia ſpecie quiſpiam inter philoſophos, alia inter poëtas recipiendus. Scribat Lucretius de natura, de Deo, de prouidentia, ſcribat de eiſdem ex noſtris quiſpiam, ſcribat Ioannes Scotus & quidem carmine vt ſit ineptior : dicet Lucretius rerum principia atomos & vacuum, Deum corporeum, rerum noſtrarum inſcium, temerè omnium fortuito occurſu corpuſculorum ferri, ſed hæc Latinè dicet & eleganter : Dicet Ioannes, quæ natura conſtant ſua materia ſpecieque conſtitui, eſſe Deum ſeparatam mentem, cognoſcentem omnia, omnibus conſulentem : Nec propterea quod vniuerſa etiam infima videat ac moderetur, è ſua pace minimum dimoueri: Sed quod dici ſolet κατιόντα μὴ καθιέναι. At dicet inſulsè, ruditer, non Latinis verbis : Quæſo quis in dubium reuocet vter poëta melior, vter philoſophus. Extra omnem eſt controuerſiam tàm rectiùs Scotum philoſophari, quàm ille loquitur ornatiùs. Sed vide

quid

quid differant,huic os insipidum,illi mens decipiens, hic grammaticorum(ne poëtarum dicam) decreta nescir, ille Dei atque naturæ: hic infantissimus dicendo, sentit ea, quæ laudari dicendo satis non possunt, ille fando eloquentissimus eloquitur nefanda.

Hæc illi fortasse afferent, Hermolae charissime,in defensionem suæ barbariæ, aut quæ sunt subtilitate multò fortasse meliora: Quorum sententiæ nec ego planè accedo nec ingenuo cuiquam & liberali accedendum puto. Sed exercui me libenter in hac materia tanquàm infami, vt qui quartanam laudant, cùm vt ingenium periclitarer, tum hoc consilio, vt veluti Glauco ille apud Platonem iniustitiam laudat non ex iudicio, sed vt ad laudes iustitiæ Socratem extimulet:ita ego & eloquentiæ causam à te agi audiam in eam licentiùs repugnante paulisper sensu atque natura inuectus sum, quam si vel negligendam vel posthabendam barbaris existimarem,non ab illis ad eam quod nuper feci, ad Græcas literas, ad ruum nunquàm satis laudatum Themistium penè totus defecissem. Quamuis dicam liberè quod sentio, mouent mihi stomachum Grammatistæ quidam, qui cùm duas tenuerint vocabulorum origines, ita se ostentant, ita venditant, ita circumferunt iactabundi, vt præ seipsis pro nihilo habendos philosophos arbitrentur. Nolumus, inquiunt, hasce vestras philosophias:& quid mirum? nec Phalernum canes. Sed nos hac fini epistolam claudamus. Si decus aliquod nomenque sibi promeruerunt Barbari illi sola rerum cognitione, non esse facile dictu:quem locum, quid laudum tu ibi vendices,qui sis inter philosophos eloquentissimus, inter eloquentes, vt dicam Græcè φιλοσοφώτατος. Florent. 3. nonas Iunias. 1485.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, FRATRI BAPTISTA Mantuano,ordinis Carmelitarum, Poëtæ,Philosopho & Theologo insigni,&c,Filius Ioannes Mirand. S.

SAlue, Pater dilectissime: de Appollonio Thianeo nihil sentio magis quàm quod tu sentis, super qua re scribam ad te plura, cùm erit ocium, & quæ tibi erunt fortasse non ingrata. De diuersitate translationis nostræ à litera Hebraica in 3. capite libri Genesecos vbi de Eua agitur & serpēte, sic equidem censeo, est in Hebræo: Quemadmodum scribis ipsum conteret caput tuum, referturque ad semen Euæ de quo dixerat, *inimicitias ponam inter semen tuum & semen illius*: septuaginta verò & Hieronymus transtulerunt, ipsa conteret, caput tuum, vtrobique autem idem sensus. Nam quod dicitur *ipse conteret*, non tàm ipsam Euæ personam, quàm Euæ posteritatem respicit,cùm id dicatur factura,quod in semine suo factura est. Sed cur maluerint ipsa vertere quàm ipsum. Hoc fuisse arbitror in causa, vt significarent, cùm ex Eua non fœminæ solùm,sed mares essent propagandi, quod de semine dicebatur, ad fœmineum solum semen referendum. Hæc sunt quæ super hac re in præsentia in mentem veniunt. Concordiam Platonis & Aristotelis assiduè molior. Do illi quotidie iustum matutinum, post meridianas horas, amicis, valetudini, interdum poëtis, & oratoribus, & si qua sunt studia operæ leuioris, noctem sibi cum somno sacræ literæ partiuntur. Tu fac quæso ne tua diutiùs desiderem. Saluta Beroaldum,Politianus tuus est totus. Vale,& Deum ora pro me.Florent.die 20.Martij.1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Alto Manutio, S.

MItto Homerum quem desiderabas, seriùs tamen quàm & tu voluisti & ego debebam.Ita, mi Alte, distringor occupatione vt neq; interspirandi sit locus. Addixi me (quod & tu nosti) iam dudum literis in famulatum. Illæ pro suo imperio,ita seuerè legendi, dictandi exigunt pensum, vt vix valetudinem redimam. Tu quod te scribis facturum, accinge ad philosophiam, sed hac lege vt memineris nullam esse philosophiam,quæ à mysteriorum veritate nos auocet: philosophia veritatem quærit,Theologia inuenit,religio possidet. Vale, Florent. die 11.Februar.1490.anno.gratiæ.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HERMOLAO Barbaro Patriarchæ Aquil. S.

AVdio te Patriarcham Aquiliensem electum. Gratulor illis hominibus pastorem optimum, toti ecclesiæ militem strenuissimum, tibi tuæ virtutis illustrandæ amplificandæq; occasionem datam. Tria ferè viuendi genera: Ciuile, contemplatiuum, religiosum. In illo prudentiam, in secundo doctrinam, in tertio quasi fastigio totius vitæ, præter duo illa, etiam sanctitatem exigimus. Te antehac & tua ciuitas in Repub. gerenda, magnisque eorum tractandis rebus diligentissimum, prudentissimumque, sunt experti, & studiosi omnes quasi patronum ac vindicem bonarum artium amant, & admirantur. Quod erat reliquum hoc te facturum & proculdubio scimus, ita seriò gaudemus, vt scilicet, non minus tibi in posterum ecclesiâ debeat quàm & tua ciuitas, & literæ hactenus debuerunt.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Hermolao suo, S.

QVid esse hoc dicam, mi Hermolæ, quod me quotidie nouis oneras officijs, quasi tu mihi aliquid debeas, cui ego iampridem omnia debeo. Venit superioribus diebus huc Antonius frater in patriam se recipiens, rogo quid Hermolaus agit: Hoc, inquit, ille agit, te amat, laudat, in cœlum fert, apud me, apud alios, apud ipsum Pontificem, atque hoc ita assiduè, ita validè agit, quasi nihil habeat prætereà quod agat. Scribunt item ad me aliquando quos istic habeo amici, vnus præcipuè Cosmus Pactius, vir (vt semel laudes eius complectar) dignus, quem tu vnicè ames: is verò quoties scribit, toties de tuis in me officijs scribit, de amore, de mira quadam animi propensione, vt sentias, vt loquaris de me semper honorificentissimè: ô inauditam hanc tuam humanitatem, qui nunquàm satis tibi esse in homines dictionis putas, & si talis erga me es, quo me facias magis tuum magisq; obliges, actum, vt dicunt, agis, aut plus debere, aut amare magis non possum: Sed ita homo es, alios omnes prudentia, moribus, doctrina, humanitate etiam teipsum vincis. Vale, & me iam quæso lauda modicè, dum tamen ames immodicè. Salutat te Politianus, in te amando & laudando semper verus, semper immodicus. Florent. die vltimo Iulij. 1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Hieronymo, S.

NIsi Angelus noster ad te scriberet, ego plura ad te scripsissem, sed nolo pietas meas illius musis obstrepere, & voluptatem tuam importunus ego inturbare. Quod si beneficium intulit, qui abstinuit iniuria quam inferre potuit, hanc literarum breuitatem non potes mihi pro beneficio non imputare, quod eris pulcherrimè remuneratus, si pro breuissimis longissimas mihi ipse reddideris. Nihil enim nobis tuis literis gratius, quibus quæso ne me defraudes, alioquin si filueris, par pari reponam. Namque ego tunc maximè non silebo, sic enim te perbellè retaliauerim. Vale; & Hermolaum nostrum delicias Romanæ linguæ meo nomine plurimùm salutato.

IOANNES PICVS MIRANDVLA IOANNI Francisco Pico nepoti, S.

QVod hactenus tuis literis non respondenim hoc fuit in causa: inciderunt in manus meas libri quidam Hebraici, in quibus iam perpetuam hebdomadam assiduus fui dies & noctes, ita vt penè me exoculauerint. Est enim hinc ad 20. dies discessurus, qui huc libros attulit, Siculus quidam Hebræus, quare dum me ab illis extricauerim, ne literam quidem à me expectes: neque enim possum momentum ab illis discedere, ne fortè illi discedant priusquàm ego eos omnes excusserim. Cùm ab hac cura liber fuero, obruam te literis, quanquàm scis animum me habere occupatissimum. Si quid autem tu vnquàm mea causa es facturus, da operam qua ratione potes ne meum istuc aduentum Barri princeps desideret: studia enim omnia interturbarem mea, quibus nosti tu quàm sim deditus, quanquàm nihil præter ea

curem

curem. Haud satis autem mihi constat vtrum mihi molestius illi, an mihi displicere. Vale,& Deum time,& te quotidie cogita esse moriturum. Ferrariæ 30. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA MARSILio Ficino, S.

QVi ab amicis quod cupiunt, pluribus contendunt, iniuriam faciunt amicitiæ, quasi ipsa non possit quod potest illecebra orationis. Quare agam tecum simpliciter, vt ea exigit quæ mihi tecum iampridem intercedit beneuolentia, est hoc tempore ad mea studia plurimum necessarius Iamblicus Platonicus, hunc si ad me miseris, perpetuo me tibi officio deuinxeris: erit hic ad dies viginti, aut summum ad mensem, pòst illicò per tabellarium remittetur. Tu interim & bibliotheca mea & rebus omnibus vtere atque tuis. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANGElo Politiano, S.

NEc vrbaniùs vnquam, nec hilariùs acceptos se amores mei prædicant, quàm his proximis diebus apud te, & quòd amicè quidem confossi sunt cùm sibi gratulantur maximè, tùm tibi plurimùm debent. Quis enim nolit ab isto ense mori, dolent tamen indulgeniùs id factum esse quàm oportebat, atq; in eo sunt, vt dubirent amore ipso in amores te cæcutientem factum meos. Ac ita demum dubitant, vt iudicio tuo alioquin grauissimo, in sua causa haud satis confidant. Confidunt tamen & iam sese vinculis asserunt, domi esse nesciunt, libertatem & publicum securè postulant. Sed quid de Epicteti tui festiuitate dicam: ô rem iocosam & risu dignam Catoniano, vix erat in limine cùm pandens sinus, en inquit obelos, en sagittas, si nescitis Græcè, en me si ex vestris quisquam audax fuerit paratum referire. Quis cachinnis temperasset, cùm Stoicus homo tam lepidè iocaretur, abstinuimus profectò telis, & quòd interminatus erat repositurum sese iniuriam, & quòd ita cutis occaluerat, vt tam leues ictus non admitteret. Qua igitur veneratione debuimus, senem excepimus.

Qui (vt demum apud nos consedit) philosophari cœpit de moribus, & id quidem Latinè, non tam ob id quòd apud Latinos erat, (nam erant in eo consessu, qui Græca nouerant) quàm quòd Latinè ipse beneficio tuo luculentiùs saperet. Sed nec operam perdidit, quandoquidem non priùs loqui desijt, quàm nos ex Peripateticis Stoicos fecerit. Et ἀπάθειαν iliam omnes approbauerimus, iam videre sit paulò antè delicatos homines iam factos omnium tolerantissimos, qui lacessiri quidem possumus ab alijs, iædi à nobis tantùm, qui fato reluctemur nunquàm, & quæ nostra non sunt sic fieri demum velimus, vt Deus vult, & eos nec culpemus vnquàm, nec accusemus, nihil doleamus, nihil expostulemus, seruire, vinci, nesciamus. Re non oratione philosophemur, & qui nouitij sumus, nos ipsos vt aduersarios obseruemus: Aliorum de nobis opinionem atque id generis alia quæ externa sunt, negligamus potius quàm reijciamus: Ad diem curemus vt hospitium viatores, habeamus ea denique, non habeamur. Silentium amemus, ne quicquam euomatur non concoctum: Et nobis alij rarò & nos alijs nunquam risum pariamus: Et vt vno complectar verbo Epictetum totum, & sustinere aduersa & abstinere voluptatibus abundè didicerimus, vide quàm singulatim ad Epictetum tuum effinxerimus vitam nostram, vide quàm & citò ne hac quoque parte Stoici non essemus, qui nos admonitos volunt tamdiu deficere hominem, quamdiu non proficit. Id quod quanquam in cæteris admiratus sum, in me tamen vno vel maximè: Qui cùm semper in Lyceo vel Academia nunquam in porticu sim versatus, ita victus sum oratione senis, vt in eius sententiam non pedibus modò, sed manibus quoque & toto corpore discesserim. Indicem Græcorum librorum, qui mecum hîc diuersantur cum Manuelis epistola, quod tuæ literæ postulant, ad te mitto. Indicem tuorum itidem desidero. Laurentio iuniori meo nomine salutem dicito, ad quem scripturus eram, sed pudor deterruit, ne videar hominem literis compellare. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Thomæ Medio, S.

QVod fabellam tuam & eam festiuam quidem atque concinnam meo nomini nuncupaueris, indicio mihi fuit, & doctrinæ tuæ & singularis in me beneuolentiæ, grauis vtraque causa quæ me ad te amandum vrgeat & impellat, vtra ne scio magis: vt enim in amore (quod in prouerbio est) mutuum non reddidisse flagitium est, ita laudatissimum hominem, & si non prouoceris, non amasse, aut rustici est ingenij, aut sanè improbi. Vide igitur quàm me geminis (vt aiunt) funibus ad amicitiam non vocas modò, sed trahis, quando nec in ea est fabella quicquam, quod doctrinam, quod ingenium non oleat. Nec de me benè mereri magis præclarè poteras, quàm egregiæ fabellæ dicatura meo nomini, tam amicè, tàm liberaliter consulere, cuius argumentum tantum abest, vt vel negligam, vel accusem, vt etiam summopere probem. Mea enim semper fuit sententia, cui neque ex doctis quenquam reclamaturum puto, acrioris esse ingenij iocularia hæc & fabellas scribere, modò id (quod præstitisti ipse quàm cumulatissimè) eruditè & eleganter fiat, quàm de grauissimis rebus vel ornatè disseruisse. Quippe cùm operosiùs longè ex limo quàm ex ære, auro vel decoram effinxisse statuam arbitremur, cur non itidem erit de humili quàm de sublimi materia insigne aliquid dictitasse, & pluris certè negocij, & idcircò etiam laudabilius: illorum operi argumenti dignitas lenocinatur. Hi quicquid dignum afferunt, id totum de scriptoris penu depromitur, nihil ipsa materia, velut asymbola conferente. Illis natura sedulò opitulatur, hi aduersus naturam certè contendunt.

Quod & si ita sit, non ibo tamen inficias inter has quas dixi humiliores materias, alijs alias mirum in modum præstare, & esse etiam id generis nonnullas ita iacentes, ita insipidas, vt nulla vi aut maiestate verborum attolli satis & scitè condiri possint: Quod vitij his nunquam inesse potest, quæ venusta iocorum vrbanitate resarciuntur. At verò summis subsellis constituendas eas duco, quæ cum salium lepôre admixtum habent ætatum, personarumque graphicam exscriptionem, quòd & habent ea omnia, quæ comicorum sunt, & tu in ea, quam ad me dedisti, fabella pulcherrimè imitatus es. Quantum ibi argutiarum? quæ salium opportuna, & ingeniosa permixtio? Vt delectat, vt lepida, vt absoluta est vndique, & si qua materiæ humilitate sordidiuscula & debilior apparuerit, orationis luce & dignitate seipsam erigens, & nitorem ac neruos assumens: ea est profectò (vt paucis dicam) quæ se à literatissimo homine profectam liquidò demonstret. Verùm inter cætera omnia illa mihi præcipuè cordi est, morum, ætatum, personarumq; exquisita & commoda notatio, in qua vnam prudentiam tuam, eamque non mediocrem, velut è specula longè prospicio. Videres vellem quem mihi cachinnum moueat octogenarius antistes, qui vt cumq; cætera succedant, hoc tamen continuè saxum voluit, vt alicunde pecuniam corrodat, quod vitium senibus cognatum & familiare semper fuit. Quid dicam de parasito nostro qui à parcissimo sene cœnam Saliarem dissimulans extorquet, qui ipsum, vt ita dicam, singularissimè pumicem emungit. Nulla est, mi Thoma, in ea fabella verbum, quod non sibi quoddam peculiare palmarium vendicet: sed neque meum est, referre quæcunq; olfeci, neque his sum naribus quæ olfecerint omnia. Hoc tibi constet, rem aut gratam magis, aut iucundam mihi contigisse nunquam: & ipsam igitur intra hos lares, & te ipsum intra animum recepi. Habes, mi Thoma, quod (& si tu petis) petendum erat à me, mutua est inter nos amicitia, quam ipse (vt te virum decebat præstantissimum) à Musis auspicatus es. Reliquum est, vt quoties vel re mea quantulacunq; est, vel opera indigueris, de mea in te voluntate periculum facias. Neque enim (si qua dabitur occasio) vllum erga te officij genus prætermittam, quod ipse aduersum me in amicitiæ vestibulo fecisti prior. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, CONCORDIAE comes, suo Nicolao Leoniceno, S.

IAm sæpiùs & pluribus tecum per literas collocutus fuissem, Nicolae suauissime, si vbi nam esses mihi aut nuncio, aut literis, aut rumore notum fuisset. Ego verò id anxiè à multis percunctatus fui, dubium ab omnibus responsum accepi. Tandem superioribus diebus in manus meas inciderunt Antonij Fauentini grauissimi philosophi

sophi ad Thomam Frignanum literæ, ex illis te esse Florentiæ, quod mihi tunc gratissimum fuit, accepi. Hoc simul ac intellexi, literas per tabellarium ad te Florentiam dedi. Vanum fuit iter, neque enim illic te reperit, dolui summopere. Hodie Thomas significauit te Florentia discessisse, & Bononiæ esse, illicò has ad te deferri iussi, in quibus quidem neque meam in te beneuolentiam, neque singularem amorem pluribus aperire nitar: neque enim de nostra in te voluntate tibi vel pauxillulùm quidem subdubitandum, nisi me & egregiæ virtutis tuæ & tuorum in me officiorum (quod meum nō est) oblitum existimares. Non potui autem non mirari summopere, quòd tum ex vrbis tumultibus te eripuisti quæsiturus sedem, in qua viuere & tranquillè posses & iucundè. Hoc oppidulum nostrum aut certè oblitus sis, aut certè contempseris. Visus es, Nicolae, diffidere aut voluntati meæ, aut facultati, vt verò hæc tuis meritis minor. Ita illa tua maior opinione, gratum mihi erit si me tui consilij admonueris, gratissimum omnium si meos lares tibi communes non dedignaberis mecum ociaturus, dum cæteri cum Marte negociabuntur. Reliquum Ioannis Grammatici ad te mitto, quod per multos dies non inuentum, nunc repertum est. Tuus sum & te expecto. Vale, Mirandulæ die 20. Iulij. 1482. Cura omni diligentia si me amas habere indicem omnium librorum qui in bibliotheca sancti Dominici reperiuntur, mitte vel tecum affer. Vale iterum. Villam exædificaui suburbanam amœnam satis pro loci & regionis conditione. Carmen longum de ipsa composui, & tibi domus suauis, & carmen erit non iniucundum. Iterum Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Angelo Politiano, S.

QVòd proximis literis tuis me tantopere laudaris, debeo tibi tantum quantum ab eo absum vt meritò laudet: Id enim debetur cuique quod gratis dat, non quod persoluit. Quare & ipse id totum tibi debeo, quod de me scribis cùm in me tale sit nihil. Cùm id mihi ipse nullo pacto deberes, id totum tuæ fuit humanitatis, & singularis in me beneuolentiæ: De cætero si me examinaris, nihil inuenies, nisi tenue, humile & angustum. Nouitij sumus atque tyrunculi qui ex inscitiæ tenebris pedem modò mouimus, promouimus ferè nihil. Benignè nobiscum agitur si inter studiosorum ordines referamur. Habet docti nomen quiddam aliud, quod sit tibi & tui similibus peculiare, mihi tàm grandia non conueniunt, cùm eorum quæ in literarum studijs sint præcipua, nihil non solùm exploratum habeam, sed nec adhuc etiam nisi per transennam viderim. Conabor quidem (id quod nunc ago) talis esse aliquando, qualem nunc me prædicas, & esse, aut iudicas, aut certè velles. Intereà imitabor te Angele, qui te Græcis excusas quòd sis Latinus, Latinis quòd Græcises. Simili & ego vtar perfugio vt poëtis, rhetoribusq; me approbem, propterea quòd philosophari dicar: philosophis quòd rhetoricissem, & musas colam, quanquàm mihi longè aliter accidit atque tibi. Quippe ego dum geminis (vt aiunt) sellis sedere volo, vtraque excludor, fitque demum (vt dicam paucis) vt nec poëta, nec rhetor sim, neque philosophus. Tu ita vtrunque imples, vt vtrum magis haud satis constet, qui & Græcam & nostram Mineruam ita pulchrè amplectaris, quasi cygnus, vtriusque linguæ, vt quæ insititia sit, quæ genuina, non facilè discerni possit. Nam vt de Latinis taceam (de his enim cui è primo loco cesseris) quis credat (vt de Adriano ille) Romanum hominem tàm Græcè loqui. Iurabat Emanuel noster dum tuas legeret non esse tàm Atticas Athenas ipsas. Is es, mi Angele (facessat adulatio) cui ex nostris vnus aut alter, ne dicam nemo, conferendus sit. Quòd si plures essent tales, non haberent hæc sæcula cur inuiderent antiquitati: Incumbe quæso & literas quantum potes à situ recipe, ne nitor ille Romanæ linguæ iniuria temporum penitùs obsolescat, excude semper aliquid nouum, quod rem Latinam adiuuet & illustret. Et quæ domi habes fac tandem exeant in communem studiosorum vtilitatem. Ego quidem vt te ipsum, ita tua omnia amo atque desidero, tum eò magis quod te mihi exemplar proposui ad quod effingar, & si is es, quem vt sequi omnes debent, ita consequi pauci possunt.

Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA PAVLO Cortesio suo, S.

Bene cogitas, Paule, mittamus crebrò epistolas, vt qui locorum interuallis diuidimur, epistolarum certè vicissitudine coniungamur. Lenate solet absentum desiderium, si quam domi illius aut statuam fortasse habeas, aut imaginem. Mihi verò inter imaginem & epistolam hoc interesse videtur: hæc mentem, corpus illa effigiat: illa extrema tantùm deliniat, hæc intima etiam planè exprimit & effingit: illa amici quasi tunicam & amictum, hæc verum nobis amicum repræsentat: illa carnis colores figuramque quod potest, æmulatur, hæc cogitationes, consilia, dolores, gaudia, curas, omnes denique affectus: Et quæ ipse sibi vix quisq; præsens loquitur, secreta animi ad amicum absentem fidelissimè transmittit: Hæc deniq; viuum & efficax, illa emortuum & mutum simulachrum est. Mistemus has igitur inuicem animorum imagines, tu quidem quas potes aureas & argenteas, ego vel æreas vel testaceas: sic enim extra omnem erimus iniuriam locorum & temporum, sicut nec ipsa animi vis, aut loci intercapedines, aut temporum moras nouit.

At verò illud quantum est quod ego tibi debeo, Paule officiosissime, qui me ad hoc officium prior vocasti, tali præsertim epistola quæ me adeò tenuit & oblectauit, vt multos iam dies nulla me magis lectione meminerim oblectari. Est enim plena facundiæ, plena gratiarum, plena amoris & beneuolentiæ, expectabas fortasse vt dicerem plena mearum laudum. Equidem eram & hoc dicturus, non enim adeò ferreus, aut si hoc malus dici, adeò sum philosophus, vt amicorum laudationibus non oblectet. Quæ si sunt veræ, meipsum mihi, si falsæ, illorum mihi amorem voluntatemque commendant. Facilè igitur impetrabo à mea philosophia vtuas epistolas & crebrò legam & cum voluptate, etiam qua parte me laudant: Sed non illud tàm facilè, vt in rependendo officio hoc literarum satis ciuilis appaream aut non ingratus: ita enim imperiosa domina me distringit, ita pensum exigit quotidie, ita denique totum me occupat, vt vix quicquã de me mihi etiam ipsi reliquũ fit: Sed (qua tu es humanitate) & epistolas etiam malis cùm scribemus, & silentium æqui boni consules cùm tacebimus. Politianus communes delitiæ te salutat. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA TROILO Malvetio, S.

Libellus tuus de fortibus tanta me affecit voluptate, quanta solet is affici cui optima sors contigerit. Ago tibi ingentes gratias quòd me tuarum lucubrationum feceris participem, talium præsertim, in quibus & disputandi subtilitas, & multiplex variarum rerum cognitio facilè apparet: quorum alterum ingenij, alterum diligentiæ laudem habet. Nugas nostras quas desideras, propediem ad te dabo. Incertum enim vtrum indignius illarum te lectione occupatissimum iurisconsultum detineri, an desiderio amicissimum hominem diu suspendi? Vale & me ama. Fer. 19. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA THADEO Vgolino, S.

Gratissimas habui literas tuas plenas amoris, fidei & charitatis, non ob id tantùm quòd tu mei memineris, sed quòd in illis me amicè admones, vt ego ipse mei, id est, bonorum studiorum, & quam dedi expectationis sustinendæ, meminerim. Equidem infirmitatis meæ conscius, nihil vel mediocre de me polliceri ausim, sed ille à quo omne bonum, Pater luminum clementissimus, vt antehac dedit, vnde de nobis aliquid sperarent homines, ita dabit in posterum, vt tàm benè conceptam opinionem frustrà nõ habeamus. Romam propero, vbi de nostris studijs periculum, vel cum periculo faciemus. Si quid profecerimus, Dei est munus, illi laudes & gratiæ, si quid defecerimus, nostra est imbecillitas: nobis imputato. Cæterùm ego sum tuus, vt qui ob tuam, & vitæ & morum integritatem, vix Hieronymo nostro in te amando primas concesserim.

Vale, ex Fratta.

IOAN-

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Thomæ Medio, S.

SOlidiùs nunquàm me oblectatum memini quàm nuper dum tuam Epystolam legerem, fabellam proculdubio facetissimam, cùm argumenti festiuitate, tum styli eruditione priscas etiam comœdias prouocantem. Quid enim has nouitias dicam, ineptas planè & infacetas, quæ authorum infantiam facilè declarant, digna profectò fuit, quæ Hermolao Barbaro, nescio an tuò quàm meo magis, nominatim dicaretur? cui vni omnes literatos tantùm debere existimo, quantum vix debent antiquitati. Quòd me ea minimè fraudaris, fecisti pro tua in me antehac perspectissima beneuolentia. Nec est qnicquam apud me tanti, quod si tibi quasi mutuum misissem, relatam abundè gratiam putem. Comœdiæ nouæ, quam mihi polliceris, iam expectans inhio. Neque est quicquam quod ea magis optem, præter vnum ad nos aduentum tuum. Quem (nisi ad decem dies hinc mihi abscedendum foret, vt ex Sita nostro te cognouisse arbitror) efflagitando certè abs te imperrassem: est enim ex his conijcere quæ scripsisti. Quid sit futurum amœnitatis in consuetudine, quid in ipso conuictu, quid in viuis vocibus, quæ profectò latitantem habent energiam, quæ altiùs animum voluptet afficiatque miris modis, qui omnibus scriptionibus longè præponderant. Sed quando hoc non licet, interim à me comœdiæ materiam non expectes. Malo vtrunq; è tuo penu promas, vt Thomam Medium, non medium, sed totum, fabella sapiat. Vereor enim ne obsequendo tibi hebetudo ingenij mihi iacturam faceret, & ex eo quod de nostro admitteret, ab opifice opus degeneraret. Apud me nihil est, non expositum, insulsum, fatuum, plebeium. At desiderant hæc comœdiæ nescio quid secretiorum rerum, falsum, mordax, elegans, acutum, tibi tuique ingenij amœnitatibus peculiare. Quare rem matura mihi futuram quàm gratissimam, vt quando te coràm frui nō licet, fruar hac ratione vel absente. Quod si, vt dixi antea, tàm citus hinc mihi discessus non fuisset, profectò aliquot dies & genium simul & ingenium excoluissemus. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Marsilio Ficino, S.

NOn poteras opportuniùs Maumethem tuū Latinum repetere, quàm hoc tempore, quo me propediem Maumethem ipsum, patria lingua loquentem, auditurum spero: postquam enim Hebraicæ linguæ, perpetuum mensem, dies, noctesque inuigilaui, ad Arabicæ studium & Chaldaicæ totus me contuli, nihil in eis veritus me profecturum minus, quàm in Hebraica profecerim, in qua possum nondum quidem cum laude, sed citra culpam epistolam dictare. Vide quid possit impetus animi, vide quid labor & diligentia, etiam vbi sint vires infirmiusculæ: Animarunt autem me, atque adeò agentem alia, vi compulerunt ad Arabum literas Chaldæorumq; perdiscendas, libri quidam vtriusque linguæ, qui profectò non temerè, aut fortuitò, sed Dei consilio, & meis studijs bene fauentis Numinis, ad meas manus peruenerunt. Audi inscriptiones, vadimonium deseres: Chaldaici hi libri sunt, si libri sunt, & non thesauri. In patris Ezre, Zoroastris, & Melchiat Magorum oracula, in quibus & illa quoque, quæ apud Græcos mendosa & mutila circumferuntur, leguntur integra, & absoluta: tùm est in illa Chaldæorum sapientum, breuis quidem & salebrosa, sed plena mysterijs interpretatio. Est itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ theologiæ, tum Persarum, Græcorum, & Chaldæorum in illa diuina & locupletissima enarratione. Vide, Marsili, quæ insperata mihi bona irrepserunt in finum, cur non ego, & cornucopiæ iam mihi nactus videar? sed quid de Arabicis? in quibus & Maumeth Toletini epistolæ, & Abulgalen, qui Auerroën audiuit (& quod te magis tanget) Adelandi cuiusdam, qui sub Ammonio Plotini magistro in Aegypto philosophatus est, multæ sunt quæstiones.

Deus bone quàm Pythagoricæ, quàm plenæ priscorum dogmatum, & secretioris disciplinæ inuasit statim animum efficax votum, posse hæc, per me, absque interprete euoluere & perscrutari: atque hoc nunc ago, hoc indefessus assiduusque saxum voluo. Hic est, Marsili, meus cupido, hi mei ignes, [qui non fluxam & vanam, sed firmam mihi non pollicentur iam, sed præstant voluptatem, veram imaginem

ginem futuræ gloriæ, quæ reuelabitur in nobis. Sed redeo ad tuas literas: tuus Mammetes Perusiæ est, quo cùm rediero (absum enim ob pestis suspicionem) ibit ad te continuò: de Plotino, quod scribis haud satis intelligo, hoc scio, non excidisse mihi Plotinum, quem non in manibus habendum modò, sed discendũ adeò mihi, & semper censui, & nunc quoq; censeo. Si tu quicquam de me, vel apud Mithridatem, vel apud Petrum Leonem conquestus es, non potest non iniuria id à te factum in me, qui tibi & tuis rebus, iniurius nunquàm vlla ex parte fui: quid tamẽ illud sit, adhuc nescio, volens nescio: Pythagoricus sum, apud quos nihil sanctius quàm amicitia, & si quid est, quod inter nos vel labefactare possit vel minuere, vt dicunt, abeat in Zephyros. Vale, & me ama, qui tuus sum, æquè atque olim fui. Ex Fratta.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERONYMO DONATO, S.

IAm diu quæ mea est negligentia, ad te nihil scripsi, ea vna fuit in causa silentij huiusce nostri. Patiar me hoc crimine à te censeri, negligẽtia scilicet, alioqnin nec obliuiosum virum, nec amicitiarum desertorem, quas mihi aduersus id ingenij amicos, quo est Donatus, non temporarias, sed perpetuas omninò statuo.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HERMOLAO suo, S.

DEdi ad te literas superioribus diebus per Sitam nostrum, nescio an delatæ fuerint, Commentaria quæ petebas in Aristotelem, cur non acceperis ex eodem, te intellexisse non dubito: venient, cùm primùm ego ad Bibliothecam meam rediero, qui alienas huc in præsentia exploraturus veni. Nec est cur viæ me pœniteat, adeò multa hic reperi, cùm Græca tum Latina ad humaniores literas eruditamq; philosophiam facientia, quin & hac ipsa die, qua hæc dabam, incidit in manus Apuleij fragmentum de Interpretatione. Opus est eruditum, & quod Apuleij planè esse cognoscas, sed mutilum mancumq;. Scirem abs te libenter, isthic ne, aut vsquàm quod scias, integer habeatur, quanquam cùm tua æddideris quæ habes sub incude, non erit amplius cur Apuleium desideremus. De studijs meis ego quid ad te scribam, nihil habeo, nisi assiduum me in Hermolao esse, mearumq; noctium maximam partem, in tuo Themistio vigilare. Diuerti nuper ab Aristotele in Academiam, sed nõ transfuga, vt inquit ille, verùm explorator. Videor tamẽ (dicam tibi Hermolae quod sentio) duo in Platone agnoscere, & Homericam illam eloquendi facultatem, supra prosam orationem sese attollẽtem: & sensuum, si quis eos altiùs introspiciat, cum Aristot. omnino communionem, ita vt si verba spectes, nihil pugnantius, si res nihil concordius, quòd si quãdo dabitur, id quod votorum meorum summa est, tecum ad dies aliquot philosophari, agemus de ijs coràm latius, & sensus huius mei periculum aliquod faciemus. Vale, æui nostri decus. Florentiæ. 1484. die 6. Decembr.

IOANNES PICVS MIRANDVLA FRATRI Baptistæ Mantuano Carmelitæ, S.

SAlue, Pater optime, olim ad te non scripsi, sed interim legi, quæ tu scripsisti diuina, scilicet, atque sanctissima illa tua poëmata, in quibus ea rerum maiestas, is splendor est eloquentiæ, vt certatim in illis palmam sibi vendicare verba atque sententiæ videantur. Felix qui velis optima, eadem possis, felices nos quibus non solùm legere, quæ scripsisti, sed etiam te amare, te videre, te alloqui, datum est. Diues hîc mihi materia, & quæ non epistolam, sed iustum volumen impleat, si euagari me in laudandis tuis poëmatis, vel imbecillitas nostra sineret, vel pudor tuus. Hoc vnum dixero, delectari me adeò lectione tuorum carminum, vt ferè quotidie, cùm me vel tædium vel fatigatio ceperit, in illam quasi in hortum solitus sim secedere. Vnde animo tanta semper oboritur voluptas, vt nihil cupiat magis quàm iterum fatigari, vt iterum recreetur. Philostratum de Appollonij vita, si satis illo es vsus, desidero, & Zachariæ philosophi, quem te nactum Romæ dixisti, exemplar cura vt aliquando habeam, prætereaq; indicem Bibliothecæ vestræ Bononiensis, si tuo id commodo fieri potest. Vale.

IOAN-

IOANNES PICVS MIRANDVLA C.P.S.

QVæsitum diu apud me fuit, tecum ne silentio an literis agendum foret. Quæ res vtpote ansam vtrinque habens, cùm nunc in hanc nunc in illam partem à me iudicaretur, in causa fuit cur in hoc vsque tempus tecum siluerim. Videbatur enim præ auribus præsertim occupatissimi, leuioribus his nugis obstrepuisse non minus impudens quàm importunum, & erat quòd ad te scriberem te dignum penitus nihil. Rursus si hominem qua tu es dignitate insignem, de me optimè meritum, quando coràm non possem, per literas non venerarer, ab officio procul dubio deficiebam. His cùm diu fluctuasset animus, vicit tandem pudorem pietas, persuasitque audaculi & temerarij subeundam potius notam, quàm obliuiosi hominis vel negligentis. Accipe igitur C. P. qua me excipiebas semper cùm isthic eram hilari & porrecta fronte, literas meas ineptas illas quidem & incompositas, sed fidei erga te meæ, sed deditissimæ tibi profectò voluntatis grauissimum testimonium. Quibus hoc vnum tibi in primis significari volo, nihil esse quod magis cupiam, quàm dari mihi occasionem aliquam, qua tester dilucidè apud te reliquam meam in te fidem, pietatem, & obseruantiam. His enim si de nobis periculum aliquando feceris, ita me inter eos qui tibi dediti sunt, superiorem esse cognosces, vt tu cęteros tui ordinis Antistites, virtute, doctrina & sanctimonia, mirum in modum antecellis.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
Balthassari Millianacca, S.

MIraberis & quidē non iniuria responsum à me literis tuis vel longè seriùs quàm tu fortasse desiderabas, & ipsæ literæ tuæ meritò postulabant, id cur ita euenerit paucis accipe. Iturus erat ad vos, eisdē fermè diebus quibus tuas accepi, vir sanè probus, sed mihi anteà ignotus, negociari sese aiebat Mediolani, opportunā mihi profectionem duxi qua fieret vt per fidum nuncium, & quod in primis optabam sine mora literæ meæ tibi redderentur: sed Austrum perculi: nam cùm ille in mensem discessum suum perendinando distulisset, discessit tandem, sed me penitùs ignaro. Mihi verò cùm iam spe certi nuncij factus essem negligentior, literarum obliuio penè surrepserat. Nunc demum cum tua ad me epistola in manus incidisset, velut obdormientem illicò excitauit, admonuitque temporis sine officio prætermissi. Dolui (Deum testor) non mediocriter, & nunc quoque doleo, nec ideò hæc dicta velim, vt me excusem, sed vt accensem potius, facilè patiar negligentiæ damnari me, & in quam malueris pœnam abs te vocari. Nunc ad literas tuas.

Accepi & ex literis ipsis, & ex libris Græcis quorum tu mihi copiam tàm liberaliter, tàm amicè fecisti, voluptatem non mediocrem, non tàm quòd eorum vsus ad mea studia plurimùm faceret, quàm quòd perpetuæ inter nos futuræ necessitudinis fundamenta iecerimus. Quam vnam pluris facio, quàm aut Sunandij aut Ptolemæi vniuersam bibliothecam. Tantum enim abest vt literatorum hominum amicitias negligam, vt nihil mihi aut curæ, aut cordi sit magis. Scio autem quem tu inter literatos homines tibi locum vendices. Quandoquidem doctrinæ, eruditionis, humanitatis tuæ euidentissimum mihi argumentum fuit epistola tua. Quare ni te amem, plurimùm dedidicerim profectò me, & faciam longè aliter quàm consueuerim. Amo igitur vnicè quamuis te nunquàm viderim. Amo ita ex animo, vt ex animo magis, paucos amem, vt demum accedere ad familiaritatem quidem possit nostram, ad amorem non possit. Et si quid id est, quod possit, accedet illud omne aduentu huc tuo. Quem & literis tuis tu te vltrò pollicitus es, & nos ita ardenter petimus vt impatienter desideramus. Ioannem Grammaticum in Physica & Aristotelis Metaphysica si mihi compararis, perpetuo me tibi officio deuinxeris. Nam & apud me non sunt, & sum eorum magna in expectatione. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IACObo Feltrino, S.

LIteræ tuæ si quando aliàs nūc me maximè oblectārunt, quibus eam de me existimationem apud te esse cognoui, qua ne fingi quidem noto melior possit. Vnum illud me perturbauit quòd cùm in ijs, quæ ad te scripsi, nihil notaueris, suspicionem

fecisti ne cuncta nota digna existimaueris. Tunc enim vel placuisse plurima credidissem, cùm displicuisse aliqua significasses. Quo fit vt ne testimonio tuo alioquin probatissimo in mea causa satis confidam: amas enim nostra omnia perinde atque nos, & cùm ex innata ingenij tui facilitate cunctos tollas, id tibi præcipuè in rebus nostris accidit, qui id omne quod in nobis est, ex tuo fonte manauit. Equidem æmulari te, tuis perstare vestigijs, nec desisto, nec desinam, vtinam te aliquando consequar. Sed hoc doleo quòd locorum intercapedine fiat quo minus te altissimos philosophiæ locos, vt soles, grauiter pertractantem coràm audiam. Quod etsi eadem quæ dicis per epistolas mitti possunt, id quod impetratum abs te maximè velim, habet tamẽ nescio quid viua vox quod magis afficiat afformetq; discipulum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERO-nymo Donato, S.

ACcepi literas tuas & suaues profectò & eruditas, quibus non aliter oblectatus sum atque olim tua consuetudine cùm Patauij essem, quoties ea mihi fruendi occasio offerebatur. cuius quidem & cupidus & appetentissimus præter tuam etiam opinionem semper fui. Neque enim latebat me quàm dulce, quàm amœnum esset Donati ingenium, quàm bonis omnibus disciplinis, omni demum virtute exuberans vndique atque refertum. Sed ita est profectò, mi Hieronyme, ita mihi persæpè contingit facultas & libera & expedita eius (quam maximè rem cupimus) adipiscendæ, inertes nos facit & negligentes: dum enim id quod hodie prætermittimus & cras fieri per quàm commodè speramus, fit demum vt ex hac supina dilatione nostra conniuentibus nobis effluat annus. Sed quando res ita recidit, fecisti tu quidem perpulchrè, qui me nunc etiam ad hoc officij genus obdormientem tuis literis excitasti, quo vtar aduersum te sæpiùs in posterum, & te vt itidem facias rogatum maximè velim. Quod attinet ad tua carmina, fuerunt illa quidem dum essem Patauij apud me complures dies, meminiq; me libelli amœnitate & lepidissima versuum compositione delectatum plurimùm, sed, nisi fallor, antequam illinc abscessérim, Ramusio reddita sunt. De cæteris quæ aut in me, aut mea sunt, ita constitutum habeas, vt vel eis pro tuis vsurus sis, vel certè & mihi & amicitiæ nostræ facturus iniuriam. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Angelo, S.

CVm tennes Musas meas, quibus dum per ætatem licuit, de amoribus meis iocatus sum, in libellos qninque digesserim, mitto te ad illorum primum, missurus reliquos, in hoc vno amicum experiat te non assentatorem. Ea enim lege ad te veniunt vt castigentur, & vapulent, vt erratorum pœnas & vngue & obœliscis luant. Adhibe igitur te illis æquum iudicem non iniquum, hoc est, seuerum, non indulgentem. Nam quæ maior iniquitas quàm amicum fallere de te sibi omnia promittentem: non eo vsque ingenio delicato sum vt alienas lituras fastidiam, non adeò mihi libellus videor vt censorem vel negligam, vel accusem, quin fortè nec tu, nec quispiam crederet, quàm hæc mea mihi nõ satisfaciant, quam in ijs etiam quæ magis placent, ne sim, vt inquit ille Suffenus, timeam. Nimirum omnes fallimur, nec videmus mãticam quæ in tergo est. Quare operam tuam in re honesta & liberali amicissimo homini ne deneges, tàm multo præsertim studio, tàm ex animo eam efflagitanti. Quod si is essem à quo in eiusmodi re tibi gratia referri posset, non tacerem Græcum illud: Lisippum Apellis, & Apellem Lisippi alterna opera vicissim vti solitum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA AN-gelo Politiano, S.

CVm superioribus annis Florentiæ essem, amatorias elegias quatuor apud te reliqui, quas, vt fit, exercendi ingenij gratia per id tempus penè puer effinxeram. Erant illæ quidem insulsæ, ineruditæ & leues, quæ authoris ætatem & inscitiam facilè præsefer-

præferrent: Tu tamen illas non pro rei merito, sed pro tua benignitate, vel indulgẽter approbasti, & ob id ipsum vt fidem faceres quòd approbasses, exemplaria petijsti, profectò non ignarus ea esse animis adolescentum ad virtutem acerrima incitabula, vt laudis cupiditate illecti, quam libauerint gloriolam, mox degustare altiùs enitantur. Vt enim desperatione vires, & iacent protinus & frigent, ita spe attolli, atq; inflãmari nemo est qui dubitet. Sed iam ætatis patrocinium tollitur, & quibus antea subsignabatur erroribus, nũc vitio mihi vertetur, quòd nõ eos iam maturior annis, aut repurgauerim meliùs aut deleuerim. Quæ igitur apud te carmina ex nostris sunt, si me amas; aut remittas ad me, aut laceres, aut igni tradas. Ea omnia elaborata magis & cõplura alia, quæ postquàm isthinc abscessi, mihi per ociũ exciderunt, breui tuæ limæ demandabuntur. Interim quæ sine amici intertrimento viuerẽ non possunt, capitali damnentur calculo. Præterea Epictetum tuum, & quæ de Homero in hanc vsq; diem à te translata sunt, item quæ de Iuliano Medice sermone patrio, & quæcunq; alia Latino sermone composuisti ad me missa, omninò velim. Hoc ita à te peto, vt qui impẽsissimè, ita enim desidero vt qui impatientissimè, neq; est quod recuses quòd ea fortè ad vmbilicum nondum deducta sint, quandoquidem omnia si tua hæc fuerit sententia, clàm apud me futura tibi iam prænuncio atq; polliceor. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Marsilio Ficino, S.

MEi semper fuit iudicij, Marsili doctissime, nulla esse in re magis elaborandum, quàm, vt ab animi nobilitate, qua Trimegisto teste post Iouẽ proximi existimamur, per desidiam atq; secordiam nullo pacto degeneremus, idq; mihi potissimùm semper fuit, vt vndecunq; possem mihi animi cultum & bonarum artium disciplinas compararem. Quod quidem meum consilium, etsi à pueritia vsq; constantissimũ mihi fuit, excitârunt tamen summopere atq; inflammârunt eum apud te essem superioribus annis adhortationes tuæ, nec vnquàm ardenter magis, quàm ex illa in hãc vsq; diem me totũ literis addixi. Iam tres annos, Marsili, apud Peripateticos versatus sum, nec omisi quicquam quantum in me fuit, vt Aristotelicis ædibus quasi vnus ex eorum familia non indignus admitterer. Quod quidem etsi haud abundè consequutus sum, quippe quòd vix sim in vestibulo, eò vsq; tamen processi, vt si non docti & eruditi, quod nec per ætatem licet, studiosi tamen nomen mihi vendicare non dubitem. Sed quoniam & tua semper & doctissimorum hominum sententia fuit, qui academica Peripateticis misceret, eum vtranq; sectam & rectius habiturum & locupletius, aggrediendam mihi hanc prouinciã existimaui, vt iam pro mei viribus ingenij, pro mea quanta maxima potest assiduitate & diligentia, Platonem cum Aristotele, & vicissim alternis studijs Aristotelem cum Platone conferrem.

Verùm vt te præmonitore prius, ita nunc adiutore opus est, tuæq; erit humanitatis, & in me beneuolentiæ nõ deesse proposito meo, atq; eo quidẽ tàm honesto & liberali, Id quod cumulatissimè abs te factũ censeo si librũ tuum de immortalitate animorũ ad me miseris, quo veluti præmõstratore quodã in Platonica disciplina profectũrum me, vt opto, ita confido. Quis enim Ficino, in quo, si vera esset Pythagoreorũ sententia, reuixisse Platonẽ crediderim, non quæq; maxima in eo doctrinæ genere de seipso sibi polliceatur? Tu modò mihi nõ desis, quod impetratum abs te pluribus cõtenderem, nisi ipsa quam tu plurimi facis honesti ratio hoc idem à te contenderet. Si enim pro amicorum vtilitate declinandũ aliquatenus de via, & Cicero noster, & Chilo sapiens, & Theopompus grauissimus philosophus existimârunt: Nónne erit in tam honesta petitione amicissimo homini defuisse flagitium? Fac igitur vt quod iã diu adhortatione sequor, tua ope etiã aliquando consequar. Qui enim hac in re mihi auxiliari possit, prẹter te habeo neminẽ, quandoquidem vt speciosa alia cõplura, atq; præclara, ita Platonicarũ rerum cura apud nostræ ætatis homines penitùs exoleuit. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Hermolao suo, S.

NOn quòd quicquam habeam te dignum, quod scribam ad te, scribo, sed idcirco tantùm vt rescribas, alioquin mihi nec causa est scribẽdi vlla, nec argumentũ.

Quippe quòd damnârim semper eorum sententiam, qui ad amicos scribendum sentiunt, vt hoc quasi debitum pendatur amicitiæ. Est enim hoc totum scribere, & literas mittitare amicitiæ quidem, sed infirmæ & frigidiusculæ, quæ sua vi subnixa nõ stet satis, quæratq; aliundè vnde consistat. At quæ in ipsis animi secessibus iam penitùs radicem egit, quid amabo adminiculis literarum eget. Dabo igitur, Hermolae Barbare, ob id ad te meas, vt quas maximè desidero, tuas alliciam. Tu contrà ne à me frustrà desiderentur, tuas reddes quàm cumulatissimé. Vt enim infirmi est animi adhibere literas amicitiæ quasi tibicines ne vacillet, ita facilem præstare se amicis, atq; beneficum, liberalitatis est, & beneuolentiæ singularis. Vale & musicam Ptolemæi, si id incommodo non sit tuo, ad me dedas futuram hîc ad dies paucuios. Quid enim à te non audacter petam: cui ego iampridem mea omnia voui dicauiq;.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Hermolao, S.

Mihi nunquam aut placui magis, aut debui copiosiùs, quàm hoc tempore quo vna epistola ad te mea tàm suaues, tàm eruditas, tàm tui persimiles literas ad me vocârim. Quod si, & absuisse te Patauio dum illic fui, & desiderasse me biennium consuetudinem tuam, in causa fui cur hæc ad me scriberes, nõ potest mihi illud quicquid sit, nunc non esse iocundum, tam abundè vnæ literæ tuæ votum omne meũ non adimplerunt solùm, sed etiam superârunt: nam vt epistolæ elegantiam, amœnitatem, eruditionem, suauitatem taceam, cuius lectio, vel beneficij vicem cumulatè exigit. Quanti apud me esse credis, quòd tàm amanter, tàm benignè, atq; adeò ex animo in amicum te mihi dedas, & quo nec optare mihi quicquam maius ausim in me ornando vndiq; tuam operam tàm liberaliter pollicearis. Quod quidem genus officij non recipiendum adeò, sed mihi ambiendum etiam fateri ingenuè, nec coràm erubescerem, quippe nec ipsi Stoici, vt nosti, ἀπάθειαν probant, nec inter has, quas Græci πάθη dicunt, affectiones, vlla esse potest aut laudabilior, aut honestior ea, si modò inter illas est, quæ dicitut cupiditas nominis & gloriæ, præstari verò mihi hoc nec ab vllo vberiùs potest, quàm à te ipso, in quo virtutes omnes, velut singulæ sibi palmam certatim vendicant, & ego cui debeam libentiùs, habeo certè neminem. Est igitur hæc mihi pollicitatio tua tàm grata, tàm appetenda, quàm honorifica, qua vel id maximè plurimùm gaudeo, quòd egregij cuiusdam amoris in me tui, & amantissimæ voluntatis fidem facit. Habeo tandem quod vt diu antehac desideraui, ita nunc seriò triumpho. Habeo, inquam, Hermolaum Barbarum Latinæ linguæ delicias, & bonarum artium omnium insigne promptuarium, mihi non beneuolum solùm, sed amicissimum. Habes & tu itidem Ioannem Picum Mirandulam ita tibi deditum, ita tui studiosum, vt qui deditus, qui studiosus esse magis non possit, mutuis aduersùm te officijs, quando præstare nihil vel grande potest, vel Hermolao dignum, futurum imparem quidem, si verò animum spectes certè vel æqualem, vel superiorem. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, &c

Nihil mihi dulcius fuit dum hîc apud nos esses, tua consuetudine, nihil item vtilius, ea in te morum suauitas, ea est doctrina. Vide autem quàm mihi dulcis, quàm gratus fueris dum te fruebar, cùm nunc dum abes, nihil mihi sit dulcius tui memoria. Sed profectò si amicitię sedes animus est, & nos id maximè sumus, animus scilicet, vt scribunt Plato & Aristoteles, non est cur possint diffidium inter nos facere vlla vel locorum remota, vel diuturna temporum interualla. Cogitabam autem nunc an qua etiam alia ratione consequi possem vt tecum essem, neq; aliud In mentem venit quàm vt nostra de septiformi in sex dies Geneseos enarratione lucubratio ad te veniret. Si enim libros quasi liberos patimus, & patris maxima pars in filio est, veniam ego quoq; ad te in illo quem genui. Excipe igitur venientem ad te filiolum meum, vt me solebas hilaris & lubens, placebit scio, quia amas: Scio & displicebit itidem, quia amas. Nam eiusmodi pietatis est & eorum errata, quos amamus, signanter introspicere, vt emendemus, & introspectis leuiter indulgere, ne vexemus.

IOAN-

IOANNES PICVS MIRANDVLA, F. B. C. TH.

SAlue, pater dilectissime: En tibi Apollonium quem si tuæ virtuti tuis in me officijs non deberem, deberem certè vel his literis, quibus eum efflagitas, tantùs in illis amor, tanta humanitas. Est enim & summi amoris quo illuc vocare quo tu iam peruenisti, ad animi, scilicet purgationem, hoc est, ad veram felicitatem, & summæ humanitatis hortari me, quasi æqualem, cui legem dicere quasi filio potes. Sed vtinam vsu eueniat aliquando vt in secessu aliquo vnà aliquando piè philosophari possimus, videbis apud me nihil esse prius quàm vt pietatem cum sapientia coniungam. Videbis hoc mihi esse persuasissimum nullam esse sapientiam quæ æternæ in nobis sapientiæ imaginem obliteret, & similes faciat brutis insipientibus. Testem habeo contubernalem Angelum, tantum me quotidie de meis studijs lucro apponere, quantum inde ad certamen purgandi animi instructior fortiorq; euado. Omnifaria hæc disciplinarum tractatio, & quicquid literæ promittere nobis possunt, cutem colorat, & quasi pigmentata facie, non reddit formosiores. At sanam, firmam, robustam mentem sperare non aliundè possumus, quàm à vitæ integritate, à moribus, à diuina deniq; religione: volentem igitur cogis (vt ita dixerim) magis velle. Sed & tuis me sacris precationibus iuua, vt possim etiam qnod & ego volebam, & tu me velle tantopere vis. Vale, pater amantissime, quem vnicè amo, quem in oculis fero. Florentiæ 13. Ianuarij. 1490. expecto tua omnia. Politianus meus deliciæ totius literaturæ tibi ascribi salutem iubet.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Hermolao Barbaro, S.

MEmini me cùm deliberarem qnàmnam potissimũ ex Italiæ gymnasijs mihi sedem ad philosophiæ studia deligerem, cùm me multa Patauium vocarent, libentiùs illuc petisse vt amor in te meus quem iamdiu animo nutriueram, mutua consuetudine tibi palam esset: Patauij fui & biennium, Hermolaum tamẽ quis credat nec vidi, nec nisi vt multò antè fama cognoui. Ita sæpè euenit vt dum oblatam occasionẽ desidiosa quadam procrastinatione contemnimus, ea vt lubrica est manibus elabatur. Huius rei me vehementer pœnituit, & pœnitet, & eò magis quòd quam anteà rerum omnium doctrinam tuam rumore tantùm cognoueram, eam nunc his oculis, his auribus agnoui, dum Romanum Themistium tuo illo ore, de ingenio animæ, de primis rerum exordijs, de ratiocinandi scientia, disertantẽ audiui. Deus bone quantum doctrinæ? quæ dictionum diuitiæ? quis candor? quæ mundicies orationis? O virum præclarissimum, ô expressam antiquitatis imaginem. Erat mihi frequens votum, vt Varronis diuinarum humanarumq; rerum scripta aliquando reuiuiscerent, vt esset, apud quem Latinè physicas rationes edisceremus: Tu verò & illũ & ptobatissimos quoq; referens, eum te nobis exhibuisti, vt nihil aliud superfit quod desideremus, quàm vt Græca alia interpretando, & tibi vberiorem laudem paries, & cumulatiùs de naturali historia & de studiosis omnibus bene mereare. Hæc omnia, doctissime Hermolae, ad nihil aliud spectaut, nisi vt me tibi amicissimum esse intelligas, me ita virtutes tuę ad te & amandum, & obseruandum accendunt, vt nemini etiam ex cognatione tua amore concedam. Sanciet hæc inter nos epistola amicitiæ fœdus, vt honestissimum certamen mutuæ charitatis subinde certemus.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Andreæ Corneo Vrbinati, S.

QVas proximè ad me dedisti literas tuas idibus Octobris, accepi: Quas scribis dedisse priùs, nõ peruenerunt, rescripsissem illicò si accepissem, ita sum ad scribendum impiger, & in hoc munere siue studio, siue natura minimè cessator. Non tamen erat quod vereris, silentio etiam diuturno amicitiam nostram posse labefactari, perpetuus amicus sum ego, non temporarius. Et firma satis non est amicitia, si qua velut tibicines has literarum sibi vicissitudines postulet, quæ (vt Plauti dixerim verbo) quasi nutantem infirmiusculamq; furcilent. Sed vt ad ea veniam quæ scribis. Adhortaris me tu ad actuosam vitam & ciuilem, frustrà me & in ignominiam quasi, ac con-

tumeliam tàm diu philosophatum dicēs, nisi tandem in agendarum tractandarumq́; rerum palæstra desudem. Et equidem, mi Andrea, oleum operamq́; meorum studiorum perdidissem, si ita essem nūc animatus, vt hac tibi parte accedere & assentiri possem. Exitialis hæc illa est & monstrosa persuasio, quæ hominū mentes inuasit, aut non esse philosophiæ studia viris principibus attingenda, aut summis labijs ad pompam potius ingenij, quàm animi cultū vel ociosè etiā delibanda. Omnino illud Neoptolemi habēt pro decreto, aut nil philosophandum, aut paucis. Pro nugamētis & meris fabulis iam illa accipiuntur, sapientum dicta, firmam & solidam felicitatem in bonis animi esse, extraria hæc corporis, vel fortunæ aut parum, aut nihil, ad nos attinere.

Sed, inquies, ita volo Martham amplectaris, vt Mariam interim non deseras. Tibi partim non repugno, nec qui id faciunt, damno vel accuso. Sed multum abest, vt à contemplandi vita ad ciuilem transisse, error non sit, non transisse pro flagitio aut omnino sub culpæ nota vel criminis censeatur: ergo vitio alicui vertetur, & virtutem ipsam virtutis gratia nil extra eam quærens, perpetuò affectet & prosequatur, quòd diuina mysteria, naturæ consilia perscrutans, hoc perfruatur ocio, cæterarum rerum despector & negligens, quando illa possunt, sectatorum suorum vota satis implere: Ergo illiberalem, aut non omnino principis erit non mercenarium facere studium sapiētiæ. Quis æquo animo hæc aut ferat aut audiat? Certè nunquam philosophatus est, qui ideò philosophatus est, vt aliquando aut possit, aut nolit philosophari, mercaturam exercuit ille, non philosophiam.

Scribis appetere tempus, vt me alicui ex summis Italiæ principibus dedam. Adhuc illam philosophantium de se opinionem non nosti, qui iuxta Horatium se regūm reges putant, mores pati, & seruire nesciunt, secum habitant, & sua contenti animi tranquillitate, sibijpsis ipsi supersunt, nihil extra se quærunt, quæ in honore sunt apud vulgus, inhonora sunt apud illos: & omnino quæcunque vel humana sitit libido, vel suspirat ambitio, negligunt & contemnunt. Quod cùm omnibus, tum illis dubio procul faciendum est, quibus se ita indulsit fortuna, vt non modò lautè & commodè, sed etiam splendidè viuere possint. Magnæ istæ fortunæ sublimant quidem & ostentant, sed sæpè vti ferox equus & sternax sessorem excutiunt, certè semper malè habent & vexant potius quàm vehant. Aurea illa optanda mediocritas, qua nos vti manus vehat æquabilius, & imperij patiens nobis verè seruiat non dominetur. In hac ego opinione perstans cellulam meam, mea studia, meorum librorum oblectamenta, meam animi pacem, regijs aulis, publicis negotijs, vestris aucupijs, curiæ fauoribus, antepono. Nec mei huius literarij otij illos fructus expecto, vt in rerum publicarum æstu atque tumultu iacter & fluctuem, sed vt quos parturio tandem pariam liberos, & quod felix faustumq́; sit, dedam aliquid in publicum, si non doctrinam, ingenium saltem & diligentiam quod oleat. Et ne credas nostrę industriæ & laboris quicqnam remissum, scito me post multam assiduis indefessisq́; lucubrationibus nauatā operam, Hebraicam linguam Chaldaicamq́; didicisse, & ad Arabicæ euincendas difficultates nunc quoq; manus applicuisse, hæc ego principis viri & existimaui semper, & nunc existimo. Sed hæc vt verè, ita seuerè dixerim: Equidem principes istos excellentissimos in primisq́; magnanimum Barri ducem Ludouicū ita colo & veneror, vt ex Italiæ principibus neminem magis, illi me multum multis de causis debere intelligo, & nihil est tam graue, nihil tam arduum, quod (mihi si detur facultas) demerendi hominis causa facturus non sim. Sed quæ illorum est amplitudo, & mea tenuitas, vt ego ipsis non egere non possim, ita egere ipsi aut mea opera, aut meo isthuc aduentu nullo modo possunt. Romam propediem proficiscar inibi hyematurus, nisi vel repēns casus, vel noua intercidens fortuna, aliò me traxerit. Inde fortasse audies quid tuus Picus in vita vmbratili & sellularia contemplando profecerit, aut quid tandem (dicam enim quanquam arrogantiùs) quid inquam, quando tu illi isthuc accedenti doctorum copiam polliceris, aliorum operæ indiget in re literaria: Romæ, & vbi vbi terrarum fuero, habebunt principes isti cui impetent, quem velut trusatilem, vt inquit Plautus, molam pro arbitrio versent.

Quod scribis de re vxoria, nec temerè, nec de nihilo dictum existimo, sed Dauus sum, Oedipus nō sum, nec si sim esse volo. Id quicquid est, si videtur, latiùs explica, sin minus esto Harpocrates. Ego vt sese res dant, in arma consilium capio. Rhythmos

meos Hetruscos non est quòd desideres, Iam dudum amatorijs lusibus nuncium remisimus, alia meditantes. Sed hoc te quoque monitum volo, Lauram tuam, si eam esses æditurus, supprimas adhuc aliquot dies: nam forsan paulò mox legent nostri homines de amore,(vide quid dicam)quæ nondum legerunt: & tu annotare plurima poteris quæ ad rem tuam plurimùm facient. De Alibrana quanquam dignus non est, de quo verba faciam,hæc tamen dixerim,bene meritum illum domino malè gratiam retulisse. Nec est quòd fugam suam in quenquam alium quàm in se.ipsum reijciat, aut deriuet, quando meis domesticis, quod negare ille non potest, non minus ferè quàm mihi debet, sed non primùm nunc,vt tu nosti, aut fidem fefellit, aut dominum ludificatus est, scio quid postquàm etiam aufugit in me ille & de me: sed nõ curat culicem elephas. Et condonatum tibi volo quicquid ante hac leuis homo peccârit,sed ne abutatur in posterum patientia mea, ne qualem se mihi ille immeritò præstitit, talem me ego illi tandem præstare cogar.

Quod amicum illum tuum, cui in amore res malè cessit apud Floreanũ nostrum, excusaneris,ex officio fecisti, habet ille quidem & ex historijs, & ex poëtis, ex ipsa etiã philosophia vnde se à nota criminis vindicet, habet vnde magnorum se hominum præiudicijs,Dauidis præsertim Salomonisq; tuetur, vt Aristotelem taceam, qui dum nonnullas etiam meretrices sæpè deperibat, suorum de moribus præceptorum nil meminit, quando amatæ fœminæ vti Cereri Eleusinæ sacra fecit. Sed ille hæc tutamenta, & quasi propugnacula sui facinoris non amplexatur modò, vel amat, sed odit,& reijcit, & recusat, iacturam queritur suam, non culpam deprecatur, dolet quòd peccauit, non defendit. Et mihi quidem vel hoc nomine videtur cæteris excusandus, quòd ipse se nil excusat: nihil homine imbecillius, nihil amore potentius. Hieronymi illa inuicta & inconcussa mens, dum cœlo tota inhæret, puellarum choris intererat. Quæ illum pestis potuit vel infestare, quem non edomabit? Si hoc amor in eremo, in humo collisis membris, in hebdomadarum potuit inedia, quid in pluma, in vmbra, in omni deliciarum affluentia non poterit? Accedit quòd ille nunc primò cecidit, ruinæ huius alioquin insolens & ignarus. De Neptuno conqueri potest, qui semel tantùm naufragium fecit: Si ad eundem iterum offenderit lapidem, nemo manum porrigat, nemo misereatur. Nunc non excusari iure non potest, quem ita facti pœnitet, vt fauore excusationis se dignum ipse non existimet. Sed hæc etiam nimis, quando amicus tuus huiusmodi facti memoriam, nõ solùm aliquo modo literis tradi, sed quod sequens vita eius faciat obliterari penitùs cupit. Vale. Christophorus non aderat cùm tuas accepi. Domino tuo & vniuersæ Bonromeæ familiæ, quam & amaui semper,& nũc plurimùm amo, me non vulgariter commendabis. Perusiæ 15. Octobris. 1486. anno gratiæ.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Iacobo Antiquario suo, S.

INter voluptates, quas, cùm eram Florentiæ, de Politiani consuetudine maximè capiebam, viri mea sententia nostro æuo omnium literatissimi, non erat illa mediocris, quòd tuas ad ipsum epistolas graues illas, semper & elegantes, vt quamq; accepisset, statim mihi dabat legẽdas. Delectabat in illis me vehemẽter, & prudentia quædam singularis, qua magnis etiam in rebus negocijsq; tractandis à prudentissimis cõmendaris, & orationis cultus atq; sobrietas, tùm quòd in nonnullis honorificam nostri mentionem faciebas, non solùm mihi tuæ literæ placebant, sed in illis quoq; ipse mihi placebam, scilicet testimonio tanti viri cedente conscitia quæ nonnihil dissimulans quod sentiret, qua si ipsa se proderet non magnopere pugnans, & propemodum volens fallebatur. Ita duplici nomine tibi eram deuinctus, inde tuæ virtutis hinc collati sæpiùs in nos non officij modò, sed beneficij, cogitaui non semel agere tibi gratias per epistolam, ne fortè parum gratus aut ne tecum rusticus existimarer. Verùm cùm tu Politianusq; noster pulcherrimũ quoddam inter vos literarum commerciũ exerceretis, nolui Musis importuna Pica obstrepere, quasiq; malè vocalis Anser, alternæ sibi cõcinnentes olores interturbare, alloquin tibi animũ nostrũ per Politianũ nostrum patere sciebã, tùm conscius infantiæ meæ interprete vtebar eloquẽtissimo.

Nunc ab ipso missæ ad nos tuæ literæ sunt, quas ad Ricium nuper dedisti, iuuenem

ingeniosum, in quibus tantum tribuis mihi, quantum nec optare ausim, ne dum mereri me credam. Rupit officij magnitudo nostrorum hactenus nescio an inciuile, certè non superbum silentium, nec potui tibi non agere gratias immortales, non quòd premas me laudibus immodicis, quas non agnosco, sed quòd ita me ames, vt tuum illud alioquin constans robustumq; iudicium tantopere tamen in nobis sub amoris pondere vacillauerit. Debeo igitur tibi super quàm vel ego possim persoluere, vel tu facilè credere, nec est quicquam tàm arduum, tàm difficile, quod nō æquè pro tua dignitate sim facturus, ac pro mea salute. Tu quod in Politiano me possidebas hactenus, nunc verò nihil mutata re tuis tantùm rationibus Pici nomen quod suberat, explicabis. Vale. Ex agrō Ferrariensi, die 28. Iunij. 1494.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Andreæ Corneo, S. D.

SAtisfactum est planè votis meis abundè satis, Andrea charissime: quandoquidem ex tuis ad Christophorum vtriq; nostrum charissimum literis accepi, isthic te cum tuo & commodo & dignitate viuere. Est enim, fuitq; semper hoc à me optatum maximè, tibi esse benè atq; beatè, & quo nihil demū habeo maius dicere pro meritis tuis, quod quidem euenturum nunquàm dubitaui. Atq; hoc vnum mihi semper constitit, dum vel lingua tibi superstes esset, vbi gentium fores, futurū te in sublimi. Noui (quod citra adulationē dictum sit) animi tui generositatem, quæ nihil humile aut plebeium patietur. Noui virtutes tuas, doctrinam, mores, atq; prudentiam, quæ omnia te quocunq; collineabis facilè perducent. Valetudinem tantum tibi timeo tot morbis ab ineunte ætate vt mihi narrare solitus es, in hanc vsq; diem oppressam, debilitatam tamen magis quàm fractam, adeò & illa tuum mouit ingenium, vt vinci nesciat, sed perpetua quadam soliditate sua aduersus fortunæ ictus strenuè puguet. Habe quæso nō minus valetudinis rationem, quàm fortunarum, quando quidem hæ vbi vita deficit, nullæ sunt. Quod verò de me apud omnes honorificè verba facias, facis tu quidem pro tua & humanitate, & vetere in me beneuolentia, debeoq; ob id tibi tantū, quantum qui debet maximé. Sed vereor ne tuam ipsemet telā retexas, dum meas ineptias, & quæ mihi in ætate teneriore nugæ profluxerunt in publicum euocas: sunt enim ea omnia inepta, satis ineruditā, vel si etiam cum eis benignissimè decidatur, non ea certè sunt, quæ eam quam de me isti homines oratione tua opinionem iam fortè conceperunt, sustinere possint. Qualiacunq; sint, mittenda duxi, vt tibi vel totius famæ dispendio satisfacerem. Te tamen rogatum velim vt hæc leuiora omnia habeas: nam si res tandem desiderabis meas, & grauiora habemus in manibus, quæ ad vmbilicum nondum ducta sunt. Et hæc quoq; ipsa quæ misimus, absolutiorem poscebant limam. Verùm & tempora, & philosophiæ studia, quibus maximè inuigilo, ab opere me diuerterunt. Redibimus tamen aliquando ad Musas, & si quid excuderimus, tuis auribus dignum, curabimus ad te protinus delatum iri. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
R. C. C. S.

MAtthæus noster vir officiosissimus & salutem mihi plurimam tuis verbis dixit, & quo me amore, qua beneuolentia prosequare, apertissimè declarauit, pollicitus insuper & tuo nomine studium, operamq;, si quando his mihi vti contigerit. Cui officio vtinam par essem pater humanissime. Suscipi enim me in tuam fidem, & inter tuos connumerari & optaui semper, & speraui. At obuiam habere te vltrò, me tam benigniter, tàm amicis, tàm liberalibus pollicitis adeuntem, & quasi ad amicitiam, si licet, sed per te licet vocantem, tuam & spem meam, & votum omne superauit. Quid enim aut quantum est ab eo inuitari, à quo fuerat satis non excludi. Quanquàm fecisti rem, & si non me, te tamen dignam, poteram enim pro meis meritis non admitti, non poteram pro tua humanitate etiam non vocari. Quamobrem quantum, aut mihi gaudeam, aut tibi debeam, quo pacto explicem, qui nec concipio. Certè ob hæc tantò magis tibi debeo, quantò minus hæc (quæ nulla ex parte) mihi tu debeas. Neq; enim nimis sunt illa grandia, & nimis multa, quæ & Matthæus & amici reliqui retulerunt, ex voluntate potius, quàm ex iudicio me extimulantes. Sed qualis tamen,

aut

aut quantus sum, patiare me quoq; inter omnes esse, qui tuas virtutes, vt taceam cætera, colunt, & admirātur, per quas in te est videre, & quod vincat antiquitatē & quod vinci à posteritate non possit, vt dixerim hoc merito, cùm in te nihil quòd vel in honesto, vel prudentia, vel doctrina sit positum, desideretur. Desiderari hoc vnum debere ab omnibus, vt per te aliquando, iuxta Platonis votum, summa potentia, cum summa sapientia coniungatur: Sed hæc à Deo: A te interim hoc peto, & rogo, vt mihi nō referendæ gratiæ, neq; enim locus, aut per tuam amplitudinem, aut per meam tenuitatem, sed testandi animi erga te mei, testandæ fidei & obseruantiæ occasionem præstes. Experieris Ioannem Picum hominem supra omnem opinionem tibi deditum & deuotum, de quo polliceri magis tibi nō potes, sed potes ea omnia qualiacunq; sint, quæ sunt in eo, quibus tu ipse cùm veteris splendoris tui aliquid inuehes, fientq; magna, cùm tua esse cœperint, quæ dum sunt mea, magna esse non possunt. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
suo Alexandro Cortesio, S.

GRatissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, quas non, vt putas, ad ignotum ignotus, sed ad amicum, & quidem veterem, amicus ne dum ad notum notus nuper dedisti, nosti enim & tu me antea vt scribis, & dignum existimasti quem amares: ego itidem de tua doctrina atq; virtute cū à plerisq;, tum à Politiano nostro sæpiùs audiui, cuius iudicio quis non confidat? fecit ille apud me tuæ probitatis fidem, facere potest & apud te cœptæ meæ iampridem fidem beneuolentiæ. Cui quidem & si erat maxima, per epistolam tamen tuam eos scito cumulos accessisse, quos concipere animo vel pauci possint. Quid enim illa suauius? quid eruditius? vt est docta, vt est amabilis, & Puccio nostro de me amicè magis quàm verè loquenti largissimè subscribens. Profectò nec mihi quicquam illa gratius à te poterat contingere, nec tua de me opinione quicquam honorificentius, pro quibus vniuersis & tibi gratias ago quàm maximas, & quæcunq; aut mea, aut in me sunt, debere Alexandro meo confiteor. Epistolam quam petis nostram ad Laurentium Medicem, ad te mitto. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Dominico Beniuenio, S.

SAlue mi Dominice in Domini sortem electe. Gratæ mihi fuerunt literæ tuæ, gratiùs quòd & coràm ex fratre dum hic agebat, & per literas ex Petro Antonio nostro cognoui, firmiori te esse habitu corporis & meliori stomacho. Cura si nos omnes, si literæ tibi sunt curæ, valetudinem tuam, de qua profectò non ob id tantum fui, semper sum sollicitus, quòd te amo (amo enim vehementer) quàm propterea quòd literas amo, quas tecum simul periclitari & credo, & certè scio. Si qua de nostra In beneuolentia tibi retulit frater, fidem habeas plenissimam, si quid de nostris laudibus, tàm parùm ei credas, quàm ille me multùm amat. Commentariolum nostrum non est quòd admireris, ociosi cùm esse voluimus, & omnino nihil agere, id egimus, animum remittentes potius quàm intendentes. Omnino præludium est commentariorum, quæ in Platonis symposium meditamur. Erit in illis quod tu saltem ames & laudes, qui omnia nostra amas & laudas. De concilio, de quæstionibus, vt puto, retulit frater, iam nosti cur scripserim me tibi laborare, quod à me petis maximè lubens faciam, cùm te intellexero, ex ea qua laborasti hucusq; corporis imbecillitate, in primā optatamq; valetudinem restitutum, quam tibi eo animo precor & opto, quo mihi tū salutem animi precaris & optas. Vale ex Fratta. 10. Nouemb. 1486.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Andreæ Corneo, S.

ETsi ad te literas dedi, aut rarò, aut nunquam, cogitaui tamen de te, & tuis rebus, aut sæpè, aut semper. Sed nolo tibi spē vendere, nec priùs ad te scribā quid faciā in tuam vtilitatē, quàm cùm scribere potero quid perfecerim. Quod si nunquàm tuo vel meo infortunio cōtinget, malo credas me nihil potiùs quàm frustra in tuis rebus laborasse. Sed fortè lætior tibi erit fortuna quàm aut ipse speres, aut illa soleat. Carmina nostra nō est quòd tua Laura moretur, quoniā reuocata ad incudē sunt, vt pressiùs

afformentur, nec prodire, quo nunc sunt multa, audent in publicum. Differt autem emendationem instans ratio, & vrgens noui operis quod habeo in manibus hortatu Laurentij Medicis, in quo Dauidicos hymnos nō solùm illumino longiori interpretamento, sed quoniam quos ecclesia decantat, hi à septuaginta versi sunt interpretibus, eamq; translationem plus quàm sexcentis locis, vti parum fidelem Hebræi coarguunt, ego proprietati innixus Hebraicæ & Chaldaicæ literaturæ, cùm & sensuum integritati illos ab omni Iudæorum calumnia assero & defendo. Reliquum nō est quòd scribam, nisi vt me Hermolao quoties hominem vides, toties non vulgariter commendes. Facit item vir doctus & grauis Iacobus Volateranus amari seà me vehementer intelligat, à quo si epistolas Symmachi ad paucos dies dum scilicet exscribantur, vnquam impetrauero, perpetuo me sibi beneficio deuinciet. Vale. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA BAPTISTA Guarino praeceptori suo, S.

QVid contrahis frontem? an quòd contrà quam præceperis, atque ideò iniuria tibi inscripserim præceptori: Si præceptor non es, iure tuis non sto præceptis. Si præceptor es, iure te appello præceptorem. Tu verò quid discipulum renuis, quem tantopere laudas? Pugnant hæc inter se, nisi alterum fortè amoris est, alterum iudicij, & cuius laudes prædicas ex beneuolentia, eiusdem errata vereris ex conscientia, ne scilicet tibi pudorem faciant, quæ possis fortè laudator, non possis præceptor non agnoscere. At recipe quæso me vel hac lege in participatum disciplinę, vt te ego in nostræ, si qua erit gloriolæ, participatū admittam, plagas sustinerem solus. Sed quid frigidis iocis moror ardorem meæ lætitię, quam ex tuis literis, ex tua tàm graui, tam honorifica laudatione concepi, nunc demum mihi arridet, nunc mihi est grata Heptaplus mea postquàm sub tuo præconio, quasi clypeo Palladis iam se ostentat æmulis inuulnerabilem. Hortaris me tu ad alias hoc genus scriptiones, quod frustrà faceres, nisi dum mihi plena adeò cera subscribis, igniculos bonæ immittens spei, fecisses me ad scribēdum quàm fuerim antea longè fortiorem. Adeò enim tàm iudicio tuo mihi confido, vt quod totius instrumenti veteris enarrandi onus suscepi, cui omnino sum impar, iam tamen solito longè fortiùs feram. Quod attinet ad libros, fortasse tibi meliùs satisfacerem si indicem haberem eorum librorum qui sunt apud te, quoniā possent multi ad rem tuam facere, quibus tamen non egeres. Laurentio Medici tua prædicta virtus te fecit commendatissimum. Neq; vnquam inter nos mentio de viris doctis huius ætatis, quin plurimus in ore sit Guarinus, præsertim cùm noster interuenit Politianus (interuenit autem semper) qui tibi tantum tribuit quantum nemini. Vale nostrorum optime atq; doctissime, & Pictorium nostrum communes delicias, quantum potes, meo nomine saluere iube.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Antonio Picemanno, S. D.

NIhil tota vita mihi fuit iucundius his literis quas nuper à te accepi, plenas amoris, officij, humanitatis. Ita sim felix, vt te non fallo, nisi mihi ille fortè dies iucundior, quo me ipse & Grimannus nescio tuus an meus magis, & conuenistis amicè, & honorificè salutastis: quanquā enim velut personam mutuati, nō qui eratis, sed quasi nescio quos lepido commento nominum mihi vos exhibuistis, suauissimum tamen vestrum ingenium, singularis doctrina, amabilis grauitas, liberalis modestia, ingeniū, os, lepidissimus sermo, Grimannum mihi & Picimannum apertos vetosq; repræsentabant. Quare etsi ipsa falli nomenclaturā, fraudari tamen voluptate non poterā, quæ mihi ex vobis debebatur, dissimulare nomina potuistis, virtutem non potuistis, quæ suo se prodit fulgore & latere nescit. Illa de rebus physicis tàm grauis tractatio, illæ acres contortæ argumentationes, illa iudicia castigatissima, quos poterant alios quàm vos ipsos mihi denunciare? Gratulabar ego mecummet tacitus, cùm vos audiebam, ætati nostræ quæ non vnum vt putabam Grimannum, non vnum Picimannum, sed duos Grimannos, duos Picimannos fœcūdior protulisset. Vt autē mihi noster Politianus quinam fuissetis, indicauit, iā nō tàm ætati meæ quàm meo cœpi iudicio gratulari, ita mihi agnouisse in vobis omnia sum visus quæ in illis, id est, vobis cō-stantis-

stantissimo esse omnium testimonio deprehenderam. Sed vide vt me agant transuersum, & à tua epistola ad se vestræ laudes abducant, quanquàm & illa eodem quoq; vocat vel nolentem, sed reprimam me ne videar quasi mutua opera velle laudibus satisfacere, quibus tu plurimis me cumulasti, quæ siue ex animi sunt propensione, siue ex indicio, nescio honori an voluptati mihi maiori fuerint. Debeo plurimum, mi Picimanne, animo isti erga me tuo. Sed fac quæso tu quoq;, si quando acciderit, de me periculum, de mea scilicet in te voluntate, cognosces hominem ita amantem tuæ virtutis & studiosum, vt nec ipsi Grimanno tuo primas in te amando sim concessurus. Vale. Die 9. Iulij. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Ignoto amico, S. D.

QVisquis es, noster eris, postquàm Roberto Salulato nostro; vt per eius accepi syngrapham es coniunctissimus. Legi literas tuas ad Mithridatem, quas illi absenti reddere non potui. Amare te in illis cœpi, non tàm iam eo nomine quòd te Robertus amat, quàm quòd te amare literas (& quod est principalius) sacratum rerum & legis studiosum esse cognoui. Et quoniam de his, quæ petebas, visus sum mihi posse aliqua ex parte tibi satisfacere, vt hinc benè nostram auspicarer amicitiam, volui quid ego sentirem, tibi significare, quod certè facerem longè locupletiùs, si hic illos meos omnium hominum amicos, id est, meos libros haberem quos consulerem: sed me illi iam Romam quasi antembulones dominum præcesserunt, & ego ipse hæc, petasatus iam & caligatus in procinctu cùm essem, ad te dedi tàm familiariter quàm festinanter. Quod petis de Iosepho, scias iustum Iosephum apud Hebræos non reperiri. Sed Iosephi epitoma, id est, breuiarium quoddam, in quo & multa sunt commentitia, & quæ de decem tribubus ibi leguntur, quæ post Babylonicam captiuitatem postliminio non redierunt, ea esse notha & adulterina ex Hebræis mihi plures cõfessi sunt: quapropter illorum Iosepho nulla omnino fides adhibenda. In Iosepho Græco scio esse quædam quæ de Christo, & fidem & honorificam faciant mentionem, sed eadem esse penitùs cum his, quæ in Latinis codicibus leguntur, non assererem, nisi exemplar Græcum, cuius hîc mihi nulla est copia, recens legerem.

Et vt ad ea veniam quæ de Chaldæorum Hebræorumq; literis desideras, percunctatus sum ego sæpe in Mithridatem & multos Hebræos de his quæ apud Hieronymum in Galeato prologo leguntur, vbi ille scribit eosdem olim fuisse Samaritanorũ & Hebræorum characteres: Esdram autem post instaurationem templi sub Zorobabel alias adinuenisse literas, quæ nunc sunt in vsu, nescios se huius mutationis omnes prædicant, & (quod est maius) pro compento habent ijsdem quibus nunc vtimur in Hebraica literatura apicibus vsos & Mosem & Patriarchas antiquos omnes: cui sententiæ vt nunc mihi subuenit, fidem maximam facit scientia Cabalæ, cuius scriptores, qui cum ipso Esdra in synodo fuerũt, sub ipsis literarum charactetibus & figuris, quibus nunc legem descriptam habemus, dissimulasse Mosem diuina mysteria, & volunt & probant: quod esse nullo modo posset, si alijs Moses ab his, quibus nũc vtimur, characteribus vsus fuisset. Quo tamen tutari dictum Hieronymum possim, hoc vnum habeo quod nuper legi in commentarijs libri, quem pater antiquus Abraham de Creatione edidit: dum enim duas illas & triginta portas, quarum meminit, authores interpretantur, dicunt numerum illum ex decem numerationibus & duabus ac viginti literis conflari. Reliquas autem literas quæ sunt, mem, tzade, pe, caph, & nunquam duplices dicuntur, quarum characteres sunt ך ף ץ ם ab episcopis siue perfectis additas fuisse: hoc fortè Hieronymus intellexit, cuius testimonium & haberi apud omnes omnibus in rebus debet, & habetur profectò apud me sanctissimum.

Alphabetum Chaldaicum quod petis, nec à Mithridate impetrasses, nihil per illũ, licet vt à me impetrare possis, à quo posses omnia. Nam ille docere me Chaldaicam linguam nulla voluit ratione nisi adiuratum prius, & quidem conceptis verbis, ne illam cuiquam traderem, facere fidẽ huius rei tibi potest noster Hieronymus Beniuenius, qui cũ adesset fortè dum me ille docebat, furens Mithridates hominem eliminauit. Sed ne frustrà omnino scripseris, vicarium habeas pro Chaldaico Arabicum alphabetum, quod mea manu tibi annotatum mittitur. Reliquum quod scribam nihil

est nisi me tui quisquis sis, esse non posse non amantissimum, si ego te amantissimum esse bonarum artium intellexero. Vale, ex Fratta. 10. Nouembris. 1486.

EPISTOLARVM AVREARVM Ioan. Pici Finis.

AD IOANNEM PICVM MIRANDVLAM, EPISTOLÆ ET TESTIMONIA CELEBRAtissimorum virorum, vitæ doctrinæ, & commentationum, Ioannis Pici Mirandulæ varijs ex locis collecta.

EPISTOLAE DVAE FRATRIS BAPTISTAE MANT. Carmelitæ Theologi doctissimi & eloquentissimi ad Ioannem Franciscum Picum Mirandulam Concordiæ comitem, de morte Ioannis Pici eius patrui.

ILLVSTRIS domine, nuper audita morte Ioannis Pici auunculi tui viri clarissimi atq; doctissimi, sic animo consternatus sum, vt neq; pes, neq; mens satis suo fungeretur officio: Parum absuit quin & de Deo, & de natura sim conquestus, quòd tantum lumen è mundo tàm citò sustulerint, tantum Italiæ ornamentum, tantam ætatis nostræ gloriam, quasi terrenæ Reipublicæ bonis inuideant, nulla habita nostri ratione, succiderint: succiderint inquam dum cresceret, dum floreret, dum copiosissima ingenij sui fertilitate pasceret vniuersos. Sed recordatus sententiæ Pauli, qua, inquit, *iudicia Dei abyssus multa*, continui me, ne malè de Deo, & de operibus eius, impia temeritate sentirē. In occasu viri huius passa sunt magnam eclipsim studia literarum, scientia rerum, integritas morum. Erat enim (vt scis) in patruo tuo sic vitæ sanctimoniæ coniuncta linguarum eruditio, & humanarum diuinarumq; rerum cognitio, vt in vno eodemq; homine viderer videre Hieronymum & Augustinum reuixisse. Atq; vtinam opus illud de concordia Platonis & Aristotelis antequàm decederet, absoluisset. Pollicebatur enim titulus eius omnem antiquorum philosophiam, & reconditissimarũ ac scitu dignissimarum rerum apertionem. Omnia eius opuscula, quæ absoluit, quæ etiam imperfecta reliquit, sunt omni studio & diligentia cõquirenda. Nam cùm à tanta ingenij felicitate proflexerint, non possunt, non esse dignissima, quæ ab omni posteritate legantur, amentur, & adorentur, ad quod officium te prouocarem, nisi te sic persuasum & animatum satis crederem. Deerat hoc familiæ tuæ decus immortale, vt apud nobilitatem antiquissimã, diuitiarum & opum affluentiam, rei militaris gloriam, collocaretur etiam excellentia tanta sapientiæ, vt omnia quæ apud mortales, summa laude digna sunt, in vnam domum tuam cõfluerent. Te verò, Ioannes Francisce, summa ope niti decet, vt patrui tui virtutem hæreditate possideas, & vt spiritus eius in te dnplicetur, sicur Heliæ spiritus in Helisæo. Hoc à te expectamus, hoc requirimus, cùm eius opuscula collegeris, precor, vt me quoq; participem reddas, & erit mihi operæprecium isthuc tantæ voluptatis gratia me conferre cùm sciero. Distichum in laudem eius ex tempore factum, quanquam non placeat, tamen subijciam. Vale princeps optime, & me ama. Mantuæ, die 27. Nouembris. 1494.

Picus Ioannes, cælos, elementa, Deumq́,
Doctus, adhuc iuuenis, sanctificatus obit.

Epist. 2. Nunciatoria, lamitatoria & cõsolatoria. ILlustris comes Ioannes Francisce dilatio honestissima tuæ responsionis credi fecerat literas meas in via perijsse, & dum propterea nonas ad te dare statuerem, iamq; incepissem eas exarare, superuenerunt tuæ desideratissimæ, ornatissimæ, iucundissimæ. Nocte insequuta credo ex eo quòd die cogitaueram dormienti mihi sub auroram tempore quo cerni somnia vera solent, visa imago patrui tui iam vita functi superuenire, & mecum multa de angelorũ natura, de spirituum aëtiorum ac terrestriũ, aquaticorum etiam speciebus, nominibus, officijs, cum summa vtriusq; nostrũm voluptate

luptate differere. Et cùm eum interrogassem cur balbus esset (balbus enim videbatur) id signum esse respondit imperfecti & inabsoluti sermonis, quem de rerum natura, & de philosophia iam dudum inchoârat. Videbar accensus desiderio percunctandi de rebus occultis plurima, quæ nobis mortalibus mirabilia sunt & ignota: & nescio quo pacto id primum occurrit quid scilicet amuleta prodessent infauribus, & corallia, & id genus alia, quæ infantulorum collo alligantur: respondit in his aliquando aliquid virtutis inesse, & hoc ad magiam naturalem pertinere, sed vt plurimùm damnatas cõsuetudines, & superstitiones esse: his dictis euanuit, & ego expergefactus diu multùq; cogitaui, quæ colloquuti fueramus in somnis, quia non inania esse, sed pensi aliquid habere videbantur.

Scribo autem hoc non quòd in somnijs vllam fidẽ adhibeam (id enim est & à professione mea, & à natura alienum) sed quia non satis mirari possum, quónã pacto fiat vt dormiẽtes disputent, doceant, discant, & ea plerunq; faciãt, quæ à vigilantibus fieri fit impossibile, vel certè difficile. Habẽt certè nescio quid diuinitatis animæ nostræ & si sanctè ac piè viueremus, nec tot negociorum ambagibus circumagerentur animi nostri, haberent nobiscum spiritus separati magna commercia. Sed de his hactenus.

Quod velis, vt scribis, patrui tui vitam conscribere, & laudo, & vt maturiùs id agas hortor, & obsecro: id enim officij tibi maximè congruit, & tibi pluribus de causis est assumendũ: nam stylo & eloquentia plurimùm vales, quod est naturæ, & industriæ, & Dei donum singulare. Item quòd gentilis eius sis, & tàm mirabili viro arctissima cognatione propinquus, quò fit vt eius gloriæ non esse particeps non possis. Nec vllo modo pati debes vt clarissima familia tua, quicquam tanti ornamenti ac splendoris amittat. Accedit ad hæc, quòd nulli magis quàm tibi nota esse debet eius vita, quàm tibi, iampridem imitandam proposueras, & quidem sapientissimè: erat enim egregiũ quoddam sanctimoniæ & religionis exemplar, in quo totius sapientiæ lumen apparebat. Dicam ergo tibi quod Christus dixit Apostolis: Colligite fragmenta ne pereant: & id tantò studiosius agendũ quantò nobis, qui superstites sumus, & futuræ posteritati magis est profuturum. Proculdubio & si video magis ei gratulandũ qui postquàm tàm breui nauigatione tantum spiritualium opum congessit, tàm feliciter in portum peruenit, non possum tamen de tanti viri iactura tecum non dolere. Mors Georgij Merulæ primùm condiscipuli, posteà præceptoris mei (nam sub Gregorio Tiphernate commilitauimus) tristitia me affecit, sed erat ille iam grandæuus & senio ingrauescente, iam inutilis & functus officio. Hermolai & Politiani duorum illustriũ virorum lamentabilis occasus, attulit & mihi & omnibus literatis graue cordolium: sed altius hoc vulnus insedit, & longè maiorem in Pico nostro iacturam passa est res literaria: Eloquentiæ campi lugent, Mathematicarum artium studia cõciderunt, Philosophia omnis, ac metaphysices, & theologiæ altissimæ speculationes, quas ille amplificare ac illustrare iam cœperat, deinceps obmutescent. Sed parco iam, ne dolori iusto plus indulgeam. Curandum magis est vt ei & scientiarum studijs ac exercitijs & morum integritate ac religione similes euadamus, & pari cum eo negociatione ditati, perueniamus olim quo ille iam peruenisse se gaudet. Quàm primùm potero veniam, vt diuini eius ingenij reliquias immortales, quæ apud te sunt, videã & adoreã. Interea scribendæ eius vitæ da operam, & me ama. Bene valeat D. tua, cui me commendo. Mantuæ die 3. Ian. 1495. Frater Bapt. Mant. Car.

EPISTOLÆ QVINQVE HERMOLAI BARBARI VIRI CELEBERRIMI

Patriarchæ Aquileiensis.

HERMOLAVS BARBARVS IOAN. Pico Mirandulano, S. D.

TV verò, Pice, adeò nihil mihi debes, aut silentij, aut officij alicuius erga te mei nomine, vt mihi literæ tuæ magno etiam rubori fuerint, qui negligentiam meam pro tua deprecaris apud me, cùm vtrunque à nobis apud te prius quaeunq; mercede redimi debuerit: hæc ingenij tu bonitas, candor, æquitas: Agnoscis alienam culpam, cùm aut vitare aut partiri certè possis, in mutuo

Epistol. 1. excusatoria & encomiastica.

tuo crimine sollicitus es, qui & ante categoria, & causa etiam meliore securus esse poteras, aut reus est vterq;, aut nō tu. Alioquin iam quod ad te attinet purgasti, reliquum est vt & ipse satisfaciam. Sed quid à me, ad te potissimùm scribi potest, inhortabor vt literas amare pergas, in quibus es eminentissimus, monebo vt virtuti & bonis moribus dedare, in quibus tantum profecisti vt difficile cognitu sit, vtri philosophiæ parti maiorem operam impenderis, ei quæ spectatiuas & instrumenta continet, an ei quæ dogmaticen parænetícenq; complectitur, omnino summum & humano captu maius est, quod tu aut genio, aut certè opifici tuo debes, tàm tenera ætate consequutus, quod extrema senectute impudentissimum sit optare. Non sunt hæc, Pice, tua, naturæ sunt, Dei sunt, quanquàm si aliquid tuum est, hæc maximè tua sunt: Vide quantū minus tua dici possunt, nobilitas fortunæ, valetudo, forma, quibus bonis tàm nulli cedis quàm nec illis, quæ magis tua sunt. Huc te hortor conuerte, hoc diu & nocte volue, quantum nomen ei sis, qui te vsq; adeò ditauit, vt nec soluendo, nec exputādo sis vnquam futurus, quæ possides. Cogita quantum possit, qui te ista posse voluit, quantum amet, qui de tàm multis millibus sibi legit, qui senes puer ferè vinceres, quiq; nondum ephœbos eruditorum hominum coronas in admirationem doctrinæ tuæ verteres, nisi hoc vides, nisi æstimas, iam nunc affirmo tibi, & libera voce prædico, te non tantum esse quantum es. Immensum & infinitum est quod mihi de te pridem spopondi, & spondeo, sed opinionem præsumptam, nec oratio, nec prædicatio consequitur: facio ego vt solent, qui quantò plus aliquem mirantur, & explicare volunt quod sentiūt, eò minus id assequuntur, quod volunt, vt quanquam magnum aliquid animo concipiunt, verba tamen desint, & moliri potius quàm dicere potuisse videantur. Proinde tu ne hæc ausculta, quæ nec de te scribo forasq; promo, sed illa potius intellige, quæ intus de te solus & tacitus loquor, tantò hercule maiora, quantò cogitatio sermone hoc est. Marsilium saluta & Saluiatum tuum. De Politiano nihil opus est labores, quia breui (vt audio) mecum erit, quod nihil mihi poterat in hac legatione tota iucundius accidere. Bibliothecam isthic in dies maiorem & ornatiorem instrui, tàm gaudeo vt nihil suprà, debent Florentinis literæ, & inter Florentinos Medicibus, & inter Medices Laurentio, qui gentilicium hoc familiæ suæ decus, non minori cura fouet quàm rempublicam, cuius administrandæ constituendæq; ius habet. Vale Mediolani Calendis Ianuarij. 1487.

HERMOLAVS BARBARVS Roberto Saluiato, S. D.

FAlleris, Saluiate, si quid aliud præter occupationes meas suspicaris fuisse, quamobrem tibi nondum responderim, vulgaris hæc & iactata silentij redemptio. Sed me herculè tàm vera vt nisi tu eam probes, de meo in te amore, fide, studio malè meritus esse videaris. Gratissimæ mihi semper literæ tuæ omnes, sed illæ supra modum, in quibus Mirandulani mei nomen atq; mentio: nihil est vno eò mirabilius in literis, nemo quem laudari, ornari, in cœlum tolli malim, nemo à cuius prædicatione digredi minus possim, in quo sum fortasse, nulli tamen esse videor intemperans, tàm multa in eo laus, tàm nulla finienda laude, vt iam & ambitioni, & assentationi locus desit. Apologiam eius legi, & in ea me, quid ille mihi tantū tribuit, tàm parum merenti? cur ordinario testi, ne dicam gregario, tàm honorifica præfatione denunciat? Illo præsertim opere quo nihil subtilius, vehementius, acutius, de quo tamen satius est iudicium meum differam tantisper, dum planè totum perlego.

Quàm autem rescire cupis quid agam, ecquid aliud possum dicere quàm studeo: publica quidem curatio, nō nihil instantiæ ille meæ detrahit, imò studijs nō instantię. Insto enim acrius, & pensum exigo acerbius, quòd mihi his maior abstulit assiduitate fartio, quātò mihi negociorū plus accessit, tantò auiditatis & alacritatis plus incussit. Itaq; ferias illas omnes, quas valetudini priuatus homo dabam, in publica distribuo, itaq, mihi ex vna causa deperit, ac decedit, alia ratione corrogo. Credo aliâs ad te scripsisse aut dixisse tibi, qui ex me audierint instrumentū Aristotelis (ita enim logicen Peripatetici ferè appellant) itemq; libros octo de auscultatione physica, & tres eius rhetoricos in Latinū à me pridē conuersos. Dioscorides iā perfectus est, manus ei nunc à me summa imponitur, parata, filiæ dos est, propediem locabitur. Tum leuatus onere,
Aristo-

Aristotelem aggrediar totus totum, qui nisi alio me Deus aduocet, ab Dioscoridis editione biennio ferè prodibit absolutus, vtique in logicis, & cum eo commentarij, quos in posteriores analiticos iam perfecimus, post emissa hæc inibo naturalia & diuina. Item Rhetorica & Poëtica partim commentationibus, partim annotationibus, omnia eius philosophi volumina pro virili mea instruens. Sunt enim & in problematis & in animalium historijs nonnulla, quæ claritatem lucemq; desiderant, ea cursim & breuis annotamenti lumine præterfluam paratus. Nihil præterea nouum aggredi tota vita, etenim comprimenda mihi est auiditas, imò improbitas hæc ingenij, ne dum rectibile ac fertile haberi se vult, id est, operosum & ambitiosum esse videatur, quotidie veriùs experior quàm dici solet paria esse, amplecti omnia & nihil. Vale Mediolani. 12. Calen. Nouembr. 1488.

HERMOLAVS BARBARVS
Ioanni Pico, S. D.

HExameron tuum nudiustertius ad nos Saluiati opera delatum, ita auidè legi, vt prima statim die nec tota sine interspiratione totum hauserim. Tria me in eo mirificè delectant: Primum quod oratio tua docet & mouet, id quod & in sacris literis veteres theologos, & in philosophia etiam naturali Pythagoricos & Platonicos obseruasse constat, recentioribus in docendo tantùm sudantibus: Alterum quod in tanta rerum copia & impunitate diripiendi, tàm castas & innocentes manus habes, vt in hoc scribendi genere, teipsum non alium sequutus esse videare, atque hoc iam nec cum veteribus, nec cum neotericis commune, sed tibi peculiare atque tuum est, in quo quidem (sensum tibi meum aperiam) ita sum affectus, vt quoniam hæc priores illi non dixerunt quæ tu dixisti, nihil ferè dixisse mihi videantur: Tertium quòd video te non tàm Aristotelis quàm Platonis & sectarũ eius sacris initiatum, plenos inde haustus in hanc lucubrationem cõtulisse. Omitto quàm multa ex Plotino egregia, quàm cursim & eleganter attigeris, vt quicquid ferè quatuor eius & quinquaginta volumina in sex nouenarios à Porphyrio digesta continent non plus legisse quàm edidicisse videaris. Nec illud præterire possum, quòd inter nouos & veteres theologos ita medium te geris, vt nec illorum simplicem maiestatem oderis, nec horum ambitiosa subtilitate rapiaris. Ita fit vt dum alteros imitari vis, alteros potes, vtriusq; generis optima decerpseris, id quod in ipsa quoq; Dauidici poëmatis enarratione facturum te speramus. Vale. Ven. prid. No. Se. 1489.

HERMOLAVS BARBARVS IOAN.
Pico Mirandulæ, S. D.

SAlue humanissime Mirandula. Ego verò de te tàm libenter vbiq; prædico, vt nihil maiore voluptate faciam, non solùm quia nihil (vt inquit Plato) iucundius auditur quàm veritas: sed etiam quia, vt Palemo inquit, multò est dicere quàm audire veri iucundius: Accidit quòd labore nullo, vt est apud Aeschylum, Menandrum, & Euripidem, sæpè etiam non quæsita veritas prodit, inuitissimo etiam plerunq; homini exprimitur, nullis quæstionibus, sed sua tantùm vi. Hæc est tyrannis illa, quam tu candorem tuum sequutus, humanitatem & bonitatem interpretaris, & Hercule tu iam tantus es, vt qui te non laudat, iudicio & existimationi suæ detrahat. Rem suam agunt, rationibus suis consulunt, suam famam redimunt, qui fauent & cupiunt tuæ. Multa sunt in diario suo nomina, quæ tu nescis, tibi creditores tui debent. Multi consilium Prodici sequuntur: Dant vt accipiant, manus manum scabit, vt Epicharmus recinit, quantò sanè creditoribus, id est, laudatoribus tuis minus debes, tantò plus tibi, qui eos velint nolint creditores facis tuos. O inauditum genus, æris alieni creditores esse, non esse debitorem. Sed occupatior sum quàm vt tecum diutiùs lusitare possim. At tu quam solutus es, dij boni, vt quenquam patiare feriantem. Hactenus obsecro me tuleris, longiorem iocum aliquem vt admittas non postulo, oscitatiunculam breuem postulo. Vale cum Politiano meo. Romæ idibus Augusti. 1490.

HERMOLAVS BARBARVS ORATOR VENETVS
Patriarcha Aquileienſis Ioan. Pico, S. D.

BEnè eſt, benè conuenit, qui multum amas, multum vt mihi pontificatum Aquileienſem congratuleris, multò etiam maiora mihi tribuas & omineris, quàm aut poſſim optare, ſi ſim cupidiſſimus, aut prometeri ſi modeſtiſſimus. Scio pietatem tuam erga me, video quanti me facias. Agnoſco vim amoris tui, nihil habeo comparatius, vtinam aliquando ſit vt mihi tecum viuere, de natura, de Deo, de ſanctis moribus philoſophari liceat, quantum hoc cupiam, quantum ſecundis meis rebus acceſſionis factum iri iudicem, ſi hoc eueniat, nec poſſum exptimere, nec ſi poſſim, hoc vtique loco velim. Obſecro ſi me vnquam beneuolentia tua dignum exiſtimaſti eodem numero & loco etiam meliore ſi fieri poteſt apud te cenſear Her. & ſacerdos, vt quem paganum ſeculi dilexeris militem Chriſti factum arctiùs colas & chariorem habeas. Ego te & clariſſimas virtutes tuas, tàm poſſum non prædicare, non admirari, non tollere, quàm tu non augere, ſi aſſentior aut mentior tibi, hoc eſt, doctis omnibus ſim contemptui, tenuit me pridem ſuper te rebusq; tuis, * nunc ſtupor & ecſtaſis ſcientiæ: Patienter hæc leges, nec exaltatum erit cor tuum, nec elatos habebis oculos, cur enim tibi placeas, qui noueris hæc bona, quæ poſſides non tua, nec de peculio tuo eſſe, ſed profectitia & dominica: Ignoſce, rapuit & euexit me tranſuerſum veritatis Aquilo & charitatis Fauonius. Vale. Rom. prid. Calen. Apriles.

EPISTOLA FRATRIS BAP. CAR.
Ioanni Franciſco Pico.

ILluſtris comes ac domine, Patrui tui viri doctiſſimi ac eloquentiſſimi apologiam vel magis apologiæ prologum legi, tanta animi voluptate, quanta veritate ſubnixa eſt, quanta luculentia ſplendet, quanto amore ac reuerentia eius authorem ſemper proſequutus ſum. Sed eam legendo dum cupio ſedare ſitim, ſitis altera creuit, deſiderium ſcilicet videndi reliquum, quod cùm tuę dignationis munere conſequutus ero, magnam felicitatis partem adeptum me putabo. Supergreſſus eſt patruus tuus Ioannes Picus iudicio meo omnis ætatis noſtræ philoſophos, his potiſſimùm rationibus, quòd alijs in Ariſtotelis & Peripateticorum tantum dogmatibus æuum conſumentibus, ipſe Herculea audacia omnium philoſophorum ſectas ac familias veteres ac nouas miro ingenij vigore ſcrutatus eſt, & quod neotericis nullum orationis florem ſequentibus, ipſe ita philoſophiam cum eloquentia coniunxerit, vt antiquam & vetam Academiam inſtauraſſe dici poſſit, quæ tanto maiore admiratione digna ſunt, quanto celeriore ſtudio & paucioribus annis ad tantam virtutis & gloriæ ſublimitatem aſcendit: nec videtur ſcientiam vt cæteri labore ac ſtudio multisq; lucubrationibus quæſiuiſſe, ſed totam ſimul caſu reperiſſe, vt his accidere ſolet, quibus longè aliud agentibus ex inſperato theſaurus occurrit. Felix ergo tanto alumno tua familia, felix noſtra ætas tanto viri huius illuſtrata ſplendore. Vale princeps digniſſime & memento quantum te niti oporteat vt patrui habearis dignus imitator. Odio habeo iſta locorum interualla, cupio enim tecum eſſe, vt poſſemus ſtudiorum tu meorum & ego tuorum particeps eſſe. Iterum benè vale & Deum time. Mantuæ die 39. Octobr. 1494. Frater Bap. Mant. Car.

MATTHAEVS VERONENSIS CANONICVS
Regula. Rob. Saluiato, S. D.

INterpretatio Sex dierum, quibus Deus condidit omnia, Ioan. noſtri Miran. quam dono mihi miſiſti, ab illo Heptaplus inſcripta atque notata, & ſi planè huiuſmodi ſit vt ab legente & percurri ſimul & intelligi haud facilè queat, ita me tamen initium operis incendit, & traxit, vt cupidus finis anhelum nuſquam ſpiritum retinens, illud non tàm deguſtauerim, quàm certè vorauerim, ruminandum per moram acriori deniq; ſtudio & longiore lucerna. Viſus eſt mihi Ioan. hic noſter non modò philoſophiā omnem & quicquid naturæ legibus continetur, callere ac bene ſapere, ſed ſuper humana etiam ſeſe attollere, peruolare ſublimia, & arcana myſteria ſacramentaq; cœleſtia ad myſticos ſenſus allegoriasq; flexiſſe, quæ noſtri temporis, qui ſapientes habentur & eruditi, vix aut notant aut prorſus intentata prætercunt, difficillima atq; cœleſtia hic

ſtia hic

stia hic enucleat, & quantum res patitur, Sole splendidius aperit, patefit, illustrat, & quod mirabile est, iuuenis adhuc & in seculo agens apud Dionysios, Hilarios, Damascenos, Aurelios, Ambrosios, Hieronymos, & priscos huiusmodi reliquos sanctissimos & rarissimos viros se proximè iñgit, quem omnis sit admiratura posteritas, cùm liuor quieuerit, & authoritatem dies lenta præscripserit. Quid, supreme Deus, daturum illum arbitremur, si par animo ei vita contigerit? qui prima barba quod in Origene atque Hieronymo obstupescit antiquitas, Latinis literis, Græcis æquè eruditissimus iam sit, Hebræaq; nec ignoret, etiam in sacris præterea tantum equidem possit, quantum vix credibile est quenquam alium posse: verùm quicquid delitiarum expectamus in proximum de Psalmis carminibusq; Dauid, quæ tractat iampridem, interpretatur, & explicat, rimatus infinito labore, quid Latini omnes Græci, Hebræiq; super ijs scriptum reliquêre, ad quod negocium perficiendum lætor meo hoc tempore nostro in Fesulano cœnobio ocium sibi delegerit, quem planè & videre, & audire felicitas est: habeoq; itaque tibi, mi Rob. gratias quantas sanè possum, qui in primis opus tàm diligenter & emendatè curaueris imprimi, quod ad communem vtilitatem & generosi tui animi laudem spectat, subinde quòd me protinus illo donaris, in quo vt gratus tibi si quo modo possum videar, en nostrum aliquid accipe quod vicissim legas & fortè degustes, cæterùm Vale, & felix in Christo age, ex abbatia Fesulana.

EX EPISTOLA HERMOLAI BARbari ad Ioannem Picum.

O Præclare & planè diuinum ingenium tuum Pice, qui cùm optima sint ea quæ tu scribis, ita tamen exprimas & effingas aliena quæ sunt pessima, vt videantur esse tua, quæ sunt optima: nam demittere se ac descendere pluris esse deputo, quàm in ardua conari: Vt enim sit hoc honestius, illud certè laboriosius & operæ maioris, proinde siue vt talia credis esse nostra, quibus imitandis operam impendas, siue hoc agis demerendi mei causa, vtroq; modo tibi plurimùm debeo, relaturus aliquando gratiam nolo dicere cùm potero (nunquam enim potero) sed cùm tu ipse vel tui posse me putabis. Tanta enim est familiæ totius vestræ bonitas & humanitas, vt beneficium, quod non est, imputare pro beneficio soleatis. Quamobrem ex vsu meo fecero si vobis & modum & tempus reposcendæ gratiæ reliquero, vt in expunctione rationum paralogismus omnis & impostura non à me, sed à vobis tota proficiscatur. Quæ verò de ratione studiorum tuorum scitè scripsisti & communicanda mecum esse voluisti, maxima voluptate nos affecerunt, gratulatus sum huic seculo virum tanta doctrina, vt nihil ferè nesciat, tanta cura vt nihil omnino scire videatur. Video te Poëtam egregium, Oratorem eminentissimum, animaduerto te Philosophum, prius Aristotelicum, nunc Platonicum esse factum: Video literas Græcas, quæ in te solæ desiderari poterant, & sine quibus nihil eras futurus non didicisse modo, sed hausisse, idque facilitate tanta celeritateque vt literas Græcas ignorasse aliquando te, neque tu memineris neque persuadere possis alios, id quod de Hieronymo Donato meo, non plus libenter quàm verè prædico. Hortarer te ad has literas vti eas tam planè familiariter quàm Latinas teneres, sed non indiges calcaribus: & reliqua.

EX ALIA EIVSDEM AD EVNDEM.

IAm cùm ipse in quodam literarum ad te mearum angulo quasi aliud agens & in transcursu philosophos æui nostri barbaros insectatus essem, quibus te quoque infensum esse factum & nuncium remisisse scribis, occasione hinc arrepta litem & controuersiam veterem inter nos & illo de genere dicendi phisophorum multis millibus versuum comprehensam & explicatam, opus elegans, eruditum, elaboratum, ad nos misisti, perfectum celeritate tanta, vt nisi qui opes ingenij tui perfectissimas habebam, crediturus fuerim, paratam fuisse tibi pridem hoc argumentum, vt ad primam quanque occasionem proferre posses. Sed vt ea mihi res & festiuior & iucundior eueniret, homo lepidissimus, humanissimus, latinissimus, barbaros contra Barbarum defendis, vt hostis pro hoste, socius contra socium, ipse contra teipsum stare patrocinariq; simulares: & reliqua.

HERMOLAVS BARBARVS ORATOR VENETVS
Patriarcha Aquileiensis Ioan. Pico, S. D.

BEnè est, benè conuenit, qui multum amas, multum vt mihi pontificatum Aquileiensem congratuleris, multò etiam maiora mihi tribuas & omlueris, quàm aut possim optare, si sim cupidissimus, aut promereri si modestissimus. Scio pietatem tuam erga me, video quanti me facias. Agnosco vim amoris tui, nihil habeo compẽdiatius, vtinam aliquando fit vt mihi tecum viuere, de natura, de Deo, de sanctis moribus philosophari liceat, quantum hoc cupiam, quantum secundis meis rebus accessionis factum iri iudicem, si hoc eueniat, nec possum exprimere, nec si possim, hoc vtique loco velim. Obsecro si me vnquam beneuolentia tua dignum existimasti eodem numero & loco etiam meliore si fieri potest apud te censear Her. & sacerdos, vt quem paganum seculi dilexeris militem Christi factum artiùs colas & chariorem habeas. Ego te & clarissimas virtutes tuas, tàm possum non prædicare, non admirari, non tollere, quàm tu non augere, si assentior aut mentior tibi, hoc est, doctis omnibus sim contemptui, tenuit me pridem super te rebusq; tuis, * nunc stupor & ecstasis scientiæ: Patienter hæc leges, nec exaltatum erit cor tuum, nec elatos habebis oculos, cur enim tibi placeas, qui noueris hæc bona, quæ possides non tua, nec de peculio tuo esse, sed profectitia & dominica: Ignosce, rapuit & euexit me transuersum veritatis Aquilo & charitatis Fauonius. Vale. Rom. prid. Calen. Apriles.

EPISTOLA FRATRIS BAP. CAR.
Ioanni Francisco Pico.

ILlustris comes ac domine, Patrui tui viri doctissimi ac eloquentissimi apologiam vel magis apologiæ prologum legi, tanta animi voluptate, quanta veritate subnixa est, quanta luculentia splender, quanto amore ac reuerentia eius authorem semper prosequutus sum. Sed eam legendo dum cupio sedare sitim, sitis altera creuit, desiderium scilicet videndi reliquum, quod cùm tuę dignationis munere consequutus ero, magnam felicitatis partem adeptum me putabo. Supergressus est patruus tuus Ioannes Picus iudicio meo omnis ætatis nostræ philosophos, his potissimùm rationibus, quòd alijs in Aristotelis & Peripateticorum tantum dogmatibus æuum consumentibus, ipse Herculea audacia omnium philosophorum sectas ac familias veteres ac nouas miro ingenij vigore scrutatus est, & quod neotericis nullum orationis florem sequentibus, ipse ita philosophiam cum eloquentia coniunxerit, vt antiquam & veram Academiam instaurasse dici possit, quæ tanto maiore admiratione digna sunt, quanto celeriore studio & paucioribus annis ad tantam virtutis & gloriæ sublimitatem ascendit: nec videtur scientiam vt cæteri labore ac studio multisq; lucubrationibus quæsiuisse, sed totam simul casu reperisse, vt his accidere solet, quibus longè aliud agentibus ex insperato thesaurus occurrit. Felix ergo tanto alumno tua familia, felix nostra ætas tanto viri huius illustrata splendore. Vale princeps dignissime & memento quantum te niti oporteat vt patrui habearis dignus imitator. Odio habeo ista locorum interualla, cupio enim tecum esse, vt possemus studiorum tu meorum & ego tuorum particeps esse. Iterum benè vale & Deum time. Mantuæ die 19. Octobr. 1494. Frater Bap. Maut. Car.

MATTHAEVS VERONENSIS CANONICVS
Regula. Rob. Saluiato, S. D.

INterpretatio Sex dierum, quibus Deus condidit omnia, Ioan. nostri Miran. quam dono mihi misisti, ab illo Heptaplus inscripta atque notata, & si planè huiusmodi sit vt ab legente & percurri simul & intelligi haud facilè queat, ita me tamen initium operis incendit, & traxit, vt cupidus finis anhelum nusquam spiritum retinens, illud non tàm degustauerim, quàm certè vorauerim, ruminandum per moram acriori deniq; studio & longiore lucerna. Visus est mihi Ioan. hic noster non modò philosophiã omnem & quicquid naturæ legibus continetur, callere ac bene sapere, sed super humana etiam sese attollere, peruolare sublimia, & arcana mysteria sacramentaq; cœlestia ad mysticos sensus allegoriasq; flexisse, quæ nostri temporis, qui sapientes habentur & eruditi, vix aut notant aut prorsus intentata prætereunt, difficillima atq; cœlestia hic

ctia hic enucleat, & quantum res patitur, Sole splendidius aperit, patefit, illustrat, & quod mirabile est, iuuenis adhuc & in seculo agens apud Dionysios, Hilarios, Damascenos, Aurelios, Ambrosios, Hieronymos, & priscos huiusmodi reliquos sanctissimos & rarissimos viros se proximè iūgit, quem omnis sit admiratura posteritas, cùm liuor quieuerit, & authoritatem dies lenta præscripserit. Quid, supreme Deus, daturum illum arbitremur, si par animo ei vita contigerit? qui prima barba quod in Origene atque Hieronymo obstupescit antiquitas, Latinis literis, Græcis æquè eruditissimus iam sit, Hebræaq; nec ignoret, etiam in sacris præterea tantum equidem possit, quantum vix credibile est quenquam alium posse: verùm quicquid delitiarum expectamus in proximum de Psalmis carminibusq; Dauid, quæ tractat iampridem, interpretatur, & explicat, rimatus infinito labore, quid Latini omnes Græci, Hebræiq; super ijs scriptum reliquêre, ad quod negocium perficiendum lætor meo hoc tempore nostro in Fesulano cœnobio ocium sibi delegerit, quem planè & videre, & audire felicitas est: habeoq; itaque tibi, mi Rob. gratias quantas sanè possum, qui in primis opus tàm diligenter & emendatè curaueris imprimi, quod ad communem vtilitatem & generosi tui animi laudem spectat, subinde quòd me protinus illo donaris, in quo vt gratus tibi si quo modo possum videar, en nostrum aliquid accipe quod vicissim legas & fortè degustes, cæterùm Vale, & felix in Christo age, ex abbatia Fesulana.

EX EPISTOLA HERMOLAI BARbari ad Ioannem Picum.

O Præclare & planè diuinum ingenium tuum Pice, qui cùm optima sint ea quæ tu scribis, ita tamen exprimas & effingas aliena quæ sunt pessima, vt videantur esse tua, quæ sunt optima: nam demittere se ac descendere pluris esse deputo, quàm in ardua conari: Vt enim sit hoc honestius, illud certè laboriosius & operæ maioris, proinde siue vt talia credis esse nostra, quibus imitandis operam impendas, siue hoc agis demerendi mei causa, vtroq; modo tibi plurimùm debeo, relaturus aliquando gratiam nolo dicere cùm potero (nunquam enim potero) sed cùm tu ipse vel tui posse me putabis. Tanta enim est familiæ totius vestræ bonitas & humanitas, vt beneficium, quod non est, imputare pro beneficio soleatis. Quamobrem ex vsu meo fecero si vobis & modum & tempus reposcendæ gratiæ reliquero, vt in expunctione rationum paralogismus omnis & impostura non à me, sed à vobis tota proficiscatur. Quæ verò de ratione studiorum tuorum scitè scripsisti & communicanda mecum esse voluisti, maxima voluptate nos affecerunt, gratulatus sum huic seculo virum tanta doctrina, vt nihil ferè nesciat, tanta cura vt nihil omnino scire videatur. Video te Poëtam egregium, Oratorem eminentissimum, animaduerto te Philosophum, prius Aristotelicum, nunc Platonicum esse factum: Video literas Græcas, quæ in te solæ desiderari poterant, & sine quibus nihil eras futurus non didicisse modò, sed hausisse, idque facilitate tanta celeritateque vt literas Græcas ignorasse aliquando te, neque tu memineris neque persuadere possis alios, id quod de Hieronymo Donato meo, non plus libenter quàm verè prædico. Hortarer te ad has literas vti eas tam planè familiariter quàm Latinas teneres, sed non indiges calcaribus: & reliqua.

EX ALIA EIVSDEM AD EVNDEM.

IAm cùm ipse in quodam literarum ad te mearum angulo quasi aliud agens & in transcursu philosophos æui nostri barbaros insectatus essem, quibus te quoque infensum esse factum & nuncium remisisse scribis, occasione hinc arrepta litem & controuersiam veterem inter nos & illo de genere dicendi phisophorum multis millibus versuum comprehensam & explicatam, opus elegans, eruditum, elaboratum, ad nos misisti, perfectum celeritate tanta, vt nisi qui opes ingenij tui perfectissimas habebam, crediturus fuerim, paratam fuisse tibi pridem hoc argumentum, vt ad primam quanque occasionem proferre posses. Sed vt ea mihi res & festiuior & iucundior eueniret, homo lepidissimus, humanissimus, latinissimus, barbaros contra Barbarum defendis, vt hostis pro hoste, socius contra socium, ipse contra teipsum stare patrocinariq; simulares:
& reliqua.

EX EADEM PAVLO POST INFERIVS.

MOdò si quis est illo grege, qui possit ea capere, quæ dixisti tanto cultu prædita, tot luminibus, tot emblematis oculos adeuntium stringētia. Adde tot sententias prurientes, tàm multas historias & exempla remotioris doctrinæ quasi flosculos & omnino * ad quæ si qui sunt ex illis paulò minus asini volebam dicere ἄμυσι auriculas tantùm mouent, cæteri diffugiunt, respuunt, detestantur: & reliqua.

EIVSDEM EX ALIA.

SAlue, accepi librum Pici de Septem dierum enarratione, cuius item exemplar non pridem ad me miserat Iacobus Volateranus summi Pontif. nuncius. Percurri opus quoad licuit, inter æstum & puluerem. Digna diuino & admirabili ingenio fœtura, sane seges & materia operis tumultuariam, & ad præsens comparatam sententiam non exposcit. Sed simul dici potest, Picum doctissimum, eloquētissimum, & Christianissimum omnia in ea ætate assequutum esse, ferè prodigiū est. Debeo tibi plurimum, &c.

EX SEBASTIANI PRIOLI EPISTOLA.

NOn me latet, neq; vnquam dum Patauij vitā degeres, latuit Ioannes Pice Mirandula, quanta esset ingenij tui præstantia, quantaq; facunditas, quòd tu cum pluribus rebus semper, tū vel maximè hac tua eruditissima in Mosen enarratione planiùs indicâsti. Ea enim vt de me ipse loquar omnem meam opinionem, quā de te pridem conceperam optimam, non confirmâsti modò, verumetiam mirum in modum fouisti, auxisti, & ad apicem quoq; euexisti. Profectò adeò sum hoc tuo in opere legendo delectatus, vt nihil aut præstantius aut dignius haberi posse existimē, quod ab omnibus sit aut legendum aut audiendum. Nam cùm hoc tuo luculentissimo opere complura laude digna esse noscantur, quæ siue coniuncta modò, seu per se etiam singula plurimum valerent, illud in primis videtur, quòd vt diuinus, non vt humanus, ore (vt inquit ille) diuino es loquutus. Præterea eam tu sis adeptus, in enarrando Moseos ænigmata facilitatem, quam Iesus Christus tibi vni benè alioquin de eo merenti concessisse videtur, præterea nemini. Non ignoro enim hoc potius supracœlestis cuiuspiam naturæ esse munus, quàm inferiori vlla incomparatum. si quidem non fieri posse humano ingenio quempiam per hos tuos, qui pauci sunt annos, tres linguas percurrere, ne dicam quidem satis callere, vt tu calles. Deinde eas etiam pernoscentem, tàm abstrusos, tamq; reconditos sensus Moseos, soluere pariter, & interpretari, demùm non incultè neque barbarè, sed Romano & Latino sermone loqui & scribere, quæ aggressus es: ita enim vt tu scripsisti, paucis quos æquus amauit Iupiter scribere contingit: Quare te vt alterum Hieronymum trium linguarum peritissimum posteritas commendauit. Proinde tibi gratulor, quòd nomen tuum æternum, sempiternumq; reddidisti: Etenim hac tua vtilissima lucubratione tantum sint tibi debituri omnes literarum studiosi quòd eam omnibus legendam dedisti, quantum Platoni, Aristotelique vniuersæque Peripateticorum scholæ sese debere fatentur. Quorum in numero me ascribi volo, quandoquidem tui amantissimus, tuiq; studiosissimus sim, semperq; etiam fuerim. Vale, & me tuæ præstantiæ commendo plurimum. 12. Calen. Octobr. 1489. Venetijs. Tuus quantus quantus est Sebastianus Priolus charissimi Petri, S. Marci procuratoris filius.

HIERONYMVS DONATVS
Roberto Salutato, S.

PRouocatus sum abs te in amore grandibus blandimentis, paulò antè suauissimo Heptapli munere, dein proximis humanissimis & elegātissimis literis tuis: vtrunque per se satis esse potuit ad omnes amicitiæ numeros complectendos. Accessit eodem Seraticus noster in literis & moribus tàm probus, quàm elegans, cuius etiā causa te non summopere amare non debeo, ex quo quantum humanitati tuæ debeam, malo mihi conscius esse, quàm ad te scribere. Pici erga me beneuolentia iam antè perspecta, vel in fide testimonij tui gratiorem apud me iudicaturam meretur. Scio quanti facere debeam, amari & laudari ab eo homine, in quo doctrinarum & morum precia cum summa æui nostri gloria consenserunt. Illius Heptaplum admirari magis quàm iudicare conuenit. Id scribendi genus me mirè delectat, quòd non aliunde vberio·

vberiorem segetem video & doctrinæ & eruditionis quàm ex sacris literis, sed ea audacia felix est. In paucissimis inter quos Picus meus, illum quantum potes, meo nomine saluere iube, vel hoc ipso mihi maximè charus sum, quòd eum vehementer amo. Tu Saluiate mi tantum tibi de me polliceberis, quantū præstari conuenit ab homine amicissimo, & beneuolentissimo. Vale, Mediolani, die 15. Octobr. 1489.

BAPTISTA GVARINVS DOCTISSIMO Principi Ioanni Pico Mirandulæ, S.

Pictorius noster suo sibi celeriusculo gradu proximis diebus tuū ad me munusculum attulit, huic quid dixi munusculū ob numerum chartarū? munus porius maximum, ob latam multiplicemq; scientiam, & facundiam libelli tui, de quo quid attinet à me multa scribi, cum omnium sententijs, qui sunt in iudicū albo, iam sit assequutus, vt nec laudatione crescat, nec vituperatione minuatur: finiam vno verbo, ex tuo (quando ita vis) præceptore factus sum tibi discipulus, itaq; caue alio post hac nomine me appellassis. Per nostri auditorij halcedonia perlegi omnia, telegiq;, addidici multa, didici pleraq;: ego antea tàm te amabam quàm qui maximè, nunc de hoc munere te plus etiam, hoc est, supra vires amo, & ingenium suspicio tuum. Ita fac, mi Pice, perge his monumentis, cùm de reliquis literatis, tum de sacræ philosophiæ studiosis, quæ vera est germanaq; philosophia existimanda, bene meteri, teq; eripere morsibus edacis æui, scito autem expectari à te maxima, vt ab eo in quo excultam humanitatis elegantiam cum reconditiore quàm ferant hæc tempora philosophia coniunctam intelligant omnes. Si quid isthic est boni libelli quod meorum studiorum interesse arbitreris, meum quoq; animum eo cibo participa. Nosti huius vrbis librariam inopiam, nosti & meum stomachum iuuant noua, magna tamen πολυμαθία auiditatem exaturant: tenes quæ sint, intelligenti pauca. Magno Laurentio Medici, si vlla dabitur occasiuncula, quòd absq; molestia tua fiat, me commendes rogo: hominis enim in tanta fortuna & doctrina admiror, & virtutem tacitus veneror. Vale decus Musarum. Ferrar. Calen. Nouembr. 1489.

CHRISTOPHORVS LANDINVS ROBERto Saluiato, S.

QVàm gratum, quamq; iucundum, præclarissimum mihi tuum munus fuerit, ne altera quidem Iliade satis pro rei magnitudine exprimere posse cōfidam. Quid enim aut à te tùm liberalissimo homine, tùm doctissimo viro conuenientius proficisci, aut ad me literarum cupidissimum expectatius afferri potuit, quàm Pici nostri viri in omnibus literis ac doctrinis nostra ætate facilè principis exacta illa in Moseos Genesim Heptaplus, mirificè cōscripta. Nam cùm apud infinitos penè Hebræos, plurimos Arabas, Græcosq; ac Latinos non paucos doctè, distinctè, eloquenterq; eam rem ita tractatam videamus, vt ne verbum quidem addi posse crederem, ipse tamen nouo penè argumento, vniuersam rem exordiens, atque insolita eôdem via perueniens, quæ tritissima iam & apud omnes vulgata viderentur, ita descripsit, vt etiam qui doctissimi sunt, veluti noua atque inaudita admirentur. Quamobrem me qui nunquam Hetruriæ fines hactenus egressus sum, per omnes terrarum regiones atque tractatus nullo equo delatum, nullis iumentis prouectum, si perpetuo rationis suæ vehiculo allectum, nullo negocio prouexerit, ac deinceps continente relicto, nō Arioneis delphinis, ne dicam humanis nauigijs, per omnia maria sua enarratione veluti Neptunio curru vectatum perduxerit: hæc profectò magna omnibus atque incredibilia videri possunt. Verùm alia sunt maiora atque maiori admiratione digna. Nam ab aquis elatus, nescio an Olorinis pennis, an Dædaleis Pegaseisq; alis, per omnem aërem, per omnem æthera, ad summum vsque corruptibilium rerum culmen, non ducente modo illo, sed subuehente perueni: Stupore extremo res profectò digna est, mundum hunc inferiorem atque elementalem peragrasse: sed longè maiore ad cœlestem peruenisse, lunæque orbem primum, Mercurijq; deinceps, ac Veneris penetrasse, Solis radios vidisse, Martis ardores sensisse, ac postremò & Iouis salutares, & Saturni graues radios cognouisse: tum postremò octauam illam sphæram ardentibus stellis refulgentem, hosque omnes cœlos non simplici vniformique, sed tri-

plici triformique, motu rotari animaduertisse: quæ tamen omnia in sensus nostros quis cadere ignorat?

Tertium autem mundum idem ita prouolandum mihi dedit, vt consopitis omnibus sensibus (hi enim huiuscemodi inspectioni obsunt potius quàm prosint) sola mente (sola enim ea hæc tanta spacia peragrantur) & conspexissem profectò, & perspexissem. Sed illius acies veluti noctua ad Solis radios cæcutiens tantùm splendorem sustinere non potuit, quapropter quicquid in huiusmodi peregrinatione, seu vt veriùs loquar, in patriam reditu vel me latuit, vel oculos nostros effugit, non index ipse, sed is cui indicabatur in culpa facilè deprehenditur. Nam Ioannis Pici Mirandulæ diuinum ingenium omnia demonstraturum se & recipit & præstat. Quid igitur, mi Roberte, est, quòd ego tibi debere non fatear, tanto munere à te ditatus, quo quidem ego quàm primùm gustare cœpi, tanta semel auidiras excirata est in me, tantusque ex pabuli suauitate epulandi amor, vt omnis moræ impatiens, nihil malis mandendum mandauerim, sed velut auidissimus iuuencus cuncta solida deuorauerim. Verùm cùm continuata lectione rem vniuersam peregissem, eiusdem pecudis more congestans in stomachum, ad os reuocans diligentiùs ruminassem, tunc verò mira apparuit suauitas, tunc qualis nunquàm stupor incessit.

At dices, nónne antea hominis doctrinam admirabaris? admirabar quidem ita illum in omnibus disciplinis versari, vt in singulis tamen excellere videretur. Nullus eum in physicis, nullus in mathematicis disputantem locus fugiebat, in metaphysicis verò & in omni theologiæ genere, siue eam quæras, quæ à Mercurio excitata, & à Plat. consummata est, siue nostram atque Christianam omnium excellentissimam, atque verissimam, nihil nostra hæc secula, & aliquot etiam superiora illo eruditiùs viderunt. Sed ne fortè putes (quo vitio plerique nostrûm laborârunt) ipsum à sapientia eloquentiam seiunxisse. Nónne & grauissimè, & copiosissimè, prætereaq; ornatissimè, omnia describit, vt priscis illis oratoribus iure suo optimo admisceri iam potest. Hæc igitur ita de illo hactenus admirabar, vt nihil huiusmodi adinuentioni addi iam posse putarem. Verum sua Heptaplo perlecta, admirari iam cœpi, quòd illa superiora admirarer. Quapropter neque temerè neq; forte quadam, sed Deo ita iubente euenisse crediderim, vt diuinus hic vir tribus his nominibus insignis euaserit.

Ioannes enim siue Domini gratia, siue in quo est gratia, siue cui donatio à Deo facta est, interpretatur. Quis non videat non potuisse eum quam assequutus est doctrinam sine præcipua maximaque Dei gratia assequi? In Pico autem eam rostri duriciem scimus esse, id capitis robur, vt nullum neque tam osseum (vt ita dixerim) neque tam lapideum lignum inuenias, quod hæc auis non perforet, atque in eo latebram, quo sese recipiat, nidumque congerat artificiosè excauet. Eodem ergo modo nihil ex omnibus disciplinis humano ingenio tàm difficile cognitu est, quin ipse eius quæque durissima tundens penetrauerit, nidificauerit, pullos exeuderit, atque produxerit. Cùm verò omnia in eo viro miranda sint, quis non Mirandulam eum appellandum duxerit? Quamobrem vt tibi qui illius familiaritate assiduò vteris gratulor, sic mihi doleo, mihi inquam, qui in hoc me infelicem putem, cui propter multas necessariasque occupationes meas, illi, quod ardentissimè cupio, noctes diesque adhærere non liceat. Si enim liceret, à latere non dico senis, sed iuuenis vnquàm discederem, eius dico iuuenis, in quo omnis sapientia, omnis doctrina senilis, canaque est.

Tu autem, cui longè maius otium fortuna obtulit, natura autem ingenium excellens tribuit, quod tamen deinceps diuturna tua in omnibus bonis artibus exercitatio vsusq; frequens auxit atq; expoliuit, fruere hoc tibi cœlitùs delapso bono, hauri ex hoc vberrimo fonte, vel potius immenso oceano, atque tantum hauri, quantum non solùm ad præsentem, verùm & futuram omnem sitim sedandam satis esse potest. Reputa ergo te, computa, dispura tecum, quàm paucissimis mortalibus tantum boni vnquàm euenerit. Gloriatur Alexander ille Magnus in Aristotelis tanti philosophi tempore incidisse. At tibi Aristoteli Platoniq; simul familiariter conuixisse felicissima tua sorte datum est, atque ita Aristoteli atque Platoni, vt in illis præter veterem Academicorum peripateticorumq; doctrinam, Paulos, nostros Ioannes, Dionysios, Augustinos, Hieronymos, Thomas, reliquaq; huiuscemodi lumina relucere videamus.

Quamob-

Quamobrem ex his rebus collige quantum vel te ipsum, vel ex hoc amare debeas, optime Roberte, cui & ipsa fortuna obtulerit, & tu tua prudentia profeceris, vt huic viro te familiarem apprimè reddideris. Vale, 10. Calendas Decembr.

ALEXANDER CORTESIVS PICO SVO, S.

EGo in tota vita nullam maiorem cœpi voluptatem quàm nuper ex literis tuis, & quanquàm summa omnia de te credideram, vicisti tamen (fateor) opinionem meam, atque ita vicisti, vt iam gloriæ tuæ, & si longè lateq; diffusa est, angustos tamen terminos putem. Loquamur apertiùs & procul ab assentatione à qua illustres animi semper abhorruêre: Quid in te est non egregium? Quid non admiratione dignum? Singula possent quenq; honestare, quæ in te omnia pariter sunt collata, omnibus (vt ita dicam) vnus omnes Veneres surripuisti. Et quanquam maiores tui eò accesserunt, quò non nisi à se geniti facilè peruenirent, tu tamen tantus euasisti, vt maiorem illis reddere, quàm accepisti gratiam videare. Et authoritatem quidem reliquis senectus affert, tuam verò dignitatem iuuenta extollit, & quam alij tempore, tui inuicta virtute superasti. Meo quidem iudicio extra omnem ingenij aleam positus es, ac te vt Græcas perquiram laudationes, cui meritò conferam non inuenio, & ad summam, parem tibi aliquem quandoq; fuisse opinari licet, videre autem hoc tempore non licet. Dent veniam ingeniosi omnes, multùm ab vno Pico omnes superantur, quem ita naturæ benignitas fouit, vt ipsi quoque virum videri debeat, tantam in vnum laudum eun . ctarum copiam esse consertam. Quid erubescis? an me falsum putas? equidem cedam si amori tribueris qui cæcus pingitur. Sed testes habeo Politiano meo, qui in me solo decipitur, locupletiores, & si ille indies, vt audio, non minores auget auri diuitias quàm orationis, eoque illi gratulor æquè ac gratias ago, vtinam possideat copiæ cornu, postquàm neque immemor est hospitis, neque veteris amicitiæ nostræ. De Puccio autem hominum amantissimo aliâs, quis illi non se debere cupiat, sed diutiùs remoror altioribus studijs incumbentem. Et Marsilium Ficinum philosophorum ætatis nostræ principem ridere video has nugas. Quidni rideat? qui mortalia omnia non minus pensat quàm despicit. O' qui me in vestram Academiam sistat, & ingenti ramorum contegat vmbra. Præsertim,

Quòd cœlum hoc Mars solus habet, non vllus aratro,
Dignus honos, squallent abductis arua colonis,
Et curuæ rigidum falces vertuntur in ensem.

Sed contenti sumus hoc Catone. Tu interim collige ex his quisquilijs amoris mei fructum, nec paruifeceris amari à me, sed vicem redde. Desiderium enim tui lenire potest spes hæc cum credula mutui in qua totus conquiescem. Sis felix Latinæ Princeps iuuentutis, & memor mei. Viue. 7. Calen. Ianua. Ex Gradulis velociùs quàm asparagi coquantur. De panagyrica epistola ad Laurentium Medicem quid sentiam, scribam cùm licuerit, cùm Romæ fuero. Dedidici penè literas tanto in secessu vt vides, & nisi tecum contrahendæ confirmandæq; beneuolentiæ studium cogerer, non vsque adeò humanitate ac lenitate tua abuterer. Nunc boni cõsule. Item ἔρῶν meum mel. Vale iterum.

HIERONYMVS DONATVS IOANNI Pico suo, S.

QVæ meę partes esse debuerāt, eas omnes tibi sumpsisti, Pice doctissime, teipsum apud me negligentiæ insimulans, & in eo crimine, cuius ego apud te maximè reus sum, excusationem quærens, parum tibi videtur alios ingenio & eruditione præcellere, nisi modestia quoque & humanitate vincas, non solùm alios, sed teipsum. At verò obsecro harum virtutum munera ita amplectaris, vt nobis quoque aliquam obeundi quoque officij nostri occasionem relinquas, ne dum harum omnes tibi partes vendicas, nos inhumani atque inciuiles habeamur. Qua ego in re quæ mea est impudentia, iam non excuso negligentiam meam, sed accuso humanitatem tuam, quòd scribis, te non temporariam mecum, sed perpetuā amicitiam statuisse, nõ solùm ea causa tibi me plurimùm debere intelligo, verumetiam rectè mihi amicitiam definisse videris, quæ temporaria cùm sit, iam amicitia esse non potest. Illud scito me eam

in meorum ornamentorum delectu sepossuisse. Quid enim mihi accidere potest preclarius, quàm à tanto viro non laudari solùm, sed etiam amari? Hermolaum nostrum incredibilem doctrinarum tranquillitatem, & studiorum φιλοπονία cura maxima vtilitate eruditum, video esse summum ac tarum quiddam, quod sperare possunt literæ eo incolume. Eius ego consuetudinem, quam mihi tantopere inuides, eadem penu seruo, qua & amicitiam tuam, nihil præterea adeò τιμῶμαι censeo quod assequi ingenio & eruditione nō possis, præsertim quòd audio te * isthuc demigrasse, quod ego consilium ita laudo vt magis laudare nō possim: Nam οὐδὲν γλυκύτερον ἢ πᾶσι εἰδέναι: Ego Politianum tibi inuideo hominem fertilissimi & facundissimi ingenij, cuius Rusticum nuper legi, visus est mihi splendor ætatis & nostræ, & * cui ea de me polliceri à te meis verbis postulo, quæ ab homine amicissimo expectari possunt. Vtor autem te internuncio in auspicanda mihi eum eo beneuolentia, fretus humanitate tua, tamen quòd τῶν μουσῶν ζωπύρου σῶμαν per te qui eruditissimus es me conciliari conuenit. Vale, & puta nihil mihi tuis literis esse iucundius: plura laxiore ocio scribam ad te. Venet. 17. Calendas Ianuarij. 1484.

PHILIPPVS BEROALDVS IOANNI PICO *Mirandulano*, S.

Coenaturus apud Minum Roscium qui in studijs literarum est politissimus, & senatus nostratis maximum ornamentum, lectitabam Plautinas fabulas vrbanissimis salibus scaturientes, cùm mihi literæ tuæ allatæ fuerunt oppidò quàm literatæ, quàm tersæ, quàm emunctæ, statimq; seposito comico lepôre, lepidissima tua scripta festinanter legere incœptauimus. Dij boni quantum in illis venustatis, quantum eruditionis, quantum maiestatis inesse cognouimus. Magna Ioan. Picum fama præcesserat, maior inuentus est, nihil protritum, nihil triuiale resonant tuę scriptiones. Res verbis, verba rebus adamussim quadrāt, Latinè loqueris & purè, elocutione vteris splendida atque magnifica, dialecton habes plenam iucunditatis atque candoris, supellectilem verborum optimorum copiosissimam, sententias crebras atque rotundas, tàm luculentè tàm eleganter animi sensa depromis, vt vni tibi dij immortales dedisse videantur, quod quàm paucissimis dederunt, videlicet optima sentire & optima dicere, idq; non minus versu quàm prosa oratione complecteris. Scribunt Liuius & Homerus propè diuinitùs, non omnia vni Deos tribuisse: hinc est quòd sæpè legimus alios eloquentia præstantes, alios eruditione præditos floruisse, paucissimos verò & eloquentes & eruditos simul extitisse. Hine duo Romanæ linguæ culmina, Terentius Varro, & M. Cicero referuntur, à quorum altero rerum, altero verborum doctrina petebatur: alter doctissimus vndecunq; à Terentiano, alter eloquentissimus ab omnibus nuncupatur: Virgilium, vt inquit optimè Seneca, illa felicitas ingenij soluta oratione destituit, Cicero carmina scriptitauit nulla Venere, nulloq; lepôre, Musis scilicet inuitis atque repugnantibus.

Tu verò & doctissimus es & eloquentissimus. Tu prosa polles & versu, scribis legenda, calles scribenda. Tu Musarum alumnus meritò potes nuncupari, qui non vt multi vnam alterámve crateram musicam ebibisti, sed tanquam alter Apuleius epotasti crateras omnis & in primis illam philosophię lympidam atque nectaream, quam paucissimi primoribus vix labris attingunt, vixq; à limine salutant. O magna fœcunditas animi. O immortalis ingenij beatissima vbertas, quæ in Pico Mirandulano adhuc puero, adhuc ephœbo tātas virtutes excudit, tàm multijugas disciplinas infudit, tantas animi dotes inseruit, qui ætate tytunculus est, eruditione veteranus. Perge, vir doctissime, quo cœpisti, effice vt crescentibus annis scientia augeatur, ingenium adolescat, memoria fiat vegetior, atque adminiculatior. qui in iuuenta es nostri seculi decus & virtutis exemplum, qualis es futurus in senecta.

Papinianus à Spartiano iuris asylum & doctrinæ legalis thesaurus nominatur. Tu à nobis asylum ingenuarum disciplinarum nuncupaberis, tu nobis quoties abditum quippiam in literis interioribus occurret, thesaurus eris, imò vt veriùs loquar, iam nunc thesaurus es. Omnia etiam penitissima in literis tibi sunt ad manum, omnia prę stò occurrunt, orbis ille doctrinæ qui laudatur à doctis tibi in famulatu esse videtur. Tibi Græcæ Latinæq; literæ ancillantur. Tibi licet ingenium nunc hac nunc illa meditatione

ditatione vegetare: altera enim alterius est condimentum. Et vt terras varia ac mutata semina recreant atq; reficiunt, ita mutatio studiorum animos resouet ac amœnat. Tibi licet ingenium dulcioribus poëtices studijs exhilarare, si quando austerioribus philosophiæ dogmatibus lacessit. Tu denique in arce stas atq; fastigio bonarum disciplinarum, cùm nos in primo vix cliuo sudemus. Tu gradatoris gradu arctam virtutis viam conscendisti, nos testudineo ac formicino incessu conscendere conamur, & in confragosis callibus laboramus, subinde labantes, subinde nutabundi, ac titubantes. Scribo quod sentio, sentio quod scribo, calamus cum mente concordat. Incredibili desiderio afficior te vnà cum Politiano visendi, cui desiderio intra paucissimos dies faciam satis: nam Minus Roscius qui literatorum omnium est amantissimus, qui nos ambos potissimùm miro amore prosequitur, ferijs hisce paschalibus isthuc venturus est ad vota soluenda. Ego hominem comitabor, tunc dextram copulare vicissim licebit, & mutuo colloquio frui. Tunc ego literator & grammatista vos literatissimos adibo, alloquar, salutabo, tunc ego qui hic sapere videor, isthic fortasse mussabo, vel tanquàm anser inter olores clangore obstrepere personabo. Interea Vale literarum asylum, meque mutuò ama & Politianum desideratissimum meo nomine saluta. Bononiæ. 6. Idus. Mart. 1491.

BARTHOLOMAEVS FONTIVS Roberto Saluiato.

SAlue. Siquidem vnquam summa cum voluptate Roberte legi Picum tuum, proxima nocte legi duabus de causis, & quod à te viro amicissimo mittebatur, & quòd authorem operis per se amarem, quem adhuc nō legisse mihi turpe putabam fore. Ex quo verò tua benignitate, quod maximè optabam sum consequutus, & tibi pro tali munere ago gratias, & illi vehementer gratulor, quòd tantum opus ab omni Christianitate concelebrandum ædiderit, in quo equidem ambigo magis ne mirer plurimarum maximarumq; rerum inuentionem, an in tanta varietate tàm incredibilem ordinem, an in tam laboriosis descriptionibus elegantiam tantam orationis. Nam quid in Heptaplo commemorem, quæ maximè operum authores commendant, nullam esse loquacitatem, nullum timorem, & sine vlla liuoris suspicione, modestiam in omnibus singularem. Vtinam verò huic tuo suauissimo & optatissimo muneri consimile munus reddere potuissem, quo cerneres animum in te meum significantius. At quod potui Budę nuper orationem à me habitam ad Matthiam Coruinum regem iam primùm omnium ad te misi. Quam tu ipse cùm legeris Pico quoque tuo legēdam dabis. Quem omniū ætatis nostræ, quorū scripta adhuc viderim, in omni doctrinarum genere præstātissimum iudico. Vale, & me, vt facis, mutuo dilige.

BAPTISTA GVARINVS DOCTISSIMO PRINcipi Ioan. Pico Mirandulæ, S.

NOndum concedo secūdùm te litem dari oportere: nam facilè possum tuas istas captiones in te ἀντιστρέφειν. Si tibi præceptor sum, cur mihi nō obsequeris? si non sum, cur me præceptorem appellas? Neque ideò nomen hoc recuso, quòd te discipulum spernam, quem mihi præceptorem assero, sed quòd tuam doctrinam & veneror & prædico. In qua te, neque ingenium, meorum vota, neque transuersi calami signo, neque minuta cerula, neque obelisco, denique aut astetisco tantum promouisse mihi conscius sum: Sed in nouum quoddam iudiciarium genus vt videor incidimus, dum tu mihi eam possessionem asserere contendis, qua ego conor. Quæ vnquam rhetorum causa huius generis actorem aut reum habuit? ego mi Pice nunquàm in hac pugna tibi herbam porrigam, nisi priùs bona cum gratia composuerimus, vt quando aliter non succumbis vterq; nostri alteri præceptor pariter & discipulus iudicetur. Sed obmissis iocis, seria agamus.

Et Heptaplus tua & tu ipse tibi meritò placere potes, cū omnia doctorū hominum puncta ita sis assequutus, vt ne in tabella quidem latebra liuor vllus appareat. Idem in reliquis scriptis faciliùs tibi datum iri sperādum est, cùm vsus etiam accesserit, qui solet in scribendo magister haberi optim⁹. Quod ad me attinet, gaudeo vehemēter laudato viro, & ab omnibus ac vbiq; laudando Laurentio me in ore esse, addito præsertim Po-

tim Politiani calculo: Cuius ego copiosam & arcanam multiplicis disciplinæ lectionem ita amplector, vt admiror, ita admiror vt commendare non desinam. Quò fit vt extra doctrinæ aleam me ab illo poni triumphi instar existimem. Quod librorum meorum indicem petis, id mihi laboriosum est & inutile, satis erit si pro tempore postulatis meis inseruies. Nunc Martianum Capellam & Senecæ quæstiones naturales opto, si modò emaculati sint codices: nam qui apud nos sunt, opera Sibyllę indigent, eos si impressos emere possim, gratius mihi erit, sin minus non longo postliminio tui ad te redibunt. Vale spes mea, & bonarum disciplinarum, meq; amare perge. Ferrariæ nonis Decembr. 1489.

EX EPISTOLA HERMOLAI AD IOANNEM Picum.

QVanquam has epistolas ipse tuas amo quòd fluant, quòd affectatæ non sunt, quòd curam non dico non norunt, sed respuunt, hoc est, de composito non recipiunt, & accedentem infertiq; cupientem excludunt, ita vt diligentiæ quidem sint penitùs in ijs vestigia, sed repressæ, quodammodo & repudiatæ. Non sum tàm solers vt introspicere possim ingenium tuum, æstimareq; magnitudinem eius, atq; fœcunditatem. Illud videre videor, nec fortasse fallor, quò dirigas collimesq; item quo euasurus sis. Et quidem paulo mox: Indole ista tua nihil est liberalius, nihil risibilius, & semel dicatur vel duriusculè, nihil expromin ētius, si modò indoles appellanda est: quæ fructus ædiderit, ne maturis quidem ætatibus & doctrinæ quamuis exercitatæ despiciendos. Age quantus, vt audio in poëticam, spiritus, quæ felicitas, qui nerui, quanta demum in omni vel præcipuè literarum actu nobilitas, atq; splendor. Quid cùm agis philosophum, quæ memoria, quanta subtilitas, quæ celeritas animi, cum totius corporis vigore consentiens. Sed rapior tamen in laudes tuas nō ingratis, imò verò perlubens: id enim quisq; vult maximè, quod inuitum & reluctantem quoq; vi conuertit ad se. Dabitur, si modò is tibi ambitus, laudari à parum doctis: Dabitur profectò tempus accommodatum magis ad hoc officij. Nunc venio ad id: & reliqua.

EX EPISTOLA IACOBI ANTIQVARII, AD Angelum Politianum.

NOli igitur longi incubatus fœtura, nos in expectatione maccrare, sed accepto in tui nominis securitatem, sponsore Pico, cuius tota vita, gloriarum plena est: à quo in amicorum gregem, pro te receptum iri omnibus votis expeto, cuius vestigia semper adoro, quicquid ex altilium cohorte domi nascitur spectandum, legendum, ediscendum emittas, detenturus eos omnis in fidibus tuis, qui aliquo virtutum simulacro aut harmonia ducuntur. Vale.

ANGELVS POLITIANVS, IOANNI PICO Mirandulæ suo, Salutem.

ARsi penè semper (nimis improbè forsitan) sed arsi tamen, semper studio famæ perpetuæ, sic vt pro nihilo superstite gloria conferretur. Sed quoniam quæ scribebam, vix etiam vetustatem nominis pollicebantur, extitisti tu Pice, qui quod ego non poteram, præstiteris, dedicato scilicet Commētario, de Vno & Ente (sic enim titulum facis) in quo tiuos per Lyceum decurrentes, & Academiam reuocas ad vnum caput, & cum philosophia magis vna, quàm gemina, nostram quoque theologiam copulas. Quod igitur iam Glauci gramen requiram, victurus æternùm per te? sed & tecum: narrabit aurem quandoq; posteritas, fuisse olim Politianum quendam, quem tanti fecerit ipse quoque Picus, omnium doctrinarum lux, vt ne librum quidem nuncupare illi pulcherrimum de rebus altissimis dubitauerit. Ago itaque tibi gratias pro immortalitate, sed immortales. Vale.

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS, Germano de Ganai, Parisij præsidenti, S. D.

CErtior esse vis de obitu Pici Mirandulæ, tibi vt videtur adhuc incerto, grauiùs certè dolere vis Germane: nam cùm grauiter hactenus, hoc ambiguo damno doleas,

doleas,certior profectò factus,grauissimè mos,vt puto,dolebis:præstabat forsan,dubia quadam iactura mœrere, quàm cruciari certa. Heu, quid rogas desideratissime mi Germane, ambiguus equidem adhuc esse malim, nec sine lachrymis in præsentia possum te reddere certiorem. Superiore Nouembre, quo die Carolus rex Francorum magnus Vrbem nostram Florentiam est ingressus, noster Mirandula nos deseruit,tanto fermè dolore literatos afficiens, quanto Rex interim gaudio ciuitatem,ita prouidus loci genius & populi gaudio, literatorum gemitum compensauit, & pro extincto philosophico lumine, regium interea lumen accendit, ne forsan obscurior eo die Florentia videretur, Mirandulanum lumen extinctum, inquam terris, cœlo redditum. Ea enim Picus hilaris securitate, ex hac vmbra vitæ migrauit, vt ab exilio quodam,in cœlestem patriam videretur proculdubio rediturus.

Desideras præterea scire quæ Picus olim composuerit, vel quæ modò componeret: Hexameron, Apologiamque ac de Vno & Ente conscripsit, epistolasque nonnullas. Quicquid de amore olim feruente adhuc adolescentia composuerat, iudicio deinde maturiore damnauit, voluitque penitùs adoleri, nec sine illius iniuria edi potest: noui equidem vltimam pij hominis voluntatem. Nam & ætate mihi filius Picus erat, & familiaritate frater, & amore prorsus alter ego: Moliebatur quotidie tria, concordiam Aristotelis cum Platone,enarrationes in eloquia sacra,confutationes astrologorum: omnia quidem tàm facundè quàm subtiliter disputata,sed quàm stylo luculenta, tàm nouis obscurisque characteribus adumbrata, vt vix ab eo legi possent. Itaque nec dum absoluta ab eodem vel recognita sunt,nec ab alijs,nisi fortè vaticinentur, exscribi possunt: nam si fortè possent, nec adeò desideraremus Picum nostrum,velut absentem, nec vsquam suspicaremur extinctum. Sed pius nepos eius Ioannes Franciscus, literis & ingenio pollens,è tenebris in lucem eruere quotidie studet, vitamque patrui & gesta describit. Accipe denique hoc in eum Epigramma nostrum.

Antistites secretiora mysteria, rarò admodum concedunt oculis, statimq; recondunt: ita Deus mortalibus, diuinum philosophum Ioannem Picum Mirandulam, trigesimo ætatis anno maturum. Vt autem tibi nota sit reliqua literarum iactura, hoc autumno Florentiæ facta: Angelus Politianus noster, Latina Græcaq; lingua doctissimus, Septembre proximo, ante Pici obitum migrauit è vita quadragesimo ætatis anno: ediderat iam diu Miscellanea,& Syluas & Declamationes quasdam, epistolasq; nonnullas acutè quidem omnia eleganterq; composita. Multa quoque quotidie,ad elegantiam necessaria, incertis sicut Picus characteribus annotabat, vt in vtroq; grauior literarum iactura contigerit. Die 23. Martij. 1494.

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS, IOANNI *Francisco Mirandulæ Concordiæ comiti, S.*

Epistolam de obitu laudibusq; Pici breuem, misi in Galliam post discessum tuum: longas autem, singularesq; Pici laudes, è multis iamdiu scriptis meis passim colligere licet,ex libris epistolarum præsertim posterioribus: sunt enim duodecim iam impressi, ex proœmio in Plotinum,ex libro de Sole:ex commentarijs in Timæum atque Parmenidem, Epitaphium in eum accipe.

Antistites secretiora mysteria rarò admodum concedunt oculis, statimq; recondunt, ita Deus mortalibus diuinum philosophum Ioannem Picum Mirandulam, trigesimo ætatis anno maturum. Hucusq; sit Epitaphium. Deus omnia Ioanni Pico, animi corporisq; fortunæ bona cumulatissima dedisse videtur, si modò longius vitæ spacium concessisset: sed neq; in hoc fas est prouidentiam incusare: nam si Deus illum breuissimo tempore, supra naturæ vires perduxerat iam ad summum, ad melius progredi fortè nō poterat, in eodem verò consistere mobilitas naturę non patitur: ad deterius vero relabi, virtus consummata non tollerat. Sed hæc,cæteraq; id genus, ipse in vita Pici melius latiusq; scripsisti, non tàm vt illustrares ipsum (quis enim addiderit soli lumen?) quàm vt occulta quidem illius opera, sed luce dignissima discussis nubibus serenares. Tuam igitur in patruum tantam pietatem, & mortales mirificè commendabunt: & Deus non mediocribus dignam præmijs iudicabit. Die 1. Nouembr. 1495.

COM-

COMMENDATIONES IOANNIS Pici Mirandulæ.

Matthæus Bossus Canonicus Regularis, vir doctus & eloquens, in proœmio suarum recuperationum Fesulanarum de quodam suo dialogo priùs edito verba faciens, ad Ioan. Medicem Cardinalem sanctæ Romanæ ecclesiæ, ita inquit:

Cum eodem ipso Politiano nec inuitus legit semel & pluries ad calcem vsque insignis & clarissimus Ioannes Mirandula, cuius ingenium super humana omnifariamque doctrinam omnes obstupescunt, & è cuius integritate animiq; nitore omnis abest hallucinatio palpansque consensio.

Ex epistola Angeli Politiani ad Picum, qua defendit locos ab Hermolao damnatos in suis commendationibus.

Quocirca tu mihi nunc adeundus, mi Pice, doctiorum omnium doctissimus, non quidem vt iudex, sed arbiter honorarius, qui videlicet inter amicos disceptantes, litem dirimas.

BACCIVS VGOLINVS ROBERTO Saluiato, S.

Meritò te, Roberte, docti diligunt, quos miro quodam ardore coluisti semper, & studiosi omnes amant, quos non modò opera, sed & impensa iuuas, vt commodiùs proficiant: ego verò & si nec doctis, nec studiosis quidem annumerandus, plurimùm tamen tibi debere me fateor, quòd per te nobis vel remotioribus copia facta sit, diuini admodum operis æditi nuper à Pico Mirandula viro sanè præ omnibus qui sint, quique fuerint admirando, quem rectè non iam Picum, sed suam vocat Phœnicem, in sacra Medicum Lauro nidificantem, Politianus meus, aliud ætatis nostræ miraculum. Illius tu librum de Septiformi sex dierum Geneseos enarratione veræ philosophiæ & Christianæ religionis argumentum magno Laurentio Medici patrono meo dicatum, cùm diligentissimè imprimendum tùm ad loca diuersa, ac distantia transmittendum, & plurimis eius lectionis percupidis, vel gratis habendum curasti. Quos inter & mihi contigit, per Victorium Caianum tuum hominem, multi ioci, multaq; suauitate aspersum, & salibus optato hoc munere potiri. Hoc tuum in viros claros studium, hanc in omnes virtutis amatores officiosam liberalitatem, qui non laudet & gratiore affectu prosequatur, is ab omni humanitate discors, & ea literarum consuetudine alienus proculdubio est habendus: non enim publicæ vtilitati consuli amantius, rectius, celeriùsve potuit. Quare hoc apprimè tibi esse exploratum velim, haud tenui mercede sumpsisse te huiusmodi prouinciam, cùm inde & bonorum gratiam, & non mediocrem gloriam sis consequutus. Vale. Neapoli. 12. Calendas Aprilis. 1490.

IVNIANVS MAIVS ROBERTO Saluiato, S. D.

Quòd Ioannis Pici Mirandulæ diuinum opus, non minori cura imprimendum curasti, quàm ille confecit, & tuæ plurimum gratiarum diligentiæ, & illius diuinæ doctrinæ habendum puto. Tibi, quòd tam sublime opus inter tenebrarum obliuia delitescere passus non sis, qui vna opera & amici perpetuitati, & communi omnium vtilitati consuluisti. Illi autem, quòd neque priscorum virorum authoritate vel sanctitate, qui hæc eadem enarrârunt deterritus, neque aliorum insectatus vestigia, suo quodam lumine, illa eadem collustrauit. Nam cùm primum tàm reconditum, & à multorum cognitione remotum opus ad meas peruenit manus, diligentiùs id legere cœpi, quod non modò cum admiratione attulit voluptatem, verumetiam & eò sublimitatis contemplantem euexit animum, vt neque admirabilius neque enucleatius quid vnquam viderim, aut audierim. Quippe cuius ingenium supra cæterorum acumina præstat, scientiarum indaginem incredibilem callet, & rerum omnium cognitionem, suprà quàm credibile sit, iam habet. isthac præsertim ætate, qua paululùm pubertatem egressus, tantam rerum notitiam adeptus est, quantam etiam doctissimis & ætate prouectis attingere non licuit.

Quapro-

Quapropter omnium bonarū artium, atq; scientiarum sacrum domiciliū,& nostri sæculi miraculū nominare verebor nunquam, præsertim cū operis reconditos sensus à paucis hominibus excogitatos, rerū progressus naturæ & Dei patefacta latibula, & tandem summi Opificis arcanas opes iam in propatulū æditas accuratiùs lego: quo quid admirabilius vnquā audiuerim ignoro, aut quid altius legerim, nescio. Cū philosophos inter & Mosen, qui diuerso inter se itinere rerū opificium cōtexebant, iam pacē initam & naturæ & Dei quædā coniuncta fœdera sine cōtrouersia cōprehendātur, sed hoc altiùs repetendum, atq; verbosiùs explicandum in aliud tempus reseruo.

Venio ad te, mi Roberte, vir quidem egregiè, quē ex tuis scriptis vnicè diligo, quæ quamuis paucula sint, tamen tale tuæ virtutis specimen ostendunt, vt non minorem prouenturam ingenij frugem, quàm gratiorem nunc flosculorum spem offerūt, polliceantur. Sic itaq; tuum scito Iunianum & si qua deinceps de tuis ad me scriptis dederis, non minus tuarū rerum præconem, quàm ob idipsum tui amatorem scias. Victorius itaq; tuam prædicat ingenij præstantiam, tuamq; harum literarum eruditam humanitatem, vt eadem cupere prouocet & prædicare. Vnum tamen rogo, vt quem Victorius blandis hortationibus ad amandum inuitauit, tu tua humanitate quā profiteris & amplecteris prosequi non desistas. Quocirca meam excitabis desidiam, vt sæpiùs ad te scribam, modò nostra nō asperneris. Et si ex verbis nostri Victorij meam non posthabeas amicitiam, necessitudinis vinculo ad te omni officio prosequendum prouocabis. Nihil est enim quod malim quàm cum ingenuis & doctis viris mutuo amore & literarum mutatione concertare. Tuum Mirandulam, quem humanitatis columen prędicas, & ipse naturæ delitias appellare audeo, mihi à se amari cupienti amicum reddas, & saluum ex me dicas. Vale. Neapoli pridie nonas Iunij. 1490.

TESTIMONIA ALIA DE DOCTRINA ET VIRTVTIBVS IOAN. PICI.

Ex Miscellaneorum Angeli Politiani proœmio.

De isto enim præ cunctis admirando, non Pico iam, sed (vt ipse appellare soleo) Phœnice potiùs, qui nunc in tua Lauru nidificat, tanta mea quidem expectatio est, vt ausim Propertio succinere:

Cedite Romani scriptores, cedite Grai.

Item ex capite eiusdem operis 14.

Vt idem & comparat & ostēdit Ioannes Picus Mirandula, meus vnus omniū prorsus ab omni parte beatissimus, in opere singulari atq; admirando, quo Psalmos à Septuaginta versos isto notarum præcipuè argumento docet, Hebraicæ veritati respōdere, ne iam insultare Iudæus aut obijcere possit, ea nos in templo singulis canere horis, quæ ne ipsi quidem satis versa fideliter existimemus.

Item ex capite eiusdem operis 90.

Qualis est item Ioannes Picus hic meus è Mirandulanis principibus, absolutissimum naturæ opus, à quo philosophia Latinè iam meditans loqui, summum puto fastigium accipiet.

Item ex capite eiusdem operis 94.

Percurrimus aliquando ego & Picus hic Mirandula, nunquā satis homo laudatus, subcisiuis horis antiquos enarratores instrumēti sacri veteris, Græcos maximè Diodorum, Philonem, Gennadium, Aquilam, Origenem, Basilium, Didymum, Isidorum, Apollinarem, Seuerianum, alios id genus complures, quorum ille sicutiq; Latinorū sententias omnes quàm diligentissimè cum Iudæorum & Chaldæorum interpretum conferens opinionibus, nihil non euentilat & pensiculat, vnde modò, aut veritas elici, aut obscuritas tolli, aut roborari fides, aut refelli possit impietas.

Ex libro de scriptoribus Ecclesiasticis Ioannis Abbatis Spanheimensis.

Ioannes Picus natione Italus, Comes Mirandulæ, & Concordiæ Dominus, vir omnis bonæ literaturæ studiosissimus, & sicut præclaro sanguine, ita Diuino admodū ingenio nobilissimus, magna familiæ omnigenum artium stipatus caterua, dignus & optimè meritus cuius profectionem Musæ sequantur, doctissimus nostra ætate philosophus est, atq; disputator acerrimus. Scripsit stylo elegantissimo nonnulla, quæ

ætas nostra tùm comprobare tùm vel maximè admirari habebit, quibus nominis & gloriæ suæ memoriam non indignè sempiternam reddit.

Ex compendio reuelationum doctissimi, & sanctissimi viri fratris Hieronymi, Sauonarolæ Ferrariensis ordinis Prædicatorum.

Comes Ioannes Mirandulanus vir temporibus nostris ingenio & multiplici doctrina singularis.

Ex secundo commentario in Propertium, doctissimi ac eloquentissimi viri Philippi Beroaldi Bononiensis, super illo versu, ad Cynthiam: Non tot Achemenijs armantur Susa sagittis, &c.

Susa pro Hetrusca scriptum legi in codice Ioannis Pici Mirandulani, qui vir est seculorum memoria dignus, qui multiiugis disciplinis prædictus exornat ætatis nostræ gloriam, cui accommodari potest illud, quod de Varrone scripsit Terentianus: Vir doctissimus vndecunq; Picus, qui te, Mine mi, vtpote eruditum eruditissimus, nobilē nobilissimus non solùm diligit, sed vehementer amat, qui de te honorificè loquitur, & optimè sentit, hic post seueriora studia in Propertij lectione tanquàm amœnissimo diuersorio requiescere consueuit, & mihi hunc locum ita legenti adstipulatus, ostenditq; in suo codice, Susa scriptum esse non Hetrusca, &c.

Robertus Saluiatus Laurentio Medici S.

CVm eo natus ingenio, Laurenti clarissime, atq; ita natura sim institutus, vt nihil mihi sit prius quàm illos amare, colere & venerari, qui vel ingenio excellentes vel doctrina sint singulares, non potui Picum tuum Mirandulam non amare præ omnibus & admirari virum profectò omni admiratione dignissimum. His cùm nuper tibi librum de Septiformi sex dierum Geneseos enarratione primitias studiorū suorum dicauerit, opus non meo modò, sed omnium iudicio excellentissimum, dare operam volui vt mea impensa emendata impressione publicaretur, nihil dubitans simul me & meo in illum amori, & publicæ studiosorum vtilitati satisfacturum. Accessit quòd non ingratam me tibi rem facturum speraui, si quæ tibi ille physica & diuina mysteria communicauit, per me deniq; omnibus fierent communia. Vale.

EPISTOLARVM FINIS.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCORDIÆ COMITIS, DISPVtationum in Astrologiam,

LIBRI XII.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANdula veritatis amatoribus.

AMATORES veritatis gaudere, necnon qui illustrandæ illius, atque amplificandæ desiderio insudatis, exhilarare animos: en prodeunt in publicum disputationes Ioan. Pici Mirandulæ, aduersus Astrologos, & Pici illius, cuius mentis sublimitatem, cuius doctrinam omnigenam, iam penè totus terrarum orbis obstupuit, disputationes (inquam) quæ veritatis osores atq; oppugnatores dolere, & qui emungendæ pecuniæ gratia, Astrologicæ vanitati impendunt operam, aut eiulare atq; dirumpi cogent, aut errorem deserere. Nam solidam minuat lætitiam, quòd ille morte nobis immatura, sibi tarda, vocatus ad Deum, libros hosce nec extrema lima terserit atq; expoliuerit, nec vltimum qui totius operis futurus erat epilogus, ad eandem ab incude perduxerit, id fortè deest ad operis exuberantius ornamentum, non ad lectorum perfectum emolumentum: Et quanquam sanè aliàs vanitatum hæc, & superstitionum omnium arbor, à Prophetarum oraculis sit explosa & detestata, à nostris Theologis Philosophisq;, tum Græcis tum Latinis, tum Barbaris expilata frondibus, exibilata, atq; etiam securibus, vel aliqua ex parte percussæ

percussa: sit item ab Imperatorijs legibus, Pontificijsq; sanctionibus, radicitùs eruta & loco mota: humana tamen curiositate, sæpius reportata est, in pristinamq; foueam replantata, adminiculata & roborata, ita vt nunquam in totum eliminata, & ad internecionem vsq; validissimis rationis instrumentis perducta fuerit: modò Picus noster, infaustam arborem, à radice ad truncum, à trunco ad ramos, à ramis ad folia, torrentissimo igni veræ Philosophiæ veræq; Theologiæ, proprijsq; incomparabilis illius ingenij inuentis, & meditatis, exussit penitùs, atq; redegit in cinerem, quem adeò rapidissimo flatu eloquentiæ dispersit, vt cuicunq; illius fautori prouectoriq; (nisi idem mentis emotæ fuerit) super illius exitio, præ dolore conclamandum sit, vel abiecta spretaq; vanitate, præ gaudio exultandum. Eia igitur literati homines, nationum omnium, his rationibus animum armate, his fulcite testimonijs, cùm humanis tùm diuinis, quibus veluti bipennibus ponderosissimis, ac facibus ignitis excisæ, atq; extinctæ arboris germina (si qua fortè intra terræ viscera delitescentia, malè culti agri vitio repullularent) elidite, conterite, conuellite, exterminate.

PROOEMIVM.

OMERVS atq; Cecilius antiquissimi vates, pessimos esse prædicant inimicos, qui sub amicorum specie nos circumueniunt: Qua sententia nulla verior dici, nulla salubrior præcipi potest. Quanquam quid egemus testimonio poëtarum? cùm diuina nos veritas, vita, morumq; magistra, sub ouium pelle lupos euitari, & ne de facie iudicaremus admonuit. Siquidem hoc vnum inimicorum genus quod nec auerti, nec euerti possit, quodq; superare ipsi non volumus, sed occurrimus, vltrò osculamur, excipimus, & ab illo contra nosipsos, non contra illud, vt oportuit, stamus, quòd sanè præstigium, quia magno cõstat, & altiùs introspiciendum, & diutiùs examinandum, nec temerè admitti, nec statim profligari debet. Vbi verò detecta fallacia est, tantò acrius explodendum, quantò tectius ad perniciem sub prætextu beneficentiæ illabebatur. Nec minus mala putanda sunt, quæ ideò non videntur esse pessima, quia bonis interdum sint admixta, cùm tantò noceant exitialiùs, quantò per speciem admixtionemq; boni cùm faciliùs admittuntur, tum admissa quòd semel inuasêre, tenaciùs occupant, retinentq; potentiùs. Quo pacto si cùm mero venenum propinetur, quanquam sua natura saluberrimum merum est, attamen veneni malitiam illam tum suo sapore dissimulat, tum vigore ad venas & intimiùs adigit & celeriùs. Est autem hoc obseruandum cùm in omni vita, tum in artibus maximè & disciplinis, quarum illæ perniciosissima, quæ præstigia cùm sint, aut alio genere vanitates, ita tamen mendacio lenocinium aliquod prætenderunt, vt scientiæ vel artis nomen sibi vendicauerint. Siue illud captatum ab antiquitate fictis authoribus lenocinium, siue à magnis promissis illecebra curiositatis & cupiditatis humanæ, siue ab aliquo fuco specieq; probabilitatis, cùm interdũ sint falsa probabiliora veris, Aristot. teste, præsertim non introspecta nec explorata populo præsertim & multitudini, cui proprium errare decipiq; semper fuit, & nihil sapere.

Quid autem exitialius? quid inexpugnabilius? quàm cum titulo sapientiæ ipse se nobis error insinuat, vt quòd ille dixit, operam demus, vt cum ratione insaniamus. Non aliud hoc quã consilium & mentem, cuius sola vis abigendæ falsitati nobis innata est, missam facere, vt mendacium ipsius & testimonio honestius, & potestate robustius, & præsidio munitius euadat. Porrò nulla spes vltrà ad sanitatem, cùm natura ipsa adiuuat morbum. Hoc autem vt dudum dicebam, euenit per insaniam, quæ sub specie vel artis vel scientiæ populo se circumfert & venditat, non ideò minus insania, quòd sapientiam summa cute mentitur, sed quò fallacior, eò perditior. Quemadmodum apud medicos, nulli delirant, vt sic dicam, deliratius quàm qui delirio præferunt vultum serium. Est autem hæc propria labes omnium superstitionum, quarum non alia professio quàm præcepta tradere insaniendi. Sed inprimis hunc sibi titulum vendicauit astrologia, sicut & inter ipsas superstitiones, quarum mater alumnaq; meritò existimatur, obtinet principatum.

Astrologiam verò cùm dico, non eam intelligo quæ siderum moles & motus mathematica ratione metitur, artẽ certam & nobilem & suis meritis honestissimam, authoritateq; hominũ doctissimorum maximè comprobatam, sed quæ de sideribus euentura pronunciat, fraudẽ mercenariæ mendacitatis legibus interdictam, & ciuilibus, & pontificijs, humana curiositate retentam, irrisam à philosophis, cultam à circulatoribus, optimo cuiq; prudentissimoq; suspectam, cuius olim professores Gentilicio vocabulo Chaldæi, vel ab ipsa professione Genethliaci dicebantur, mox vt nominis cõmunione honestarentur, mathematicos se dixerunt & astrologos, quasi hæc quoq; de liberalibus disciplinis vna foret, quæ de sideribus cum ratione loqueretur: hoc se

tantùm discrimine separans ab illa vera mathematica, vt illi astronomia, ipsi astrologiæ nomē daretur, nimis improbo zelo alieni tituli inuadendi, siquidem astrologia alterius artis nomen, vt declarabimus, ipsam verò diuinatricem semper hoc ambitu laborantem, vt nominari vellet ab astris, non altero modò, sed vtroq; cognomento dignabimur, & ad illius de motu siderum tractātis æmulationem pro astrologia astrologiam, pro astronomia astronomiam satis cōgruè, satis pro merito nuncupabimus. De qua vtcunq; de nomine decidatur, ego quidem cùm rationibus nixus, tum præiudicijs hominum sapientissimorum nihil dubitauerim affirmare, nō esse inter artes præstigiosas, quæ aut plus fallat credulos & imperitos, aut quæ persuasis fallēdo plus noceat, tantò reliquis superstitionibus exitialior, quantò propius accedere visa ad veritatem.

Nam illæ quidem in prima facie notas suæ dementiæ leuitatisq; præferentes, vix cuiquam imponunt præterq; penitùs exoculato, hæc in sinu habens, & in præcordijs alens insaniam, præfert speciem habitumq; sapientiæ, vt si eminus inspectes, vel per transennam forma capiaris, si cominus admoueris oculum, exploratorē ipsam videas vmbram, aut quasi laruam, & sub aperta luce fallaciam tenebrarū abomineris. Ita est certè, ita per rationes manifestissimas, luce clarius fiet, nullam esse maiorem fallaciam, nullam perniciosiorem, ostentat procul cælum & planetas, vnde facilè credas in tam sublimi, tam lucido spectaculo, nihil non posse verissimè prauideri. Mox vbi attentius consideraueris, vides & sublime adeò esse speculum, vt imagines illuc terrenarum rerum non ascendant, & ita lucidum vt ad eius fulgorem nostra calliget infirmitas, tùm propius cùm accesseris, videbis intextas illius peplo, pro cælestibus portentuosas effigies, & stellas in animalia transformatas, & plenum fabulis cælum, imò pro vero cælo commentitium cælum non factum à Deo, sed ab astrologis fictum: sic instructa videtur omni firmamento dogmatis comprobati, quæ simul & libros circumferat magnis nominibus prætitulatos, & rationes tàm multas decretorum suorum & præter rationem experimenta, tam diuturnis obseruationibus, tàm diligentibus annotamentis corroborata, tum ab vsu tot seculorū, & tàm multarum ætatum approbatione recepta. Mirum quàm per caligines istas & nebulas oculis imperitia offensis, & speciosam, & venerabilem, & seria plenam authoritatis imaginem sui repræsentat. Quas vbi tenebras & præstigia radio rationis, & diligenti tractatione discusseris, videbis in illis libris nihil esse libratum, in authoribus nullam authoritatem, in rationibus nihil rationale, in experimentis nihil consonum, nihil constans, nihil verum, nihil credibile, nihil solidum, sed pugnantia inuicem, falsa, vana, ridicula, vt vix credas qui scripserunt fidem adhibuisse his quæ scribebant.

Quòd verò spectat ad vtilitatem, non inuenias temerè quæ plus spei proponat suis auarijs, quæ maiora desiderabiliora promittat. Prudentia se facit conseruatricem, cuius de futuris cōiecturam certa præcognitione stabiliat, sed & philosophia, cuius maxima pars quæ de cælis (vt isti volunt) per cæli influentiam ad liquidum absoluatur. De medicina non attinet dicere, de nautica, de agricultura, dum non solùm futura prænunciat his, sed & vires cælorum ad terrena deducit, vnde omnium artium opera efficacissimè, vnde omnium artium magistri quod volunt, facilè consequantur, & hæc quidem veteribus, sed etiam neotericis persuasit, religioni, si Dijs placet, cùm vniuersæ, tum Christianæ plurimum conferre authoritatis & emolumenti, & vt semel dicatur imitata suum magistrum, & regna mundi, adorantibus se promittit, & suum lignum gustantibus, æmulationem diuinitatis, boni maliq; cognitionem. Quæ non modò vllis vt pollicetur vitæ vsibus commoda sit, sed fraus est omnium pestilentissima: siquidem illa ipsa est, vt demonstrabimus, quæ philosophiam omnem corrumpit, medicinam adulterat, religionem infirmat, superstitiones parit, aut roborat, idolatriam fouet, prudentiam aufert, polluit mores, cælum infamat, homines miseros, anxios, inquietos, & de liberis seruos, & in rebus penè agendis omnibus planè facit infortunatos.

Quòd cùm ego exploratum habere, mihi viderer atq; compertum, putaui piaculum me facturum, nulla victima expiandum, si tacerem, si dissimularem, nec vel penitùs pro virili venenum hoc de credulorum manibus extorquere tentarem, hac præsertim ætate, qua si quando aliâs ad hanc fraudem omnis ætas & ordo sexusq; caligat. Est autem tantò magis pro veritate pugnandum, quantò plures habere cognoscitur oppugnatores, si quidem vt prodesse omnibus, ita placere tantummodo bonis desideramus nec iudicium multitudinis fidem habet, vbi contrà stat ratio consensusq; doctorum, nec nos auram spectamus popularem, sed lucem veritatis & publicam vtilitatem.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCORDIAE COMITIS, DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM

LIBER PRIMVS.

RIMVM omnium scire Lectorem volo, non hoc nostrum inuentum audaciamq; fuisse reijciendi cõfutandiq; Astrologiam, sed à prima antiquitate bonis ita iudicijs semper visum non esse professionem, quæ tot homini incommoda, tot insanias vndiq; sub prætextu scientiæ & vtilitatis inueheret: Hinc Cæsarum legibus & prudentum, vti noxia vitæ ciuitatibus eliminatur, hinc oraculis Prophetarum, Pontificum sanctionibus, hominum sanctissimorum vocibus & doctrinis, vt moribus & pietati pestifera cõdemnatur, hinc à philosophis & mathematicis quicunq; sapere ex libris, non loqui didicerint, quasi falsa, non vtilis, non possibilis, non amica philosophiæ, vel contemnitur ferè vel cõfutatur. Id quod alijs vel nescientibus, vel denegantibus prius quàm rationibus res agatur, hoc libro sumus declaraturi, vt post tales accusatores nõ ad inuidiam nobis hæc accusatio, sed potius ad pudorem bonæ frontis hominibus, si qui suscipiant, possit esse defensio. Exordium verò faciemus à philosophis, quorum maior authoritas, quæ prudẽtum, & cõmunior interdũ esse solet, quàm Prophetarũ.

Pythagoram astrologiæ fidem nõ præstasse, tum author est Theodoretus, tũ Laertius, quoq; Diogenes, & Plutarchus, indicauerunt. Democriti illud fertur, quod ante pedes nemo spectat, cœli scrutantur plagas. Academicus Phauorinus & Panætius Stoicus ipsam incessuerunt, ridetur eadem à Seneca, confutatur à Cicerone, sed & disputantem aduersus illam, Carneadem, diuinis infensum, Bionem philosophum quis ignorat? Quod si superat omnẽ insaniam, cui nec insanus accedat Orestes, quantum insaniæ continet astrologia, cui nec multa delirans assentiri potuit Epicurus. Plato & Aristoteles philosophiæ principes indignam putauerunt, de qua verbũ aliquando facerent tota sua philosophia, plus eam silendo quàm quisquàm voce scriptisve condemnantes. Nam qui aliter sentiunt, illud quæso respondeant cur toto de cursu suarum commentationum, vbi vel proprietates explicandæ cœlestium vel causæ inferiorum inde erant petendæ, astrologicum illi nihil vnquam attulerint? An ad philosophum hæc spectare non putârunt partes vniuersi primas & nobilissimas, corpora mota, rursusq; mouentia, causas efficacissimas, sine quibus fieri quicquam in natura aut cognosci non possit, si quid tales esse credantur, quales eas astrologi faciunt, de quibus vniuersalia quædã cognoscere, qualia scribunt philosophorum duces, si qua propria magis possent intelligi, non philosophi, sed imperfecti philosophi est. Cur Aristoteles libros suos de cœlo tam ieiunos reliquit? vbi tàm multa tàm splendida dicere potuit, & si potuit, debuit de stellis, de planetis, eorum efficiẽtiam, proprietates, cognitionem, indicans nobis? Cur in meteorologicis, Imbrium, cometarum, ventorum, causas perscrutatus, astrologicarum rerum semper obliuiscitur? Cur in libris de animalium generatione, nec gemellos, nec partus portentosos atq; monstrificos, nec sexus numerúmve puerperij, nec formam, nec qualitates ad sidera aut refert, aut referri posse meminit in transcursu? Cur idem in Timæo facit & Plato? Cur ante Platonẽ Timæus ipse Pythagoreus in libro de natura, summus, vt ait Plato, philosophus pariter & astronomus? Cur & Ocelus, idem Leucanus in libro de mundo, testimonio etiàm ipse Platonis in philosophia eminentissimus.

An hæc quasi parua cõtempserunt, quæ si sunt vera, maiora esse non possunt, an nõ contempserunt quidem, sed ignorauerunt, & in Aegypto Babyloniaq; versati nõ potuerunt hæc intelligere decantata apud hos populos, & cuiq; de medio etiam nota? professionis certè suæ non esse (vt diximus) non putauerunt, nisi suam ignorârunt professionem, vt philosophi munus crederẽt apum & formicarum munitissimè quærere proprietates, Iouis & Saturni etiam non putarent, præsertim si veritatem super his nõ solùm obseruatio docet, sed ratio monstrat, quod scriptores Astrologi maximè contendunt. Quidnam igitur aliud dici potest, quàm in eá fuisse Platonem Aristotelemq; sententia, nõ esse causas cœlestia quorum dicunt Astrologi, nec Astrolo-

giam vel artem esse vel scientiam, cuius erat cum alijs, alioquin mentio facienda, sed ex ludicris vnam, siue fraudibus potiùs circulatorum, quo genere geomantiæ, hydromantiæ, præstigia, incantationes, quarum veteres nulli philosophi inter scientias artesq; meminerunt. Nam si foret ars Astrologia penderet à naturali scientia, sicuti medicina, vt quemadmodum medicus à philosopho, fruticum, herbarum, animaliũ naturam mutuatur, quibus vtatur ad sanitatem corporibus conciliandam, ita discat Astrologus à philosopho siderum vires & proprietates quibus vtatur, & vti doceat ipse ad prædicendum: nam qui diuinatricem Astrologiam partem aut finem mathematicæ putat Astronomiæ, plus quàm cùm ea, si qua esse poterit, quàm cum naturali philosophia habere commercij, is quàm longè fallatur, postea declarabimus. Nunc tantùm admouemus rem positam doctis, tamen extra controuersiam, ad philosophum pertinere scire de sideribus quicquid eorum substantiam ordinemq; consequitur, ad motus & moles eorum dimetiendas Astronomo delegato, ad præuidenda futura de habitu posituraq; eorũ Astrologo, si quis artifex scilicet, esse cõcedatur Astrologus. Quare nimis omnino dormitans & inexcusabile Platonis Aristotelisq; silentium foret, ea nec indicantium quidẽ, quæ fuerant illis etiam exactissimè pertractãda. Quòd vbiq; apud Platonem Miscellaneam agentem, omnigenamq; doctrinam tum apud Aristotelem in Problematis maximè licet admirari. Quo libro de mathematicis, deq; omnibus artibus, & disciplinis quæstiones proponẽs, & earum ex omni genere dogmatum etiam antiquarorum afferens solutiones, hiscere tamen astrologicum verbũ nusquàm inuenitur, licet item in Ethicis ad Eudemum vbi de bona fortuna disseruit. Quo si fatis indicio nõ mouemur, audiamus discipulos vtriusq; philosophi, eam nobis sententiam testificantes, quam magistri silendo nobis eloquuntur.

Plotinus in Platonica familia primæ ferè authoritatis habetur, eum scribit Porphyrius, cũ diligentem Astrologiæ operã dedisset, comperissetq; tãdem artis vanitatẽ falsitatemq;, prædictionũ omnem Astrologis fidem abrogasse, quare libro quoq; dicato, cui titulus de Stellarũ efficientia, dogmata Astrologorũ asseueratè risit & cõfutauit. Quod ægreferens Maternus multa super eius morte mentitur, quasi de eo pœnas sumpserit fatũ: Nam illa esse falsissima ex Porphyrio ipso Plotini discipulo facilè intelligitur, qui & genus morbi quo decessit, & causam, & cur Roma discesserit, planè fideliterq; describit. Origenes Adamantius in philosophica secta sicut in omnibus disciplinis eminentissimus, sæpè multisq; rationibus Astrologicã vanitatẽ suggillauit, nisi forsitan eius testimoniũ minus faciũt homines superstitiosi, quoniam fuit etiã Christianus, sed nõ fuit Christianus Eudoxus, qui etiã Platonẽ audiuit, & in Aegypto versatus est, & habitus princeps Astronomorũ sua tempestate, qui tamen nihil credendũ Astrologis ex hominum genituris eorum fata prędicentibus scriptũ reliquit. Alexander ex Aphrodisiade summus author in Aristotelica philosophia de Fato librũ ad Cæsares Seuerum primum & Antoninum filium scribens, & fati tollit necessitatem, & de astrologicis siluit, ad quæ fati tamen commemoratio trahit vel transuersos. Nec forsitan aliud ei consilium elucubrandæ commentationis, quàm vt propensum Seueri Cæsaris animum ad istiusmodi superstitionẽ philosophica ratione castigaret. Auerrois celeber in eadẽ familia philosophus, & rerũ naturaliũ grauis æstimator, vbiq; Astrologiã lacerat, damnat, insectatur: nam in prima quidẽ philosophia Astrologorũ opinionem de cœlestibus imaginibus, quibus subesse terrena figuræ similis animalia putant, fabulosam dicit, qua tamen sublata, ruit maxima pars astrologicæ superstitionis: idem Cantica exponens Auicennæ: Alibi quidem (ait) contraria esse philosophiæ, alibi ferè omnia falsa dogmata Astrologorũ, tum artem ipsam in vniuersum vanam & infirmam. In libris item aduersus Algazelem, artificiosas imagines in quas cœli virtutes deriuare se posse putant Astrologi, prorsus inefficaces asseuerauit. Auicenna vir magnus in omnibus disciplinis, vltimo suæ primæ Philosophiæ libro, multis rationibus comprobauit ab Astrologis præuideri futura non posse, quare nec eorum prædictionibus vllam fidem adhibendam. Mitto Henricum ex Asia compluresq; neotericos illustres in academia Parisiensi dicatis operibus hanc vanitatem persequentes: quanquam maxima pars philosophorum contempserunt eam potius quam confutauerunt, sicut artes alias circulatrices, & aniles fabellas, & deliria præstigiatorum.

Sed illud animaduersione dignũ quòd Astronomi quoq; ipsi professionẽ istam reiecerunt,

iecerunt, quod fieri omnino nō potuit, præterquā conſcientia compertæ falſitatis, cū alioquin illis in cœleſtiū motibus exercitatiſſimis tantùm accederet & ſcĕtiæ, & gloriæ, & quæſtus, quantùm aſtrologiæ fidei & authoritatis. At ille quē citauimus nuper Eudoxus Gnidius ſummus fuit in mathematicis, cuius in aſtronomicis rebus iudicio nititur Ariſt. ſed prudentiſſimus legiſlator, ſcripſit enim leges ciuibus ſuis, & ſub Philiſtio medicus inſignis, & philoſophus ſub Platone, qui tamē ne crederemus Aſtrologis nos admonuit literisq; mandauit, ita ſcilicet, ei mathematica ratio demonſtrauerat, & magiſter etiam Plato perſuaſerat. Caſſandrū & Archelaum cùm in aſtronomia præcellerent, hoc prædictionis genere nunquam vſos author eſt Panetius. Hoychilax Halicarnaſeus, quanquam doctiſſimus in omni mathematica, totum hoc tamē diuinandi per aſtra genus repudiauit. Veniamus ad neotericos.

Nicolaus Oreſmius & philoſophus acutiſſimus, & peritiſſimus mathematicus, Aſtrologicā ſuperſtitionē peculiari cōmentario indignabūdus etiā inſectatur, nihil ratus ille fallacius, nihil deteſtabilius, nihil omnibus quidē ordinibꝰ, ſed principibꝰ maximè viris eſſe peſtilētius. Ioānes Marlianus noſtra ætate ſummus in mathematicis & erat & habebatur, is nō modò prædictionibus iſtis ſemper abſtinuit, ſed etiā de ipſarū falſitate poſtremis annis ſcribere inſtituerat, quanquā erat enim lōgæuus, interceptus morte id nō effecerit. Aiebat homo minimè glorioſus habere ſe aduerſus Aſtrologos certiſſimas demonſtrationes. Quòd cū alij, tùm familiaris illi Luchinus noſter & ipſe præcellēs mathematicus mihi nō ſemel retulerūt. Paulus Florētinus in medicina quidē, ſed præcipuè in mathematicis Græcè Latineq; doctiſſimus, quoties de iſta profeſſione rogabatur, toties eā incertam fallacemq; aſſeuerabat: afferēs inter cætera de ſeipſo euidens experimentū, qui cū quinq; & octuaginta iā impleſſet annos, in ſua tamē genitura quā examinarat diligentiſſimè, vitalē nullam conſtellationē repetiſſet. Afferrē multos ex his etiā qui viuūt & philoſophos & Aſtronomos idē ſentiētes, ſed neſcio an inuidiā aduerſus ſe cōcitari velint hominum, cœli, fatiq;, potentium. Porrò noſter Marſilius ſcripſit aduerſus eos apertè Plotini veſtigia ſecutus, in quo interpretando & enarrando magnopere rē Platonicā iuuit, auxit, & illuſtrauit. quòd ſi valetudini cōſulens hominū aliquando corrogat ſibi de cœlo quædā etiā auxilia, optat ille potius ita fieri poſſe quàm credat, teſtari hominis mentē fideliſſimè poſſum, quo familiariter vtor, nec habui ad detegendā iſtam fallaciā, qui me ſæpiùs & efficaciùs adhortaretur: nec quoties vnà facciamur vberior nobis occaſio ſegesq; ridendi, quàm de vanitate Aſtrologorū præſertim ſi tertius interueniat Politianus: interuenit verò ſemper omniū ſuperſtitionū mirus exibilator. Fortè verò nec Nicolai Leonicœni noſtri iudiciū ſuper hac re diſſimulandū: Is cū mathematica, vt omnes liberales ſciētias fideliter teneat, ita tamē hanc vanā iudicat prophetantē Aſtrologiā, vt nec illos qui ſcripſerunt, præſertim doctiores fidē putet adhibuiſſe his quę ſcribebant, quòd ſi cauſam interroges, cur igitur ſcripſerint, reſpōdet partim auaritia, partim imperitia principū effectū.

Nam cùm, inquit ille, in demetiendis aſtrorū motibus & corporibus quòd mathematica facit Aſtronomia, pręcellentes illi viri die noctuq; laborarent, nullū erat eis inde apud principes emolumentū, qui bus ſcilicet nihil curæ quàm magno ſydera corpore, aut quàm veloci motu per cœli ſpacia reuoluerētur: hoc illi cū vidiſſent ne cœleſtia perſcrutātes interim eſſent inopes terrenorū, lepidam excogitaſſe fallaciā, qua ſibi principū animos obligarent, & ſuæ profeſſionis facerent amatores. Quare commentos ab his aſtris omnium fortunas, ſed præcipuè principum dependere, liberos ſcilicet, vitam, imperia, victorias, valetudinem, ſibi verò qui illorum diu motus & naturas obſeruaſſent, penitus cognitum & exploratū, quid cuiq; vel boni pollicerentur vel aduerſi denunciarent: tùm habere præterea ad manum ſe remedia quibus præuiſa mala repellerētur, bona cōfirmarentur. Nam ſi felix hora notaretur, imagines ex materia quadā cœleſtibus illis naturis cognatiores poſſe conflari, ad quas miris machinamētis deducta virtus ab aſtris feliciſſimos faceret homines, rerumq; potētes, illarū vel tactu, vel geſtatione quicquid appeterēt, facilè cōſequentes, quibus omnibus rebus quò plus fidei facerent, illud addidiſſe reuelata ſibi diuinitùs huius artis ſecretiora myſteria, quemadmodū à potentiſſimo Mercurij numine & Petoſirim & Aeſculapiū accepiſſe quàm plurima. Legitur apud Maternū, tum verò principes illiteratos & curioſos, & rerum quas promittebant appetentiſſimos, adductos facilè vt crederent, vt pro-

vt professores fouerent, & præmijs studia hæc quotidie magis & magis excitarent. Hæc seriò noster Leonicenus, nec procul à vero, super Astrologos loquitur & sentit. Cauendum autẽ in primis ne qua nobis ad fidem irrepant Astrologi mentita magnis authoribus volumina perscribentes, quod est illis cum omni superstitione cõmune. Nam quoniam quæ produntur ab his, ratione confirmari nõ possunt, siue ipsi illa vera credunt, siue credi volunt ab alijs, libros huiusce modi fabularum viris clarissimis & antiquissimis inscribunt, & fidem errori suo de fictis authoribus aucupantur.

Ex hoc genere liber de proprietatibus elementorũ, in quo de magnis agitur coniunctionibus, & de secretis ad Alexandrũ, quos tribuũt Aristot. nulla culpa boni philosophi, nullo demerito: sicut libros Platonis de vacca Magi circumferũt, & quos vocant institutionum, execrablibus somnijs figmentisq; refertos, & à Platone non minus alienos quã ista sint mendicabula à Platonis procul & probitate & sapientia. Sic olim hæretici Gnostici nuncupati Zoroastri libros ostentabãt, quibus hæresim suam de Zoroastri antiquitate venerabilem facerent, quos nouos & cõmẽtitios esse nõ Zoroastri Porphyrius multis argumentationibus demonstrauit: Falli autem facilè possunt & circumueniri per hæc mendacia si qui sint humaniorum literarũ rudiores, quanquam alioquin docti, cùm per illas maximè & phrasim & indolẽ statim authorũ cognoscentes adulterina à legitimis discernamus, quanquam astrologorum nostrorum & quæ nunc in manibus artium superstitiosarũ figmenta sic abhorrent ab omni similitudine veri, vt cuiuis è medio etiam pateant. Quis enim adducatur vt Ouidium de vetula Ouidium credat, in quo de magnis etiã coniunctionibus & Christiana lege mirabilia, pronunciãtur, adeò vt Rogerius Bacon magnus Astrologiæ patronus, nullius libentiùs scriptoris testimonijs vtatur, nisi fortè præferat Artephium qui omnino secreta alia prodit innumera, quale illud: Inspecto non astro, sed lotio posse hominis & vitã, & ingenium, & conditiones, deniq; omnes ad vnam præcognosci. Sic magnã quoq; ille fidem Ethico philosopho, cuius liber de cosmographia translatus dicitur ab Hieronymo. Est autem lectio adeò deridicula vt nulla magis, sed frequenter citata à Rogerio nostro in epistola ad Clementem, ita vt ferè adducat compositum ab eo libellum quendam cui titulus de erroribus studentium theologiæ. Quo imprimis volumine erroris accusatur, quòd theologi nostri mysteria religionis magis ex Aristot. cæterisq; philosophis confirment, quàm ex authoribus quos modò nominauimus, Ethico, Artephio, Ouidio de vetula poëtisq; similibus. Præscribitur verò liber Alberto, sed mendacissimè, cùm nunquam in theologicis suis scriptis hæc ille somnia memorauit, sed meritò ad Baconem videtur referendus, cuius alia scripta in ea eum fuisse sententia facilè declarant, illorum semper authorum testimonijs oraculisq; perscatentia: Quibus si potuit credere, nihil mirum si credere potuit etiam astrologiæ.

Ita verò superstitiosum hoc genus hominum frontem perfricuerunt, vt etiam sub Aquinatis Thomæ titulo libros circumferant de necromanticis imaginibus: Vt iam minùs mirandum quòd nescio quos Ptolemæi de anulis, sed & ad Aristonẽ astrologicos fingant libros, quos Ptol. nunquàm scripsit: qua temeritate vel ignorantia Eboracensis etiam cuiusdam opusculum multi referunt ad Albertum: commemorant & Hippocratis libros de prognosticis ægritudinum ex siderum cursu, quos puto ignorabat Hippocrates cùm prognosticorum libros scripsit à Galeno expositos & tota Græcia celebratos: aut si nouerat, quasi tamẽ secretiora sepostuit puris & ritè initiandis communicãda. Præterea quæ super pluuijs, super quæstionibus Alchindus, & alij Pythagorea & Aristotelea commemorãt, & qui liber inscribitur Aristot. de regiminibus, ita loquuntur ipsi, cœlestibus. Qui vtinam ad sanctos etiam viros profana nõ retulissent, & libri cuiusdam de excantationibus interpretem diuum Hieronymum nõ fecissent: Quanquam si angelos infamãrunt, facilè possunt homines, dum & hæc quidem deliria ab Adæ angelo, illa à Salomonis, alia à Thobiæ custode tradita dicunt. Sed ad astrologos reuertamur omissis Magis ad quos quasi confines erroris communio nos deduxit Aristot. quid de hoc hominum genere sentiret vno verbo monstrauit, qui in problematis cum minimo & præstigiatore Astrologum deputauit.

At dices si nihil tale isti philosophi scripserunt, qui tamẽ ea scripserunt, fuêre philosophi. Qualis Albumasar, Ptolemæus, Haly Abenragel, Iulius Firmicus, innumeri alij, tum Latini, tum Græci, barbariq; authores Astrologiæ, viri & doctrina, & ingenio

præstan-

præſtãtiſſimi. Tu vir me opportunè admonuiſti, ne id ſolùm dicerẽ aduerſus te, neglectam à philoſophis aſtrologiã; ſed & quicunq; eam etiã ſcripſiſſent, aut nihil aut malè philoſophatos. Quare relinquite nobis, ſi Dijs placet, & Pythagoram, & Platonem, & Ariſtotelem, & veſtros vobis habeatis Aomaras, Alchabitios, Auenazras, Abenrageles. Qui omnes quantum abfuerunt à philoſophico ingenio, palàm demonſtrabitur, cùm accedere illos fabuloſiſſimis rebus, & aſſeuerare quę nullam habeant rationem; & pugnantia dicere, & ſeipſos euertere palàm oſtendemus. Quæ diuerſiſſima à philoſopho ſunt, cuius maximè proprium nihil credere, nihil affirmare, quod vel euidentia, vel ratione demonſtrari non poſſit.

Sed age dicamus hîc & aliquid vnde conſtet authores aſtrologiæ, aut parùm, aut malè philoſophatos. Porrò Ptol. principẽ aliorum facilè concedent, eſt enim doctiſſimus aſtrologorũ, & quod attinet ad mathematica, vir ingenioſiſſimus, quod autẽ ad genethliacos, quemadmodũ dici ſolet, optimus malorũ. Is igitur quo iudicio philoſophicas res tractauerit, & in prooemijs magnæ cõpoſitionis quã vocant Almageſtũ, & in libris Apotelesmatôn ſatis indicauit. Exordiens enim libros mathematicos partitur philoſophiã contemplatricẽ ex Ariſt. ſententia in tria genera, theologicũ, naturale, & mathematicũ, tum rationẽ partitionis exponẽs, omnia, inquit, quæ ſunt, ex tribus cõſtant, materia, forma, & motu, quæ ſeparari abinuicẽ cogitatione quidem poſſunt, re autẽ non poſſunt: Ab his igitur tribus, tria illa genera philoſophiæ dicuntur, à motu theologicũ, cùm primi motus cauſa non aliud ſit quàm Deus, à materia phyſicũ, à forma mathematicum. Hæc eſt Ptol. ſententia, in qua tot eſſe apud bonos philoſophos errata quot verba, nemo paulò doctior dubitauerit: neq; enim omnia ex illis tribus. Quod ſi omnia dũ dicit naturales res intelligit, quomodo circa has verſabitur ipſa philoſophia, in tria illa deinde genera diuiſa, phyſicũ, diuinũ, & mathematicum. Sed neq; ex naturalibus quicquã conſtat ex motu, quanquã non fiat, nec permaneat ſine motu, ſed demus ei hanc veniã loquendi. Ariſtot. ipſe quẽ probat, quomodo ei dabit à motu oriri genus theologicum? Cùm & ipſe Deus quatenus primi motus author & cauſa, nõ à theologo, ſed à philoſopho inueſtigetur. Reliqua etiã aut falſa, aut quæ facilè videas ab homine prolata parum perito gnaroq; philoſophiæ. Iam verò ex libris Apoteleſ. quos vocãt Quadripartitos, inſigniores errores & magis euidentes, cũ & Lunam humiliorẽ credit, quia humidus vapor à terra ad eã reliquis aſtris terræ proximiorẽ aſcendat, & eadem ratione aridum Saturnũ, quia ab his vaporibus magis elongetur, eundem verò & frigidũ eſſe, quia ſit procul à calore ſolis, Iouem temperatum quòd inter gelidum Saturnum, & feruidum Martem medius collocatur: atq; alia hoc genus multa de ſiderũ proprietatibus quæ exibilabunt philoſophi potiùs quàm confutabunt. Et quanquam magiſtri errorem erubeſcens Arabs enarrator conetur in ſenſum alium Ptol. verba transferre, ipſe tamen defendi vel excuſari ſe Ptolem. non patitur, qui adeò hæc aſſerit, affirmat, & ſæpiùs iterat, vt de ſenſu eius dubitatio nulla relinquatur. Tu verò ex vno hoc diſce omnes, & ex optimo iudica deteriores.

Primus ferè à Ptol. habetur Albumaſaris nec philoſophus fuit, nec dialecticus & in mathematicis imperitus: erat enim grãmatices artis profeſſor, & à ſcribendis hiſtorijs (vt narrat Auenrodan) ad aſtrologiam ſe conuertit, in qua etiã ſua profeſſione quàm eſſet verus vel hinc cognoſcas, quod Ptol. aſtrologum ex Aegypti regibus putat fuiſſe, qui Alexandro ſucceſſerunt, quaſi inter hos & illũ non plus quingẽtis etiam annis interceſſerit, cũ reges Ptol. ante Chriſtum per quadringentos annos floruerint: Ptol. aſtrologus ſub Adriano ſcripſerit & Antonino. Vide mirũ rerum altiſſimarũ indagatorẽ & obſeruatorẽ fidelem, qui in re tàm aperta tanta ſit ingenij vel ſomnolentia, vel tarditate? Idem in aſtrologicis rebus qnantum errauerit, quàm apertis confeſſisq; mendacijs inſtiterit quaſi veris, poſtea declarabimus. Quid memorem Maternum & in rudimentis arithmeticæ ſic hallucinantem, vt ſcribat: quid decernat Mercurius, cũ in nocturna genitura cœli mediũ occupauerit, quaſi à Sole Mercurius plus quadraginta aut circiter partibus abeſſe vnquam poſſit, aut à cœli medio Sol per noctẽ plus ſeptuaginta ſemper nõ abſit. Mitto alia multa in quibus, cũ ſemper multæ loquentiæ, exiguę ſemper ſapiẽtiæ hominẽ deprehendes. Iam Malliũ niſi eſſet poëta, bone Deus, quo riſu proſequeremur, qui cœleſtes illas quas fingit imagines paucis ſtellis inchoatas potiùs dicit quàm abſolutas, ne pluribus ibi ignibus accenſis incendio mundus flagraret.

flagratet. Ad iuniores non descendo homines plebeos & idiotas, ad quos quasi ad iustos possessores tota ferè professio deuoluta est: Est Bonatus inter eos primæ authoritatis, is non ignarus modò est philosophiæ, sed furit planè atq; delirat. Lege eius primum librum de iudicijs in quo super opere ipse procœmiatur: mentior nisi helleboro dignum hominem iudicaueris: struit vbi desipit minùs rationes quasdam quibus astrologiam probet esse veram, illas quid dicam falsas, imò suprà quam dici possit pueriles atq; ridiculas. Quam verò putat efficacissimam, illa est quadriuium destrui si astrologia tollatur: esse enim vnam ex quatuor artibus mathematicis, vide vt nescit etiam quid sit hoc ipsum quod profitetur? Astrologia enim hæc diuinatrix quam cõfutamus tàntum distat ab ea quæ mathematicis annumeratur, quantũ à tenebris lux, quantum veritas distat à mendacio. Et hæc quidem quæ futurorum prædictionem vsurpat, si prior illa veriorq; tollatur stare non potest, at non remeat ratio vt diuinatricè sublata, mathematica quoq; illa auferatur, quod adeò est perspicuum, vel his qui prima harum artium attigerint elementa, vt pluribus hoc declarare superfluum sit. Ptolemæus ipse in proœmijs Apotelesmatôn postquàm de duplici dicit astronomia, tamen ad priorem & mathematicam referens sermonem ita inquit: Duo sunt, Syre, quibus peruenitur ad astronomicas prædictiones, præcipua quidem & maxima, Vnum quod primum & loco est, & potestate, quo Solis, Lunæ & stellarum motuum configurationes cùm erga se, tùm terram deprehendimus. Alterum quo de illarum configurationũ, &c. quæ sequuntur. Quòd si forte quibusdam interdum bonis iudicijs nõ displicuit ista professio, non statim tamen est bonum, quòd bonus etiam aliquis non improbauerit: quoniam & boni non semper vsquequaq; boni, & docti prærogatiuam omnibus numeris pauci consequuntur. Et si dicendum est aliquid, non omnes docti philosophi, philosophi semper sunt.

Sed illud etiam opus meminisse esse veritates quasdam quibus nobis libido reluctatur, esse quibus nulla. In primo genere, omnia quæ sunt de moribus & theologica multa continentur: in altero maxima pars quæ de physicis rebus & mathematicis est. Porrò hanc veritatem quam nos tractamus de vanitate astrologiæ ad primum genus spectare manifestum est: quoniam innatum homini curiositatis vitium illi repugnat. Quod cùm sit inter omnia potentissimum, cùm sit homini propriũ quatenus homo est, efficit interdũ vt plures huic veritati vel inuestigandæ non vacent, vel inuentæ etiã non libenter accedant. Et quemadmodũ multi post tractatas à philosopho aduersus auaritiam euidentissimas rationes, opibus tamẽ inhiant cumulandis, sic pleriq; postquàm eis constiterit vera omnino esse non posse quæ astrologi dicunt, ab astrologis tamen innata curiositas ægrè sẽ diuellit, & si rerum auidi nouarum, etiã fabulas audimus libenter, ita curiosi futurorũ, & mentiẽtes in illis astrologos cum voluptate sentimus. Accedit qui nos semper infatuat nimius amor nostri, qui quęcunq; attinent ad nos prospera vel aduersa, facilè sperat, facilè timet, & ad ea quærenda etiã vbi inueniri scimus non posse, cæca tamen identidẽ cupiditate sollicitat. Quid quòd vulgato hoc diuturno consensu præiudicatum quasi multi existimant etiam omnino esse aliquid astrologiam, nec illud eis vnquàm venit in mentem vt introspicerẽt, quisnam fundus huic rei, aut quàm solidum firmamentũ subessent. Quare quoscunq; ferè ista vanitas tenuit, inuenies aut parùm fuisse philosophos, aut certè parùm astrologos, quorũ altero ne videãtur, altero ne iudicentur errores eorũ, effici potest. Deniq; gustata forte potuit placuisse quibusdã, potata verò philosophi palato nunquã satisfecit. Habet enim in fronte aliquid quod alliciat, quod magnũ, quod verisimile, quod vtile videatur, sed vbi altiùs introspexeris, falsa, incerta, fabulosa, omnia vides, aut nullis aut debilissimis quibusdã coniecturis nata, de quibus posteà libris sequẽtibus abundanter lateq; disseremus. Verũ illud fortè & aliquẽ fefellerit, quòd cùm sint aliquorũ & philosophorum & astrologorum affinia nomina, poterit existimari eosdem fuisse, qui & philosophica & astrologica cõscripserint. Est enim Albumasar apud philosophos, est item apud astrologos, sed quanquàm hæc nomina Latinus sermo cõfuderit, apud Arabes tamen diuersa dignoscũtur. nam qui philosophus est Albumasar, qui autem astrologus Aboasar appellatur. Scripsit etiã Abubater de natalibus prædictionibus, & eodẽ nomine alius philosophica, præcipueq; librum quo quisq; pacto per se philosophus euadat, quẽ anno superiore ex Hebræo vertimus in Latinum. Sed ille Altasibi,

sibi, hic verò Tripodis filius. Eadem in plerisq; affinitas nominum, quanquam & temporum & professionum magna dissensio. Et de philosophis quidem satis.

Transeamus ad Prophetas, hoc est, ad veteris & nouæ legis oracula, ab Esaia exordium facientes. Is igitur cum Babylonijs, apud quos hæc secta maximè viguit, vnde astrologi etiam Chaldæi dicebantur, futurū excidium minaretur, & Cyrum regē Persarum per ducentū etiam annos antequā nasceretur vnctum appellatum aduersus illos dimicantem, tubis excitaret, ita Chaldæorum ciuitatē desolandam alloquitur: *Stent nunc & saluent te augures cæli, qui contemplabantur sidera & supputabant menses, vt annunciarent euentura tibi. Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos: nec liberabunt animam suam de manu flammæ:* & ante hæc paucis interiectis de hac cœlestium obseruatione eos ita taxauerat: *Sapientia hæc, & scientia tua decipiet te, veniet super te malum, & nescies ortum eius, & irruet super te calamitas quàm non poteris expiare.* In quibus verbis Propheta diuinus duplicem astrologorum temeritatem accusat, quarum altera est putare se ex cœlo posse futura prævidere, altera cùm sint præuisa vel depellere mala vel bona confirmare. *Veniet igitur*(inquit) *malum, cuius nescies ortum*, hoc est quòd tibi nec Mars, nec Saturni frigida stella præsignificauerit. Tunc nec irruentem calamitatē poteris expiare, hoc est horarum electionibus, & astrologicis imaginibus, aut superstitiosis alijs machinamentis à te propellere.

Dignum autem animaduersione, confutari per hæc responsiones eorū qui Chaldæi pariter esse volunt & Christiani. Soliti enim dicere non simpliciter damnari à sanctis & prophetis astronomiam, sed quatenus solùm aut vitia, virtutes referunt ad cœlum, aut rerum humanarum euenta fatali necessitate deuinciunt. Quare cùm hos errores boni etiam astrologi confutent, nō astrologiæ scientiam, sed astrologorū quorundam errata illos abominari. Dicāt igitur mihi & Petrus Alliacensis & quicūq; hac se defensione defendunt, an ad mores spectaret quòd Assyrijs bellum rex Persarum inferret? Etiam si ad mores non attinet, cur præuideri tamen à summis astrologis id non posse Propheta existimauerit? Quod si in eo etiā errore fuissent, vt quæ essent futura necessariò ventura putarent, non eis obijceretur venturam calamitatem per eos non expiandam, quam nec expiari posse, ipsi tamen sperarent, qui necessariò euenturam illam vt omina existimarent.

Sed nec vllo recto iudicio bonæ artes damnantur, quia mali quidā eis abutuntur. Alioquin damnanda erat imprimis sacrarum lectio literarum, vnde tot hæreses, tot suas insanias, indocti quidam superbiq; confirmârunt. Damnanda item philosophia, quoniam hic philosophus animam mortalem, ille vnicā dicat in omnibus. Alij negēt prouidere Deum hominibus, alij vllam omnino esse religionem. At euertentur hac ratione omnia bona, cùm nihil sit adeò bonum quo abuti natura hominū non possit. Quare qui ita se defendunt, iudicium ecclesiæ, quod cōtemnere erubescunt, oblique interim grauiter calumniātur. Sed cogi omnino possunt, vt vel repudiare istam vanitatem, vel à maioribus suis, hoc est, ecclesiæ ducibus deuiare in sinistra non possint. Nam quacunq; illi ratione astrologiā damnauerint, dicant quæso iusta ne damnauerint? an iniusta? iniusta dicere nolunt, si iusta, cur non cum illis vos quoq; eam pariter damnatis? Sed damnamus inquient & nos illos errores, propter quos illis astrologia displicuit. At ego illud quæro cur non propter eosdem illa displicet vobis? Nam interdicere illos astrologiam nō quadantenus, sed omnino omnem prosequi, abominari palàm est, & mox ostendemus. Vos factum contenditis propter quosdā errores, esto, sed illud respōdete, an recto iudicio propter illos errores tota abijciatur: si rectò, cur non idem facitis vos? imò quam damnauerunt, vos approbatis, quam insectati sunt, defenditis, quam interdixêre, disseminatis, quam sciri nolunt, publicè docetis. An quod inquit Alliacensis, crescēti fidei potuit obesse, ideoq; primi eā doctores nascentis ecclesiæ sunt prosecuti, nunc adulta non nocet, imò prodest etiam & vehementer. Atque hoc posteà cōfutabitur: nam pestiferam illam vt olim, ita nunc etiā esse palàm demōstrabimus, quod ipsa etiamnū experientia demōstrat. Sed nec erat illa damnanda, sed eius abusus. Cur igitur philosophiam quidem non damnabant, sed impietatem quorundam philosophorum, non autē pariter astrologos, sed ipsam astrologiā? Vtiq; quoniam in philosophia si quid erratur, professoris est vitium, in astrologia ipsa professio vitium. Quorum authoritatem vna cum ratione etiā nos secuti, aduersus

ſus impios diſputantes,non philoſophiam,ſed philoſophorum errata confutauimus. Hic autem non aſtrologos,ſed aſtrologiam,quoniam ipſa aſtrologia error eſt.

Sed redeamus ad teſtimonia Prophetarum: Deus per Moſen ita loquitur nobis: *Gentes augures, & diuinos audiunt, tu autem à Domino Deo aliter es inſtitutus*: pro eo autem quod nos legimus augures, in Hebræo eſt מְעֹנְנִים per quos Achinnas maximus doctor Hebræorum eos ait intelligi, qui tempora ſupputant, & felices horas ac infelices obſeruãt,deriuatur enim dictio illa ab עֹנֵן quod Hieronymus augures trãſtulit, ſed & apud Eſaiam aſtrologos augures vidimus nuncupari. Neq; enim nomen aſtrologorum vſquàm in ſacris literis. Nam & ipſa habet varias locutiones, & varias varijs temporibus ſuperſtitio iſta appellationes ſortita eſt. Olim enim Chaldæi & Genethliaci, Auguſtini temporibus mathematici & planetarij,nunc aſtrologi paſſim vocitantur. Quod autem Hieronymus & eo loco,& alibi plerunq; tranſtulit,diuinos,in Hebræo eſt קֹסְמִים quod Auenazra ipſe, quanquàm aſtrologus, ait, hoc eſt quidem commune omnibus diuinantibus, ſed proprium magis nomen aſtrologorum. Hieremiæ illud quis ignorat? *A ſignis cœli nolite timere,quæ gẽtes timent*. Quid igitur homo Chriſtianus aſtrologorum iudicijs vel gaudet, vel triſtatur, à quibus nihil ſperandum Eſaias, Hieremias nihil timendum, imò per vtrunq; diuina nobis veritas affirmat,cũ totum hoc quod profitentur, ſicut inquit Ambroſius, quærere abſurdum, cùm quæ pollicẽtur,ſint impoſſibilia. Vnde cœli Dominator apud Iob: *Nunquid noſti ordinem cœli,& pones rationem eius in terra?* & infrà: *Quis enarrabit cœlorum rationem?* Duplex enim error aſtrologorum, alter quòd multa cœlo ſubijciunt quæ inde non dependẽt, alter quod quæ etiam efficit cœlum,inde tamen ab eis, vt putant, præuideri non poſſunt,quod allata in medium apud Iob verba nobis oſtendunt.

Et cùm doctores eccleſiæ vtrunq; pariter refellant, quomodo dici poteſt, id eos tantùm nõ probare quod libertatẽ tollat arbitrij, aut fati neceſſitatẽ inducat. Auguſtini ratio illa de geminis nónne eò tendit vt omnem tollat ab eis præſcientiam futurorum? Idem in Enchiridion,nónne ipſam ſolã temporum obſeruationẽ, vt hæc fauſta, illa infauſta putemus, ad magnum dixit pertinere peccatum? Cùm tamen in hac horarum dierũq; electione libertatẽ potiùs noſtram exerceamus quàm auferamus. Sed ita eſt certè, diſplicebat eis vndiq; aſtrologia, licet ea maximè parte, qua religionem & mores cœlo ſubijciebat, hac eam execrabantur, vbiq; confutabãt,hac impiã arbitrabantur,vbiq; vanam,hic blaſphemam, vbique ſuperſtitioſam,hic abominabilẽ,vbiq; ridiculam. Quare Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana ad pernicioſam dixit ſuperſtitionem pertinere eos qui Genethliaci dicuntur, nõ ſolùm quia actiones noſtras,ſed quia & actionũ euentus à ſtellis putent procedere. Et in libro confeſſionũ de Planetarijs loquẽs,hoc eſt,aſtrologis,quos Chriſtiana,inquit,& vera pietas expellit & damnat, & illud Moſeos exponens: *Poſita ſidera in ſigna & tempora*, non ſigna inquit,dicit quæ obſeruare vanitatis eſt, ſed vitæ viſibus neceſſaria, qualia nautæ, agricolæ, & id genus artifices obſeruant. Eodem loco Baſilius eam occupatiſſimam eſſe dixit vanitatem. Ambroſius inutilem & impoſſibilem: Theodoretus à philoſophis etiam confutatam: Chryſoſtomus vanam, falſam, ridiculam. Legamus Bardeſanẽ,Enſelaum, Didymum, Apollinarem, Tertullianum, & innumeros alios plures, etiam Apoſtolicos viros, & quid plura, videmus Hebræos, hæreticos, gentes, eadem genus hominum hoc, cenſoria virgula proſequutos. Quo factum vt miraretur Auguſtinus cùm redarguentia, hæc aſtrologos teſtimonia tali celebritate in eccleſijs legerentur, plena tamẽ eſſe conuenticula noſtris hominibus, qui tẽpora rerum agendarũ acciperent à mathematicis. Idem cũ ſuper Pſalmo tertio & ſexageſimo ad populũ concionaretur Mathematicum produxit pœnitẽtem, qui profeſſioni ſcilicet renunciauerat, nõ aliter quàm ſi aut Iudæus, aut Ethnicus aliquis regenerationis lauacrũ accepiſſet. Quàm pulchrè idẽ interpretans Ioannem. Inſaniæ noſtræ nos admonet, qui ad aſtrologos liberi intramus, vt exeamus ſerui, & mendacijs emptis libertatem illis noſtram erogamus. In libro verò de Natura dæmonũ ait expreſsè, nemini licere poſt Chriſtũ geniturã alicuius de cœlo interpretari. Hieronymus ex opprobrijs Aegypti, hoc eſt, reliquijs idolatriæ eſſe ait, requirere ſtellarũ curſus & futurorum ex eis euenta rimari. Seuerianus in libro quem de Septem artibus, quem falsò, quaſi Caſſiodori citat Rogerius, poſtquàm de vera dixit aſtronomia: tum ea inquit quæ attinent ad præuidẽda

futura

futura ita debere nesciri, vt nec scripta esse videantur: sunt enim fidei nostræ sine dubitatione contraria. Hæc ille ad verbum.

Quod si quos tantorum hominum & tam præcellentium sententia nihil mouet, deterreat saltem Pontificalis authoritas quæ istam professionem ita nostris hominibus interdicit, vt Alexander tertius Pontifex Maximus, sacerdotem nescio quem integro anno à ministerio altaris voluerit abstinere, quòd per astrolabium cuiusdam ecclesiæ furtò inuestigando aliquid esset perscrutatus: quanquam vt idem Pontifex testatur, nullam ibi aut magicam, aut aliam superstitionem admisisset. In Martini Pontificis synodo scriptum, non verè Christianos aut Lunæ cursus, aut stellarum, aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, vel sociandis coniugiis obseruare, sed & sub nomine etiam aruspicum Astrologus decreto Gregorij iunioris anathema pronunciatur. Et in concilio Toletano: Si ipse presbyter aut diaconus fuerit in monasterijs relegatur, sceleris ibi pœnas perpetua illa detentione daturus. Solent enim, vt docet Augustinus in libro de Natura dæmonum, sub aruspicum nomine apud nostros designari, qui dies & horas in agendis negocijs operibusq́, custodiunt, vbi notari illa maximè videtur pars Astrologiæ, quæ est de electionibus. Quis iam igitur audeat homo Christianus (cunctis enim nunc mihi sermo) Astrologiam tueri, sequi, extollere, à lege prohibitam, à prophetis damnatam, à sanctis irrisam, à Pontificibus & sacrosanctis synodis interdictam?

Quòd si mihi opponas Albertum theologum præstantissimum, fautorem tamen Astrologorum: admonebo te primum multa referri in Albertum, quæ Alberti non sunt, quod & suprà tetigimus. Tum si mihi fortè obijcias librum de Licitis & illicitis, in quo reijcit quidem magos, astronomicos autem probat authores: respondebo existimari quidem à multis esse illud opus Alberti, sed nec ipsum Albertum, nec libri inscriptionem vsquequaq; hoc significare, cùm author ipse quicunq; demum fuerit, nomen suum consulto & ex professo dissimulet: quid? quòd in eo multa leguntur indigna homine docto, & bono Christiano: qualia illa sunt, imagines fieri posse, quibus etiam non vnus homo, sed vna etiam ciuitas tota vel infelix fiat vel infortunata: tùm non esse magicos libros abijciendos qui ecclesiæ vtiles futuri aliquãdo sint. Est enim hoc planè aduersum iudicio ipsius ecclesiæ, quæ illos vbi locorum fuerint inuenti, vri iubet, & prorsus exterminari. Nam qua ratione vtile erit seruare integros libros, quos vtilissimum erat nunquam esse conscriptos? Quæ vtique aut non scripsit Albertus, aut si scripsit, dicendum est cum Apostolo, in alijs laudo, in hoc non laudo: sed sicut inuidiæ est quærere in magnis viris potiùs quod damnes quàm quod extollas: ita insaniæ, sicubi defecerunt non potius damnare velle quàm imitari. Laudabo ego in Petro Aliacen. studium literarum, experientiam rerum, multiplicem lectionem, & quod scitè atque subtiliter theologica quædam scripserit & tractauerit. Quòd verò altero opusculo Astrologiam historiæ, altero theologiæ conciliare voluerit, vt ibi veram, hic piam ratione probaret, planè non laudo, sed damno, execror, atque detestor, cùm tueri positionem nullam possimus, aut magis falsam, aut religioni magis aduersam: de qua re quoniam in sequentibus libris latè disseremus, nihil vltrà hoc loco dicendum. Ibi enim etiam suis fautoribus testatum abundè relinquemus esse illos libellos & inimicos religioni, & tot erratis historicis & Astrologicis plenos, vt dici nostrum illud possit, si vis errorem tollere, tolle librum.

Diximus de Philosophis & de Prophetis, restant leges ciuiles, hoc est, Cæsarum, ac prudentium iussa atque iudicia, quorum finis potissimùm consulere vtilitatibus, quibus hominum vita benè beateq; transigatur, quæ cùm inter omnia bonis maximè artibus adiuuetur, noxijs perturbetur, summo studio curauerunt. vt illæ quidem abundarent, hæ nullæ (quantum fieri poterat) essent in ciuitatibus. Quod vt consequerentur illarum professoribus præmia, honores decreuerunt: Harum autẽ publicas ignominias & supplicia tantò grauiora, quantò noxias magis artes illas existimãtunt. Illi, igitur de Astrologis quid putauerint, nemo nescit qui legales Iustiniani Cæsaris codices legerit, in quibus ars Mathematicorum (sic enim se vocabãt Astrologi) vt abominabilis interdicitur, mandante Imperatore, ne quis Mathematicum consulat, sed omnibus sileat perpetuò curiositas iudicandi. Si quis autem Mathematicum cõsuluerit, capitis ei (quod est summum supplicium) pœna denunciatur. Quod profectò non

B statuisset

ſtatuiſſet ſapientiſſimus Imperator tot & ſapientum vſus & legibus & iudicio, niſi non ſolùm vitæ inutilem, ſed pernicioſam hominibus iſtam profeſſionem experientia demonſtraſſet. Ipſe feliciſſimus Iuſtinianus ita hoc hominum genus horrebat, ſi quis in eius comitatu deprehenderetur Mathematicus, ſummis ad eculeum vſque tormentis, temeritatis ſuæ lueret pœnas. Tum poſtremò de hac loquens ſuperſtitione pronunciat Imperator eiuſdẽ eſſe culpæ affines, & qui docẽt iſta, & qui addiſcunt. Ante Iuſtinianum etiam nónne legimus ſępè expulſos vrbe Roma omnes Mathematicos? quod in calce iſtarum diſputationum apertè demonſtrabimus. Quod ſi omnis ratio recta, vel prudentia regitur, vel philoſophia perficitur, vel diuini ſplendoris radijs illuminatur, erit profectò Aſtrologia omni recto iudicio profligata, quam & prudentiſſimi Legum latores exterminârunt, & doctiſſimi philoſophorum confutauerunt, & viri diuini atque ſanctiſſimi abominati ſunt.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLÆ aduerſus Aſtrologos, libri I.

Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM, IN ASTROLOGIAM, LIB. II.

CAP. I.

INCERTAM ESSE ARTEM ISTAM IVdicio etiam principum illius.

SED ne ſola authoritate pugnemus, demonſtrabimus toto hoc opere certis rationibus reiectã iure à ſanctis iſtã ſuperſtitionẽ, quia religioni maximè aduerſaretur, vtiliter legibus interdictã, quia vitæ inutilis ſit, imò noceat & peruehemẽter, rationabiliter à philoſophis confutatã, vt quam falſam incertamq; cognoſcerent. Et quanquã inde videbatur exordiendũ vt falſa demonſtraretur, quoniam ſtatim inutilis etiã reddebatur. Aliter tamẽ faciendũ putaui, vt ſcilicet priuſquàm de eius falſitate diſputarẽ, oſtenderem amatoribus Aſtrologorũ, etiam ſi eſſet talis iſta profeſſio, qualẽ ipſi eam faciunt & affirmant, nullum exteriori homini ab ea commodum prouenire, interiori autem non ſolùm maxima detrimenta, ſed etiam exitialia. Quod priuſquam aggrediamur, præfari quædam oporter, ex quibus intelligamus quantum ſuæ profeſſioni ſummi ipſi Aſtrologorum principes tribuant. Ptolemæus igitur in primo Apoteleſmatôn, poſtquàm iudicia Aſtrologorum ſæpè eſſe mendacia dixit vitio prædicentis, tamen hæc ita ſubijcit ad verbum quæ nos voluimus transferre: quare malè habentur in translatione communi, & peius in translatione Auenrodan, & ab eo malè exponuntur, ſed cùm fideliter erunt translata, expoſitione non indigebunt.

Verùm illud tum liquet etiam ſi quis diſciplinas iſtas veſtigijs ritè quantum fieri poſſit indagauerit, neceſſe eſſe tamen, vt is etiam quàm ſæpiſſimè offendat, non valet ob illa quæ ſuprà diximus, ſed vel ob ipſam potius rei naturam, vel quoniam maior eſt noſtra imbecillitas, quàm vt rantæ profeſſionis magnitudini pares ſimus: Etenim cùm omnis contemplatio quæcunq; in materiæ affectionibus verſatur, magis veriſimilia capiet, quàm quicquam pro vero decernat. Tum verò hoc illius maximè proprium, quæ quaſi confuſa ex multis inter ſe diſſimilibus eſt, atque ex antiquis errantium ſiderum figuris aſpectibusq; dependet, quoniam quæ circa rerum euentus obſeruata ſunt à priſcis, ea nos ætati noſtræ quoties quidem ad eundem modum ſe res habet, accommodamus. Cæterùm quis non videt euenire illud poſſe, vt figuræ ipſæ atque

atque aſpectus magis minúsve inter ſe ſimiles fiut longis temporum anfractibus: vt autem concordia prorſus eadem cunctorum quæ in cœlo ſunt, præſertim ſi terram quoque adiunxeris, reuertatur, ne ſperandum quidem videtur, niſi quis forſitan inaniter glorioſeq; ſe iactet in comprehendendis cognoſcendisq; rebus, quæ vel comprehendi ſuapte natura penitùs nequeuut, vel eo certè ſpacio temporis, quod ſit hominis modò ſenſibus indultum. Quò fit vt diſſimilibus propoſitis exemplis etiam quandocunq; in præſcitis aberretur, atque in his aſpiciendis quæ circa ambientem nos rerum naturam proueniunt. Nihil præterea eſt arduum, in ipſis autem geniturís, atque in priuatis omnino ſingulorum collationibus, nec paruæ nec leues incidunt cauſæ, quibus ſui cuiq; mores conciliantur. Nam & ſeminum differentiæ plurimum valent ad generis proprietatem, quando etiam ſi idem corpus ambiens, idemq; finitor ſit, plurimum tamen momēti habet vnumquodq; ſeminum ad vniuerſalem figuræ peculiaris informationem, puta in homine, equo & alijs. Afferunt & loca generationis non minimum diſcriminis. Nam ſi genus idem ſeminis, vt videlicet humanum, ſtatusq; idem fuerit ambientis omnia corporis, plurimùm tamē ex regionum diuerſitate corporibus animisq; diſtant, qui gignuntur, plurimum quoque intereſt ad vitæ actus variandos etiam ſi cætera paria ſint, quibus quiſque cibis, aut quibus vtatur moribus, quod niſi vnumquodq; horum intra ambientis corporis cauſam contineatur (quod vim ſcilicet hanc habet potiſſimam) vt illis ipſis quamobrem talia ſint, pars aliqua ſit cauſæ, quod contra eum ſit, plurimum habere omnino poſſunt. In quo hæſitent hi qui ſe omnia poſſe opinantur, quamuis non eadem planè ſint, ex ſola tamen ſublimium corporum motione dignoſcere.

Hæc ibi Ptolemæus, qui primo etiam enunciato alterius libri qui inſcribitur fructus, vulgò Centiloquium dicitur, de ſcientia loquens Aſtrologiæ, ita, inquit: Fieri nequit, vt qui ſciens eſt, particulares rerum formas pronunciet, ſicuti nec ſenſus particulatem, ſed generalem quandam ſuſcipit ſenſibilis rei formam, opottetq; tractantem hæc, rerum coniectura vti, ſoli autem Numine afflati prædicunt particularia: Hæc ille ad verbum, quanquam aliter & mendoſè & deprauata in vulgatis codicibus habeantur. Sed & Arabum & Hebræorum qui Aſtrologica ſcribunt, indubitata ſententia eſt, quodcunq; ſtella ſua promiſerit, poſſe tamen non euenire, & quia materia non idonea ſit influxui ſuſcipiendo, & quia humana ab arbitrio noſtro plurimùm dependeant, & quare fatum particulare vniuerſalioris fati aduerſantis poteſtate ſuperetur, & quare fato omnipotentior, & cœlo maior diuina prouidentia, fieri interdum aliter ordinet, quàm ordinaria cœli reuolutio erat effectura. Quæ cùm paſſim ſparſa apud Aſtrologos, tamen ſimul omnia leges apud Auenazram cap. 1. libri de natiuitatibus.

CAP. II.

AVSPICATIONES, QVAS ELECTIONES dicunt, inutiles eſſe, teſtimonio vnius Aſtrologi, ratione & experientia.

Am hæc ſi ſint vera, proferat Aſtrologus quódnam emolumentum ex eius prædictionibus vita conſequatur. Reſpondebit fortaſſe duplex, alterum verum dicit, & horam doceri qua auſpicari actiones noſtras debeamus, vt feliciter fiat quod facturi ſumus. Alterum cùm prædicit quod eſt futurum, vnde illa eſt vtilitas, vt quibus in rebus infelices nos fore cognouerimus, illis abſtineamus, contrà ea aggrediamur, in quibus felicitatem natalitia in nobis hora polliceatur. Sed age excutiamus vtrunq;, ab eo exordientes quod primo loco proponebatur, & quoniam nobis eum Aſtrologis diſputatio, vtamur his maximè aſſumptionibus, quæ apud eos veriſſimæ exiſtimantur. Aut igitur in te quam auſpicato facturus es, fauorabile tibi cœlum natalis conſtellatio fecit, aut aduerſum: ſi aduerſum, non prodeſt auſpicatio ex ſententia Ptolemæi, quare rem illam infeliciter ſemper aggredieris, & ab ea ſemper feliciter abſtinebis: ſi fauorabile, nulla opus horarum electione, ſed tua tibi electio ſufficit, quoniam tunc feliciſſimè rem illam aggredieris, cùm te ad illam animus inuitabit. Neque enim aliud eſt eſſe fortunatum (ſi fortunatus eſt aliquis à cœlo) quàm vim noſtram imaginatiam famulam rationis

tionis ita cœlitùs moueri, vt his & modis & temporibus vnumquodq; faciendum suscipiamus, quilibet quàm felicissimè votum perfici possit.

Quocirca dixit Aristoteles non prodesse fortunato consilium, in ea scilicet re in qua eum natura formauit, ne fortè aliò te consilium distrahat & abducat quàm institutus ille animi impetus te vocabat. Mitto quòd Haly interpres Ptolemæi friuolam esse ait & inefficacem hanc partem Astrologiæ quæ est de electionibus. Mitto fidem ipsam experientiæ qua nulla certior, nulla constantior: Ea enim quotidie facit manifestum eos potissimùm in suis rebus agendis parum esse felices, qui variam hanc temporum discretionem obseruant. Contra, longè feliciores qui ista superstitione reiecta, sola electione & prudentia ducibus vtuntur. Quis enim nostra ætate fortunatior Francisco Sfortia? qui militari felicitate amplum sibi & florentissimum Insubrium parauit imperium, & posteris auctum confirmatumq; reliquit: Cui tamē semper omnes Astrologi vel odio fuêre vel contemptui, ne dum eos in suis rebus aut bellicis aut domesticis consiliarios adhiberet. Quis Zoroastre inter antiquos in Astrologia, in magicis & in omni superstitione potentior? & tamen eum in bello & vicit & occidit Ninus, nec Astrologus vnque nec Magus. Pompeius diuinatorum responsis plurimam fidem, Cæsar nullam, adhibebat: illi aduersa, huic felix lætaq; fortuna. Cæsarem Iustinianum exterminatorem, vt vidimus, Astrologorum, domi & militiæ felicissimū quis ignorat? Contrà, Iulianus Imperator & Christiani nominis inimicus, & omnium superstitionum curiosissimus obseruator, quàm breui quàm infeliciter & vitam amisit pariter & imperium. Possem ego tamen vnum aut alterum etiam Astrologos doctos, & mihi familiares afferre nominatim, quibus fides istius vanitatis, ad quam scilicet vitæ rationem instituerant, vel exitio fuit, vel detrimento non mediocri, sed nolo homines alioquin bonos infamare, & in re veritati non admodum necessaria sanctæ amicitiæ iura violare. Sed vtinam huic quidem patrimonium non abstulisset, illi patriam & vitam, multos spe vana stolidos & insanos, multos timore miseros non effecisset. Ita mea delicta Deus non videat, vt nullos vidi earum rerum magis egenos, quas suis hominibus Astrologia promittit, quàm qui Astrologiæ penitùs se deuouerunt, & per eam cœli fauorem in horas singulas aucupantur. Mutauit vir quidam magnus mihi notus vitæ rationem, facta ex hoc consilio prioris fortunæ iactura non mediocri, Astrologica maximè spe cōmonitus, quòd in noua professione magnas felicitates cœlesti fauore esset consecuturus. At verò in ea cùm aduersam quotidie magis fortunam experiretur, solitus erat dicere, à Marte se deceptum, nolens illud dicere quod erat verius, ab astrologica vanitate se deceptum. Idem paulò pòst obijt morte etiam valde miserabili, quam nec à cœlo ipse prçuiderat. Parabat enim multa, & magna moliebatur, vt qui sibi adhuc longos viuendi fines constituisset. Possem multa hoc genus connumerare, sed refugit animus narrationem earum quæ vix sine lachrymis possum meminisse, & quoniam inciderunt in homines amicissimos, commiserationem exigunt potius à me quàm reprehensionem.

Sed vtinam hæc dissimulatis nominibus veterum amicorum inuita te dargutio, amicis viuentibus prosit, quos per omnia quæ mihi cum illis amicitiæ iura intercedunt, per fortunas eorum, per vota felicitatis admonitos, & rogatos etiam atque etiam velim, ne vnquàm in suis rebus vanitatis istius consilio se committant, habeant eam (si ita libet) quasi poëticam fabulam super qua rideant, ludant, iocentur, pro duce, pro magistra vitæ non habeant. Sed vbi saluti corpori erit consulendum, medicos consulant, vbi externis perspiciendum prudentiæ & rationis oculis vtantur, quorum vtrunq, diuina nos sapientia docet, quæ & creatum medicum dicit ab Altissimo ad nostram necessitatem, & prudentiam ait homini esse seruandam vt eruatur à via mala. De Astrologia nihil tale scriptum inuenimus, cuius professionem ita probauimus esse inutilem, vt illi etiam tantùm tribueremus, quantùm Astrologi putant tribuendum. Nam cùm erit deinde probatum, nihil eam habere veritatis, erit extra omnem controuersiam sufficienter, quod hîc probare sumus conati, periculosissimè credi res nostras consilio Astrologorum. Quod si quando ex illorum prædictionibus rectè vsu accidat, non in rationem, quæ nulla sit apud eos, sed in temeritatem casumque esse referendum.

CAP. III.

NON ESSE VTILEM ASTROLOGIAM IN DEcernendo quidsit agendum, quid fugiendum.

Lterum, vt suprà dicebamus, Astrologiæ emolumentum fingi potest, vt scilicet eam rem prosequamur, quam nos sequi iusserit Astrologus: Contrà ea fugiamus quæ ille vetat. Quod vtrūq; vel superfluum esse vel noxium ita demonstrauimus: Nam quòd ille prædicit, aut ad ea attinet quæ sunt corporis, aut quæ externa atq; fortuita. In his igitur quæ sunt corporis, si spectant ad valetudinem quæso, Astrologi ne iudicio, iudicium quoque medici pariter consentiat, an ab eo potiùs sit diuersum: si idem sentit vterq;, nihil tibi confert Astrologus quod medicus solus præstare nō possit: si dissentiunt, vtri potius quæso putas accedendum. Sanè si medicum repudiādo, Astrologo te committas, insaniæ pœnas dabis. In agendis rebus similiter interrogo, ne quod Astrologia consulit, prudentia etiam consulat faciendum, an hæc sibi iudicia penitùs aduersentur: si cōsonum, quid quod intra nos est tàm procul, quæramus in cœlo? si dissentiūt, quis recte? quis rationabiliter factum defendat? quòd in rebus agendis prudentia relinquatur: quæ nihil aliud est quàm recta ratio rerum agendarum? sed erunt hæc exemplis dilucidiora.

Prædixerit igitur Astrologus Martem tibi hoc anno tritæum comminari, excitaturum enim bilem ex potestate quam in annua habet conuersione, quare vtendum frigidis potius & vitæ rationem aduersus ardorem Martis instituendā. Hoc ipsum quod de cœlo ipse prænunciat, aut ipsa quoque signa demerabunt, quæ à corporis tui dispositionibus petuntur, quibusq; medicorum nititur coniectura, aut non demerabunt. Si demerabunt, hoc tibi erit satis iudicij ad præcauendam futuram malam valetudinem si non demonstrent, rogo recténe factum putes, vt cùm nulla erunt indicia bilis exæstuantis, sed lotium albicans & crassum, venarum segnes pulsus, facies pallore deformis, membrorum pigrities, reliquaq; id genus quibus medici pro notis vtuntur, non bilis, sed pituitæ dominium indicabunt, tu tamen bilem euacues, quare Martem tibi de cœlo Astrologus finxerit minitantem: quid quòd nec prudens tibi Astrologus consulet, qui etiam si de Marte illa verè pronunciet, potest naturalis tua temperatura, potest vniuersalis ipsius anni dispositio, potest vitæ ratio qua diu vsus fueris, ad contrarium te vertisse. Denique causam vnam videt Astrologus qua hoc possit efficere, & illam remotam ac vniuersalem: Medicus non modò ex proprijs & propinquis iudicat causis, sed rem ipsam percipit sensu, & quod ex omnium simul causarum complexione dissultat, ipsa hoc monstrante naturæ præsentis euidentia, tenet. Mitto quòd qui etiam Astrologorum iudicijs fauent, non ita tamen insaniunt, vt minus illa falli medicorum iudicijs putent.

Proponamus simile exemplum in tractatione terū externarum: vt principi scilicet consulat Mathematicus, ne bellum ineat cum inimicis, quoniam Mars ei parum propitius sit. Quæro vtrum quo tempore hoc illi dederit consilium, nulla iusta causa bellandi principi sit, aut si causa bellandi, nulla tamen occasio opportunitasq; vincendi. An potius & bellandi iusta causa non desit, & ad victoriam omnia suppetant instrumenta. Si dederis primum, iure non bellabit, sed sola duce prudentia, si sileat etiam omnino Mathematicus. Si secundum, nec ipse vtique Astrologus si non sua interfit, abstinendum bello iudicabit, & si abstineat, quid erit aliud quàm sensum & euidentiam ob rationem coniecturamq; relinquere.

CAP. IIII.

NON ESSE ASTROLOGIAM RELIGIONI VTILEM, quod Rogerius Bacon, & Petrus Alliacensis existimârunt.

T si vitæ inutilis est, an religioni vtilis fortasse? quod putasse videtur & Rogerius Bacon, & Petrus Alliacensis, atque hic quidem duplici maximè ratione: altera quòd ex magnarum quas vocant coniunctionum astrologica supputatione haberi veritas possit, de numero annorum ab Adam ad Christum, de quibus inter ecclesiasticos codices tanta sit cōcertatio: Al-

tera quòd confirmari Prophetarum possint oracula, si illorum prædictionibus astrologicæ quoque prædictionis testimonium adijciatur. Nam cùm omne verum omni vero sit consonum, necessariò verum Astronomicæ scientiæ, theologicæ veritati esse concordem: quinimò præ omnibus alijs scientijs illi veluti ancillam dominæ subseruire, cùm inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt visibilia, conspiciantur, nihil sit autem inter illa cœlo nobilius: vnde illud Dauidicum: *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Quam ipse opinionem quasi opere comprobaturus opusculum scribit per viginti theoremata, quæ vocat verba, distinctum: In quo planè tot errata quot verba, titulus est de Concordia Astrologiæ & Theologiæ, quasi non legerit Paulum exclamantem: *Quæ societas luci cum tenebris? aut quæ participatio Christi cum Belial?* Nititur autem in eo opere duo illa efficere quæ dicebamus, vt scilicet quæ prophetæ afflati diuinitùs prædixêre, cœlesti etiam constellatione ostendat præsignata, tum vt annorum ab Adam ad Christum computatio ex Astrologorum dogmatis inuestigetur. Adijcit alterum huic opusculum de Concordia Astronomiæ & Historiæ, in quo septem à mundi exordio coniunctiones maximas notans, ad illas nititur referre quæ medijs temporibus magna & mirabilia ex historijs colliguntur, Astrologorum hinc dogma confirmaturus, qui ex magnis illis coniunctionibus magnas semper in rebus humanis & legum & regnorũ fieri volunt mutationes.

Et quidem optarem scripsisse illum potiùs quæ mihi laudanda essent quàm confutanda, quoniam vt ingenium habens ad literas amo, & personam veneror, quam in ecclesia gessit. Sed fortè illi etiam rem facturus sum gratam, si quid parum cautè & verè se profuturum scripsit ecclesiæ, cùm & falsum & noxium proculdubio inueniatur, iusta hac redargutione, quantum erit in nobis, obliteretur. Duxit autem hominem alioquin doctum in hunc errorem ignorantia potissimùm Astronomiæ, quam cùm post studia theologiæ, in quibus in celeberrima Parisiensi Academia se exercuerat, cœpisset iam senex paulùlum degustare: allectus est magnifica illa specie istius artis de maximis differentis, & quæ in primis humana curiositas scire desiderat, & priusquàm eò peruenisset, vt infirmitatem dogmatis profunda examinatione deprehenderet, scripsit properanter nimis duo illa opuscula de quibus factus paulò peritior retractauit: deinde multa in eo libello quem vocat Elucidarium (cùm tamen in eo multæ sint tenebræ) quos omnes libellos si quis legat rudis Astronomiæ, tantò magis mirabitur, quantò minus intelliget. Sed qui vel mediocriter in ea arte profecerit, eum potius scriptorem, quàm Astrologum fuisse iudicabit, & quæcunque dicit, potiùs lecta ab eo, quàm medullitùs intellecta. Ferè autem quæcunque scribit ex Rogerio Bacone, Abraham Iudæo, Henrico Macliniensi, Albumanasareq́; & summa nescio qua Ioannis cuiusdam Britanni ad verbum accipiuntur.

Quod ipse autem esset auditor tãtùm, & parum peritus rerũ Astronomicarum, vel hinc potest cognosci, quod in ipso Elucidario, quod est eius opus emendatissimũ, ca. 11. Ait fuisse nos cùm illa scribebat, anno scilicet quarto supra millesimũ & quadragentesimũ in aërea triplicitate, futurosq́; per annos adhuc vnũ & sexaginta, donec scilicet super mille & quadringentos quintus & sexagesimus annus ageretur. Tunc igitur futuram magnam Saturni & Iouis coniunctionem, cùm ab aërea ad aqueam triplicitatem mutatione. Ea verò mutatio per annos ferè quadraginta præcesserat, anno scilicet Christi quinto & sexagesimo supra mille atque trecentos, quo tempore die nona atque vigesima mensis Octobris in septima parte Scorpionis Saturnus & Iupiter simul fuerunt, & deinceps in aqueis semper signis ad hæc vsque tempora se coniunxerunt. Noster verò Alliacensis quòd per centum ferè annos antè contigerat, futurum adhuc præstolabatur.

Alteram autem vtilitatem quam ex Astrologia idem putauit prouenire de vero scilicet annorum numero colligendo abundanter refellimus, eo libro quem de vera temporum supputatione conscripsimus. Quanquam si iuuaret rempublicam Christianam hac parte Astrologia non ad eam spectaret, quam hic confutamus in futurorum prædictione versantem: sed ad veram Astronomiam quæ vna est ex liberalibus disciplinis, cuius est tempora supputare & siderum motus mathematica ratione metiri. Sed non hic locus confutandi eius errores, quod sequentibus libris sumus facturi. Ibi enim quod attinet ad cõcordiam philosophiæ & theologiæ ostendemus, quæ à

Prophe-

Prophetis enũciata sunt à cœlo nec fieri, nec significari, atq; ita si vera etiam sit Astrologia, prædictionem tamen earum rerum ad eam non pertinere. Qui vero quatenus quidem supra naturam sunt, eximunt à cœlo, quatenus autem naturale aliquid est in eis & fieri à cœlo & præuideri per cœlum contendunt, hos ostendemus nihil dicere, cùm dicere aliquid tamen videantur, tantum autem abesse vt Prophetica oracula per Astrologorum decreta vtiliter confirmentur; vt nihil fieri possit ad infirmandam religionem, potentius & efficacius. Tum qui hoc facere sunt conati & mendaces semper esse deprehensos & imperitos Astronomiæ, tamen historica professione plurimùm aberrare. In vniuersum autem non solùm quod ad leges & diuina miracula pertinet, sed ad alias & humanarum rerum mutationes, quas ex magnis, vt dicunt, coniunctionibus prænunciare multi voluerunt, ibi eorum vanitatem & falsitatem dogmatis aperiemus, vbi nobis cum Albumasare authore illius erroris, cum Hieron. eius interprete, cum Abraham Israëlita, cum Ioanne Exoniensi erit pro veritate certatio. Alliacensis librum in quo idem facere voluit, de concordia scilicet Astrologiæ & historiæ narrationis, ita à capite totum retexemus, vt à prima illa quam notat coniunctione ad postremam vsque decurrentes vbique & de cœlestibus pariter & de terrenis nihil ab eo sanum aut veritati proximum, dictum ostendamus. Neque vnam ex illis septem, quas notat, cõiunctionibus quo putat tempore contigisse, sed ab ipsa temporum, hoc est, rerum gestarum enarratione ac vera supputatione magnopere esse diuersam.

Sed videamus & illa quæ posteà afferebat, an aliquid faciant, vera scilicet omnia inuicem consonare, & cœlos Dei gloriam enarrare. Sanè illud primum verissimum est, sed ita erat deinde assumendum cùm falsa sit Astrologia, theologieæ veritati non posse concordare. Dauidicum testimonium Paulus Apostolus ad cœlestes Apostolorum mentes docet referendum, qui gloriam illam Dei annunciauerunt, de qua postea scribitur: *Lex Domini immaculata conuertens animas.* Sed & si referatur ad visibile cœlum, quæ ista est consequentia, si cœli enarrant gloriam Dei, fauere ea gloriæ Dei quæ de cœlo Astrologi fabulantur? Sed inuisibilia, inquit, eius, & virtus atque Diuinitas visibilibus intelliguntur, sed à philosopho cuius proprium est è cœli ordine, motu, natura, ad inuisibilem cœli diuinum opificem conscendere. Astrologus si est aliquid cœlum inuitè videt, & de cœlo ad terram oculos deflectit, solus philosophus ex visibilibus inuisibilia speculatur.

CAP. V.

QVAM NOXIA SIT ASTROLOGIA, QVAMQVE pestifera Christianæ religioni.

SAnè instranti mihi vndiq; omnia & ecclesiæ hostes exploranti, non video vnde omnibus pariter plus copiarum, plus armorum aduersus veritatem suppeditetur, quàm ex ista professione: hinc enim ad impietatem, hinc ad malam religionem, hinc ad hæreses, hinc ad vanam superstitionem, hinc ad perditos mores irreuocabilemq; malitiam, præceps & facillimus lapsus: Vnde enim se potius aduersus tela religionis armabit impietas, quàm vt diuina miracula, quibus omnis potissimùm religio confirmatur, ad cœlum pertendat esse referenda? Si Martyres mortẽ contemnentes, si Apostolos paucos, inopes, indoctos, euangelicæ mundum legi subijcientes obijcias, si ipsos etiam ab inferis homines reuocatos, vt maiora quidem quàm vt humana, meliora quàm vt à dæmone efficiantur, diriment in eis virtutem, nisi quæ solus agnoscet sideris cursus, & cœlestis afflatus facere potuerit, quòd si quis dicat nónne hoc erit securi religionis radicibus admouere? si persuaderi nónne illam examinare & penitùs extirpare. Quòd si dicas nõ esse hoc artis vitiũ, sed professorum, in ipsa sua professione errantium, fatebor ita esse: Neq; enim hinc ego Astrologiæ errorem dicebam, sed facilẽ esse ab ea lapsum in hunc errorem. Nec si vera esset Astrologia propterea ab hoc munere desisterẽ, vt ab eo periculo homines diuerterem, quoniam nulla veritas mendacijs est confirmanda, sed cùm sit falsa, vtiliter eius falsitas detegetur, quæ si vera putetur, possit in mentibus imperitorum tàm grauem pestilentiam generare: Quanquam si videas omnes alicuius artis professores

easdem habere vanitates, parum absit vt culpa in artem ipsam verè non referatur. Ego verò ex scriptoribus Astrologiæ præcipuis, neminem legi qui religionẽ & leges omnes, vt reliquas res humanas constellationibus syderum non subijciat.

Ptolemæus in secundo libro Apotelesmatôn, quòd apud hanc gentem illud numen, apud aliam aliud coleretur, non aliunde natum intelligit, quàm ex varia siderum imaginumq; natura, populis illis & gentibus imperitante: nec procul ab eo loco Græcus quidam interpres Ptolem. miraculum Moseos, qui sicco pede cum populo mare rubrum transiuit, factum ait, quòd ille accessum & recessum maris obseruauerit: Quasi non simul in ijsdem aquis & illæsus populus Hebræorum transiret, & cum Astrologis suis Pharao submergeretur. Quasi non Iosue Iordanem sicco pede transierit, in quo nulli æstus, nulla vndarum reciprocatio fingitur ab eis: sed hæc alibi omnia atque his similia nugamenta satis confutauimus. Albumasar Arabs & legem Sacenorum, & suam, & nostram, & omnes pariter leges, sic à cœlo deriuat, vt quænám quæque constellatio fecerit, & ad quot vnaquæq; annos sit permansura, ex eadem constellatione pronunciet, in quibus rebus quàm parum tum Astrologiæ, rum veritatis inueniatur, pòst declarabimus. Interpres eius Henricus Macliuiensis ita delirauit, vt nauem etiam inuenerit in cœlo, ad quam Noë arcam illam suam sit fabricaturus, quod Alliacensis quasi diuinum inuentum maximè est admiratus. Denique redigi ab eis legem in ordinem earum rerum quæ cursu naturali & cœli mutatione contingunt, hinc cognosci potest. Quotquot annorum reuolutiones ab ascendente legis ad eius vsque casum sunt futuræ, è cœlo volunt cognosci. Et Haly Abenragel vt reliquos taceam felicitatem & sterilitatem anni inde pronunciat, vt si ascendens legis loco Iouis aut Veneris applicuerit, fertilis annus sit futurus, contrà si locis siderum infelicium. Abraham Iudæus non qui dicitur Auenazra, vt falsò credidit Alliacensis, sed quem vocant Nasi, hoc est, Patriarcham, nónne & legem Mosaicam, egressionem Iudæorum ex Aegypto? & quæcunq; sub lege populo contigêre ad varias coniunctiones ineptè quidem atque ridiculè referre conatus est?

Sed vtinam soli quos commemorauimus inter tenebras malæ religionis lucem huius veritatis non peruidissent, vtinam nostri homines in Euangelij splendore non ita cæcutirent, non peius quàm illi de nostra & illorum religione sentirent. Insanus ille Bonatus vsum ait Dominum Iesum horarum electione cum Apostolis consulentibus ne in Iudæam rediret. respondit 12. esse horas diei. Horam enim, inquit, sibi elegit qua illi eum lædere non possent. Quasi illos cùm voluit, non prostrauerit, & inter eos in luce diei meliùs transiens, eos non latuerit. Mitto quàm temerariè, quàm blasphemè de Diuina Francisci familia loquatur, & Diuini amoris miraculum Martis opus fuisse fabuletur. Sed quid quærimus remotiora? in his quæ quotidie de annorum euentibus publico vaticinio foras inuulgantur, nónne & legem Christianam Christi, Mercurijque doctrina, esse perfectam, & Iouis religionem & à virgine suscipere puritatem. Ita hæc oculis & non indignantibus Christiani homines legunt, & in proœmijs nescio cuius theoticæ aduersus Geardum multa disputantis, nónne etiam scriptum est cùm de nouo deligendo Pontifice tractaretur, deuotè supplicandum? vt sidus Mercuriale suo sancto radio temperet (aiunt enim) Mercurio nostram subesse legem, atque ideò homines Christi Mercurij homines vocauit, quod nescio qui possit homo Christianus æquis auribus audire.

Rogerius Bacon eo vsque euectus vt scribere non dubitauerit errare Christianos, qui die sabbati non ferientur, & operibus vacent ritu Iudæorum, cùm sit ea dies Saturni quæ stella rebus agendis parum commoda & felix existimatur. In quibus verbis non solùm nostros accusat, sed Mosen, imò apertè ex Propheta Astrologum facit, docens quæ de sabbati ferijs ille constituit, non diuini alicuius mysterij, sed Astrologici dogmatis habere rationem. Quæ omnia si quis recto iudicij examine penset, videbit nullo magis errore pietatem veræ religionis offendi, cùm æquè sit impium totaliter nullam putare esse religionem, & ex cœlo fatali quadam eam necessitate deducere. Quòd si qua Astrologo capessenda religio sit, ad quam erit propensior quàm ad idolatriam, vt eos potissimùm deos & colat & reuereatur, à quibus omnia hominibus & bona & mala putet prouenire. Iam hæreses Manichæorum arbitrij libertatem tollentes, vnde potius putamus emanasse, quàm ex ista de fato Astrologo-

ſtrologorum falſa opinione. De ſuperſtitionibus nulla eſt controuerſia prodire ab Aſtrologia omnes, & eas quaſi alumnas ab illa contineri confirmat Varro. Geomantiam omnes illius ſcriptores Aſtrologiæ filiam vocant. Magi ita huius artis vſum ſibi neceſſarium putant, vt magiæ clauem Aſtrologiam appellent. Chiromantici in vola manus ſeptem pro numero planerarum mõtes effingunt, vnde ex lineis quæ ibi conſpiciuntur, futura præuideantur. Sed has fatuitates particulatim proſequemur, cùm poſt euerſam dominam ac reginam, reliquã omnem ſuperſtitionum turbam in curſu proteremus. Sed parere eam omnes, & ſine ea ſtare non poſſe hinç ſatis manifeſtum, quòd nulla eſt ſuperſtitio quæ dierum & horarum electionibus non vtatur, de qua eas ſola inſtruit Aſtrologia, vt de ipſa illud eccleſiaſtici dici poſſit: Vanitas vanitatum Aſtrologia, & omnis ſuperſtitio vaniras. De moribus plura dicere non oportet, cùm ſatis pateat patrocinium vitio maius dari non poſſe, quàm ſi cœlum authorem habere exiſtimentur, nihilq́; eſſe quod nos minns metuere gehennam, aut ſperare felicitatem faciat. Quæ ſi proculdnbio vera ſunt, etiam ſi vera eſſet profeſſio iſta, quæ'nam vtiliùs veritas ignoraretur? & cùm ſit falſa, quæ vtiliùs falſitas impugnatur? quam vtiq; prouinciam vtinam tantis vicibus exequar quàm eam iuuandæ religionis & veritatis tuendæ deſiderio ſum complexus.

CAP. VI.

FALLACEM ESSE HANC ARTEM, SI QVA SIT, tum propter plura, tum propter diſcrepantes Aſtrologorum ſententias.

HActenus confutari vtiliter Aſtrologiam oſtendimus, indignumq́; eſſe illius patrocinium, & philoſopho homini & Chriſtiano. Nunc priuſquàm cum Aſtrologis pedem conferentes, confutationem aggredlamur, videamus quantùm illam res ipſa euentaq; refellant. Quota enim quæq; res euenit prædicta ab eis? aut ſi euenit quippiam cur iſtud euenerit? quo magis ſoleo mirari nõnullos qui diſputantibus aduerſus iſtam artem, illud ſemper obijciunt, cur ſi vera eorum ars non eſt, prædlctiones tamen eorum veræ? Præclarè enim ſecum agi putat Aſtrologus, ſi nobis prædictionum falſitatem obijcientibus poſſunt aliqua ſatisfacere, tantùm abeſt vt ex hoc loco argumentum aduerſus nos poſſe ſumere ſe puter. Attulimuś ſupra verba Prolemæi conantis diſſoluere iſtam quæſtionem, in quibus vidimus eum mendacia Aſtrologorum non ſolùm in ipſos Aſtrologos parum vel peritos vel diligentes, ſed in ipſam etiam artem reieciſſe quæ ſit incerta & falli plurimùm poſſit. Porphyrius ipſe oraculorum reſponſa, inquit, falſa deprehendebantur, quare numina illa ex cœleſtibus cauſis quas habent exploratas illa prænunciabant: Fallax autem prænunciatio quæ ex illis. Quod ſi dæmones ipſi quos nihil latet rerum cœleſtium futura inde perſpicientes decipiuntur, de hominibus quæſo quid iudicabimus? quorum qui ſunt qui & fuêre excellentiſſimi iſtius artis (ſi vlla eſt) ne milleſimam quidem partem vnquam attigerunt. Denique inter omnes artes quarum omnium proprium eſt excidere à veritate, nullius eſſe iudicium magis incertum, nec ipſi credo Aſtrologi denegabunt.

Nam & arbitrium, inquiunt, hominis multa aliter facit euenire, & materiæ fluxus, atque mobilitas, cœleſtium ſæpè actionum opera fruſtratur, & aliud alio fatum vertitur vel impeditur. Qnod ſi res humanas diligenter examines, nullam ferè inuenies in qua non aliquid ex his quæ diximns, præuiſum etiam verè de cœlo exitum non immutet. Nam & hominis proprium arbitrio & ratione res ſuas diſponere, & id quod materiæ vndique annexum eſt & colligatum, illius mutationi vehementer eſt obnoxium. Tum cùm nihil ſit malè, ita omnes ferè inuicem homines dependent, vt non ſit quem alterius vel lædere vel iuuare fortuna non poſſit. Sic & filius felix patris infelicitatem, infelicem exitum etiam, & felix felicem ex bono parentis fato ſortietur. Et ſeruus ſua genitura parum fortunatus fortunaro domino aget feliciter. Sic militis fatum ex fato imperatoris, & fortuna ægrori ex medico, & contrà medici ex ægroto, aliter atque aliter fieri continget. Ex quibus omnibus illud declaratur quàm ſæpè non euenire ſit neceſſarium quod cuique prædixerit mathematicus, etiamſi

iam si sit vera ista professio, ne dum vt veritas professionis, ex veris professorum prædictionibus possit comprobari.

Quid quòd tanta inter authores istius artis dogmatis est dissensio? vt vel omnes vel maximam eorum partem de futuris mendacia dicere sit necessarium. Admirantur ipsi maximè & venerantur aliquos Aegyptios, Persas, & Indos, & Babylonios quasi antistites cœlestium mysteriorum, & eorum nomina quasi numina inflantibus buccis imperitorum quotidie auribus insonant. At si veri illius vera, ô Astrologi dicere vos non potestis, qui iuniorum libros solos habetis quos imitemini, à vetere illa disciplina vndiq; discrepantes. Ptolemæus enim patens vester, Astrologiam quæ scilicet erat Aegyptiorum, vbique taxat atque conuellit, nunc eam parum dicens consonam rationi, nunc alijs probris lacescens, quod libros Apotelesmatôn legenti facile constat. Neque verò solummodo ab illis Ptolemæus, sed illi inter se pariter dissentiebant Indi scilicet, à Chaldæis Aegyptij, cùm & à se inuicem & ab his & alijs Indi, & ab his omnibus Persæ. Nec ipsa minus inter se Græca quàm Barbara concors Astrologia, cùm quæ reijcit Ptolemæus, Dorotheus amplectitur, & alia quoque Paulus, alia Ephestion, alia alij sentiunt, & opinantur, nec ex eis quenquam inuenies qui authoritate experimenti, euentorum fidem non colligat. Arabes nónne & inter se, & à Græcis digladiantur? Porrò sicut Ptolemæus illam antiquam, ita Ptolemæi Astrologiam abijcit Albumasar, adeo vt in eis libris legi nihil dicat quod vel rationi vel experientiæ consonum inueniatur. Contra Auenrodan nullum fuisse loquutum in Astrologia cum ratione ait præter Ptolemæum. Et quòd si inspexeris dicta aliorum, inuenies ea multum à veritate remota, dicta verò Ptolemæi nullo modo posse falsa reperiri.

Hebræi quoq; Hebræorumq; primus Abraham Auenazra dissentit à Ptolemæo, & Albumasarem sæpè lacerauit, imò totum eius librum qui Latinè censetur de magnis coniunctionibus, abijciunt atque repudiant. Si veri igitur erunt sequaces Ptolemæi, nónne & veteres Arabes eorum sectatores necessariò mentiuntur. & si libri illi quod isti iactant, in omnium erant admiratione, quare vera prodebant: nónne necessariò & risu fuit Ptolemæus & Albumasar suo quisq; seculo? & alij similiter ab illorum decretis omnino deuiantes. Et tamen ita fuisse semper comperies, vt apud omnem ætatem, viri fuerint semper qui vera prædici dixerunt ab Astrologis, quod non veritate dogmatum, sed casu contigit, nec vnquàm defuisse qui fallaciam istam non ludibrio, atque contemptui, aut etiam odio habuerint.

Sed quicquid de priore seculo fuerit, sanè hac nostra tempestate professorum veritate dogma confirmari non potest, cùm & malos plurimùm authores sequantur, & bonos non intelligant, tùm ita negligenter obeant istud munus, vt nesciant multa quæ scire eos oporteat, plura etiam omittant quæ sint consideranda, & labori parcentes, & ad pecuniæ quæstus properantes. Quod si docere hic potius Astrologiam quàm confutare instituissem, funderem manum ad errata iuniorum profitentium hanc artem, sed non hoc meum consilium. Annotare tamen fortasse aliqua fuerit operæpretium, quo magis fiat manifestum non posse eos vera prædicere, etiam si verissima essent dogmata Astrologorum.

CAP. VII.

DE IGNORANTIA ASTROLOGORVM NOstræ ætatis.

PRænunciata hominum ista vel sunt vniuersalia, vt cùm ex schemate anni, ex defectu Solis & Lunæ, ex congressionibus siderum superiorum, futura in vniuersum bona aut mala prænunciant: vel sunt particularia, qualia ex propria vniuscuiusq; genitura de priuato illius fato aliquid diuinant. In primo genere nihil efficacius defectu luminariũ, à quibus vtpote vniuersalissimis causis vniuersales maximè inferiorũ mutationes eueniũt. In altero nihil habet maius momentũ æquatione, quæ de spacio vitæ, & annorum numero fieri solet in vtroq; mirũ quantũ aberrent neoterici barbariq; scriptores, quorũ authoritas vsusq; potissimus apud nostros Astrologos. Scribit Ptolemæus 2. lib. Apotelesmatôn, in defectu Solis duo in primis obseruanda, locũ scilicet, in quo deficit Sol, & angulum qui eum lo-

eum locum proximè ſequitur. Vt ſi gratia exempli in noua cœli regione defectus obtigerit, decimi loci angulus obſeruetur, ſi in vndecima vel duodecima angulus orientis; quoniam autem ibi Græcè ſcribitur ἑπομένου κέντρου, hoc eſt, ſequentis anguli, in vulgata translatione habetur anguli præcedentis, vnde contrarius omnino ſenſus elicitur, data eſt barbaris erroris occaſio, ita vt Ioannes Aſtendenſis in eo opere quem vulgo vocant Summam Angelicam (cui fides præcipua apud noſtros) poſtquàm ſe longa & argumentoſa torſit quæſtione, tandem ex ſententia Ptolemæi definit eum debere angulum obſeruari non qui ſequatur, ſed qui præcedat locum, in quo defectus luminaris acciderit. Quod eſſe omnino ſententiæ Ptolemæi contrarium, ex eo patet quod diximus, quare ſcilicet Græcè ἑπομένου eſt ſcriptum, hoc eſt, ſequentis non ἡγουμένου, hoc eſt, præcedentis. Sed quia etiam paulo pòſt Ptolemæus explicans ipſe, quinam ſint iſti anguli, meridianum Solis & Orientem angulum nominauit. Vbi admonet nos Græcus interpres omitti angulum occidentis, qui ſequi defectus locum non poteſt, niſi ſub terra Sol obſcuraretur, quod cùm accidit vim futurorum effectricem habere non putant. Quod ſi præcedens angulus eſſet obſeruandus, & Oriens omitti debuit à Ptolemæo, qui præcedere Solem deficientem, niſi ſub terra non poteſt, & Occidens annumerari, qui ſiue octauo ſiue nono cœli loco defecerit, præcurrere ſemper eam & antecedere inuenietur. Ex hoc autem errore tota præcedendi ratio commutatur, cùm nihil in prædicendo magis reſpiciant, quàm naturam & ſtatum ſiderum cum loco luminarium, tum illi angulo prædominantium, qui cùm alius erit atque alius, erit etiam alius aliuſq; dominator. Et pro diuerſa dominantis ſideris natura varia, imò contraria fiet ſemper de futuris euentis pronunciatio.

Super ſpacio vitæ præuidendo, quam nihil videāt iſti diuinaculi, paucis oſtendam. Haly Abentagel oraculum Aſtrologorum huius ætatis quarta parte operis ſui, ex ſententia ait Ptolemæi quinque eſſe Hilech, ita enim ipſi loquuntur, Solem, Lunam, Horoſcopum, partem Fortunæ, & locum Plenilunij vel Nouilunij, proximè antecedentis. Præter autem hæc quinque Planetas conſiderandos in illis quinque locis, & ius, & authoritatem obtinentes. In proximo capite de eo loquens quem vocant Alchochoden, eſt autem annorum dator, Ptolemæus inquit, Alchochoden faciunt Planetam qui plus authoritatis habuerit in Hilech ſiue cùm reſpexerit, ſiue non reſpexerit, & ita deinceps multa iterat ſæpè de hoc Alchochoden ex ſententia Ptolemæi, noſtri Aſtrologi, qui hunc & alios barbaros ſequūtur in eodem errore verſantes. Quiſnam ſit Hilech, quis ſit Alchochoden, ex ſententia Ptolemæi in omni genitura perſcrutantur. At verò apud ipſum Ptolemæum tàm eſt nihil omnino illud Alchochoden, quàm eſt nihil hircoceruus atque chimæra. Lege omnes eius libros, lege omnes interpretes, lege etiam barbaras translationes, nec dictionem, aut dictionem ei reſpondentem, apud eum inuenies. Nam iſta quidem opinio, aliud faciens in genituris Hilech, aliud vitæ annorumq; largitorem, quem appellant Alchochoden, poſteriorum eſt. Ptolemæus nec eo antiquiores tale aliquid vnquam opinati ſunt, ipſe loca primùm enumerat, quæ vocat Aphætica, Arabes Hilech, alia Latinè dicere poſſumus dimiſſoria, ſic dicta ab eo, quòd in de vitæ curſus, quaſi ex carceribus dimiſſionis initia ſortiatur, & ſunt nota illa ſupra terram vel Occidenti, vel Horoſcopo aliqua affinitate connexa. Tum Aphætas, hoc eſt, dimiſſores ipſos conſtituit, qui ex illis locis quaſi catentibus ſuo (vt ita dixerim) afflatu vitæ impetum largiantur, quos eſſe vult Solem, Lunam, Horoſcopum, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas ſtellas. Præter hos quibus Hilechij omnes numerantur, nullum alium facit annorum diſtributorem, quanquam quod hi, quos diximus, Aphætæ largiuntur & accumulari & exhauriri poſſe putet, commercio felicium ſiderum vel infelicium, barbari & noſtrates præter iſtos Aphætas, quos ipſi Hilech vocant, alium eſſe credunt ex ſententia etiam Ptolemæi, qui viuendi ſpacia decernat, quem vocant Alchochoden: de qua re (vt dicebam) nihil vſquam ipſe Ptolemæus, ex cuius tamen opinione de eo ipſi multa quærunt, diſputant, & definiunt.

Nec ſolùm errant in hoc vnde tota rei ſumma dependet, ſed in ipſorum etiam Hilechiorum numeratione, cùm inter ea Haly locum nouilunij, aut plenilunij præcedentes poni dicat à Ptolemæo. Quod tamē ſiue nocturna fuerit genitura, ſiue diurna, faciendum nūquam cenſet Ptolemæus. Quid quòd iſte Haly accuſat Ptolemæum quaſi

quasi secum pugnantem, gloriaturq; magnopere superè hac Ptolemæi taxatione, in qua neminem sibi vnquam ait aduersatum, & Deo secretorum reuelatori gratias ait ingentes: Pugnare autem ita eum dicit quòd octauum locum inter Hylechia non enumerat, quia Horoscopum non respiciat, in Alchochoden tamen deligendo nihil putet referre respiciat Hylech an non respiciat. Quid desipis Barbare? aut quid somnias? vbi apud Ptolemæum Alchochoden legistis, sed scio quid eum cæterosq; deceperit. Ptolemæus inter Hilechia Planetas ponit in reliquis locis Hilechialibus dominantes, isti rem esse eos diuersam putant ab Hilechijs, vt reliqua quatuor, Sol, Luna, Horoscopus, & pars Fortunæ, cui & falsò nouilunium plenilunium q; addiderunt, sola Hilechij haberent rationem, Planetæ eorum locorum dominatores annos decernerent. Et quoniam Ptolemæus de dominantibus Planetis nusquàm dixit esse necessarium vt Hilechia respicerent, mirati sunt, cur illa duo quæ scilicet ipsi duo esse putant, Hilech, scilicet & Alchochoden aspectus societate copulanda non existimauerit, cùm nulla sit tamen culpa Ptolemæi, si inter ea quæ vnum sunt, societatem aspectus non quæsiuit. Non enim apud eum vnquam cùm Sol aut Luna erunt Hilechialia, alius erit Planeta præterea vitæ dispositor, sed tunc vtitur dominatore Planeta cùm in annorum dominatione reliqua Hilechia authoritatem non habent, quòd cùm est nullum, potest relinqui vitali Planetæ commercium cum aliquo Hilechiorum, quòd præter eum scilicet nullus inueniatur. Quod, nescio, quomodo isti ex verbis Ptolemæi non intellexerint, aut non ex eis aliquis hoc deprehenderit, sed ita in hunc errorem gregatim omnes abierint, vt non sit qui Alchochoden & Hilech ex sententia Ptolemæi non requirat. Vide quomodo sunt vera dogmata Astrologorum, & quomodo prædicere isti vera de vitæ spacio possint: præsertim cum his, q̃ diximus, erroribus maximus accumuletur, quod numerū annorum etiā ex opinione Ptolemæi præscribunt planetæ, qui sit vitæ largitor iuxta illud apud eos vulgatum, annos tot esse Solis maiores, tot minores, tot medios, tot Lunæ, tot Martis, atq; ita de sideribus alijs. Cùm tamen Ptolemæus & Aegyptiacam istam reijciat opinionem, nullam eam dicens habere rationem. Et vbi de vitæ spacio loquitur, non ex natura Planetarum, sed ex numero partium circuli æquatoris annos dinumeret, iuxta locum vitæ, hoc est, diuisorem: & letalem alium siue interimentem interceptarum, ad quem scilicet primum lassescentis, iam vitæ cursus grauiter offendat natum, vt cùm Aphetes inter finitorem & fastigia cœli fuerit collocatus, inambulatio illa seruetur quam Græci vocant ἀκτινοβολίαν, hoc est, radiosam prolectionem, cùm autem à fastigio declinauerit ad occasum vtroque versum ducta, vtantur percensione quam vocant ὡριμαίαν, nos dicere horariam possumus, quæ omnia ita nesciunt nostri Astrologi, vt hæc etiam si legant, monstra audite se putaturos.

Equidem nihil dubitem, & nos tamen illorum prædictionibus nimis miserè creduli, Nestoream nobis senectam promittentibus, Dominicæ vocis obliuiscimur, iubentis esse paratos, qui nec diem obitus nostri, nec horam sciamus. Si breuem vitam fuerint comminati, torquemur an 12. dies & noctes, & vnius tabulæ vox omnem nobis eripit vitæ iucunditatem. Inquit Haly si Planeta fortunator fuerit in horoscopo, addet ex sententia Ptolemæi annis vitæ, annos suos minores, & tamen vt mox dicebam, apud Ptolemæum nulli sunt Planetarum anni, vel maiores, vel medij, vel minores, & de annorum additione loquens Ptolemæus, aliam omnino viam sequitur, vsus horarum partitione, quam ille puto nō intellexit. Sed non oportet singula prosequi, alioquin in immensum liber excresceret. Iam in ipsis quæstionibus, quas vocant interrogationes, nónne etiam ita insigniter errant, vt ex vno errore tota respondendi ratio peruertatur. Vulgatum enim quasi proloquium est apud eos septimum thematis locum, hoc est, occidentem dari rei quæsitæ, & tamen Ptolemæus hunc locum non consulenti, aut rei de qua consulitur, sed ipsi qui consulitur Mathematico præcipit dari, & quod & mathematici Indorum obseruabant, adeò quòd cùm occidens & dominus occidentis malè se haberent, quæstioni non respondebant, errorem scilicet, metuentes. Sexcenta hoc genus haberem eorum errata quæ referrem, nisi illud potiùs spectarem vt tota professio errare declararetur. Nam nuper Ptolemæi libros cum Barbaris & Latinis authoribus conferenti, fuerunt ferè omnia verubus confodienda.

CAP. VIII.

DE INDILIGENTIA ASTROLOGORVM NOstra aetatis quae tanta est, vt etiam si vera esset Astrologia, veri ipsi esse non possent.

Am verò indiligentia quāra? paucos enim inuenies etiam ex his, qui supputandi habent rationem(qua tamē eorum maxima pars caret) qui vt veram positionem siderum assequantur ad ephemeridas non confugiant? Quod & quodam loco testatur Bonatus his verbis: Sapiētes, inquit, istius artis vtuntur Almanach, sic enim Arabes vocāt ephemeridas, hoc autem qui faciunt, & perperam dicere, & omittere multa est necessarium, vnde omnis prędictionum veritas infirmetur. Ferè enim ibi nunquàm de latitudine Planetarum vlla significatio: qua ignorata vbi non errabit? vbi non mentietur astronomus? Si vera istius artis decreta existimamus. Maximam enim habere vim putant sidera in initijs duodecim cœli locorum constituta, praesertim in cardinalibus. At in illis cùm erunt non esse, & cùm non erūt, esse putabit, qui solam eam quę in rectum progressionem obseruās declinationem ad latus siderum non prospexit. Cùm enim stella vel ad aquilonē verget, vel ad meridiē, & seriùs oritur, & velociùs semper ea parte signi, in qua est, collocatur, atq; ita interdum putabis supra terram esse planetā qui erit sub terra, & iam occidisse qui supra finitorem conspicuus etiam apparebit.

Quod cùm in omni praedictione errorem pariat, magis tamen eos tum faciet excidere à veritate cum natalitiam horam ex conceptionis hora inuestigabūt: Quia si Lunam proximam esse contingat occidenti, poterit putari iam occidisse, quādo erit adhuc supra terram: & contrà nondum esse demersam cùm latebit sub oriente, quod ab hora conceptionis per multos etiam dies faciet aberrare: Planetarum radiationes latitudine ignorata quis rectè determinauerit? Quis inambulationē sideris alsculus, sic enim Graecè dicitur, vulgo directio nuncupatur, rectè dimetietur? Cùm omnis semper vtroque versum à via Solis sideris declinatio vel locorum aliquot annis rei euentum, velociorem faciat, vel tardiorem. Hinc in stellis non erraticis disponendis quantus etiam lapsus, cum vulgo eo loco collocentur ad quem recta in lineam progressione feruntur. Cum qua autem cœli parte in varijs regionibus, vel occidant, vel oriantur, vel initijs etiam reliquarum domorum affulgeant, omnino non considerēt, quid quòd & locum Planetarum parùm sępè ex fide ostendunt ephemerides, non solùm vitio librariorum, sed saepè authoris qui aut parùm diligens fuerit, aut parùm peritus. Mitto quòd alij alijs vtūtur Astronomi tabulis, interdum parum exactis, aut cùm quidem etiam ille suum sibi fecit diarium à veritate parum aberrantibus, hac autem tempestate magnopere.

Sed tabulas Ptolemaei iam omnes reijciunt, Alphonsi pars magna doctiorum sequuntur, in cuius radicibus euidentem iam constat esse falsitatē. Sed nec minus somniculosi horoscopo in deligēdo, & duodecim reliquis locorum cœlestium initijs capessendis. Vidi ego multos & peritia non mediocres, & boni etiā nominis in ista professione, nescio qua sua vti tabella prò distribuendis 12. domibus (sic eas vocāt) quocunque cœlo natus ille fuisset, cuius geniturum erant inspecturi. Quod si aliquando volunt esse diligentes nota climatis differentia, quam solam eis Alphonsus ostendit, vix vltrà exactiùs aliquid perscrutabuntur. Iam declinationes ab aequatore, & circumferentias Planetarum, & sublimationes varias in circulo breuiore, vel in excētro motuum latitudinalium vicissitudines, in genituris dijudicandis, quis nunc obseruat? de aequandis diebus quàm multa nesciunt, quàm multa perperam dicunt iuniores. Quae omnia ideò diximus vt fiat manifestum non posse ex fide praedictionum istam praedicendi artem confirmari, cùm esset si verissima cōnster ratione, artificium tamen vitio, hoc est, vel ignorantia vel negligentia, veritas de futuris sciri non possit, vt si id non persuadetur, Astrologiae fidem non adhibendam, persuadeamus saltem istis, vt dicitur in epigrammate * Astrologis ne fides adhibeatur.

CAP. IX.

RARÒ EVENIRE QVAE DICVNT ASTROlogi, quod tùm externis, tùm domesticis exemplis ostendit.

ET si sani, si veri essent, etiam non omnino, sed magnoperè, non solùm non eiecti ciuitatibus, & apud prudentissimum quenq; ludibrio semper habiti, sed summo in honore apud omnem ætatem, apud omnes gentes fuissent. Tanta scilicet est hominum curiositas præsciendi futura, præsertim quæ ad se attinēt, & de his qui hoc præstant tāta (iure etiam) opinio & existimatio, & tamen erectas statuas, decretos publicos honores, & philosophis legimus, & medicis, & poëtis, & imperatoribus, Astrologis nunquam legimus, sed legimus eiectos, irrisos, in fabulam etiam populi versos; ita vt fabulatum allegoriæ, quæ de sensu vitaque communi plerunque dicuntur, taxationem istius vanitatis apud veteres continerent. Qui enim Homerum allegoricè exponunt, per illam Icari fabulam qui facticijs pennis cœlo tenuiore se committens in mare præcipitatus est, Astrologos aiunt designari, qui pennis temerariæ professionis in cœlum se subtollentes, cùm de cœlestibus suis dogmatis quibus sublimari videntur quid sint prædicturi, in pelagus ruunt mendaciorum.

Et quid alijs egemus vel testimonijs, vel coniecturis, cùm ipsa hoc nobis quotidie experientia testificetur: in re præsertim, in qua (sicubi potest) maximè posse debet Astrologia, præstare veritatem: aëris scilicet mutationibus prædicendis, pluuia, siccitate, æstu, frigore, ventis, grandine, terræmotu, in quibus adeò falli quotidie deprehenduntur, vt nullius ferè nunquàm diei status eorum prædictionibus respondeat. Obseruaui hyeme ista in suburbana mea villa, in qua hæc scripsimus insignem omnē singulis diebus aëris mutationem, ipsi interim ante oculos positis decretis Astrologorum: Ita salubre mihi vbique faueat cœlum, vt in dierum supra centum atque triginta iugi obseruatione non plus sex aut septem tales vidi dies, quales in eorum libris futuros antè præuideram. Meminit puto adhuc Pandulfus Collennutius meus, iuris quidem consultus, sed in omnibus literis ingeniosissimè eruditus, quātum nobis Bononiæ risum, super ista re dederit quidam mathematicus, qui nos ea die copiosissimos imbres iubebat expectare, quàm totam lucidissimus Sol & clarissimam & serenissimā reddidit. Ambrosius in Hexameron, cùm ante, inquit, dies aliquos esset sermo de pluuia, quæ fortè vtilis diceretur, ait quidam: ecce neomenia dabit eam: attamen nullus imber effusus est, donec precibus ecclesiæ scilicet, imber datus manifestaret, non de initijs Lunæ eum sperandum esse, sed de prouidentia misericordiaque Creatoris. Hęc ille. Ex cuius verbis & vanitas Astrologiæ, & efficacia religionis re ipsa comprobatur. Possunt igitur qui sunt rationum minus capaces, & suam fidem istis hominibus mancipauerunt, hac se via asserere in libertatem, vt de aëris statu identidem eos interrogent: De quo cùm falsa eos dicere ferè semper inuenient, facilè animaduertent si de nubibus, etiam nebulones isti, tanta mentiuntur, multò magis in hominum & populorum fatis dijudicandis falsa prædicturos: cùm hîc scilicet prædicantur & quæ cœlo subiacent minus, & quæ difficiliùs longè laboriosiusq; præuidentur.

Quod si quæ super hominum genituris quotidie mercenario vaticinio fabulantur, quis examinauerit? videbit etiam multò plura mentiri quàm cùm super aëris qualitate respondent. Et nisi dum minutatiùs aliorum prosequor ineptias, ineptiæ ego vitium mihi metuerem afferre, multas & viuentium, & iam vita functorum genituras, felicium infelices, & infelicium oppidò quàm felicissimas: In qua re sanè tàm nihil mentior, quàm scio diuinam veritatem, cui præsens expeditio militat mendacijs nostris nec agere nec delectari. Sed contentus ero domesticis quibusdam exemplis, quibus præsertim admonitos velim, qui diuturnam à mathematicis vitæ promissionem habentes, Euangelicæ vocis obliuiscuntur, monentis nos vigilare ne dies Domini occupet imparatos. Pino Ordelapho principe Foroliuiensi, cui Lucretia soror nupserat, quo anno obijt omnimodam vitæ incolumitatem fuerat pollicitus Hieronymus Manfredus Astrologus nostra ætate singularis, à quo tamen

nihil

nihil mirandum, minus præuisam aliorum mortem, qui nec suam ipse præuiderit. Nã cùm proxima æstate vita sit functus, in istius tamen anni publieo vaticinio, qui scilicet ei fuit fatalis, multa & mira sequenti anno dicturum se non semel pollicebatur. Qui nescio oppignoratam fidem quomodo feluet, nisi fortè de cœlo veriùs nũc terrena despiciat, quàm de terra olim cœlestia suspiciebat. Petrus Attendalus iuuenis ingeniosus, qui Heleonoram habuit vxorem Galeoti fratris filiam, obijt anno superiore, subiti & inopinati morbi molestia necatus, cùm nihil ci tamen tale Astrologus prædixisset, cui maximè ille credebat, sed securitatem vitæ promisisset. Constantia Antonij fratris vxor amantissima, quæ Romæ abhinc biennium publico ferè luctu totius vrbis vita excessit, nónne vanitatem istius artis nobis testificata est? Quæ quo anno desiderium nobis sui reliquit, non solùm prosperæ valetudinis, sed felicissimæ etiam vitæ ab Astrologo promissionem acceperat. Quod illa nihil oblita, cùm iam animam agens collachrymantis viri à quo vnicè diligebatur, manum teneret. En, inquit, quàm vera vaticinia Astrologorum? Contrà ipsi Antonio fratri Deus bone quæ mala, quas moles molestiarum, quantum periculorum, hoc anno Astrologia minitabatur? Et tamen nullam ille cœlorum expertus iniuriam, vixit sospite familia, re salua, valetudine integra, nulla vel infortunij, vel periculorum quassatione iactatus. Et ne forte mentiri solùm nostros putes Astrologos, scias idem etiam veteribus accidisse. Seneca quodam loco lacerans Claudium Cæsarem sceleſtiſſimum, introducit Mercurium apud deos illius Mortem procurantem, & vt obiter istam conuellat vanitatem, inter alias causas quibus Mercurius mortem persuadet Imperatoris, commiseratione, inquit, hoc etiam Chaldæorum faciatis, qui iam tot annis illum efferunt: prædicebant scilicet mathematici singulis annis Claudium moriturum, nec tamen ille moriebatur. Quod cùm legerem, venerunt in mentem nostri diuinaculi qui Romanum Pontificem ipsi quoque singulis annis efferunt. Scribit Cicero, & Pompeio, & Crasso, & Cæsari à Chaldæis prædictum, neminem eorum nisi senectute, nisi domi, nisi cum claritate, esse moriturum. Quare & mirum videri sibi inquit orator prudentissimus, quenquam extare, qui credat his, quorum prædicta quotidie videat re & euentis refelli.

CAP. X.

CVR ASTROLOGI ALIQVANDO VERA prædicant.

Ed eneniunt tamen interdum quæ prædixerunt, at cùm multò sint plura quæ non eueniunt, cur incidisse eos casu in veritatem non arbitremur? Quid quòd nulla est ars tàm anilis, tàn vanæ superstitionis, quæ non eodem argumẽto vera comprobetur, quia aliquando scilicet accidat quod ex ea prædictum sit. Neque enim vlla est quæ hoc non assequatur, etiam quam tu te ipse tibi temerariam fortuitamq; confinxeris. Quare dicant mihi qui ratione ista mouentur, putent'ne omnem artem diuinatricem veram, an multas potius vanas & falsas? Si multas falsas, probabo ego illas veras eodem argumento, quare interdum scilicet eueniat quod prænunciauerint. Si omnes veras, pugnantia eos credere demonstrabo, quia de eisdem rebus diuersæ artes diuinatrices idem non respondent. Expertus enim ego sum sæpè, atq; centies, cùm super eadem quæstione figuram mihi & geomanticam interpunxissem, & astrologicam deliniassem, alium mihi in notis, alium in sideribus euentum apparuisse. Quod si quis fortè non credit, experiatur ipse, & super eiusdem hominis fato consulet, Chiromantem, Astrologum, & Geomãtem, & videbit ferè semper nõ idem in manus lineis designari, quod vel ex notis geomanticis, vel ex Planetis astrologicis, pronunciabitur. Et si euentum rei respiciat, veritatẽ ibi magis inuenict, vbi minus sperabit, siue quòd ibi plus possit casus, vbi minus est rationis, siue quòd in illis spiritalis improbitas libentiùs nos ludificet.

Astrologorum prædicta multiplex, tamen adiuuat fallacia, cur sæpiùs Apotelesmatôn fide non tam probentur, quàm probari multis videantur. Nam si de præteritis eis est dicendum vt ostendatur, talia euenisse, qualia cœlum significabat, nihil eis deest ad irretiendos animos imperitorum: Quoniam nulla siderum est positio, nulla genitura, in qua & prosperæ & aduersæ significationis multiplex constellatio non inueniatur.

niatur. Cùm præsertim non pauciora ipsi sibi finxerint in cœlo, quàm ibi ab initio sidera Deus formauerit: quare semper habebunt in præteritis rebus, vnde positionem tueantur. Raro enim inuenient in Planetis quod volent, tamen multis eos modis & felices faciunt & infelices, plus in cœlestibus scilicet iuris habentes quàm in terrenis: Ita eis semper cœli locus vel signi bonitas, vel malitia, vel alterius stellę radiatio, vel cũ Sole amor, cum horoscopo odium, vel amicitia suffragabitur: aut si tandem illi non satisfaciant, auxilium implorabunt à stellis, non erraticis, in quibus ipsi nunquam nõ errant: aut si nec ipsæ satisfacient, satis prę stò erunt eis vel Indorum imagines, vel partes Aegypriorum, vel antiscia Firmici, vel dodecathemoria Chaldæorum, vel fictum omnino aliquid ab eis, in quo tantò magis quasi super occulto dogmate glorientur, quantò magis & falsum erit & commentitium.

In futuris prædicendis minus habent occasionis ad fallendum, quanquam nec in his desint: nam & multa conijciunt, terram potius, vt dicitur, quàm cœlum obseruantes, Euripidis illud: Recordati benè, qui conijcier is vates optimus esto. Et generaliter quædam enunciant, quæ non possunt ferè non euenire, aut non putari saltem non euenisse, & ambiguè proferunt, more oraculorum multa, semper aliquid excipientes, quo possit illud quod est prædictum, vel minui, vel augeri, vel impediri; vt si euenerit non dicas non prædictum, si non euenerit, nihilominus veri existimentur. Explicitum particulare, certum ab eis raro audies quicquam, & cùm tale aliquid audeť, vel quod est tarissimum, casu probant, vel quod est frequentissimũ, experientia refelluntur. Sed accidit quod de templo ille dixit Apollonis, vt benè dicta memoriter celebrentur, errata nemo recordetur, quoniam & hæc sciri nolent qui eis fauent, & qui contemnunt tàm hæc quàm illa omnino nesciunt. Non est autem prætereundum quod dicit Aug. & ratio persuadet occulta dæmonum afflatione, quam nescientes patiuntur assequi eos interdum veritatem quam alioquin non assequerentur. Quod fieri putandum si mirabili prædictione, particulariter alicui factũ dictũmve pronunciauerint, quod nec ipsam artem Astrologiæ præstare posse testatus est Ptolemæus. Sed mirabitur aliquis quomodo hoc nescientes patiantur, & tamen quicquid prædicunt, afflatione tamen dæmonica prædicere illa eos puremus. At verò hoc fieri multis modis potest, de quibus Astrologos in re simili admonebo. Est enim confessum apud eos alium esse alio magis fortunatum Astronomum, in assequenda veritate, pari in vtroque ingenio, doctrina, & diligentia. Hoc igitur esse fortunatum dicant mihi ipsi quid sit, si non alia via vestigant veritatem, quam ex dogmatis artis, quę qui ęquè aut meliùs etiam tenuerit, non erit tamen in veritate prædicenda æquè fortunatus.

Porrò hoc aliud non est quàm quoniam ferè semper super eadem re variæ constellationes, & super eadem constellatione pugnantes, vel diuersæ authorum opiniones occurrunt, flecti cœlitùs animum prædicentis, in veram sententiam multa tentando incidere imprudenter in veritatem. Hoc igitur idem etiam poterit occulta & latens dæmonis inspiratio, à qua quis actus agi tamen se non percipiat, quod cùm fit, qualiter fiat, non est nunc latiùs explicandum. Sed neq; hoc solum dæmones posse, diuina potestas & sapientia sinit, sed illud etiam vt quod falsò prius fuerat prædictum opere implentes ipsi, verum efficiant, nullam decentiùs summa iustitia pœnam exigente, quàm vt quæ diuinę veritati superba ingenia non subduntur, nebulonis deinde vnius & sycophantæ mendacijs, & fidem, & libertatem obliget suam. Sed puto satis multa iam diximus, cur aliquando isti nugatores vera aliqua effutire & spargere videantur, quanquam vt à principio dicebamus, non est in hac re magnopere laborandum, quando quæ temerè vel asturè vera prædicunt, præ his quæ mentiuntur, teste Phauorino, pars ea millesima nunquàm inueniatur.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLAE aduersus Astrologos libri II. Finis.

IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER III.

CAP. I.

QVID LIBRO PRAECEDENTI ACTVM SIT, & quid deinceps agendum, quoue ordine.

SOLVIMVS populi quæstionem sciscitantis, identidem super Astrologis, vnde responsis illorum fides, si professioni nulla soliditas: dixi quæstionem, qua scilicet accurati doctioresque non vtantur, quibus notum nec sæpiùs euenire quæ dicant, sed rarò quasique dixeris ex accidenti: Nec si eueniant colligi tamen necessariò veram artem, sicut nec ideò necessariò falsam, quòd in prædictis sæpissimè mentiuntur: si quidem possunt ex præceptis veris pronunciari falsa, non tàm ob artis omnimodam falsitatem, quàm opinabilem coniecturalemq; incertitudinē, vt artificis omiserim vel ignorantiam vel indiligentiam. Sicut contrà vera de falsis nō veritate dogmatis, sed astutia pronunciantis, siue felicitate, siue casu, siue occulta promotione præfoscentium numinum quæ prædicunt, siue alijs de causis, quas superiore libro satis explicauimus. Quod si cui persuaderi non potest, reuocet ad memoriam quæ paulò antè super incuria, super erratis Astrologorum ætatis nostræ, vtinam citra odium inuidiamque, disseruimus, nec poterit (nisi falli cupit) adduci, vt quoties veritatem assequuntur, putet eam ab illis inuentam, potiùs quàm repertam, omninò litem hanc dirimet sequens tractatus, in quo demonstratum cùm fuerit quæ de cœlo prædicunt, ea causas ibi vel signa non habere, quibus efficiantur, vel indicentur: Aut si fiunt inde, fieri tamen aliter quàm Astrologi sentiant, aut si eo quoque modo, non tamen ab his causis in cœlo, neq; ab his rerum in terra primordijs: tùm si dentur hæc omnia certè non hæc primordia, non illas causas ab hominibus posse deprehendi: vel si deprehēdi forsitan possunt, nondum tamen esse deprehensas. Hoc totum inquam, cùm fuerit demonstratum, puto fuerit bonis ingenijs extra controuersiam, si quando ad veritatem Astrologus offendat, in nullam hoc causam non veriùs posse redigi quàm in vanitatem professionis.

Quæ tàm multis videlicet iam nominibus falsa, nec vllis veris rationibus nixa, sed commentitia, præstigiosa, propterea que sua natura mendax liquidò apparuerit, igitur confutationem iam ipsam aggrediamur, id primū excutientes quod totius negocij summā habet, an efficiat cœlum quę de cœlo pronunciāt isti diuinatores. Id quod ita tractabitur à nobis, vt hoc quidem libro defendamus agere cœlum in nos tantùm motu & lumine, præter hæc frustrà occultiores afflatus alios cogitari, tùm à lumine illo siderum & motu non aliud communicari materiæ patienti quàm motum, lucem & calorem. Calorem inquam, & corpora consummantem in fluxu generali, & ad vitam vitæq; functiones capacia vitæ corpora disponentē, hoc ab omnibus fluere stellis, quanquam non sit confessum omnium ad nos etiam Planetarum defluuia prouenire: quicquam verò præter ea largiri sidera rebus inferioribus, nec ratione probari, nec experimentis conuinci, nec authoritate persuaderi procerum philosophiæ: quin hæc omnia obstare, ne præter hos communes influxus pertinere cœlestium vim ad sublunaria corpora aliquo pacto intelligamus. Quare peculiares rerum proprietates, etiam corporeas, siue quæ speciem, siue quæ rem particularem consequantur, à stellis originem non habere, præterquam ratione principij vniuersalis: sed à propria natura ipsarum rerum causisq; earum proximis & cognatis.

Atque ipsam hanc nostram opinionem non alijs magis quàm quibus vtuntur A-

 strologi

ſtrologi contra nos argumentis aſſeueratam probabilemq; reddemus. Quod cùm fuerit ſatis explicatum, tamen ad eum tractatum quarto libro deueniamus, vt ſi demus Aſtrologis vires occultas ineſſe radijs præter lucis effectum atque caloris, vnde homines reliquaque natura varias ſortiri dotes & poteſtates peculiariter poſſint: eas tamen non in eſſe illis quas exiſtimant vires, nec ab eis quæ de cœlo diuinant, apertiſſimis rationibus, & conſenſu philoſophorum theologorumq; omnium quicunq; illuſtriores indubium faciamus. Id quod vbi confectum ſatis videbitur ſingulis retractatis quæ de ſideribus vaticinātur, adijciamus & illud, relinquemusq; teſtatiſſimum, quæ non fiunt à cœlo, à cœlo non ſignificari, hoc eſt, quorum cœleſtia cauſę non ſunt eorum nec eſſe ſigna. Quare nullam eſſe rationem, quamobrem præuideri de cœlo poſſint. Nunc præſtaturi quod primum propoſuimus, videamus quibus nos petant, qui omnia ſtellis quaſi euincta duci gubernarique contendunt, vt mox eadem non repellamus ſolùm, ſed in aduerſarios ipſos vi maiore quàm venerint, ope diuina freti propellamus.

CAP. II.

QVINQVE RATIONES QVIBVS ASTROLOgia roborari poſſe videtur.

RAtiones quibus Aſtrologi perſuadere conantur mutationes quaſcunque ſublunaris mūdi, ſed & rerum omnium diuerſitates, tùm fortuitos caſus, & hominum mores, ingeniaq; pēdere de ſtellis, hæ potiſſimæ ſunt. Theologorum & philoſophorum vna vox eſt mundum inferiorem à Deo per cœlum gubernari. Hoc Ariſtot. vulgatiſſima illa ſententia docet: Neceſſariò mundum hunc inferiorem ſuperioribus motibus eſſe contiguum, vt omnis eius virtus inde gubernetur. Sic Aurelius quoq; dixit Auguſt. Per corpora ſubtiliora groſſiora hęc regi atq; moueri. Quis igitur, inquiunt, dubitauerit mutationes quaſcunque rerum terrenarum à motibus fieri corporum ſuperiorum? Quod vel ipſa quoque demonſtrat experientia, variatis anni temporib. ex acceſſu Solis ad nos atq; receſſu, vnde viuentium quoq; omnium habitus & conditio variatur, dum temperat auras cœli, dum variat fruges, redditq; rapitq;. Sed & in diurna reuolutione, Sol aëris qualitates mutat, plus, minus, tum meridie, mane, veſpere, calefaciens, exſiccans, humori frigorique derelinquens Luna, quantas habeat vires in omnia corpora præſertim fluxiora quis ignorat? Aeſtus hæc Oceani faciens aſcendens atq; deſcendens, Pontum mouet & terris immittit & affert, ſed & ſummerſa fretis cōcharum & carcere clauſa ad Lunæ motum variant animalia corpus: Critici dies, à medicis obſeruati Lunæ Solisq; motus ſequūtur. Luna plena naſcente, diuidua perſæpè cieri tempeſtates, & in corporib. agitari videmus humores: hinc paſtoribus, nauticis, agricultoribus, obſeruationes multæ de Lunæ motibus acceptæ, multiplicique experientia, multis retrò ſæculis comprobatæ.

Cur igitur ſi luminarium manifeſtiores impreſſiones, & in permutandis inferiorib. authoritatem perſentimus, ceſſare reliquas ſtellas, & inefficaces eſſe credamus? nec eorum vires ad nos quanquàm occultiores peruenire, quibus ſubdita illis corpora varijs modis afficiantur. Quarum gnari atque prudentes, ſecretiora quædam de futuris euentis poſſint præcognoſcere, quàm quæ medici, paſtores, agricolæ, nautiæ prædiuinant.

Præterea nemo pernegauerit aëris habitum tempeſtatesq; de ſiderum ſtatu poſituraque variari, cùm & calor, & frigus, & ſiccitas, & humiditas, & quæcunque in ſublimi fiunt impreſſiones à cœleſtibus motibus & influxibus generentur. Quod ſi terræ viſceribus incluſi ſicciores halitus terram mouent. Si cauſationes in aëre, ex quatuor illarum qualitatum, vel exuberantia, vel defectu, ſi caritatem annonæ, vel humiditas nimia facit, vel ſiccitas. Cùm aut fructus leguntur, aut ſeruntur, inuicem fertilitatem ſtatus aëris modicus & opportunus, quis negabit à ſtellis non modò tempeſtatum mutationes, & terræ motus, ſed peſtilentias quoque, & morborum varia genera, in hominibus, in pecoribus, ſalubritatem regionum, & fertilitatem ſterilitatemque prouenire?

Tum ſi conſtamus nos quoq; ex ijſdem qualitatibus & corporis temperatura, mores, in-

res, ingeniaq; variantur, integra tamen libertate, cur non fieri potest, vt propensiores in nobis ad iram, mansuetudinem, ad effectus alios bonos & malos, à siderib. fiant, bilem, sanguinem, pituitam, atrabilem, vel suscitantibus vel frenantibus, quos humores affectus illi plerunque comitantur? Cur non pariter siccæ calidæq; cœlorum impressiones bilem exacuentes in nobis, ad litem, iurgia, contumelias, inimicitias excitare possunt? Vnde bella, cædes, vastationes, vnde imperia regnaque mutantur. Post hæc ita colligit Ptolemæus, si faciunt stellæ diuersitatem corporis & animi, deriuatur hæc deinceps ad ea quæ sunt quidem extrinseca: sed habent cum illis affinitatem qualem cum corpore vxor facultates, cum animo dignitas & honores, hæc est præcipua ratio Ptolemæi: Nec omnium effectricem siderum vim probat, aliter vllo loco quàm ex efficientia primarum qualitatum, quas producendo cætera quoq; producant cōsequenter, quare nec alias affert causas quòd hæc quidem Saturnus, hæc Iupiter, illa verò Mars operetur, quàm quòd Iupiter sit planeta calidus & humidus, Saturnus siccus & frigidus, Mars siccus magis & feruidus, hoc de stellis erraticis: hoc de non erraticis pariter sentit, ex natura primarum qualitatum erraticas, ex erraticarum natura iudicans non erraticas.

Verùm enimuerò possent alij relictis primis qualitatibus, ad occultas vires eminētioresque confugere, quas inesse cœlestibus plurimas & efficacissimas ambigi non conueniat. Si quid in terrenis quascunque singulares & excellentes dotes intuemur, eas cœli solemus munera existimare, qui non elementares, de quib. illa corpora coalescunt, qualitates, sed infusam illis potiùs virtutem cœlitùs consequantur. Quantò igitur magis non carebunt huiusmodi viribus & proprietatibus nobilissima illa corpora luce tàm clara, mole tàm vasta, agitatione tàm rapida, aut quónam pacto si eum motu lumine transmittuntur ad terram, non erunt mirabilium apud nos effectrices.

Postremò cursus humanarum rerum de quib. Astrologorum potissimè diuinatio cœli fatiq; potestatem vel nolentibus vndique persuadere videtur, in quo varietas familiaris & frequentissima, tùm multa supra vires nostræ mortalitatis fieri videmus, multa præter rationem & meritum, plurima præter ordinem & institutum conditionis humanæ, quæ causas alibi quàm in cœlo nullas habere posse videntur. Hic habilis ad philosophiam, ille nascitur ad poëticam, alias literas aspernatus, vel ciuile negocium, vel arma libentiùs feliciusq; pertractat: Vnde ista varietas ingeniorum? Est qui diuitias nihil faciat, est qui animam lucro vendat, hic sobrius, ille nequam, hic audax, ille meticulosus, vnde tanta in moribus dissimilitudo? Alexander Orientem tam citò vicit quàm vidit, vnde impetus tantæ felicitatis? Quæ vis Aristoteli præceptori illius? quæ Platoni? prius Pythagoræ, Socrati, cæteris naturæ secreta reserauit? Hæc ratio maior quàm vt de terra pullulasse credantur. Illa rursus astrorum fortuitis cursibus quis non ascribat? hominem innocentem condemnari, nocentem præmijs affici: industriam plurimorum, solertiam, ingenium, doctrinam, mendicare: aliorum ignauiam, nequitiamq; locupletari. Piratam cædibus cruentatum inter mille pericula maris & terræ, tandem domi inter suos, & senectute vita fungi: hominem mitissimum & paratissimum vel à nolentibus imprudenter gladijs obtruncari? tùm portēta ingeniorum quędam & monstra vel fœtidis gaudentium, vel vt semel dicatur à legibus exorbitantium humanitatis, nónne illam sibi vim quādam, necessitatemq; fatalis potentię testari videntur? Hæc sunt illa quibus eùm plena sit vita mortalium, persuadent multis istas bonorum malorumque vicissitudines meritas vel immeritas, tantamque rerum varietatem à stellarum motibus fieri, quarum impulsibus fragilis & caduca mortalitas ægrè aut nunquàm reluctari possit.

CAP. III.

RETORQVETVR PRIMA RATIO ATQVE OSTENDITVR cælum causam esse vniuersalem neque ad ipsam indiuiduorum varietatem referendam.

Os istas rationes Astrologorum nedum labefactare, sed exaugere studuimus, ne quid se defraudatos expostularent. Primum autem illud Lectorē scire volumus, etiam si rationibus his concederetur, nō propterea sequi, vt aliqua possit esse Astrologia, quod sequentibus libris innotescet. Sed adeò illis non concedimus, vt ex iisdem locis valida contra eos argumenta sumamus. Nam quod ad primam attinet rationem, simul atq; dixerunt Astrologi, motum omnem inferiorem à cœli motu dependere, statim dogmati suo contradixerūt, cùm inde illud sequatur tritum apud philosophos, esse cœlum vniuersalē causam effectuum inferiorum: causa aūt vniuersalis effectus nō distinguit, neq; cur hoc fiat, aut illud quæritur ab ea, sed à proximis causis, quę varię & differentes sunt, pro effectuum differentia & varietate, & cùm ex his alia aliud faciat, vniuersalis causa cum omnibus omnia facit. Quod cùm manifestè appareat in rebus, natura, specieq; diuersis, mirum quomodo non intelligāt multò magis idem credendum de varietate indiuiduorum, quę quantò magis & particularis est, & à materia plurimùm trahens originem, minus referri potest in causam maximè & formalem & vniuersalem. At quis non videt cœlū cum equo equum generare, cum leone leonem? nec esse vllam siderum positionem sub qua de leone leo, de equo equus non nascatur? Cur non eadē ratione cum diuersis parentibus diuersos cœlum pariet filios, licet eadem similive constellatione, quod ipsa experientia comprobatur, cùm interdum eadem hora natos, & sub eadem inclinatione cœli, fortuna tamē, ingenio, corpore diuersissimos videamus. Quo loco plagam Astrologus vitare non potest: Solent enim cùm partus geminorum illis obijcitur, ad Nigidianam rotam confugere, in qua non est bis eundem locum atramento designare.

Sed & hîc malè se explicant, cùm non possint ipsi tanquam rapidi momenti assequi differentiam, ex qua tamen fit tanta vt volunt differentia fati. Quare dum efficiētiam cœli conantur defendere, alios incidunt laqueos, vt de illa scilicet efficientia scientiam se habere non posse, inuiti confiteantur: tùm nos & illis geminos nō obijcimus, quorum cùm alter exeat post alterum, quæ intercedit morula, ansulam eis præbet aliquid respondendi. Sed natos simul eodem momento, ex diuersis parentibus, intra eandem tamen eiusdem regionis & latitudinem & longitudinem, de quorum genitura idem thema cœli describere, eadem pronunciare debet Astrologus, tam de his quę post natalem horam euenient, quam quæ intra matris etiam aluum illis contigerunt, vt sicut eadem hora nati, ita eadem concepti ab illo existimētur. De his inquam quid respondebit Astrologus? cùm eadem scillcet omnino constellatio, non idem tamen vtriusque fatum apparebit? An poterit aliud dicere nisi insaniat, quàm afflatus illos sidereos virtute & potestate vniuersales à proximis & secundis causis determinari & distingui? Quod si est quomodo illi de omni indiuiduorum varietate expósita siderum hora genituræ reddituros se causam pollicentur, quòd hic niueus, ille niger, hic breui, ille procero corpore, hic tardo ingenio, ille solerti, hic omnib. gratus, ille molestus, hic ad philosophiam, ille factus ad mercaturam, hic diues, ille egenus, hic breuis vitæ, ille longæuus: quæ tota sub eadem specie varietas indiuiduorum longè minus à cœlo est, quàm quæ sub genere eodem diuersitas specierum, vt nunc leo, nunc homo, nunc asinus, nunc elephas pariatur: Quę sicuti omnia specificam proximarum causarum differentiam consequuntur: ita illa indiuidua vel seminum differentiā consequuntur, si corporeas qualitates vel ingenij educationis arbitrij, si animales vel facultates parentum propriæ electionis, prudentiæ, occasionum, si fortuitas externasque consideremus.

CAP. IIII.

COELVM QVALITER MOTV AGAT, ET LVMINE, ET elementorum meteorologicorum mineralium, viuentiumq́, vniuersalis causa sit.

QVantò igitur causa vniuersalis particularibus causis diuinior & eminentior, tantò nos sicuti verius, ita honorificentius de cœlo sentimus quàm Astrologi. Quę ratio vniuersalis efficientiæ, quo magis elucescat, tùm quid efficiat cœlum, quid non efficiat, clariùs explicetur, altiùs exordiendum de natura cœli dicere, deque eius actionibus erga corpora inferiora. Cœlum corpus naturale est, omnium corporum naturalium perfectissimum. Corpus naturale, tàm motus quàm sensibilis qualitas consequuntur. Perfectissimo igitur corporum naturaliũ perfectissimus quoque motus & sensibilium perfectissima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas perceptibilis sensu luce perfectior. Erunt igitur hæc cœlestis corporis propria. Quare immarcessibili quoque substantia cœlũ, quando motus eius & qualitas contrarium nihil habent, sed & quoniam perfectissimum corpus primum quoque loco scilicet supremum esse debet, cui primus etiam motus debeatur. Est autem quod primum in vno quoque genere causa reliquorum sub ea serie contentorum, licet non omnia eandem causæ habeant rationem. Quare quod primo motu mouetur, reliqua mota mouet, nec illo cessante cætera mouebuntur, sicut in minore quoque mundo, si cesset motus cordis, omnes animalis motus perire necesse est: Quocircà rectè dixit Aristotel. lib. octauo Physicæ auscultationis: Motum primi cœli vitam esse omnibus, quandoquidem euidentissima est & communis operatio vitæ intimus motus: Ergo vna hæc cœli dignitas & efficacia erga mundum inferiorem, vt pro illius agitatu infatigabili, cæteri motus omnes & ordinentur & excitētur. Quæ quidem efficientia quàm sit vniuersalis, nec inferiores motus hac ratione distinguat, satis euidens est: quoniam sicut descendenti glebæ, ita flammæ sursum se mouenti, & alio genere motibus omnib. vnus & idem cœlestis motus pariter cooperatur, altera illi de luce prærogatiua.

Nam quando lux summa qualitas corporum, corporeæ verò naturæ primus vitæ gradus, & summa semper ordinis infimi, extrema ferè superioris ordinis assequũtur, fit necessariò, vt lux & consummatricem quandam habeat corporum virtutem, & vitale nonnihil interim possideat: non quòd ipsa aut viuat, aut vitam afferat, sed corpus vitę capax ad vitam maximè pręparat, & disponit: quoniam sequitur lucem quasi proprietas eius, calor quidam non igneus, non aëreus, sed cœlestis, sicuti lux cœli propria qualitas, calor inquam efficacissimus maximeque salutaris, omnia penetrans, omnia fouens, omnia moderans: hoc est cœli munus præcipuum quo corpora perficiuntur, & viuentia disponuntur ad vitam, præter agitationem circularis motus, non modò necessariam vt lumen istud atque calorem deuehat ad nos, & per vices opportunitate mira plus minus terris impartiatur, sed vt motos nos quoque calori reddat hilariores, qui de perpetuo moto corpore iugiter emanat. Huius beneficentissimi vim caloris in toto corruptibili mundo peruidemus, tàm inchoatis quàm absolutis, tàm inanimis quàm animatis: nàm elementa quidem continet & conseruat, sicuti locus eorum, & forma quasique artifex omnia quidem ambiens, sed per omnia quoque intimè se diffundens: Et quemadmodum illud primi motus priuilegium vt torqueant sine eo reliqui motus, ita primæ sensibilis qualitatis, vti sine illa cæteræ qualitates agere nihil possint. Quare si cœlesti calore destituantur, nec frigiditatem agere frigus poterit, nec calor caliditatem: non enim calor ille sidereus frigori contrarius, sicuti calor igneus vel aëreus, sed omnes continet elementares qualitates eminentia simplici, sicuti cœli natura continet omne corpus, sicuti motus circularis omnes motus, sicuti lux omnes calores, & quod Pythagorici dicerent, sicuti vnitas continet omnes numeros, vt fallantur qui negant conseruari cœlitùs elementa frigida posse, nisi præter calorem influant & sidera frigiditatem. Dicerent enim aliquid si calida conseruaret cœlum, calore eiusdem naturæ & rationis, sed omnia pariter calida, frigida, humida, sicca, conseruat sua ista qualitate: quæ sicuti nulla est ex illis quatuor qualitatibus, ita claudit in se omnes, non quales

sunt

sunt in elementis, sed quale quod multiplex in vnitate concluditur, virtute scilicet principali, per quam illas ita regit, vt & quamlibet ipsimet vniat consetuando, & in ipsis totum conseruet omnes moderando, & ex ipsis alia pariat omnes commiscendo.

Verùm fallit nomē caloris, quod cùm audimus, rem intelligimus statim aduersam frigiditati. At cœlesti illi calori proximior quidem natura calor elementalis, quàm elementalis frigiditas, sicuti etiam est perfectior: sed nihil hoc prohibet illum ab vtriusque elementi proprietatibus exaltatum, vtraq; virtute complecti, sicuti candorem, cùm dicimus rem aduersam, videmus, dicere fusco nigroq; colori. Nec tamen negauerit quispiam non secus nigrum colorem quàm album candore lucis & conseruari & efficacem fieri: licet alius luci naturę proximior, nomen etiam ferè habeat commune, vt & candidus appelletur interdum: deniq; si substantia cœli vtpote primi corporis omne corpus perfectissimè continet, & virtute, debet necessariò eius propria qualitas omnem corpoream qualitatem virtute perfectioneque continere. Hæc est quam calorem cœlestem vocamus sobolem lucis, vocamusque calorem, & quòd vitaliter calefacit, & quòd inter omnes elemētorum proprietates calor illi proximat magis, ita cùm à sua ille cœlesti conditione degenerat, huius maximè operationem exerceat, vt postea declarabimus. Igitur si calor iste perfectione virtureque continet corporum inferiorum omnes qualitates, omnes etiam cum causis illarum proximis, & generabit, & vegetabit, sicuti calor ipse seminalis, licet calor est, & dicitur, materiam tamen omnem fœtus siue illa calida siue frigida regit, digerit, seruat, format, moderatur.

Propterea si quis quærat à me frigiditatem ne cœlum faciat per se, an ex accidenti: Respondebo, siquidem quæras quid se ipso faciat cœlum, nulla media causa, fieri ab illo per se tantum calorem, cæteras qualitates ex accidenti, sicuti calor ipse per accidens frigefacit, vt sequenti capite declarabimus: Si vero quid tanquā vniuersalis causa cum secundarijs causis agat, agere illum per se tàm frigiditatem quàm caliditatem, tàm siccitatem quàm humiditatem: quomodo nō minus cùm aqua generat aquam, quàm cū igne generet ignem, nec magis posset sine illo aqua aquā, quàm ignis ignem generare. Cùm autē generat elementorum substantias, generat consequentes quoq; illas proprietates: quare cum aqua frigiditatem, cum igne calorem facit. Et siquidem hoc modo negaremus per se fieri aliud à cœlo quàm calorem, sequerentur absurda illa quæ dicit Thom. frigiditatem, siccitatem, & humiditatē non per se esse in vniuersos, sed per accidens, ne formas omnes substantiales inferiorum corporum in virtute cœlestium corporum contineri, quæ nullo modo sequuntur, cùm negamus cœlū per se & ex se, vel aërem vel inferiora alia corpora frigefacere. Quocirca probantrationes illæ Thomæ non quod negamus ipsi, sed quod asserimus.

Vidimus in elementa quid agat cœlum, & vniuersalem hic primum efficientiam comprobauimus, descendamus ad alia quæ fiunt ex elementis. Idem igitur ille calor filius lucis suscitans è terrenis corporibus vaporosos halitus, extenuās crassa, fœculentaque dissoluens, parit ea quæ fiunt in sublimi, diuersa pro diuersitate materię quę sursum tollitur. Nam si vapor à fluxo tollitur corpore, facit humidas impressiones in media aur infima regione aëris. Si à sicco atque terrestri tollitur euaporatio ignea ad superiora quæ contigua ætheris, necessariò ex motus & ignis vicinitate concalescit. Hæc igitur omnia quoque calor ille cœlestis operatur, siue frigida illa, siue calida, quoniam de vaporibus omnia, quos solus elicit calor omnia: igitur calor & vniuersaliter omnia, cùm eorum distinctio atq; varietas à varietate constellationis, vt Astrologi fabulantur, sed penes materiam & locum in quo generantur, vt ex meteorologicis Aristotelis libris, & Timæo Platonis innotescit: Propterea tractaturus Aristoteles hanc naturæ partem, vulgatum id protulit, continua superioribus esse inferiora, quo virtus eorum omnis inde gubernetur. Id quod quamuis vniuersalius accipi verè possit, ab ea quę diximus de cœlesti motu, atque calore, quibus omnia mouentur fouenturque, dictum tamen ab Aristot. propter meteorologicas impressiones, de quibus maximè tunc agebat: quare probaturus vel explicaturus quod dixerat, adiunxit, horum quidem omnium inferiora esse materiam, cœlum autem efficientem causam.

Mirot

Miror autem interpretes quosdam fatigari, vt à calumnia defendat, quòd omnem virtutem inferiorem cœlitùs dixerit gubernari, quasi in his verbis nostra quoque libertas periclitetur, nec videant ex verborum contextu ad elementa duntaxat pertinere quod dicitur: mundum enim ibi cùm dicit elementaria corpora, spacium hoc replentia sublunare, mundum vocar non cum elementis, ipsa quoque quæ mundum istum inhabitant: hoc de serie pater orationis euidentissimè. Nam postquàm dixit à se determinatum in libris superioribus, quatuor esse corpora infra cœlum, ignem, aërem, aquam, terram, tùm ita subiungit. Quoniam itaque circa terram totam mundus ex his constat corporibus, cuius affectiones dicturi sumus. Est ex necessitate continuus iste superioribus lationibus, vt omnis ipsius virtus gubernetur inde. Mundus igitur cuius omnem virtutem à corpore superiori gubernari dixit, hæc ipsa est moles quatuor elementorum, quando nec alius mundus continuus est superioribus lationibus, nec alterius mundi dicturus erat affectiones in eo libro, in quo certè de plantis, de animalibus, nulla mentio est, sed de ijs tantùm quæ fiunt in elementis, vt cometis alijsque impressionibus, & quæcunque aëris & aquæ communes passiones sunt, vt in procemijs paulò antè ipse præfatur. Proinde desinant nostri diuinatores in annuis vaticinijs hoc philosophi testimonium quasi suæ fraudis honestamentum roburque prætendere, cùm vel eo maximè libro deroget Astrologiæ prudentissimus Aristoteles dum nec pluuiarum, nec terræmotuum, nec huiusmodi aliorum effectuũ causas quærit in sideribus, sed in materia, pro cuius varietate, non pro diuersitate constellationis, aliter atque aliter illos Solis calor afficiat. Sic igitur se res habet in Meteorologicis impressionibus. Corpora perfectiora expertia vitæ, qualia gemmæ atque metalla, sicuti ex inferiori materia coalescunt, ita radiosi illius caloris vi digeruntur atque formantur. Nec obstat quòd à luce prodire calorem hunc diximus, nec lux tamen ad subterranea quædam loca pertingit, in quibus id genus preciosissima mixta generantur. Nam si non illa vera opinio Platonicorum quorundam penetrare omnia corpora ceu diaphano lucẽ, licet corporibus vel densissimis inculcata vel per rarissima dispersa non videatur: certè illud negari non debet diffusum à luce calorem eo posse pertingere quo lux ipsa non perueniret, sicut potest trans parietem calor ignis sentiri, nec potest tamen ipsa flamma videri: sic nihil est quod prohibeat infusam mõtibus & cauernis lucem intus ipsam quidem non intrare repulsam opacitate corporis & densitudine, quæ non sunt luci suscipiendæ idoneæ dispositiones; sed tamen intus mittere suum calorem, quia licet non possint talia corpora illuminari, calefieri, tamen possunt etiam magis quàm quæ rara sunt atque perspicua. Quomodo verò huiusmodi rerum mixtio fiat à cœlo, quomodo rursus à secundis causis, in solutione dicemus quartæ rationis.

Reliqua sunt ea quæ de caloris istius afflatu viuunt, quippe vt paulò antè collegimus, cùm summum teneat in corporibus ista qualitas gradum, sicut habet vt corpora ipsa perficiat, qualia diximus, ita vt proximè substernatur vitæ, quasiq; extrema compilet inuicem, corpori vitam, & vitæ corpus. Quapropter in omnibus etiam viuentibus, inter hoc quod videtur crassius habitaculum, & animam vitæ fontem, medius est quem spiritum appellamus, tenuissimum corpus & inuisibile luci, caloriq́ue illi sidereo maximè cognatum, cui vita præcipuè adest, perq́ue eum suas in hoc visibile atque retrorsum vires explicat, atque diffundit. Sic in materia seminali latet hoc genere spiritus, cuius in primis vtitur mysterio, vis illa diuinior artifex vitalium operum vice animæ fungens à qua defluxit, & speciem generantis propagans in materiam quam occupauit. Non sunt autem vel gignendis corporibus, vel seruandis, vel muneribus sensuum obeundis viles isti spiritus, si cœlestis spiritus (hoc est, caloris quem diximus) ope destituantur, qui mobilior, purior, efficacior, propterea que proximior vitæ, roborat infirmitatem spiritus inferioris, & suo commercio reddit animæ cognatiorem. Vt iam non sit argumentum viuere cœlum, quia vegetet suis radijs ea quæ viuunt: nam viuunt hæc quidem omnia per suas animas, perq́ue animæ vim seminibus insitam propagantur, suffragante illis calore cœli, non quasi viuifico, sed ad vitam, ob id quod diximus, commodissimè proximeq́ue disponente. Nemo autem dixerit in luce, siue per lucem esse, quæ ab anima est vim videndi, quanquàm sine luce non videamus, possit alijs nec ne vita cœli rationibus comprobari,

bari, disputatum à nobis in concordia Platonis & Aristot. Ita patet in corporeo mundo nihil quidem fieri sine cœlo: veruntamen quòd hoc aut illud fiat, id à cœlo non esse, sed secundis causis, cum quibus omnibus cœlum talia facit, qualia ipsæ facere natæ sunt, siue illis ad speciem, siue ad indiuiduum causæ pertineant.

CAP. V.

PRAETER COMMVNEM MOTVS ET LVMInis influentiam nullam vim cœlestibus peculiarem inesse.

Est autem caloris istius effusio communis omnibus stellis, siquidem naturam cœlestem consequitur vniuersam, sicuti lux: sed an sphæris conueniat, dubium: nam si non illę lucidę, nec caloris istius propagatrices. Si lucidę, quęstio est, an ne raritate lux sicuti sit inuisibilis, fiat erga nos esse parum efficax, vt Auicenna scribit in lib. de Cœlo. De stellis ipsis quæcunque veniunt sub obtutum, dubitari non potest, nisi cœlestem illis naturam & lucis dotes pariter adimamus. Ergo pręter motum & lucem quiq; prodit à luce viuificus calor, alios à siderib. ad nos influxus deuenire, aut illis inesse corporeas, alias effectiuas qualitates, nulla (vt vidimus apertiusq; videbimus in sequentibus) experientia monstrat, cùm per motum & calorificam lucem suum satis officium cœlum vndequaq; implere posse videatur. Sic Aristoteles non aliter vsquàm dixit affici nos à cœlo quàm motu atq; calore, id quod Auerrois & Plotinus magni in sua quisque familia viri, asseuerantissimè voluerunt. Et sanè quod attinet ad frigorificas influentias, videtur ratio id valdè pernegare. Solent enim qui contrà sentiunt, cùm lucem omnem caliditatis effectricem esse conuincuntur, ita decernere esse omnes quidem stellas quæcunque lucent generali quadam communiq; omnibus proprietate productiuas caloris, sed per proprias deinde illis vires competere, vt hæc siccitatem, illa frigus, humiditatem alia largiatur. Sic noctes in plenilunio esse calidiores, quia lumen vberiùs plus calefaciat. Verum id non obstare quin Luna propria influentia vel frigefaciat aërem vel humefaciat.

Ego igitur eos interrogo, calorémne istum quem communem omnibus stellis, sicuti lucem esse fatentur, ipsum ne inquam talem credant, qualem nos diximus continentem eminentissimè omnes quatuor qualitates, ideoque omnium cum secundis causis productiuum, seipso verò diffusiuum tantummodò suipsius: an potius cõtineri non credunt in eo cæteras affectiones, sed calorem duntaxat, frigus verò vt diuersam rem à calore, à particulari alia sideris alicuius virtute manare: vtramuis eligãt incidunt, nisi fallor, in incommoda non mediocria: si primum respondent ita instabo. Non alicui ex propria ratione, & si volunt in sideribus ita dici specifica conuenire, aliquid imperfectiùs, eò quòd illi conuenit ex communiori natura, cùm semper vniuersali differentiæ contractior differentia perfectionis gradum adiungat. At qualitas ea quæ continet omnem qualitatem perfectior ea est quæ tantum frigoris est effectiua. Non igitur si debetur illa stellis communi omnibus, generalique conditione, debebitur alicui stellæ ex propria natura frigefaciens influentia: Ergo testat diuisionis alterum membrum, in quo non minus hæreant est necesse, si quidem nulli competit ex natura propria repugnans aliquibus proprietatibus illi de communi natura conuenientibus: Vt si competit homini quatenus animal est habere sensum, non potest eidem quatenus est homo, stupiditas conuenire, aut si quatenus viuit, competit illi intimi motus habere principium, fieri poterit, vt quatenus hoc illud viuens est, ratio aliqua congruat inanimatæ immobilitatis, quin potius particularis gradus, id quod in communi ratione est distinguit: vt si viuentis absolutè sit extrinsecus tantum, sed intrinsecus moueri, necessariò sit animalis naturæ quæ viuentium species est principium esse intimæ alicuius operationis, & rationalis rursus quæ species alia est intimæ operationis alterius. Pari igitur exemplo si naturam cœlestem quatenus est cœlestis, consequitur calor ille viuificus, non consequitur peculiarem naturam sideris alicuius effectiua vis frigiditatis & siccitatis, quæ sunt vitæ contrariæ qualitates, sic nos aduersus illos argumentamur.

Ratio-

Rationes autem opinionis aduersæ partim solutæ sunt, partim suis quoq; locis postea dissoluentur: nam quod sequi putabant & frigida elemẽta non posse cœlitùs cõseruari, & cæteras qualitates à calore futuras in vniuerso per accidens, tùm nec fore verum quod creditur omnes substantiales corporum formas in virtute cœlestis naturæ contineri, omnia hæc in præcedentibus, iam dissoluimus: sicut & illud quod in his locis plurima generentur actione cœlesti, ad quæ lumen tamen cœli non pertingit. Duo reliqua sunt, alterum posse tàm subito à calore ad frigus, & quidẽ intensum permutari aërem, vt experientia deprehenditur, nisi superueniens frigus, nouæ constellationis opus credatur: alterum quomodo Luna sub terras atq; adeò sub terrarũ ima perlata moueat æstus Oceani, ad quem Lunares indubiè radij tunc non pertingunt, nisi per influentiam agat hoc, & à lumine, & à calore lumen consequente disiuncta. Hæc verò posteà dissoluentur, primum capite 13. quo de mutationibus inferiorum à sole tractabitur: alterum vbi de causa reciprocationis Oceani latè disputabitur à nobis, tantùm hîc satisfaciemus quærentibus, quomodo Luna per interlunium nos afficiat, cùm tamen per id tempus minimè nos illuminet. Galenus, sicuti non illuminat, ita nec afficere quopiã pacto eam in coitu nos affirmat, propterea; mensem facit dierum 6. atq; 20. horarumq; 12. quot dies sunt quibus ad nos Lunæ lumen cũ efficacia peruenit triduum ferè illa sub Solis radijs delitescente. Agit autem in nos Luna Soli congrediens, eo modo quo quis agit nihil agendo: nam destituens corpora suo lumine nocet illis, sed eadem adolescens pleniùs alit, & succulentiùs implet. Quod si credimus adesse proprium Lunæ lumen licet obscurissimum & tenuissimũ, vnde in coitu nõ omnino fugit obtutum, poterit credi retinere illam efficaciam, nonnihil etiam ab illo lumine.

CAP. VI.

LVNAE LVMEN SICVTI ET SOLIS VITALE esse: neutrumq́; frigus aut humiditatem præterquàm per accidens facere.

Est igitur (vt ad vnum quæcunq; conferantur) calor iste cœlestis opifex vniuersalis rerum corporearum, nec est, cur credamus à stellis alios flatus terrenis corporibus inspirari, ne aut plùs superioribus illis corporibus aut minùs demus inferioribus quàm oporteat. Tantum Lector hoc ad memoriam reuocet: quicquid à natura meliore deteriori participatur, & ob hoc ipsum quod inde exit & quod pro captu conditionem suscipientis admittitur necessariò fieri, & quo quomodo aliud & quàm sit ex origine sua prima deterius, aliud quia peregrinæ naturæ alienæq; commiscetur, deterius, quia deteriori, qui cùm aliunde multiiugis etiam afficiatur impressionibus colluuione multarum affectionum inficit necessariò atq; confundit quod loco meliore susceperat: Proinde hoc ipsum euenire quoq; dubium non est in calore isto cœlesti, quoties in sublunari mole recipitur, vt à naturali scilicet sua, & actione, & perfectione deficiat.

Fit autem in duobus modis: nam & cùm sua natura salutaris sit semper imbecillitate suscipientis, euadit tamẽ interdum noxius: & cùm nullam faciat elementariũ qualitatum imbecillitatem, vtpote ab illis sua proprietate diuersus, degenerat tamen in elementari natura ad actiones elementorũ, præcipuè verò caloris, cui sicuti nomine, ita natura proximat magis: Quare facit sæpè non tàm quòd cœlestis, quàm quidem quod igneus calor & elementarius facere solet, quæ non fieri ab illo natura sua, sed materiæ vitio. Patet hac euidentia (vt omittamus rationem) quod cùm inter sublunaria corpora materiam reperit sibi cognatam, & beneficus semper viuificè tantùm calorificus inuenitur. Etenim nulla potius talis quã spiritus & præsertim humanus qui sanguineus vapor tenuis, clarus, mobilis, cœlo (quemadmodum scribunt Aristot. & Auicenna) proportione respõdet. Hunc cœli calor ita semper fouet, & roborat, vt ferè sit illi quod ad crassius corpus ipse spiritus est, cui si nocet interdum, non alia ratione nocet quàm ex infirmitate suscipientis, cuius signum radio eodem imbecillũ lædi & roborari robustiorem: vt hic etiam illud sit verum: Habenti dari, nõ habenti auferri & id quod habet. Non igitur à Sole quod illi nocet, quoniã alteri non profuisset, sed à

materiæ debilitate quæ sub pondere tantæ bonitatis ægritudine sua fatiscit. Alioquin quæ sunt paria Solis radijs quò plus insolantur, plus vitæ vigorisq; nanciscũtur, proptcrea nemo putauerit, aut calorem edacem, aut contrariam vitę siccitatẽ à Sole profluere: sicut nec à Luna suffocantẽ aut fluxam nimio plùs humiditatẽ frigiditatemq; torpificam, quando hoc si esset Lunæ lumen adolescẽs vim insitam rebus genitalem non adiuuaret, quò corpora vegetarentur, & cùm ipsa pariter adolescerent: nec plena Luna, quod Hippocrates scribit in lib. de octimestri partu, conceptibus vtilis foret, fœcunditatem in fœmina mareq; fœcundãs, nec verum diceretur ab Aristotele, Lunam esse principium quasi alterum minorem Solem, conducereq; ad omnes generationes & perfectiones. Nam quo pacto hæc vera, si non eius lumen sua natura sit almum virale, fœcundum, sicut & Solis & siderum aliorum, quibus omnibus hoc esse, sicut cœlestis quoq; proprietas omnibus est communis.

Verùm (vt dicebamus) cœlestis hic calor sicuti pro patientis debilitate nimius sit interdum, ita pro elementari natura in quam dilabitur, ferè euadit calor elementalis, vt non temerè cùm cœlestem agnoscas, prætetquam in corpusculis spiritalibus, quæ declarauimus inter omnia corpora cœlo esse simillima: his enim infusus & perficit omnem mixtionem, & operibus animæ perficiendis vbiq; famulatur: cæterùm duris, asperis, crassis, aquosis, fœculentis, corporibus incidens à cœlesti degenerans proprietate, facit ferè quæ solet calor ipse elementalis, hic si quid cũ potentior fuerit, vrit, exiccat, in cinerem redigit. Contrà si tenuis & exiguus, fluxum facit, humoremq; dissoluit, sic cœlesti calori pro materiæ conditionibus euenit. Vnde opinio nata Solem siccitatem facere, Lunam augere humiditatem, quia scilicet Solis calor ardẽtior, Lunæ verò tepidior. Sed in idoneis affinibusq; subiectis, nec exiccabit radius Solis humorem salutarem, nec generabit Luna inutilem, noxiámve humiditatem, sed operabitur idem sua natura sidus vtrunq;, licet Luna remissius quod intentius Sol efficiet, ex accidenti verò per infectionem peregrinæ materiæ dissimiliter illis eueniunt Soli, vt exiccet, Lunæ humectaciat: Nam radij Solis cùm propinquiores nobis, vt in Borealibus signis, vel rectioribus angulis nos attingunt, vt in meridie, vel cùm in concauis asperis & contumacibus, coëunt coartati repulsiq; dissiliunt, ignea proprietate quam tali vel violentia, vel infectione sortiuntur, corpora quibus incidunt siccant, & torrefaciunt, inuicem Luna suo illo exiguo tenuiq; calore, si quod humidum corpus fluidumq; tetigerit soluit, quòd in illo reperit humiditatis facitq; fluidius, non afferens ipsa frigidam & aquosam illam humiditatem, sed quam inuenit in aquoso & frigido corpore suo ipsa calore dissoluit, euocatq; diffundens.

Est enim hæc natura caloris, vt si validior est, humiditates quas de corporibus euocat, euocatas consumat, si debilior euocat illas, quia est calor idem scilicet medicans, sed quia debilis deficit in conatu, nec euocatas absũmit vlterius: Sic ex accidẽti Luna quidem humectat immodicè. Sol desiccat, sed & vterq; frigiditatem facit ex accidenti: Nam quemadmodum scribit Aristoteles principia sunt ambo frigoris & caloris, & terminum tum principij, tum finis qualitatum earum motus horum siderũ obtinet. Quod quomodo sit intelligendum, idem author alibi declarat. Nam facit, inquit, Sol per totum annum hyemem atq; æstatem, idemq; Luna facit per mensem, sed est ista diuersitas quòd hæc quidem à Sole per accessum atq; discessum, à Luna nõ hoc modo, sed alterum fit in crescente luce, alterũ decrescente. Sic igitur Sol à nobis procul digrediens frigori nos derelinquit, atq; ita frigus facere dicitur, sic & Luna cum lumine ad coitum identidem spoliatum frigefacere dicitur: non quòd afferat frigus, sed quòd à nocturna frigiditate minus quàm aliàs nos tueatur. Cæterùm examinatione dignũ quòd Aristot. in eisdem libris de animalium scilicet generatione, tempora decrescentis mensis humidiora dicit esse & frigidiora, cùm tamen vulgò confessum sit, senescente Luna siccari humiditates. Hoc ego ita soluerim, Luna decrescẽte viget humiditas nõ à Luna prouenìens, sed ab elemẽtis inferioribus quibus Luna minus resistit, & debilitata calore, & sub finitorẽ maximam partẽ noctis delitescens. Quare humiditas illa quoq; aquea insalutaris excremẽtitia, vnde nouilunio propinquante vapores multi tollũtur, seges pluuiarũ, fluuntq; plerunq; menstrua plenius, vt Aristot. in historijs & de animaliũ generatione scribit: adolescente verò Luna crescit humiditas, vel qualis in corporibus præerat facta fluidior, vel viuifica magis beneficio lunaris caloris

caloris accedens. Sic enim putat Aristot. ex lunaribus incremẽtis echinos, & id genus viuentia fieri pleniora, non aliam ob causam quàm quòd illa frigida cùm sint, vt quæ sanguine carẽt fœta lunæ lumine vberiore sicuti vitaliùs incalescunt; ita meliùs concoquant, vnde necessariò succulentiora & habitiora fiunt. Fluunt igitur & crescente Luna humiditates & decrescente; sed aliæ atq; aliæ: crescente bonæ, decrescẽte malæ.

Quo clarissimè patet nõ humefacere Lunam quia frigida & humida: nam talis humiditas crescit Luna decrescente, sed quia salubriter & viuificè calida, quãdo sub copia luminis eius illa fiunt humidiora corpora & robustiora, nec aliter humidiora quàm vi caloris & altricem vim adiuuantis, & quod illi est propriũ euocantis humores ab intimis ad extrema. Quo circa tunc quoq; sanguinis missio commodissimè fit, vt magnoperè errauerit Haly Hamec Astrologus; qui deficiẽte Luna dixit incidendas venas. Igitur asseueratè concludamus, humorem qui cum Luna pariter augetur, proptereaq; illius augetur influxu, saluberrimum esse humorem non elaxantem corpora fluxu, aut frigiditate mortificantẽ, sed firmiora viuacioraq; reddentem: attestante, vel illa experientia, fide medicorũ omnium cõprobata, qui per initia mensis decubuerit, eos iniuriam morbi fortiùs ferre, & qui conclamati iam animam agunt vix ascẽdẽte Luna deseri vita posse. Potest autem & Sol & Luna, non solùm deserẽdo nos lumine, sed afficiendo (quanquam id quoq; per accidens) frigefacere. Sol quidem dum aut nimia exiccatione mortificat, aut vitalem calorẽ prouocat foras, aut pluuias generat ex marinis vaporosis halatibus, quos plures omnino suscitat, quàm dissoluat, aut ventos commouens, aut alijs etiam de causis: Luna verò per apertos tenui suo calore, rarefactosq; patentiùs meatus corporis nocturnũ frigus suis quoq; radijs tentauerunt, in nos vberiùs intromittens. Hinc enim ille, vnde multi falluntur, Lunam frigidam existimantes, ille inquã dormientibus sublunaribus radijs torpor ãtq; frigiditas, cui de terra scilicet atq; aqua per noctem aërem occupanti, viam facit in corpus, radius sideris imbecillior: Ad hunc ergò modum & frigefaciunt, & nunc duris corporibus, nunc aquea crassitudine distillantibus incidentes exiccant, humefaciuntq; siderum radij, sua tantùm natura salubriter calefacientes, noxij quoq; interdum non suo vitio, sed infirmitate suscipientis.

CAP. VII.

NON POSSE DEFENDI DOGMATA ASTROLOgorum, vt putauit Auenazra, si omnes stellæ ponantur calidæ.

VErùm dicet aliquis fore fatis astrologis, si vel hoc pacto siccitatem hęc stella faciat, illa humorem, alia qualitates alias. Nam & Abraham Auenazra magnus in Astrologica professione stellas tantùm caloris effectrices esse contendit, nec aliter posse de corporibus lucidis & perpetuò motis. Verùm stellas aliquas dici frigidas, quia non tantùm nobis caloris impartiantur quantum sit fatis temperamẽto nostro: Sic Saturnum frigoris accusari, quia procul à terra positus, & Ioue minor tepidius quàm oportebat inferiorem naturã foueat, propterea; cùm fuerit genituræ dominus non ob frigus impressum, sed caloris inopiam mortẽ significare. Ego verò Auenazram laudo de calore stellarum rectè sentientem, sed nimis amauit professionẽ, cuius dogmata nõ peruiderit veritati illi necessariò repugnare: Nã procedat in Saturno quo dixit vt frigidus habeatur, quia calidus parùm ideoq; mortificet, in reliquis ista ratio non procedit, quæ nec procedit vndiq; in Saturno: quandoquidem qui parum calet Planeta, humefacit per accidens, vt declarauimus, non exiccat, ipsi verò Saturnũ siccum esse contendunt. Præterea nõnne statim sequeretur euidenter stellas omnes hærentes præsertim citrà primum magnitudinis gradum Saturno esse frigidiores, siquidem & minores illo & remotiores à terra sunt, non aliter autem frigidę stellę quàm quia calidæ parùm. Erit igitur cor Leonis frigida stella, quæ tamen Astrologis decernitur esse flagrantissima, tũ in ipsis planetis, si penes hoc principium quod recipitur ab Auenazra voluerimus examinare, quæ plus stellà, quæ minùs nos calefaciat, nullo pacto consona colligemus dictis Astrologorum.

Tria enim ferè faciẽt intentionẽ caloris, magnitudo lucis, densitas & propinquitas. Non est autẽ ad liquidũ exploratũ quantũ magnitudo densitati, quantũ densitas magnitudini, quantũ alteri vel vtriq; præponderet ipsa propinquitas, quare rationari volentibus in incerto res erit, nec arbitrari poterit sensus, cùm præter Solis & Lunæ cæterorũ radios non persentiat: & hoc primũ obstat Astrologis, quorũ ars nulla, si remanent

manent in ambiguo vires cœlestiũ radiorũ. Coniecturã verò sequi volentibus apparebit omnino aliud quàm quod ipsi determinãrũt: Nam molẽ quidẽ considerãtibus Martis radij, Saturnijs, Iouijsq; minus calidi putabũtur: quòd si calidiores esse respõdeãt, quia de proximo magis & de cõpactiore luce prodeant, dicam nullo modo esse credibile tantũ hęc posse. Pręterea disci paruitate vt Saturnus ferè quinquagesies maior frigore torpeat, æstuante Marte, alioquin si tã parũ detrahit efficaciæ luminis corporis exiguitas, addit verò tàm multũ cũ ꝓpinquitate copia lucis, fouebimur magis à Venere quàm ab vlla stellarũ: præter Solẽ & Lunã, quãdo alma supernè nectareũ ridẽs latè splẽdet Cytherea: vnde sola inter omnes facit vmbrã, nec est stella terræ proximior, quàm iuxta vulgarã terræ opinionẽ Veneris orbis amplitudine nõ excedat, & tamen eam damnant frigiditatis plæriq; Astrologorũ, sicut omnes à Ioue & Marte superari plurimũ calore nõ dubitant: in quo rursus ad imaginationẽ corporis si referũt, erit id factũ deinde parum ex ratione, vt cũ Iupiter nõ multò plus quàm Saturnus discũ Veneris superet, habita scilicet ratione tantæ vastitatis, nec multò itẽ illo terræ ꝓximior, ita tamẽ definiãt: vt lõgè magis Venere calefaciat Iupiter, lõgè minus Saturnus, imò foueant quidẽ corpora Venus & Iupiter, Saturnus ea frigiditate mortificet.

CAP. VIII.

OBIECTIO ADVERSVS EA QVAE DICTA SVNT.

Sed esto, inquiet aliquis, nec cognitę sint Astrologis differẽtiæ radiorum, nec cognosci possint, pertinet hoc ad aliã quæstionẽ. Nunc illud videndũ an ista possit in radijs esse diuersitas, vt quæq; omnes sua natura calidi sint, & viuicè calidi, pro copia tamẽ luminis & inopia, siue tenuitate vel efficacia, alter alteri collatus frigidus & cõtrarius vitæ dici possit, & hic siccus, aliàs humidus, siue hoc sua natura, siue cõtagio elementaris materiæ faciat. Nã si hoc quid ꝓhibeat, quanquã cœlũ causa sit vniuersalis, cũ tamẽ pro continuo motu aliter atq; aliter se habeat, pro vario siderũ habitu, aliter causis ipsis inferioribus cooperari, vt non omnis tàm varietas effectuum ab ipsis inferioribus, sed ipsa quoq; varia vniuersalis causæ dispositione cõtingat: præsertim si nõ tantũ luminis qualitate, vel quantitate, sed alijs suis dotibus peculiaribusq; proprietatibus stellæ inuicẽ differũt, quod aduersus nos quarta ratio prætendebat. Tũc enim videtur fieri posse vt per motũ atq; calorẽ sideribus omnibus quatenus cœlestia sunt, cõmunẽ, cõmunis quoq; illa cœlo debeatur efficientia, sed ꝑ influxꝰ q particulares astrorũ naturas cõsequũtur, particularius aliqd fiat ab eo, perq; varias itẽ eiusdẽ stellæ, & ad alias stellas, & ad cœli loca corporaq; terrena figurã, positũ & habitudinẽ variet nõ mediocriter opera causarũ inferiorũ: atq; ita stet prima adhuc argumentatio Astrologorũ effectuũ ipsam etiã diuersitatem referẽs ad cœlestia.

CAP. IX.

SOLVITVR OBIECTIO, ATQVE OSTENDITVR NEQVE specificas, neq; in diuiduales rerum differentias à cœli motu pendere.

Opportuna obiectio, multa reuocãs in memoriã, quæ nos illis obijciamꝰ, & ferè ita est mala causa, quò se plus defendit plus prodit. Cõtrà, veritas sicut ignis, quò plus excutitur, plus clarescit: ita igitur satisfaciemus. Declarabimus primũ quæ sit in influxu cœlesti diuersitas, vel pro diuersa natura multipliciũ siderũ, vel pro varia sideris eiusdẽ volubiliq; mutatione. Dicemusq; de his qd euidẽtia, vel ratio naturalis necessaria demõstratione præscribat. Nã quid errent circa ea aduersarij, plus exigit operę quàm vt peragatur in trãscursu, quare sequentib. libris tractabitur: hic cũ satis fuerit explicatũ quid possit à cõstellatione differre cõstellatio, videbimus quantum habeat illa diuersitas in variandis effectis inferioribus authoritatis. Vnde & quod ipsi volumus confirmabitur, primariam substantialem fereq; totã eorum distinctionem à secundarijs esse causis, & Astrologorum fallacia magis detegetur, profitentium de cœlestibus causis prædictionem huiusmodi distinctionis.

Diximus cœlũ agere in nos motu & luce: Motu creditur tria facere, mouere, calefacere, & lumen afferre. Tertiũ hoc postea tractandũ est, cũ de luce tractabitur. Sed & quod aiunt ipsum motu calefacere, difficilis quæstio est, & seorsum in libris philosophiæ discutienda: nã ad rẽ Astrologicã parũ attinet. Sanè quomodo moueat, superiùs explicauimus, dũ scilicet motus omnes à primo motu depẽdent, sicut à motu cordis animalis motus. Videamus igitur quantũ spectat ad motum, an aliæ aliter stellæ moueant, & an eædẽ alias aliter, tum de luce videbimus. Differunt motus siderũ triplici

ratione:

ratione: Primū quòd alia velociùs mouētur, alia tardiùs. Secūdò quòd hæc pluribus, illa motibus paucioribus. Tertiò pro situ regionis in quā mouētur, quòd hę cillis sublimiores obtinent sedes, & ampliora spacia peragunt. Aristot. multitudinē motuum & paucitatē pertinere nō putat ad effectatū siue motarū rerū diuersitatē, sed ꝑ dignitate mouentiū fieri, vt quod nobilior paucis, ignobilior non nisi multis motibus assequatur. De velocitate tarditateq; eorū nihil satis exploratū. Nā Aurelius Macrob. imitatus antiquores, affirmat pari passu ꝓcedere omnes Planetas, cui sententiæ suffragabitur Auenazra, collocās in eadē sphæra Solē, Venerē & Mercuriū epicyclorū se dib⁹ separatos, q verò faciūt illos inæquales, inter se digladiātur. Nā Alpetragi⁹ q vidētur velociores, eos astruit esse tardiores: Cōtrà alij restitutionis tēpus obseruāt. Quod omnino fallat necesse est, nisi qs proportionē motarū spaciorūq; pensiculatiùs examinauerit. Verùm vtcunq; se res habeat, siquidē motu calefaciūt, velociore motu magis calefaciēt. Quod autē ad istā quā dicebamus principalitatē motuū attinet, nullā potest hoc facere varietatē, quādo motus inferiores à cœli motu depēdent. Quaten⁹ ille primus & circularis motus ita vt nihil referat segnior aut cōcitatior. Nō moueretur lapis deorsum, aut sursum ignis quiescēte cœlo, sed nō ocyùs an descendit ille aut hic ascendit, qa cœlū rapidiùs reuoluatur: tantū habēt inde vt moueatur, sicut à natura vniuersali vegetāte quemlibet motū. Speciē motus à sua substātia, remissionē, & intētionē à mouēte, ab impetu, à figura, à similibus alijs cōdictionibus habet. Proinde nō aliter nos mouebit Saturnus, qa tardiùs ipse mouetur q̃ Mars q rapidior existimatur. Nā quod dicūt Astrologi setiùs dare segniores planetas quæ largiuntur, postea cōfutabitur. Nūc dari nihil aliud ab eis ꝑ motū suum defendimus, quàm vt ipsi quoq; moueamur, quod certè non aliter fit ab eis, siue tardiùs ipsi, siue velociùs circumagantur. Porro de eodē Planeta non est quòd ambigamus, diuersis nos ab illo moueri modis, qa aliter aliàs ipse moueatur, quādo firmū philosophorū dogma est, esse motus cœlestes sibi similes semper, sibiq; pares, nec supprimere cursum sidera, aut vertere, licet hoc ita videatur nobis, id quod ad eccētricos, vel ad diuersos motus cōtra se nitētes, vel ad alia id genus refertur à mathematicis. Tantū ista posset esse diuersitas, vt p epicyclorū ima delati feliciùs nos efficerent, vtpote propinquiores: quod Astrologorū tamen decretis potius dissonat quàm cōsentiat, vt in sequentibus latiùs explicabitur.

De dignitate graduq; motorū, siue corporū quæ mouentur, quæstio est idem omnes faciant pariter in his rebus quæ fiunt, an alius motot aliud. Sunt enim qui putent totū quod fit, à proxima fieri causa, nec aliud agere superiora, quàm vt ipsam proximā causam moueant ad agendum, tot interpositis à natura medijs causis, nō vt aliud alia faciat, sed vt ordine suo res efficiatur, cū nec fieri effectus nisi à cognata causa possit, & illa inefficacior pro materiæ vinculis, quibus inferiora striciùs obligantur, quàm vt nō mota moueat: quæ cū rursus statim à nobilissimis & supremis causis moueri nō possit, intercedere tot oportuit medias, quot in ordine causarū dignitatū gradus intercedebāt. Quare credūt hi à totidē fieri causis, nō quòd operis partē aliam sibi alia vendicet cū essentiali inuicem nexu colligantur, sed quoniā vt idem agant, alia necessariò de triplici serie mouetur ab alia. Sunt contrà qui velint non idē facere, in his quę fiūt, superiorē causam & inferiorē, sed pro gradibus perfectionū quas substantia cōtinet operis, illam à causis quoq; dependere gradatim inter se ordinis profectione distantibus: propterea rationem in opere communiorem ad causam pertinere magis communem, hoc est, in efficiendo, sicut præstantiorem, ita magis vniuersalem: atq; ita quæ fiunt habere quòd sunt à Deo, quòd sint substantiæ, à causa quę deinceps: rursus quòd sunt corpora ab ea quæ consequitur, donec ad propriam deueniatur rei speciē & naturam, quæ ad ipsam quoq; propriam & proximam causam referatur: vtrumuis autem sentiamus, patet, nedum indiuiduas, sed nec specificas rerum differētias à cœlestibus esse, quatenus istam motus efficientiam consideramus.

CAP. X.

STELLAS ALIAS A SOLE ET LVNA AVT *nihil, aut certè parum in nos agere.*

Diximus de motu, reliquū est de lumine. Sed aduertere priùs oportet differētias quasdam inter actionem stellarū in nos per motum ab ea quæ fit per lumen: illius virtus à mouente magis animā quàm à moto corpore, huius ab ipso corpore Planetæ: Ille sphærarū potiùs quàm astrorum, hæc astrorū

creditur potius quàm sphærarũ: in illa dependent à superioribus inferiora, cùm nulli sit dubiũ, motu primi orbis subditos Planetas, & cum reliquis Solem circumagi. De lumine contrà putatur, consentientibus ferè philosophis, non modò Lunam, sed reliquas quoq; stellas à Sole illuminari. Plus item mouent nos quæ sunt altiora, quando in illorum virtute cætera mouentur: Sed luminis in nos, si alia paria sint, de loco propinquiore potentior est influentia. Sed nec liquet, vt declarabimus, agãt ne in nos lumina corporum superiorum, an Lunæ tantùm & Solis, cætera hucusq; enim efficacia non pertingant, ob lucentium corporum vel paruitatem, vel distantiam. De motu dubium non est, in quo (vt diximus) superiora potiora sunt.

Ex quibus omnibus colligi potest quod à philosophis dicitur, ordine quodã essentiali, seriem quasi; cathenam causarum inuicem necti pendereq; deorsum, ad hanc maximè motus efficientiã pertinere, quando hoc agmen ordoq; causarum & in mouentibus magis animis intelligitur quàm in corporibus, & proprium eius est vt à primis secunda dependeant, & superior causa plus habeat viriũ & potestatis quàm quælibet inferiorum, ne dum cesset superior & inferior agat. Non tamen negamus habere calorem Solis ad seminalis calores rationem causæ in essentiali ordine superioris, sed non vltrà protenditur iste ordo. Quare non est hîc illa ducta à primo ad infimum per intermedios gradus cõspicatio causarum, de qua loquuntur, sed in mouentium, quatenus sunt mouentia, seriem completiùs inuenitur.

Est tamen vtrobiq; quaternarium ferè obseruare progressum, in motu primũ obtinet locum sphæra illa vel vniuersum quod diurna agitatione reuoluitur, vnde cæteris quoq; motus iste communicatur: Sequitur chorus Planetarum super polos signiferi currẽs in aduersum, nec in eo sunt plures gradus distinguendi, quoniam inuicem nec mouentur, nec mouent. Quare quasi mobile vnum sicut à primo mobili rapitur, ita mouet suo quoq; motu (qui diuersitatis dicitur à Platone) Mouet æthera inquam aëremq; supremum. Vnde quarto quoq; gradu motus ad nos, & inferiora corpora prouenit dum vegetantur inde rerum naturalium particulares omnes motus. In lumine quod cùm dico calorem à lumine profluentem, semper intelligo, fons totius influxus oculus mundi Sol est, hic illuminat Lunam, Luna afficit aërem, aër omnia corpora quæ sub aëre, & in aëre viuunt. Sed ista diuersitas, quòd à mobili primo mouemur per Planetas, à Sole aliter quàm per Lunam illuminamur. Quæ nos omnia ob id potissimùm recensemus, vt priusquàm sermo de differentia sideralium fluxuum habeatur, sciamus non constare, pertingant ne qualescunq; sint illi superiores influxus ad nostram regionem, sed quod de minutioribus quibusdam stellis creditur ab Astrologis, credi possit de omnibus, etiam Planetis, præter Solem & Lunam.

Cui quoniam opinioni obstare poterat id in primis, quòd cœlestia corpora causæ sint essentiales inferiorum rerum, in quo ordine nulla cessare possit, volui declarare hunc ordinem non ad corpora illuminantia, sed ad mouentes virtutes potius pertinere: Nam frustrà condita à Deo sidera, quorum non persentiantur afflatus, Astrologi dicere non possunt, ne illa sint frustrà, de quibus hoc ipsum vltrò confitentur, alioquin forsitan nec candelabrum, hoc sublime tot luminibus radians factum, ob id primò putant, vt nocturnis nostris oculis lucem afferens, *Lustret lucifugis habitata cubilia talpis.* Sed cur inquies tot sidera, si nobis Sol vnus Lunaq; sufficiunt? Hoc cœlesti naturæ conueniebat, hoc rerum ordo, hoc vniuersi totius perfectio postulabat, nec si non omnia nos illuminant, sequitur vt non alius inde nobis & vsus & commoditas esse possit. Auerodãm sic argumentatur: Agunt in nos Sol & Luna, igitur cætera, cùm sint omnia eiusdem naturæ. Placet species argumentationis, & Aristotelem sapit, qui sic quoq; argumentatur: Luna non mouetur proprio motu, sed cum sphæra quod eius maculæ declarant, idem ergo de cæteris iudicãdum, cùm sit vna natura omnium cœlestium.

Quare nos iisdem vestigijs insistẽtes ita colligemus: Sol calefacit, igitur Luna, quia sunt omnes eadem natura. Et rectè nos quidem colligemus, quoniam hoc tantùm ratio probat, esse easdem omnium conditiones, quatenus absolutè ad se considerantur, sed cùm ad alias comparas, quoniam non eodem modo comparantur, ratio vacillat, quoniam si eadem quidem sua natura factus est Sol, quæ Saturnus, non sequitur, vt vterq; erga nos idem faciat, quia alter vt propinquus, alter vt remotus nobis comparatur. Sic qui dicerent agere in nos tantùm Solem & Lunam, haberent quas afferant

afferant rationes suæ suspicionis, licet in omnibus sit cœlestibus eadem natura. Nam luminis efficacem in nos actionem tres præcipuè faciunt Incentis corporis cōditiones, magnitudo, densitas & propinquitas: hæc in Sole concurrunt omnia præcellenter. Nam & proximus nobis, præsertim si supra Lunam collocatur quod veteres & post Ptolemæum, Ieber, Theonq; contendunt & corpore ita vasto, vt maximam stellarum plus sesquialtera propositione superet, tum densissima luce cōspicitur, omniū fulgentissimus. Luna adeò nostris regionibus est finitima, vt non possit, non afficere quæ etiam contingit; inde lux eius efficax necessariò, quæ non alia ferè quàm solaris. Has non ita conditiones in alijs reperias, vt quod de Luna Soleq; cōcesseris, nequeas de reliquis non concedere.

Sed obstabit forsitan in octauæ sphæræ luminibus etiā maximis, ipsa distantia, obstabit eadem in Saturno Ioueq; sideribus, quæ sunt terræ propinquiora, ita etiam illis minora sunt. Traduntur enim maximæ hærentes stellæ terræ molem centies septiesq; cōtinere, at Iupiter nonagesies quinquies, Saturnus nonagesies tantū & semel. Quæ non sunt dicta tamen scrupulosissimè, & si sequimur experientiam, videmus hærentiū illarum, quanquam adeò vastæ magnitudinis, radios nocte non persentiri, etiam si cū illis supra finitorem Saturnus & Iupiter nos irradient. Mars longè magis corpore decrescit quàm situ propinquat. nam proportionem habet ad terram sesquialtera paulo malorem, vt vnus Sol centum ferè Martes includat. Est enim Sol terra maior centies sexagesies sexies. Proinde cur absurdissima dixerit, qui sensu testāte, vires Solis in corpora fassus credat fieri posse, vt vires ad hæc Martij sideris non pertingant, tanto illo minoris & remotioris item à terra. Credat idem de stella Veneris remotiore forsitan etiam à nobis quàm sit Sol, certè longè minore quàm sit ipsa etiā terra, cuius nec pars vigesima esse putatur. Nam Mercurius Luna minor, sicut à nobis quoq; distantior. Quare quid mirum, quòd hic quoq; tam parùm sentiatur, quàm rarò quoq; cōspicitur, cui tamen Astrologi tribuere plurimum solent.

Sed & ita putantibus astipulari videtur Aristoteles, qui quidem cùm de motu agit, omnium meminit, vt in lib. de cœlo, & supremi maximè motus, vt in postremo physicæ auscultationis, quoniam scilicet mouentur ab his motibus omnia corpora. Cùm verò de calore illo viuifico fouente rerum generationes perficienteq; loquitur, aut tantùm Solis, vt cùm à Sole & homine generari hominem dixit, aut Solis & Lunæ, vt in libris de animalium generatione, facit mentionem. Vt si quis hanc Aristotelis opinionem fuisse contendat, nullis possit eius philosophiæ dictis refutari. Nos non tàm illud, quàm hoc asseueramus, quicquid deorsum peruenit à sideribus alijs, id pertenue, perexiguum esse, vt si fortè siderum luminibus nocturnis aër nonnihil mitescat, quò fiat generationi accommodatior: Quanquam si quis generationem omnem vni Soli referat acceptam, possit ita decernere, vt quod lumine suo per diem Sol operatur, operetur & nocte par id lumen ad Lunam, quasi speculum repercussum, vnde reflectatur ad terram, natura vices has sapientissimè disponente, quoniam ferre fugiter Solis radios imbecillitas terrena non possit: Quare nocte per Lunam illos excipiat fractiores imbecilliores, proptereaq; suæ infirmitati magis accommodato, vt nec planè deferantur luce vegetali, nec sub illius iterum plenitudinem quasi fatiscat. Quo pacto etiam salutarius ad nos primo vere Sol redit, postquàm tota hyeme procul fuit, quàm si prope nos semper assiduus habitasset, quin adeò premitur bono cœli, si nimium sit, nostra fragilitas, vt nec Luna ipsa se tota, solares semper radios nobis refundat: sed nunc parciùs, nunc vberiùs pro suis ad Solem schematismis, quos ad eā vtilitatem diuina cura sic ordinauit, quando nec propria luce ob eam causam proximum nobis sidus impleuit.

Si igitur totā naturam circumspicias, nullū videbis ab ea Indicium dati, foueri à se res inferiores alio calore quàm Solis. quòd sicut pertinaciter non defendimus, & in consortiū huius officij stellas, multis hoc philosophis opinantibus, admittere nō recusamus: ita coarguimus Astrologos putantes in aliqua genitura (si pertinent ad stellas hominum genituræ) principatum interdum deberi Planetis alijs, posthabito Sole vel Luna, siue diurna, siue nocturna fuerit genitura: sicut ipsum quoq; Solem opprimi radijs aliorum, & malè affici posse putant, vt quasi vnus è numero in ordinem planè redigatur. Verùm de his postea. Nunc tantùm admonemus magis ab euidentia sensuum redargui qui plurimū posse stellas alias à Sole credunt in permutandis infe-

rioribus, quàm qui ferè nihil, posse contendunt totam hanc sicut illustrationem ets ita vegetationem inferioris mundi Phœbeæ lampadi tribuentes, vnde nobis per noctem lucerna quoq; lunaris accenditur.

CAP. XI.

QVO PACTO STELLAE EADEM ALIAS ALITER in nos agere possint.

Verùm demus Astrologis, & nobis quoq; nō id magnopere pernegantibus, defluere à stellis omnibus aliquid in nos, restat examinandum, quod illorū obiectio postulabat: an idem eadem semper, an idem quoq; diuersæ largiātur, vt si non idem, videamus an ex illa diuersitate varientur quoq; inferiores effectus. Proprias esse vires vnicuiq; stellæ, præter motum & lumē in quarta ratione, probāt ex cœli nobilitate viribusq; corporum quorundā, quæ à cœlo esse putantur, has itaq; ibi dissoluemus. Hi tantū pro ratione ipsam stellarū afferunt diuersitatē, vt cùm stella differat à stella, sintq; omnibus lux motusq; communes, habeant necessariò præter hæc propria quædā quibus inuicem differant. Sed Paulus dixit stella differt à stella claritate, quid igitur si quemadmodū, cùm sit omnibus circularis motus cōmunis, ita differunt motu, vt hæc velociùs, illa tardiùs moueantur. Quanquam nec hoc ipsum cōcedatur ab omnibus pariter sit de luce, vt scilicet luci conueniant, lucis cōditionibus differant, dū compactior, copiosior, contrà, rarior vel tenuior lux vnius sideris sit quàm alterius: Erit enim qui credat plus à sphæra etiam sua, stellam, quàm à stella stellam esse diuersam, nec aliter tamen illa differunt, quàm raritate densitateq;. Quòd si recipiatur, consequenter putabitur, non aliter eorum actionē in nos variari, quàm vt quæ densiora, maiora, propinquiora, plus ea lucis, plus caloris effundāt: minus quæ rariora, minora, remotiora: Deniq; idem esse spiramen ab omnibus calidæ lucis lucidiq; caloris, vnde salus, vita, fomentumq; corporibus, tantumq; differre, quòd ab alijs tenuius, ab alijs exuberantius, ab his cominus, & ab illis eminus inspiratur. Cæterùm de eadem stella quid decernemus pro sui motus perpetua volubilitate.

Porrò sententia peripateticorū est, stellas nō mutare qualitatem, sed locū, præter Lunam, quæ lumine fulgens mutuatitio pro suis ad solem cōuersionibus plus minus identidē illuminatur. Quare pro versura quā fecerit à Sole, lumen nobis vberiùs partiusq; refundet, & cū lumine suo calorē: sic destituit ferè nos in nouilunio parte qua nos respicit destituta lucibus, fouet amplius & calefacit in plenilunio, sicut adolescēs magis, minus decrescens. Quæ varietas in sideribus esse non potest luce stabili propriaq; fulgentibus: propterea mutationū ferè omnium, quæ frequentiùs accidūt corporibus, si qua cœlitùs causa, solet esse de Luna, quia mutabilis ipsa, non modò situ, sed qualitate proximè nos cōtingit. Alijs Planetis sola per motum locorum mutatio fit, vnde varietas influendi non alia, quàm vt intentiùs remissiusq; nos afficiant, quatenus huc illuc migrantes fiunt nobis propinquiores, & remotiores.

Duplex autē illis motus, vniuersalis & proprius: Vehit ad nos illas quotidie motus vniuersalis supra terram extollēs, eripitq; quotidie, ducēs sub occasum. Vnde primū diuersitas agendi, quòd de fastigio fortissimos radios eiaculantur, quis rectiores cadunt ad perpendiculū. Quare quātò magis culmini proximant, tantò potentiùs nos afficiūt, quantò magis inde descendūt, imbecilliùs. sub terrā mersi, possint in nos aliquid nec ne, discutiendū. Nam cùm propè finitorē nondum planè nobis eripiantur, possunt aliquid certè, licet perexiguum, radijs adhuc ad nos ex obliquo peruenientibus. Cæterùm cū terræ latebris penitùs latent, & à nobis longiùs auferuntur, si nihil posse credidero, sensus suffragabitur, ratione nō repugnant: siquidē credi qui potest aliter? Si verum, quod hactenus defendebamus, nihil ad nos à cœlo nisi luce vehente peruenire, quod Auicēna quoq; dixit in libris metheorologicis, lumen vocans vehiculū virtutum omniū cœlestium, & Albertus in libro de somno vigiliaq; cōfirmauit. Quocirca sicut lumen ad nos tunc nō pertingit, ita nec vlla virtus vtriq; pertinget. Solum solē adesse nobis & nocte dicemus, eam ob causam, quòd sororem vicariam faciens, per impressum illi splendorem, nobis affulget. Nisi forsitan illud quoq; dici possit, cùm sit aër iste superior inferiori continuus, de Solis ibi præsentia non nihil istum quoq; aërem sic foueri, vt futurus frigidior sit, si nullus omnino Sol, nullā aëris partē illuminet. Sed hoc ipsum, si quicquā est, quàm sit ferè nihil, oculi tactusq; renūciabūt. Astrologi, si quas sibi somniauēre virtutes, quibus tota terræ moles nihil obstat, saltem nec

tem nec in somno sic delirent, vt non concedant, has virtutes imprimi nobis puriùs & efficaciùs, cùm per aërem tantùm ambientem in nos effunduntur, quàm cũ brutæ terræ densissima crassitudo tota illis est perforãda. Quod quãdo non cõcedunt, quis eos defenderet ab insania? Putant enim siderũ vires duodecimo loco q supra finitorẽ proximus orienti sese tollẽs, vna tantũ mansione distat à summo, torpidas, & cessatrices, & imbecillas, easdẽ in imo terræ vigoris & efficaciæ plurimũ habere. Sed eorũ errores ostendemus postea, nunc tantùm quid decerni debeat, ex ratione tractamus.

Diximus de motu vniuersali. Motu proprio Planetæ nũc ad austrũ feruntur, nũc ad aquilonẽ: quod & facere stellæ creduntur hærentes, iuniorũ sententia, facit idem Sol; nõ quòd ab occupata semel orbita deflectat, sed quòd illa obliqua nũc proximum eũ nobis, nũc remotiorem reddit, proximum in aquilone, remotũ in meridie. Vnde alia nascitur varietas influendi, siquidem maior efficacia radijs inclinantibus ad nos, minor secedentibus versus austrũ. Præter hæc aut similia his, quæcũq; cogitatur in actione stellarum diuersitas, vana prorsus & irrationabilis, qualis apud Astrologos, quòd candẽ stellam pro locis duodecim, pro signis quæ prætereurrit, pro stellis vel hærentibus vel errantibus, quib. certa ratione copulatur interuallis, quos aspectus vocant, affici aliter atq; aliter putãt, & diuersissimas ad influendum vires adipisci: Contra quẽ errorem totus se liber sextus accinget, hîc tantum per initia capitis huius authoritatẽ illis peripatheticorum obijciemus, negantium in stellis mutationẽ aliam quàm situs, præterquàm in Luna: nam si mutationem duntaxat corruptricem & nocẽtem excludunt, non oportuit Lunam excludi, quando nec ipsa sic mutatur à Sole, quanquã nec à noxijs, vt videbimus, Astrologi mutationibus sidera liberant, labefactantibus & si non substantiam, vires tamen eorum & facultates: sed hæc postea.

Illud ambigat quis de Luna recipiat ne Planetarũ aliorũ radios, sicut Solis: apparet enim probabile, ppterea quòd sua natura susceptaculũ potiùs incidentis lucis, quàm lucida, sed & omniũ infima videatur ad hoc munus potissimũ esse parata. Verùm nec maiorũ authoritas, nec ipse sensus accedit, siquidẽ, coẽunte Luna cũ Sole, si tũc Iouis aut Martis radijs opponatur, vnde reddere nobis illorũ lumen pleniùs debet, nihil tamẽ habere radiorũ & lucis agnoscitur. Tetigimus hãc quæstionẽ, quoniã si de cæteris quoq; lumen hauriret, fierẽt erga nos Planetæ efficaciores, hac etiã ratione quòd Lunæ copularẽtur, trãsmissa per eã ad nos virtute, quæ per se minus forsitan huc attingeret. Verũ si fieret hoc, fieret aliter omnino quàm Astrologi putãt: putãt enim eius maximè sideris ad nos radios Lunã traijcere, cum quo simul inuenitur. Ego verò quantò longiùs à sidere Luna digreditur, tãtò plus luminis sideris eius cõmunicari nobis per eã nõ dubito: tãtò minus quantò minus distãt, minimũ aut certè nihil, eũ nihil distãt: Moueor euidẽti experiẽtia, quòd iũcta Soli, nec Solis radios ad nos transmittit, mole corporis eius maximè negociũ facessente, quãto minus igitur radios aliorũ, & solaribus lõgè tenuiores, & remotiores à Luna. Vide quantũ fallãtur q fortunatã diẽ, & geniturã credũt qua Luna cũ beneficis stellis cõgrediatur, infortunatã qua cũ malis, cũ nõ aliud sit illis congredi Lunã, quàm illorũ influxus per densitudinẽ Lunæ nobis intercipi. Forsitan autẽ & illud habet rationẽ, vt in permutãdis inferioribus habeat non nihil pogatiuæ Planeta matutinis, ppterea φ exoriẽs ante Solẽ, sibi vẽdicet aërẽ priꝰ quàm à Sole totus occupetur. Sed hoc si qd est, haud magnũ habere momẽtũ potest.

Restat examinandum, an ex mixtura radiorum noua vis coalescat affectrix operis noui, quod singuli seorsum radij non efficerent. Plotinus negat hanc radijs accidere posse tẽperaturam, vt eorũ coalitu noua virtus siue forma noua dissultet: puto quoniam radij nõ corpora sicut liquores, nec affixæ corporibus qualitates, quarum more nec in corporibus suscipiũtur, vt scilicet vel inficiãtur inde, vel ex habitu suo quoquomodo permutẽtur. Quocirca verisimile fit isti philosopho, nõ vsu venire radijs quod plurimis qualitatibus, vt ex aliqua cõcretione sine mixtura in aliã formam, ex omnibus coalescentẽ aliquando cõmutentur: præsertim cũ hoc non sine interitu cõfluentiũ, ad idem simpliciũ particulariumq; qualitatum, soleat euenire, quem in radijs nõ facilè quis cogitabit. Quòd si demus Astrologis radios commisceri vel calores à radijs profluentes, illud asseueramus radios omnes misceri semper, non autẽ quasi esse asymbolos, qui alijs per eos, quos nunc vocant aspectus, minimè fœderentur. Quare mixtura præsentis horæ, momenti, anni, mensis, diei non variat ab alterius tẽporis radiosa mixtione, præterquàm his de causis, qbus variari siderũ actiones exposuimus,

vt sit

vt sit aliud scilicet noctis, aliud diei temperamentũ: aliud recedentibus astris ad meridiem, aliud inclinãtibus ad aquilonẽ, vnde sola caloris exoritur intẽtio atq; remissio.

CAP. XII.

QVAE EFFECTVVM VARIETAS IN COELVM redigi possit & quæ non.

Ogitemus omnium radiorũ mixtionem in aëre, in ea est aliquid quasi dixeris substantiale, aliquid quasi accidentale: substantiale est esse vnum lumen siue vnum calorem ex omnibus cœli luminibus vel congregatũ, vel resultantem, & hoc quidem perpetuum & immutabile est. Sed quòd hic quidem radius in eo nunc fit intentior, alius fit remissior accidentale est, mutaturq; subinde, pro cœlestium corporum iugi mutatione. Ratio distinctionis istius nostræ facilè patet: Etenim in cœlo, quod scimus huius caloris esse principium, aliquod substantiale dici potest, sicut substantialia dicimus esse quæ substantiam rei consequuntur inseparabiliter: talia sunt immarcessibile corpus, & primum omnium corporum circularis figura, motus in orbem, & cum suo calore lumen omnia vegetans: & siquidem proprias habent sidera potestates, sunt illæ etiam vires siderum substantiales. Et aliquid rursus in cœlo & stellis sicut variabile, ita accidentale, vt in omnibus astris sola mutatio situ, atq; in Luna vicissitudo lucis. Quòd igitur in mixtura est radiorũ substantialia cœli consequens, dicimus substantiale, quod accidentalia, accidentale, vt complecti quidem Saturniam potestatem & Iouiam & Solarem cæterasq; similiter, substantialiter fit in ea: sed has habere intentiores, vel remissiores illas, pro radiorum varietate, accidentaliter dicitur.

Adiutus igitur Solista virtute superiori, quę non est virtus vtiq; mutabilis, alioquin semper non adesset agentibus omnia causis, vt adesse conspicitur, adiutus inquam ab ea, generat hominem, quatenus homo est, & hunc hominem, quatenus hoc semine & ex hac materia generat. Quare ad hanc effectus substantialem conditionem siue naturam, siue caracterem indiuiduum spectes, indifferens quælibet constellatio est: quod verò ex constellationis diuersitate, hoc est, vario siderum statu habitudineq; ad terram plus minúsve caloris in aërem effunditur, & pro alia radiorũ mixtura noua calidæ lucis proportio mensuraq; diffulat, hoc est, quod accidentale in cœlestibus accidentalem quoq; in effectis rebus facit diuersitatem. Vt si quis dicat in plenilunio fieri meliorem conceptum, & crescente Luna plus augescere fœtum, & sub temperato cœli statu meliùs affici semiplena, propterea q; meliorẽ quoq; sobolem procreari hoc genus. Illa diuersitas quæ de cœlestium varia positione in substantijs generandis esse potest, quam accidentalem dicimus & aduentitiam, quoniam vt declarauimus, Ipsa propria substantialisq; nota concepti fœtus, de suo principio proximo substantialiq; materia sua dependet, tum ad accidentales quoq; proprietates plus accidentia seminis & matrlæ faciunt, vtpote cognatiora, proximiora Intimioraq;, quàm extrinseca dispositio aëris ambientis, id quod experientia quotidie manifestat: ita vt si quis pro parentum seminibus filius non effingatur, & inde ducat suam similitudinẽ, monstris enumerandum dicat Aristot.

Proinde nihil nobis obstiterit, vniuersales tantùm causas sidera facientibus, & effectus distinctionem quærentibus, à causa secundaria, quod varia siderum dispositio pro mutationibus aëris, corporum vel genitorum, iam vel generandorum variare dispositionem aliquo modo possit, quando, vt diximus, hæc accedens extrinsecùs, & generalis valde mutatio est. Ea verò quæ pertinent ad substantiam, quòd qualitates Intimas magis & propius à proprijs Indubiè trahit originem, proptereaque de cœlo prouideri nullo modo potest. Et hoc quidem verum in corporis rebus quæ perfecta substantia sunt, quibus omnibus adsunt efficientes proximę causæ, vel quod illis proportione respondet, vt in his quæ generãtur ex putrefactione & mixtis inanimatis, de quibus in quartæ rationis solutione dicemus. Sed enim aëris mutationes ad calorem & frigus, humoremq; & siccitatem nulla media causa facere cœlũ potest, quas ideò tamen vniuersaliter facit, quoniam ex se tantùm salubriter calefaciens facit: cætera ex accidenti pro conditione materiæ, sicut vno eodemq; calore durescit limus & cæra liquescit, & sub eodem Sole lintea dum lauantur albescunt, & lauantis interim facies denigratur.

Cæterùm quoniam hæc accidentalis mutatio est, plurimũ in ea potest id quod in cœlesti

cœlesti constellatione accidentale vocauimus, hoc est siderum positus & habitudo, vnde vis radiorum intenditur atq; remittitur, propterea plus minus in aërem calor inualescit, scilicet ob hoc ipsum pro vario Solis flexu variant quatuor anni tempora & oriens atque occidens, ascendens atque descendens easdem ferè facit in die quatuor mutationes. Sunt autem inter has primas corporum qualitates, & inanimata mixta, medium quasi locum sortitæ meteorologicæ impressiones, quarum etiam efficiens causa cœlum, inferiora materia sunt: vnde plus earum diuersitas quàm corporũ perfectorum cœlesti dispositione dependet. Sicut vere & autumno ferè fiunt tonitrua, æstate grandines, hyeme niues & pluuiæ, minùs autem quàm absolutè ipsæ quatuor qualitates, quandoquidem has facit radius in materiam lapsus sua virtute, illæ mouētur quidem radio, sed de materia inferiore concrescunt. Quapropter pro illius plurimum conditione variantur, vt in tractatu tertiæ rationis latiùs explicabimus. At perfectæ substantiæ, quæ non solùm materiam, sed & propriam habent efficientem causam, quicquid (vt sæpè idem repetatur) substantiale propriumq; sortiuntur, à proprijs habent causis, cœlo, per immobilem suum influxum, vt vniuersali causa cooperante, permutabilem verò nonnihil extrinsecam aliquam generalemq; valde mutationem faciente, de qua tamen Astrologi dicere nihil etiam possunt: quippe quæ nec à causis cœlestibus quas finxerunt, nec ab hora natali, sed ab alijs principijs pendeat, vt postea declarabimus: nam nunc quidem id tantùm inuestigamus, quid efficiat cœlum, quid non efficiat.

Hæc igitur intelligens quæ disseruimus Aurelius August. non vsquequaq;, dixit, absurdè putari posse, ad solas corporum differentias afflatus quosdam valere sidereos. Non asseruit ita esse, non accusauit aliter sentientes, sed eleuauit culpam sic opinantium, eam non tam absurdam opinionem, quàm non vsquequaq; absurdam esse pronuncians id, quod tamen de quibus etiam corporum differentijs esset intelligendum explicaturus adiunxit: sicut in solaribus accessibus & decessibus videmus ipsius anni tempora variari, & lunaribus incrementis atq; decrementis augeri & minui quædam genera rerum, sicut echinos & conchas, & mirabiles æstus Oceani. Hæc illius verba, in quibus nihil vides annumeratum, quod ad perfectæ alicuius substantiæ faciat generationem, quarum diuersitates quanquam maximè corporales ad stellas referri non debere, sed proximas causas, statim admoniturus adiecit: Quid tamen ad corpus quàm corporis sexus? & tamen sub eadem positione siderum, diuersi sexus gemini concipi potuerunt. Hæc ibi paulò antè suprà confirmans eandem sententiam, probauerat Hippocratem ex proprijs & secundarijs causis rationem reddentem, quòd duo fratres simul ægrotarent, simulq; conualescerent. Possidonium verò non probauerat, ad constellationis parilitatem id referentem: acceptabilior, inquit, multò coniectura medicinalis, quoniam parentes, vt erant corpore affecti dum concumberent, ita primordia conceptorum affici potuerunt, vt consecutis ex materno corpore prioribus incremenris, paris valetudinis nascerentur: deinde in vna domo, eisdem alimẽtis nutriri, vbi aërem, & loci positionem, & vini, aquarum, plurimùm valere ad corpus vel bene, vel malè accipiendum, medicina testatur, eisdem etiam exercitationibus assuefacti, tàm similia corpora gererent, vt etiam ad ægrotandum vno tempore eisdem causis similiter mouerentur: ad cõstitutionem verò id cœli siderúmve referre, quando concepti siue nati sunt, nescio cuius sit insolentiæ. Hæc noster August. cuius ipsa verba præteximus, quòd multi id tantum ex eo intelligentes vsurpatum sæpiùs à nostris, non absurdè corporum differentias ad afflatus sideteos pertinere, putant opinatum Augustinum, omnem effectuum corporalium diuersitatem esse à cœlo, proindeq; de illis, Augustino consentiente, Astrologos posse vaticinari, parùm memores nihil tam dici meritò posse corporale, quàm corporis ipsius temperamentum, cuius tamen causas in Cœlo quærentes, insolentiæ titulo taxantur ab Augustino.

CAP.

CAP. XIII.

SOLEM MVLTA OPERARI QVAE AB ALIIS *stellis fieri Astrologi putant.*

PRimam Astrologorum argumentationem retorquētes in eos, declarauimus lōga digressione, sed necessaria, quid in nos ageret cœlum, & cœlestium actio quomodo variaretur, siue stellas ipsas siue materiā suscipientem consideremus. Vnde palàm factum est, esse cœlum causam vniuersalem, nec effectuum distinctionem præsertim principalem substantialemq́; inde esse petendam. Nunc ordine conuenienti, quasi gradu facto per ea quæ disputauimus, secundæ rationi soluendæ manus admoliemur, quoniam scilicet deprehenditur variari dispositiones inferiorum corporum ad Solis & Lunæ varias ad nos habitudines, idem alijs de rebus & planetis contendebant esse credendum. Nam vices, inquiunt, quatuor temporum per solares anfractus & omnium corporum status, cùm ex illa vicissitudine, tum pro lunaribus incrementis decrementisq́; variatur. Quid igitur? duo scilicet sunt quæ colligi putant ex his. Primum, vt sicut echinos, conchas, oceanū, corporum humiditates, ad curricula Lunæ videmus immutari, generaliterq́; terrenam molem pro Solis annua reuolutione pariter & diurna, ita de cæteris quoq; rebus assentiamur eas stellis euinctas ab illis gubernari. Alterum, vt manifesta Solis & Lunæ potestas in permutanda sublunari materia, cogat idem nos credere de radijs aliorum siderum, hoc est, illis quoq; quanquam occultiorem, vim tamen inesse magnā in permutandis rebus & multipliciter afficiendis. Nos neutrū colligi, palàm faciemus, quādo hæc ipsa quæ pro se afferunt, fauere potius aliter suspicantibus, quòd priusquàm fiet obseruationum illarū omnium ex principijs iam constitutis rationē reddemus, vt pateat sicut argumentis, ita nec experimentis nos adduci de siderum efficientia cœlestiumq́; virtutum mutatione sentire aliud quàm quòd hactenus ipsa naturali ratione duce præscripsimus. Nec interim cessabo multas Astrologorum fallacias, multa obiter eorum errata suggillare. Exordiamur igitur ab operibus Solis.

Variat anni tempora Solis accessus atq; recessus: hoc nos etiā iureiurando si oporteat asseuerabimus. At hoc ipsum zodiaci facit obliquitas, non natura signorum, hoc est, non ideò flagrat in leone Sol, quia signum leonis, aut Solis domus, aut calidum signum, vt fabulantur Astrologi: sed quòd in eo Sol cōstitutus & proximius ad aërem nostrum, & per sesquimensem proximior antè calefecerat (alioquin & in cancro feruentissimus est) cùm non sit tamen, etiam apud eos, Solis domus aut exaltatio cancer, nec sit igneum signum, sed aquaticum. Sic in ariete ferè mundum instaurat, floribus euocatis, auctisq́; seminibus, quia tunc primum rediens ad nos fœcundum commodumq́; teporem corporibus inspirat. Astrologorum verò fabulamentum est, Solis exaltationem arietem esse, quasi nō ad alios populos idem in libra faciat arieti aduersa, quod apud nos facit in ariete. Dum scilicet hinc recedens accedit ad illos. Totius igitur varietatis quæ cum tempore euenit, sola causa est, Solis ad terras quas habitamus maior minórve distantia, vnde plus minùs ab eo caloris participamus. Hinc quoq; vere tonitrua fiunt, quia cùm peruenerit Sol ad arietem, dissoluitur aëris calore hyemalis humiditas, vnde multa ad aërem sursum tollitur euaporatio seges scilicet nubium, vnde tonitrua fulminaq́; proueniunt. Quòd si Astrologi quoq; intelligunt, quæ ista demum vel somnolentia, vel fallendi cupiditas? vt quasi natura illius signi, hoc est, arietis, operaretur, arietem esse definiant signum suscitans pluuias atq; tonitrua: quare Lunam quoq; in Ariete tonitrua facere, non dicerent vllo pacto, si possent aut vellent animaduertere, id non pro signi eius virtute, sed Solis ad signum id peruenientis actione contingere. Pari fallacia scriptum à Ptol. in libris apotelesmatôn, Lunam in ariete si facit morbum, præcipuè facere vitiliginem, quam ἀλφὰς Græci dicunt, vulgò morphæam, in cancro mentagram, quam lichenas Græci, vulgo impetigines, in libra lepram, in capricorno lentigines.

Tractum enim hoc ab aëris statu, quando per illa signa Sol defertur, hoc est, à veris qualitate, quo tēpore Sol est in ariete. Aestatis cū est in Cancro, autumni cū libram, hyemis cùm percurrit signum capricorni, siquidem conditionibus horum temporū illa morborum genera quadrant. Veri vitiligo quæ facilè, tunc inuadat occupetque

supremam

supremam cutem ob humores ea potissimùm anni parte redundantes. Aestati mentagram, quæ de sicciore materia acutioreq; prouenit. Autumno lepra, si quidem atræ bilis infectio existimatur. Lentigines hyemi, quæ de frigidioribus superantijs humidioribusq; generantur. Extrema igitur tarditas, quod à Sole fit, aërem magis vel minus calefaciente, pro varietate sui situs, adscribere signis, sub quibus per ea tempora Sol defertur. Aut si hoc intelligunt, quasi tamen non intelligerent, putare alios quoque Planetas in iisdem signis eadem operari. Concludamus statam in temporibus anni diuersitatem, non aliunde quàm à Solis occasu recessuq; fieri pro obliquitate signiferi. Quòd si nec æstates æquè feruent omnes, nec hyemes rigent, pro materię potest dispositione contingere, quæ momentum habet in aëre maximum, testimonio sensus & Ptolemæi: nec eam ad cœlum referre necesse est, præterquàm velut ad vniuersalem causam omnis rei corporeæ, vt ex meteorologicis Aristotelis libris intelligere licet. Sic quòd in eadem æstate sit alijs diebus calor intentior, alijs hebetior, nec hoc ipsa tamen exigat positura Solis: mutatio facit inferior, vel excitatus, scilicet, ventus alicubi, vel inundatio pluuiæ, vel hoc genere quodpiam aliud quod à nobis procul ita fieri potest, vt causam ipsi non videamus, cuius vim eum effectu ad nostram vsque cœlum redundantem nihilominus experiamur. Quod si Planetæ sunt alijs alij calidiores, & quicunq; minus calent, possunt ex accidenti, dissolutis humoribus nec consumptis, pluulas generare nebulisq; prætexere cœlum, vnde deficit calor, intenditur frigus. Contrà qui feruentiores, ad siccitatem caloremq; conducere, non abest à principijs nostris, vt ad aëris mutationẽ varij sideris dominatus aliquid faciat, modò non alium hîc dominatum intelligamus, quàm vt nobis proximior, aut radijs rectioribus nos illuminat.

Verùm quoniam si quid peruenit ad nos à stellis superioribus, id omnino pertenue esse suspicamur, præsertim quod ad sensibiles istas pertinet qualitates. Tum causæ tempestatum, si quærantur in cœlo, plerunq; non inueniuntur, siue de stellis ex Astrologorum sententia siue philosophorum, vt definiuimus, sentiamus. Videtur hoc totum quod actionibus luminarium detrahit & adiungit, ad materiam potius esse referendum, ipsa verò luminaria alterum solo situ, alterum etiam permutata luce, permutat, neutrum pro signorum natura quæ percurrunt, pro locis quibus insident, pro Planetis quibus configurantur, vt per consequentia manifestabitur. Quare quod mare Persicum Sole virginẽ ingrediente fluctibus agitetur & æstuet, præcipuè verò cùm peruenit ad sagittarium: rursus placidum fit & nauigabile, Sole ad pisces delato, & præsertim ad geminos: contrà Indicum sub virgine & sagittario tranquillum, sub piscibus & geminis nauigabile fit, non de qualitate signorum, sed de situ Solis conditioneq; materiæ prouenit, quod Astrologi quoque confitentur. Proinde vtilis fuerit nec superstitiosa nauticis obseruatio horum temporum habita maris ratione quod nauigant, à quibus etiam obseruari dies, quibus abstinendum nauigatione prędicant. Si quam habent à cœlo causam, aliunde habere quàm à Sole non possunt, quoniam stata de illis & perpetua obseruatio est.

Quare ad Solem tantùm referri potest, cuius iisdem temporibus eadem ferè omnino semper est habitudo, ad alias constellationes nullo modo, q nunquàm eadem iisdem temporibus inueniuntur: verbi gratia, suspecti dies nauticis semper Martij primus 7. 15. 17. 19. & 25. Aprilis sex. quintus 6. 12. 20. Februarij, sextus. 12. 15. 17. 19. 20. hac illi inuariabili obseruatione semper vtuntur, aiuntq; per hos dies magnas maris pleruntq; fieri mutationes vel ad tranquillitatem vel ad tempestatem, quare dubij cùm sint euentus, securiùs agent qui abstinent, ne fortè in malum mutatio eueniat. Hoc igitur ad siderum posituras, quas Astrologi notant, obseruariq; præcipiunt, redigi non potest, cùm per easdem anni partes illæ similes non redeant, sed dissimilimæ. Quia illos ipsos dies gubernatoribus semper suspectos, interdum innocuos nauigationi felicissimosq; pronunciabit Astrologus, & quos illi non multum cauent periculosissimos, vt eam horam vario statu Solis, atque Planetarum mixta se illi agnina repræsentabunt. Quapropter nauta huiusmodi regulas, vti suis principijs inimicissimas, non probabit, quæ cum diutina experientia & sublimis artis vsu quotidie comprobentur, Astrologorum vanitatis fidem locupletissimam faciũt. Possunt autem duplicem habere causam, alteram à Sole, alteram ab aqua, vt sicuti nostri corporis hu-

E mores

mores suas habēt periodos, quibus mouentur, ita habeat suos Oceanus, à Sole, quoniam secundùm sui ad nos accessus recessúsve momenta, & maris & corporum omnium immutare dispositionem euidenti fide cognoscitur.

Illud autem admonendum esse lectorem oportet, hanc temporum varietatem ab his qui rem rusticam & nauticam scribunt, per occasum & ortum stellarum fixarum denotari, vt Arcturi, Vergiliarum, Hyadum, cæterarumq; similiter: non quòd ipsæ sint quatum influxus cauentur vel expetuntur, alioquin nec Astrologi hoc dicerent, qui per se illas, præsertim nisi cardines teneant, esse volunt inefficaces, sed vt magistris illarum artium illustratis indoctisq; visibile signum sit, quo tempus illud dignoscatur, quod neque perpetuum simul & conspicuum inuenire melius quàm in emersu occasuque stellarum videretur. Postea neque quod apud rude vulgus plus authoritatis & obseruantiæ conciliaret, quod scribitur à medicis, ægritudines hyemales æstate solui, æstiuales hyeme interdum, & quæ hyeme inuadunt vere, quæúe vere, decedere sub autumnum, & quæ denique quocunque anni tempore fiunt, diuerso terminari, quoniam scilicet horum temporum qualitas diuersa pro Solis ad terras vicinitate atque distantia. Quod autem de Luna dicunt, sub criticis diebus, id vanum & irrationale, sed hoc postea cùm de Luna dicemus.

Ab eisdem Solis progressionibus est affectio varia rerum, cùm expertium vitæ, tum viuentium omnium, sub inclinationibus cœli diuersis, quod non omnes eadem terræ ferant, & populorum mores habitudoq; corporum varia sit in regionibus varijs. Nec præter Solem alias opinari constellationes, alia signa, aliósve Planetas quibus illa loca subiaceant nos oportet. Fertur Sol semper inter cancrum & capricornum: quare quicunq; inter circulum æquidialem & æstiuale solstitium habitant, calidissimam necessariò habitant regionem: qui verò sub aquilone positi sunt, cùm à Sole plurimùm absint, frigidissimam, medij inter hos temperatam. Et quoniam dextra cœli pars, oriens, est efficacior ibi virtus Solis quàm in occidentali. Hinc reddi ratio omnium potest, quantum pertinet ad cœlestem causam, quæ de rerum proprietate feruntur.

Nam gemmæ, aromata, quæq; talia hoc genus, plus cœlestis caloris desiderant, ad orientem austrumq; producuntur, pariterq; leones & tigrides, elephantes iisdem terris feruntur, & quæ alia calorem exigunt animalia potentem vt generentur, vt viuant, & in suo vigore permaneāt. Solus homo vbiq; terrarum nascitur & seruatur, ob amplam naturæ suæ sub multiformi habitu latitudinem, sub qua homo vt differret ab homine vi specificæ differentiæ, vanam dederit tamen aliquibus etiam philosophis, suspicionem. Qui igitur meridianam incolunt partem quantò calidiorem aërem spirant, tantò sunt intus frigidiores, quare timidi sunt, effœminati, & quod antiqua hodiernaq; experientia probatur, nati ad seruiendum. Fiunt autem hæc, quia calorim modicus ita corpora elaxat, vt caloris intestini maximam partem euocet atque absumat, vnde ad summa corporis eductus, penetraliaq; deserens in cute nigredinem, in corde relinquit timiditatem. Contrà, qui sub frigido cœlo degunt, Boream versus, animosi, fortes & candidi sunt, ratione contraria. Vtraq; verò gens siue quę plurimùm est sub Sole, siue quæ longiùs dimouetur ab eo, parum humani habet, & parum sociabilis est, ob caloris & frigoris exuberantiam, per quam à mediocri recedit temperamento, in quo nostra natura potissimùm sita est. Sed & vtraq; gens immanis & agrestis, cùm ob eam quam diximus communem causam, tum altera quidem quia ferox, altera quia meticulosa.

Non igitur, quod Astrologi Græci fabulantur, quia extremis climatibus noxij Planetæ Saturnus Mars q; dominantur, ideò populi illi immaniores, nec quia meridianis Saturnus, ideo timidi & vitæ breuis: quia verò Mars aquilonaribus, ideò bellicosiores. Figmentum hoc, in quo nec cæteri concordant Astrologi, qui non præficiunt Martem aquilonaribus, sed Lunam. Nos nec Marte vtentes neque Luna, propriam ex Sole reddidimus rationem conditionum vtriusq; gentis, quam præter aliam somniare sibi nugalis potius est quàm philosophi. Dominatur, vt dicunt, etiam Saturnus in India, & tamen ibi longæui sunt, cur igitur breuiæui meridionales ob Saturni frigiditatem exuberantem? cur timidi? nam & ibi gignuntur ferocissima bruta: licet omnia tamen in septentrione scribit Aristoteles esse viriliora. Sed humana mediocritas

extrema

extrema ægerrimè patitur: & qua ratione ventres hyeme calidiores quàm æstate, ita illi sub nimio ardore intus frigescunt, vixque exacto vitæ anno trigesimo, senectute conficiuntur, vt narrat Auicenna. Aquilonares sub gelida sede peruistimè feruent in principibus membris, concluso calore multoque sanguine & grossiore, tantò australibus robustiores, quantò illi spiritnum sanguinisq; subtilitate, ingeniosiores euadunt. Mediæ nationes nec inopia sanguinis, nec crassitudine hebetes, sicut prudentiores & sapientiores, ita facti ad principandum, & vt sic dixerim, magis homines, sunt. Hæc de cœlesti circulatione generalis varietas incolarum terræ. cui peculiares admodum multæ ex sublunari dispositione terrarum, aëris & aquæ, dum alia scilicet vel paludibus inuia, vel stagnantibus aquis regio semimarcida, nebularum identidem caliginosis noctibus obsidetur, alia ventis peruia asperitatibus, vel editior montibus. Tenui iam te his plus quàm oporteat.

Transeunt hæc à terris ad aërem, & habet ipse aër ex se suas proprietates alias, scilicet alijs locis, vt Panetius ait, non de cœlo petitas, sed de suis principijs habuit & suas, quæ quidem discrimina in afficiendis corporibus plus minus aëre possint, in ambiguo est. Permutare hæc habitatores ipsis statim suis afflatibus, patet per ea quibus vescuntur, quæ pro sola aquarum aërisque conditione vel noxia vel salutaria fieri nemo est qui nesciat. Hinc prima, ob cœlestem à Sole impressionem, corporum est diuersitas, quam alia statim de victus ratione consequitur. At ingeniorum morumque varietas & à corporis habitu pendet, & ab educatione assuetudinis fundamento, quæ naturæ viribus proximat: Accedunt leges, quibus in ea re plurimum est momenti, adeò vt feras nationes mansuetissimas reddere, si ritè ferantur, & contrà fortissimas eneruare & ex optimis reddere malas, si sunt malæ, facillimè possunt: vnde arbitrij libertas contra omnem naturæ necessitatem euidentissimè declaratur. Infames olim Galli fuêre amoribus puerorum, si Ptolemæo etiam credimus & Aristot. quod ita nunc scelus beneficio Christianæ legis, & sanctissimi principis Ludouici regis exhorrent, vt sub cœlo nulla natio magis. Nec tamen oportet vnius populi niti exemplis, cùm orbis ferè totius, euangelica prædicatio, mores, & instituta mutauerit, quæ à primis fuerant edita. Potest autem ad artes magisteriaq; capescenda regionis qualitas multùm, quàm quis scilicet primùm sortiatur, vt vel mercaturæ nauigationique se dedat opportuna mari ciuitate, vel literis Academiæ proxima, vel militiæ, si infestis finitimis aut ciuilibus intus factionibus agitetur. Sunt quos fertilitas copiaque desides homines & voluptarios facit, exiguitas, atque sterilitas laboriosos, industrios, diligentes.

Verumenimuerò, dicet aliquis fortè Astrologorum, nos hæc non negamus, sed asserimus tecum ac prædicamus, verum esse præterea locis alias proprietates, ex videlicet priuatis influxibus peculiarique constellatione contendimus, pro trigono, pro planeta, pro signo cui regio subest, pro cœli dispositione, sub qua ciuitatis iacta fundamenta, sub qua eius imperium, aut rex, aut tyrannus inuasit. Vera igitur vt sint quæ tu dicis, non sequitur, vt vera quoque nostra esse non possint. Sed nec ego ex his quæ commemoraui, egregijssimi diuinatores, illud confici puto, vt non possint esse quæ fingitis, sed vt intelligamus ita planè per ea quæ diximus, causam reddi posse omnifariæ diuersitatis & locorum & gentium, vt quærere alias causas minimè necessarium sit. Nam quas vos suprà Astrologi introduxistis & falsas & fabulosas esse, sequentia demonstrabunt. Verùm disputantibus nobis aduersus ea ad quæ populorum regionumque ipsi diuersitatem refertis, futurum erat, vt quæreret aliquis, quænam igitur esset causa tantæ varietatis: proinde priùs quàm falsas euerteremus, veras demonstrasse causas oportuit, vt hinc illa vestra nō necessaria intelligantur, quæ postea vt ficta & impossibilia redarguentur. Sic nec cœli illum viuificum calorem, de quo suprà tàm multa disseruimus, nec Solis efficaciam ideò introduximus, vt vestra conuelleremus, nec illud item ex siderum ad nos distantia propinquitateq; radios intendi atque remitti: Sed priusquàm commentitias vestras nugas refelleremus, ostenderemusque, absurdissimè mutationem pro locis, signis, aspectibus, sidereæ potestatis, à vobis fingi, norum facere volui, quicquid cœli vis efficit in nobis, authoritate philosophorum, testimonio sensus, iudicioque rationis, id totum per communem influxum luminis saluberrimè calidi de perpetuo moto corpore iugiter emanantis

nantis fieri sufficientissimè posse. Quare alias fingere virtutes seu stellares influxus ad corpora, esse superfluum, post quæ deinde faciliùs declararetur quas vos finxistis credere, non tam superfluum esse, sed insanum.

CAP. XIIII.

LVNAE VIS QVOMODO VARIETVR, ET DIES quosdam Luna vana superstitione obseruari.

OStendimus ex operibus Solis, Astrologorum dogmata non necessariò probari: Idem de operibus Lunæ faciendum. Ptolemæus in apotelesmatiis, Lunam dicit ab interlunio quousq; diuidua sit, humiditatis amplius effectiuam esse, inde ad plenitudinem vsque caloris, à plenitudine siccitatis, donec item sit diuidua, tum ad coitum vsque frigiditatis. Ita illam in prima orbis sui quadra, veris & aëris, in secunda æstatis & ignis, in tertia autumni terræq;, in quarta hyemis, atque aquæ naturam habere, & horum qualitates temporum in corporibus tunc maximè excitare. Perbella magis ista diuisio, quàm naturalis & vera, quandoquidem caloris ista conditio, vt cùm est debilis, humiditatem nec moueat, vt qui scilicet vix sentiatur, cùm efficaciæ nonnihil habet, soluere adoriatur, solu atq; diffusus quò potentior est, nisi eatenus inualescat, vt quam fluere facit humiditatem, absumat: nam exsiccat tùm ille, non humectat. At Lunæ calor, vtpote valde tenuis, haud ita vnquam intenditur vt exsiccet, sed intra fines eos excrescit, quibus humefacit corpora calore, non arefacit: Quò fit vt quò plus luminis habet Luna, plus efficiat humiditatis veluti & plus caloris, inuicem sicut lumine destituitur: ita pariter & humefacit minùs, & calefacit potiùs: Ergo veris naturam qualitatemque sequetur à primo quadrangulo ad plenilunium, quàm ab interlunio ad quadrangulum ipsum primum: Siquidem veris natura humida definitur, nec potest à secundo quadrangulo ad coitum hyemem repræsentare, autumnum à plenilunio ad ipsum quadrangulum: siquidem autumnus siccus, hyems humida est. Luna verò postquam fuerit plena, donec semiplena est, humefacit, & inde ad coitum vsque desiccat, vt scilicet eius humectatione cessante: quare tum etiam duratura ligna cæduntur.

Multò igitur rectiùs ipse Ptolemæus in libro centum enunciatorum dixit, à primo Lunæ quadrangulo (ex quo scilicet à congressu Solis abscessit) fluere corporum humiditates ad secundum vsque quadrangulum, in reliquis verò temporibus decrescere. Quod quidem præter rationem quam diximus, ipsa quoq; experimenta testantur: Nam crescente Luna, humidi fit accessio, decrescente fit imminutio: quia non lucis tantùm hoc qualitas, sed motus eius quoq; ad augmentum vel decrementum operatur. Quocirca, cum Sole digressa incipit exoriri donec media illuminetur, plus humefacit calefacitq;, quàm tantundem possidens luminis secunda dichoroma tendit ad congressum, quia scilicet illic lumen augescit, hîc deficit. Hæc est tota Lunaris Astrologia, à medicis, ab agricolis, à nautis vtiliter & naturaliter obseruata.

Nam in vniuersum quidem plantationi commodum existimauerunt tempus adolescentis Lunæ, quòd largiore semina humore cibata, ipsa quoque velociùs adolescant: decrescentis verò, cædendæ materiæ, quoniam tum omnis materia siccior atq; attenuatior est, quare non tàm facilè marcet cariéq; conficitur. Contrà si qua cæditur Luna lumine aucta, quia tūc humor exuberat, facilè putrescit atq; corrumpitur. Quapropter iure laudat Hesiodus nonam Lunæ diem arboribus conserendis, sicut & decimamtertiam: quoniam, vt ait Plutarchus, insita vis radicibus plenior iam lumine spargitur, eandem incommodam seminibus iaciendis facit, quod iactum semen pluuias magis desideret, vt computrescat & germinet. Porrò decimamsextam negat idoneam plantationi, quia deficiens lumen germina satis non euocet. Quare quod Virgilius dixit, *Septima post decimam felix & ponere vites*, & quæ sequuntur, haud ita possit intelligi, vt decimamseptimam diem significet: nam hæc vitibus ponendis minimè felix, lumine deminuto, sed aut primamseptimam, quæ sit post decimam, meliorem, id est, decimamquartam iudicauit, qua & plena Luna non infeliciter vites ponunt, aut quod rationi cōsonat magis, duos dies laudauit, septimam & decimam, sed decimam magis, quare post decimam, inquit, septima felix est.

Sic enim se res habet. Siquidem die septima Luna diuidua satis caloris humorumque radicibus plantarum suppeditat, sed idem facit vberius q; dies decima. Omnino decimaseptima præterquàm imperitè & falsò, denotati non potuit, cùm sit illa non ponendis arboribus, sed cædendis magis idonea: quod Hesiodus quoque tradit, ob eam scilicet quam diximus causam humidi decrescentis. Quare tunc ædificandis natibus ligna parantur, quas oportet perennare diutiùs. Quod autem tunc quoq; comportari fruges in aream iubet Græcus poëta, hanc rationem ponit, vt scribit Proclus, quòd soleant post plenilunium venti suscitari, quibus à grano palea ipsa, glumaq; discriminetur. Sicut autem in his diebus operum causa & ratio facilè cognoscitur: ita possunt alij Lunæ dies certis operibus esse commodiores, ratione non ita manifesta: licet de naturalibus illis quoque, quæ diximus, principijs orta. Siquidem tanti luminis portio cum re aliqua consonare potest congrua portione, quæ dissonabit ab alia: quo forsitan genere illa sunt, quòd castrari Hesiodus sexta Luna præcipit agnos, octaua boues & sues, duodecima mulos, sextam & decimamsextam maribus gignendis opportuniorem quàm fœminis, decimam verò fœminis: Verùm magis castrari vitulos autumno, Luna decrescente iubet, ratione nota, quia emasculandis metuunt fluxus humiditatum, propterea & siccum tempus, & siccam Lunam desiderat: qua de causa castratum prohibent etiam multa potione. Sic euidens ratio cur sextam & decimamsextam maribus gignendis opportuniorem quàm fœminis dicat Hesiodus, fœminis verò decimamquartam, quoniam (vt est sæpiùs repetitum à nobis) crescit humor cum lumine.

Quare plena Luna stillabunt excremẽta generationis humidiora, vnde proles fœminea magis quàm mascula. Ad hũc modum alia tediges ad naturales causas ab Hesiodo tradita. qui tamen nonnulla licet admodum pauca, miscet ex vetere superstitione, sed nihil vsquam quod Astrologis faueat. Gubernatores itẽ ex his vicibus aduentitij luminis in Luna, dies multos citra superstitionem obseruare vtiliter possunt, quando plurimùm potest illa variatio lucis in aëris habitu permutando. Quare prudenter in nouilunio & plenilunio nauigationibus abstinent, quando per hæc solent tempora tempestates plerunq; suscitari. Ipsi quoque medici rectè consulunt ægris, dies obseruantes in auctu cremento q; Lunæ, ne fluentes plus minus eos lateant humiditates, in affecto præsertim corpore, quod propria vi destitutum, magis sit opportunum iniuriæ peregrinæ. Nam gratia exempli, adolescente Luna venam incidere, contrà ventosæ deficiente potius, quàm adolescente, rationem fortè habebit, cùm incisio venæ expellat, ventosa attrahat. Quare ebullientibus expansis q; ad extrema corporis per initia mensis humoribus, plus fortè quàm oporteat attractæ materiæ educerentur. Nisi quis dicat artis opera semper esse feliciora, quæ cum naturæ progressione concordent. Sed hæc medicorum iudicio relinquantur. Quæcunq; verò præter hæc obseruauerint, ea vanitatem habent manifestam, vt sequentibus patefiet.

CAP. XV.

AESTVS MARIS IN ALIAM CAVSAM QVAM IN Lunam referri posse, in quam & si referantur, nihil inde iuuari Astrologiam.

De fluxu maris atque refluxu multiplex quæstio est, cùm omnibus videatur hoc à Luna procedere. Adelandus ex opinione Saracenorum causam accessus maris atque recessus hanc & narrat & probat. Nam cùm ipsa, inquit, maris sibi brachia, puta quæ interiecta terræ dirimit moles, obuiare atque confluere impetu concito properent, fit tum montibus interpositis, tum ipsius terræ situ, vt ab eodem cursu, dum deficiunt referantur, vtque inde quo & paternus ac naturalis impellit motus, loci ipsius positu reuocentur. Luna verò in causa non est, alioquin eueniret hoc idem in maribus torridæ zonæ vicinioribus, cùm nec magis absint à Luna: vt quamobrem illius vim non persentiant, nec humidæ minus vndæ natura putantur, & tamen nulla ibi reciprocatio, quia scilicet deest causa quam diximus concurrentium partium, mole terreni situs hiantium.

Hæc illius sententia non magnopere abhorrens à similitudine veri, quando naturali

rali propensione feruntur elementi cuiusque partes ad suam integritatem. Quid igitur mirum? si disclusæ loco terris interiacentibus præsentes Oceani, dum concurrere gestiunt, litora feriant accedentes, & obiectu repulsæ pariter retrocedant: qua causa sublata (quod in australi pelago euenit) videmus hos æstus non apparere. Ita quispiam dixerit, hunc accedendi recedendiq; motum naturalem esse aquæ, nō quatenus aqua est, sed quatenus partes habet elementi principalis, obiectu molis terrenæ diremptas & separatas.

Quæ ratio si cui non satisfacit, audiat aliam: Confitentur Astrologi non euenire tales recursus in omnibus aquis, etiam marinis, sed in his tantùm quarum terra profunda, motibus crebris aspera, & inæqualis, aqua verò multa, quæ nec adiectu fluminum crescit, nec digressu diminuitur, sed diuturnam ibi traxerit sedem densitudine spissa. Quocirca conceptaculum fiat, alumnaque vaporum multorum, nec tenuium, nec facilè difflabilium, qui de suis parentibus, hoc est, aquosa terra, aqua terrosa, deque cœli calore, ducunt amariciem illam notam, atque salsuginem. Has quoniam conditiones, & fontes, & flumina, sed & maria quædam non habent, ideò in illis dicunt hos æstus non apparere. Poterit autem cuipiam hinc apparere satis aperta & sufficiens causa, marinæ reciprocationis, siquidem de tali terra & aqua, vapores identidem quales diximus, ventique suscitantur, vnde in aqua fit ventus, tumultus, præsertim quòd ex motu pulsuque isto, & vaporum admixtione, calescit, quare locum quærit ampliorem quo se diffundat.

Accedit quasi tertia causa motus, reflexio ventorum vellicantium aquæ summa, ad infernas illius partes, qui spirantibus inde ventis implicati, proruunt aquas in superna conati: tùm aquæ necessariò dum eructant, abundant, tumescuntq; & reiectæ pariter, & pulsæ, reuolutæ propriam faciunt accessionem. Rursus vbi vis illa dissolutis vaporibus conflammescit, subsidunt atq; sternuntur, & in angustijs se contrahentes, ab occupatis locis abscedunt. Quæ vaporum ventorumq; generatio, pro natura maris, sicut perpetua ferme esse, perpetuaq; dissolutio, videtur iugis reciprocationis causa sufficiens: Vnde redit frigida, quæ priùs tepens aduenerat. Quod significat nobis Adelandus. Et possunt quidem tuentes istam opinionem, rationem reddere, cur maiora quædam maria non reciprocent, licet adsint & venti & halitus: sit enim etiam illis idem sanè effectus, sed pelagi vastitas litorumque summotio speciem tollit accessus atque recessus, vt id potius videatur benè dictum, aquas videri hoc, quàm alternantes, hoc est, fluctuantem potius æstum quàm reciprocantem. Quæ si rationi consonant naturali, si consonant experimentis, cur parùm probabilia iudicari debent? aut cur necessarium præter has causas addere Lunæ motum, secum aquas deorsum etiam in sublime trahentem, præsertim cùm non illa respondeant, quæ respondere sit necesse: vt cùm aucta lumine Luna, cùm velocior cursu, cum propinquior terræ, cùm declinans ad aquilonem à via Solis, cum insignis aquilonaribus posita, tunc vberiores fiant accessus. Contra tenuiores cùm se aliter habet quàm dicebamus.

Porrò non videtur quid ita sentientibus obijci possit, præter ipsam aquarum tam in ascensu quàm in descensu cum Luna concordiam. Quæ (si verum quod fatetur Aboasar) nescio quo pacto vel ipsa satis obijci possit. Scribit enim, non eadem vbique esse accessionis initia atque recessus, etiam vbi nulla de finitore varietas, sed interdum vsu euenire, vt quo tempore quodam loco recedunt aquæ, alibi tunc accessum aggrediantur. Nec Ipse dissimulat, hoc plurimis causam præbuisse suspicandi, motus illos à Lunæ motibus non dependere. Cuius diuersitatis quanquam reddere rationem conatur, vt Lunam nihil minus esse causam defendat, sequitur tamen inde pro Luna capi argumentum non posse. Vnde potius contradicendi præstatur occasio, plurimumque hæc intra se distant, à temporibus æstus euidenter Lunarem causam confirmari, & ab illis non euidenter confutari. Alpetragius attulit huius motus cœlestem causam, nec à luna, verùm à diurno motu quo mouentur omnia: Sed inferiora minus. Ignis enim sphæra rotatur in orbem. Inordinatus motus in aëre fit, qui in aqua desinit in accessum atque recessum. Quæ quidē omnia potius disputo, quasi philosophus causam inuestigans veram istius effectus, quàm vt Astrologis contradicam, quando hîc nihil Astrologicis rebus accedit recedítve, si accessus istos atque recessus cursibus Astrorum aliorum, aut Lunæ referamus. Quoniam hoc ipsum est

(vt verif-

(vt verissimè dixit Phauorinus) magis Astrologorum fallacia, qui cùm viderint terrena quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est quòd Oceanus, quasi Lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitque, hinc videlicet sibi argumentum ad persuadendum parauêre, vt crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima tanquam stellis atque sideribus euincta duci atque regi. Nam sint à Luna, quod libenter & facilè etiam ipsi credimus, quid aut pro Astrologis, aut contra nos? Neque enim, vt quidam putant, hinc intelligitur agere sidera, non modò motu & luce, sed occultis influxibus, quando Luna sub imo posita terræ moueat aquas, ad quas tamen tunc eius lumen prouenire non possit.

Rogerius Baccon in epistola ad Clementem Quintum Pontificem Maximum causam reddere voluit ex lumine in hunc modum. Nam cùm, inquit, exoritur Luna super mare alicuius regionis, cadunt radij Lunares ad angulos obliquos, quare debiliores sunt, ideoque vapores exsuscitant à profundis maris, quos consumere non possunt, vapores inquam, ampullosis tumoribus aquas ingurgitantes, vt extendantur à suis canalibus, sicut ollæ pulmentariæ suppositus ignis aquam euaporat, vnde vasis labra despumant. Quocirca dum ista durat attractio vaporum ebullientium, fluit sedibus aqua. Cùm verò Luna fastigio proximat, fiunt radij identidem, quoniam rectiores, idcirco fortiores, quantò scilicet illa magis ascendit, qui & demum eatenus inualescunt, vt dissoluendis vaporibus pares fiant: vt propterea, inquit Rogerius, segnior fiat accessus ad meridiem proximante Luna, qua declinante statim quoque aquæ declinant, sicut in illa ipsa olla, cùm magis calor inualuit, vaporibus absumptis, subsidet liquor, & in vasis ima se recipit.

Mouet autem post hanc quæstionem propositam, quonam scilicet pacto tendens ab occasu ad imum terræ vim mouendi retinet Luna. Nam tunc ascendunt aquæ pariter atque Luna ab ortu ad summum contendente. Nec tamen (vt confitetur) radiorum vis vlla mediam terram penetrare potest. Hoc igitur ipse ita dissoluit. Cœlum, inquit, supremum, siue octauum, siue nonum necessariò densum est, quandoquidem terminat visum, qui denso tantummodo terminatur. Proinde Lunares radios illuc protensos ad partem aduersam reflecti necessarium est. Idcirco si ab occidente Luna ad imum terræ mouetur, virtus eius in quadram aliam cœli vigebit oppositam, facitque reflexo radio, quod faciebat ab oriente pergens ad summum. Hoc est Bacconis inuentum, in quo adeò sibi placet, vt primum se accessus atque recessus in oppositas quadras rationem reddidisse glorietur, cùm sint tamen in eius dictis tot pudenda errata quot verba.

Primùm contradicit, non dixerim experimento, sed Aboasari certè, cuius se facit interpretem, qui vigore accessus esse tradit, cùm ad summum cœli Luna prouenerit, nec priùs remitti quàm cœperit illa descendere: Contrà Baccon, quò magis proximat summo Luna, remitti putat accessum, dissolutis vaporibus lumine calidiore. Nec vidit Lunæ lumen ita nunquam intendi vt marinas exaltationes, ne dum possit consumere, sed nec suscitare tantas quantis opus est in commouendis accessibus. Quod si perneget contumaciùs, illud fateatur oportet vel inuitus, aliquot dies circa nouilunium nullos futuros æstus Oceani, siquidem eo tempore aut nullum, aut adeò tenue Lunæ lumen, vt nulla possit quauis impudentia, dici, par procreandis in mari tot vaporibus iisdemque etiam dissoluendis. Postremò cur non fortiores radij descendentis quàm ascendentis? Cur descendens reuocat aquas, effundit ascendens? curque non imbecilliores à summo parùm declinantes, quàm tunc primùm exorientes (cur ibi recessum, hîc accessum facit? Siquidem, quemadmodum ipse sentit, radiorum vigor intensiore calore reprimit accessum, quoniam eorundem debilitas auget. Denique quis credat reflexis radijs Lunæ, sub terram decurrentis, inesse vim tantam, vt possint etiam suscitatos vapores absumere, aut si id non possunt, quæ causa recessus, Luna delata sub finitorem fundamento Bacconis, quamobrem Luna decedente decedant, quæ accedant exoriente? Habeat ergo Baccon hęc sua sibi commenta, nos si pertinet ad Lunam talis effectus, ad eius id motum referamus, quem tacito naturæ consensu, Oceani motus imitatur, quare ascendit cum ascendente, descendit cum descendente.

Quod quidem Diuo Thomæ placuisse videtur in libro de occultis operibus naturæ. Nec

ræ. Nec putemus hos æstus auctionem aquarum esse vel imminutionem, sed quòd ipsæ exprimunt voces accessum atque recessum, non aucti vel imminuti, sed extendentis se maris ascensu, descensuq; contrahentis. Dicimus autem hæc de nostis æstu atque dici. Nam si qua maria sunt (vt est scriptum à quibusdam) posita semper in accessu dum augetur Lunæ lumen, à coitu scilicet plenilunium : rursus in recessu cùm diminuitur à plenilunio vsque ad coitum, non sequuntur illa Lunæ motum in sphæra, sed motum, vt sic dixerim, luminis in Luna, decrescentis in ea pariter & crescentis : cuius variatio potest eum quoque qui fit quotidie nonnihil variare. Sed non consentiunt traditæ super hoc obseruationes. Nam & Aegyptij & qui nauigant ad occidentem, à meridie primi diei mensis lunaris, ad vndecimum vsque diem vigorari dicebant accessum, ab vndecima ad decimamoctauam, partemque diei sequentis, debilitari. Inde ad vigesimamsextam rursus intendi, remitti subinde vsque ad mensis initium. Quoties autem accessus maior, minor recessus, & contrà commutata ratione.

Sunt alij qui dicant, verum hoc deprehendi in fluminum aquis de fontibus decurrentium, quæ memoratis diebus alijs extenduntur, alijs contrahuntur ad capita. De mari verò proditum aliter ab orientalibus, qui nec inter se consentiunt: nam sunt qui trahunt primo vltimoq; decano mensis, accessus imminui, medio crescere. Quod eam habere videtur rationem, vt pleniore lumine crescant, defectiore decrescant. Alij non esse pluribus diebus perpetuum, vt vel augescant accessus, vel deficiant, sed aut vna aut altera die fieri, siue cùm intenduntur siue cùm remittuntur. Aboasar quatuor facit vices in hunc modum, primam post coitum, cùm recedere incipit Luna, quousq; fit semiplena, tum ait accessum imminui, ea proportione qua discedit à Sole Luna, vt cùm venit iam ad quadrangulum debilissimi sint: secundam inde vsque ad plenilunium, quo tempore gradatim intenduntur, vt ad summum peruenit at Luna plena: tertiam à plenilunio, donec iterum fit diuidua, decrescente simul accessu cum lumine: quartam inde ad coitum. Tum verò vehementiores subinde fieri accessus, ita vt coëunte Luna sint vehementissimi. Sed hoc nullam habere potest rationem, siquidem luminis hæc differentia (quod ad propositum attinet) multum, paucum, lumen, crescens & decrescens. Si vel multa vel crescente luce fit accessus, quarta fallitur obseruatio: Si pauca vel decrescente, secunda: Si multa, sed decrescente, fallitur tertia. Si pauca crescente fallitur prima. Verùm quæcunq; potius recipiatur harum traditionum, patet nihil nos cogi nouam comminisci potestatem in Luna, præter motum & lucem: Quare mare commoueat, quando proditæ omnes in accessibus maris recessibusq; diuersitates, vel à motus diuersitate scandentis sideris vel declinantis, vel à lucis damnis & incrementis, euidentissimè causam habere possunt.

CAP. XVI.

GALENI SENTENTIA DE CRITICIS DIEBVS eos ad Lunam referentis confutatur.

Risimos, quos Latinè iudicatorios dixeris, ad Lunam referri tam falsò quàm superstitiosè equidem non dubito, quod latiùs est declarandum. Galenus author inter medicos istius opinionis, tertio libro de diebus criticis, duplicis meminit Lunaris influentiæ, quarum altera sità Sole, cuius accipit Luna lumen, altera à signis obliqui orbis, quæ motu proprio singulis mensibus permeat Luna. Tum ponit ex sententia Astrologorum, quasiq; experientia comprobatum, in oppositis locis, atq; quadrangulis magnas à Luna commotiones excitari, quod tàm in habitudine eius ad Solem, quàm etiam ad signa, nulla Solis habita ratione, verum esse contendit. Ad Solem, quoniam cùm fit Luna diuidua (fit autem in quadrangulis ferè locis à coitu) rursusq; cùm impletur, quod in oppositis locis est, aëris statum & tempestates immutet. Ad signa, per hunc modum, vt quicquid cœperit posita Luna, verbi gratia, in tauro semper accidat in ea re mutatio, cùm peruenerit Luna deinceps ad Leonem, ad scorpium, ad aquarium, quæ sunt loca tauro tetragona vel aduersa. Confirmat hoc authoritate Aegyptiorum asseuerantium, si in alicuius genitura, Ariete (quod pro exemplo sit) stellæ felices insederint, natum bene se

ne se habiturum, quoties Luna aut taurum, aut quadrata signa vel opposita permeauerit, contrà malè, si infelices. Hinc putat Galenus criticorum dierũ causam fieri euidentissimam. Sunt enim præcipuè critici, septimus & quartusdecimus. Peruenit autem Luna septima die ad signum ab illo quartum, quod tenuit inchoante morbo, decima verò quarta ad signum oppositum, cùm septem & viginti diebus & tertia ferè diei parte, restitutionem suam absoluat. Cùm igitur Luna in his locis, quadrangulis scilicet & aduersis citet commotiones, efficit per hos dies, septimum scilicet & quartumdecimum, quibus ad ea loca peruenitur, vt morbi quoq; tumultus excitetur: ad salutem quidem ægritudine prospera, ad mortem perniciosa.

Quoniam verò putauit Galenus diem vigesimum criticum esse, non vigesimũ primuui, quod credidit Archigenes, elaborauit reddere rationem, quomodo ipse quod vigesimus dies septimus esset. Et primum hoc nec absurda nec difficili probatione monstrauit: nam cursus quidem Lunæ diebus 7. & 28. horis adiectis consummatur, quòd si in quatuor hebdomodas partiaris, erit hebdomada quælibet ex diebus sex, horis 20. Quare hebdomadæ tres, dies habebunt 20. horasq; 12. quocirca vigesimus primus dies, hoc est, hebdomaticus tertius, in lunari cursu, partim ad vigesimũ diem naturalem, partim ad 21. pertinebit. Nam eius horæ 12. vigesimum terminabunt, reliquæ primum & vigesimum inchoabunt. Atque ita fiet critica commotio die vigesimo, proueniente Luna ad secundum quadrangulum, in hebdomada scilicet tertia. Rursusq; eandem non effugiet rationem, si ad vigesimam primam naturalem diem differatur, quod in acutis solet ægritudinibus euenire, sicut illud in diuturnioribus harum ambitu quidem per pares, illarum per impares numeros discurrente.

Hoc postquàm dixerat ipse Galen. quod deinde quasi proprium inuentum retulit Apponensis, nouum commentum excogitauit, per quod non paria faceret cum Archigene, critico influxu ad diem vtramq; pertinente, sed colligeretur vigesimã totam esse criticam, vigesimam primam non esse. Sic igitur commentus est tempus, quo ad Solis coitum Luna redit, dies 29. horæ 12. qui ferè vulgo mensis existimatur. Demamus dies quibus Luna non apparet, obruta Solis radijs, quoniam tum vim permutandi inferiora non habet, reliqui erunt dies 26. horæq; 12. Ferè enim tres dies occulitur, atque hos dies, quod est spacium lucentis Lunæ, diebus adijciamus quibus peragat signa, quos 24. & horas 20. computat, erit summa dies 53. & horæ 20. quorum medietas dies 26. & horæ 22. Hoc spacium cogitauit Gal. mensura non irrationabili positioni dierum criticorum, quod cùm videret dimidium solùm dierum quibus Luna cùm permeat zodiacum, tum à Sole illuminatur, quasi tum bis in se lunaris influxus potestates complecteretur, & quæ scilicet est à signis, & quæ à Sole, quarũ vtraq; fieri commotionem in morbis etiam verisimile. Dictus hic postea numerus à posterioribus, ex Galeni authoritate, mensis medicinalis, sicut eum qui ex diebus 29. coniunctionis. Qui ex diebus 26. horisq; 12. manifestæ visionis, qui ex 27. & tertia diei parte peragrationis mensem vocant.

Ex hoc autẽ inuento, quod volebat Galenus, assequebatur aduersus Archigenem. Nam si totus mensis dies 26. horæq; 22. erunt hebdomadæ huius mensis singulæ ex diebus sex, horisq; decemseptem & dimidia parte horæ, quare medietas mensis dies 13. & horæ 11. Septimæ igitur diei naturalis primæ horæ vsq; ad decimam septimam ad septimam quoque medicinalis mensis diem spectabunt: propterea q; erunt criticæ, reliquum diei ad octauum medicinalem diem pertinebit, decimaquarta dies naturalis vndecim tantùm habebit primas horas ex postremis decimæ quartæ medicinalis, cuius antecedentes horæ 13. cum decimatertia die naturali computabuntur. Tertiam verò hebdomadam medicinalem, cùm sit hebdomada quælibet dierum sex, horarum 10. & septem cum dimidia, patet terminari in vigesima die naturali tantùm quatuor horis & dimidia parte horæ superexcrescentibus, quæ in vigesimum primum referuntur. Atq; ita conficitur quod Galen. imprimis optabat. Et cuius gratia hoc totum commẽtum fabricatus est? vt dies vigesima longè magis quàm vigesimaprima, h. bdomada cõsequentiq; ratione critica putaretur. Hunc sibi gratis laborem sumpsit Galen. neq; enim oportuit: nam satis ex mora peragrationis zodiaci, dies 20. critica defendebatur, præsertim cùm non neget ipse vigesimam quoq; primam esse criticam, quin & plerunq; in acutis morbis.

Neque

Neque verò nos ista retulimus, vt inter Archigenem Galenumq; arbitraremur, præscriptum egredientes, sed ne, cùm referri dies criticos ad Lunam non posse demonstrauerimus, siue receptam à Sole, siue à signis virtutem in ea consideremus, putaret quispiam non plenè satisfactum, quod mixtum quasi quendam influxum Galen. introduxisset, qui præcipuè dies criticos excitaret. Non enim hoc aut Galen. forsitan fecit, aut si fecit, facere tamen rationabiliter potuit. Nam si cum illo dicamus, Lunam in quadratis loco alicui primordiali signis & oppositis commotiones suscitare, rursusq; cum quadrangulis & oppositis Solis radijs illuminatur, non possumus hos à Luna euentus expectare, præterquàm his temporibus quibus altero illorum modorum se habet, si de illis scilicet causis euentus expectatur. Nam si vtroque tempore parit tales effectus, pro cuiusque temporis habitu & constellatione, credamus misceri vtriusque constellationis virtutem in eo tempore, quo nulla illarum constellationum inuenitur, non alio argumento, quàm quod tempus illud medietas sit summæ vtriusque, temporis simul connumerati, non scimus nos esse, non sumus etiam inter & Orestes. Quare si Galen. in hebdomadis istius sui mensis medicinalis & eius medietate, vim istam excitatricem esse putat, non autem in hebdomadis aut medietate mensis, quo vel à Sole Luna illuminatur, vel zodiaci signa percenset, inuehit nobis, cùm vis illa excogitati mensis ad astrologicos nullos influxus redigi possit, hoc est, nec ad quadrata, vel opposita signa, nec ad quadrangulares oppositásve Lunæ cum Sole figurationes. Nam seruari conflatiq́ue horum virtutem in eo tempore quo ista non sunt, nimis, vt dixi, absurdum & commentitium. Nec qui defendere Galenum voluerunt, simulq́ue criticos dies Lunæ cursibus coaptare, promissis stare potuerunt, sed nunc quidem hoc, nunc illud tuentur, nunquam vtrunque simul.

Quæratur enim, cur quartadecima dies critica sit, ad Lunæ cursus, peragrationisq; mensem se recipient, quoniam per eam diem ad opposita signa Luna deueniat. Hæc ratio parti mensis medicinalis quadrat: Siquidem hebdomada eius secunda in diem 13. naturalem recedit, superfuntq́ue ex ea horæ 11. tantùm ad quartamdecimam pertinentes. Est enim, vt diximus, hebdomada quælibet mensis Galeni dierum sex, horarum 10. & septē cum dimidia, quare dies decimatertia plus critica erit dicenda quàm quartadecima, cùm illa horas 13. criticas, hæc tantùm vndecim habeat. Hic ergo relicta virtute mixtionis & factitij mensis, ad peragrata zodiaci spacia confugient. Contrà, vt 21. diem criticum faciant, mense Galeni, non peragrationis, vtuntur. Sed si quis ægrotet pridie quàm Luna coëat, habeatq; diem septimam criticam, quomodo id erit ex influentia potestatis, tàm à Sole receptæ, quàm à signis? cùm maximam partem eorum dierum, sicuti non viderit, ita solari virtute Luna nos affecerit, authore ipso Galeno. Necesse igitur hic quoque eos ad signa se conuertere, quotum solus influxus ex quadrati virtute criticam illi septimam diem fecerit. Mitto quòd omnino factitius ille Galeni mensis, nec naturæ moneta percussus, ita enim excuditur, quasi tres dies Luna semper à Sole obtegatur. Sed & manè quandoque conspicitur, priusquàm Sol exoriatur, & vesperè eius diei, nouaculari facie. Quod & experientia indicat & testatur Alphraganus. Tum de spacio quoque Lunaris motus ita determinat, quasi semper eodem passu moueretur, non autem velociore interdum, interdum tardiore, quod in astronomicis supputationibus demonstratur. Habeat igitur suum sibi Galenus mensem, quem ne nobis importuniùs ingerat, concedamus illis, quos mauult dies esse criticos Archigenes non repudiantes. Eos ego nullis Lunæ cursibus regi firmiter assero, siue acceptam à Sole, siue à signis virtutem æstimemus: nam ea quidem quæ à Sole solida & naturalis (vt declarauimus) sed ad eam critici dies pertinere non possunt, nisi nos morbi semper in nouilunio aggrederentur, alioquin nec diei septimæ Luna dimidia, nec quattadecimæ plena, respondebit, in quibus quadrangularis & aduersa Solis configuratio ciet humores.

Restat ea quæ à signis, hæc vero cùm nulla est, vt sequentia declarabunt, tum si qua foret, ad criticos dies nullo modo spectabit id quod ipsi dicunt. Nam si argumentantur ab experientia, die septima fit cōmotio, rursusq; quartadecima, & per hos dies in quadratis est signis Luna, vel in oppositis, ex hac igitur signorum permutatione, illæ sequuntur cōmotiones. Nos contrà sic, die septima fit commotio, rursusq; quartadecima,

cima, nec per hos dies plerunq; vel in quadratis est Luna locis vel oppositis, non igitur de hac signorum permutatione commotio illa suscitatur. Vtra pars verioribus nitatur assumptionibus, nemini dubium, cui Lunares motus penitùs non ignoti. Nam cùm inferiora permeans epicycli velociùs Luna fertur, sexta die ad quadrata signa pertingit, & decimatertia interdum ad opposita. Cùm verò superiora, tardiùs circumfertur, non priusquam die octaua vel nona quadrangulari fit loco. Quòd si respondeant, ob hanc causam interdum illas quoque dies criticas fieri, aliquid dicerent, si cùm Lunæ cursus est tardus, tunc octaua vel nona die commouerētur humores. cùm verò velox, sexta, cum medio quodam modo se haberet, septima. Verùm non hoc obseruatio docet, sed vsu frequenter euenit, vt Luna quidem pigriore, septima det iudicium interdum & sexta, concitatiore verò differantur commotiones ad octauam & nonam. Quod aduertentes plurimi medicorum pernegârunt, hunc ordinem in morbis à natura seruatum, à lunaribus cursibus dependere. Nec qui aliter prodiderunt, quicquā induxit, quàm vel amor Astrologicarum rerum, vel authoritas Galeni. Quæ tamen in hac re quantum habeant ponderis, mox dicemus.

Falsò autem quidam ex neotericis hoc quoque Auicennam & Hippocratem opinatos tradunt. Nam Hippocrates quidem nusquàm super hoc verbum. Sed hunc potius ordinem retulisse nixus ad numeros, quos libenter obseruare natura soleat, id quod Celsus Asclepiadesq; notârunt. Auicenna cùm meminisset opinionis referentis hæc ad Lunam, multa, inquit, in his dictis ambiguitas. Tum quæstionem reiecit, vt cuius perscrutatio ad medicum non spectaret, quin illi potius esset impedimento. Valeat igitur Galeni authoritas apud nos, vbi decernitur qui dies critici sint, quoque pacto tractandus æger, cùm vel apparent vel præuidentur. Nam hoc medici officium, in qua professione præcellentem Galenum vereq; diuinum cum doctorum consensu probamus, & admiramur. At cùm causa inuestigatur eorum dierum, quod altioris hoc opus philosophiæ, non modò præiudicij, sed nec maioris testimonij loco sententia fuerit Galeni. Quando quod Moses Aegyptius & Auicenna, magni viri, magnique in medicina Galeni fautores tradunt, plus ramis scientiarum reliquarum quàm radicibus inhæsit. Sanè ridetur à dialecticis figura eius quarta syllogismorum, & in philosophia tàm sæpè perterretur, & validissimas non persentit rationes, vt philosophicum in eo iudicium desideretur à multis. Non potest intelligere, quónam pacto superstite anima & immortali, cesset ab opere, crebro tamen non dissoluto, fatigatumque à se ait hac quæstione Platonicum quendam. Quasi naue soluta superstes nauta non cesset à nauigatione. Nec intelligit, quod à philosophis demonstratur, vniuersales rerum notiones ab intellectu tantum nostro comprehendi, nec à brutorum etiam ingenio. In temporis cognitione quid hæsitet non est temporis huius narrare. Neque enim hic de Gal. philosophia, tantum hæc delibamus, quo Moseos & Auicennæ iudicium super eo confirmaremus, simulque caueretur ne cui illius authoritas imponeret in accipienda superstitione. Nam in hac ipsa, de qua agitur, Astrologia parum illum peritum, lunaris motus supputatio docet. Nec eum defendit aliter Apponensis, quàm quòd eius ætate nondum cœlestium motuum ratio ad liquidum fuerat explorata.

Sit igitur illi fides in medicina quanta maximè esse potest, quod ad doctrinas alias attinet, cautiùs agendum cum homine meminerimus, examinandumq; diligentiùs quæ tradiderit, an experientiæ, an rationi, an sententijs consonent aliorum. Et quidem quæ de criticis prodidit diebus, ea parum rebus ipsis consentire probauimus, eadem nec rationis habere colorem palàm fiet inspicientibus. Nam quæ ratio dicit; Lunam cùm ad signum ab eo loco quartum peruenerit vel septimum, in quo fuerit inuadente morbo, suscitare in humoribus agitationem? Galenus negat rationem se dicturum, sed Aegyptiorum prætendit authoritatem. Nos illi sextum suum de simplicibus medicinis librum ad memoriam reuocabimus, in quo delirij notat Aegyptios, quorum quoque cur apud nos vacillet authoritas, postremis duobus libris innotescet. Nunc illud dixerimus, obseruari per hos Lunæ cursus corporum mutationes fideliter ab Aegyptijs non potuisse, quibus non erant Lunæ cursus fideliter comperti.

Primus enim Hipparch' in Rhodo insula certiùs illos obseruauit, licet nō attigerit

tamen

tamen veritatem: cui propiùs accessit deinde Ptolemæus, quanquam Hispanorum rursus Astronomorum desiderium nō impleuerit. Neoterici rationem excogitârunt non modò non consentientem veritati, sed nec positioni quam tuentur, nec Galeni dictis quæ sequuntur. Est autem huiusmodi. Signa quadrata vel opposita contrarias habent qualitates, quadrata vel vtrasq; vel agentes saltem, vt Aries quidem à Cancro dissidet vtraq; qualitate, quando Aries signum calidum & siccum, Cancer humidum & frigidum. Taurus à Leone non vtraq, nam sicco conueniunt, sed agente qualitate discordat frigido Tauro, calido Leone. Discordant item signa opposita semper altera qualitate saltem. Tum decantatum dicunt ab Astrologis, quadrangulas & diametras radiationes contrarias esse atque pugnantes. His positis ita colligunt, cùm peruenerit Luna ad loca illis quæ tenuit inuadente morbo inimica, consequi vt inter morbum atque naturam pugna exoriatur. At nos suppositis quæ dicunt, ita eos alloquemur, cur criticos dies Luna faciat, hanc esse putatis causam, quoniam si in Tauro, verbi gratia, fuit, cùm naturam morbus occupauit, debet cùm ad locum contrarium venerit, contrarium effectum facere: faciet igitur vt natura contra morbum assurgat, vnde pugna & iudicium ad alterutram partem victoriæ declinantis: erit autem in loco contrario cùm peruenerit ad Leonem vel ad Scorpium, sed ad Leonem die septimo veniet, ad Scorpium quartodecimo. Per hos igitur dies bellicum canet morbo atque naturæ. Sed cur non idem faciet die tertia, veniens ad Geminos plus à Tauro Leone discrepantes? Cur non duodecima aut decimatertia veniens ad Libram, cùm qua rursus Taurus minus consentit quàm cum Scorpione? Cur non decimaquinta subiens Sagittarium dissidentem à Tauro sicut Scorpius dissidet atque Leo?

Scio quid respondebunt, non esse inter hęc signa aspectus colligationem: Sed non aliò adduci ego eos volebam, non vt istam aspectuum rationem nullam esse objicerem, quod libro sexto sumus facturi, sed vt ostenderemus etiam si sit aliqua, non tamen deseruire proposito quæstioni. Nam illa quidem inter duos planetas obseruatur, quorum radios non putant ad complendum eum posse conuenire, siue concordent siue discordent, nisi talibus inuicem sibi interuallis configurentur, hexagono, trigono, quadrangulari atque diametro. At verò hic Lunam planetis alijs non configurâmus, sed id solùm aduertimus, vt ad locum contrarium deferatur illi quem priùs occupabat. Quanquam autem positam stellam in Geminis, stellę positæ in Tauro negabunt Astrologi per aspectum colligari, non tamen hunc locum esse illi contrarium denegabunt. Quod si facit effectum primo contrarium Luna, quia ad locum contrariæ deuenit qualitatis, cur si in signo frigido & sicco morbum excitauit, in calidis humidisq; collocata naturam aduersus morbum non excitauit, siue illud signum sextum siue secundum, siue alio numero quem malueris computetur. Ridiculum hoc omnino, nec quod ab homine dici possit veritatem potiùs spectante, quàm defendente positionem.

Quòd si contendant in his aspectibus vim consistere, debent ex consequenti illud quoque concedere, Lunam cùm ad tetragona signa peruenerit, morbum confirmaturam, quoniam sicut quadrata signa discordant, ita trigona concordant. Cur igitur si tetragona signa suscitant naturam ex contraria qualitate ad signum ægritudinis, eadem ratione trigona ex concordia morbum non excitabunt? Ad quæ cùm Luna vndecima die ferè deferatur, erit vndecima noxia statuenda, quæ tamen à medicis inter salutares criticas numeratur. Denique erit manifestissimum consideranti traditas criticorum dierum obseruationes à medicis, ex Lunæ motu rationem habere non posse: nam malas quidem commotiones his fieri diebus dicunt, sexta, octaua, duodecima, decima, decimasexta, decimaoctaua. Reddant horum rationem ex Luna, si possunt: nam sexta quidem & octaua, sæpiùs fieri bonas conueniret, vt dicebamus, proueniente per hos dies ad tetragona Luna. Sed cur omnino mala decima vel duodecima, quibus non fit Luna in locis aspectu aliquo cum ægritudinis signo colligatis? Cur salutaribus annumerantur decimaseptima atque trigesima? Sed & quæ ratio penes Lunam quaternos quosq; dies vim habere citra vigesimum, vltra vigesimum septenos non quaternos, vt vigesimumseptimum, trigesimumquartum, & quadragesimumprimum, quem cùm excesseris, vigesimi critici inueniantur, vt sexagesimus & octuagesimus, tum centesimus ac vigesimus? Cur inde circuitum mensium & annorum?

rum? quæ omnia ſicuti non habent à Luna cauſam, ita nec habere poſſunt à Sole, nec ab alia quaquam cõſtellatione, cùm non illæ ſtatis diebus, ſtatæ quoq; vel ſimiles vel concordes inueniantur, ſed variant mirum in modum, nec ordinem vllum ſeruãt, qui poſſit huic ordini reſpondere in morborum commorionibus, à natura maxima ex parte cuſtodito: Vt demirari liceat, Apponenſem qui malitiam ſextæ diei, quàm Galenus comparat tyranno, ſicut ſeptimam regi, redigi air poſſe ad hoc, quod Luna curſu velociori veniat ad tetragonum, ſui nimis immemor, qui fieri ſalutares in ſeptima die ægrotationes dixerat ob quadrati naturam, quæ ſcilicet morbi ſigno aduerſaretur. Quomodo igitur nunc ex quadrato quoq; malitiæ ſextæ reddit rationem? Patet igitur, hæc omnia cauſas habere alias.

Sed fefellit eos quod in ſeptima die & quartadecima videbatur conuenire, quanquam nec ibi, vt diximus, conuenit. Sed hunc per ſeptennarios progreſſum, videmus alibi quoq; in naturæ operibus obſeruatum, vbi nulla ſuſpicio de Lunæ motu vel Solis, vt in ipſis quoq; morborum periodis, cùm ſicuti ſeptimo die acutæ, ita diuturnæ, vt ſcribit Auicenna, ſæpè ſeptimo menſe, ſeptimo anno, quattodecimo, vigeſimoprimo ſolent terminari. Nec probo tamen qui ſuperſtitiosè numeros hîc obſeruant, ſed ita naturæ dico curſus impleri plerunq; in rebus, non ob conſtellationes ad hæc tempora comparentes, (neq; enim reperiuntur) ſed ob occultam proprietatem cõditionemq; rerum illarum quibus ita plerunq; vſu venit. Sic enim natura comparatum videmus, vt quod ſcribit ipſe Galenus, per dies impares acuti morbi moueantur. Qui verò lentiores diuturnioresq; per pares. Redige hęc ad Lunam, redige ad Solem, ſtellasque ſi potes. Cur igitur commorionem ſeptimæ diei in acutis morbis ad tetragona ſigna, per quæ Luna feratur, referamus? cùm nec illud pręſertim ſit perpetuum. Sed & quidam ex iunioribus contra Galeni aliorumq; opinionem ad Lunam confugientium, hoc loquuntur. Si quis Luna poſita in Ariete, decumbat, criticam habere diem octauam debet, quia tunc ad Cancrum quadratum Luna deueniat. Reſpondentque ita quidem fieri debere habita ratione motus lunaris, ſed in ſeptima fieri commotionem propter naturam morbi, qui acutus cùm eſt, per impares mouetur, vſq; ad diem quartumdecimum.

Poſtremò quæ de criticis dieb. verè ſunt obſeruata à medicina, non ſolùm res Aſtrologica firmat, ſed infirmat, vt ſit maximo argumẽto, corporum, affectiones à cauſis non dependere, quas Aſtrologi introducunt. Nam ſi ſtatus in his dieb. ordo nõ eſſet, ſed nunc hæc quidem, nunc illa critica, rurſusq; inter criticas alia alio tempore noxia, ſalutaris inueniretur, nulla nos ad inueſtigandum cauſam admiratio ſuſcitaret, ſola materię diuerſitate mutabili nobis ſatisfaciente: ſed cùm certi dies, non ſemper, ſed plerunq; tamen critici, & quidam plerunq; ad vitam, quidam ad mortem, videtur hic ordo cauſam deſiderare certam raroque mutabilem. Galeno videtur hinc conſequi in cœleſtibus eſſe cauſam, quæ ſunt corpora raro ſtabiliq; ordine ſe mouentia, quia poſſunt effectum ratum ſtabilemque producere. Mihi contrà videtur, hinc patere de cœleſtib. cauſam huiuſmodi eſſe non poſſe, quoniam ſi inde eſſet, aliâs alij critici forent, nec qui apparet in eis ordo ſeruaretur. Nam ſi Luna Marti Soliue iungeretur, citaret influxus commotionem, ſi Saturno, tardaret. Sed & coitus luminarium diem morbi proximè antecedens foret inſpiciendus, tumque ſi Dominus eius loci in quo coiſſet, orientem teneret, citò fieret commotio, ſerò ſi occidentem: ſed & ſidera recto motu procedentia, vel in mobilibus ſignis poſita, velociùs, contrà vel retrocedentia vel in fixis locata, tardiùs morbo naturæque bellicum canerent. Quæ nec cuique ægrotanti, quanquam iiſdem conſtellationibus, ſimiliter conuenirent, ſed aliter alijs pro genituræ ipſorum conditione. Mitto figuram * cuius angulos obſeruandos præcipit Ptolemæus, felicibus, an infelicibus radijs deriuetur, vt inde de morbo pronunciemus, quod quidam ignoratiſſimè credunt ad criticos dies pertinere. Quæ ſi omnia medici ab Aſtrologis haberent, non plerunq; quos voluit ars medica, ſed alias alij forent critici dies. Nec illud eſſet ſtatum, vt ſexta dies tyrannica crudelitate perimeret, ſeptima regia benignitate liberaret. Sed & conſtellationibus noxijs ſeptima, & ſalutaribus etiam ſexta numeraretur. Quod ſi eueniat interdum non à cœlo eſſe dici debet, vbi cauſam quærunt eius, quod cum ordine, & ferè ſemper cõtingit, ſed in materiam potius redigi debet, particularemq; aliquam laborantis hominis proprietatẽ.

CAP. XVII.

PERIODOS HVMORVM AD SIDERVM MOtus non esse referendos.

Ed nec periodos humorum in febribus credat quispiam ad siderum motus referendos, vti (gratia exempli) bilis atra diebus duobus cesset, quarto suscitetur, quoniam sub Saturno sit, cuius motus alijs tardior. Nam qua ratione sanguis ad Ioue relatus ab Astrologis, iugiter putrescit nulla causa, cùm non Iupiter tamen omnium velocissimus? quin potius si tempus restitutionis existimetur omnium tardissimus post Saturnum. Cur item motus rubræ bilis ascriptus Marti, paulò segnior atræ motu, cessat enim sex horis minus, cùm ille horis octo & quadraginta, ipse sex & triginta sopiatur: multò autem Saturno velocior stella Martis.

Præterea decretum est Astrologorum, opera stellarum tardi motus, quò tardiora sunt, eò magis esse diuturna: Cùm igitur si pituitæ motus citiùs redit quàm rubræ bilis, nam ille post sex horas, hic post sex atque triginta, quoniam Lunæ motus excitans pituitam velocior motu Martis choleram excitãte; cur, inquam, si hoc verum, nõ diuturnius afficit agitatio choleræ quàm pituitæ? sed illa horis tãtùm duodecim, hæc autem decem & octo. Debent enim (si stamus in præceptis Astrologorum) diuturniora esse opera Martis quàm Lunæ, siquidem huius velociora quàm illius. Quod si rursus has omnes periodos ad Lunam solam volumus referre, vtpote prædominantem in omnes humores, hæsitabit nihil minus Astrologica ratio cui nituntur. Nam pituita, inquiunt, quoniam Lunæ aquæque cognatione aquarum ferè motum imitatur, illæ fluunt & refluunt mora media intercidente, sed exigua, qualis intercetos motus necessariò cadit. Sic pituita sex tantùm horas integras relinquit. Verùm potuit sanguini magis hæc conuenire, cuius sicut aquæ continuus æstus inuenitur, in qua morula accessum dirimẽs à recessu non bene sex horarum respondet interuallo, quo totus ipse vel fluxus agitur vel refluxus. At in sanguine maior poterit esse similitudo, cuius motum intercipi in sensibilibus morulis, ipsi non pernegant assertores huius opinionis: sed reliqua prosequamur.

Atra, inquiunt, bilis quoniam à natura plurimum aquæ discordat, ita contrario pituitæ modo mouetur, plurimùm scilicet cessans ad dierum vsq; duorum integritatẽ. Sed mihi quidem videtur plus aquam habere cum terra communionis quàm cum igne, siue locum aduertas, siue qualitatem, siue motum, quibus nulla alia potest condirio præponderare. Erit igitur idem iudicium de humoribus ad elementa relatis, vt magis à pituitæ motu diuersus esse debeat motus rubræ quàm atræ bilis. Verùm nec illustrium veterumque medicorum quisquam ad has causas circuitum febrium retulit. Primus hoc tentauit Petrus Aponensis homo congerere plura natus quàm redigere, quem quidem indoctiores, vbi nugatur magis, ibi soliti impensiùs admirari.

CAP. XVIII.

INFELICITATEM OCTIMESTRIS PARTVS Saturno non esse adscribendum.

Vm tractamus hæc, venit in mentem solere Astrologos infelicitatem octimestris partus ascribere Saturno, de qua dicendum hoc loco, sed breuiter est, ne non redarguta videatur nos cogere, vt vel inuiti concedamus hostilissimorum siderum radijs nos apprehendi. Quod vt volens concedo, ita non illud volens, ideò apprehendi nos ab illis vt teneamur, quippe illabi de cœlo ita sentiam, vt non putem ab eo noxium quicquam prouenire. Summa igitur hæc est: Falluntur Astrologi si credunt ideo natos octauo mense non viuere, quia singulis veteri gerendi mensibus, singuli planetæ præsint, & propterea qui primo, idem octauo mensi Saturnus dominetur, planeta frigidus & siccus, hoc est, qualitatibus vitæ contrarius. Primùm enim & illæ per manus traditæ planetarum dominandi vices rationem non habent, vt alibi suo loco dicetur, & quòd octimestris partus non viuat omnino

omnino rationem aliam habet. Sunt qui opinentur, fœtum septimo mense conari vt egrediatur, & in conatu lædi, qui si octauo exit, vtpote nondum restitutum suæ incolumitati, viuacem esse non solere. Sed Hippocrati potius accedo, qui tractatu quem scribit de octimestri partu, causam cur plærunq; nō viuat, hanc esse ait, quòd eo mense difficilis sit vteri gestatio. Tunc enim grauius se habere prægnantes, & in matrice nescio quæ pati grauia & incommoda, & si patiant duplici labore oppressas & partus & ægritudinis, infirmissimas fieri, vnde necessariò ipse quoque fœtus imbecillior factus, raró diu viuat. Attestatur huic sententiæ, quòd si quæ inueniuntur vegetiores validioresq; fœminæ, solent octauo etiam mense parere victuros, quales in Hispania inueniri scribit, Auicenna & Aristot. in Aegypto. Verba ipsa Hippocratis super hac re subieci, nc, quoniam liber hic vulgo non habetur, fictum crederetur à nobis. De octimestri vero generatione hęc duo continua serie dico eos pati, quę pueri ferre nequeant, propterea octimestres non superesse, &c. quæ sequuntur.

Cap. XIX.

CVR NAVTAE, MEDICI, AGRICOLAE, VERA SAEPIVS prædicunt quàm Astrologi.

Ria ferè erant in illa secunda Astrologorum ratiocinatione obiectamenta, primum à mutationibus inferiorum ex Solis Lunæque cursibus, vnde colligebant, & actionem in nos siderum aliorum, & mutationem rerum aliarum ab illis esse coniectandam. Secundum testimonio bonarū artiū, medicinæ, agriculturæ, nauigatoriæ, quæ suis operibus Astrologicas adhibent obseruationes. Et horum ira vtrunq; reiecimus, vt ijsdem telis eos repungeremus, ostendentes, vt paulò antè dicebamus, ex operibus Solis & Lunæ, & ex illarū artium obseruationibus, potiùs colligi quod negant, quàm quòd affirmant. Restat tertium, quòd ab earundem artificum vulgi ipsius prædictionibus sumebatur, quasi nimis essemus iniqui, qui nullam futurorum pręcognitionem concederemus Astrologis totius cœli peritis, quàm rudia magisteria, & de populo quiuis interdum etiam assequatur: ita multa de pluuijs, de ægritudinibus, de pecoribus, de annona quotidie pędici vulgo, cùm euentus fide, videmus. Cur non igitur, inquiunt, qui cœlestes causas exploratiùs norūt, & illa rectiùs, & alia poterūt secretiora prædicere. Hoc est quod in præsentia nobis diluendum est, imò vt consueuimus reijciendum in eos, quod apertè nullo negocio breuiter expediemus.

Nam si vera pędicuntur ab illis, nulla habita tamen ratione præceptorum Astrologiæ, quis non dixerit aut leuem esse coniecturam, esse illa quæ omittunt, quæ ignorāt non necessaria, sed superflua, non secretiora, sed falsiora, non dogmata, sed figmenta. At falluntur aliquādo; inquit Ptol. qui Astrologica nesciunt? quid quod Astrologi sępiùs. Conficitur igitur vt Astrologi minus Astrologica teneant, quàm qui Astrologi non sunt. Neq; enim potest hoc denegari, magis ad fidem respondere quę dicunt medici de ægris, agricolæ de annona, nautici de tempestatibus, pastores de pecoribus, quàm quæ de ijsdem rebus ab Astrologis prædicuntur. Ratio statim in promptu est, quandoquidem Astrologus signa respicit, quæ non sunt signa, causas speculatur quæ non sunt causæ, propterea fallitur. Respicit enim cœlestem dispositionem, quæ causa tantū vniuersalis non efficit varietatem inferiorum, nisi pro materiæ conditione causarumq; efficientium inferiorum. Tamē nec cœlestis illa dispositio quam respicit, sed ficta ab eo in cœlo dispositio per vanissimas regulas & commentitias, non natura, sed arbitrio constans Astrologorū: siquidem, vt demonstrabimus, non hominum ille Pater & deorum Deus, in cœlo fecit imagines, signa, partes, dodecatemoria, domus, & huiusmodi alia quibus vtuntur. Sed in cœlo mentitus hæc est hominum deceptor, & deorum infamator Astrologus: proptereaq; nihil mirum, si nullam rem futuram certa ratione prænoscere ista ars potest.

Artifices autem quos memorauimus, veris & naturalibus proprijsque ac proximis causis indicijsq; nituntur, & ideò raro excidunt à veritate, sed veris presentionibus futurorum, & fidem suis methodis faciunt; & cum prouectu bonaq; felicitate suas artes exercēt. Lege libros prognosticorum Hippocratis, nunquam illum inuenies ægri statum futurū inter sidera quærere, vt qui sciret hæc magis ex lotio quæri quàm ex astro,

& de pulsu venarum, quàm de motu sphærarum certius præcognosci. Periti gubernatores non ex Ioue, Saturno, Venere, Marte, Mercurio præuident tempestates, sed de nube, de ventis, de omni aëris conditione: atque eorum hæc solers disciplina experimentis vbique confirmata, de spiraculo tenuissimi flatus, de nubecula vix conspicua tempestatem intelligit imminentem, cuius nullum præsaginm, nullum signum adhuc patebat oculis aliorum. Nec solùm venturam intelligunt, sed qua parte futurum vt excitetur, quomodo declinari, quomodo superari possit. Ad quæ sapientia omnis Astrologorum prorsus caligabit. Sic pastores, agricolæ, & ipsum sæpè vulgus ineruditum, statum aëris præcognoscunt, non à stellis, sed ab aëris ipsius dispositione, atque his quæ in sublimi impressionibus fiunt. Quare rarò fallunt, aërem scilicet ex aëre, sicut medici ægrum ex ægro, præiudicantes, hoc est, ex proprijs principijs, nō, quod faciunt Astrologi, ex remotis & communibus vniuersalibus, imo, quod peius est, fictis, imaginarijs, fabulosis.

Quare nemo putet futuram agricolationem meliorem, medicinam efficaciorem, nauigationem tutiorem, si tractentur hæc ab hominibus Astrologica percallentibus & obseruantibus: Quin hæc potiùs tabes & abolitio foret illarum artium, dum à certis regulis ad incertas, à veris ad commentitias euocarentur, & permixtione falsorum dogmatum, omnis iam comperti experimenti soliditas, veritasque labefactaretur. Id quod nōdum rationibus intellectis, quibus Astrologię vanitas innotescit, ex eo persuaderi satis potest, quod interinitia operis diximus, summos earum artiū magistros, & in illis tractandis apprimè felices, non modo nō adhibuisse suis operibus Astrologicas obseruationes, sed eas vel contempsisse, vel etiam confutasse. Columella, quem alibi quoque citauimus, ille rei rusticæ scriptor exactissimus, quo loco traditurus est præcepta temporum obseruandorum, meminit suæ lucubrationis aduersus Astrologos, & vera (inquit) hæc quæ nos pingui Minerua tractauimus, falsa verò quæ impudentissimè Chaldæi pollicentur, alibi quoque à nobis confutata. Quare colligenti sic Ptolemæo, multa præuident de statu aëris agricultores, igitur nos plura certioraque, quanto illis cœlestium rerum cognitione præstamus, negabit Columella esse in consecutione veritatem, quoniam scilicet hoc Astrologicum sapere quo agricolis præstant, non est sapere, sed desipere, hoc est, non plura quàm illi sciunt, sed plura fingunt magnitudine rerum, circa quæ mentiunrur, professionis ludibrium præter gētes, quam Indubiè cum alijs honestissimo loco vita recepisset, si tam bonas artes, tam necessarias, agricolationem, medicinam, nauigatoriam redderet meliores, sed deprehēsa sæpiùs vanitas & fallacia à prudētissimis legumlatoribus, eos coëgit, vt seuerissimis interdictionibus illam ciuitatibus eliminarent, vt primo libro declaratum à nobis, ne simul & bonas & mentes & artes, occultissimis suis venenis inficeret. Quæ quantum à gregarijs his, quas dictabamus artibus in futurorum præsentione vincatur, vel hinc innotescat, quòd inter nauticos & agricolas, & pastores, de eorum prognosticis mirè conuenit, inter Astrologos nihil: adeo vt nihil dubitet Aboasar iter capere non pertsatus, quo die Ptol. a quarum eluuiem denunciauerit.

CAP. XX.

NON OMNIA QVAE AB ASTROLOGIS PRAEDICuntur de primis qualitatibus dependere.

EXcutere iam volumus quæ de primis possint qualitatib. dependere, quoniam id tertia Astrologorum ratio exposcere videbatur, & Ptol. non alia via quæcunque fiunt, fieri probat à sideribus, quod apotelesmatici eius libri declarant, & Astrologi omnes huc se semper recipiunt, quoties aut nihil superstitiosè dici à se defendūt, quodq; per naturæ vestigia nō procedat, aut nihil rursus cuius reddi manifesta ratio non possit. Ferè enim ad has confugiunt qualitates, quoties, cur hæc Iupiter, illa Saturnus, alia alius facit Planetarum, interrogantur. In quo illos & sibi & veritati parùm consona loqui, parte operis camōstrabitur, qua rationes Astrologici dogmatis refelluntur. Frustra verò profugium hoc illos sibi parare, præter ea quæ diximus, multa quoq; declarant.

Inter quæ illud primum occurrit, futurum vt in fati sortitione plus anni tempus faciat quo quis nascatur, quàm quæuis alia diuersitas constellationis: siquidem plus quoque

quoque facit ad intentionem remissionemq; primarum qualitatum, quàm quæuis alia vel positio siderum, vel mixtura radiorum. Adeò semper æstiui dies hybernis calidiores, etiam si quantumuis æstate rigeat totpeatq; Saturnus. Contrà semper æstiuis hyberni frigidiores, etiam cùm ardet Mars, medioq; furit flammatus Olympo. Quod si fati differentia oritur frigore & calore, siccitate & humiditate, plus minùsq; vigentibus, sequitur omnino damnatos etiam semper frigido fato quicunq; nati hyeme fuerint præ his qui nati fuerint per æstatem, præsertim si (quod illis est necessariò defendendum) plus hanc aëris sic affecti cœlitùs qualitatem quàm seminis & materiæ proximæ conditionem sequuntur.

Præterea si tuetur hoc Ptolemæus, quod est illi pro fundamento naturalis Astrologiæ, vt per primas qualitates reliqua faciāt radij planetarum, non debet in hominum genituris aut mores aut fortunam aliunde vaticinari, quàm ex ea constellatione, quæ corporis habitum facit atq; demonstrat, quando hinc omnia consequātur. Et pariter in vniuersalibus vaticinijs vna erit res inspicienda, quis futurus aëris status, hoc inspecto reliqua patesiēt. Siquidem pro caloris & frigoris, pro siccitatis humiditatisq; modo cætera disponuntur. At non ita vel alij vel ipse Ptolemæus, cùm sæpe quæ de moribus in priuata genesi, quæ de fortuitis casibus dicunt, minimè corporis temperamento respondent ea ratione qua solent ad hos cætera referri. Nec quæ de tempestatibus anni totius hic congruent, quæ de moribus, de pestilentia, de annona, de bellis pronunciabunt, quare scilicet à diuersissimis ista constellationibus inuestigant. Quod legenti tum Astrologicos libros, tum Astrologorum vaticinia, haud difficilè constabit.

Non igitur suæ superstitioni faciem hanc prætendant honestamentumq; Methodi naturalis, vt eatenus se subijcere res humanas sideribus dicant, quatenus aëris corporisq; dispositio in qualitatibus primis à cœlo dependet. Nam hoc quidem ingrediens artem asserensq; eam quasi possibilem dixit Ptolemæus, sed in processu explicatuque dogmatum nec obseruauit, nec potuit saluis professionis iurib. obseruare. Alioquin, quod dicebam, paucis cōstaret Astrologia, cui tantùm de aëris dispositione & habitu corporum foret dicendum. Reliqua ex his paucissimis datis regulis quiuis è medio sibi coniectaret. Sed & innumera sunt in Ptolemæi libris & aliorum, quæ de materiæ qualitatibus primis originem ducere nullo modo possunt.

CAP. XXI.

NEC NOXAS ELEMENTORVM, NEC DAMNA NOstrorum corporum esse à cælo.

EX his quæ modò diximus, illud facilè reijci potest quod tertio loco ad Astrologiæ assertionem suprà in medium afferebatur: Nam cùm dicitur, si mutationes aëris sideribus: igitur & pestilentiæ, cataclysmi, & exustiones, & caritas annonæ Negamus, neq; enim sequitur, imò hæc qui dicit, quid sit cœlum ignorat. Nam quid aliud ipsum in natura tota corporea, quàm in particulari quolibet corpore ipsa vis continens totùmne diffluat, ne dissoluatur? Quod cor in animali fons virtutis illius, qua seruatur integritas ordoque mixturæ, & membrorū inuadentium iniuria propulsatur. Sciat igitur, qui excessus elementorum, vnde incendia, & cataclysmus contingit, vnde caritas, morbi ac pestilentiæ, cœlo refert accepta, non aliter errare, quàm qui nostri corporis morbos, vitia, causationes, in ipsam regentem corpus naturæ referr potestatem, cuius est illa curare, non facere, sopire, non excitare. Quæ si sunt vera, patet aliud item esse qualitates primas, aliud qualitatum primarum recessus & detrimenta cœlitùs fieri: nisi negemus aliud esse iura & magistratus omnes ciuitatis, aliud quod in illis delinquitur opere boni principis originem trahere. Vt igitur philosophus dederit, quicquid est in elementis ordinarium & naturale, authorem habere cœlum, nescio tamen qua ratione sit concessurus, etiam inde esse quòd deficiunt, quòd naturæ præscripto & legib. variant: cùm sit potiùs illud philosophorum dogma, quòd elementa maneant intrà fines & suo iure contēta, negocium mundo non facessant, à cœlesti esse natura regente & moderante fluxibilem & erraticum numerum rerum corruptibilium.

Sed, inquies, quando mihi concesseris, alias stellas facere frigiditatem, alias calidi-

tatem, nónne sequitur illud, vt frigidis stellis prædominantibus, elementa frigida inualescant, calidis calida. Quod si dicitur, non eueniat etiam, vt concursu magno frigidarum constellationum frigiditas ita aquarum exuberet, vt eluuionibus terra mergatur. Contrà calidis valde potentibus, fiant exustiones. Facilis responsio, nec vna tàtùm, primum de dominatu planetarum atq; signorum, quæ finxêre Astrologi, vt falsa sint, postea demõstrabitur. Quid, inquam, ita planeta quisquam imperabit cœlo, vt in hoc mundo prodigiosa producat, præsertim mala? Cùm cœli opus ex omnium luminum conspiratione dissultet, ita tota illa superior semper temperatur harmonia, vt sicut in ipsa omnia consonant, ita per eam nihil dissonet vnquàm in inferiori mūdo, in quo quoties inconcinnum, asperum, discors auditur, ad tactum cœli ne referatur, sed ad quatuor istas chordas citharæ sublunaris quæ de inordinata materia impuraque contactæ cœlesti plectro ad numerum illas semper concordiamq; mouente, contumaces interdum inueniuntur.

Post hæc subtiliùs considerandum est, si præfecta varijs elementis varia sidera sunt, ideò esse præfecta vt perficiantur elementa ipsa. Quare erit quodlibet elementum tantò perfectius, quantò præsens stella fuerit potentior. Quod si perfectio partium perfectioni totius non repugnat, imò cum toto partes labefactantur, non pertinebit ad elementi perfectionem, vt natura transgrediens ordinem occupet cætera: sed tunc erit perfectum cùm ab ordine cursuq; naturæ nihil deflexerit, à quo certè deflectere tàm potest excedendo quā deficiendo. Quocirca si præsit igni Mars, quandoquidem in subiectam qualitatem fieri nihil conuenit à stella, quod ordini bono naturæq; legibus non consentiat, non minus compescere tumultuantem, quàm suscitare torpentē cœlestis præfecturæ officium fuerit. Potest igitur id concedi vt sint quatuor primæ qualitates à cœlo, nec tamen horum delicta, transgressiones, tumultus, à cœlo sint, sed à materiæ motibus inordinatis, cœlestis disciplinę legibus vsquequaque non obsequentis. Vt propterea credam, nec Platonem, nec Aristotelem in Timæo, vel in Meteoris, istas elementorum tyrannides temporarias, ad constellationum vim vllam vnquàm retulisse. Constat autem ex dictis, non modò noxas elementorum, sed & eadē ratione damna corporum nostrorum, cæterorumq; animantium in cœlo causas non habere. Quod quidem & potissimùm inter omnia corpora, & ordinis & beneficentiæ titulis insigne, nec ea debet efficere quæ sunt opera potius tumultuantis materiæ vel deficientis.

Quare quod de elementis diximus, licet de humoribus itidem dicere in nostro corpore illis respondentibus, si præest atræ bili Saturnus, Mars rubræ, alius sanguini, pituitæ alius, non aliud magis horum planetarum opus, quàm frenare has qualitates & continere sub concinnam vitæ dispositionem. Nec cùm præpotens erit Saturnus, suscitabitur atra bilis, vt reliquos perdat, totumque labefactet, sed ordinatius, compositius, melius se habebit. Idem de rubra dicendum cùm regnauerit Mars, quandoquidē illorum radij & natura sua benefici sint, ac salutares, nec agunt instar ignis, sed quēadmodum calor insitus nobis vegetalis, animæ manu rectè operatur ad finem certū pro salute viuentis: ita lumina illa vitalia intimæ mentis suę animi organa, non ad perniciem vnquam, sed ad commodum corporum subditorum & beneficentiam agunt. Saturnus in atram bilem (siquidem illi pręest) nihil vnquam non ordinatum, non viuificum influet, quare non excitabit illam ad exitium animalis, sed moderabitur ad conseruationem. Nec habebunt à stellis suis humores, cùm illæ præualuerint, quò magis & violentiùs agant, sed quò moderatiùs atq; viuaciùs. Nunquam mors à cœlo, sed à materia eum vitio proprio, quæq; qualitas ita degenerauit, vt pręfecti sideris disciplinam non sustineat, sed vel euagetur immodica, vel remissa deficiat.

At nostri diuinatores, qui se cœli sicut interpretes, ita patronos & defensores faciunt, non tantùm morbos irritatu nimio primarum qualitatum, sed & vitia ipsa, cæcitatem, surditatem, referunt ad stellas, & quod est detestabilius, etiam ipsa mõstra, quo nihil dici, nihil cogitari potest absurdius. Nam quid aliud monstra quàm peccata naturæ? Hæc autem nemo vnquam philosophus retulit ad efficiētem causam, præsertim indeficientem, omnes ad materiam. Nec ita quisquam delirauit, vt diceret monstrificos partus culpa fieri virtutis informantis, quę scilicet Dei acta manu nihil delinquat, sed accusant materiam situ vel quantitate, vel qualitate, malè formabilem, & Opifici

suo

suo cōtumacem atq; rebellem. At longè maior insania cœli virtutem damnare quàm seminis. Quæ tantò minus errare potest atq; deficere, quantò ipsa natura potentior, & domina & artifici iunctior, à quo nō aliter quàm per ipsum ista seminaria virtus inferior regitur atq; formatur. Nimis igitur quàm absurdum, putare cœlestium motus & configurationes (si modò variant istæ configurationes efficientiam planetarum) aliter vnquam ire atque componi, quàm naturalis tenor & cursus exigit ordinatus rerum inferiorum. Alioquin naturæ iste ordo, cuius transgressio monstrum, vbinam sedet? vbinam habet originem? si non hæc in cœlo? aut quomodo suam satis vocem audiunt? quō rem malam, inordinatam, non naturalem, cuius origō vitium & infirmitas, primis ascribunt naturæ causis, omnium optimis, ordinatissimis & potentissimis. Verè ergò dixit Auerrois, qui crediderit Martem aut sidus aliud quoquomodo dispositum nocere corporibus, aliena credere ab omni philosophia. Sed ita est certè, nulla professio cœlo magis iniuriosa Astrologica superstitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationem, culpa voluntatis, quicquid in materia euenit præter ordinem, vitio temeritatis, labilisque materiæ, id totum sideribus ambit imputare, nec putat illorum saluam dignitatem, si non illis indignissima quæq; accepta referantur.

CAP. XXII.

INGENIORVM ET MORVM VARIETATEM NON omnino pendere à primis qualitatibus.

VErum enimuerò si non faciūt sidera malas corporum affectiones, ipsas saltem corporum faciunt diuersitates, non morbosas, non vitiosas, non causarias, sed intra fines integritatisq; naturæ media inter se temperamenti ratione distantes. Sequens enim hoc vniuersaliter omnino, vt si primarum quatuor qualitatum sidera sunt authores, vt scilicet à Saturno nascantur, siue concipiantur corpora sicciora & frigidiora, calidiora sub Marte, humidiora sub Venere, atque ita de reliquis quam temperamenti diuersitatem solet diuersitas ingeniorum & affectionum animi consequi, non quibus cogamur, sed quibus irritemur. Sed hic postea locus lariùs pertractabitur. Illud autem videamus, an ingeniorum & morum hinc nasci dissimilitudo possit. Nam vt aliquo modo verum, falsum tamen aliqua ex parte. Consequitur enim qualitatum in corpore præpotentium modus quoq; nonnihil affectionum, vt proniores ad iram bilis efferuescens, segnes pituita, sanguis hilariores, tristes atra bilis, efficiat.

Sed hoc oppidò quàm generale nec euidentiæ semper respōdet, nec satisfacit occultioribus quibusdam, & maximè proprijs ingeniorū conditionibus. Dixi non semper euidentiæ respondere, quoniam est interdum inuenire homines temperamento corporis quàm similimos, studijs tamen, non quæ fecit electio, sed naturæ propensio dissimilimos. Vidi ego sub virginea facie ferinam immanitatem, sub truci vultu & aspernabili, mitem & amabilem mansuetudinem. Alios frontis grata, orisq; venusta, lætitiam perpetuam præseferentes, intus æstuare mœroribus, & sibi esse fastidio: Alios quos tu iudices planè Saturni esse mancipia, hilaritatib. atq; facetijs omnia serenare. Quæ possunt alias à primis qualitatibus vires germina consequi consensu ferè philosophorum, hoc est, quæ nec primæ illæ quatuor, aut filiæ aut appendices sunt. Ad quas etiam multa referri planè non posse quæ de morum diuersitate vaticinantur Astrologi, paulò pòst declarabimus.

CAP. XXIII.

NEQVE BELLA NEQVE EXTERNA À PRIMIS qualitatibus pendere.

ILlud verò nimis ridiculum si possunt sidera facere frigus, æstum, aliasque qualitates, posse etiam bella, seditiones, posse vrbes euertere, imperiaq; permutare: Nec minus positioni ridicula ratio: Nam excitata, inquiunt, bili in corporibus regum & principum, æstu animi flagrantiore fiunt auidiores iniuriæ, vel reponēdæ, vel inferēdæ. O beatā Italiā & perpetua pace florētem, si pituitosos habere tibi principes liceat, magnū hoc bonū atq; diuinū, paruo constare potest, vnciola vna lecti pharmaci bilem educentis, si ritè principibus diuidatur,

uidatur, his qui magis bellicosi, totum nobis pacabit orbem: Hæc quis confutet potiùs quàm irrideat? quasi hæc demum bellorum causa, quasi ne magis auaritia, quàm ira, non cupido, non occasio spésve potiundi, non simultates & odia quæ sunt apud Astrologos à Saturno potius quàm à Marte. Non interdum amor ipse iustitiæ bella suscitent atq; tumultus, quasi non sæpiùs sit animus regum pro ille Deus: Nunc bonos excrcens ad virtutem, nunc puniens malos ministerio sæpè malorum, quos ille carnifices in mundana repub. & quasi visibiles dæmones habet.

Verùm hîc quamuis deridicula dicunt Astrologi, videntur tamen aliquid dicere. At externa quæ pro nostris humoribus nihilo variantur, quomodo referent ad istas quatuor qualitates? exilia, dignitates, diuitias, egestatem, liberos, vxorem, amicos, inimicos? habent (inquit Ptolemæus) affinitatem cum animo & corpore, vt cum animo quidem, honor & dignitas, cum corpore, vxor atq; diuitiæ. Quæ ista affinitas, ô Ptolemæe? vt fortuita hæc animi corporisve conditionem sequatur? An quod soleris dicere, si quem Martis influxus efficit biliosum, eidem & vulnera & violentam mortem infligit, quoniam bilis ardor ad rixas incitet atq; ad arma, inter quæ mors ipsa familiariter habitat. Verùm solet à nobis id maximè siderum opus existimari, cùm homo mitis, in ocio degens, nulli contumeliosus, in pericula tamen, in gladios, in inimicitias, fatali vi quadam trahitur quasi nolens: pariter bellicosus homo, crabronuḿq; ne, vt dicitur, irritator plenus dierum, illæsus domi obeat inter suos. Cur igitur ille Martio calore destitutus gladio tamen oppetit, quod est opus Martis, hic in pace moritur, quãquam Marte ferè ipse calidior? Præterea possint huiusmodi quædam nonnihil præ se ferre commertij cum his quæ intra nos sunt, quare ad habitum corporis referantur, illa qua ratione differentiam corporis animiq; consequentur, vxor, diuitiæ, dignitates & quæ hoc genere alia sunt, profectò ne somniare quidem hoc licet.

Quapropter & ipse Ptolemæus primo capite libri Apotelesmatôn, vbi suam struit rationem de siderum efficientia, non aliud colligit quàm quòd aliquo modo consequens erit corporis scilicet atq; animi, quatenus hæret corpori, diuersitatem ab astris prouenire, de fortuitis rebus nihil adijcit eo loco: Ita enim scribit (profecit igitur dicere) quis quocunq; tempore status ambiẽtis nos aëris sit futurus: Sed & proprium cuiuslibet hominis habitum & temperamentum intelliget ducto de statu aëris argumẽto cùm formabatur. Quare dicere poterit quale corpus, & qualem animũ sortietur: tum quomodo successu temporum se habebit, præuidens scilicet futuram aëris dispositionem tali temperatura corpori conuenientem, facere ad eius incolumitatem, sed dissonantem occasionem dare morbi & ægritudinis. Hæc ibi Ptolem. in quibus quemadmodum apparet, nulla mentio super externis. Mox verò proximo capite vbi iterat dicta necdũ; sequentibus exteriora etiam adijcit, quasi de illis quoq; probasset, fortè falli putans posse Lectorem, cui iam ratio excidisset, ex qua illud deduci comprobariq; dicebatur. Quare si dederimus Ptolemæo mutari materiæ primas affectiones, humiditatis & siccitatis, frigoris & caloris. pro conditione statuq; siderum, minimè tamen concessuri sumus esse *Sidera diuersos hominum variantia casus.*

CAP. XXIIII.

OCCVLTAS VIRES COELESTIBVS NON INESSE, PER quas occultas inferiorum rerum proprietates producant, sed calorem tantum lumenq; viuificum.

Restat discutiendum an præter effectricem vim qualitatum istarum occultiores in sideribus vires eminentioresq; sint, per quas facere multa possint, quæ per primas illas qualitates facere non possunt, sicut sua quadam proprietate magnes ferrum trahit, pæonia caducis opitulatur, & alijs rebus insunt aliæ potestates, ipsis materiæ primis affectionib. & nobiliores & efficaciores. Hoc ratio quarta contendebat, asserens nullo modo posse virtutibus huiusmodi non abundare stellas, si (quod ab omnibus ferè philosophis dicitur) beneficio stellarum tales dotes terrena sortiuntur, tum cùm nobilissima corpora sint, nobilissimisq; doribus prædita esse necessarió. Sed neque nobilitas horum corporum, nec quòd ab illis occultæ mirabilesq; terrenorum corporum vires esse dicantur, argumentum est quo

quo cogamur virtutes tales, hoc est, esse aliquam præter eam quam diximus cum calore viuifico potestatem, in natura cœlesti sitas opinari.

Nam vt postremum hic primitùs exequamur: non accipiũt rectè quod dicitur, sortiri cœlitùs vires inferiora corpora, quibus ea faciunt quæ per quatuor primas qualitates effici non possunt. Fluunt illæ dotes & potestates à principijs intimis ipsorũ corporum, hoc est, ab eorum formis, siue dicere mauis essentijs: porrò cœlum sicut formam dedi, quam motus ille consequitur, sic dare illis tales virtutes dicitur. Quarum tamẽ diuersitas à diuersitate fit, non constellationis, sed mixtionis, ex cuius varia proportione alia atq; alia forma dissultat. Atq; hoc ipsum ad cœlorum pertinet dignitatẽ, siquidem quæ diuiduntur in multitudinem apud ordinem inferiorem, ea simplici actu & eminentiore collecta, possidet ordo superior. Proinde si ista sublunaris, tam multiformis, tam numerosa turba corporum caducorum, infirma, tumultuaria, particularis, angusta, ad cœleste corpus, æternum, indefectibile, simplex, amplum, vniuersale refertur: Ita rationi maximè consentaneum, quicquid virium, quicquid perfectionis in partes sectum, & distributum inferioribus est, à corpore illo primo prouenire. Omnes autem pariter, licet tàm varias, tàm multiplices, vnica sua dote luminis & caloris cœlestia largiuntur. Quæ plus minus ex serie siderib. communicata, facit illorum inter se ordinem potiùs quàm diuersitatem.

Nec remotius inquirendum quæ dos ista, quæ sit ista proprietas: diximus sæpiùs illam nec indigere demonstrante, quæ se ipsam, & alia cùm se omnia ipsa demonstrat: lux scilicet omnibus euidens, quæ de moto corpore profluens, afflansq; calorem indicat ferè nobis occultum mysterium Diuinitatis, & potestatem in motu, in luce sapientiam, in calore figurat amorem: quib. mouet, illustrat, creat, perficit, seruat omnia, primus ille Deus, primus omnium, inquam: sicuti primum est inter omnia corpora cœlum, præter hanc triplicis ab vno corpore ordine quodam pendentis efficaciæ prærogatiuam, quid in cœlo desideramus, aut quid illi deesse nobis videtur ad summam perfectionem naturæ corporalis & principatum inferioris mundi. Multiplicibus insigniri distinguiq; proprietatibus arrogat dignitatem imperfectæ naturæ, perfectæ verò derogat, cui propriũ, vt dixi, simul collectum in vno possidere, quod partiario possident inferiora diuisim, quod vtiq; priuilegium si perpetuo motui corporis & calorifico lumini nõ conueniret, vtiq; præter ipsum inquirendum esset aliud in cœlo, quod actu simplici ambiret complecteretur; virtutem corporum quorumcũq; corruptibilium. Sed in eo si plenè hoc reperitur, alia comminiscẽdi non est necessarius labor. Reperitur autem indubiè, siquidem sine illo res vlla corporea nec generare, nec genita exercere suas operationes potest. Tolle enim ipsum cum suo calore, nec pœonia caducis opitulabitur, nec hyacinthus sanguinem sistet, nec rheumbarbarum bilem educet. Et sicut rerum quæcunq; agunt in nos cessaret efficacia, si caloris intimi nostri fomento non excitaretur, ita cessaret & virtus corporum illorum, & calor ipse viuentium, nisi cœlesti calore & fouerentur seorsum, & inuicem copularentur.

Actus igitur & perfectio virium, quæcunq; rebus terrenis inditæ sunt, hoc ipsum lumen calorificum est, quatenus quidem calet, sicut omnium calor rursus perfectio est, quatenus lucet. Et quemadmodum nec videri colores, nec oculi videre, præterquàm lucis istius beneficio possunt: Ita nec dotes corporum quorumcunq; aut consistere ipsæ, aut se afficere inuicem possunt, si motus illius atq; caloris ope destituantur. Quare sicut ad dignitatem decoremq; pertinet cœli, qui pro tãta colorum diuersitate vno ipsius natiuæ lucis splendore coruscent, ita fuerit suæ perfectionis, pro multiplici materialium virtutum numero vnam possedisse virtutem, & illis omnibus nobiliorem. Sicut omnes colores lux antecedit, & perfectam illarum constitutionem, sicut lux omnium colorum perfecta constitutio est, nec plus detrahi putemus dignitati cœli, si particulares istas dotes stellis abnegamus, quàm quod ipsum quoq; cœlum, nec flauum credimus, nec cæruleum, neq; prassinum, nec purpureum, quæ sicut in terrenis speciosa & necessaria varietas, ita nec possibilis in sideribus, nec decora.

CAP.

CAP. XXV.

SI SVA CVIQVE SIDERI ET PROPRIA VIS CONcedatur, esse tamen illam vniuersalem.

Am si contendat aliquis, vt præter hanc omnibus communem proprietatem motus luminis atq; caloris, sua habeat quæque stella propriam influentiam, non magnopere, quanquam possim, illi resistam. Sed admonebo diuersas istas virtutes, quibus inter se differunt: hoc tamen côuenire, quod omnes virtutes cœlestes sunt. Quicquid aũt in cœlo est, & si cõparatum, vniuersitati cœlestium particulare aliquid est, idem tamen ad sublunaria si referatur (vt maximè sit angustũ) vniuersale est, vniuersale cũ dico, ita intelligi volo, vt totam corruptibilis mundi perfectionẽ claudat in seipso, alioquin cœleste non erit, vt parte iam declaratũ, mox quoq; latiùs explicabitur. Quod si cõcedatur, nihil iuuabũt rẽ astrologicã siderũ istę dotes peculiares, sed erit quidẽ Iouis alia quàm Saturni proprietas, verũ nõ propterea efficiet apud nos aliud Iupiter quã Saturnus; quare pariter omnia per hanc suam proprietatem vterq; facere poterit. Iouia virtus differt à Saturnia, non negabo. Sed nulla virtus corporum inferiorum, quam & Iouia æquè atq; Saturnia, & Saturnia æquè atq; Iouia non contineat, generet, seruet, efficacẽ reddat, atq; perfectum. Dicam primùm cur ita sit, dehinc quomodo stet, cum ista cõmunione diuersitas in vtroq;, & proprietatis, & actionis.

Cœli natura nõ videtur apertiùs simul & breuiùs explicari posse, quã si dixeris cœlum vnitatem esse omnium corporum. Sanè nulla est multitudo quæ non à sua vnitate depẽdeat, nihil in vniuerso quod nõ ab vno quasi fontali capite deriuetur. Et quẽadmodum in exercitu legio quælibet ad præfectũ suum, totus exercitus ad vnum refertur Imperatorem: ita quæuis series rerum generis communione sibi consentiens, habet suum principium à quo deducitur, à quo fouetur, regitur & continetur. Quæ cùm sint multa principia, quasi multiplex vnitas ad simplicissimam vnitatem primi principij postremò redigitur. Est autem quemadmodum omnis numerus quodammodo in vnitate, tota ciuitas in rege, totus exercitus in Imperatore, ita suo in principio sui quasi gregis, virtus omnis atque perfectio. Verùm quod in illa gregaria (vt ita dixerim) conditione, diuisum, mancum, infectum, interminatum est: vigetin capite interminatæ cuiusdam vnitatis singulari complexu, purum, efficax atque perfectum. Quò fit vt nihil consequentis corporis esse in capite, & rursus in capite totum corpus esse dicatur. Ita quod est primum inter ea quæ sunt ineffabilis Deus, & nihil eorum est quæ sunt, & rursus omnia est eminentia quadam principalis naturæ, & omnimodæ potestatis. Corporeum ergo genus à quo principio dependebit, potiùs quàm à primo corpore, loco & dignitate? hoc autem est Cœlum. Verè igitur quod dicebamus, Cœlum vnitas erit omnium corporũ, de quo negari possint omnia quæ sint corporum aliorum, & omnia etiam possint affirmari. Negari quidem, quoniam quod in illis formatum varios habet fines, quod discretũ, multiplex, imperfectum, in cœlo nec characteres eos formę, nec eam pariter habet diuersitatem. Affirmari quod omnia illa simul non potestate materiæ, sed virtutis amplitudine, & originalis naturæ sublimitate concludit. Quæ si cœli natura est, certè nulli non cœlestium venit, nec ita existimandum, vt totum quidem cœlum totam contineat perfectionem corporũ inferiorum, pars verò partem. Nullũ id foret cœli priuilegium, sed pars quælibet cœli, totus est mundus inferior, exceptis his quæ in mundo sunt, sed non ex mundo.

Hoc Pythagorici significasse videntur Allegorica quadam sua sententia qua soliti affirmare, totam hanc regionem sublunarem vnam esse stellam, & in qualibet cœli stella omnia esse, quæ hac nostra regione visuntur: sic in Luna, tum quatuor elementorum, tum vallium esse montiumque discrimina, sed & stirpes & animantia quæcunque apud nos sunt: ita in Venere, Mercurio, reliquisque sideribus. Quo typo certè non aliud nobis declarant, quàm quod astruere volebamus, nullam esse in cœlo stellam, quæ non ambiat totum, quod est sub Luna, alioquin illæ cœlesti natura non erunt, si non falsè suppositum atque probatum, nihil verius dici naturam cœlestem, quàm vnitatem naturæ corporeæ. Tum quod hoc fuerit cœlo dignum priuilegium, quòd tanta vastitate & numero luminum innumerabili, sublunaris demum angustiæ

bona

bona complectatur. Est igitur in virtute cuiuslibet stellæ, virtus omnis corporum cadūcorum, nec hoc differunt diuersarum stellarum virtutes quòd alijs aliæ rebus præsint, cùm præsint omnib. omnes. Nec quæ fuerit altior, præstat inferiori latiore cōplexu, hoc est, plurium rerum, sed nobiliore, eadem continens & quæ continet inferior, sed vnitiùs longè quàm illa & eminentiùs.

Videri potest hoc idem in mentibus separatis & animantium cognitione. Nam sicut omne corpus à cœlo, ita vis omnis cognitionis particeps pendet ab intellectu. Intellectum voco non nostrum, qui ratio dicitur, sed angelorum, quos philosophi mētes & intellectus vocant. Hic sibi superest ad intelligendum, nec aliquid infra se, nec in aliquo infra se inspicit, quod intelligit, non fallitur, non laborat. Et quod in omni genere cognitionis potestatibus varijs distributum excellit, id vnita potestate excellentius longè quàm sit in illis possidet, in seipso varietatem conspicit, tangitque præsentem certitudine sensus. Habet apud se illam dilabentibus rebus imaginaria facultate, peruidet causas & species rerum tàm corporeas quàm incorporeas perspicacia rationali: non rationalis ille, vel sensualis, vel imaginarius, sed per intellectualem proprietatem nobiliore cōditione, quod in illis perfectum est colligens, reijcit quod imperfectum. Est enim in nobis cognitio physica aliud à mathematica, mathematica aliud à diuina. Nam physicam ratio cum sensu consequitur, mathematicam cum phantasia, diuinam cum mente & intellectu. Porrò mentium nulla est etiam despicacissima, quæ non omnem veritatem in suo lumine videat, qua nos illis scientijs artibusq; vel attingimus certè vel anhelamus.

Ei igitur comparemus ista corporeis: Sunt in nobis hæ artes atq; scientiæ, sunt in tota cognoscente natura varia genera cognitionum: id quod in corporum turba diuersarum virtutum varia priuilegia. Est omnis cognitio, participatio quædam luminis intellectualis, est corporea omnis virtus participatio quædam facultatis cœlestis. Quanquam sicut illa euidentiùs in ratione, ita perfectiùs hæc elucet in spiritu cordis. His ita positis, agite videamus an rectè dixerit quispiam, si de mentibus illis defluant intellectuales radij, alios fore qui physicos faciant non mathematicos, alios mathematicos non diuinos, alios diuinos potiùs quàm physicos, vel mathematicos: atq; ita hæc lux erit, vt ista studia penes naturę diuersitatē hominum spirantium, non à radiorū ab eadē mente suo ita consilio voluntateq; proficiscentiū: puto rectiùs sentiet qui nihil esse credat huiusmodi, quod & largiter dare quæuis illarum non possit, & quæ nō sua quidem, more siderum, libertate donet, sed natura, & si cōtingit vt hoc potius inde quàm illud munus excipiatur, non ad dantem in omnia æquè liberalem, sed ad captum accipiētis conditionemq; dicat esse teferendum. Quod si, quemadmodum diximus, ita se habet stella ad corruptibile corpus, quod ad nostrum attinet hoc propositum, sicut mens ad defectibilem cognitionem, pariter erit dicendum posse stellam quālibet ex se dare, quicquid corpus subditum, quodcunq; sit illud, accipere natū est, vt iam afflatus occulti diuersitatem non afflātis stellæ, quòd Astrologus putat, sed afflatæ materiæ diuersitas faciat. Dixi afflatum occultum, quoniam sideris actio per lumē atq; calorem, pro intentione remissioneq; radij potest esse diuersa, quod superiùs explicauimus, sed in occultis istis proprietatib. per quas ipsa se quasi stella propagat, effunditq; suas (vt ita dixerim) species & imagines, sicut illa non apparet intentio atq; remissio, ita nec vllam agendi diuersitatem ponere persuademur.

At, inquies, virtus Iouis & species ista diffusa, diuersa est certè à virtute Saturni. Fateor, sed non propterea diuersam rem effecturā, cùm nulla sit res in sublunari mūdo, quam non vtrauis facere possit. Quænam igitur actionis diuersitas? facit vtraq; idem, sed alia idem facit alio modo, nobiliore nobilior, & eminentiore. Quanquam nescio si de istis virtutibus ita statuamus, an efficacior forsitan in nos virtus inferior, non quia loco proximior, sed quia naturæ cognatior: sed alterius operis hæc inquisitio. Hic tantùm asserimus, si præter lumen atque calorem sua cuique sideri proprietas concedatur, ita defendi posse omnes vniuersales, vt nullam faciant ex se diuersitatem inferiorum. Possemus tamen concedere vim aliquam particularem illis, contrahentes, scilicet, sideream potestatem, atq; ita concedere, vt nihil hoc tamen adiuuaret Astrologos: vt si omnes quidem stellas in omnib. semper idem operari, sed nō omnia in omnibus concedamus, verùm aliud aliam, ad hoc exemplum: Constant

corpora

corpora quælibet ex materia & forma:putet igitur aliquis ita se rem habere,vt quæ attinent ad materiam,tria minora sidera faciant,Luna,Venus atq; Mercurius:diuisis officijs, vt materiam ipsam Luna regat,ad formam verò disponatur à Venere & Mercurio:à Venere per quantitatem dum fit ordo,figura,compositio, decor debitus in partibus: à Mercurio per qualitatem,dum formabili mobilitate suscipiendæ formæ congruas induit affectiones: atq; sunt formæ manentis à superiorib.tribus stellis in hunc modum,vt quòd forma sit habeat à Saturno, quòd det esse & vitam his quæ viuunt à Ioue,quòd moueat intus exciterq; ad operandum à Marte. Quod autem se res quælibet ipsa diffundat, & per diffusionem notificet atq; propaget, ad Solem potissimùm referetur,cuius esse videatur operatam materiam vincere,de qua sibi simile parit,qua & generatio ipsa & manifestatio. Quid si igitur differrent opera Planetarum, quod & vltrò concedimus, non ratione, non fide experimentorum,non authoritate Platonis,Aristotelisve coacti, esset tamen quoq; omnis diuersitas rerum inferiorum,non à cœlo,sed à causis inferioribus,agente illo quod est suum semper in omnibus,eodem modo,sed opere variato, tum à proximis causis,tum à dispositione materiæ, particulares magis quàm virtutes in sideribus ponere, quando nec istas vniuersales nulla ratio persuadet,posset de quibusdam aliter suspicari sine piaculo,& cum doctorum etiã authoritate non nego: sed quod sequens liber ostendet, siq; huiusmodi nec sunt illæ quas Astrologi dicunt,nec illis afficimur eo modo quo credunt.

CAP. XXVI.

EPILOGVS HVIVS LIBRI CVM REIECTIONE quarundam rationum Astrologorum in ipsos argumentantes.

Xaminauimus naturales omnes mutationes rerum inferiorum, quęcunque cœli opera esse videtur: nam de fortuitis hominum casibus in quintæ rationis solutione dicemus, nec repertum in illis quod faueret Astrologis,sed occasio data potiùs multa obijciendi, vt sit quod eos αἰάγωγα istam commouisse pœniteat. Etenim quid colligimus inde, aliud quã radijs luminariũ affici corpora sublunaria? Sed nec alia affectatione quàm caloris,nec alterius caloris quàm vitalis, nec cuius actio aliter immutaretur, quã pro situ sideris, vel ex propinquo, vel è directo nos magis irradiantis. Ex his principijs omnium effectuũ reddimus rationem,quoscunq; fide experientiæ in testimoniũ sui dogmatis afferebant,in qua reddenda non confirmari Astrologiã ex illis obseruationibus,sed infirmari patebat,& quid illi vel fallerent, vel fallerentur, vbiq; detegebatur. Sic falsò apparuit credi ab illis vim Solis exiccatricem, aut Lunæ parum salubriter humectatricẽ & frigidam, falsò fingi in Luna vim occultam præter motum & lumen,quæ mare reuocet & effundat:falsò noxa partus octimestris reũ fieri Saturnum, falsò signis ascribi quasi virtutis potestatisq; diuersæ,quod propositus tãtummodo varietate Solis radius operatur: falsò crisimos dies & periodos febrium, ad Lunæ motus,vel aliorum siderum referri. Denique tantum abfuit,vt ex istis à Sole Lunaq; mutationibus argumentum sumeretur ad fidem decretorum Astrologiæ, vt inde in suspicionem falsitatis non mediocriter adducatur: Ita enim argumentabatur, sub Luna si quis cubet, membra occupat torpor, & cum ea echini similiter implentur, frigefacit igitur & humefacit: Solem torridum sensus attestatur, igitur siccum. Nos è diuerso sic instamus: Luna implet echinos, igitur calida est,demonstrauimus hæc ex Aristot. stupent frigore dormientes sub ea, igitur calida est. Declarauimus hoc aperta ratione, quo pacto scilicet id eueniat. In plenilunio fauet conceptibus,alit corpora, crescẽs roborat, vegetat,igitur calida est. Probauimus ex Hippocrate, ex euidentia ipsa. De Sole pariter appellamus ad experientiam,qua patet illius radijs spiritum vitæ omnem viuificari,id verò non est siccæ potestatis, sed salubriter calidæ. Nec difficile fuit declarare, quo pacto vel accidenti vel siccet, vel exurat, imò frigefaciat etiam Sol, Luna frigoris & humoris causa esse dicatur, licet sidus vtrunque viuifici tantum luminis & caloris sua natura sit author.

Sic item colligebãt,videmus à Sole & Luna manifestò nostra corpora permutari, nec

nec igitur de aliorum siderum influxibus dubitandum est. At hoc ipsum de alijs nos in dubium trahit, quod de Sole Lunaque videmus, quòd scilicet ab eis Ita corporum dispositiones variari deprehendimus, vt reliquas stellas asymbolas potius iudicemus, quàm in partes operis aduocatas: siquidem Lunæ lumine decrescente semper humiditas in corporibus attenuatur, augescit semper illa crescente. Cur igitur, si quod putant Astrologi, de aliorum siderum efficientia verum est, cur inquam, non interdum humili Planetæ, cùm dominantur, iacturam luminis lunaris facientes, humiditates non augent, vt liceat nobis aliquando siderum beneficio etiam in nouilunio succulẽtas ostreas cœnitare, cut inuicem illa plena nunquàm Saturni siccitas atq; Martis ius cœli pro legibus Astrologicis, vsurpantium corpora deficcat, & cæsa ligna defendit à carie, potius ergo fauent obseruationes istæ tollentibus potestatem Planetarum, quàm astruẽtibus, sicut & his potiùs qui signis efficaciam nullam tribuunt, quàm qui plurimam: alioquin cùm à Luna mouetur mare, sicut volunt, nec ipsi negamus, cur in aquaticis signis posita, non plus mouet quàm in igneis, neq; minus in siccis. deniq; quàm In humidis? aut cur Luna non facit vberiores accessus humidis iuncta Planetis, quàm exiccantibus? Et quomodo si vera quæ prædicunt de duodecim locis, quos appellant domos, quomodo illud consonat, quod ab ortu scandens Luna, quò plus summo propinquat, fortiùs agit in Oceanum, atq; ita fortiùs ex 12. loco quàm ex horoscopo: quo tamen loco languere fieriq; imbecillimã omnium siderum potestatem affirmant.

Potiùs igitur stant nobis contra illos ista experimenta, quàm vt contra fidem Astrologorum opinionibus arrogent: nisi quemadmodum dicebat Phauorinus, vt suprà etiam tetigimus, quia Oceanus quasi Lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitq;, putant argumentũ esse ad persuadendum omnium rerũ humanarum & parua & maxima tanquam stellis atq; sideribus euincta duci atq; regi. Sed longè dispar, atq; vt idem Astrologos ludens iactabat, nimisq; ineptum & absurdum est, vt quantum æstus Oceani cum Lunæ curriculo congruit, negocium quoq; alicuius quod ei fortè de aquæ ductu, cum riualibus apud iudicem est: existimemus ipsum quoq; quasi habena quadam de cœlo vinctum gubernari.

CAP. XXVII.

Eliquuum vt postremam argumẽtationem dissoluamus, petitam ab euentis humanis, in quibus alia ira vires nostras excedant, aut præter meritum & rationem eueniant, vt decreti fatalis & cœlestis potentiæ vim adstruere videantur: hoc nos ita soluemus ad præsens, vt ostendamus habere suas causas hæc omnia fatis apud nos, nec apparere quicquam in omnibus, quòd authorem cœlum desideret, hoc est, nihil in cursu rerum esse humanarum, vnde suspicio nasci debeat facta hominum fatis regi & gubernari. Nam per initia quidem libri sequentis non soluentes iam, sed arguentes, hæc inprimis cœlitùs nullo modo fieri posse docebimus, in quibus istam vim fati agnoscere sibi isti videntur. Ea verò deniq; duo sunt magna, videlicet atque mala. Dicamus primùm de magnis, vel ad animum pertinent ista, vel ad externa. Sic enim & nobis Alexandri felicitatem, & præceptoris ingenium ac doctrinam obiectabant. Incipiamus igitur ab his quæ ad animum pertinent.

Admiraris in Aristotele consummatam scientiam rerum naturalium, ego tecum pariter admiror. Causa cœlum est, inquis, & constellatio sub qua natus est, non accedo, non tàm vulgata ratione, quòd nati eodem astro multi non fuerunt Aristot. quàm quòd præter cœlum sub quo tanquam causa vniuersali, & Boëtiæ sues, & philosophi actici pariter germinant, causæ proximæ sunt Aristoteli propriæ & peculiares, ad quas singularem eius profectum referamus. Primùm vtique (vt ille inquit) sortitus est animam bonam, & hanc vtique non à cœlo, siquidem immortalis, & incorporeus animus, quòd ipse demõstrauit nec Astrologi negant: tùm sortitus est corpus idoneum, vt tali animæ famularetur, nec hoc etiam à cœlo nisi tanquàm à communi causa, sed à parentibus, elegit philosophari. Hoc & principiorum opus quæ diximus, hoc est, animi & corporis, & sui arbitrij fuit, profecit in philosophia, hic arrepti propositi &

suæ industriæ fructus: at plusquàm philosophantes multi, pati studio atq; labore. Fuit in causa doctrina præceptoris, & felicitas sæculi in quo æditus, veterum pleni monumentis, sed non exactis, ne & labor non adesset inchoandi, & perficiendi bonas artes materia non deesset. At profecit plus longè quàm coætanei & quàm discipuli. Sortitus erat non astrum melius, sed ingenium melius: Nec ingenium ab astro, siquidem incorporale, sed à Deo sicut corpus à patre, non à cœlo. De quo nos tantò loquimur, quàm Astrologi honorificentiùs, quantò causa vniuersalis particularibus causis diuinior & eminentior. Quòd si captus excessit ingenij humani vel Aristot. vel philosophus alius, erit causæ hoc nō omnino deterioris, quale corpus omne propterea; cœleste est, sed melioris, hoc est, diuinæ: sicut Socrates maior mea sententia omnium philosophorum, sapientiam suam non sideribus natalitijs, sed assistenti Numini retulit acceptam. Quare plus cœlo damus quàm oporteat, si diuinitatem animorum corporeis illis radijs demittimus, minùs si corporeas differentias quæ de priuatis rebus accipiuntur, illi quasi particulati causæ tribuimus.

Minùs autem omnino quàm deceat, cùm deformitates ipsas nostras, & labes mentium ascribimus stellis, quod est vnum ex illis quibus maximè mouebantur ad astra confugere, quòd apparent in hominibus multis absonæ quædam appetitiones, præter leges humanitatis, quæ non intrinsecam, hoc est, humanam, sed extrinsecam habere causam videantur, & quia potentem, ideò sideream. Ego verò ab illis quæsierim cur prægnans mulier terram comedat libentiùs, & carbones quàm exquisitum omne genus eduliorum? Et si monstrifici desidetij, non astrum, sed fœtum causam inuenerint. Admonebo causam pariter eorum quæ demirantur, in corporis temperatura potius quàm in cœlo esse quærendam. Dicerem apud improbos quoque dæmones, sed à corporeis eos abducerem. Certè præter corporis habitum quantum faciat, ad huiusmodi portentosas affectiones consuetudo, verissimo possum exemplo declarare. Viuit adhuc homo mihi notus prodigiosæ libidinis & inauditæ. Nam ad Venerem nunquàm accenditur, nisi vapulet, & tamen scelus id ita cogitat, sæuientes ita plagas desiderat, vt increpet verberantem, si cum eo lentiùs egerit, haud compos pleuè voti, nisi eruperit sanguis, & innocentius artus hominis nocentissimi violentior scutica deseruerit: Efflagitat ille miser hanc operam summis precibus ab ea semper fœmina quam adiuit, præbetq; flagellum, pridie sibi ad id officij aceti infusione duratum, & supplex à meretrice verberari postulat, à qua quantò cæditur duriùs, eò feruentiùs incalescit, & pati passu ad voluptatem doloremque contendit, vnus inuentus homo, qui corporeas delitias inter cruciatum inueniat. Is cùm non alioquin pessimus sit, morbum suum agnoscit & odit, quoniamque mihi familiaris multis iam retrò annis, quid pateretur, liberè patefecit. A quo diligenter tam insolitæ pestis causam, cùm sciscitaretur, à puero inquit sic assueui. Et me rursus consuetudinis causam interrogante, educatum se cum pueris scelestissimis, inter quos conuenisset hac cædendi licentia quasi pretio quodam, mutuum sibi vendere flagitiosa alternatione pudorem. Hoc ego factum licet graue auribus liberalibus, ideò non suppressi, vt cognosceremus euidentia ipsa quantum illis affectibus valeat cōsuetudo, ne quasi causam habere terrenam nullam possint, cœlum statim accusemus. Nam id quidem Astrologus si audiat, damnatam dicet fuisse Venerem in hominis genitura, & aduersis fortasse, aut alio modo minantibus radijs Martis flagellatam.

Veniamus ad res externas, in quibus Alexāder præponebatur, cuius tanta tàm repentina felicitas, vndenam ortum haberet quærebatur, nisi haberet à cœlo? Facilis responsio: à virtutibus Alexandri quales habuit multas necessarias imperatori, fortitudinem, liberalitatem, laborum tolerantiam, peritiam rei militaris, egregiam literaturam, & quas alias enumerare non est necesse: ab exercitu quem nactus est, & sub patre Philippo exercitatissimum, & beneficio regionis bellicosissimum, & ob liberalitatem exemplumq; virtutum amantissimum sui: ab ignauia populorum quos superauit, vnde dictus à Patruo pugnasse cum fœminis: à fortuna quæ in rebus bellicis plurimùm dominatur. Fortunam verò cùm dico, cœlum non dico, sed eam causam cuius meminit Arist. secundo libro physicæ auscultationis: & quam vulgò fortunam dicimus, atque his verbis solemus exprimere, ita sors tulit, ita euenit, ita res cecidit, per quam fit vt ludentes asseri, aut iaciant quod volunt, aut quod non volunt: hæc

est illa cæca nuncupata, quæ præter illas quas diximus, & similes causas, Cæsares, Syllas, Augustos, Alexandros fecit, quam per se nec dependere de cœlo, nec idem esse quod fatum, nec prouidentiæ derogare diuinæ, & quid demùm aut esse, aut non esse possit (quoniam proximo libro latè differendum est) hic dicere non oportet, vbi Astrologos non alijs magis quàm Aquinatis Thomæ, quem hi summè sibi fauere putant, armis opprimemus. Quòd verò ad id attinet quod principaliter hic tractatur, nego quicquam in terris adeò magnum fieri vel videri, vt authorem cœlum mereatur. Nam miracula quidem animi (vt diximus) cœlo maiora sunt, fortunæ verò & corporis, vt quàm maxima sint, cœlo collata minima deprehenduntur, vt quod rectè dixit Phauorinus: Nihil magnum in terra præter hominem, nihil magnum in homine præter mentem & animum, huc si ascendis, cœlum transcendis, si ad corpus inclinas, & cœlum suspicis, muscam te vides, & musca aliquid minus.

At quemadmodum quidem in illo nigro agmine formicarum sunt quæ alijs præstent robore, magnitudine, sunt victoriæ, bella, paces, officia, labores, egestas, diuitiæ, quæ contemplantibus nobis, omnia exigua, & nullo discrimine nihil sunt: ita nostra ista corpuscula, nostræ fortunæ, nostri reges, nostræ prouinciæ, bella, fœdera, nuptiæ, cœlo si comparentur, nihil sunt penitùs, cui tota terra collata, cuius vnam pottiunculam inter se homines igne, ferroque partiuntur, indiuiduum punctum est. Non ergo ea est magnitudo rerum terrenarum, vt alterius esse quàm cœli opus non possit. Quo si digna non sunt, quæ inter nos digna sunt, quantò magis erunt indigna, quę indignè etiam fiunt à nobis? vt flagitiosos euchi ad dignitatem, Socratem perire iudicio stellicatoris, & enormia id genus; quæ quotidie multa & videmus, & patimur: In quibus inprimis elucescere fatum, & cœlestis decreti necessitatem, ait Maternus. Quem ego cum Astrologis alijs libenter interrogauerim; cur errata nostra tantopere ambiant stellis imputare, & cùm ipsi peccamus libentiùs inde cœlum, quàm nos accusare? quasi aut mirabile esset nos errare, pronos & malos ab adolescentia, aut errare illa possint aliquando iussis optimi Dei incommutabili semper ordine famulātia. Damnantur (inquiunt) innocentes, facinorosi præmijs afficiuntur, à quibus quæso principibus, iustis an iniustis? si à iustis nec cœlum satis erit tanto miraculo, si ab iniustis, quid cœlo opus est, vbi despectrix cœli malitia satis est. Quærit Aristot. in Problematis: Cur ferè idem semper boni & pauperes, cumque multas afferat causas & veras & facetas, nullam tamen affert à cœlo; vt qui scilicet sciret sentes & tribulos, non cœlum germinare, sed terram. At cautus homo & prudens, quod maximè fugiebat, discrimen incurrit, euadit alius periculum, cui se temerè sæpiùs exposuerat? Quid est quod admiremur? cur non minus hæc nunquàm euenire, quàm si eueniant, sæpè pro miraculo sit habendum: horum cùm plærunque fiunt, causa quærenda est, prius quidem proxima: Hæc si deest, remotior & occulta, cùm de raro & fortuito, non est alia causa inuestiganda, si eorum satis meminimus quæ sapientissimus Aristot. & secundo lib. physicæ auscultationis, & sexto primæ philosophiæ scriptum nobis reliquit.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ aduersus Astrologos libri III. Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER IIII.

CAP. I.

QVI MOS IN DISPVTANDO SERVATVS ET DEinceps seruandus, tùm si detur Astrologis, quod maximum dant, Theologi Astrologiam tamen nihil esse.

OSTER hic ferè in disputãdo mos, vt si quid & ponat aduersarius, quod & dari sine piaculo, & contrà rationabiliter negari possit, negemus id potius nos quàm demus, etiã si sit tale quo concesso nihil magis conficiat ille quod contendit: atque ista serie peruenientes, ad id quod maximum postulare potest, ostendamus etiam id si detur quod iure negari posse declaratum est, minimè tamen colligi quod arbitratur. Sic enim & res ipsa quæ venit in disputationem tota per sua membra particulariùs exploratur, & quàm multa gratis accipiat aduersarius intelligit, quamq; parùm etiam & absurdam opinionem tueatur, quæ tàm multis vel nominibus falsa, vel certè dubia, tum vtcunq; omnia se habeant, ipsa omnino non esse falsa non possit. Hunc morem seruantes cum Astrologis, primùm defendebamus tantùm Solis, & Lunæ radios efficaciam habere permutandi res inferiores, cætera sidera nihil nobis influere ob radiorum, vel distantiam, vel imbecillitatem. Secundo loco si dabatur eis, id scilicet non extorquentibus, sed imperantibus defluere ab omnibus aliquid in nos, ostẽdebamus id cùm ab omnibus intẽtione tantùm remissioneq; diuersum effluere, hoc est, lucem tùm calore viuifico, frigus autem humiditatem siccitatemq; ab illis non emanare. Tertiò si facerent quatuor primas qualitates nõ sequi, vt impressionum quæ fiunt in sublimi, diuersitas esset ab eis, aut si hoc foret non tamen ab illis, vel pestilentias esse, vel cataclysmos, vel exustiones, multo minùs virtute primarum illarum quatuor qualitatũ res externas, & casui fortunæq; subiectas à sideribus gubernari. Quartò si primarum affectionum authores sidera crederentur, hoc est, calefaciendi, frigefaciendiq;, tum humectandi & exiccandi potestatem habere, non alias præterea illis dotes attribuendas, per quas efficiant multa quæ per vim qualitatum illarum fieri nõ possunt. Deniq; quales quales haberent stellæ virtutes, & proprietates eas vniuersales ita esse, vt nulla etiam esse, quæ non veram inferiorum corporum conditionẽ potestatemq; complecteretur: quare agere illa omnia cum omnibus, quod est causæ vniuersalis proprium: Diuersitatem autem eorum quæ fiant, & quæ confingant, omnẽ à proximis causis vel liberis, vel naturalibus, vel fortuitis originem ducere. Quæ nos omnia eo consilio defendenda suscepimus, vt intelligerent Astrologi, cùm aliter sentiunt & asseuerant, non confessa se dicere & manifesta, sed quæ nec certis vllis rationibus, nec euidentibus experimentis, nec authoritate Platonis, Aristotelis ve confirmentur, sed in ambiguo posita, sicuti propugnantur à quibusdam, ita oppugnentur à multis. Quibus si tota niteretur Astrologia, nec in fideliora sibi fundamenta locaret, nõ esset apud me penitus ruinosa, sed nutabunda, hoc est, tàm caderet illa mea sententia, quàm vacillaret.

Verùm Astrologis demus quantum illis Aquinas Thomas theologiq; permulti atque philosophi dare posse contendunt, non magnopere scilicet refragante ratione, longè tamen minùs accipere, quàm acciperent illos sit necessarium, vt aliqua Astrologia non solùm apud nos, sed sua natura, & apud ipsas angelicas mentes esse defendatur. Dabit enim illis Thomas, id quod maximum dari potest citra apertam calumniam veritatis, vt scilicet omnium Planetarum ad nos defluuia cum virtute proueniant, & alijs alias stellis esse proprietates, non modò calefaciendi, frigefaciendi, humectandi & exiccandi, sed occultiores. Vnde varia munera terrenorum turba sortiatur, vt non omnem proprietatem quam habent homines, cæteraq; natura corporalis

inferior

inferior à suis causis proximis habeat, sed aliquam etiam à cœlestibus: hoc totum & nos precariò concedentes Astrologis, ostendemus nullam tamen idcirco futuram hanc artem, quin de his maximè vaticinetur ex astris, quæ fieri ab illis vel indicari non possunt, etiam si fiant illa cuncta quæ diximus: atq; ita concussam vel ad intentum priore libro Astrologiam nulla iam pacis, vel indulgentiæ spe relicta, disputatio præsens funditùs euertet.

CAP. II.

FORTVITA À COELO NON ESSE.

Ortuitæ res pro quarum bono vel malo euentu fortunatos vocamus homines & infortunatos, hæ præcipuè sunt, quæ sicuti fatales inprimis putãtur, & à cœlesti decreto pendentes, ita prędictionum Astrologicarum pars maxima & potissima materia sunt. Nam quæ per se causas proximas habẽt, vt conditiones animi & corporis, non exigere adeò superiorẽ causam occultioremq; videntur, quàm quæ temerè fieri casuq; dicimus, quum fieri sine proxima causa videantur: talia sunt feliciter vel infeliciter nauigare, peregrinari, mercaturam facere, fodientem terram thesaurum inuenire, latronibus, bestijs, occurrere, regi placere, periculum euadere, bona seruitia, maláve sortiri, domum ingredi mox ruituram, & quæ alia hoc genere præter consilium, præter opinionẽ, miseris & verè ægris mortalibus accidunt, de quibus vt quæ prorsus extra nostram manum sint, & extrinsecùs veniant in nos, optamus maximè Astrologorum audire sententiã. Alioquin quo quis corporis habitu sit vel à speculo, vel à medico sciat, sicuti & qualem mentem sciat à seipso, si modò mentẽ habet, at quæ fortuita nuncupamus, ea sunt quæ potissimùm per artes diuinatrices humana curiositas expetit: Hęc igitur ante alia nullo modo de cœlo prę-uideri posse probabimus, nec alia ratione quàm qua vtitur Thomas Aquinas, eo maximè loco quæ fauere sententiæ Astrologorum videtur, hoc est, tertio libro contra Gentes, vbi fortunatos à cœlo & fieri homines & infortunatos dicere videtur, ea ratio talis est. Virtus cœlestis corporis nõ agit intellectu vel electione, sed quemadmodum natura agit. Naturæ propriũ est ad vnum tendere: Effectus igitur qui nõ est vnus à naturali causa per se esse non potest, at quæ ex accidenti cõcurrunt inuicemq; conueniunt, ea verè vnũ non sunt, sed duntaxat vnũ per accidens. Concursus igitur huiusmodi, quem solemus fortuitũ nuncupare, nulla esse potest per se causa naturalis, sed cœlestis causa, naturalis causa vt dicebamus: Ergitur rerum huiusmodi fortuitarum causa per se esse non potest, adijcit ijs exemplum, quo simul declaratur quomodo nõ est causa per se cœlum huiusmodi euentorum, sed tãtummodò ex accidenti: Instigatur, inquit, aliquis à cœlo ad sepulchrum fodiendũ, accidit ei vt in sepulchro thesaurus sit, quare fodiens sepulchrum thesaurum inuenit, non fuit hoc à cœlo vt inueniret thesaurum præterquàm ex accidenti, quin ex accidenti est eundem esse & sepulchrum & thesauri locum: nam instigare hominẽ ad sepulchri fossionem, in quo latet thesaurus vt thesaurum inueniat, causæ rationalis est & intelligentis, cuius proprium est rem vnam ad aliam referre & ordinare: naturalis causæ non est, qua duntaxat ad vnum fertur, vt diximus, qualem esse cœlestem radium nemo diffitebitur.

CAP. III.

QVOMODO RERVM FORTVITARVM CAVSA SIT *Deus, quomodo angeli, quomodo cœlum, quomodo nos, quomodo fortuna.*

Vm de fortuitis rebus mentio fiat, operæpretium fuerit altiùs explicare quæ sint illarum causæ apud philosophos atq; theologos: nam ex his quidem quę hactenus diximus, existimari posset in casum nos illam duntaxat temeritatemq; referre, nũc improbandos esse Astrologos, qui seruare in his quoq; extraordinarijs ordinẽ & certas causas conarentur, vt nihil temerè in natura, nihil sine causa legitima fieret. Quæ si qua cogitanda est, illa videtur potissimùm eligenda, quam Astrologi accipiunt, cœlum scilicet, cùm nec infra cœlum, tãlis vlla iudicetur potens, scilicet, rerum omnium, quæ sub cœlo fiunt, nec supra cœlum dicunt,

videlicet cũ multa indignè præter meritũ & rationem fieri videantur, quæ potius corporalis causæ quandam necessitatem quàm prouidentiam arguant eligẽtis. Quare vt hos scrupulos extrudamus, differere quædã latiùs super his rebus vtile fuerit, vt postquàm à cœlo gubernari hæc non posse monstrauimus, nũc vnde & quomodo gubernẽtur aperiamus. Fortuita fieri dicimus quæ præter intentionem operantis eueniunt, quare tantum in rebus humanis fortuna dicitur, vt quæ solæ consilio rationeq; fiunt: Exemplum tale quo superiùs etiam vsi, proposuit agricultor terram fodere, culturam soli cogitans, non thesaurum, accidit vt thesaurũ inueniat, fortuitò factum dicimus, nec reperti thesauri causam aliam damus quàm fortunam. Fortunam verò non intelligimus aut numen, aut naturam, aut rem omnino aliquam causam talis euentus, sed potius excludimus, tantum fortuna factum dicentes: ac si dicamus ita euenit fortè nõ ex aliqua causa: nam fossio quidem terræ causa dici non potest, non fit terra, quatenus terra est locus, sed accidit eundem locum terrã simul esse latebramq; thesauri. Quapropter si quæras qua causa factum, vt eruerit ille thesaurum, nullam est afferre, cùm non vna causa, sed fortuitus concursus plurium hoc causarum effecerit.

Propterea errabãt qui fortunam in rebus esse negabant, quam opinionẽ secundo physicæ auscultationis, & sexto primæ philosophiæ libro, conuellit Aristoteles. Errabant autem nõ quia putarent quo nobis improuisa fortuitaq; sunt, ea nota prouisaq; esse posse superioribus mentibus, quare nihil absolutè simpliciterq; esse fortunam, sed quòd arbitrarentur huiusmodi euenta necessariò habere proximã per se causam, non intelligentes quo pacto quod est vnum per accidens, causam minimè exigat per se vnam, vt hominem eundem musicum esse & bellatorẽ causam nullam habet: alioquin si simul essent propter aliquam causam, ordinem inuicem haberent ex illa causa: quæ autem sibi temerè accidunt, vt bellatori esse musicum, musico esse bellatorem, patet ea inuicem ordinem habere, quare nullum habet per se agentem causam, sed ex accidẽti tantùm: Sic rectè Peripatetici casum & fortunam defendunt in rebus necessitatem exterminantes. Sed errant ex eis quidam detestabilius quàm qui auferunt casum, pernegãtes scilicet aliter ista fieri quàm fortuitò, hoc est, nullo consilio superioris causæ, nulla prouidentia: pullulat enim pestilentissimus hic error ex impietatis radice, qua creditur aut non cognosci, aut si non cognoscuntur, non curari à superis res humanas, qui alibi rationibus reuincetur, vbi contra philosophos impios erit disputatio: nunc veluti pro iudicato falsus abijciatur, authoritate omnium theologorum, totiusq; philosophorum familiæ: & Aristot. Peripateticorum principis in Moralibus libris, tàm vbi de felicitate, quàm vbi de bona fortuna disseruit: nam illic cura esse homines Dijs, præcipueq; sapientes, & hic nota esse Deo sensibilia omnia præterita atq; futura, & in his dirigi nos ab eo clarissimè asseuerauit, quod in libro quoq; de Mundo, libro vtiq; Aristotelis sapientia digno confirmauit, quem Platonica illa, de diuina iustitia, sententia quasi oraculi cuiusdam coronide terminauit. Si igitur curant humana dij (sic enim loquimur) vt custodes angelos, & intelligentium causarum serium ordinem complectamur Dei veri consilio prouidentiæq; famulantem. Si inquam hoc verum est, nemo dubitauerit instigatos ab illis homines ea sæpè facere, quæ sint homini non præuisa, non præcognita, illis verò sapientissima præcognitione disposita. Vulgatissimum est exemplum de seruis eòdem missis à Domino, vt cõuenirent ignaris tamen Domini voluntatis, quorum conuentus atq; concursus ipsis seruis inopinatus atq; fortuitus, Domino præuisus & præordinatus est. Sic procurans vtilitatem pauperis agricolæ custos angelus potest ad eum locum effodiendum inuitare motibus occultis, vbi nouit angelus esse thesaurum, vt quod pauperi fuit fortuna, consiliũ tamen angelo fuerit. Hoc respiciens Aurelius Augustinus quinto de Ciuitate Dei libro, non inquit causas quæ dicuntur fortuitæ, vnde & fortuna nomen accepit, nullas esse dicimus, sed latentes easq; tribuimus vel veri Dei vel quorumlibet spirituum voluntati: Dixit quorumlibet spirituum, quoniã tam à bonis hoc fieri potest quàm angelis malis, licet non omnia possint mali quæ boni, nec idem vtrisq; finis: sed bonis quidem commune hominum bonum, malis verò malum, frustrante illorum tamẽ malitiam bonitate diuina, dum in bonum ordinat redigitq; quicquid ab illis mala fuerit voluntate patratum. Sed hæc alibi latiùs.

Proclus Platonicus in commentarijs in Timæum eadem ratione pro qua & Augu-

ftinus fortunam definiuit esse dæmonicam potestatem congregantem inuicem causas inter se diuisas, nec differt à Peripatetica determinatione, qua dicitur fortunam esse in electione humana, causam aliquid efficientem ex accidenti: sed altera, causam remotiorem occultioremque, altera proximam notamq; respexit. Dixit enim Proclus dæmonicam potestatem quòd ita vocent Platonici quascunq; mentes inter homines positas, & intellectus superiores, à particulari & proxima rerum nostrarum cognitione semotas. Declaremus exemplis hæc quomodo fiant, vbi & cœlum in his quid agat intelligamus. Domi erat Lucius, & foris quidem quid agere non habebat, verùm sedit animo, tamen exeundi sententia: simulatq; egressus domo est, ruit domus, fortunatum dices qui periculum imminēs sic euitauerit: cuius rei causam à malè pio philosopho si quæsieris, sed & malè philosopho respondebit, casu ita factū, nec aliam causam requirendam: si quæras ab Astrologo in benignam, hoc aliquam radiationem refert fortunantis Planetæ, cuius ope defensus ille sit à ruina. Fallitur autem ratione superiùs enarrata, quoniam incitare Lucium ad egressum ne sub ruina pereat causæ est intelligentis agentisq; consilio & ratione: qualis nec Iouis, nec alterius stellæ radius tantum esse hoc de cœlo potuit, vt ad egressum Lucij animus esset propensior quàm ad quietem: sicut hoc quoq; ab ipso corporis habitu esse potuit, ex quo alij sedentarij magis, alij ambulatores homines sunt: vt si qua fuerit huius boni constellatio causa, fuerit ex his potiùs quæ vegetes nos reddunt & meliùs apparentes, quales Martias dicunt, non benefica quæpiam & defensatrix à malis quando vt sæpiùs idem inuehamus. Sic enim expedit ordinare illa inuicem, radius non potest egressum scilicet tuitionemq; à ruinà: sed quemadmodum eligenti egressionem Lucio spaciandi gratia fortuitum est, vt egrediens mortis discrimen enadat, Ita constellationi si quam modo talem esse censemus, iuuanti illum ad motum, fortuitum est prorsus accidentale, vt liberet à ruina, quò fit vt nec cognoscens Astrologus quid tūc influat, cœlum Lucio aliud sit quod cognoscat, quàm auidum illum futurū motus ambulationisq;, sed futurum vt simul domum & periculum fugiat, præcognosci ab eo posse, nec thema nec ratio vlla consentit.

Vna igitur superest causa cui prouisum hoc nec fortuitum esse potuit, diuina scilicet vellicans intus animum Lucij instigansq; ad egressum, ne sub domo mox casura dispereat, quam scilicet & càsuram idem numen intelligit, & ad eum finem ordinare Lucij exitum potest. De radio corporali neutrum dici potest, quare nec philosophus vllus fortunam definiuit cœlestis decreti constitutionem, aut genituræ factum, aut tale quippiam ductum dogmate Astrologorum, sed aut ad ipsum casum inopinatumq; concursum causarum se retulerunt, aut ad intellectuales causas inuicem conciliantes suo consilio, quæ nostræ prouidentiæ fines effugerunt. Sic magnus ille philosophorum dux Aristot. quid sit bona fortuna, quid mala, quid fortunatum esse, quid infortunatum, latissimè differens, ne dum decernendo cœlestium meminit cōstellationum, sed nec inquirendo disputandoq;, quia istam Genethliacorum opinionem nec dignam putabat, de qua philosophus homo dubitaret, sed velut alia circulatorum deliramenta potiùs inter fabulas & præstigia quàm inter controuersias philosophiæ deberet annumerari. Ipse igitur Aristot. in eo tractatu post diligentem totius quæstionis examinationem ita definit. Cùm nobis benè ita fortuitò euenit, dupliciter fieri solere, aut incidentibus nobis prorsus imprudenter, in id quod bonū facit euentum, aut quamuis non consilio deliberationeque, impetu tamen ad id animi ductis, cuius ita rationem ignoramus, vt quò ille se fert, obstinatissimè tantum remo veloq; descendamus: illud primum ad casum putat referendum, hoc ad diuinam motionem, qua penitus ipsa voluntas occultis impulsionibus inclinetur: Quod passi solent illa dicere, præsagit animus nescio quid, non possum aliter velle, huc rapior, alia ita cogitanti mens nō accedit, & ita cùm sui consilij rationem nullā reddere possint, tamē libitū sibi, ita præiudicatū animo pertinaciter asseuerāt. Quo loco philosophus Arist. & Deo nota esse omnia, vt superiùs dixim°, & nihil esse sublimi° Deo, vnde possit voluntas nostra moueri, quod magnum esse immortalitatis argumentum affirmat.

Ex quibus omnibus ita colligi potest, rerum humanarum quasdam fieri casu, quasdam natura, quasdam electione, quasdam diuino consilio: nam licet nihil fiat præter Dei consilium, ita tamē partimur, vt fieri diuinitùs ea dicamus, quæ relictæ sibi hominum men-

num mentes non efficerent, sed peculiari numinis impulsu commotæ faciunt, præter illam generalem summæ potestatis omnibus assistentiam, sine qua nihil esse, nihil fieri, licet minimum potest. Sic quamuis proprium hominis sit agere electione, regitur tamen interdum natura cum motibus affectionum corporalium mancipatus, iudicium rationis non expectat. Declarantur hæc vno exemplo. Indicit rex bellum finitimis, forsitan in causa natura regis est bellicosa, cupida, irrequieta: forsitan non tam passione ducitur quàm ratione, vel iure vindicandi quod suum est, vel iniuriæ reponendæ, vel alijs de causis. Potest præter hæc omnia speciale Dei consilium interuenire, semper iustum, semper rationale, licet non eius semper vel iustitia, vel ratio omnibus pateat, Dei, inquam, consilium, & animantis ad bellum capescendum, & cùm ita libet armantis ad victoriam: quo pacto loquitur apud Ieremiam prophetam: *Ecce ego mittam & assumam vniuersas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum: & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt*, &c. Et apud Esaiam: *Væ Assur virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum: Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non extimabit*, &c.

CAP. IIII.

AD COELVM NON ESSE REFERENDVM, SI QVID à nobis fit quòd nostras vires excedere videatur, sed potiùs vel ad angelos vel ad Deum. Atq; inibi de fato multa vtq; diuina prouidentia nostram libertatem non tollat.

Cum quid verò ab homine fit, quod eius vires excedere videatur, insolitis solet euentis admirabilibusq; mortalitas nostra cōcuti, victaq; rerum magnitudine, suspicari vim causæ potentioris, id agentis in homine, atq; per hominem, quo humanæ vires facultatis excedat. Et hac quidem suspicione, qui carneos tantum oculos habent, rapiuntur ad cœlum, quo nihil ipsi maius vident, aut potentius sentiunt, malè ita compotes mentis, vt ad causam amentem expertemq; cognitionis id referant, cui nec omne mentis humanæ consilium satis esse credunt. Quod si respondeant illa quidem à Deo disponi & ordinari, sed à Deo per cœlum sideraq; compleri, quorum virtus & efficacia tāta sit, nimis quàm absurdè dicere reuincentur, siquidem intercedentes istæ causæ inter Deum & nos, sicuti humiliores Deo, ita sublimiores hominibus esse debent, nec quæ ratione consilioq; peraguntur, qualia nostra sunt, per irrationalia corpora decet ab anthore primo disponi, sed quemadmodum ille elementariam molem, vtpote deteriorē, per cœlestem, quæ melior est, regit & moderatur: ita res humanas non corporum, sed angelorum mysterio, qui natura dignitateq; mediant inter nos & Deum, conuenit gubernari. Quare cū à Deo descendis ad terram, descende per cœlum: cùm à Deo descendis ad homines, descende per angelos. Sic angelum, Persarum, Græcorum, Hebræorum, legis apud prophetas suis populis prouidentes, & apud Platonem omnesq; Platonicos locales deos, vrbibus, regnis, hominibusq; præpositos: quorum mentionem quoq; factam ab Aristotele, & antiquior Isidorus, & post Isidorum, Clemens Alexandrinus in Stromatis meminerunt.

Neq; nos turbet quòd indignè quædam interdum iniusteq; fieri nobis videntur, vt propterea ad causam naturali necessitate non consilio agentē, libentiùs recūrramus. Nam ridicula sanè fuerint, vrbis viliora mancipia, si de consilijs principis iudicare præsumpserint, multò nostra vel ridicula, vel sacrilega potius temeritas, arbitriū sibi vendicans primi ordinis sapientiæq; diuinæ, quæ non in vnius hominis, vnius familiæ, vnius vrbis, sed orbis totius vtilitatem, non ad sæculum instans, sed ad omnia pariter sæcula, oculum prouidentiæ radiumque suæ bonitatis extendit. Nos hæc homunculi, imò noctuæ, talpæ, verè asini, verè boues, & quidem supini dijudicaīes, & Deum reuocabimus ad examen? Qui sæpiùs nec in illo, quantulumque est quod habemus iudicium, sed animi potiùs morbo iudicantes, iniustè factum querimur, quicquid fieri

fieri ipsi nollemus: Et quis nō asseueranter exclamasset dormitare Deum, cùm iustus Ioseph venundabatur a fratribus? Quis non etiam nullum esse, cùm idem carcerem præmium castitatis accipiebat? Vide mox eum in Aegypto regem, vel à rege secundum: Vide patrem cum tota familia à fame redimentem: Vide prophetia nobilē, nec negabis à Deo facta illa priora, per quæ ad ista deinceps ordine suo peruentum est. Sed & altiùs si suspexeris, vt ab illa tàm impia mercatura rem eò perductā intelligas, vt descēdens totus populus in Aegyptum diuq; ibi attritus ab Aegyptijs regibus, tàm gloriosè in libertatem asseratur à Mose, tot prodigijs confirmata potestate Dei, tot oraculis manifestata, in Pharaone, in Aegypto, in Hebræorum populo, per legem, per tot miracula diuinæ maiestatis: nunc per beneficentiam, nunc per iustitiam, quæ figuraret futura sub Iesu diuinæ corporationis ineffabilia illa mysteria. Profectò, vel insanus adduci eò non poteris, vt sine ratione fieri quicquam suspiceris in rebus humanis, proptereaq; nō à Deo optimo sapiente, sed vel à dæmone malo cum Manichæis, vel à corpore sideralis reuolutiones necessitate cum Astrologis, vel à casu fortuito temeritateq; gubernari, cum non multis malè philosophantibus credas.

Sed & quoties suscitari bella & cædes, & vrbium vastationes, & euersiones regnorum intelliges, non mixturam duorum radiorum, aut interpositum naturali cursu suo lumen inter Solem & Lunam, cum præstigiatoribus istis causam cogitabis, sed consilium Dei, vel punientis malos, vel exercentis bonos. Vnde ille dictus Dei flagellum, & alter satis proximus sæculo nostro, non hominum esse se dixit, sed iram Dei orbisq; vastitatem. Sapiens ille Persarum apud Herodotum qui discumbente apud se in conuiuio Thebano, cui futuram suæ gentis cladem, nescio qua præsentione sibi præcognitam reseruauit, rectè locutus est. Nam cùm suaderet Thebanus, vt idem imperatori exercitus denunciaret, dehortareturq; ab incepto, cuius esset futurus exitus tàm infelix, respondit: id homini esse ineuitabile, quòd fieri Deus ordinauerit. Quare nec suis verbis, si scilicet imperatorem admoneret, fidem futuram, quādo ita Deo decretum esset, proindeq; se etiam Mardonium (ita erat principi nomen) sequi alligatos necessitate, placetq; quòd necessitatem non astrorum, sed diuini consilij dixit, quàm & fatum si quis vocet, rectiùs, inquit Augustinus, sentiet quàm loquatur.

Est autem hoc fati nomē quantum ex veterum colligi monumentis potest in quadruplicem significationem acceptum, vt fatum vel ipsa natura sit, vel causarum series ordoq; nexu necessario cuncta producēs: vel siderum constitutio, cùm quid aut nascitur, aut cōcipitur, aut inchoatur: vel diuini cōsilij executio certa ineuitabilisq; successus. In primam significationem accipitur ab Alexandro, ex Aphrodisiade in libro de Fato ad principes Seuerum & Antonium: ita enim fata esse concedit, vt fatum ipsa natura sit, quæ principium, aliud est ab electione: quare fato ignis calefacit, aqua humida est, Sol illuminat, sed & cùm quis dissoluto corporis temperamēto moritur, fato moritur. Si verò vel ex equo præcipitatur, vel gladijs occiditur, fato non moritur: in quem modum de Didone Virgilius mortem sibi per vim præparanre dicat: *Sed quia nec fato debita nec morte peribat.* Astrologi verò id maximè genus mortis in fatum reiecissent: Sic Demosthenes. Et ita quidem fatum nemo esse negauerit, sicuti nec naturam. Quo pacto & Aristoteles quinto libro physicæ auscultationis fatales dixit generationes, hoc est, quæ secundùm naturam fiunt. Nec dubium, cùm sic fatum intelligamus, multa fieri præter fatum, sicuti & multa fiunt præter naturam, vel casu, vel electione nostra, vel (vt inquit eodem loco Alexander ipse Aphrodiseus) consilio Deorum.

Qui verò secundam inuexerunt opinionem, cogitàrunt in ipsa natura nihil nō fieri necessariò, si quis omnes simul causas complecteretur. Nam qui multa fieri dicunt extra necessitatem, hoc ita defendunt in naturalibus rebus & arbitrarijs. In naturalibus, quia non omne quod fit naturaliter, necessariò fit, cùm naturæ opus impediri possit in arbitrarijs, quia electio nostra, & arbitrium liberum est: Illi contrà sic instant: In naturalibus quidē si quid impeditur, necessariò impediri, quia & illud impedimentum à naturali causa est, quæ tandem ad supremam naturam, hoc est, cœlum redigatur: Ea verò necessariò agit, sed fallunrur: nam vt impedimento quidem fuerit causa naturalis, fuit ea tamen quæ & ipsa potuit, & non esse & impediri cùm agebat, quare contingens illud impedimentum non necessariò fuit. Et si de illo rursus impedimento non

to nos vrgeas,futurum scilicet causam naturalem,quæ & ipsa sicuti naturaliter,ita necessariò aut impedietur. Respondeo, te si mundum credis æternum,aut in infinitum progressurum à causa contingente in cõtingentem causam, inter quas ordo sit semper accidentalis, nec vnquàm ad vnam causam primam necessariam peruenturũ, vnde sequentibus necessitas inuehatur, cùm nulla sit talis intra naturales, quando nec cœlestis cuius operibus, & materia concurrentes inferiores causæ facilè obstant. Si verò de mundi creatione,cum theologica veritate consentis, deuenies per importunum illum regressum, ad primam rerum contingentem institutionem: vnde tolletur necessitas, non confirmabitur electionibus nostris, multò irrationabilius inferũ necessitarem,quoniam voluntas nihil eligat, non præindicatum à ratione, nec in nostra sit manu,ita velle iudicare, sed falsis nituntur assumptionibus, vt ab alijs alias, & à nobis alibi declarabitur.

Nam peculiares hæc seorsum tractatus exigunt,nec magnopere pertinent ad confutandos Astrologos, quorum illa tertia est acceptio fati toto opere confutanda, differens à prima opinione, quòd naturam ipsam cœlestem non solùm naturalium, sed & fortuitarum,vt vidimus,rerum originem facit,maleq; de causis inferioribus,in hac parte maximè sentit,pessimè de cœlestibus,quando licet natura cœlum sit,constellationes tamen illæ quas fingunr ex siderum positura, per loca, signa, domos, aliaq; id genus,causæ naturales non sunt,sed fictitiæ: nec ex vno illo momento initiali dependet operatio cœlestium,nec ad ea quę propria sunt inferiorum causarum referuntur, vt iam declarauimus,& sequentia magis declarabunt.

Restat quarta fati significatio theologica, sicut illa prima physica magis, sed vtraq; vera,vt pendentem à Diuino consilio seriem ordinemq; causarum notet,sub quo nihil nostra libertas periclitetur, cùm simus, & nos inter has causas, nec in hac chorea fati patiamur tantùm, sed agamus, siue igitur Dei præuidentiam, siue prouidentiam, hoc est,siue menrem illius omnia præcognoscentem, siue voluntatem ex suo placito omnia disponentem attendas, nullum sit præiudicium liberis actionibus nostris. Nam si præuidentiam, cur non liberè facio quod præuidit Deus me facturum? nam si erit quod ille præuidit, vtiq; liberè faciam, quod liberè me facturum ille præuidit. Sed & quia erit quod noluit, voluit autem me esse liberum, liberè agam quicquid agam, nisi ipse mihi meam libertatem ademerit, & certè nõ solùm præcognouit Deus voluntates nostras, sed & præordinauit, nec cũ id Gregorius Nisenus, Damascenusq; negaret,videntur aliter negare quàm vt admoneant.Cætera quidem per volnntatem Diuinam,electiones nostras,per illam cum nostra etiam voluntate disponi:ita tamen vt non modò cogitationum nostrarum euentus, sed & ipsæ cogitationes, ipsa consilia,ipsa proposita,nec regum tantùm, vt scriptum est,sed omnium corda in manu Dei sunt, qui solus omnia moderatur, nunc in his quæ nec ad vitium attinent, nec ad virtutem, inclinans voluntatem quò libitum illi. Si sic decreti alicuius sui exigat absolutio, nunc virtutes in nobis, sed & nobiscum inchoans & perficiens inchoatas, nunc à virtutibus ad vitium motos,permutans ad iustitiam,vel admouens virgam pædagogi pro misericordia, vel comminuens quasi hallucinatus pro iustitia, omnia semper,aut bona,aut occasiones certè faciens bonorum.Tanta de fato,de prouidentia,& humanarum rerum gubernatione dixerimus, cùm per se cognitu vtilia, tum ad conuellendam Astrologicam vanitatem necessaria, vt cùm quid fieri contingereque videmus, quod aut maius videatur aut ordinatius, quàm vt in casum hominémve referatur,nõ vim ibi corporalium radiorum,sed Diuini consilij angelicíq; ministerij,cum humana libertate curam potestatemq; intelligamus.

Liquet autẽ ex his quæ diximus, & quo pacto tum præuideri futura, tum præcaueri, cùm sint mala, possint à nobis. Nam si fortuitò tantùm fierent res humanæ, nulla præsensio futurorum esse posset. Cùm autem humano Diuinoq; cõsilio fiant,potest humana ratio de illis nonnihil coniectare, soli verò numine afflati præuidere certissimè, quod Prophetarum prædictiones oraculaque confirmant, proximi licet longissimo interuallo prophetis prudentes sint. Vnde illud Euripidis: Qui bene coniectauerit,is vates optimus esto. Sic in procurando felici rerum successu,infortunijs quæ vitandis illud potissimum est, Deum sibi conciliare propitium, animi puritate, pijs operibus, votisque sanctissimis, post hoc ipse sibi homo consulat sua prudentia:

nam

nam licet in plerisq; rebus multùm fortuna possit, plurimum imò totum in omnibus dispositio certè diuinæ voluntatis, ipsam tamen rectam viuendi rationem magnum in his habere momentum necesse est, nisi frustrà collatum hoc nobis munus à Deo dicamus. Quare rectè dixit ille, nullum abesse numen si sit prudentia, sed nos facere fortunam Deam cœloq; locare. Propterea Plato in epistola ad Syracusanos, cùm Homerici illius dicti meminisset: Dij mentem abstulerunt, quia homines potiùs adiecit ipsi mentem abstulerunt, quod Euripidis ille sententia confirmat, qui fortem animæ filiam esse dixit. Prudenter igitur vitam instituentes ratione naturali, tum quia religione diuinam nobis beneuolentiam parantes, vitemus omnem superstitiosam vanitatem, alioquin qui vel futura præuidere, vel cùm sint mala præcauere per Astrologicas sperauerit obseruationes, audiet Esaiam sibi dicentem: *Veniet super te malum & nescies ortum eius, & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare.*

CAP. V.

NEC PRAETERITA NEC QVAE AD ALIOS attinent, posse ex aliqua constellatione præuideri.

Vod si habeant fortè de fortuitis rebus aliquid quod respondeant. Quanquam habere nihil possunt, aut verum, aut verisimile: De his quæ genituræ horam antecedunt, quæso quid respondebunt? hoc est, quonam pacto putabunt efficientem causam suis effectibus esse posteriorem? Quid de his item quæ non solùm priora, sed etiam aliena, ideoq; suas causas non huius genituræ constellatione, sed alibi possidentia, vt cùm ex hora qua filius nascitur de parentum, auorumq;, & fratrum natu maiorum naturis fortunisq; pronunciant. Hæc enim & priora illa sunt constellatione, & ab ea itidem aliena, vt quæ à præteritis iam diu proprijs constellationibus, sui habeant fati ordinem, & dependentiam (si quod scilicet esse fatum à cœlo existimemus) in eo item qui nascitur quomodo illud efficit natalitia constellatio, quòd multis ille diebus ante diem natalem accepit. Prædicunt enim ex themate genituræ, mas'ne an fœmina sit qui nascitur, mancus an integer, pulcher an deformis, deque alijs huiusmodi corporis conditionibus, de quibus omnibus iacta alea erat priusquàm è matris (vt ait Lucilius) vulua infans committeretur. Horum omnium prædictionem qua sibi ratione Astrologi vendicant? sed nec effectu causa posterior, nec præuidenter ex cœlo aliter quæ inde præuidentur, quàm quo pacto effectus ex causa præcognoscitur. Haly Aucnrodam apotelesmaticos Ptolemæi libros enarrans, quasi nostram hanc soluens quæstionem, ostendere voluit quonam pacto, ex fratris fratrum, ex filiorum genituris parentum fata præuiderentur. Non quoties, inquit, mulier congreditur viro, toties concipit, sed tunc solùm cum ea incidit hora, cuius constellatio cum parentum constellatione concordet: & quoniā quæ cum alio pariter conueniunt, inter se quoq; conuenire necesse est: si conueniunt cum parentum constellationibus filiorum omnium genituræ, erunt ipsæ quoque inter se concordes: quare & mutuò etiam sua inuicem fata significabunt, sic ex fratris fratrū, ex filij genitura parentum naturæ fortunæq; demonstrantur.

Ego verò in hac Astrologica subtilitate nescio quid primū coarguam vel irrideam. Non concipit, inquit, mulier, nisi qua hora siderum positio cum parentum sideribus conuenit. Non igitur ex ea hora qua nascitur, sed qua concipitur puer parentum, debent facta præuideri. Sed & cum alio item cœlo pater, alio genitrix nata sit eius qui concipitur, quomodo vna poterit constellatio tàm diuersis constellationibus respondere? aut si hoc fieri posse putent aliqua siderum diuersitate, quomodò tot filiorum themata thematis patris, matrisque simul respondebunt? Cùm ab iisdem sideribus, ab iisdem cœli regionibus peti in omnibus debeat parentum significatio. A quarto & decimo cœli loco sors patris & matris ab illis inuestigatur, à Sole, item Saturno, Venere, & Luna. Horum dispositio in thematis geniturarum varia ferè semper & multiplex pro varietate filiorum, tu istam omnem varietatem putas posse non variare à constellationibus genitorū, quasi possit ab alio nō dissentire, quod à seipso prius dissentit: aut non sit futurū, vt idem pater necessariò & fortunatus sit & infortunatus,

natus, quoniam eius scilicet alter filius quartum habeat locũ felicibus radijs illustratum, alter verò infelicibus obsessum. Quòd vt vitaret vulgus Astrologorum soliti dicere, non ab omnium filiorum genituris, sed ab eius qui esset maximus natu parentũ fata praeuderi. Sed adimitur statim eis illud perfugium, de fratrum genituris, quas ostendebant idcircò inter se conuenire, quòd cum genitorum constellationibus omnes pariter consonarent.

Sed quid oportet rem operosiùs confutare euidentissimè friuolam? Qua enim ratione defenditur? non concipere mulierem nisi qui tunc concipitur, ea sit deinde hora nasciturus, cuius constellatio eiusmodi sit futura quæ parentum eius qui nascitur, sortem atq; naturã Astrologo possit significare, scilicet illis cœlum & tota natura deseruit: nec potest aliquid fieri in vniuerso, nisi eo fiat modo per quem possit de eo Astrologus diuinare. Præterea illud quomodo soluunt in quo erat tota vis nostræ argumentationis, non posse effici ab hora qua infans nascitur, quòd infrà tribus, in parentibus dudum antè præcessit. Nam eorum opinionem qui non effici hac re, sed significari tantùm ab astris dixerunt, postea coarguemus. Nunc aduersus eos disputamus, qui eorum quæ cœlitùs prædicuntur, causam esse cœlum opinantur, quod & Ptolem. & principes omnes istius artis opinati sunt.

CAP. VI.

FVTVRA MVLTO POST TEMPORE A PRAEsenti constellatione effici non posse.

QVid quòd non solùm præterita, sed si rectè consideremus, nec quæ multò pòst tempore sunt futura, effici possunt à præsenti cõstellatione, quod est tamẽ familiare frequentissimumq; in Astrologorum prædictionibus. Vbi enim nõ illud legitur apud eos, Planetam orientalem in prima vitæ parte præstare quod pollicetur, occidentalem in postrema, qui horoscopum occupauerit, vel horoscopi fuerit dominator, citò dare quæ sua sunt: paulò pòst cùm qui decimi loci iura possideat, qui occidenti vel affuerit, vel præfuerit serò, seriùs qui imo cœlo fuerit collocatus, atq; alia hoc genus innumera. Hoc deniq; attestantia, non fieri à cõstellationibus quòd sunt facturæ, cùm ipsæ sunt constellationes, sed multis potiùs annis postquàm fuerunt: huius verò mirandi exemplum in nulla virtute, vel actione naturali, qualem esse cœlestem confitentur, apparet, vt scilicet tunc efficax magis existimetur cùm non est, quàm cùm est: non remanet autem cœlestis influxus in corpore instar medicinæ. Sed respondebunt fortasse, etiam si præterit ille siderum positus, durare tamen virtutem inde nobis infusam, quæ suo tempore pro natura agentis materiæq; habilitate, suos tandem effectus in lucem sit æditura. Ego verò quod attinet ad naturam agentis, obijcio illis quod priùs obijciebam: Variari quidem pro agentium conditione, variaq; virtute effectus quoq; naturam, & conditionem: sed hoc esse omnibus causis pariter commune, vt quòd sint effecturæ, tunc magis efficiant quando sunt, quàm cùm multo iam tempore desierunt.

Quòd spectat ad materiã, si fortè dicant, non statim fieri regem & philosophũ eum qui nascitur, licèt cœlo id promittente, quia ætas repugnat, poterit videri non absurdum esse quod dicitur, sed cũ ætas eorum munerũ capax est, quæ natalitiæ stellæ pollicebantur, cur tamen non fit, cuius & causa sufficiens iam præcessit, & materia habilis idoneaq; præstò est. Sed aut cessare aiunt effectum tot annis, quot signorum partibus à tali loco Planeta distabat: aut quia talem in themate cœli locum obtinuit, nisi serò præstare sua beneficia suis nõ posse, hoc rationalis potiùs naturæ, pro electione arbitrioq; sua munera, quo voluerit tẽpore dispensantis, naturalis causæ nec est, nec esse potest. Præterea si ex se quidem daret statim cœlum quod promittit, sed materiæ dispositio est in mora, non erit Astrologi euentus tempora præcognoscere qui cœlũ considerat, sed eius potiùs qui materiæ statum conditionemque cognoscit, vt quid futurum sit, ab Astrologo audiat, quãdo futurum Astrologo ipse demonstret. Quod item respondebant seruari vim à cœlo deriuatam prætereunte constellatione, scire ab eis velim, vbinam conseruetur? vtrique aut in materia, aut in causis inferioribus & secundarijs, quorum siue vtrunq; siue alterum eis placet, sciãt nec in æstu fluentis refluentisq;

fluentisq; materiæ, nec in tàm varia atque mutabili particularium causarum multitudine, virtutem cœlestem posse eandem & stabilem tàm diuturno tempore permanere.

CAP. VII.

DE AVSPICATIONIBVS QVAS ELECTIOnes dicunt, quàm vana & impossibilis sit Astrologorum sententia.

Libet item ab eis sciscitari de ea parte qua maximè vtilis vitæ putatur Astrologia, quæ est de auspicationibus, vulgò electiones vocant, hoc est, quónam pacto à cœlo fieri Intelligant, vt quod hac quidem hora aggredimur, faciendum feliciter, quòd vero alia infeliciter fiat à nobis. Nam vt facilè omnia hæc dicuntur, & habet in prima fronte speciem probabilitatis, ita cùm diligentiùs examinantur vana impossibiliaq; deprehenduntur. Si quis (inquiunt) iter sub tali cœli constellatione capessat, commodam habebit peregrinationem, à rege benignè excipietur, rem suam familiarem adaugebit. Contrà, si alia hora equum ascendat, aut descendat in nauim, difficilia itinera, periculosam nauigationem experietur, nec efficiet tandem cuius rei gratia iter nauigationémve suscepit. Hæc omnia fateor me non perspicere, quónam pacto fiant à cœlo, doceant ipsi me si possunt. Esto, Iupiter de nona cœli regione radios suos in terram iaculetur, felicem dicent constellationem pro itinere capessendo. Quæro ego ex eis defluxus iste afflatusq; fortunatus, homines ne ipsos afflet atque afficiat iter arrepturos, an ipsam potius iter agentium hominum operationem, hoc est, vel equi ascensum, vel è domo egressionem, vel huius aliquid eorum quę sunt necessariò itineris inchoamenta. Si primùm respondeant, afflabuntur illi, etiam si tunc primum iter non accipiant sideris beneficio, quoties arripiendi itineris illis fuerit propositum, præsertim cùm ex eorum sententia non pręstet constellatio quod pollicetur, tunc maximè quando est, sed longo etiam post sæpè temporis interuallo. Si secundùm multa certè delirare cogentur vt positionem tueantur, dum nobis exponent quo pacto Iouia illa equi ascensio, & mollem pedibus viam substernat, & latrones abigat ex itinere, & nubibus pulsis placatum efficiat diffuso lumine coelum. Nec parùm item illis negocij in retinēdo isto defluxu, dum multorum fortè dierum iter planè conficiatur, cùm non parua iure suspicio habenda sit, neque in illo equum ascendente virtus cœlo descendit, reciproca ratione cū de equo ille descenderit, illa in cœlum rursus ascendat, & nouo iste viator Ioue semper indigeat, cùm erit ei equus insiliendus. Nam somniare vim aliquam primordialem nusquam consistentem, nullibi radicatam, quę totum tibi iter molliter beateq; conficiat, hominum est in somnis etiam delirantium, qui quod loquuntur, nihil perpendentes, futilem dant & sine mente sonum.

Videamus rursus eosdem ne scrupulos incidant in his rebus quę sunt opera potiùs nostra quàm operationes. Sententia est Ptolemæi, si in vrbis constitutione Mars cœli medium obtinuerit, principes eius ciuitatis gladio plerunq; perituros. Exponat nobis Ptolemæus, vbi nam sanguinolenta ista Martis radiatio recipiatur, quæ tot deinceps principes, sit successu temporum gladio necatura? Si suscipi eam velit in principe qui tunc vrbem ædificat, rogabo quo pacto iacti illi de fossiq; in terram iussu principis lapides, vrbis scilicet fundamenta, cœlestes radios aliorsum vergentes in principem istum flectant atque deriuent: Quo pacto in eius posteros regniq; successores hæreditario quasi iure deueniat, noxia ista virtus, cuius & susceptaculum periit, & origo pręteriit. Sanè quid possit sine rubore interrogantibus ita nobis respondere, equidem non perspicio. Dicet igitur fortè non in principe ipso vrbis institutore, sed in ipsa potius vrbe, in ipsis primis lapidibus super quos erigenda est, pestilentiam illam recipi, Martis pestifero quasi quodam afflatu, omnes eius vrbis principes afflaturam. Bellum vtique inuentum Mosaicò etiam testimonio confirmandum, qui leprosæ nobis domus expiationem prophetica olim inspiratione monstrauit. Sed vereor ne congesta desuper humus, proximisq; lapidibus inculcata, nephritim illam Martiam non prohibeat, aut si omnino exhalet, non egenos potiùs & pauperes pestilentiæ magis

opportunos inuadat,quàm principem ipsum ciuitatis. Qui in suburbana aliqua villa fortè habitauerit, credo gladio non peribit, præsertim si pluribus passuum millibus ea distat ab vrbe, quàm vt Martius ille vapor, calce, ruderibus, intertrimentis, interim vndiq; suffocatus, integer illuc possit, efficaxq; peruenire. Sed hæc philosophis periclitabitur gloria Platonis, Academiæ & Aristotelis, qui in suis de Republica libris, vbi de condenda regendaq; feliciter vrbe, ac ciuitate tàm multa præceperunt, de tam vtili, tam obseruandaq; cautione nihil nobis scriptum reliquerunt. Quæ omnia si non per iocum, seriò pensitemus, videbimus iure Haly interpretem Ptolemæi, quanquam summum Astrologum partem tamen hanc Astrologiæ, quæ est de electionibus, friuolam inefficacemq; existimasse.

CAP. VIII.

ASTROLOGOS MENTEM NOSTRAM COELO subijcere, quanquam vt sunt astuti, id dissimulare conentur.

Hactenus demonstratum est nullam ex corporalibus rebus & temporarijs, quarum maximè ius habere cœlum putatur, dependere à cœlo, quo scilicet modo Astrologi opinantur. Nam neque ea quæ sunt fortuita, nec quæ ad alios attinent, nec quæ aut præterita sunt, aut futura, longo pòst tempore, tum eorum maximam partem, quæ vt fiant feliciter, à certis horarum obseruationibus auspicantur. Quæ si non ita efficit cœlum, vt è cœlo præuideantur, quantò illa minus quę sunt incorporea, de quibus tamē pronunciare Astrologica superstitio nihil erubescit. Continentur enim hoc genere morū, ingeniorumq; diuersitates, & quęcunq; animi nostri opera & proprietates: continentur quæ ad dæmones, ad mentes superiores, ad Deum, ad efficaciam supplicationum, ad arcana conscientiæ, ad statum futuræ vitæ, atque hoc genus alia pertinent: de quibus omnibus mille dogmata prædicendi nugiuendum hoc hominum genus arrogantissima temeritate diuulgat. Et quidem à moribus exordirer, quos alios atque alios esse in hominibus putant, pro varietate natalis constellationis. Sed solent, cùm hîc vrgentur, dissimulare quod sentiunt, & de arbitrij libertate multa funditantes, cauendum præcipere, ne cogi putemus à stellis nostram libertatem, à quibus solùm propensionem inuitamentumque aliquod habeamus, quod vel sequi vel declinare nostræ sit electionis. Detegam igitur primùm fraudem huius defensionis, plurima afferens dogmata ipsorum ex quibus pateat mentem ipsam eos cœlo subijcere, etiam vbi à corpore non dependet: Postea nec morum ingeniorumq; diuersitatem eo etiam quo dicunt modo, in cœlestes causas referri posse declarabimus. Ergo si non aliter putant humani animi differentias esse de siderum habitu & positione, quàm vt affecto aliter atque aliter corpore, animi etiam operatio nonnihil immutetur, quomodo ex Marte in nona cœli regione feliciter constituto, tantùm præstari nobis posse contendunt, vt ab obsessis corporibus sola præsentia dæmones expellamus? Quòd non animi solùm est ad corpus inclinantis, sed sic viuentis in corpore, vt Deo plenus, & mentis habitans penetralia, in corpore viuere se non sentiat. Quomodo item ex parte Solis, de arcanis conscientiæ eius qui nascitur erga deos & homines, iudicaturos se præsumunt? quibus in manu animi & nostra magis libertate, nihil positum est, nec ita, vt angelicæ pateant cognitioni, nec potestati subijciantur. Denique si societas corporis cœlo animam sociat, quomodo de statu eius cùm extra corpus est posita, de cœlesti constellatione pronunciant? Vulgatum enim apud illos duos esse planetas authores felicitatis, Venerem, & Iouem, sed diuersis officijs, vt Venus præsentis vitæ felicitatem largiatur, Iupiter futuræ. Maternus postquàm multa ex his commemorauit quæ à Saturno præstantur in Leone constituto, tum ita subiungit: Sed cùm hæc omnia fuerint assecuti, longæui morientur, & anima eorum ad cœlum Dijs applicata transibit. Saturnus enim in Leone positus animas eorum qui sic se habuerint in terra, innumeris angustijs liberatas ad cœlum, & ad originis suæ primordia reuocat. Hæc ille.

Vnde non id solum intelligi volo, quàm ad impietatis vsque suspicionem Astrologica

gica ista superstitio se diffundat, sed quanta scriptoribus huius artis fides adhiberi potest, quasi nisi experta vsuq; comprobata literis mandauerint, quos proculdubio scimus cùm scribebant experimentum non habuisse vitæ futuræ. Nam si à suis consectaneis vita functis hæc fortè intellexerunt, potiùs quæ ad inferos quàm quæ ad superos mitteret constellatio, poterant intelligere. Quanquam enim putant se certa hora supplicantes à Deo impetrare posse quod volunt, non tamen facilè credam, nisi dogma mutauerint, æternam se ab eo felicitatem imperraturos, & certè putant illi quod diximus. Scribit enim fabulosissimus ille Albumasar, qui Luna Ioui coniuncta cum capite draconis Deo supplicauerit, impetraturum à Deo quicquid petierit. Et erunt adhuc philosophi, erunt theologi quibus hæc placeent, putentq; se, & quos sequuntur Astrologos, satis adhuc intelligere quid sit Deus, quid sit oratio: Quæ mihi insania hoc loci non tam est confutanda quàm execranda, cùm ex his quæ de oratione aduersus impios alibi disputauimus, satis sit confutata. At Petrus Apponensis cuius ego scripta quoties lego, toties illud Heracliti venit in mẽtem, πλυμάθεια νόον ȣ̓ φύει, ipse, inquam, scribit, illa se hora de qua dicebamus, à Deo scientiam petijsse, & post eam diem in ea magnoperè promouisse. Mihi quantum nouus hic Salomon in ea promouerit metiri non vacat, credo certè quicquid promouit, non plus eo esse quod humanis passibus confici possit. Sed vtcunq; sese res habeat, consulerem Petro isti, vt rotum quod profecit, suæ potius industriæ ingenioq; acceptũ referret, quàm Iouiæ illi suæ supplicationi, sed ne pertinaciter illud defendar, cogantur bona iudicia negare eum potiùs quicquam in bonis literis profecisse, vt quàm vt ràm vanæ superstitioni aliquando assentiant. Consulerem item in commune Astrologis omnibus, vt postquàm illis Iupiter ita fauens est, tantùm sibi vna felicis horæ supplicatione, diuitiarum opumq; cõpararent, vt nostris posthac pecunijs nihil indigentes, desinerent aliquando mentes imperitorũ tot quotidie mendacijs, emũgendæ pecuniæ gratia ludificare.

CAP. IX.

MORES HOMINVM À COELO non fieri.

VIdeamus de moribus, an recta ratione possit defendi, esse horum quoque aliquo modo causam in cœlo. Fortè enim si nec vim pati cœli partem animi rationalem, nec cogi nostram libertatem existimemus. Nihil erit præterea cur aut philosophia aut pietas neget, varia hominum studia, multiplices ingeniorum proprietates, à diuersis stellarum afflatibus prouenire, cùm id etiam faciat habitus corporis, salua animi dignitate & libertate electionis. Verùm fallitur longè qui ita puta: nam ipsam & solam partem sensualem ita affici à Sole, vt ad flagitium aliquod habeat propensionem, & rationi contrarium, & pietate magnopere est aduersum. Quæcunq; enim à causis naturalibus fiunt, his præsertim quæ sibi à conditore naturæ præscriptas leges seruant immutabiliter, tàm in authorem naturæ sic instituentis, quàm in naturam ipsam sunt referenda, quacunq; autem vel virtute vel proprietate sidera prædita sunt, & philosophorum & theologorum consensu, indidit illis naturæ principium Deus. Deum optimum & sapientissimum vix negant insipientes, quæ vero hæc aut bonitas aut sapientia potentissima, cœli manu hominem, quanquam liberum, infirmum tamen, flectere ad eam partem, ad quam minimè eum velis declinare. Tum optimos seruos malorum facere authores & ministros, vt cùm ipsi regis iussa nunquàm transgrediantur, ipsi tamen maximè sint, qui alios ad transgressionem inultent & impellant. Postremò qui hic ordo naturæ, qui consensus, quæ sapiens institutio? vt quæ ratio naturæ fieri nollet, ab his tamẽ vt fiant, sedulò procuretur, quæ sunt partes naturæ magnæ, potentes, optimæ, principales. Præterea non facit qui peccat aliquid, imò deficit, quare qui inuitat ad peccandum, ad deficiendum inuitat, quod non conuenit causis superioribus efficientibus semper, deficientibus verò nũquam. Absurdissimum igitur dogma Astrologorum putantium habere nos ab hac quidem siderum positione, inclinationem ad furta, ab alia ad incestus, ad fraudes, ad homicidia, cùm tota natura præsertim superior diuinæ menti proximè iuncta, naturalis & diuinæ legis obseruationi possit fortè fauere, obesse & aduersari nullo modo possit. Cõ-

pescant igitur os profanum, nec Venerem dicant Marti copulatā ad adulteria nos vocare, aut eosdē in signis maribus collocatos ad masculorum nepharios concubitus excitare, Martem cœli nona partē occupantem facere irreligiosos, atq; alias omnino cōstellationes ad alia nos irritare flagitia. Imputēt sibi nō cœlo sua delicta, nec fœculentæ materię, & iniqui animi sordes à purissimis putent naturæ fontibus emanare.

Verùm solui fortè ista obiectio poterit, si (quod quidam putant) dixerimus, esse omnium siderum vires bonas & salutares, sed cùm in nobis suscipiuntur materiæ vitio degenerare, & qui benefici erant afflatus, euadere interdum noxios, atque maleficos. Sic à Marte quidem præstari animi fortitudinem & Herculeam efficaciam, sed aut vitio corporis in quo nimiùm rubra bilis exæstuet, aut culpa animi abutentis munere cœlesti, flecti quandoque impetus illos ad crudelitatem & iniustitiam. Sic à Saturno altitudinem mentis, profunditatem consilij, inuestigationem rerum obstrusarum, amorem contemplationis infundi: eadem tamen omnia quia torpidum inuenerunt susceptaculum, vel arbitrij culpa eius in quo recipitur dolosum facere animum, sordidum, incultum, superstitiosum, & adusque lymphationis periculum imaginosum Sic à Venere fieri nos propensos ad hilaritatem, ad beneuolentiam, elegantiamq; ciuilem, abuti nos isto instinctu ad nequitiam, ad luxum, ad improbitatem. Incitari à Sole nos ad magnanimitatem, abuti impetu isto nos ad ambitionem, atque ita de reliquis.

Verumenimuerò dicet hæc aliquis potius Astrologiæ defensor, quàm Astrologus. Est enim inter proloquia Astrologorum illud omnium primum, maximeq; confessum, esse alios Planetas bonos, alios malos. Quod si essent vera quæ dicebantur, & omnes pariter boni sua natura, & omnes mali eadem ratione dicerentur. Cùm nullus sit afflatus adeò salutaris, quem & materia & conditio suscipientis, inficere, immutare, interturbare, non possit. Quod si & ipsi nullum esse volunt Planetam adeò malum, à quo non magna etiam bona, nullum adeo bonum, à quo non magna etiam mala possint prouenire. Hanc tamen efficiendi diuersitatem non ad materiam & radij referunt susceptaculum, sed ad varium sideris eiusdem in cœlo habitum & positionem. Quare dicunt Saturnum si propriam domum, propriam altitudinem, proprios fines, tenuerit, si bonis radiationibus commiscebitur, si diurna fuerit genitura, contemplatores facere, pios, sapientes. At verò si minus commodo receptaculo suscipiatur, in malam hanc degenerare conditione dicunt eundem ipsum planetam, si malè collocatus, si coniunctus Marti, si malis ad Solem schematismis, dæmoniacos facere, sordidos, inuidos, & mendaces: neque vnquam cùm ita in cœlo habens se, sit Saturnus boni quicquam ab eo expectari posse contendunt. Quare qui ita Astrologiam defendit, ignorat planè quod defendit. Quòd enim diximus de Saturno, dictum de omnibus intelligatur. Nam & Martem non feliciter dispositum dicere solent, ad ambitionem, ad impotentiam, tyrannidisq; libidinem extimulare, non quoniam viralis eius qui nascitur spiritus, plus nimio caleat vel frigescat, propterea q; bonum cœli ignem vel torpidum faciat vel edacem: sed quia & Saturnus & Mars & Sol cùm ita in cœlo se habuerint, huiusmodi mala ex sua natura & proprietate, nascentibus influant, hoc est, quod Astrologi scribunt & opinantur. Nec si quis hoc neget Astrologiam secius defendit, quàm qui spongia librum emendat, secum & dogma, vt declarauimus, & veritatem aufert omnis prædictionis, si & de cœlestis influxus obseruatione non illa dependet, & cœlestem influxum materiæ dispositio non solùm minuit vel adauget, verùm alium facit penitùs & immutat.

CAP. X.

MALAS LEGES SICVTI NEC BONAS *cælo non subijci.*

Hinc eorum opinio confutatur, qui bonas quidē leges negant subijci cœlo, vtq; à diuina virtute depēdeant: de malis verò id cōcedunt, cū nihil habeāt quod naturæ vires & facultatē excedat. At quantū obstat in bonis erroris sublimitas, ne corporeis causis subijciantur: tantū obstat in malis earū improbitas, ne ad optimas causas Deoq; optimo obedientissimas referant. In vniuersum vero

verò tàm bonas quàm malas religiones à cœlo non dependere, ipsa satis experientia demonstratur. Alij enim religionum ortus & varietatem ad sidera referunt, vrbibus & prouincijs suo quodam, vt ipsi credunt, iure dominantia. Alij ad magnas quas vocant coniunctiones Planetarum superiorum, Saturni præsertim atque Iouis, & hanc quidem sententiam sequuntur Arabes & Latini, vestigijs Arabum insistentes. Illis accessisse videtur Ptolemæus, qui (vt postea declarabimus) de magnis illis coniunctionibus nullam vnquam habuit mentionem: Sed libro secundo Apotelesmatôn eos air ex Asiaticis qui ad orientem vergunt & meridiem colere Venerem & Saturnum, quoniam trigono subsint aridę qualitatis, hoc est, Virgini, Tauro, & Capricorno, quibus ipse putat Saturnum, Veneremq́; dominari. Rursus qui inter meridiem habitant & occasum, & Venerem atque Martem habere pro numinibus, quoniam humidæ triplicitati subijciantur, cui cum Marte, Mercurium & Venerem præficit.

Vtraq; verò sententia, ipsa, vt dicebamus, euidentia rei euentisq́; refellitur. Nam si virtute magnæ alicuius coniunctionis religio aliqua nascitur, abolita ea virtute, aboleri quoque illa religio debet. Nulla autem siderum est coniunctio, cuius virtus durare per tot annos fingatur, etiam ab Astrologis, quot annis & cultus idolorum, & Mosaica religio, & Christiana etiam perdurârunt. Circiter quinq; annorum millia idolorum cultura mundus caligauit. Quænám quæso coniunctio? qui maximi anni sideris alicuius? tot sibi annorum spacia vendicant? Mosaicæ legis ritus & obseruantiæ apud Hebræos etiã hodie vigent, & iam ter mille annis aut eò plus viguerunt. Quæ ista tàm fortis, tàm diuturna est constellatio? quæ extincto Imperio, religionem extingui tamen non permittit? Dabit causas horum theologus & veras, & suo dogmati consonas, de cœlo dare Astrologus nullas potest, vnde si ista deriuaretur varietas religionum, variari illas quotidie, atque immutari sæpius videremus. Quod & Astrologi ipsi putantes ex principijs suæ scientiæ id colligentes, præfinierunt terminos vnicuique religioni quos illi transgressæ ipsa rei euidentia aliunde se dependere quàm à sideribus demonstrârunt.

Iam illam Ptolemæi opinionem, quæ perinde, atque varijs locis gentibus varia sidera dominantur, ita varios etiam ritus religionum in locis existimat, longè magis ab ipsa experientia confutatur. Cùm & illis prouincijs quæ inter orientem iacent, & meridiem, præsint eadem sidera quæ olim illis præsidebant, nec tamen vt olim ibi Venus Saturnusque coluntur: cur enim hæc illis numina dominabantur, vtique vt ipse scribit Ptolem. quoniam terrena triplicitas quæ constat ex Tauro, Virgine, & Capricorno, regionibus illis præest, illi verò triplicitati Venus & Saturnus: ita enim ipse existimauit. At partitio hæc mundi & regionum, sub alijs atque alijs triplicitatibus distributarum perpetua est, non temporaria: quare eadem erit semper quæ aliquando fuit. Cur non igitur, ô Ptolemæe, eadem etiam in eisdem locis hodieque religio durat? Denique totam istam disputationem ita concludamus, Ptolemæum ipsum interrogantes: Si à varia siderum præsidentia apud alias gentes olim alia sidera colebantur, cuiusnam sideris vi ac potestate efficitur, vt nulla sidera hodie aliqua ferè totius mundi regione colantur?

CAP. XI.

CORPOREAS DISPOSITIONES NON efficí à cœlo.

QVæ omnia si sint satis confutata, restabit sola corporis dispositio, de qua pronunciare possit Astrologus, si de his talis tantùm potest, quæ efficiuntur à cœlo. Sed nec istam efficere potest natalitia constellatio, cùm & corporis habitum & figuram quam secum gerit ex aluo, priùs habeat puer, quàm aluum egrediatur. Quare erit hæc quoque illis annumeranda de quibus quinto capite dicebamus, non posse prædici per natiuitatem qua vtuntur, quia ista præcedunt natiuitatem: quare potiùs per conceptionem vel seminis dispositionem. At semen tunc non fit. Ergo erit constellatio qua semen factum est potius spectanda, sed hoc postea. Si igitur præuideri corporis dispositio, prænunciariq́; poterit, ex hora conceptionis poterit vtiq; magis, quàm ex hora natiuitatis, ex qua nullo

modo potest: sed an ex illa etiam possit, sequentibus libris examinabitur. Nunc illud demonstratur, errare Astrologos, qui breuiore corpore, an procero, obœso, an macilento, firmo, an imbecillo, manco, an integro, legitimo, an monstroso, nascaturis qui nascitur, ex genituræ hora pronunciant. Has enim ille omnes conditiones longè priùs adipiscitur, quàm formatus iam & absolutus ex matris vtero in publicum emittatur. Quare sicuti non fiunt ab ea constellatione, quam dudum scilicet præcesserunt: ita nec prædici ex eius obseruatione à mathematico possunt. De conceptus tempore postea disputabimus, nunc illud scire lectorem volumus, putasse summos Astrologos, quæ ad corporis attinent temperaturam à proximis causis & cœlo inferioribus à Deo dependere, vt quemadmodum scribit Haly, veniam dari sibi postulauerint, si in prædicenda corporis dispositione exciderent à veritate.

Nos igitur totam de cœli efficientia disputationem ita colligamus. Si cœlum causa est vniuersalis, non esse ab eo rerum particularium varietatem & distinctionem: & si in eo quoque particularium proprietatum effectrices virtutes esse concedamus, non tamē huiusmodi quales de cœlo Astrologi vaticinantur: cùm neq; fortuita in causas naturales, nec quæ sunt mala in optimos authores, nec quæ à ratione cōsilioq; proficiscuntur, in principia naturali necessitate efficientia, nec in corpora incorporeos radios, nec quæ iam præterita, aut longo pòst tempore sunt futura in præsentem constellationem, nec quæ ad alios attinent, in nostram genituram referri nulla ratione posse videantur. Tum esse perabsurdum & ab omni philosophia maximè alienum, quorum proprias causas videas, & manifestas & sufficientes apud nos in viribus corporum inferiorum, in animorum diuersitate, in affectu, consilio, occasione, consuetudine, in concursu tàm vario confluentium vndiq; rerum, atque causarum, eorum tamen originem quærere in sideribus, quæ neque sit ibi, neq; vt esse possit, aut rerum quæ fiunt, aut cœli efficientis natura conditione patiatur. Hinc factum, vt omnes philosophi (quorum studium in perscrutandis rerum causis laborq; versatur) cùm à medicina, aut mathematicis, ab omni arte atque scientia, rerum veras causas mutuetur, astrologicis tamen causis nusquàm vtantur. Quòd, vt Phauorinum, Carneadem, Posidonium, Timæum, Pythagoram prætermittam, ab ipso Aristot. à Platone, à Plotino, ab Auenroë, ab Auicen. à bonis vtriusque familiæ sectatoribus factum, inter initia operis declarauimus.

CAP. XII.

NON POSSE COELVM EIVS REI SIGNVM ESSE, CVIVS CAVSA NON SIT.

VErùm dicet aliquis fortè, etiam si concedatur non fieri à sideribus istas varietates euentaq; rerum humanarum, non tamen statim id colligi, vt præuideri ista de cœlo prædiciq; non possint. Quandoquidem quæ sidera minimè faciunt, possunt tamen significare atque portendere. Sunt enim qui ita sint opinati, non fieri scilicet, potestate cœlestium res inferiores, præterquàm in re communis efficientiæ, sed cùm à proximis causis proprijsq; dependeant, indicari tamen à cœlo priusquàm fiant. Atque per Planetarum transitum, stationem, recessum, futura cognosci, vt aues, seu præteruolando, seu stando, futura pennis, vel voce, significant nec scientes. At verò nec ipsa hoc vnquam insignes Astrologi crediderunt, nec vt credamus ratio vlla consentit. Quod enim natura, non hominum instituto signum est alicuius rei, & corpus est, aut causa est rei quam significat, aut effectus, aut tàm signum quàm id quod signatur, ab eadem causa proueniunt. Quod si quis putat addendum, quasi diuersum ab his quæ diximus, vt sit causæ necessariò inseparabiliterq; connexum, is plurimùm longeq; fallitur, quoniam ista connexio, & concomitantia fieri alia ratione non potest, quàm quòd vel causa id pariat priùs ex se, quàm efficiat aliud: aut quòd eam causam excitat ad agendum hoc quoque suscitat simul, quod sicut vtrunq; ad communem causam referri concedimus.

Age igitur videamus quódnam magis ex his cœlo conueniat, si cœlo futura significantur. Cœlorum vtiq; motus & dispositiones, effectus, non rerum inferiorum causas esse negant: restat vt cœli habitus & dispositio, & quod per eam creditur indicari, ab ea-

ab eadem causa dicantur prouenire, quemadmodum iris portendit interdum serenitatem, non quia faciat serenitatem, sed quoniam iridis causa, causa etiam est serenitatis. At corporea causa nulla reputabitur quæ sit cœlo superior, proptereaq; cœli inferiorumq; simulq; dispositiones efficiat: An reliqua erit causa incorporalis: fortè enim dici posse videbitur, fieri euenta rerum humanarum ab ipsis diuinis mentibus, cœlestia corpora reuoluentibus, & dum fiunt ipso cœli quod mouent habitu, & positione mouent, quasi nutibus certis nobis indicari. Verùm qui hæc dixerit, sanè proxima fabulis poëtarum, incommodum illud quomodo vitabit? fieri ea à diuinis mentibus quæ homines ipsi sine flagitij culpa non faciunt, vt hûc ad homicidia, illum ad adulteria, alium ad furta vrgeant, & impellant. Mitto quàm omnis philosophia abominetur fieri res corporales ab incorporeis causis, corpora causa media non intercedente. Præterea nam alia, atque alia hora nascentes, diuerso fato nascuntur? si non cœli positio quæ variat in horas, sed cœli author immobilis sui par semper, suiq; similis, fati author & causa existimatur?

Postremò vt Thomas argumentatur: Cùm eiusdem causæ effectus, sese inuicem indicant ab eodem principio, eodem etiam modo proueniunt: cœli verò motus & inferiorum corporum, rerumq; dispositio, non eodem modo est à causis superioribus, sed illæ immutabili ordine, & necessariò, hæc ordine variabili, & quæ vtranq; in partem cadat contingenter, pro natura scilicet rerum quæ mouentur, quę gubernantur, quam diuina principia non mutant, sed conseruant, alioquin naturam non cogerent, sed destruerent. Non potest igitur cœlū significare inferiora, nisi quatenus causa effectum indicat suum: quare qui causam quidem non esse victi ratione fatentur, signum tamen esse contendunt, hi vocem suam ignorant. Quod & Thomas Aquinas grauissimo viri iudicio, quiq; nihil solet temerè asseuerare, in theologica summa asseuerate pronunciat. Posset hoc dici de cometis, de traiectionibus, deq; alijs hoc genus, quæ fiunt in sublimi, vt excitata à stellis alicuius rei effectricibus, quod illorum causa factura est, non faciant, sed significent. De stellis ipsis dici nullo modo potest, cum illis, vt dicebamus, nulla corporea causa superior inueniatur. Sed & qui ita opinantur fati necessitatem vel nolentes inducunt, quoniam si sint causæ sidera inferiorum, potest non effici quod illorum influxu fieri procuratur, vel obstante materia, vel causa particulari communem influxum alio deducente. Si verò sint signa, cùm ex natura ad significandum fuerint instituta, quàm eorum vera natura, tàm erit eorū significatio vera. Alioquin cur instituta à Deo ad significandum? cuius opera perfecta, si fallunt, si mentiuntur? Quod si non mentiuntur, erit necessariò quod futurum ab illis significatur: Denique si inter causas numerantur, non repugnat eorum conditioni in eo ordine esse causarum quæ impediri, mutari, superari, possint. Quæ si signa existimentur, inter mendacia haberi non possunt, ne aut fallax fuerit, aut ignorans, qui in cœlesti volumine, futurorum notas, vt dicunt, literasq; descripsit.

Postremò si non indicat cœlum faciendo, sed quod non facit, indicat tamen, restat vt quod aliæ faciunt causæ, indicetur ab eo. Aut igitur quod omnes faciunt, aut quod vel aliquæ tantùm: si quod aliquæ tantùm, cur quæso harum opera indicat, illarum non indicat? siquidem pariter omnes, nullæ erunt reliquæ causæ per quas, quod demonstrabatur, quò minus eueniat, possit impediri: necessariò igitur fiet quod portendebatur. Hoc autem si dixerimus, nō modò veritati, vt alibi demonstrauimus, sed ipsis etiam Astrologis aduersabimur, cùm & Aegyptij, & Ptolemæus, & celeberrimus quisq; Astrologorum, fati necessitatem semper pernegauerit, quod in tractatu præcipuè de quæstionibus sentire se declarant. Cùm non omnem quæstionem dicant esse legitimam, sed quæ ab impetu animi cœlitùs moto proficiscatur, quales cùm multas minimè esse concedant, quæ à ratione scilicet nostra consilioq; nascantur, apertè fari necessitatem non admittere se declarant, sed & ea introducta omnis Astrologiæ vtilitas perit in eo præcipuè eo collocata, vt præuisa mala cauere, bona confirmare, augereq; possimus. Postremo si sint sidera signa non causæ inferiorum, pars ea Astrologiæ, quæ vulgò dicitur de electionibus, extra controuersiam tollitur, cùm in illa fauor cœlestis ad efficiendum, non signorum indicia ad curiositatem inuestigentur.

H 4 CAP.

CAP. XIII.

SIVE SIGNA SINT SIDERA, SIVE CAVSAE, partem causa Astrologia quæ est de interrogationibus nullam esse.

VTramuis verò opinionem Astrologi magis probauerint,hoc est,siue sidera causas inferiorum, siue signa tantùm, non causas esse voluerint,necessariò pars ea quæ de quæstionibus, quaq; maximè vtuntur, funditùs auferetur. Est enim istius partis hoc fundamentum moueri animos nostros à cœlesti constellatione, saltem ex parte imaginaria: cumq; animus illinc ad desiderium sciendæ rei alicuius instigatur, tum si Astrologum consultat, ex ea quæ hora consultationis, cœli configuratio, portendi de re illa, quod sciscitator scire desiderabat: quare posse Astrologum de rebus omnibus de quibus quæstio fiat, interrogantibus vera respondere. Quæramus igitur nos ab eis qui omnem quæstionem possunt dissoluere, signáne tantum inferiorum sidera sint,an sint etiam causæ, significentq; faciendo: Si sint signa solummodo, nō est igitur à sideribus impetus nostri desiderij, sed quemadmodum alia, qui ex ea sunt opinione, proprijs aiunt fieri causis,licet indicentur ab astris, sic motus quoque desiderij non cœlestem constellationem, sed vim ipsam imaginariam, nostram electionem, vim animi appetentem, & quæ de foris sensum animumq; lacessunt, pro origine causaq; sortientur. Si causas esse respondent significarique ex illis inferiora, sicuti ex causa effectus demonstrantur, quónam pacto defendent cœli constellationem quæ hora consultationis apparet, causam earum esse rerum de quibus Astrologus respondet interroganti. Quare cùm pridem sint facta, aut quoniam nunquam fient, causam habere nullam oportet. Sanè Mars erit in occidente, qui responderi ab illis vera non permittet. Quod si impetrare possint ab eo,vt vel audire eis liceat vera. Respondebo ego etiam non quærentibus, de istis quæstionibus oppidò perquàm vera.

Visum fuit Astrologis parùm gloriæ sibi, & qui magis vrgebat quæstus comparari, si de tempore tantùm genituræ, vel anni conuersione, sua cuique fata pronunciarent: nam pro his quidem intelligendis, aut semel tota vita, aut singulis tantùm annis adire eos fuit necesse. Cùm tamen multa quotidie curiositas nostra scire desideraret, de quibus illi nihil poterant respondere: vnde & arti apud idiotas multùm authoritatis, & professoribus multùm pecuniæ detrahebatur: hinc sibi, aut alijs saltem persuaserunt, posse se quicquid quæreretur ex hora quæstionis apertè præuidere, modò qui interrogaret naturali impetum motus, non propria electione esset ad interrogandum: sic scilicet se ab omni falsitatis infamia pulchrè vendicantes. Nam si quod respondebant re ipsa refellebatur, non parùm verus Astrologus, sed parùm efficax quæstio fuisse dicebatur: si euentis responsa respondebant, quid iam obstaret, cur non oracula in terris haberentur? His artibus & fallacijs nugiendum hoc hominum genus ludificant imperitos, cùm nihil possit à ratione dissonum magis vel dici vel cogitari, quàm quod de ista interrogandi fallacia excogitârunt. Nam vt illis concedam esse à cœlo desiderium illud meum sciendi de absente, gratia exempli. Quónam pacto se habeat, quæ tandem ista consecutio, vt statim illud etiam sit verum futurum, qua hora desiderium hoc meum Astrologo explicauero, huiusmodi esse cœli constitutionem, quæ mihi statum absentis ostendat. Vnde hæc competentia, aut fœderatio, & nostri desiderij, & rei quam scire desideramus? Quod si fortè respondeant vim eandem cœlestem quæ rem illam procul efficiat à nobis, vellicare simul animū nostrum, quasiq; admonere rei quæ fiat.

Primò illud sequeretur, tunc solùm ista incessere nos desideria cùm res ipsa fuerit, & tamen de his quæ iam pridem facta, aut longo fient pòst tempore, aut quæ etiam nunquàm fient, efficaces fieri putant posse interrogationes. Præterea id si dicamus non erit spectanda cœli constitutio qua hora Astrologum interrogamus, sed quo primum momento interrogandi cupiditas nos inuadit. Siquidem eadem similisve constellatio est, quæ & parit euentum, & desiderium agnoscendi illius suscitat in nobis. Quod vtique si rationabiliter insaniendum, longè rationabilius diceretur, quàm quod dicunt Astrologi: obseruandum scilicet tempus sciscitationis, non quo

nos

nos primùm sciscitandi cura sollicitauit. Tum quoniam vt dicebamus si qua inter hęc esse potest cognatio, siquis consensus, non aliter esse potest, quàm & rei quę facta est, & desiderij nostri quæ quoquomodo ad eandem, aut similem constellationem referri posse videantur. Tum quòd hora qua Astrologum ipsi consulimus, variari potest, mille de causis quibus fiat vt seriùs aut citiùs Astrologum conueniamus, vt si eius domus remotior sit à nobis, si euntem in via quis remoretur, atque alia hoc genus temerè intercurrentia, quæ horam quæstionis proptereaq; cœli configurationem, de qua est responsurus, aliam atq; aliam faciunt. Sed hæc nihil curant Astrologi, quibus iamdiu familiare est, ea semper & dicere & sentire, quæ nullam habeant prorsus rationem & firmitatem.

CAP. XIIII.

DIVINA MIRACVLA À COELO NEC FIERI NEC significari, sed miracula miraculis, sicut naturalia naturalibus indicari.

Erùm vtinam hactenus insanirent, & non diuina etiam miracula, quæq; totius naturæ facultatem excedunt, naturalibus tamē corporum superiorum radijs, fieri existimarent. In hoc enim eos errore versari, suprà monstrauimus, declarãtes diuinam ab eis religionem referri ad siderum potestatem, & quam olim Deus per Mosem populo Hebræorum, & quam postea Christus per Apostolos mundo promulgauit. Sic & illam sub Noë totius orbis eluuionem, & quæ alia hoc genus diuina miracula sacra prodit historia, suis omnia constellationibus ascripserunt, in qua re proculdubio insanire magis videntur, quàm qui hæc potius fuisse aliquando non concedunt, qui & fuisse credit qualia narrantur, & à naturalibus tamen causis effecta, cùm nulla cogitari maior possit insania, quàm vt factum aliquid supra naturam, naturæ viribus pures. Esse autem diuinam legem ex his quæ naturæ vires excedant, aduersus impios disputando probauimus. De catadismo vniuersali facilè potest idem demonstrari, cùm naturæ nihil magis repugnet, quàm vt suum ipsa excidium moliatur. Quare eam sibi iniuriam nunquam inferret, de qua ipsa se sua asserere potestate non posset. Quod si non potuit fieri cursu naturali, vt cùm aquæ montium omnium cacumina, quindecim cubitis superarent, Noë cum sua familia, cumq; omni genere animalium, intra vnam arcam duodecim menses inclusus naufragium illud euaderet. Non fuit etiam naturæ propositum ad perniciem omnium viuentium terram totam aquarum inundatione submergere. Quod si à cœlo ista non fiunt, de cœlo præuideri etiam non possunt. Cùm quę cœlum non facit, ea etiam non significet, vt paulo antè probauimus. Quanquam istam propriam habent rationem quare ab astris non portendantur, etiam si cætera, quæ facultatem naturæ non excedunt, vel fieri, vel indicari à cœlo concedamus. Est enim, vt alibi declarauimus, ordo rerum à Deo pro naturali cursu institutarum, ita suis finibus inclusus seiunctusq; ab his rebus, quæ diuina virtute & voluntate fiunt præter naturam, vt hæc omnia si tollantur, nihil fit in rerum natura quod desit, nihil quod supersit. Est autem cœlum & quæcunq; in cœlo communi cursu eueniunt, ex his rebus quæ sunt secundùm naturam. Quare si quid siderum motus vel dispositio, quæ ex naturali eorum conditione illis debetur, futurum significant, debet hæc significantia & indicatio inter res naturales haberi & numerari. Quòd si aliqua ex his signis portendere ea dicamus, quæ fient supra naturam, sequetur illud absurdum, vt si relinquat Deus naturam suis conditionibus, nec faciat aliquid super eam, natura iam ipsa falsa & mendax inueniatur, in qua etiam Deus aliquid frustrà superfluoq; instituerit: quoniam erunt adhuc in sideribus signa rerum futurarum, quæ tamen non erunt, cùm res quę significantur, res sint præter naturam quas auferri supponebamus. Signa ipsa res secūdùm naturā sint, quæ ablatis supernaturalib⁹, nec auferri, nec aliqua sibi debita pfectione priuari dicendū est.

Non igitur, si ab æuo miraculum aliquod facere Deus disposuit, miraculi eius indicia naturalibus rebus inseruit, ita vt ad naturæ ipsarum rationē significatio hæc pertineret: sed naturalia quidem signis naturalibus, miraculis antecedentibus miracula voluit significare. Cataclismū diuinæ iustitiæ miraculo euenturū, diuinitùs inspiratus diuinitusq; seruandus Noë mundo significauit: educendos Hebræos ex Aegypto, & dandam

dandam illis legem facta per diuinam virgam à Mose miracula, magis Astrologisq; Aegyptiorum,testificata sunt, subijciendam populo Dei terram promissionis, & quæ in ea supra leges naturæ mira Deus erat operaturus, non naturalis aliqua cœli configuratio, sed coërcitus manu Creatoris rapidissimus Solis motus indicauit, vt traiectum sicco pede Iordanem, & sonitu buccinarum, diruta vrbis mœnia prætermittam. Ezechiæ vitam diuina virtute prorogatam, non benigna Iouis irradiatio recto sua spacia ordine percurrentis, sed retrocedentis Solis miraculum demonstrauit. Prodigium Verbi corporati, & virginis puerpuerij, quum mentium supra mentis naturam diuinitùs afflatarum oracula annũciârunt, tum in ipsis corporibus cœlestibus & terrenis prodigia mille testificata sunt, dum immensum illud Domino nouũ sidus exoritur: nunc cùm eodem in cruce deficiente, Sol, Luna plena, contra naturæ ordinem deficit: his signis diuina miracula & demonstrantur & confirmantur, quæ à naturali rerum statu nec fieri possunt, nec conuenit indicari.

CAP. XV.

PER STELLAM MAGORVM NON POSSE CONSTELlationem aliquam intelligi, & declaratio quarundam Scripturarum, quæ imperitis possent videri Astrologiæ adstipulari.

NVnc quoniam in mentionem stellæ deuenimus quæ Magis natum Iesum demonstrauit, nõ ab re fuerit admonuisse lectorem, ne hanc fortè stellam Astrologorum opinioni fauere suspicetur: Quasi nõ ea aliud fuerit quàm index nati prophetæ cœlestis constellatio, Magis illis ab oriente cognita & explorata, qui essent cœlestis scientiæ, vt putatur, oppidò quàm periti. Abducit autem ab hoc errore euidẽtissimè nos, ipsa litera Euangelij, quæ de hac stella loquens, ait: *Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vsq; dum veniens staret suprà, vbi erat puer.* Quod nemo, nisi insaniens existimabit de cœli sideribus configurationibusq; esse intelligendum. Erat igitur illa factitia & temporaria, non perpetua stella & naturalis condita ad id officij à Creatore, per quam significari natum regem Iudæorum. Eò fortè modo Magi intellexerunt, quo & posteà in somnis declinandum Herodem, & alia quam venerant via, in patriam esse reuertendum.

Sed & cauendum pariter est ne quibusdam Scripturarum locutionibus perturbemur, vt cùm in temporis plenitudine missum Dei Filium legimus apud Paulum, & in Euangelio Dominum dicentem: *Nunc est hora vestra & potestas tenebrarum*: & alibi, *nondum venit hora mea*, putabit enim superstitiosus horarum & temporum constellationes significari. At tu illum interroga: An cùm famescit, tempus putet comedendi? quæcunq; tamen per id tempus fuerit cœli constitutio? & cùm satis laborauit, corpus curandum? & cùm satis obdormiuit, tempus euigilandi? Quæ si omnia habere suum dixerit tempus, non pro eius temporis constellatione, sed pro natura ipsius rei quæ fit, proq; occasione opportunitateq; faciendi: sic pariter alia quæ & Deus facit supra naturam, & homines faciunt propria libertate (quanquàm nullas desiderent vt fiant constellationes) necessariò tamen aliquo tempore fieri, & congruentiùs hoc quàm illo tempore fieri atq; commodiùs. Decuit mitti Filium Dei eo tempore quo est missus, antè non decuit, causa in cœlo non est, sed in proposito Dei, & exigentia rerum, de qua multa scribunt theologi, quãtum licuit eis per indicia Scripturarum ad diuini consilij secretum penetrare. Decuit item postquam est natus non statim occidi, sed quo tempore expediens fuit, permisit ipse se manibus impiorum, atq; ea hora fuit potestasq; tenebrarum. Idem in reliquis intelligendum, quod ex vno nobis libri Geneseos loco apertè declaratur. Ibi enim cùm terram promissionis, sic ex re appellatam, Abrahæ Deus promittit. *Tum* inquit, *scito peregrinum futurum semen tuum in terra non sua, vbi quadringentis annis affligentur, generatione autẽ quarta huc reuertentur*. Hactenus scriptum si fuisset, insultaret Astrologus, nõ potuisse diuinã promissionẽ impleri, donec tot annorũ spacijs euolutis ad certã perueniretur cœli dispositionẽ, quæ esset euẽtum illũ paritura. Tu verò vide quid ex Dei persona Propheta subijciat: *Nec dũ enim*, inquit, *cõpleta sunt iniquitates Ammorreorũ vsq; ad præsens tẽpus*. Vide igitur qd expectaretur? nõ copulatio, scilicet Iouis & Saturni, aut sideralis alia constellatio, sed plenitudo ini-

do iniquitatis in Ammorreis, per quam diuina iustitia cuius legibus res humanæ, non fatali necessitate reguntur, & merito illos expelleret, & fidelis Abrahæ semen illuc introduceret.

CAP. XVI.

QVAE NATVRAE VIRES SVPERGREDIVNTVR, quantum ad id etiam quod in se naturale continent, à cœlo significari non posse.

Satis iam, nisi fallor, est demonstratum, diuina miracula à cœlo nec fieri nec significari, quanquam quod attinet ad efficientiam hoc ipsæ indicant voces, nec vlla indiget probatione. Quærebat autem nuperrimè Hieron. Beniuenius acuto vir ingenio & perspicaci, cùm in his rebus quæ fiunt supra naturam, interdum aliquid sit etiam naturale, num ex ea parte à stellis possent significari? vt si non potuerit aliqua constellatio Dei corporationem indicare, potuerit tamen legifer homo, & bonas leges promulgaturus, ostendi: Respondi, neque hoc modo posse illa à stellis significari, nec quod putauit Alliacensis, hoc mōdo ab illis fieri. Is enim non alia putauit ratione defendi posse ab impietate, qui rerum huiusmodi mirabilium & diuinarum causas quærerent in sideribus, quàm si dicant dependere hæc à cœlo, non quatenus sunt supra naturam, sed quatenus in eis est aliquid naturale. Hoc verò qui dicit, nihil dicit: sicut & nihil dicit qui fieri ab aliqua constellatione hominem dicit, non tamen fieri ab ea naturam rationalem: nam si non facit ea in homine quod est rationale, non est cur dicatur magis facere hominem quàm Leonem. Si igitur demas ex diuinis miraculis quod eis est proprium, & ea tantùm relinquas quæ sunt illis communia, cum rebus innumeralibus non est cur effectus singularem causam tam studiosè quæras in cœlo.

Sed profectò qui Iesu Genesim inuestigant, non illud scire contendunt, cur in vtero nouem mensibus fuerit quemadmodum reliqui homines, cur bono corporis statu, cur prolixo capillo, cur pauper, cur Iudæus, quoniam his conditionibus abundat omnis vita mortalium. Sed quæ in eo præcipua fuêre & singularia, eorum maximè causam quærunt in sideribus, quam & præcipuam esse putant & singularem, ea verò iam supra naturam Dei opera non cœlorum, quòd natus ex virgine, quòd homo & Deus, quòd in patria Dominus & peregrinus in carne, quòd mirabilium operum effector, quòd iure Dominus orbis, quòd iudex viuorum & mortuorum, quòd diuinæ gratiæ author & dispensator, quòd expulsor idolatriæ, dæmonum triumphator, author virtutum, vitiorum expulsor, pax mundi, veritatis manifestator. Hæc si non quæris, nihil quæris, si quæris impiè quæris. Perfugium igitur nullum quod Astrologis parat Alliacensis, vt diuina miracula dicant fieri à cœlo, sed non quatenus sunt miracula, quæ nec significari (vt ex nobis quærebat noster Hieronymus) ea ratione à sideribus possunt, quoniam si ordo rerum quæ à Deo proueniunt, supra naturam è medio auferatur, restabunt tamen, vt superiùs diximus, indicia hæc cœli, effectus illos aliqua ex parte (vt dicebamus) portendentia, sed effectus iam nullus erit: indicia illa igitur vana atque fallacia, quale nihil esse in natura cœlesti superiùs est demonstratum

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdula aduersus Astrologos libri IIII. Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER V.

CAP. I.

DECRETA ASTROLOGORVM CIRCA MAGNAS coniunctiones vtiliter confutari, & quàm mendaces sint deprehensi qui de magnis inferiorum rerum mutationibus per eas voluerunt iudicare.

SED multos abducit ab ista veritate fallacia Astrologorum persuadentium imperitis, nullam vnquam fuisse legum mutarionem, nullum propherarum aduentum, nullum in rebus humanis euentum admirabilem, quem magna aliqua siderum superiorum Saturni præsertim atque Iouis coniunctio, non præcesserit. De qua re illi cùm coràm vel consectaneis vel rudioribus quasi de re certa atque confessa in tabulis disserunt, & per tot millenaria annorum discurrentes hæc, inquiunt: illa est constellatio quæ diluuium fecit, hæc Mosem peperit, illa Iesu aduentum, hæc Machometi legem antecessit, nemo est ferè qui non moueatur, & vel descendere in eorum sententiam, vel addubitare aliquid salrem non cogatur. Quare quoniam hac parte maximè lædit religionem ista professio, volo occurrere isti pestilentiæ, priusquàm ipsa totius artis fundamenta conuellamus: quoniam rantùm hoc loco errant Astrologi, vt si etiam in cæteris benè sentirent, defendi hîc tamen non possent, non solùm quia de rebus prædicunt quæ indubium est cœlo non subesse, sed quia ipsæ quibus in prædicendo regulis vtuntur, errores continent & in historia & in Astrologia manifestissimos, quod priusquam rationibus ostendamus, ipsa satis potest experientia certum his facere, qui vim rationum minus peruidebunt, quoniam omnes qui ex huiusconstellationibus de sectarum legumq; mutatione siue successu diuinare aliquid voluerunt, falsi atque mendaces sunt deprehensi.

Olim Mathematici, cûm cœpit Christi fides pullulare, non plus eam annis * duraturam dixerunt, à cuius tamen initio iam millesimus quadringentesimus nonagesimus quartus annus euoluitur. Albumasar vel author vel inuentor huius erroris, eandem legem, hoc est, nostram permansuram dixit ad annos 1460. quia scilicet tot sunt anni quos vocant annos Solis maximos: Præterierunt anni illi, nec ipsa præterijt: quia scilicet *cælum & terra præteribunt, Verba autem Domini non præteribunt.* Nec tamen de sua, hoc est, Mahumetis lege veriora prædixit. Abraham Iudæus anno Christi millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto Messiam eorum venturum dixit ex astrologica obseruatione, quòd tunc scilicet ea primum erat reditura siderum positio; sub qua olim Moses ex Aegypto populum eduxerat, & eductis dederat legem. Ego proximo ante eum anno natus; cùm iam trigesimum agam experimento, didici prædictionis istius falsitatem. Arnaldus Hispanus nobilis quidem medicus, sed ad superstitiones paulò nimis propensus ex astrologica vanitate, plerisq; alijs adiectis Antichristum nobis anno gratiæ 1345. comminabatur. Fluxêre ab eo tempore anni iam supra centum quadraginta octo, & nullus adhuc Antichristus nisi quales etiam multi tempore Apostolorum. Iuniores quoties nobis ex aliqua superiorum planetarum coniunctione fallacis prophetæ aduentum annunciârunt? præsertim ex ea quæ in Scorpione Iouis & Saturni abhinc decem annis coniunctio fuit, nullus tamen adhuc fallax propheta mundo præter eos apparuit. Ipse Alliacensis scribit, quo anno Constantiæ generale concilium celebratum est, prædixisse Astrologos, nullam futuram in ecclesia pacem, sed religionis exitium, dissensionesq; in ea designari, ex Ioue in prima domo in anni figura retrocedente, & tamen schisma illud magnum quo nullum vnquàm maius fuit in ecclesia nec diuturnius, per quadraginta annos iam confirmatum, eo primùm anno extinctum est solita pace & tranquillitate ecclesiæ reddita, quo

satis

fatis certè potuit mouere ipsum Alliacensem, ne quam vltra isti vanitati fidem adhiberet, qui & ipse ab illis fortè persuasus verebatur ne illud nobis schisma paulò pòst Antichristum apportaret. Erant aliæ quas narremus istorū de legibus sectisq; prædictiones, ipso deinde euentu inficiatæ: sed puto istas satisfacere cùm non sint alij in ista arte tantæ authoritatis, quantæ apud omnes Astrologos habentur, quorum prædicta ipsis experimentis confutata declarauimus, nunc ad rationes descendamus.

CAP. II.

QVIBVS VIIS ASTROLOGI DE GRANDIORIBVS rebus iudicium ferant, magnorumq; orbium reprobatio.

Strologi quatuor maximè vijs magnas rerum inferiorum mutationes soliti vestigare per superiores planetas Iouem præsertim & Saturnum cū simul sunt, quam magnam vocant coniunctionem, per orbes magnos, per Saturnias reuolutiones, per octaui orbis accessus atq; recessus. Has omnes vias & irrationales & falsas & inuias ostendemus, vnde non solū id consequemur, quod primo hîc quærebamus, vt quæ de religione & legibus impia temeritate diuulgant, falsa conuincantur, sed omne etiam de magnis mūdi mutationibus iudicium infirmabitur. Exordiar autem à confutatione magnorum orbium, reuolutionumq; quas Saturnias vocant, vt his reiectis quibus opere minus tota deinde præsentis libri disputatio aduersus magnas coniunctiones liberè euagetur. Fingunt quemlibet ex planetis, & item vnumquodq; signorum mundi imperium obtinere annis trecentis & sexaginta, quibus exactis tum nouum aiunt incipere orbem magnum, cui & planeta priori proximus, & signum quod deinceps hæret signo priori, pariter præsunt: atq; ita qualis dominantis signa atq; sideris est natura, talia euenire in eo annorum spacio, & cùm orbis inchoatur nonus, nouati quoq; multa in rebus inferioribus, & pro natura rectoris mutari semper rerum nostrarum conditionem. Tum si quis quærat ab eis, vbi nos, aut in quo nunc orbe, hoc est, sub quo rectore viuamus, respondent sub Leone & Luna, quod ita probāt. Scribit enim Aoniar in libro de natiuitatibus cœpisse nonum orbem magnum, quo tempore ea fuit Iouis Saturniq; coniunctio, qua cataclismum volunt fuisse præsignatum. Ea verò præcessit cataclismum annis, vt dicūt, ducentis septuagintanoue, isti verò orbi præfuisse air Aoniar ex planetis Saturnum, ex signis Cancrum, quod dixit etiam Albumasar in libro primo de magnis coniunctionibus, differentia prima. Hæc ergo supponentes quasi cardinē totius supputationis, colligunt ex eo quod attulit ipse numero annorum natum esse Dominum Iesum, cùm vnus & quadragesimus supra centesimum annus volueretur eius orbis, qui ab eo quem diximus, sub quo fuit diluuiū, quintus & decimus cui præsit ex signis Leo, ex planetis Luna terminandus Anno gratię, millesimo sexcentesimo quinquagesimonono. Hæc est omnis Astrologorum sententia, nec videbis qui in publicis annorum vaticinijs, si magni orbis faciat mētionem, Leonem & Lunam rectores mundi gubernatoresq; non constituat.

Possem ego hîc obijcere quàm leuis eos moueret cōiectura, vt tot annorum, quot cœli partes finxerunt, spacium, magnum orbem vocarent, quàm nulla ratione dicatur durare vim mundi gubernatricem vnius planetæ per tot annos præsertim planetę inferioris. Tamen nec à Ptolemæo nec etiam ab vllo antiquorum tale aliquid vnquā excogitatum, sed Arabum esse iuniorum figmentum. Sed his omissis, necessarijs eos primum rationibus vrgeamus, & quas vitare non possunt si stare suis principijs volūt, nec dogmati renunciare. Dicant igitur mihi si magni isti orbes sint statuēdi, an in ipsa prima mundi constitutione, cui omnes consentiunt, noui orbis exordium faciant an non faciant. Si dicant se non facere, quid dicere possunt absurdius? Si facere, iam mathematica deductione rescindam quicquid de magnis orbibus suprà determinauerunt, ostendens fieri non posse, vt si illa sunt vera quæ dicebant, cum orbis constitutione noui orbis exordia cœperint. Albumasar enim, quo præcipuè authore nituntur, à mundi initio ad diluuium numerat annos integros duo millia ducentos vigintiocto: Licet Eusebij supputatio hūc numerum annis sexdecim excedat. Sed nihil in-

terest vtrum dixerimus & eum Astrologis disputantes eorum maximè opinionibus vtamur. Statuatur igitur numerus annorum ab Adam ad diluuium ex sententia Albumasaris, aduersus quem disputamus: patet à coniunctione ea quæ diluuium, vt dicũt, præsignificauit, & cum qua simul nouus orbis cœpit, relinqui ad mundi creationem annos mille nongentos quadraginta septem, eùm ipsa diluuium præcesserit, vt dicebamus annis ducentis septuaginta nouem: Diuidamus igitur eum numerum numero magni orbis, hoc est, per trecentas & sexaginta partes, erit planum conflari inde integros quinq; orbes magnos, tum annos superare indiuisos supra centum septem & quadraginta: quare necessariò Initium magni orbis statuetur anno mundi centesimo quadringentesimo octauo. Qui numerus annorum si pars alterius antecedentis orbis est, necessariò erit dicendum præterijsse orbis annos ducentos & tredecim antequàm essent anni, hoc est, ante ipsius mundi primordia, quo satis patet nihil dici posse delirius.

Sed ita est, certè nihil est isto hominum genere inconsideratius, nihil ad mentiendũ fallendumq; natura vel professione propensius, fingunt ipsi sibi aliquid quo dogma colerent, & præstigias faciant imperitis, quod est malitiæ eorum & vanitatis: sed sit semper vi varietatis vt cõsequatur inde aliquid vel falsum vel omnino impossibile vel sibijpsi, hoc est, eorum dictis saltem dogmatisq; repugnans. Quod hi minimè aduertentes efficiunt, tamen & spargunt obliuiosi pariterq; mendaces, quod est ignorantiæ vitium videlicet & tarditatis. Exemplum est præ manibus in ea re de qua disputamus. Nam vt persuaderẽt quacunq; possent ratione magnam illam per cataclismum mundi inundationem à cœlo perfectam par puerilis figmenti magnæ coniunctionis addiderunt nouum orbem cœpisse eum ea, sub quo scilicet orbis esset innouandus, & vt nihil deesset ad fallaciam Saturnum illi orbi Cancrumq; præfecerunt, quorum alter ex planetis, alter ex signis humiditatis frigiditatisq; authores habentur. Et hoc quidem, vt dixi, malitiæ eorum & vanitatis, sed & stultitia eorum apparet atque tarditas & ignorantia, tùm quia delira huic sequi non viderunt, vt quando orbis nouitas noui orbis exordia non haberet, tum quia si Saturnus & Cancer orbi illi præfuerunt, colligemus necessariò primo integro orbi præfuisse Martem & Aquarium, à quibus cur imperium mundi sit auspicatum, nulla vnquam potuerunt ratione defendere. Nã si de Luna hoc dicerent, afferre aliquid possent, vt quia terræ sit proximior, si à Saturno orbis eminentiam, si à Sole virtutis potestatem, si à Ioue Veneréve, naturæ beneficentiam, in Marte nihil inueniunt cur prima mundi gubernacula mereatur. Nihilitem in Aquario cùm initialem nullam habeat prærogatiuam, qualem & Cancer & Libra & Capricornus habere existimantur.

Sed quid pluribus euagamur? videre hinc licet planè atq; dilucidè quàm sint mendaces pariter atq; obliuiosi. Nam dicunt, vt ostendimus Cancrum & Saturnum orbi illi ante diluuij euentum præfuisse, quia hoc suum dogma confirmat vt magna humido frigidoque planetæ aquarum inundatio profecta existimetur: Rursus quoniam consonum videtur vt gubernationem mundi à Sole inter planetas, ab Ariete inter signa exordiamur, planetam inquiunt mundi fuisse Solem, Arietem verò signum. Hæc enim scribit Haly Abenragel & ipse etiam Albumasar libro primo de magnis coniunctionibus: & tamen ista ita inuicem pugnant, vt simul vera esse non possint. Nam cùm sint ante orbem diluuij ad mũdi vsq; initia orbes quinq; integri magni, sex autem imperfecti, siue quinque numeremus siue potius sex, fieri non potest, vt si primo orbi Aries dominêtur, sexto aut quinto Cancer dominetur. Aut si primum rexit orbem solare sidus, orbi diluuij Saturnus præficiatur. Nã si præfuit primo Aries & Sol, præfuit igitur secundo Taurus & Venus, tertio cum Geminis Mercurius, quarto Luna cum Cancro. At nec quinto nec sexto Cancer & Saturnus, sed illi quidẽ Saturnus cũ Leone, huic aũt Iupiter cum Virgine. Quomodo igitur non erubescunt hæc posteris scripta relinquere tantæ vel ignorantiæ vel hebetudinis manifestissima testimonia? Sed hoc ingenio ferè sunt authores Astrologiæ.

Sic & nescio quis Ociaton alios sibi fingens orbes magnos volebat efficere, vt & mundi constitutio & Iesu natiuitas, noui orbis haberet initia, idemq; vtriq; signũ, hoc est, Aries signorum caput præficeretur, quod eùm ei aliter nõ succederet, dixit numerari debere ab Adam ad Christum annos quatuor mille trecentos & viginti. Tot quidem

quidem si numeremus, erit planè quod ille omnino volebat. At eum numerum nulla historia recipit, sed à Græcis quidem Latinisq; scriptoribus per annos ferè nongentos, ab Hebræis & per quingentos, ab astronomis alijs etiam per mille centumq; dissentit. Sed voluit ille potius non esse quod erat, quàm ita bello suo commento renūciare. Quemadmodum illi veteres quos tradit Aristoteles, qui cùm semel statuissent omnia esse denario numero distributa, nec tamen in vniuerso plus nouem sphæris inuenirent, dixerunt necessariò aliam esse terram, vt denarius eorū numerus impleretur æmulatione quadā diuinæ sapientię, quæ non seipsam ad res, sed rerum veritatem format ad seipsam. Postremò prætereundum non est, si essent aliquid isti magni orbes necessariò, quod quidem per eos dicunt Astrologi, falsum esse oportere, cùm in illis euoluendis plurimùm aberrent: putant enim hunc qui nunc reuoluitur, cuius agi volunt annum centesimum nonagesimumquintum orbem esse à primo quidem decimumnonum, ab eo autem sub quo fuit diluuium decimumquartum, atq; hac ratione illi pręficiunt Leonem & Lunam. Sed hoc esse non potest nisi à mundo ad nos annos numeremus sex mille ośtingentos triginta ocΓo: quod veram quidem annorum supputationem excedit per annos plusquàm mille & quadringētos, vt in tractatu nostro de vera temporum supputatione probauimus. Sed & si alias sequamur historias, cæteros scilicet Latinos qui plures computant annos, pauciores tamē inueniemus his quos isti ad suos orbes corrogant perficiendos, cùm nulla historia in eo numero sex mille & septingentos aut circiter excedat, quibus tamen ipsi centum ferè & quadraginta adijcere deprehenduntur, vt suam orbium positionem defendant, quam satis puto etiam in expertis esse confutatam.

CAP. III.

SATVRNIAS REVOLVTIONES ALBVMASARIS inuentum & historijs & rationi aduersari.

Restat de Saturnijs reuolutionibus. Et has quidem solus sibi finxisse videtur Albumasar, & post eum alij non magnopere his vtuntur. Sed videamus quid sint & quid mouerit Albumasarem, & quārum in his, vt in cæteris solet, aberrauerit. Cùm Saturnus decē periodos absoluerit, quæ trecētis ferè annis exiguntur, putar magna tùm euenire in rebus humanis. Motus est hac coniectura quòd in alijs suis historijs aliquando comperit post hunc numerum annorum insigne aliquid euenisse, inde ipse dogma fundauit reuolutiones Saturni decem mutationem afferre rerum inferiorum. At In ipsa hac primum historica coniectura vide quàm aberrauerit. Post Alexandrū enim, inquit, exactis annis trecētis apparuit Aielasor filius Bel qui Persas contriuit, & post alios totidem annos apparuit Iesus dux scilicet noster. Hac igitur ratione erunt à Iesu ad Alexandrum anni sexcenti, quòd extra omnem controuersiam constat esse falsissimum, cùm nulla historia quadringentos numeret annos à Christo ad Alexandrum, & ipse Alphonsus in astronomicis tabulis non plures numeret vndecim atq; trecentis.

Videamus modò, hi præcipui authores Astrologiæ, ex quibus fundamentis mirabilia eorum dogmata fulciunt. Idem Albumasar post Iesum, inquit, exactis decem Saturnijs reuolutionibus orta est lex, quæ est media inter Nazarenos & Paganos (sic enim vocant gentes) At sanè scimus nullam post Christum legem ante Mahometem exortam, sed puto intellexerunt Arabes isti sectam Manichęorum, qui & Minin vocātur apud Talmutistas, quę quidem hæresis non solùm iam decem exactis, sed prius etiam quàm nona Saturni reuolutio perficeretur, innaluit. Quæ omnia si ex historia ille fideli attulisset, non propterea erat dogma faciendum hoc Saturni decem periodos parere, alioquin mille mihi ego huiusmodi dogmata confingam. Nàm & Hebræi primum templum à Salomone ædificatum ad quadringentos aut paulò plures annos aiunt permansisse: Tùm quod secundò sub Dario ędificatum est, non plus decem annis superfuisse, hoc est, quadringentis & decem, à cuius desolatione ferè per annos totidem suas leges in Babylonia sibi confinxerunt: faciamus hinc dogma, quartamdecimam semper Saturni reuolutionem, Saturniæ Iudæorum genti mutationem magnam afferre, & probabiliora dicemus quàm Albumasar qui denarium sibi numerum elegit. A quo illud & libenter sciscitabor, vnde natura scilicet, istas reuo-

lutiones exordiatur, & sub qua cœli parte initium faciet istius periodi rationem afferat quæso cur illam potius cæteris antepofuerit. Sed non est diutiùs laborandum in confutandis his nugis, præsertim quæ alijs Astrologis præter Albumasarem, parùm satisfecisse videntur, imò ita, vt ipse etiam Alliacensis, qui in tractatu de Concordia historiæ & Astrologiæ his magnopere vsus fuerat, in elucidatio confessus se nullum eas habere fundamentum, euerso stylo magnam sui libelli partem inuenta taxatione corrodens.

CAP. IIII.

ORDO EORVM QVAE DICENDA SVNT, ET DISSIdentes Astrologorum opiniones circa magnas coniunctiones.

Restat de accessu & recessu octaui orbis & sphæra nona, restat de magnis coniunctionibus, sed illud quidem sequenti libro examinetur, nunc ad coniunctiones magnas conuertamur. Sed fuerit operæpreciùm afferri prius quid de his ipsi sentiant, vt faciliùs intelligantur, quæ in confutatione afferentur à nobis, quæ nec ipsa narratio erit sine vtilitate cõfutationis, cùm diffidere super his ita eos videbimus, vt nec dum constet apud Astrologos, quæ maxima sit coniunctio, quæ maior, quæ media: In qua re non est solùm de nomine controuersia, sed inde prædictionum oritur magna diuersitas: cùm alij à maximis, alij à medijs, alij à minoribus coniunctionibus euentus iubeant expectari. Communis igitur sententia quam Alchabitius ac Leopoldus tradunt, & ante eos Albumasar huiusmodi est: Magnam esse coniunctionem cùm simul iungantur Iupiter & Saturnus, quod post viginti semper annos euenit: maiorem autem cum facta ab vna triplicitate in aliam migratione in liminibus nouæ triplicitatis congrediuntur, atq; id euenire ferè post annos ducentos & quadraginta. nam intra fines trigoni vnius duodecies copulari tum transitum fieri ad signum proximi trigoni, quod sit ab eo in quo se iunxerunt, non primum, sed secundum, vt si ex Capricorno vtriq; discesserint, non in Libra, sed in Aquario se primùm excipiunt in ea triplicitate. Mediam inter has coniunctionem esse eam, quæ trigesimo quoque anno perficiatur Saturni & Martis in Cancro: Maximam omnium Iouis & Saturni in Ariete quæ post nongentos & sexaginta annos eueniat. Messahala ab his dissentiens libro suo de coniunctionibus, eam maximam ait esse coniunctionem, quæ sit trium superiorum, hoc est, Saturni, Iouis & Martis: à qua ipse & sectarum mutationem & translationem regnorum & prophetarum aduentus expectat, non ab ea quæ fit Iouis & Saturni in Ariete, quod Astrologorum vulgus opinatur: proximam huic coniunctionem facit Iouis & Saturni: Tertiam Saturni & Martis: Quartam Iouis & Martis. Videamus nunc quantum vtraque erret positio.

CAP. V.

PLANETAS MAGNIS CONIVNCTIONIBVS IVNCTOS non plus posse quàm diuisos, magnasq; istas coniunctiones nouum esse inuentum de malo Ptolemai intellectu natum.

Principiò scire ab eis velim, quare putent maiora facere Iouem & Saturnum, cùm sunt simul quàm cùm separati, proprias vnusquisque vires exequuntur & exercent. Variæ enim naturæ radiorum commixtio nouam quidem rem facit, quã discretus influxus propriusq; non faceret, sed maiorẽ cur faciat habere rationẽ non possumus, sed eò potius inclinamur, vt credamus minus aliquid fieri inde, quàm si seorsum ageret vnusquisque planetarũ quod potest: Nã si, qui simul coeunt planetæ, eadẽ essent proprietate, & vires haberẽt earundem terũ effectrices, profectò accessione facta duplicis radij effectus quoq; duplicaretur: at cùm contrariæ sint repugnantisq; naturæ, qualis Iupiter & Saturnus, necessariò alter alterum impedit, & dum inuicem suas frenant ligantq; potestates, diuersitate mixturę fit, vt expectare ab eis nil possimus nisi mediocre: quemadmodũ omnia

sunt

sunt quæ ex extremorum mixtione dissultãt, sicuti & ipsi dicere solent cùm sunt simul Saturnus & Mars, quanquam vterque noxius, vterq; sit maleficus: quia tamen diuersam hâbent nocendi potestatem, non fieri ex illorum coniunctione maius aliquod malum & admirabile, sed frangi potius debilitarique alterius vires ab altero, ita vt nocere neuter possit, dum nocere vterq; pro suæ naturæ conditione contendit. Quare non est plenè indubitatum si cœlo subsint euenta inferiorum, maiora euenire & magis durabilia cùm iunguntur sidera superiore quàm cum eorum aliquis cæteris debilitatis plus aliquid fortasse solito virium potestatisq; nanciscitur.

Quod si iunctos planetas plus facere quàm separatos ad magnas istius mundi mutationes illis dederimus, non tamen dabimus hoc ad Iouis Saturniq; aut Martis coniunctionem referendam, sed obtinere vim primam in istis rebus alia sidera, & ratione & summorum Astrologorum authoritate probabimus. Neque enim vnquam aliquis veterum per has, quas isti vocant magnas coniunctiones, de vniuersalibus mũdi mutationibus iudicârunt, nihil de his Maternus quanquam curiosissimus vtique Astrologiæ inuestigator, nihil Paulus, nihil Ephestion, nihil Theophilus, nihil Astaxarchus, nihil ipse Ptolemæus, cuius hîc nobis testimonium erit satis, ne parum eis notis testibus aduersus eos vtamur. Is igitur secundo libro Apotelesmatôn docens qua via generales & mundi mutationes præuideantur, eas omnes refert solummodo in Solis Lunæq; defectus, nec potest dici aliquid rationabilius: Nam debent effectus vniuersales & magni in eas referri causas quæ maximæ, vniuersales, & efficaces sint. Est autem confessum apud omnes inter planetas duos esse tantũmodo efficientiæ vniuersalis, Solem scilicet & Lunã, cuius lumen non aliud quàm Solis lumen per eam quasi per speculum, vt sic dixerim, ad terram delatum. Quare si qua debet cœlestis virtus origo & causa existimari effectuum vniuersalium atq; magnorum, nulla debet potius quàm siderum istorum talis existimari. Quod enim ait Messahala fieri magna à Ioue & Saturno, quia tardioris sunt motus, probat potius quæ negat, quàm quod affirmat, cùm omnium concors sit sententia deberi nobiliori corpori & potentiori motum velociorem. Quo circa qui superiorum siderum partes dignitatemque tuentur, ne imbecilliora putentur, quia suo serius loco restituantur: Solent ex orbium proportione, quos ambiunt, probare eos multis velociores, quibus ex periodorum mora apparent tardiores. Sed scio quid dicent de Ptolemæo omissum hoc ab eo in libro Apotelesmatôn, ne mysterium proderet. Ita enim scribit Haly eius interpres. Sed in centiloquio (sic enim vocant) multa huius rei dedisse documenta, cùm verbo quinquagesimo eius libri iubeat ne planetarum coniunctiones obliuiscamur, in quibus magna sit efficacia, & verbo item tum quinquagesimo octauo, tum quarto & sexagesimo earundem rerum nos admonet, magna tradens de his præcepta, coniunctionẽ maximam, mediam, minimamque distinguens. Ego verò ab eis responderi nihil potius vellem, vt vel hinc palàm omnibus fiat, quæcunq; eorum dogmata maiora admirabilioraque videntur, ea vel ex vanis opinionibus, vel ex falsa veterum authorum intelligentia pullulasse. nam quod dicunt tacuisse hoc Ptolemæum in libro Apotelesmatôn, ne mysterium proderet, tantùm abest vt negem, vt nec in Centiloquio credam proditum ab eo, in quo certè tam nihil magis locutus est de istis coniunctionibus quàm nec de Priami morte, aut bello Troianorum. Quo pacto autem plura eius authoris enunciata peruerterunt, & quanti ex vno errores deinceps propagati, deinceps aperiemus.

Est quinquagesimum Ptolemæi verbum, ita apud eos, hoc est, in vulgata editione, Non obliuiscaris esse centum viginti coniunctiones quæ sunt in stellis erraticis, in illis enim est maior scientia rerum quæ fiunt in hoc mundo, suscipientium incrementum & decrementum: Græcè est ita, ne prætermittamus centum & decem nouem coniunctiones. In his enim posita est coniunctio eorum quæ fiunt in mũdo generationis & corruptionis. Primùm plus tribuit istis coniunctionib. barbara interpretatio quàm tribuat Ptolemæus, apud quem illud non est: non esse maiorem scientiam rerum quæ fiunt in mundo quàm quæ est ex illis. Præterea vt illud omittamus, sententia enũciati alia non est, quàm ne solam spectemus sideris vniuscuiusq; proprietatem. Sed ex eorum coniunctione varias sciamus variarum rerum effectrices virtutes exoriri, quod nemo denegat ab omnib. Astrologis concedendũ: sed in quas potissimùm maximas

quasq; rerum inferiorum mutationes referamus superiorum esse siderum coniunctiones, Ptolem. certè non dixit: sed potiùs si eius dicta rectè & legantur & intelligantur, contrariam nobis sententiam indicabunt. Non enim centum & viginti (vt vulgò legitur) has esse dixit coniunctiones, sed solùm centum decem & nouem, quia his scilicet Solis & Lunæ coniunctionem non numerat vt quæ priuilegia habeant peculiaria prærogatiuamque singularem in magnis vniuersalibusq; mutationibus, reliquas omnes aceruatim in numerum ordinemque redigit, vt inter quas alia aliæ singulari nulla conditione præstaret. Quòd non aduertentes barbari expositores quasi omissum foret vitio librariorum Solis & Lunæ coniunctionem addiderunt, legendumq; centum & viginti, non autem centum decem & nouem, quod Græci omnes codices habent, putauerunt, vt non contenti sensus deprauatione, literæ quoque fidem adulterarent. Transeamus ad alia.

Scribit Ptolem. verbo 58. in hunc modum: Coniunctionis locum, quo in loco ab anni ascendente est, inspice, siquidem cùm profectio illuc peruenerit, tunc tempus erit. & verbo 64. est huiusmodi in minima coniunctione differentia mediæ cõiunctionis, & in media maximæ coniunctione differentia. Putant Arabes & Latini vtrobique per coniunctionem à Ptolem. Satur. & Iouis coniunctionem intelligi. Sed ita nemo falleretur qui Græcos authores Astrologiæ, præsertimq; Ptolem. inconniuentibus oculis aliquando perlegissent. Quod enim dicimus coniunctionem, Græcè σύνοδος est, quæ dictio cùm absolutè profertur, pro Solis semper & Lunæ copulatione accipitur, nisi additum sit cuius ea coniunctio fuerit, vti Veneris & Mercurij, Iouis & Saturni, & aliorum planetarum. Quare cum vtroque enunciato σύνοδον absolutè dixerit Ptolem. nihil vltrà adijciens, manifestissimum apud omnes qui nõ sunt Græcæ lectionis penitùs insolentes, de luminum coniunctione intelligere Ptolemæum, non autem siderum aliorum. Atque ita prioris, hoc est, octaui & quinquagesimi verbi sententia est, vt signo & loco vbi in anni reuolutione Solis Lunæque coniunctio facta est diligenter obseruata, cùm anni profectio per anni scilicet menses distributa, per quam alterum alteri signum iuxta seriem constitutionis in dominandi potestate succedit, ad eum locum peruenerit, effectum expectemus: quoniam ipsa antegressa anni conuersionem Solis Lunæque coniunctio nobis significauerit. Vtitur enim his maximè Ptolemæum luminarium congressibus ad totius anni euentum inuestigandum, quod nemo nescit qui Apotelesmaticos eius libros euoluerit. Sunt autem in huius verbi translatione multa addita, omissa, interpollata. Nam & pro coniunctione coniunctionem minorem legunt, cùm nulla in Græcis exemplaribus maioris vel minoris differentia adijciatur, & terminus profectionis ad plures annos extenditur, cùm nihil de hoc apud Ptolem. qui de vnius tantùm anni euentis, vti dicebamus, facit mentionem: sed fauere magis illis videtur.

Postremum illud enunciatum vbi cõiunctiones maximæ mediæ, minimæq; distinguuntur, qualẽ differentiam in luminariũ coniunctione multi non intelligunt, sed facile hoc & apertum his qui ad Ptolemæi lucernam non oscitabundi aliquãdo vigilãrunt: Cùm enim ille, vt diximus, omnia tribuat Solis Lunæ cõiunctionibus, tũ has triplici genere ordineq; distinguit. Nam quæ defectum efficiunt alterius luminaris, eas statuunt primo loco, per quas nõ vnius anni, sed multorum interdum euenta possent præuideri. Has maximas ideò nũcupabimus, quia & maximè tunc sidera illa coniunguntur, cùm nec longitudine discrepẽt loci, nec latitudine, & maximè remota futurorum euenta portendunt: Contrà, minimæ apud illum quæ singulis fiunt mensibus, & vnius tantùm mensis nobis indicant dispositionem: Medias inter has quæ ingressum Solis in signa quatuor tropica proxima antecedunt, Arietem, Cancrum, Libram, Capricornum, à quibus totum anni tempus quod sequitur, nobis indicatur, aut vernum, aut æstiuale, vel autumnale, vel hybernum. Quoniam igitur quod vniuersalis dispositio indicat, particularis sequẽs distinguit & determinat, ideo mediã dixit coniunctionem maximę esse differentiam, medię verò minimam: vt si (gratia exempli) Lunæ Solisq; coniunctio æquinoctium vernũ proximè antecedẽs qualitatem nobis futuram veris ostenderit, sciamus tum id totum & minui & augeri pro natura coniunctionum, quæ sequentibus singulis mensibus rata reuolutione contingent. Et quam habent habitudinem menstruæ istæ ad illas quatuor temporum coniunctiones,

eandem

eandem habent illæ trimestres ad maiores & paucas deficientium siderum coitus atque congressus. Hæc est Ptol. opinio de maximis, medijs, minimisq; coniunctionibus, quod barbari isti non intelligentes bellissima sibi somnia fabricati sunt de Saturni Iouisq; coniunctionibus, quarum maximæ post nongentos & sexaginta, mediæ post ducentos & quadraginta, minimæ post viginti annos redeunt. Quod præter ea quæ diximus, congruere enunciato etiam non potest, quoniam maxima apud eos coniunctio medias minimasq; complectitur, quare non poterit effectus maximæ coniunctionis per minores illas determinari per quas illa per multas sæculorum reuolutiones exigitur. Quid igitur dixit Ptolemæus mediam esse maximæ differentiam, mediæ verò minimam? hoc est, illud figmentum ex falsa vnius authoris intelligentia natum, quo se isti adeò iactant, quo se reputant, gloriabundi quod religio omnis stellis sit ligata, quo sanctissimas leges, prophetarum aduentus, diuina miracula potestatibus siderū fatorumq; subijciunt. Certè nusquam se magis pueriles ostendunt aut magis rudes, ridiculique inueniuntur.

CAP. VI.

PRAECIPVOS ASTROLOGOS MEDIIS VSOS ESSE coniunctionibus non veris, tùm alia errata illorum circa easdem.

Ed dicet fortassis aliquis Astrologorum, esto Ptol. nō intelleximus: quid si velut tempestas nauem aliquando agit in portum, ita nos error iste duxit ad veritatem? Quicquid senserint Ptol. & alij, experientia cōfirmatum est, nullam vnquam vel legum vel regnorum magnam accidisse mutationem, quam non aliqua siderum superiorum coniunctio antecessetit, nec vnquā aliqua huiusmodi antecessit, quàm non id genus mutationes in rebus inferioribus sint subsecutæ. Bene habet si tempestatem agnoscunt, sint portu in isto videbimus. Neq; enim si in magnis delirârunt, quantum constent ista infima, experientiā facere sunt conati. Quod nos in vniuersum primò declarabimus, tū singillatim quascūque aliquis Astrologorum signauit coniunctiones magnas, retulitq; ad euēnta rerū admirabilium, & falsas & falsò supputatas, & ad effectus falsò relatas, luce clariùs ostēdemus. Principiò authores omnes huius dogmatis veris coniunctionibus non vtuntur, sed medijs, hoc est, fictis & imaginarijs: quod vt planè omnes intelligāt, dicā quid sit verus motus, quid medius.

Erraticæ stellæ per Zodiacum æquo cursu non deferuntur, hoc est, non æquali temporis interuallo æqualem semper illius partem prætergrediuntur: qui igitur metiri illorum motus, & dirigere in numeros voluerunt, finxerunt vnicuiq; planetæ motum vniformem, vt ex hoc ficto & vniformi, inæqualem illum & verum faciliùs assequerētur. Fictum illum Ptolem. vocat periodicum, iuniores medium, quia hoc quasi medio vtuntur ad verum inuestigandum, cùm ex motus supputatione planetæ locum inquirimus, interdum medio vtimur motu, interdum vero non: quia medius ille locum indicet nobis quo planeta consistat, sed vt ex eo veram sedem illius methodo & ratione faciliore quæramus. Planeta enim nunquam est ibi, vbi per medium motum esse deprehenditur: quia nec sie vnquam ille monetur, sed excogitatum, vt dixi, hoc ab Astrologis est, vt veritatem inde ordine quodam certiùs adipiscantur. Dicebam igitur qui per magnas coniunctiones iudicant de futuris, eos medijs vti coniunctionibus, non autem veris. Nam quod dicunt post 20. annos iungi Iouem & Satur. post 200. autem in initijs congredi triplicitatum, tum post 860. in Arietis limitibus conuenire, falsissimum est si veros motus respicimus: est autem verum, quanquam nec exactè, si medios, hoc est, fictos illos & falsos re scilicet nullos, ad doctrinæ facilitatem à mathematicis excogitatos; ita autem quod medius dicit motus, diuersum est ab eo quod per verum attingimus, vt etiam & signum fiat aliud coniunctionis, atque ea, gratia exempli, in Piscibus assignetur, quæ tamen fuerit in Aquario, & tempus adeò variet, vt si de his quæ post per 240. annos eueniunt, agimus coniunctionibus, vera interdum mediā per annos etiam centū antecedat. Apparet ex tabulis rectè supputanti Iouem & Saturnū anno gratię 1226. à terrena triplicitate migrantes ad aëreā

in Aquario se excepisse. Erant igitur in eadem ex medij motus ratione per annos ducentos & quadraginta permansuri, & tamen post annos circiter centum & quadraginta, hoc est, anno gratiæ 1345. ab aërea ad aqueam triplicitatem, facta mutatione in Scorpione congressi sunt, & in aqueis semper signis simul inuenti ad aëream posteà non redierunt.

Quæ quidem igitur hæc insania aduersus apertam pugnare veritatem, & rebus vri adeò impudenter falsis & fictitijs, vt in constellationem eorum cõsensu omnino nullam, cæca tamen temeritate euenta rerum referant humanarum, quodq; non est nec fuit, nec erit vnquam, causam tamen putare eorum quæ sunt, certè nihil est ista vanitate delirius, in quam tamen sunt lapsi præcipui omnes authores Astrologiæ. Albumasar enim princeps istius dogmatis in eo libro qui inscribitur de magnis coniunctionibus, qui multùm celebratur apud Astrologos, medijs semper vsus est coniunctionibus, veris nunquam. Abraham præterea in eo opere cui titulus est Redemptio, cùm vnam aut alteram ex vero motu coniunctionem inquirat, ad medias deinde confugit semper, de veris nullam omnino faciens mentionem. Alliacensis in tractatu de concordia Historiæ & Astrologiæ cùm septem afferat maximas coniunctiones, omnes illas medias affert, veras nullas. Idem alij multi, eodem semper morbo modo laborantes, de quibus omnibus singulatim postea disseremus. Et quidem sufficere hæc nobis possent, vt nihil monstraremus esse quod dicunt, si nihil est cõstellatio ipsa ex qua prędicunt. Nam quoniam istæ etiam mediæ, hoc est, nullæ ad verum non eis respondent, hoc est, non incidunt in ea tempora in quæ maximè vellent, perfugium sibi aliud machinantur per nouam stultitiam priorem insaniam defendentes.

Finxerunt enim non sequi statim post istas coniunctiones quod protendunt, imò non citò, sed post multos quidem annos & centum & ducentos atq; his plures: In qua re vide quantum fallantur: nam potentis causæ & efficacis non est serò incipere quod est factura, sed serò quidem desinere, incipere autem aut statim aut citò. Quare istarũ coniunctionum virtus vel efficax vel imbecilla: Si efficax, non potest diu cessare vt nõ faciat: si imbecilla, non potest diu durare, vt serò quidem, sed tamen aliquando faciat, domat vis magna superatq; quod prohibet & quod reluctatur: Euanescit infirma, & sua seipsam tractu temporis longiore tenuitate dissoluit: quid quòd in hac temporum intercapedine superueniunt nouæ semper coniunctiones, quarum natura est vt & ipsi dicunt obliterare priores cùm superueniens constellatio elidat præcedentem, vnde si incerto anni tempore defectus accidat luminarium, soliti dicere fatum illud cessare, quod ex primordijs annuæ cõuersionis erat acceptum. Cur non igitur etiam sequenti coniunctione præsertim & proprietate & natura diuersa cessat? Cur illam primam non expungat? Ad quam tamen ipsi pertinere volunt effectus qui post eam per trecentos etiam annos tot varijs intercurrentibus medijs constellationibus subsequuntur. Nemo hoc dixerit vel philosophus vel non extremæ etiam homo tarditatis.

Quem errorem adauget mirum in modum alius error & inexplabilis: nam in ipsa temporum supputatione adeò errant insigniter, vt quam putant interdum coniunctionem per ducentos gratia verbi annos euentum aliquem antecessisse, ea verò per mille & quadringentos rei illius gestæ tempus antecesserit, quod sequentibus libri istius capitibus demonstrabitur, & in his quidem mendaces, indocti, rudes deprehenduntur. Sed vide etiam quàm sint astuti bellissimi isti diuinatores: nam vt fallendi nunquam eis deesset occasio, ita sua sibi placita continuârunt, vt quocunque aliquid tempore eueniret, paulò admirabiliùs in antecedentem aliquam coniunctionem illud referre possent. Dixerunt enim, vt hoc assequerentur, vnius vim cõiunctionis ad horam vsque alterius perdurare: atque ita quicquid interuenit medium coniunctioni cuipiam acceptum semper poterit referri. Nec viderunt in hac fallacia suas ruinas, quoniam si vicissim remeant apud eos, vt non sit magnus effectus sine magna coniunctione, nec magna coniunctio appareat sine effectu, dum illud tuentur ne euentis huiusmodi tales causæ non adsint, faciunt necessariò vt tales causæ sine euentis huiusmodi sæpè fatigentur: quoniam non ex eis semper accidunt magna & mirabilia, imò nec frequenter quæ fieri aiunt à magnis coniunctionibus, & tamen vt ipsi volũt, effectrix eorum vis non interrupta à successione permanet semper. Et hæc quidem in

dem in vniuerſum aduerſus eos qui magnis iſtis coniunctionibus de futuris euentis impia temeritate loquuntur, nunc ſigillatim omnia excutiamus.

CAP. VII.

QVIS ORDO SERVANDVS, ET ALLIACENSEM ALIUD ALIAS SENSISSE.

Xordiamur à maximis coniunctionibus quas Alliacenſis in ſuo tractatu de Concordia hiſtoriæ & Aſtrologiæ colligit, hinc illud confirmaturus Aſtrologorum non euenire vnquàm tales coniunctiones ſine magna mutatione rerum inferiorum, & quidem ipſemet à tota iſta ſua concordia in elucidario ſuo diſcordat, & cùm in illa tum Saturnijs reuolutionibus, tum maximis coniunctionibus vtatur, illas nullum habere fundamentum has nō à ſe fuiſſe ſupputatas, tantum ſemel apertè confitetur. Quò magis mirandum habere eum in ea re laudatorem, in qua ipſe ſeipſum non probauit: Sed quia interdum mouit aduerſus ſe rationes patum veras, cùm ſint quædam non neceſſariæ, nonnullę expreſſæ parùm, colligamus nos pauca quędam, ſed efficacia, quibus totus ille tractatus planè reſcindatur: tum accedamus ad confutandas alias coniunctiones, quas Abraham & Albumaſar & plures alij ipſeque eos ſecutus Alliacenſis in elucidario protulerunt. Verùm quoniam de temporum ſupputatione ſæpè loquendum, præfari quædam neceſſarium exiſtimaui, ex quibus primò illud oſtendatur cùm ambigitur de temporibus non eſſe vt putat Alliacenſis, arbitrium huius rei penes Aſtrologos, ſed penes hiſtoriam: tùm cùm inter ſcriptores hiſtoriarum varietas eſt, quibùſnam potiſſimùm iure ſit accedendum. De quibus vtrq; panca hic & curſim, quoniam latè hæc peculiari opere diſputauimus, quod de vera temporum ſupputatione conſcripſimus.

CAP. VIII.

TEMPVS RERVM NON AB ASTROLOGIA, VT putauit Alliacenſis, ſed ab hiſtoria eſſe petendum.

Lliacenſis in libro de concordia Aſtrologiæ & Theologiæ exiſtimat numerum annorum à mundi initio ad hæc vſq; tempora Aſtrologica ratione poſſe deprehendi redigiq; ad veritatem, quę quidem ſuper ea re ſacrę vel peregrinæ hiſtoriæ variæ protulerunt. Nam ſi geniture, inquit, ipſius mundi thema habeas exploratum, poteris ex illo primam à mundi initio Saturni & Iouis cōiunctionem ſupputatione colligere. Quod ſi aliam rurſus tuis annis coninnctionem proximam indagaueris, qnod medium fuerit inter illam primā & poſtremam temporis interuallum, ex intercidentium coninnctionum ſupputatione elicietur. Hæc quidem in eo tempore ille ſentiebat, ſed in elucidario planè confeſſus eſt non eſſe Aſtrologicam viam, qua de annorum nobis dubio numero certum aliquid inueniamus. Quare nec Aſtrologos vnquam etiam ſummos hoc tentaſſe, aut de ſua arte fuiſſe pollicitos: Sed cùm hæc dicat neſcio cur denuò in illa perſtet ſententia, ſummā de temporū ratione quęſtionē ad Aſtrologos eſſe referendam, & quod quidē in hiſtorijs de anno mundi diuerſum ab illis inueniatur, ad illorum opinionem emēdari caſtigariq; debere. Quod breuiter oſtendemus nulla ratione poſſe defendi. Nam poteſt quidem Aſtronomus ſi veram aliquam ſiderum poſitionem quæ olim fuerit, rurſuſq; aliam proximā habuerit notam, certiſſima ratione determinare, quantum temporis neceſſariò medium exactum ſit inter illas: Sed quid hoc cùm lunabit an incertum eſt tempus rei alicuius geſtæ. Nam eſto aliquis dicat fluxiſſe à Chriſto ad nos annorum tria millia, dicat alius 1400. in componenda hac lite quod officium erit Aſtronomi, dices oſtenſurum illum inter ſiderum poſitionem ſub qua natus eſt Chriſtus, eamq; rurſus quæ habeatur nunc non poſſe annorum tria millia deuenire, ſed mille & quadringentos. At quę iſta eſt tarditas? quę hebetudo, vt non videas quaſi certum te ponere quod in quæſtione verſatur? nam qua ſiderum poſitione natus ſit Chriſtus, Aſtrologus neſcit, niſi prius acceperit ab hiſtoria quo ille tempore natus ſit. Eeamus ad tempora remotiora.

Alphonſus numerat à diluuio ad Chriſtum annos tria millia centum & duos. Idem ſentit

sentit Albnmasar, quem ille scilicet est secutus: huic numero refragatur omnis historia: Putat Alliacensis errare omnes historias potiùs quàm Astrologos. Qua quæso ratione? an quia inter eam coniunctionem quæ præcessit diluuium ad Christum per tota annorum curricula deueniatur? hoc illis denegat nemo, sed vnde didicerunt fuisse eam coniunctionem per tot quot ipsi annos putant ante diluuium? Num scire hoc ipsi aliunde potuerint quàm ex historia? profectò est hoc adeò manifestũ, vt nisi lapsum hîc vidissem Alliacensis, putarem me in re superflua verba prodigere. Nam illorũ sententia quantum quæso erat ridicula, qui ex prima à mundi initio coniunctione de annis mundi certiores fieri posse nos dicebant, eam verò primam coniunctionem ex mundi genitura colligebant quasi dubitare de annis mundi possimus, qui non solùm quo anno, sed & qua hora cœperit, exploratum habeamus. Petendum igitur tempus rerum à magistra rerum historia nemo ambigat, cuius in ea re discipula Astronomia arbitra esse non potest. Nam dabo ego Alphonso per tot annorum millia ante Christum talem fuisse qualis ex eius tabulis apparebit siderum positionem, sed per hæc tempora euenisse cataclismum aut rem aliam gestam non dabo, nisi fidelis hoc mihi historia demonstrauerit.

Errârunt autem omnes Astronomi in hac temporum supputatione vehementer, quod magis suo fiet loco manifestum, quod non aliam eis ob causam potuit cõtigisse, nisi quia falsis historijs adhæserunt: Latini enim Astronomi Arabes sunt secuti, illi verò fabulosissimi sunt, & si quas à Græcis Latinisve scriptoribus historias acceperũt, peregrina translatio pleraq; violauit: quòd cùm fiat facilè in omni re apud Barbaros literas abhorrentes, tum verò fit facillimè in ista numerorum annotatione, in qua & librariorum accuratissima diligentia non nihil semper ferè hallucinatur. Vtendum igitur veris historijs atq; fidelibus inter quas sacram alijs anteponendam Christianus nemo dubitabit, nec vel Hebræus vel Saracenus. Porrò in his quæ ante cataclismum euenerunt, aut illam, hoc est, Mosaicam, aut nullam habebunt etiam gentes historiam quam sequantur, cùm de illis temporibus apud cæteros nihil proditum literis inueniatur: sicubi verò in sacris voluminibus æditio Græca in hac annorum permensione ab Hebraica veritate discordat, non potest quisquam rectò iudicio authori ipsi præponere fidem translatoris, præsertim cùm numero Hebræorum non solùm accedat Hieronymus, sed accedendum etiam putet Augustinus, qui etsi veterem translationem libenter sequitur & probat, vbi tamen de hac varia annorum dinumeratione facit mentionem, fidem ait rerum gestarum ab ea lingua esse petendam, ex qua translatum est quod habemus, atque ita vt ille quod diuersum est apud 70. mysterium putet potiùs quàm errorem: historiæ tamen, hoc est, literæ veritatem apud Hebræos esse non dubitat.

CAP. IX.

SVMMA SENTENTIAE ALLIAC. IN LIB. QVEM DE Concordia Astrolog. & Historiæ prætitulauit.

POstquam hæc de vera temporum supputatione breuiter iecimus fundamenta, veniamus ad istas maximas Astrologorum cõiunctiones, hoc est, ad maximas eorũ insanias, ab his exordiẽtes quas in tractatu de Concordia Historiæ & Astrologiæ colligit Aliac. Is in eo opere hoc ordine vsus est. Principia duo supponit, alterum de annorum numero ab Adam ad Christum, alterum de themate genituræ ipsius mundi. Finxêre igitur inquit, ab Adam ad Iesum anni quinquies mille trecenti quadraginta quatuor. ab Adam scilicet ad diluuium bis mille ducenti quadraginta duo. à diluuio ad Iesum ter mille centũ & duo. In prima verò mundi constitutione ita erant in cœlo sidera collocata: Nam horoscopum fecit prima pars Cancri, summa verò cœli fastigia Arietis pars prima possidebat, Mercurius in Geminorum parte quintadecima duodecimam cœli regionem, Venus in Tauro vndecimam occupabat, vtrunque luminare nocturnum quidem in Tauro, diurnum in Arietis parte decimanona medio & summo cœlo perfulgebant: Saturnus in Aquario domum mortis: Iupiter nonum cœli locum tenebat in Piscibus: Mars in Scorpione & in quinta ab horoscopo sede morabatur, quo etiam loco, sed in Sagittario

Mundus conditus vere nouo.

In prima mundi constitutione per

gittario erat Draconis cauda, quã totã dispositionem tibi ipsi figura depicta ante oculos ponere potes.

His ita positis nullo negocio colligit fuisse primã à mundi initio maximã Saturni & Iouis coniunctionem in principio scilicet Arietis post annos 320. postquã sex alias enumerat interiectis, scilicet semper annis nongẽtis & sexaginta errore medij motus: atq; ita sequitur septimã à mundi initio maximam coniunctionem euenisse anno gratię, 735. postquã octaua seqnetur anno, 1693. His ita distributis colligit ex historijs capita rerum magis memorabilium, quæ medio illo tẽporis spacio euenêre, quod inter vnã scilicet aliamq; coniunctionem maximam exigitur, hoc est, per annos illos nongentos & sexaginta, in quo temporis interuallo quicquid insigne accidit, & memorabile ad præcedentem putant coniunctionem referendum, postquàm illud scilicet euenit, & quoniam semper in hoc annorum spacio gestum aliquod inuenit magnũ & memorabile, putat confirmatum, non scilicet maximas illas coniunctiones sine maxima rerum inferiorum mutatione contingere, & quod alioqui erat pollicitus, præstitisse sibi videtur, vt historiæ veritatem Astrologicæ veritati ostenderet consonare. Hæc totius libri summa, hic ordo, hoc fundamentum.

CAP. X.

ERRASSE MVLTIFARIAM ALLIACENSEM, ET VT quæcunq; supponit concedantur, non tamen efficere eum quod vult.

PRincipiò autem vt ita sit de coniunctionibus, de tempore euentorum rerumq; gestarum, de mundi genitura, vtq; illi deniq; demus totum quod postulat, quæ ista tandem est per historias confirmatio Astrologiæ? si nũquam elapsos ostendamus annos nongentos & sexaginta, quin magnam aliquam genituram, rerum mutationem vicissitudinem humanæ conditionis viderit mundus. Spacium hoc annorum describe quæso alijs ab initijs, vt non, verbi gratia, ab anno mundi trecentesimo & vigesimo, quod erat tempus primæ coniunctionis: sed à quingentesimo mundi anno, nongentos que istos dinumeres, qui ab vna coniunctione reuoluuntur ad aliã: Variaq; non minus & bella inuenies, & leges, & prophetas, & pestilentias, & euenta genus multiplex & varium, tractu illo temporis tàm diuturni contigisse, cur non per ducentos semper annos à tempore illius tuæ cõiunctionis seriem istorum actorum reducebas: Pinguis hic nimis Minerua si Astrologiam historiæ ita concordamus. Sed nec coniunctiones illæ veræ, sed mediæ, hoc est, falsæ & nullę, nec vt eas pro medijs accipiamus, ad illa etiam tempora sunt inferendę. Nec is quem putauit ab Adam ad Christum numerus annorum, sed verã supputationem plus annis mille & quadringentis excedens, nec res illæ gestæ aut euenta temporibus quibus putauit, euenernnt, & quam describit mundi genituram non solùm dubia aut falsa, sed impossibilis Astrologica ratione planè demonstratur.

Quare vna litura totus ille libellus emendari potest, eas cõiunctiones medias esse, non aũt veras, nemo nescit nec ipse diffitetur. Quod si mundi genitura, ex qua omnes ducun-

ducuntur, impossibilis necessariò, & illa ad medium etiam motum falsa supputabitur, illa an sit impossibilis, volumus vobis Mercurius interpretetur: qui in ea quidem figura procul à Sole sex & quinquaginta partibus collocatur, à quo tamen vltra nouem atque viginti, non latum quidem vnguem recessisse se vnquàm per deos omnes deasq; deierabit, quod peccarum euidēs nimis & inexpiabile. Eam etiam putat primordialem mundi figuram quam in Elucidario affert Alliacensis, mirabilib. illusionibus onustatam. Refertur enim ad Chaldæos & Ismaëlitas, quos scilicet huius mysterij cōscios fecerit diuinitas. In ea autem Mercurius in prima parte Geminorum, Sol in prima Arietis collocatur, quo fit vt distātus à Sole sit Mercurius partib. sexaginta, quod planè esse impossibile Astronomus nullus denegabit.

Sed redeamus ad illas coniunctiones quæ (vt dicebam) sub lata prima cœli figura ex qua omnes colligebantur falsæ & impossibiles, deprehenduntur. Accedit & illud quod nec post nongentos annos est coniunctio in Ariete, vt docet Abraham Hispanus in sexto libro, cui titulus Redemptio Israël. Arneq; etiam quæ ad illas refert euenta, quibus putat temporibus contigerunt: non enim à mundo ad diluuium anni, vt refert, bis mille ducenti quadraginta duo, sed mille sexcenti quinquaginta sex, vt posteà declarabitur. Quare tertia illa maxima coniunctio quam præcessisse air diluuium annis duobus, vt quæ à mundi constitutione per annos euenerit bis mille ducētos quadraginta, post diluuium ipsum fuit annis sexcentis octuagintaquatuor. Itidem anno à diluuio nongentesimo quadragesimosecundo quartam notat maximam coniunctionem, & ante eam per annos sexdecim natum ait Abraham patriarcham, qui tamē ante huius temporis coniunctionem per annos sexcentos & triginta diem Domini videns exultauerit. Natus est enim anno post diluuium ducentesimo nonagesimosecundo.

Sed nec à diluuio ad Iesum tot vlla historia annos computat quot Alliacensis secutus Albumasarem & Alphonsum: hi enim annos numerant ter mille centum & duos: veram hic numerus supputationem octingentis ferè annis excedit. Nam à diluuio ad Abraham anni ducenti nonaginta duo, ab Abraham ad Dauidis regnum, nongenti ferè & quadraginta testimonio vtriusq; editionis & Rabani, à Dauidis regno ad initium eius captiuitatis quæ ex vaticinio Hieremiæ durauit annis 50. quadringenti fermè & octuaginta, idem Beda Rabano Hebræisq; sentientibus: ab ea verò captiuitate, id est, ab eo quo cœpit tempore ad Iesum anni quingenti & nonaginta. Quos omnes simul si colligas, inuenies à diluuio ad Christum annos paulò plus duobus millibus & trecentis, cùm illi tamen vltra annos tria millia & centum & duos annumerent, à quo numero Latini historici qui plus annorum computauerunt, plus tamen centum & quadraginta annis à numero minore defecerūt. Quanquàm nos etiam pauciores qua suprà collegimus exactissima notatione computandos in tractatu nostro de vera temporum supputatione probabimus. Quam igitur notat sextam magnam coniunctionem ante Christum per annos ducētos & vigintiquinq;, ea post Euangelium fuit annis ferè sexcentis. Sed & illud hominem in historijs ostendit valde indiligentem, qui septingentesimo Christi anno ad quod scilicet tempus septimam retulit licet falsam coniunctionem, hæreticorum air pestem exortam in ecclesia præcipuè quæ Arrianorum, quorum hæresis anno gratiæ trecentesimo ferè exorta, ante annum sexcentesimum nulla erat. Et de his quidem vt puto satis & ni fallor euidentibus vsi testimonijs disputauimus.

CAP. XI.

IN DILVVII CONIVNCTIONE TVM INTER SE TVM à veritate Astrologos discrepasse, atque vt detur illis quicquid petunt, non tamen id eos probare quod contendunt.

Ranseamus ad alias magnas coniunctiones ab alijs paulò diligentiùs annotatas, sed non ita vt notam ipsi tamen delirij nedum erroris euitent: atque ab ea primum exordiamur antiquissima ad quam referunt cataclismi vniuersalis euentum. De qua primò videbimus quam pugnantia inter se & contraria ipsi Astrologi sentiant, vtq; alter alterum taxet & reprehēdat: tum

tùm aberrare planè omnes: postremò vt sit vera eorum sententia, non effici tamen quod volunt, vt planè scilicet illud hinc confirmetur, non euenire tales coniunctiones sine mutatione magna rerum inferiorum. Est igitur communis sententia Astrologorum ante vniuersale diluuium per annos ducentos septuaginta nouem iunctos fuisse Iouem & Saturnum in decimaquarta parte Cancri, cùm principium Arietis esset in horoscopo, vtroq; scilicet sidere in quarta cœli regione pariter collocatis. Hoc scripsit Aoniar in lib. de natiuitatibus, & posteriorum vulgus in eius sententiam maxima ex parte discesserunt. Albumasar octo ante annis hanc cõiunctionem annorauit, hoc est, ante diluuium annis ducentis octuaginta septem, quod secutus est etiam Henricus eius interpres. Verùm cùm eam coniunctionem idem Albumasar præcessisse dicat coniunctionem quæ sectam Arabum significauit annis tribus millibus nongentis quinquaginta octo, contradicit Henricus ex fide tabularum Machliuiensium, quarũ numeris ait à se deprehensum fuisse eo anno quo eos iunctos dixit Albumasar, inter Saturnum & Iouem signorum quatuor interuallum, sed supputantem se diligentius ait inuenisse illam coniunctionem, anno ante Arabum cõstellationem ter millesimo nongentesimo quinquagesimo optimo. Cùm item Henricus iste simul eos dicat iunctos in quarta parte Cancri, alij vsi tabulis Alphonsi quartadecima parte eius signi iunctos illos fuisse contendunt.

Sed mittamus has eorum discordias atq; iam illud ostendamus, vt omnes pariter à veritate discordent. Nam siue regis Alphonsi siue tabulis illis vtamur Machliuiensibus, cùm à Christo retrorsum versi sumendo primordia cœlestium motus explicamus, incidimus in eam coniunctionem anno quidem (vt ait Henricus) ante Christum tertio millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo, à quo numero alij paucis mensibus variant. Nos autem superiore capite à diluuio ad Christum annos paulò plures duobus millibus & trecentis vera supputatione colligi demonstrauimus: quare præcessit ea coniunctio ipsum cataclismum, annis non vt ipsi dicunt ducentis & octuaginta, sed mille adiectis duobus & octuaginta: quid igitur illi & cataclismo? neq; enim puto ad tot annos vim illius coniunctionis extendent. Sed demus illis nõ pluribus quàm volunt eam annis antecessisse diluuium, atq; his quibus putant tẽporibus diluuium euenisse, an credis tamẽ effecturos quod volunt? At quamuis hæc item illis demus nihilominus tamen falsi, vani, ridiculi. Nam esto iuncti fuerint Saturnus & Iupiter in Cancro, propterea ne perijt mundus aquarũ inundatione submersus? At plus quàm decies post ea tempora in eodem signo simul fuêre, nec tamen perijt mundus, imò nec vna propterea regio aquis immersa est, nedum orbis vniuersus. Euentum rarum, maximum, admirabile, ipsa tamen coniunctio quid quæso habet huiusmodi? Nã & sæpiùs postea redijt (vt dicebam) & siue Messahalæ siue aliorum sententiæ accedamus, non solùm maximis, sed nec maioribus cõiunctionibus connumerabitur. Cùm & duo in ea tantùm sidera copulentur nec in signorum initio, hoc est, in Ariete, nec in principio alicuius triplicitatis, quid igitur habet singulare? cur tàm mirabilis & nunquam postea visi, præterq; fidem excellentis effectus, causa existimetur, quid cur tàm diu, hoc est, per ducẽros & septuaginta nouem annos perdurasse virtus eius putetur? Nam si quæ in principijs accidunt triplicitatis, ad principium vsq; alterius dixeris habere efficientiam, dices quidem rem falsam & à nobis superiùs improbatam, sed tuis fortè dogmatibus consonam. At dicere hoc de ea cõiunctione quæ in medio fit, nec nostræ veritati, nec tuæ etiam vanitati concordat, cùm non plus quàm ad viginti annos eorum virtutem significantiamq; deducas. Cùm autem illa in medio ferè Cancri euenerit, restabant adhuc anni 120. vt dicunt ex medij motus ratione, vt ab aquea triplicitate ad igneam Saturnus & Iupiter conuerterentur. Quare si illa in Cancro copulatio tot præcessit annis diluuium, hoc est, ducẽtis & septuaginta nouem, sequitur vt facta sit orbis inundatio in medio igneæ triplicitatis, ad quam migrauêre sidera superiora annis ante cataclismum centum & quinquaginta nouem, permansereq; in ea post mundi summersionem per annos 120.

Quòd si etiam Alphonsi tabulis vtentes, resoluimus annos à nobis ad mundi primordia, cõputemusq; à Christo ad diluuium ex eorum sententia annos ter mille cẽtum & decem, inueniemus mediam coniunctionem Iouis & Saturni in decimanona parte Sagittarij per annos duos ante diluuium, & dies vnũ atq; viginti, atq; ante eam

veram eorum coniunctionem in quartadecima parte eiusdem signi, anno ante diluuium vigesimoprimo adiectis diebus trecentis triginta septem. Item eorundem coniunctionem mediam incidemus in decima parte Arietis, veramq; respondentem, ante eam mediam diebus ferè quinquagintatribus in sexta parte illius signi, ante diluuium scilicet annis duobus & viginti adiectis diebus vigintiquinq; : cur non igitur istæ & veræ, & temporibus suis proximæ, & in vigore propriæ triplicitatis coniunctionis, cùm in igneis signis acciderint, non ἐκπύρωσιν potius fecerunt, hoc est, cōsumptionem sęculi per ignem, quàm vna illa in Cancro cataclismum, & falsa, hoc est, ad mediū motum supputata, & per tot annos id tempus antegressa, & tot cū mutatione triplicitatis suæ sequentibus cōiunctionibus diuersæ penitùs, repugnantisq; naturæ. Non dubito fore quenquam astronomum qui (modò se fallere nolit) non fateatur, nugamenta hæc esse hominum delirantium, ac nugas pro arbitrio libidineq; confingentium, modò semel decretos errores infantiasq; suas quacunq; possunt ratione confirment. Planum est igitur & tempore vniuersalis diluuij nullam fuisse, quam isti putant, coniunctionem, & si de annorum quod volunt, numero illis concedamus, eas potius per ea tempora fuisse constellationes à quibus ignis exustiones, quàm à quibus aquarum inundatio expectaretur.

CAP. XII.

IN MOSIS CONIVNCTIONE ET MESSIAE vaticinio, quàm delirus Abraham Iudæus fuerit.

Abraham princeps (ita apud Hebræos cognominatur) cuius auditor fuit Abraham Auenazre, librum composuit quem prætitulauit, de Redemptione Israël: quoniam illud operis propositum, vt Astrologica via tēpus venturi Messiæ inuestigaret. Exorsus igitur à Mosis natiuitate nescio quam suam, de qua dicebamus sibi fingit siderum positionem, cum Saturni & Iouis copulatione, ad quam & Mosem, & regnum Israël, & legem refert Iudæorum populo datam: Quanquàm (vt solent verbis religiosissimis, quo suos libros ab igne tueantur) ipse quoq; sic semper neget dicere quod dicit: hac autem constellatione formata sub qua regnum, cum lege Hebræorum exortum sit, quoniam similem innenit, post annos Mosi (vt ipse quidem supputauit) bis mille octingentos quinquaginta nouē, hoc est, anno Christi millesimo quadringentesimo sexagesimoquarto, iubet tunc expectari Messiā. Fuerūt eo anno Saturnus & Iupiter simul in Piscibus, & per vigesimo ante alios, hoc est, anno millesimo quadringentesimo quadragesimoquarto simul fuerūt in Cancro. Post quarū omnino alteram coniunctionē & Messiæ aduentum, & mirabilia illa omnia, quæ per Messiam expectant, Astrologica assertione futura pronunciat.

Quod cùm re ipsa iam satis confutatum sit elapsis à prima quidem coniunctione annis iam quinquaginta, à secunda verò triginta, posset hinc & quod de Mose fabulatur, satis infirmari, vt non dedisse eis regnum ea credatur constellatio, qua redeunte ad eos, suum regnum minimè redijt, nec perperisse videtur Moseu, qua effectis nihil viribus ad nos reuersa nullum tamen prophetam ad nos attulerit. Quid quòd non solùm post illas coniunctiones feliciùs agere cœpit gens Hebræorum, sed non minoribus ferè post ea tempora calamitatibus obruta est, quàm aut sub Tito, aut sub Adriano: pulsis nuper Iudæis omnibus ex tota Hispania à Christianissimo illo rege nūquàm certè satis laudato, vbi & numero, & diuitijs, & authoritate plurimùm poterant. Qua eiectione nihil vnquàm ferè vel tristius, vel acerbius passos ipsi se non diffitentur, ita multi naufragio, pestilentia quàm plurimi, fame maxima pars eorum absumpti, vt nobis etiam Christianis in tanta calamitate, in qua diuinæ iustitiæ gloria delectabat homines, tamen extrema adeò patientes commiserationem faceret & dolorem. Hic est Messias, hæc est illa redemptio quam ex Mosaica constellatione Abraham illis promittebat: Qui ne de præteritis etiam rebus diuinasse meliùs credatur quàm de futuris, videamus in illa, ad quam Mosis aduentum retulit, coniunctione quàm falsus planè & ridiculus sit: nam & ea coniunctio, per quam natum credidit Mosem, pluribus post Moseos mortem annis euenit, & si de tempore illi cōcedamus, nihil tamen tale, vt putat, illi significauit. Videamus de tempore.

Sed prius illud scire oportet, Hebræos hoc anno qui est à Christo 1493. annumerare à mundi cõstitutione à qua suos annos dinumerant, annorum quinq; millia ducentos quinquaginta tres: quare à mundo ad Christum computabunt ipsi annos ter mille septingentos & sexaginta. Cùm igitur ille Abraham coniunctionem illam postquàm tribus exactis annis natum ait Mosen, anno dicat mundi 2365. euenisse, sequitur vt ante Christi tempora euenerit annis 1395. Atverò à Mose ad Christum anni vera supputatione colliguntur, mille quingenti & nouem, quare fuit illa coniunctio post natum Mosem annis centum atque triginta. Numerus ipse annorum ita demonstrat: nam à Mose ad primam templi ædificationem ex tertio libro Regnorum, qui est apud eos primus Samuelis, colliguntur anni 479. à prima autem illa ædificatione ad instaurationem templi sub Dario computantur anni quingenti & duodecim: a Dario ad Christum numerantur anni quingenti & decem & octo: quorum omnium summa est quam dicebamus, anni scilicet 1509. Ea verò coniunctio Christum antecessit annis mille trecentis nonaginta quinque: ita primo natum Mosem annis centum atque triginta. Sed non illa mirifica adeò prophetiaeque constellatio, vt de eius tempore magnopere sit pugnandum. Iuncti enim, inquit, fuerunt Iupiter & Saturnus anno mundi 2365. die vigesimo quinto mensis Idar, hoc est, Februarij, in prima parte Piscium medio motu, vero autem motu eodem anno in vigesima quarta parte Aquarij simul fuerunt.

Explicet igitur primùm, vtram sibi magis eligat coniunctionem ad quam potissimùm referat regnum Iudæorum legemq; Mosaicam, illam scilicet in Piscibus mediã, an hanc veram potius in Aquario? Veram si dicat, sibijpsi repugnabit & Astrologis alijs: nam ex minoribus illa coniunctionibus fuit, cùm non acciderit in principio triplicitatum. Tales autem coniunctiones, vt ipsemet scribit eodem loco non significant legum mutationes, aduentusque prophetarum, sed vel annonæ fertilitatem, aut inopiam, vel translationem quidem imperij, sed inter cognatos & quę sunt intra gentis vnius fortunas, imò intra eiusdem etiam familiæ fines se continent. Præterea in themate coniunctionis, quod ille describit Aquarius, in quo erat Iupiter & Saturnus septimum cœli locum implebat, non autem nonum vel decimum quibus regna, & leges, & nouæ sapientiæ exordia significantur. Et si quis omnino contendat istum Aquarium à sua vera nobis Mosen pluisse de cœlo, dicat quæso cur anno Domini 1226. quo Iupiter & Saturnus in Aquario, cum mutatione etiam triplicitatis se coniunxerunt, quæ erat maioribus coniunctionibus annumeranda, nullus tamen de cœlo Moses descendit, nullus eductus populus ex Aegypto, nulla lex data, & eorum quę sub Mose in hæremo contigerunt, miraculum nullum eo tempore vidit mundus. Sed nec illum Abraham notasse præcipuè videtur coniunctio, quæ scilicet fuit in Aquario, sed Iudaici regni Mosaicæque legis coniunctionem eam vocauit, quæ fuit in Piscibus, quare & similem illi facit eam quæ anno ab illa 2859. in Piscibus etiam uenit, ex qua expectari iubebat Messiam quasi alterum Mosem.

Istam verò quid pluribus confutamus? Cùm ex illis quas vocant medias, hoc est, quæ re nullæ sint, sed fictæ à nobis & imaginariæ, quam iam sæpiùs irrisam à nobis taxatamque Astrologorum insaniam nunquàm possum satis admirari, qui ad ea ex professo quæ nihil sunt, nec iam fuerunt aut erunt vnquàm quasi veras ad causas euenta referant rerum inferiorum. Nec scio cur Auenazre qui nullam ait fidem Albumasari adhibendam qui medijs vtatur coniunctionibus, idem de præceptore isto suo non dixerit, qui toto illo suo libello de medijs semper agit coniunctionibus, quæ post annos 238. facta ab vna ad aliam triplicitatem migratione contingunt, & in illa sua initiali prophetica coniunctione, incredibile quàm sit ridiculus. Describit enim thema cœli ad eam horam in qua Leo tenet horoscopum in 7. verò loco apud Aquarium Saturnus & Iupiter hospitantur, Sol in medio cœli culmine discurrit in Ariete: Pisces nonam occupant regionem, ex qua quoniam omnis petitur significatio legum & prophetarum, parùm ei succedebat, quòd in ea nullus planeta inueniretur. Sed Astrologus homo admirabili subtilitate & Solem & Iouem & Saturnum, illum quidem ex decimo, hos ex septimo loco ad nonum transportauit. Medio enim, inquit, motu Iupiter & Saturnus erant in Piscibus, Pisces in nono loco: igitur Iupiter & Saturnus & Sol quanquam in decima est ex partitione domorum, si tamen nume-

 rum,

rum & consequentiam aduertamus signorum erit in nona: nam & Aries quintus est à Leone, & nona domus quinta est ab horoscopo. An putamus & aristarchas istis cōmentis subtiliores? Respondeam nescio, an indigner tantam stoliditatem, tantam vesaniam, an potius doleam damna mentium rudiorum, qui hæc vtpote non intellecta tradant Scripturæ, & nonnunquam magnificent, cùm soleant tales ab errore in superstitionem, à superstitione paulatim ruant in infidelitatem: Dic quæso admirabilis Abraham qua hora erant Saturnus & Iupiter in Aquario, an etiam erant in Piscibus? medio, inquis, motu. at quid hoc aliud dictu est quàm ibi eos non fuisse, & si ex decima Sol imperium promittebat, idem quomodo ex nona legis fulgorem indicabat, cùm nec nona in decimam, nec decima in nonam verti, nec vtrobiq; esse simul idem planeta possit? Sed nimis ego multa de his, cùm aduersus stolidas opiniones Aristot. neget esse disputandum.

CAP. XIII.

VARIIS CONIVNCTIONIBVS MEDIIS À VARIIS Christianam legem ascribi & absq; ratione etiam Astrologica.

Hristianam legem hactenus, non vidi qui ad veram aliquam referret coniunctionem, sed ad medias tantùm, alij ad eam quæ fuerit in Arietis parte sexta, pet annos sex priùs quàm Iesus nasceretur: alij ad eam quæ in postrema Cancri parte contigerit antegressa priorem illam annis 20. Essent autem hîc multa vnde eis negocium facesserem, vt si ostenderem, nec sub ignea, nec aquea, sed sub terrea natum Iesum, quod & ratione, & Abrahæ authoritate aliorumq; etiam posset comprobari: tum illam in Cancro coniunctionem prophetas non significare, cùm non ex maximis, nec ex maioribus etiam fuerit, quod videns quidam author quid si, inquit, ad Leonem dicatur pertinere? Finis enim Cancri principiumq; Leonis confinia sunt: atq; ita erit principium illud igneæ triplicitatis. Bellum vtiq; inuentum: neq; enim ista loca transuersis plus quinq; digitis distant, quare nulla ferè impensa potest ista referri migratio, sed risimus puto iam satis, satisq; confutauimus medias istas coniunctiones: quas cùm iam omnes planè è medio sustulerimus, non est cur aduersus eas plus operæ instruamus, cùm sit satis declaratum, id quod dicitur eas medias, non esse aliud quàm si nullas eas dicamus, quod autem non est, vtiq; nec facere potest, nec indicare ea quæ sunt. Quòd si post natum Christum aliquam veram afferant coniunctionem, porrò nihil admirabor nisi postquàm ille in lucem est editus, stetisse cœlum credamus. Alioquin & Iouem & Saturnum & alios item planetas & congredi & digredi, ab inuicem sæpiùs fuit necesse, sed nullus vnquàm dixit Astrologorum habere istas coniunctiones, vim super ea quæ præterierūt, sed præcedere quidem eas multis annis suos effectus, sequi verò nunquàm, quod est dictum rationabiliter: nam si efficiuntur, effectu causa posterior esse non potest, si significantur frustrà cœlestibus signis euenturum significare, id quod iam euenit.

CAP. XIIII.

EAM QVAE VVLGO FERTVR, VERAM NON ESSE Iesu genituram, nec ex ea indicari illum aut violenta morte moriturum, aut magnum esse prophetam.

Ouere autem solent nonnullos quæ de genitura Ipsius Iesu nngantur isti diuinaculi: natus enim est, inquiunt, prima facie Virginis (sic decanos vocant) ascendente, de qua scribit Albumasar, esse in ea Virginem formosam duas manu spicas gerentem, pnerumq; nutrientem, quem gens quædam vocat Iesum, sic confirmari putant miraculum Verbi corporati per scientiam Astrologiæ, quæ inter cœli imagines Virginem Iesumq; reperit. Hîc eis equidem non magnopere irascor, quoniam solent ipsi sua dogmata talibus testimonijs confirmare: Quare putant libenter nos etiam hæc recepturos quibus dogmata nostra corroboremus. Sed non eget his fabulis somnijsq; veritas Christiana, apud quam etiam scria philoso-

philosophorum penè fabulæ sunt. Quis has vidit imagines cui sensu tacente ratio illas occultior indicauit? Vbi de illis vel Ptolemæus, vel antiquus aliquis vnquam fecit mentionem? Meracissimæ nugæ sunt, Arabumq; figmenta, quam illa referant ad Indos, aduersus quas libro sequenti latiùs disputabimus. At neq; ista Virgine (vt dicunt) ascendente natus est Dominus Iesus, alioquin per duas fermè horas ante mediā noctem in lucem apparuisset, quem ex ecclesiæ traditione media nocte natum accepimus, quare nec tertia (vt quidam dicit) Libræ pars, sed decima potius, cùm oriebatur natorum desideratissimus horoscopum occupabat. Vnde illud etiam falsum ostenditur, quod blasphema voce disseminant, fuisse in ea genitura Martem in domo mortis, vnde illi per crucis supplicium fuerit moriendum; neq; enim potuit eo loco esse Mars, nisi Virginem faciamus horoscopum, quod ab hora illius genituræ magnopere esse diuersum declarauimus. Sed instabit aliquis, si de ea cœli parte Martem auferimus, collocaturos nos eū in occidente, vbi etiā violentæ mortis pericula minitetur.

Ego verò ab eorum decretis nihil recedens ostendam ex ea genitura violētæ mortis exitium non præsignari: nam quanquam Mars septimo loco in discrimen vitæ natum adducat, scribit tamen Maternus minui id infortunium, si nocturna fuerit genitura: item si Mars in domo aut finibus, aut sua fuerit altitudine, tum etiā si octauo loco fuerit inuentus, vnde expressior nulla mortis significatio, obsistere tamen Martis malignitati Iouis benignitatē, si fuerit in horoscopo, & horoscopus ipse sit in domo Iouis, aut Veneris quæ stella prospera se Ioui radiatione coniungat. Ex his autem non vnum aut alterum, sed planè omnia in Iesu genitura inueniuntur. Nam & noctu nec die natus est, & Mars in Ariete, hoc est, in suis laribus fuit, & horoscopus erat Libra domus Veneris, quam tamen ferè partiliter Iupiter illustraret: tum Venerem in Aquario constitutam trigoni radij amica sibi societate iungebat, quibus illud & adijcias Lunam, quæ imperat nocti in nocturna natiuitate fœliciter, se habentem mortis domum tenuisse, videbis necessariò bonam mortem ex ista siderum positione pronunciandam: erat enim in Tauro, hoc est, in sua quidem sublimitate, & luminibus aucta, & quo loco gaudet, hoc est, octauo felicissimo Solis conspectu defluens ad Venerem, apud quam hospitabatur nullis vel Martis, vel Saturni radijs infestata, sed nec discedens ab eis, nec ad eos vadens, hoc est, nullo illis societatis vinculo colligata. Adde Venerem & domus mortis, & horoscopi pariter dominam nulla vel Martis, vel Saturni inimica radiatione percussam, sotam radijs Iouis bonum sibi exitum promittentem. Oblatus est igitur, quia voluit, non quia eum cœli furor ad supplicia crucis impegerit.

Sed non potest hominibus temerarijs nulliusque pudoris occasio vnquàm deesse aliquid garriendi. Nam finge quouis loco Martem fuisse, ansam habebunt nihil minus aliquo modo delirandi. Si enim statuatur in horoscopo faciem hinc referri depalmatam colaphis cæsam & sanguine deturpatam, etiam Martium illum hominem, & in se gladios dicent attulisse interitus. Si secundo loco ab horoscopo, afferri paupertatem & rerum omnium inopiam: si tertio, nullos fratres: si quarto, nullum patrimonium, vt qui Dauidis filius, Dauidis tamen temporarium saltem regnum non obtinuerit: si quinto, nullos filios: si sexto, datos in necem omnes suos seruos: si septimo & octauo loco habes, quid dicant: si nono, ô beatos Astrologos, cùm dicat Maternus, qui in nona cœli regione Martem habuerit in sua domo, futurum hominem bonis dæmonibus terrori, cuiusq; aduentum praui dæmonis spiritus fugiant, & ex eis homines laborantes non verbo, sed sola sui liberet ostensione, quantis igitur credis ista clamationibus, & plausibus sectaturos diuulgaturos Astrologos, si ibi fortè nascente Domino Martis stella constitisset. Quod si cœli culmina tenuisset, orbis statim subiecti legibus eius imperium pronunciarent, eum præsertim primum cardinē Iupiter occuparet, si vndecimo eum loco apprehendissent, Carolos, Cōstantinos attulissent in medium, & quotcunq; pro Christi Ecclesia Cæsares pugnauerunt: si duodecima, de inimicis insidijs quererentur, inter quos etiam seipsos inuenirent: ita insanis, vt dicitur, occasio semper insurendi.

Sed audi de Saturno etiam quid dicant. Erant enim in nona cœli regione in signo Geminorum, at inquiunt, facit prophetas & sacerdotes, quid quòd retrocedit? Debet hoc omnino minuere illas promissiones, faceret ergo prophetā plus quàm pro-

phetam facere non poterit, qualis Ioannes Bap. an igitur poterit diuini afflatoremq; omnium facere prophetarū: Erat Saturnus eodem loco & in eodem signo constitutus, cùm nata est Eleonora Galeoti fratris filia, virgo quidem illa pudica & moribus integerrimis, sed nec vel Anna, vel Delbora, vel Casandra. Sed persistite quæ Astrologi admirabiles in proposito dogmate, & videamus quid ibi Saturnus in sua natiuitate significaret. Scribit Abraham vester in lib. de natiuitatibus, qui sic Saturnum habuerit collocatum, hoc est, nona cœli regione, eum malum fore Christianum. Videtis quàm bellè dogma vestrum confirmauerit. Quis enim audeat Christum malum dicere Christianum, qui nec fuerit Christianus? ô homines ridiculos & nunquàm certè satis irrisos. Esculanus ille superstitiosus qui fertur Magus, natus est, ait, Iesus in stabulo, quia imum cœli tenuit Capricornus, & alius rex, inquit, fuit Iudæorum, quia horoscopus erat Libra: Hebræi enim Saturnij sunt, Saturni regnum Libra, quasi non singulis etiam mensibus multi nascantur his conditionibus qui nec nascuntur in stabulis, nec Iudæorum reges etiam inscribuntur. Sed iam nimis multa de istis nebulonibus.

CAP. XV.

QVAE DE MAHVMETE DIXIT ALBVMAsar experimento falsa esse deprehensa.

Lbumasar Arabs aduentum sui Mahumetis legemq; illam Saracenorum refert ad coniunctionem Iouis & Saturni, quæ fuit in Scorpione per annos duos & quinquaginta, ante illius legis æditionem: Qui non est pluribus confutandus, cùm quæ ex eadem constellatione, de ea lege vaticinatus est, ipsa iam experientia cōfutauerit. Deniq; quod suprà etiam diximus, quocunq; tempore aut boni, aut mali veniant prophetæ, deesse coniunctio non potest in quam eorum aduentus referatur, cùm post annos vigesimos, vt suprà diximus, Saturnus semper & Iupiter congrediantur, sed non esse tales congressus, aut signum, aut causam quapropter prophetæ huiusmodi veniant, illud satis esse indicio potest, quòd sæpè alias, similes aut etiam ad idem opus efficaciores redeant constellationes, post quas tamen nullus propheta, nullá lex noua, nulla immutatio religionis. Mahumetes, inquiunt, venit postquàm iuncti sunt Iupiter & Saturnus in Scorpione, cur non alius Mahumetes, post annum gratiæ 1065. quo tempore simili conditione Iupiter & Saturnus simul fuerunt, mutata etiam triplicitate, & quod in illa Mahumetis coniunctione non venit: Mars eodem anno in eodem signo per corpus illis applicuit, & tamen historias si voluamus nullam per ea tempora nouæ religionis legem vs institutionem, quæ tertiam ferè orbis partem in suas traxerit leges.

CAP. XVI.

IN ANTICHRISTI VATICINIO ALIOS IAM mendaces apparuisse, alios mendaces futuros.

I falsos, vanos, ridiculos eos in his deprehendimus quæ de præteritis religionibus sunt locuti, non plus debemus putare fidei adhibendum illorum nugamentis, cùm de antichristo, de sæculi consummatione, deq; hoc genus alijs futuris rebus nebulones isti prophetica quadam authoritate sermocinantur: Nam & quosdam iam euentus reprobauit, vt Arnaldum, aliosq; nonnullos qui aiunt anno Domini 1345. ob illam trium siderum superiorum in Aquario coniunctionem, aut anno 1464. ob Iouem & Saturnum in Piscibus iunctos Messiam Abraham, alij Antichristum nobis minitabantur, alios qui in longum hæc magis distulerunt, non dubito eodem argumento à posteris redarguendos, quia & illorum scilicet vaticinium res ipsa refutabit, donec eueniat dies angelis ignorata: quam cùm nosse Dominus Iesus nostrûm esse negauit, audaclùm omnium, vt ait Augustinus, digitos vna voce resoluit.

CAP.

CAP. XVII.

QVAM LEVITER PROBENT ASTROLOGI, SEX *tantùm religiones esse posse: tum Hebræorum legem Iouiam potius, vel Solarem quàm Saturniam dici deberi.*

SEd audi quàm pulchro figmento & præteritas omnes religiones, & quæ futura est sub Antichristo, sub vno (vt ita dixerim) fasce colligant. Iupiter, inquiunt, religionem significat, aliam autem atq; aliam ex complexu eius cũ alio & alio sidere. Sunt autem sex præter Iouem, quare sex etiam species religionum, quibus nec plures erũt, aut fuerunt, nec item pauciores. Iupiter enim cum Saturno Iudæorum facit religionem, cum Marte Chaldæorum ignem adorantium, cum Sole Aegyptiorum, qui cœli militiam, hoc est, sidera colunt, cum Venere Saracenam, cum Mercurio Christianam, cum Luna eam quæ sub Antichristo postrema omnium est futura: Hoc est illud subtile & profundum inuentum, quo cum alij, pleriq; tamen Rog. Bac. in epistola maximè vtitur ad Clementem, quo vsus etiam Alliacensis in tractatu de Concordia Astrologiæ & Theologiæ.

In quo illud primum demiror, oblitos eos adeò sui dogmatis, vt qui semper soliti dicere ex coitu solùm siderum superiorum Saturni maximè, & Iouis fieri religiones vel significari, nunc ad Lunam vsq; descendant, quæ sit nobis Antichristum aliquem paritura: Quòd si etiam ad numerum planetarum numerare volunt species religionum, aut subtrahant aliquem necesse est planetam è cœlo, aut plures alicubi sibi mẽdicent, alioquin numerus non respondebit. Nam aut idolatriam quasi vnam religionem accipiunt, aut separatim accipere in eo numero volunt speciem vnamquamq; idolatriæ, pro vario ritu cultuq; eorum qui idolis seruierunt. Si primum malunt, tollant oportet è medio vnum planetam, quoniam nõ erit alia Aegyptiorum, alia Chaldæorum religio, sed vna atq; eadem, hoc est, idolatria, quare tantùm erunt quinq; religiones idolorum, Mosaica, Christiana, Mahumetensis atq;, vt ita dixerim, Antichristiana, si species separatim accipi iubent idolatriæ, vix tot stellæ etiã in cœlo quot religiones in terra: quòd si ad ea quasi capita redigi putent alias, quorum alterum ignis, alterum cœli cultus habeatur, magnum illis meritò à dæmonibus malum prætermissos in ista partitione se indignantium, qui tamen in idolatria præcipuè, & ferè soli colerentur: Omnes enim dij gentium dæmonia.

Quare tres saltem necessariò faciant species idolatriæ, cœli, dæmonum, elementorum, cogentutq; alicunde ab amicis vnum sibi quærere errorem, volui dicere erronẽ, hoc est, planetam, vt octo inueniantur ad numerũ religionum. Sed & semper rerum omnium de quibus loquuntur, malè periti est confusio: cultus enim cœlestium proprius erat Chaldæorum, vt scribit Iamblicus, in dæmonum cultu Aegyptijs magis occupatis: quare dent pro Marte Solem Chaldæis, & diabolicum aliquem planetam interim procurẽt Aegyptijs. Patet autem facilè pugnare eos vbiq; cum veritate, quoniam illi fuerunt semper parum amici. Sed cur secum adeò sæpè non libenter cõcordant: neq; enim sua satis dogmata si consuluerint, rationem inuenient cur Hebræorũ lex Saturnia sit potius quàm Christiana, sed illa potiùs ad Solem, vel ad Iouem, nostra erit ad Saturnum referenda. Saturnus enim, vt quidam dicunt, corporea bona nõ largitur, sed aufert: dat autem spiritualia & quæ non videntur. Lex Mosaica corporea bona & promittebat, & largiebatur, nostra hæc aufert potiùs quàm exhibeat, spiritualia quæq; non videntur, promittit & præstat. Saturnus reges populi, imperatores exercituum, diuites homines, multa sobole nobiles, natura mulierosos non efficit, quales principes omnes religionis Hebraicæ, Abraham, Iacob, Moyses, Iosue, Salomon, Dauid, ignobiles facit pauperes, heremitas, voluptatum osores, æterna meditãtes, corporea contemnentes, qualis, si alijs adnumerandus, dux noster & Imperator Christus Iesus, quales apostoli, martyres, monachi, Christiani, quorum vita, doctrina, sanguine religio nostra aucta, nata, confirmata est: Quare si illorum decretis consona erant dicenda nos Saturnij, Hebræi solares vel Iouij erunt dicendi.

Sed traxit eos in illam opinionem sabbati cultus, quæ dies, quoniam apud eos Saturni existimatur, apertissimè eis visum est cadere, quòd Saturnum gentem esse dicerent,

cerent, quæ Saturniam diem præ cæteris veneraretur, qua etiam ducti coniectura solent nostram etiam dicere solarem esse religionem, quia diem Solis quem Dominicum dicimus, obseruamus. Sed cur non potius feriamur die Mercurij, cùm Mercurio etiam nos subijciant? Solem enim Aegyptijs, Mercurium nobis dabant. Et Albumasar ait Iouem cum Mercurio legem significare Christianam: quanquam idem etiam de Sole dixerit. Neq; enim vel errare, vel mutare sententiam vitium apud eos qui in erroribus motibusque planetarum adeò sunt assidui, quòd in vertigine illa cœli tàm rapida attoniti, in spectanda vix vnquàm benè pedibus consistant, sed vtcunq; fit, miras habent rationes, quibus inuenta ista sua confirment: non enim temerè ad Mercurium nos retulerunt, sed quia, inquit Rog. Bac. multiplices ille habet motus cognituq; difficiles, religionem sibi vendicat Christianam, cuius dogmata penè incredibilia inuenta agnituq; difficillima. Alij iuniores nescio quid excogitârunt, quoniam scilicet Mercurius Librarius est deorum: est autem apud Christianos Librorum magna copia, ideò inquiunt, iure Mercurialis censeri debet ista religio. Hæc est admirabilis sapientia Astrologorum, obliti scilicet sunt gentium Bibliothecas, Arabum & Hebræorum libros ferè nullos adhuc viderunt.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ aduersus Astrologos, libri V, Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER VI.

CAP. I.

QVO ORDINE SIT PROCEDENDVM IN CONVELlendis Astrologorum fundamentis: Item fieri non posse ut aliquando ad eadem loca sidera omnia restituantur, in quibus semel fuerunt.

EXCESSIMVS ordinem institutumq; nostræ commentationis, in qua erant radices priùs Astrologorum conuellendæ quàm ista fastigia magnarum coniunctionum, magnorum orbium, & id genus alia excideremus, quando illis sublatis corruere ista erat necesse. Quis enim illis fidem adhibeat per magnas coniunctiones de regnorum religionumq; mutatione pronunciantibus? Cui constiterit iam signa illa, Arietes, Leones, Cancros, Sagittarios, in quibus congredientes Iouem & Saturnum facere hæc putant, ea nulla esse, aut si qua huiusmodi sint, in cœlo eo non esse in quibus supputantur? tum Saturnum, Iouem reliquosq; planetas, euenta non efficere, & vicissitudines rerum inferiorum. Quæ si efficiant, de eorum tamen efficientia natura, proprietate, vel ratione, vel experientia nihil esse compertum, & cùm ex alia aliud coniunctione proueniat (si quidem prouenit ab illis) non posse dijudicari hæc apud illos, apud quos ipsa rudimenta istius artis adhuc sunt in ambiguo. Videbimus enim in his quæ postea disputabuntur nondum esse confessum, quæ sit hora putanda cõiunctionis, anni an initiũ, quo vertente illa contigerit, an quo potiùs vertente sidera ipsa congrediuntur, tùm neutrũ ex his temporibus assequi eos posse: quare in dubio relinqui cõiunctionis horoscopum, videbimus. Item si constiterit de horoscopo, de ratione tamẽ thematis disponendi, nihil adhuc cõstare, sed esse in incerto vbi duodecim locorum initia rectè constituantur: atq; illis etiam constitutis de virtute tamen ipsius loci, quod principium, quod medium, quod extremum illis non liquere. Quibus ignoratis sicut qua cœli regione coniungantur, ita quid sit factura coniunctio, sciri

sciri nō potest, cùm significati ferè omnis varietas ad locorum, quos vocant domos, naturam proprietatemq; redigitur. Et quia in istis maximè coniunctionibus illud solent obseruare, vter planeta super alterum exaltetur, videbimus nescire eos adhuc quid ista sit exaltatio quam ipsi vulgò vocant eleuationem. Et cùm item referat plurimùm quis loco ipsi, vel copulationis siderum superiorum, vel defectus luminarium, planeta in primis dominetur. Videbimus ita controuersa esse omnia ista iura, imperia, authoritatesque planetarum, vt nullius ferè signi pars aliqua inueniatur, de cuius principe & domino certum aliquid habeatur apud Astrologos. Sed non oportet hic enumerare istius artis fundamenta quæ posteà conuellentur: Cum quibus (vt priùs dicebam) ruere etiam omnia oportet, quæ per magnas coniunctiones, & id genus alia de diuinis miraculis audent pronunciare. Verùm cum hac maximè parte proprietatem religionis offenderent, in tollenda hac peste, omnis celeritas mora videbatur, præsertim quòd efficacissimè confutari videbatur integrare Astrologica, & nihil in cæteris labefactata, si pars hæc de magnis coniunctionibus falsa conuinceretur, atq; vbi maiores fortioresq; videntur in illis potiùs expugnarentur.

Nunc reuertentes vnde sumus digressi, pergemus prima istius artis fundamenta ordine consequenti radicitùs extirpare. Neq; verò silentio prætereundus error apud Astrologos inuulgatus, in quem lapsus Albumasar & plærique alij putantes fore aliquando, vt ad eadem loca ita omnia sidera restituantur, vt similis omnino cœli dispositio, & cœlestium omnium inter se positus habitudoq; inueniatur, atq; olim etiam fuerit: vnde putant illud eventurum, vt sint etiam res eædem apud nos quæ olim fuerunt, ijdem homines, ijdem euentus, eadem bruta, & omnino conditio eadem omnium inferiorum, quod quidam deinde Astrologomystæ profundiùs examinantes, consectaneis solent dicere in autem, hæc est ista Christianorum resurrectio, quam & Hebræi sperāt & Mahumetenses. Fuerunt certè illi prophetæ, maximi Astronomi, sed celauerunt mysteria hæc populum & idiotas. Putauerunt enim esse numerum annorum communem mundi & dierum, cum quibus loca planetarum & stellarum certificari possent, & quando ille completus erit, quòd omnes stellæ erunt ad ipsummet punctum reuersæ, & propter hoc omnes res redibunt quales fuerunt. Nos verò istam insaniam coarguere pluribus non est necesse, quoniam Haly ipse in expositione primi libri apotelesmatum, ex sententia ipsius Ptolemæi idem dicentis, illam indignanter etiam obiurgat, nec esse aliquem, ait peritum arithmeticæ, cui non iste error euidens fiat. Tum post eum Nicolaus Orem philosophus acutissimus & diligens mathematicus in tractatu de proportionibus proportionum, mathematicis rationibus opinionem illam falsam, & impossibilem demonstrauit, putantem scilicet posse eandem vnquam cœli & siderum redire positionem, quæ aliàs fuerit, qui cùm sufficienter hoc munus impleuerit, delegandum ad eum lectorem existimaui, ne, quod hactenus nusquàm fecimus facta faceremus.

CAP. II.

PER QVAS RES ASTROLOGI VARIARI INFLVXVS siderum dicant, & quàm omnino illa in vniuersum absurda sint.

Magna, ni fallor, vel (vt veriùs dixerim) omnia Astrologiæ fundamēta sublata sunt, si satis est comprobatum nihil fieri à cœlo, nec iudicari quorum ex cœlesti obseruatione prædictionem Astrologi profitentur. Erat autem inter rationes quibus aduersus illos vtebamur, vna potissima de momentanea, quam fingunt virtutum cœlestium mutatione, quam in superiori quidē disputatione tetigimus, explicandam autē ad hunc vsq; locum iure distulimus: nam & peculiari indiget proprioq; tractatu, & magnū habet momentum in cōuellenda Astrologia, cùm ex ea non solùm, id confirmetur, quod hactenus probatum est scilicet, à sideribus non effici particulares rerum inferiorum mutationes, sed illud quoq; si prouenīat ista de cœlo, aliter tamē prouenire, quàm vt cœlestiū aliqua obseruatione deprehendi & significari possint: Est igitur quod Astrologi dicūt huiusmodi virtutem ac potestatem siderum & stellarum aliam atq; aliā esse singulis horis ac momentis, dum

aut sunt

aut sunt alijs cœli locis, quas neoterici vocant domos, aut in alijs signis quæ duodecim fingunt inueniri, aut ipsi inter se planetæ tantum spacijs interuallo distantes varijs inuicem radiationibus copulantur, quos vocant vulgò planetarum aspectus.

Hi sunt præcipuè modi (vt iuniores quosdam omittam) quibus mutari defluxum virtutemq; cœlestium putant, domus scilicet signi, aspectusq; diuersitas: Quæ quidem nisi ab illis defendantur, ruet dogma non possunt de siderum efficientia, vt omnis rerum inferiorum mutatio diuersitasq; à sideribus proficiscatur: quandoquidem si illa eadem semper immutabilique virtute sunt, vt nos de omnibus, excepta Luna, putamus, necessariò aut ijdem, aut similes ab illis semper effectus prouenirent: nam effectuum diuersitatem in causas inferiores, quemadmodum nos ipsi, referre nō possunt, nisi & nobiscum fateantur de ista diuersitate nihil posse de cœlo se diuinare, cùm scilicet cœlum author & causa nostra habeatur. Quare necessarium illos, quanta est in effectibus rerum inferiorum varietas, tantam in cœlo reperire causarum quoque diuersitatem, in qua quidem re nihil eis stellatum multitudo suffragatur, quoniam quotquot stellæ sint atque planetæ, nascendi cuilibet omnes adsunt. Quapropter nulla ratio afferri posset, cur alijs aliter, & non eadem omnibus largiretur, nisi aliquid fingerent vnde stellarum virtus, & efficientia alia sit, & alia singulis temporibus, de quo deinde facilè colligi possit, quæ diuerso tempore fiunt vel oriuntur, pro eo qui tum esset siderum status, diuersam à cœlo sortiri conditionem, de qua ipsi possint prænunciare, qui siderum statum quocunque temporum cognitum habeant & explorutum.

Hoc est autem quod nos præsenti libro coarguemus, cùm nihil possit magis absurdum, magis remotum ab omni ratione putari, quàm tantam esse in natura corporum superiorum inconstantiam & murabilitatem, quantam vtiq; nec in rebus inferioribus est videre, quanquàm in sua natura maximè fluxis & vertibilibus. Quæ enim hæc tam versipellis mutatio, & instar Chamæleontis inconstantia? vt & breui temporis interuallo diuisissima illa corpora sui similia, atq; ijsdem dotibus prædita nunquam inueniantur? Dicant quæso defluxuum sideralium proprietates illas quid putent, an de natura ipsa atq; substantia siderum eas proficisci, an de vi aliqua potius extrinsecùs immissa? siue à 12. cœli locis, siue à signis, siue à mutuis inuicem radiationibus hausta. Si primum respondeant, non possunt proprietates illas mutare, nisi & ipsa astrorum substantia commutetur, quod nec ipsi (vt puto) sunt concessuri. Si secundum malint, erunt cœlestia corpora omnium corporum ignobilissima, quæ nihil ferè à propria natura, sed penes extrinsecùs ingruentē vim & affectum omnia faciāt: quandoquidem substantia corporalis tantò perfectior, quantò ab illa affluens operatio magis de intima substantia operantis egreditur. Et hæc quidem in vniuersum generaliterq; diximus. Nam insania opinionis tunc maximè elucescet, cùm particularium modos examinabimus quibus mutari virtutes siderum putant, in quibus excutiendis seriem seruabimus errorum fabularumq; suarum. Quod iam facere aggrediamur à 12. cœli domibus exordientes, pro quarum diuersitate, non solùm intendi atq; remitti, sed alium omnino penitusque diuersum & signorum, & siderum defluxum fabulosissimè comminiscuntur.

CAP. III.

DOMVS ASTROLOGORVM QVÀM NVLLO NIXAE fundamento, & quàm in earum viribus explicandis Astrologi inter se pugnent.

Vodecim domos apud Astrologos celebratas nemo ignotat, non omnino rudis istius artis, ad has mihi viderur omnis ferè significatio defluxuūq; proprietas ab illis tandem referri. Nam si de natura alicuius quæras planetæ quidnam efficiat, cuius rei largitor & author habeatur? nihil definitū & certum respōdebunt, nisi quòd natura domus in qua planeta reperiatur, ita vt quæ in commune de proprietatibus dicere solent planetarum, ferè omnia ad ea videatur accedere quæ sub communi voce multiplicem habeant rationem. Quid enim magis est generale in ratione planetæ quā vt sit bonus aut malus, hoc est, felicitatis author, autin-

aut infelicitatis. Et tamen hoc quoque in sideribus firmum atque idem semper non est, sed in malo loco bonus planeta nocet, in bono malus prodesse ab illis existimatur. Denique Iupiter vt pro omnibus vnum dicam, in oriente collocatus tam differt à seipso cùm paulùm supra orientem in eum quem vocant duodecimum cœli locum commigrauerit, quàm ignis differt ab aëre, aut ab aqua, quàm lepus ab asino, asinus ab elephante. Nam in oriente maxima semper bona, in duodecima domo quæ attigua est orienti, magna sæpè mala decernit: illud Ioui maximè proprium, opes vt largiatur, atque diuitias, tamen tertio octauoque collocatus frequenter patrimonium dissipat, cum sua natura nobiles faciat & sapientes. Octauum locum si tenuerit, faciet ignobiles, & quorum furor ad insaniam, vt Maternus ait, euadat. Postremò quid magis est Iouis proprium quàm vt beneficum sidus existimetur? cùm & fortunator planetarum, & magna cœli felicitas nominetur. At tertio loco constitutus, neq; bonus, inquit Maternus, est neq; malus. Sexto etiam loco collocatus maxima etiã mala decernit, cuius rei reddens rationem Maternus adijcit: Locus enim sextus habet malitiæ propriam prærogatiuam, & quæcunq; stella in ipso loco fuerit, id est, sexto, ad decernenda mala maximas vires ex loci vitio mutuabitur, hæc ille.

Quæramus igitur ab Astrologis, vnde tãta tàm subita, tàm perpetua in diuinis corporibus sit diluuio, quæ pro firmitate immutabili tateq; suæ substantiæ, naturæ propriæ tenacissima, suiq; semper similia iure crederentur. Sanè duo tantùm fingi modi possunt quibus id fiat: Alter, vt locis illis inditas vires ac potestates varias intelligamus, quas subiectis sideribus influant, quod allata Materni verba videntur significare: Alter, vt nec quidem accipere aliundè neque affici aliter atque aliter ipsum planetam existimemus, sed quemadmodum pro diuersa ad terram ex positu sideris habitudine, proiectus radiorum variatur. Variari quoque inde credamus radiorum vim & efficientiam. Vtrum maluerint dicere insaniæ coarguentur. Nam si fluere à loco vires huiusmodi ad planetas respondeant, interrogabimus de loco quidnam sentiãt? an, quod veteres aliqui, locum esse spacium nudum à corporibus separatum? An, quod Aristoteles, vltimam superficiem corporis ambientis? Si spacium ac interuallum, fateantur, cum eisdem etiam philosophis nullas huiusmodi interuallum habere virtutes ac proprietates, quandoquidem formas naturales non meros dimensus, & nudam intercapedinem consequuntur. Si corporis ambientis vltimam superficiem, potest quidem huic loco aliqua vis inesse, qualis scilicet corpori, cuius etiam superficies à qua deinceps ambitum corpus afficiatur. Sed quænam ista corpora? quorum extremum siderum locus existimabitur? Certè quæcunq; illa dicantur, siue extimus omnium globus, siue sideri vnicuiq; iunctus & proximus, nulla erit pars huiusmodi corporum quæ & orientem, & occidentem, & summum cœli ac imum, & cætera loca vnius diei reuolutione non ambiat: Quare si virtus ab illis partibus erit, non erit eadem virtus semper orientis, neq; eadem occidentis, sed pro natura præsentis illius corporis inibi collocati, virtus quoq; ipsa mutabitur.

Postremò hoc ab illis dici non potest, quoniam signa 12. quæ alia præter domos in ipsis domibus esse dicuntur, sicut planetæ in domibus & in signis, ea inquam signa, summa omnium sphæra ab illis describuntur, quæ & ipsa quemadmodum & planetæ à domo in qua sunt, vires naturamq; mutuari dicuntur: Nam dicunt Arietem, non eadem facere in oriente quæ facit in occidente, atque idem de alijs signis, quæ in octaua si nulla superior, aut in ea quæ summa existimatur sphæra accipiuntur. Hæc igitur cùm nullo corpore ambiantur, non est vbi virtutem istam domorũ cogitemus, præterquàm immobili spacio & internallo, quod corporibus occupatur. Id verò aut nihil est, si credimus Aristoteli, aut si est aliquid, nullus tamen vel efficaciæ, vel proprietatis charactere est insignitum. Quare diuersas in istis locis, hoc est, in situ diuerso signorum & planetarum virtutes cogitare, quibus inibi posita sidera afficiantur, ab omni ratione penitùs est alienum.

Neq; enim absona minus & deridicula dicent, si altera parte defensionis vtentur, quia scilicet pro situs diuersitate alia facie nos planetæ respiciunt atq; illorum in terras aliter radij demittuntur, hinc faciant effectus nasci diuersitatem. Quàm enim hoc sit absurdum, qui oprices philosophiæque rudimenta vel delibauerit, facilè intelliget, cùm nemo sit qui nesciat effectus qualitatem pro radij qualitate, proque natura corporis

corporis irradiantis, non pro diuersa radij circulatione distingui. Hæc vt idem magis aut minus fiat, in causa esse potest, Solis radius quocunque modo, quocunque situ in nos deijciatur, semper calefacit, semper illuminat: verùm cùm vel proximus, vel ad lineam, magis illuminat, magis calefacit. Cùm verò vel obliquatus, vel fractus, aut è loco remotiore descendit, eadem quidem quæ tectus, quæ propinquus, sed minus eadem facit. Nec alia quidem in effectu fieri potest diuersitas, quàm quæ ipsam intentionem remissionemq; caloris luminisq; consequitur. Insanum igitur dogma Astrologorum putantium & signa cœli duodecim & planetas, hic quidem positos fratres nostros perbeare, vel miseros facere, paulùm inde cùm processerint, in fratres nullam habere vim, nullam significationem, sed diuitias aut dare, aut eripere, alibi quidem conciliare amicos, alibi suscitare nobis aduersarios. Nihil quidem aut signi aut planetæ natura mutata, sed sola facta situs varietate. Hæc autem quemadmodum etiam diximus, siue radios faciat nobis proximiores, siue potentiùs in terram rapiat, siue orienti societ vel disiungat, siue terræ vaporibus magis minúsve immisceat, potest fortè radij vim vel acuere vel hebetare, naturam mutare certè nō potest. Quare nec res quam radius operatur, sed effectus specie non mutata, eius aliquam fortè dispositionem, vel firmiùs & efficaciùs quidem, vel imbecilliùs forsan operabitur, quandoquidem virtutes & proprietates, vel quales elementorum, vel quæ magis occultæ, naturam rei speciemq; sequuntur: quare illa in aliam non mutata ipse quoque mutari, vt aliæ atq; aliæ sint, nullo modo possunt.

Quod si tamen expertos ita se respondeant, aliqua fides forsitan haberetur: vel si super his posset experimentum comparari, quod infrà reuincetur: vel in eandem sententiam inter se conuenirent, sed cum locis eisdem diuersas diuersi ascribant proprietates, suis ipsimet inuicem obseruationibus adimunt testimonij fidelis authoritatem. Arabes etiam Latini vestigijs Arabum insistentes, seruorum qualitatem indicari à sexto loco contendunt. Aegyptij & Ptolemæus ab eo qui à sexto maximè omnium distat, hoc est, à duodecimo valetudinem aduersam siue vitium illa siue morbus, non tam à sexto quærit loco Ptolemæus quàm à septimo & primo, quoniam illo nunquā vtitur in apotelesmatis: his verò vtitur semper contra vulgus Astrologorum, istis omissis à sexto significationem omnem huiusmodi quærunt, qui cuique futuri sunt filij, Arabes & Latini de quinto loco pronunciant. Ptolemæus à decimo & vndecimo, & cum cuique vita nihil protenditur, quinto pariter vtitur & quarto. Quod item Paulus Alexandrinus obseruat. Mallius ab oriente natorum fortunam & parentum vota suspendit. Porphyrius ex decimo significari præcipuè filios ait, quoniam ex ea parte in corpora animæ demittuntur, atque ita bellè fabulam fabula confirmat: Parentum fortunam de nullo loco accipit Ptolemæus. Arabes à quarto, à sexto, etiam Heliodorus. Alij, vt refert Abentagel, etiam à nona. Secundus locus Alexandrino præcipuè quidem περὶ πράξεως λόγοι, & subitas spes significant, apud iuniores horum ferè nihil, sed diuitias, quarum tamen à Ptolemæo in Apotelesmatis, nec à secundo, nec ab alio quoquam duodecim locorum vllum iudicium, tum de illis Heliodorus etiam à terno accipiat significationem. De coniugio prædicunt ferè omnes ab occidente, Heliodorus à medio etiam cœlo, Ptolemæus negligit vtrunque. Peregrinationes à nona tertia regione dijudicant. Heliodorus etiam à septima: exploraturus hæc Ptolemæus, & hanc & illas pariter contemnit. De parente à quarto loco Heliodorus, Maternus à decimo, à neutro iudicat Ptolemæus. Amicos præuident vndecimo, Heliodorus etiam à tertio, Ptolemæus nec ab vndecimo nec à decimo: Religionem à nono, reliqui, item Mallius à septimo, quem & portum Plutonis vocat, Secundæ domus apud Aegyptios cognomentum. Idem Saturnum quarto præficit loco contra sententiam aliorum. 12. præficientium. Quod si Mallium euoluamus, qui se veterum ait dogma aliquando imitatum, quoque nullus antiquior extitit apud Latinos rerum cœlestium (vel vt veriùs dixerim) fabularum enarrator, inuenimus de locis 12. rem ab omni quæ nunc referatur, opinione ita diuersam, vt omnis prædicendi ratio penitùs immutetur. Quod in occasu collocârit Martem, cui primam sub occasu sedem alij decreuerunt. Quid alia illa tradita à Mallio cœli loca 12. nónne ab omni quæ nunc in manibus, Astrologia diuersa? nónne rationem omnem variant prædicendi?

Fortunæ

LOCVS *Fortuna(inquit) sors prima data est, hoc illa per artem*
I. *Censetur titulo, quia proxima continet in se*
Fundamenta domus, domuiq́ hærentia cuncta.
Qui modus in seruis, qui sit consensus in aruis,
Quamq́ datum magnas operum componere moles
Vt vaga fulgentis concordant sidera cœli.
II. *Post hanc militiæ locus est, quæ quicquid in armis*
Quaq́ peregrinas interuersantibus vrbis
Accipere assuenit, titulo comprehenditur vno.
III. *Tertia ad vrbanos statio est numeranda labores.*
Hoc quoq́ militiæ genus est ciuilibus actis.
Compositum fideiq́ tenet parentia vincla
Format amicitias, & sæpè cadentia frustrà
Officia & cultus contingant præmia quanta
Edocet appositis, cùm mundus consonet astris.
IIII. *Iudiciorum opus in quarto natura locauit,*
Fortunamq́ fori, fundentem verba patronum
Pendentemq́ reum lingua, rectorumq́ loquentis
Impositum & populo nudantem condita iura,
Atq́ expensa sua soluentem iurgia fronte.
Cùm iudex vero nihil amplius aduocat ipso
Quicquid propositas inter facundia leges
Efficit. hoc totum partem concessit in vnam.
Atq́ vtcunq́ gerunt dominantia sidera manat.
V. *Quintus coniugio gradus est per signa dicatus,*
Et socios tenet & comites, atq́ hospitis vna
Iungitur & similes coniungunt fœdus amicos.
VI. *In sexta diues numeratur copia sede,*
Atq́ adiuncta salus rerum, quarum altera quanti
Contingat vsus monet, altera quàm diuturni,
Sidera vt inclinant vires & templa gubernant.
VII. *Septima censetur sæuis horrenda periclis,*
Si malè subscribunt stellæ per signa locata.
VIII. *Nobilitas tenet octauam quæ constat honoris*
Conditio, & famæ modus, & genus, & specioso
IX. *Gratia prætextu. Nonus locus occupat omnem*
Fatorum sortem dubiam, patriosq́ timores
Omniaq́ intrantum mixta nutritia verba.
X. *Huic vicinus erit vitæ qui continet actum,*
In quo seruorum mores & qualibus omnis
Formetur domus exemplis quoq́ ordine certo
Ad sua compositi discedant munera serui.
XI. *Præcipua vndecima pars est in sorte locata*
Quæ summam nostri semper viresq́ gubernat.
Quaq́ valetudo constat nunc libera morbis
Nunc oppressa mouent & mundum sidera cunq́
Non alias sedes tempúsve genúsve medendi
Quæ sibi deposcat, vel cuius tempore præstet
Auxilium, & vitæ succos miscere salubris.
XII. *Vltimus & totam concludens ordine summam*
Rebus apiscendis labor est, qui continet omnis
Votorum effectus, & quæ sibi quisq́ suisq́
Proponit studia atq́ artis hæc irrita ne sint.
Seu ferat officium, nutus blanditur in omnis
Aspera siue foro per litem iurgia tenet,
Fortunamve petat pelago ventosq́ sequatur,

Seu Cererem plenam vincentemq́; horrea messem,
Aut repetat Bacchum per pinguia musta fluentem.
Hac in parte dies atq; hac momenta dabuntur,
Si benè conuenient stellæ per signa sequentes.

Hactenus Mallius: cuius sententiam liquet quidem ab omni, quæ nunc in vsu, Astrologia discrepare. Sed tamen à nemine puto adhuc intellectam ex his qui se Mallij faciunt interpretes & sectatores. In hac igitur tanta opinionum varietate, quæ fides experimenti, cùm & alia maior accedat, quandoquidem, initia finesq; domorum, quónam modo partiri oporteat, nondum constitutum. Sed alij aliter sentiant, vt alio libro declarabimus, quod esse tamen exploratum oportuit priùs, quàm factura experimentum obseruatio de illorum proprietatibus institueretur. Tantùm abest, vt certa facta, vt demum aliqua prætendi obseruatio possit, quæ veris nos cogat & trahentibus in assensum rationibus declinare. Nos, quicquid Ptolemæus cæteriq; crediderint, euidentia rationum ad hæc cogente ridiculum falsumq; concludimus, aut locis istis inesse aliquas proprietates, aut per eorum diuersitatem mutari defluxum efficientiamq; planetarum.

CAP. IIII.

DE DVODECIM SIGNIS, QVOD FICTA À MAthematicis sint ad supputandi facilitatem: Item circa eadem multipliciter Astrologos aberrasse.

STa verò signorum istam diuisionem & confinia seruant, quasi naturæ legibus præscripta, vt plus putent habere commercij duos planetas, & si viginti partibus distent modo signo, in eodem collocentur, quàm si alter postremas partes teneat Arietis, alter in Tauri initijs inueniatur. Quanquam illi vastissimo spacio dirimuntur, inter hos autem nec trãsuersi quidem digiti cadit interuallum. Quod si quis numerum istum signorum à natura esse contendat, nec fictum à mathematicis ad supputandi facilitatem, sed philosophica ratione stabilitum, qualẽ affert Albumasar, vt duodecim signa propterea sint, quòd elementa sunt quatuor, quorum quodlibet in tres partes diuidatur, medias, primas, & postremas, possem equidem respondere nihil minus ridiculam istam rationem & friuolam esse, quàm illa sit mathematica. Sed huiusmodi omnino coniectura motos non fuisse authores istius diuisionis, sicut Haly & Auenezra superiùs testimonio declarauimus, ita facilè demonstrari rationibus potest. Nam & procedat in signis ista coniectura, quid de signorum in partes triginta distributione? quid de partium in sexaginta minutias partione dicetur? quam super his afferẽt philosophicam rationem? aut quomodo purgabunt factum à mathematicis nullas ibi naturæ proprietates existimantibus, sed quærentibus numeros ad supputandum magis opportunos. Vnde lapsus Astrologis vel occasio certa fallendi super his decementibus quasi vires haberent omnino separatas, nec arbitrium illa, sed natura potius innicem diuisisset.

Notum enim, vt varias proprietates varijs eiusdẽ signi cum partibus tum minutijs ascribant. Vnde alias partes lucidas, alias tenebrosas, alias Soli, alias Marti, alias alijs planetis cognatas ꝑdicant, ita quoq; de ipsis minutijs fabulantes, vt scripserit myriogenesim Aesculapius, quã celauit Maternus vti mysterium, in qua prodiderit quã defluxus haberet minutia quæque proprietatem: quam secundam partitionem, vt sola voluntas fecit supputantium: ita ipsa totius zodiaci in 12. signa principalis diuisio, originem aliunde non accepit, quibus vtcunque diuisio eorum intelligatur, efficaciam etiam nullam esse declarauimus, vt insania Astrologorum hinc illa confutetur, putantium pro signi conditione, quod quisq; planeta peragrauerit, illum immutari. Nam domus & altitudines planetarum penes istas signa constituunt, non penes imagines quæ nos libro proximo posse tantum cogitari, & nihil habere soliditatis ostendimus, vt propterea fortè Chaldæi qui signis non vtebantur, nullas etiam fecerint domos planetarum: neque enim apud eos Leo Solis domicilium, aut Lunæ Cancer, aut Libra Veneris, & Taurus, aut Iouis Pisces & Sagittarius, atque ita de reliquis: Sed altitudines solùm siderum obseruant, non ad signa relatas, sed ad imagines, vt nihil

apud eos Saturnus in Capricorno, nihil possideat in Aquario, sed in Libra tantummodo & Scorpio ius obtinet. Nam hæc signa quanquam duo, vna tamen imago apud Chaldæos iudicatur: alioquin Ptolemæus & alij si domos planetarum, quod non faciunt, referant ad imagines, ratio non quadrabit: nam cum stellis imaginem Tauri constituentibus plurimum habet Mars affinitatis, ita vt plus etiam nullus planetarum, qui tamen in Tauro deijci dicitur.

Domos igitur, altitudines, fines, triangularitates, monomirias, decanos, hydroposopias, & reliquas planetarum huiusmodi cum zodiaci partibus affinitates à signis istis accipiunt, vnde vim aliquam ad planetas deuenire non posse, si res penitùs sint imaginariæ, non naturales, non efficaces, satis, vt puto, date comprobatum est, vt demirari liceat illos qui de planetarum similitudine communire Astrologicam opinionem voluerunt, ita planetas zodiaci qualitates redolere dicentes, in quo rerũ semina sunt dispersa, vt terræ saporẽ referunt plantæ. Multum enim dissimilis ista similitudo, quandoquidem à terra plantæ nutriantur, propterea q; saporem eum referunt terræ. Planetæ de zodiaco non aluntur, quanquàm lucet ibi animalium omne genus, nec solùm zodiaco non affixi, vt terræ stirpes & virgulta, sed immenso disiuncti chasmate & interuallo. Vnde potissimùm eos Panetius Plotinusq; derident, qui ex tanta spacij intercapedine à zodiaco ad sidera contagionem putent posse prouenire. Nos non tàm à spacio quod immensum interiacet commouemur, quàm à natura rerum ipsarum, cùm vera corpora & naturalia affici ab imaginarijs, & lucentia sidera à non lucentibus (vt non dixerim nullis) immutari nullo modo possint.

Sed facilè est videre quid hîc etiam eos deceperit: nam quoniam in Leone positus Sol violentiùs terras calefacit, & veniens idem ad Arietem quasi mundum instaurat, visum illis cum Leone cumque Ariete cognationem habere: quoniam peragrans illa signa fortior redditur & vim eius maiorem quotannis experiamur. Hinc Leonem Solis domicilium, Arietem regnum statuerunt, qua ducti in Sole coniectura, simile putauerunt in signis alijs decernendum, vt in alio quidem signo plus possent, in alio minus, & bellissima quidem ratione distribuerunt cuique planetæ duas domos præter Solem & Lunam, quorum cuilibet vna satis regia foret. Nam de Sole cùm decreuissent ob causam allatam, vt Leonem pro domo sortiretur, in quo æstu flagranti suas maximè vires exerceret, visum est rationabile vt proxima Lunæ domus putaretur ad nos magis accedens. Sed circulus eius nobis etiam maximè proximat, quare Cancrum Lunæ domicilium assignârunt, tamen pro situ sphærarum in quibus planetæ deferuntur, duas cuique distribuerunt, vtrinque scilicet alteram, vt Mercurio qui conterminus Lunæ creditur, hinc Geminos, inde Virginem, Veneri hinc Taurum, inde Libram: hinc Arietem, inde Scorpium Marti cõdonarent, Ioui Pisces & Sagittarium, Saturno Aquarium & Capricornum. His persuasionibus nec rhetoricæ quidem probabilitatis sua dogmata fundauerunt tradita à posteris tanta authoritate, vt maiora vix etiam oracula suscipiantur. In quibus id primùm vnde reliqui qui pendent, vide quàm sit criminosum, quamq; plenum & ignorantiæ & tarditatis.

Nam quòd Sol in Leone magis nos calefaciat, non ex natura signi qđ peragrat, sed ex situ positu q; cõtingit, quòd ex eo loco rectiùs terrã ferit nostris regionibus ꝓximã magis: Alioquin si recepta de signo qualitas hoc efficeret, faceret idem apud omnes gentes, cùm eadem signa sint etiam apud omnes. Verùm ille quo tempore vrit terras sitas ad Aquilonem positus in Leone friget apud eos qui meridiem incolunt, apud quos feruet veniens ad Aquarium, sub quo nobis glaciem & aquatum imbrem effundit, scilicet, quoniam quantò magis ad nos accedit, tantò magis ab illis elongatur, & contrà ad eos iter inflectit quotiescunq; à nobis ille digreditur. Quòd si non tam isto quàm alijs adductos experimentis se contendant, quibus alibi alium magis minúsve posse planetã obseruatum sit. Fortè sit aliqua fides, si super his consona tradidissent veri artis institutores, vnde etiam nonis professoribus experimenta Chaldæorum dico magistros, qui patentibus in campis tot prædicant millibus annorum obseruare cœlestia, nullam domibus istis, vt suprà dicebamus, fidem adhibuerunt. Cur nam igitur illi tàm sedulis, tàm diuturnis obseruationibus nunquàm Martem in Scorpio fortem deprehenderũt, imbecillum in Tauro, Saturnũ potentem in

Capricorno, debilem in Cancro? quid de reliquis dictum pariter intelligatur, & cùm idem signum tot finibus diuidatur, tot præterea decanis, tot apud Aegyptios monomerijs, apud Chaldæos dodecatemorijs, nec de finibus nulla sit inter eos concordia, decanos negligat Ptolemæus, quos aliter Indi, Aegyptij aliter partiuntur, monomerias nesciant Arabes, irrideant Græci, Aegyptij in omni prædictione vtantur: Mitto vsum dodecathemoriorum qui plurimus apud Chaldæos: ramen, vt scribit Maternus, præstat planeta in suis finibus quæ in domicilio præstar, in decano quæ in finibus & domo largitur, aut his certè quàm proxima atq; simillima, cùm hæc, inquam, ita se habeant, quæ fidelis & concors esse potest experientia, quánam parte zodiaci quis planeta itineretur vel exulet, siue potens aut debilis inueniatur? Adde varias de signis opiniones cùm vel ad nonum orbem referuntur, aut octauo potius describuntur, & eadem parte Saturnum alius velit, alius Iouem, alius alium ex planetis dominari, & hi quidem his signis, quæ moueri putant, vtuntur, alij his quæ non mouentur. Super quibus opinionibus ita nihil decretum, nihil præindicatum est, vt Abraham in lib. de natiuitatibus duplex fieri thema præcipiebat, alterum quidem ad mobilia signa, alterum ad immobilia, qua thematis varietate tota prædictionum ratio variatur. Sic omnis experimenti authoritas infirmatur, quòd nec vllum haberi posse super his rebus, aut si posset haberi nondum habitum esse, postea demonstrabitur.

CAP. V.

QVAE SIT ASTROLOGORVM DE ASPECTIBVS *sententia, & quàm parum rationalis.*

Onfutauimus iam de signis deq; 12. cœli locis Astrologorū opinionem, restat tertius modus quo permutari virtutes defluxusq; fabulantur, qui de aspectibus vulgo nominatur. Putant enim Saturnum, si, verbi gratia, àIoue 60. partibus distet, hoc est, duobus integris signis, aliter inferiora efficere atq; mouere quàm si per 90. ab eodem sidere distaret, quod est trium signorum interuallum: & in priore quidem distantia aiunt Saturnum Iouem hexagona radiatione conspicere, quam sextilem dicunt aspectum, quia spacium interiectum sexta pars zodiaci est, in altera ex quadraro se contueri, quoniam quarta zodiaci ab inuicem dirimuntur. Similiter alias esse vtriusq; sideris proprietates si alter ab altero 120. partibus absit, vnde trigona radiatio, hoc est, trinus aspectus emergit. Alias si simul ex diametro opponuntur, vel in eodem situ vel loco conueniunt, & quod de Ioue diximus & Saturno idem de omnibus dictum intelligatur, vt pro varia semper eorum inter se distantia virtus eorum & efficientia permutetur. Atque adeò quidem permutetur, vt cum certis quibusdam distant interuallis, hoc est, trigono vel hexagono, sit eorum defluxus omnis bonus & salutaris. Rursus alia quadam distantia constituti, hoc est, vel quadrangula vel opposita vires habeant radiorum maximè noxias, aut certè semper parum beneficas mutariq;, item ex ista interuallorum diuersitate non solùm defluxus bonitatem & malitiam, sed efficiendi quoque speciem & rationem. Hæc sunt de aspectibus planetarum Astrologorum deliramenta, quæ statim audita homo philosophus nullo etiam coargnente, damnabit, cùm nulla possit ratione defendi, ex sola distantiæ interuallíq; diuersitate duarum ad idem conspirantium causarum naturam & proprietatem adeò commutari.

Illud autem quæro primum ab eis, hæc quæ de aspectibus dicunt ad ipsos ne planetas an ad planetarum tantùm effectus velint referenda? hoc est, cū radijs quadrangularibus lacessiri Iouem à Marte, foueri Venerem trigona Iouis radiatione loquuntur, ipsa corpora intelligant planetarum huiusmodi aut bonis aut malis affectionibus promoueri, an illa quidem nihil inuicem pati, nihil sentire huiusmodi mutationum: Sed quid erga nos faciant, & quónam pacto subiecta corporea moueant tali loquendi genere significari. Siue enim hoc potius siue illud respondeant, mille vndique laqueos, mille angustias incidunt. Nam si putant planetas inuicem moueri & quasi amicitias & odia exercentes nunc se amico fouere complexu, nunc mucronibus radiorum hostilem in modum persequi atque inuadere, reclamabit non solùm

diuinus

diuinus Iob apud quem legimus, Deum facere pacem in excelsis suis, sed cum suo Aristotele Peripateticorum vniuersa familia, apud quam certum est corpora superiora locorum sola varietate mutari, qualitates illas sub Luna excepras nec accedere illuc vllas neque decedere. Quòd si prorsus concedere illas volunt, certè quod ad noxias attinet qualitates, si concedant, explodendi ab omni philosophorum cœtu videntur, cùm ignorare omnino naturam cœlestis patriæ videantur, qui in ea esse putant quod iniuriam facere possit vel sustinere. Quare si qua in sideribus passio est admittenda, non alia saltem quàm quæ perfectio potiùs est dicenda quàm passio, aut cùm à Sole Luna illuminatur, quæ non alia ratione ab eo tunc patitur, quàm ab eo patitur aliquis, à quo beneficium accipit. Lædi igitur stellam à stella, vel obsideri, vel infici, vel debiliorem deterioremve fieri, & ex benefica noxiam, ex potente infimam reddi, tàm est remotum ab omni veritate, quàm ab omni malo remota est omnis natura cœlestium. Quod si pati iniuriam sidera possunt, certè quæ sunt nobiliora perfectioraque ab ignobilioribus pati eam non debent: Vt illud saltem colligatur, non omnia ab omnibus affici mutuò posse atque moueri, sed quædam à quibusdam vt alia quidem agant tantùm, aliqua patiantur: Alioquin illud quomodo non erubescunt, Solem dominatorem regemque planetarum, & sicuti luminis, ita potestatis summum cœlestium fontem, sic tamen in numerum ordinemque redigere, vt ipse quoque aliorum radijs, aut victus langueat, aut parùm salutaris euadat, & cùm omnis ab eo planetarum virtus deriuetur, de proprio (vt dici solet) telo patiatur.

Sed mittamus hæc omnia quæ illis fortè absurda non videntur, & planetis (vt volunt) statuamus illos affici atque moueri. Illud respondeant, quámnam habeat rationem, vt quæ proxima sidera sint, nihil se moueant, eadem facta remotiora sentire se inuicem & pati mutuo incipiant: ita enim de aspectibus cùm loquuntur, solent definiri. Nam si Cancrum teneat Iupiter, Mars Leonem, inter quæ signa nihil interiacet, asyndeta esse dicunt sidera Iouis & Martis, hoc est, nulla radiorum siue aspectuum copulatione coniuncta: tùm verò cùm Mars procul magis factus à Ioue ad Virginem commeauerit, & Martis Iouem, & Iouis Martem participare putabunt. Quo quid absurdius dici potest aut magis remotum ab omni philosophia? cùm illud sit vulgarissimum omne quod agit in aliud quantò proximius est patienti, tantò agere illud efficacius. Hoc igitur quod iuniores aspectum vocant, cùm non sit aliud quàm radiatio (sic etiam à veteribus nuncupata) hoc est, luminis sui atque virtutis in alium propagatio, & (vt sic dixerim) elucidatio quædam, quomodo nulla incorporea quæ sunt proxima, efficax verò erit in remotissima? vt quidnam illis persuadet perinde atque à remotiore propinquioréve distantia radius extrà fundatur, ita illum euadere alterius alteriusque naturæ: Cùm non possit (si veram sequimur rationem) alia inde diuersitas prouenire quàm vt debiliùs fortiùsve patienti planetæ radius infigatur. Cur autem proprietas etiam eius commutetur, causa nec fingi nec excogitari potest. Nam & si pro interualli diuersitate aut numerus parrium interiacentium varietur, aut ipsi inter se planetæ diuersam positionis figuram sortiantur, illa tamen inefficientia rerum naturalium pro numerorum, & figurarum diuersitate non variatur: quoniam à numeris & figuris naturales virtutes non proueniunt, sed à naturalibus formis pro quarum diuersitate figuræ quoq; ipsæ stabiles & natiuæ, non quales ex motu consurgunt aduentitiæ, mouentur & variantur.

Neque verò minores incidunt difficultates si diuersitatem radiationis non in corporibus planetarum, sed in eorum effectu putent considerandam: vt scilicet nihil pati ab inuicem sidera dicant, sed variam inter ea distantiæ rationem illud efficere, vt radij profluentes aliter misceantur, proindeque varij pro diuersitatibus mixturæ effectus inde proueniant. Nam hæc si respondeant, primùm obijcere illud possemus authoritate Plotini, non posse radios cœlitùs diffluentes ita inuicem commisceri, vt noua virtus aut forma proueniat: cùm non sint illi aut corpora, aut liquores, aut affixæ corporibus qualitates, quarum more nec in corporibus suscipiunt, vt scilicet vel inde inficiantur, vel pro substantiæ conditione ex habitu suo aliquo modo permutentur: Quare philosopho illi sat verisimile, non accidere radijs quod plurimis qualitatibus, vt ex aliqua concretione siue mixtura in aliam formam ex omnibus coalescentem aliquando commutentur, quòd etiam non sine interitu confluentium

tium ad idem simplicium particulariumq; qualitatum solet euenire, quoniam in ta-dijs non facilè quis cogitabit.

Verùm demus nos illis radios commisceri, modò nobis demonstrent quomodo ex eo radij aliter misceantur qui à sideribus confluunt, aliter atque aliter inter se distantibus. Sola enim (quod suprà dicebamus) diuersitas inde hæc potest prouenire, vt qui à proximis magis, iunctioribusq; corporibus emanabunt, hi meliùs intimiusq; misceantur, contrà difficiliùs cohæreant qui à seiunctis, magisq; remotis proficiscantur: Quod tamen illis non placet, qui inter radios planetarum in attiguis signis collocatorum commercium nullum faciunt: faciunt autem inter eos maximum, qui de sideribus vasta immensaque cœli regione seiunctis emanauerunt. Præterea si ratio vel diameter oppositionis, vel quadrangularis, triangularisve figuræ diuersitatem facit in proprietate radiorum, non poterit hoc defendi nisi corpora planetarum naturare conditionem ex illa figurarum varietate dicamus: quoniam radij virtus atque proprietas non aliunde est quàm à natura corporis irradiantis. Nec ista varietas figurarum alibi est quàm intra corpora ipsa, de quibus radij ad nos descenderunt, qui quantò inde magis recedunt, tantò illam minus habitudinem figurarum inter se conseruant, donec terram contingentes coëant in conum, vt qui ab oppositis fontibus profluxerunt in vnitatem coalitis apud nos confluant: Quare cùm misceantur nec triangulis iam nec quadrangulis inter se schematis complicantur, vt possit non ratio commixtionis de schemarum ista varietate mutari: sed erit Astrologis eo diuertendum, vt in radijs dicant talem esse proprietatem qua sidera, à quibus emanârunt, tali inter seipsa figurarum habitudine componebantur: atque ita postremò vel sidera pro varietate dicent configurationum naturam variare, quod est confutatum: vel si ipsa non variantur, profluentium quoq; ab ipsis radiorum virtutem eandem immutatamq; esse inuiti confitebuntur.

CAP. VI.

VARIAE ASPECTVVM RATIONES RE-citantur & confutantur.

Veteres quos Maternus imitatur, rationem aspectuum attulerunt ex numeris, vt numero illo partium inter se, sidera separata iuncta dicerentur, qui in aliquem numerum ductus vniuersas cœli partes numeraret. Centum igitur & octuaginta partium interuallo diametram fieri radiationem, quoniam iste numerus duplicatus integrum numerum trecentarum, & sexaginta partium efficit. Pariter trigonum ex 120. partibus constare, quoniam has partes si triplicaueris, rursus partes absolueris cœli omnes. Quadrata radiatio partes exigit nonaginta, quas si duplicaueris summam, colligas trecentarum & sexaginta, hexagonus 60. partibus computatur, quæ sunt sexta pars omnium partium. Sed dormitans nimis hæc ratio nimisque supina: nam eadem ratione inter duos & septuaginta gradus aspectum faciunt, quoniam quinquies multiplicati trecentos & sexaginta gradus absoluunt: faciant idem in quinque & quadraginta, cùm sit numerus hic omnium graduum cœli pars octaua. Sed habent (inquit Aboasar) numeri illi aliam prærogatiuam, quoniam non modò cœli partes, sed numerum quoque signorum numerant multiplicati. Nam in hexagono duo signa, in trigono quatuor, in tetragono tria, in diametro sex computantur. nam & bis sex, & ter quatuor, & quater tria, & sexies duo signorum duodecim numerum conficiunt. Sed friuola quoque ista confirmatio: nam simili ratione quæ distauerint partibus triginta, erunt inuicem sidera configurata, quia partium numerum si respexeris duodecimam partium cœli partem habebis, si signorum eorum, quoq; duodecimam portionem.

Postremò causæ de geometricis à Ptolemæo figuris allatæ propositum non concludunt, quandoquidem & figurarum istæ concinnitates diuersas in rebus naturalibus proprietates non efficiunt, sed qui eis vtuntur, errorem illum incurrunt ab Aristotele condemnatum, vt mathematicè physicas res pertractent. Quod fortasse videns Auenrodan, ait Ptolemæus, post mathematicam super aspectibus rationem allatam,

allatam, attuliſſe aliam ex natura. Eſt autem ratio, quã affert, huiuſmodi, hexagonam trigonamq; radiationem eſſe beneficam, quoniam à ſignis ſint generis eiuſdem, aut maſculis, ſcilicet aut fœmineis, hoc eſt, planetæ illis inter ſe ſchematis colligati ita diſponuntur, vt ſi alter in ſigno fœmineo, alter quoque eſt in fœmineo; ſi alter in maſculo, & in maſculo pariter alter contra quadratam oppoſitamque radiationem eſſe maleficas, quia è diuerſorum generum ſignis emergunt. Hæc eſt ratio Ptolemæi non ſolùm infirma, ſed ſeipſammet tollẽs, tum quia ſigna iſta re vera nulla ſunt, quod ſequentibus libris aperiemus, tum ſi aliqua ſunt, illis tamen qualitatum aut ſexuum notis inſignita nõ ſunt, vt hæc maſcula, illa fœminea, alia ignea, alia aërea dici poſſint; quod ſuperiùs etiam ſatis eſt comprobatum.

Poſtremò quacunque ſint illa conditione, demutari ab illis planetæ non poſſunt, quod infrà demonſtrabimus. Nunc ſuper his litem nullam faciamus, ſed vt iſta, ſicuti omnia, ſecum pugnent, euidentiſſimè demonſtremus: quoniam ſi verum eſt quod aſſumitur, erit oppoſita radiatio quæ malefica maximè exiſtimatur, bonis annumeranda, cùm ipſa quoque non alibi quàm in ſignis eiuſdem generis eueniat. Sunt enim Aries & Libra generis eiuſdem, Cancer item & Capricornus, & reliqua omnia quæ ex diametro ſe contnentur. Quod non vidiſſe Ptolemæum oppidò perquam mirum eſt, vt in re tàm aperta tamque expreſſa homo alioquin ingenioſus hallucinaretur. Qui ſi ſuorum etiam alibi dictorum fuiſſet recordatus, vidiſſet nihil procedere illam rationem, ſed eius præceptis eſſe contrariam. Nam tertio ipſe libro eiuſdem operis putat inter ſigna non ſolùm eiuſdem ſexus, ſed etiam qualitatis, non hexagonam, hoc eſt, bonam, ſed quadratam, hoc eſt, malam interdum eſſe configurationem, vt cùm obliqua, hoc eſt, breuium temporum ſunt pariterq; ea quæ ſunt generis diuerſi, non quadratam habere, ſed hexagonam potius affinitatem, ita vt Geminos & Aquarium quadrata ſit illa radiatione compoſiturus, hexagona verò Taurum & Aquarium. Quod ſi eſt verum, quomodo configurationum aut bonitas aut malitia de ſignorum affinitate diſcordiáve conſurgit? quæ difficultas omnibus eſt ſubeunda, qui ſpacia radiationum non pro ſigniferi, ſed pro æquatoris partibus metiuntur, quod maxima pars Aſtrologorum obſeruat, qui tamen omnes (vt ſunt mirum in modum inconſiderati) cùm de malitia bonitatéve aſpectuum illis ratio eſt reddenda, non aliundè magis quàm ſemper de iſta ſignorum vel cognatione vel diuerſitate ratiocinantur.

Aboaſar aliam affert rationem, vt putat naturalem ſuper aſpectus, oppoſitionem inquiens confirmari, de luminis plenitudine quam aſſequitur Luna cùm opponitur Soli. Quadratam vim apparere in motu planetarum ab apſide à qua 90. diſtantes gradibus curſum mutant. Trigonum videri in planetis ſuperioribus qui à Sole 120. partibus remoti retrocedunt, ſi priùs erant directi, vel diriguntur ſi priùs erant retrogradi: Hexagoni quantitas conuenit, inquit, medietati diametri circuli, tum quantitati diſtantiæ domorum Veneris à domibus luminarium. Sic centonem ex mille pannis vnum malè compaginauit, oppoſitionem quærit à Luna, quadratum ab apſide: Trigonum à ſuperioribus, hexagonum à Venere & malè omnia ab omnibus. Nam quæ ratio, vt quoniam per diametrum Luna lumine Solis impletur, omnes planetæ non ſolùm ad Solem, ſed inter ſe etiam hac diſtantia copulentur? Et ſi ſuperiores Solis trigono curſum mutant, cur habebit hoc interuallum vim commutandi vires planetarum non ſolùm ſuperiorum, ſed etiam inferiorum, nec ad Solem tantùm, ſed inter ipſos planetas acceptum.

Quid quòd nec illud perpetuum in ſuperioribus: Mars enim, vt ſcribit Paulus & Porphyrius, interdum cùm à Sole quatuor & octuaginta partibus diſtat in antecedentibus collocatus, ſiſtit ſe, vt retrocedat non ſolùm trigono expectato, ſed expleto tetragono. Quod ſi de illa etiam ſuperiorum in Solis trigono mutatione vim trigoni collegerunt, erat potiùs inter malas quàm inter bonas radiationes numerandus, quandoquidem planeta omnis ſuperior in Solis trigono eſt infelix, ſi credimus Paulo & Heliodoro. Omnes enim, inquiunt ἀςέρες ςηρίζοντες κακοὶ, hoc eſt, planetas omnes ſtationarios malos & infelices eſſe, ſiue in prima ſtatione ſint, ſiue in ſecunda. Sed euidentioris hæc omnia leuitatis, quàm vt pluribus redarguantur.

Excogitata poſtremò neotericis quibuſdam de muſicis conſonantijs alia ratio,

ex qua radios planetarum tum concinnere inuicem, tum dissonare harmonicam quadam similitudine tradūt. Est enim, inquiunt, apud musicos comprobatum ratione & experientia, tertiam vocem & quintam primæ consonare, quartam verò & septimam nequaquam. Quid si igitur etiam paribus spacijs inter se planè distantes nunc benè, nunc malè consoni inueniantur? Hexagona radiatio tertiæ voci respondet, trigona quintæ, quadrata quartæ, cùm ibi tot signorum quot hic vocum medient interualla. Sed hæc vtiq; bella sunt, habentq; speciem probabilitatis apud eos qui philosophiam de limine salutauerunt. Nos verò vt omittamus istas in tàm diuersis rerum generibus similitudines, efficaciam, rationem declarabimus non habere atque computationem & similitudinem non procedere. Nam apud musicos quidem vox voci cuilibet si non consonat dissonat, apud Astrologos multa spacia (vt sic dixerim) sibi sunt muta, hoc est, neq; consonant inuicem neq; dissonant, vt gratia exempli, vox secunda non minus inter dissonātes annumeratur à musicis quàm quarta, septima vel vndecima. At verò apud Astrologos secundum signum, cùm primo non discordem, sed nullam vocem emittit. Quintum verò & septimum aliquam quidem vocem, sed nō concordem. Præterea maior illa etiam diuersitas, quòd sexta vox apud musicos æquè atque tertia consonat, & apud Astrologos sextum signum à primo penitùs est distinctum. Tum in musicis vox octaua quasi eadem consonat, signum octauum primùm non agnoscit, nec potest coniunctionis speciem vox octaua referre quam potius eiusdem toni voces repræsentat: quare in hac tàm bella similitudine plus omnino dissimilitudinis, quàm similitudinis inuenitur.

CAP. VII.

QVID EOS DECEPERIT, NEC DE ASPECTIbus experientiam habitam.

VErum enimuerò nec huiusmodi quidē rationibus sunt adducti qui dogma primirùs illud commenti sunt, sed exposita quædam ex Luna illos magis coniectura decepit. Cùm enim à Sole lumen mutuantem, pro diuersa ad Solem positione, siue illa proxima esset magis, siue recederet, variare figuram conspicarentur, transtulerunt idem ad reliquos planetas, vt omnes pro diuersa non solùm à Sole, sed ab inuicem quoque distantia, conditionem statumque commutarent: in quam opinionem non aliundè eos deductos hinc facilè animaduertas, quod nec plures aut pauciores, nec alias planetarum inter se configurationes statuerunt, quàm quot qualesque Luna subire ad Solem in signi magis diuersitate deprehenditur. Sunt autem Lunæ ad Solem schemarismi quinque celebrati, cùm aut Soli coniuncta, aut cornicularis, aut diuidua, aut prætumida, aut plena conspicitur, quibus totidem in planetis respondent excogitatæ ab illis configurationes. Cùm autem sunt simul, aut hexagona, aut quadrangula, aut triangula, aut opposita se radiatione conspiciunt. Respondet enim coniunctio coniunctioni, tum hexagona radiatio figuræ corniculari, quæ tunc primùm in Luna conspicitur, cùm 60. à Sole partibus distat, vocaturque à Græcis μηνοειδὴς, quarum partium numero hexagona quoque inter planetas ab illis radiatio constituitur. Luna item tunc est diuidua, Græcè διχότομος appellatur, cùm inter eam & Solem 90. partes interiacent, quo spacio cum ipsa quoque inter se sidera dirimuntur, quadrata componi figuratione ab illis dicuntur. Trigoni eam radiationem de Lunæ prætumida similitudine duxerunt, quæ illa tunc primum figura conspicitur, cum 120. partibus à Sole remouetur, vocanturq; à Græcis ἀμφίκυρτος, nos prætumidam & gibberosam possumus appellare: Oppositionem ipsam plenilunio respondere nemo non intelligit, & quoniam Luna pro diuersitate figuræ diuersimodè quoq; solet corpora immutare, statuerunt idem de omnibus planetis, vt scilicet pro ista interuallorum inter se varietate varijs quoque modis res inferiores afficerent. Cuius vtique consequentiæ coniectura si (quemadmodum puto) sunt adducti, facilè potest quantùm decipiuntur intelligi; si quidem Luna pro diuersa ad Solem distantia vti figuram ita influendi proprietates immutat, quoniam à Sole lumen accipiens plus minúsve ab eo qua parte nos respicit propositus, habitudinisq; ad eam conditione illuminatur.

Atque

Atque inde fit naturali ratione, vt pro lucis vel incrementis vel decrementis non solùm alia se nobis effigie repræsentet, sed aliter quoque nostrorum & aliorum item corporum corporales qualitates immutet. Quis enim dissolui nescit corporum humiditates à calore? Quis rursus lucem causam esse caloris? Vnde apertè colligitur quò plus Luna lucis habuerit, magis inferiorum quibus proxima est, corpora calefieri, & consequenti ratione, quæ in eis sunt humiditates, magis liquescere & resolui. Quo pacto illud erit verum Ptolemæi enunciatum, à primo Lunæ quadrangulo vsque ad secundum humiditates corporum effluere, quia scilicet per id tempus Lunæ partes ad terram vergentes affluentiori lumine potiuntur. Hinc illa studijs agricolarum comprobata experimenta. Cæsam materiam cùm impletur lumine Luna, citò computrescere, quæ contra creditur Luna deficiente à carie immunem, & putredinis vitio conseruari, quia scilicet putrefactioni maximè opportuna humiditas est: quæ quemadmodum dixi, pro auctu decrementoq; luminis Lunæ & crescit simul in corporibus, & decrescit. At verò de istis Lunæ mutationibus, quæ sola vicissitudini huiusmodi lucis est obnoxia ad planetas & proprio & immobili semper lumine præfulgentes eadem transferre oppidò perquàm insanum: cùm potius ex contrarijs liceat argumentari, si Luna quoniam ex situs diuersitate plus magisve illuminatur, pro luminis modo diuersimodè nos immutat, consequi vt planetarum sicuti lumē, ita proprietas influendi non mutetur, quæ peruaria, vel ad Solem, vel ad seipsos distantiæ ratione, nec pauperentur lumine nec ditescant, sed eodem modo nos terrenaq; alia semper intueantur.

Siue igitur ista, vt nos quidem suspicamur, siue quas primùm incessimus moti coniecturis, in istam opinionem sint adducti, patet leuissimis eos niti deridiculisq; rationibus: quibus si forsitan minus confidentes experientiæ fidem allegent, quod vnicum est profugium destitutis à ratione: possumus nos æquè ad experientiam prouocare, qua quotidie eorum apotelesmata reuincuntur. Sed illud vnum respondeant, quæ super his habita vera fideliaq; experimenta, de quibus tāta apud eos est controuersia, vt quo loco quadratum alius statuerit, alius trigonum esse contendat. Et quod hîc quidem facit hexagonū, sit qui tetragonum esse velit, imo trigonum sit alicui, quod tamē alijs erit diametrum: De qua re quoniam infrà latè differetur, ad eum locum lectorem delegamus. Nunc illud admonentes, non modò in præscribendis finibus radiationum, sed de ipsarum quoq; natura pleraq; eos differre, adeo vt scribant Paulus & Heliodorus hexagonum, quod inter signa non est æquè, vel ab æquinoctijs, vel tropicis distantia, naturam oppositionis habere. Tum nec etiam oppositionem esse maleficā, sed inter bonos aspectus malosq; mediate: pariter Ptolemæus nec esse quadratum malum nec trigonum bonum putat, vt liqueat satis nullam authoritatem experientiæ patrocinari, cuius in tam diuersis opinionibus æquali fide, æquali authoritate magistri, patrocinium quisq; suffragari sibi contendit.

CAP. VIII.

QVAE DE OBSESSIONE DICVNTVR PVGNARE, *his quæ de aspectibus.*

SVnt autem præter figuras istas, quas diximus, & aspectus, aliæ siderum cùm inter se tum ad Solem positiones, quibus affici vires & mutari proprietates rerum putent, inter quas etiam sint quæ prioribus illis videātur repugnare. Nam planetam obsessum dicunt, quoties vtrinq; radij malorum siderum eum circumstēt, quam habitudinem Græci vocant ἐμπερίσχεσιν, vt si Iupiter Libram teneat, Mars Virginem, Scorpiumq; Saturnus: aut mihi etiam Ioue collocato, Mars ex Tauro in Virginem, Scorpiumq; radios iaculatur, tunc scilicet Iouem obsessum appellabūt. Ego igitur illos interrogo, mouéantne planetæ afficiantq; se inuicem inhærentibus signis proximisq; locati? si negant, tollitur ἐμπερίσχεσις, quoniam radius Virginem attingens in Libra positio sideri non nocebit: sicut nec missus ad Scorpium, quoniam Scorpius, Virgo, Libræ proxima signa sunt. Si concedunt, aspectuum ratio nulla est tota inde dependens, vt putemus ex certis interuallis afficere se planetas, ex alijs nihil inuicem pati. Quod si respondent in obsessione, aliter euenire, quoniam

quoniam vtrinq; radij sunt, id potissimùm dicunt vnde eorum insania manifestetur: quasi, vt solet hominibus euenire, fugienti non noceat à tergo insequens hostis, modò pateat ex aduerso liber campus ad euadendum, qui tamen ab insequente comprehendatur, si contrà stet alius, fugæ obstruens viam scilicet hoc exemplo: si Virginem occupet Mars Iouem non attingit in Libra collocatum, quem tamen indeat tinget si contra Iouem in Scorpio steterit Saturnus. Quod igitur hoc genus consentientis secum disciplinæ, vt signa proxima voces asyndetæ apostrophæ, quæ in illis posita sidera nullam inuicem habeant communionem, nec in alterum aliquid profluat ab altero, & tamen obsessum dicas planetam, quòd ex proximis signis maleficis radijs Infestetur: neque enim si Saturnus auferatur, lædi Iouem concedes à Marte, adiecto Saturno, id quidem concedas, præsertim cùm adueniat eo modo Saturnus quo nec lædere ipse Iouem potest: sed ita est certè, vt dicebamus similitudo eos induxit hominis circumsessi, cui circunstantibus inimicis, exitus nullus est ad salutem.

CAP. IX.

PLANETAS SVB SOLIS RADIIS CONSTITVtos non malè affici, aut, vt dicunt Astrologi, comburi.

NOn'ne etiam delirant in Planetis ad Solem comparatis, quos sub radijs constitutos inefficaces & malè affectos esse volunt, quasi sidera quoque lucem Solis non ferant, & velut capita infirmiora, si nimis solentur, ægrescant: Atqui lumen omne cœleste præcipueq; solare beneficum est, nec si rebus terrenis inimicum est aliquando, aliter quàm materiæ vitio id contingit: materiæ vitium hoc in sideribus nullum est, quare lumine Solis quo magis perfruuntur vegetiores & magis efficaces euadunt, præsertim cùm ad sidera Sol comparatus, causæ vniuersalis habeat rationem, cuius est propriam naturam particulaium non labefactate, sed confirmare. Quod si luna silente destitui beneficio eius inferiora videntur, alia tatio, quoniam parte qua nos respicit, Soli copulata lumine spoliatur, reliquis planetis luce propria nitentibus idem non accidit, vt propterea cum radijs Solis circumfunduntur, in permutādis inferioribus minus possint. Quod si pertinaciter hoc defendant, opprimi exhauririque siderum potestatem, debet hoc magis euenire quò potentiores sunt, quoque proximi magis Soli fuerint planetæ, quorum vtrunq; solent negare. Nam siquidem partiliter & eisdem penitùs in minutijs planeta Soli congreditur, efficacissimum fieri volunt. Tum in Ariete atque Leone radijs occupato sidere Solem nō nocere, quibus tamen in locis potentissimum Solem esse decernunt: nam excipit, inquiunt, stellam apud se, quādo Aries altitudo, Leo domus est Solis, hospiti autem iniuriam nemo Intulit bonus, quasi (quod vbiq; peccat) humano more tractentur ista cœlestia quasiq; Sol non naturali necessitate, sed arbitrio quodam & lucem extra se fundat & calorem.

CAP. X.

SI RATIONEM ATQVE ETIAM QVORVNDAM Astrologorum authoritatem sequi volumus, planetas retrogradientes fortiores videri quàm directos.

DEniq; Astrologorum decreta qui perscrutabitur, videbit omnia vel ab humana quadam, vt diximus, similitudine contra rerum cœlestium & naturam & dignitatem non philosophica ratione, sed poetica ferè licentia esse deducta: vel à fabulis meris arbitrarijsque commentis, vt quæ produnt super imaginibus, de quib⁹ infrà differemus: vel positionū quarundā mathematicarum occasione, qbus cùm rectè vtantur mathematici, ad istā diuinandi professionem peruersè genethliaci transtulerunt. Quod in zodiaci diuisione maximè peccauerunt. Sed de hac quidem diuisione suo postea loco disputabitur. Nunc illud ex eo genere est quòd planetarum efficientiam putant vel imminui, vel roborari, sed & speciem ipsam variare rerum efficiendarum pro illis motuum diuersitatibus, quas excogitant mathema-

mathematici, vt nunc quidem directo cursu procedant, nunc retrogradiantur, nunc statiua tarditate subsistant. Debiliter enim facere quod facit, planetam cùm retrograditur, efficaciter cùm procedit. Sed & prosperum esse interdum cùm dirigitur, qui fit noxius idem si retrocesserit, in qua te vides quod aduersus Astrologos dici poterat.

Heliodorus mouit quæstionem contra seipsum in libro commentariorum in Paulum Alexandrinum, quam non alijs magis quàm ipsius verbis explicabo, solutionem ascribens qua se putault quæstionem dissoluere cùm adaugeat eam potiùs. Verba eius Græcè sunt hæc.

* Nos ita vertimus in Latinum verbum penè verbo reddentes. Illud autem scire necessarium, quanquàm planetæ moueri dicantur inæqualiter; re vera tamen in cœlestibus nihil est inæquale, nihil inordinatum, quin potiùs omnem ordinem, omnem æqualitatem in illis inueniri. Sed hoc ad nostram fit æstimationem, vt appareant inæqualiter moueri interdumq; etiam stare: ipsa enim re vera neque stant neque motum vnquam retardant aut retroagunt. Sed accidit vt appareat ita fieri ab illis ob eccentricorum & epicyclorum positionem, super quibus mouentur, vt Ptolemæus in sua compositione nos docuit. Et si quis obijciat, quomodo igitur apotelesmata sunt diuersa, propterea quòd eorum motu aliquid vel accedat vel decedat, aut quoniam perstare dicantur, siquidem verè neque stant, nec inæqualiter mouentur? Respondemus apotelesmata, hoc est, Astrologorum responsa non fieri propriè ob illam motuum vel inæqualitatem vel stationem, sed quoniam accidit tunc planetas delatos in epicyclis, aut terræ fieri proximiores, aut à terra remoueri. Hæc Heliodorus, à quo illud non modò concessum, sed attestatum & confirmatum accipimus, stationes planetarum nihil efficere quatenus quidem sunt stationes, hoc est, planetarum efficientiam nihil immutare. Pariter neque retrocessiones neque directiones quatenus sunt huiusmodi.

Verùm ex his diuersa pronunciari quod accidat in his motuum differentijs, aut terræ proximare planetas, aut magis elongari, quasi illud dixerit, naturalem habere hoc rationem, vt aliter nos immutent cùm fiunt proximi, aliter cùm remissi. Quod vtique & nos concedimus, verùm si propterea rectos, stantes, repedantesq; planetas obseruant, contrarium erit dogma statuendum, vt scilicet repedantes planetæ essent efficaciores, quàm cum directo cursu feruntur, imbecilliores autem cùm sunt recti siquidem sola in his maior minórve à terris elongatio obseruatur. Nam, vt scribit Haly exponens Ptolemæum, vtique ratio omnis attestatur, vt quantò terræ proximior est planeta, fortiùs nos immutet afficiatq; potentiùs: omnis autem planeta cùm retrocedit, terræ proximat, è contrà rectus à terra distantior fit. Debuit igitur fortior retrocedens planeta existimari, nō quemadmodū ipsi decreuerunt, debilis & infirmus.

CAP. XI.

CAPVT ET CAVDAM INTERSECTIONES ESSE imaginariorum circulorum nulla naturali vi praditorum, quibus in prædicendo antiquiores vsi non sunt, nec in eorum viribus concordant recentiores.

CAput quoq; draconis & caudam quibus tribuit tantum turba Astrologorum, quis non videat res inanes & commentitias esse? Sed quod anteà diximus hinc Astrologi sæpè lubricant in errorem, quòd quæcunq; reperiunt à mathematicis annotata necessaria motuum metiendorum methodis: his omnibus abutuntur in prædicendo, quasi pariter essent naturalia & influendi prædita potestate: cùm tamen aliter longè se res habeat, quando illi pleraque & comminiscuntur & finguntin cœlo mathematicis numeris & mensuris deseruientia, nulla tamen naturæ alioquin stabilitate fundata. Ostendimus hoc in signis quæ non mobilia cogitat Ptolemæus, intercepta solstitijs & æquinoctijs: ostendemus in signorum partium minutiarum diffinitione, nunc in capite & cauda idem apparebit. Neque enim aliud sunt quàm intersectiones duorum circulorum, quàm mera puncta, quàm nexus linearum duarum mente conceptarum, à mathematicis introducta, vt eclyptica loca discernant, ibi tamen nulla virtus, nulla qualitas efficaciáve naturalis, vt scilicet transferri aliquò possit ad genethliacam. Certè aliter nequeunt

queunt quàm vt inibi positus aliquis planetarum, pro loci commodo vel incommodo meliùs aliquid peiùsve decernat, ipsa verò per se seorsumq; notata, vim habere regendi permutandiq; corpora, nullam possunt.

Vidit hoc & insignis Astrologus Abraham Auenezra, qui libro primo Rationum Astrologicarum ita scribit: Dixerunt item exaltari caput draconis in Geminis, caudam in Sagittario. Sed hoc vanum est, quoniam caput & cauda nec bonum significant, nec malum. Sunt enim connexiones duorum circulorum: obseruatur tamen Luna cùm est in eis, quoniam in capite posita ob eam causam magis vigoratur, quia nobis est propinquior, contrà debilior est in cauda, quoniam in ea vergens ad meridiem à nobis elongatur. Item accidit reliquis planetis cùm in capite & cauda reperiuntur, excepto Sole, cui nulla in alterutram partem declinatio est. Cùm autem seorsum caput & caudam notatam in tabulis legis, scias neque nocere illa neq; prodesse, quamuis plures aliter opinentur: hæc ille.

Sed neque Ptolemæus illis vtitur vnquam in prædicendo, neque veteres vsos intelliges ex Materno, apud quem nulla mentio caudæ capitisque draconis. Quod si de illis aliquando veteres loquuntur, non aliter quàm de loco quodam & positu. Vnde & diuersa fuit apud eos opinio, quoniam antiquioribus malus vterq; locus visus est ob eclypticam, id est, viam, propterea q; inter infelicia loca vtrunq; pariter statuerunt. Heliodorus in tractatu περὶ τέκνων, id est, de filijs, si loca, inquit, filios significantia ab infortunantibus planetis & eclypticis nodis, hoc est, capite & cauda libera fuerint, felix est. Recentiores, si caput in loco fuerit filiorum, filios sicut nouellas oliuarum in circuitu mensæ pronunciabunt, ducti alia coniectura quam suprà retulimus ex Auenezra, quòd in capite propinquiores nobis planetæ sint efficaciores. Verùm procedit ista ratio cùm in capite aliquis est planeta, quanquàm citra caput ad nos declinans debet eadem ratione fortior existimari. Sed cùm nullum in eo sidus inuenitur, quid potest vel dare vel auferre? Sola siquidem à nobis mente designatus. Nam quod quidam inibi à Luna derelinqui virtutem quandam suspicantur, Astrologorum nemo dixit, tum non physicum est, si naturam cœlestium lumenq; consideres, nec Astrologicum, quoniam caudam Luna æquè perambulat.

Tantùm igitur situs meraq; positio, de qua tamen & Arabes & Latini quasi de side re quodam tandem decreuerunt, ita vt annos quoque addere vitæ caput istud existiment, & partem ætatis quandam gubernare, & in Geminis exaltari, & naturam habere Veneris atque Iouis, contra caudam, Martis & Saturni. In qua re vidimus quantum ab ipsa veritate dissentiant. Sed mirum quàtum etiam à seipsis, quando quod nexum copulamq; totius quasi cœlestis felicitatis dixerunt. Alibi tamen cum bonis bonum esse dicunt, cum malis malum, augere eum quicquid inueniat. Alibi super eo quasi de malo prorsus loquuntur. Nam Alchabitius apud quem & leges quæ mox retulimus, inter infortunia planetarum hoc quoque commemorat, si fuerint cum suis capitibus (habet enim quilibet planeta suum caput & suam caudam apud Arabes Genzauar appellata) aut cùm capite fuerint caudaq; draconis, quæ capitis caudæq; Lunæ propria cognominatio, in quibus præsertim ipsa tàm malè se habuerint quantum in capite. Idem in libro de Natiuitatibus, applicantem capiti Luna climactericam facit locis scilicet vitæ principalibus, caput pariter istud & caudam connumerat. Abraham, vt retulimus, vigorari in capite locatam Lunam affirmat. Vidimus Heliodorum suprà cum infortunalibus ea stellis numerare. Idem in tractatu de climactere Soli Lunæ horoscopo partiq; fortunæ ea connumerat: vt quæ de isto capite protulerunt nullo capite aut certè corde protulisse videantur, vbique tamen malitiosi caput draconis vocitantes, quo maiori cum reuerentia quasiq; numinis authoritate credulis auribus insonaret.

CAP.

CAP. XII.

ORIGO ANTISCIORVM, NEQVE EIS IN PRAEsagiendo vsum Ptolemaeum, & quantum in his Maternus & Haly aberrauerint.

MAthematici cuiusdam dicti occasione super antiscijs pariter errauerunt: nam quoniam gradus in quibus Sole constituto dies diebus, & nox noctibus sunt æquales, Hipparchus & veteres ab respondẽte vtrinq; sibi dierum & noctium æqualitate antiscios dixerunt, quasi dixeris ex aduerso æquales. Diuinaculi nostri gradus istos æquales esse dixerunt, virtute & potestate, quàm supina ignorantia nemo non cognoscit, vt ab æqualitate quæ Sole illos peragrante dierum noctiumq; contingit, ad virtutis æqualitatem se transtulerint. Sed accusare præ omnibus Maternum libet istius erroris propagatorem, quanquam vt ignorantissimo totius mathematicæ venia condonanda est. Is Ptolemæum ait summã decretorum antiscijs tribuere. Nec miror: nam cùm totum Maternum euoluerim diligenter, nusquàm lecti à se Ptolemæi mihi fecit indicium. Quod igitur attinet ad antiscia illis in decernendo, in pronunciando nunquam vtitur Ptolemæus, siue Centum enunciata, siue Apotelesmata eius requiris, tãtùm primo lib. Apotelesmatum ibi sententias aliorum περὶ τῆς συμπαθείας τῶν ζωδίων, hoc est, de affinitate consensuq; signorum inter ipsas institutiones enarrat, his vsus est verbis: Rursus æqualis esse potestatis aiũt quæcunq; altero tropicorum æqualiter distant, quia in illis positus Sol æquales dies diebus & noctes noctibus facit.

Hoc vbi dixisset, quasi deinde oblitus, vt qui scilicet nõ probabat, nunquàm reuocat in medium, nunquàm meminit, non solùm nominis antisciorum, quod alioquin nusquam apud eum, sed nec rei ipsius, hoc est, istius æquè à tropicis remotarum partium affinitatis atq; consensus. Nam quod in centum enunciatis quodam loco dicit, Planetam sæpè ibi vires suas extendere vbi non est, velle transferre ad antiscias & dodecathemoria, nimis coactum & licentiosum, præsertim cùm in omni sua disciplina Ptolemæus alterum rideat, hoc est, dodecathemoria, & quæ hoc genus alia sunt, alterum negligat, hoc est, de quibus loquimur antiscia. Eo verò præcepto nec aliud voluit nobis indicare quàm σχήματος ῥάδιον, hoc est, configurationis radiationisque potestatem, & per quam & multa & efficaciter faciunt ex sententia Astrologorum, præsertimq; Ptolemæi: planetæ quibus locis minimè sunt ibi suas extendere vires: ferè enim aliud ipse in constellationib. quàm phrases, & schemata non obseruat, aut certè nihil aliud magis. Sed nec quid antiscia sibi vellent, Maternus noster intellexit, quorum latentem rationem alibi se explicaturum promisit, quasi aut non expositam rem cuilibet mathematico, aut quæ tribus verbis explicari non possit. Sed ignorãtiam eius inde deprehendas, quòd nimis imperitè loquẽdi morem ipsum vsurpat: Martem quinto gradu in Geminis constitutum antiscium mittere in Cancrum, quo pacto non loqueretur, si quid esset antiscium istud intelligeret. Neq; enim radius aut lumen est antiscius qui mittatur, neq; aliud dicto est antisciũ mitti ab aliquo planetarũ, quàm mitti gradus in quo est æqualitatem. Quare periti sic potiùs loquerentur, epocham Martis, hoc est, partem quam occupat, antisciam esse tali parti Geminorum, aut quod idẽ valebit esse Martem in antiscio Geminorum. Qui aũt in Geminos Martem antiscium dixerit iaculari, exibilabitur à mathematicis & irridebitur.

Sed Abenragel etiam multipliciter lapsus, qui primo lib. suarum commẽtationum aphorismos explicans quosdam, tàm gradus æqualiter ab æquinoctijs elongatos, quàm qui pariter distant à tropicis Cancro scilicet & Capricorno ęqualis esse potentiæ scribit. Neq; enim hoc de distantia ab æquinoctijs dictũ à veteribus, sed à tropicis tantùm, quibus antisciorum nomen impositum est. Nec Abenragel debuit hoc non vidisse, quandoquidem descripti vtrinq; ab æquinoctijs circuli sunt quidem æquales. Necesse enim ab illis æquè distantes parallelos æquales inuicem esse, verùm non hemicyclia inuicem æqualia, quod in æquè remotis à tropicis accidit, vnde antisciorum ille consensus. Errat item illud cum multis quòd habitudinem gradus ad antiscium gradum numerat inter eos quos aspectus vocãt: vnde colligunt sidus in altero eorũ positum, vim habere etiã in altero, si in hexagonis locis, & tetragonis & trigonis

M &oppo-

& oppositis habet. Natus autem hinc error quòd quæ Græci σχήματα vocant, hoc est, figuras, barbari, & nostrates aspectus vocant. Apud Græcos autem aspicere se signa dicuntur, non quæ inuicem configurantur, hoc est, vt nostri dicunt, aspiciunt, sed quæ Græcè ἐκ τ̃ ἰσημεριῶν, hoc est, ab his punctis emergunt & occidunt, id quod in signis cùm accidat æquè à tropicis separatis (sunt enim in eodem parallelo) propterea ea signa quæ amicitia quidam maxima pars Astrologorum βλέποντα, hoc est, videntia nuncupant, Arabes deinde & Latini in eam significationem acceperunt, in qua nomine aspectus ipsi abutuntur. Atque ita quod euenit, sæpè error in dictionibus errorem parit in rebus. Sic satis declaratum variam in satis explicãdis (si qua fata concederemus) apud Astrologos antiquiorum obseruationem, tùm quanta super his etiam & Arabes & Latini, contra sententiam veterum somniauerunt.

CAP. XIII.

IN PRAECIPIENTIBVS ET OBEDIENTIBVS SIGNIS pariter deceptos Astrologos.

EX hoc genere illa etiam est obseruatio germanæ videlicet hebetudinis vel fallaciæ, de præcipientibus signis & obedientibus. Nam cùm mathematici signa in quibus Sol positus dies efficit noctibus longiores, collata signis in quib. æqua proportione lux tenebris vincitur προστάσσοντα, hoc est, præcipiētia vocassent, & quæ ex aduerso portendunt tenebras supra diem ὑπακούοντα, hoc est, obedictia: Genethliaci nominis argumento moti decreuerunt eum in cuius genitura signum præcipiens horoscoparet, fore illi, vt imperaret, qui signum obediens genituræ haberet horoscopum, quasi illa præcipientis obedictisq; cognominatio mathematicis instituta, istuc pertineret, neq; in ea tantummodo dierum & noctium sub illis signis accidens inæqualitas foret indicata.

CAP. XIIII.

CONFVTATIO RATIONVM QVAS DE PLANEtarum exaltationibus quidam Astrologi assignauere.

SEd & ista de Planetarum altitudinibus vel exaltationibus opinio vnde emanauerit, vtq; pariter mathematica quadam occasione huc præcipites ierint, admonuit me naturalis historiæ scriptor ille diligentissimus, cui omnis debet antiquitas, omnis posteritas, qui alteram à barbarie, à morte alteram vindicauit. Is igitur libro secundo pertractans illam quæstionem, cur eadem sidera alias altiora, alias inferiora videantur, post alia quædam ita subijcit: Altera sublimitatum causa, quoniam à suo centro absides altissimas habent in illis signis Saturnus Libræ parte vigesima, Iupiter Cancri decimaquinta, Mars Capricorni vigesima octaua, Sol Arietis decima nona, Venus Piscium vigesima sexta, Mercurius Virginis decimaquinta, Luna Tauri quarta, hæc ille. Vnde facile quisq; colligat non tardissimus aut ita olim fuisse, aut putatum siderali scientiæ tunc vacantibus, posita sidera in partibus memoratis altissimè à centro suarum absidum summo veri: quare & gradus illi siue partes altitudines Planetarum dicebantur. Vnde data occasio Genethliacis, vt seruato altitudinis nomine, quasi tamen non loci foret altitudo, sed naturæ & potestatis abuterentur. Neq; enim alias dicunt Astrologi exaltari Planetas, quã in his partibus, vbi ex vetere Astronomia putatos altissimè à suis cẽtris distare, eos ostendimus: Quanquàm illud lectorẽ scire oporteret, in vulgatis codicibus Plinij mẽdam inueniri, & verba quæ deinceps ponuntur permutatis numeris inoleuisse, quando nona denarij debita Veneri ad Solem est translata, vt in Sole vigesimanona pars pro decimanona, in Venere decimasexta pro vigesima sexta perperã legatur. Nam & vitium in Materno, vbi Venerem legimus in vigesimaseptima parte Piscium exaltari: Scribendum enim est sexta atq; vigesima ex Porphyrio. Illud quoque nonnihil variat quòd Lunę quartam partem Tauri Astrologia vetus assignat, secuta ætas tertiam, siue opinionis est diuersitas, siue culpa librariorum, in ista numerorũ notatione sępissimè halluci-

hallucinantium:similiter in Saturno non prima atq; vigesima, sed vigesima legi oportet authore eodem Porphyrio.

Neq; vero iam dubito bonis mentibus palàm factum, quomodo in Astrologiam diuinatricem Planetarum exaltationes irrepserint, sed cùm ad posteros dogma peruenisset, & theoricæ siderum disciplinæ mutatione ratio illa dogmatis esset antiquata. Posteritas alias sibi rationes cogitauit, quibus putaretopinionem prioribus illis esse persuasam, & alij quidem alias, vt in mendacio plurimùm contigit, verùm leues & deridiculas. Ptolemæus in Ariete, inquit, Sol exaltatur, quoniam ad eum cùm peruenit,incipit eius vis magis apparere. Verùm (quod de domibus suprà loquentes diximus)id non efficit signi qualitas & natura,sed situs,nō quia peragrat Arietem, ideò fortior esse incipit,sed quoniam propinquare incipit nobis, quare nō si ruis teporem hortis infundit,veniens ad id signum sperandum,vt ad regnum etiam euehat,quoniā in sua sit positus altitudine,in qua alijs vtique regionibus deijceretur à quibus distare magis in Ariete & proximare magis sub Libra illum contingit.

Sed videamus de reliquis etiam Planetis: Lunæ sublimitas Taurus, quoniam si cū Sole iungatur in Ariete apparebit vis eius primum in Tauro. O' efficacissimam rationem quasi si Soli in Tauro congrediatur, non idem cum Geminis sit euenturum,& si in Geminis coëat apud Cancrum; & si in Cancro, Idem sub Leone, atque ita de reliquis omnibus, vt demirari liceat Ptolemæum quem non puduerit ista conscribere. Verùm aliæ sunt etiam rationes, quoniam Luna proxima Soli est,& trigonum Lunæ laterinum. Sed non proximam Soli Lunam putat Ptolemæus, nec debemus ex trigono cōiectare sublimitatem,nec ex domo,vel trigonum,vel altitudinem, vel ex aliquo eorum terminos vel decanum, quoniam impermixta sunt hæc,ita vt cuilibet sua in re propria authoritas debeatur. Præterea si trigoni mouet argumentum,cur non potius in Geminis Mercurius exaltabitur quàm in Virgine? vbi & illud quadrabit, vt sit proximus exaltationi Solis à quo parum abesse solet.Id quod in istarum quoq; exaltationum ratione seruare conatur Aboasar. Sed conuenit (inquit Ptolemæus) Virgo Mercurio,quoniam siccus est, & sub Virgine siccitas autumnalis apparet. Verùm diximus iam de signorum natura non proficisci istam quatuor temporum mutationem, quare positus Sol in Virgine faciet alijs regionibus quod apud nos facit positus in Tauro. Præterea si hoc obseruabatur cur non in Cancro regnare Mars statuebatur? sub quo scilicet æstuat mundus, sicut sub Virgine iam arescit. Est autem Mars Planeta feruentissimus quem tamen in Capricorno volunt exaltari, sub quo frigore, gelu, glacieque distringimur. Verùm ad meridiem (inquiunt) vergit Capricornus,est autem pars meridiana calidior.

Hoc est quod vobis obiectamus Astrologi,istam scilicet leuitatem & inconstantiā rationum vestrarum (si tamen rationes istæ dicendæ sunt) nam de signo eodem pro commodo, proque arbitrio vestro, nunc quasi de calido,nunc quasi de frigido disseritis,& mox idem nec calidum iam nec frigidum, sed humidum potius vel siccum appellabitis; in partitione signorum Capricornum terrenum facitis, quare siccum, ad Martem cùm transfertur,inter feruentia computatur, & cùm Saturni domicilium dicitur,sideris scilicet gelidissimi,niues & pluuiæ sub eo fieri memorantur. Quod si Capricornus quasi calidum signum Marti condonatur, debet simili ratione Cancer frigidissimus numerari:quare Iouem profectò regem nō habebit,viuifico,vt dicunt,calore præpotentem. Verùm præsto est latebra in quam se condant: Nam suscitar (inquit Ptolem.) Iupiter vētos aquilonares. quare signum ad aquilonem positum illi cōuenit. At confugere primum Astrologi alij huc non possunt, qui negant huiusmodi ventos à Ioue suscitari. Præterea nec Ptolem. excusatur, qui simili ratione in occidentem debuit mittere Martem,non in meridiem, cùm occiduos ventos, non australes à Marte putet excitari. Mitto Geminos & Leonem ad Boream inclinare, cur non igitur potius Leo exaltatio Iouis?Non conuenit(inquit Auenrodam)calor Leonis Ioui, imò verò magis quàm frigiditas Cancri. Adde quod Leo trigonū Iouis signum diurnum & masculum, Iupiter item Masculus & diurnus, Cancer inter fœminea nocturna aquatica designatur,quæ à Iouis natura cuncta amouentur:conuenit igitur omnino magis illi Leo quàm Cancer.

De Venere & Saturno nihil minus delirant vt sit Libra Saturni sublimitas, quo-

niam Soli contrarius est Saturnus, Venus in Piscibus exaltetur, quoniam humida est & sub Piscibus veris humiditas incipit. At enim sæpè iam diximus non signorum naturam consequi temporum istas qualitates, sed accedentis Solis & recedentis positionem. De Saturno, vt solent, pro commodo loquuntur. Nam hîc quidem oppositū Soli faciunt, alibi ὁμαιρέτην, hoc est, eiusdem conditionis esse prædicant, quare ab vtroq; significari partem, vtrunq; esse orientalem: Sed vterq; masculus, vterq; diurnus. Sed nimis profectò multa dicturi, si alia huiusmodi particulatim cūcta prosequimur, quibus alij parùm confisi nouam excogitauerunt rationem vtique breuiorem, sed omnino efficacem: esse enim triquetra vel hexagona domiciliorum exaltationes Planetis prærerquàm in Mercurio. Quod si quæras cur in Luna, Venere, Marteq; hexagona, triquetra in alijs maluerint. Respondent trigonum diurnis potentioribusq; Planetis magis conuenire, nocturnis autem qui ex hæresi Lunæ sunt, quod Arabes aiz vocant, διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀκτῖνος, hoc est, de radij imbecillitate hexagonum.

Verùm falluntur in Marte, quando non, quoniam imbecillus, ideò nocturnis annumeratur, sed potiùs vt vigor & efficacia radij Martialis nocturno frigore retardetur, nec ex hæresi Lunæ dici potest, qui sit masculus Planeta, quiq; vtraque qualitate à Luna discordent, & contraria omnino atq; Luna ratione nocturnus existimetur: nam illa quidem ob naturæ similitudinem, Mars ob dissimilitudinem, Lunari & Cancro aduersus in Capricorno, sicut oppositus Tauro in Scorpione. Sed procedat ista coniectura, illud respondeāt, cur dextra potius triquetra quàm sinistra? cur sinistra potius quàm dextra? imò cur in Ioue quidem sinistrum? in Saturno & Sole dextrum? & cùm habeāt domos duas Planetæ, cur ab altera potiùs quàm altera trigonum est acceptū? vt cùm in Sagittario & Piscib. Iupiter hospitetur, cur potiùs in Cancro quàm in Leone debeat exaltari? præsertim cùm plùs habeat cum Sagittario affinitatem, vt Astrologi dicunt, plus item (quòd anteà dicebamus) & plus longè quàm Cancer illi Leo conueniat.

Postremò vt huiusmodi omnes coniecturas fictas à posteris intelligas, nec omnino fuisse quib. primi institutores huius dogmatis iecerint fundamētum, hinc cognoscas quòd rationem non reddunt cur nō tali in signo, sed in tali ipsius signi parte Planeta dicatur exaltari, cuius causam suprà ex vetere Astrologiæ demonstrauimus: Quapropter Aboasar difficilè hoc inuenire fuisse dicit vniuersitati Astrologorum, & ipse ne omnino nihil loqueretur multa anxius super hac re nimis peruersa, & fabulosa subtilitate distorsit. Quare liquet indubiè occasione quā diximus veteris disciplinæ, putantis in his gradibus à suis centris distare maximè Planetas, receptum hoc dogma à genethliacis de altitudinibus Planetarum, quarum quàm vana sit obseruatio, nemo iam non intelligit, non solùm quòd naturam potestatemque transtulerunt quæ fuerit loci situsque cognominatio. Sed quoniam in ea re vetus Astronomia fortè fallebatur, nimis inter primordia fallax & parùm explorata, & vt vera illi tūc decreuissent, ratio posteritati illa non congruit, permutatis absidibus & quæ apogea dicuntur siderum errantium.

CAP. XV.

RATIONES ASTROLOGORVM, DE TRIGONIS ET trigonocratoribus, atque obiter de signorum sexu, confutantur.

NEque verò putemus Astrologos occasione tantummodo accepta delirare, oculatiores quàm vt deuiare sine duce non possint: Præuaricantur sæpissimè vbi nullus est obuaricator. Nam de istis quidem exaltationibus mathematicis ferè debent quod insaniunt, quanquam sibijpsis magis, ne qua eos iniuria defraudemus. At quæ trigona vocant vulgò triplicitates, ipsi pepererūt, neq, eos hoc loco, quanquā mathesis iuuit, quæ quoniam res indè dependet, quòd signa quædā ignea faciunt, quædam terrea, quædā aërea, quædā aquea, reddere priùs super his rationem eos cogemus, & quomodo hoc quidem huius Planetæ trigonū, illud illius benè diffiniant, examinabimus. Dicite igitur viri sapientissimi interpretesq; cœlestium, qua ratione elementorum istas qualitates in cœlo signis distri-

distribuistis? Auenrodan magnus in vestra disciplina signorum naturam vel ad Solem refert, vel ad stellas: Ad Solem vt talis signi naturæ dicatur, quale opus est Solis id signum permeantis, quo pacto mobilia signa, æquinoctia vel solstitia, reliqua fixa vel communi dicuntur: Ad stellas si hospitantium inibi stellarum virtutes signo attribuuntur, neutrã rationem video quadrare vestræ partitioni: nam si Solis opera sequamur, igneus erit Cancer, non aquarius, sicut aqueus Sagittarius magis quàm igneus, non igneus Aries, sed aëreus, Taurus humore atque calore potius abundabit quàm frigore & siccitate, atq; conditio signorum ferè omnium commutabitur, quæ nec erunt perpetua (quod vos vultis) si refertur ad stellas, identidem suis sedib. migrantes: an Alchindi ratio potior existimantis, cùm in Zodiaco quatuor sint signa principalia, duo æquinoctialia, duo solstitialia, his quatuor primas elementorum quatuor qualitates assignari, igneam Arieti, aqueam Cancro, aëream Libræ, terream Capricorno. Tum quia trigona radiatio locis congruentib. incidit, ideò signa cuilibet signo vtrinque triangula, naturam similem iure statuuntur sortita.

Sed neque ista ratiocinatio quadrat, quoniam in referendis ad signa quatuor proprietatibus elementorum, duplex potuit eius ordinis esse ratio, altera pro cognatione signi & elementi, altera pro situ ipsorum elementorum, vt primum primo tribueretur, secundum secundo, atq; ita deinceps: Si primum obseruârunt, vt calida calidis, frigida frigidis responderint, ignem, vt dixi, Cancro dare debuerunt, aërem Arieti. Si alter aërem Cancro, qui secundus est ab igne, sed opposita (inquit Alchindus) calori frigiditas, danda igitur signo temporis secundi, hoc est, Cancro imo, ideò Libræ quæ opponitur Arieti: quòd si præponendam aquam aëti dicant, quoniam fit efficacior, iam seipsa natura facient sapientiores. Præterea si agens qualitas qualis frigiditas, non qualis humiditas patiens Cancro cõuenit, quomodo ab eis inter fœminea signa nocturnaq; deputatur? non potius inter diurna & mascula? quod obseruant & in Planetis, non aliunde magis rationabiliter sexum in cœlestibus agnoscentes, quàm penes agentes patientesq; qualitates, proptereaque Iouem, Solem & Martem, in quib. calor, Saturnum, in quo frigus excellat, mares appellauerũt, Lunam & Venerem fœminas, quoniam humidæ sint. Sic igitur aqua & ignis mares etiam ab Aegyptijs dicebantur ob causam memoratam, aër atq; terra fœminæ, ita quæ aquea signa statuerũt, debuerunt Astrologi masculis annumerare, non fœminis, quod in omnib. tamen pariter fecerunt: Cancro scilicet Piscibus, Scorpione aërea, contra mascula decreuerũt, cùm sit tamẽ humiditas aëris qualitas propria: pugnat igitur in his secum Astrologia, & seipsam euertit, vt vbiq; tamen delirans.

Namque vt à proposita re, non tamen abs re digrediamur, quæ leuissima ista nugamenta? discernere sexum in cœlestibus, tali præsertim coniectura, qua moti sex signa masculina, sex fœminina statuerunt, vt primum marem, sequens fœminam, atque ita per vires semper alterum virum, alteram fœminam. Nam si erit hoc faciẽdum, debuerat pro natura signorum fieri, non quòd fatali & vana istiusmodi consequentia primi scilicet & secundi, atq; ita deinceps, quod quam habeat rationem audi ex Ptolemæo: Nox, inquit, diem sequitur, & fœminæ hærent viris, debet igitur signo masculi fœmineum proximum statui. Contra quam rationem non est vtiq; disputandum, sed ridẽdum, nisi illud fortè serium est, vt videamus prior, ne die nox, an nocte dies, vt fortasse nocturna signa debuerint anteponi, quia potiùs dies noctẽ sequatur, qua nox diem. Scriptum est enim: *Factum est vespere & mane dies vnus*, quapropter Hebræi temporũ initia à nocte statuerunt: Verùm occupatiores quàm vt nugari liceat multis verbis: Quanquam apud ipsum etiam Ptolemæum multum habeat momenti sexuum ista diuersitas, apud quem refert non parum in masculis, an in fœmineis signis Planetæ inueniantur.

Quod si compertum experimentis dogma contendant, quæro quibus, suis, an veterum? Si suis, canos non habent, vt tanta sit authoritas: si antiquorum, at ex antiquis magna pars aliter sentiebat. Multi ordinem ab horoscopo faciebant, vt esset exoriens signum semper masculinum atque diurnum, reliqua consequenti ordine per vices diuiderentur. Alij quatuor quidem signa diurna fecerunt Arietem, Cancrum, Leonem, & Sagittarium. Quatuor nocturna, Geminos, Libram, Capricornum & Aquarium. Quatuor promiscua, Taurum, Virginem, Pisces & Scorpionem. Quin recep-

tam opinionem explodebat antiquitas. Vnde illud ex vetere Astrologia:

Sunt quibus esse diurna placet quæ mascula surgunt,
Fœminea in noctem latis gaudere tenebris,
Qui non multa sibi nullo monstrante loquuntur.

Quo in loco mirum quantum delirãt triuialis quidam istius poëtæ interpres,longè item illi rationabiliùs (siquidem cum ratione aliquando est insaniendum) qui omnia pariter ignea,atq; aquea,diurna appellauerũt,reliqua sex nocturna, terrea scilicet aërea.Item si quod placet Ptolemæo masculum & diurnum se consequuntur, erunt mascula illa,ista fœminea.Sic ille cecinit:

Nanque Sagittary signum rapidiq; Leonis
Et sua respiciens aurato vellere terga,
Tum Pisces, Cancer & Cancri,Scorpion ictu
Aut vicina loco diuersa aut partibus æquis
Omnia dicuntur, simili sub sorte diurna,
Cætera nec numero consortia,nec vice sedis
Interiecta locis,totidem nocturna feruntur.

Fuerunt & qui aliter sentirent,quare subdit:

Quin etiam sex continuas dixêre diurnas
Castoris esse vices,quæ sunt à principe signo
Lanigeri,sex à Libris nocturna videri.

Desinant igitur fidem allegare veterum obseruationum à quibus tàm dissident sæpè,quàm tota Astrologia dissidet à veritate. Obijci autem illud etiã poterit, si masculum signum principe loco statuendum, iudicârunt futurum in incerto quódnam primum & masculum signum, quemadmodum & incertum, quódnam signum initiale, vt suprà declarauimus. Alijs enim Cãcer,alijs Capricornus prima videbantur, quorũ tamen vtrumq; fœmineũ apud istos. Sed fortè nec tam multis eludi fabulas oportuit, quanquã operæpretium obiter istam fabulam confutasse, discernendi cœlestia signa per sexus, quo nos ideò diuertimus, vt in Cancro pugnare illos secum ostenderemus, quem aqueum facerent & fœmineum, cùm sit tamen frigiditas inter agentes qualitates non passiuas. Quod si prima partitio illis detur in signis tropicis & æquinoctijs, nõ procedet in alijs signis ratio distributionis. Circulo enim demonstrãt, quod est flagitiũ in dialectica, quandoquidem cùm hoc loco probant trigona signa eiusdem naturæ, assumunt argumentum, quoniam trigona radiatio cõsentientium inuicem est locorum, & rursus probaturi trigonam radiationem consentire, assumunt quòd eiusdẽ naturæ incidat locis. Sileat igitur iam Alchindus.

Reliqua est sententia Abraham Auenezræ ducẽtis rationem istarum qualitatum à figuris imaginum & effigiatorum inibi animalium proprietatibus, vt Pisces, Cancrũ, & Scorpionem, frigida vocentur, quòd aquatilium nomina effigiemq; repræsentent. Leonis signum calidum ob naturam Leonis, atque ita de reliquis. Sed ista quoque ratio aut nulla, si nullæ imagines, vt demonstrauimus, aut falsa si aliquæ sunt imagines, in qua cum signis imagines confundunrur, quod suprà etiam reprobauimus. Denique cùm figuræ loco varientur, erit ista distinctio signorum temporaria, non quod Astrologi omnes volunt, & ipse etiam Auenezra, immobilis & perpetua, neque Aries igneum signum erit nostra tempestate, quando totum imago ferè Piscium occupauit in quintam & vigesimam eius partem Arietis imagine iam delata. Quod si nulla sunt trigona, nulli sunt & trigonocratores, hoc est, domini, vt dicunt triplicitatum. Quanquàm etiam si illi concedantur, de his tamen, vt solẽt, extra rationem etiam definiunt. Neq; enim denegabunt, si quo in signo Planetæ alicui benè sit, malè esse in eo quod per diametrum illa aduersatur, patet in domibus hoc Planetarum, patet in exaltationibus. Quod si est apud eos maximè confessum, quomodo obliti dogmatis Astrologici in oppositis trigonis tres planetas eosdem regnare voluerunt? in terreno scilicet & in aqueo Martem, Venerẽ & Lunam: Taurus opponitur Scorpioni, Virgo, Piscibus aduersatur, è Cancri regione residet Capricornus, & tamen in Tauro, Virgine, & Capricorno qui dominantur, ijdem in Cancro, Piscibus, Scorpione trigonica omnes regnant potestate. Nec si tamen Astrologos roges cur deijciatur Mars in Cancro, aliter respondebunt, quàm quoniam idem exaltatur in Capricorno, & cur

infeste-

infestetur ille in Tauro, quoniam domicilium dicent, habet in Scorpione.

Pugnant igitur hæc inuicem omnia & mutuò falsitatis ipsa se redarguunt. Adde quòd in prima triangularitate Albumasar, Alchabitius, omnesque Latini dominari Saturnum cum Ioue, Soleq; decernunt: in qua tamen Saturnus exulat, in Leone deijcitur, in Ariete, in Sagittario nihil suum agnoscit. Verùm, inquiunt, diurnus quemadmodum Iupiter & Sol: verumetiam frigidus, cùm vterq; illorum calidus habeatur: & si cùm agebatur de exaltationibus, Saturno Libram assignabant, tantùm ob eam causam quòd naturę Solis opponeretur. Cur regnum in Ariete? cur in domino triplicitatis contra naturam ipsorum signorum Soli associatur, quasi naturæ Solis congruentissimus. Plura sunt hoc genus, sed prosequi singula fortè superuacuum, certè molestum mihi & nauseabundum: quod si ad fidem hîc etiam experimenti rursus prouocent, ego ad discordiam huiusmodi experimentorum eos prouoco: quandoquidem Aegyptij duos tãtùm faciunt trigonocratores, vt ex monomerijs licet intelligere, reliqui tres constituunt, qui deinde inter se dissident. Nam in primo quidem triangulo dominari Saturnum, Albumasar, Alchabitius, Latini volunt, Ptolemæus, Martē. Contrà in secundo Ptolemæus Saturnum, Arabes & Latini ferè omnes Martem: in quarto, dominum facit Ptolemæus scilicet Martem, suppares duos quasique secundarios dominos, noctè Lunam, Venerem interdiu. Alij Martem cum Venere ęquant in principatu, nec Martem imperare nisi noctu volunt, Venerem interdiu, tum Lunæ secunda noctu dieq; authoritas apud eos Recentiores, Arabum opinionem & Latinorum experimentis aiunt confirmari: Auentodan ipse (ne commemorem Græcos) omnes effectus adstipulari sententiæ affirmat Ptolemæi. Mitto plurima in quib. super iisdem triangulis digladiantur, quoniam suprà ãctum est de illis: patet autem hinc magnas etiam coniunctiones dissolui, quatenus pendent à migratione trigonica, ne commemorem alia dogmata Astrologorum ab his maximè trigonis fidem originemque ducentia.

CAP. XVI.

DE FACIEBVS, TERMINIS, DODECATEMORIIS BABYLOniorum, nouenis, monomerijs & finibus Planetarum quàm parum constent testimonio etiam ipsius Ptolemæi.

Eliquum facies finesque confutare, vt de omni sit dictum, cùm signis affinitate Planetarum: Nam iam domos euertimus, exaltationes deiecimus, trigona obliterauimus, nullum tùm negocium in his confutandis: nam facies nullæ, etiam apud Ptolem. Sic etiam Græcis quoque qui & decani. Sed & decani quidem signorum, facies autem Planetarum. Has igitur facies Ptolem. aspernatur, indignas ratus de quibus haberet mentionem, & quibus vnquàm in apotelesmatis vteretur: quas cum nullis astruere illi possint rationibus, possent fortè prætendere experientiam, nisi illos concordia hoc quoque loco desereret. Alias enim Indi, alias Babylonij quos Arabes imitantur, alias Maternus, Planetarum facies esse volunt. Primus Tauri decanus apud Babylonios faciem gerit Mercurij, Veneris apud Indos, Iouis apud Maternum. Secundus his quidem Lunæ, alijs Mercurij, alijs Martis. Primus Geminorũ Chaldæis Iouis, Indis Mercurij, Materno Martis: quos ne prosequar omnes particulatim Babylonij methodum istam sunt secuti, vt primum quidem decanum principia scilicet Arietis Marti darent, quoniam ea domus est Martis, tamen pro ordine sphærarum sequentes, sequentibus planetis primam decuriam cuiuslibet signi patrifamiliàs, hoc est, domino domus reliquas duas dominis signorum eius trianguli. Materni commentum penitùs arbitrarium, veterem tantùm traditionem prætendit, quæ cùm aliquis pensitat, illud etiam cognoscat, non veris obseruationibus aut fide experimentorum hęc illos dogmata decreuisse, sed infirmis huiusmodi leuibus coniecturis fidem experientiæ, de quibus deq; ipsis etiam experimentis latissimè inferiùs posteà disputabimus.

Sicuti autem Aegyptij decanos excogitârunt, in tres partes signum diuidentes, ita Babylonij dodecatemoria signum in partes duodecim dissecantes, hoc vtentes illi dodecatemorio, non eo quod Maternus illis ascribit, authores Mallius & Porphyrius,

phyrius, meminit etiam Ptolem. sed irridens, atq; ista dodecatemoria vocari τόπους, hoc est, loca. Albumasar itẽ, & Auenezra, & Hispalensis, huius tantùm dodecatemorij meminerunt, non eius quem Maternus, & Alchabitius, & Heliodorus tradunt, de quo nos posteà suo loco dicemus. Saxoniensis in commentarijs in Alchabitium nominis affinitate deceptus, vtrunq; confundit. Indi sua quoq; ipsi figmenta comminiscentes in nouem partes signum quodlibet diuiserunt, statuentes primam partem esse domini signi, quod ex eo trigono mobile fuerit, vt prima quidem nona pars Arietis Martis sit (nam Aries mobile signum) prima verò Leonis rursus Martis, quia signum ex ignea triangularitate mobile Aries est. Sequentes autem partes ponunt de serie sequentiũ signorum, vt si primus sit Martis, cuius Aries domus est, secunda sit Veneris, tertia sit Mercurij, quòd illa Taurum, hic Geminos domum habeat. Aegyptij rursus in singulas partes singula numerauerunt, quas vocauerunt monomerias, assignaueruntque illas Planetis per ordinem trigonorum, ita scilicet vt cuiuslibet signi pars prima esset monomeria Planetę, qui dominus sit trigoni illius, nocturnus quidem si genesis sit nocturna, diurnus si diurna, secunda pars domini secundi eiusdem trigoni, tertia domini trigoni signi sequentis, atque ita deinceps: ita tamen vt idem planeta vno decursu bis monomeriam non sortiretur. Quas omnes anatomias & dissectiones nõ alijs quàm ipsius Ptolemæi verbis confutabo, qui omnia ista οὐ φυσικὸν, ἀλλὰ κενόδοξον λόγον habere dixit, hoc est, non habere physicam vllam rationem, sed vanam ostẽtationem, nec poterat rectiùs super his definire: nam quanto ista prius habent temeritatis & maiorelicentia confinguntur, tantò rudibus & imperitis mirabiliora maioraq; videntur. Nec aliud fuit in causa cur Aboasat magnus in Astrologia habitus sit vir, alioquin nescius mathematicæ, quàm quod illi nihil parùm rationabile visum, sed eo aceruauit omniũ simul fabulamẽta, nihil reijciens nec aspernatus: quare plura quàm alij videtur secreta prodidisse, quia fabulas scilicet plures commemorauit.

Reliquum est de finib. quos non aliter quidẽ breuiter confutabo, quàm ex discordia ipsorum adhuc de finibus inter se litigantium. Alios enim Ptolemæus præscribit, alios Aegyptij, alios Babylonij, alios Indi, alios nescio quis Astrologus, cuius meminit Albumasar, ex cuius sententia in magno introductorio promit mira, iuniores Aegyptijs adhærent, Græci Ptolemæum sequuntur, & eum eis Auenrodan, alij suos quoque habent sectatores. Quare nõ solùm signa ipsa nulla, sed istæ quoq; si signa aliquid essent Planetarum, cum signis affinitates, vt hîc quidem domus, alibi regnum, alibi fines habeant: friuolæ, fabulosæ, pugnantes, commentitiæ sunt, neq; solùm Latini dissentiunt super his, sed in ipsarum inuicem collatione. Nam vulgo primas partes dant domui, secundas exaltationi, tertias finibus, quartas triplicitati, quintas faciei. Ptolemæus primo loco domum, secundo triplicitatem, vt placet Haly, tertio exaltationem, quarto terminum locat, faciem prætermittit. Chaldæi domos non habent, Aegyptij monomerias omnibus addunt, nouenas Indi, Babylonij dodecatemoria, triplicitatem cum domibus nõ ponunt. Maternus plus tribuit altitudini quàm finibus, plus finibus item quàm domibus. Gaudent enim, inquit, stellę principe in loco in altitudine sua positæ: Secũdo loco in finibus suis: Tertio in domibus suis. Vanissima igitur dogmata Astrologorum quæ nec rationibus firmant nec experimentis, quando in illis nugantur, in istis concordant.

CAP. XVII.

DE GRADIBVS FOEMINEIS, LVCIDIS, TENEBROSIS ET alijs id genus quòd eos contempserit Ptolemæus, neq; in eis conueniant alij Astrologi.

Onfutauimus eas diuisiones signorum quas referunt ad Planetas, vt hîc quidem exaltetur Mars, alibi Sol. Hæc sit huius facies, altera alterius, hæc huius monomeria, illa illius: Similiter trigona, fines, nouenas, dodecatemoria. Nunc ea forent tractanda quæ de gradibus ipsis absolutè tradiderunt, vt hi quidem lucentes, alij tenebrosi, alij fortunantes, alij vt dicunt Putreales, alij valetudinarij, quos vocant alzemena, alij masculi, alij fœminei. Sed suprà satisfactum est magna ex parte, nunc illud addiderimus, omnia hæc quoque contempsisse Ptolemæum,

lemæum, cuius interpres Auenrodam, tantùm illis videtur concedere, vt hæc obseruent, si veritatem experimentis in his esse deprehenderint. Sed quæ fides erit experimenti? cùm de gradibus masculis & fœmineis sex fetãtur opiniones. Aliter enim eos leges apud Firmicum descriptos, aliter apud Albumasarem, aliter apud Auenrodam, aliter in Alchabitio, variat Abraham in plerisq;, tum ab omnib. his penitùs discordant qui duodecimam cuiusque signi partem nunc masculam faciunt, nunc fœmineam vicibus alternis, primas partes ex signi genere statuentes: Mitto qui gradus duodecim ex triginta in sexu signi ponunt, sequentes totidem in opposito, tùm reliquos sex æqua portione pariter partiuntur.

De lucidis & tenebrosis, & obscuris alia opinio primum apud veteres ex positione stellarum, quoniam eam partem lucidam vocabant, in qua erat stella, perpetuumque id crediderunt, quoniam putabant stellas non moueri: quarè errabãt. Si Hipparcho, Ptolemæo, & reliquis assentimur, posteri dogmatis origine non perspectâ, quanquàm stellas moueri contendunt, eosdem tamen gradus lucentes, eosdem tenebrosos, quos prisci determinant. In qua re quanta nata apud eos confusio, quantaq; peruersitas rerum & dictionum, superiùs explicatum est, vt nihil possit esse minus quàm vera super his apud eos experientia. Erratum idem ab eis in gradibus, quos augentes fortunam dicunt. Ibi quoq; declarauimus, quos & aliter magna ex parte apud Alchabitium, aliter apud Albumasarem, aliter apud Aueuezram inuenies annotatos. Eadem diuersitas in putealibus, quos nullus veterum posuit, nec potest non mentiri Aboasar Aegyptiorum se sequi sententiam dicens, quando illos enarrat, quando quidem ex illis plurimos quos Aboasar puteos facit, Ephestion Thebanus totius Aegyptiæ Astrologiæ peritus inter lucentes gradus enumerat, vt Arietis sextum gradum, & Tauri quintum, & trigesimum Geminorum, & vigesimum secundum Cancri, & in alijs signis alios multos. Quid quòd Doriensis quidam Astrologus, qui se vocauit perscrutatorem de istis graduum proprietaribus, aliter omnino sentit quàm omnes veteres, nec pro suo dogmate aliud quàm experientiæ fidem allegat, quòd scilicet veterum dictis euenta non respondeant, respondeant suis: Vana igitur, infidelis, inconstans, ista quoque obseruatio graduum diuersorum, non solùm à nobis, sed à Ptolemæo quoq; damnata.

CAP. XVIII.

PARTES VNDE ORTAE ET QVANTVM IN EIS dimetiendis secum pugnent Astrologi.

Am partes quibus vtuntur in omni prædictione nónne merum figmentum, res vana, dogma voluntarium: numera inquiunt, gradus inter hunc planetã & illum interceptos, & cum totidem ab horoscopo gradus percensueris vbi numerus desinet, pars erit ibi rei cuiuspiam significatrix, nõ aliter obseruãda quàm Planetæ, quàm stellæ: quo præcepto quid fingi potest delirius? non solùm quòd virtus in cœlo naturalis vbi nulla stella, vbi nec lumen, nec alia qualitas naturalis, sicuti nulla vtique in eo gradu ad quem numerus ille terminatur. Verùm quoniam ista dinumeratio ad libidinẽ quoq; fingitur, nec vllam habere potest physicam rationem, Aboasar nugacissimus reddere causam voluit huiusmodi partium, quod antiquorum fecerat nullus. Sed ita tamẽ aliquid dixit, vt in summa loquacitate nihil loquatur. Nam verborum eius summa tandem hęc est: Cùm fuerint Planetæ duo significantes eandem rem, distantia quæ est inter eos habere vim quoq; significandi, sed illam ab horoscopo dimetiẽdam, quoniam quę ventura sunt, bona maláve sciantur, cognito loco ad quem rerum suarum significator prouenit ab horoscopo: quare gratia exempli, cùm Sol atq; Saturnus sidera sint parentum, interuallum quo inuicem dirimuntur ab ascendente numerandum, & in gradu qui fuerit numerus eius futuram significationem super parentes, vt in quo Solis Saturniq; potestas in quendam modum quasi copuletur.

Hæc est subtilitas Aboasaris in qua supponitur quod negatur, quodque in primis à nobis irridetur, esse scilicet illi distantiæ talem vim, vt similis interualli finis ducti ab ascendente vim aliquã habeat efficiẽdi, hoc quam habeat rationẽ reddere debuit, qđ cùm

cùm minimè faciat,non est illa opinionis ratio,sed narratio, quæ non solùm, vt vidimus,est efficax,quoniam de quo quæritur,nihil probat,sed est falsa repugnans principijs Astrologorum, quando partium authores (vt mox diximus) primas partes fecerunt ipsorum Planetarum, non rerum & euentorum, sed fuit à posteris posteà idexcogitatum. In partibus autem Planetarum Aboasaris ratio quem habeat locum,dicentis partes accipi ab interuallo duorum planetarum, eandem rem significantium, præsertim quòd nullius Planetæ præter quàm Solis & Lunæ per se distantia accipitur apud Hermetem, qui author prius harum partium fuit in eo libro,cui nomen fecit παναρετῶ: sed à Planeta cuius pars quæritur,& parte alterius luminarium: Capit enim Veneream partem à parte Solis & Veneris,vbi deceptos Aboasarem & Alchabitium primo libro notauimus:Mercurij à parte Lunæ quæ fortunæ dicitur, ipsoque Mercurio vbi illi quoque aberrauerunt:Martis à Marte parteq; fortunę,Iouis à parte Solis & Ioue,Solis & Lunę ab inuicem,vt est omnib.manifestum.Nec alias res significari vult per partes,quàm quæ quisq; Planeta,cuius esse dicitur pars, significat.

Adde quod rerum partes non accipiuntur à Planetis, eas res apud Astrologos significantibus: quoniam quidem Mars fratres significat apud omnes, & tamen pars fratrum à Ioue atque Saturno, nunquàm autem accipitur à Marte.Et veteres omnes partem coniugij corrogant à Saturno, cui Planetæ cum nuptijs nullum coniugium esse voluerunt. Commentum igitur illius Aboasaris non modò leue & nugatorium supponĕt id scilicet de quo disputatur,sed ab opinione authorum istius dogmatis de quo disputatur,alienum, quos aliud mouit quàm quod iste nugator post tot secula somniauit.Fuit enim erroris huius occasio prima talis: Visum antiquioribus oriĕtem gradum,hoc est,horoscopum Soli respondere, quare cùm Luna propemodum Soli suprà existimetur,alterum esse horoscopũ voluerunt Lunę proportione respondens, nec alio loco potius statuendum iudicârunt quàm qui tantum distaret ab oriente, quantum Sol in qualibet genitura distaret à Luna,eum locum κλῆρον τύχης, id est, Sortem fortunæ vocauerunt,ob eam quam paulò pòst causam commemorabimus. Docet hoc ipse Ptolemæus Apotelesmatum libro tertio, commonefaciens quoq; illud omnem antiquitatem cõuenisse,vt ab horoscopo tantùm pars fortunæ distaret, quãtum à Sole Luna,nec variare sententiam eorũ,qui in nocturnis genituris Luna potiùs computant in Solem,quoniam ijdem ab ascendente ad antecedĕtia signa se conuertunt: quare desinunt eo loco quo & illi qui à Sole ad Lunam supputantes,pro signorum consequentia numerant: causam nominis suspicor talem. Nam cùm duos quasi horoscopos fecissent,alterum Solis,alterum Lunæ: illi quidem,hoc est,vero atq; Solari, corporis atq; animi sortem tribuerunt, isti verò Lunari & aduentitio,sortem fortunarum,hoc est,rerum earum quæ extra nos sunt,vt à primo nos ipsi,à secundo quæ nostra sunt,fatum sortirentur: quare lunaris horoscopus sors fortunæ nũcupatus, neque ex alia re magis quàm ex ipsa de fortunis iudicat Ptolem. nam vulgò sortes istæ partes dicuntur,loca verò apud Maternum.

Hoc cùm receptum iam foret, Hermes quidam Aegyptius parum spectata prioris instituti ratione,putauit à pari exemplo omnium Planetarum sortes faciendas, atque ita Saturni & reliquorum sortes constituit in libro cui titulus παναρετῶ: vocauitque partem Solis, ἀγαθὸν δαίμονα,hoc est,bonum Deum, siue dæmonem,Iouis, νίκην,id est, victoriam,Mercurij, ἀνάγκην,id est,necessitatem,Veneris, ἔρωτα,id est,amorem,Martis, τόλμαν,id est,audaciam,Saturni, νέμεσιν,id est,indignationem siue correptionĕ. In quibus ordinandis hanc methodum obseruauit, vt vnamquamq; partem acciperet à distantia ipsius Planetæ,cuius est pars ad partem,aut Solis aut Lunæ. Solis quidĕ in Venere & Ioue,Lunæ in cæteris, & vbi Solis parte foret vtendum ab eo computus fieret in diurna genitura,in nocturna verò à Planeta ad partem:contrà fieret,vbi fortunæ vtitur parte: Sed & omnium duci numerum ab horoscopo iussit, quia id factum vidit ab antiquis in fortunæ parte, cuius exemplo reliquas cogitauit, parùm animaduertens eam(qualiscunq; sit)coniecturam,qua moti veteres Lunæ sortem statuerunt, nõ conuenire in reliquis Planetis, quibus cum Sole non ea vel paritas vel cognatio, vt illi aliquid vice horoscopi respondere sit necesse, quemadmodum Soli oriens correspondet.

Verùm vtinam istis finibus hæc se fingendi licentia continuisset:nam Paulus Alexãdrinus

drinus Hermete, quem diximus, aliquot ſeculis, iunior, addidit partibus Planetarũ partes quatuor, non iam ſiderum, ſed rerum parentũ ſcilicet filiorum, fratrum, & coniugij: Quod inuentum, occaſio fuit præterea ita delirandi, vt innumerum numerum effingentes, ferè quiſquiliarum partem in cœlo deſignarent. Nam & cicerum, & fabarum, & lentis, & hordei, & ceparum, & mille rerum huiuſmodi partes apud Arabes omnes, & Latinos legiſ authores, Chaldæos nullis vſos partibus, non tàm moueor vt credam, quoniam inuentum fuit Aegyptiorum, quàm quoniam Porphyrius institutiones ſcribens Apoteleſmaticas ex Chaldęorum ſententia, partium nuſquam meminit: Ptolemæus præter fortunæ partẽ reliquas omnes abominatur, quanquàm rectiùs etiam illam cõtempſiſſet, cùm horoſcopum Lunæ & quicquid in eo cõminiſcuntur, vanum & arbitrarium ſit. Sed videtur erratum illi veniabiliter, cùm ad ea reſpicitur in quæ de vnius partis exemplo, Astrologorũ licentia futili temeritate, prolapſa eſt. Qui cur diſtantias ſeruent Planetarum duorum, curque illam numerentur ab horoſcopo, cauſa iam patet, quoniam ſcilicet ita factum in fortunæ parte repererunt, in quo factũ id à veteribus, quia quaſi horoſcopus quærebatur, quare in ea diſtantia fuit collocanda ad orientem, in qua Sol à Luna mouebatur, poſtea originem dogmatis neſciẽtes, ſuas ibidem quales narrat Aboaſar fabulas confinxerunt.

Qui ſi potiùs experimentis quàm ratione motos ſe dicant, reſpondebo. Quod hactenus ſemper feci, non eſſe experimentis authoritatem, ſuper quib. æquali homines authoritate non concordant. Euenit autem & hoc in partibus, vt in omni dogmate Astrologorum. Et primum ipſam fortunæ partem alius ferè ſemper alio loco ſtatuit, quoniam Ptolemæus ſeu diurna fuerit genitura, ſeu nocturna computandam à Sole ad Lunam præcipit, alij nocturna genitura computandum à Luna ad Solem affirmãt partem Veneris. Heliodorus & Maternus à parte dæmonis ad Venerem interdiu, nocte contrà Alchabitius ſequens Aboaſarem à parte fortunæ ad partem dæmonis in nocte, interdiu à dæmone ad fortunam. Abenragel à Venere in fortunã, & die & nocte pariter accipit. Parentum partem Arabes in diurna à Sole in Saturnum, in nocturna natiuitate à Saturno in Solem accipiunt. Heliodorus, ſi Saturnus radijs occultetur, ſi nox fuerit aut dies, à Marte pergit ad Iouem. Partem fratrum Maternus nocte à Ioue in Saturnum, Græci nocte, ſed interdiu à Saturno in Iouem. De coniugio diſſonant mirum in modum: nam ſi mariti ſortem inquiras, Alchabitius ſemper à Sole numerat in Venerem, Heliodorus in Venerem quidem, ſed à Saturno. Maternus ex antiquorũ ſententia iubet, vt interdiu quidem à Saturno eamus ad Venerem, nocte vero à Venere inchoẽmus, ſe verò quod alij quoque præcipiunt multis in genituris probaſſe teſtatur, vt in diurna nocturnaque genitura à Sole ad Lunam ſemper computetur. Quod ſi fœminæ genituram perſcrutemur, iubet Maternus interdiu à Marte in Venerem computari, nocte à Venere ad Martem, alij ſemper à Venere in Saturnum, quam Abenragel Vellij, Alchabitius Hermetis ait eſſe ſentẽtiam. Abenragel probat, vt à Luna in Martem ſemper accipiatur, alij ſemper à Sole in Martem, ſic in reliquis diſſident: ſed tædium omnia proſequi. Partem peregrinationis Arabes à domino nonæ, in minutias primas ipſius, Græci à Sole in Martem. Partem hæreditatum illi quidem à Saturno in Lunam, hi verò à Saturno in Venerem. Seruorum illi à Mercurio in Lunam, hi à Marte in Lunam. Partem matris, antiqui omnes à Saturno in Lunam computant, numerum deinde ab horoſcopo percenſentes, vt in omnibus facere veteres conſueuerunt. Arabes eam à Luna quærunt in minutiam primam octauæ domus, ſupperadduntque tot gradus quot Saturnus ex ſigno in quo eſt perambulauerit, & quantamcunque compurus fecerit ſummam tantam ab initio ſigni in quo eſt Saturnus per ſequentia deinde ſigna. Sed non tàm ocioſi, vt omnes eorum fabulas memoremus, illud certè conſtare cuilibet poteſt, non niti fidelib. experimentis, quæ ſibi quiſq; pro arbitrio dogmata confinxit.

CAP.

CAP. XIX.

DODECATEMORIORVM SENTENTIA, EXPLODITVR, ET authores eorum Aegyptij cum suis quoq; climactericis annis reijciuntur.

PAt insania Dodecatemoriorum, pariq; ratione qua partes exibilanda: nō autem Dodecatemorion illud intelligo, cuius suprà meminimus, quod est signi cuiuslibet pars 12. sed quod traditur à Materno Græcisq; scriptoribus in hunc modum: Cuiuscunque, inquiunt, stellæ volueris Dodecatemorion quærere, partem eius duodecies computa, siue illa signi in quo est Planeta pars decima siue quinta, seu quouis alio numero fuerit, tùm quantas summa computationis confecerit, diuides eas singulis signis triginta dispartiens, sed à signi primordio sumes initium in quo stella est, cuius Dodecatemorion quæris, & in quocunq; signo postremus venerit numerus, ipse tibi partem Dodecatemorij ostendit. Exemplum huius pone: Solem in Arietis parte quinta & minutijs 5. si quinq; duodecies multiplicaueris, erunt partes sexaginta, minutiæ vnam facient partem, atq; ita erūt partes sexaginta vnæ. Dabis Arieti in quo Solem esse diximus, triginta, Tauro triginta, Dodecatemorion in prima Geminorum inuenietur.

Hoc inuento quid vanum magis, aut futile potest excogitari? cùm per numeros istos, nulla tamen vis Planetæ, nulla qualitas eam in partem transmittatur. Quod si obseruatum dicitur euentis rem respondere, obijciam Paulum Alexandrinum authorē grauissimum apud Aegyptios, quorum illud potissimum fuit inuētum, qui talem obseruationem deprehendi falsam attestatur: quia nouam ipse methodū introduxit cōtra veterum omnium opinionem, vt non duodecies partes illæ multiplicarentur, sed terdecies scilicet illi computatio antiqua non succedebat, vtpote falsa & commentitia. Et quoniam aliquādo terdecies multiplicando eueniebat ei quod quærebat, more Astrologorum ex vno successu dogma instituit. Hæc sunt illa mysteria Aegyptiorū, quorum sententias velut oracula superstitiosum vulgus adorat, quorum doctrinæ nondum habet aliquid diuinitatis, sed ridicula etiam semidoctis. Nam si qua foret Astrologia, nihil minus Aegyptij quàm Astrologorum nomen mererentur, qui & rerū quæ sunt in cœlo verarum & naturalium, hoc est, siderum & stellarum motus ignorabant, vt infrà dicemus, & in prædicendo plus istis fallacijs somnijs vtebātur, quàm stellis & Planetis. Scribit Heliodorus Mercurium Trismegistum, qui partes Planetarum primus inuenit viam aperuisse, vnde per solas illas partes nulla alia respectata pronūciari possit de omnibus pariter monomerijs & dodecatemorijs, mirum quantum in omni prædictione tribuebant, vnde eos obliquè notat Ptolemæus prudentissimus Astrologorum, ait sua se dogmata traditurū μὴ διὰ κλήρον καὶ ἀριθμῶν ἀναιτιολογήτων quæ sint omnia περιττῶς ὑπὸ τῶν πολλῶν φλυαρόμενα καὶ μὴ πίθανον ἔχοντα λόγον, hoc est, non per partes & numeros inefficaces, & causæ rationem nō habentes, quæ superfluè multi nulla ad persuadendum ratione fabulantur: cùm autem numeros dicit, & quæ reprehendimus dodecatemoria notat, & qui climactericos annos faciunt ex numerorum sola obseruatione, vt enneadicos & hebdomaticos. Vnde multis molesta senibus superstitio super anno sexagesimotertio, quoniam peius angui tigrideque formidant: sed peccat in his vulgus errore veniabili, qui philosophi esse volunt quis excusauerit.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLæ aduersus Astrologos libri VI. Finis.

IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER VII.

CAP. I.

QVID HACTENVS DISPVTATVM, ET QVID in hoc libro disputandum.

HACTENVS nullam esse Astrologiam demonstrabatur, ablata siderum efficientia, quod ex philosophia, ex siderum dignitate, conditione rerum inferiorum, & fide experientiæ rationabiliter dici à nobis ostendebamus. Tum si illa efficiant quod opinantur Astrologi, quare hæc tamen aliter faciant, quàm sit ab illis excogitatum, probauimus nullam de ista efficientia, & consequenter de futuris rebus cognitionem illis esse possibilem. Nunc illud nobis agendum, vt si fieri cœlitùs hæc concedamus, & quomodo ab illis est cōfectum, hoc est, ab hora primordiali sortiri res omnes fata sua de cœlo, quod tamen cuiusq; rei sit fatum, sciri ab eis non posse, declaremus. Est autem hoc illis primum necessarium, si assequi debent, vt quæ sit cuiq; hora fatalis, certissimè habeant exploratum, quod nec sciri posse, aut scitum certè ab eis non esse præsentis libri disputatione docebimus. Et quoniam rerum variarum principia varia statuuntur, de principio hominis primùm disputabimus, & illud esse in ambiguo declarantes, & omnino qualecunq; sit, illud certè non esse quod ab Astrologis existimatur.

CAP. II.

AMBIGVVM ESSE HORAM FATALEM, SI QVA ESset in omnibus rebus quæ non momento, sed tempore absoluuntur, & in hominibus maximè in quibus genitura parùm roboris habere videtur.

EST autem in decernendo principio cuiuscunq; rei quæ non momēto, sed tempore consumatur quæstio inextricabilis, an sit fatale illi tempus quo primum opifex facere illam aggrediatur, quamcunq; demum causam efficientem sortiatur: An potius cùm absoluitur, an cùm non tota quidem simul exigitur, sed per partes sint partium diuersarum fata quoq; diuersa. Quicquid enim dixerimus, suam habet rationem qua confirmetur. Nam si feliciter manus opifex admouerit, quomodo esse potest opus infelix quod feliciter opifex operatur? cùm ea sit demum & operantis, & operationis felicitas, si opera & benè, & ex voto operantis eueniat. Tum si fatum efficienter, non signanter tantùm est à sideribus, quando potiùs fatum accipere res suum debet, quàm cùm sidera illum intercedentibus alijs causis efficiunt. Videtur igitur factum ex ea hora pendere, qua rē facere primùm opifex eius aggreditur. Contrà fatum quo pacto accipiet, res priusquàm sit, aut quomodo esse dicetur à nobis, cùm primū incipit fieri, vt aliquando sit? Deniq; ex specie, & quæ momento aduenit vltimo constituente forma res illud est quod est. Quod igitur illi potiùs fatale momentum quàm quo esse primum incipit quod est, & seorsùm à causa, à qua fiebat, sua constare potest natura & firmitate? non igitur de hora qua fieri, sed qua esse incipiunt, res fata rerum rationabiliter auspicabimur. Rursus si aliæ alio tempore partes absoluentur, cur non quæque decretum suæ fortunæ, de suo tempore adipiscetur? maximè cùm experientia comprobetur, aliter varijs eiusdem rei partibus euenire. Nam & in corpore eiusdem hominis alia interdum membra rectè se habebunt, alia malè: & aliqua pars eiusdem vrbis ruinis & incendijs erit obnoxia, cùm nihil eiusmodi reliquis partibus accidat: cur non igitur rationabilius vnumquodque moueri & gubernari à propria constellatione, quàm de præterito quodam principio, & fortassis abolito, trahere res sequentes fati conditione.

Et hæc quidem in vniuersum de rebus omnibus dicta sint, nunc particulariter eadem in homine examinemus, de cuius fatali primordio (si aliquod est huiusmodi) multa & inextricabilis necessariò ambiguitas nascitur. Quid enim potius statuemus, cùm tàm multa eius principia, eaq; omnia digna principatu conspiciantur? an quòd inter omnia primum tempore est punctum illud fatale temporis arbitramur, quo vir fœminæ primùm concreditur? an nõ illud quidem, sed cùm semen, de mare accrescit in vterum? an potius hæc quidem quasi præludia, & necessariò antecedentia. Primum verò humanæ formationis initium statuemus, cùm adoritur vis ipsa seminalis purissimam partem excrementi muliebris, eamq; cõstituit, hoc est, cogit in fœtum, quemadmodum à coagulo lac vnitur & condensatur, an neq; hominis adhuc initium, sed cùm in conceptu partes corporis omnes potestate insunt? an cum membranulis iam siue secundis circumobducitur? an hominem exordiri natura incipit, quãdo cor primum actu secernitur, cuius virtute quod gignitur, iam quasi filius à patre emancipatus à seipso incidit gubernari, vt naturæ interpres Aristot. docuit. Huic enim principiò vis magna authoritasq; debetur, cùm & cor primum sit quod formatur, & in cæteris partibus distinguendis, cùm motus omnium, tum incrementum, à corde distribuitur, vt (si nobis est cum Astrologis fabulandum) quemadmodum cordi insita virtus, totum deinde reliquis coagentibus explicat hominem: ita hausta prima in corde Solaris virtus, totam deinde explicet fati potestatem. An potius hinc quidem cordis, & vitæ fatum principale, sed membri cuiuslibet dispositio, ex hora potissimùm qua disponitur, priuati subit suiq; fati conditionem. Considerantibus enim rectéq; omnia pensitantibus, illud valdè apparet rationabile, vt si, gratia verbi, luminaria, vt dicunt, oculis præsunt, ex luminarium dispositione, cùm oculi disponuntur, eorum potiùs habitus mixtioq; dependeat, quàm vel ex ea quæ pridem, cùm semen impleuit vterum antecessit, vel pòst secutura est, cùm pridem oculis absolutis, extra vterum matris infans est prodituruş: id quod de reliquis membris pari ratione dictum intelligatur.

Quod si posthabitis omnibus, his quæ diximus, aliud authoritate efficaciaq; præstantius initium inuestigetur, quódnam rationabilius proferemus, quàm quo anima fœtui participatur, quoniam tunc esse incipit homo, & substãriæ integram rationem consecutus, tunc ex materia sua formaq; cõsistit. Et si fatum ex hora proficiscitur, qua res primitus est, nulla vtiq; potiùs fatalis hora hominis existimabitur. A qua si tamen opinione recedendum est, illud magnam habebit probabilitatem, vt quæ corporis sunt, ad seminale principium referantur, quæ animæ ad ipsam animationem, quæ sunt externa atq; fortunæ, ad id fortè momentum, quo hunc captum, in quo ludit fortuna, claustra vteri egressus homo primùm ingreditur. Deniq; ex hac tàm varia atq; nodosa, de humano principio ambiguitate extricabunt ipsi se, fortè, qui sunt diuini: philosophia quæ tantum rationibus nititur, explicare se rectè nullo modo potest, quæ si est tamen aliquid affirmatura, nihil minus affirmabit, quàm quòd Astrologi decreuerunt, vti ex hora natiuitatis nascentis hominis fata dependeant, in quam opinionem nec ratione Astrologi sunt adducti. Sed quia hoc principium assequi magis posse videbantur, & ideò primas illi partes concesserunt. Quare & post genituram, dare aliquid solent conceptioni, quoniam sperent de ea nonnihil interdum etiam posse cognosci. Reliqua quæ sunt potissima certè principia, præsertim cùm animatur fœtus ex asse reiecerunt, quare scilicet, illis ex asse, hoc est, penitùs sunt ignota, nec si inde penderе hominum fata cõcesserint, poterunt sibi diuinandi, de fato aliquid arrogare. Verùm vt reliqua prętermittamus, genituram conceptui, & fœtus animationi qua ratione præponantur, quandoquidem si primas in fato constituendo partes initiò illi demus, quod maximè tempore primum est, non est prius principium principio seminali, ex quo omnia alia proficiscuntur, si non tàm primùm tempore quàm efficacia dignitateq; præponitur: tempus animandi fœtus omnibus erit præponendum, genitura, & posterior omnibus, & efficaciæ aut nihil, aut parùm habet, quæ nec hominem inchoat, nec facit, nec absoluit, sed inchoatum, & iam absolutum ipsa solùm ostendit.

CAP. III.

PTOLEMAEVM PLVS CONCEPTVI QVÀM GENITVRAE TRIBVISSE, CUI NEQ; ALIQUID TRIBUENDUM ESSE PTOLEMAEI RATIO CONUINCIT.

Vòd si verba ipsius Ptolemæi grauiter pensitentur, videbimus eum vi rationis addnctum, plus dare cōceptui, quàm genituræ, quanquam vt faueat professioni, de efficacia geniturae multa astruere sit conatus, verba ipsius in tertio Apotelesmatum sunt huiusmodi: Cùm principium temporale hominis aliquod statuatur, natura quidem illud erit principium, cùm semen vtero genitali admittitur, potentia autem & secundùm accidens, cùm hora partus infans egreditur: qui igitur horam admissi seminis casu, vel obseruatione deprehenderint, illam sequi potius eos decet in proprietatibus corporis animæq; dignoscendis, efficientibus eo tempore stellarum configurationibus consideratis. Cùm enim semel à principio semen ex ambientis aëris affectione certa qualitate disponitur, licet per consequentis conformationis tempora varietur, quoniam tàm propriam cognatamque tantùm materiam naturaliter sibi asciscit, cùm actum fuerit, magis etiam primæ suæ qualitatis dispositioni assimilabitur. Hæc ibi Ptolemæus ad verbum. Vbi mihi videtur, quàm expressissimè & asseueratè, nulla interiecta dubitationis particula, pronunciare primum & naturale, & efficacissimum hominis principium esse seminis admissionem, atque huic potissimè inhærendum, cùm agnoscitur, in prænoscendis hominum vicissitudinibus, tàm quæ ad corporis, quàm quæ ad animam attinent. Quod vbi etiam asseruit, tunc quæ videbantur obijci posse de seminis permutatione, accuratè anxieq; dissoluit. Verùm quoniam sciebat artem periclitari, si aliunde pronunciari, de hominis fato pernegaret, adiecit his quæ diximus, in hunc modum: Qui autem horam ignorant principij seminalis, quæ plerunq; ignoratur, illos necessarium esse sequi principium natiuitatis.

Pensemus autem hæc & priusquam alia subiungamus, in quibus solùm vtendum ait hora geniturae, cùm hora conceptus ignoratur, & de hora quidem conceptus dixit, quòd adhærere illi conuenit: ita enim Græcè scribitur, πρέπει, de hora natiuitatis, non conuenire dixit, sed ἀναγκαῖον, hoc est, necessarium esse, quasi nescientibus horam hominis concepti, & tamen volentibus, de eius fato diuinare, ad natiuitatem necessariò est confugiendum: vt luce clarius appareat, non volentem, sed coactum necessitate, in hanc sententiam descendere Ptolemæum, vt hora geniturae quasi secunda (vt dicitur) post naufragium tabula vtatur. Et hactenus quidem pro ratione locutus, mox ne deserat professionem, conatur quantum potest hoc quoq; de genitura principium validum demonstrare, quare de eo ita subdit: Et hoc etiam est maximum principium, atque hoc solo à primo deficiens, quòd ex conceptu ea etiā possunt præcognosci, quæ ante partum eueniunt. Porrò si quis hoc quidem principium dicat, illud autem κατ' ἀρχὴν, id est, post principiū, erit quidē illud ab hoc tēpore secundum, sed fortasse erit potestate perfectius: ferè enim iure hęc humani seminis generatio nō negabitur, illud aut hominis, cùm multa tunc accipiat infans, quæ priùs non babebat cùm erat in vtero, & ea naturæ hominis propria, quamuis item quod hora partus, nō circumdat nihil videatur conferre, vt qui nascitur talis aut talis sit, facit tamen vt subcognatam circumdantis configurationem prodeat in lucem: quoniam natura postquàm eum perfecit tantùm ad exeundum impetum dat, cùm dispositio est similis figuræ illi, quæ à principio fœtum formauit, quia rationabile, & harum quoq; rerum significationem habere dispositionem stellarum hora natiuitatis, non quia sit effectrix illarum, sed quia ex necessitate & secundùm naturam similis est illi potestate quæ efficit.

Hæc Ptol. à nobis fideliter recitata, in quibus illud primum est videre omnino esse falsum, quod ait interpres Auenrodan, dubitanter loqui Ptol. in prioribus verbis, vbi de efficacia conceptus edisserit, asseueratè in his postremis, vbi hora natiuitatis significandi vim habere demonstrat: cùm contrà potiùs ibi quidem omnia affirmet, nihil excipiens, nihil dubitans, hîc nihil non adiecta dubitationis particula loquatur, nunc ferè, nunc fortassis interponens, & cùm denique totam suam disputationem

terminaturus, non aliã habet rationẽ qua fati significatricem horam geniture defendat, quàm vt similem à principio seminali esse suadeat. Tantum abest vt authoritatem decernendi qualis sit futurus, qui nascitur neget esse in conceptu, vt non plus super hac re concedat geniture, quàm vt conceptui similis & consentiens inueniatur. Nam illa quidem opinio apud Astrologos inuulgata, credita etiã ab interprete Ptolemæi, vt significet solùm hora cõceptus, quæ in vtero matris fœtui accidunt, de falsa intelligentia dictorum Ptol. nata, facilè intelligitur, qui non ea solùm significari per conceptum dixit, sed etiam illa quæ genitura non possit: Præstat, inquit, hoc Ptolem. conceptus genituræ, quòd per illum etiam ea quæ sunt ante partũ, possunt præuideri. Quod si illa tantùm, nunquàm erat etiam apponendum, nec propterea præstare primũ principium, secundò existimandum, cùm longè sit maius spacium totius vitæ quàm rudis adhuc naturæ informisq; fœtus rudimenta gubernare.

Quapropter si Ptolem. in illis dubitanter hæsitanterq; prolatis verbis confidat, vt sit principij secundi virtus fortasse primo efficacior, & hoc ferè seminis humani, illud hominis potiùs sit principium, non solùm à ratione, sed à seipso planè dissentit. A' seipso, quoniam, vt dicebam, non potuit in principio nascẽdi authoritatem fati defendere, nisi ex cognita, cum principio seminali, natiuitatis affinitate, & cũ posteà de sexu alijsq; nascentis conditionibus præuidendis præcepta tradit, ea ex conceptu magis quàm ex natiuitate ait præcognosci. A' ratione, cũ propter multa quæ suprà diximus, tum quare valde extra rationem est, vt conceptum principium seminis natiuitatẽ hominis dicamus: quandoquidem, cùm semen vterum impleuit, non fieri ipsum, sed incipit aboleri, cùm homini fabricando natura manus admolitur, quare illud sicuti hominis generandi, ita corrumpendi seminis est principium. Quòd si principium hominis voces natiuitatẽ, quare multa tunc primùm habet, quæ in vtero non habebat: at non illa pertinent ad substantiam, quæ iam facta & absoluta est, sed ad gestationes operum tantummodò nonnullorum, quæ nec hominis propria, à quibus si fatũ hominis auspicemur, multò post ortum tempore fatum orietur, vt cùm scilicet fari, non iam infans incipiet, cũ cogitare, deliberare, ratiocinari: nam statim quidem natus, nihil habet hominis proprium præter eiulatum, non igitur his tàm scilicet si falsis & friuolis, Astrologorum prudentissimus Ptolem. insisteret, quanquàm ea ne omnino desertor professionis præuaricatorq; putaretur, protulerit dubitanter.

Neq; verò hæc solùm quibus cõceptui genitura præponitur, sed quæ aliquam vim in fato decernendo astruunt genituræ minus habere possunt firmitatis. Summa enim totius virtutis ad cõsensum refertur, qui sit inter natiuitatem atq; conceptum. Arqui nam iste consensus? quæ similitudo? Respondet Haly, Solem hora geniture in signo semper inueniri, quod aut septimum, aut nonum, aut decimũ sit ab eo in quo fuit hora cõceptus. Hæccine igitur illa similitudo? O' ridiculam vanitatem, quasi aliquod tẽpus alicui tempori hac ratione non consentiat, quare scilicet Sol quocunq; tempore à signo in quo aliàs fuit, aliquo semper signorum numero necessariò distat. An probabilius quod affertur de Luna? cuius locus cùm nascimur, horoscopus sit cõceptionis, & qui tunc Lunæ locus horoscopus sit, deinde natiuitatis: atqui hoc falsum confictumq;, ab Astrologis postea demonstrabitur: & Haly Auenrodan in tractatu præsentis quæstionis exponens Ptolemæus: Vt verum interdum, ita falsum interdum, ait se deprehensum. Verùm age sit verum, nulla potius via fictus ille consensus, vtriusque horæ euidentiusq; coarguetur: quoniã si ex regula illa Astrologorum conceptus horam inuestigaueris, & thema ad id tempus tibi constitueris, inuenies cœli stellarumq; dispositionem, ab ea semper esse diuersam, aliarumq; rerum omnino significatricem, quæ hora natiuitatis supputantibus apparebit, sed quid plura in nugis confutandis verba prodigimus. Haly insignis Astrologus in Lib. quem scripsit de electionibus, apertè confitetur efficaciam fati discernendi esse in hora conceptus, sed quoniam hæc ignoretur, idcircò ad horam natiuitatis Astrologos confugisse. Et ipsi cùm vrgentur, de ortu Geminorum, quorum dispar sit fortuna, solent dicere interdum diuersitatem conceptuum illorum fortunam variare, cùm tamen si hora conceptum ea solùm disponit, quæ accidunt intra vterum, illud potius sequitur, vt possit eorum, quorum conceptus dispar, compar quidem esse fortuna, sed natiuitas nullo modo esse possit.

CAP.

CAP. IIII.

VNIVERSALIA FATA QVIBVS VIIS ASTROLOGI vestigent, & quàm parùm rationabiliter.

Diximus de initio fati particularis, quàm sit incertum, & quàm falsa ratione ab Astrologis constitutum, restat dicere de vniuersali, vnde scilicet fata vrbium, gentium, regnorum, & in vniuersum mundi pronuncientur, quàm hoc quoq; (si aliquod esse concedatur) in ambiguo tamen & incerto sit, & à nostris Astrologis perperam definitum. Solent autem ad vniuersales prædicendas mutationes triplici ferè via procedere: aut ex magnis siderum superiorum, vel luminarium eclipticis coniunctionibus: aut ex cœli dispositione, cū primas Arietis minutias Sol ingreditur, quòd quasi principium anni statuerunt: aut ex principijs vrbium, regnorum, gentiumq; peculiaribus, hoc est, ex hora qua vrbs ædificata, vel regnū institutum, vel lex genti data qua viuit, quaq; gubernatur. Quæ omnia quàm sint friuola, magna ex parte suprà est ostensum, nō solùm vbi tota depulsa est siderum efficientia, sed etiam cùm totam prædicendi ex magnis coniunctionibus rationem infirmauimus: & siue ab illis, siue à defectibus luminarium, lōgo postquàm acciderunt tempore expectare aliquid vanum declarauimus, tùm impietatem insaniamq; deteximus Astrologorum, & legē cœli fato, & fato suæ legis gentes subijcientium, nec nō quòd sit vanum, vel vrbis ædificatæ vel accepti regni, quasi rei naturalis diem natalem decernere. Nunc & si omnium rerum fatum aliquid esse concedamus, sumus ostensuri de fatali principio harum rerum nihil certum aut posse definiri, aut hactenus esse ab Astrologis definitum. Primum quidem in auspicando vrbis fato à iactu lapidis quàm ratione mouentur? quandoquidem iam ciuitatis potius quàm vrbis fata perscrutantur, illud momentum potius obseruandum quo vrbis ædificata cœpta est habitari, & suis legibus regi & contineri. De regis item fortuna magna inter eos discordia, cùm alij putent ex hora illam pendere qua rex instituitur siue decernitur. Alij cathedram potius siue coronationem putant inspiciendam, sed hæc quasi minutiora prætermittamus, cùm etiam Haly fata gentium vrbium & regnorum non tàm ab his ipsis quæ dicebamus, quàm à principijs magnarum vniuersaliumque constellationum credat dependere, de quibus cum illis collato pede mox disputabimus.

CAP. V.

ASTROLOGVM NON POSSE PRAEDICERE QVANAM orbis regione fatum aliquid euenturum sit, quoniam incertum apud ipsos, quæ cui signo vel Planetæ regio subiaceat.

Si magnæ quas vocant coniunctiones, si defectus Solis & Lunæ, quantas Astrologi fabulantur scient mutationes, illud nunc contendo, verè tamen de illis ab Astrologis nihil posse prædici, neq; tamen illis coniecturis quæ obijci possunt, horoscopum magnæ coniunctionis incertum, an sit proprius, aut ipsius anni quod vertente illa contigerit, arbitrarieq; illos in defectu luminarium principium mediumq; obseruare, temporibus reliquis in obseruatis, tum etiā solius principij habita ratione: Condonentur illis hæc omnia, nec super his litem vllam faciamus, alibi premere eos possumus efficacius, vnde omnimoda huiusmodi prædictionum incertitudo demonstretur.

Sunt enim earum quatuor capita, primum vt prædicatur quid sit futurum: secundum quo in genere rerum: tertium quōnam tempore: quartum apud quas gentes, & in quibus locis ac regionibus. Quod si nulla ferè rerum mutatio est, nullus casus, vel prosper, vel aduersus, qui nō aliqua mundi parte apud aliquos populos accidat, quocunq; tempore veniat, erit omnis huiusmodi vana futilisq; prædictio, nisi postremum hoc habeant exploratum, quōnam scilicet loco, quaq; parte terrarum admirabiles illæ mutationes euenturæ sint. De hoc autem ita definiunt, vt in regionibus illis expectetur quæ sint signo subiectæ, apud quod talis vel coniunctio siderum, vel luminariū defectus contigerit, nec solùm quæ signo penitùs eodē, sed vel eodem, vel signo saltē

eiusdem triplicitatis. Hæc est omnium Astrologorum super hac re indubitata sententia. Vnde illud colligitur, nihil posse de fato alicuius regionis verè prædiuinari, nisi prius constiterit, cuinam signo, cui planetæ regio illa subijciatur. Sicut nec de hominis potest fato prænunciari si tempus genituræ fuerit ignotum. Quod si de subsignis planetisq; diuersis terrarum distributione omnia apud Astrologos sint incerta, patet euidentissimè prædictiones eorum de huiusmodi rebus necessariò fore quàm incertissimas. Illud verò, qui Ptolem. & Albumasaris libros legerit accuratè, facilè intelliget, cùm nullum sit dogma in quo sibi minus Astrologia consentiat.

Ptolemæus in lib. Apotelesmatum igneam triplicitatem præesse dicit septentrioni, terream meridiei, aëream orienti, aqueam occidenti. Quod secutus est Iulius Firmicus opinionum veterum æmulator. Idem verò Ptolem. secundo lib. eiusdem operis, vel aliter explicare, vel immutare nonnihil eam videtur partitionem, igneam triangularitatem non tàm septentrioni quàm his terris præficiens, quæ sitæ sunt inter septentrionem & occidentem: terream his quæ inter orientem & meridiem, his verò quæ inter ortum & septentrionem aëream, aqueam inter occasum collocat & meridiem. A`quibus omnibus ea tantum distant quæ Albumasar scribit quantum distat oriens ab occidente: Is enim sexto lib. Magni introductorij igneam triplicitatem nō septentrioni, vt Ptolem. sed orienti voluit dominari, ipsi quidem septentrioni, cui scilicet igneam præficit Ptolem ipse aqueam dominari contendit, & quam orienti Ptolem. aëream ipse cōtrà præficit occidenti. Idem tenet Paulus Alexandrinus in institutionibus artis Apotelesmaticæ. Sed ipse idem Album. quasi sui oblitus lib. primo de Magnis cōiunctionibus tàm diuersa ab his scribit, quæ scripserat in introductorio, quàm illa erant diuersa à dogmate Ptolem. Nam ibidem non igneam, vt Græci cū Ptol. atq; Materno, non aqueam, vt ipse alibi, Arabesq; permulti, sed aëream præficit triplicitatem, & quàm ibi septentrioni aqueam dederat, tū oppositæ asscribit regioni, hoc est, meridianæ, occidenti autem nec aqueam, vt Ptol. nec vt ipse alias aëream, sed terream ait dominari: quibus sententijs quidnam potest esse pugnantius? quarum se arbitrum quisnam faciet? cùm nec ratio hic possit, nec experientia monstrare veritatem. Henricus Macliensis postremam hanc Album. opinionem ait esse verissimam & experimētis quàm plurimis comprobaram. Contrà Alchab. & Zaël Israëlita, & Abraham Auenezra, & Saphar in isagogicis, & Messahala, illam probant quam scripsit in introductorio Haly. Auenroadan vtraq; reiecta Ptolem. sententiam omnibus anteponit. Mitto quàm ipsi super his veteres inter se dissentirent, Aegyptij ab Hipparco, ab Hipparco Ptol. id aliquibus exemplis declarabo. Arieti enim Aegyptij antiquam Babyloniā, & Arabiam Aegypto conterminam. Ptol. Britanniam, Gallatiam, Germaniam, Carmaniā & Palæstinam subiecit. Hipparchus & antiquissimi Astrologorū exactiore quidem ratione: alijs enim signi partibus alias regiones subiecerunt, atq; ita sinistro quidem Arietis humero Babyloniam, dextro Thraciam, τῷ στήθει Armeniam, ταῖς ἀγκάλαις Arabiam Aegypto confinem, τῷ δὲ ῥαχιαίῳ νώτῳ Persidem, & Cappadociam, & Mesopotamiam, & Syriam & Rubrum mare: atq; ita in cæteris signis est discordia: Aegyptij, Hipparchus, Ptolemæusq; discordant non minus, quàm à Ptolemæo etiam Albumasar & à seipso. Vnde luce clariùs constat nihil posse ab Astrologis certi pronunciari, vbinam gentium atq; terrarum casus aliquis sit venturus, cùm de ipsa subsignis gentium terrarumq; diuisione nihil habeant certum vel exploratum.

CAP. VI.

NON POSSE INITIVM VNVM CONSTITVI DE QVO totius anni pendeant fata, tùm varia à varijs anni statui principia, & iuxta Hebræos annum potius autumno quàm vere inchoare.

REliquum vt de initio anni dicamus, quod nō posse vnum constitui, ex quo totius anni status prædicatur, tamen expresè firmat Ptolem. vt nullius potius quàm ipsius verbis hoc sim comprobaturus. Is igitur lib. Apotelesmatum secundo ita scribit: In circulo nullus cogitare principium simpliciter poterit, in Zodiaco autem ea vtique quis principia iure constituet, quæ æquinoctijs

noctijs atque solstitijs determinantur, quæ sunt quatuor, duo scilicet æquinoctialia & duo solstitialia. Verùm hic locus hæsitationi an aliquid horum quatuor sit præponendum. Nam si ipsam quidem simpliciter circularem naturam spectes, nullum eorum singularis principij priuilegium obtinebit. Vtuntur autem qui de his scripserunt, aliquid supponentes, diuersimodè: vno quoque illorum quatuor quasi principio moti, ab aliquibus eorum propria ratione naturalique consensu: habet enim vnaquæque illarum partium aliquid peculiare & excellens, vnde sibi principij & noui anni authoritatem videantur vendicare. Vt vernum æquinoctium, quod tunc primùm dies nocte incipit longior fieri, & quia tempus id anni abundat humiditate, quæ qualitas & natura (vt superiùs diximus) in omni principio generandarum rerum plurima est. Aestiualis solstitij prærogatiua hæc est, quòd tunc maximè dies in suo quasi fastigio consummationeque producitur, tùm verò apud Aegyptios & inundat Nilus & Canicula exoritur. In autumnali æquinoctio fructus omnes colliguntur & terræ semina iaciuntur. In brumali solstitio post decrementum incipit dies tunc primùm augeri. Quod autem mihi conuenientius & naturæ consonum magis videtur, hoc est, vt in obseruatione rerum anni quatuor illis principijs vtamur, obseruantes quæ ante illa proximè fiunt Solis & Lunæ, vel coitus, vel opponens, & præsertim eclipticas, ita vt ex principio quod sumitur ab Ariete, ver quale futurum sit, præuideamus, ab eo verò quod à Cancro æstatem, à Libra autumnum, hyemem à Capricorno. Hæc ibi Ptolem. ad verbum. E quibus apparet & creditum ab eo & comprobatum nullum verum initium posse constitui. Ex quo totius anni fatum præuideatur, vt non possim satis mirari & Auenrodan eius interpretem, & iuniores Astrologos identidem prædicantes plus tribuere Ptolemæum in anno exordiendo veris æquinoctio, quàm vel autumni principio vel solstitij. Nam quemadmodum vernum æquinoctium quid non habere dicit, vnde principij priuilegium mereatur, facit idem nihil secus in reliquis, & postquàm omnibus initialem esse authoritatem ostendit, tum non aliud quidem alio plus habere momenti, sed æquè omnia obseruanda esse decernit, hoc & magis conueniens & naturalibus consonum asseuerans, quàm vt vnum ex illis reliquis superhabitis obseruetur, quandoquidem vnumquodque suam habet rationem cur principium aliquod anni iure existimetur.

Quo factum est vt diuersæ etiam gentes aliæ, ab alio ex his initijs annum exordirentur. Aegyptij ab æquinoctiali solstitio, Romani ab hyemali, alij ab autumnali, hoc est, ab ingressu Solis in Libram, eam etiam horam obseruantes quæ vigesimam Scorpij partem peragrabat, plurimum in ea efficaciæ momentique putantes ad statum & mutationes aëris prædicendas, quod Saphat & Aoniar sunt secuti. Nonnulli item ex sententia Aegyptiorum volunt illa quatuor principia consideranda, sed non ità vt omnia in omnibus obseruentur: vnde cùm Sol quidem Arietem ingreditur, ipsius Solis statum considerant, cùm verò Cancrum Iouis; cùm Libram Saturni, cùm Capricornum Martis, quòd hæc omnia sidera in eis signis regnare existimentur. Albumasar aliud sibi somnium est commentus, vt si quum Arietis primas minutias Sol inuadit, horoscopus inuenitur, signum fixum, ex eius horæ cœlesti dispositione de toto anno quidem rectè pronuncietur, si commune sit signum duo principia anni statuantur, si mobile quatuor: quæ prorsus vana & arbitraria sicuti nec ratione; ita nec veterum vel authoritate vel experimentis fulciuntur.

Quòd si quis fortè ex mundi creatione opinionē Astrologorum velit confirmare, vt propterea ex ingressu Solis in Arietem futura fortuna cognoscatur, quoniam per id tempus mundum Deus creauerit, vt non sint aliud annorum conuersiones quàm reuolutiones mundanæ genituræ, is verò facilimè statimq; reuincetur: quandoquidem si mundi sequamur genituram, tàm erit incertum quod sit anni principiū statuendum, quàm etiam est incertum, quónam tempore anni mundus fuerit institutus. Neq; enim apud Hebræos, à quibus mundi creationem accepimus quicquàm super hac re certum & definitum est, sed alij vere, alij autumno exortum contendunt: & si altera opinio est præferenda, eò potiùs declinant vt in autumno conditum credant, Nam quod scriptum est eodem mensium in quo phase celebrabatur primum mensem in anni mensibus futurum, id ratione solennitatum celebrandarum dictū volunt.

Quare si illa maxima prima & præcipuè esset solennitas, à qua eorum exitum de Ægypto, quod primum Dei in populum beneficium, cætera sint secuta.

In reliquis autem rebus omnibus, à Septembri initium faciebāt, quod multis tum sacrarum literarum locutionibus, tum antiquis consuetudinibus Iudæorum videtur comprobari. Scriptum enim in Exodo est, scenophegia, hoc est, in festa tabernaculorum celebrari in exitu anni, ea verò medio Septembri celebrabantur. Et in libro Nehemiæ scribitur: *& factum est in mense Casleu*, is est apud Chaldæos qui apud nos December, *anno 20. tum scilicet factum est in mense Nisam*, hoc est, Aprilis anno 20. qui si mensis Nisan, id est, Aprilis, caput anni esset, non vigesimo anno, sed primo ac vigesimo erat scribendum. Præterea cùm lege caueretur ne septimo anno qui scilicet erat sabbatum annorum, aut meterent agros, aut seminarēt. Si caput anni erat Aprilis, sequebatur, vt quod per Octobrem sexti anni seminauerant, id æstate sequenti metere non liceret: quare hæc scilicet æstas ad septimum annum pertinebat, si eius exordia à vere sumebantur, quod si erat, credita sexto anno terræ semina deperibant, quod incommodum non sequebatur à Septembri annum instituentes. Mitto quæ Lersensis in computo scripsit, & Beda in libro Temporum, & Iosephus in primo antiquitatum, & Hieronymus in epistola de Solennitatibus, qui Ezechielem etiam exponēs Octobrem dicit primum esse mensem, Ianuarium verò quartum: Ex quibus omnibus liquid siue ex mundi creatione aliquid coniectemus, siue Astrologorum veterum rationem & authoritatem sequamur, omnino Astrologos aberrare, qui ex ingressu Solis in Arietem de totius anni fato pronunciari posse contendunt.

CAP. VII.

DE DIRECTIONIBVS ALIISQVE MODIS, QVIBVS tempora futurorum definiunt, quàm parum constent, quàmve in his Astrologi inter se discrepent.

SIcut errant in fatis anni auspicandis (si qua fati concedatur auspicatio) ita in tempore definiendo, quo illud sit euenturum quod initialis hora promisit. Vtuntur enim hac quoq; in re friuolis, falsis, vanis, suppositionibus, & methodo naturali nihil conuenientibus, inter quas illa prima & potissima est de Planetarum partiumq; Zodiaci directionibus (sic enim libet eas vocare) quò magis ab his quibus cum disputamur, intelligamur. Illæ igitur quàm falsis nitantur ridiculisq; fundamentis, breuiter aperiemus, declarata prius ex proposito Astrologorum opinione. Esto igitur genituræ alicuius horoscopus Leonis p. quinradecima, Satur. in Virginis p. sexta collocetur, patet Saturnum horoscopo, nec aspectu nec alia re copulari, quare non debet illi nocere: verumtamen opinantur peruenturum aliquādo ex directione horoscopum ad Saturnum, & quo anno illuc perueniet, ex Saturno morbi periculum nato imminere: Peruenire autem aiunt hac ratione, quoniam singulis annis singulæ nobis signorum partes attribuuntur, pro anaphorarum tamen proportione: sed hoc nihil ad rem de qua nunc agitur. Dicunt ergò primo anno vitæ ipsum deberi gradum in quo est horoscopus: quare si in eo gradu Planeta bonus, aut corpore, aut radijs fuerit, eo anno sua bona largiri, contrà si malus mala, secūdo anno secundum à primo gradu respondere, tertio tertium, & sic deinceps. Quare si Saturnus (exempli gratia) primam & vigesimam partem ab horoscopo occupauerit, cum primo & vigesimo ætatis anno pars illa respondeat, fore vt annus ille Saturni radijs infestetur.

Cùm volunt igitur quònam anno bonum malúmve aliquid euenturum sit, nato prævidere, dimetiuntur gradus inter loca principalia genituræ, & corpus aut radios boni malive sideris interceptos, & pro numero graduum de annorum numero præscribunt, post quem euentus ille debeat expectari, hæc est eorum positio in directionibus, ex quibus & vitæ spacium Ptolemæus & casus omnes vicesq; fortunę Astrologorum turba pronunciat. Quibus quid potest leuius? quid magis irrationabiliter cogitari? nam illa primum ad annos graduum distributio, potéstne magis ex libidine fingi? nullo fundo scientiæ rationisve concepta, maximè cùm interdum annos, interdum dies (vt scilicet eis subuenit) à gradibus istis dicant indicari. Et haberet hoc

hoc forsan aliquam probabilitatẽ, si partitio ipsa graduum esset à natura, illa verò ex arbitrio tota pendet, mathematicorum signa in triginta potius quàm in viginti partes nō ob aliud diuidentium, quàm quòd numerus ille diuisionibus arithmeticis est accommodatior, vt testimonio ipso Astrologorum proximo libro nobis demonstrabitur. Sed quomodo mihi nocere poterit Saturnus in sexta Virginis parte (sicut erat acceptum) cùm nascebar, inuentus, etiam si illis demus primo & vigesimo ætatis anno eius influxum ad me pertinere: nam quando ad me pertinebit Saturnus, illic non erit, & quando ibi erit Saturnus, pars illa ad me non pertinebit. Qui si fortè quemadmodū à pestilentia infectæ vestes venenum ad aliquod tempus non amittunt, ita partibus cœli etiā euenire dicant, vt receptā à malo sidere contagionẽ diu retineant, proptereaq; gradus ille iam tum cū nascebar infectus à Saturno, post multos etiā annos vim noxiam illam in me refundat: Perbellè positionẽ subtilitetq; defendent, & siquidem cum philosophis esset sermo, iuberem meminisse luminis affectionem subiecto non hærere, sed abire cum corpore, à quo diffundatur: Cœlestium autem omniū impressionum (vt in metheoris air Auicenna) & vehiculum lumen est, & fomentum.

Sed ipsi mihi respondeant, cùm ad eundem gradum tot annis intermedijs aliorum accursus sit Planetarum, an superuentu luminum salutarium inolitum, illud virus putent aboleri posse vel imminui. Præterea si perdurāt in cœli regionibus, à Planetis acceptæ susceptæq; qualitates, nec ad exiguum spacium temporis conseruantur, non erit in factis dijudicandis tantummodo obseruandū, quis quo cœli loco, vel anno reuoluente, vel hora genituræ, Planeta inueniatur, sed qui eadem loca præcedentibus, etiam annis peragrārint. Postremò commentum illud dirigendi aliud non est, quàm subijcere res, non solùm constellationibus his quæ sunt, sed quæ esse etiam possent. Nam quid aliud est dicere Lunam, quæ me nascente hexagonis radijs à Sole feriebatur, infortunium tamen aliquādo inibi parituram ex quadrato Solis aspectu, sub quo illa quidem, nō fuit cùm nascebar, sed fuisse si pluribus cœli partibus interiectis procul à Sole magis constitisset, quas partes per quas scilicet, à quadrata radiatione distabat, cùm peregerit post tot annos, ab ea illa ibi calamitas infligetur. At cōstellatio ista sub ortu meo nō fuit, & si postea aliquando est futura, nihil tamen ad me, cui si fatum aliquod est, prætetita illud cœli dispositio dedit.

Patet igitur quàm absurda, quàm falsa, quàm inconsona sit positio dirigendi, qua qui quotidie vtuntur Astrologi, quódnam habent fundamentum vndeq; sit deducta, nondum fortè, vt opinor, in considerationem examenq; reuocārunt: Vtuntur autem præter directiones in euentorum temporibus præuidendis dominatu Planetarum, quos ordine quodam imperium vitæ suscipere confinxerunt. Hinc centra Chaldæorum, fridariæ Persarum, Indorum nouenæ, tecates Ptolemæi, aphoriaq; occursorsque hinc, decennia Aegyptiorum, chronoctatores Arabum, & quæ alia hoc genus, alij alia pro libidine somniauerunt: quæ omnia peccant, hoc inconcinnum quod de sideribus ita definiunt, vt hic quidem tot annos Planeta nos regat, quo tempore consūmato, succedenti Planetæ, vel pro sphærarum, vel pro climatis ordine, quasi per manus gubernacula tradit, qui rursus per concessum sibi tempus administrata iurisdictione, cedat sideri proximo ius & potestatem, quod quidem ab omni est naturali ratione penitùs alienum. Nam quod hoc potius quàm aliud ex eis hoc tempore inferioribus dominetur, non alia potest causa rationabiliter assignari, quàm aut materiæ dispositio huius potius quàm alterius impressionib' opportuna: aut sideris ipsius ad nos efficacior habitudo, vt super terram feratur, alijs sub terra collocatis: aut vergens ad aquilonem regionibus nostris fiat proximior: aut rectiores radios in terram iaculetur. Et quamuis cum Astrologis sentiremus, de bona malaq; rerum conditione, pro locorum, signorum, radiationū diuersitate eius Planetæ, qui plus cæteris in cœlo per id tempus authoritatis & potestatis obtineat, hoc est, solùm quod dici ex naturali methodo potest, at reliqua ficta & fabulæ sunt, vt Iouem dicamus nunc præesse terrenis, quare annis præcedentibus præfuit Saturnus, quem ex sphærarum ordine Iupiter sequitur, & Taurum hoc anno dominari, quoniam præcedenti Aries dominabatur, quasi terrenorum & magistratuum vices in sideribus inuenirentur. Quòd si ita dicant experiētia comprobatum, posset esse aliqua fides, si de ista inter se distributione temporum conuenirent.

Sed

Sed cùm alius Lunæ, alius Marti, alius Ioui, eosdem annos attribuat, nónne omnibus pariter experimenti fides abroganda, quam pro sua quisq; opinione in tanta opinionum varietate prætendat. Aegyptij quos sequitur Firmicus, vitæ administrationem cuilibet siderum dant æqua partitione annos 10. & menses 9. hoc ordine, vt in diurna genitura primùm decennium Sol accipiat, in nocturna Luna, pòst quòd decennium, qui in genitura per signorum cursum in secundo loco fuerit inuentus, tertius qui post secundum fuerit, & simili modo cæteri. Sed quicunque decennium sortitus fuerit, licet sit totius temporis dominus, omnibus tamen stellis tota decennij substantiam diuidat, à se incipiens, & post se illis tradens qui sint per ordinem positi: Primo autem illi quicunq; in themate secundus fuerit inuentus. Est autem summa annorum, quos Planetæ septem moderantur ex eorum sententia quinque & septuaginta, ternis mensibus adiectis, quibus constitutis ad primum rursus Planetam reditus fit. Persæ eundem quidem annorum numerum colligit, & à Sole similiter, si quis natus Interdiu fuerit, à Luna si noctu exordiantur, facientes etiam ipsi vnum quidem temporum dominum principalem, sed alios tamen in dominatu vicaria successiones participes, quam distributionem vocant fridariam: vnde illi vulgata inter iuniores aliquem esse frigidariæ Iouis participem. Multùm verò discordant ab Aegyptijs: nam in successu Planetarum, non loca thematis genituræ, sed sphærarum ordinem obseruant, Solem medium facientes. Præterea non cuiq; Planetæ æquale tempus assignat, sed Soli quidem annos decem, Veneri octo, Mercurio tredecim, Lunæ nouem, Saturno vndecim, Ioui duodecim, Marti septem, Capiti tres, Caudæ duos, quod quam habere possit rationem, ipse quoque Auenezra in libro rerum Astrologicarum fatetur se nescire.

Contrà verò in ascendendo participe dominatus, æquam cuilibet Planetarũ portionem dant Persæ, ita vt princeps Planeta septimam, sui temporis partem solus gubernet, secundam cum Planeta à se secundo, tertiam cum tertio: Aegyptij verò inæqualem hanc faciunt distributionem, decernẽtes Soli quidem menses nouem & decem, Saturno triginta, Ioui duodecim, Marti quindecim, Veneri octo, Mercurio viginti, Lunæ vigintiquinq;: quàm rursus subdiuidunt, vt Saturno ex triginta suis mensibus dies sex reliquis Planetis impartiatur, atq; idem de suis cæteri mensibus faciat, vt docet Ephestion, & Maternus ignorauit. Sed illud fuit assiduum Persis & Aegyptijs. quòd illi caput, & caudam annumerant chronocratoris, Aegyptij non faciunt. Ex quibus omnibus patet post primum decennium, rarò eundem fore annorum gubernatorem apud Persas, & apud Aegyptios. Ab vtrisq; verò dissentit Ptolem. ætatum dominos faciens, vt quaternus primos annos Luna gubernet, Mercurius decem sequentes, tamen ordine quidem consequenti, Venus quidem octo, Sol nouem, Mars quindecim, Iupiter duodecim, reliquum vitæ Saturnus, qui tamen cùm exactam peculiarem vnicuiq; genituræ temporum distributionem inquirit, Chronocratoris illis quidem principalibus addit annuos, menstruos & diurnos. Sed in illis Ptolem. totius fati cardo versatur, vbi taxat eos qui vnum faciunt vitæ Chronocratorem, Aegyptios innuens, & Dorotheum, atq; illi sententiæ Ptolem. siquis accedat, diuersissima semper in distribuendis temporibus, ab Aegyptijs Persisq; definiet: Quò magis libeat irridere nostræ ætatis Astrologos, qui non intelligentes, eodẽ tecates Ptolem. & Chronocratores, quò Persarum fridariæ, Aegyptiorumq; decennia pertinent, vti simul his omnibus voluerunt, quasi non diuersæ, atq; contrariæ sint super eadem re. Sed de rebus diuersis, opiniones inter se minimè congruentes.

Indorum Astrologia nec fridarias, nec decennia, nec tecates, nec Chronocratores nouit, sed vnam nõ in septem, vt illi, sed in nouem membra partitur, de quibus hic ordine, pro locorum thematis disputatione pronunciat: vt primam annorum partem regant constellationes, ad duodecimam domum pertinentes, secundam quæ ad horoscopum, tertiam quæ ad secũdam domum, quartam verò quæ ad nonam, quintam quæ ad decimam, sextam quæ ad vndecimam, septimam quę ad sextam, octauam quę ad septimam, nonam quæ ad octauam. Nec solùm ab alijs, in ista temporum dispensatione, sed in ipsa domorum partitione discordant, ad signiferi gradus (quos æquales vocant) illas diuidentes. Arabes Andrugazarem imitantes, per trigonocratores, quasi dixeris triangulatores, hoc est, dominos triplicitatum, tres vitæ iudicant

partes,

partes, vt de rebus ab vnoquoq; locorum duodecim significatis, quis sit primæ atq; futuris status, ex primo triplicitatis domino iudicent, quis mediæ ex secundo, quis postremæ de tertio: Quòd si trigoni vnius duo tantùm Domini sunt, vt alio libro dicebamus, aut vnius fortè genituræ vnus dispositor, quanquã alius in diurna, alius in nocturna, erit magna pars vitæ sine gubernatore. Sed nec vlli sunt isti trigonocratores, & si ter mille esse concedantur, ea in vita regenda vicaria sibi successio, penitus est deridicula.

Sed ab his omnibus Chaldæorum inuenta plurimũ diuersa qui nec tecatibus, nec decennijs, nec fridarijs, nec nouenis Indorum, nec trigonocratoris, sed genituræ cardinibus vtuntur. Primam vitæ partem ex primo cardine indagantes, mediam ex fastigio summi cœli, postremam ex occidente, tum verò de morte, de his etiam quæ post mortem eueniunt, ex quarto thematis loco pronunciabant. Sed etiam trimembrem illam priorem diuisionem, ita iterum partiebantur, vt apoclima quidem horoscopi (quasi decliuium dixeris) & partus dolores indicarent, & quæ accidunt matri dum vterum gerit, ipse horoscopus ipsam natiuitatem, & primos statim annos ab illa horoscopi epanaphora, quod est reliquũ postremum primę ętatis. Rursus medij cœli apoclima primas partes mediæ vitæ, medias ipsum medium cœlum, postremas eius epanaphora, similiter faciebãt & in quarta item domo, vt declinans domus ab ea antecedentia proximè mortem, ipsa quarta domus mortem, epanaphora quæ post mortem possunt euenire significaret: quas opiniones explicandas mihi proposui, simul vt opinionum pugnantia cognosceretur, propterea q; nec vlla fides esset experimenti, simul vanitas dogmatum arbitraria leuissimis innixa coniecturis deprenderetur. Nam qui dabimus primam vitæ partem orienti, mediam summo cœlo, quando quidẽ ætas media primæ succedit, medium cœli orientem nõ sequitur, sed præcedit. Sed in opinionibus istis confutandis laborandum, non est quæ ipsæ seipsas inter se confutant & elidũt. Quod si pergam narrare omnium somnia, vix vsquam vlli fines. Messahala à Sole orientali primam vitæ medietatem gubernat, ab occidentali secundam. Hemus aliter, illam quidem Planetis, dat in hemisphærio superiori collocatis, siue illis orientalibus, siue occidentalibus, hanc omnibus his qui sub terra. Vellins alio figmento Lunæ ascribit primam partem, alteram domino secundę domus. Albumasar fabulosissimus illam ad partem fortunæ, hanc ad dominum partis ait referendam. Alij & aliter, sed non oportet omnia prosequi, lege Ephestionem in libro Apotelesmatum Ptolemæi. Lege Abenragelem, & præter quas narrauimus, multas alias ibi comperies pugnantes inter se super hac re opiniones: quare scilicet pro libidine suam sibi quisq; fabulã componit. Quibus demum nimis creduli, quasi oraculis & prophetarum responsis, fidem mancipantes, circulatoribus nugacissimis & fallacissimis, spes, metus, anxietates, lętitias, & quod est perniciosius, vitę totius institutionẽ, & gubernacula credimus.

CAP. VIII.

SICVTI ASCISCVNT INEFFICACIA, ITA OMITtere necessaria, & quantum errent de stellis fixis.

SIcut autem ascIscunt commentitia multa, qualia cõmemorauimus, quorum sicuti natura nulla, ita nullus influxus, signa scilicet domus, imagines, caudam & caput, partes, dodecatemoria, nouenaria, aliaq; hoc genus, ita multa prætermittunt in primis necessaria, & multa super his quibus vtuntur, falsa pugnantiaq; decernũt. Sicut enim quæ lumine carent, inefficacia, ita nullum in cœlo lumen inefficax. Ipsi verò cùm stellæ penè innumerabiles in octaua sphæra refulgeant, mille tantùm vtuntur adiectis duabus atq; viginti. Quod cùm eis obijcitur, alij aliter soluunt. Petrus Aponensis in elucidario, hoc inquit difficultatem artis ostendit, nõ impossibilem tamen eam esse demonstrat. Quod respondens, id quidem videtur concedere cognitu illas esse necessarias, si fatalis perfectè constellatio comprehendenda est, & quoniam hoc sit difficile, ideò quæ profitetur, id artem esse difficilem: Sed nos illud contendimus, & fieri non posse vt omnes deprehendantur, & si fieri hoc potest, Astrologos tamen qui nondum hoc effecerunt, ex cœlo futura verè non prædicturos.

Alij

Alij tutiore quodam perfugio se condentes, inefficaces aiunt illas quas omittunt: maiores enim omnes quæq; decernendi fati habent potestatem, Astrologis exploratas, reliquas prætermissas, in quibus ob corporum exiguitatem nihil ferè momenti. Sed ex his latebris facilè eruuntur: nam si stellas has nunquàm obseruauerunt, de earum natura quid possunt asseuerare, faciant, non faciant, immutent non immutent? & si de corporis paruitate persuasos se respondeant, quódnam corpus in cœlo terræ comparatum exiguum reputabitur? vel vt rectiùs dixerim comparatum illis, quæ in terra collocata, de cœlo putant gubernari, quod item inefficax & imbecille? Si cœlestium corporum & terrenorum naturam inuicem conferas, in quarum altera nihil non sublime, potens, & magnum, in altera nihil non humile, infirmum, & minutum. Adde quòd multæ forsitan ex his stellis quas ob paruitatem, aiunt, esse posthabitas, & Mercurij, & Lunæ globo non vincuntur. Nam minimè ex his quas obseruant, Marte maiores Venereq; putantur. Præterea si forsan singulæ stellæ minutiores, nō magnas habeant vires, multarum tamen id genus cœtus atque concursus habebit plurimum potestatis, vt si quæ lacteum orbem, illum tot luminibus densum efficiunt, singulę parùm possint simul omnes, quo pacto parùm posse putabuntur.

Cæterùm sæpè in musica melodia, si vocula parua subtrahatur, soluitur concentus, dum quæ per se parùm exaudiretur, facit vt reliquæ modulatiùs omnes exaudiantur, cœlorum ornatus totus inuicem nexus atque consentiens, nihil habet quod cesset, quod superuacuum, quod inutile sit: Quare quamcunq;, vel minimam partem ademptam, perijt statim quòd tota integritas faciebat. Inter helciarios vt potest haud fortis homo tractum adimere, vt illius si desit manus, non trahatur, sic potest vnius stellæ tantùm ignoratio, veritatem fati labefactare, necdum vt numero penè innumero sine piaculo ab illis prætermittantur. Bonatus hæc fortè (si tamen peruidebat) extimescens: Astrologus, inquit, vtitur stellis omnibus, quamuis nominatim omnes non explicet: vtitur enim signis duodecim, sub quibus ferè omnes stellæ comprehenduntur. At quis hoc dixerit, nec dum Astrologus, sed lymphaticus? quando signa quæ vocantur duodecim, graduum habent latitudinem, extra quam stellæ vtrinque innumerabiles, quòd si quæ inter easdem lineas signo cuilibet coextenduntur, virtutis eiusdem esse respondeat.

Primùm quæram de rebus ignotis quomodo asseueret? Quod si proprium hoc esse dicat Astrologorum non repugnabo, & prouocabo ad ipsos Astrologos, apud quos aliud imagines ipsæ prætendunt signis coorientes, aliud signa quibus cooriuntur. Alioquin signa quibus vtuntur, immobilia sunt, imagines locum mutant. Erit igitur alia atq; alia natura eiusdem imaginis, alijs signis, identidem loco signoq; respondens. Sed & ipse Bonatus insaniam responsionis puto animaduertens, statim aliò est digressus, cumque cerneret pernegari, non posse stellarum omnium cognitionem ad rem Astrologicam pertinere, quarum omnium tamen cognitionem Astrologi non haberent, quid tùm, inquit, si totam nesciamus Astrologiam? prædicatores Christiani diuina omnia nesciunt, de quibus tamen quotidie ad plebem concionantur. In qua re vide quàm parùm bonus iste Bonatus decipiatur. Si quis enim inquirat siderum naturam gratia cognitionis, quod philosophi est, vno sidere cognito aliquid est consecutus, si quod Astrologus profitetur, non tàm siderum quærit, quàm futurorū in sideribus cognitionem, nihil fecerit prorsus nisi cognitionem eorum siderum habeat vnde futura possint præuideri: sed præuidentur ex his, ex quibus fiunt, fiunt autem ex omnibus, igitur etiam ex omnibus præuidentur: omnes igitur qui nō cognouerit, nouerit fortè aliquas, futura de stellis nunquàm præuidebit. Exemplum in medicina philosophiaq;.

Quærit philosophus herbarum potestates, vt eas intelligat, quærit medicus vt earum virtute morbis medeatur, si vel vnam philosophus compererit aliquis, erit philosophus, sed imperfectus, quoniam quarum quærit rerum notitiam, aliquam habet: at decem supponamus, aut quo numero mauis species herbarum, ita pellendis omnibus morbis necessarias, vt vna si desit, curari corporis vitium nullum possit, earum si nouem calleat quispiam, & vnam nesciat, non solùm medicus non absolutus, sed medicus nullus erit, quando aliquam quidem notitiam, sed curationem nullam potest pręstare, quam medicus profitetur: sic Astrologus dici non potest, qui de vnius

saltem

saltem hominis fato dicere inspecta genitura non potest. Quod si de mixta omnium siderum afflatione conficitur, quomodo præuidebit? qui & singulæ stellæ quidnam efficiant & omnium sociata temperatura quid pariat, non cognouerit. De Theologia autem alia ratio, quia sicut perfectè sciri non est possibilis, ita nec necessaria, vt credere, vt scire, vt suadere de ea multa possimus, de qua vt omnia, ita nihil cognoscere fermè est impossibile: neque enim oculatis minus negatum Solem non videre, quàm & penitùs introspicere. Sed iam nimis multa in confutandis nugis illiteratissimi circulatoris.

CAP. IX.

DOGMATA ASTROLOGORVM DE STELLIS FIXIS pugnare, cùm inter se, tùm cum veritate.

SEd nec illud Astrologi tantùm peccant, quòd ex stellis plurimas nesciunt, verùm super his etiam quas habere se putant exploratas, pugnantissima & falsa dogmata statuerunt: Est enim (vt declarabo) quando stellas planetis efficaciores, est quādo minus potentes efficacesq; decernunt, in qua re tū pugnant secū, tùm vtrobiq; à veritate dissentiunt, ordinariam, vt ita dixerim, felicitatem proq; captu conditioneq; nascentis à bono Planetarum statu pollicentur, à non erraticis stellis, vt inquit Ptolemæus, περιφανεῖς ἀτυχίας, hoc est, opinione omni maiores felicitates expectant. Ego verò tùm Proclo super Timæum Platonis, tùm ratione asseuerante, maiora à Planetis quàm à stellis fixis præstari posse contendo. Neque enim sedes ipsa sublimior sublimiorem naturam non errantium indicat, cùm moderator omnium Sol, si non omnes, excepta Luna, certè supra se multas habeat stellas collocatas.

Cæterùm cur præstare Planetas fixis iudicemus argumento sit illud, quòd vniquidem Planetæ multæ sphæræ multis fixis, vnam tantùm sphæram deseruit, vt ipsarum stellarum agmen vniuersum vnius sideris vincat potestatem, singulæ tamen stellæ Planetis singulis anteire non possunt. Quòd si magnitudinem corporum spectes, Sol extra controuersiam omnibus maior, maior omnibus item Iupiter & Saturnus, si principaliores quasdam exceperis, quanquàm nec de corporum vastitate potentia maior intelligitur. Neq; enim exploratum Saturno Iouem potentiorem quanquam sit maior, & cùm omnium siderum minimus sit Mercurius, habet tamen (vt ipsi volunt) in omni genitura plurimum potestatis. Nec item Lunæ Venerem anteponunt, quanquam ab ea vastitudine corporis excedatur. Denique illa lucida sita ad cor Leonis quæ à Latinis Regina, à Græcis Basiliscus dicitur, quanquam nō primæ magnitudinis, primæ tamen ab eis authoritatis, potestatisq; censetur, quam scilicet nobiliorem certè faciant, quoniam à Solis itinere non deflectit, eadem ratione Planetæ stellis nobiliores, qui minus vtroq; versum ab eadem via declināt. Accedit testimonium antiquitatis Planetas cosmocratoras nuncupantis, quasi dixeris mūdi dominatores, qua stellas appellatione minimè dignabantur.

Sed & (?)inam dogma saltem tuerentur, nec sæpiùs de eisdē quas mirabilium faciunt operum effectrices, quasi de infirmis & imbecillibus loquerentur: nam efficere nihil aiunt, nisi vel cardines, aut domorum initia saltem occupent vel luminarium alteri copulentur. Atque ita cui tantum suprà tribuebant, hîc eorum virtuti adeò detrahunt, vt per se nihil illæ efficiant, nisi loci vigore vel potentissimi sideris adminiculo fulciantur, cuius rei nec causam nec probabilem vllam afferunt rationem, sed ex falsa cuiusdam veteris dicti intelligentia forsitan lapsi sunt. Nam veteres (vt Maternus docet) de signis dicebant, cùm nuda sideribus inueniebantur, efficaciam non habere præter ea quæ cardines quatuor occuparent. Hoc illi quod de signis siderum, mansionibus & hospitijs dicebantur, ad singulares stellas etiam transtulerunt, nisi potiùs astutè dogma statuerunt, ne si ab omnibus stellis fati ratio foret explicanda miserè inextricabili cura torquerentur, quam ab homine posse superari, nec facilè credulis persuaderent, alioquin quænam ratio opinionis? an quia loco remotiore? sed quanrò nobis propinquior est Saturnus? aut quæ cardinis tanta prærogatiua? vt in eo non solùm non faciant, sed faciant admiranda? nihil obstante vastitate distantiæ, mox ab eo

O cùm

cùm paulùm declinârint, aut ad eum nondum attigerint, faciant omnino nihil, cùm vel locus vndecimus ad fastigia cœli se erigens, quarto loco sub terræ medium sito potentior ad agendum esse videatur.

Sed ita est certè vt dicebamus, deterruit eos labor, nec difficilem adeò videri artem voluerunt, vt impossibilis facilè posset iudicari. Nam quam solent afferre motus tarditatem, tarditati nihil suffragatur, cùm radius stellæ tantò fortiùs affigatur; hæret atq; constantiùs, quanto eo in loco vnde demittitur, diuturniùs stella ipsa commoratur. Quid quòd hæc etiam secum pugnant, cùm de sidere tardiori dogma sit dare serò, quæcunque det, verùm diu durare & permanere quæ dederit. Contrà de non erraticis decernunt illas motu tardissimo, solent dicere maximas quidem afferre felicitates, sed quas postremò calamitatibus claudant: quare nec morantur diu munera, sicut nec diu conseruantur, sed sicut semper à varietate, sic à seipsis vbique dissentiunt, quanquàm nos etiam omnia non prosequimur. Posset enim & quispiam eos interrogare, cur sicuti Planetarum inter se, ita cum stellis & inter se stellarum interuallum aspectus non considerarent, quod Ioannes de Regio Monte aduertens ait, posse aspectus illarum esse forsan aspectibus Planetarum perfectiores, quòd non sicuti hi fugaces & momentanei, sed stabiles potiùs atque perpetui: possent & alia super his obijci, sed consequentia percurramus.

CAP. X.

FALLI ETIAM ASTROLOGOS IN PLANETIS, repetitioq; eorum quæ hactenus disputata.

Vàm multa, de ipsis etiam Planetis, falluntur, satis superiùs est demonstratum, cùm nec eorum proprietates (id quod videntur errare in non erraticis) viresq; non solùm intendi, atque remitti, sed alias fieri, potiusq; diuersas, identidem putant pro locorum varietate, pro cōditione signorum, pro schematismis, multiplicíq; habitudine inter se omnium, proq; motuū ipsorum varia denominatione, vel stantium, vel procedentium, vel repedātium, quæ procul ab omni vero, procul à ratione, dignitate, naturaq; cœlicarum rerum dici, clarissimè (nisi fallor) ostendimus. Illud quoque taxantes, quòd Planetas & signa pariter illa duodecim dominari per vices, & tradita quasi per manus administratione iure successionis quodam, imperia, diuersis rebus temporibusq; præscribunt, ex humanis videlicet ipsa quoque cœlestia non tam metientes certè, quàm mentientes. Risimus præterea & cum Plotino, & coætaneis expunximus, quòd effectum expectare alicuius Planetæ tot annis iubent, quot fortè ab aliquo loco signi partibus ille distabat, mille super hoc falsa, & nullo scientiæ fundo concepta comminiscentes. Quare superiorem omnem disputationē ita colligamus, videri quidem Astrologos dicere probabilia, cùm regi inferiora dicunt à cœlestibus, sed deprehendi mox falsos, vanos, detestabiles, hoc est, neque pios, neq; philosophos, cùm à causis vniuersalibus res particulares, malas à bonis, à magnis exiguas, ab ordinarijs temerarias, à corporalibus incorporeas, à necessarijs arbitrarias, à naturalibus artificiosas, à præsentibus iam præteritas, à præteritis iam præsentes effici posse credunt, prædicant, asseuerant. Si omnia ista fierent à cœlo, nullas tamen eorum minus, quàm cœlestes causas Astrologos assignare, cùm taceant verorum quæ sunt in cœlo siderum atque stellarum vires, de rebus tamen non veris multas accipiant proprietates: & cùm eorum exiguam teneant partem, adijcere ipse multa commentitia, qualia libro præcedenti commemorauimus, loca, domos, imagines, nodos, antiscia, partes, dodecatemoria, tes fictas, inefficaces, imaginatias, nulla naturæ soliditate, quibus si quasi naturæ vera soliditate constantibus, propterea q; nos regentibus, potest sapiens homo fidem adhibere. Fateor procuidubio me nondum intellexisse quid sit esse sapientem.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLÆ aduersus Astrologos libri VII, Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER VIII.

CAP. I.

INCERTVM ESSE NVMERVM CORPORVM SVperiorum penes quæ iuxta Astrologos fati decernendi potestas est.

INTER omnia quæ scire eum oportet, qui scientiam siderum profitetur, ferè facillimum id potest existimari, de quo mox disputabamus, vt quæ scilicet sit vniuscuiusq; rei hora fatalis dijudicetur, quod si nec sunt assecuti, neque assequi Astrologi possunt, difficiliora quo pacto sperabuntur? Quantò enim id difficilius operæque maioris, ita numerum corporum superiorum à quibus vis fati ad nos peruenit, habere comprehensum, vt in fatali constellatione describenda, non asciscatur aliquid commentitium, & nihil verum, & efficax omittatur. Erit enim alioquin hoc vtile & cognitu illis necessarium, & cognosci tamen non posse, præsentis libri disputationibus aperiemus, vt non solùm prædici ab illis vera non possint, quoniam & motus positusque stellarum ad liquidum non peruident, & earum omnes minimè habeant exploratas, quod sequentibus libris obijciemus. Sed quoniam neque illud constat eis adhuc, quænam ista sint corpora, quorum positus inspiciendus, atque proprietas indaganda, tantum scilicet absunt, vt quę artis eorum professio pollicetur, omnia sint consecuti, vt etiam nesciant quænam istæ sint res quarum scientia ipsis est necessaria.

Nam si falli dicant nos, aut per calumniam hæc obijcere, compellabo ego eos voce diuina, rogaboque vti de numero mihi stellarum aliquid dicant, quod cùm eos percunctor non solùm intelligo stellas, ab eis quæ videantur numero non comprehendi, sed nec constare an præter eas quas intuemur, aliæ etiam sint in cœlo, cùm sensum tùm rationem nostram ausugientes. Phauorinus philosophus in eleganti illa sua aduersus genethliacos apud Gellium oratione, mirari se dixit cuique pro præcepto liquere Planetas, quos Nigidius errones vocat, non esse plures quàm vulgò existimantur: posse enim fieri vt & alij quidam Planetæ pari sint potestate, quos tamen cernere homines non possint, propter exuperantiam vel splendoris vel altitudinis. Certè si, quemadmodum inquit Alpetragius, rerum cœlestium homo sapientissimus, adhuc motus in cœlo est qui nescitur, potest & corpus inibi esse, cui potissimùm motus ille conueniat, nulla artis adhuc obseruatione deprehensum. Attestantur tùm multi tùm varij corporum superiorum à iunioribus motus excogitati, veteribus (vt ipsi putant) ignoti & longa tandem obseruationum diuturnitate deprehensi, quorum exemplo redditur manifestum posse alios etiam motus sua vel tarditate vel obscuritate, aut alia specie mathematicos adhuc latere, quos sit posteritas ipsa diuturnioribus obseruationibus aliquando cognitura: nolo facere de epicyclis eccentricisq; sermonem, deq; sphærarum Planetis deseruientium multitudine, apud omnes Astronomos tamen incerta, quoniam fortè penes hęc corpora potestatem in fato decernendo esse diffitebuntur.

De sphæris supra Planetas quanta sit ambiguitas, quamque inde Astrologia ista diuinatrix incerta efficiatur, minimè est silendum: alij enim orbem octauum qui stellis non erraticis illuminatur, extimum faciunt, alij suprà eum nonum collocàrunt, alij etiam decimum. Aegyptiorum & Chaldæorum Astronomi supra orbem octauum nihil esse arbitrati sunt, quos secuti sunt Plato & Aristot. & Hipparcus & Ptolemæus, quod fortè iuniores non putabant, sed ita se res habet. Nona sphæra apud Ptolemæũ nulla est, quod facilè ex eius Magna cõpositione potest intelligi. Multi autem

ob id falluntur quòd putant eos omnes in noni orbis opinionē incidere necessariò, qui sphæram octauam ab occasu in orientem moueri habeāt exploratum: quare cùm id & Ptolemæus & Hipparcus confiteantur, nihil ambigunt ipsi, quin noni orbis inuentum illorum etiam fuerit à quibus ille motus primùm fuerit annotatus. Accedit quòd Ptolemæus & mobilibus & immobilibus signis vtitur, cùm & imagines sphæræ octauæ mobile faciat, & ad immobilia signa loca referat Planetarum. Quare illis indubiū certumq; videtur præter signa octauę quæ mouentur, alia esse signa apud Ptolemæum quæ non mouentur, præterquàm motu totius mundi, atque ea non alibi quàm in nona supra octauam sphæram cogitata.

Verùm longè plurimumq; falluntur: nam & motus stellarum ab occidente in orientem in noni orbis sententiam necessariò non adducit: Et quod mouet de immobilibus signis eo maximè declaratur solo orbe octauo cōtentum fuisse Ptolemæum, quod miror ab istis animaduersum intellectumq; non fuisse. Ptolemæus enim hæc immobilia signa in ipsamet sphæra octaua describit, quod non faceret si superiorem aliam excogitasset: verba eius in secundo Magnæ compositionis libro hæc sunt: Abutemur autem signorū nominibus in ipsis duodecim obliqui circuli partibus, & quasi eorum initia à tropicis æquinoctialibusq; punctis capiantur, sic dodecatemorion, hoc est, duodecimam partem, quæ à verno æquinoctio est, ad totius sphærę sequentia, Arietem vocabimus, secundam Taurum, similiterq; deinceps secundum traditum à nobis signorum duodecim ordinem. Hæc ait Ptolemæus qui eadem etiam docet primo libro Apotelesmatum, partes zodiaci ad quas Planetæ referuntur solstitijs & æquinoctijs inchoari determinariq; principes, quæ quatuor puncta, quoniam stata & immota sunt, ideò ipsa quoque signorum partitio ab ipsis instituta, stata & immobilis est: quanquam imagines à quibus ad illa nomina sunt translata iugiter moueantur, & pro temporis cursu varijs locis earum fines initiaq; reperiantur. Non igitur signa hæc immobilia apud Ptolem. sunt in sphæra superiore, sed à quatuor fixis & immobilibus sphęræ octauę punctis describuntur, supra quā alia si cogitasset, nunquam magnum hoc inuentum in Magna sua compositione tacuisset.

Libet autem irridere Ioannem Saxoniensem, qui in suis in Alchabitium expositionibus nititur comprobare vtendum signis nonę sphęræ ex sentētia Ptolemęi, afferté; in confirmationem suę opinionis verba quędam Haly interpretis Ptolem. de gradibus lucidis & tenebrosis, quę ipse non Haly, sed Ptolem. verba esse putauit: sunt autem ea expositoris verba non authoris, quod non solùm ex Gręcis exemplaribus, sed ex vulgata etiam translatione quilibet facilè potest intelligere: vide quę istis possit de cœlestibus fides adhiberi, qui in suis authoribus euoluendis somniculosis adeò & cęcutientibus oculis deprehenduntur. Quid quòd non solùm Ptolem. sed nullus eum plus mille annis secutus nono orbe vsus inuenitur. Primus Alphonsus loca planetarum ad nonam sphęram supputauit, cui neoterici omnes adhęserunt, veteres octaua tantummodo vtebantur, quam etiam Leo Hebręus, & Proclus Platonicus, excellentissimi mathematici supremam omnium esse contendunt: à qua sententia iuniores diuersi non vanissima coniectura astruunt alium orbem octauo esse superiorem, quoniam duo motus ad partes maximè oppositas eidem corpori inesse ex se non possunt: Quare cùm sit deprehensum vera obseruatione non erraticas stellas ab occidente moueri in orientem, rursusque ea sphęra cum reliquis ab oriente voluatur in occasum, putant confici necessariò, vt prior ille motus qui multis annorum millibus vna restitutione completur, naturam propriam sphæræ stellarum consequatur, alius qui diei vnius spacio consumatur, sicuti erronibus, ita sphæræ octauæ ab alio: atque ideò superiore globo communicetur, omnia secum ab oriente in occasum rapiente, astra quæ proprijs eorum motibus ab occasu feruntur in orientem.

Quæ non de nihilo nata suspicio, ab alijs tamen eliditur multipliciter. Sunt enim qui negent moueri stellas ab occidente in orientem, quanquā & oculati certè homines & mathematici sunt qui motum diurnum ætheris esse dicant, quòd sit vnum non diuisum in sphæras, sed perpetuum: stellas autē omnes fixas quàm erraticas proprijs motibus ab occasu ferri in ortum. Leo Hebręus inferiori cuidā sphæræ non superiori eum motum refert acceptum. Alij totum cœlum quasi animal quoddā ex omnibus sphæris veluti membris cōstituentes, alium esse motū dicunt, qui toti cœlo à motore

quodam

quodam vniuersali alios qui singulis sphæris pro eorum diuersitate, diuersus à propriis eorum diuersisque motoribus debeatur. Eum igitur quem diurnum appellamus, cùm sit communis alijs sphæris, non octauæ esse magis aut alterius cuiusquam quàm cæterarum, sed cœlestis vniuersitatis à communi quodam existit motore: propterea nec fingi alium orbem oportere, cuius ille sit proprius, nec sequi eiusdē sphæræ duos esse proprios motus, cùm alter ex communi cum reliquis cœli partibus, alter ex propria natura non ab eodem motore tribuatur. Nos hæc omnia in medium constituamus, solùm id affirmantes, nihil indubitati certiq; super his posse asseuerari, sed tota ad probabiles locos & translatitios disputatio redit, qui multi vtrinq; cùm sint in ambiguo, tandem in certoq; nos relinquunt. Quòd si rationi putamus concedendum qua nonus orbis cõfirmatur, erit & illis assentiendum qui decima supra nonam excogitârunt, cùm sit penè eadem ratio dogmatis vtriusq;. Illi enim vt pertinaciter hoc defendant, plus vno motu vni sphæræ ex se non conuenire, nonam introduxerunt, quòd duplici motu sphæram octauam volui deprehendissent, hi triplici motu deprehenso, eadem ducti coniectura decimam introducũt. Quod Alphonsus, Campanus, Leopoldus, Messahala crediderunt, qui hanc etiam opinionem, quanquam falsò, sicut & secutus eam Albertus, referunt ad Ptolemæum.

CAP. II.

SI SVPRA OCTAVAM SPHAERAM ALIA SIT, FALsam esse veterem Astrologiam, si nulla, nouam, quam etiam si sit non ua, rucre omnino necesse esse.

EX hac autem tàm varia tamq; multiplici opinionum varietate, quàm incerta reddatur Astrologia diuinatrix, facilè est perspicere. Nam si supra octauam duæ aliæ sphæræ sunt, falsa est omnis veterum Astrologia, qui potentissimis cœli partibus ignoratis, inutilibus & imperfectis obseruationibus sunt innixi, quoniam sphæræ illæ inefficaces esse non possunt, quarum suprema motus rapiditate, vtraq; loci sublimitate & vastitate molis reliquas antecellit, si rursus nulla sphæra præter octauam, nulla etiam iuniorũ, omnis Astrologia, duodecim signa in nona orbe describens, qui si est nullus, quàmnā habebit in fato decernendo authoritatem? quãquam siue aliqua est siue nulla sphæra nona, omnis nostrę ætatis Astrologia vacillare cognoscitur, nec solùm incõstantia dicere, sed controuersa atq; pugnantia. Nam illud mihi respondeant, putentne afflatus ad nos ab omni cœlo prouenire? an solùm ab his partibus quæ conspicuo lumine coruscant? Primùm si concedant, ea ratione non solùm Planetæ, sed quæ Planetas deferũt orbes, in participatum fatalis decreti recipientur, quos illi tamen ita non obseruant, vt apud quos putent nihil esse efficaciæ in permutandis inferioribus. Alterum si respondeant, Solis scilicet vim huiusmodi, inesse sideribus conspicui luminis radio refulgentibus, erit etiam his concedendum sphærę nonę defluxus nullos huc peruenire, qui vel nulla vel inuisibili luce prædita, nec sideralibus radijs, nec luminum vlla varietate distinguitur, sed aut tota diaphana est, vnde aqueum cœlum & cristallinum nuncupata, aut tenui luce raraq; diffunditur, qualis etiam inesse reliquis globis & potest & à quàmplurimis existimatur.

Quapropter aut sphæra omnis obseruanda, aut nona illa etiam si sit aliqua cõtemnenda, quod credidit Bonatus, affirmans nihil quod supra octauā sphæram collocetur, ad Astrologum pertinere. Et tamen in ea duodecim signa ab omnibus describuntur, quę non modò aliquam, sed potissimam habent in anni constellatione authoritatem, non solùm ad hęc quę suis viribus largiuntur, sed quoniā in permutandis viribus Planetarum primę illis partes ab omnibus delegantur. Quare quocunq; sese vertant, laqueos incidunt inextricabiles, dum aut multas omittunt sphæras non omittendas, aut in vna admittenda quæ sit inefficax, omnis constellationis adulterant veritatem, quòd si hinc fortè se extricarēt, omnino tenebuntur vinculo inenodabili, & cũ sphęrę nonæ virtutis affixæ & efficaciæ quantum velis inesse cõcesserimus, nulla præterea de sphæris alijs lite suscitata, nihil minus falsissima omnis iuniorum prædictio conuincetur, cùm negari non possit virtutem & proprietatē illius sphæræ ab octauæ influxibus

esse diuersam, quæ tamen illi quasi eandem existimantes, non alia de nonæ signis tradiderunt, quàm quę de signis octauę tradita essent ab antiquis: magna certè vel hebetudine vel malitia si vel non viderunt diuersarum sphærarum eandem naturam esse non posse, vel hoc videntes, voluerunt hoc tamen alijs persuadere.

Satis enim apparet verisimile quod decipi alios procurauerint, quoniam sphæra nona excogitata, si de orbis alterius influentia erat agendum, cessare multis ætatibus eorum professionem erat necesse, dum scilicet pluribus experimentis natura, tùm primum inuenti orbis approbaretur, quod eruditiores homines & ambitiosi minimè patiebantur, quare translatis ad partes nonæ sphęrę ijsdem nominibus quibus partes octauę veteres appellârunt, quasi cum nomine ipsa quoque natura communicaretur, eadem prorsus de illis quę de octaua priores dogmata prodiderunt. Sic Arietem, Taur. Gem. Canc. & reliqua signa in sphęra nona ipsi describunt, & eadem facere aiunt, quę signis eiusdem quidem appellationis, sed alterius sphęrę fieri antiqui scriptum reliquerunt, totam scilicet imposturam solo consortio nominum defendentes: in qua re siquidem fallunt, flagitium est, si falluntur insania, cùm non aliter errent, quàm si nomine Iouis ad Saturnum translato, Saturnum factum Iouem existiment, & cùm de Saturno sit vaticinandum, ea pronuncient quę protendere Iouem veteres tradiderunt. Neque enim minor putanda inter orbem octauum nonumq; diuersitas, quàm inter Iouem & Saturnum, si & motus eorum, & lucis qualitatem quibus cœlestia in primis discernuntur ęstimemus. Apparet enim inter illos duos Planeta solùm diuersitas quòd alter altero tardior, quodq; alterius lux alterius luce, vel nigrior, vel candidior.

At quantò maior illorum orbium distantia, quorum hîc quidem sua natura tardissimo motu, ille omnium rapidissimo transfertur: hic tamen multiplici agmine stellarum radians, & conspicuus, ille aut nulla aut inuisibili luce sub obtutum oculosq; nõ cadit. Deniq; si partium eiusdem sphærę atq; etiã minutiarum diuersissimã dicunt efficaciam, quónam pacto sphærarum diuersarũ eadem erit? & si sphæris duabus eadem natura, nónne alteram frustrà naturæ opifex Deus effecit? Et si veluti dixi, nec motu, nec luce, nec situ, nec mole conueniunt, quæ illis præterea communia est naturæ? circumspiciatur vndiq; machina vniuersi, & in omnibus globis elementorum, vel cœlorum manifesta diuersitas semper apparebit. Quare si non cæteris excogitatus orbis nonus, aliquis est, necessariò alterius est naturæ ab octauo, atq; ita quę de huius signis & partibus Ptolemæus & alij antiquiores præceperunt, signis sphæræ nonæ asscribi conuenireq; non possunt, quod cùm faciant, tamẽ omnes iuniores, eorum vaticinia (etiam si veram artem profiteantur) non nisi casu incidere possunt in veritatem.

CAP. III.

DIFFERRE IMAGINES À SIGNIS QVANquam nominibus conueniant.

VErum enimuerò de sphærarum numero quicquid statuatur, signa ipsa duodecim, quibus & veteres & neoterici tantum tribuerunt, vt in eis totius Astrologicæ prædictionis summa cardoq; versetur, ea nos ficta, nullaq; esse breuiter demõstrabimus. Tum si illa sint vera, falsa tamẽ Astrologos super his, & pugnantia dogmata tradidisse: quare quæ pẽdent ab illis ad diuinationes (pendent autẽ omnes) eas prorsus esse fallaces. Sed admonere antea Lectorem oportet, aliud signa esse duodecim, aliud imagines, quanquàm numero nomineq; cõueniant. Dico autem hæc omnino esse diuersa, etiam apud eos qui nona sphæra vel ignorata, vel neglecta, in eadem signorum faciunt diuisionem, in qua imaginum quoque formæ cogitantur. Signa enim immota fixaq; constituuntur æquinoctijs intercepta, atq; solstitijs: ita vt Arietis quidẽ, quod est signũ, initia à vernali æquinoctio semper accipiantur. Arietis autem quæ est imago, alio tempore initia alibi supputẽtur, sicut stellæ, à quibus effingitur ab occasu ad ortum, iugiter deferuntur. In qua re lapsi magna pars Astrologorum putantium, qui ad octauã sphæram referunt Planetas, eos signis mobilibus vti necessariò. Neq; enim verba Ptolemæi primo libro Apotelesmatum contrarium præcipientis intellexerunt, quæ Latina huiusmodi sunt: Illud annotatione dignum non prætermittamus, quoniam & dodecatemorum (hoc est, signorum duodecim)

decim) finium seu terminorum initia à tropicis, & æquinoctialibus punctis facere rationabile est, quod etiam scriptores maximè significârunt. Ex his enim quæ suprà diximus, patuit, & naturas, & vires & cognationes eorum ex tropicis & æquinoctialibus principijs, & non ex aliquo alio causam habere: quare si alia principia statuamus, aut non vti illorum naturis in prædictionibus cogemur, aut vtentes excidere à veritate zodiaci interuallis, à quibus illorum vires proueniunt omissis & permutatis.

Hæc Ptolemæus: cuius sententia priùs aperienda fuit quàm confutanda, quoniam parum vel intellecta vel animaduersa à quàm plurimis est. Patet igitur prima diuersitas imaginum & signorum quòd illæ quidem mouentur, ista autem non mouentur: & si in octaua sphæra describantur, altera est euidentissima, quòd imagines inæqualem habent magnitudinem, signa inuicem sunt æqualia: signorũ enim vnumquodq; triginta continet partes imaginum, aliæ pauciorum, aliæ plurium per spacia protenduntur. Quoniam igitur aliud signa, aliud sunt imagines, proprijs vtraq; rationibus confutabimus. Et primum illud de signis percunctabimur, quæ illis ratio demonstrauerit duodecim ibi esse naturas distinctas viribus & proprietatibus, atque his neque plures neque pauciores. Abraham Auenezra in principio libri Rationum Astrologicarum, aliqua, inquit, dicuntur de signis quæ probantur, aliqua ex arbitrio: statim declarans, quænam ista potissimùm, quæ arbitraria proferuntur, diuisionis zodiaci meminit. Diuisiones enim, ait, signorum cur tantùm in partes trecentas & sexaginta, quoniam hic numerus diuisionibus est accommodatior. Idem quoque scribit Haly Auenrodan Apotelesmaticos libros Ptolemæi exponens: Diuisimus circulum in partes duodecim quæ signa nuncupantur, & vnumquodq; signorum in partes triginta quæ dicuntur gradus, & partem quamlibet trigesimam in minutias sexaginta, quoniam hi numeri diuisionibus idonei magis reperiuntur.

Quibus igitur potiùs quàm eorummet verbis eos redarguam? ita naturæ rerum & consequentiæ rationis ignaros, vt quoniam qui astrorum motus metiuntur circulum in duodecim partes diuiserunt ob numeri ad diuidendum opportunitatem, hinc ipsi dogma cõstituerint partes illas duodecim vires & proprietates habere diuersas, quasi eorum distinctio non arbitrio mathematicorũ, sed à natura cœli exorta sit, acciditq; si in octaua sphæra describantur, vt Ptol. Aegyptij signorumq; omnes magistri voluerunt, vt res nulla soliditasq; naturæ illis respondeat, sed cogitari tantũmodo & mente concipi possint. Quare & Origenes imbutus doctrina Aegyptiorum signa ista intelligibilia & ratione tantùm perceptibilia nuncupauit. Neque enim aliqua est pars sphæræ octauæ qua vel æquinoctium vel solstitium semper fiat, sed alia atque alia, si quemadmodum putant, ab occasu in ortũ proprio motu sphæra ista defertur. Quapropter puncta in quibus fieri semper vel æquinoctium vel solstitium intelligimus, re quidem nulla, à sola nostra cogitatione dependent, q̃ possint vtiq; mathematicis ad inueniendos motus supputandaq; loca planetarum deseruire, sed virtutum origines & influxuum aliquorum principia statui non possint: Quod fortasse Chaldæi considerantes imaginibus solis non etiam signis in prædictionibus vtebantur: vnde maxima huius artis infirmitas & inconstantia valdè cognoscitur, quando ea quæ prima & validissima eius fundamenta consensus putat Astrologorum, ea tamen Chaldæi professionis fautores & in futurorum prædictionibus celeberrimi, nulla existimârunt.

Haly Auenrodan aliqua ex parte hęc animaduertens, signa (inquit) mansiones sunt quæ nihil operantur: operantur autem stellæ fixæ quæ sunt in eis, tum quare Sol ea singulis annis omnia percurrit, & ex operationibus quas in eis, constitutus Sol operatur, nomina accipiunt; quoniam item stellarum fixarum, quæ sunt in eadem signi parte vel centum, vt antiquiores, vel septuaginta, vt iuniores, si virtus permanet, erit toto eo tempore & vis illius signi virtus eadem quæ stellæ inibi commorantis, qua ad partem aliam translata virtus quoque ad partem illam transferetur. Hæc ille. Cuius quidem opinio tum ex allatis, tum ex alijs alibi eius verbis hæc fuisse cognoscitur, partes quidem ipsas zodiaci, si stellarum influxus excludantur efficiendi vim nullam habere, cùm autem huius quidem signi talem, alterius aliam esse proprietatem & influentiam dicunt, duplici hoc ratione habere veritatem: aut quoniã stellæ in ea tunc signi parte conuenientes, tali potestate præditæ sunt, vt quæ hospitij dicitur, hospitis sit efficacia: aut quoniam Sol ad signũ illud perueniens talia operatur, quo pa-

quæ ad aquilonem inflectuntur, æstum & corruptionem, quæ ad meridiem glaciales & subfrigidæ sunt. Hæc ego Ptolemæi verba ita accipio, vt quòd de Ariete in vniuersum pronunciat, inibi ad immobile signum referatur, quod negari non potest: quoniam ipsum est in quo fit æquinoctium, & Ptolem. eam ob causam βροντώδης dixit esse & χαλαζώδης, quòd hæc omnia vernum ante tempus solet excitare: tùm quæ adijcit consequenter de diuersa partium eius efficientia pro natura stellarum inibi existentium. Credit quidem Haly de signi etiam partibus dici, vt mox declarabo, sed luce clarius ex ipso Ptolem. de imagine dictum esse declarabo, & quantum errat Ptolem. in dogmate statuendo, tantùm errasse in exponendo Ptolemæo ipsum Haly.

Putat igitur ille dicta Ptolemæi sic accipienda, vt stellæ quas illis inesse partibus dicit, fuerint eo tempore quo scribebat in illis partibus eius signi, de quo loquitur, atque eam tunc fuisse illius signi proprietatem quæ mutatis ad locum alium stellis successione temporis alio transferatur. Quæ vtique Haly interpretatio probabilis appareret, si quod facit in Ariete in alijs signis fecisset Ptolemæus: Et stellarum quas in illis partibus ponit, nomina nulla protulisset, sed cùm in Tauro explicet quasdam stellas, nominatim & suum simul & sui erroris interpretis manifestat, quoniam stellæ illę tempore Ptolemęi in ea signi parte non erant, in qua eas ordinat, sed in parte potius imaginis, in qua scilicet sunt & erunt & fuerunt. Verba eius de Tauro hęc sunt: Tauri signum vniuersaliter quidem vtramque affert aëris qualitatem, est tamen sub calido: particulatim autem antecedentes quidem eius partes, pręsertimque vbi Pleiades sunt, terręmotus & ventos, & nubes: exuscitant, sequentes vbi sunt Hyades, coruscationes & fulmina faciunt. Age igitur à Ptolemęo de imagine hęc dici quis non videat? in eis antecedentibus partibus Pleiades sunt, quas Vergilias nostri vocant, in sequentibus Hyades pro quibus in vulgata translatione Aldebaran legitur, quanquam enim in vertice & cornibus totoque capite Hyades sunt. Pleiades autem inter finitionem corporis eius & caudam Arietis, quem vocant locum abscissionis, illæ tamen sequentes, hæc antecedentes obtinent partes, quoniam Taurus auersus occidit & exoritur. At verò ad signa hæc si referantur, nulla erat veritas dictis, quandoquidem tempore Ptolemæi nõ erant Pleiades in signo Tauri, sed in Ariete, vt ex magna eius cõpositione agnoscere cuiuis promptum est: quã cùm debuerit Haly legisse, nec eundem fuisse vtriusque operis authorem dubitauerit, non possum satis mirari in re tam aperta hallucinatum, vt dicta Ptolemæi de locis stellarum in signis exposuerit, & Pleiadas per id tempus in primis partibus Tauri fuisse scriptum reliquerit: quem errorem etiam Haly, & Leopoldus, & Ascadensis in summa quam vocant Anglicanam, & denique posteriores, vt Bonatus, sunt secuti. Sed maior error horum quòd sequantur Haly dicentem Ptolem. locutum de stellis, positis in illis partibus signi, & tamen non mutant, sed dicũt idem quod Ptolem, cùm ab eo tempore sint mutatæ plus viginti gradibus: patet igitur quod probare volebamus cõtradicere sibi Astrologos imprudẽter, qui signorum imaginumq; proprietates (si quæ sunt illæ) quasi loco, natura, partibus, non differant, inuicem miscent.

CAP. V.

CHALDAEORVM IMAGINES MERA ESSE FIGMENta, quidq; ad eas fingendas illos induxerit, atque errorem artificiosarum imaginum, & alios plures inde pullulasse.

VErùm age signorum nulla sit virtus, an imagines ipsæ aliquid sunt? forsitan enim hic delirare Astrologi non videbuntur, nec inniti fictitijs rebus & arbitrarijs, quando illas imagines suis quamq; luminibus, stellis, radijs, pro stellarum natura potestatis habere plurimũ quis negabit? ego verò Astrologos delirare hîc etiam nihil dubito, quoniam & si stellæ de quibus imagines fabricantur, & veræ & naturales sunt, ipsa tamẽ de stellis imaginũ constitutio, nec vera nec naturalis, sed falsa prodq; libidine fabricantiũ penitùs imaginaria, & sine aliqua specie est probabilitatis. Quis enim statim non iudicabit, vt si magna est virtus vnius stellæ, multarum

multarum in vnum pariter conspirantium etiam non sit maxima? Sed rediens ad se ratio, nullam inibi esse videt præter fictam à nobis siderum conspirationem: nam mixtio per coalitum certè ibi non est, quomodo igitur coëunt multæ stellæ in vnam proprietatem, & natura distinctæ, & magnorum spaciorum immensa vastitate distinctæ, scio quid respondebunt. In vnius imaginis illa effigiem conuenire, quod sit argumentum alicuius occultæ etiam affinitatis: vt quemadmodum ex vna speciei cuiusdam signra deliniatur, ita vna sit in his ex illis omnibus eiusdem rei natiua proprietas. At verò hoc aliquid fortè esset, quanquàm nec efficere (quod volunt) si imagines istæ verissimis ibi notis expressæ absolutéq; viderentur, cùm autem pro arbitrio (vt declarabo) nostro fingantur, nec potius ibi canes & lepores (vt ipsi volunt) quàm tygrides & elephantes, cuique sibi formare commodum sit, patet quod de figura sumitur argumentum esse, vt cætera solent Astrologorum, vanum & arbitrarium & fabulosum.

Quod si nō pro libidine aspicientiū, sed pro natura consistere ibi illas figuras contendunt, non tàm ad experimenti fidem prouocabo, quā ad ipsorummet Astrologorum & rationes & testimonia. Abraham enim Auenezra magnæ apud illos authoritatis in æditione secunda de Astrologicis rationibus (Conscripsit enim de eadem re libros duos) de imaginibus istis redditurus rationem, verbis ita scribit. * Quæ nos ita ad sensum vertimus in Latinum: Vulturem cadentem vocat Ptolemæus lyram, nec mirum, quoniam sicut vnusquisque mutare sibi figuram potest, ita & nomen: cœlum enim sphæricum est, quare nihil est in eo cur hoc loco potius quàm alio exordium statuas alicuius rei, sed quemadmodum aliæ alijs stellis pro oculorum arbitrio coniunguntur, ita diuersæ fiunt imagines: nos igitur eo modo eas narrabimus quo traditæ sunt, hæc ille. Qui veriùs & efficaciùs opinionem meam confirmare non potest, quoniam si principium nusquam aut finis est in circuli partibus, potes à quacunque malueris stella tibi imaginem inchoare, & in quacunque volueris etiam desinere: nec dubium pro initij & terminorum quos tibi præscripseris diuersitate, proque numero stellarum, quas vel asciueris vel excluseris varias inde imagines te conflaturum, præsertim cùm ex his etiam stellis alias alius formas sibi repræsentet, vt in Vulture & Lyra Abraham declarauit, & in alijs pariter potes declarare. Neque enim in ipsarum, quæ magis celebratæ zodiaci imaginum numero conuenêre, sed cùm alii duodecim, Chaldæi tamen illas vndecim fecêre, ex Libra & Scorpio vnam constituentes. Nam quid prohibet cum omnibus in pictura ista cœlesti, quidlibet audiendi concessa sit æqua potestas: Et ipse etiam Albumasar qui in omnibus rationes dogmatum Astrologiæ redditurum se profitetur, cùm venit ad imagines aliam non attulit rationem, quàm quod Aratus illas ita descripsit, quasi non ille sit fabulosissimus, qui (vt Cicero inquit) Astrologica scripsit, Astrologiæ penitùs ignarus: quòd si sphæram Arati cum Barbarica sphæra contuleris, dissentire plerunque & dissonare inuicem illas videbis: quare scilicet sint ad libidinem fictæ, & nulla doctrinæ, vel rationis soliditate nitantur.

Hebræorum magistri sicuti imagines suas Astrologi, ita suum in stellis alphabetarium, hoc est, suæ linguæ notas & elementa inuenire contendunt, nec si credulos oculos nanciscantur, minus hoc possunt illi probabiliter, quàm de imaginibus Astrologi persuadere. Quid pluribus opus est, ibi omnes formæ, omnes effigies, quare nullæ ibi formæ, nullæ effigies, omnes potestate & arbitrio hominum, natura & veritatis actu nullæ. Quòd si ibi saltem nostri diuinaculi augustarum quædam rerum & sublimiorum simulacra confinxissent, faciliùs ego quidem inducerer, vt non tàm eorum & contra naturam quàm Dei opera mihi viderentur. Sed cùm illius consilium & sapientiam animaduerto, non video, cur illud diuinitatis templum, illa atria cœli, melioribus nō potuerit aut noluerit imaginibus insignire, quam irrationalium animantium, monstrorum, vel rerum etiam vita carentium. Quid enim ibi præter vrsas, dracones, lepores, canes, & quæ inanima sunt, vti sagittas, naues, triangulos, adde capita abscissa tabe sanieque diffluentia, & relegatam ad supplicium virginem, vt hydram & centaurum prætermittam, quod si natura non patitur, cur eorum in cœlo exemplaria sibi descripsit? Equidem maius omni insania puto, adduci aliquando vt credamus naturæ hæc instituto, & diuino consilio ibi etiam formata. Puderet bonum antistitē, aut magnanimum regem meliores picturas in templo, in regia, non habere.

Alij tutiore quodam perfugio se condentes, inefficaces aiunt illas quas omittunt maiores enim omnes quæq; decernendi fati habent potestatem, Astrologis exploratas, reliquas prætermissas, in quibus ob corporum exiguitatem nihil ferè momenti. Sed ex his latebris facilè eruuntur: nam si stellas has nunquàm obseruauerunt, de earum natura quid possunt asseuerare, faciant, non faciant, immutent non immutent? & si de corporis paruitate persuasos se respondeant, quódnam corpus in cœlo terræ comparatum exiguum reputabitur? vel vt rectiùs dixerim comparatum illis, quæ in terra collocata, de cœlo putant gubernari, quod item inefficax & imbecille? Sic cœlestium corporum & terrenorum naturam inuicem conferas, in quarum altera nihil non sublime, potens, & magnum, in altera nihil non humile, infirmum, & minutum. Adde quòd multæ forsitan ex his stellis quas ob paruitatem, aiunt, esse posthabitas, & Mercurij, & Lunæ globo non vincuntur. Nam minimè ex his quas obseruant, Marte maiores Venereq; putantur. Præterea si forsan singulæ stellæ minutiores, nō magnas habeant vires, multarum tamen id genus cœtus atque concursus habebit plurimum potestatis, vt si quæ lacteum orbem, illum tot luminibus densum efficiunt, singulę parùm possint simul omnes, quo pacto parùm posse putabuntur.

Cæterùm sæpè in musica melodia, si vocula parua subtrahatur, soluitur concentus, dum quæ per se parùm exaudiretur, facit vt reliquæ modulatiùs omnes exaudiantur, cœlorum ornatus totus inuicem nexus atque consentiens, nihil habet quod cesset, quod superuacuum, quod inutile sit: Quare quamcunq;, vel minimam partem ademperis, perijt statim quòd tota integritas faciebat. Inter helciarios vt potest haud fortis homo tractum adimere, vt illius si desit manus, non trahatur, sic potest vnius stellæ tantùm ignoratio, veritatem fari labefactare, necdum vt numero penè innumerosine piaculo ab illis prætermittantur. Bonatus hæc fortè (si tamen peruidebat) extimescens: Astrologus, inquit, vtitur stellis omnibus, quamuis nominatim omnes non explicet: vtitur enim signis duodecim, sub quibus ferè omnes stellæ comprehenduntur. At quis hoc dixerit, necdum Astrologus, sed lymphaticus? quando signa quæ vocantur duodecim, graduum habent latitudinem, extra quam stellæ vtrinque innumerabiles, quòd si quæ inter easdem lineas signo cuiliber coextenduntur, virtutis eiusdem esse respondeat.

Primùm quæram de rebus ignotis quomodo assereret? Quod si proprium hoc esse dicat Astrologorum non repugnabo, & prouocabo ad ipsos Astrologos, apud quos aliud imagines ipsæ prætendunt signis coorientes, aliud signa quibus cooriuntur. Alioquin signa quibus vtuntur, immobilia sunt, imagines locum mutant. Erit igitur alia atq; alia natura eiusdem imaginis, alijs signis, identidem loco signoq; respondens. Sed & ipse Bonatus insaniam responsionis puto animaduertens, statim aliò est digressus, cumque cerneret pernegari, non posse stellarum omnium cognitionem ad rem Astrologicam pertinere, quarum omnium tamen cognitionem Astrologi non haberent, quid tùm, inquit, si totam nesciamus Astrologiam? prædicatores Christiani diuina omnia nesciunt, de quibus tamen quotidie ad plebem concionantur. In qua re vide quàm parùm bonus iste Bonatus decipiatur. Si quis enim inquirat siderum naturam gratia cognitionis, quod philosophi est, vno sidere cognito aliquid est consecutus, si quod Astrologus profitetur, non tàm siderum quærit, quàm futurorũ in sideribus cognitionem, nihil fecerit prorsus nisi cognitionem eorum siderum habeat vnde futura possint præuideri: sed præuidentur ex his, ex quibus fiunt, fiunt autem ex omnibus, igitur etiam ex omnibus præuidentur: omnes igitur qui nō cognouerit, nouerit fortè aliquas, futura de stellis nunquàm præuidebit. Exemplum in medicina philosophiaq;.

Quærit philosophus herbarum potestates, vt eas intelligat, quærit medicus vt earum virtute morbis medeatur, si vel vnam philosophus compererit aliquis, erit philosophus, sed imperfectus, quoniam quarum quærit rerum notitiam, aliquam habet: at decem supponamus, aut quo numero mauis species herbarum, ita pellendis omnibus morbis necessarias, vt vna si desit, curari corporis vitium nullum possit, earum si nouem calleat quispiam, & vnam nesciat, non solùm medicus non absolutus, sed medicus nullus erit, quando aliquam quidem notitiam, sed curationem nullam potest pręstare, quam medicus profitetur: sic Astrologus dici non potest, qui de vnius

saltem

saltem hominis fato dicere inspecta genitura non potest. Quod si de mixta omnium siderum afflatione conficitur, quomodo præuidebit? qui & singulæ stellæ quidnam efficiant & omnium sociata temperatura quid pariat, non cognouerit. De Theologia autem alia ratio, quia sicut perfectè sciri non est possibilis, ita nec necessaria, vt credere, vt scire, vt suadere de ea multa possimus, de qua vt omnia, ita nihil cognoscere ferme est impossibile: neque enim oculatis minus negatum Solem non videre, quàm & penitùs introspicere. Sed iam nimis multa in confutandis nugis illiteratissimi circulatoris.

CAP. IX.

DOGMATA ASTROLOGORVM DE STELLIS FIXIS pugnare, cùm inter se, tùm cum veritate.

Ed nec illud Astrologi tantùm peccant, quòd ex stellis plurimas nesciunt, verùm super his etiam quas habere se putant exploratas, pugnantissima & falsa dogmata statuerunt: Est enim (vt declarabo) quando stellas planetis efficaciores, est quãdo minus potentes efficacesq; decernunt, in qua re cũ pugnant secũ, tùm vtrobiq; à veritate dissentiunt, ordinariam, vt ita dixerim, felicitatem proq; captu conditioneq; nascentis à bono Planetarum statu pollicentur, à non erraticis stellis, vt inquit Ptolemæus, μεγαλ[illegible] ἀτυχίας, hoc est, opinione omni maiores felicitates expectant. Ego verò tùm Proclo super Timæum Platonis, tùm ratione asseuerante, maiora à Planetis quàm à stellis fixis præstari posse contendo. Neque enim sedes ipsa sublimior sublimiorem naturam non errantium indicat, cùm moderator omnium Sol, si non omnes, excepta Luna, certè supra se multas habeat stellas collocatas.

Cæterùm cur præstare Planetas fixis iudicemus argumento sit illud, quòd vni quidem Planetæ multæ sphæræ multis fixis, vnam tantùm sphæram deseruit, vt ipsarum stellarum agmen vniuersum vnius sideris vincat potestatem, singulæ tamen stellæ Planetis singulis anteire non possunt. Quòd si magnitudinem corporum spectes, Sol extra controuersiam omnibus maior, maior omnibus item Iupiter & Saturnus, si principaliores quasdam exceperis, quanquàm nec de corporum vastitate potentia maior intelligitur. Neq; enim exploratum Saturno Iouem potentiorem quanquam sit maior, & cùm omnium siderum minimus sit Mercurius, habet tamen (vt ipsi volunt) in omni genitura plurimum potestatis. Nec item Lunæ Venerem anteponunt, quanquam ab ea vastitudine corporis excedatur. Denique illa lucida sita ad cor Leonis quæ à Latinis Regina, à Græcis Basiliscus dicitur, quanquam nõ primæ magnitudinis, primæ tamen ab eis authoritatis, potestatisq; censetur, quam scilicet nobiliorem certè faciant, quoniam à Solis itinere non deflectit, eadem ratione Planetæ stellis nobiliores, qui minus vtroq; versum ab eadem via declinãt. Accedit testimonium antiquitatis Planetas cosmocratoras nuncupantis, quasi dixeris mundi dominatores, qua stellas appellatione minimè dignabantur.

Sed vtinam dogma saltem tuerentur, nec sæpiùs de eisdẽ quas mirabilium faciunt operum effectrices, quasi de infirmis & imbecillibus loquerentur: nam efficere nihil aiunt, nisi vel cardines, aut domorum initia saltem occupent vel luminarium alteri copulentur. Atque ita cui tantum suprà tribuebant, hîc earum virtuti adeò detrahunt, vt per se nihil illæ efficiant, nisi loci vigore vel potentissimi sideris adminiculo fulciantur, cuius rei nec causam nec probabilem vllam afferunt rationem, sed ex falsa cuiusdam veteris dicti intelligentia forsitan lapsi sunt. Nam veteres (vt Maternus docet) de signis dicebant, cùm nuda sideribus inuenirebantur, efficaciam non habere præter ea quæ cardines quatuor occuparent. Hoc illi quod de signis siderum, mansionibus & hospitijs dicebantur, ad singulares stellas etiam transtulerunt, nisi potiùs astutè dogma statuerunt, ne si ab omnibus stellis fati ratio foret explicanda miserè inextricabili cura torquerentur, quam ab homine posse superari, nec facilè creduis persuaderent, alioquin quænam ratio opinionis? an quia loco remotiore? sed quantò nobis propinquior est Saturnus? aut quæ cardinis tanta prærogatiua? vt in eo non solùm non faciant, sed faciant admiranda? nihil obstante vastitate distantiæ, mox ab eo

O cùm

cùm paulùm declinârint, aut ad enm nondum attigerint, faciant omnino nihil, cùm vel locus vndecimus ad fastigia cœli se erigens, quarto loco sub terræ medium sito potentior ad agendum esse videatur.

Sed ita est certè vt dicebamus, deterrnit eos labor, nec difficilem adeò videri artem voluerunt, vt impossibilis facilè posset iudicari. Nam quam solent afferre motus tardirarem, tarditati nihil suffragatur, cùm radius stellæ tantò fortiùs affigatur; hæretq; constantiùs, quanto eo in loco vnde demittitur, diuturniùs stella ipsa commoratur. Quid quòd hæc etiam secum pugnant, cùm de sidere tardiori dogma sit dare serò, quæcunque det, verùm diu durare & permanere quæ dederit. Contrà de non erraticis decernunt illas motu tardissimo, solent dicere maximas quidem afferre felicitates, sed quas postremò calamitatibus claudant: quare nec morantur diu munera, sicut nec diu conseruantur, sed sicut semper à varietate, sic à seipsis vbique dissentiunt, quanquàm nos etiam omnia non prosequimur. Posset enim & quispiam eos interrogare, cur sicuti Planetarum inter se, ita cum stellis & inter se stellarum interuallum aspectus non considerarent. quod Ioannes de Regio Monte aduertens ait, posse aspectus illarum esse forsan aspectibus Planetarum perfectiores, quòd non sicuti hi fugaces & momentanei, sed stabiles potiùs atque perpetui: possent & alia super his obijci, sed consequentia percurramus.

CAP. X.

FALLI ETIAM ASTROLOGOS IN PLANETIS, repetitioq; eorum quæ hactenus disputata.

QVàm multa, de ipsis etiam Planetis, fallantur, satis superiùs est demonstratum, cùm nec eorum proprietates (id quod videntur errare in non erraticis) viresq; non solùm intendi, atque remitti, sed alias fieri, potiusq; diuersas, identidem putant pro locorum varietate, pro cõditione signorum, pro schematismis, multiplicíq; habitudine inter se omnium, proq; motuũ ipsorum varia denominatione, vel stantium, vel procedentium, vel repedãtium, quæ procul ab omni vero, procul à ratione, dignitate, naturaq; cœlicarum rerum dici, clarissimè (nisi fallor) ostendimus. Illud quoque taxantes, quòd Planetas & signa pariter illa duodecim dominari per vices, & tradita quasi per manus administratione iure successionis quodam, imperia, diuersis rebus temporibusq; præscribunt, ex humanis videlicet ipsa quoque cœlestia non tam metientes certè, quàm mentientes. Risimus præterea & cum Plotino, & coætaneis expunximus, quòd effectum expectare alicuius Planetæ tot annis iubent, quot fortè ab aliquo loco signi partibus ille distabat, mille super hoc falsa, & nullo scientiæ fundo concepta comminiscentes. Quare superiorem omnem disputationẽ ita colligamus, videri quidem Astrologos dicere probabilia, cùm regi inferiora dicunt à cœlestibus, sed deprehendi mox falsos, vanos, detestabiles, hoc est, neque pios, neq; philosophos, cùm à causis vniuersalibus res particulares, malas à bonis, à magnis exiguas, ab ordinarijs temerarias, à corporalibus incorporeas, à necessarijs arbitrarias, à naturalibus artificiosas, à præsentibus iam præteritas, à præteritis iam præsentes effici posse credunt, prædicant, affeuerant. Si omnia ista fierent à cœlo, nullas tamen eorum minus, quàm cœlestes causas Astrologos assignare, cùm taceant verorum quæ sunt in cœlo siderum atque stellarum vires, de rebus tamen non veris multas accipiant proprietates: & cùm eorum exiguam teneant partem, adijcere ipse multa commentitia, qualia libro præcedenti commemorauimus, loca, domos, imagines, nodos, antiscia, partes, dodecatemoria, res fictas, inefficaces, imaginarias, nulla naturæ soliditate, quibus si quasi naturæ vera soliditate constantibus, proptereaq; nos regentibus, potest sapiens homo fidem adhibere. Fateor procul dubio me nondum intellexisse quid sit esse sapientem.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ aduersus Astrologos libri VII, Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER VIII.

CAP. I.

INCERTVM ESSE NVMERVM CORPORVM SVperiorum penes quae iuxta Astrologos fati decernendi potestas est.

NTER omnia quæ scire eum oportet, qui scientiam siderum profitetur, ferè facillimum id potest existimari, de quo mox disputabamus, vt quæ scilicet sit vniuscuiusq; rei hora fatalis dijudicetur, quod si nec sunt assecuti, neque assequi Astrologi possunt, difficiliora quo pacto sperabuntur? Quantò enim id difficilius, operæque maioris, ita numerum corporum superiorum à quibus vis fati ad nos peruenit, habere comprehensum, vt in fatali constellatione describenda, nón asciscatur aliquid commentitium, & nihil verum, & efficax omittatur. Erit enim alioquin hoc vtile & cognitu illis necessarium, & cognosci tamen non posse, præsentis libri disputationibus aperiemus, vt non solùm prædici ab illis vera non possint, quoniam & motus positusque stellarum ad liquidum non peruident, & earum omnes minimè habeant exploratas, quod sequentibus libris obijciemus. Sed quoniam neque illud constat eis adhuc, quænam ista sint corpora, quorum positus inspiciendus, atque proprietas indaganda, tantum scilicet absunt, vt quę artis eorum professio pollicetur, omnia sint consecuti, vt etiam nesciant quænam istæ siut res quarum scientia ipsis est necessaria.

Nam si falli dicant nos, aut per calumniam hæc obijcere, compellabo ego eos voce diuina, rogaboque vti de numero mihi stellarum aliquid dicant, quod cùm eos percunctor non solùm intelligo stellas, ab eis quæ videantur numero non comprehendi, sed nec constare an præter eas quas intuemur, aliæ etiam sint in cœlo, cùm sensum tùm rationem nostram aufugientes. Phauorinus philosophus in eleganti illa sua aduersus genethliacos apud Gellium oratione, mirari se dixit cuique pro præcepto liquere Planetas, quos Nigidius errones vocat, non esse plures quàm vulgò existimantur: posse enim fieri vt & alij quidam Planetæ pari sint potestate, quos tamen cernere homines non possint, propter exuperantiam vel splendoris vel altitudinis. Certè si, quemadmodum inquit Alpetragius, rerum cœlestium homo sapientissimus, adhuc motus in cœlo est qui nescitur; potest & corpus inibi esse, cui potissimùm motus ille conueniat, nulla artis adhuc obseruatione deprehensum. Attestantur tùm multi tùm varij corporum superiorum à iunioribus motus excogitati, veteribus (vt ipsi putant) ignoti & longa tandem obseruationum diurnitate deprehensi, quorum exemplo redditur manifestum posse alios etiam motus sua vel tarditate vel obscuritate, aut alia specie mathematicos adhuc latere, quos sit posteritas ipsa diuturnioribus obseruationibus aliquando cognitura: nolo facere de epicyclis eccentricisq; sermonem, deq; sphærarum Planetis deseruientium multitudine, apud omnes Astronomos tamen incerta, quoniam fortè penes hęc corpora potestatem in fato decernendo esse diffitebuntur.

De sphæris supra Planetas quanta sit ambiguitas, quamque inde Astrologia ista diuinatrix incerta efficiatur, minimè est silendum: alij enim orbem octauum qui stellis non erraticis illuminatur, extimum faciunt, alij suprà eum nonum collocârunt, alij etiam decimum. Aegyptiorum & Chaldæorum Astronomi supra orbem octauum nihil esse arbitrati sunt, quos secuti sunt Plato & Aristot. & Hipparcus & Ptolemæus, quod fortè iuniores non putabant, sed ita se res habet. Nona sphæra apud Ptolemæū nulla est, quod facilè ex eius Magna cōpositione potest intelligi. Multi autem

ob id falluntur quòd putant eos omnes in noni orbis opinionē incidere necessariò, qui sphæram octauam ab occasu in orientem moueri habeāt exploratum: quare cùm id & Ptolemæus & Hipparcus confiteantur, nihil ambigunt ipsi, quin noni orbis inuentum illorum etiam fuerit à quibus ille motus primùm fuerit annotatus. Accedit quòd Ptolemæus & mobilibus & immobilibus signis vtitur, cùm & imagines sphæræ octauæ mobile faciat, & ad immobilia signa loca referat Planetarum. Quare illis indubiū certumq́, videtur præter signa octauę quæ mouentur, alia esse signa apud Ptolemæum quæ non mouentur, præterquàm motu totius mundi, atque ea non alibi quàm in nona supra octauam sphæram cogitata.

Verùm longè plurimumq́; falluntur: nam & motus stellarum ab occidente in orientem in noni orbis sententiam necessariò non adducit: Et quod mouet de immobilibus signis eò maximè declaratur solo orbe octauo cōtentum fuisse Ptolemæum, quod miror ab istis animaduersum intellectumq́; non fuisse. Ptolemæus enim hæc immobilia signa in ipsamet sphæra octaua describit, quod non faceret si superiorem aliam excogitasset: verba eius in secundo Magnæ compositionis libro hæc sunt: Abutemur autem signorū nominibus in ipsis duodecim obliqui circuli partibus, & quasi eorum initia à tropicis æquinoctialibusq́; punctis capiantur, sic dodecatemorion, hoc est, duodecimam partem, quæ à verno æquinoctio est, ad totius sphærę sequentia, Arietem vocabimus, secundam Taurum, similiterq́; deinceps secundum traditum à nobis signorum duodecim ordinem. Hæc ait Ptolemæus qui eadem etiam docet primo libro Apotelesmatum, partes zodiaci ad quas Planetæ referuntur solstitijs & æquinoctijs inchoari determinariq́; principes, quæ quatuor puncta, quoniam stata & immota sunt, ideò ipsa quoque signorum partitio ab ipsis instituta, stata & immobilis est: quanquam imagines à quibus ad illa nomina sunt translata iugiter moueantur, & pro temporis cursu varijs locis earum fines initiaq́; reperiantur. Non igitur signa hæc immobilia apud Ptolem. sunt in sphæra superiore, sed à quatuor fixis & immobilibus sphęræ octauę punctis describuntur, supra quā alia si cogitasset, nunquam magnum hoc inuentum in Magna sua compositione tacuisset.

Libet autem irridere Ioannem Saxoniensem, qui in suis in Alchabitium expositionibus nititur comprobare vtendum signis nonę sphęræ ex sentētia Ptolemęi, affertq́; in confirmationem suę opinionis verba quędam Haly interpretis Ptolem. de gradibus lucidis & tenebrosis, quę ipse non Haly, sed Ptolem. verba esse putauit: sunt autem ea expositoris verba non authoris, quod non solùm ex Gręcis exemplaribus, sed ex vulgata etiam translatione quilibet facilè poterit intelligere: vide quę istis possit de cœlestibus fides adhiberi, qui in suis authoribus euoluendis somniculosis adeò & cęcutientibus oculis deprehendunrur. Quid quòd non solùm Ptolem. sed nullus eum plus mille annis secutus nono orbe vsus inuenitur. Primus Alphonsus loca planetarum ad nonam sphęram supputauit, cui neoterici omnes adhęserunt, veteres octaua tantummodo vtebantur, quam etiam Leo Hebręus, & Proclus Platonicus, excellentissimi mathematici supremam omnium esse contendunt: à qua sententia iuniores diuersi non vanissima coniectura astruunt alium orbem octauo esse superiorem, quoniam duo motus ad partes maximè oppositas eidem corpori inesse ex se non possunt: Quare cùm sit deprehensum vera obseruatione non erraticas stellas ab occidente moueri in orientem, rursusque vera sphęra cum reliquis ab oriente voluatur in occasum, putant confici necessariò, vt prior ille motus qui multis annorum millibus vna restitutione completur, naturam propriam sphæræ stellarum consequatur, alius qui diei vnius spacio consumatur, sicuti erronibus, ita sphæræ octauæ ab alio: atque ideò superiore globo communicetur, omnia secum ab oriente in occasum rapiente, astra quæ proprijs eorum motibus ab occasu feruntur in orientem.

Quæ non de nihilo nata suspicio, ab alijs tamen elliditur multipliciter. Sunt enim qui negent moueri stellas ab occidente in orientem, quanquā & oculati certè homines & mathematici sunt qui motum diurnum ætheris esse dicant, quòd sit vnum nod diuisum in sphæras, sed perpetuum: stellas autē omnes fixas quàm erraticas proprijs motibus ab occasu ferri in ortum. Leo Hebręus inferiori cuidā sphætæ nōn superiori eum motum refert acceptum. Alij totum cœlum quasi animal quoddā ex omnibus sphæris veluti membris cōstituentes, alium esse motū dicunt, qui toti cœlo à motore

quodam

quodam vniuersali alios qui singulis sphæris pro eorum diuersitate, diuersus à propriis eorum diuersisque motoribus debeatur. Eum igitur quem diurnum appellamus, cùm sit communis alijs sphæris, non octauæ esse magis aut alterius cuiusquam quàm cæterarum, sed cœlestis vniuersitatis à communi quodam existit motore: proptereà nec fingi alium orbem oportere, cuius ille sit proptius, nec sequi einsdē sphæræ duos esse proprios motus, cùm alter ex communi cum reliquis cœli partibus, alter ex propria natura non ab eodem motore tribuatur. Nos hæc omnia in medium constituamus, solùm id affirmantes, nihil indubitati certiq; super his posse asseuerari, sed tota ad probabiles locos & translatitios disputatio redit, qui multi vtrinq; cùm sint in ambiguo, tandem in certo q; nos relinquunt. Quòd si rationi putamus concedendum qua nonus orbis cōfirmatur, erit & illis assentiendum qui decima supra nonam excogitârunt, cùm sit penè eadem ratio dogmatis vtriusq;. Illi enim vt pertinaciter hoc defendant, plus vno motu vni sphæræ ex se non conuenire, nonam introduxerunt, quòd duplici motu sphæram octauam volui deprehendissent, hi triplici motu deprehenso, eadem ducti coniectura decimam introducūt. Quod Alphonsus, Campanus, Leopoldus, Messahala crediderunt, qui hanc etiam opinionem, quanquam falsò, sicut & secutus eam Albertus, referunt ad Ptolemæum.

CAP. II.

SI SVPRA OCTAVAM SPHAERAM ALIA SIT, FALsam esse veterem Astrologiam, si nulla, nouam, quam etiam si sit nouam, ruere omnino necesse esse.

EX hac autem tàm varia tamq; multiplici opinionum varietate, quàm incerta reddatur Astrologia diuinatrix, facilè est perspicere. Nam si supra octauam duæ aliæ sphæræ sunt, falsa est omnis veterum Astrologia, qui potentissimis cœli partibus ignoratis, inutilibus & imperfectis obseruationibus sunt innixi, quoniam sphæræ illæ inefficaces esse non possunt, quarum suprema motus rapiditate, vtraq; loci sublimitate & vastitate molis reliquas antecellit, si rursus nulla sphæra præter octauam, nulla etiam iuniorū, omnis Astrologia, duodecim signa in nona orbe describens, qui si est nullus, quámnā habebit in fato decernendo authoritatem? quāquam siue aliqua est siue nulla sphæra nona, omnis nostrę ætatis Astrologia vacillare cognoscitur, nec solùm in cōstantia dicere, sed controuersa atq; pugnantia. Nam illud mihi respondeant, putèntne afflatus ad nos ab omni cœlo prouenire? an solùm ab his partibus quæ conspicuo lumine coruscant? Primùm si concedant, ea ratione non solùm Planetæ, sed quæ Planetas deferūt orbes, in participatum fatalis decreti recipientur, quos illi tamen ita non obseruant, vt apud quos putent nihil esse efficaciæ in permutandis inferioribus. Alterum si respondeant, Solis scilicet vim huiusmodi, inesse sideribus conspicui luminis radio refulgentibus, erit etiam his concedendum sphærę nonę defluxus nullos huc peruenire, qui vel nulla vel inuisibili luce prædita, nec sideralibus radijs, nec luminum vlla varietate distinguitur, sed aut tota diaphana est, vnde aqueum cœlum & cristallinum nuncupata, aut tenui luce raraq; diffunditur, qualis etiam inesse reliquis globis & potest & à quàmplurimis existimatur.

Quaptopter aut sphæra omnis obseruanda, aut nona illa etiam si sit aliqua cōtemnenda, quod credidit Bonatus, affirmans nihil quod supra octauā sphæram collocetur, ad Astrologum pertinere. Et tamen in ea duodecim signa ab omnibus describuntur, quę non modò aliquam, sed potissimam habent in anni constellatione authoritatem, non solùm ad hęc quę suis viribus largiuntur, sed quoniā in permutandis viribus Planetarum primę illis partes ab omnibus delegantur. Quare quocunq; sese vertant, laqueos incidunt inextricabiles, dum aut multas omittunt sphæras non omittendas, aut in vna admittenda quæ sit inefficax, omnis constellationis adulterant veritatem, quòd si hinc fortè se extricarēt, omnino tenebuntur vinculo ineuodabili, & cū sphęrę nonæ virtutis affixæ & efficaciæ quantum velis inesse cōcesserimus, nulla præterea de sphæris alijs lite suscitata, nihil minus fallissima omnis iuniorum prædictio conuincetur, cùm negari non possit virtutem & proprietatē illius sphæræ ab octauæ influxibus

esse diuersam, quã tamen illi quasi eandem existimantes, non alia de nonæ signis tradiderunt, quàm quæ de signis octauæ tradita essent ab antiquis: magna certè vel hebetudine vel malitia si vel non viderunt diuersarum sphærarum eandem naturam esse non posse, vel hoc videntes, voluerunt hoc tamen alijs persuadere.

Satis enim apparet verisimile quod decipi alios procurauerint, quoniam sphæra nona excogitata, si de orbis alterius influentia erat agendum, cessare multis ætatibus eorum professionem erat necesse, dum scilicet pluribus experimentis natura, tùm primum inuenti orbis approbaretur, quod eruscatiores homines & ambitiosi minimè patiebantur, quare translatis ad partes nonæ sphęrę iisdem nominibus quibus partes octauę veteres appellârunt, quasi cum nomine ipsa quoque natura communicaretur, eadem prorsus de illis quę de octaua priores dogmata prodiderunt. Sic Arietem, Taur. Gem. Canc. & reliqua signa in sphęra nona ipsi describunt, & eadem facere aiunt, quę signis eiusdem quidem appellationis, sed alterius sphęrę fieri antiqui scriptum reliquerunt, totam scilicet imposturam solo consortio nominum defendentes: in qua re siquidem fallunt, flagitium est, si falluntur insania, cùm non aliter errent, quàm si nomine Iouis ad Saturnum translato, Saturnum factum Iouem existiment, & cùm de Saturno sit vaticinandum, ea pronuncient quę protendere Iouem veteres tradiderunt. Neque enim minor putanda inter orbem octauum nonumq; diuersitas, quàm inter Iouem & Saturnum, si & motus eorum, & lucis qualitatem quibus cœlestia in primis discernuntur ęstimemus. Apparet enim inter illos duos Planeta solùm diuersitas quòd alter altero tardior, quodq; alterius lux alterius luce, vel nigrior, vel candidior.

At quantò maior illorum orbium distantia, quorum hîc quidem sua natura tardissimo motu, ille omnium rapidissimo transfertur: hic tamen multiplici agmine stellarum radians, & conspicuus, ille aut nulla aut inuisibili luce sub obtutum oculosq; nō cadit. Deniq; si partium eiusdem sphærę atq; etiā minutiarum diuersissimā dicunt efficaciam, quó nam pacto sphærarum diuersarū eadem erit? & si sphæris duabus eadem natura, nónne alteram frustrà naturæ opifex Deus effecit? Et si veluti dixi, nec motu, nec luce, nec situ, nec mole conueniunt, quæ illis præterea communia est natura? circumspiciatur vndiq; machina vniuersi, & in omnibus globis elementorum, vel cœlorum manifesta diuersitas semper apparebit. Quare si non cæteris excogitatus orbis nonus, aliquis est, necessariò alterius est naturæ ab octauo, atq; ita quę de huius signis & partibus Ptolemæus & alij antiquiores præceperunt, signis sphæræ nonæ ascribi conuenireq; non possunt, quod cùm faciant, tamē omnes iuniores, eorum vaticinia (etiam si veram artem profiteantur) non nisi casu incidere possunt in veritatem.

CAP. III.

DIFFERRE IMAGINES À SIGNIS QVANquam nominibus conueniant.

VErumenimuerò de sphærarum numero quicquid statuatur, signa ipsa duodecim, quibus & veteres & neoterici tantum tribuerunt, vt in eis totius Astrologicæ prædictionis summa cardoq; versetur, ea nos ficta, nullaq; esse breuiter demōstrabimus. Tum si illa sint vera, falsa tamē Astrologos super his, & pugnantia dogmata tradidisse: quare quæ pēdent ab illis ad diuinationes (pendent aurē omnes) eas prorsus esse fallaces. Sed admonere antea Lectorem oportet, aliud signa esse duodecim, aliud imagines, quanquàm numero nomineq; cōueniant. Dico autem hæc omnino esse diuersa, etiam apud eos qui nona sphæra vel ignorata, vel neglecta, in eadem signorum faciunt diuisionem, in qua imaginum quoque formæ cogitantur. Signa enim immota fixaq; constituuntur æquinoctijs intercepta, atq; solstitijs: ita vt Arietis quidē, quod est signū, initia à vernali æquinoctio semper accipiantur. Arietis autem quæ est imago, alio tempore initia alibi supputētur, sicut stellæ, à quibus effingitur ab occasu ad ortum, ingiter deferuntur. In qua re lapsi magna pars Astrologorum putantium, qui ad octauā sphæram referunt Planetas, eos signis mobilibus vti necessariò. Neq; enim verba Ptolemæi primo libro Apotelesmatum contrarium præcipientis intellexerunt, quæ Latina huiusmodi sunt: Illud annotatione dignum non prætermittamus, quoniam & dodecatemorum (hoc est, signorum duodecim)

decim) finium seu terminorum initia à tropicis, & æquinoctialibus punctis facere rationabile est, quod etiam scriptores maximè significârunt. Ex his enim quæ suprà diximus, patuit, & naturas, & vires & cognationes eorum ex tropicis & æquinoctialibus principijs, & non ex aliquo alio causam habere: quare si alia principia statuamus, aut non vti illorum naturis in prædictionibus cogemur, aut vtentes excidere à veritate zodiaci interuallis, à quibus illorum vires proueniunt omissis & permutatis.

Hæc Ptolemæus: cuius sententia priùs aperienda fuit quàm confutanda, quoniam parum vel intellecta vel animaduersa à quàm plurimis est. Patet igitur prima diuersitas imaginum & signorum quòd illæ quidem mouentur, ista autem non mouentur & si in octaua sphæra describantur, altera est euidentissima, quòd imagines inæqualem habent magnitudinem, signa inuicem sunt æqualia: signorū enim vnumquodq; triginta continet partes imaginum, aliæ pauciorum, aliæ plurium per spacia protenduntur. Quoniam igitur aliud signa, aliud sunt imagines, proprijs vtraq; rationibus confutabimus. Et primum illud de signis percunctabimur, quæ illis ratio demonstrauerit duodecim ibi esse naturas distinctas viribus & proprietatibus, atque his neque plures neque pauciores. Abraham Auenezra in principio libri Rationum Astrologicarum, aliqua, inquit, dicuntur de signis quæ probantur, aliqua ex arbitrio: statim declarans, quænam ista potissimùm, quæ arbitraria proferuntur, diuisionis zodiaci meminit. Diuisiones enim, ait, signorum cur tantùm in partes trecentas & sexaginta, quoniam hic numerus diuisionibus est accommodatior. Idem quoque scribit Haly Auenrodan Apotelesmaticos libros Ptolemæi exponens: Diuisimus circulum in partes duodecim quæ signa nuncupantur, & vnumquodq; signorum in partes triginta quæ dicuntur gradus, & partem quamlibet trigesimam in minutias sexaginta, quoniam hi numeri diuisionibus idonei magis reperiuntur.

Quibus igitur potiùs quàm eorummet verbis eos redarguam? ita naturæ rerum & consequentiæ rationis ignaros, vt quoniam qui astrorum motus metiuntur circulum in duodecim partes diuiserunt ob numeri ad diuidendum opportunitatem, hinc ipsi dogma cōstituerint partes illas duodecim vires & proprietates habere diuersas, quasi eorum distinctio non arbitrio mathematicorū, sed à natura cœli exorta sit, acciditq; si in octaua sphæra describantur, vt Ptol. Aegyptij signorumq; omnes magistri voluerunt, vt res nulla soliditasq; naturæ illis respondeat, sed cogitari tantūmodo & mente concipi possint. Quare & Origenes imbutus doctrina Aegyptiorum signa ista intelligibilia & ratione tantùm perceptibilia nuncupauit. Neque enim aliqua est pars sphæræ octauæ qua vel æquinoctium vel solstitium semper fiat, sed alia atque alia, si quemadmodum putant, ab occasu in ortū proprio motu sphæra ista defertur. Quapropter puncta in quibus fieri semper vel æquinoctium vel solstitium intelligimus, re quidem nulla, à sola nostra cogitatione dependent, q̄ possint vtiq; mathematicis ad inueniendos motus supputandaq; loca planetarum deseruire, sed virtutum origines & influxuum aliquorum principia statui non possint: Quòd fortasse Chaldæi considerantes imaginibus solis non etiam signis in prædictionibus vtebantur: vnde maxima huius artis infirmitas & inconstantia valdè cognoscitur, quando ea quæ prima & validissima eius fundamenta consensus putat Astrologorum, ea tamen Chaldæi professionis fautores & in futurorum prædictionibus celeberrimi, nulla existimârunt.

Haly Auenrodan aliqua ex parte hęc animaduertens, signa (inquit) mansiones sunt quæ nihil operantur: operantur autem stellæ fixæ quæ sunt in eis, tùm quare Sol ea singulis annis omnia percurrit, & ex operationibus quas in eis, constitutus Sol operatur, nomina accipiunt, quoniam item stellarum fixarum, quæ sunt in eadem signi parte vel centum, vt antiquiores, vel septuaginta, vt iuniores, si virtus permanet, erit toto eo tempore & vis illius signi virtus eadem quæ stellæ inibi commorantis, qua ad partem aliam translata virtus quoque ad partem illam transferetur. Hæc ille. Cuius quidem opinio tum ex allatis, tum ex alijs alibi eius verbis hæc fuisse cognoscitur, partes quidem ipsas zodiaci, si stellarum influxus excludantur efficiendi vim nullam habere, cùm autem huius quidem signi talem, alterius aliam esse proprietatem & influentiam dicunt, duplici hoc ratione habere veritatem: aut quoniā stellæ in ea tunc signi parte conuenientes, tali potestate prædita sunt, vt quæ hospitij dicitur, hospitis sit efficacia: aut quoniam Sol ad signū illud perueniens talia operatur, quo pa-

cto æquinoctialia signa & solstitialia Aries, scilicet, Cancer, Libra, & Capricor. mobilia dicuntur, quare in eis Sol constitutus anni tempus immutat, contrà quæ his proxima sunt fixa, quare quo anni ea tempore peragrat Sol, aëris status qualitasque non mutatur.

Similiter ait Ptolemæus Arietem facere tonitrua & coruscationes, nō ob aliquam vim in ea parte zodiaci sitam, sed quia Sole posito in Ariete æquinoctium vernū est, quòd anni tempus ex sua qualitate mutationes huiusmodi aëris ciet. Solis enim calor ad nos accedens proximè, antecedentis hyemis humiditates dissoluens, multos sursum eleuat vapores, ex quibus compactæ nubes mutuis collisionibus quando inter se concurrunt coruscationes emittunt. Hæc est Haly Auenrodan de signorum potestate sententia, qua magis confirmari non potest, quod volebamus zodiaci, scilicet partes æquinoctijs intereeptas atque solstitijs, in quibus vim principalem consistere ait Ptolemæus, quibusq; Astrologi omnes præter Chaldæos vtuntur, eas efficiendi vim nullam habere. Nam opinionem Ptolemæi Auenrodan dum exponere cupit & declarare, stylo vt ita dixerim, in amne veritatis immerso obliterat, vel inuitus penitùs & expungit. Asserit enim circuli partes nihil efficere, & quæ fieri ab eis putantur ea operatione vel Solis vel stellarum in illis partibus agentium excitari.

At verò Aegyptij & Ptolemæus & omnis turba Astrologorum, perpetuas & immobiles signis asscribunt proprietates, quæ nec Sole nec stellis inde discedentibus exolescunt aut permutantur, alioquin debuit alia Ptolemæus tradere de natura signorum, quàm quæ prodita olim erant ab Agyptijs. Sed alia etiam posteriores quàm quæ scripsit Ptolemæus si migrantibus stellis virtus quoque signorum permutatur, cùm ne syllaba tum commutata, eadem de natura signorum prodant, vt ab eis qui pridiè scripsère, quæ etiam apud Petosiras & Cechipsos, cùm tamen illud debeat euenire, vt quæ Arietis aliâs erant, sint quandoq; Tauri proprietates, & quæ Scorpij fuère, sint aliquando Sagittarij, atque ita de reliquis: quandoquidem stellæ olim in Ariete cursum agentes nunc in Taurum prætergradiantur, & quæ Scorpium olim occupabant, ad Sagittarium tractu temporis commigrabunt.

Iam de Sole quod dicitur, Iesu bone, quàm vanum & nugatorium, vt signo videlicet attribuatur quod Sole inibi collocato nō signi, sed Solis virtute proficiscitur. Quod fermè perinde est, ac si cathedram dicant aspirare vim disputandi, quòd in ea sedens philosophus soleat disputare, pariterq; à scabello, & in eo sedente sperent syllogismos, sic scilicet, quoniā in Ariete positus Sol tonitrua ciet, & hyemis gelu temperie veris immutat. Planetarij decernunt cùm fuerit Luna in Ariete tonitrua expectanda, & omnibus in rebus Arietem esse mobilitatis authorem. Nec aduertunt si tonitrua fiunt in Ariete in Sole collocato, non idem sequi de Luna reliquisq; Planetis, quando illud non à signi natura, sed à calore fit Solis vaporosos halitus in sublime tollente materiam nubium, & de qua tonitrua & cætera id genus posteà procreentur: quæ vis in calore siderum aliorum quoniam non est, non fiet ab illis quod fit à Sole, quanquam scilicet in eodem signo collocatis. Nam quòd hoc etiam Sol in Ariete magis faciat quàm in Aquario, non de signorum est proprietatibus, sed de loci positione, quare scilicet in Ariete proximior est nobis, quare quæ apud nos sunt radijs eius per id tempus magis afficiuntur, propterea in eodem positus signo diuersis in regionibus alia per id tempus efficit. Sed prima dialectices nesciunt rudimenta, in quibus docemur distinguere quod est per se, ab eo quod est ex accidēti. Sed vtinam tantùm non essent dialectici, ac non planè vt pueri delirarent.

Nam quis illud non potius insaniam vocet quàm errorem, vt quoniam posito Sole in Ariete (ne ab eodem discedamus) tempus anni mutatur: propterea putēt quicquid inchoaueris Luna ibidem posita, statum firmumq; non futurum, sed fluxum atq; mutabile. Et quoniam dum Leonem occupat Sol æstatis scilicet medio, nō mutatur, sed durat eadem aëris qualitas, propterea esse fixum signum Leonem, quare quæ sub eo quis auspicatur diuturna, immotaque futura. Vnde illud mirabile dogma Luna Leonem peragrante, nec induere primum vestes, nec incidere oportere, quare ob fixi signi qualitatem vestes illæ sunt diu perennaturæ: qua significatione videtur aut morbus aut mala alia causa significari, propter quam illis vti non possis, quando quidem quibus vtaris, has vestes non consumi diuq; perdurare nō possunt. Quis hæc audiens possit

possit non putare, vel ad risum ficta à fabulantibus vel amentium deliramenta, aut quibus illi iam artibus ab erroribus remouebuntur, quibus talia possunt non solùm non absurda videri, sed vera. Solent autem philosophi quando cum illis disputatur, qui nihil erubescunt, & primis etiam dignitatibus prima fronte resistunt, cogere ad sui euersionem, hoc est, ad ea quæ dicunt non tàm firmè probare quàm contradicere. Et nos igitur eadem via istos aggrediamnr, quoniamq; absurdum eis non videtur habere ob id Arietem vim faciendi res mobiles, quare Sol ad eum accedens anni tempus immutat. Illud saltem ab eis impetremus, ne quasi nati sub Ariete loco se moueant, sed dogma teneant & tueantur. Quod si faciant, eos sic inrerrogamus.

Signa hæc quæ mobilia, fixa, duplicia vocant, immobilia sunt? an cùm imaginibus pariter moueantur? si mobilia respondeant, iam à suis signis ipsi quoque mouentur, quandoquidem æstatem, autumnum, hyemem, ver, initiare non mobilium signorum, sed immobilium est, & quas & ipsi dant signis proprietates, vt mobilia, fixa, duplicia sint, à prædicta varietate temporis ducuntur: non igitur alijs competunt signis quàm quæ dictis in locis immota semper in circulo cogitantur. Quod si immobilia esse dicunt, sequitur vt cùm imaginum loco non conueniant, quæ cum suis stellis identidem loco permutata sint (quod si est) quónam pacto proprietates ab imaginum sola figura deriuatis alijs etiam signis attribuuntur, & Arietem quidem quem mobilem, æquinoctialem, breuium temporum vocant, quæ sunt immobilis signi conditiones, mox & quadrupedem dicunt, oculis languidis, libidinosum, quæ non iam signi, sed imaginis sunt, nomine quidem eodem, si natura, loco, proprietatibus, differentis. Et ne particulatim singula prosequar, omnis turba Astrologorum cùm signa partiuntur, vt hæc communia, hæc fixa, hæc mobilia sint, rursus alia recta, alia obliqua, quæ sunt (vt dixi) non mobilium signorum conditiones: Item differentijs ijs vtuntur, alia humana, alia sunt ferina, alia aquatica, alia terrena, alia muta, alia vocalia, hæc sterilia, illa fœcunda, quę omnia sunt imaginum, non signorum: quia nullam hęc circuli positionem, sed naturam imaginis, formam, effigiemq; sequuntur. Quæ hæc igitur tanta est tarditas vel somnolentia? vt miscere res diuersas, atque confundere, sola deceptos nominum communione non naturæ videantur? Nam & illud quoq;, vt hoc calidum, illud terrenum, aliud aëreum, aliud aqueum, signum sit, acceptum quidem est ex imaginibus, eademq; temeritate ad signa translatum. Quoniam si status circuli ex immobilibus punctis consideretur, Aries potius aëreum erit iudicandum, hoc est, calidum & humidum quàm igneum, id est, calidum & siccum cum eo ver aperiatur, calidæ humidæq; qualitatis, quin & Ptolemæus reddens rationem cur in circulo, cuius initium nullum, sumere ab Ariete anni exordia consueuerimus. Respondet, quoniam in prima rerum omnium ætate abundat humiditas, quæ est qualitas veris quod inchoamus ab Ariete. Sic igitur, ô Ptolemæe, si primùm signum Aries est, quare humiditas primæ ætati debetur, putásne siccum signum an humidum est? si siccum, nō igitur primum, si humidum cur ignitum dicitur à vobis?

Denique istæ (quod volebam probare) frigidi, sicci, calidi, humidi, differentiæ signis distributæ ab imaginum potius conditione quàm à signis videntur acceptæ, quod etiam Auenezra in libro orationum Astrologicarū confitetur. Sic enim Cancrū, Scorpium, Pisces, frigida statuerunt, animalium quorum habent appellationem natura pensitatā, Arietem, Leonem, Sagittarium, calida, eadem ratione, Geminos, & Aquarium ob effigiem humanam aërea, quæ in homine qualitas plurimùm dominatur: sic terrea Taurum & Capricornum & Virginem, tum ob vim sexus, tum spicæ quam manu gestat ratione. Sumpeam vim igitur hanc ab imaginum diuersis proprietatibus, signis attribuerunt, in qua re bonus Ptolemæus non solùm dormitat, sed lassus meridiat; vt in eodem contextu à signo ad imaginem se transferat; quod ita planè demonstrabo & simul errorem Haly inexpiabilem in exponēdis Ptolemæi verbis. Verba igitur eius secundo libro Apotelesmatôn hæc sunt: Arietis dodecatemorion (sic signa vocat) vniuersaliter quidem est βροντώδης καὶ χαλαζώδης, id est, tonitruosum & grandinosum. κατὰ μέρος δὲ ἐν τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἰδιότητος, hoc est, particulatim autem hæc magis & minus fiunt pro natura & proprietate stellarum quæ sunt in eo: & subdit; nam præcedentis quidem eius partis imbres & ventos faciunt, mediæ aëris temperiem, vltimæ æstum & pestilentiam. Tum

quæ

quæ ad aquilonem inflectuntur, æstum & corruptionem, quæ ad meridiem glaciales & subfrigidæ sunt. Hæc ego Ptolemæi verba ita accipio, vt quòd de Ariete in vniuersum pronunciat, inibi ad immobile signum referatur, quod negari non potest: quoniam ipsum est in quo sit æquinoctium, & Ptolem. eam ob causam βροντώδης dixit esse & χαλαζώδης, quòd hæc omnia verùm ante tempus solet excitare: tùm quæ adijcit consequenter de diuersa partium eius efficientia pro natura stellarum inibi existentium. Credit quidem Haly de signi etiam partibus dici, vt mox declarabo, sed luce clarius ex ipso Ptolem. de imagine dictum esse declarabo, & quantum errat Ptolem. in dogmate statuendo, tantùm errasse in exponendo Ptolemæo ipsum Haly.

Putat igitur ille dicta Ptolemæi sic accipienda, vt stellæ quas illis inesse partibus dicit, fuerint eo tempore quo scribebat in illis partibus eius signi, de quo loquitur, atque eàm tunc fuisse illius signi proprietatem quæ mutatis ad locum alium stellis successione temporis alio transferatur. Quæ vtique Haly interpretatio probabilis appareret, si quod facit in Ariete in alijs signis fecisset Ptolemæus: Et stellarum quas in illis partibus ponit, nomina nulla protulisset, sed cùm in Tauro explicet quasdam stellas, nominatim & suum simul & sui erroremin interpretis manifestat, quoniam stellæ illę tempore Ptolemęi in ea signi parte non erant, in qua eas ordinat, sed in parte potius imaginis, in qua scilicet sunt & erunt & fuerunt. Verba eius de Tauro hęc sunt: Tauri signum vniuersaliter quidem vtramque affert aëris qualitatem, est tamen sub calido: particulatim autem antecedentes quidem eius partes, pręsertimque vbi Pleiades sunt, terręmotus & ventos, & nubes: exuscitant, sequentes vbi sunt Hyades, coruscationes & fulmina faciunt. Age igitur à Ptolemęo de imagine hęc dici quis non videat? in eis antecedentibus partibus Pleiades sunt, quas Vergilias nostri vocant, In sequentibus Hyades pro quibus In vulgata translatione Aldebaran legitur, quanquam enim in vertice & cornibus totoque capite Hyades sunt. Pleiades autem inter finitionem corporis eius & caudam Arietis, quem vocant locum abscissionis, illæ tamen sequentes, hæc antecedentes obtinent partes, quoniam Taurus auersus occidit & exoritur. At verò ad signa hæc si referantur, nulla erat veritas dictis, quandoquidem tempore Ptolemæi nõ erant Pleiades in signo Tauri, sed in Ariete, vt ex magna eius cõpositione agnoscere cuiuis promptum est: quã cùm debuerit Haly legisse, nec eundem fuisse vtriusque operis authorem dubitauerit, non possum satis mirari in te tam aperta hallucinatum, vt dicta Ptolemæi de locis stellarum in signis exposuerit, & Pleiadas per id tempus in primis partibus Tauri fuisse scriptum reliquerit: quem errorem etiam Haly, & Leopoldus, & Ascadensis in summa quam vocant Anglicanam, & denique posteriores, vt Bonatus, sunt secuti. Sed maior error horum quòd sequantur Haly dicentem Ptolem. locutum de stellis, positis in illis partibus signi, & tamen non mutant, sed dicũt idem quod Ptolem. cùm ab eo tempore sint mutatæ plus viginti gradibus: patet igitur quod probare volebamus, cõtradicere sibi Astrologos imprudẽter, qui signorum imaginumq; proprietates (si quæ sunt illæ) quasi loco, natura, partibus, non differant, inuicem miscent.

CAP. V.

CHALDAEORVM IMAGINES MERA ESSE FIGMENta, quidq; ad eas fingendas illos induxerit, atque errorem artificiosarum imaginum, & alios plures inde pullulasse.

Erùm age signorum nulla sit virtus, an imagines ipsæ aliquid sunt? fortasse enim hic delirare Astrologi non videbuntur, nec inniti fictitijs rebus & arbitrarijs, quando illas imagines suis quamq; luminibus, stellis, radijs, pro stellarum natura potestatis habere plurimũ quis negabit? ego verò Astrologos delirare hic etiam nihil dubito, quoniam & si stellæ de quibus imagines fabricantur, & veræ & naturales sunt, ipsa tamẽ de stellis imaginũ constitutio, nec vera nec naturalis, sed falsa prorsq; libidine fabricantiũ penitùs imaginaria, & sine aliqua specie est probabilitatis. Quis enim statim non iudicabit, vt si magna est virtus vnius stellæ, multarum

multarum in vnum pariter conspirantium etiam non sit maxima? Sed rediens ad se ratio, nullam inibi esse videt prærer fictam à nobis siderum conspirationem: nam mixtio per coalitum certè ibi non est, quomodo igitur coëunt multæ stellæ in vnam proprietatem, & natura distinctæ, & magnorum spaciorum immensa vastitate distinctæ, scio quid respondebunt. In vnius imaginis illa effigiem conuenire, quod sit argumentum alicuius occultæ etiam affinitatis: vt quemadmodum ex vna speciei cuiusdam figura deliniatur, ita vna fit in his ex illis omnibus eiusdem rei natiua proprietas. At verò hoc aliquid fortè esset, quanquàm nec efficere (quod volunt) si imagines istæ verissimis ibi notis expressæ absolutęq; viderentur, cùm autem pro arbitrio (vt declarabo) nostro fingantur, nec potius ibi canes & lepores (vt ipsi volunt) quàm tygrides & elephantes, cuique sibi formare commodum sit, patet quod de figura sumitur argumentum esse, vt cætera solent Astrologorum, vanum & arbitrarium & fabulosum.

Quod si nō pro libidine aspicientiū, sed pro natura consistere ibi illas figuras contendunt, non tàm ad experimenti fidem prouocabo, quā ad ipsorummet Astrologorum & rationes & testimonia. Abraham enim Auenezra magnæ apud illos authoritatis in æditione secunda de Astrologicis rationibus (Conscripsit enim de eadem re libros duos) de imaginibus istis redditurus rationem, verbis ita scribit. * Quæ nos ita ad sensum vertimus in Latinum: Vulturem cadentem vocat Ptolemæus lyram, nec mirum, quoniam sicut vnusquisque mutare sibi figuram potest, ita & nomen: cœlum enim sphæricum est, quare nihil est in eo cur hoc loco potius quàm alio exordium statuas alicuius rei, sed quemadmodum aliæ alijs stellis pro oculorum arbitrio coniunguntur, ita diuersæ fiunt imagines: nos igitur eo modo eas narrabimus quo traditæ sunt, hæc ille. Qui veriùs & efficaciùs opinionem meam confirmare non potest, quoniam si principium nusquam aut finis est in circuli partibus, potes à quacunque malueris stella tibi imaginem inchoare, & in quacunque volueris etiam desinere: nec dubium pro initij & terminorum quos tibi præscripseris diuersitate, proque numero stellarum, quas vel asciueris vel excluseris varias inde imagines te conflaturum, præsertim cùm ex his etiam stellis alias alius formas sibi repręsentet, vt in Vulture & Lyra Abraham declarâuit, & in alijs pariter potes declarare. Neque enim in ipsarum, quæ magis celebratæ zodiaci imaginum numero conuenêre, sed cùm alii duodecim, Chaldæi tamen illas vndecim fecêre, ex Libra & Scorpio vnam constituentes. Nam quid prohibet cum omnibus in pictura ista cœlesti, quidlibet audiendi concessa sit æqua potestas: Et ipse etiam Albumasar qui in omnibus rationes dogmatum Astrologiæ redditurum se profitetur, cùm venit ad imagines aliam non attulit rationem, quàm quod Aratus illas ira descripsit, quasi non ille sit fabulosissimus, qui (vt Cicero inquit) Astrologica scripsit, Astrologiæ penitùs ignarus: quòd si sphæram Arati cum Barbarica sphæra contuleris, dissentire plerunque & dissonare inuicem illas videbis: quare scilicet sint ad libidinem fictæ, & nulla doctrinæ, vel rationis soliditate nitantur.

Hebræorum magistri sicuti imagines suas Astrologi, ita suum in stellis alphabetarium, hoc est, suæ linguæ notas & elementa inuenire contendunt, nec si credulos oculos nanciscantur, minus hoc possunt illi probabiliter, quàm de imaginibus Astrologi persuadere. Quid pluribus opus est, ibi omnes formæ, omnes effigies, quare nullæ ibi formæ, nullæ effigies, omnes potestate & arbitrio hominum, natura & veritatis actu nullæ. Quòd si ibi saltem nostri diuinaculi augustarum quædam rerum & sublimiorum simulacra confinxissent, faciliùs ego quidem inducerer, vt non tàm eorum & contra naturam quàm Dei opera mihi viderentur. Sed cùm illius consilium & sapientiam animaduerto, non video, cur illud diuinitatis templum, illa atria cœli, melioribus nō potuerit aut noluerit imaginibus insignire, quam irrationalium animantium, monstrorum, vel rerum etiam vita carentium. Quid enim ibi præter vrsas, dracones, lepores, canes, & quæ inanima sunt, vri sagittas, naues, triangulos, adde capita abscissa tabe sanieque diffluentia, & relegatam ad supplicium virginem, vt hydram & centaurum prætermittam, quod si natura non patitur, cur eorum in cœlo exemplaria sibi descripsit? Equidem maius omni insania puto, adduci aliquando vt credamus naturæ hæc instituto, & diuino consilio ibi etiam formata. Puderet bonum antistitē, aut magnanimum regem meliores picturas in templo, in regia, non habere.

bere. Alioquin quod consilium instituentis ista naturæ? an vt per imagines has superiores, inferiora generis eiusdem corpora gubernaret? & per Lyram quidem cœlestem afflaret quibus vellet hominibus musicam melodiam, per animalia, quæ sunt ibi ea quæ apud nos sunt, generanturq; quotidie & corrumpuntur, & generaret ipsa & conseruaret, ne monstra sunt opportuna, quæ nulla in natura sunt? innumera animalia ibi non describi quæ nulla describuntur? Nam quod canum vrsarumq; sit priuilegium, vt duos habeant in cœlo siue rectores siue antistites, elephanti, tygrides, & innumeræ species animalium nullum habeant in cœlo numen per quod regantur? sed nimis multa de his, cùm illis, quæ non solùm est turpe credere philosopho, sed confutare etiam indignum.

Quod si quis me percontetur, cur in ista fingendi licentia ad has potius imagines quàm ad alias fautores Astrologiæ descenderint. Respondebo, illum rationis habere quæstionem, quæ frustra desideratur in his rebus, quæ nulla ratione constitutæ sunt. Quid tamen in plerisq; eos induxerit, facilè est videre. Puto enim imaginum nomina, qua zodiaci partibus ascribuntur, ab operibus Solis esse deriuata, qua potissimùm fiunt, cùm in illis partibus inuenitur, vt gratia exempli: Canceri nomen habuerit pars ea signiferi in qua Sol collocatus Cancri more regreditur, quæ proxima est Leo propter æstus immodici exuperantiam, sicut Taurus pars alia nuncupata, quòd ad eam Sol cùm peruenerit terra bobus aratur, qua Gemini sequuntur, quare tunc geminando omnia geminantur, sub Virgine terra exusta Solis ardoribus nihil parit, & sub Ariete vellere florum campi vestiuntur, qua ratione capiti etiam de capillamenti similitudine animal illud præfecerunt, Libra noctes & dies in librili appensas inuicem æquat, cùm ad Scorpium Sol peruenerit, tum primùm aër frigore pungit, mox sub Sagittario & frigorum vehementiorum & ventorum aculeis nos lacessens, in Capricorno tatio manifesta, quare inde Sol instar capræ ascendere rursus incipit, in Aquario & Piscibus pluuias terris affatim effundens. Potuerunt huiusmodi illi similitudinibus adducti, has potius quàm illas in varijs cœli partibus imagines fabricare, trahentes facilè stellas in effigiem naturę illius, cuius illi parti nomē ob aliquam causam impositnri essent. Accessêre figmenta poëtarum vel ad voluptatem, vel ad gratiam multa confingentium, sicuti Conon Aegyptius mathematicus vidit priùs monstra, & ex Beroniceo vertice cæsariem.

Sed nec operæpretium fuerit simul diligentiùs, & explorare insanias aliorum, dum satis superq; constet volentibus delitare non esse naturæ hæc opera, sed fingentium nugas, vel somniantium deliramenta, sic vt tandem rectè de his inuentis diffiniam, à corrupta philosophia & poëtarum fabulis sunt exorta, quibus tamen quasi rebus verissimis & digito (vt sic dixerim) Dei formatis tantùm Astrologi omnes tribuunt, vt vix credibile sit, in quas superstitiones hæc illos insania perduxerit. Ne des pharmacum, inquiunt, Luna in Tauro collocata, quoniam animal illud ruminat, quare pharmacum faciet, vt euomatur. Cùm domum ædificaueris, caue ne Scorpius quartum locum obtineat, quoniam multi in illa domo Scorpij abundabunt. Qui Corona oriente procreabitur, erit rex, qui Lyra, musicus, & mille alia hoc genus, è quibus videas illis esse persuasissimum harum omnium rerum veras effigies & naturas esse in cœlo, à quibus ad nos mirabile defluant in decernendo fato potestates. Denique illa fabricandarum imaginum superstitio tota per istam insaniam pullulauit, vt formata scilicet in metallo aliquo simili imagine, à cœlesti illa virtutem afflari metallo opinentur, quæ tamen nec sunt in cœlo, nec si essent, ob illam tamen ibi sculptam imaginem illinc descenderent; & si descenderet, haud quicquam tamen, vt probat Auerrois aduersus Algazelem, nobis inde proficeretur. Sed de his latiùs peculiare tractatu posteà disseremus.

CAP.

CAP. VI.

INVISIBILES IMAGINES NEQVE SENSV, NEQVE ratione cognitas esse, pugnareq; inter se earum authores, qui non Chaldaei aut Indi, sed Arabes tantùm fuere.

Demirari vtique aliquis posset insaniam Astrologorum in fabricandis, quas hactenus incessuimus, fabulosissimis imaginibus, nisi alias multò magis ridiculas somniassent. Tradunt enim in vnoquoq; decano siue facie cuiuslibet signi imagines esse quasdam, inuisibiles illas quidem, sed verissimae naturae soliditate constantes, quas qui audiunt non diffluere in risum non possunt. Sunt enim huiusmodi, in prima, inquiunt, facie Cancri ascendit formosus iuuenis benè amictus, sed in facie eius & digitis nōnihil habens obliquitatis, corpore reliquo simili equo atque elephanto, pedibus albis, supra se varias frugum species & folia arborum suspendens. In prima facie Leonis ascendit arbor altissimae radicis, cuius ramis insidet canis, & vir amictus vestibus nobilibus quidem, sed sordidis, lachrymabundus, & de patentibus suis tristis. His similes aliae in alijs signorum decanis ab illis describuntur, quarum omnium, vtpote rerum efficacissimarum meminit Aboasar sexto libro Magni introductorij. Meminit Auenezar in libro cui titulum fecit * hoc est, Initium sapientiae: Meminerunt Petrus Apponensis, Michaël Scotus, & Astrologi Arabes, Latiniq; permulti, de quibus ego cùm olim nonnihil audiuissem, putabam per has imagines illos indicare, quidnam signi cuiusq; decanus operaretur, non quod inibi, hoc est, in coelo figuras esse opinarentur. At eorum adiens libros longè secus esse agnoui, putant enim & asserunt, & contendunt, has in illis decanis imagines esse verissimas, operum apud nos mirabilium effectrices. Quin, ait Albumasar: Operantur quidem interdum quae sunt similia suis formis, sed saepè & alia penitusq; diuersa.

Et quidem si lynces hoc dogma statuissent, adduceret aliquo modo vt subdubitārem patuisse oculis eorum quae nostros obtutus effugerent. Istis autem hominibus tàm admiranda mysteria propalantibus non inuenio fidem, quidnam possit astruere, cùm nec habeant oculos alios quàm quos homines solent: homines aūt non vident, nec raptos cùm ab Apostolo in coelum eos legamus, nec in terra locatis ratio vlla potuerit ista demonstrare. Erubescant autem qui se vocant philosophos, nec ista pudet tamen eos nugamenta conscribere, quae vix bimulo infanti fabulans anus persuaderet, adde quod nec easdem omnes, sed alias alij sibi imagines comminiscuntur. Hic quidem in prima Arietis facie mulier, inquit, ascendit fulgore resplendēs, & cauda piscis marini. Alius non formosam ibi mulierem, nō piscem, sed aethiopem esse ait, de cuius tamen oculis ambigitur, nigrine an rubentes potiùs, sed qui procera certè statura, & albam chlamydem induatur. In tertia facie Geminorum oritur, inquiūt quidam, fistula aurea, & canis latrans, & delphinus. Alij contendunt nihil horum inibi esse, sed virum petentem arma quibus se induat, clypeo munitum, instructumq; pharetra. In tertia facie Scorpij equum aiunt Arabes esse & leporem. Indi nec equum nec leporem, sed canem, aptum, & leopardum. Alij nullam bestiam, sed virum in genua curuatum, fortè (si licet mysteria interpretari) pro Astrologis Deo supplicantem, vt eos aliquando reddita mente liberet ab insania. Quid enim aliud praeterquàm insanos? qui fallaciosis adeò nugis nec possibilibus vacent, credant, astipulentur? Videns hęc Abrahām Iudaeus atq; Astrologus in libro de Natiuitatibus ridiculas potius quàm veras imagines istas esse confitetur.

Sed nec quēquàm inuenio, praeter Arabes homines semper fabulosissimos, & qui eos secuti sunt Latini, fidem illis adhibuisse. Nihil de illis Aegyptij, nihil Chaldaei, nihil Gręci, nihil Latini veteres Astrologię scriptores. Nam quod ait Albumasar Indos, Aegyptios, Babylonios, ista tradidisse, falsus facilè deprehenditur. De Aegyptijs enim & Chaldaeis est vnde intelligamus talia apud eos deliramenta nulla fuisse, vnde conijci potest de Indis eum pariter mentiri, quanquàm non ita potest, vt de illis reuinci, cùm nulla extent à fide dignis authoribus tradita nobis Indorum monumēta. Sed hoc peculiare Arabum est, vt quascunq; ipsi fingunt commentationes, praescribant illis authorum nomina illustrium, quales multas in primo disputationum istarum libro cōmemora-

memorauimus. Cùm igitur extent Perosiris quædam, adhuc apud Aegyptios, Astrologiæ magistri. Cùm extent præter Maternum, Ephestion commentatorq; Thebanus, & Paulus ex Alexandria Aegyptiaca omnes Astrologiæ interpretes, facilè ex illis cognoscitur nullam de istis imaginibus in Aegypto mentionē. Patet idem de Chaldæis, authore Teniro Babylonio, qui scripsit Apotelesmata decanorum, & coorientium cum illis imaginum. Patet Porphyrij & testimonio, qui ex sententia Chaldæorum Astrologicas scripsit institutiones, vt mittam Mallium, & Maternum. Vtcunque nobis & Chaldæorum dogmata referentes, de Græcis authoribus soli possunt dubitare, qui Græca non legerunt: neq; enim vsquam apud Græcum vllum scriptorem mentio de istis imaginibus: vt accusare magnopere Haly debeamus, qui istum errorem asscripsit Ptolemæo: nam cum verbo quinto & nonagesimo libri, cui titulus Fructus, dicit Ptolemæus καὶ δύνανται τὰ παρανατέλλοντα ἑκάστῳ δεκανῷ δηλοῦν τὴν προαίρεσιν τοῦ γεννωμένου, hoc est, quæ singulis signorum decanis cooriũtur, nati voluntatem indicare, & quámnam artem sit pertractaturus, expositor Haly per coorientes imagines, inuisibiles istas, de quibus diximus, putat intelligi, nesciens quæ'nam apud Græcos παρανατέλλοντα, hoc est, coorientia dicantur.

Vocantur enim apud eos hoc nomine 6. illæ atque 30. extra signiferum imagines, quarum 15. ad austrum, 1. atq; 20. vergunt ad aquilonem, de quarum proprietatibus & natura primo libro Apotelesmatôn scribit Ptolemæus, qui nec eo loco, nec alibi vsquàm, aliarum vnquàm imaginum meminit, præter eas quas fabricantur ex visibilibus stellis, aduersus quas superiore capite disputauimus: Vtitur autem eadem dictione in sequenti verbo, cùm dicit consideranda in defectibus luminarium παρανατέλλοντα, id est, coorientia, quam eandem sententiam secundo libro Apotelesmatôn tractans indicat, ex quo genere ista sint quæ coorientia dicantur. Ex quibus cùm ait nati voluntatem artemque indicari quam sit professurus, id docet quod Mallius, Maternus Græciq; scriptores explicârunt, vt qui Naue coorienre nascitur nauta sit futurus, qui Lyra musicus, qui Heniocho auriga: atque ita de reliquis. Sed & Porphyrius in Isagogis typum, hoc est, figuram & formam τῶν ζῴων, hoc est, animalium quæ sunt in zodiaco παρανατελλόντων, id est, coorientium, * id est, astrorum, compositione ait cōstare: vnde intelligimus coorientia hæc quæ dicuntur, non alias esse imagines, quàm quæ ex stellis constituuntur. In quo declarando fui prolixior, qui audio Trapezuntium Græcum hominem (neq; enim eius liber ad nos peruenit) sed ita audio in commentarijs eius in centiloquium Ptolemæi expositionem Haly esse secutum. A' quo errore barbarus Albumasar potuit eos deflectere, qui nullas præter visibiles & cōstitutas ex stellis imagines ad austrum aquilonemq; sitas, decanis exoriri ex sententia Ptol. affirmat. Libet autem ad mentem reuocare, quod quinto libro aduersus illos dicebamus, qui natum Dominum Iesum dicunt oriente prima facie Virginis, in qua Virgo sit lactans puerum, qui vocetur Iesus: constat enim imago hæc Virginis puerum lactantis ex his fabulosis imaginibus quas irrisimus, quanquàm nec talem ibi imaginem, sed aliam quandam, vt narrat Albumasar, Indi comminiscuntur. Quod inuentum quàm vanum & ridiculum sit, quisquis animo satis perpenderit, pudebit eum Astrologicis istis deliramentis, Euangeliorum veritatem velle aliquando confirmare, quod non alia ratione à dæmone est procuratum, quàm vt quasi amica fautrixq; religionis pestis ista reciperetur. Sed habeant ipsi sua sibi nugamenta, quibus accersitis non confirmatur veritas Christiana, sed infirmatur potius atque polluitur.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLæ aduersus Astrologos libri VIII, Finis.

IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM
LIBER IX.

CAP. I.

EPITOMA EORVM QVAE HACTENVS CONFECTA, & quid sequentibus libris agendum, undeq; auspicandum.

DEMONSTRATVM est hactenus Astrologiam nullam esse, quòd ista de quib. pronuncietur, à cœlo non dependeant, præterquam per accidens, aut tanquàm à causa remota & vniuersali, quarum neutra cognitionem particularem euentorum parit. Declaratum est item si de cœlo fierent ista, non tamen quomodo Astrologi opinātur, hoc est, à momento quodam initiali, tùm si detur hoc quoq;, certè nō ab his causis quib. vtuntur in prædicendo, quarum nulla, si certū habeamus examen, vera & naturalis: Nā quanquam stellis vtantur & Planetis, augent, minuunt, mutāt, pro locis, signis, interuallis, & cæteris id genus, quæ falsa & inefficacia esse declarauimus. Quare vel malas causas introducunt, hoc est, fabulosas, vel inficiunt bonas admixtione malarum. Nunc illud nobis agendum, vt declaremus si cuncta ista consisterent, esse tamē huiusmodi qua cognosci ab illis non possint, aut si possint cognosci, nondum habitā tamen eorum cognitionem: Tria sunt autem cognitu necessaria, si de rebus futuris vera prædicenda sunt. Primum illud, vt hora initialis rei cuiq; fideliter teneatur: Secūdum vt statum cœli siderumq; positionem ad eam horam exactè comprehendamus: Postremum vt illa cœli siderumq; positio quidnam faciat, rationibus veris, aut nō fallacibus obseruatum experimentis intelligamus. Horum nihil posse cognosci, aut qui sciuerit hactenus non extitisse, duobus sequētibus libris aperiemus. Exordiemur autem ab hora primordiali, cuius cognitio in primis necessaria, nec constitui reliqua rectè possunt, si quid in ea, vel ambigatur vel erretur. Ea verò vel hominum siue geniturarum, vel vrbium, atq; regnorum, vel anni constellationes auspicantur, nos à geniturís initium faciamus.

CAP. II.

ASTROLOGVM CERTAM GENITVRAE HORAM neq; semper scire posse, neq; per veram regulam explorare.

MOmentum quo quis nascitur, exploratum habere, Astrologus nō potest, nisi forsan accinctus cùm prodit infans, astrolabio cœlestia metiatur, sed hoc fit quàm rarissimè, nec fieri nobis volētibus semper potest, vt noctu, aëre nubilo, mathematico nullo, verùm cùm sit labi quoque facillimum, vt testatur Auenrodan in commentarijs super Ptolemæum. Nam si non sit exactissimum instrumentum, quale forsitan nunquam est, quod inspectione momento egressionis ad liquidum respondeat, ratio partilis horoscopi vacillabit. Verùm vt sit vera per astrolabium horæ perscrutatio, rarissimè, vt dicebamus, fieri hoc contingit, illud frequens, fereq; perpetuum, vt parentes, dominúsve geniture talem fuisse natiuitatis horam dicat Astrologo, cui fidendum non esse nec Astrologi diffitētur: fallax enim plerūq;, quare dicitur, apud eos hora existimata siue suspecta, de qua, scilicet suspicio, certitudo nulla (nam solaria mentiuntur) & horologia quidem si nihil fallant, ea tamē quæ medijs horis cadūt, interualla non demonstrant, adde quod horæ vulgares initium ab occasu Solis non habent, quod mathematicarum ratio postulat: verùm cùm aër incipit obtenebrari, quod euenit Sole sub finitorem dudum iam demerso, præsertim in signis obliquis Sole collocato, quæ cùm moram in occi-

 dente

dente trahant, longiorem interdum nox vnam horam exegerit priusquam aër obtenebrescat: Deniq; confitentur hoc nobiscum Astrologi.

Sed remedium adhibuêre, ne propterea diuinatio periclitetur. Nam & si illa non sit vera quam vocant horam existimatam, nisi tamen à vero plurimum distet, habere se methodum dicunt veræ inueniendæ, quare nihil obesse priorem illam incertitudinē. Nos, si sapere isti possent, id tantùm obijceremus, artem siue sciētiam dari non posse, quo facta sit nec'ne, res particularis quæpiam cognoscatur: non igitur esse methodū qua reddamur certiores quo momento Ioan. aut Paul. æditus sit in lucem. Sed ista nō videntur eis absurda, forsitan neq; illud esse qualibet nedum die, sed hora particulas multas temporis, quibus certa regione nasci nemo potest, consequi hoc facillimè demonstratur. Nam si natus ego prima noctis hora dicor à parentibus, & methodo cōuenire horam negat Astrologus: quare seriùs aut citiùs me fuisse natū rogo, nunquid alius sub eadem cœli inclinatione prima noctis hora nasci potuerit: Quod si negant fieri potuisse, sequitur quod dicebam, vt multæ sint horæ cuiuslibet partes, quibus locis quibusdā nasci homo non potest: dico autem multas horæ cuiusli bet partes, quoniam nullum ferè tempus genituræ datum à consulentibus regulis quadrat Astrologorum, sed mutatur ab illis semper in partem, vel antecedentem horæ, vel subsequentem, si potuisse aliúm nasci per id tempus in ea regione concedunt: quanquàm ego tunc minimè natus sim, natus igitur prima hora noctis dicatur Anto. atq; illud interrogo si quam veram iam statuimus horam suæ natiuitatis Anton. porrigat Astrologo veram ille sit arbitraturus an falsam: si veram, debuit eadem ratione meam cùm offerebatur, veram arbitrari, cùm eius methodo non magis nunc conueniat quàm cum Ioan. eā offerebat: si falsam, verum statuebatur ea hora natus Anto. falsum ergo dogma per quod hora verissima quasi falsa reputatur. Præterea qui præceptum hoc genus tradiderunt signum aiunt mutari non debere, quod existimata hora demonstrat, sed eius signi partem methodo declarari, quæ potissimū sit in horoscopo. Verùm existimata hora de signo sępe mentitur, cùm postremis præsertim aut primis signi partib. ascendentib. homo nascitur, tunc igitur methodus non emendabit errorem sed confirmabit. Patet his rationib. viam non esse horoscopi vestigandi cùm est incertus. Nūc illud ostendamus, si qua forsitan posset excogitari, quas tamen Astrologi tradiderunt apertissimè esse fallaces.

CAP. III.

PTOL. DOGMA QVOD ALMVSELI SEV ANImodar vocant, & authoritatibus & rationibus confutatur.

PTolemæus tertio Apotelesf. lib. dogma tradit huiusmodi: Præcipit obseruari nouilunium proximè genitura pręcedens, aut plenilunium: tum Planetam qua parte coitus fuit, vel oppositio, authoritatis plus habentem, deniq; themate iam disposito cui cardini propior ille Planeta fuerit, statui locum illum ad numerum, quem in partibus signi Planeta ille dominator obtinuerit, hunc cardinem confingunt totius genituræ, hoc fundamentum totius Apotelesmaticæ Astrologi omnes decernunt, hoc illud decretum quod Almuseli vocant, interdum Animodar. In quo quantum peccent iuniores, sententiam Ptol. perperam intelligentes, superiùs dictum. Nunc ipse Ptol. excutitur, cui possum in primis magnas authoritatum moles opponere. Nam Abraham Iudæus ait se multas genituras obseruasse cum exactissimis astrolabijs in his regionibus quarum longitudo latitudoq; confessa & explorata, nec tamen inuenisse de Planetis aliquē, cuius gradus ex signis quæ occupabat atq; minutiæ, respondere gradibus & minutijs orientis, aut medij cœli, nec plus hora dimidia variaretur, à iam cōperta sensu verissima hora natiuitatis. Ridiculi verè qui dicunt iudicio non scripsisse hęc animi Auenezram, quasi lis illi cum Ptol. de regno, quo fuit etiam annis nongētis posterior, quasiq; in anno constituendo in annorum datore, & plerisq, alijs Ptol. sententiam alijs non anteponat.

Sed & Alchabitius proprio commentario scribit se demonstrasse nullo pacto per eam rationem gradum orientem verum posse reperiri. Henricus Batensis Alberti Magni

Magni discipulus suam examinans genituram, quanquàm nomine dissimulato serui Dei se nominans, mittamus inquit Animodar Ptolemæi à sapientibus reprobatum, alij dogma non expungunt, sed castigant vt Aoniar, nonnihil à Ptol. dissentiens. Alij super eius intellectu digladiantur. Et cùm illud inquiritur, cuinam loco proximior sit Planeta, sunt qui quantitatem discretam obseruandam velint, sunt qui continuam, vt Antonius de Monte Vlmo. Verùm omissis anthoritatibus aduersantium Ptolemæo, solitus ego dogmatis falsitatem ita declarare. Nascatur Lucius Romæ, Florentiæ Fabius eadem hora eodemque momento, liquet Astrologis non eundem futurum horoscopum vtriusque, ob diuersam cœli inclinationem sub qua nascuntur, & tamen si rationem ex Ptolemæi præceptis ineamus, eundem vtriusque horoscopum faciemus, cùm vtraq; regione plenilunium antecedens, siue nouilunium eadem cœli parte cōtigerit: quare idem quoq; dominator qui themate in vtroq; gradum signi possidens eundem, iisdem numeris cardines in vtraque genitura definiet. Sed hoc euidentia rei sensuq; reuincetur: Dogma igitur falsum, quod miror Ptol. mathematicum summum non peruidisse.

CAP. IIII.

INVESTIGATIONEM PARTILIS HOROSCOPI PER CONceptum, Ptolemæo falsò ab Arabicis asscribi, irrationalem esse, & à multis Astrologis reiectam.

Apud iuniores inuenta est alia ratio inuestigandi ex hora conceptus horoscopi, cui plurimùm tribuunt. est autem huiusmodi: Ponunt quasi cōfessum ex veterum traditione, præsertimq; Ptolemæi verbo primo & quinquagesimo libri centum enunciatorum, Lunæ locum in natiuitate fuisse horoscopum in conceptu. Contrà, locum Lunæ in conceptu horoscopum esse natiuitatis, hoc posito, methodum tradunt qua putant posse deprehendi locum Lunę, cùm semen vterum impleuit, quo reperto similem quoque gradum colligunt hora natiuitatis ascendere. Fuit autem eis erroris occasio mendosa translatio librorum Ptolemæi, quoniam nusquàm ille de gradu hoc scripsit, verùm de signo tantùm, verba eius loco superiùs memorato sunt hæc: ὅπου ἐστὶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς γεννήσεως ἡ σελήνη, ἐκεῖνο τὸ ζώδιον ἐν τῇ σπορᾷ ὡροσκόπησον, καὶ ὅπου ἐπὶ τῆς σπορᾶς ἔτυχεν, ἐκεῖνο, ἐν τῇ ἀποκυήσει ὡροσκόπησον, ἢ τὸ τούτου διάμετρον. Latinè ita ad verbum: Vbi est tempore natiuitatis Luna, illud signum conceptus horoscopum statuas, & vbi fuerit in conceptu, illud fac horoscopum partus vel eius oppositum. Nō putauit igitur Ptolem. hac via partiliter posse horoscopum inueniri, quare in libris Apotelesmatôn, vbi hoc inquirit, nullam placiti huius facit mentionem, alioquin si de gradu intellexisset, quod ex eius verbis falsum ostendimus, facillimum quoque existimasset in conceptu horam inuenire, quàm hodie nullo magno negocio iuniores quibuslibet desiderantibus reddunt, vsi methodo quam Ptolemæi esse volunt. Quomodo igitur ipse Ptolem. Apotelesf. libro tertio, principium seminale ἐπίσημον, hoc est, plerunque seu maxima ex parte, ait ignorari, & cùm in eius cognitionem deuenitur, id aut συμπτώματι, hoc est, aut casu, scilicet fortuitoque, aut obseruatione, debuit certè addere aut ἐντέχνως, hoc est, artificiosè, siquidem arbitrabatur arte aliqua & via istud posse deprehendi: Quomodo autem, ait, casu cognoscitur aut obseruatione, declarat Græcus interpres: casu cùm accidit mulieri recepti seminis sensum fieri, vt Cleopatra docet: obseruatione, si consultò vir illud tempus annotat quo semel fœminæ congressus, deinceps abstinuerit, tùm fœcundum fuisse congressum menses declarauerint.

Præter hæc aliam esse viam tempus illud adliquidum explorandi, veterum nemo prodidit nedum ex eo natiuitatis horam voluerint inuestigare. Nam quod Arabes dicunt Hermetem hoc præcepisse, fabulosum est, sicut alia multa (quod primo libro notauimus) mendacissimè ad eundem referunt authorem: quod enim Aegyptij super hac re tradiderunt, Ephestion refert & Porphyrius, qui hoc ipsum præceptū quod legitur in Ptolemæo Petosiris Aegyptij inuentum fuisse dicunt his verbis: ὁ δὲ πετόσιρις, & quæ sequuntur. * Petosiris autem, inquit, signum in quo Luna fuit tempore conceptus, illud in partu horoscopum esse, aut eius oppositum: quod autem Luna tem-

pore partus occupauit, illud cōceptus horoscopum fuisse. Sed eodem loco Porphyrius duos alios refert modos, ex Antiochi quorundamque aliorum sententia, signi vestigandi, in quo fuit Luna hora concubitus, de gradu nunquam facta mentione, quin ipsum, quo scribuntur hęc, caput inscribitur: De signo seminali Lunæ, quod illud signant, quod'nam signum Luna tenuerit, cum loco genitali semen admissum est. Ephestion quoque Thebanus tres alias ab his diuersas, quarum Porphyrius meminit, Aegyptiorum methodos narrat, quibus hoc idem inuestigarent, quod'nam, scilicet signum, hora concubitus ascenderet. Vbi verbis expressis admonet nos Ephestion, non perueniri per eas vias ad partilem horoscopum, sed eum παχυλῶς indagari, hoc est, crassa (vt dici solet) Minerua: gradus verò determinandi vnicam esse rationem, quā tertio libro Apotelesmatôn tradiderit Ptolemæus. Est autem ea quam capite proximò confutauimus.

Verùm, vt diximus, in errorem lapsi sunt iuniores, quoniam in Arabica translatione, quam Latini sequuntur, interpretes gradum pro signo perperam posuerunt. Cæterùm quicquid scripserint authores, quæ'nā ratio dogmatis, aut qua potuit hoc obseruatione deprehendi? Respondet, inquiunt, supputatio, quoniam ex loco Lunę hora natiuitatis quot diebus in vtero infans fuit, hora natiuitatis intelligitur, quos si retrò numeres, in conceptus horam deuenies, atque per id tempus Lunæ locum inuenies eum qui tempore natiuitatis ascendet. Verùm illud interrogo, quis nos docet ex loco Lunæ tempus mansionis in vtero desinire? non hoc Ptol. nō veterum quispiam, non vester etiam Hermes prodidit. Quod respondeatis, aliud non est, quàm ita definiri mansiones illas oportere, si verum sit dogma de permutatione ascendentis & loci Lunę in conceptu & natiuitate: circulo igitur demonstratis, veritatem dogmatis probantes, quòd eueniat ita mansionibus obseruatis, & mansiones obseruari ita debere, quare dogma verum aliter non erit, scilicet ita facile sit cuique dogmata confirmare. Quod si forsan audetis experimento id asseuerare, simul obseruato collatoq; inuicem tempore natiuitatis atq; conceptus, impunè vobis mentiri licet, acta re sine arbitris. Verùm ex vestris qui se maximè contendunt expertos, negant veritati respōdere præceptum: Abraham enim Auenezra se quinquies id obseruasse dicit, ter non successisse, quod nunc quidem in Martem, nunc in Venerem, nunc in Mercurium refert. Puto si decies id obseruasset, alios quoque Planetas pariter accusasset. Nam Hemanuel Hebræus Auenezræ sectator bis expertus, semel à vero tempore natiuitatis per septem dies reperit variare. Aboasar numen Astrologorum falli methodum istam quinque gradibus posse credit, vt Sedis eius Discipulus narrat. Quod si est, nihil nos iuuat, quibus de gradu tantum sollicitudo. Pariter & Auenrodan magnus apud istos expositor Ptolemæi mentiri sæpè illum testatur. Saxoniensis interpres Alchabitij, falsam & vanam penitus putat inutilem quoque affirmans fieri non posse, vt per eam incertus gradus horoscopi certus vnquàm reddatur, quod exemplo propositæ geniturae latè manifestat.

CAP. V.

MESSALLAE FIGMENTVM CVM ALIIS QVINque, à Paulo Alexandrino recitatis, explorandi horoscopi modis refutatur.

HI sunt ferè modi qui recepti magis Astrologis. Messalla figmētum aliud cōgitat, sed explosum ab omnibus, perspectæque vanitatis. Iubebat enim Lunæ tempus à nouilunio ad plenilunium, vel contrà à plenilunio ad interlunium, quasi horam vnam existimari, tum vtrum illorum antecederet genituram, quod inter ipsum & tempus genituræ spacium caderet, comparari ad totam distantiam Lunæ nascentis & consummatæ, & qualis esset interuallorum proportio, eam partem sumere horæ temporalis: ita tamen vt illud obseruaremus, ne quando mas hora pari nec fœmina impari nasceretur. Risit secuta ætas experimento deprehendens eadem hora mares & fœminas nasci. Ego verò non tàm placiti vnius cogito vanitatem, quam hinc totam Messallam illum iudico. Nam vt labi, errare, decipi proprium sit hominis, attamen scribere tàm pudenda, niti rebus ridiculis, fabulas po-

las ponere quasi dogmata, loqui quæ rerum passim euidentia confutet, non est hominis certè, si dos hominis propria ratio est. Sed nec tàm vnum Messallam æstimo quàm de Messalla omnes Astrologos, apud quos primi ordinis est, nec temerè in ea familia sapientiores inuenies. Nam Antistites sacræ istius disciplinæ mirabiles Aegyptij, quanta super hac re fabulamenta commenti sunt. Refert Paulus Alexandrinus methodos quinque diuersas à tribus iam memoratis, quibus ad horoscopi veritatem partiliter indagandam vtuntur, Deus bone, quàm vanas, rudes, futiles, falsas.

Prima huiusmodi, respice, inquiunt, epochan Solis in diurna genitura, Lunæ in nocturna, & cuius Planetæ fuerit monomeria, fac eiusdem Planetæ monomeriam suspecto gradui proximiorem, verum horoscopum. Altera siue dies fuerit siue nox, Lunæ tantùm epochan inspicit, cætera similis. Tertia, quæ Ptolemæo sui dogmatis præbuit occasionem, plenilunium vel interlunium proximum genituræ considerat, tùm verò despotem, hoc est, dominum domus in quo contingit, & horocratorem, hoc est, finitorem dominum, videtque vter fortior in natalitia constellatione, vter plus in ea possideat authoritatis, & ex isto dinumerat gradum ascendentem. Quarta duntaxat inspicit dominum summum gradus, scilicet in quo Sol & Luna postquàm infans vtero prodit vel coëunt vel opponuntur, & quot fines in ascendente signo possederit ille Planeta, tot gradus eiusdem signi putant in oriente iam apparuisse. Postrema non solùm genituram, sed conceptum obseruat, hoc est, quod vtrunque tempus vel plenilunium vel nouilunium antecessit, tum graduum quibus illa contigerit dodecatemoria fieri iubet & obseruati, in quo Planetarum cadant monomerijs, vt qui in themate melius se habuerit, arbitrium habeat horoscopi metiendi. Scribens Heliodorus quo pacto inuestigarent tempus conceptus, retrocedebāt, inquit, à genitura per nouem menses, quasi gestandi vteri tempus semper sit æquale, vt rudissimi vbiq;, diuinissimi isti Aegyptij inueniantur. Possem autem obijcere multa quibus peculiariter ista dogmata peccant. Verùm illa vna ratio breuitati studentibus satis est, qua Ptolemæi quoque dogma reiecimus. Nam quamcunque secuti fuerimus methodum ex prædictis, semper eorum qui simul nati fuerint, regione tamen diuersa, faciemus eundem horoscopum, quum tamen omnibus mathematicis extra omnem controuersiam constat esse diuersum.

CAP. VI.

INITIA VRBIVM, REGNORVM, FACTIONVM, LEgum ignota esse, nullamq; artem Astrologos tradidisse qua possint inuestigari.

Liquet ex his, nunquàm horam natalem præterquam casu notam ad liquidum esse: tùm quod aberret nullam posse per artem restitui, sed cùm ea verà non fuerit, veritas prædictionis constare non potest. Nihil igitur verè dici potest à Genethliacis qui partilem horoscopum cardinem genituræ; compagem totius fati, fundamentum totius Apotelesmaticę, vna voce testantur. Neque verò melior fides in vrbium & regnorum initijs, quorum notitia scrupulari longè difficilior quàm geniturarum. Quis enim hæc prodidit? quis obseruauit scriptor historiarum? quatum fides & diligentia si reddiderit diem vrbis instauratæ, vel vrbis conditæ, vtique magnanimis existimabitur. Romę diem natalem coli mos fuit, sed nō plus inde constat Astrologis quam in Imp. fuisse Lunam, hoc est, in Libra, cùm condebatur. In opistographis Pauli Florentini medici & mathematici duplex reperi tempus annotatum instauratæ vrbis Florentiæ, alterum annō gratiæ octingentesimo primo; alterum octingentesimo secundo, vnde siderum constitutio penitùs diuersa. Crediderim & multas variari vrbium constellationes, quæ vulgò feruntur, fictas ex Apotelesmatis, quales veterum fingit Iulius Firmicus Paridis & Platonis, & aliorum, quod de mundi quam affert genitura, ipse quoq; testatur.

Præterea magni quoque esse momenti volunt illud momentum quo noua factio præualere cœpit in ciuitate, quo tyrannus vrbem occupauit, quo seditio facta inter populares, quo ciuilis discordia nata, quo gens extra regnum inuasit, quo nouæ cōditæ leges, noua decreta fuerunt promulgata. Quarum rerum horoscopum quis-

nam reddet non diuinator? cùm hæc tamen habere prius oporteat quàm diuinemus. Deniq; vt haberi momenta possint aliqua temporum istorum, certè non denegabunt ea fore minus exacta, minus certa, quàm particularium geniturarum. Quare si putant istas indigere castigatione, nec aliter eis fidendum, multo hoc magis opus fuerit in illis, quas cùm nulla ratione docent emẽdare: nam quas memorauimus methodus genituris tantùm hominum adhibentur. Erit igitur manca, fallax omnis eorum prænunciatio de fatis vrbium & regnorum, quando de momẽtis illis primordialibus volunt hæc dependere, quæ tamen aut ipsi penitùs ignorant, aut non satis ex fide, satis ad vnguem tradita receperunt. Non iam igitur homines mortem, exilia, paupertatem, non excidium vrbes, aut pestilentiam vereantur, cùm audacissimi nugatores ęditis passim libellis annuis ista minitantur.

CAP. VII.

INCERTVM ADHVC ESSE APVD ASTROLOGOS QVO modo domus diuidendæ, quantum earum vires extendantur, & quibus signis vtendum.

REliquum de principijs anni, magnarumq; coniunctionum, & defectuum dicere: nam momentum quo fiunt obseruantes, inde vaticinantur fata rerum publicarum & vniuersalium. Erit igitur declarandum, huiusmodi tẽpora citra lapsum erroris ab illis deprehendi non posse: verùm hoc ex sequentibus elucescet, cùm incertos adhuc motus Planetarum, nec inaccusabili supputatione comprehensos ostẽdemus. Hactenus igitur quàm sit incerta cuilibet rei fatalis hora, diximus, si sunt horæ fatales rerum quas Astrologi maximè putauerunt: nam nullas esse fatales, & si quæ sunt, alias esse quàm putent, suprà demonstrabamus. Nunc illud palàm faciemus, etiam si tempora consequantur auspicandæ prædictionis, quæ tamen siderum positio, qui cœli status ad eam horam, scire eos nõ posse. Primum igitur opus thematis disponendi, præfinitis duodecim locis, quos appellant domos, vbi quantis Astrologi tenebris offendantur, quantum inuicem digladientur, re penitus incomperta, nemo nescit qui libros mathematicorum attigerit: alij sex circulis ista loca discriminant, quorum vnus per orientis punctum circumuolutus, & septimum facit cardinem & horoscopum, alius ipse meridianus ætheris summa infimaq; deliniat, alij quatuor medijs locis intercepti per quatuor pũcta notasq; dicuntur diuisionum arcus semidiurni & arcus seminocturni, in tres æquales portiones. Sed & omnes isti circuli mundi vertices permeant. Quam opinionem vulgò receptam superiùs coarguebamus.

Abraham Auenezra docet in astrolabij compositione, tum alibi quoque, domos ita partiri, vt sex circulos designemus, quorum vnus horizon, alius ipse meridianus, quib. quatuor statim cardines statuũtur. Alios quatuor duci iubet per notas sectionis horizontis & meridiani ac diuisionis partium ęquatoris cadentium inter orientem & meridianum, & diuisionis, inquam, in tres æquas portiones. Hanc methodũ valde ꝓbat, authoris tamẽ nomine suppresso, Ioannes de Regiomonte sublimis ætate nostra doctissimusq; mathematicus: quanquam Campano tamen non satisfecit, qui nouã ipse quoq; partitionis istius attulit rationem, cætera similis Auenezræ, sed in eo plurimùm diuersam, quod pro æquatore factitio quodam vtitur circulo, quem nuncupauit circulum verticalem, vnde alius mensus alijq; locorum fines emergunt, scripsit Ioannes de Regiomonte copiosè cõfirmationem huius dogmatis, multis tùm mathematicis, tùm veterum Astrologorum authoritatib. nitẽs. Alij & aliter partiũtur, & Ludouicus Heremita noster diligens exactissimusq; supputator, solitus est probare nullam ex methodis, quas memorauimus, Alchabitij dictis conuenire.

Quid quod eadem loca per zodiaci gradus, quos ęquales vocant, multi censent diuidenda, vel hac tantùm vtentes via (quod plerunq; fecisse Indos suprà quoq; monuimus) vel vtranq; diuisionem pariter recipientes, tum eam quæ ex anaphoris variatur, ad æquatorem tamen quæ gradus signiferi tantummodo respicit. Quod Hispanus Abraham præceptor Auenezræ, & Henricus Valensis obseruant, non minus ex loco pronunciantes in quo Planeta sit, facta per æquales gradus distributione, quàm vbi communi more diuisionibus annotatis. Præterea si constaret, vbi locorum principia

cipia

cipia finesq; statuēdi, superest alia dubitatio quæ rursus omnia reuocat ad incertum: quoniam non conueniunt loci virtutem & efficaciam intra spacium claudi loci designati. Sed Ptolem. suprà illud ad antecedentes signorum partes quinq; gradus exorditur, alij tribus tantùm partibus illud extendunt. Aegyptiorum sapientes initium loci, quam vulgò cuspidem appellant, non initium, sed medium esse, quasique centrum virtutis volebant, quare quindecim supra gradus loci illius eum diffundi, & totidem citrà.

Quas omnes opinionum varietates si paribus ferè omnes vel rationibus vel authoritatibus communitas, animaduertimus, vel hac duntaxat incertitudine totā pronunciandi per astra rationem (si qua sit illa) in ambiguo esse confitebimur. Nam variatis locorum diuisionibus, omnis variatur constellatio, quandoquidē (quod suprà reprehendebamus) mutant stellę apud Astrologos pro loci mutatione, naturā, influxū, & proprietatem, & quod maximum est, illa loca pugnanti & contraria imprimis conditione decernunt, quæ sunt situ coniuncta & cohærentia. Nam primo loco & duodecimo qui deinceps se habent, quid magis potest esse diuersum? quid sexto & septimo, rursus quinto & sexto? vndecimo item & duodecimo? nono rursus atq; octauo? atque ita de reliquis. Sæpiùs autem quem alius mathematicus sexto loco Planetam collocabit, alius in quinto esse contendet, quod omnem prædictionem penitùs variabit, & quem quidam in nono esse decernet, alius ad octauum dicet pertinere. Tota igitur ista locorum distributio, radix & fundamentum omnis Apotelesmaticæ remanet in incerto. Sequitur eam cura signorū, quibúsnam, scilicet vti debeamus? vbi perplexa nec explicabilis quæstio de mobilib. signorum & immobilibus, deq; sphęra octaua, noua & decima: de qua re non est nobis hoc loco dicendum, quoniam suprà abundè est pertractata. Iudæus Abraham duplex thema fieri præcipit, vt qui controuersiam dijudicari posse non crederet. Erit autem incertum ex hac dubitatione, quænam signa planetis debeantur, & ex ea quam antè tractauimus, quæ nam loca: sed omnis hinc pendet Astrologica pronunciatio: omnis igitur dubia, incerta, inexplorata.

CAP. VIII.

LOCA PLANETARVM VERÈ ASSEQVI esse laboriosissimum deq; instrumentorum fallacia.

LOcis diuisis signisq; distributis, superest labor epochas statuendi syderum & stellarum, hoc est, quibus gradibus & minutijs tàm non errantes quàm errantes stellæ reperiantur indicandi. Quod officium rudes & imperiti facillimè putant posse se præstare, doctissimi hæsitant & diffidunt, quibus, scilicet notum, quanta sit difficultas assequendi verè loca Planetarum, quod Impossibile nedum laboriosum multis iudicatur. Andreas Summarius grauis mathematicus suum ita librum exorditur: Motus stellarum an sciri possint nescio, nondum esse scitum, certissimè teneo: Affert rationem sententiæ suæ talem. Quoniam qui metiuntur syderum motus, necessariò priùs locum syderis definiunt, in quo illum instrumenti ope conspiciunt, & loco stellæ comperto, quasi suppositione vtuntur, ad ipsam super eius cursū supputationem dirigendam, quod si locus verè deprehēditur, vera motus futura supputatio: nam mathematica ratione nituntur, quæ minimè fallitur, verùm loci deprehensio fidelis vsquequaq; non est, organo simpliciter vtiq; deficiente. Neq; enim potest qualiscunque vastitas instrumenti mechanici satis esse diuisionibus actu sensuq; perceptibilibus, quæ sunt errori vitando necessariæ, si distantiæ stellæ cuiuslibet ab obseruātis loco, tum proportionis illius qua ambitus vniuersi, Instrumēti ambitum excedit, ratio habeatur. Quare cùm habitudinem partium instrumēnti corporis perexigui, ad totius partes tanquàm ad res immēsas nequeat sensus assequi, locus sideris obseruari sine fraude non poterit.

Verùm fortè latebit error, sed ętatis successu fiet euidētior, sidere semp à vero loco singulis restitutionib. magis recedente. Confirmat hoc Ptolemæus qui hanc ob causam de fallacia instrumētorū, iubet ducētesimo quoquo anno astronomicos numeros instaurari, qd' eo tēporis tractu veteris obseruationis culpa retegatur, quare nouis obser-

obſeruationibus caſtiganda, quę nec ipſæ futuræ ſint inculpatæ, ſed citra tamen errorem qui tunc ſenſu deprehendatur, quæ cùm rurſus exactis multis euolutionibus aberrabunt inſigniter, noua, quàm maximè fieri poteſt, rurſus caſtigatione redigentur ad veritatem. Sic tabulæ Ptolemæi principis Aſtrologorum multis retrò annis habitę ſunt inutiles. Etenim ſtudia recentiorum obſeruationes identidem corrigunt, quoniã vt prædiximus, nulla tàm ſolers, tàm ſubtilis inſtrumenti cuiuſcunq; fabricatio, nulla item tam vaſta magnitudo, quæ locum ſideris inculpata fide renunciet.

Refert Abraham Iudæus in libro ſuper opere tabularum de duob. aſtrolabijs ſumma ratione confectis, tùm magnitudinis tantę, vt vtriuſq; diameter nouem palmis extenderetur, & cùm duo fratres Berſechit inſtrumentorum compoſitores ſimul, ingrediente Sole in Arietem, Solis altitudinem obſeruarent, non idem vtrunq; retulit inſtrumentum, ſed duobus minutijs inuicẽ variârunt. Henricus Batenſis Machiliuenſis in hac arte præcipuus, vt in omni mathematica, ſcripſit enim ſuper aſtrolabij compoſitione nobilem tractatum, putat vel impoſſibile, vel, vt inquit, proximum impoſſibili, fieri inſtrumentum, nullo modo fallax: & cùm eſſet Pariſijs, refert ſe vidiſſe, duobus arte mira diſpoſitis maximis quadrantibus, altitudinem Solis maximam in meridie ſcilicet æſtiualis ſolſtitij obſeruatam, & altero quidem inſtrumento, partibus deprehenſam quatuor & ſexaginta, minutijs verò duabus & quadraginta. Altero totidem partibus ſed minutijs nullis, quare fuit error in alterutro minutiarum duarum & quadraginta.

Vide quàm falli poterunt etiam qui naſcentis horoſcopum colligunt inſtrumẽto, quod admonitos quoq; nos ab Auenrodam ſuprà ſumus teſtati. Batẽſis item, quem mox citauimus, in naturalium rerum ſpeculo multis millibus verſuũ probat nec Ptolemæum, nec Ieber, nec Albategniũ, quantitatem diametrorum Solis & Lunę certiùs indagare quàm per defectus: nam fidem inſtrumentorum ſuper ea re fore ſuſpectam. Mitto quàm multis modis in magna compoſitione docet Ptol. & Alliacen. libro ſeptimo de viſu, falli oculos poſſe ſuper ſtellarum locis obſeruandis. Nam vt aër ſerenus & innubilus habeatur, quid prohibet ventum flare qui non ſentiatur? At ſcribit philoſophus Ariſtotel. Euro flante videri ſydera maiora. Leo Hebræus vir inſignis & celeber mathematicus quaſi veteribus patum fidens, excogitauit nouum inſtrumentum, cuius vidimus canones mathematica ſubtilitate præcellentes, veruntamen eo duas nõ erraticas bis eodem anno cùm obſeruaſſet, diſcrepaſſe priorem ab altera obſeruationem duobus gradibus dicit, quod in aëris ſtatum putat referendum.

CAP. IX.

VARIAE SENTENTIAE DE PLANETARVM motibus, anni inæqualitate, & maxima Solis declinatione.

Incnata eſt forſitan inter authores tantarum diuerſitas opinionum de motibus ſyderum, quoniam ſi loca non fallentibus inſtrumentis vera deprehendiſſent in mętienda, vt dicebamus, mora reſtitutionis, nõ aberraſſent, nec diſſonaſſent inuicem. Ptolemęus in magna compoſitione motum Solis vocat manifeſtiſſimum omnium, quoq; cæteros veluti notiore metiri debeamus, hic verò quàm parum certè ſit exploratus, nihil certius nobis oſtenderit, quàm quæ pugnãtiſſimè ſuper eo à principibus Aſtronomiæ ſint ſcriptæ traditiones. Antiquiores Hypparcho Solis reſtitutionem qua conficitur annus, trecentis ſexaginta quinque diebus conſtare voluerunt plus quarta parte vnius diei. Alij tantùm quartam partem ſuperaddiderunt. Hypparchus ab Alexandri morte anno centeſimo ſeptuageſimo octauo ſcribens ex ſuis & Chaldæorum obſeruationibus minus quarta parte diei adijciendum ſupputauit: verùm quantum illud eſſet quod deficeret, ad liquidum non exegit: Poſterior eo Ptolemæus annis ducentis octuaginta quinque trecenteſimam eſſe illam diei partem diffiniuit. Albategnius poſt Ptolemæum annis 743. obſeruans cœleſtia, motum Solis inuenit velociorem, quia deficere à quarta illa parte per centeſimam & ſextam diei partem. Thebit annum conſtare dixit 365. diebus horis ſex minut. 9. grad. 12. Tum illa magna diuerſitas, quod alij putant annos omnes

mnes æquales, vt Ptolemæus, Alphonsus: alij inæquales, vt Azerchel Batẽ, Isaac Israëlita, quos sequuntur & alij ex iunioribus: quare citiùs interdum, interdum seriùs redire Solem ad locum vnde digressus est, causam inæqualitatis esse, quod sphæra octaua non ab occasu semper ad ortum, vt putant Ptolemæus & multi, sed ab oriente interdum feratur ad occasum.

Quare illius motu cùm ad eandem ad quam Sol reflectitur partem, Solis motum fieri velociorem, cùm ad contrariam tardiorem, hinc diuersis temporibus annũ nunc productiorem, nunc breuiorem obseruatum. Et quem citauimus Isaac eo libro cui titulus Iesodolam, quasi dixeris, sæculi fundamẽtum tempore suo (scripsit autem anno gratiæ 1310. qui erat annus mũdi Hebræis 5700.) putauit annos ad summum breues, ita vt breuiari magis non possent, sed iam tẽpus apparere, vt sphæræ octauæ motu paulatiùs produci inciperent. Inter illum autem qui posset esse longissimus & eum contra qui breuissimus, mediam moram esse dierum 365. & horarum quinq;, tùm diuisa hora in partes mille octuaginta partium habere nongentas nonaginta sex, tum minutiarum 48. quarum quælibet sit 76. pars vnius ex illis mille & octuaginta partibus: Quam scrupularem supputationem memini etiam me legisse apud vetustissimũ Hebræorum scriptorem Rabi Adabataba Adam Abrahæ filium.

Deniq; quàm sit Solis motus in ambiguo, Solis defectus ostendunt, qui præcedũt tempus in tabulis annotatum plus dimidia parte horæ, quod & Andreas Summarius tradit, & euidentia sensus quotidie declaratur. Henricus quoque Machliniensis in libro quem inscripsit speculum rerũ naturalium, asserit in defectibus deprehendendis seu locum seu horam, siue quantitatem inspicias erraturum, qui numeros motuum tàm Ptolemęi quàm Albategnij fuerit secutus. Paulus Florentinus insignis mathematicus cùm obseruasset ingressum Solis in Arietem diligentissimis annotationibus, inuenit eum tempore in tabulis definito tertia parte horæ velociorem. Tradit & Alliacensis in Elucidario cùm anno Domini 1364. Solis ingressus in æquinoctium vernum Parisijs obseruaretur, deprehensum Alphonsi tabulas excidere à veritate: Quod si in tanta luce cæcutiunt, hoc est, in motu Solis omnium manifestissimo, vbi si quid erretur, errare quoq; in reliquis sit necesse: quid de motu erit Mercurij, qui se nũquàm mortalium ferè oculis ostendit, quem Sosigenes præceptor Alexandri ex Aphrodisiade, non plus duabus & viginti partib. posse à sole distare tradit: Theon, Paulus, Heliodorus, Porphyrius, trib. & viginti, Ptolemæus etiam octo atq; viginti, de cuius Planetæ motu insignis quidam mathematicus fatebatur nihil à se compertũ. Porrò Martem partes ferè vna minutijsq; triginta tardiorem esse quàm putarent, quod ipse deprehendisset, in qua re tamen studijs posteriorum esset exactiùs inuigilandum.

Idem maximam Solis declinationem ab æquatore prodidit à se obseruatam partibus tribus & viginti, minutijs 30. quantum Ptolemęus ijsdem partibus, sed minutijs vna & quinquaginta. Albategnius 36. & 30. Archazel plus tertio & vigesimo protulerunt. Deniq; Abraham Auenezra summus mathematicus in sexto de reuolutionibus affirmat, inueniri partem nõ posse quæ sit in horoscopo, cùm partem Arietis primam Sol ingreditur, quare scilicet tempus quo peruenit ad Arietem, nec certa vt ait motus supputatione, nec aliquo genere instrumenti ad liquidũ deprehendatur, quod Auenroadan etiam exponens Ptolemæum apertè confitetur. Idem sæpè citatus Auenezra, quicquid exquisita ratione foret supputaturus, tria canonum genera, vt scribit, adhibebat, Ptolemæi, Persarum & Indorum, quod variarent inuicem omnes & ad loca diuersa Planetas determinarent. Plutarchus Ptolemæo posterior, & Emilio Romano mathematico summo sub Traiano contemporaneus, in problematis rerum Romanarum hoc quoq;, inquit, tempore, quo ad summam Astrologiæ peruentum est, inæqualitas tamen temporum, mathematicorum peritiam vicit, & eorum numeros ac supputationes sæpissimè fallit ac fugit.

CAP.

CAP. X.

VNICI GRADVS ERROREM, IMO ET SOLIVS MINVTIAE MVLtos interdum errores parere, nec per reuolutiones vel annorum vel geniturarum, aut per magnas coniunctiones Astrologum posse indicare.

X hac autem cœlestium motuum incertitudine quis non totam labefactari videt diuinatricem Astrologicam? quam, si labatur vno gradu, cadere tota veritate sit necessarium: fiet enim mutata signi parte, qua sidus reperitur, & fines sæpè permutari, quibus parem vim domibus, alij maiorem, maximam omnes confitētur, & interdum exaltationes, quas determinatis partib. perscripserunt, certè monomeriç semper variabunt, & nonnunquā confinia decanorum, & si planeta postremas signi teneat partes, fieri potest vt error vnius partis à signo transferat ad signum, & quæ foret in Tauro, Luna fiat in Geminis, cùm sit felix in Tauro, in Geminis infortunata: Tamen à mascula parte mutabitur ad fœmineam, à lucida ad opacam, ab opaca ad tenebrosam, à puteo ad altitudinem, à plenis partib. ad inanes, à morbosis ad felicissimas. Postremò cū sit graduum omniū apud Astrologos differens inuicem proprietas, imò etiam minutiarum, quarū discretas proprietates in myriogenesi tradidit Aesculapius, quomodo variato loco planetę gradu vel minutijs multùm ab errore non mutabit virtus sideris & influxus? & quēadmodum error gradus interdum variat signum, ita minutiæ error interdum variat gradum, sed & locis quandoq; fallet ob gradus vnius lapsum, vt qui fortè sit in occidēte sub terra collocetur, & qui pertinet ad horoscopum in 12. locis tenebris retrudatur: in dodecatemorijs error vnius gradus 12. faciet gradib. aberrare, nec si sideris epocha perperā habeatur, fortiū vlla, quas vocant, pars rectè statuetur. Adde fallaciam in radiationib. ex vnius tātùm partis varietate, cùm aliud si partilis sit radiatio, faciataliud applicās, aliud verò defluens. Adde peccatū omnium grauissimum dirigendis, vt debēt, radijs planetarū, si parte vna labatur Astrologus, vnde anni vnius error eueniet.

Sed hæc summa atq; maxima propeq́; flagitia in ista professione, quæ tamen si cōpares alijs erratis, parua videbuntur, quæ tum eos incurrere sit necesse, cùm horas initiales ex motibus capiunt Planetarum, quod superiùs dicturi distulimus in hunc locum. Si igitur anni principium ad ingressum Solis in primas Arietis minutias statuendum, porrò, si, quemadmodum vidimus, hora dimidia plus ibi falluntur, constellatio penitùs erit diuersa, tanta scilicet eueniet variatio. Nec minus idem eueniet, si non ab ingressu Solis in Arietem, quàm à plenilunio siue interlunio antecedenti annum auspicentur. Nec video cur Auenezra pariter & Auenrodan illic quidem errorem vitari posse non putent, hîc verò putent, cùm deprehendi coitus hora ad liquidum nequeat, nisi motus sideris vtriusque rectè teneatur, quod Auenezra Macliuensis etiam obiectat, pariter annuas geniturarum reuolutiones, cùm à reditu Solis ad locum eundem ordinatur, quomodo perperam non definient, inexplorato tempore, restitutionis? Ascendentia quoq; magnarum coniunctionum quàm rectè statuent, non exactè comprehensis motibus Iouis & Saturni? à quorum perfecta cognitione tantum putat abesse nos Abraham, vt magnum esse pronunciet si vel diem sciamus qua debeant simul inueniri: cuius sententiæ Saxoniensis accedit, qui propterea factum dicit, vti ascendens magnæ coniunctionis non illud habeatur, quod hora magnæ coniunctionis ascendit: sed quod anni vertentis initio quo illa contigit, ascendebat. Sic errorem errore tuentur.

Verùm coniunctionis ascendens non definit esse quod est, propterea quod à nobis ignoratur, quare potius erat dicendum, sciri à nobis non posse quid coniunctio sit factura, quia sciri nequit horoscopus, quàm quia verus ignoratur aliū fingere minimè verum, quid enim coniunctioni cum horoscopo anni tot forte mensibus antegresso? aut quæ ratio vt ascendens deficientium luminarium obseruemus, coniunctionis non obseruemus? Deniq; vt vim concedatur habere in coniunctione ascendens anni, tamen non negabūt aut paris, aut maioris esse momenti proprium ascendens, à quo diuersa cùm oriatur penitus cōstellatio, quā ignorat, necesse sit eos in prædicendis coniunctionis effectibus vacillare. Mitto quòd ascendens anni, autore eodem Auenezra,

Auenezra pariter est incertum. Ex quibus omnibus patet error pudendus Abôâlaris, qui lib. 1. maioris introductorij dixit, non referre si gradu vno erret Astrologus: in quo verbo se planè nescire quam defendebat Astrologiam, ostendit, vt non iam illud verum quod dicitur accusari eam à multis ob ignorantiā, cùm potiùs non damnetur, nisi penitùs introspecta, non colatur, non ametur, nisi procul & de limine salutata.

CAP. XI.

DISSIDENTES SENTENTIAE DE MOTIBVS *octaui orbis distantia capitis Arietis octaua, à capite Arietis nona, & auge Solis.*

Vid quod hactenus tantùm de planetarum motu dicebamus qui forsitan magis explorati, sed hærentium siderum motum quis fideliter reddet? quibus esse vim magnam, imò præcipuam & admirabilem confitetur omnis Astrologia, quis inquam rectè collocabit in themate stellas fixas? aut quis denegabit errorē vnius gradus omnino non habere momentum? quando tantùm vnus est gradus in quo creduntur efficaces, hoc est, vel cardinum vel luminarium. Sed habemus, inquiens, omnes in astrolabijs, in numerorum tabulis passim vulgoq; descriptis. Hoc scilicet est quod admonebam, cùm super his cœpimus disputare: facillima hæc videri Astrologis triuialibus, quorum doctrina de paucis omnino schedulis, verùm doctorib⁹ & peritis inextricabilia, qui cùm literas paulò remotiores adierint, peruident æquali authoritate magistros super his tantum dissentire, quantum distat oriens ab occidente. Aegyptij, Chaldæi vetusq; omnis deniq; sententia, stellas erraticas vno tantùm moueri motu putant, quem vocamus diurnū, Hypparchus alium introduxit, qua raperentur sicut errantes ab occidente in orientem.

Sit hæc igitur prima controuersia, moueantur proprio motu necne. Recentiores controuersiam nullam dicent, quoniam non sit mirum à iunioribus obseruatū, quod veteres nondum poterant deprehendisse. Verùm sunt etiam ex iunioribus qui sententiam veterum tueantur, quiq; non dubitent falli qui contrà existimauerunt. Proclus posterior longè Ptolemço peritissimus fuit omnis mathematicæ, quod eius cùm Astrologicæ suppositiones, tum de sphæra tractatus & de Astrolabij compositione, commentaria super Euclidem, quæq; alia scripsit multa, facilè declarant. Is in cōmentarijs super Thimæum, quod & alibi facit, Hypparchum Ptolemæumq; retaxat, qui putauerint stellas non erraticas circa polos signiferi volui ad orientem, post centesimum quemq; annum vna parte peracta, sed potius accedendum Aegyptijs & Chaldæis, qui diuturnis obseruationibus nihil huiusmodi prodiderunt, præsertim ita sensibus attestantibus antiquæ traditioni, vt non possit accedere Ptol. qui non sit exoculatus. Nam si mouentur, inquit, super polos zodiaci, quomodo putant Hyp. & Ptol. necessarium fuerit in his locis non parùm vergi Vrsam sub occasum, quæ tamen ab Homeri vsq; temporibus inoccidua dicta sit, & Canopum oporteat amplius non videri, cùm faciat ea stella degentibus in tertio climate breuem periodum supra finitorem, his autem qui Rhodum incolunt radat orientem, vt scribit Posidonius. Cùm igitur arctos eadem nunc appareat inoccidua, quæ tot retrò seculis semper apparebat, & Canopus eandem seruauerit positionem, deprehensi falsum sensus euidentia, quem recentiores hærentium stellatum motum introduxerunt.

Qui si forsan obijciant supputationes motuum planetarū colligi rectè testimonio sensus ab his, qui in numeris digerendis, & in canonis expositione fixarum motum assumunt, dupliciter ait, dilui obiectionem: Primùm quod hi quoq; qui fixarum motum illum omittunt in supputandis motibus planetarum, consona debent apparentibus & de siderum reuolutionibus canones statuentes, quanquàm non errantes immobiles faciunt, ad verissimæ tamen rationis exeunt competentiam: deinde quod notum est ex falsis supputationibus colligi verum, quare sensui respōdere quod colligitur, fidem non facere veritatis in suppositionibus. Hæc doctissimus ille philosophus & mathematicus Abraham Auenezra, cùm sæpè meminerit vtriusq; sententiæ, quarum altera mobiles non erraticas, altera facit immobiles, quā Indis adscribit, nunquàm præiudicat, sed in medio rem reliquit, vt in lib. de genituris duplex fieri thema

Q præcipiat,

præcipiat, alterum quasi mouerentur, alterum quasi non mouerentur. Et quanquam super his ego nihil definio præter hoc vnum, nihil posse certum definiri, verissimum tamen illud, opinioni veterum hoc fauere, quod assertores dogmatis oppositi nihil inter se conueniunt.

Nam Ptolemæus quidem post Hypparchũ ab occidente moueri versus orientem semper putat. Arzachel Maurus cùm processerint certum spacium regredi ab oriente versus occidentem, quod Isaac sequitur Istaëlita verissimis dicens experientijs obseruatum. Thebit Benchorath istum motum expungit, alio cogitato, qui versus austrum vergat & aquilonẽ, recentiores inuentũ Thebit probantes, admittunt etiã opinionẽ Ptolemæi triplici sphæram octauam motu discerpentes. Tum qui sentiunt cũ Ptolemæo progredi illas ad orientem, neq; cursum mutare digladiantur, tamẽ de velocitate cursus, id falsum putantes quod tradiderat centum annis expleri partem vnã. Nam Anenezra, Moses Aegyptius, post annos 70. pertransiri partis vnius spacia tradunt: Albategnius post annos sex & sexaginta, vt ferè sesqualtera proportione fecerit eas velociores quàm Ptolemæus, Paulus Florentinus eas ociùs volui quàm dixerit etiam Albategnius asseuerabat. Has opiniones quis dijudicabit? Deprehendimus, inquiunt, iuniores, fidelibus instrumẽtis earũ loca, quare falli nõ possumus. Quidnam igitur illos veteres fefellit, quibus instrumenta non defuerunt, nec minor artis peritia quàm vobis? vulgatum hac tempestate, mobilem Arietẽ ab immobili viginti quinq; partibus distare. Sed Auenezra lib. quodam, cui titulus, Rerum Astrologicarum, octo partium tradit, cùm scribebar, fuisse distantiam: scripsit enim anno salutis humanæ, millesimo centesimo quinquagesimo tertio. Quare nostra ferè tempora trecentis & 40. plus minus annis antecessit. Proinde si motum quem tradit Albategnius qui cæteris ocior, imitemur, non plus annis qui ab Anenezra ad nos abire astra gradibus quinq; processissent, quare foret hodie distantia non (vt aiunt) gradnum a 5. sed tredecim. An fallebatur igitur Anenezra? cui ratio tùm organnm suppetebat.

Moses Aegyptius in eo libro cui titulus Mismethora, quasi dixeris Grecè [Greek], Latinè, secundam legem, inter initia primæ partis ait: tempora cataclysmi concordasse mobilem Arietem cum immobili. Tum postea semper motam sphæram octauam versus orientem septuagesimo quoque anno, gradu vno. Cùm igitur inundauerint terras aquæ anno mundi millesimo sexcentesimo quinquagesimo sexto: nunc agantur ab orbe condito, vt verior docet supputatio (neque enim refert hîc ad liquidum rem exigere) annorum quinque millia adiectis ferè trecentis, erunt à diluuio, ad nos anni ferè tria millia supra sexcẽtos aut circiter. Quare mota erit octaua sphæra tot annis gradibus plus minus duobus & quinquaginta, quibus distaret mobilis Aries ab immobili. Isaac Israëlita scribit concurrisse simul vtraque signa anno qui fuit nobis à Christo nato quingentesimus & sexagesimus. Petrus Alliacensis in elucidatio tradit, id euenisse anno Christi ducentesimo & sexagesimo, quæ supputatio per annos trecentos à priori supputatione discordat. Angelus Mantuanus & plerique recentiores, idem fuisse contendunt anno gratiæ quintodecimo paucis mensibus superadditis. Idem refert Isarith, quendam iuniorem, cùm supputasset loca Solis & Lunæ ad octauam sphæram, deprehendisse nouilunium mensis Martij exactis à mundo annorum quinq; millibus ducentis viginti quatuor propè decimam quartam partem Piscium. Se verò Angelum nouilunium id supputantem ad immobilia signa, siquidem tabulis Emanuelis vtebatur, quas inscripsit Baal Cuaphim, deprehendere illud in vigesimo octauo gradu Piscium, si Alphonsi tabulas sequeretur in vigesima septima parte, minutijsque quaduordecim. Vnde colligeretur distasse mobilia signa ab immobilibus gradibus tredecim vel quatuordecim. Scripsit autem iste paucis annis ante nostram ætatem, quare sibi mirabile ait esse, quod Ozonienses tabulæ tradant sitam inter Arietis cornua stellam quæ scilicet Arietis mobilis est principium, semotam ab immobili Ariete anno gratiæ millesimo trecentesimo sexagesimo gradibus viginti quatuor & minutijs quinquaginta septem. Per quæ tempora inuenio annis supra ferè quadraginta, tum Isaac illum, tum Rogerium Baconem floruisse, quorum vterq; non plus gradibus decem ætate sua putauit immobilem Arietem à mobili variasse: nam vterq; secutus est Azerchelem, qui maximam inter eos distantiã quæ posset euenire tot partium existimauit, scilicet decem, ad quarum finem peruentum sua

tempestate

tempestate prodidit Isaac. Quare tempus asserere & proximare rursus inciperent retrouersus occidentem motu reuolnto.

Sic igitur colligamus,aut non fallunt organa Mathematica,aut fallunt:si nō fallunt, quomodo Isaac & Rogerius stellas obseruantes mobilis Arietis, non plus partibus decem ab æquinoctio summotas iudicârunt? quæ tamē si tabularum Ozoniensium, si recentiorum vera sententia plus tribus & viginti partibus istinc mouebantur, vt pateat error graduum tredecim: Si fallunt,vnde nostri cognoscunt se non falli,principibus in hac arte viris tanta opinionum varietate dissentientibus? inter quas vtrique si quis putat se posse dijudicare bruto magis iudicio,quàm vt de cœlestibus iudicet. De locis igitur non erraticarum qui sententiam proferat casu forte non errabit, assequi hoc ratione minimè poterit. Sed nec illud prætereundum quod Proclus & Ptolemæus negat apogeon & epigeon Solis moueri. Est autem quod appellant barbarè, augen & oppositum augis, recentiores volūt, quos retaxat Hebræus Leo, veram sententiam Ptolemæi defendens. Mitto super æquatione dictum quàm nesciant quàm digladientur, vnde horoscopi colligendi maxima incertitudo.

CAP. XII.

DE DIRECTIONIBVS QVÀM MVLTIplices Astrologorum sententiæ.

His omnibus superest opus inextricabile super radios cōponendos, & quas aphefes vocat Ptolemæus atque peripachos, vulgò directiones exactè dinumerandas. Nam mutuis vtrobique vulneribus confodiunt se mathematici, nec niti æqualem ita aduersus authoritatem, vel arbitrari rem quāquam, vel tot ætatum experientia potuit. Recentiorum opinio est, exactissimam radiationem ex anaphoris rectis, obliquis, mixtis, pro locorum varietate componi, verum illud eueniet, vt si quis edatur in regione, cui supra finitorē vertex exaltetur gradibus 48. & pars prima Capricorni sit in horoscopo, trigona radiatio sit futura in partibus Cancri, quem tamen ex diametro scimus opponi Capricorno. Henricus Batensis obseruat eam configurationem planetarum ratione locorum, vt trigonus sit horoscopo qui locum quintum tennerit, nulla interim habita signi ratione, atque ita de reliquis. Albategnius per zodiaci gradus numerat interualla, quos ęquales vocant nisi sidus ad latus altrinsecus declinauerit, quanquam parùm ob id numerus variatur. Neque enim plus triginta minutijs, etiam si decem partibus declinauerit. Hanc secutus est methodum Ioannes de Regiomonte, quam tradidit & Abraham princeps, præceptor Auenezræ. Quod si dicas experimentis esse deprehensum per anaphoras schemata componenda esse, resistet Auenezra, diu multis obseruationibus infinities dicet annotatum per æquales gradus esse constituenda, sunt qui rectas anaphoras semper vsurpent, quod obijci falsò Ptolemæo suprà declarauimus: Adde quòd latitudinem non obseruat Ptolemæus præterquam in Planetis copulatis: Abenragel autem in omni radiatione præterquàm in diametro, Aboasar & in diametro quod illi calumniantur.

Mitto quàm dissentiant, quònam vsq; radiationis vis extendatur, sunt qui gradibus tribus, sunt qui potius quinq;, sunt in Luna qui ad 12. vsq; partes, sunt etiam qui ad tredecim, vt Porphyr. ait. Par quæstio mathematicis inexplicabilis q; dissensio super directionibus (vt cùm eis eorum more loquamur) Nam Aegyptij quidem anaphoris regionis semper vtebantur. Dorotheus in dirigenda prima parte rectis semper assentionibus, quod experientiæ respondere sæpissimè Abraham testatur. Ptolem. & ferè posteriores in oriente posito sidere & occidente per regionis ascensiones, positis quarto loco vel decimo per æquatoris, medijs locis verò per admixtas. Idem sentit Almeon cap. septimo tractatus quarti de directionibus. Aboasar per zodiacl dirigit gradus, sic enim octaua differentia secundi tractatus libri de magnis coniunctionibus dirigit Lunam ad locum coniunctionis siderum infortunanrium. Idem sentit Auenezra libro cui titulus initium sapientiæ, confirmans authoritate etiam Albategnij. Sunt qui putant vtroque modo tàm radios extendendos quàm sidera dirigenda, scilicet per signiferi gradus & anaphorarum proportionem, quod videtur

Q 2 Ioannes

Ioannes Hispalensis in isagogis suis voluisse. Nam secunda parte sui quadripartiti capite super prima domo idem est executus.

Alij extendunt quidem radios per zodiaci gradus, dirigunt autem per ascensiones quod Messalæ nec non Ptolemæo videtur Auenroadan adscripsisse. Contrà Abraham Iudæus eandem affert rationem operis vtriusque. quare schemata componantur per æquales gradus, per eosq; dirigendum sit. Mittam quam discordant ad quam partem Planeta sit ducendus, vbi quid ab alijs Ptolemæus dissentiat, in apotelesmatis est videre, tum nonnihil Auenroadan explicare: Sed nec illud hoc loco pertractamus, quanta sit difficultas his qui putant ascensionibus mixtis vtendum in dogmatis executione. Nam Ptolemæum id parùm rectè vel sufficienter præcepisse doctissimi indicârunt. Paulus Alemanus insignis mathematicus, qui nunc apud Guidonem Vrbini ducem principem literatissimum viuit, scripsit aliquando, se nunquàm vidisse qui sidus ad locum triangulum rectè dirigeret, quin etiam (quod superiùs erat dicendum) negat in latitudinibus planetarum fideles esse tabulas quæ feruntur. Ex quibus omnibus in capescendis horis initialibus, siue geniturarum, siue vrbium, siue constellationum, tum in themate disponendo, siue cardines statuantur, siue loca præfiniantur, seu signa diuidantur, seu sedes sideribus, vel hærentibus, vel errantibus tribuantur, seu schemate componantur, siue aphæses numerentur, quanta patet erroribus ianua, quum adhuc veritas super his & mathematica certitudo in Heracliti antro lateat inexplorata.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ aduersus Astrologos libri IX, Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER X.

CAP. I.

EPILOGVS EORVM QVAE HACTENVS confecta, & quid in sequentibus agendum sit libris.

MVLTIS iam gradibus Astrologicam rem delecimus, dum nec cœlo pendere fata inferiorum omnium declaratum est, nec significari, nec si dependeant, aliter potius quàm pro naturæ cognatione, quotum vtrunq; confirmabatur ex perpetua & stabili conditione cœlestium, quæ sui par semper, fulq; similis non mutatur, vt finguntinstar Chameleontis, vi locorum vel distantiarum. Deinde quia quid cœlum faceret vel indicaret, id intelligi à nobis posse negabamus, tùm quia nec horas illas fatales quæ'nam essent, nec in choro cœlesti penes quos fati decernendi potestas collocata cognoscere nostræ sit imbecillitatis. Certè quæcunq; super his illi tradiderunt, exorbitant penitùs à ratione: rerum enim fecerunt primordia quæ non sunt primordia, veris omissis, & cœlestium potentissima vel nescientes, vel negligentes, vtuntur in prædicendo commentitijs causis & fabulosis, quibus vt nulla veritas inhæret, ita nulla potestas aliquid efficiendi. Post hæc tertio declarabatur, si nihil in istis quæ dicebamus, offenderint, non modò nõ contigisse speratum, sed potiùs aperiri quàm sit impermeabile, nec humano vestigio pertransibile, quod est illis conficiendum, vt scilicet initiales horas indagent, & cœlestium quas finxerunt causarum statum ac positionem omnem momentis singulis assequantur, quorum neutrum sciti posse, libro proximo disputabamus: sed hæc etiam præstiterint, tantùm abest vt suum munus impleuerint, vt necdum suum officium sint aggressi. Nam labor ille proprius Astrologi, themate iam constituto (quod opus est mathematici) quid explorata constellatio faciat in-

ciat indagare, inter omnia est difficillimus: hæc si darentur ratione constare, scientia foret Astrologia, si experimentis, ars, si nec ratione nec experimentis, nec ars vtiq; nec scientia, sed temeritas, inconstabile præstigium, circulatorum figmentum fabulosissimum. Primùm igitur rationis authoritatem, tùm fidem experimenti Astrologis eripiemus.

CAP. II.

RATIONES ASTROLOGORVM INANES *esse & ridiculas.*

Eneralia quędam de sideribus Aristoteles, Plato, cęteri philosophi, nixi rationibus tradiderunt, substantiam sempiternam, motum circularem, reliquaq; id genus, verùm proprias siderum proprietates nusquam prodiderunt, nihil super eis, quę physica dici posset, indicante ratione, alioquin rerum corruptibilium quas tractamus, quas proximè sentimus, quas intimiùs noscimus, dotes peculiares ab cuentibus tantummodo effectisq; cognoscimus: quas autem Astrologi rationes confinxerunt, suá dogmata probaturi, tantùm absunt à ratione, vt nihil possit irrationabilius cogitari, neq; enim solū non demonstrantes aut rhetorum etiam enthimematis inferiores, sed falsæ, futiles, pugnantes, vitiosæ, ridiculæ, quod excutientes ordine singulas, palàm faciamus.

CAP. III.

DVPLEX PRINCIPIVM, QVO ASTROLOGI DECERnunt quæ domus sit fortior, falsum esse, vtq; sit verum, non tamen ex eo id colligi quod volunt.

Xordiemur à rationibus quibus locorum probant proprietates, quorum tamen & nullas proprietates, & interualla sciri non posse, suprà declarauimus. Primùm autem agemus de quantitate virtutis locorum. Secundò de qualitate, declarantes illorum vbiq; principia quibus nituntur esse falsa: neq; tamen colligi ex illis si sint vera, quod volunt. Est autem duplex quasi proloquium, quo definiunt quis loco sit fortior, quo debilior. Vnum est, loca illa præualere quæ nectantur horoscopo radiationis affinitate sitle trigonæ scilicet, siue quadrangulæ, siue sexangulæ. Contrà pigra, deiecta quæ non coniungantur. Alterum, cardines quos vocant angulos primæ potestatis esse, secundò, loca cardinibus succedentia, tertiò, quæ declinant ab eis, Græcè dicuntur apoclimata, barbari cadentia dicunt. Primùm igitur ista principia falsa, aut si concedantur, quæ tamen intelligunt ex his, tum inter se, tum principijs istis pleraq; repugnant. Principiorum falsitas ita demonstratur: Efficacia locorum non potest aliò referri, quàm ad habitudinē loci supra finitorem, vt in eo situ putetur stella quælibet efficacior, in quo pósita supra nos fortiùs operatur. Hæc philosophus statim dabit naturali ratione persuasus, hoc darę cogitur & Astrologus, quoniam virtus ista locorū vel à natura petitur ipsius spacij, vel ex ista quā diximus habitudine ad nos, à spacio deriuari nō potest nō modò, quia nulla istius spacij vis natura est, vt suprà monstrauimus: verùm quoniā istud si dixerim, erit idem horoscopus eademq; locorum partitio quacunq; regione constituenda, siquidem spacij partes determinatæ suas haberent proprietates, quibus inibi positas stellas afficiant, quare non variabuntur ex cœlo, sed erunt omnibus eædem. Hoc autem toti penitus Astrologiæ repugnat, quæ sidus eadem spacij parte collocatum mihi quidem decernet in ascendente, alijs secundo loco, alijs duodecimo, alijs tertio, alijs vndecimo, pro cœli sui inclinatione diuersa, quæ non esset spectanda, sed natura spacij quam consequerentur istæ proprietates, non habitudinem illius ad nos: nam pro cœli deuexione nihil illa mutatur, hæc semper alia fit & alia.

Quod si locus conceditur efficacior in quo situs Planeta fortius agit in nos, concidunt statim illa fundamenta de angulis & horoscopo: primùm quicunque locus sub terra debilior erit omnibus qui supra terram, nec quintus aut quartus erit duodecimo vel octauo præferendus: tùm inter eos, qui supra terram, quicunq; magis ascendet supra finitorem, potentior existimabitur, quare duodecimus primo præualebit. Concessit Aschedesis Astrologus author summæ, quam vocant, Anglicanæ, plus credens

dens rationi prorsus indissolubili, quàm Astrologorum omnium authoritati. Sed Ptolemæus quoq; rationem vidit, quam ferè secutus Apotelesmatôn lib. primo statuit, omnium fortissimum esse locum medij cœli, quod inibi positi radij Planetarum potentissimè nos afficiunt, proximum illi virtute locum vndecimum, propter eam rationem: debilissimos autem esse Planetas qui mediant inter occidentem & imum terræ. Repugnant hæc autem cæteris Astrologis, quorum maxima pars orientem cæteris locis anteponit, vt Messala, Firmicus, Aboasat, quanquam Auenezra sentit cum Ptolemæo: quare non cardines omnes primos facit, verùm locum vndecimum omnibus antefert præterquàm summo.

Postremò si dicta tuentur Planetam quinto loco faciês debilissimum, quando medius est inter quartum locum & septimũ, tertio quoq; lib. super annorum spacio loquens, omne quod supra terram præfert his quæ sub terra, sed oblitus eorum quæ priùs dixerat, orientem loco preponit vndecimo. Tum secutus Astrologos abijcit 12. nimis futili certè falsaq; ratione, quoniam inquit spissior & obscurus terræ vapor ex humiditatibus halans, illis vim descendentem turbat & infirmat. Certè si ratio valet, natus aëre caliginoso nascetur semper infelix, cui Planetæ sub tenebris omnes erunt, quasi duodecimo loco collocati. Præterea cur non magis id patiatur in oriente positum sydus: An plures halitus luce facta superiùs, quæ potuit vaporosos fumos attollere, dissipare nondum potuerit? Verùm in Sole forsitan hoc procedit, sed meridie quænam stella duodecimo loco residens, aëre vaporoso præpedietur? Rectiùs igitur primo libro tantùm illud spectauit, medium cœlum fore potentissimum inter alia loca, ille intensior vel remissior, qui magis fastigio minúsve propinquaret, hoc est, solû quod dici naturaliter potest, si naturalium tantùm virium pensemus efficaciam: nam proprietatem alicuius influxus habere forsitan locus potest sub occidente, quam locum cœli medium non habet (si quas habuerit huiusmodi differentias) verùm quod Planeta facturus est vt fortiter faciat, quid aliud erit in causa quàm potestas diffundendi radios in finitotem.

Nimis igitur stultè stellam fixam in quarto loco potentem, sub imo scilicet terræ latitantem, quæ si fulgeat summo ferè cœlo, cardinem in partibus non attingat, virium nihil sit habitura. Planetam loco duodecimo non esse vitalem, qui sit tamen in quinto collocatus, cùm longè rationabiliùs quintus locus sedes tenebrarum quàm duodecimus possit appellari, nemini quisquam persuadebit fortiùs afficinos à Sole cùm procul ab oriente distat adhuc gradibus 25. quàm cùm lapsus vno gradu mergatur in occasum, cùm tamen ad ascendentem ibi pertineat, hîc ad locum sextum: multò minus nisi sensu carentibus persuadebunt esse potentiorem quarto loco sub media scilicet nocte, quàm si octauum vel duodecimum locum occupauerit. Nam colligatio trigona cum horoscopo reprobatur ex superioribus, vbi de radiorum diximus interuallis, vt si rectam sequi rationem velimus plus ad horoscopi vim attinet eius anaphora, quàm tot spacijs distans bona fortuna. Quod si colligatio talis habet momentum, cur non iunctus cardini meliori locus erit potentior? Est autem ratione docente tam varijs Astrologis astipulantibus cardo summus omnibus melior. Igitur sextus locus illi triangularis debet bonis adnumerari, qua ratione nonus ex ascendentis affinitate. Hactenus falsitas principiorum, nunc principijs decreta dissentire: neq; enim semper octauus malus si propterea malus quod disiunctus ab ascendente, cùm plerunq; locatus ibi Planeta, trigono radio foueat orientem, similiter & secundo loco hexagona radiatio nonnunquàm venit ad horoscopum. Quare quod colligunt, non est perpetuum, nisi loca per gradus zodiaci diuidantur, hoc autem non recipiunt, igitur nihil colligunt. Illud item respondeant, cùm affinitas ascendentis & in anguli bonum faciat locum, sufficiat alterum priuilegium, an vtroq; sit opus. Si alterum bonus, erit octauus locus succedens occidenti, si vtrumq; malus, secundus diuulsus ab ascêdente. Scribit item Heliodorus ex Pauli cæterorumq; sententia malos infortunantesq; Planetas in decliuijs vehementiùs lædere & nocere, quod si locus infimus sua natura quodq; dicere solent ἄπρακτος, tàm malos debet radios hebetare quàm bonos.

CAP.

CAP. IIII.

ARGVMENTATIONES ASTROLOGORVM, QVIBVS *sua roborant dogmata ad quinq; ferè genera redigi, infirma quidem & inefficacia.*

EXcutiamus nunc errores quibus locorum proprietates probāt, vt hic quidem fratres significet; alius parentes, amicos alius, hic mortem, alius inimicos: verùm ne sæpiùs eadem reprehendam, genera quædam ptius refellam argumentandi quibus vtuntur Astrologi quicquid sunt probaturi. Tum particulatim cuiusq; dogmatis euertentes fundamenta, tamen admonebimus è quo genere iam taxatorum ducatur argumentatio, proprijs verò locis hoc agetur, vt datis principijs & forma ratiocinandi, num cōsequi tamen quæ putāt, ostendamus. Sunt autem ferè capita quinq; ad quæ redigas omnem Astrologicam probationem. Primum locus dici potest ab ordine numerorum, secundum à parabolica similitudine, tertium à mathematicis, quartum ab Astrologicis principijs, quintū à dialecticis. Ab ordine numerorum sic argumentantur: Clima primum subiacet Saturno, Ioui secundum, tertium Marti, quia Saturnus primus Planetarum, Iupiter secundus, tertius Mars. Loca sunt 12. signa sunt 12. Primū igitur signū primo loco respondet, secundū secundo, atq; ita deinceps. Sed tertium signū Geminorū, tertius igitur locus, fratres significat quasi geminos. Similiter primus Planeta primo loco respōdet, secūdus secundo, tertius tertio. Sed Iupiter sidus secundum, diuitias significat. Erit igitur loco secundo super diuitias significatio. Hæc methodus à numeris ducta faciliter confutatur. Siquidem cum philosophis, cum dialecticis, sermo fit: nam non modò non cogit, sed nec colligit, nec solùm non persuadet, sed nec suadet.

Primum igitur futilis nimis insanaq; suppositio, primum genere quoq; primo generis alterius naturæ cognatione consentire. Primum ignis elementum, primus planetarum Saturnus, quid ab igne diuersum magis Astrologis est Saturno? Mars tertius planetarum, aqua tertium elementum, nónne dissidet Mars ab aqua quantum ab aqua dissidet ignis? Aries primum signū, Saturnus primus Planeta, neq; tamen Astrologis habet Aries cum Saturno proportionem, nō regnat in eo, non dominatur, imò deprimitur: fallax igitur suppositio, rudis & imperita, quæ si vera foret, nihil minus esset incerta, non tàm quod incertum sit ne à Luna Saturnum versus ascendendum, an potius à Saturno descendendum ad Lunam, cùm sua quilibet ratione sit primus ordine Planetarum, quàm quòd mediorum situs & ordo penitùs in ambiguo. Manet enim adhuc sub iudice lis antiqua, Sol à Luna secundus an medius magis sit. Creditus est Aegyptijs Lunæ proximus, medius à Chaldæis, medium quoque putat Ptolemæus & turba recentiorum. Verùm non modò Ieber acutissimus mathematicus, sed & ipse Theon interpres Græcus Ptolemæi dissentiens à magistro; putat supra Lunam statim collocandum: quod Plato, quod Aristoteles etiam affirmârunt: nec mirum summos autores in ea re dissentire, super qua rationes vtrinq; translatitiæ multæ, certa non potest vlla cogitari. Nam parelleiares vbi fustuleris, hoc est, obtutus discrimina, mathesis nihil indicat è duabus stellis vtra superior. Nec de Sole duntaxat ambigitur, verumetiam de Venere, de Mercurio, quoniam de Marte, Ioue, & Saturno, cōstat, inquit Summarius, omnes supra Solem, quo tamen ordine, nec est scitum, nec sciri potest, quod multa scilicet (vt loquuntur) aspectus est diuersitas, præterquàm rationes, quascunq; feceris ex communibus, erunt vanæ & dialecticæ, non ex proprijs certæ & mathematicę. Qualis illa Ptolemæi de Sole conuenienter inter Planetas medium poni, quoniam summouentur ab eo quidam longitudine loci, quod Saturnus & Iupiter & Mars faciunt, quidam sequuntur eum semper, vt Venus atq; Mercurius; friuola coniectura nec procedens, quoniam Luna digreditur ab eo quantum superiores, non igitur medius inter digredientes ab eo & non digredientes. Alpetragij ratio pariter debilis, vt sint motu velociores inferiores, quanquam qui videntur velociores probat esse tardiores. Sic enim locus Veneris, Solis & Mercurij locis superior erit, quod non fore omnes æqualiter resistunt, plus nisi videtur euidentiæ, veterum ratiocinatio Solem proximum Lunæ decernentium, quoniam Veneris interiectu Mercuriive nunquam nobis eripiatur.

Sed hæc quoq; multipliciter soluitur, vt quod contingat, id in Mercurio paruitate, contingat in Venere, quia proximè Soli radijs occupatur & intercipitur. Quare radijs obstruere viam nō potest ad nos descendentibus, quod remotior Luna potest. Quid quòd fortè tenuia nec Lunari densitate terrosa radijs non obsistunt. Habeant itē proprium lumen, quod cum vice Solaris erepti reddunt, non eripiunt lumen, sed commutant, quare defectus non percipitur. Auerrois in paraphrasi Magnæ compositionis Ptolemæi dicit se quondam in Sole duas quasi maculas nigricantes annotasse, cumq; numeros digessisset per id tempus, inuentum Mercurium Solis radijs oppositum. Rectè igitur Moses Aegyptius ex Abubachesis quoq; testimonio situm & ordinem Planetarum incertum pronunciauit. Nam Lunam quidem scimus omnibus inferiorem, cœliq; vestibulum, propter maiorem aspectus diuersitatem quæ minorem indicat necessariò habitudinē semidiametri terræ ad sphæræ semidiametrum. Quomodo verò tres aliæ se habeant Sol, Venus, Mercurius, incertum. Similiter notū quatuor has stellas nobis proximiores alijs tribus, sed illarum inter se trium situm & ordinem ratio non demonstrat. Cùm igitur genethliaci nituntur ordini huiusmodi cōsequentiæ principio nituntur: primùm quidem falso, tum si verum foret, incerto, licet autem de signis idem obiectare, quādo (quod satis demonstrauimus) in zodiaco nullum aut quatuor æquè principia sint.

Dictum de primo genere argumentationis, à parabolica similitudine sic probant: decimus locus in edito cœli vertice patet, quartus latet in imo terræ. Cùm igitur magis compertum cuiq; de matre sit quàm de patre, conuenit vt per decimum locū mater iudicetur, pater autem per quartum, qui modus non est aliter quàm ex suo titulo refutandus. Nam quæcunq; de istis similitudinibus argumenta petuntur, non solùm philosophis sunt indigna docentibus, verùm nec dialecticis apta vel vtilia disputantibus, quin nec rhetorum persuasionibus commoda, & vanæ ferè poëticæ lusum potiùs præ se ferunt, quàm ferè cuiusquam probationis idoneam authoritatem. A' mathematicis argumentari eos dicebam, cùm benè decreta mathematicis malè vertunt ad suas prædictiones, qualia quæ superiùs de zodiaci in signa, signorum in partes, partium in minutias diuisionem dicebamus. Item cùm quod tecta quædam, alia obliqua signa illis dicuntur, ob ascensionis moras inæquales ipsi transferunt ad naturam rectitudinis & obliquitatis in motibus. Ex Astrologicis colligunt, quoties Astrologicum aliquod dogma principium faciunt, alterius dogmatis confirmandi: dialecticis vtuntur, si quando communes & probabiles quasdam ex natura vel prima philosophia propositiones assumunt. Sed id quàm rarissimum, neq; enim memini apud eos legisse me rationem, quæ fidem dialecticæ probabilitatis afferret.

CAP. V.

RATIONES A' PARABOLICA SIMILITVDINE ducta quibus domorum probant proprietates, refelluntur.

HÆc diximus in vniuersum, nunc ad referenda particulatim fabulamenta descendamus (nam sic veriùs dixerim quàm argumenta) quibus locorum proprietates asseuerant, inchoantes ab illis quæ sumuntur à situ & conditionibus signorum. Est autem locus à parabolica similitudine per hunc modum: pater amat filios, & quintus locus amica radiatione, quia triangula nectitur horoscopo, quintus igitur locus filios significat. Vt sit igitur modus argumentandi bonus, qui tamen planè est ridiculus, ostendamus, non rectè colligi quod contendunt: Primus, inquiunt, locus nascentem significat ipsum, quoniam de tenebris prodit in lucem. Item horoscopus ecce parabolica similitudo, de qua reddunt & rationem, cur idem locus itinera modica repræsentet, vt cùm de vico eiusdē vrbis ad aliū, de vrbe ad suburbium, de domo itur ad pomœrium. Nam volunt horum quoq; motuum causam in sideribus esse, quæ primi loci dispositione portendantur, vt ait Bonatus. Præterea videamus an in reliquis locis similitudo procedat. Et secundi proprietas super diuitijs, quoniam nihil aiunt homini magis proximum: igitur hærens primo secundus locus diuitias significabit. Necessaria ratio penes eos quibus nihil potiùs est diui-

est diuitijs, verùm homini proximiora & intimiora multa, puta dotes animi & corporis, sapiẽtia & valetudo, quare debuerunt potiùs hæc à secũdo loco significari, quàm à sexto vel à nono: quid quòd inter externa quoq; parentes, vxor, amici, filij, gloria, pecuniæ præferuntur, vt potiora, vt proximiora, præterquàm apud vnum hominem genus qui se vocant Astrologos. Tum locus idem, cur epistolas quoque notat, vt ait Zaël Israëlita, præter fortè in genituris notariorum, quibus semper hæreant stylus & pugilaria. Iam pergamus ad reliqua.

Tertio fratres indicari volunt, quinto filios, diximus causam, cur hic filios, similis fratrum est ratio: quoniam locus tertius hexagona radiatione iungitur ascendenti: quoniam igitur hexagona copulatio amica, sed melior est triangula, propterea filijs hęc quos amamus magis, illa fratribus datur, & eandem ob causam locus vndecimus est amicorum, quem pariter ex hexangulo respicit ascendens: Verùm eos interrogo, cur non locus nonus filios significabit, cùm sit & ipse triangularis horoscopo? respõdebunt, quoniam cadit. Rogo igitur iterum, melior tertius an vndecimus? & patet eadem ratione vndecimum præferendum, quoniam cadit tertius, cur non igitur tertius amicorum, vndecimus fuit fratrum? nisi peruertentes ordinem naturæ putent amicos fratribus præferendos. Illud quoq; de filijs alio dicto perturbatur: nam parentes quarto debẽt iudicari, sed inter quartum & ascendentẽ tetragonus est aspectus, quo nullus inimicitiæ magis iudex, quomodo igitur nascentem nascentisq; filios amica radiatione componunt, eundem tamen cum suis parentibus inimica? Prætereà placet Ptol. Græcis omnibus & Auenroadan potius à decimo loco filios iudicari quàm à quinto, quod Porphyrius ideo rectum probat, quia inde animæ in corpora demittantur. Sed Porphyrij fabulæ fabulam possumus opponere, quia perhibentur animæ per Cancrum labi deorsum, per Capricornum ascendere. Est autem Cancer signum aquilonare, cui respondet apud Ptol. imum terræ, non summum, sed à quarto quoq; pariter & vndecimo prædictionem de filijs auspicantur. Quid quòd Alchabitius & Hebræus Andragazar ad quintum locum legatos volunt pertinere, & quod Vellius ait rumores & nuncios, addunt & famam, quæ post cineres, & quod Adla scribit vestimenta, quànam igitur ista ratione? nullã enim reddunt: Illud valde irrationabile quòd sextum locum, quem vocant ἄπρακτον quasi dixeris torpidum, cessantem, inertem, inefficacem, seruis attribuunt, quorum tamen & labor & industria dominorum nutrit otium & ignauiam. Sed vide pulchertimam quam super hoc dogmate facit rationem Auenroadan, septimus, inquit, locus pares significat, subiecti verò elongantur à paribus (verba sunt ipsius) quantum sexta domus à septima elongatur. Sextam igitur posuerunt pro domo subiectorum. Hæc ille: Quæ ridenda sunt potius quàm confutanda, ne nimis ab Aristotel. coarguamur.

Nam de septimo quod dicunt pares significari, vide quàm ipsi minimè veracia, minimè consentientia putent super illa: referunt enim ad eundem locum vxorẽ, socios & apertos hostes, quibus quid est pugnantius. Sed defendit Abraham in hunc modũ: quoniam septimus, inquit, locus opponitur primo, lites & bella significat: quoniam rursus descendit ascendente horoscopo significat vxorem. Postremò quare mora descensus eius æqualis est tempori ascensionum primi loci, quæ nonnulla conuenientia est, ideo significat æquales, & socios: sic omnia facilè cõfirmabuntur, cùm nulla sit res quæ similitudinis alicuius istiusmodi argumento, cuicunq; alteri similis & dissimilis fingi non possit. Vbi enim non succedit, si de rebus oppositis ab eodem ponuntur iudicia quasi conueniant: Sed cõueniunt, inquiet, hac ratione, quòd tempora emersus in ascendente casusq; in occidente sunt æqualia. Fateor benè dictum, si id quoq; concedas eodem exemplo similem esse igni aquam, quoniam tot partes possideat aqua frigiditatis, quot ignis habeat caliditatis. Tàm enim puto forsitan opponuntur (quòd non sit dictum scrupulosissimè) descensus atq; ascensus, quàm calor atq; frigiditas. Nónne certius vxor ad secundum locum pertinet proxima viro, semper illique succedens quasi suppar, & secunda, præsertim cùm velint etiam ex signis alterum esse marem, alterum fœminam? quoniam, vt inquit Ptol. fœminæ viris inhærent. Sed & reddant rationem cur idem locus fures, fugitiuosq; significet (vt Vellio placet) & emptiones quoq; ac venditiones, & quod alij tradunt itinera mediocriter longa, tùm quod scribit Bonatus cultum puræ diuinitatis præscientiamq; futurorum.

Certè

Certè mors isti loco tectiùs debebatur quàm octauo, cùm pariter hic à luce descē datur ad tenebras, sicut in ascendente de tenebris itur ad lucem. Sed non placuit, inquit Auenezra, quia nonnihil est similis ascendenti, tali scilicet similitudine qua nos aquam probauimus esse similem igni. Sed Dorotheus quoq; ex hoc potius de morte iudicabat quàm ex octauo dominum loci ad id obseruans. Illud item respōdeant cur octauus locus bella significet apud Aboalem, & quod scribit Alchainil villicationē. Quod alij volunt etiam vsuras, debent hæreditates hinc etiam præuideri. Ego non video quomodo conueniant hæres & mortuus: melius igitur si mortem octauus locus iudicabat, hæreditatem nonus significasset, qui succedit octauo, sed relatas ad octauū hæreditates, ait Auenezra, quod loco secundo proportione respondet, ad quem pertinent facultates scilicet hæc est illa sæpiùs iam irrisa concordia rerum oppositarum: nā quæ oppositis locis erit similitudo præter dissimilitudinis? Quod si super eis quasi similibus semper loquerentur ignoscendus forsitan error, sed nunc quasi similibus, nunc vt maximè dissimilibus, & quidem veris oppositis vtuntur, vt scilicet eis subueniat. Sic quasi contraria loca sumuntur, dum secundus & portendit quibus nutrimur, & vitam conseruamus, octauus mortem exiliaq; significat, mox idem hæreditates & censum quasi secundo similis & affinis, omnino qui moriuntur, hæredes faciunt, non fiunt, nisi forsitan cœli, quod cœlo certè non subijcitur. Essent alia obijcienda, sed vereor nugas confutando, ne fiam ipse quoq; nugator. Prætermitti de nono loco quod dicunt nullo modo potest, vnde tantùm quòd rideat habet Lector vt fastidio multiloquij nonnihil subleuetur.

Nonus ait locus itinera longa significar, audi rationem, quoniam Sol decimo loco positus ad nonum descendens mouetur, hoc scripsit Auenezra lib. Rationum primo atq; secundo, vbi opus omnino cachinnis potiùs quàm syllogismis, quasi in omnibus locis ab vno transiens ad alium Sol non moueatur. Quid quòd cùm eo motu Sol descendat, puto non significabit locus nonus itinera, quibus montes & eminentia loca cōscendamus. Quis enim non iocetur litigans cum ridiculis? addeillā quoq; super duodecimo loco fabulam, significari per eum animalia quibus vehimur, quoniam iunctus sit ascendenti, quoties idem signum vtroq; loco protenditur. Alibi verò per eundem locum tenebras aiunt carceresq; portendi, quia maximè distat ab ascendente, à quo scilicet est duodecimus, sic tàm parum sui quàm veri memores mētiuntur in quibuslibet. Quòd si iunctum eum locum debet horoscopo tum esse, cùm idē signum sedem vtramq; occupat, disiunctum cùm diuersa sunt signa, sequitur illud vt nec animalia quibus vehimur, nec carceres, ille locus semper indicet, imò nunquàm hæc simul, sed illa cùm idem vtrobiq; signum, hos autem cū signa sunt diuersa, quod nullus tamen putat Astrologorum.

CAP. VI.

CONFVTATIO RATIONVM AVENRODAN DE PROprietatibus signorum quæ ab ordine & consequentia signorum sumuntur.

Hæ sunt à situ conditioneque locorum parabolicā quadam similitudine ductæ rationes. Auenrodan primo lib. Apotelesmatōn ab ordine, consequentiaque signorum augmentatur, vt primum scilicet signum primo loco respondeat, secundum secundo, & pro natura domini signi respondentis, natura quoque loci iudicetur: sic per tertium locum fratres iudicari & itinera breuia, quoniam Gemini quoq; tertium signum, quorum dominus est Mercurius. Item idem inquit, super res mixtas habet influentiam, quare fratres significabit, & cursu Solis proximus hæret semper, quare breuia ad eum itinera pertinebunt. Sed nec alius quispiam Astrologorum, nec ipse quem sequitur Ptolemæus, Mercurium facit fratrum significatorem. Sed nec vlla ratio est vt breuibus præsit itineribus, quoniam cursum Solis imitetur: nam si propterea hoc quòd veloci motu reuoluatur, non magis ad Mercurium quàm ad Solem & Venerem hoc pertinebit, quorum omnium cursus fermè sunt æquales.

Veniamus ad quartum, cui respondet Cancer, patrem inquit significat, quoniam

Sol

Sol patribus præest,vis autem Solis apparet in Cancro. Vide quàm vanas,quàm friuolas accipiunt coniecturas. Nam in alijs quidem domino semper vtitur domus, hic autem ad eum confugit qui nullam habet in eo signo authoritatem. Neq; enim Sol in Cancro,vel regnum habet,vel hospitium,vel trigonum,vel decanum. Quoniam verò nec domina domus Luna, nec Iupiter signi rex, significato patrum deseruiebant, ad Solem se conuertit, quoniam maximè in Cancro positus calefaciat, quod vt sæpè iam diximus,non de signi natura,sed habitudine Solis ad terram contingit, alioquin quę cognatio Solis si principia sequimur Astrologorum,cum signo humido,frigido, fœminino,in quo vt paulò antè nouimus,nullam habeat dignitatis alicuius prærogatiuam. Præterea cùm Saturnus eodem in loco dominetur, vt ibidem dicit Auenrodan,quomodo etiam Sol dominabitur? quorum naturam putant oppositam,faciunt domos & regias etiam oppositas. Aut quomodo & illud cõsonat quod ibi loquitur? vt illi loco Saturni natura respondeat, quapropter in hæreditates occultaq; protendatur, cui tamen vt quarto competit signum Cancri, in quo Saturnus à domo procul exilium patitur. De octauo & nono loco non minus falsa pugnantiaq; comminiscitur. Scorpius,inquit,octauum signum,cuius dominus Mars,quia mortem significat, verùm non qualem facit Mars apud Astrologos, sed Saturnus potius: Nam sicut inquiunt, venena significat & pigritiam ac inertiam, vt ait Aboasar, quare à Græcis etiã appellatur Argos,quod naturæ Martis minimè conuenit. Nonus locus ad Iouem refertur,quare nonum signum est Sagittarius, proptereaq; dicitur religionum iudex & sapientiæ pro natura Iouis. Sed cur non eadem ratione locus 12. cui Pisces respondent æquè domus Iouis atq; Sagittarius,& si gratior Ioui domus est Sagittarij: tamen si vera ista suppositio de qua ratio mutationis huiusmodi ducitur, vt loco scilicet natura planetæ respondeat, quæ in signo compari dominetur, non debuit locus 12. omnium esse miserrimus, cui signum asscribitur domus Planetæ omnium felicissimi, quanquam methodi infirmitatem satis ipse cõfirmat Auenrodan, qui quoniam nõ procedere eam vidit in omnibus,vsus est tantùm ea in quinq; locis,in reliquis confugit ad rationes, quas proximo capite confutauimus: Nos autem nec in illis quinque sequi,quod putauit,ostendimus.

CAP. VII.

CONTRA RATIONES EARVNDEM PROPRIEtatum quas Aboasar ex ordine accipit Planetarum.

Aboasar istas locorum proprietates à Planetarum colligit ordine,vt primus primo detur, secundus secundo, tertius tertio, proq; Planetæ cõparis numeri proprietate,proprietas quoq; loci decernatur. Sed grauissimum statim incidit incommodum, vt eidem Planetæ rerum oppositarum loca attribuantur, Saturno primus & octauus, Ioui nonus atq; secundus, Veneri quintus & duodecimus. Est enim primus locus vitæ,locus octauus mortis,quomodo igitur primo pariter & octauo præerit Saturnus? postquàm enim pro numero Planetarum septem loca percursa sunt, redeunt ad primum,quare Saturnus incidit in octauũ,quod omnes confitentur. Item nonus est fidei,sapientiæ,religionisq; significator,secundus diuitiarum,sed Deus & mammona non consentiunt. Adde quòd ibi sicut alijs quoq; locis ait Aboasar Iouem futuri seculi felicitatem significare, quæ per fidem & sapientiam acquiritur: Venerem autem felicitatem istius seculi. Igitur cùm diuitiæ ad istius, non ad venturi seculi felicitatem pertineant,potius à Venere quàm ab Ioue significabuntur, nec ad locum secundum, cui Iupiter numero competit, sed ad quintum, cui Venus datur,referentur: pręsertim quòd & ipsi solent oppositas domos Iouis & Mercurij dicere,quoniam sapientia,cuius author sit Mercurius,dignitatibus & diuitijs inuijs aduersetur. Hinc quandoq; calumniam repellentes qua sępiùs incessuntur,quòd scilicet per futurorum præscientiam & cœlestium virtutum deductionem, naturæ ferè totius domini, iuuant tamen plerunq; pauperes & ignobiles esse enim in hoc fatum debent sapientum ne ditescant, quia Mercurio Iupiter aduersetur. Quomodo igitur Iouem nunc vt diuitiarum, ita sapientiæ faciunt authorem.

Sed in Venere quoq; magis absurditas elucescit, quæ sicut quintum locum ita pariter incidit 12. quorum alter lætitiæ, voluptatis, alter carcetum & mœroris & tenebrarum locus dicitur, quibus quidnam potest esse pugnantius? Excogitârũt quidam bellissimam defensionem: nam quoniam solet voluptates consequi pœnitentia, debent Veneri vtrunq; locum conuenire, tam gaudij scilicet quàm doloris, puto defendent ita quoq; pariter, vt quoniam vitam sequitur mors ab eodem Planeta vtrunq; significari. Nec dubito pari ratione dicturos ad Martem bella pacemq; pertinere, quoniam semper bella sequitur pax, sicut pluuiam quoq; serenitas, pluuia serenitatẽ. Verùm ne putent extra omne gaudium sibi semper mœrendum, ne aliquãdo mœreant, admonere illos volo non omnis lætitiæ comitem esse mœrorem, sed quę præter modum fuerit & rationem: hæc autem à quinto loco significari non dicent, si suorũ principiorum memores sunt: nam ad quintum hæc referuntur, quoniam iuuent, foueant, refocillent, sicut locus quintus iungitur ascendenti per quod nascentis hominis vita significatur. Immodica verò voluptas quam pœnitentia dolorq; sequuntur, non est vitæ fomentum, sed pernicies: sed nimis seriò loquimur in confutandis nugis.

De Marte videamus Aboasaris rationem, & finem faciemus. Fratres, inquit, significat & sorores, quoniam ex illius sunt parentibus, ratio dogmatis hæc quoniam primo loco quo genituræ dominus iudicatur, asscribitur Saturnus, secundo igitur Iupiter, qui secundus est Planeta, tertio Mars pro sphærarum ordine tertius. Sed ex eodem genere sunt Mars atque Saturnus, quia vterque malus & noxius est. Significabit ergo tertius locus, quæ sunt generis eiusdem, cum eo qui nascitur, quare fratres atq; sorores. Hæc noster Aboasar qui nisi scripsit ebrius, hæc certè scripsit insanus. Qui enim dissimilis magis Planetarum Marte & Saturno? ille ignis, hic terra: ille feruore furit, hic torpet frigiditate: ille nocturnus, hic diurnus, & omnes si percurres, nullum inuenies influxum Martis, Saturni influxibus conuenire: Præterea cùm filij quoque similes sint parentibus, aut non debuerunt à quinto significari, cui Venus asscribitur, aut erit dicendum Saturnum cum Venere quoque conuenire. Narrauimus rationes Astrologorũ quibus locorum proprietates probant, in eo forsitan magis arguendi quòd nimis diligẽter quàm quòd parum illas verè taxauerimus, ductas tenui quadam similitudine rerum, sed quamuis nullo negocio confutantur, habent tamen ex veterum traditione scribentiumque testimonijs potiùs inficiendam quàm negligendam authoritatem.

CAP. VIIII.

GAVDIA PLANETARVM CVM DOMIbus ruere.

Inc omnia subuertuntur de gaudijs Planetarũ, quoniam locorũ proprietaribus denoranrur: nam gaudere Planetam quemq; volunt eo loco cuius proprietari Planeræ proprietas est similis. Sic Venerem quinto loco, quia gaudia, filios, voluptates, quemadmodum Venus significet, sic & alios alijs locis eadem ratione, quod ex Auenezra libro tertio rationum, & Aboasaris introductorio licet intelligere. Quanquam si sequamur hanc intenrionem, Mercurio magis tertius locus aut sextus conueniebat quàm ascendens, Lunæ magis ascendens aut occidens quàm tertius: Magis Soli decimus quàm nonus: Ioui potius nonus, item secundus quàm vndecimus: Marti septimus quàm sextus: Saturno quartus quàm duodecimus: Quæ poterit quilibet munera locorum Planetarum conditionibus conferens animaduertere. Abenragel ait, signi cuiuslibet partes alias esse calidas & siccas, alias frigidas & humidas, alias frigidas & siccas, alias calidas & humidas, alias medias siue mixtas, quare de partibus suæ naturæ vigorari quemlibet Planetarum, medias autem siue mixtas conuenire Mercurio. Verùm non reciperet istam rationem Ptolem. & alij qui Venerem calidam & humidam esse volunt, quare partes humidæ & frigidæ nulli Planetarum conuenient. Præterea cùm Mars in Ariete tantùm quinq; partes possideat, erunt tantùm in Ariete si verus Abenragel partes quinque calidæ & siccæ, reliquæ conditionis alterius & à natura signi diuersæ qui tum natura calida siccaque decernitur: Similiter erunt in Tauro plures aëreæ partes longè quàm terreæ, sic in alijs eueniet. Fallax igitur Abenrag. ratio, nec si vera, nostram tamẽ

explicat quæstionem, quando relinquetur incertum, quæ partes calidæ, quæ sint frigidæ, quia non erit certum, quæ cui Planetarum potiùs debeantur.

CAP. IX.

RATIONES PTOLEMAEI DE PLANETARUM domibus destruuntur.

Nunc agendum de signis, & quidem super his multas iam rationes eorum euertimus, vt quibus probant signa esse 12. sed nec plura nec pauciora. Tamen principium signorum statuendum ab Ariete, diuisionem præterea illam in aquea, terrea, ignea, & aërea, cur item hoc illius Planetę vel exaltatio, vel trigonum, hoc alterius, restant alia de quibus nunc dicemus à Planetarum domibus ordientes. Neque enim si concedatur cum signis diuersis affinitatem huiusmodi esse Planetarum, vt hic quidem sub signo tali positus infirmetur, sub alio fiat fortior: horum tamen signorum differentiam nulla ratione posse nos consequi, quoniam non potest aliter hoc fieri quàm pro natura stellarum eiusq; signi, vt superiùs diximus: Sed naturam stellarum nobis ratio non demonstrat. Igitur nec signorum cum sideribus affinitatem, quæ si spacia cœli potiùs quàm stellas consequi dicatur, nihil minus inexplorabilis erit syllogismo quàm occultæ cæterarum rerum proprietates. Ptolemæus de domibus Solis & Lunæ nititur vna ratione tantùm, de reliquorum domibus triplici. Prima sumitur à natura signorum. Secunda de proportione configurationis ad domos luminatium. Tertia de numero consequentiaq; sphærarum.

Primam primitùs excutiamus, est autem eiusmodi: Capricornus & Aquarius hyemalia signa sunt, quia frigida, Saturnus quoque Planeta frigidus, igitur illi rectè conueniunt. Peccat autem multipliciter argumentum. Sed primò quia debet in natura signi spectari potiùs quod conuenit ex se quàm quod ex accidenti. Conuenit autem ex accidenti signis illis frigiditas, quare duntaxat ea ratione quòd positus Sol in illis frigoris causa est per accidens, dum scilicet mouetur longiùs à nobis. Cùm verò de illis pro sua natura decernitur, alterum apud ipsos Astrologos terreum, alterum est aëreum, quæ qualitas Ioui potiùs cōuenit quàm Saturno, qui frigidus & siccens omnibus Aquarij qualitatibus aduersatur. Præterea solent Astrologi cùm diuersa diuersis stellis associant, si malæ sunt stellæ, dare illis quæ potius earū naturæ dissentiant, quàm quę consentiant, vt eorum natura scilicet mala contrarij mixtura temperetur, sic diurnum Saturnum, Martem nocturnum faciunt, cùm tamen calore Martis frigida nox, frigore Saturni calidus dies non consentiat, vt inde qualitas vtriusq; noxia refrenetur feruor in Marte, torpor in Saturno. Dicant igitur an in signis Planetæ malo reddendis hanc quoq; sequi velint rationem? an contrariam potius? Equidem Ptolemæus contrariam sequi videtur sententiam, nunc methodi, quam suprà seruauerat in nocturnis diurnisq; diffiniendis. Verùm liceat illi diuersis in locis eadem non sentire, modò in eadem serie verborum sibi non repugnet. At si naturę Saturni consonum signum domum faciat, Aquarius excluditur, si dissonum, foras mittitur Capricornus. Dicet Ptolemæus ad illas se respicere signorum qualitates, quæ de Solis operibus illis debentur, signum autē vtrunq; tàm Caprę quàm Aquarij frigidis numeratur, quod Saturnię qualitati concordat. Nos extra rationem fieri contendimus, sed admittamus, nec tàm colligi quod putat declaremus. Respōdebit enim hoc fortè super Saturno, super alijs Planetis nō succedet: nam Veneris dom⁹ Libra, Taurus, Libra signū autumnale, quare siccum & frigidū, sicut Aquarius frigidum quidē hyemale: Repugnat igitur Veneri Libra quæ pluribus quidem calida, rursus omnibus humida definitur. Nec parum demiror Ptolemæum, qui dixerit hæc Veneri signa conuenire, quoniam sit generatiua maximeq; fœcunda. Nam potest hoc dici de Tauro, de Libra dici nullo modo potest. In Ioue quónam pacto ratio quadrat? cui nulla communio cum Piscibus & Sagittario. Siquidem anni tempus sub istis signis æstimatur, alterum finit hyemem, alterum autumni finis. Igitur illud per frigiditatem repugnabit Ioui, hoc etiam per siccitatem, quanquam nec Piscium humiditas aquea vitali Iouis humori conuenit. Ptolemæus ad istam se refert concordiam, quòd vtrunq; illorū ventos facit, & vim quoq; habet genitalem, quare cum illis Iouem consonare Planetam temperatum.

Quę dum refello, putarem superuacuam operam facere, nisi potuisset hęc prodere Ptolemæum, cuius facilè potest anthoritas imperitis imponere: alioquin his similia quæ solent interdum literati per iocum ludentes inter se dicere, ventos suscitant, igitur Ioui similia. Rationem reddit Auenrodan, quoniam rerum viuentium genituræ seminibusq; præest Iupiter, quorum vapores halitusq; ventis nonnihil similes sunt. O mirabilem sapientiam, qua possunt etiam humidis siccà similia defendi. Nam ventos quidem philosophi (nisi fallor) omnes siccos faciunt contra genituram omnem humidam, sed & fœcunda signa, quoniam posito in illis Sole semina germinant, res exoriuntur. O si potuissent ad humanũ semen deferri, commodiùs omnino accidisset hoc eis ab Ariete. Sed non poterant Ioui dare quę Mars occupauerat, quanquam omnino iniuria. Quid enim illi cum primo vere? cuius nullus calor, & genitalis humorq; prolificus cum torrida Martis siccitate nihil participat. Inuasit audacia pari Scorpium nullo etiam iure, frigidum scilicet signum & autumnale. Non igitur istam si sequamur rationem, satis æqua partitio fuerit ista domorum.

Examinemus alias à configurationibus luminarium & à sphærarum numero susceptas. Verùm quoniam per habitudinem colligunt ad luminarium domos, excutiendi priùs oportet rationem qua domus ipsæ luminarium statuantur. Est autem huiusmodi illa quam Ptolemæus affert: Cancer & Leo de duodecim signis omnium maximè vergunt ad aquilonem, proximantq; vertici capitum nostrorum, propterea duabus maximis & principalibus stellis, hoc est, luminaribus data sunt, Leo Soli, quoniam masculum signum, Cancer Lunæ fœmineum. Primùm igitur falsum quod assumitur: nam signa nobis viciniora, Cancer & Gemini, non Cancer & Leo: deinde si sit verum quæ ratio docet, maioribus siderum signa conuenire nobis proximiora? Potuerunt hoc dicere veteres hac similitudine, quòd & illa proximiora nobis inter Planetas. Sed Ptolemæus dicere non potest, qui medium facit Solem omnium Planetarum. An ideò factum, quoniam in Leone Sol magis calefacit? Verùm sæpiùs dictum ex situ id euenire, non de signi proprietate, quare gentibus alijs facere Solem in Libra, quod nobis facit in Leone. Quod si virium siderum cæterorum sensus ita veros, & rationes, vt Solaris caloris haberemus, experiremur, de reliquis idem quod de Sole, magis affici nos ab illis accedentibus ad Leonem, quàm quia procul à nobis in alijs signis inueniuntur. An alijs igitur rationibus Sol cum Leone concordat? sanè quod calidum signum & siccum, quod masculinum item est, non est proprium Leoni, sed Arieti cõmune & Sagittario: Restat vna conditio cuius meminit ille grauissimus Aboasar: Nam quemadmodum, inquit, Sol medius Planetarum, ita Leo medium signum æstatis, hac nisi ratione ligarer, non eram concessurus apud Leonem melius Phœbum quàm apud alias cœli bestias hospitari. Sed persuasit Aboasar verè præsidium & dulce decus Astrologorum, qui de Lunæ quoque cum Tauro cognatione pulcherrimam rem cogitauit. Nam Ptolemæus attulit ad distantiam, quòd inter signa proxima nobis est fœmininum. Non contentus Aboasar aliud addidit, quòd significet Luna rerum initia, sit autem Cancer æstatis initium, cui demonstrationi quis non concesserit? Hoc non vidit Auenrodan vsus alia ratione, quod proximè scilicet Solis ædibus ædes Lunæ meritò collocetur, quia Luna sequatur semper Solem. Sed viderit quàm de Venere & Mercurio rectiùs hoc dicatur, quorum etiam ædes proximas Soli natura fecit, si credimus Ptolemæo, cuius interpres Auenrodan quem citauimus.

Cæterùm sint istæ domus luminarium, quæ ratio super alijs distribuendis, Ptolemæus hanc affert imprimis, vt domus siderum malorum, qualia Mars atque Saturnus inimica radiatione luminarium domos aspiciant: domus verò bonorum, vt Iouis, & Veneris amica, Mercurius illis proximus statuatur. Rectè igitur Marti datum Scorpium & Arietem quadrangulares Cancro atque Leoni: Saturno Capricornum & Aquarium, illis oppositos, Ioui triquetra illis signa Pisces, Sagittarium, hexagona Veneri, Libram & Taurum, proxima Geminos Virginemq; Mercurio. Sed nec verum quod assumitur nec ex assumptis rectè colligitur. Nam domum statui eam rationabiliter dicimus in qua Planeta positus bene se habet, sed noxia Marti, Soliq; pariter illorum radiatio quadrangula, noxia item oppositio Saturno, tùm propter oppositionis aduersitatem, tum propter retrogradationem. Quod si verum illud quod ipse tradit Ptolemæus, felices omnes Planetas in ea distantia summotos à Sole, in qua domus

domus eorum à Solis domibus distant, quod Græci vocant ὑδρομμίαν, Arabes almugeam, sequeretur & Saturnum oppositum luminaribus, & Martem illis quadratum esse felices, contra sententiam omnium Astrologorum de talibus schematis infortunia calamitatesq; magnas decernentium. Postremò non quadrare principio, quod colligitur euidens est: nam cùm dicunt has vel illas domus triquetras vel quadrangulas esse domibus sic accipiunt, vt comparentur ad Leonem, quæ inter eum & Capricornum pro signorum consequentia sunt ad alterum, ordine conuerso quæ inter Cancrum & Aquarium, quare altera Solis, altera Lunæ medietas & imperium dicitur, alioquin domus Veneris tam quadrangulæ quàm triangulæ dici possent, cùm sit Libra quadrata Cancro, Leoni, Taurus, & Martis domus triquetræ forent, Scorpius Cancro, Aries Leoni. Igitur ad domum cuiusque luminaris comparari debet domus collateralis, & quasi sub sideris ditione locata. Quod si fiat, falsissimum deprehendetur, opponi luminaribus, vt ait Ptol. domos Saturni, quoniam nec Aquarius Cancro, nec Leoni Capricornus opponitur. Quapropter domos quam Saturni nemo dixerit, cùm ex diametro luminaria respiciant se, quia sextum à Sole vel octauum Luna locum teneant, quod Auenrodan quoque confitetur.

Alia ratio penes orbium numerum sumitur, vt cùm de Leone Cancroque definitum est, tùm proximioribus Soli, Lunæq; Planetis in ordine sphærarum, proximiores domus ascribebantur, sic Mercurio statuunt hinc Geminos, inde Virginem dari, tum Veneri quæ sequuntur, proxima Marti, deinceps Ioui, postremā Saturno: has omnes ab ista sphærarum consequentia ductas argumentationes falsas, tum si verè forent incertas esse declarauimus. Rectè igitur Auenezra lib. secundo Rationum: Quæsiui, inquit, in libris sapientum de signis rationes domorum, nec reperi in eis aliquid bonum, tantùm ad fidem experimentorum se conuertunt. Hæc ille. Nos hoc libro rationes, proximo Astrologorum experimenta labefactabimus.

CAP. X.

FACIERVM ET FINIVM RATIONES IAM esse reprobatas.

FAcies Planetarum quibus omnes vtuntur à consequentia similiter orbium diuiduntur: nam primas Arieti partes decernentes domino domus dant, sequentes sequentibus, iuxta ordinem situs & sphærarum. Soli scilicet primas à Marte, secundas Veneri, atque ita deinceps. Indi primas dabant domino domus, alias duas dominis signorum eiusdē trigoni, quod si trigona satis confutauimus, & quæ super orbium numero argumentantur, non est opus aduersus huiusmodi rationes, nouis rationibus. Super finibus adeò non conueniunt, vt quinque super eis fecerint opiniones, quare rationes alterius alter arguit & irridet. Ita verò sunt omnes debiles & infirmæ, vt suos quisq; confines nouo quodam iure mutet & inuadat alienos. Ex ordine trigonorum Chaldæi fines suos ordinārunt, vt trigona signa similiter partirentur. Esset autem modus partitionis, vt primas partes trigoni dominus occuparet, tum subsequentes qui sequentibus in signis habent trigoni potestatem, numeris semper ab octo decrescentibus ad quatuor. Aegyptij, quod illis obijcit Ptolemæus, nullum seruant methodi tenorem, nunc adeunt trigona, nunc reges, nunc patresfamiliâs, ordientes interdum ab his qui nullam in signo possident authoritatem, vt à Mercurio in Capricorno. Ptolemæus aliam probat diuisionem, cuius legere rationem cuiq; promptum libro primo Apotelesmatôn. Pendet autem à dominis domus exaltationis & trigoni, quam probare non debuit tamen Ptolemæus, nisi reprobat seipsum, quandoquidem illius author diuisionis exaltationem trigono præponit, trigonum domui. Ptolemæus verò præponit omnibus domum, postremamq; facit exaltationem, quæ in illa diuisione cunctis antefertur. Indi mascula signa similiter per omnia diuidunt, & fœminea pariter eodem exemplo, sed exempli in vtrisque ratio nulla cognoscitur. Asotol dedit luminaribus etiam terminos, cuiq; Planetæ totidem partes, primas autem domino domus prophetarum ordine, reliquas reliquis. Nos cùm istud iam fundamentum & similiter domos, exaltationes, trigona, sustulerimus, vel si quid sunt in incerto esse probauerimus, concidit omnis ratio finium de-

finiendorum (si qui fines esse concedantur.) Præterea si de trigonis, domibus, altitudinibus veritas foret explorata, non tamen exploratum hoc modo potiùs, quàm illo fines decernendos, vnde nata varietas opinionum dum aliud, alijs magis probabile visum est.

CAP. XI.

QVOD CVI MEMBRO SIGNVM DOMINETVR variè à varijs determinari, & ab omnibus parùm rationabiliter.

QVod item caput Arieti, Taurum collo, signis alijs similia membra subijciunt, ab illo quoque iam sæpè sugillato numerorum ordine trahunt originem, vt primum scilicet signum primæ corporis parti præficiatur, secundum secundæ, tertium tertiæ, quamuis illa quoque peccant in hac partitione, non tàm quòd Arietem primum faciunt signorum, quòd signa 12. veluti ex confesso rem tàm ambiguam ne falsissimam dixerim, quàm quòd corporis partes quasi principales tot fieri ratio nulla persuadet. Aristot. septem fecit, Nicomachus 10. cur 12. ipsi reddant rationem, vident rem potius absurdam, humeros, brachia, manus in vnam cogere partem signo vni subiectam, tàm & pedes tibijs, tibias geniculis, & genicula femoribus, vti partes quatuor magnas, quatuor signis subijciendas. Præterea facturis distributionem huiusmodi potius calida calidis, frigida frigidis, erant comparanda, quàm secunda secundis, tertia tertijs, hæc est potius obseruanda naturæ communio quàm situs & ordinis enumeratio, nec forsitan riderentur pedes piscibus subijcientes, qui soli pedibus inter cœlestia carent. Caueant igitur medici ne tàm futili aliquando dogmate persuasi metuant venam incidere brachiorum, si res postulet, Luna Geminos peragrante, quoniam brachijs Gemini præsunt, nec salutare remedium ducti vana superstitione moreantur. Non Hippocrates, non Galenus, non Auicenna, non Paulus, non Oribasius, aut hoc ipsi fecerunt, aut alij vt facerent, constituerunt, non qui nostra (quod alibi diximus) tempestate, feliciter & prudenter hanc artem exercuerunt.

Quare cesset omnis hoc genus insana superstitio, quæ si nullam probatur habere rationem, nec robur habere potest experimenti : Tùm quia veritas nulla consonat mendacio, tùm propterea quæ sumus libro sequêti plurima probaturi, tùm ob ipsam ponentium hæc inter se contrarietatem. Nam dat Sagittario testes Auenezra, dat Aboasar illos Scorpioni, dat Alchabitius Virgini Diaphragma, quem Latinè septum transuersum, Porphyrius Leoni, cui etiam ventrem, quod Arabes Virgini, sunt qui genua Sagittario, quæ tamen Arabes & Latini Capricorno: Heliazer Garnozensis vir Hebræus in lib. de Anima Cancro manus & pedes assignat, cùm tamen alij Geminis manus, pedes Piscibus reddant: Libræ rursus ille crura pedesq; etiam, alia tamen ratione quàm Cancro subijcit: Cancro enim quatenus scilicet gradiendi functionem implent, Libræ propter hanc similitudinem, quare dum fit incessus attolluntur, & deprimuntur instar Libræ. Cæteri Libræ nihil tale, sed Aquario crura, Piscibus pedes, Libræ verò tàm nates quàm renes & lumbos subijciant, Scorpioni fel respondere ait Heliazer, naturam Sagittario, sed alij Scorpioni dant verenda. Quòd si quis dicat Astrologis obseruatum nunquàm tutò ferrum admoueri membro : cuius signo Luna per id tempus insederit primum : in tanta incertitudine quódnam signo membrum subijci dicatur experimentum constans & confessum haberi non potest, tamen vtcunque forsitan contigerit, sapiens tamen vir oppositum obseruauit. Scribit enim Nicolaus ore grauis philosophus & mathematicus, plerunque se vidisse factam salubriter in pede sanguinis missionem, cùm Luna foret in Piscibus, & in brachijs item cùm Geminos illa peragraret.

CAP.

CAP. XII.

RATIONES ASTROLOGORVM QVIBVS PROPRIETATES, signis absolutè conuenientes astruuntur, & quod de superiùs prædictis sint resecta.

DIximus de proprietatibus quibus ad nos, & ad Planetas signa referuntur, restant quæ simpliciter illis competunt & absolutè, quas illi de triplici genere probationis assumunt. Primum à cōfutata iam eum Planetis ducitur affinitate. Secundum à figura cognominis animalis. Tertium ab his quæ sub eis positus Sol operatur. Ab affinitate cum Planetis argumentantur, cùm talem naturam signi faciunt qualis quoq; Planetæ qui dominatur in eo signo, vt eùm Arietem dicunt latebras latronum maleficorumq; hominum significare, quoniam Martis est domus, id genus hominum significātis, ab opere Solis cùm mobilia signa, fixa, cōmuniaq; decernunt, ex quibus Sol anni tempus aut mutat aut firmat, aut qualitate promiscua temperat. A' figura, cùm alia mites mores, alia ferinos afflare nascentibus dicunt, quòd hæc omnium gerunt imaginem, vt Aquarius, Gemini, Virgo, alia bestiarum, vt Leo, Taurus, Capricornus, Item hæc esse pulchra, illa deformia: nam pulchra vocant quæcunq; sub hominum specie cogitantur præter Aquarium, quoniam sit Saturni senis hospitium, quasi non senex etiamq; deformis pulchro possit hospitio vel egere vel delectari, pariter quæ sint bruta effigie, vt Taurus, & similia semiuocalia, vocant vocalia quæ humana, muta quæ speciem referunt aquatilium, quod genus viuentia vocem non habeant. Rursus & aquatilia multæ prolis, humana specie sterilia. Reliqua mediæ statuunt conditionis, pro natura scilicet animantium, quarū ferè credūtur imagines. Quos modos positionum superiùs disputata satis euerterunt. Cùm enim de Planetæ domicilijs & ingenio faciunt coniecturā, argumentantur ab Astrologicis, quæ nos paulò antè confutauimus.

Cùm ab opere quoq; Solis argumentantur, quantū vel fallant vel fallantur, ostendimus, quandoquidem non est natura signi putanda quod opus est Solis in signo locati, non pro signi natura, sed pro situ ad terram distantiamq; taliter operātis. Præterea quod in anni temporibus aëreisq; mutationibus, cùm euenit fallacissima coniectione transfertur ad alia, vt quia signum mobile Aries, tempus variat, faciat quoq; in eo nascentis ingenium mobile, non perseuerans, factum ad inchoandū potiùs quàm ad absoluendum. Nec solùm errant ab aëris qualitate ad euenta diuersa proprietatesq; se vertunt ingeniorum, sed in ipsis aëris mutationibus fieri putatur in sideribus alijs quod in Sole prospicitur: vt quare Sol positus in Ariete vernum faciens æquinoctium ciet fulgura, suscitatq; tonitrua, putemus in Ariete Lunā positam idē facturam. Nec alium delapsus in errorē quàm quòd ad signi referunt naturam, quod à Sole pro situs prouenit varietate. De figuris imaginū diximus abundanter lib. 8. quàm sint nullæ, vanæ, quàm commentitiæ. Non opera Dei, sed hominum, nō à naturæ ratione profecta, sed poëticæ mentis temeritate confitcta. Sed vt ille verissimè, nusquàm tamē Astrologi magis falsi quàm cū ex illis signorum proprietates eliciunt, quandoquidem à signis, vt suprà latè demonstrauimus, etiam in octaua sphæra differunt imagines, non modò situ mobilitateq; sed & partium mobilisq; dimensū & quantitate. Deniq; nimis inerti, futili supinaq; tarditate repugnant, dum eorundem signorum & ab opere Solis & imagine conditionem inquirunt: Etenim illud apertè signis immobilibus ex communi eorum consensu, mobilibus ista conueniunt.

CAP. XIII.

TAXATVR PTOLEMAEVS DE PLANETIS LOQVENS, ac si ex elementis constarent, rationesq; aliorum quibus Planetarum probant qualitates, pariter confutantur.

Hactenus de signorū rationibus quàm insigniter sint irrationales, in Planetis eadem falsitas, imò maior, maiorq; temeritas. Ostensuri nos superiùs Ptolemęum malè philosophatū de erronibus, ea potissimùm indicauimus, quibus naturā Planetarū inquirit. Nā quasi Planetæ constent ex elementis,

aut ex passionibus constent elementorum, non solùm sese inuicem vel calore vel frigore permutantes; sed à terræ quoq; vaporibus permutati, sic de eis sermonem facit Ptolemæus. Luna, inquit, humida est, quoniā terræ proxima, sursum ad eam terrę vaporibus ascendentibus humescit. Saturni stella frigida est, in primis & modicè sicca, friger procul à Sole posita, arescit procul à terræ vaporibus exalrata. Mars Solis vicinitate torridus exiccarur. Iupiter medius inter frigus Saturni, Martisq; feruorem temperatus euadit, quoniam verò super calidas sphæras fertur Martis atq; Solis, ideò prę cipuè calefacit. Venus humida est æquè atq; Luna: nam luminis sui copia multos sibi terræ vapores asciscit, habet item à Sole, cui proxima vim calefaciendi. Mercurius & à Sole, cui semper hæret, habet exiccandi proprietarem, & à terrę vicina Lunæq; confinio humectandi vires. Sic primo libro Apotelesmatôn ratiocinatur Ptolemæus.

. Cui si persuaderi non potest à Peripateticis, liberum esse cœlum ab istis affectionibus, saltem ex numero eorum quæ ipse demonstrauit, illud intelligat, plus à Luna distare terram, quàm vt possint ad eam terræ vapores halitusq; prouenire, qui nec supra sedecim stadia putātur à physicis sursum tolli, ne dum ad Lunā, ad Venerem, ad Mercurium incolumes attollantur. Adde Venerem de Solis vicinitate futuram magis siccam quàm de terræ nebulis humidam, siquidē Soli iunctior est quàm terræ, nec cum Solis potentia vis humoris terreni potest comparari. Adde etiam Mercurium terræ proximiorem, & à Sole propterea distantiorem, plus siccū faeir esse quàm humidum. Quomodo igitur consentit sibi Veneris humiditarem conferens Lunari igne tàm vicino tàm parum excalescente, vt frigida multis existimetur. Et si riger Saturnus à Sole minus elongatus, nónne tota stellarum hærentium multitudo, cùm distantior sit à Sole torpida frigoris glacie distringetur? cùm tamen inter eas igneę multas esse naturæ pronuncient. Igirur ratio Ptolemæi non modò falsa, sed nec consona sibi, quod in falsis plerunq; rationibus vsu venit.

Alij de Planetarum coloribus argumentantur, quod in Marte quoq; tetigit Ptolemæus. Dicunt igitur hi mētiri philosophos elementa putantes nullo colore saporéve participare. Sed aquæ colorem album, dulcedinē ex saporibus conuenire. Terræ fuscum colorem & saporē amarum, quod alij tamē negant, dulcem potiùs contendentes, nec si foret amarus, terram quicquā germinaturam. Tum in igne saporem confitentur nullū, colorem verò rubeum. Aërem dicunt tam coloris quàm saporis expertem, admittere aduentitios variosq; colores. In planetis ipsis nullos quidem sapores, sed colores esse multiplices, ex quibus illorum facilè naturam possumus explorare. Nam fuscedinem in Saturno terrenā ostendere proprietatem, & atræ bili conuenientem. In Marte ruborem igneæ qualitatis & bilis rubræ testimonium facere. Venerem croceo & albo radiantem, ex croceo calidam intelligi, humidā ex albo, quæ quoniam nec pares sunt qualitates, indicari naruræ temperamentum, qualis aëris sanguinisq; conditio. De Ioue similem fieri coniecturam. In Luna quod albicat, humiditatem ostendi, quod fuscedinis aliquid habet frigidam demonstrari. Mercurij quidē colorem identidem permutari, qui nunc viridis videatur, nunc fuscus, nūc in alium quoq; vertatur aspectum, veruntamē magis fuscum adamare, quare terrenæ siccitati reddi conformiorem. Sic illi ratiocinantur nimis vtiq; præter rationem.

Nam consequuntur colores elementorum mixtionem, quę nulla est in cœlestibus, nec colore dicuntur ab Aristotele participari cœlestia, nisi quatenus lumē color quidam est: neq; verò si color indicat mixti aliquam proprietatem, indicabit & lumen naturam corporis præfulgentis, siquidem coniectura fit de colore, qui pro mixturæ varietate putatur emergere. Quare cùm non erit aliud color quàm luminis euidentia, magis aut minus clari, nō de composito, sed de simplici corpore manans, nullū faciet nobis indicium corporis illuminantis. Quid quòd certa nobis indago cœlestibus explorandis ex eorum coloribus nulla foret, etiam si veris coloribus prædita essent, interiectu tàm vasti, quodq; magis obturbet, tàm multiformis spacij fidem coloris penitùs auferente. Nec volui obijcere illis Platonem scribentem in Phædone, non esse quæ videmus nos siderum corpora, sed radiorum quasdam reflexiones in aëre similem sideri speciem referentes, sicut in profundo vitam agentes Pisces, vident in aquæ suprema facie nō sidera, sed imagines siderum, quasiq; dixerim radiosas vmbras. Verùm siue hoc, siue ipsa sidera contuemur, nemo nescit initiatus sacris philosophiæ variari

riari

riari colores mirum in modum, rerumq; videntur interuentu corporum multiformium. Deniq; dubium apud medicos, an, quod putat Galenus, ex odore, colore, sapore, tactu, cognosci vires & proprietates herbarũ possint, Idq; multis tùm Auerrois rationibus, tùm experimentis falsum demonstrari. Porrò de solo cõsequi nos id posse colore nemo suspicatus est, retũ inquam illarum quæ sub oculos, sub obtutum habere dies integros possumus, non motu, non spacio, non luminis multitudine coniectantis industriam studiumq; interpellante. Quis igitur de cœlestibus hoc audeat polliceri? quanquam colores corporum illorum verisimile quoq; nobis immixti, sinceri, puri renuncientur. Calcis candor à niue ferè non vincitur, cùm sit tamen in calce plurimum caloris, in niue contra plurimum frigiditatis. Errat autem Auenrodan nimis impudenter, qui falli nos quidẽ in terrenis rebus colore credit, in cœlestibus minimè, quoniam illa mixta sint ex elementis, cœlestia non sint mixta. Nam hinc maximè scimus de cœlestium natura fidem adhibendam non esse coloribus, quoniam ex elementis non sunt mixta, cùm tãtùm possit indicare naturam corporis color, quantum mixturæ nobis indicat modum.

Præterea (quod mox dicebamus) interiecta tam vasta regione corporum multitudo, non potest quicunq; finganturibi colores non peruertere, interpellare, quod vel ipsa demonstrat super istis coloribus nata varietas opinionum. Negat enim Aboasar tales cœlestes colores Planetarum esse quales narrauimus suprà, creditos àb his qui de coloribus sidera iudicârunt: Quippe stellam Saturni plumbi potius referre colorem, quàm qui terræ fuscedinem repræsentet, nec albedinem esse in Ioue, nec item Veneris esse proprium candorem: tum si Mars ideò calidus dicitur quare rubens est, multò Soli rubrum colorem magis deberi qui sit Marte calidior, albam Lunam neminem putaturum qui non careat oculis, nonnihil diuersa videntur, quæ de coloribus Planetarum ex veterum monumentis in naturali produntur historia, vbi candidus Saturnus, Iupiter clarus, Venus nunc candens cùm Lucifer dicitur, nunc fulgens cùm Vesperi nomen habet: Mercurius radians, Luna blando colore describitur, omnino quod dicitur in Mercurio variare illum coloribus, quare natura quoq; multiformis & mutabilis esse de fallaci nascitur euidentia, neq; enim quòd Mercurius huiusmodi sit, hoc contingit, verùm quoniam Soli proximum semper magna ex parte videtur propè finitorẽ, qua cœli parte multiplices (vt testatur Ptolemæus) halitus humiditatesq; terrenæ, versipelles aspectus, & colores stellarum multiuagos repræsentant. Nulla igitur ista de coloribus, ait Aboasar, commentatio, probabilitatis fide coloratur, à qua tamen, vt ait Aboasar, Astrologorum vniuersitas pendet. Aboasar ipse reijciens memoratas rationes, putat ex primis qualitatibus, quas Planetæ producũt, eorum naturã posse cognosci, quod etiam Ptolemæus admonuit: Quare Saturnum authorem frigoris & siccitatis experimento deprehendi: nam vigere in corporibus has qualitates, cùm fuerit ipse gubernator anni, sic de Marte, de reliquis obseruatum, quas quisq; corporibus elementariam influet affectionem. Ex his verò de tota natura Planetæ coniectari, siquidem cùm frigus & siccitas opera Saturni vitæ sint aduersa, maleficum sidus Saturnum infelixq; decerni, maleficum quoq; Martẽ, ob æstum caloris adurentis, immodicæq; siccitatis: contra Iouem & Venerem stellas esse beneficas ob caloris naturam & humidi, quibus qualitatibus vita conseruatur, sic in alijs argumentatur. Ad quatuor deniq; illas qualitates omnia referens, frigus, humorem, calorem, siccitatem, sed huiusmodi ratio pendet ab experimentis. Nam frigoris effectiuum Saturnum potiùs quàm caloris non probat ratione, quod paulò antè confutati facere conabantur, verùm experimento quasi compertum sensus euidentia, quod falsissimum putant multi philosophorum, asserentes nullam stellam frigoris & siccitatis esse productricem, quasiq; constet inter eos quæ cuius qualitatis stella sit opifex, quod tamẽ ambiguum in Luna & Venere est. Venerem enim frigidam & Abenragel & Alchabitius. Aboasar cum Ptolemæo calidam putat, Lunam Ptolem. calidam, cæteri frigidam, de Mercurio quoque non conueniunt. Tum si de Planeta gubernante annum (vt Aboasar vult) facta est obseruatio, quomodo possunt in ea conuenire, cùm tanta super anni domino deligendo sit ambiguitas opinionum, vt tot ferè sint futuri domini, quot Astrologi pronunciauerint.

CAP. XIIII.

SI CONCEDAMVS PLANETAS PRIMAS EFFICERE qualitates, non esse propterea concedendum alios noxios esse, alios salutares.

Æterùm siue talibus experimentis, siue primis adducti rationibus, concedimus quæ de qualitatibus dicunt, non plùs efficitur, quàm influxus siderum exploratos in permutando aëris statu non corporum per istiusmodi primas affectiones, verùm nec salutares has esse stellas, alias noxias, nec quæ propriæ peculiaresq; siderum dotes inde colligi potest. Primùm si naturam terræ Saturni stella, si Martis ignem repræsentat, cur aut ille malus, aut hic. Si nec terra mala, nec ignis malus, ex quibus innumeri vitæ vsus, sine quibus natura constare non possit. Nam in viuentium quoque corporibus bilis atra rubraq; non sunt noxiæ, sed necessariæ, nec minus vtiles quibusdam muneribus subeundis, quàm vel sanguis vel pituita: quòd si nocere dicatur excessu, nocent eo modo sanguis & pituita, si supra modum exercuerint. Quòd si de mundo vniuersali ratio particularis mundi, quem hominem appellamus, ritè vestigatur, iniuria cognoscemus asscribi stellis, excessum cuiuspiam qualitatis in humano corpore. Nam quòd elementa maneant intra fines, & præscripto iure contenta, negocium mundi non facessant, à cœlesti natura creditur esse, regente & moderante fluxibilem, & erraticam materiam rerum corruptibilium. Cur non igitur eadem ratione cœli potiùs fuerit continere frenareq; qualitates in nostro corpore sub continuam vitæ dispositionem, quàm alterius excitatu superfluo reliquas perdere totumq; labefactare?

Quare si præest atræ bili Saturnus, cùm nihil à cœlo non ordinatum non viuificum emanet, non excitabit illam ad exitium animalis, sed moderabitur ad conseruationem, nec habebit à stella sua bilis atra quò magis & violentiùs agat, sed quò moderatiùs atque viuaciùs. Est enim istorum materia quædam congeries elementorum, efficiens causa cœlum, sed efficiens in vnum cogit quæ miscentur, ac sub vnius communionis pace omnia temperat, aliud alia cœli parte mouens, si diuersis ista stellis subijciantur, omnibus verò simul cum cœlo stellis ad harmoniam totius vnanimiter conspirantibus. Proinde nemo fallatur, vt cùm rubræ bili Saturnum præfici audierit in subiectam sibi qualitatem fieri quicquàm à stella suspicetur, quod ordini bono vitæque non conueniat, cùm non minus compescere tumultuantem, quàm suscitare torpentem intelligi debeat cœlestis præfecturæ munus. Nec mors à cœlo, sed à natura, cùm vitio proprio, quæque qualitas ita degenerauerit, vt præfecti sideris disciplinam nō sustineat, sed vel euagetur in modica, vel remissè deficiat, hoc est quod semel iterùmque lectorem admonui, non esse professionem cœlo magis iniuriam astrologica superstitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationem, culpa voluntatis, quicquid natura euenit præter ordinem, vitio temerariæ labilisq; materiæ, id totum sideribus ambit imputare, nec putat illorum saluam dignitatem, si non illis indignissima quæq; accepta referamus.

Ita igitur ratio colligatur non nocere corporibus, sed prodesse quatuor qualitates, cùm sint modicæ & temperatæ, sed non aliter eas à stellis prouenire: non igitur quòd ab eis proueniant, stellas noxias dici posse. Primùm neque Mars neq; Saturnus ideò mali dici possunt, quoniam bilem hic quidem atram, ille rubeam suscitet in corporibus, quando neutra, si fines modumq; non excedat vitæ noxia, cui potius est necessaria. Tantum verò abest, vt exuberet, exitialiter authore cœlo, vt non aliundè intra modum præscriptumq; contineatur, de qua re diximus abundanter libro tertio, quo loco probauimus mala corporis cœlitùs non prouenire. Quod si qualitates huiusmodi vigoraret cœlum, & vltra modum, non statim sequeretur etiam malos Planetas omnibus Martem & Saturnum, sed essent aliquibus excessus isti salutares: nam & frigidum semen radij Martis temperarent, & plus excalescens frigore Saturni ad competentiam redigeretur. Quare non posset Astrologus eum, cuius in genitura vidisset præpotentem Saturnum atræ bilis incommodis adiudicare, nec quem præ cæteris Mars afflasset, æstibus choleræ obnoxium pronunciare, nisi qualis natura illis hos illi scripsisset, vel vsus haberet exploratum. Quod cùm ille nesciat nec vestiget, sed

sed de istis tantùm excessibus qualitatum bonam malamq; fortunam examinet, patet eum in dubio semper versaturum.

Patet item illud quod dicitur fortunator Planeta mutatur interdũ in infortunatorẽ, & infortunator in fortunatorẽ. Nocet enim Iupiter quandoq; & prodest Saturn⁹, nõ aliter hoc accidere, quàm pro materię conditione, non antẽ pro locorũ, distantiarum signorumq; varietate, quæ si forent in causa mutationis huiusmodi, pessimè super ea decretum foret ab Astrologis, siquidem positionem de primis qualitatibus tuentur. Nam Mars in Ariete vti magis calefaciet, ita magis nocebit, quod ipsi pernegãt. Nam Mars, inquiunt, domum suam non euertit, & vniuersaliter qualibet vel domum, vel finem vel altitudinem stella possidens, felix illis existimatur, calefacturum verò magis Martem in Ariete quis dubitet? siquidem Aries, vt volunt, igneum signũ est, pariter in Capricorno Saturnus noxius, in Ariete felix erit putandus cõtra illorum opinionem, quando de Capricorno Saturni frigus & siccitas quibus nocere putatur, intenduntur, & calor Arietis illius rigorem moderabitur. Felicior enim erit cùm retrocesserit, quod non putant, quàm cùm recto cursu se mouerit, quoniam vt Alchindus ait, cùm regreditur, magis calefacit. Eadem ratione Mercurius in Virgine nimia siccitate nos lædet, & Solis calor ex Leonis calore violentiùs quàm oporteat, nos inuadet, moderatiùs verò salutariusq; nos afficit, si frigidi signi mixtione temperatus in nos eius radius diffundetur. Ita multipliciter ista de primis qualitatibus accepta ratio non modò veritati, sed Astrologorum dogmatis repugnat.

Sunt enim præter ea quæ diximus, adhuc multa quæ illis obijciamus, vt si quæramus cur non stella sit aliqua dominans pituitæ, sicut imperat atræ bili Saturnus, Mars rubræ, Iupiter sanguini. Cui si Lunam aut Venerem dominari dicant, Venus & Luna Planetis infortunantibus erunt enumerandi, cùm non minus exuberans pituita vitæ noceat quàm atra bilis & rubra. Porrò si Luna qualis à Ptolemæo definiatur, infelicis habere præ omnibus astri rationem videbitur. Est enim (vt illi placet) parui caloris, humiditatis verò multæ, qua temperatura nihil putrefactioni magis obnoxium, quare si noxius & salutaris Planeta de primæ qualitatis influxu iudicatur, erit noxia Luna soluentis & corruptricis mixtionis effectrix, & longè noxia magis quàm Mars atque Saturnus: qui si non optimas, naturales tamen infundunt qualitates, quæ solùm nocent non moderatè, verùm quòd à Luna descendit, ipsa sua ratione est immoderatum, per caloris imbecillitatem fluente humido neque cocto satis neq; coacto, quam tamen & Ptolemæus ipse fortunantibus stellis annumerat, veterum nixus authoritati, & Aboasar etiam Ioue feliciorem esse contendit. A' quo libenter id quoque sciscitaret, cùm sit Marte calidior Sol, adiunctaq; siccitate, Mars infortunatior, & inter sidera fortunantia primus Sol existimatur. Ita enim definit Aboasar, principe loco inter authores felicitatis statuens Solem, secundo Lunam, tertio Iouem, Venerem quarto, quinto Mercurium: de quo sibi videtur dissentire, cùm Mercurium suâ natura siccum esse velit, & terræ naturam sapere magis quàm aliorum. Quare si principia suâ sequatur, debet illum inter noxia numerare. Dissentiunt autem alij cùm inter se, etiam cùm ab ipso quoque Aboasar plurimùm: nam magna pars Lunam, Solem, Mercurium medios faciunt, inter nocentes atque beneficos, quos, vt vidimus, omnes beneficos facit Aboasar. Heliodorus & Paulus inter salutares quoque Mercurium annumerant: Ptolemæus Lunam salutarem, sed Mercurium & Solem mediæ conditionis facit, vt vel ista eorum inter se discordia non parum opinionem istam euertat, & artis incertitudinem palam faciat. Adde futurum si vera illa suppositio de primis qualitatibus, vt ex 12. signis cœlestibus citra controuersiam sex infelicia & infortunantia sint, omnia scilicet ignea, omniaq; terrestria, cùm illis abundent hæ qualitates propter quas Martem atque Saturnum infelicitatis accusant: Sed & nouem potius quàm sex, cùm in aqueis quoq; cum frigiditate, sicut putant; exitialis humiditas, etiam non qualis sit aëris signis, qualisq; in Ioue, Venere & Planetis, aëtea, hoc est, vitalis atque prolifica, sed aquatica fluxaq; dominetur.

Id quod absurdum dupliciratione: nam cœlum primum omnium corporum maximeq; beneficum, maxima sui parte damnabitur, & felicibus astris infelicia signa domus erunt, vt Ioui Pisces & Sagittarius, Veneri Taurus, quæ debent tamen pro naturę cognatione distribui. Deniq; si fortunas hos Planetas vocant illos infortunia, quoniã de pri-

de primis qualitatibus quæ vitales, magis ab his proueniant, contraq; corruptrices & noxiæ sunt ab illis, non plus tamẽ (vt cum eis benignissimè decidat) efficient, quam ad corporis habitum istam vel felicitatem vel infelicitatem pertinere, qui de primis illis qualitatibus temperatur & conciliatur. Cæterùm ad externa fortuitosq; successus id etiam deriuari, quonam pacto defendent? si non illa sunt infirmissima, quæ superiùs contra istam opinionem adduximus.

Postremò vt nihil sint omnia quæ nunc diximus, dubium non est nimis parùm pe- ritè parùmq; consideratè facere, qui de influxibus siderum penes has primas qualitates reddere rationem volunt, quod tamen nullus non Astrologus facit, nec quisq dogmatis huius artis naturales causas afferre posse gloriantur, aliò tandem se conuertunt, quàm ad elementales huiusmodi affectiones. At verò si qui proprij particularesq; siderum sunt afflatus, hi non huiusmodi qualitates, sed occultas vereque cœlestes vniuscuiusq; stellæ proprietates consequuntur, ad quas etiam solent in terrenis rebus referre quæcunq; suprà elementalem naturam, infra corporis tamen terminos attollere se videntur: in quibus multas interdum videmus dotes atque virtutes, non solùm de mixtione qualitarum elementalium non prouenientes, sed dissentientes etiam ab illa. Quemadmodum mirobolani quidem temperatura frigida & sicca, plus ad mortem facere videntur quàm ad vitam, in quo tamen secretioris naturæ priuilegio ad vitam protrogandam vegetandamq; mirabilis esse creditur efficacia. Multò magis & Iupiter & Saturnus & natura omnis superior, si quæ putant Astrologi, influunt nobis, etiam si hic quidem Planeta frigidus & siccus, ille calidus humidusq; censeatur, multa tamen ea quæ præcipua non per has qualitates, sed per alias radiorum suorum occultas vires agere sunt putandi. Tùm quare illorum naturę magis hoc congruat, tùm quòd opera ad eos relata ab Astrologis non possunt (vt demonstrauimus) ad qualitates illas affectionesq; referri. Quòd si est, patet ratione illas deprehẽdi non posse, quod hoc loco probandum suscepimus. Restabit experientiæ via, de qua libro sequenti latè disputabitur.

CAP. XV.

RATIONES ASTROLOGORVM DE DOMINIIS DIErum & horarum, annisq; Planetarum inefficaces esse, tum Astrologos sæpè vti demonstratione circulari.

Onsutanimus omnem modum quo se Planetarum vniuersales proprietates probare posse confidunt, vt à locis sphærarum & terræ situ, vel à coloribus stellarum, vel influxu primarum quatuor affectionum, testantur argumentationes quibus nonnullas particulares magis Planetarum colligunt conditiones: hæ verò vel à parabolica similitudine, vel ab Astrologicis, vel à sphærarum ordine eliciuntur: à sphæris vt in dominatu dierum & horarum: nam horam diei primæ, gratia exempli, dantes Soli, dant reliquas Planetis, qui deinceps ex sphærarum positione succedunt, atque hinc dierum distributio nascitur, vt ille Planetæ dies asscribatur, cui facta per ordinem præcedentem horaria diuisione primæ diei hora contigerit. Hæc autem superioribus amplè consutantur, vbi quàm futilis iste modus argumentandi, quàm rursus in ambiguo positus, adhuc orbium ordo, quàm in cœlestibus vanè cogitata imperandi successio declarauerimus, præter quæ possumus illud quoque Astrologos percunctari: Quænam ratio Chaldæis & Aegyptijs authoribus huius superstitionis primam totius temporis diem demonstrauerit? Neque enim vti possunt authoritate legis Mosaicæ, nisi credant eidem Astrologos, cum omni diuinatore protsus exterminandos. Ab Astrologicis ratiocinantur. cùm tot vitæ annos largiri Planetam quempiam dicunt, quoniam tot in zodiaco fines possideat. Est enim tàm incertum quod de finibus sumitur, quasi confessum, quàm quòd inde de annis est comprobandum: quanquàm tamen si verum quod de finibus volunt, nulla tamen, authore Ptolemæo, ratio consequentiæ, vt per tot annos viuendi nobis spacia, decernantur. Peccant autem & in his sæpè quòd qui circulo probant, alibi de annorum numero finium numerum, alibi ex finibus annos colligentes. Ab Ariete annum auspicantur, quoniam primum sit signorum, quod tamen

tamen primum esse in continuo circulo solent inde monstrare, quòd initium ab eo temporis ordiamur, sic & locum secundum Ioui respondere, quia rem faciat atque portendat, & Iouem rem facere, atque portendere, quia secundo loco respondeat, argumentantur.

Ad hoc exemplum plurima inuenies in eorũ libris, sed & lõgè magis ridicula, præsertim si in Aboasaris incidas libros, apud quem nuper hoc legebam: Lunam largiri annos centum & octo, Sol annos centum & viginti: nam deficere Lunam à vita Solis annos duodecim, quippe quæ vim nõ habeat, nisi postquàm à Sole gradib⁹ iam duodecim fuerit elongata, vt iam nihil sit mirum gloriari Aboasarem sic dogmatis Astrologici plenè reddidisse rationem, cùm nihil sit adeò irrationale, quod non ei ratio videatur. Par insania cùm annos breuiores Solis decem & nouẽ ideo esse dicunt, quoniam per hunc numerum medio motu luminaria coniunguntur, vbi nihil omninò commune, nihil connexum, nihil sequens antecedentibus cum sequentibus, hi tamẽ ita argumentantur: post hunc annorum numerum coëunt Sol & Luna medio motu, igitur totidem annos dat: Sol cùm paucissimos dat: Simile enim ac si dicatur, homo duobus oculis nascitur, ideò ex duobus quoq; parentibus nascitur. Parabolica similitudine sic vtuntur: Luna cœli ianua est, igitur os significat: est enim ianua ferè os domus, & os cibi ac sermonis ianua, barba item ad idem attinet sidus quod instar Lunæ identidem renouatur. Subijciuntur autem aures Saturno, quoniã sublimes tenent in capite partes, sicut in cœlo ipse Saturnus, qui eadem ratione quoniam scilicet est supremus, proceros homines parit, quoǳ illius tamen naturæ nõ conuenit, siquidem siccus frigidusq; decernitur. Hæ sunt rationes Astrologorum quibus cœlestia sua dogmata fulciuntur, quas non ego rationes, sed vel errandi vel ludendi vocauerim occasiones, quibus auditis tàm patet vanitas dogmatis, quàm solet veris auditis firmitas innotescere. Quare satius illis fuit hæc velo aut cista quasi orgia tegere, suspicionem mysterij relinquentes, quàm dum rationales videri volunt suis ipsimet rationibus, quasi propria manu accusationi suæ subscribere, cùm non sit aliud eas audire, quàm quid Astrologos in errorem duxerit intelligere.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLA in Astrologiam libri X, Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER XI.

CAP. I.

EX HIS QVAE HACTENVS SVNT PROBATA, PATERE Astrologiam experimentis non esse comprobatam, tùm idem multis rationibus probari.

SI naturam cœlestium consequi ratione non potuerunt, quod demonstrauimus, an potuerit experientia? Et quanquã cur ita fiat, ignorent, ita fieri tamen obseruationibus didicerunt, vt si non possit Astrologia scientiæ nomen, possit tamen & artis & veræ traditionis habere prærogatiuam, quare vera quoq; prædicere siue id syllogismis siue experimentis sit consecuta, neque enim interest ad diuinandum, modò sit consecuta. Solent autem Astrologi, sicut omnis ars prodigiosa experientię plurimùm titulo se defendere, in quam veluti asylum se recipiunt, quoties supra fidem præterq; rationem aliquam vel loquuntur vel pollicentur, omnibus statim se laqueis omnium rationum putantes extricari, si se ita dicant expertos. Hoc igitur perfugiũ illis adimemus, quod aliquod esse putãt qui & labijs loqui & auribus audire magis quàm corde consueuerunt. Nam si quis exploratum meditatumq; habeat quid sit experientia, tum quibus

quibus vijs super influxu siderum comparari, profit, is ne vtiq; dubitabit siderum vires peculiares propriasq; operationes, tam esse experimentis quàm rationibus homini imperscrutabiles. Et quidem patere potest hoc satis ex superioribus, quoniam si vel nullum è cœlo fatum, aut si quod iam fatum, non ex hora initiali, sed à materiæ cognatione dependet, patet experimentis nullam viam relinqui, quando quæ quemque stella imprimis afflauerit, tàm tibi erit incertum, quàm prorsus ignota primæ illius materiæ conditio singularis, sed & horam seminalem si quis fatalem faciat, ipsi non negabunt Astrologi nimis abditam fore obseruationis opportunitatem. Verùm vt tempus quoque genituræ sit satis obseruatum, quónam pacto fidelis obseruatio fuerit? si nec exploratum, vt declarauimus, quot & quæ causæ cœlestes obseruandæ, nec earum quas putant habere comprehensas, quæ sit forma, quis habitus, quæ positio, possint singulis momentis ex fide determinare, tum ipsam quoque horam genitalem nec habere exactam à domino genituræ, nec quod aberrat, aliqua methodo castigare possunt.

Porrò si quid in his delinquerint (vbi delinquere semper eos ostendimus) cadet necessariò totius obseruationis authoritas: nunc si non delinquant etiam in illis, fieri tamen experimenta supercœlestibus libro præsenti nulla posse monstrabimus. Demus igitur genethliacis, vt horam genituræ fideliter teneant, & statum cœli ad eam horam quàm fidelissimè, togo quale cœli decretum talis constellatio faciat vel significet, quónam pacto se putant experientia consecuturos? siquidem experientia multiplici eiusdem rei & sæpiùs iterata obseruatione colligitur, eadem verò constellatio aut nunquàm vt probant doctiores, aut quod veteres crediderunt, non nisi post multa millia sæculorum eadem est reditura. Respondebunt fortasse particulares redire constellationes iterariq; sæpiùs, etiam si totius & absolutæ constellationis redintegratio non contingat: posse igitur se notitiam particularium illarum repetitis obseruationibus adipisci, vnde collectis experimentis ex fide futura prænuncientur. Id quod ita declaretur exemplo. Nascitur aliquis Ariete horoscopante, posita inibi stella Martis, & septimum cardinem occupante Saturno: tùm alijs suo modo dispositis, nascetur alius, cætera quidem dissimili genitura, sed quod ad Martem attinet & Saturnum simile, poterit Astrologus, quanquam non totius constellationis particularis, tamen illius bis factæ obseruationem. Quod cùm sæpiùs euenerit, sæpiùs iterata obseruatio, faciet experimentum, sic se illi fortasse defendunt, sed parum verè, parum consonè, etiam suis principijs, tum quia particulatis eadem constellatio, in alio toto aliud operatur, tùm quod substantia totius decreti, nō tàm à partibus prouenit, quàm à tota, hoc est, ab hominum simul partium, harmonia, peculiare & proprium aliquid efficiente, quod nulla seorsum pars, sed neque omnes simul efficient. Siquidem aliud sunt omnes partes, aliud quod ex omnibus de mixturæ proportione dissultat. Erit igitur imperfecta talis obseruatio, qua sua colligunt experimenta. Nam imperfecta quæ totum nullo modo, fallax quæ eandem partem non in eodem toto considerat, quæ ratio non ex alijs magis quàm Astrologorum præceptis robur habet, asseuerantium pro mixturis stellarum omnia fieri, nec à proprijs earum viribus, sed à complexu simul vniuersarum, & societatis coalitu fieri fati sortitionem. Non igitur si in vna vel altera genitura, cùm Mars atque Saturnus in cardinibus primis ex diametro se respexissent, dominum genituræ calamitatibus distrahi videris, poteris quasi facto experimento, cùm alias idem acciderit calamitates denunciare. Cùm nihil repugnet eam constellationem, sub alia siderum aliorum temperatione, ita conuenire, vt vel noceat nihil, vel fortè etiam possit, omnino aliud efficiat, quàm quod in alijs genituris, ex radiorum diuersis mixtionibus fecerat, vt si cum Astrologis sentiamus fieri fato res humanas. Huc referri posset quod experientia quotidie deprehenditur infelicium omnium felicissimas esse udgenituras, & felicium contrà, infelicissimas.

Quare scilicet, quanquam particulares constellationes, aut bonam sortem, aut malam portendere, videantur ex prætetitis obseruationibus, ipsa tamen totalis temperationis harmonia non alias visa, nō cognita, non explorata, facere aliud nunc potest, quàm quod ille alias vel seorsum, vel in alia mixtione portenderant. Hoc animaduertentes antiquissimi Astrologorum non aliter huius artis dogmata tradebant, quàm singulares à se obseruatas genituras particulatim exponentes, & cum euentis demum

demum comparantes, vt non tàm quid Saturnus aut Iupiter, sed quid constellatio talis tota peperisset, indicarēt. Quod Maternus exemplo Aegyptiorum sexto libro suarum commentationum aliquo modo est assecutus. Accusat autem illos Ptolemæus quòd ad methodum artem non redegerint, quodq; rem infinitam & incomprehensibilem prosequerentur. Quare se ipse ad vniuersalia præcepta & simplices vires siderum explicandas conuertit, putans illis cognitis, posse genethliacum sua demum coniectura de particulari mixtione iudicare.

Sed quanquàm accusat iure veteres Astrologos, ipse tamen non minus iure est accusandus. Viderunt enim illi rectè quid facto esset opus, sed errauerunt, existimantes id esse tale quod fieri posset, cùm infinitum sit illud, nec ad artem, nec methodum redigi possit, tum nullus ex eo vsus, nunquàm scilicet eadem restituta cōstellatione. Ita autem Ptolemæus potius quid posset, quàm quid oporteret fieri existimans, nimiùm aberrauerit, si de præceptis illis similibus veras fieri posse prædictiones putauit, vt hinc fortè contigerit, quod scribit Auenezra, præcepta Ptolemæi nunquàm euentis experimentisque consentire. Sed propterea minus culpandus Ptolemæus, quòd quemadmodum libro secundo ostendimus, & opinabilem, & coniecturalem, & dubiam, & fallacem hanc esse artem planè confessus est. Ita igitur, in medium allato themate genethliacum vrgeamus. Hic est aliquid, ô Genethliace, si tibi cętera concedantur, in efficiendo potens atq; præcipuum, proprius scilicet harmoniæ totius effectus, à quo maximè propriè nati fortuna dependet, cuius tibi notitiam, cùm nec ratio fecerit, nec obseruatio, quomodo fati poteris explicare veritatem: Falleris enim si nō aliud putas totius efficientiam quàm collectiones eorum quæ singulæ partes efficiant: Est it hoc enim in coaceruatis & hærentibus tantùm vel corporibus, vel qualitatibus, non autē vbi miscentur & alescunt in aliam formam, quod in alijs siderum credit omnis Astrologia. Sicut igitur theriacæ proprietatem non est expertus, qui rerum vires ex quibus conficitur obseruauerit, ita nec cœli agmen præsens intelligit, quid efficiat, qui seorsum de partibus eius habuerit aliàs experimentum, cùm non solùm partis ad partem, hoc est, sideris ad sidus, sed omnium omnino siderū inter se status & habitudo id efficiat maximè, quod nascētis est proprium, sicut eius quoq; indiuidua propria quæ natura nō de confluuio gignitur accidentium, sed incommunicabilis est, vel substantiæ peculiaris, priuataq; sortitio. Quid quòd nec vnius etiam stellæ notitiam consequi possunt experimento, cùm nihil vlla seorsum, sed cum alijs omnia semper operetur, quo non solùm id fit, vt tantum qualibet possit ex habitudine ad alias definiri, sed vt nullo modo possit ab alijs separata cognitione discerni. Nam à tota quidem constellatione videbis seriem talis vitæ, & eneta talia prouenire, verum agentibus illa omnia omnib. stellis, quæ cuius rei stella fuerit author scire non poteris, nisi seorsum cuiusq; stellæ naturam, vel ratione, vel alia prius via deprehenderis.

Quod si te dicas ita obseruaturum, vt quorum videris hominū aliqua fata similia, qua parte illorum decreta consonauerint, inde maximè rem prouenire illam, argumenteris, ea facta præcipuè sæpiùs obseruatione. Respondeo, nimis fallacem hāc esse viam coniecturandi, tum quoniam similis stellæ status rem diuersam efficere potest, in mixtura diuersa, & dissimilis potest eandem, tùm quia sors eadem potest eandem causam non habere, cùm ex sententia Astrologorum sint eiusdem effectus in cœlo causæ penè innumerabiles. Erit autem exemplo totum hoc dilucidiùs, nascitur Petrus Ioue posito in Piscibus, nascitur Paulus Ioue similiter se habente, reliqua omnino dissimili constellatione, viuunt dispari sorte, moribus, ingenio, valetudine, tantùm pari fortuna in opibus cumulandis. An hinc licet coniectare datorem diuitiarum esse Iouem loco secundo in Piscibus collocatum? Minimè certè licet. Nam quod illis cōmune fuit in fato, diuitiarum scilicet copia potuit à diuersis causis cœlestibus prouenire, non à communibus, & si in alterius genitura dominus horoscopi Soli cardinem occupanti vim fuerit elargitus, altero in lucem prodeunte pars fortunæ tenuerit orientem, domino suo benigna radiatione coniuncta, vel in altera quidem genesi Planeta fortunatior primo cardine fulserit, In altera Mercurius eo loco situs fortunanti Planetæ cardinaliq; vim suā fuerit mutuatus: sed & si Venus nascēte Petro quinto residens loco, in primo habuerit potestatē, Paulo verò nascente luminaria nullis humilitatibus debilitata amicabiliter se respexerint, erit ex opinione Astrologorum nō ab

eadem stellarum facie, vtriq; tamen diuitiarum, eadem fortuna, potest sors varia eius rei diuersis euenire, cuius tamē opifex stella in genituris illorum positione simili fuerit: Tùm quòd non potest idem omnino vnius stellæ habitus esse, nisi sit eadem penitùs tota constellatio, tum quia potuit in alterius themate contraria vis adesse, talis ibi sideris efficientiam, vel obruentis, vel hebetantis. Patet igitur ex coniunctō promiscuoq; stellarum afflatu discernere nos nō posse, quacunque obseruatione, quid quæ stella potissimùm largiatur; quare nec vires naturasque siderum experimentis cognitas definire.

Accedit alia ratio difficultatis inexpugnabilis, etiam si seorsum ageret vnaquæque stella quod agit, quoniam eùm illarum effectus inuertere, interpellare, frustrari, conditio vel alterius sideris vel inferorum circumstantiumq; causarum multipliciter possit, nemo nō prodigus præcepsq; iudicij sic asseuerabit, hæc euenire ea stella sic se habente: igitur cùm se aliàs habuerit ad eum modum, similis quoq; euentus erit expectandus. Nam erat illa fortè sua natura diuersam rem paritura, sed mutauit opus priuati fati vel fatum vniuersale regionis anni, vel principis, vel ciuitatis, vel familiæ, vel contubernij, vel antecedens, vt parentum, auorum, atauorum, vel arbitrium nati, vel aëris dispositio, per quem cœlestes ad nos influxus traijciuntur, vel materia cōtumax, vel proximior causa non commoda, non idonea superioribus motionibus. Hęc eùm omnia, vt volunt, immutare stellarum efficientiam possint, quomodo tuta erit argumentatio, si de eo quod euenit, stellarum naturam interpretemur? præsertim cùm sint ea quæ diximus, ita semper annexa stellarum operationibus, vt non possit ad stellam quasi initium referri, quod obtigisse sæpiùs annotauerimus. Illud falli videntur inexpiabiliter, quòd quæ suis, exempli gratia, in regionibus, vel Aegyptij, vel Chaldæi, vel Arabes obseruauerunt, putant vniuersalis dogmatis habere rationem. Hoc est, in omni pariter regione valitura, eùm tamen accidere omnino aliter sit necesse, siquidem ea sunt vera quæ traduntur ab eis, quæque vsus & vitæ fides ipsa demonstrat. Nam in aëris mutationibus id videmus permanifestè ab eadem constellatione cieri alibi alias tempestates, hìc placidas, ibi violentas, hîc fieri niues, ibi serenitatem, alibi ventos, alibi pluuias. Nimis igitur est inconsequens in humanis corporib. pariendis, in successibus negociorum (siquidem fiunt ista de cœlo) non aliud pro diuerso cœli eutuamine, quāquàm stellas easdem, in diuersis locis operaturas. Obiecit hæc illis etiam Phauorinus quod nos Pauli Alexandrini authoritate confirmabimus. Is enim in isagogis Apotelesmatôn felices in Aegypto genituras esse scribit eas potissimùm, cùm Aquarius principalia obtinens loca benè fuerit affectus, quoniam sit Aquario subiecta Aegypti regio, vt hinc illud fortasse Mercurium in Aquario feliciter Aegyptiorum ingenijs aspirare: verùm in omni domo Saturni humiliari Mercurium, ac malè se habere proditum à Materno. Patet igitur testimonio singularis Astrologi non valituras in omni regione pariter easdem obseruationes (si quę fieri possent in aliqua regione fideles) quod non contingere rationibus multis iam demonstrauimus. Et si pater medicorum Hippocrates fallax in medicina dixit experimētum, nemo non indoctissimus in Astrologia negauerit esse fallacissimum.

CAP. II.

SI QVA EXPERIENTIA HABERI DE ASTROlogicis dogmatis possit, eam nondum esse habitam.

AGebamus hactenus hoc ipsum vt probaremus, nulla temporis diuturnitate, nulla hominum quotumcunque vel industria, vel doctrina, de secretioribus siderum viribus experimentum posse comparari. Nunc siquidē id fortè minus est persuasum, vel hoc saltem euidentissimè demonstrabimus, si qua comparari talis possit experientia, nondum tamen esse comparatam: nam priorib. rationib. illud certè confectum est, vt notitiam fateamur, huiusmodi omniū rerum esse difficillimam, quæq; perfici nisi multis ætatum reuolutionibus non possit. Igitur ea primùm Astrologorum mendacia refutauimus, quibus se parum Christianè, parū peritè, parùm verè, tot millium annorum habere prędicāt obserua-

ſeruationes, tùm eas quaſcunq; habent ex eorum dictis, fallaces eſſe declarabimus. Phauorinus philoſophus apud Gellium: Non eſt, inquit, iſta Chaldæorum diſciplina tantæ vetuſtatis, quantæ videri volunt: & Panetij ſecutus authoritatem Cicero, nam quod aiunt, quadraginta ſeptuaginta millia annorum in periclitandis experiundisq; pueris quicunq; eſſent nati Babylonios poſuiſſe, fallũt: neminem enim habemus authorem qui aut fieri dicat aut factum ſciat. Hæc ille.

Nos altiùs ordientes, impudentiam illorum coarguamus, & ſiue mundus æternus (vt philoſophi quidam volunt) ſiue factus ex tempore, vt diuina veritas docet, hoc teſtatiſſimum relinquamus, nullas quatuor millibus annis antiquiores obſeruationes potuiſſe ad iſtos peruenire, qui de aſtris ſcientiã tradiderũt. Certum enim philoſophis qui æternitatem mundi crediderunt, magnis quibuſdam elementorum mutationibus, & ſiccceſcere maria, & terras inundari, quaſiq; terrarum & hominum ſedibus cõmutatis, fieri oceanum, vbi erit terra, & terram qua parte erat, oceanus. Nec ſolùm ſacti hiſtorici, ſed & Plato philoſophus, & externi ſcriptores, eluuiorũ huiuſmodi exuſtionumq; item ſæpè meminerunt, nihil autẽ intereſt, mundi nouitas, an mutatio præteritarum rerum memoriam nobis adimat. Hæc igitur quàm vetuſta cœleſtium obſeruationum eſſe potuerint, ex hiſtorijs examinemus.

Varro doctiſſimus Romanorum quàm poterat, vetuſtiſſimum contexturus hiſtoriam à regno Sicciniorum exorſus eſt, huic regno vel paulò ſuperior vel cõtemporaneus Trogus à Nino ipſo fecit exordium, qui cum Zoroaſtre bellauit, fuitq; Abraham Patriarcha paucis annis antiquior, vnde fabuloſi deprehenduntur qui Zoroaſtrem ſcribunt quinq; millibus annorum ante Troianum bellum claruiſſe, cùm nec tot ab Abraham ad noſtra vſq; tempora ſupputentur, quæ nam igitur cauſa, cur & Trogus & Varro profeſſi hiſtorias ſcribere vetuſtiſſimas, altiùs tamen orſi non ſunt, præter rerum aliquarum * mundi, vel nouitate, vel certè innouatione, aut nullas aut penitùs obliteratas. Nam quanquàm illi ſcribere veteres atque adeò primas hiſtorias voluerunt, veras tamen ſcribere voluerunt, non fabuloſas, quales Herodotus & Diodorus, quorum ſolent interdum dictis roborare obſeruationes tot milium ſeculorum impudentiſſimi fabulatores, quaſi Diodorus inſcriptione ſua. Herodotus conſenſu omnium literarum non habeatur fabuloſiſſimus. Sed hæc veluti * mittamus.

Eſt in re noſtra Porphyrij teſtimonium euidentiſſimum, qui quidem quas Caliſthenes ex Babylone, temporibus Ariſtotelis & Alexãdri, Chaldæorum de aſtris annotationes in Græciam miſit: Mille, ait, & nongentorum trium annorum obſeruationem duntaxat continuiſſe, quos annos ab Alexandro retrò ſi numeres, in Abrãhã Patriarchæ vel paulò ſuperiora tempora deſinere eos comperies. Hipparchus & Ptolemæus principes Aſtronomiæ, vbi pro dogmate ſtatuendo veterum obſeruationes afferunt, nullas afferunt ipſi vetuſtiores his quæ ſub rege Nabuchodonoſor apud Aegyptios, Babyloniósve fuêre, poſt cuius regnum ſexcenteſimo ferè anno floruit Hipparchus; à quo ad noſtra hæc vſque tempora anni non plus mille ſexcentis aut circiter fluxerunt. Mendaciter igitur & fabuloſè tot ſeculorum habere ſe iactant obſeruationes, eas verò quas habent, neceſſariò eſſe falſas, ita facilè demonſtratur. Aut enim cœptæ ſunt à temporib. Ptolemæi, aut ab his excidere qui Ptolemæũ anteceſſerunt. Siquidẽ poſt Ptolem. cœpit iſtius obſeruationis tenor, non ſatis hoc temporis ad obſeruationem perficiendam, quod nec ipſi negabunt, ſi nititur experimentis antiquorum, quæ ſcilicet vel Aegyptij tradiderunt, vel Chaldæi, quis rurſus dubitabit eſſe fallacẽ? quando fidelis obſeruatio de cœleſtib. eſſe non poteſt apud eos, qui motus cœleſtium recte non tenuerint.

In his verò Chaldæos pariter & Aegyptios aberraſſe plurimùm, nemo neſcit, qui mathematicorum libros attigerit. Taxat eos vbiq; Ptolemæus in Magna compoſitione, taxat Hipparchus, nec facilè quiſquam crediderit quàm ſerò de cœleſtium motibus ſapere aliquid rectum vita cœperit. Solis defectus primus Thales prædixit, Eugenio authore, & Callimachus dicit quod primus inuentor fuit minoris Vrſę, qua Phœnices nauigant. Idem annum in trecentos ſexaginta quinq; dies diuiſit. Obliquitatem Zodiaci primum ſideralis ſcientiæ rudimentum excogitatam, Plutarchus aſſerit à Pythagora, quanquam eam Euripides quidam Chius Pythagora iunior inuentam primitùs à ſe glorietur, priuſquam Solon floreret in Græcia: floruit autem ante tempora

S 2 Chriſti

Christi annis ferè sexcentis:Nemo non putabat Lunarem mensem triginta esse dierũ. Primus Solon errorem hunc emẽdauit,vt scribit Proclus in Timæum Platonis. Quod si tàm insigniter in Lunari motu tàm facili familiarique nobis errabant, quid de motibus siderum aliorum occultioribus tardioribusque sit putandum, sed non est opus hîc coniectura.Legatur Ptolemæi liber,cui titulus Magna compositio, patebitq; citra suspicionem veteres omnes in cœlestiũ motibus, toto, vt dicitur, cœlo penitùs aberrasse,de motu quem dicebamus sideris proximioris, nihil non modo verum, sed nec proximum vero deprehensum ab antiquis ibi cognosces. Hipparchus primus in Rhodo insula ducẽtesimo ferè ante Christum anno Lunæ cursum veriùs obseruauit, sed nec tamen ad liquidum,quare corrigitur à Ptolemæo,qui proximus quidem Hipparcho accessit ad veritatem, sed ita vt non attigerit. Ab Hispanis deinde Astronomis emendatus,in Solis motu quo cæteros metiuntur,adhuc quoque cæcutiunt,ne dum illum antiquitas sit consecuta. Sed Aegyptij plus nimio exorbitârunt, fieri Solis restitutionem putantes post trecentos sexaginta quinque dies, & quartam diei partẽ, adiecta * atque trigesima: nam nec quartam impleri veriores deinde obseruationes docuerunt.

Quomodo igitur fidelia fecerit experimenta super anni fato sapientia Aegyptiorũ super eius initio tantum delinquens,ibi quoque ridiculi quòd annum auspicabãtur, vt Theophilus tradit,cùm primùm Aegyptum Nilus inundabat.Anaximander,vt scribit Phauorinus,in omnimoda historia primus, gnomonem inuenit, quo conuersiones Solis & æquinoctia notaret. Astrolabium Ptolemæi inuentum esse nemo nescit, qui eius libros legerit.Primus Pythagoras idem sidus esse dixit vesperum atq; Luciferum,authore Parmenide,Pythagoras Christum quingentis annis non antecessit.

Sed redeamus ad motus,adeò parum antiquis exploratos,vt de motibus quinque Planetarum præter Solem & Lunam, ita paucas extare veterum obseruationes dixerit Hipparchus,vt nec aliquid super eis quod fidem faceret, à se quoque compertum posset affirmare. Primus Ptolemæus aliquid sibi de istis certum visus est dicere,quanquàm secuta ætas multis eum in locis pro temporis beneficio castigauerit. In ascensionibus,quas anaphoras Græci vocant,signorũ dinumerandis,quantum exciderent à veritate quicunq; in Aegypto per sidera diuinabant, & primo Apotelesmatôn Ptolemæi,& Apollinarius in commentarijs * testatus est. Et Apollonius ex Laodicea quinq; libris opere dicato illorum errata sugillauit. Quis igitur hæc consideràs dubitauerit? nullum apud Aegyptios vel Chaldæos de astrorum influxibus experimentũ haberi verũ potuisse,siquidem nec signorum ascẽsiones,vnde maxima pars huius artis dependet,nec Planetarũ motus haberẽt exploratos,quasi quid quo loco quis Planeta faceret,experiri fideliter possent, cùm semper essent in eo loco Planetæ,quo ipsi eos minimè putabãt,vt non erraticas stellas:præterea quatum motus omnino,si Ptolemæo credimus,illis fuit ignotus. Quod si illi errârunt,vt indubiè liquet,errant Græci qui illos, errant Arabes qui Græcos,errant Latini qui Arabes Græcosq; sequuntur, & ex eorum regulis hæc expertis euentura pronunciant.

Neq; enim quicquam putant maiori se prodere authoritate,quàm quòd Chaldæorum & Aegyptiorum authoritate confirmant.Hinc Aesculapios,& Hermetes, & Netepsos,& Potosires,vana omnino nomina, quasi nebulas lectorib. spargunt,quasi nõ fuerint isti rudissimi scientiæ quam profitebantur. Si vera nobis Hipparchus & Ptolemæus authores Astrologiæ præcipui tradiderunt:quid igitur Ptolemæus Apotelesmatôn libro primo quasi fidem dictis facturus ad antiquorum experimenta se conuertit? quæ vix ipse suo tempore vera potuit exordiri siderali scientia. Tunc primum tolerabiliter indagata, Petrus Aponensis aberrantem Galenum in Lunæ motibus sic excusat.Hæc exactè non scripsit Galenus, nondum enim erant comprehensa.nec fuit tamen Galenus Ptolemæo prior, sed contemporaneus. Quare totam nos ita dispositionem concludamus,si quæ scripta est Astrologia, experimentis veterum nititur, fallax est,quia illis ratio defuit,cùm neotericis ista quoq; sint in ambiguo (vt suprà ostẽdimus)nedum antiquitati fuerint manifesta,si iuniorum adhuc fallacior, quib. & ratio pariter defuit & tempus.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLæ in Astrologiam libri XI, Finis.

IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER XII.

CAP. I.

NON ESSE ADHIBENDAM FIDEM ASTROlogiæ quasi reuelatæ.

SI fabulamentis Astrologorum nec ratio patrocinatur, nec fides esse potest ab experimentis, quid iam superest, cur se illis homo sapiens dedat? an oracula putabuntur? & quæ velut parùm rationalia confutauimus, ea velut diuina suscipiemus, Astrologos imitati, q si quid fit ab hominibus, prêter rationẽ referunt ad stellas. Parine igitur nos exẽplo hominũ deliramenta referemus ad deos? Atqui si fortè persuasio hęc aliquẽ cepit, sciat nõnihil sibi prodesse diuinas huiusmodi reuelationes, quãdoquidẽ, vt vidimus, tanta sit in decretis Astrologiæ dissensio, nec reuelarum sit adhuc Chaldæorúmne Astrologia, an potiùs Aegyptiorum, an Iudæorum, an Ptolemæi, an Arabum, illa sit, quam munere singulari Dij nobis benè merentibus aspirauerunt. Nihil igitur ista nos iuuat diuina beneficentia, dum in colluuie nostrorum mendaciorum latet illa de cœlo suscepta cœlitùs verissima sapientia. Nec Lydius aliquis lapis inde demissus, quo legitima possit ab adulterina discerni. Quid si mihi sermo cũ Christianis, quæram, putent à Deo reuelatam, aut à dęmone potius; à Deo dici non potest, si quidem illam literæ sacræ diuinæ vocis interpretes interdicunt: Si respondeant à dæmone, nulla fides dæmoni, quem mendacij patrem Deus appellauit. Hinc illorum insania confutatur, qui diuinitùs hanc scientiam sicut alias omnes Adæ collatã fabulantur, à quo per manus deuenêre ad Noẽ: Cuius filium Ionicum referat Methodius multa futura per hanc artem prædixisse, tamen per filios Noẽ superstites Cataclismo ad Abraham Patriarcham qui docuerit eam Aegyptios, teste Iosepho, & ab Aegyptijs ad Græcos, à Græcis ad Latinos deuolutam. Sic per bellam isti sibi successionem cõminiscuntur, illaqueandis rudibus opportunam, sed doctioribus vbique falsam atq; mendacem.

Nam de Adam quod dicunt, nisi hoc quoq; reuelatum, quod testimonio probant. An quòd credimus illum Dei munere scientias omnes calluisse, sequitur hanc quoq;. Certè sequeretur si hęc quoq; foret scientia, si non vana, non falsa, non ridicula, nõ repugnans principijs verarum doctrinarũ, nõ Deo, vt dicebamus, sed nec inuẽtore homine digna. Ad Ionicũ veniamus. Scribit quidẽ de hoc Methodius, sed idoneus parũ author, neque enim ille est cuius meminit inter viros illustres diuus Hieronymus, hic Parcharẽsis fuit, ille alius omnino, citatus interdum à Petro Commestore, in quo nemo mediocriter eruditus delectorum bonorum authorum non desiderat. Sed nec Methodius dicit eum prædixisse quicquã, cæterùm super isto Ionico quid valere potest ignobilis scriptoris authoritas? cùm & Moses ipse Propheta, tres tantùm Noẽ filios numeret: Sem, Cham, & Iaphet, nec Iosephus alium quenquam præter hos nominet, nec Philon, nec Hebræus quisquam, vel annalium conditor, vel Mosaicæ legis expositor. Abraham Aegyptijs Astrologiam tradidisse Iosepho credamus, sed non diuinatricem superstitiosam, frequentiorem apud idolatras quàm apud veri Dei cultores, qui Deus Abraham nuncupatur, à Mose & à Prophetis, sugillatam, qui se tamen Abrahæ traditionem & præcepta sequi profitebantur. Verùm illam potius mathematicam de siderum motibus, molibusque scientiam, cuius vsus frequens Hebræus & necessarius, pro statis cærimoniarum temporibus obseruandis, cuiusque studio delegatum Hysachar tribum, Hebræorum monumẽtis proditũ est. Hæc non sine Arithmetica discitur, quoniam tota ferè numeris constat & mensuris, quam simul cum Astrologia Aegyptijs demonstrasse Abraham, scribit Iosephus, qui si diuinatricem potiùs

 istam

istam intellexisset,falsus omnino esset,siquidem ait,hanc Astrologiam, quam primus Aegyptijs Abrahã indicauerat, à Chaldæis Aegyptios accepisse. Liquet autem ex superiorib.suam sibi Aegyptios ad prædicendum Astrologiam fecisse, cui nihil ferè cũ dogmatis Chaldæ. tum sit commune, sed in ea quæ de siderum motibus est,paucos se Chaldæos exerc. uisse,absque eis ad alios defluxisse docet Ptolemæus in Magna cõpositione,non aliam igitur quàm mathematicam istam Iosephus intellexit.

Irridens autem Aboasar,qui suo loco,filios Noë in Chaldæam cùm venissent,hanc ait,disseminasse scientiam,quam cœlitùs habitam, Chaldaicam ipse de finibus Planetarum reijcit opinionem. Sed non fuit in confutandis his nugis tantum operæ insumẽdum,cùm nemo non intelligat nisi tardissimus,hæc deliria esse hominũ, suis somnijs fidem sic mancipantium, vt quæ nulla ratione protulerunt ab Adam reperira authoritate confirment.Nã illud respondeant,cur non aliæ quoq; artes atq; scientiæ per istam ad nos successionem deuenerint,sed ingenijs posteriorum excogitatę studij secuta diligentia consummatæ sunt: An in vna Astrologia quasi vtiliore diuinæ hoc nobis prouidentiæ munus obtigit? Verùm quod non solet,dormitasset illa prouidentia, non animaduertens frustrà nobis seruari hanc diuinatricem,nisi mathematica quoq; seruaretur, sine qua vti rectè illa non possumus.Neq; enim prodest siderũ vires & naturas habere compertas,nisi possis exacta supputatione notare singulis horis siderũ habitus,formam & positurã. Quod cùm sola mathematica præstet, debuit hæc quoq; ad nos à primo patre hæreditaria traditione deuolui, si tàm salutaris diuinationis vsum deesse vitæ diuina prouidentia noluit.

CAP. II.

QVALES AEGYPTII ATQVE CHALDAEI apud quos nata Astrologia.

Icreijciuntur qui nugalia hæc tàm indignè de cœlo, tàm mendaciter ficta,quasi de cœlo tamen habita venerãtur, quæ cùm quis leget,introspe-ctans, tàm planè videt vim eius, vt non relinquatur vlla suspicio cœlestis inspirationis,id quod ex iam dictis hebetissimo cuiq; satis euidens puto. Veruntamẽ non inutile fuerit sub vno quasi conspectu reputare Lector, quomodo nata pestis ista mundo se diffuderit,hoc est,quibus authoribus orta,quib. persuasionibus recepta,qua authoritate confirmata,quibus fomentis aucta,perseuerauerit in hanc diẽ.Nam hoc quoq; ad abrogãdam illi fidem detegendamq; illius vanitatem non omnino erit inefficax.Nata igitur de Chaldæis, Aegyptijsq; parentibus, de quibus dicendum aliquid priusquàm de vanitate ipsorum ista dicamus. Fuit igitur vtraq; gens duarum rerum in primis studiosa atq; perita idolatricæ religionis, & mathematicæ. Ad hãc loci opportunitate inuitabantur: nam patentes campos & planicies latas,habitabant,vnde siderum facilis veriorq; prospectus,in illa,hoc est,vanis superstitiosisq; cærimonijs, cur præ cæteris gentibus occuparentur honorarenturque: cùm antiquitate factum,propter quam primi Deorum cultus exercuerunt, quasique parentes alijs,& necessariò magistri religionis fuêre:Tum quod alibi quoq; monstrauimus propter imperitiam sapientiæ physicęq; rationis,& ruditatẽ ingeniorum.Nam mathematica quidem sapientes non facit, quare veteribus puerorum studium fuit, quin potius,vt modicè cum ratione q; gustata viam struit philosophię,ita si quis ei soli totum se tradiderit, occasiones errorum in philosophia maximas parit, Aristotele teste.Fuerunt igitur Aegyptij atq; Chaldęi,quantum equidem assequor coniectura, parùm facto ad sapientiã ingenio,id quod in hominib.earum regionũ nunc quoq; conspicitur, quib. si cultũ studij casus ademisset, naturam tamen adimere non debuisset.

Neq; verò non fallat quod me quoq; adolescentem olim fallebat, celebrata veteribus,etiamq; Platoni, Aegyptiorum sapientia & Chaldæorum, quos adijsse Pythagorã & Democritum, Eudoxum,Platonem, alios complures, non ob aliud quàm comparandæ sapientiæ gratia, memoriæ proditum est. Nam celebre quidem illud atque diuinum sapientiæ nomẽ de sola sibi cærimoniarum, & colendorum Deorũ cognitione vendicabãt,qui fuit apud omnes gẽtes,apud omnes etiã bonos philosophos hæc semper persuasio,summã sapientiam in religione cõsistere. Quare Plato, Pythagoras, alijq;

aliiq; complures, hoc quidem rectè videntes, verissimam philosophiam in diuinorũ esse notitia. Cùm fama esset Aegyptios huius in primis esse peritos, ad eos descendebant auiditate discendi, quicquid apud illos occultiùs sanctiusq; videretur. Descendebant etiam vt mathematicam discerent, quàm quos modò memorauimus auidè combiberunt, Pythagoras ille, Democritus & Eudoxus. Veruntamen ille titulus, sapientiæ prærogatiuaq; secretioris disciplinæ, nõ aliunde Chaldæis Aegyptijsq; quàm de magisterijs doctrinaq; numinũ colendorum, quam auditam ab illis probauerint, nec'ne boni philosophi alibi diximus, hoc tantũ asseueramus naturalis primæ've philosophiæ quæ rationib. demonstratur, nihil Græcos philosophos quicunq; rectè philosophati sunt ab Aegyptijs accepisse, sed quæ ad cærimonias mathematicaq; spectarent, cuius rei vel illud sit argumento.

Quod si aut de mathematicis, aut mysterijs agitur, Chaldæos clari & Aegyptios videmus, eorumq; sententias afferri semper in medium, in philosophiæ rationibus apud Platonem & Aristotelem illorum nomina nulla sunt. Quod si philosophatum in Aegypto Thaleten dicas, non negabo, vt qui ab eis etiam didicerit, aquam esse rerum principium, in quam opinionem non ob aliud puto ductos Aegyptios, quàm quòd de Nili inundatione beari suam regionem & fieri fœcundã videbantur, vnde ab illius quoque exitu per Aegyptum annum auspicabantur. Erant profectò rudissima ingenia, proptereaque superstitionibus idonea. Quas nihil magis quàm ingenij viuida vis accedente doctrina reijcit & aspernatur, ita faciles erant qui à dæmonibus etiam ad omne genus insaniæ perducerentur: quòd si non erat eis religio aliud quàm superstitio quòd ex magna parte Iamblicus confitetur, in malorum eos dæmonum cultu occupatissimos fuisse confirmans. Sequitur cùm nomen illis sapientiæ de religionis nomine foret, quantò sapientiores ferebantur, tantò fuisse illos insipientiores, quanquàm vt superius dicebatur, illorum commercium Græcis philosophis magis semper fuit in mathematicis, quàm illis fuit in superstitionibus.

Thales in epistola ad Phereciden, in Aegyptum, inquit, ego cum Solone descendi, vt sacerdotes & Astronomos videremus, nil de philosophia. Idem ab eis se didicisse geometriam, Demetrius dicit Democritum ad Aegyptios isse vt geometriam discere. Interdum Democritus & Platoni & prudentib. monstrosus etiam Pythagoras dictus. Sed inculpatum illud Platonis ingenium exhibens, quod fuit satis seculoq; necessarium antiquitati honorem & titulo religionis, de cætero suam massam Aegypti fermento nusquàm temerauit. Et sic Eudoxus quoque in vera Aegyptios est secutus Astronomia, in diuinatrice prætereaillis non consentit. Verùm ne longiùs digrediamur, ita concludimus Aegyptios & Chaldæos occupatissimos in idolatrica superstitione plurimumq; mathematicis deditos, in reliqua se philosophia parùm exercuisse. Nec quenquam moueat quod Auerrois ait apud Chaldæos olim perfectã fuisse philosophiam: nam de Chaldæis ipse non loquitur, quorum memoria vel monumenta ad nos peruenêre. Sed ex illa opinione quæ mundi credens æternitatem, infinities ait has artes & abolitas, & redditas apud diuersas gentes. Nec nobis etiam fraudi fuerit in vniuersum Chaldæos non probasse, ex quibus Abraham fuit vir diuinus: neq; enim Abraham Chaldæus, sed de Hur, quanquam ex regionum vicinia Chaldæus interdũ nominetur. Et dictum est Platonis, in ea gente quæ plurimùm mala est, si quis bonus nascatur, eum esse quàm optimum. Nec ipse Abraham tàm naturæ quàm diuinæ gratiæ obtinuit priuilegium. Sed redeamus ad Astrologiam, in qua re Aegyptios & Chaldæos, quidnam adduxerit, facilè est videre, postquàm de illorum studijs & ingenijs satis multa diximus.

CAP. III.

QVID CHALDAEOS AEGYPTIOS IN HANC OPInionem induxerit fieri fatores humanos & de stellis posse praeuideri.

Olent quicunq; in aliquam disciplinam se totos ingurgitârunt, omnia ad illam referre quàm libentissimè, non tàm propter ambitionem, vt scite per illam omnia videantur, quàm quod ita illis videtur, quib. scilicet vsu venit qđ per niues iter agentibus: nã cætera quoq; illis alba videri solet, candoris

habitu in oculos iam recepto, reliqua in se transformante, sic amantib. perditè, quicquid occurrat amatæ, aut faciem, aut omnino aliquid refert sub ditionem vnius imaginis, tota imaginaria amantis facultate redacta. Qui Theologus est, nec aliud quàm theologus, ad diuinas causas omnia refert, Medicus ad habitũ corporis, Physicus ad naturalia rerum principia, Mathematicus ad figuras & numeros: quod Pythagorici factitabant, hac ratione cùm essent veteres Chaldæorum in cœlestium motibus metiẽdis & stellarum cursibus obseruandis iugiter assidui, nec aliud quicquam eorum magis ingenio detinerent, omnia illis erant stellæ, hoc est, ad stellas libenter omnia referebant, id quod de Aegyptijs dictum pariter intelligatur.

Cùm igitur ad hanc ex professione propensionem accederent coniecturæ, quas libro tertio narrauimus, & confutauimus, vt corpora inferiora moueri à superioribus, non posse stellas vires ad influendum maximas non habere, videri in Sole & Luna quantum nostris corporibus aëriq; dominentur, & similia cùm occurrerent animis ad eam partem iam inclinatis, facilè adducti sunt, vt quæcuñque acciderent hominibus, siue corporis sortes, siue animi, siue fortunæ, de cœlestibus causis crederent prouenire, quib. qnoq; cognitis & exploratis futura rerum omnium euenra præcognosci. Neque enim adeò perspectæ illis res physicæ, vt quòd vniuersalis causa differret à particularibus, quodq; illius & harum esset officium, satis intelligerent, quid substantiæ cœlesti conuenitet, quld repugnaret: quid esset quod per se dicitur apud dialecticos, quid quod ex accidẽti: quãra dissimilitudo inter naturæ opera & artis: quid posset esse signũ alrerius, huius tamen causa non esset, vt his rationibus excitari, nec quasi cessantibus proximis causis, communi causæ particulares diuersitates ascriberẽt, nec quasi Deo cœloq; parũ bonis, & culpas astris pariter suas imputarent, & pœnas tam animi mala quàm corporis, inde deriuãtes, nec quasi natura corporis intelligeret, incidentium simul temerè causarum ad eam concursus referretur, nec velut ad intima reique substantiam arte peruadente nouas à cœlo influi vires in artis operibus existimarent: aut si non fierent hæc à cœlo, crederent tamen posse significari, quanquàm nec si inuicem, vel effecta, vel causæ, nec ab eadem origine eodem modo vtraque prouenirent.

Hæc omnia illi cùm ignorarent, parùm adhuc perfecta philosophia, parumq; illis etiam indagata, quid mirum si tot contrahentibus in errorem, inducebantur primùm coniecturis, quas diximus inefficacibus illis quidẽ, sed vulgo rudibusq; philosophiæ, magnæ probabilitatis, tùm assidua illa cum stellis cõsuetudine, quasiq; familiaritate, quibus omnibus accedebat innata sciendi futura hominibus curiositas. Nam quæ fieri posse cupimus, eadem facilè possibilia credimus. Accedebat seculi vitium, & in hominum mentes altè dedita per id tempus persuasio diuinandi, cuius mille modos & species isto longè minus probabiles, & insaniæ plus habentes auidissimè consectabantur, vt pyromantias, geomantias, astragaromantias, & cætera id genus anilia nugamenta, inter quæ poterat error Astrologorum sapientia summa existimari. Adde quòd idolatriæ, cui erant obnoxij, mitè consentiebat, vt quos Deos colebanr, eos authores omnium rerum arbitrarentur, non bonarum modò, sed malarum. Nam erat in Idolatrica hoc quoque disciplina, alios esse deos beneficos, alios noxios, vt vel hinc contra rationem philosophiæ, stellas alias bonas, alias malas, existimauerint. Adde gloriæ & quæstus occasionem, quam pararam sibi viderunt Astronomi, si de cursibus cœli, quos de magno labore, sed exigua mercede, forsitan indagarent, putarentur futura præuideri. Quibus adijce fraudes dæmonum improborum, tunc maximè mundo imperitantium, qui procliues in hunc errorem, ex causis memoraris, Illorum animos, occultis magis instigationibus impellebant, cùm iudicia peruerrentes, omnino mentium sibi mancipatarum, tum illorum prædicta nonnunquàm confirmantes, vel ad prædicendum illos mouentes, quod euenturum, vel exequentes quod ab illis erat prædictum. Hæc omnia simul in causa fuisse non dubito, cur primùm apud Aegyptios & Chaldæos homines superstitionibus & idolatriæ deditos, in cœlestium motibus occupatissimos, philosophiæ parùm peritos, opinio nascererur, ex siderum statu futura præuideri. Recepit opinionem seculum facilè ob curiositatem & imperitiam, confirmârunt Astronomi libentissimè spe quæstus & gloriæ comparandæ.

CAP.

CAP. IIII.

IN EA QVAE OBSERVANDA IN PRAEDICTIONIBUS statuerunt, quo pacto inciderint.

Vidimus apud quas gentes, & quomodo primùm natus hic error, fieri cœlitùs res humanas, vel indicari, quomodo rursus in hac Astrologi dogmata, quibus vtuntur in prædicendo, deuenerint, facilè est videre. Non enim vt demonstrauimus vetis ad hæc rationibus ducti, nam qui possent? cùm non sit ratio vera mendacij. Tùm rerum quoque nobis & loco, & natura coniunctiorum proprietates, aliter quàm ab operationibus non exploramus. Sed nec inducti experimentis, alioquin cessare eos oportuit, multas saltem ætates à prædicendo, cùm extra controuersiam diuturnis duntaxat obseruationibus & sæpiùs repetitis experimenta huiusmodi perficiantur. Quid igitur coniecturas secuti sunt, partim à mathematicis quibus incumbebant? partim à parabolicis quibusdam similitudinibus sumptas, quibus nihil poterat cogitari fallacius, sed vel fallebantur ipsi rudes philosophiæ & dialecticæ, vel falli posse putabant imperitum vulgus, nec properantibus ad diuinandi quæstum & gloriam tàm satisfaciebat, quæ verisimilior, quàm quæ facilior via atque paratior. Sic primùm statuerunt fata hominum ista de natali hora pendere, tum quoniam id ferè vulgo videtur hominem fieri cùm nascitur: Tùm quòd alia principia, vel concipiendi fœtus, vel animandi, posita magis erant in incerto quàm vt forent obseruanda in prædicendo, à mathematicis sic accepra, primum quoniam motus siderum metientes in duodecim partes obliquum orbem diuiserunt, numerandi facilitate rursusq; eadem ratione quamlibet partium in triginta, & trigesimā quamq; in sexaginta, susceperunt hanc diuisionem quasi natura nō arbitrio factam, & quot iam partes ipsi finxerant, sibi totinfluxuum vires & proprietates diuersas esse decreuerunt, tum pro numero signorum duodecim loca diuisêre, sex supra finitorem, sex infra, sicut sex quoq; signa sub terra, sex supra semper reuoluuntur. Ita magno errore desiuitū obseruandum in primis, sub quo loco, quo signo Planeta collocaretur: alias enim ad influendum pro loci signique varietate vires adipisci. Post hæc quæcunque in motibus diuersitates notârunt, eas in operationibus quoque stellarum notandis iudicârunt, quasi efficientiæ quoque vis inde speciesq; variaretur. Sic aliud facere Planetā decrescerunt cùm rectus incederet, aliud cùm repedaret, aliud cùm subsisteret, tum pro siderum inter se, vel coniunctione, vel distantia fieri ab illis res diuersas. Obseruârunt autem in primis distantias quasdam, quas cùm motus nonis metiebantur, insigniores nonnullos mutationibus deprehenderāt, vt trigonum interuallum, quòd in eo Saturnus & Iupiter Soli configurati semper retrocederent, sicut interdum Mars in quadrangulo, Mercurium & Venerem vltra hexangulum remoueri à Sole nunquàm viderent. Cogitauerunt igitur istas siderum esse distantias obseruandas, cùm inter se trigona vel hexagona vel quadrata radiatione ponerentur, sed & opposita cuius euidens ratio est, præsertim quòd in his quoque configurationibus Lunæ schemata ad Solem mutari conspiciebant, & cornicularem fieri in hexangulo, diuiduam in quadrato, prætumidam in triangulo, plenam in diametro, sicut item cōcirculorum quorundam ad viam Solis, intersectiones fuerant imaginati, rem necessariam in motib. metiendis, sed vanam in influentijs, ita has quoque fatorum decretis adhibuerunt caput caudamq; appellant, quasi deniq; vires afflatusque radiorum mathematicas has quantitates, situs, loca, puncta, distantias, non qualitates naturasq; radiorum consequerentur. Sed hunc illi errorem nec animaduertebant ignoratione physicæ, nec poterant euitare si singulis momentis alias in cœlo constellationes esse volebant, quæ nascentium identidem hominum vitam, fortunam, mores, ingenia, variarent.

CAP.

CAP. V.

QVID OBSERVANDA ILLA INDICARENT, quibus coniecturis definierunt.

Ic à mathematicis quid obseruandum foret, acceperunt, intentione peruersa, quæ fuit antiquis (si credimus Aristot.) erroris quoque occasio, dū tes naturales quasi mathematicas iudicant. Restabat post hæc inuestigādum, quid hæc ipsa significarent, vel efficerent signa, sidera, motus, aspectus, cùm vel hoc modo, vel illo disposita inuenirentur, hic coniecturis egerunt leuissimis & fallacissimis, quas narrabimus. De signis ita primùm commenti sunt, erat Aegyptijs indubitatum omnia constare ex quatuor elemētis. Cùm igitur signa iam duodecim accepissent, occasione quam diximus, visa illis perbella commodaq; partitio, vt hæc quoq; per quatuor elementa distinguerent, quibus ter replicatis signorum numerus implebatur. Et quoniam prima fuisse corpora, ignem, terramque opinabantur, vtpote centrum & circumferētiam. Nam ignis illis erat supremum corpus, tum inter media adnenisse aërem & aquam, vt etiam Plato ostendit in Thimæo. Idcirco primum signum igneum statuerunt, secundum terreum, tertium aëreū, quartum aqueum. Tum redeuntes simili consequentia quintum igneum, sextum terreū, atq; ita deinceps. Hinc euenit vt quæ trigono interuallo distarent, tribus scilicet medijs signis interceptis, eadem natura censerentur, quia scilicet quintum signum ad naturam primi reuertebatur: quę verò hexangulo, partim quidem affinia, partim discordia forent, sed affinia magis, quoniam primum igneum, tertium erat aëreum. Quæ verò tetragono penitùs aduersa, si ignis & aqua penitùs discordant, sic figmentum vt trigona radiatio bona foret, quadrata mala, hexangula verè media, sed quadrata melior: oppositionē quoq; malam fore, quòd ita posita sidera ex aduerso se contueātur. Aliqui tamen mediam hanc etiam volunt signorum, qualitates in ea, sicut in alijs aspicientes. Est enim inter signa, quæ altera quidē qualitate conueniunt, altera discordāt.

Patet hinc vt se inuicem ista placita pepererunt, & quæ seorsum audita suspicionē cuiuspiam rationis relinquunt, origine patefacta statim contemptibilia fiunt. Nam si illud primum fundamentum nutans & imbecillum, numeris scilicet signorum duodenarijs, arbitrio supputantium (vt Astrologi confitentur) inductum sit, quæ super ædificantur, omnia ruinosa: sunt autem plurima ex ea vna radice pullulantia: nam & trigona inde quæ magnam sibi Astrologiæ vendicāt partem, vnde trigonocratores, hoc est, domini, vt dicunt, triplicitatum, à quibus rationem de finibus Chaldęi posteriores acceperunt, Aegyptij monomerias, Arabes à magnis coniunctionibus maxima dogmata, Ptolemæus & omnes (quanquam alij aliter) distributionem partium mundanarum regionumq; sub signis, vt hoc videlicet trigono orienti, illud occidenti, aliud austro, aliud aquiloni, darent: vnde prædictiones de anni fato magnopere pendent, vt sciamus qua quid regione sit venturum. Sed redeamus ad alias signorum proprietates: nam mysterium distinctionis in elementa satis deteximus, deducto velo tantùm nugas ibi meracissimas deprehendimus.

Excogitārunt igitur alia quidem ex his quæ subter labēs signa Sol in illis operatur, inde illa diuidentes in fixa, mobilia, communia, alia ex nomine partium circuli, quasi rerum illarum, non imagine modò, sed viribus similes, natura q; forent, vnde alia humana signa dixerunt, alia bruta, quòd hoc signum Aquarium iuuenis ipse figuratus, illud Aries diceretur, sic omnia ferè nata dogmata de signis, vel ab opere Solis vel à nomine imaginum, vel à diuisione per elementa, quæ statim indicat vnitatem, tum audire * confutata sint. Naturam Planetarum à coloribus indicārūt, quod Aboasar testatur, hanc esse coniecturam dicens vniuersitatis Astrologorum, & hinc etiam fixarum: nam omnes rubentes dixerunt esse de natura Martis, vt oculum Tauri, cor Scorpij, ea verò quàm irrationalia quàm falsa satis iam demonstratum. Affinitates Planetarum cum signis sic paulatim introduxerunt, exaltationes apud Chaldæos, primum vt reor inuentæ, de quo scripsimus lib. 8. quòd in gradibus illis positæ, stellæ à centris suarum absidum erant remotissimæ. Addiderunt Aegyptij domos, de Leone primùm accepta coniectura, sub quo vis Solis crescere videbatur, ab eo principium facientes, reliqua signa Planetis alijs pro sphærarum ordine, vt vidimus, dipartiti

sunt

funt. Trigona quid introduxit,diximus,terminos, & decanos, & dodecatemoria, & ponenas,& monomerias,diuifio fignorum fecit:quæ cùm vaftiora viderentur, quàm vt alijs exclufis in vnius tantùm Planetę ditionem concederentur,lineauerunt in partes varias multifariàm,& has quidem fines effe vnius ftellæ, illas alterius voluerunt: quòd quoniam alia quifque coniectura decernebat, hinc natæ de finibus opiniones quinque, de quibus adhuc fine fine digladiantur: alij in decanos figna partiti funt, hoc eft,in tres partes, alij in nonem, alij in duodecim, fed pro arbitrio omnes, nullâ ratione: Nam quis rationem dicat 12. partes fignum quodlibet diuidendum,quia figna 12.funt, aut in tres partes ob ternarij perfectionem,aut in nouem,quoniam nonum fignum cum primo qualitate concordat, Sagittarius fcilicet cum Ariete, Capricornus cum Tauro,atq; ita de reliquis: hæc etiam Ptolemæus quanquàm Aftrologus cùm legiffet,irrifit.Illi verò diuini viri, Aegyptij,Indi, Chaldæi,quafi primam philofophiam amplexabantur.

Veniamus ad loca quorum proprietates ex fimilitudine quadam definierunt, vt quoniam cœli medium locus fublimis,quæ putantur effe fublimia fignificaret,imperia,regna,poteftates,quafi non defcendat intùs potius homo quàm afcendat, oriens nafcentem indicaret ex vtero prodeuntem, feptimus locus aduerfarios, quia primo opponitur,duodecimus carceres & tenebras, quoniam ad eum locum Sol cùm peruenerit fufcitatis vaporibus nec diffolutis aër velut tenebrefcit.Sed non omnia profequi oportet quæ fuprà commemorauimus, tantum fatis ad memoriam reuocate quomodo fidereæ iftius cœleftisq; difciplinæ gradatim oracula prodierunt, quæ fint fibi inuicem mirè connexa,fabula fabulæ vbiq; manum porrigente. Sic enim cùm trigonum & hexagonum interuallū bona determinaffent,rurfusq; Planetas bonos Venerem & Iouem,fed & Solem & Lunā,quoniam bonis boni gaudēt,gaudere dixerūt Iouem in 11.loco, Solem in 9.quorū alter hexagonus, alter trigonus eft horofcopo, Luna in 3.Venerem in 5.qui ab afcendente fimilibus diftant interuallis,dederuntque melioribus ac potioribus Ioui fcilicet atq; Soli loca fupra terram,infirmioribus verò quæ fub terra,fed & Martem eadem ratione 6.loco gaudere,Saturnum 12.voluerūt, quoniam funt hæc loca mala,ficut illi quoq; Planetæ mali.

Nec dubito pro natura deinde horum Planetarum multas ipfis locis ab eis tributas ꝓprietates,vt 9.vaticinia,quæ Sol dare creditur, 3.breuia itinera, ficut breuius omnibus ftellis fpaciū circuit Luna, mœrorem 12.pro conditione Saturni,& clancularios inimicos:fexto feruos & morbos,ob naturam nocentis,fed efficacis agilisq; Planetę: quinto gaudia,filios, voluptates, ob Venerem, quam & præfulem harum rerum non magis iudicio ftatuerunt,quàm de ftellæ nitore,radijs & pulchritudine: vnde illud alma fupernè nectareum ridens, quare credita antiquis elegātiarum & venuftatis Dea, talibus vfi demonftrationibus,quafi filię araneæ rete præftigiofum contexuêre,quod fi procul afpicias,fallat mentita filorum magnitudine, & illecebra textus nouitatisq; lænocinio,fi comminus intuere contemnax,fi tangas manu difrumpas, atque diffoluas. Auxêre nepotes inuentum patrum, quoque fuit figmentum antiquius eò robuftius,latente magis originis fraude quodque euenit femper authoritatem ætate conciliante.

Neq; verò nos omnia diximus,tantùm inuentionis methodum, hoc eft, erroris lubricum demonftrauimus:cętera verò ad id exemplum leuiffimis fcilicet omnia côiecturis,& tenui nixa diffimillimaq; fimilitudine, etiam rerum terrenarum, qualia funt illa:Felices effe Planetas cū procedunt,infauftos cùm retrocedunt,cumq; etiam ftare creduntur,quafi negent retrocedētes,quod promiferant,expediant procedentes qđ pollicentur,morentur fubfiftentes quod largiuntur. Deficientem Solem & Lunā parere magnas calamitates. Nam hæc imprimis terrificant, ignota caufa, quafi vel deferentibus nos dijs vel abrogantibus,in apogeo pofitis ftellis nafcentem exaltari, quoniam is locus etiam fit altiffimus,Partes Lunæ, tam aliorū deinde fiderum, poftremò & auenæ,& fabarum quis inuexerit, error explicatum,lib.octauo. Poftquàm autē huiufmodi coniectamentis hæc dogmata fundauerunt,cœperūt genefes obferuate nafcentiū, & fi femel aut iterum cafu dogmata refpondiffent, experimento nulla maior erat authoritas, vt fi fortè gratia verbi: Natus aliquis Marte Scorpionū occupāte bello claruiffet, indubium habebatur Scorpium effe Martis domiciliū, quafi non longè fit a-

sit aliud Marte sic posito, aliud à Marte bellicosum nasci, quasiq; vt diximus, experiri fideliter quicquam possent in cœlestium motib. tanta delinquentes. Annotabant igitur etiam quæ euenerant domino genituræ cuiuspiam themate & regulas inde canonesq; condebant, quoniamq; non erat hæc via verorum experimẽtorum, sed illis pro ratione, casus, atq; temeritas, ideò & alijs, & iijsdem etiam alias obseruantibus, aliter contingebat: quo factum vt tot euaserint penè Astrologiæ, quot erant obseruantes, vnde illa confusio pugnantiaq; opinionum, quas proximo libro latè sumus executi.

CAP. VI.

QVIBVS FOMENTIS AVCTA QVOmodo propagata.

SIc de nugacibus orta coniecturis, fallacibus adoleuit experimentis, fota seculi vitio, nutritaq; hominum curiositate, nullo non auido futura de se sciendi, atq; ea è cœlo verissimè peti. Quotus enim quisq; de populo, de scholasticis etiam, quàm non rectè de cœlo petuntur ista, cognoscat? accedebant principum studia nihil non credentium ob imperitiam, necnõ sperantium ob cupiditatem. Quib. si quando de cœlo felicitas pronunciabatur (pronunciabatur autem semper) tàm nolebant euerti Astrologiam quàm ne istam quoq; felicitatem: prædicabant interdum vera, nunc temerè, nunc astutè, nunc dæmone suffragante, modis quos explicauimus. Quod cui etiam non succedat multa prædicenti? tamen verò plausus, acclamationes, & tamen mille mendacia statim obruebat obliuio. Sed & multa illis fides authoritasq; ab oraculis non modò probantibus istam artem, sed exercentibus. Interrogatus Apollo, mas an fœmina nasceretur? fœmina respondit, quoniam in conceptu ad Venerem Luna ferebatur.

Quod verò maius testimonium professioni quam deos habere authores? nouerũt scilicet improbi dæmones, sic non solùm à nostris, sed à Platonicis quoq; nuncupati, nouerunt, inquam, sub vna superstitione quantum mundo veneni propinarẽt, quod cùm altiùs in venas penetrasset, primùm quidem fidẽ adimeret religioni, summo hominum bono, quasi de cœlo pendente fatali necessitate, quasi nulla miracula, nulla diuinitùs præcognitio futurorum, sed vi constellationum omnia prouenirent: tum vitijs patrocinium faceret cœlitùs in nos descendentibus, atq; adeò fortasse bonis, siquidem quę à natura bona omnia sunt, inficere demum bonas artes, medicinã & philosophiam, vt quas non euerteret, sicut nec theologiam, contaminaret tamen & philosophiam quidem à rationib. veris ad fabulas, medicinam à naturalib. efficacibusq; remedijs ad vanas obseruationes, & anilia deliramenta cõuerteret, fieretq; vna pestis peruersæ superstitionis, & corpori, & animo simul exitialis. Videbant pessum ire prudentiam pro qua iam consuleretur Astrologia quid agendum, quo tempore, qua ratione, sedens in ipsa stolidissima vanitas vitæ clauum in manu teneret.

Postremò sperabant fore quod euenit, quæ vna de cœlo mathematicisq; supputationibus captaret authoritatem, reliquarum superstitionum minus fraudem dissimulatam, minus fucatam infirmitatem, obtegeret, nec vanæ putarentur quę cœlestis doctrinæ sequaces appendices, & alumnæ forent: neque enim vlla est (vt ostendimus lib. primo) quæ quidem Astrologiam, vel sociam, vel parentem, vel ducem, non agnoscat. An non digna res igitur pro qua se quoq; facerent Astrologos dæmones nocentissimi? nihilque non procurarent, quò magis indies pestifera persuasio sensus hominum studiaq; possideret: nam vsos dæmones in oraculis, Astrologorum regulis, credendũ ob aliud quàm vt fallerent, id est, fallaciæ fidem facerent, quis addubitet etiam Porphyrianus? quando ipse Porphyrius tunc mentita dicat oracula cum Astrologicis nixa dogmatis respondebant, quod nõ euenisset si vera foret, futuriq; præmonstratrix, quando in ea latère dæmones peritissimos rerum naturalium, nihil poterat. His fomentis adulta præsidijsq; multa, Aegyptios & Chaldæos penitùs occupauit, peperitque statim apud eos superstitiosam medicinam. Scripsit enim Necipsus in Aegypto, qui decanus, quem morbum faceret, cuiusq; rursus decani potestate curaretur, rem habitam in arcanis interq; mysteria quasi non arbitraria, vt demonstrauimus: ista partitio decanorum, irrisaque & neglecta penitùs à Ptolemæo, hinc statim emersa magia

quæ

quæ non est aliud quàm complexus idolatriæ, Astrologiæ, superstitiosæque Medicinæ, quæ sicut alias quoque superstitiones in libris de vera fide aduersum septem hostes singulatim confutauimus.

CAP. VII.

QVOMODO AB AEGYPTIIS AD ALIOS *Astrologia deuenerit.*

AB Aegyptijs & Chaldæis ad Græcos Astrologia deuenit, sed per authores ignobiles. Nam excepta domibus circulatorum, Liceum & Academiam nõ intrauit, sed nec in porticũ quoq; licet, procurante Thalete, cõcorditer admissa, nec quia poterat atomis & vacuo, Astrologiæ tamen credere potuit Epicurus. Primus centesimo & quadragesimo post Christũ anno, bene audiens in literis, eam coluit Ptolemęus, sed parcius quàm cæteri, ita vt non tàm insaniæ isti fauere quàm modum ponere voluisse videatur, vtcumq; authoritas vnius hominis semper Mathematici, rarò philosophi, tot cõtta, in mathematicis philosophiaq; hominum clarissimorum obstantibus præiudicijs, relabitur. Rapuit nomen Ptolemæi Græcos aliquos in errorem, alioquin ad superstitionem propensos, vt Porphyrium, cuius nimiam in cultu dæmonum operam curamq; superstitionum, & præceptor Plotinus, & discipulus Iamblichus damnauerunt.

A' Græcis ad Arabes, maiori tamen authoritate deuoluta, mirantibus illis quicquid à Gręcis scriptum inueniebant, & in nominibus Aegyptiorũ & Chaldęorũ vanã illam antiquitatis speciẽ suscipientibus, sicut aũt acceptam illã à Barbaris repurgauit pro viribus, circumciditq; Ptolemęus prudentissimus Astrologorum, ita acceptam à Gręcis, Grammaticus quidam Aboasar & scriptor historiæ refert, nugis & fabulis innumerabilibus, fecitq; Astrologiã penè tanto peiorem Astrologia Ptolemęus, quãtò bonis artibus peior est Astrologia, factus homo ad inanem loquacitatem, nec modo philosophiæ, sed Astronomiæ quoq; ferè penitùs insolens, sugillatus à doctissimo quoque Astrologorum, multitudini gratus, apud quam magnus qui plura dixerit, non qui meliora.

Creuit autem per ea tempora studiũ mathematicæ, sicut totius quoq; philosophiæ disciplinarumq; omnium in Hispania, in qua cũ regnaret Alphonsus, in numeris mathematicis & cœlestium motuum supputatione diligentissimus, amaretquoq; diuinatricem vanitatẽ, alioquin philosophiæ studijs non imbutus, & in eius gratiam Arabum & Gręcorum multa eius artis monumenta ad nos peruenerunt, per Ioannẽ præsertim Hispalensem & Michaëlem Scotum scriptorem nullius ponderis, multæ verò superstitionis. Amplexatus hęc primũ Albertus vtpote noua, natus enim per ea tẽpora, sed puto nõ tàm senex probauit q̃ iuuenis, sicut & magica adolescens cũ vulgasset, matura ętate detestatus est, sanctissimã in cœnobio, & inculpatã vitã degens. Factũ tamen tempore procedente cũ diuturnitate traditionis, tum multitudine scriptorũ, & quadam cum mathematica Astronomia tàm nominis quàm subiectarum terũ, affinitate, vt ferè in controuersiam iam veniret, an sine fallacia, scientia an superstitio foret.

Verùm licet tàm multis seculis à multitudine excepta, cuius proprium nihil sapere, à superstitiosis exculta, quorũ scire delirare est curiosis quæsita nullo iudicio viris, ita semper, vt primo libro monuimus, à prudentibus, à philosophis, sanctissimis viris irrisa cõfutata, profligata fuit. Nam quo tẽpore cũ idolorum cultus in Aegypto atq; Chaldæa, cumq; omnium vanitatũ insania adolescebat, apud Hebræos veri Dei cultores, per Mosem, per Esaiam, per Hieremiam, per alios Prophetas voce, scriptisque damnabatur. In Gręciã cũ venit, Pythagorę nõ placuit, authore & Diogene & Theodoreto, Platonici & Peripatetici ne dignã quidẽ putauerũt, de qua verba aliquãdo facerent, vt quã inter artes circulatrices haberẽt. Eudoxus Gnidius legislator prudẽtissimus (scripsit enim leges ciuibus suis) idẽ magnus sub Platone philosophus in mathematicis verò princeps ętatis suę omniũ cõsensu, nullo modo credendũ Astrologis affirmauit, scriptumq; reliquit. Fecerunt idem aliquot pòst annis Cassander ac Archelaus insignes Mathematici: fecerũt Panetius & Carneades, graues veriq; philosophi. Romã quoties veniebant vel ex Aegypto, vel ex Babylonia diuinatores isti, toties eos Romana illa prouidentia seuerissimis legibus vrbe submouebat, sic sub Tiberio, sub Vitellio, sub Diocletiano, sub Constãtino, sub Gratiano, sub Valẽtiniano, sub Theo-

T dosio,

dosio, vel deserere professionem, vel pœnas dare professionis coacti sunt. Hadrianus horũ pręstigijs cur sit delectatus, satis manifestũ: nam propensione quadã naturæ Aegyptum sic adamauit, vt nihil Aegyptiacũ posset illi non placere, quo tempore tamen Phauorinus illos apertè, Plutarchus obliquè, grauissimo vir iudicio sugillauit. Mox sub Ptolemęo cũ parum visa est honestari, statim & Plotini magni Platonici, & Alexãdri Aphrodisiadæ insignis Peripatetici, & Origenis in omnibus disciplinis eminẽtissimi, iudicijs infamata est. Cũ ad Arabes venit, detinuit quidẽ Abenragel, & Aboasares, nec dialecticos homines, nec philosophos, Auerroës & Auicẽna snõ detinuit. Vbi verò in Academia Parisiensi primitùs apparuit, vix impetratum à curiosis quin internicioni data sub ignibus delitesceret, cumq; aliquot post annos honestare eam Rogerius Bacchon & alij quidã conarentur, restiterunt eis viri doctissimi Guilelmus Aluernius episcopus Parisiensis, & post eum Nicolaus Oresmus Mathematicus excellens, & Henricus ex Asia, & Ioannes Caton, & Brenlanlius Britannus Astrologiam non solùm qua parte lædit religionem, sed planè totam, vt vanam falsamq; detestantes. Quare non ita vnquàm artis nomen obtinuit vt in præscriptum abierit: nam semper aliquis veritatis patronus obnunciauit.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIrandulæ in Astrologiam libri XII, Finis.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA SACRATISSIMO PATRI OLIVERIO CArafæ Episcopo Sabinensi, Cardinaliq; Neapolitano, S.

APollinium Thyanaum, pater amplissime, dum ob literas capessendas peregrinationem illã à Philostrato postea celebratã suscepturus esset, optasse legimus, vt viros bonos & inueniret & agnosceret, idq; etiã à Sole cõcessum iri sibi multis precibus expetiuisse. Quod quidẽ votum citra culpã nõ laudari magnopere nõ potest, sicut ipsa ad Solẽ deprecatio nõ vituperari, hoc enim vulgus eruditũ & rude cõgenito veritatis noscẽdæ lumine, passim prædicat, vt validissimas omittam rationes, & diuinorũ eloquiorũ testimonia. At si optandum est id muneris, efflagitandumq; à Deo Opt. Max. illis proculdubio summopere lætandum est, quibus non modò obtigerit bonos agnoscere, sed etiam hos ipsos & in propria familia & sanguinis sibi nexu deuinctos reperire potius quàm inuenire, indeq; aliquem eorum fructuum consequi, quos bonorum parit amicitia.

Quæ mihi diuina beneficentia euenisse neq; inficias eo, neq; dissimulo cũ Ioannẽ Picũ Mirandulã Galeotti patris fratrẽ hominẽ profectò dignũ, quẽ Apollonius trans Caucasum & Brachmanas, sed & ad vsq; aduersum orbẽ auidè rimaretur, intra parietes domesticos compererim, multisq; ab eo beneficijs cumulatus extiterim. Huic ego nobiscũ degenti dum par pari referendũ esse quoad possẽ iudicauissem, eò magis defuncto cẽsui debere rependi suscepta officia, quo cũ eius gloria & studiorũ periclitabatur vtilitas, & nõ mediocrem Ecclesia patiebatur iacturã. Quãobrem pro eo quapiam nec semel, mandaui literis ipsiusq; opera diuturna & anxia vestigatione nobis ascita in multa exẽplaria transfundenda curaui: laboratũ aũt mihi summopere est in reparandis libris omnẽ diuinatricem Astrologiam funditùs eruentibus, quandoquidẽ eiusmodi characteribus delineati erant (qui erat hominis mos) ob scribendi dictandiq; velocitatem, vt cuiusuis alterius lingua quàm Latinæ speciem præ se ferre viderẽtur, tot interliti lituris vt nõ facilè internosceretur quid pro dispuncto, quid pro emendato haberi deberet, tot prætereà partibus lancinati disceptiq;, vt vix ab authore ipso exscribi posse iudicaretur.

Hos ego libros (si nõ magis thesauri q̃ libri) veluti rediuiuos, à nobisq; nuperrimè ab interitu reuocatos, cũ cui destinare inscriberéq; deberẽ, diu mecum cogitassem, occurristi tu mihi Præsul Sacratiss. à quo digredi nullatenus valui. Nã cui & congruentius & honestius q̃ tibi doctissimi hominis eiusdẽq; cõsanguinei literaria monumẽta dedicare potui? & illa potissimũ quæ nostræ Christianæ religione aduersos errores refellunt, cũ & literis polleas, & ob Ioannẽ Thomã Carafam Magdaloni comitẽ socerũ meũ, cui arctissima cognatione deuinciris, sis etiã mihi necessitudine cõiunctus, atq; eã inter ipsius religionis homines geras personã, q̃ sit ꝓxima supremæ. Ea igitur volẽter suscipe, et cũ à maximis versandis negocijs aliqd ocij suffuraberis, perlegas obsecro, in ipsa lectione simul cogniturus, simul gauisurus artẽ illã Astrologicã, siue (vt loquar rectiùs) pestẽ, q̃ iã truci elata rabie, quanq̃ subdola frõte virus insimulãs in nostrũ exitiũ debacchabatur, ipsius Ioãnis Pici patrui ope validissimè extinctã. Vale pater amplissime. Mirand. 4. Cal. Iulias.

F I N I S.

BLASIVS

BLASIVS BONACVRSIVS,
Hieronymo Beniuenio amico suo dilectissimo, S.

DOuerebbono certamente, Gierolamo dilettissimo, tutti li studiosi de nostri tēpi, & quelli che per lo aduenire saranno, piangere di continuo la immatura morte di quello admirando giouane Giouanni Pico Principe Mirandolano, considerato per le eccellente & molte sue virtu, quanta grande perdita habbino fatta, respetto massime allo vtile, che della vita sua posseuano sperare et promettersi, la qual perdita è stata non solo cōmune à quelli, che delle cose philosophice, & delle Platonice massime sono desiderosi, ma etiandio a tutti li amatori & professori della scrittura sacra, hauendo lui gia con piu eccellētissime opere, lequali non haueua anchora dato in luce, sodisfatto in gran parte a quelli primi, & cercando hora con somma vtilita & gloria della Christiana relligione sodisfare a questi secondi, a che si oppose la inopinata & lagrimabil morte sua, laquale, credo pero che li studiosi & literati supradetti soportino patientemente, considerato che lo Omnipotente Dio non opera cosa alcuna se non con grandissimo mysterio & diuina prouidentia, laquale credo habbi di presente messo in animo à questi nostri impressori, di publicare mediante l' arte loro, lo erudito & elegante commento del prefato Principe sopra vna tua dotta & leggiadra Canzone fatta & composta dello Amore diuino secondo la mente & openione de Platonici, accioche anchora questo non resti insieme con molte altre opere sue negletto & in obliuione delli huomini, & che tutti & literati & amatori del nome suo habbino commodita di poterlo godere, pigliandone quel frutto, che delle altre opere sue, non prodotte in luce prendere non possano. Hauendo io dunque apresso di me vno trasunto di dettà Canzone & commento, & essendone con grande instantia richiesto da alcuni nostri impressori, sono stato aliquanto sospeso, se lo doueuo concedere, ò nò. Da luna parte mi ritineua el sapere io quāto fussi alieno dalla mēte tua, et da quella dello auttore, la publicatione di tale opera, per le cagione da te intese. Dallaltra mi incitaua la instantia di essi impressori, e'l desiderio di molti, & la vtilita & commodo, che a me pareua che di tale publicatione douessi resultare. Il perche vinto vltimamente da cōforti & prieghi delli amici, ho voluto piu tosto cō qualche mio carico apresso di te, fare copia di questo mio trasunto, anchora che fuora della tua volunta, alli impressori predetti, che ritenēdolo, defraudare el desiderio di molti, pēsando massimamēte douere essere tāto piu escusabile la mia colpa, quāto è men graue loffesa priuata che la publica, perche questa oltre al ben cōmune ha, anchora per fine el bene priuato dellamico. Conciosia che hauendo io notitia di piu trasunti di detta opera, liquali in varij luoghi & per mano di molti disseminati si leggono, iudicauo al tutto impossibile che la nō fussi vno giorno per el medesimo modo publicata, il che bisognaua fussi con molto maggiore dispiacere tuo & di tutti li amatori delle cose del Conte respetto allo essere tali trasunti imperfetti & ripieni di molti errori, de quali io credo che questa mia copia sia, se non in tutto, al manco per la maggior parte purgata: Et se pur tu in questo riconosci alcuna mia colpa, scusimi apresso di te & della felice memoria dello auttore di esso Commento, oltre allo amore che freno, ò legge non conosce, tutti quelli che leggeranno, per ilquale, se il iudicio non mi inganna, loro potranno facilmente conoscere, che hauendo esso Conte hauuto a scriuere dellamore Christianamente, come era sua intentione, lo harebbe fatto con tanta piu felicita, quanto la dottrina veramente diuina supera & eccello quella di Platone, & di tutti li altri Philosophi. Vale.

HIERONYMVS BENIVENIVS CIVIS FLORENTINVS, ad Lectorem.

GIouanni Pico Principe Mirandolano, huomo veramente da ogni parte admirabile, leggendo, come accade fra gli amici, vna mia Canzona, nellaquale inuitato dalla amenissima lettione delli eruditi commentarij del nostro Marsilio Ficino sopra el conuiuio di Platone, io haueuo in pochi versi ristretto quello, che Marsilio in molte charte elegantissimamente descriue, li piacque di illustrarla con vna nonmanco dotta & elegante, che copiosa interpretatione, mosso non tanto, come io credo da gli meriti della cosa, quanto da vna tenera & singular affettione, che lui sopra ogni credulita hebbe sempre à me & alle cose mie. Ma perche nel ritrattare dipoi essa Canzona & commento, sendo gia in parte mancato quello spirito & feruore che hauea condotto & me ad comporla, & lui ad interpretarla, nacque nelli animi nostri qualche ombra di dubitatione, se era conueniente à vno professore della legge di Christo, volendo lui trattare di Amore massimo celeste & diuino, tratarne come Platonico, & non come Christiano, pensamo che fussi bene sospendere la publicatione di tale opera, almeno fino ad tanto, che noi vedessimo se lei per qualche reformatione potessi di Platonica diuentare Christiana. Allaquale deliberatione successe poco di poi la immatura & sopra ogni altra calamita di questi tempi dannosa & lagrimabile morte di esso Giouanni Pico, per la inopinata superuenientia, dellaquale quasi come sanza alcuno senso & pieno di confusione & fastidio delle cose del mondo rimanendo, pensai di lasciar essa canzona & commento insieme con molti altri mei versi in arbitrio della poluere, & di supprimerla per sempre, laqual cosa per benche da me sia fino ad questi tempi stata osseruata, ha niente dimeno potuto piu lo studio & desiderio di altri in tirare a luce questa tale opera, che lo scropulo & la diligentia mia in ritenerla. Intanto che essendo lei gia venuta in potesta di alcuni piu curiosi, per indulgentia & permissione di quello, appresso de quali era insieme con li altri libri & commentarij di esso Giouanni Pico, la originale sua bozza, fu prima data in mano a questi nostri impressori & da loro messa in opera, che io ad pena ne hauessi notitia. Allaquale cosa non potendo io honestamente resistere, & da altra parte non riconoscendo lei, cioè nella publicatione di tale opera alcuna mia colpa, pensai, come si dice lasciar la andare, ad beneficio di natura. Confidandomi massime nella prudentia & bonta & dottrina di quelli, che ad cosi fare mi hanno persuaso, ben priego hora chi legge, che in tutti quelli luoghi doue essa Canzona ò vero Commento, seguitando la dottrina di Platone, si parte in qualcunque modo dalla verita Christiana, possa piu in lui lauctorita di Christo & de suoi santi, oltre alle ragioni inrefragabili de nostri Theologi, massime dello angelico dottore S. Thomaso de Aquino in contrario addotte, che la openione di vn huomo gentile, escusando l' error nostro, se errore pero chiamare si puo, el recitare semplicemente & sanza alcuna approbatione la openione daltri, anchora che non vera, escusandolo dico, con la inscrittione ò vero titolo preposto à essa Canzona & commento, per ilquale apertamente si dice noi voler trattare di Amore, non secondo la verita catholica, ma secondo la mente & openione de Platonici. Nella essequutione dellaqual cosa, se bene oltre allo error predetto, se errore è, ne possino essere anchora molti altri. Questo bene è però & questa vtilita non li puo esser tolta, che li studiosi di Platone & della sua dottrina attentamente leggendo, trouerranno in esso commento molti lumi mediante i quali possa locchio della loro intentione piu facilmente, & forse con altro sguardo, penetrare alle intime medolle di alcuni piu remoti sensi di vno tanto Philosopho.

COMMENTO DELLO ILLVSTRISSIMO SIGNOR CONTE IOANNNI PICO MIRANDOLANO sopra vna Canzona de Amore, composta da Girolamo Beniuieni Cittadino Fiorentino, secondo la mente & oppenione de Platonici.

Che ogni cosa creata ha lo essere in tre modi, Causale, Formale, & Participato.

CAPITOLO PRIMO.

POngono E Platonici per loro dogma & principal fondamento, ogni cosa creata hauere lessere suo in te modi, li quali benche da diuersi diuersamente sieno nominati, tuttauia concorrono ad vno medesimo senso, & possonsi da noi per hora cosi nominare. Essere causale, Essere formale, Essere paticipato. Laqual distintione pet piu termini non si puo significare, ma far per essempio manifestissima. Nel Sole Secondo e Philosophi non è calore, peroche el calore è qualita elemētare & nō di natura celeste, tuttauia el sole è causa et fonte dogni calore El fuoco è caldo et è caldo per sua natura et per la sua forma propria. Vno legno nō e per se caldo, ma ben puo dal fuoco essere riscaldato, participādo da lui la predetta qualita. Dunque questa cosa chiamata calore, ha nel sole essere causale. Nel fuoco essere formale. Nel legno, ò altra simil materia, essere participato. Di questi tre modi dessere, el piu nobile & el piu perfetto è lo essere causale, & pero e Platonici, ogni perfetione che in Dio essere si cōcede, voglio no sia in lui secondo questo modo di essere, et per questo diranno che in Dio non è cosa alcuna ma che eglie cagione di tutte le cose. Similmēte che in Dio nō è intelletto, ma che lui è fōte & principio dogni intelletto, liquali detti per nō essere inteso el loro fondamēto, danno a Platonici moderni nō poca molestia, et à me ricorda. che gia vno gran Platonico mi disse marauigliarsi molto duno detto di Plotino, doue dice che Dio nulla intēde ne conosce, ma forse è piu da marauigliarsi come lui nō intēda, per qual modo vuol Plotino, che Dio nō intēda, che nō è altro se non che liu vuole che questa perfettione dello intendere sia in Dio secondo quello essere causale et nō secōdo quel formale, il che nō è negare lo intēdere di Dio, ma attribuirgene secōdo vno piu perfetto & eccellēte modo, ilche essere cosi, si puo diqui manifestamēte cōprendere, che Dionysio Areopagita principe de Theologi christiani, il quale vuole che Dio nō solamēte, se, ma anchora ogni cosa minima & particolare conosca, vsa pero el medesimo modo di parlare, che vsa Plotino, dicendo. Dio nō essere natura intellettuale, ò intelligēte, ma sopra ogni intelletto et cognitione ineffabilmente eleuato. E adunque da notare diligentemente questa distintione. perco che & noi spesso luseremo & alla intelligentia delle cosa Platonice porge grandissimo lume.

Che tutte le creature sono distinte in tre gradi.

CAPITOLO II.

DIstinguono e Platonici ogni creatura in tre gradi, de quali sono dua estremi. Sotto luno si cōprende ogni creatura corporale & visibile, come è el Cielo, li elemēti, le piante, li animali, ogni cosa delli elementi cōposta. Sotto laltro sintende ogni creatura inuisibile, & nō solamēte incorporea, ma etiā da ogni corpo in tutto libera & separata, laqual si chiama propriamente natura intellettuale, & da nostri Theologi è detta natura Angelica. Nel mezzo di questi dua estremi è vna natura media laqual ben che sia incorporea, inuisibile, immortale, nō dimeno è motrice de corpi, & alligata a questo ministerio, et questa si chiama anima rationale, e la quale alla angelica è sottoposta, & preposta alla corporale, soggetta a quella, & patrona di questa. Sopra questi tre gradi è esso Dio auttore & principio di ogni creatura, laquale omne in suo fonte ha la diuinita essere causale, & da lui mediatamente procedendo nella natura angelica ha el secondo essere, cioè formale. Vltimamēte nellanima, racionale reluce dalla natura Angelica à lei participata, pero dicono e Platonici essa diuinità in tre nature cōsistere, cioè in Dio, nello Angelo, & nellanima rationale, sotto allaquale nessuna natura si puo attribuire questo nome diuino, se non abusiuamente Di queste nature si potrebbe fare piu esplicata mentione & diuisione piu dearticulata, diuidendo e corpi in diuerse nature & similmente le anime, dichiarādo quale si chiamano animali, & quali animati & nō animali, & perche el mondo da Platone nel Timeo è chiamato animale animato, ma questa discussione riserberemo a proprij luoghi & qui solo basti quello che alla cognitione del tratato di more è necessario.

Come e Platonici prouono Di non si potere multiplicare, ma essere vno solo Dio principio et causa dogni altra diuinita.

CAPITOLO III.

DI queste tre nature, cioe Dio, la natura angelica, & la natura rationale, la prima, cioe Dio, non potere essere multiplicata, ma essere vno solo Dio principio & causa dogni altra diuinita, prouano E Platonici & peripatetici, & li nostri Theologi per euidentissime ragione, lequali in questo luogho sarieno superflue ad recitare. Dellaltra natura, cioè angelica & intellettuale è discordia tra Platonici. Alcuni, come è Proclo, Hermya, Synatio, et molti altri, pōgono fra Dio et lanima rationale, grāde numero di creature, lequali chiamano parte intelligibili, et parte intellettuali, liquali termini qualche volta cōfonde Platone. come nel Phedone. doue dellanima parla Plotino, Porphyrio, & cōmune mēte e piu perfetti Platonici pongono fra dio & lanima del mondo vna creatura sola, laquale chiamano figluolo di Dio, perche da Dio ē immediamente prodotta. La prima openione è piu conforme à Dionysio Areopagita, Et à Theologi christiani, liquali pongono vno numero di Angeli quasi infinito. La seconda è piu Philosophica & piu conforme ad Aristotile & à Platone, & da tutti e peripatetici & miglori Platonici seguitata. Et pero noi hauēdo proposto di parlare quello, che crediamo essere commune sententia di Platone & di Aristotile, lasciata la prima, benche sola per se vera, seguiteremo questa seconda via.

Che Dio produsse ab eterno vna sola creatura incorporea, & intellettuale, tanto perfetta quanto essere poteua.

CAPITOLO IIII.

SEguendo adunque noi la openione di Plotino, non solo da miglion Platonici, ma anchora da Aristotile, & da tutti li Arabi, & massime da Auicēna seguitata. Dico che Dio ab eterno produsse vna creatura di natura incorporea & intellettuale, tanto perfetta, quanto è possibile, che sia vna cosa creata, & pero oltre ad lei niente altro produsse, imperoche da vna causa perfettissima nō poo procedere se non vno effetto perfettissimo, & quello che è pfettissimo, nō puo essere piu che vno, come, verbi gratia, el colore perfettissimo fra tutti e colori, non puo essere piu che vno, perche fussino dua, ò piu, forza sarebbe che luno di loro fussi piu, ò māco perfetto dellaltro, altrimenti sarebbe luno quel medesimo che laltro, & cosi non sarebbono piu, ma vno. Quello adunque che sara manco perfetto delaltro, non sara perfettissimo Similmente se Dio hauessi prodotto oltre ad questa mente vnaltra creatura, non sarrebbe stata perfettissima, perche sarrebbe stata manco perfetta di quella. Questa ragione sono io vsato di addurre ad cōfirmatione di questa openione, & par mi piu efficace di quella, che vsa Auicenna, laquale si fonda supra questo principio, che da vna causa, inquāto è vna, nō puo procedere piu che vno effetto, ma essendo introdotte qui queste matetie, solo per intelligentia di quello, che è nostro principale proposito, non è da immorare in loco con piu essatta essaminatione. Questo basti ad sapere, che secōdo questi philosophi, da Dio immediatamēte nō prouiene altra creatura che questa prima mente, dico immediatamēte, perche anchora dogni effetto che poi, & questa mēte & ogni altra causa secōda produce, si dice Dio essere causa, ma mediata & remota Questa prima mēte creata, da Platone & cosi dalli antichi philosophi, Mercurio trimegista & Zoroastre, è chiamato hora figluola de Dio, hora mente, hora Sapiēna, hora ragione diuina. il che anchora interpretono alchuni, verbo. Et habbi ciascuno diligente aduertentia di nō credere, che questo sia quello, che de nostri Theologi e dino figluolo di Dio, imperoche noi intendiamo per il figluolo di Dio vna medesima essentia col padre à lui in ogni cosa equale,

creatore

creatore finalmente & non creatura, ne debbesi comparare quello che Platonici chiamano figluolo di Dio, al primo & piu oobile angelo da Dio prodotto.

Di due modi di essere, Ideale, & Formale.

CAPITOLO V.

PEr dichiaratione adunque di quello che seguirà, è da sapere, che ogni causa, che con arte con intelletto opera qualche effetto, ha prima in se la forma di quella cosa che vuole produtte come vno archietto ha in se, & nellanima sua la forma dello edificio, che vuol fabricare, & nguardando ad quella come allo essempio, ad imitatione di quello produce & cōpone l' opera sua. Questa tal forma chiamano e Platonici Idea & essemplare, & vogliono che quella forma dello edificio, che a lartifice nella mente sua, habbia essere pio perfetto & piu vero che lo edificio poi da esso artefice prodotto in materia conueniente cioè di pietre, legni, ò altra cosa simile. Quello primo essere chiamano essere ideale ò vero intelligibile. Laltro chiamaoo essere materiale & sensibile, cosi se vno attefice edifica vna casa, diranno essere dua case, vna intelligibile che ha lartifice nella mente, vnaltra sensibile, che è quella, che da esso artifice è composta, ò di marmo, ò di pietre, ò di altro, esprimendo quaoto puo in quella materia la forma, che in se ha concetta, & questo è quello, che il nostro pueta Dante tocca in vna sua canzona, doue dice: Poi chi pinge figura se non puo essere lei, non la puo poire Dicono adunque è Platonici, che benche Dio producessi vna sola creatura, non dimeno produsse ogni cosa, perche in quella produsse le idee, & le forme di tutti le cose E adunque in quella mēte la idea del Sole, della Luna, & delli huomini, di tutti li animali, delle piante, delle piette, delli elementi & vniuersalmēte dogni creatura, essendo la idea, del Sole piu vero sole, che esso Sole sensibile, & cosi di ciascuna altra creatura, non solo segue, che lui habbia ogni cossa prodotta, ma che habbi prodotta nel piu vero & piu perfetto modo di essere, che possimo hauere, cioè nel loro essere ideale & intelligibile, & per questo chiamano questa mente mondo intelligibile.

Come questo mondo ab eterno fussi causato & produtto da quella prima mente, & come el sia animato di anima perfettissima sopra ogni altra anima.

CAPITOLO VI.

DA questa mēte vogliono esser causato questo mōdo sensibile, ilquale e vna imagine & vno simulachro di quello intelligibile, & essendo lo essemplare, ad imitatione del quale fabricato questo perfettissimo fia tutte le cose create, seguita che questo, sia anchora tanto perfetto, quanto la sua natura patisse, pero conciosia che ogni cosa animata la piu perfetta, che le inanimate, & piu quelle che hanno anima rationale & intelligente che la animate di anima irrationale, e necessario coocedere, che il mondo sia animato di anima perfettissima sopra tutte laltre anime. Questa e la prima anima rationale, laquale quantūq, incorporea sia & immateriale, non dimeno e alligata à questo ministerio di reggere & muouere la natura corporale, pero non e cosi dal corpo libera & separata, come quella mente, dallaquale ab eterno fu prodotta questa anima, cosi come essa mente da Dio, & di qui si trahe euidentissimo argomento, che secondo Platone, non puo el mondo non essere eterno, come etiam coosentano tutti e Platonici. Pero chessendo lanima del mondo eterna, & non potendo lei esser senza el corpo, come loro vogliono, bisognia anchora, che questo corpo mondano fussi ab eterno, & cosi el moto celeste, perche lanima secondo e Platonici, non puo essere & non mouere. Habbiamo ditto tutti e Platonici conuenire in questo, che il mondo sia eterno, peroche & Attico, & Plutarco, & li altri, che vogliono, che questo ordine presente del mondo hauessi principio, nō vogliono peroche inanzi a questo nulla altro fussi che Dio, come pone la nostra catholica chiesa, ma credooo inanzi à questo ordioato moto del cielo, & presente dispositione delle cose mondano, essere stato vno inordinato moto & tumultuario, retto da vna anima informe & praua, & cosi cōcederebbono essere stati infiniti mondi, perche infinite volte el mondo e stato dalla confusione del chaos in ordine redotto, & infinite volte e in quello ritornato, ad che parte concordi la openione de Talmutisti liquali domandano, che faceua Dio ab eterno, & respondono che creaoa mondi, & poi li guastano quantunque seguendo la openione de Cabalisti alle loro parole si possa dare piu vero & piu cōueniente senso. Questa openione attribuisse Aristotile à Platone & pero qualche volta dice, che lui solo fa el tempo di nouo, qualche volta, come nel xij. della Methaphisica, confessa secondo Platone el moto essere statto eterno.

Come le tre predette nature, Dio, la natura angelica, & la natura rationale, sono significate per questi tre nomi, Celio, Gioue & Saturno, & quello che per loro sintenda.

CAPITOLO VII.

QVeste tre prime nature, cioe, Dio, quella prima mente, & lanima del mondo dalli antichi theologi de genoli, che sotto velamenti poetici copriuano e loro misterij, sono denotate per questi tre nomi, Celio, Saturno, & Gioue. Celio e esso Dio, che produce la prima mente, ditta Saturno, & da Saturno e generato Gioue, che e lanima del mondo, & perche talhora si truouano questi tre nomi confusi, cioe, che il primo sara chiamata Gioue, & lanima del mondo Saturno & quella mente Gioue, dichiareremmo il fundamēto & la ragione di questi nomi, laquale intesa, cōprehenderemo, che tutta quella varieta & mutationi, lequali paiano ad placito & liceotiosamente fatte, procedono concordemēte da vno medesimo fondamēto. Dicono adunque che questo nome Celio e significatiuo dogni cosa prima & eccellēte sopra laltre, come el primo cielo, che e il firmamēto, e primo supereminente de tutte le cose corporali. Saturno e significatiuo della natura intellettuale, laquale solo attēde et e volta allo intēdere & contemplare. Gioue e significatiuo della vita attiua, laquale cōsiste nel reggere, administrare, & muouere con lo imperio suo le cose à se sogiette & inferiori. Questa dua proprieta si truouano ne pianeti da e medesimi nomi significati, cioe Saturno & Gione, perche come loro dicono, Saturno fa li huomini contēplatiui, Gioue da loro principati, gouerni, & administratione di popoli, & perche la vita contēplatiua e circa le cose superiori à chi contēpla, & lattiua circa le cose inferiori, lequali da chi e loro superiore sono rette & gouernate, & per questo ogni natura, per quanto in qualche modo si conuerte alle cose inferiori ad se, assimiglia alla vita attiua. Presuposta adunque la dichiaratione di questi tre nomi, habbiamo ad considerare la proprieta di quelle tre nature, & faca chiaro & aperto, quale nome, & per qual cagione si coouenga à ciascuna di quelle.

De la variatione di questi tre nomi, Celio, Saturno, & Gione, & perche & come conuenghi no à le tre supradette nature.

CAPITOLO VIII.

NEl primo, cioe Dio, nō si puo intendere che lui cōtempli, perche qoesta e' proprieta di creatura intellettuale, de la quale esso dio e principio & causa, pero non si puo chiamare Saturno, ma solo di lui sintende questo, cioe lo essere principio dogni cosa, nel quale intelletto sincludono due cose. La prima e la supereminētia & eccellentia sua, laquale ha ogni causa sopra el suo effetto, & per questo e chiamato Celio, La seconda, e la produttione di quello, che da lui procede, nella quale sintende cōuersione alle cose à lui inferiori, mentre quelle produce, il che di sopra dicemmo essere similitudine di vita attiua, & per questo in qualche modo se li coouiene el nome di Gioue, massime con additione di somma perfetione, cōme dicēdo Gioue ottimo massimo. Alla prima mēte angelica cōuengono piu nomi, perche e meno semplice che Dio, & piu diuersita in lei vede. Et prima e da sapere, che ogni creatura e cōposta di dua nature, L'vna delle quali si chiama potentia, o vero natura informe. L'altra atto o vero forma, et Platone nel Philebo chiama la prima infinito, & la secondo termine & fine: & da Auicebrone & molti altri sono chiamate, materia & forma, & quātunq; infra philosophi sia differētia da openione, se questa materia informe e in tutte le creature vna medesima, & duna medesima ragione, o pure diuersamēte in diuersi gradi di nature si truoui, nondimeno tutti in questo cōuengono, che ogni cosa, che e mezza fra Dio & la materia prima, e mista di atto & di potētia, & questo ci basta, ne importa al proposito nostro, per qual modo si sia o sintēda essere, questa, o mistione, o cōposicione E adun-

que per similmodo qoesta prima mente composta di queste dua parti & ogni imperfettione, che e in lei, vi e per respetto di quella parte detta potentia, come per laltra ogni perfettione In questa mēte si possono cōsiderare tre operationi. Vna circa le cose à se superiori. Laltra circa se stessa Laterza circa le cose à sa inferiori. La prima nō e altro, che conuertirsi ad contēplare el padre suo. Et similmēte la seconda nō e altro, che il conoscere se stessa. Lultima e volgersi alla produttione & cura di questo mondo sensibile, ilquale come di supra diecemmo, e da quella prodotto. Queste tre operationi sintendono per que modo procedere da quella mēte, che ꝑ merito di quella parte, chiamata atto, che e in lei, si riuolge in verso el padre, per il merito del laltra detta potentia condescēde allo opificio delle cose inferiori, per il merito delluna & della altra in se stessa si ferma, Per le due prime operationi si chiamera Saturno, perche luna & laltra e contēmplatione per la teraa Gioue Et perche questo atto di produrre le cose mōdane, gli conuiene per quella natuea, detta potētia, quella parte in lei principalmēte si chiamera Gioue, il che e da osserua, per quello che nel secondo libro diremmo, esponendo puello che sieno li orti di Gioue. Per il medesimo fundamento, lanima del mondo, in quāto se stessa, o le cose à se superiori contēpla, si puo chiamare Saturno. In quanto e occupata al mouimento & al gouerno de corpi & attioni mondane, si chiama Gioue. Et perche a lei principalmēte si cōuiene questa operatione del gouerno delmondo corporale, come à quella mente si conuiene principalmēte el contemplare pero assolutamente si chiame Gioue, cosi come quella mente Saturno, bcoche qoella mente ogni volta, che di lei si parla, come di opifice del mondo semper si chiama Gioue, per la ragione disopra detta, questa e la vera proprieta di questi nomi.

Della compositione, diuisione, & ordine di questa mondo sensibile, & la ragione per che se dice essere diuisa à tre figluoli di Saturno.

CAPITOLO IX.

ADunque questo mondo, prodotto da quella mēte ad imagine del mondo intelligibile in lei prodotto dal primo padre, composto come ciascuno animale dellanima sua & del suo corpo. El corpo mondano e tutto questo, che à gliocchi nostri appare fatto, come nel Timeo si scriue, di qoattro elementi Fuoco, Acqua, Aria, & Terra. Et per vera intelligentia di qoesto, e da ricordarsi del fondamento da noi posto nel primo capitolo di questo trattato, cioe che ogni cosa ha tre essere, Caosale, Formale & Participato, come in esso capitolo dichiarammo. Bisogna adunqne che anchora questi quattro elementi habbino triplice modo di essere. El primo, cioe lo essere causale, banno ne corpi celesti perche la sostantia di quelli corpi nō e cōposta di questo Fuoco, Aria, Acqua, & Terra, che sono dalla Luna in giu cōmunemente chiamati elementi, ma in se si contienne tutti come omni causa contienne el suo effetto, per essere ne celesti corpi virtu produstiua de corpi inferiori, ne per modo alcuno si puo intēdere che il corpo del cielo sia vna sostantia mista de questi elementi, come sono li altri corpi misti
a apresso di noi, perochè sequirebbe oltre alle altre ragioni da altri addote, che prima fussi fatta questa parte del mōdo dalla Luna in giu, che la parte superiore celeste, perche prima sintende lesser delli elemēti in se simplici & poi per loro cōcorso causarsi quello, che di loro e misto. Hanno adunque li elemēti nel Cielo, esser causale, come Platone vuole, & nō esser formale, come rettamēte Aristotile niega, & di questo altroue piu largamente parlarēmo. Hāno elloro essere formale dalla Luna fino alla terra, & il terzo essere, cioe participato imperfetto & diminuto, hāno nelle parte sotterranee, & che questo sia el vero, cioe che nelle viscere della terra si truoui foco, aria, & acqua, lo demonstra la esperiētia, & li philosophi naturali lo pruouono, & li antichi theologi lo cōfermono, disegnando quelli enigmaticamente per li quattro fiumi infernali, Acheronte, Cocyto, Styge et Phlegetonte. Possiamo adunque diuidere el corpo mōdano in tre parti, Celeste, Mondana, & Infernale, vsando questi dua secōdi nomi secondo el cōmune vso di parlare, vsurpato etiādio dalli antichi, che e, di chiamare questa parte dalla Luna in giu propriamente mondo, onde Giouanni Euāgelista parlando delle anima che da Dio ne corpi sinfondano, dice, ogni anima che viene in questn mondo, & cosi in molti altri luoghi anchora si truoua osseruato. Similmente questa parte sotterranea, chiamano inferno, depurata per luogo di supplicio alle anime nocēti. Di qui si puo intēdere per qual cagione e ditto da Poeti el regno di Saturno à tre suoi figlioli essere diuiso, à Gioue, Neptuno, & Plutone, che nō denota altro, se non la triplicie variatione di questo mondo corporale, & quāto al corpo per il modo ditto, & quanto anchora alla anima moodana, secondo che inteodiano queste tre parti essere animate, il regno di Saturno, il mondo intelligibile & essemplare di questo, il qoale mētre di Saturno rimane, cioe mentre rimaoe nel suo essere ideale & intelligibile, rimane vno & indiuiso, & consequentemente piu fermo & piu potente, ma poi che alle mani de figlioli e peruenuto, cioe che se trasmutato à questo essere corporale, & da loro in tre parti e diuiso, per la variatione di quello triplice essere de corpi, diuiene piu infermo & mena potente assai che non era prima, degenerando dal primo, quanto degenera ogni cosa corporea dalle spirituali. Dicono la prima parte, cioe la celeste, essece futa di Gioue, Lultima & piu infima, di Plutone, & quella del mezzo di Neptuno. Et perche questa parte e quella, doue principalmente si fa ogni generatione & corruttiooe, pero e significata da Theologi per lacqua & per il mare, che e in cōtinuo flusso & reflusso, onde, & da Eraclito, questo cōtinuo moto delle cose generabili & corruttibili, e assomigliato al moto di vno rapidissimo torrente, per questo dicono e Poeti à Neptuno essere tocco el regno del mare, & per Neptuno e Theologi de gentili ne loro mysterij intendono quella potentia, o vero detta, che e preside della generatione, ne per questo pero habbianno ad intendere essere tre anime diuerse, lequali informino & reghino queste tre parti del mondo, imperoche essendo el mondo vno, debba hauere anchora vna sola anima. Laquale in quanto anima & viuifica le parti del moodo sotterranee, si chiama Plutone, inquanto viuifica le parti, che sono sotto la Luna si chiama Neptuno, inquānto viuifica le celesti si chiame Gioue, & pero dice Platooe nel Philebo che per Gioue, sintende vna anima regia, cioe quella parte dellanima del mondo, che e la principale, & regge & domina alle altre. Et benche da altri altrimenti si a fatta questa diuisione in questi tre figlioli di Saturno, ho voloto solamente recitare quella, che e opinione mia propria, & che io estimo essere piu vera, pretermettendo le espositioni da Graeci addotte, dellequali altrooe faremmo piu integra essaminutione, & ad piu perfetta cognitione delle cose dette, cioe della natura de corpi celesti & mondani & elementali, ho ad ricordare che secondo e piu de Platonici corpi celesti sono composti di matecia & di forma, come li altri corpi, benche di materia piu perfetta & daltra natura.

Che le anime delle otto sphere celeste, insieme con lanima del mondo, sono le noue Muse.

CAPITOLO X.

DOppo lanima del moodo pongono e Platonici molte altre aoima ratiooali fra lequali ne sono otto principali, che sono lanima delle sphere celeste, lequali secondo li antichi non sono piu che otto, cioe sette pianetti & la sphera stellata. Queste sono le noue muse tāto da Poeti celebrate, fra lequali e la prima Calliope, che e luniuersale anima del mondo, & laltre otto per ordine sono distribuite ciascuoa alla sua sphera.

De lanima vniuersale, del mondo, & di tutte le altre anime rationali, & della conuenientia che ha lhuomo con tutte le parti del mondo.

CAPITOLO XI.

SCriue Platone nel Timeo, che nel medesimo vaso & de medesimi elementi fabrico el fattore del mondo, lanima moodana & tutte laltre anime rationali, fra lequali come luniuersale anima del mondo e la piu perfetta, cosi la nostra e lultima & la manco perfetta, delle parti dellaquale noteremmo vna sommaria diuisione La natura delhuomo, quasi vincolo & nodo del mōdo, e collocata nel grado mezzo dello vniuerso, et come ogni mezzo participa de li estremi, cosi lhuomo per diuerse sue parti con tutte le parti del mōdo ha cōmunione et cōuenientia, per laqual cagiooe si suole chiamare Microcosmo, noe

piccol

piccol mondo. Nel mondo prima veggiamo essere la natura corporale, & questa e duplice, vna eterna, che e la sostanoa de cieli, laltra corruttibile, quali sono li elementi, & ogni natura di quelli composta, come le pietre, metalli & simili cose: poi sono le piante: & supra questi nel terzo grado li animali bruti, nel quarto li animali rationali, nel quinto le mente angeliche, sopra lequali e esso Dio fonte & principio dogni essere creato. Similmente nelhuomo sono due corpi, come nel nostro concilio prouremmo, Vno eterno chi amato da Platonici Vehiculo celeste, ilquale da lanima rationale e immediate viuificato, laltro corrottibile noi veggiamo con gliocchi corporali, composto di quattro elemẽti, poi e in lui la vegetatiua, per laquale questo corrottibile corpo si genera, si nutrisce, & cresce, & quello eterno viuedi perpetua vita. Tertio vi e la parte sensitiua & motiua, per laquale ha conuenientia con li animali irrationali. Quarto vi e la parte rationale, quale e propria delhuomo & delli animali rationali, & da peripatetici latini e creduta essere lultima, & la piu nobil parte dellanima nostra, non ostante che sopra essa sia la parte intellettuale & angelica, perlaquale lhuomo cosi conuiene con li Angeli, come per la parte sensitiua cõuiente con le bestie. El sommo di questa parte intellettiua le chiamano e Platonici vnità dellanima, & vogliono, sia quella, per laquale lhuomo immediatamente con Dio si coniunge, & quasi con lui conuiene, comme per la parte vegetatiua conuiene con le piante. Di queste parti dellanima, quali sieno immortali, & quali mortali, e fra Platonici discordia. Proclo & Porphyrio vogliono, che solo la parte rationale sia immòrtale, & tutte laltre corruttibili. Zenocrate & Speusippo vogliono, che oltre ad questa la parte sensitiua anchora sia immortale. Numenio & Plotino aggiugnendo à queste anchora la parte vegetatiua, concludono ogni anima essere immortale.

Delle Idee, & de loro triplice essere.

CAPITOLO XII. ET VLTIMO DEL PRIMO LIBRO.

LA materia delle Idee da Platonici celebrata, fra tutte le questioni di philosophia, e per aduentura la piu vtile & la piu dificile, & noi, per che da quella depende el conoscere delli angeli, & dellanima nostra, & del anima celeste, nel nostro concilio & nel commento supro el conuiuio di Platone essattamente ne parleremmo. dellaquella materia, perche e Platonici greci, dico quelli che alle nostre mani sono peruenuti, oscuramente & breuemente ne parlano, non sara forse lopera nostra inutile alli studiosi delle cose Platonice, se per quãto sa al proposito nostro, noteremmo di loro certi compendiosi detti, prima facciamo fine al presente libro, introduttiuo al sequente trattato di amore. Douemo adunque ricordarci del primo fundamento da noi posto nel primo capitolo, cioe come ogni cosa ha triplice modo di essere, causale, & formale, & participato. Bisogna adunque, che il simile sia delle Idee, lequali in Dio haranno essere causale, nello Angelo formale, nellanima rationale, participato. In Dio adunque secondo, Platonici non sono idee, ma lui e causa & principio di tutte le idee, lequali lui primamente produce nella natura angelica, come etiamdio chiara mente nelli oraculi de Caldei si truoua scritto, & da esso angelo ne fatta participe lanima rationale, pero lanima nostra, quando si volge allu parte sua intellettuale & angelica, e da quella illuminata, participando le vere forme delle cose, lequali cosi come nello intelletto, si chiamano Idee, cosi poi nellanima si chiamano ragione & non Idee, & in questo sono differente lanime de corpi corruttibile, come le nostre, & de alcuni demoni secondo Platonici, dalle anime celeste, perche le celeste per la administratione del corpo non si partono pero dalla parte intellettuale, ma ad lei sempre conuerse & congiunte insieme essercitano luno & laltro officio, & del contemplare, & del gouernare e corpi. & per questo diranno e Platonici, che corpi ascendano ad loro, & non loro descendano à corpi. Laltre additre alla cura de corpi caduci & terreni, occupare in questo, si priuano della contemplatione intellettuale, & mendicano la scientia delle cose da sensi, alliquali al tutto sono inclinate, & pero sempre di molti errori & opinioni false sono piene, dallaqual prigione & miseria vedremo disotto essere potissimo mezo à liberarne la via amatoria, la quale mediante la bellezza delle cose corporee & sensibile, eccita nellanima memoria delle parti intellettuali, & cagione, che ad quella riuolgendosi dalla terrena vita, veramente sogno di ombra, come scriue Pindaro, alla eterno trasferendosi, & dal foco amoroso quasi purgata in angelica forma, come noi nellopera sequente dichiara remmo, feliecemente si trasformi.

SEQVITA EL SECONDO LIBRO DELLO ILLVSTRISSIMO, S. conte Ioanni Pico Mirandolano, sopra la predetta canzona, che ogni volta, chel nome della cosa proposta e ambigua, si debba prima presuppore quello, che per talnome significhi.

CAPITOLO PRIMO.

DIce Platone in piu luogi, & doppi lui Aristotile, & vniuersalmẽte tutte le schule de Philosophi, che nel principio del trattare dogni materia si debbe presupporre quello, che significa el nomme della cosa, dellaqual si ha ad disputare. Et per essecutione di questo ci comandano, che ogni volta che tale nome equiuoco, cioe significatiuo di diuerse cose & varie, dobbiamo distinguere essi significati, & dichiarare per quale principalmente intendiamo di vsare esso nome, peroche altrimenti e sempre ogni disputatione confusa, inordinata, & vana, ne daltronde procede vano li errori di quelli sophisti, liquali in tanti sua dialogi riprehende Platone, se non dal non sapere questa regola di distinguere e termini equiuoci & ambigui, dallaquale regola vuole Eodemo essere stato el primo inuentore Platone, pero chi sanza logica, nellaqualle il predotto modo simpara, alle cose de Philosophi, & massime de Platonici, ha posto o vero pone mano, e forza che & se stesso & qualunque altro, che a sua detti porge gli orecchi empia di errori infiniti & di grandissima confusione. Essendo adunque questo nome, Amore, come nelsequente capitolo vedremmo, commune ad significare diuerse cose, e necessario prima che di amore parliammo, dichiarare quello che per questo nome sintenda, escludendo ogni altra cosa che questo importare potessi.

Di questo vocabulo Amore, & di diuersi suoi significati.

CAPITOLO II.

COsi come le virtu cognoscitiue dellanima si riuolgono circa el vero & el falso, cosi le virtu desideratiue circa il bene & il male. La virtu che conosce, assente à quello, che iudica essere vero, dissente da quello, che iudica essere falso, quello assentire si chiama da philosophi affirmatione; quello dissentire si chiama negatione. Similmente la virtu dellanima, che desidera à quello, che se li appresenta con faccia di buono, ad quello sinclina, & da quello, che con faccia di male se li demostra, fugge & si ritrahe, quella inclinatione si chiama amore, quella fuga & quello ritirarsi, si chiama odio. Questo e il piu largo & piu cõmune significato di questo vocabulo di Amore, che si possa intendere. Sotto questo sono molte specie, lequali si verificano secondo la diuersita de beni, ne liquali el desiderio nostro sinclina, come verbi gratia, se questo Amore circa la roba, & massime se e inordinato, si chiamera, auaritia, se circa honori, ambitione, similmente se fia circa Dio, ò alcuno superiore à noi, si chiamera pieta, se circa ũ vno equale, amicitia. Escludendo adũque questo, & tutti li altri significati, noi habbiamo ad intẽdere quello solo, che e desiderio di possedere quello ò che e, ò à noi pure che sia bello, & cosi nel cõuiuio di Platone e diffinito, amore e desiderio di bellezza. & come dicendo el poeta, appresso de Greci sintende Homero, appresso li nostri Vergilio, per la loro eccellentia fra tutti e Poeti, cosi dicendo Amore assolutamente, sintẽde

amore di bellezza. certo come di quello che eccelle & superaciascuno desiderio dogni altra cosa creata. questo similmente si osserua nella lingua latina, nella quale, benche propriamente si dica el tale ama Dio, el tale el fratello, el tale e danari. tuttauia dicendo assolutamente el tale ama, sintende lui essere preso da questo desiderio di bellezza dalcuno. il che vulgarmenre si dice essere inamorato. Et per che fra tuoi e desiderij damore, questo desiderio di bellezza e il piu vehemente, onde & Platone dice nel Phedro, che amore e detto da questo vocabolo Romi, che appresso de greci significa quello che appresso del nostro vulgare, forrezza, & vehementia. Per questo ogni volta, che noi vogliamo significare qualche altro amore & desiderio essere vehemente, lo denotiamo per questo nome, come si dice el tale essere inamorato delle lettere, & tale delle arme, & cosi delle altre cose, & Platone nel cõuiuio & nel Phedro, & el Poeta nostro nella presente canzona, parlono di quello amore, del quale chi e preso, volgarmente si dice essere inamorato, il che non e altro, che desiderio di possedere & di fruire la bellezza di altrui di, che si conclude, che, & lamore, col quale Dio ama le creature, & quello che propriamẽte si chiama amicitia, & molti altri simili, sono diuersi da questo amore di che si parla, & per hora basti dire questo, chessendo amore, del quale si parla, desiderio di possedere la bellezza daltrui, non essendo in dio desiderio di cosa alcuna fuora di lui, come quello, che e in tutto perfettissimo & nessuna cosa li manca, non potrebbe piu à lui repugnare questo amore. imperoche quello, con ilquale lui ama le creature, nasce ad ponto da opposita cagione. In quello, coloi che ama ha bisogno della cosa amata, & riceue da lei, cioe dallo amato, la perfettione sua, in questo, cioe amore diuino, lo amato ha bisogno, dello amante, & chiamalo, & nõ riceue. Similmente quello amore, che amicitia si chiama, ha opposita proprieta allamore nostro. Nella amicitia e sempre necessaria la reciprocatione, cioe che luno amico per il medesimo modo, & per la medesima cagione ami laltro, & cosi e cõuerso, come Platone dice in molti luoghi, il che non e necessario nellamore nosto, imperoche coluichè ama, puo essere non bello, & conseguentemente non atto ad mouuere lo amato ad motuo desiderio della sua bellezza. Amore adunque, delquale noi habbiamo ad parlare, si puo cosi definire, come anchora Platone il definisce, desiderio di bellezza. Desiderio, vi si pone come natura generica & commune, per laquale amore conuiene con tutti li altri desiderij, come lhuomo, inquanto egli e animale, conuiene con tutte le fiere, poi vi si aggiunge de bellezza, che specifica la natura propria di amore, & lo distingue da ogni altro desiderio, come per lo essere rationale, & mortale si distingue lhuomo daglialtri animali. Se adunque conosceremo perfettamente le parti di questa definitione, conoscerẽmo perfettamente amore. Et cominciando dala prima, dico, che desiderio non e altro, che vna inclinatione & impeto di colui, che desidera in quello, che o e veramenre, o lui essistima à se essere conueniente, & quella tal cosa si chiama bene, pero lo oggietto del desiderio e il bene, o vero, o apparente, & come poi si truouono diuerse specie di beni, cosi nascono diuerse spacie di desiderij, come nel proposito nostro, amore, che vna specie di desiderio, & circa vna specie di bene, che si chiama bello, di che si cõclude, che il bello dal buono e differente, come vna specie dal suo genere, & non come cosa estrinseca da vna intrinseca. Puossi diuidere el desiderio per sua prima diuisione in desiderio naturale, & desiderio con cognitione. Et per piena intelligentia, che cosa e desiderio naturale, e da intendere che essendolo oggietto del desiderio el bene, & hauendo ogni creatura qualche perfettione à se propria, per participatione della bonta diuina, dallaquale cio che processe, come scriue Moyse, fu grandemenre buono, bisogna che habbia vno certo fine, nel quale quel grado, di che lei e capace di felicita, si ritruoua, & in quello naturalmente si diriza & volga, come ogni cosa graue al suo centro, Questa inclinatione nelle creature, che non hanno cognitione, si chiamo desiderio naturale, grande testimonio della prouidentia diuina, dalaquale sono stare queste tali creature al suo fine dirizate, come la saetta del sagittario al suo berzaglio, ilquale nõ e dalla saetta conosciuto, ma da colui che cõ occhio di sapiẽtissima prouidẽtia verso quello la muoue. Di questo desiderio è desiderato Dio da tutte le creature, pero che essendo ogni bene particulare vno vestigio & vna participatione del primo bene, che e esso Dio, in ogni bene che si desidera, lui e el primo desiderato. Non e altro el bene delle pietre & delle piante, se non quello, di che loro sono capace di participare della bonta diuina, & secondo che vna natura e capace di participare piu o meno, cosi e ordinata o ad piu, o ad meno nobile fine, pero el fine di tutte le creature e vno, cioe fruire Dio, per il modo à loro possibile, & gustare quanto piu possono della dolcezza della sua bonta, ma secondo e poterne conseguitare piu o meno, sono diuersificati e fini, & di qui puoi intendere come dio e quel bene, del quale dice Aristotile nel principio della ethica, che tutte le cose lo desiderano, & per qoello, che e ditto, si puo conoscere in che modo lo desiderio, anchora che nõ cono scino, & in che modo non desiderino cosa à loro impossibile, & quanto sia lontana dal vero la espositione di coloro, che hanno almeno in quel passo interpretato Aristotile, per euidentissime ragioni altroue dichiareremo, con questo naturale desiderio volgendosi ad lui ogni creatura, lo lauda & adora, come cantano li propheti hebrei, & ad lui quasi supplicando, tutti si voltano & offeriscono, come scriue el gran platonico Theodoro.

Del desiderio in commune, & come quanto e per se, sempre sia volto al bene.

CAPITOLO III.

LAltra specie di desiderio nõ e, se nõ circa le cose conosciute da chi desidera, & e dalla natura instituto, che à ogni virtu conoscente sia congiunta vna virtu appetitiua, laqual quello che la conosce & iudica essere bene, ama & abbraccia, quello che iudica essere male, odia & refiuta lei inquanto e per sua natura, e sempre volta al bene, ne mai fu alcuno che desiderassi di essere misero, ma perche la virtu che conosce, spesso nel iudicare singanna, & iudica essere bene quello, che inuerita e male, aduiene che qualche volta dalla virtu appetitiua, quale per se e cieca & non conosce, e desiderato il male, & dalun canto si puo dire, che volontariamente il faccia, perche à lei nessuno puo fare violentia, dallaltro si puo dire, che non volontariamente, perche losa inganaata dal iudicio della compagna, perche lei per se mai desiderarebbe il male. Questo intende Platone nel Timeo, quãdo dice che nessuno volontariamente pecca.

Che el conoscere le cose, e vno possederle.

CAPITOLO IIII.

COnsegue à ogni virtu desideratiua vna proprieta commune, & e, che sempre chi desidera in parte possiede la cosa desiderata, & in parte no, et se della possessione di quello fussi in tutto priuata, mai la desiderarebbe. il che per dua modi si verifica. El primo e, perche come nel precedente capitolo dicemmo, non si desidera la cosa, se non, poi che e conosciuta, & da philosophi e solmente dichiarato, come el conoscere le cose e vno possederle, onde segue el detto vulgato di Aristotile, che lanima nostra e ogni cosa, perche ogni cosa conosce, & appresso ad Asaph poeta Hebreo dice Dio, tutte le cose sono mia, per che tutte le conosco, benche, come fra il suo conoscere & il nostro e differentia grandissima cosi, sia parimente nel possedere. Laltro modo e, che sempre fra chi desidera & la cosa desiderata é vna conuenientia & similitudine: gode, & conseruasi ogni cosa per quello, che à lei per cognatione di natura e piu conforme: per qoello che gli e dissimile & contrario, si attrista & si corrompe, pero infra dissimili non cade amore, & la repugnantia di dua nature opposite non e altro, che vno odio naturale, come lodio non e altro, che vna repugnantia con cognitione. Di questo euidentemente segue essere necessario, che la natura del desiderato inqualche modo si truoui nel desiderante, perche altrimeno fra loro non sarebbe similitudine, & che imperfettamente seli truoui, perche vano saria cercare quello, che in tutto si possiede.

Che

Che à diuerse nature conoscente, sono annesse diuerse nature appetitiue.

CAPITOLO V.

COme el desiderio in commune segue la cognitione in commune, cosi à diuerse nature conoscente sono annesse diuerse nature appetitiue, & quanto per hora basta, si poston le virtu cognitiue in tre gradi distinguere, in senso, ragione, & intelletto, allequali similmente conseguono ne gradi di natura desideratiua, che si potranno chiamare appetito, elettione, & volũta. Lappetito segue il senso, la elettione, la ragione, la volũta, lo intelletto. Lappetito nelli animali brutti, la elettione nelli huomini, & in ogni altra creatura che si truoua mezza fra noi & li angeli, la volunta nelli angeli, & cosi come il senso non conosce, se non le cose corporali & sensibili, cosi lo appetito non desidera se non, le cose corporali & sensibili, & come lo intelletto angelico solo alla contemplatione delli spirituali concetti inteso & volto, ne alle cose materiali sinclina, se non quanto loro gia dalla materia assolute & sciolte, immateriale & spirituale diuengono, cosi la volonta loro solo de beni intemporali & spirituali se pasce, la natura rationale posta fra questi dua come vno mezzo fra li estremi, hora à luna parte, cioe alsenso inclinata, hora allaltra, cioe allo intelletto eleuandosi, alli desiderij delluna & dellaltra per propria elettione puo accostarsi. Di tutte le supradette cose si puo concludere, che ogni volta che la cosa desiderata e cosa corporea & sensibile, bisogna che il desiderio di quella sia o appetito che segua il senso, o elettione di ragione inclinata alsenso, ogni volta che le cosa spirituale & incorporea, conuien che sia, o volonta intellettuale & angelica, o elettione di ragione alla sublimita dello intelletto assumita, & eleuata. Visto adunque Amore essere desiderio, & dichiarato che cosa e desiderio, per conoscere, che desiderio e Amore, se glie, o sensitiuo, o rationale, o intellettiuo, che tãto e a dire quanto desiderio bestiale, o humano, o angelico, bisogna vedere che cosa sia bellezza, che e loggietto del desiderio, il che conosciuto haremmo della definitione di Amore, & consequentemente dilui assoluta cognitione.

Della bellezza commune.

CAPITOLO VI.

QVesto vocabolo bellezza si puo pigliare secondo vna larga & commune significatione, et puossi pigliare propriamente. Secondo el primo modo, ogni volta che piu cose diuerse concorrono ad constitutione dunaterza, laquale nasca dalla debita mistione & temperamento fatto di quelle cose varie, quello decore & quella Harmonia & quella temperantia, che resulta di quella proportionata commistione, si chiama bellezza. Et conciosia che ogni cosa creata sia composta & sia con tanta debita ragione & proportione composta, quanto possibil sia alla natura, di quella cosa puossi secondo modo predetto chiamare bella ciascuna cosa creata, non essendo essa bellezza altro, che quello temperamento il quale e causa che quelle nature, benche diuerse & varie, pur conuengano & cõcordano insieme ad comporre vna natura & secondo questa ragione nessuna cosa semplice puo essere bella, di che segue che in Dio non sia bellezza. Dopo Dio commincia la bellezza, per che commincia la contrarieta, sanza laquale non puo essere alcuna cosa creata, ma sarebbe solo esso Dio, ne basta questa contrarieta & discordia di diuerse nature ad constituire la creatura, se per debito temperamento non diuenta & la contrarieta vnita, & la discordia concorde, il che se puo per vera definitione assegnare di essa bellezza, cioe che nõ sia altro che vna amica inimicitia, & vna concorde discordia. Per questo diceua Heraclito, la guerra & la concordia essere padre & genetrice delle cose, & appresso à Homero, chi mala dice la contentione, e detto hauere bestemiato la natura. Ma piu perfettamente parlo Empedocle, ponendo non la discordia per se, ma insieme con la concordia essere principio de le cose, intendendo per la discordia la varieta delle nature, di che loro si compongono, & per la concordia, la vnione di quelle, & pero compongono, & per la concordia la vnione di quelle. & pero solo in Dio diceua non essere discordia, perche in lui non e vnione di diuerse nature, anzi e essa vnità semplice sanza compositione alcuna, & perche in essa constitutione della creatura e necessario, che e lunione superi la cõtrarieta, altrimenti la cosa si risoluerebbe, perche da loro insieme si separerebbano sua principij, pero e detto da Poeti che Venere ama Marte, perche quella bellezza laquale si chiama Venere, come noi di sotto diremmo, non sta sanza quella contrarietà, & che Venere domi & mitighi Marte, non per altro si dice, se non perche quel temperamento mitiga rafrena, & refunde la pugna & lodio che e fra quelle nature contrarie. Simelmente appresso delli antichi Astrologi, la openione de quali segue Platone & Aristotile, & secõdo che scriue Allesandro Hispano, anchora Moyse, Venere fu posta in mezzo del cielo appresso ad Marte, adcioche hauessi ad domare limpeto di quello, ilquale e di sua natura corrottiuo & distruttiuo, cosi come anchora Gioue la malitia di Saturno. Et se sempre Marte fussi sottoposto à Venere, cioe la contrarieta de principij componenti à loro debiti temperamenti, nessuna cosa mai se corromperebbe.

Della bellezza propriamente presa.

CAPITOLO VII.

QVesta e la larga & cõmune significatione di bellezza, nellaquale significatione communica con lei questo vocabolo Harmonia, onde si dice Dio con musico & Harmoniaco temperamento hauere composto tutto il mondo, ma cosi come Harmonia communemente si puo pigliare per il debito temperamẽto dogni cosa composta, propriamente, significa solo el temperamento di piu voce cõueniente insieme à vna melodia, cosi benche bellezza si possa dire dogni cosa debitamente composta, tuttauia il suo proprio significato e solamente alle cose visibili, cosi come Harmonia alle cose audibili, & questa bellezza è quella, el desiderio de laquale e chiamato Amore, & pero da vna sola potentia conoscitiua nasce Amore cioe dal viso comè da Musæo & da Propertio, & vniuersalmente da tutti e Poeti & Greci & Latini fu sempre celebrato, & muouesi per questo Plotino ad credere, che Eros, che in greco significa Amore, si deriui da questa dittione Orasis, che significa visione, ma direbbe vno se bellezza e solo nelle cose che il viso comprende, come si puo attribuere alle idee che e natura al tutto inuisibile? Per dichiaratione di questo dubio, dal quale depende il fondamento di questa materia, e da notare che sono dua visi, luno corporale, laltro incorporale. El primo e quello che communemente si chiama viso, el quale dice Aristotile essere da noi amato sopra tutti li altri sensi. Laltro e quella potentia dellanima, per laquale nel penultimo capitolo del primo libro fu detto noi hauere conuenientia con li Angeli. Questa potentia da tutti e Platonici e chiamata viso, ne questo viso corporale e altro che vna imagine di quello, & Aristotile nella Ethica sua, & in molti altri luoghi dice non hauere altra proportione lo intelletto allanima, che il viso al corpo. Onde & Pallade, per laquale e significato la intellettuale sapientia, per tutto apresso ad Homero della bellezza delli occhi si vanta, con questo viso vidde Moyse, vidde Paulo, viddoro molti altri eletti la faccia di Dio, & questo e quello che nostri Theologi chiamano la cognitione intellettuale, cognitione intuitiua, con questo viso Giouanni euangelista dice, e giusti hauere ad vedere el sommo Dio, & questa essere tutta la merce de nostra.

Che le bellezze propriamente prese sono due, cio e bellezza corporale, & bellezza intelligibile.

CAPITOLO VIII.

ESsendo adunque bellezza nelle cose visibili, & essendo dua visi, luno corporale laltro incorporale, saranno anchora dua obietti visibili, & cõsequentemente dua bellezze, & queste sono le dua Venere da Platone celebrate, & dal Poeta nostro, cioe la bellezza corporale & sensibile, ditta Venere volgare, & la bellezza intelligibile, che e in esse Idee, laquale come disopra dimostramo, e obietto dello intelletto come e colori del viso, & chiamasi Venere celeste, di che seguita

che

che essendo Amore appetito di bellezza, che cosi come sono dua bellezze, sieno anchora necessariamente dua amori, volgare & celeste, & cosi come quello la volgare & sensibile, cosi questo la celeste & intelligibile bellezza desidera. Pero disse Platone nel conuiuio, che quante Venere sono, tanti sono necessariamente li Amori.

Per quale cagione si dica Venere, cioe la bellezza essere madre di Amore.

CAPITOLO IX.

E Adunque Venere non potentia alcuna dellanima, ma essa bellezza dalla quale essendo generato Amore, meritamente ditta madre di quello, imperoche la bellezza e causa dello Amore, nô come principio produttiuo di esso atto, che e amare, ma come obietto, perche secondo Platonici, delli atti dellanima nostra essa anima e causa effettiua, & li obietti sono come materia, circa laquale lanima produce quelli atti, venendo per questa ragione la bellezza ad essere causa materiale dello Amore, & detta Venere essere sua madre, perche da Philosophi la causa materiale si assomiglia alla madre, come la efficiente al padre.

Breue Epilogo di Venere, di Amore, & delle Idee.

CAPITOLO X.

SAra adunq; Venere essa bellezza, laquale genera lo Amore, genera quella celeste & ideale, lo amore celeste, ilquale si diffinira cosi, Amore celeste è desiderio intellettuale di Ideale bellezza. Disopra e dichiarato che cosa desiderio & che cosa e appetito intellettuale. Delle Idee si parlò nel quinto capitolo del primo libro, lequali per dire breuemente non sono altro che forme essemplare delle nature delle cose, & di esse e pieno ogni intelletto & per quelle intende, dellequali si scriue nel libro delle cause, che ogni intelligentia e piena di forme, & fu nel vltimo capitolo del primo libro demonstrato, essere queste forme chiamate Idee in esso Dio, come in suo fonte & principio, & essere essentialmente nella mente angelica, nella quale primamente sono prodotte da esso Dio, vltimamente per participatione nellanima rationale, laquale, cosi come participa la sostantia dello intelletto, cosi participa esse idee, & consequentemente la bellezza di quelle, di che possiamo côcludere, lo amore della bellezza del lanima, essere non gia amore celeste perfettamente, ma perfetta & propinqua imagine di quello, ma il primo & piu vero iui essere, doue si truoua appetito della ideale bellezza, il che e di necessita nella prima mente, laquale sensa mezzo, Dio della bellezza delle Idee vesta & adorna.

Del nascimento di Amore, & quello che si intenda per li orti di Gioue, per Poro, & per Penia, & per e natali di Venere.

CAPITOLO XI.

DIce Platone, Amore esser nato nelli orti di Gioue, ne natali di Venere, essendosi Poro accompagnato con Penia, & essendo tutti li Dij nel conuito posti ad mensa, & esso Poro figluolo del consiglio inebriato di nectare. E adunque da presuppore prima esso Dio esser increato, & creatore dogni cosa. Di poi habbiammo ad intendere quella natura informe, laquale da esso Dio formata, fa la mente angelica, come disopra fu detto. La forma che Dio da alla mente angelica, non e altro che esse idee, laquale come dicemmo e la prima bellezza. Descêdono adunque esse idee nello angelo da Dio, & perche ogni cosa allontanandosi dal suo principio & fonte, & mesconlandosi à natura contraria, diuenta piu imperfetta, pero esse idee allongandosi da Dio, loro fonte & principio, & coniungêdosi à quella natura informe, diuersa in tutto & aliena dalla sua forma, e necessario che diuentino imperfette. Ha adunque langelo alhora in se la bellezza delle idee, ma imperfetta, & dalla opacita della sua sostantia ottenebrata, di che, e necessario, che in lui segua desiderio di hauere la perfettione di quelle, ilquale desiderio essendo desiderio di bellezza, e quello desiderio che da noi e chiamato Amore: ilquale non nascerebbe, se ò le Idee nô fussino nello angelo, ò se vi fussino perfette, perche come nel quarto Capitolo di questo libro dichiaramo, la cosa desiderata parte si possiede, parte no, & se la mente fussi in tutto priua della cosa amata, non sarebbe in a loro similitudine alcuna, il che e causa dello Amore. Nasce adunque questo amore quando Poro, che significa copia, cioe laffluentia di esse Idee, si mischia con quella natura informe, chiamata Penia, perche e pouera & mendica, essendo dogni essere & dogni atto priuata, ne e proprio Penia lessentia di quella natura informe, ma e la indigentia & la imperfettione di quella. Essa natura informe dichiaramo nello ottauo Capitolo del primo libro essere chiamata Gioue, & perche ragione io quello luogho e chiamata Orti di Gioue, cioe perche in quella sono piantate le Idee, non altrimenô che li arbori in vno orto, & di qui nasce, che esse mente angelica, adornata gia di esse Idee, dalli antichi fu chiamata Paradiso, che e vocabulo græco, & significa quel che e appresso di noi gardino, & coloro che tutti sono nella vita intellettuale, & eleuati gia sopra la natura humana simili fatti alli angeli, si nutriscono del contemplare, furono detti essere in Paradiso. allaqual vita contemplatiua & felicità eterna essortandoci Zoroastre esclama, cerca cerca el paradiso. laqual dittione di poi da nostri Theologi e stata transferita ad significare etiam esso luogo corporale, cioe el supremo cielo che e stâza & habitatione delle anime beate, La beatitudine delle quali consiste in esso contemplare, & nella perfettione dello intelletto, come Platone nel Philebo, & nello Epinomide apertamente dice. Sono adunque li orti di Gioue quella essentia informe, & in essa della perfettione delle Idee, che e esso Poro mista con la imperfettione di esse, & indigentia dello essere perfette, laqual nasce dalla imperfetta natura di quella essentia, nacque Amore, cioe desiderio della perfettione di quella, ne prima nacque amore, che ne natali di Venere, cioe nô prima che la ideale bellezza, benche imperfetta nascessi nella mente angelica. Et tanto e a dire ne natali di Venere, quanto se dicessi essendo quasi Venere imperfetta & differête dalla perfetta bellezza, come vno fanciullo in fasce da esso adulto & gia peruenuto alla eta perfetta, & ne natali di Venere tutti li Dij erano posti ad mêsa, per questo e da ricordarsi di quello che fu detto nel sesto capitolo del primo libro, che omni cosa oltre al suo essere naturale, ha vno altro essere detto ideale, secondo il quale fu prodotto da Dio nella prima mente, pero per Saturno si puo intêdere & interpretare, & Saturno pianeta, & la idea di Saturno & similmente di tutti li altri. Quiui per li dei habbiamo ad intendere le idee di tutô li dei, & in questo segue Platone el modo di parlare di Parmenide pythagorico, il quale chiama sempre esse idee Dij, li Di adunque sono esse idee, lequali precedono essa Venere, imperoche lei e quello decore & quella gratia che resulta de la varietà di quelle idee, & dicesi che erano al conuito & ad mêsa, per che el loro padre alhora le pascea di ambrosia, & di nectare. Per intelligentia dellaqual cosa è da sapere, che li antichi theologi de gentile come scriue Hesiodo, & Aristotile conferma, dicono tutte quelle cose che dio ciho alla sua mensa di nectare & ambrosia, essere eterne, & lal tre che non sono eterne, non essere state e quello conuito. Essendo adunque le idee della mente angelica & prima & veramente eterne, per questo Platone vuole, loro esser state à quello conuito celeste, doue di ambrosia & di nectare furono pasciute, il che anchora piu espresse dicendo, che esso Poro, che è laffluentia vniuersale di esse idee, si era di Nectare inebriato, & pero quantunque iui fussino le Idee dellaltre cose, nondimeno non dice che le fussino al conuito accettate, perche á loro non fu concesso il dono della immortalita. Credo essere sufficientemente dichiarato come Amore nacque nelli orti di Gioue, del congresso di Poro & di Penia, ne natali di Venere, nel conuito, essendo li Dij posti ad mensa & cibandosi.

Per qual cagione sia posto da Orpheo Amore nel seno di Chaos.

CAPITOLO XII.

PEr le cose di sopra dichiarate e manifesto, perche da Orpheo e posto amore nel seno del Chaos, in anzi à tutti li altri Dij, perche Chaos nô significa altro che la ma-

la materia piena di tutte le forme, ma cōfusa & imperfetta, quando adunque la mente angelica era gia piena di tutte le Idee, ma anchora imperfette, & quasi indistinte & confuse, si potea chiamare chaos, nel quale nacque amore, cioe desiderio della perfettione di quelle.

A quale nature, & per qual cagione si convenga del nome del Circolo.

CAPITOLO XIII.

DEsidera adunque esso angelo fare quelle, cioe esse Idee perfette, & e ragioneuole, che la perfettione loro nasca da opposita cagione à quella, dalla quale nasce la loro imperfettione da due cause. Luna e allontanarsi dal fonte & principio suo, laltra e coniungersi à natura dissimile & contraria. Dunque nascera la loro perfettione & dal remuouersi & dal separarsi da quella natura dissimile, & ritornando, donde in prima erano processe al suo principio, secondo la loro possibilita interamēte riunirsi, però amore, cioe il desiderio di acquistare questa bellezza, perfettamente commoue & stimola langelica mēte ad cōuertirsi verso Dio, & ad cōiungersi, quanto piu puo con quello, perche ciascuna cosa intanto la sua perfettione acquista, inquanto al suo principio si coniunge, & questo e il primo circulo, cioe la mēte angelica, che dalla indiuisibile vnita di Dio procedendo per circolare moto de intrinseca intelligentia, ad quella perfettamente ritorna, & ogni natura laquale e atta ad fare, questo si chiama circolo, perche la figura circolare ad quello medesimo punto onde in prima comincia, ritorna. Et questa proprieta si truoua solamente in due nature, nel angelica, & nella rationale, & per questa medesima cagione queste due nature sola sono capace di felicita, perche la felicità non e altro, che peruenire al suo summo bene & vltimo fine, & quel medesimo, e vltimo fine dugni cosa che e suo primo principio. Adunque quelle nature che possono al suo primo principio ritornare, possono anchora conseguire la felicita, & tali solamente sono le sostantie immortali, perche la natura corporea & materiale non ha, come concedano tutti philosophi peripatetici & platonici, questa potentia che loro chiamano reflessiua, mediante laquale possino ò in se stesse, o al loro principio riuolgersi. dunque solamente della loro causa procedono, & partecipano quello bene, che dalla loro causa e loro communicato. ilquale bene non lo potendo loro riunire al suo principio, non puo conseguire assoluta perfettione, ma el bene loro sempre rimane imperfetto, pero non hanno felicità ò lhanno si inperfetta, che non si puo propriamente chiamare felicità. Essendo adunque due sole nature, cioe langelica & la rationale, che possino ritornare al suo principio, solo queste due si possono chiamare circoli, & debbōsi chiamare circoli intelligibili, perche sono immateriali. Similmente ne corpi secondo li nostri Theologi, sono dua circoli imagine & simulachro di quelli, cioe el decimo cielo, che e circolo corporale, & immobile, imagine del circolo intelligibile, che e la mente angelica, laltro circolo e el corpo celeste mobile, imagine del circolo, che e lanima rationale. Del primo e Platonici non fanno mentione, & direbbono forse la natura angelica, essendo in tutto separāta & diuersa dalla natura corporale, ne hauendo à quella respetto ò habitudine alcuna, non essere representata per alcuna cosa corporale. Del secondo Platone nel Timeo fa espressa mentione, monstrando come tutti e circoli del corpo celeste mobile, che si diuide secondo lui nella sphera non erratica & ne sette pianeti, e simulachro di altretanti circoli immateriali che sono nellanima rationale. Alcuni attribuiscono à esso Dio il nome del circolo, & pare oppenione delli antichi Theologi gentili, che lo chiamano Cielo, quasi che lui sia vna sphera comprendente in se tutte le cose, cosi come comprende in se lultimo Cielo tutte le cosi corporali, ne e inconueniente secondo vna ragione el nome del circolo esserli proprio, & secondo vnaltra repugnarli. Intendendo adunque, come di sopra esponeuamo per circolo, vna natura, che da vno punto indiuisibile cominciādo al medesimo ritorna, repugna in tutto à esso Dio, ilquale in questo modo non è circolo, per che nō ha principio dal onde, ma e esso punto indiuisibile, dal quale comincion o & al quale ritornono tutti è circoli si che quāto ad questa proprietà, repugna el circolo à esso Dio, perche non ha principio ne fine. Repugna anchora alle cose materiali, perche, benche cominciono da vno principio, non possono ritornare ad quello, resta che sia proprio della mente & dellanima. Secondo, molte altre proprietà conuenie à Dio: prima perche e la piu perfetta figura di tutte laltre, come e esso dio di tutte le cose, & solo è questa figura del circolo non si puo adiugnere, il che dimonstra lei essere assolutamente perfetta: oltre ad questo, glie vnaltrà ragione laquale io credo essere potissima, & questa e, che lultima sphera e luogo dogni cosa locata, il che prouono e Platonici sottilmente di esso Dio, dichiarando, come infra li altri fa Porphyrio, non essere lanima nel corpo, come pare à volgari, il che anchora Platone nota nel Timeo, ma per opposito essere esso corpo nellanima, & per la medesima ragione esser lanima nella mēte angelica, & essa mente angelica in esso dio, vltimo luogo di tutti e luoghi, il che ne mysterij delli Hebrei si puo cōprendre, liquali fra piu sacrati nomi di Dio pongono questo, cioe Luogo, & cosi nelle sacre litere molte volte chiamate. Sacra adunque per questa ragione, ad sufficiente dichiaratione dellaquale sarieno necessarie piu parole, ma sarebbe fuora di proposito nostro, & cosi per le prealegate, chiamato Dio circolo, el che meritamente osseruato nella Theologia delli Socratici da Parmenide no anchora che molti lo credano, ma noi altroue prouaremmo quello, che da lui e chiamato sphera intelligibile, non essere esso Dio, ma el mondo intelligibile da Dio immediamente prodotto.

Breue epilogo del nascimento & amore.

CAPITOLO XIIII.

EPilogando adunque breuemēte, dico che ne natali di Venere, cioe quādo prima la bellezza delle Idee discese nella mente angelica, essendo essa mente nuouamente nata, cioe anchora non adulta, cioe essendo anchora quella bellezza imperfetta, nacque Amore, cioe nacque nello angelo desiderio di hauere quella bellezza perfettamente, laquale gia in qualche modo haueua, & da questo amore stimulato si conuerse ad Dio, & da lui riceue la perfettione di quella bellezza ideale, laquale poi che in se hebbe, perfetta gia fu in lui Venere ad vita, & alla sua perfettione peruenuta.

Delle tre gratie seguace di Venere, & de loro nomi.

CAPITOLO XV.

DIcono e Poeti hauere questa Venere per sua seguace & quasi ancille le gratie, e nomi delle quali suonano in volgare Viridita, Letitia, & Splendore, lequali tre gratie nō sono altro che tre proprieta consequēte quella bellezza ideale. Prima lo essere verde non e altro, che permanere & durare la cosa nel suo essere integra & sanza labefattione alcuna, ne per altro si chiama la giouanezza verde, se non perche allhora lhuomo ha lo essere suo integro & perfetto, ilquale del suo vigore & sua integrita con gli anni sempre poi piu & piu perdendo, viene ad annullarsi in tutto, conciosache ogni cosa cōposta tanto duri nel suo essere, quanto dura quella proportione debita, che vnisce le parti sua ad vnione di quella, ne sia Venere altro che questa proportione, meritamente essa Viridita non e altro, che vna proprieta consequente à essa Venere. Et pero doue e la prima & vera Venere, cioe nel mondo ideale, vi si truoua anchora la vera viridita, per essere ogni natura intelligibile, intrasmutabile della integrita dello essere suo, & in tutto insenescibile, laqual proprietà in tanto deriua alle cose sensibili, in quanto essa Venere possono participare, perche mētre in loro dura quella proportione in tanto durano & si mantengono verde, laltre due proprietà della ideale bellezza e, lo illustrare lo intelletto & muouere la volunta à desiderio di se, empiendo quella quando e posseduta di ineffabile letitia. Et perche esso essere, & quella durabilita & permanentia non e atto reflessiuo, pero vna delle gratie e dipinta col volto verso noi, come procedente & non ritornante. Laltre due, perche apertengono allo intelletto & alla volonta, la operatione dellequali e reflessiua, pero sono dipinte col volto in la, come di chi retorna, imperoche le cose sono dette venire ad noi dalli Dij, & da noi alli Dij ritornare.

Del nascimento di Venere da Poeti sotto fabolare velamento descripto.

CAPITOLO XVI.

Dicendo Platone Amore essere nato ne natali di Venere, e necessario à questo luogo intendere, come nascesse essa Venere. Platone nel conuiuio non dice altro se non, che la fu figluola di Celio, el modo come di lui nascessi, dichiarano li antichi Theologi de genitali, sotto fabolare velamento, dicendo che Saturno tagliò e testicoli à Celio suo padre, & gitto gli in mare, & che del seme di quelli nacque Venere. Per dichiaratione di questo mysterio, e prima da presupponere che la materia, cioe quella natura informe, dellaquale habbiamo detto essere composta ogni creatura, e da Theologi molte volte significata per lacqua, per essere laequa in continuo flusso & facilmente recepiua dogni forma, lungo sarebbe se io volessi addurre tutti e luoghi, & della sacra scriptura Mosayca & Euangelica & delle sacre lettere de Gentili, oue da loro per lacqua significata questa natura, questo solo voglio adiungere, che per respetto, che questa natura informe prima si truoua nello Angelo, come in quello che e prima creatura, pero essi Angeli sono per questo nome delle acque significati, ne altro e da intendere per le acque che sono sopra cieli delle quali dice Dauid, che esse laudano continuamente Dio, se non esse mente Angeliche, il che consente essere cosi Origene, Adamantino, & sono infra Platonici alcuni che vogliono non essere altro quello Oceano, che da Homero e chiamato padre delli Dij & delli huomini, che quella mente Angelica laquale di sopra dichiaramo essere principio & fonte dogni altra creatura, che dopo lei si truoui, per questo da Geotgio gemisto approbatissimo Platonico e chiamata questa prima mente Neptuno, come quella che e dominatrice di tutte lacque, cioe di tutte laltre mente, & Angeliche & humane. Queste sono quelle acque, questo e quel fonte viuo delquale chi bee, mai piu non ha sete. Queste sono lacque & e mari sopra liquali, come dice Dauid, Dio ha fondato luniuerso mondo.

Expositione della fabula di Saturno.

CAPITOLO XVII.

Dopo questa cognitione è da sapere, per quale cagione e detto da Poeti, che Saturno castrassi Celio suo padre, fu dichiarato nella prima parte dellopera presente, come esso Dio, ilquale e detto Celio, secondo Platonici, produceua el primo Angelo, ilquale loro chiamano mente diuina, & li Poeti Saturno, & fu dichiarato che esso Dio non produsse altra creatura che questa, dallaquale poi era prodotto il resto del mondo. Se adunque colui, che rimane sterile, ne puo piu generare, meritamente si puo chiamare castrato, perche poi che e creata la prima mēte Angelica, per essere in lei communicato cio che dal primo Dio si puo communicare, & talmente communicato che lui non rimane piu prodottiuo di cosa alcuna, non e senza gran ragione detto da Poeti Saturno castrare Celio suo padre. Castra adunque Saturno Celio, ma Gioue non castra Saturno, ma ben lo priua del regno, perche poi che essa mente ha prodotta lanima del mondo, che e Gioue, non rimane sterile come fa Celio prodotto Saturno, ma produce dopo quella tutti e cieli & li elementi, & lanime rationali, ma perche ladministratione di queste cose mondane si fa mediante el cielo & di essa anima rationale, che muouano insieme le cose inferiore, essendo, come di sopra dichiaramo, essa anima mondana principio dogni moto, & quella mente in tutto immobile, dicesi da Poeti Saturno essere legato come quello che non si muoue, & limperio & administratione del mondo essere appresso di Gioue, ilquale pero non gouernerebbe bene el mondo, se non fussi adiutato da consigli del vechio padre, cioe che lanima non muouerebbe ordinatamente el Cielo, ne rettamente disporrebbe laltre cose, non fussi participe della sapientia paterna intellettuale, come da Platone nelle leggi e pienamente dichiarato, à chi con sana mente le legge, peroche le sue parole in quello luogo male intese, & à qualche Platonico, & à tutti è Manichei furon cagione di grā di errori. E adunque manifesto per qual cagione Saturno castri Celio, & Gioue leghi Saturno & tolghili limperio. Seguendo adunque la espositione da noi addotta, habbiamo ad dire, che tutto quello che communica Celio à Saturno, cioe quella plenitudine delle idee, laquale descende da Dio nella mente, sono e testicoli di Celio, peroche separati quelli da esso rimane sterile & non e piu generatiuo, cascono questi testicoli nel mare, cioe nela natura informe Angelica, & come prima con quella si coniungano nasce essa Venere, laquale come e detto, e quello decore, quello ornato, & quella gratia resultante dalla varietà di quelle idee, & perche quelle idee non harebbono in se quella varietà & distintione, se non fussino mischiate à quella natura informe, ne senza quella varietà vi puo essere bellezza, meritamente segue che Venere non potessi nascere se non cadendo e testicoli di Celio nelle marittime acque.

Di Poro, & perche sia detto figluolo del consiglio.

CAPITOLO XVIII.

Resta dichiarare per qual cagione e chiamato Porò figluolo del cōsiglio. Essendo adunque Porò laffluentia di esse Idee, prouenienti dal vero Dio, e chiamato figluolo del consiglio da Platone, imitatore delle sacre lettere delli Hebrei, nelle quali esso Dio e chiamato per il medesimo nome, onde & Dionisio Areopagita dice, Iesu Christo essere chiamato Angelo del consiglio, cioe nuntio di Dio, non intendendo per il consiglio altro, che il primo padre Dio, il che imitando Auicenna chiamò la prima causa, causa consigliatiua, il che e ad dimostrare, che la mente non ha da se le Idee & la ragione delle cose, ma da esso Dio, ne e altro il consigliare vno, se non dar li la notitia & la ragione di quello che ha ad fare. Hauendo adunque prodotto Dio la mente, laquale hauessi ad esser fabricatrice di questo mondo visibile, la consigliò, cioe admaestrò & instrusse dellopera, che lei haueua ad fare, formando quella mente della perfettissima Idea di questo artificio mondano.

In che modo si ha à intendere Amore essere el piu giouane, & el piu vecchio di tutti gli Dei.

CAPITOLO XIX.

Hauendo esposto le parole del nascimēto di amore dette da Diotyma, & demonstrato le parole di Orpheo, il quale dice, Amore essere nato nel seno di Chaos inanzi à tutti li altri Dij, essere conforme al senso di Platone, resta ad dimostrare, come anchora non repugna à quello che Agathon dice, cioe Amore essere piu giouane che tutti li altri Dei, il che pare manifestamente repugni à Orpheo, il quale dice Amore esser il piu antiquo che tutti li altri Dei. Per intelligentia adunque della vera solutione è da ricordarsi di quello che di sopra e detto, cioe che cosi come la casa ha dua essere, vno nella Idea sua nella mente dello artifice, laltro nella materia, come sono le pietre, & legni, & simili cose, & quello primo si chiama essere Ideale, & questo essere naturale, cosi e di tutte laltre cose, lequali hanno in quella prima mente lo essere Ideale, & fuora di quella el loro essere naturale. Gioue adunque & Saturno & cosi tutti li altri Dij si possono significare, & per la idea di Saturno, & di Gioue, & cosi delli altri, & per esse Saturno & Gioue naturale & non ideale. Dico adunque, che el primo Dio nello esser suo naturale & perfetto fu Amore, & prima di lui non fu alcuno altro Dio, che hauessi lo essere naturale, cioe esser perfetto, & lui fu cagione di darlo à tutti li altri Dei, il che essere cosi, e manifesto per le cose sopra dette, perche Amore nacque quando le idee discesono nella mente angelica, lequali idee essendo la sostantia di essa mente, non fu la sostantia di essa mente prima perfetta, che loro fussino perfette, il che non fu se non dapoi che amore fu nato. Se adunque essa mente angelica non hebbe lo esser naturale perfetto prima che amore nascessi, & lui fu cagione di darglele, in quanto per la conuersione fatta da lui à Dio furono quelle idee perfette, molto magiormente si puo dire delli altri Dij, liquali sono posteriori di essa mente, cioe che amore fu prima che loro hauessino el suo essere naturale perfetto, non ostante che loro fussino prima di lui secondo el loro essere ideale imperfetto,

perfetto, & per questo viene ad essere piu gionane di tutti li altri & piu bello, perche esse idee immediatamente furono congionte n quelle natura informe, & lui non naeque in lei se non dapoi, che la su gia dalle Idee, benche imperfettamente, formata.

Come sintenda el regno della necessita esse re stato innanzi al amore.

CAPITOLO XX.

DEl medesimo sundamento si puo intendere facilmente quello che dice Agathone, cioè che il regno della necessita fu prima, che il regno di amore. per intelligentia dellaqual cosa è da sapere, che Platone nel Timeo chiama quella natura informe necessita, & benche altrone per necessita intenda esso fato, nõdimeno in questo luogho ha ad intendere la necessita secondo el primo modo, cioè per quella natura informe. E adunque da sapere che essendo ogni creatura composta di quelle dua nature delle quali luna è materiale & laltra formale, luna imperfetta & laltra cagione della perfettione, ogni volta che luna di loro participa piu della natura dellaltra, si chiama essere soggietta à quella, & quellaltra predominare à lei, & per questa ragione, perche nelle creature inferiori è piu della parte imperfetta che della perfetta, si dice in loro predominare la materia. Quando adunque le idee erano anchora imperfette & inordinate, perche quella natura informe & materiale è cagione dogni imperfettione, è detto da Theologi alhora hauera regnato la necessita. & ogni imperfettione, come è detto che nella creatura si truoua, procede da quella natura informe, per questo dice Agathone, che tutte le cose, che delle idee si dicono, che dinotino di loro qualche imperfettione, tutte accaddono regnante la necessita, cosi come tutte le perfettioni, poi che amore comincio ad regnare, perche quando per amore si conuerse la mente in Dio, fu in lei perfetto quello, che prima era imperfetto.

Per qual cagione si dica Venere imperare à tre fati.

CAPITOLO XXI.

NOn sarà adunque fuora di proposito esporre, per qual cagione dica Orpheo Venere imperare à tutti gli tre fati, il che solo da fundamẽti di sopra dichiarati sara manifesto. Pongono come altre volte hauemo detto è Platonici dua mondi, questo sensibile, & vnaltro intelligibile essemplare di questo. In questo mondo veggiamo grandissimo ordine, & ogni cosa cõcatenata insieme, & insieme dependẽte con amicheuol cõcorso alla cõstitutione di vno Tutto. Questo ordine, questa serie di cause & di effetti, è chiamata da philosophi, Fato: & essendo queste cose mondane imagine di quelle idee del mondo intelligibile, & dependenti da quelle, & à loro sottoposte, seguita che lordine di questa dependa da lordine di quelle, ilquale ordine è chiamato Prouidentia, cosi come questo è chiamato fato, & pero è Platonici pongono, la prouidentia, laquale consiste nellordine delle idee, essere in quella prima mente, laquale prouidencia, cioè ilquale ordine depende da esso Dio, come da quello, che è vltimo fine di questo ordine, ne essa legge di prouidentia, che ordina le cose nel suo fine, altroue le dirizza, che ad conseguire quello vltimo & infinito bene. Se adunque Venere non è altro, che lordine di quelle idee, dalquale depende lordine mondano chiamato fato, seguita che Venere domini à esso fato, ilquale fato in tre parti è diuiso, & disegnato per è nomi delle tre parce, Cloto, Lachesis, & Atropos, perche quello, che è vnito nella prouidentia & misurato da vna indiuisibile misura della eternita, fatto gia nel fato temporale, si diuide in tre parti, cioè presente, preterito, & futuro, benche anchora altrimenti si possa diuidere secondo quelli tre regni diuisi à figliuoli di Saturno, come da noi nel primo libro fu dichiarato. Altri vogliono, che Atropos si attribuisca alla sphera non erratica, Cloto à sette pianeti, Lachesis alle cose dalla luna in giu, ma il trattare di questa materia richiede proprio & determinato luogo. Di qui si puo intendere, che al fato non sono sottoposte, se non le cose temporale, & queste sono quelle che sono corporee, & pero essendo lanima rationale incorporea, non è sottoposta al fato, anzi domina à quello, ma bene é sottoposta alla prouidẽtia & serue à quella, il quale seruire è vna vera libertà, per che se la volunta nostra obedisse alla legge della prouidentia, è da lei guidata sapientissimamente alla consecutione del suo desiderato fine, & ogni volta, che da questa seruitu si vuole liberare, si fa di libera veramente serua, & fassi schiaua del fato, delquale prima era patrona, perche il deuiare dalla legge della prouidentia, non è altro che lasciare la ragione & sequitare il senso & lappetito irrationale, ilquale à sottoposto ad fato per essere di natura corporeo, & pero chi à lui si sottopone, molto piu si fa seruo di colui di cui esse è seruo, ma di questo altra volta parleremo.

Del Amore Angelico & humano, & de loro obietti.

CAPITOLO XXII.

CRedo ad sufficientia essere detto di questo Amore celeste, & di Venere sua madre, vero è che se tutte le questioni, che si potrieno mouere alla perfetta cognittone dello Idee, volessi in questo luogo essequire, sarebbe bisogno di piu lungo trattato, ma in questo luogo sarebbe superfluo, & altroue è nostra intentione parlarne copiosamente. Lasciando adunque questa materia ad altro tempo, & espedito quello che dello Amore celeste & angelico era da intendere, passeremo ad dichiarare la natura di quello Amore, che è propriamẽte vna imagine di questo, cosi adunque come dal cielo, cioè da Dio descendono nella mente angelica le idee, & per questo nasce in essa Amore di bellezza intellettuale, cosi dalla mente angelica descendono nellanima rationale le medesime Idee, lequali sono tanto piu imperfette di quelle, che sono nelle mente angelica, quanta lanima & la natura rationale è piu imperfetta dello Angelo & della natura intellettuale di che mutano & natura & nome, come fu nel primo libro dichiarato. Quel medesimo adunque che di Saturno respetto à Celio fu detto, quel medesimo è di Gioue, respetto è Saturno. Et nota, che Plotino nel suo libro di amore nõ parla del primo Amore celeste, ma solo di questo, & similmente non parla di quella prima Venere, ma di questa seconda, cioè, non della bellezza della Idee descendente da Celio in Saturno, ma di quella, che da Saturno discende in Gioue, cioè nellanima del mondo, il che lui manifestissimamẽte dichiara, perche quella Venere celeste, dellaquale lui parla non dice essere nata di Celio, come dice Platone, ma di Saturno, allaqual cosa chi non ponessi diligente attentione, iudicherebbe Platone & Plotino in questo essere discordi, cosi come, chi rettamente gli osserua, conosce delluno & dellaltro insieme hauersi la totale cognitione & assoluta dello Amore celeste, perche da Platone è trattato di quello che è primo & vero Amore celeste, & da Plotino del secõdo che è imagine di quello Venere adunque madre di questo amore, nasce di Saturno, & si vnisce con Gioue, cosi come quella prima nasce di Celio & si vnisce con Saturno. & per quella ragione medesima, per laqual vuole Plotino, che le idee, che è la prima Venere, non sieno accidentale, ma sostantiale alla mente angelica. vuole etiamdio che queste ragioni specifiche, che sono nellanima, come le idee nella mente, sieno sostantiali allanima & per questo tale hora dirà Plotino, che Venere celeste è quella prima anima rationale & diuina. Et per non dare occasione ad alcuno di errare, che per queste paroli si mouessi ad credere, che la natura dellanima, in quanto natura di anima rationale, fussi Venere, soggiunge di sotto, che questa anima è chiamata Venere, in quanto in lei è, vno certo splendido & specioso amore, disegnando per questo quelle specifiche ragioni, dellequali habbiamo parlato, ad che ritornando dico, che cosi come quello primo amore, che è nella mente si chiama angelico & diuino, cosi questaltro, che è nellanima rationale, si chiama amore humano, per che la natura rationale è la principale parte della natura de lhuomo.

Del amore volgare, & della bellezza sensibile, che è lo obietto suo.

CAPITOLO XXIII.

HOra espedito quello che è necessario dello amore celeste & della imagine sua, passeremo ad trattare dello amore volgare, ilquale non è altro, che appetito di bellezza sensibile per il senso del viso,

come puo essere chiaro per le cose sopradette. Questa bellezza, si come la intelligibile, & come vniuersalmente ogni natura, ha tre modi di essere cioè, Causale, Essentiale, ò vero Formale & Patticipato. la causa sua è il Cielo, sensibile, animato di quella virtu chel muoue, così come la causa della bellezza & Venere intelligibile, era quel primo & vero Dio intelligibile. Questa virtu motiua del Cielo, è la infima potentia dellanima celeste, secondo laqual potentia è congiunta al cor del cielo, come è la virtu nostra motiua & progressiua congiunta à musculi & à nerui, liquali vsa per instrumenti & organi ad essequire questa sua operatione, che è il moto, così la virtu motiua dellanima del cielo, atto corpo & organo al moto celeste circolare et sempiterno, come i piedi sono atti al moto del caminare delli animali, mediante esso corpo del cielo transmuta questa materia inferiore & formale di tute le forme, che sono in lei non altrimenti, che la mano dellartefice mediante el pēnello forma la sua materia di questa, ò di quella forma artificiale. La causa adunque di questa Venere volgare, che è la bellezza di queste forme materiali sensibili, è quella virtu motiua dellanima celeste, & in quella ha essa Venere lo essere causale. Lo essere suo formale & essentiale è in essi colori dalla luce del sole visibile illuminati, così come sono illuminate le Idee dalla luce di quel primo inuisibile sole. Lo essere suo participato è nella dispositione quantitatiua della cosa bella, cioè in essa figura, che consiste in vno tale ordine delle parte, & questa si puo chiamare bellezza per paniciparione, perche come di sopra fu dichiarato, bellezza è obietto motiuo del viso, & non essendo questa quatita atta ad mouere el viso, se non, in quanto è partecipe de colori & della luce, meritamente non ha per beneficio della propria natura di essere bellezza & procreatiua di amore, ma per participatione & merito di altri, che & per se & per la loro propria natura sono atti ad mouere el viso & generare nellanimo, di chi li vede Amore della cosa veduta.

Seguita dello Amore celeste, humano, & bestiale.

CAPITOLO XIIII.

AMore adunque volgare non è altro, che desiderio di possedere questa tale bellezza, & come subito che la intelligibile bellezza, il che sono esse Idee, descēdeua nello intelletto Angelico, nasceua nella volonta dello Angelo desiderio di possedere quella bellezza, & per conseguire questo, si sforzaua di accostarsi à quello, dalquale in lui era tal bellezza peruenuta, così come prima la spetie & la imagine di questa bellezza sensibile peruiene allochio, subito nasce nello appetito sensitiuo, ilquale, come di sopra dichiaramo, seguela cognitione del senso, così come la volonta, la cognitione dello intelletto, nasce dico vno desiderio di fruire pienamente quella bellezza, & di qui possono nascere duo amori, dequali luno è bestiale, & laltro è humano & rationale: pero che questo non è dubbio, che hauendo pienamente ad fruire questa bellezza, bisogna vnirsi ad quello che è principio & fonte suo, & dal quale prima procede: & se noi sequitiamo el iudicio del senso, ilquale seguitano è bruti & li animali irrationali, giudicheremo el fonte di questa bellezza essere in quello corpo materiale, nel quale la veggiamo posta, & di qui nascera in noi lappetito del coito, che non è altro se non congiungersi con quel corpo per il piu intimo modo che sia possibile, nellaquale materia el distendersi piu longamente, è vno profanare e casti mysterij amorosi di Platone. Ma ritornando al proposito nostro, dico, chel senso giudica quella bellezza hauere origine da quel corpo, & pero el fine dello Amore di tutti bruti, è il coito, mala ragione per opposito iudicio, conosce quello corpo materiale, non solo non essere fonte & principio di bellezza, ma essere natura in tutto diuersa & corrottiua di quella, & conosce, che quāto piu da quello corpo si separa, & in se si considera, tanto piu ha della sua natura & propria dignita & presentia, & pero certo non debbe passare da quella specie riceuuta nelli ochi ad esso corpo, ma debbe depurare questa specie, quanto piu puto, se in lei vede rimasto qualche infettione di natura corporea & materiale. Et perche lhuomo si puo intendere & per lanima rationale, posta nella sua natura perfetta, & puossi anchora intendere per lanima rationale al corpo gia vnita & alligata. Secondo el primo modo Amore humano è propriamente quello, che di sopra fu detto essere imagine dello Amore celeste. Secondo questo altro modo, Amore humano è questo, del quale nomi parliamo, cioè Amore di bellezza sensibile, laquale dellanima è gia del corpo separata & fatta di sensibile, quanto patisse la natura sua, intellettuale, & molo sono, e quali piu in su non ascendono, & questo cade nella piu parte de gli huomini, alcuni piu perfetti, ricordandosi duna bellezza piu perfetta, laqual gia vide lanima loro prima, che nel corpo fussi immersa, si accendono alhora dū vno desiderio incredibile di riuedere quella, & per conseguire questo intento, si separano quanto piu possono dal corpo, talmente che lanima nella sua pristina dignita ritorna, fatta in tutto patrona del corpo. ne à lui per alcuno modo soggietta, & alhora è lanima in quello amore, ilquale è imagine dello amore celeste, & puossi chiamare questo amore di natura humana perfetta, & que laltro Amore di natura humana caduca & quasi imperfetta. Da questo amore, se poi di perfettione in perfettione si va crescendo, giugne lhuomo ad tal grado, che vniendo lamina sua in tutto con lo intelletto, è di huomo fatto Angelo, di quello angelico Amore tutto infiammato, come vna terra del fuoco accesa & in fiamma conuersa, alla piu alta parte modo inferiore si lieua, così lui da tutte le sorde & macule del terreno corpo espurgato, & in fiamma spirituale dallamorosa potentia transformato, infino allo intelligibile cielo volando, nella braccia del primo padre felicemente si riposa.

In quale anime si truoui lamore volgare, & in quale langelico, & perche le anime celeste sieno significate per Iano.

CAPITOLO XXV.

PEr questo che dello Amore vulgare habbiamo detto, segue necessariamente, che solo in quelle anime possa cadere questo amore volgare, lequali sono nella materia immerse, & dal corpo in qualche modo superate, ò almeno impedite & finalmēte in quelle anime, che non sono libere dalle perturbationi delli affetti, ma sono alle passioni sotto poste, quale, secondo è Platonici sono & le anime nostre & quelle de demoni, ò di tutti, come vogliono alcuni, ò delli inferiori & piu propinqui alla natura nostra. Nelle altre anime, come sono le nostre, è necessario che si truoui quello Amore angelico eternalmente, così come è eterno lo intelletto dellanima nostra, nondimeno pochi huomini lo vsano, la memoria de quali, quasi hauendo volte lespalle allo intelletto, volge gli occhi, & li conuerte alle cose sensibili & alla cura del corpo. Et per piena intelligentia di questo passo è da intendere, che lanime celeste hanno in se tale perfettione come dicono tutti e Platonici, che possono insieme satisfare alluno & allaltro loro offitio cioè, & reggere & administrare el corpo loro, & per questo non si spiccare dalla intellettuale contemplatione delle cose superiori, & queste anime furono da molti Poeti significate per Iano bifronte, perche come lui dalla anteriore & posteriore parte oculate possono insieme, & vedere le cose intelligibile & prouedere alle sensibili; ma laltre anime piu imperfette, che non hanno gliocchi se non in vna parte loro, è necessario, che se le si volgano conquella parte, dallaquale sono oculare, al corpo, che laltra, che è senza occhi rimanga volta verso intelletto, & così elle rimanghino priue della visione delle cose intellettuali. Similmente se esse conuertono gli occhi verso lintelletto, non possono prouedere piu al corpo, & è necessario, che lascino la cura di quello, & per queste ragioni, questa anime, allequali è forza, per la cura del corpo, lasciare el bene dello intelletto, la prouidentia diuina le ha alligate è corpi caduci & corrottibili, da quali solute, possino in breue tempo, se per loro non manca, alla loro intellettuale felicita ritornare, & le altre anime, lequali non sono per la cura del corpo impedite dal bene dallo intelletto, ha essa prouidentia alligare à corpi eterni & incorrottibili. Di questo fondamento puol trare la solutione duno argumento di Aristotile nel primo dellanima, doue dice, che se lo essere

nel

nel corpo è male dellanima, come Platone molte volte dice, seguita che lanime celeste sieno piu infelice che le nostre, lequali qualche volta si se parano dal corpo. Et puoi trarne vn altro fondamento, che se noi poniamo tutti è demoni essere soggetti à passione, bisogna poi li tutti essere mortali, pero la definition e di Apuleio, cioè che Demoni sieno di animo passibile, ma æterni, si debbe intendere che loro sono eterni, perche le loro anime sono eterne, ma non che in loro non accaggia separatione dellanima dal corpo, come etiamdio accade in noi. Ritornando adunque al proposito nostro, dico che lanime celeste, lequali sono da Boeti per lano disegnate, come quelle che del tempo, mediante el moto sono principio, hanno & occhi da guardare quella bellezza Ideale nella intelletto, laquale amouo continuamente, & hanno altri occhi da guardare le cose inferiori & sensibili, non per amare ò desiderare la loro bellezza, ma per communicare loro quella & farle di esse participe. Lanime nostre prima, che al corpo sieno alligate, sono per medesimo modo, come quello, bifronte, cioè hanno dua facce, perche come dice Platone nel Phedro, ogni anima, & intendesi dogni anima rationale constituta nella sua natura, ha cura di tutto luniuerso corporale Hanno dunque finalmente & lanime nostre, prima che caggino in questo corpo terreno, parimente dua faccie, cioè che insieme possono riguardere le cose intellettuali, & prouedere alle sensibili, ma quando nel corpo descendono, interuiene loro non altrimenti, che se fussino per mezzo diuise, & delle due facce ne rimanessi loro vna sola, & per questo ogni hora, che quelluna faccia che è loro rimasa, volgono alla bellezza sensibile, rimãgono priue della visione delaltra, & di qui nasce che nessuno puo hauere insieme, & lo amore volgare & quello celeste, & pero Zoroastre, confortandone alla visione di quella bellezza superna, esclama, estendi gliocchi & dirizali in su, & di questo puo essere buon testimonio, che molti dalla medesima causa, che gliha rapiti alla visione della bellezza intellettuale, sono stati de loro occhi corporali, con liquali si vede la bellezza sensibile, ecceccati Questo significa la fabola di Tyresia da Callimaco decantata, ilquale per hauete visto Pallade nuda, che non significa altro, che quella Ideale bellezza, dallaquale procede ogni sapientia syncera, & non vestita ò coperta dalla materia, subito diuenne cieco, & dalla madesima Pallade fu fatto propheta, si che quella, che gli chiuse gliocchi corporali, li aperse gli occhi dello intelletto, con liquali non meno le future cose che le presenti veder poteua. Homero da lombra di Achille, dallaquale fu afflato di quello poetico furore, che in se ogni intellettuale cõtemplatione contiene, fu anchora di gliocchi corporali ecceccato. Paulo Apostolo non prima al terzo cielo eleuato, fu rapito, che dalla visione delle chose diuine gliocchi suoi alle cose sensibili furono fatti ciechi, del cui rapto forse qoalche volta parleremo. Ma ritornando alla materia principale, dico, che mentre lanima nostra è conuersa alla cosa sensibili, non puo fruire la visione della bellezza intellettuale, & pero quantumque nello intelletto dellanima di ciascenno eternalmente viua quello amore celeste, nondimeno soli coloro lo vsono, che sono pochi, liqoali rimossi in tutto dalla cura del corpo, possono insieme con Paulo dire, di non sapere, se essi sono nel corpo ò fuora di quello, alquale stato qualche volta peruiene vno huomo, ma staui pocho, come quelli che noi chiamiano Estatici, della cagione di questa separatione molte cose sarebbono da dire, lequali noi nel commento nostro sopra Platone nel conuiuio diffusamente diremo, peroche da altri che io habbia letto, non è anchora sotto scritto ad sufficientia.

Come in noi possino essere piu amori.

CAPITOLO XXVI.

SAra adunque in noi vno amore æterno & sostantiale, cioè quello che è nello intelletto, ilquale è Angelico non humano, poi nellanima nostra, laquale è per natura libera, & puossi volgere & alla sensibile bellezza, & alla intelligibile, puo nascere tre amori, perche ò ama la bellezza sensibile, ò quellaltra celeste, se la sensibile desidera vnirsi à quella corporalmente, & questo desiderio perche procede da irrationale giudicio, cioè da giudicare, che quella bellezza nasca da quello corpo oue ella è posta, si chiama care, che quel amore bestiale & irrationale, ò desidera vnirsi a quella con lamate, cioè seruando in se la specie & la imagine di quella & continui pensieri & fissa intentione dello animo vnendo quella à se, & se alei quanto piu puo, & questo amore, perche nasce da rationale giudicio, cioè da conoscere quella bellezza, non solo non hauere origine da quello corpo materiale, anzi perdere della perfettione & dignita sua per essere con quello admista, laquale recupera, quando per virtu dellanima da quella materia è separata, si chiama amore humano & rationale & la piu parte delli huomini circa questi dua amori si riuolgano, ma quelli, la intelletto de quali da philosophico studio purificato & illuminato cognosce questa bellezza sensibile essere imagine dunaltra piu perfetta lasciato lamore di questa, comminciono à desiderare di vedere quella celeste bellezza, & questo è quel terzo amore ilquale gia gusta in qualche parte quella bellezza celeste, hauendo di lei qualche memoria, & questi se in tal eleuatione di mente perseuerano, consequitano finalmente quello angelico & intellettuale amore, il quale benche prima in loro fussi, nondimeno come occupati ad altre cose, non sene accorgeuano, de quali si puo dire meritamente, che la luce luceua nelle tenebre non la comprehendeuano. & di questo atto largamente parleremo nella espositione dela sesta stanza della presente canzona, alla enarratione de laquale passeremo, se prima haremo à chi legge ricordato, che della fabola di Aristophane, posta nel conuiuio di Platone, si puo hauere qualche lume per vno nostro detto nel secondo capitolo di questo trattato. Et perche dal nostro Poeta non è tocco cosa alcuna pertinente à quella, non è nostro officio interpretarla al presente.

Seguita la Canzona.

CANZONA DAMORE COMPOSTA per Hieronymo Beniueni Cittadino Fiorentino, secondo la mente & oppenione de Platonici.

Stanza I.

Amor dalle cui man sussez' el freno,
Del mio cor pende & nel cui sacro regno
Nutrir non hebbe ad sdegno.
La fiamma, che per lui gia in quel fu accesa.
Muoue la lingua mia, forza l' ingegno
Ad dir di lui, quel che lardente seno
Chiude, ma il cor vien meno
Et la lingua repugna, à tanta impresa.
Ne quel ch' en me può dir ne far difesa,
Et dur conuien chel mio concetto esprima
Forza contro ad magior forza non vale.
Ma perche al pigro ingegno amor quell' ale
Promesso ha, con lequal nel cor mio imprima
Discese, benche in cima
Credo per mai partir dalle sue piume
Fa nido, quanto ellume.
Del so viuo splendor fia al cor mio scorta
Spero aprir quel che di lui ascoso hor porta.

Stanza II.

Io dico com' amor dal diuin fonte
Dell' increato ben qua giu s' infonde
Quando in pria nato & donde
Muoui el ciel, l' alme informa, e'l mondo regge.
Come poi, ch' entro alli human cor s' asconde
Con qual & quanto al ferir destr' & prompte
Armi, è leuar la fronte
Da terra sforz' al ciel l' humana gregge.
Com' arda, infiammi, aduampi, & con qual legge
Quest' al ciel volga & quello ad terra hor pieghi.
Hor infra questi dual' inclini & fermi.
Stanche mie rime & voi languidi e' nfermi.
Versi, hor ch' en terra fia che per voi preghi?
Si che à piu gusti prieghi.
Del infiammato cor s' inclin' Apollo.
Troppo aspro giogo el collo
Preme, Amor le promesse penne hor porgi

V a Al

All' alenferme, & il camin cieco feorgi.

Stanza III.

Quando dal vero ciel conuerso scenda
Nell' angelica mente el diuin sole.
Che la sua prima prole
Sotto le viue frondi illustra e'nforma,
Lei chel suo primo ben ricerca & vuole
Per innato disio che quell' accende
In lui reflessa prende
Virtu, chel ricco sen depinge & forma.
Quinc' el primo disio che lei transforma.
Al viuo sol dell' increato luce
Mirabilmente albor s' incende e' infiamma
Quell' ardor quell' incendio & quella fiamma,
Che dalla oscura mente, & dalla luce
Presa dal ciel, reluce
Nella angelica mente, e'l primo & vero
Amor pio desiderio
D' inopia nato, & di richezza albora.
Ghe di se il ciel facea, chi cypri honora.

Stanza IIII.

Questi perche nell' amorose braccia
Della bella Cyprigna in prima nacque
Sempre sequir li piacque
Lardente sol di sua bellezza viua.
Quinc' el primo disio che'n noi si giacque
Per lui di nuoua canape s' allaccia,
Che l' honorata traccia
Di lui seguendo, al primo ben n' adriua.
Da lui el foco, per cui da lui deriua
Cio ch' en lui viue, in noi saccende, & doue
Arde morendo el cor, ardendo cresce.
Per lui el fonte immortal trabocca, ond' esce
Cio che poi el ciel qua giu formando moue,
Da lui conuerso pioue
Quel lume in noi, che sopr' aciel ci tira.
In noi per lui respira
Quel increato sol santo splendore
Che l' alma infiamma in noi d' eterna amore.

Stanza V.

Come del primo ben l' eterna mente
E viue, intende, intende, muoue & finge
L' alma spiega & depinge
Per lei quel sol ch' illustra' l' diuin petto,
Quinci cio ch' el pio sen concepe & stringe
Diffunde, & cio che poi si muoue & sente,
Per lei mirabilmente
Messo, sente, viue, opra ogni suo effetto.
Da lei come dal ciel nell' intelletto.
Nasce Vener qua giu, la cui bellezza
Splende in ciel, viue in terra, el monde adombra,
L' altra che dentr' al Sol, si specchia, allombra
Di quel, ch' al contemplar per lei s' auezza,
Com' ogni sua richezza
Prende dal viuo sol, ch' en lei refulge
Cosi sua luce indulge
A questa, & come amor celeste in lei
Pende, cosi el volgar segue colei.

Stanza VI.

Quando formata in pria dal diuin volto
Per descendere qua giu lalma si parte
Dalla piu eccelsa parte.
Ch' alberghi el sol nel cor human s' imprime.
Doue esprimendo con mirabil arte
Quel valor poi che da sua stella ha tolto
Et che nel grembo accolto
Viue di sua celeste spoglie prime,
Quanto nel seme human posson sue lime
Forma suo albergo in quel fabrica è stampa,
C' hor piu, hor men, repugna al diuin culto.
Indi qual hor dal sol ch' en lei ne sculto
Scende nell' altri cor l' infusa stampa
Seglie conforme aduampa
L' alma, qual poi ch' ense l' alberga assai.
Piu bella à diuin rai
Di sua virtu l' effinge, & di qui nasce
Ch' amando el cor d' vn dolce error si pasce.

Stanza VII.

Pascesi el cor d' vn dolce error l' amato
Obietto in se come lu sua prol guardando,
Talhor poi reformando
Quell' al lume diuin che'n lui n' impresso.
Raro & celeste don, quinc' eleuando.
Di grado in grado se nel increato
Sol torna, ond' e formato.
Ne quel che nell' amato obietto e' spresso.
Per tre fulgidi specchi vn sol da esso
Volto diuin raccende ogni beltate.
Che la mente, lo spirto, e' l corpo adorna.
Quinci giocchi & per giocchi oue soggiorna
L' altra sui ancilla el cor la spoglia ornata
Prend' in lei reformata
Non pero espresse, indi di varie & molte
Belta dal corpo sciolte,
Form' vn concetto, in cui quel che natura.
Diuisi ha in tutti, in vn pinge & figura.

Stanza VIII.

Quinc' Amor l' alm' in quest' el cor diletta
In lui, com' in suo parte ancher vaneggia,
Che mentre el ver vagheggia
Come raggio di Sol fost' acqu' el vede,
Pur non so che diuin ch' en lui lampeggia
Benche adumbrat el cor pietose allecta.
Da questa ad piu perfecta
Belta ch' en cima à quel superba siede.
Iui nol' ombra pur ch' en terra sede
Del vero ben ne dia scorge, ma certo
Lume & del vero sol piu ver' effige
Quinci mentr' el pio Cor l' alme vestige
Segue, entro alla sua ment' el ved' inserto.
Indi à piu chiaro & apperto
Lum' appresso ad quel sol suspeso vola,
Dalla cui viua & sola
Luce informat' amando si fa bello
La mente, l' alma, e' l mondo & cio ch' en quello

Stanza IX.

Canzon, io sento Amor chel fren raccoglie
Al temerario ardir chel cor mio sprona
Forse di la dal destinato corso.
Rafrena el van disio, restring' el morso.
E casti orechi à quel ch' amor radiona
Hor volgi se persona
Truoui che dal tu' amor sinform' & vesta
Non pur le frondi à questa
Del tuo diuin thesor, ma' sfrutto spiega
Agli altri basti lum, ma laltro niega.

FINIS.

COMMENTO PARTICOLARE.

LIBRO TERZO ET VLTIMO del medesimo signor Conte Ioanni Pico Mirandulano sopra la particolare espositione della sogietta Canzona de Hieronymo Beniuieni.

A quali scientie si apartenga el trattare cosi de luno come dellaltro Amore celeste, & volgare.

CAPITOLO PRIMO.

L trattare delluno & dellaltro amore sapartiene à diuerse scientie. Dello amore volgare, tratta el philosopho naturale & el philosopho morale. Dello amore diuino, tratta el theologo, & volendo parlare ad modo peripathetico, el Metaphisicó. Parla delluno & dellaltro eccellentemente Salomone del volgare nello Ecclesiaste come naturale Philosopho, & ne Prouerbij come morale, del diuino & celeste nella sua Cantica, & pero dicono che fra tutti i cantici della scrittura sacra questo è el piu sacro & el pio diuino. Di questi dua amori hanno trattato specificamente duo

Poeti

Poeti in lingua Toscana. Dello amore volgare Guido caualcanti in vna sua canzona. Dellaltro cioè del celeste, el Poeta nostro nellopera presente, nella quale quantunque tratti delluno & dellaltro, nondimeno principalmente tratta del celeste ne dellaltro parlase non inquanto è vna debole imagine di quello.

Delle differentie che appaiono essere infra lo Authore della presente Canzona, & Guido caualcanti.

CAPITOLO II.

A*Mor dalle cui man Sosspes' el Freno*, & dopò molti versi soggiunge, *muoue la lingua ma sforza L'ingegno.* Questo è el principio della presenta Canzona del Poeta nostro. Laltra da Guido composta, comincia *Donna mi pregaperch io voglia dire.* & dalli espositori sua è detto, per quella Donna intendersi amore, ne quali principij noto fra luno Poeta & laltro tre differentie. La prima, che Guido dice che amor lo prega, & il nostro Poeta dice che amore lo sforza. La seconda, che iui è chiamato amore per il proprio suo nome, il che non volse fare Guido. La terza che quello lo giura per Donna, & questono, ma per lo vsato nome di amore, che suona in nome di maschio, le qual differentie, ne da errore di alcuno di loro, ne da discorde openioni prouengono: ma luno & laltro conuenientemente parla, secondo la natura de lo amore soggietto del loro poema. Dissi nel capitolo precedente, da Guido essere trattato dello amore volgare, & dal Poeta nostro, del celeste. Allo amore volgare non debbe lanima rationale essere sottoposta, anzi dominare à quello, perche è collocato nello appetito sensitiuo inferiore, & soggietto alla parte rationale dellanima, pero di lui parlando Guido dice *Che amor lo prega* & non lo sforza, per dichiarare, che lo appetito de sensi non puo fare violentia alla ragione, come molti in escusatione de sui vitij dicono, non potere el consiglio della ragione humana insistere allo impeto della parte sensitiua, laquale puo bene pregare la ragione & inuitarla & allettarla alle suouoglie, allequali quãdo sono moderate, puo la ragione sanza errore cõdescendere & cõsentire, ma sforzare non la puo per modo alcuno: el contrario è dello amore celeste, ilquale essendo, come nel secondo trattato dichiaramo, posto nella parte intellettiua, debba meritamente la rationale, che glie inferiore essere allei sotto posta, ne mai tiene la natura inferiore la sua liberta, se non, quando della superiore a se è internamente serua, pero conuenientemente si sottopone el nostro Poeta alla violentia dello amor celeste, conoscendo in lei liberta grandissima. La ragione dellaltra diuersita, cioè che Guido non chiama amore per il suo nome proprio, è, perche loamore vulgare non è vero amore, ma cosi come la sensibile bellezza non è vera bellezza ma Immagine di quella, cosi è lui vno simolachro & vna ombra dello amore celeste, ilquale solo propriamente si vendica & attribuisce el santissimo nome di Amore, ne allaloo conuiene per altro modo se non come si suole chiamare la statua di Hercole, Hercole, & la faccia di Helene, dipinta ò sculta Helena.

Solutione della terza diuersita.

CAPITOLO III.

LA cagione della terza diuersita, cioè che da Guido, è amore significato per nome di femina, & dal Poeta nostro per nome di maschio, è, perche lo amore volgare al celeste ha proportione di cosa imperfetta ad cosa perfetta, & da pythagorici fu la natura imperfetta per la femina significata, & la perfetta, per il maschio, ne restero di adgiugnere à questo che lamore volgare, cioè della bellezza corporale, piu conuenientemente è circa le donne che circa maschi, el celeste per lo opposito, come ne la oratione di Pausania da Platone nel conuiuio è scripto, peroche el volgare per essere passione dellanima sensitiua, è molto propinquo ad lasciarci precipitare al coagresso del coito, per essere quella parte dellanima piu irrationale che rationale, al qual atto, quando pur dalla fragilita vinto lo huomo cade, meno inconueniente è nel sesso feminile che nelaltro. Loppposito è nello amore celeste, nel quale non è questo pericolo, ma tutto tende, & si dirizza alla bellezza spirituale dello animo & dello intelletto, la quale molto piu perfetta si truoua ne maschi che nelle donne, come dogni altra perfettione si vede, pero tutti coloroche di questo amore sono stati accesi, hanno la maggiore parte amato qual che giouane di indòle generosa, la cui virtu è suta ad altri tanto piu grata, quanto piu quella è suta in vno bello corpo & non si sono effeminati driero à vno armento di meretrice, lequali non solo non inducono lhuomo ad grado alcuno di spirituale perfettione, ma come Cyrce, al tutto lo trasformano in bestia. Amaua di questo amore casto Socrate non solo Alcibiade, ma quasi tutti è piu ingeniosi & piu leggiadri della giouentu di Athene, cosi da Permenide Zenone, da Orpheo Museo, da Theophrasto Nicomaco, da Xenophonte glinia su amato, liquali tutti non desiderando di essequire con li loro amati alcuna cosa sozza, come si credono molti, che con la misura de loro vituperosi desiderij misurono è celesti pensieri di coloro, ma solo per eccitarsi dalla bellezza corporale esteriore ad riguardare quella dellanima, dalla quale emanò & peruẽne quella corporea, & essendo quella dellanima vna participatione della bellezza angelica, surgendo piu in su eleuarsi ad vno piu sublime grado di contemplatione, tanto che si peruenga al primo fonte di ogni bellezza, che è Dio. Questo è il frutto che cercaua Platone del amor suo, & non quello vituperoso che limputa Dicearco. Questo spesso conseguiua Socrate, ilquale piu volte eccitato della belta di Phedro appresso al fiume Ilisso, canto li altissimi mysterij de Theologia.

Dellordine posto dalla diuina sapientia nelle cose create.

CAPITOLO IIII.

Stanza prima.

A*Mor dalle cui man sosspes' el freno.* Frali altri ordinĩ della diuina sapientia, posti nelle cose create, si vede questo principale, che ogni natura inferiore, dalla superiore à se immediata è gouernata, & mentre che à quella obedisse, la inferiore da ogni male difesa à la sua determinata felicita, sanza alcuno impedimento si conduce. & se per troppo amare la propria liberta, & preporre vna licentiosa vita alla piu vtile, dalla obedientia della superiore natura, come vno fanciullo dal giogo dal maestro si ribella, in doppia pena cade. La prima è, che come naue dal nocchiere abandanata, hora batte in questo scoglio, hora in quelaltro sanza speranza di porto. Laltra è, che la perde lo imperio sopra laltre nature, cosi allei sottoposte, come lei era à quella, dallaquale si rebella, il che acciochè sia piu manifesto per essempli da sacri mysterij de Theologi repetiti dichiareremo. La natura irrationale è gouernata dalla prouidentia daltrui, & per la sua imperfettione non è atta al gouerno di alcuna altra crea per cosi come Dio per la sua ineffabile eccellenoa à ogni cosa prouede & lui della prouidentia di alcuno non ha bisogno. Tra Dio & la animali brutti, quasi duo extremi, sono la natura delli angeli, & la natura delle ànime raoonali, lequali è da altri sono gouernare & hanno altri sotto el loro gouerno. E primi Angeli da Dio immediatamẽte illuminati, & quasi admaestrati administrono & consiglioro li Angeli inferiori, com etiam dio in Dauid propheta si legge, & da Dionysio Areopagita piu diffusamente è explicato. Lultimo ordine delli Angeli, & à noi immediati, da Platonici & Pythagorici chiamati Demoni, & dalli Hebrei Issimi, che si deriua da Is. che significa huomo, quasi custodi & pastori delli huomini, è deputato al gouerno nostro, cosi come noi al gouerno di tutta la natura irracionale, pero rettamente dice Dauid, che li huomini sono poco diminuti dalla natura angelica, che sotto à loro piedi sono posti li armẽti, li pesci, li vccelli, & tutte le fiere irrationali, per lequali parole etiamdio è da notare, come molta piu sono distante, le bestie dalla perfettione nostra, che noi dalla Angelica, il che significa dicendo, è bruti essere sotto nostri piedi, & noi dalla dignita Angelica essere poco diminuti, dunque mentre che è primi Angeli si sottopongono al giogo della diuina potesta, & la loro propria dignita & imperio & auttorita sopra laltre creature ritengono, ma quando anchora per smisurato amore della propria eccellentia adspirano ad tale equalita di Dio, che come lui senza altro

aioto per le sue forze proprie si vogliono conseruare, nel quale errore per il dono della gratia, in cui per essere hom confirmati, cadere piu non possono, ma cadono gia lucifero & suoi sequaci, alhora & dalla beatitudine sua sono ol baratro di estrema miseria precipitati, & ogni imperio sopra le altre creature è lor tolto, come à lucifero aduenne, il quale veggendo hora noi dal suo imperio liberi & sciolti, inuidioso insidia ogni hora à nostri beni. Similmente infino che Adamo alla obedientia de sua superiori sottopose, & dal diuino precetto & consiglio non si rebello, fu & felicissimo, & dominatore di tutti gli altri animali, & luno: & laltro alhora perdette, quando per cupidita di assomigliarsi per la scientia del bene & del male à esso dio, & quasi dal suo gouerno per questa via, come di quello piu bisogno non hauessi, liberarsi, gustando el vietato frutto, deuiò dal diuino comandamento. Questo medesimo ordine se vede nel piccolo mondo, cioè nellanima nostra, nellaquale le inferiori potentie dalle superiore sono corrette & administrate, & mentre à loro credono, procedano sanza errore in ogni loro opera. Corrège spesso la imaginatiua li errori de sensi exteriori, la ragione dallo intelletto è illuminata, ne mai in noi errore cade se non quando, ò la imaginatiua troppo proterua alla ragione non presta fede, o la ragione dello intelletto aduersa nelle sue proprie forze troppo si confida, parimente nelle potentie appetitiue è lo appetito sensitiuo dal rationale gouernato, & il rationale dallo intelletto, il che sotilmente giocca el nostro Poeta dicendo, *Amor dalle cui man sospes' el freno del mio cor pende.* Dichiaramo nel secondo libro lamore celeste essere appetito intellettuale, pero in ogni anima bene composta, debbere ogni altro appetito essere da quello gouernato, ilquale gouerno per il freno, imitando el parlere del Phedro, qui è denorato. Dice adũque el suo core da amore essere frenato, cioè ogni suo desiderio da quello dependere & dice *cuore*. Perche communemente, come da philosophi & anchora nelle sacre litere è osseruato, si attribuiscono le operationi della potentie cognitiua dellanima al capo, & delle appetitiue al cuore. *& nel cui sacro regno.* Non puo vno huomo ilquale espetti da altri nuouo beneficio per migliore mezzo prouocare verso di se la liberalita di quello, che mostrasi grato de beneficij in prima da lui riceuuti, pero el poeta nostro espettando d' amore soccorso, alla presente impresa fa demonstratione di gratissimo animo, peroche lamorosa fiamma, dallaquale è suto lo ingegno del poeta alla superna intellettuale bellezza eleuato, ne quanto al principio ne quanto allo augmento suo, ò io suoi merito, ò in sue forze referisce, ma homilente di lei chiammandosi indegno nostra essere nata & nutrita in lui per elementio di amore. *Ma el cor vien meno.* Di monstrato come per forza & comandamento di Amore, lui è condotto ad questa impresa, nel resto di questa prima stanza, due cose dichiara, & per le sue forze non sperar potere reggere à tanto peso & col soccorso di amore sperare ogni desiderato effetto, *Et la lingua repugna tanta impresa.* La medesima imbecillita che fa la lingua inepta & insufficiente ministra à tanta impresa, la fa anchora impotente ad resistere, & repugnare à maggiora forza, di chi la muoue ad parlare.

Chel descendere di alcuna virtu superiore in noi è vno tirare noi ad se.

CAPITOLO V.

M*A perch' al pigro ingegno amor quell' ale promesso ha, con le qual nel cor mio in prima discese.* Tocca el poeta in questo luogo vno solenne detto de Theologi & Metaphisici, ilqual è, che ogni hora che si dice qualche virtu superiore in noi descendere, non si debbe intendere, che lei dalla sua sublimita scendendo, si ponga in luogo piu inferiore per coniungersi à noi, ma tira noi per la virtu sua ad se, & il suo descendere ad noi è vno vero ascendere noi ad se, perche altrimenti di tale coniuntione ne resulterebbe imperfettione à quella virtu, & non perfettione, à chi la riceue. & quello che inganna le comune imaginatione de volgari, è el conceperfi, la coniuntione delle cose spirituali, essere simile à quella delle cose corporali, lequali si coniungono per approssimatione di sito & di luogo cosi etiamdio credono el lume intellettuale non si potere allanima nostra coniungere, se quello come habitante in luogo superiore, non descende quasi di cielo in terra per copularsi ad noi, & questo significa el poeta nostro dicendo, le medesime ale, con lequali amore discese in noi, essere quelle con lequali spera eleuarsi alla sublime contemplatione de mysterij amorosi. *Benche in cima credo per mai partire delle sue piume fa nido.* Qui dimostra el poeta dua cose. La prima è, questo amore sotto la signoria del quale lui è vissuto, & viue, esser quello amore celeste & non volgare, dicendo quello essersi posto in cima del suo core, significando per questo le inferiori, quali sono le sensitiue albergo dello amore volgare. Laltra è, che denota, per essere in lui gia gran tempo dimorato amore, hauendo gia nel suo core fatto suo albergo & nido, potere di lui fedelmente & con verita parlare, come di cosa à se domestica & familiare.

CAPITOLO VI.

Stanza seconda.

I*O diro, com' amor dal diuin fonte.* In questa seconda stanza fa lo authore dua cose. La prima, breuemente propone quello, che lui ha ad dire di amore, poi quasi mosso dalla recente commemoratione della grandezza della materia, laquale lui propone di trattare, ritorna alla inuocatione, inuocando insieme con amore al suo aiuto Apollo, dice quanto alla prima parte. *Io diro, com amor dal diuin fonte dell' increato ben qua giu s' infonde.* Cioè dal fonte della bonta diuina primo principio, come habbiamo dichiarato, dogni bellezza, & consequentemente di amore, che di lei nasce, *s' infonde qua giu:* cioè nelli animi nostri, ne quali vltimamente si termina tale influsso. Dice oltre ad questo che dira, il che fa nella sequente stanza. *Quando in pria nato & donde.* Cioè come prima nacque nella mente angelica ne natali di Venere, cioè della ideale bellezza, dellaquale nel secondo libro tre cose principale furono dette. La prima, che quel debito ordine di quelle idee, ilquale noi prouiamo per Venere denotarsi, è lordine della prouidentia, dellaquale questo mondo inferiore è retto & gouernato. La seconda, è, che quello ideale splendore per liberale participatione della angelica mente, allanima rationale è participato, dallaquale vltimamente gia per amorosa conuersione dalla mente perfetta sono mossi corpi celesti. Di queste tre cose promette parlare el poeta, & pero dice che dira *Quando in pria nato & donde muoui el ciel' l' alme informa, e'l mondo regge.* Comincia dal moto del cielo, che è lultimo effetto, & da quella ordinaramente ascende al primo, che è reggere el mondo, che el retta ragione della prouidentia, benche poi nello essequire la promessa dichiaratione tenga ordine retrogado, il che è fatto dal poeta per significare, che quantunche nella inquisitione di alcuna verita, quando di lei oscuro lume & confusa cognitione ha intelletto, para conueniente ordine & necessario, come Aristotile dichiara, procedere dalle cose inferiori come piu propinque & piu note à noi, alle superiori nondimeno dopo la gia trouata verita, chi ha di lei scientificamente, & come Platone per tutto osserua diuinamente ad parlare, debbe nel suo scriuere seruare lordine della natura delle cose stesso, cioè che cosi, come dalla cose superiore emanano & prouègano le inferiori, cosi etiamdio dalla cognitione di quelle à la cognitione di queste con scientifico ordine si descenda. Di questi tre effetti vniuersalmente per tutta la canzona, secondo che, il luogo richiede, parla el poeta, & è da intendere amore essere cagione di questi effetti non effettiua, perche lui nõ è quello che produca le idee nella mente angelica, il che fa dio, ne che illustri lanima dello ideale splendore, che questo il fa la mente, ne che il cielo muoua, ilquale non ha altro motore, che lanima propria, ma diecsi causa, perche dalla loro principale cause sanza lui non seguitrebbono e predetti effetti, perche se la mente à Dio & lanima alla mente non si conuertissi, della quale conuersione è causa amore, ne in quella idea, ne in questa quelle specifiche ragione descenderebbono

rebbono, dallequali se lanima non fusse perfetta & illuminara, non sarebbe atta causa ad estrabere per il moto del cielo, delseno della mareria inferiore queste formo seasibili. Dichiarera adunque el poeta, come amore è cagione di questi effetti, poi vltimamente dira come sieno li huomini per virtu dello amore celeste sforzati, eleuarsi da terca, cioè dalle cose sensibile, al cielo, cioè alle cose spirituali, & dira con qual legge, & per qual modo hora viua in noi quel celeste amore, che al cielo ne volge, hora quello volgare, ebe ad terra ne piega, hora in vno mezzo stato, fra questi dua estremi oe ponga, come & lui nella vltima stanza toehera, & come da ooi nel precedente libro fu diffusamente dichiarato. Et è da notare che sotto el celeste amore si comprendono il quinto & il sesto grado di amore, & sotto il volgare il primo secondo & rerao, & per lo stato di mezzo siniende il quarto grado, de quali non bisogna alpresente parlare, perche oel principio della V. VI. & VII. stanza, doue il poeta ne paila diffusamente, ne tratteremo. Quanto alla seconda parte, vno dubio è da dichiarare, per qual cagione sia dal poeta nostro in suo soccorso inuocato amore & Apollo, per il che da sapere che à ciascuno, ehe ba di qualehe materia ad parlare, sono necessarie due cose. Primo el coocepere di quella la sua natura pio fondameote, & secondo le sue forze esso concetto con elegante modo, ò scriuendo, ò parlando di fuora esplieare. Per consequutione della prima è oecessario, noo solo nella meote hauere di quella cosa bona cognitione, ma in quella al tuto transformarsi, ne mai trattare bene vno mesto caso, chi prima lanimo proprio dentro di mestitia non veste, & chi duno atro marziale, come è di voa guerra fatta ha ad scriuere, non basta le semplice cognitione di quella, ma bisogna, volendo quella col suo parlare effingere & esprimere, prima comporre se stesso dentro ad simile dispositione, & cosi è in ogni altra materia, pero chi damore ha ad parlare bisogna, che in amore si trasformi chi puo lacqua trasformare in fuoco se non esso fuoco? chi puo ooi in amore trasformare, se ooo esso amore? bisogna adunqne à chi damore scriue, el soccorso di amore, poi che di lui non puo scriuese, chi prima lui oon diuenta. Per consequutione della seconda è necessario, lo adiuto di quello, dal quale puo peruenire in noi el dono della eloquentia, & questo dalli anochi è attribuito alle Muse, & ad Apollo, per questa cagione è adunque dal poeta nostro inuocato: pollo & Amore, cosi come da chi di nozze ò di guerra scriue, oltre alla inuocatione delli dei donatori della eluquentia, è da questo inuocato Marte, & Hymeneo da quello, laqual cosa assai piu diffusamente nel primo libro della nostra poetica Theologia diebta reremo, & qui basti oella presente espositione quello, ehe detto hauemo, adiungendoui aocbora questo, che cosi come el cõcepere la cosa è prima cbe lo esplicarla, cosi anchora meritamente douea, come il Poeta nostro ba fatto, procedere la inuocatione di amore, fatte ne la prima stanza, alla inuocatione di Apollo, il che fa bora oella seconda, ne sanza cagione è che la inuocatiooe di amore fu sola, & quella di Apollo noo fu sanza accommodata replicatione ad giugnendo quella di amore, pero che ben si puo concepere duna cosa el vero & intenderla perfettamente, & di lei ooo parlare ne scriuere, ma non puo gia parlare di quella, ò scriuere bene, chi prima bene non la concepe & intende, pero non puo lo adiuto di amore & beneficio suo in noi essere circa questo per se, sanza hauere seco insieme lo adiuto di Apollo, oe puo quello di Apollo per alcuno modo stare sanza lo adiuto di amore.

CAPITOLO VII.

Stanza terza.

Q*Vando dal vero ciel conuerso scende.* In questa terza stanza dichiara el poeta nostro elegantissimamente, oue in prima oasee Amore, & come nasce, & quello che in fine è amore, & perche nel secondo libro fu da noi diffusamente di questa materia trattato, qui bastera la semplice espositiooe delle parole. La summaria sententia di tutta stanza è questa, che quando da Dio descende nella menta dello angelo, *prima prole*, cioè prima creatura di Dio, la eupia delle Idee, desiderando langelo la perfettione di quelle, à dio si riuolge, & da lui conseguita piena possessione di quello, che lui desidera, il che quanto piu pienamente ha io se, taoto piu lo ama ardentemente. Conclude in fine, ebe quello desiderio, ilquale dalla mente, inquanto è in se osscura & dalle idee in lei riceuute, nasce, è quello amore del quale nella præsente stanaa si parla. Dico adunque, *quando dal vero ciel*, cioè da Dio primo, fia tutte le cose, come è il cielo fra tutte le corporale, & dice *vero*, perche da è Pithagorici, & vniuersalmente dalli antichi theologi, sono le cose intelligibili & spirituali essistimate essere sole vere cose, & le cose sensibili essere imagine & ombra di quelle. & quasi da loro differenti, come vno oro di alchimia ehe è fatto dallarte, ad imitatione del vero oro & naturale, & perche fra el Philosopho & il Sophista è la medesima differentia, impero che el Philosopho cerca el vero, el Sophista lo apparente, pero dicono li antichi Platonici, essere lo opifice de le cose sensibili ebiamato Sophista, ma per oon dare materia ad alcuno & oecasione di errare, è da ootare, che Dio non si chiama vero & inrelligibile cielo, come quello che sia Idea di questo sensibile, perche come nel primo libro fu dichiarato, le Idee sono in quella prima mente da Dio prodotta, ma chiamasi Cielo, per via di similitudine & di translatione, paroche come el cielo ilquale è vna parte del mondo supremo, contiene in se tutte laltre cose mondane & salua, cosi Dio nello infinito ambito della sua indiuisibile & semplicissima vnita, ogni cosa ereata ehinde & conserua, *scende el diuin sole*, cioe la luce delle Idee emananre da Dio autore dogni luce spirituale, come el sole celeste dogni luce sensibile: & dicesi scendere el sole doue scẽde la luce, & la virtu sua *nell' angelica mente.* mente & intelletto è quel medesimo. *che*, cioè il qual sole *illustra' nforma*, perche come di sopra fu dichiarato, quelle idee sono sostantiale forma dello Angelo, pero oon basta dire illustra, il che solo dimostraua accidentale perfettione. *la sua prima prole*, cioè langelo prima creatura di Dio. *sottole viue frondi*, cioè sotto lornamento di quelle idee, ilquale perche cagiooe sia per fronde dal Poeta significato, fia chiaro à chi di quello si ricordera, che nel secondo libro fu ditto, & è che quella informe essentia dello Angelo, è da Platone per li orti di Gioue significata, oella quale le Idee come sempre vero & frondosi arbori sono da Dio piantate, & dice *viue*. per che viua si chiama quella cosa, laquale ba in se intrinseco principio, da essequire la sua operatione, il che per largo vocabulo qualcbe volta è chiamato moto intrinseco, di che segue, che langelo hauendo mediante quelle idee intrinseco principio in se, da essequire lòperatiooe sua, rhe è lo intendere, meritamente si puo dire hauere la vita da quelle, vita per certo nobile & degna, dellaquale dice Dauid à Dio, dammi intelletto & viuero, reputando qualunche, sanza quella vita essere piu morto che viuo, & chi di quello participa, viua di perfetra vita amabile & eterna, dellaquale, quanto si puo in questo mondo, gustano assai è philosophi contemplatiui. Volse oltra ad questo lo autore nostro, dare lo epitheto della vita alle idee, per seguire Giouanni euangelista, ilquale volendo significare cio, che da Dio fu ereato essere prima stato in lui secondo lo essere ideale, disse & tutte le cose fatte in lui erano vita. Accordansi anchora à questo è sacri mysterij delli Hebrei, liquali alla seconda Sephiroth, cioè enumeratione, cbe dal primo padre procede, & e in se la prima ideale sapientia, attribuiscono il nome di vita. *Lei chel suo primo ben ricerca & vole.* la luce é riscalda, ma prima illumina & poi riscalda, & poi che ha riscaldato, piu che prima perfettamente illumina, perche quello, che lai riceue, poi che e dal calore infiammato, piu simile fatto alla natura della luce, diuenta assai piu atto ad essere da lei informato, cosi adunque descendendo la luce Ideale nella mente Angelica, prima la illumina, ma oon perfertamente, ma poi che data la luce, nasce in lei vno calore di ardentissima & inestinguibile sete, di satiarsi al foote del predetto lume, portata da tale ardore, quasi vno carro di fuoco al luogo adiunge, doue per infinita liberalita del primo padre, cioè di esso Dio, in cui non alberga inuidia, tanto del desiato lume, quasi nettare dolcissimo in lei trabocco, quãto lei è capace in riceuerne, & perebe quanto piu di quello bee, tanto piu desidera, perche piu gusta la sua dolcezza, pero il poeta soggiunge *Quan c' el primo disio che lej*

transforma, cioè di possere quella bellezza ideale perfettamente, ilquale disio, cioè ilqnale amore *transforma lo* amante nella cosa amata, *albora*, cioè quando dello splendore diuino piu in se riceue per maggiore approssimatione *al viuo sol dell' increata luce*, cioe à esso Dio *mirabilmente albor s' incende e'nfiamma per innato disio* Dimanderebbe forse alcuno per qnale cagione dica innato, conciosia che qnello disio nasca in lei dalle idee riceuute, lequali non da se stessa possiede, ma peruengano in lei difuora. Acni cosi si debbe respondere, che non ostante, che daltronde riceua le idee, origine di questo desiderio, nondimeno non le riceue come cosa accidentale, ò distinta dalla sostantia sua, ma come atto suo primo intrinseco & sostantiale, & per denotare questo el poeta, & non dare occasione di errare, credendo queste idee descendere nello Angelo, come distinte & extrinseche dalla sua sostantia, disse *innato*, cioè naturale & non accidentale disio. *quell' ardor quell' incendio & quella fiamma.* Quello che qui el Poeta suggiunge, nel sciondo libro è ad sufficientia dichiarato, cioè come el desiderio di possedere la ideale bellezza, ilquale nasce & dalla mente angelica in se oscura, & della luce prima, anchora in lei imperfetta riceuuta, è il primo amore che sia nel mondo & il piu vero, cosi come la bellezza da lni amata è la piu vera, che pensare si possa, & è per le medesime cose di sopra à dette chiaro, come lui nasce *d' inopia*, cioè di pouerta *& di richezza* è quali da Platone sono chiamati Penia & Porò, & similmente come nasce *albora che di se el ciel facea, che cypri honora*, cioè quando dal cielo è prodotte Venere, laquale in Cypri shonora, & nota che il poeta in questo luogo piu tosto ba voluto con poetica leggiadria significare Porò & Penia ambe dua per oome di femina, cioè per richezza & per inopia, che seguendo le parole di Platone, luno per oome di femina & laltra per nome di maschio figurare, il che ha fatto perche la inopia & la richezza, cioè, il possedere la cosa amata in qualche modo, & in qualche modo esserne priuato, non è principale & effettiua causa dello amore, laquale di sopra dicemo, che per li padre si significaua, ma sono quella specie di causa la quale da philosophi è detta sanza laqnale oon segue lo effetto, & perche questa dicono è Platonici ridursi alla specie & modo della causa materiale come meno principale & meo degna, laquale per la materia si significa, pero volse el poeta & luno & laltro per oome di femina significare.

CAPITOLO VIII.

Stanza quarta.

Q*Vesti perche nell' amorose braccia*, la perfetta cognitio è dogni cosa consiste nello intendere & la natura sua propria, & tutte le sue proprieta, lequali conseguitano à quella qnalche volta per la proprieta à noi note inuestighiamo la natura della cosa, & qualche volta per opposito processo, dalla cognitione della natura in se, si peruiene alla cognitione della proprieta, & questo modo è il piu perfetto, ilqoale in questo luogho ha seguito el Poeta nostro, imperoche dichiarato nella terza stanza la natura di amore, per quella nella presente dichiara la sua proprietà, & da quella assegna la ragione de piu degni effetti che amore operi in noi. *Questi perche nell' amoroso braccia*: assegna la prima proprieta di amore con la sua ragione, & è che essendo questo el primo & vero amore, & dal quale ogui altro amore depende, nato della ideale bellezza, laquale si chiama Cyprigna, cioè Venere per la cagione supra detta, bisogna che ogni amore ad bellezza si volga, & in quella si dirizi, & pero non puo alcuno desiderio di cosa deforme & soaza attribuirsi al santissimo noma di amore. *quinc' el Primo disio che'n noi si giacque.* El secondo effetto di amore è questo, che per lui si eccita in noi desiderio di quella belta celeste & intelligibile, laquale hauendo dimenticata lanima dal corpo oppressa, rimane in noi sopito & adormentato ogni disio di quella, ma per amore di nuouo eccitato si sueglia, & dalla bellezza sensibile de corpi à quella dellanima per honorata traccia, guidandone vltimamente nel seno di essa diuinita prima fonte dogni bellezza ne conduce, *da lui el foco*. mirabili, & secreti mysterij amorosi si contengono ne cinque prossimi versi seqoenti, & principalmente doue lui dice, accenderssi in noi el fuoco di amore, nel qnale fuoco arde morendo el core, & ardendo di qnello amore tuttauia cresce. Dissimula per certo sotto breuissime parole vno altissimo senso, quale è questo: Quando lanima nostra è nello exercitio di qualche sua potentia ò virtu piu efficacemente fissa, rimangono piu debole le operationi delaltre, & quando ad vna tutta si conuerte, laltre mancono in tutta, eccepto quella, nellaqnale la vita dello animale consiste, il che sio per essempio piu chiaro, se vno è fortemente fisso nella imaginatione, mancono la operationi delle virtu sensitiuè esteriori, & vedesi per esperientia di alcuni, liquali mentre che nel pensiero duna cosa sono pio fondamente fissi, ne intendono chi loro parla, ne veggono quello, che di nanai à gliocchi loro è posto, cosi chi è tutto alla parte rationale conuerso, pensa & intende con locchio puro della ragione sanza, hauerseco in compagnia atto alcuno della imaginatina, similmente chi allo essercitio della parte intellettuale peruiene, mancono in lui li atti & le operationi & della ragione & dogni altra virtu inferiore cognoscitiua. Et perche come nel primo libro fu detto la parte rationale è propria dellhuomo, & per la intellettuale communica con li angeli questo tale non piu di humana vita, ma di angelica viue, & morto nel mondo sensibile, nello intelligibile rinasce ad piu perfetta vita, el moto & la operatione è segno della vita, la priuatione di questi è segno della morte. Dunque quando nello huomo alcuna operatione bumana non appare, è veramente morto quanto allo essere bumano, & se da quello passa allo essere intellettuale, è per morte di huomo in angelo transformato, ne altrimenti si debbe intendere el detto de sapienti Cabalisti quando, ò Enoch in Matratbon angelo della diuinita, ò vniuersalmente alcuno altro bnomo in angelo dicono transformarsi, & pero se el diuino & celeste amore, delqnale lo auttore parla, è desiderio intellettuale, come fu dicbiarato nel secondo libro, ne ad tale essere si puo passare, se prima quanto alla bumana parte dellanima non si muore, meritamente dica el poeta, cbe mentre el core, cioè lanima humana, cbe nel core alberga, arde nello amoroso foco, muore per quello ardore, ma in quello morendo non mancha, anzi cresce. peroche da quel foco quasi santissimo holocausto tutta abrusiata sacrificata al primo padre, fonte della bellezza per ineffabile gratia al templo di Solomooe, dogni ricchezza spirituale ornato, vero habitacolo della diuinità, felicemente si conduce, inestimabile dono di amore, cbe fa li buomini equali alli angeli, admirabile virtu, che per la morte à noi dona la vita, & di qui puoi intendere, con quanto misterio da Platone nel conuiuio & nella oratione di Phedro sia posto la fabula di Alceste & di Orpheo, dellaquale vedremo solo vno anagogico senso alla predetta nostro espositione conforme, per ilqaale & la mente di Platone, & la profundita di questa materia perfettamente dicbiaremo. *Eadunque*, Lintentione di Platone dimostrare, come per alcuna via non sia da spetare, di potere aggiugnere alla fruitione della intellettuale bellezza, se prima in tutto le inferiori potentie abandonando, la humana vita insieme con quelle non si abandona, ne ama perfettamente, cioè di amore non muore, dico di amore perfetto, perche quello amore del quale nel secondo libro dicemo essere imagine dello amore celeste, puo albergare ancbora, in chi è huomo, conciosiacbe esso nella parte rationale dimori, ma di quello, ilquale è puro & sinceramente intellettuale, lanticbita & dignita delquale è iui da Phedro esposta, non puo vestirsi chi prima di questa vita non si spogha, separando, non el corpo dellanima, ma lanima dal corpo, pero Alceste perfettamente amo, cbe à lo amato per morto andare volse, & morendo per amore, fu per la gratia delli Dij in vita reuocata, cioè in vita reggenerata, non per corporale, ma per spirituale regeneratione, ma qualunque crede, non si spicando in tutto dal sensibile mondo, ma anchora in esso viuendo, potere congiun-

gersi

gersi alla perfetta sublimita ideale, obietto del nostro amore, erra grandemente, perche le idee in se & nello essere suo vero, non si possono vedere, se non locchio della virtu intellettuale, ilquale seco non patisse consortio di ano di inferiore virtu, ma ogni hora che è eccitato, chi se li appropinqua, abbrusia & consuma, & come viuacissimo fuoco in se conuerte. nellaltre potentie inferiori ò rationali, ò imaginarie veggon si non le idee in se, ma la loro imagine & similitudine, tanto piu perfetta nella ragione, detta intelletto possibile da peripatetici, che nella fantasia, ò vero imaginatiua, quanto quella è piu propinqua allo intelletto, & questo, ne piu leggiadra mente, oe piu sottilmente, poeta dichiarare Platone, che per lo essempio dallo addotto di Orpheo, del quale dice che desiderando lui andare ad vedere la amata Euridice, non volse andare ad quella per morte, come molle & effeminam dalla musica sua, ma cercò modo di andarui viuo, & pero dice Platone, che non potè conseguire la vera Euridice, ma solo vna ombra & vno phantasma di qoella li fu demostrato, ne altrimenti aduiene à chi spera, non si spiccando dalla operatione della imaginatiua & dalla parte etiamdio rationale adgiugnere alla vera cognitione delle intellettuale idee, perche non loro in se & nello essere suo vero, ma qualche loro phantasma & similitudine, ò nello intelletto possibile, ò nella imaginatiua relucente vede. Questo senso quantunqoe & sottile & alro, nondimeno è tanto allo cose conforme, che marauiglia mi pare, come ogni altro preso dale parole di Platone non lo habbi inteso, & testimone m'enè la consientia mia, che la prima volta, che mai el Simposio lessi, non prima hebbi finito di leggere le sue parole in quello luogo, che nella mente mi appatue questa verita, laquale & nel commento nostro sopral conuiuio, & nella nostra poetica theologia piu diffusamente dichiaratemo. Questo nodo voglio lasciare scioglier à chi legge, che quel medesimo serpente che priuò Orpheo di Euridice, linsegnò la musica, & prohibillo per propria morte racquistare lamata Euridice, ne piu oltre voglio questo secreto scoprire, ma solo per piu sufficiente dichiaratione di questa materia è da sapere piu oltre, che qualche volta si dice lanima essere separata dal corpo, ma non il corpo da lei, & questo è quando ciascuna delle potentie dellanima, eccepto quella che il corpo nutrisce, chiamata veggetatiua, è ligara & non opera, & come se in tutto non fusse, il che come dicemo, accade quando la parte intellettuale & regina dellanima è in atto & opera, laqnale per la sua dignita, non compatisce seco latto di alcuna alira potentia, eccepto quello della potentia nutritiua, le cui operationi per la grande distantia sua da lei, non sono dallo atto di quella annulate in tutto, benche grandemente debilitate, ma se molto si fortifica & li prolunga la operatione intellettuale, bisogna etiam dio che non questa parte vltima vegetatiua lanima, si sepan talmente, che & lei dal corpo & il corpo da lei sia separato. Puo ndunque per la prima morte, che è separatione soln dallanima dal corpo & non per lopposito, vedere la amante lamata Venere celeste, & ad facia ad faccia con lei ragionando, della sua diuina imagine è suoi purificati occhi felicemente pascere, ma chi piu intrinsecamente anchora possedere la vuole, & non contento del vederla & vdirla, essere degnato de suoi intimi amplessi & anhelanti basci, bisogna che per la seconda morte dal corpo per totale separatione si separi, & alhora non solamenta vede & ode la celeste. *Venere*, ma con nodo indissolubile à lei sobbtaccia, & con basci luno nellaltro la propria anima trasfundendo, non tanto cambiono quelle, quanto che si perfettamente insieme si vniscano, che & ciasche duna di loro due anime & ambedue vna sola anima chiamare si possono, & nota che la piu perfetta & intima vnione, che possa la mente hauere della celeste amata, si denota per la vnione del bascio, perche ogni altro congresso, ò copula piu oltre vsata nello amore corporale non è licita per alcuno modo, ò per transsumptione alcuna vsara questo santo & sacratissimo amore, & perche è sapienti Cabalisti voghono, che molti delli antichi padri in tale ragio di intelletto sienn morti, trouerrai appresso di loro essere morti di Binsica, che in nostra lingua significa morte di bacio, il che dicono di Habraam, Isach, Iacob, Moyse, Aaron, Maria, & di alcuno altro, & chi el predetto nostro fundamento non intende, mai la loro intentione perfettamente intende, ne altro ne loro libri leggerai, se non, che Binsica, cioè morte di bacio, è quando lanima nel ragio intellettuale talmente alle cose separate si vnisce, che dal corpo eleuata in tutto quello abandona, ma per che à simile morte tal nome si conuenga, non è stato da altri, per quanto io habbi letto insino ad hora, esposte. Questo è quello, che il diuino nostro Salomone nella sua cantica esclama, Basimi, con baci della sua bocca. Mostra nel primo verso Salomone la intentione totale del libro, & lultimo fine del suo amore, ne piu oltre che al baico vedremo mai andare ne Salomone, ne Platone, ne qualunque altro di amore parlando del celeste, ha ragionato. *Da lui el foco, per cui da lui deriua, cio ch'en lui viue, in noi si accende, & doue arde morendo, el cor ardendo cresce.* Habbiamo di sopra dichiarato comè el core nello amoroso foco ardendo more, & comè per tale morte cresce, ad piu sublime vita La dichiaratione delaltra parte, cioè come per questo foco di amore denui nelli altri cio che in lui viue, hatemo pienamente nella espositione del prossimo testo. *Per lui el fonte immortal trabocca, ond esce cio che poi el ciel qua giu formando moue.* Per il fonte immortale intende Dio, & è nome attribuito à lui anchora dalli antichi cabalisti; & se amore non fussi, non descenderebbe da questo fonte la inestimabile copia dalle viue acque, lequali prima nella angelica mente riceuute, da quella poi pure per amore nellanima piouano, dallaquale per il moto de cieli si produce cio, che nel sensibile mondo di nuouo appresso ad noi si genera, non riceuerebbe lo influsso della bonta diuina langelo, se ad lui non si conuertissi, ne si conuerte per altro, che per amore, come di sopra è detto, ne dello angelico lume participerebbe lanima, se parimente per amoroso desiderio ad lei non si conuertissi. Amore adunque è cagione della produttion, & dogni cosa che da Dio procede, non; et amore che in lui sia, intendendo per amore quello che Platone & il Poeta nostra intende, perche in lui sarebbe imperfettione, ma per lo amore delle creature inuerso lui come babbiamo dichiarato, & per il modo detto *Da lui deriua cio che lui viue.* Cioè cio che in quello viue, & per dichiarare el Poeta, che questo amore non è vno accidente, ne vnà qualità in quella mente, ma è à lei sostantiale, dice quello, che è nella mente, essere in esso amore, per li meriti del quale, & la perfettione delle idee in lei, & da quella nellanima del mondo prouiene, & consequene la produttione & lornaro di cio, che nel sensibil mondo si contiene. Quello che segue nella presente stanza, è per le cose di sopra dette chiaro, ne ha bisogno di altra espositione, perche assai apertamente, & nel primo & secondo libro demonstiamo, qual sia quello amore eterno, del quale lanima nostra arde continuamente, quantunque à noi nel freddo della materia agghiacciati, non peruenga alcuno senso di tale calore Onde meritamente insieme con Dauid ci possiamo condolere dicendo, laeqne sono intrate nello intimo della anima nostra, & beato è, chi puo dire la grande multitudine dellacque di questo imo corporale abysso non tuto speguere in me el fuoco del celeste amore.

CAPITOLO IX.

Stanza quinta.

C*Onte dal primo ben l'eterna mēte e viue, intende.* Nella presente stanza demostrare el poeta, come nasce Venere volgare, cioè la sensibil bellezza, della qual materia, perche nel secondo libro sufficientemente ne habbiamo trattato, qui bastara vna semplice espositione delle parole dello auttore. Cosi adunque come la mente angelica da esso Dio ha lo essere el viuere, & lintendere, cosi lanima rationale, laquale da essa mente è prodotta, ha da lei lo intendere el mouere, & el fingere. Perche lanima rationale intende se, & laltre cose corporee, muoue el corpore che sann eterne, quali sono è cerchi celesti fabrica; & finge le corporee corottibile mediāte el moto de corpi eterni perche mouēdo loro, come lo auttore soggiunge, depinge nella materia inferiore, quelle forme delle cose, quali ha in se concette, &

dalle quali forme, raggi dello intelligibile sole, è illuminata, & cosi come lei della angelica mēte le riceue, cosi etiādio alla materia le communica, per tal modo adunque cio, che essa in se contiene diffunde, producendo ogni altra natura particolare, che dopo lei si truoua, & perche da essa cioè dallanima rationale è prodotta lanima sensitiua & motiua del corpo, & similmente la vegetatiua, come nel Timeo si pruoua, pero soggiunge el Poeta: *Et cio che poi si moue, & sente per lei mirabilmente mosso, sente, viue, opra ogni suo effetto*, imperoche da lei tutte queste operationi. da questa adunque, cioè dallanima motrice de cieli chiamata Gioue nel Symposio da Platone, nasce quo giu cioè nella materia inferiore significata da Platone per Dione, *Venere*, cioè la bellezza sensibile da corpi, come dal cielo, cioè da dio nasce pello intelletto, cioè nella mente angelica, laltra Venere, che è la celeste bellezza. *L' altra che dentro al sol si specchia, al l' ombra di quel, ch' al contemplar per lei s' adue(z)za.* chiude lo auttore nel fine di questa stanza sotto breuissime parole altissimi sensi della bellezza corporale, tratti dalla medolla de secreti mysterij delli antichi philosophi & theologi, Per intelligentia de quali è da sapere, che essendo, come nel secondo libro prouamo, la bellezza obietto del viso, & conciosia che ogni cosa visibile sia visibile mediante la luce, segue che lo atto, la forma, la viuacita & la efficacia dogni bellezza sia dalla luce, ò corporale, se la bellezza è ne corpi, ò intelligibile & spirituale, se la bellezza e spirituale, quando in prima adonque nella informe essentia dello angelo discesono le idee, era il loro essere, come lo essere de colori & delle figure visibili la notte prima, che sopra loro lo splendore de solari raggi descenda, & come chi al notturno lume della luna vno bel corpo vede, & desidera in piu chiara luce del giorno vedere quello, per potere piu pienamente fruire quella bellezza, il che nello opaco & adombrato lume della notte non li è concesso, cosi veggendo in se la mente angelica la ideale bellezza, ma opaca & ombrosa, & non potendo quella nella notte della sua imperfettione, & nelle tenebre della sua natura se non debilmente vedere, perche come la luna per se non luce, cosi per se, se al primo padre non si conuerte, nessuna perfettione possiede, desidera con amoroso desiderio al paterno sole conuertirsi, & dal copioso lume di quello vestita, & la bellezza sua fare piu perfetta, & locchio suo intellettuale illustrare in tale forma, che lamata bellezza pienamente godere potesse, cosi si conuerse & conuertendosi disse Dio, sia fatta la luce, & fu fatta la luce, spirituale & intelligibile, che & il volto della celeste Venere in se bellissimo rende, & allocchio della prima mente lo fa chiaramente essere inuisibile, laquale ringratiando la liberalita paterna ad lui conuersa canta, segnato è sopra di noi el lume del tuo volto. Tu sei fonte della vera vita, & nel tuo lume noi vedremo lume. Nam altrimenti nella bellezza sensibile due cose babbiamo ad considerare: La prima è lo obietto in se, che si vede, ilquale quanto alla prima sua sostantia è quel medesimo nella mezza notte, che nel mezzo giorno. Laltra è la luce diurna, laquale è à lui congiungendosi, è à quello quasi come lanima al corpo. Hauendo presuposto questo, simagina el Poeta nostro, che cosi come la prima parte della bellezza sensibile, procede dalla prima parte della bellezza intelligibile, cioè le forme corporale da quelle forme ideale, cosi questa luce sensibile proceda & emani da quella luce intelligibile, che sopra le idee descende, laquale fu openione de Theologi phenici, & da Iamblico poi & da Iuliano Platonici approbata pero dice el Poeta *Laltra che dentro al sol si specchia*, cioè la celeste Venere, laqual continuamente nel diuin sole si specchia, & dice dentro al sole, per dimostrare, che quella mente con tutto il suo sforzo à dio conuertendosi, à lui quanto piu puo intimamente si vnisce, & dice che, *Si specchia all' ombra di quel, ch' al contemplar per lei s' aduezza.* cioè allombra della essentia dello Angelo, laquale per la informita sua faccendo quel lume ideale aliquanto opaco & tenebroso, è detto dal Poeta farli ombra. Et perche per quelle idee essa essentia dello Angelo diuenta intellettuale, per questo dice el Poeta, che lei mediante essa Venere, *Al contemplar s' aduezza.* come di sopra fu pienamente dichiarato, *come ogni sua ricchezza prende dal viuo, sol, ch' entro refulge*, cosi come essa Venere celeste prehende ogni sua richezza, cioè di quello splendore diuino, dal viuo sole, cioè da esso Dio. *Cosi sua Luce indulge*, cioè dona, communica & participa, que la sua luce à questa, cioè alla bellezza sensibile dalla quale non altrimenti nasce lamor volgare, che da quella altra lamor celeste, & cosi come sempre quello la volgare, cosi anchor questo la celeste vagheggia, seguita & desidera, come di sopra fu dichiarato, & pero soggiunge lo auttore nostro. *Et come amor celeste in lei cosi sempre e'l volgare pende in costei.*

CAPITOLO X.

Stanza sexta.

Quando formata in pria dal diuin volto. Prima che alla espositione di questa stanza descenda, perche in lei si tratta, come la particolare bellezza duno corpo nellanimo daltrui accende foco di amore, non sara se non vtile, dare qualche lume & cognitione della predetta bellezza de corpi. E adunque da considerare che nella bellezza de corpi, che à noi nella luce del di si manifesta, dua cose appaiono à chi bene le considera. La prima e la material dispositione del corpo, laquale consiste nella debita quantita delle sua parti, & nella conueniente qualita. La quantita è, & nella grandezza de membri, se ella è secondo la proportione del tutto conueniente, & nel sito loro & distantia luno dellaltro. La qualita è nella figura & nel colore. La seconda è vna certa qualita, che per piu proprio nome che di gratia non si puo chiamare, laquale oppata & resplende nelle cose belle, & pare à me che questa propriamente si attribuisca, & si vendichi el nome di Venere, cioè di bellezza, perche questa è quella sola, che lamoroso foco nelli humani cori accende, & vogliono molti, che questa tale qualita nasca & resulti dalla prima dispositione del corpo, cioè che dal sito, dalla figura & da colori de membri resulti nel tutto questa gratia, contro dal qual sententia al mio giudicio debba bastare la esperientia, perche molte volte vedremo vn corpo da ogni canto inaccusabile, & perfettissimo in ogni sua parte, quanto à tutte le conditioni predette, & nientedimeno el vedremo dogni gratia priuato, & cosi per lopposito, si vedra qualche volta in vno corpo, ilquale & nella figura & nei colori potrebbe essere assai meglio proportionato apparire, nondimeno mirabil gratia. Questo molto bene dichiara Catullo in vno suo epigramma doue dice:

, *Quintia à molti par bella, agliocchi miei*
, *Candida, longa retta, in se ciascuna.*
, *Parte di qual l' esser confesi' in lei.*
, *Ma niego ben chel tutto accolto in vna*
, *Forma, bel sia, che'n si gran corpo vn salso*
, *Fior con risplende pur di grati' alcuna.*

Concede el Poeta in Quintia essere & la qualita del colore per la bianchezza, & della figura per essere dritta, & della quantita, che ne formosi si richiede, che è la grandezza, & nondimeno per nessuno modo concede potersi chiamare bella, perche li mancaua quella Venere, & quella gratia, dallaquale di sopra habbiamo detto, & laquale è alla bellezza corporale, come nel sale à ogni viuanda. Quale adunque diremo essere la cagione, che vno corpo sia di tal gratia dotato, & vn altro priuo in tutto, diro quello, che io per me ne penso, sotto mettendo el mio giudicio à ogni migliore openione. Credo che da poi che tale effetto dal corpo non procede, necessariamente debba attribuire allanima, laquale quando in se è molto perfetta & lucida credo, che in fino nel corpo terrestre qual che raggio del suo splendore transfonda, & in questo conuengono tutti li antichi philosophi & Theologi, che quando dal monte & dalla diuina visione, discese Moyse, era la sua faccia tanto illustre, che glocchi del popolo sopportare non lo poteuano. Onde era necessario che con la faccia velata parlassi loro. Scriue Porphyrio, che ogni hora, che lanima di Plotino inqualche sublime contemplatione si eleuaua, appariua nel volto suo mirabile splendore. Et questo è quello, che esso Plotino scriue, che mai niuno bello fu cattiuo, nel Plotino questa belta, cioè questa tal gratia che spesso in vno corpo & di statura & di colore meno che mediocremente bello appare, essere segno certissimo della intrinseca perfettione dellanima, del laqual perfettione parlando Salomone

mone ne prouerbij dice, La sapiētia dello homo illumina la faccia sua, & credo questa sentētia essersi massimamēte verifica nelle tre obseruate charattere del sacro nome del protoplausto Adamo, & chi puo intēdere questo secreto lo intenda. Adgiungerebb à questo vno Platonico, che lanime, che descendono dalla Sphera di Venere, habbino oltre alle altre ad causare precipuamente ne loro corpi simile affetto. *Quando formata in pria dal diuin volto.* Lordine dell uniuerso è, che dalle cose separate & intelligibili procedino le cose inferiori, & queste, quanto piu possono alle loro cause conuertendosi, ad quelle ritornano, il che veggo nella presente Canzona essere mirabilmente dal Poeta osseruato, ilquale hauendo di bellezza & di amore ad trattare, prima dalla celeste bellezza, & dal celeste amore incominciò, la natura, origine, & proprieta de quali nella terza & quarta stanza sufficientemente dichiarate & nella quinta dapoi narrato, come da quella procedeua la bellezza sensibile, & lo amore di quella. Mostra hora nel resto della presente Canzona, come dalla sensibile bellezza salcenda per ordinati gradi alla bellezza intelligibile, allaquale giunto, termina lo auttore lopera sua, come in quelle, ad cui peruenendo, ogni amoroso desiderio terminare si debbe, ne piu sottile, ne piu ordinato, ne piu sufficiente modo puo obseruare ciascuno, che di qualche materia ha trattare, che questo, il quale veggiamo essere stato nella presente canzona da nostro Poeta osseruato, ma da pochi inteso & cognosciuto, & è quello, che Platone nel Philebo chiama deducere la vnita in multitudine, & la multitudine nella sua vnita redurre, & quello che bene questo ordine & modo sa osseruare, meritamente, come scriue Platone, el doaiamo, quasi come se vno Dio fussi seguiare, huomo certamente diuino & angelo terrestre, atto in compagnia delli altri angeli contemplatiui per la scala di Iacob secondo la sua volunta ascendere & descendere, & di questo ordine nel Commento sopra el Symposio diffusamente trattatemo. Seguendo adunque lo auttore questo ordine nostra, come per sei gradi da la materiale bellezza, incominciando al primo fonte, di quella lhuomo felicemente si conduce. Allanima à sensi conuersa prima per gliocchi se li representa la particolare belta di Alcibiade, di Phedro, ò di qualche altro corpo specioso, ad quello sinclina, & in quella forma particolare si diletta, & in essa fermandosi è nel primo & piu imperfetto & piu material grado, & di questo effetto assegna el poeta nel principio della presente stanza la cagione, cioè onde procede, che vno piu presto à vno che à vnaltro sia affettionato. El secondo grado è, quando lanima quella imagine per gliocchi riceuuta con la vir sua interiore, ma pur anchora materiale & phantastica in se riforma, & tanto piu perfetta fa quella, quanto la fa piu spirituale, & quanto piu dalla materia separandola alla ideale bellezza, benche anchora da quella molto lontana la appropinqua. El terzo grado è, quando lanima nostra col lume dello intelletto agente, quella forma riceuuto da ogni particularita separando, la natura propria della corporale bellezza in se considera, ne piu alla propria imagine di vno solo corpo, ma alla vniuersale bellezza di tutti e corpi insieme si volge. Questo è lultimo grado alquale peruenga lanima à sensi conuersa, imperoche quantunque in questo vltimo grado in se la bellezza riguardi, & non come nel grembo di materia alcuna ristretta, nondimeno da sensi & da phantasmi particulari tale cognitione riceue, & di qui nasce, che qualunque alla cognitione della natura delle cose per questa sola via peruiene, non puo per spicacemente & sanza velo di grandissima ambiguita vederle, & hanno creduto & credono molti peripatetici & massime latini non potere lanima nostra vnita al corpo ad piu perfetta cognitione ascendere, il che nel nostro concilio dimostremo dalla mente di Aristotile, & quasi di tutti peripatetici Arabi & Greci essere grandemente alieno. El quarto grado è che lanima considerādo la operatione sua vede se cognoscere la natura della bellezza vniuersalmente, & non ristretta ad alcuna particolare & conosce che ogni cosa, che è nella materia fondata è particolare, di che conclude questa tale vniuersita, non dallo obietto esteriore sensibile, ma dallo intrinseco suo lume, & dalla sua virtu procedere & infra se stessa dice se nelli adombrati specchi de phantasmati materiali per vigore della mia luce mi si representa questa bellezza, certo è ragioneuol cosa, che nello specchio della mia sostantia dogni nube materiale spogliata riguardando, debba ogni simil cosa assai piu chiaramente vedere, & cosi in se conuersa vide la imagine della belta ideale, à lei dallo intelletto participata, come fu nel secondo libro dichiarato, & questo è il quarto grado perfetto, imagine dello amore celeste come di sopra fu detto. Di poi dal proprio intelletto ascendendo, è nel quinto grado, doue la celeste Venere in propria forma, & non imaginaria, benche non pero con totale plenitudine della sua bellezza, che in intelletto particolare non cape se li demonstra, de laquale lanima auida & sitibunda cerca el proprio & particolare intelletto alla vniuersale & prima mente coniungere, prima infra tutte le creature & vniuersale albergo della ideal bellezza. Et ad quella peruenendo lanima grado in ordine sesto termina el suo camino, ne glie licito nel septimo, quasi sabbato del celeste amore muouersi piu oltre, ma iui debbe come in suo fine à lato al primo padre, fonte dogni bellezza, felicemente riposarsi. Questa è la scala à elli amorosi gradi per laquale alla vera integra & distinta cognitione di questa materia di amore si ascende. Questi gradi & come dalluno allaltro si ascenda, non so se, ò con piu leggiadria diuerso, ò con piu ordine & dottrina scriuere si possa, che si descriua el poeta nostro nella VI. VII. & VII. stanza, ma prima che ad cio descenda, nel principio dela VI. assegna la ragione, perche vno sia piu lamore di questo che di quellaltro tirato, laqual ragione, anchora che tutta si fondi sopra è principij delli antichi Platonici, nondimeno apresso daltri non mi ricordo hauerla mai letta. Et per intelligentia di essa, è prima da sapere, che secondo dicono è Platonici, fra le anime humane alcune sono di natura di Saturno, alcune di natura di Gioue, & cosi delli altri pianeti, & intendono per questo, che vna anima hara piu cognatione & piu conformità con lanima del cielo di Saturno, che con lanima del cielo di Gioue, & cosi per loppposito, che non è per altro, se non, perche questa anima è di tale natura & quella di tale, ne altra causa intrinseca sene ha ad assegnare di questo, di che è estrinseca & effettiua causa colui, che esse anime produce, cioè Dio, delquale dice Platone nel Timeo che alcune anime nella luna, alcune altre nelli altri pianeti & stelle, che lui chiama instromenti de tēpo spargendo semina. Secundariamente è da sapere, che vnendosi, come anchora nel primo libro fu detto essere mēte de Platonici, lanima immediatamente al vehiculo celeste, & mediante quello al corpo terreno & corruttibile; vogliono alcuni, la opinione de quali segue in questo luogo lo auttore nostro, che lanima rationale descenda dalla sua stella formi lei stessa quello corpo terrestre, il quale lei di poi ha ad gouernare. Sopra ad questi principij fondandosi el Poeta, si imagina, che nel vehiculo de lanima, laqual descende, che è da lei con quella potentia viuificato, con laquale poi forma el corpo terrestre, sia dalla sua stella infusa vna virtu formatrice del corpo corrottibile, & secondo che da altra ò altra stella descende, riceue virtu diuersamēte formatiua; e per questo dicono e phisionomi el tale huomo hauere effigie Lunare, el tale Solare, el tale Marziale, el tale Venerea, el tale Giouiale, el tale Saturnina, el tale Mercuriale, & dalla effigie giudicano lanima di quello tale essere di simile natura, il che è molto cōueniente alla openione del Poeta nostro. Ma perche la materia inferiore nō è sempre obediēte à chi la forma & stāpa, però nō puo esprimere sempre la virtu dellanima nel corpo terreno la effigie, che essa vorebbe, onde nasce che essere possono dua giouiali, che nella forma appariranno dissimili, per che la materia della cōcetione delluno sara stata alumēte disposta, ad riceuere quella figura dellanima, che quella dellaltro, pur niētedimeno quello che nelluno è perfetto, nellaltro come cosa incōminciata & nō assoluta. Vuole adunque el Poeta nostro, che lo essere della figure di dua corpi, dalla virtu duna medesima, stella formati, generi fra loro per tale conformita intenso amore. *Quando formata in pria dal diuin volto.* ò immediatamente come vogliono à catholici, ò mediatamente secondo Platone.

Per

Per descender qua giu l'alma si parte dalla piu eccelsa parte, ch' alberghi el sol, nel cor human s' imprime. Perche il core è pio appropriata stanza allanima, laqnale per la natura sua è fonte di vita & di calore, & per il suo continuo moto ha con il cielo, onde lei descende molta conformità. *Dalla piu eccelsa parte ch' alberghi el sole.* Cioè dal Cancro segno infra tutti e dodici segni del Zodiaco sopra questo nostro emisperio superiore piu eccelso, cioè piu eleuato, & è sententia de Platonici, liquali dicono lanima descendere per il Cancro, & ascendere per il Capricorno, & credo che il loro fondamento sia, perche il Cancro è casa de la luna, la cui virtu massime domina sopra la parte vegetale viuificatiua de corpi, & il Capricornio è casa di Saturno preposto alla contēplatione, allaquale lanima dal corpo sciolta liberamente puo attendere. *Doue,* Cioè ne corpi humani terrestri. *Esprimēdo.* Essa anima con mirabile arte, arte certo diuina & admirabile, dalla volunta paterna per la intellettuale sapientia & ragione dellanima nella celeste natura infusa. *Quel valor poi che da sua stella ha tolto & che nel grembo accolto viue di sua celeste spoglie prime.* Cioè quella virtu formatrice del corpo elementare, laqual viue di poi, & si ferma nel grembo delle prime sue celeste spoglie, cioè del suo celeste vehiculo, & laqual dipoi esprimendo la figura in tale virtu quasi seminale contenuta, *Quanto nel seme human posson sue lime, forma suo albergo in quel fabrica è stampa.* Cioè forma questo corpo organico sensibile, nel quale in questo mondo lanima alberga in quello seme humano. *C'hor piu, hormen repugna al diuin culto.* Come di sopra fu dichiarato *Indi.* Cioè da quel corpo di tale anima figurato. *Qual' hor dal sol.* Cioè dallo splendore di quella bellezza che in lei tiè sculpto: *Scende nel l' altrui cor l' infusa stampa.* Della figura in se compressa & vuol dire questo, che ogni hora, che quella tale effigie è vista da qualunque altro. *Se glie conforme.* Cioè se è figura prodotta da stelle, cōforme alla stella di colui, che la riguarda. *Ad vampa l' alma.* Di quel tale di amoroso foco, & questo come di sopra mostramo è il primo grado. *Che poi ch'en sel' alberga assai piu bella a diuin rai di sua virtu l' effinge.* Qui si contiene el secondo & terzo grado indistintamente, & è da aduertire che el poeta nel fine della sesta stanza, et nel principio della VII. perstringe & generalmente tocca lo ascenso del primo grado alultimo, accennando la loro distintione, ma non la esprimendo, seguitando in questo lordine da philosophi, & massime da peripatetici nel prohemio della phisica di Aristotile instituto, cioè che la confusa & indistinta cognitione della cosa, preceda la esplicatione di qnella, come el nostro Poeta ha in questo luogo osseruato, il quale poi che sotto implicato compēdio della cognitione di questi gradi, ne ha dato qualche lume, esse quisse dipoi in quel luogo. *Per tre fulgidi specchi.* Distintamente quello, che ne precedenti versi breuemente toccando promesse, ne sanza mysterio è, che il poeta nostro insieme queste tre stanze in tal forma congiunga, che el senso del fine della VI. si finisca nel principio della VII. & el fine di quella nella principio della VIII. il che, à chi piu oltre non considerassi, parrebbe forse contro alla regola della canzona, nellaquale pare conueniente cosa, che ogni stanza per se habbi la sua sententia finita, come & nelle cinque prime, & nelle vltime osserua el poeta, ma ha voluto per questo denotare, che in nessuno grado procedente lultimo, si debbe lhuomo fermare, ne preporselo per fine dello amore suo, ma debbe lun sempre hauere per scala del laltro. Non è laudabile dellettarsi della forma dun del giouane, se tu non vsi questo come grado ad riguardare in te la proportione & conforme qualità di quella figura, etiam dio fuora di quello crasso & materiale corpo, quale prima lhai veduta. Ne lo occupare la imaginatiua, in considerare la figura dun corpo, puo essere opera se non vana, se in quella ti fermi & non ladoperi per instromento ad contemplare con la ragione la vniuersal bellezza di tutti e corpi. Ne puo essere, se non debile & inferma lanima, che sempre sopra il corpo prostrata mai in se non diriza, & in se stessa riuolgendosi e sua thesori non riconosce, ma come dice Asaph, essendo in dignita & honore posta non si conosce & diuenta simile a bruti insipieno, che tal virtu di potere in se ritorrare non hanno. Ne in se, ò per se potra lanima sufficientemente possedere quel lume della bellezza, ilquale da se non ha, ma solo per dono & communicatione di altrui, se eo colui non ritorna, ilquale ha fatto lei di essa bellezza participe, & dalquale essendo lui particulare fiume, se la sua sete vorra in tutto estinguere, bisognera che al primo mare della bellezza da esso fonte immediamente emanante si conduca, imitando el poeta nostro ilquale cominciando nella VI. stanza ad disparte e gradi di questa scala, sopra laquale da terra al cielo si ascende, non prima à sua versi pose fine, che al primo bene ti condusse. *Dalla cui viua & sola luce informata amando si fabello lamente, l' alma mondo & cio ch' è l in quello.* Però non sono in verita nella presente Canzona piu che sette stanze, benche in IX. si diuida, perche di queste tre stanze nessuna per se è finita, ma di tutte insieme vna resulta. Dunque nella sesta stanza perfetta si ferma el poeta, come ogni amante nel suo sesto grado, & essendo per procedere piu oltre, sente amore, che raccoglie el freno, denotando per questo ad noi, che á colui, el quale al sesto grado peruiene, non è licito caminare piu inanzi, perche quello è il termine dellamorosa via, quantunque per via dun altro amore piu oltre si vada, & è quello amore col quale si ama Dio in se, & non quanto auttore della ideale bellezza, ma non conuiene con lo amore, del quale al presente si parla, perche quello nō è desiderio di bellezza, laquale in Dio, secondo Platonici per la sua simplicità non si truoua, come ne primi libri fu dichiarato. Hora ritornando alla espositione del testo, dice & poeta comprendendo insieme il secondo & terzo grado. *Che poi che l' alma alberga in se,* la figura per gliocchi riceuuta. *Assai piu bella a diuin rai di sua virtu*, cioè della virtu phantastica ò vero cogitatiua, & della virtu rationale. *La effinge* fabrica & forma. *Et di qui nasce, ch' amando el cor dun dolce error si pasce.* Qui dimonstra lo auttore come per le sue parole si puo intendere, per qual cagione ad venga, che molte volte & quasi sempre lo amato pare allo amante piu bello assai, che in se non è, il che procede per che lo amante riguarda lo amato nella imagine, che di lui ha lanima in se fabricata, & fatta tanto piu bella, quanto piu dalla materia principio dogni deformita la ha separata, anchora che oltre ad questo, che quella figura, che lanima hara se formata, assai piu che la sua estrinseca spetie bella si demonstra, per essere in verita piu bella, cosi adiunge che essendo questa generata & fatta dellanima, lanima in lei come in sua cosa piu si diletta, & piu anchora lastima, che essa in se & nello essere suo proprio non è, & per cio soggiunge lo auttore. *Pascesi el cor dun dolce error, l' amato obietto in se com' in sua prole guardando,* cioè come in sua opera & sua creatura da lei fatta & generata. *Tal hor poi reformando.* Qui mostra lo auttore come del quarto grado à lultimo si adgiunge pretermettendo la esplicita dichiaratione de mezzi, cioè del quinto & sesto grado, liquali nondimeno accenna, doue dice, *Di grado in grado,* & per li quali à lultimo grado si peruiene. Dice adunque, che thalor lanima reforma quella spetie vniuersale, *Al lume diuino che in lei ne è impresso,* cioè al lume della bella ideale ad lei participata, *Raro & celeste dono,* veramente raro & celeste, perche pochi sono quelli, che ad questo grado peruenghino, & questi sono molto perfetti, ma sono si rari, che come di sopra dicemo, molti giudicorono essere impossibile al huomo digiungere ad questo grado, & pero rettamente disse, *Raro & celeste dono.* *Quinci,* cioè dalla reformatione detta, che è quarto grado. *Eleuando di grado in grado se,* cioè dal quinto grado, el che è el proprio particolare intelletto, al sesto grado della connessione col primo & vniuersale intelletto. *Nello increato sole,* cioè ad esso Dio ritorna *onde è formato in quel che nello amato obietto e espresso.* dal quale dio, benche per molti mezzi, come lui immediamente soggiunge, è formato quello lume di bellezza, che nel corpo amato appare, perche vno Solo, cioè vno sol lume, che da esso volto diuino emana, passando quasi per tre specchi, la mente, cioè l angelica natura, lo spirito, cioè la natura rationale, & el corpo, cioè el sensibile mōdo adorna ogni bellezza. *Quinci gliocchi.* Hora il Poeta nostro ordinaramente è sopra detti sei gradi esplica & dichiara, de quali assai distintamente nel principio della sesta stanza parlamo. Dice adunque incōminciando dal primo &

piu

piu insimogrado che quinci, cioè dal corpo *Gliocchi rice non le ornate spoglio.* di quello, cioè le specie della bellezza decisa da quel corpo, il che come disopra dicemo, è il primo grado & il piu materiale, poi soggiunge: *Et per Gli occhi one soggiorna*, doue dichiara come quella spetie dello obietto à gliocchi peruenuta, passa dalla virtu visiua degliocchi, che è senso esteriore, alla virtu imaginatiua, che è sensa interiore, laquale imaginatiua lui chiama *Laltra sua ancilla*, cioè del core, intendendo per il core la sostantia dellanima rationale, alla quale seruono & ministrano le potentie sensitiue, cosi interiore, come esteriore, come turti e philosophi concordamente dichiarano. Hora essendo quella spoglie, cioè quelle spetie della imaginatiua concette, dice el poeta che sono da lei *Talhor poi reformate non pero espresse*, Pero che la imaginatiua come piu alta & piu nobil potentia, del senso di fuori fa quella specie piu spirituale, & consequentemente piu la spicca, & separa dalla deformità della materia, laquale seco non patisce la forma della vera Venere, ma non puo pero anchora per essere lei pura potentia materiale & organica, redurre quella specie ad perfetta immaterialità. Pero dice che le reforma, ma non le esprime, & questo è el secondo grado, elquale quantūque sia amore di particulare corpo, nondimeno non ama quella particulare bellezza piu in quella crassa & corpulenta persona, ma in quella imagine, che dia nellanima sua di lui ha formata & come questo grado è piu che el primo perfetto, cosi anchora è piu felice, perche non meno gode lamente nella absentia sua, che nella presentia sempre la ha seco, sempre el vede, sempre lo ode, & con lui familiarmente à tutte lhore conuersa, chi è nel primo grado, tanto è felice, quanto lo amato li è presente, conditione ud ogni modo assai migliore, che quello furore bestiale, & non amore, il cui bene non puo se non per piccol tempo durare, ne dise altro, che longissima amaritudine, & grandissima penitenuoa lasciare, il che douerebbe, per certo essere à ciascuno sufficiente stimulo, à farlo da questa essecranda volupta rimuouere & con festinatissimo corso ad quello celeste amore properare, oue nessuno vestigio di miseria, ma ogni plenitudine di felicita si truoua, ne debba allettare veruno ad questa misera volupta, lo essere stati molti & per prudentia & per dottrina celebratissimi huomini da quella presi, anzi questo debba essere à ciascuno in vece & luogo di ragione efficacissima, ad mostrare, che quello si debba in tutto con ogni ingegno fuggire. Imperoche se questo male è si pestifero & venenoso, chel habbia in si perfette & si forte animé potuto generare egritudine quasi incurabile, debbe ciascuno indubitamente persuadersi, che nella sua babbia ad parturie letale al tutto & mortifero morbo, di che meritamente si puo concludere, qualunque in tale precipitio ruina, di se medesimo & de sua mali composti pensieri da Dio correttiua & paterna punitione, dalli huomini forse non mena compassione, che biasimo riportare. Hora ritornando alle parole del Poeta, poi che del primo & secondo grado ha parlato, venendo al terzo, dice: *Indi di varie & molte belta dal corpo sciolte, forma vno concetto, in cui, quel che natura dimise ha in tutti, in vno pinge & figura*, & è che lanima surgendo sopra el primo & secondo grado, luno & laltro de quali, particolarmente la bellezza, considerando dalla materia non si spoglia in vniuersale concetto, essa natura in se considera, & multitudine di tutti e particulari corpi begli, nella vnita della bellezza in se reduce, il che è propriamente di quello il quale di giu in sua ascende, cioè di quello, che la moltitudine nella sua vnita riduce, come di sopra fu detto: *Quinci amor l'alma, in questo el cor dilata. in lei com' in suo parto ancher vaneggia, che mentre el vero vagheggia, come raggio di sol sott' acqu' el vede.* In questa vniuersal cognitione lanima come in cosa da lei fabricata si diletta, come anchora poco inanzi dicemo, & in lei il lume della vera bellezza, come lume di sol sotto acqua vede, el fonte del lume è il cielo, & da quello alla acqua per dua gradi mezzi si peruiene, per il fuoco & per laria, non alomenti da Dio primo cielo intelligibile, fonte del lume della bellezza, per due gradi mezzi dello intellettuale ideale, & della ragione allanima participata, quasi per il mezzo dellaria & del foco, nella spetie vniuersale da sensi astratta, come in acqua el lume della vera bellezza resplende. *Pur non so che diuin ch' en lui lampeggia, benche adombrat el cor pietoso allecta, da questa ad piu perfetta belta ch' en cima ad quel superba fiede.* Questo è lo ascenso del terzo grado al quarto, cioè alle idee allanima participate, nella quale non è piu ombra di bellezza, ma si vede la belta vera, benche nō essentiale, ma participata. *Quinti mētre' l pio cor lalme vestige segue entro alla sua mente ved' inserto.* Questo è lo asceso del quarto grado al quinto, cioè al proprio particolare intelletto dellanima, il che dichiata dicēdo, *Entro alla sua mēte el ved' inserto.* Soggiunge di poi *Indi ad piu chiaro & aperto lum' apresso ad quel sol sospeso volà.* Et è lo ascenso dal quinto grado al sesto, nel quale el proprio particolare intelletto, con la vniuersale & prima mēte, assai piu della nostra aperta et chiara coniunge, laqual mente immediata è prossima à Dio primo & intelligibile sole, & pero disse *Adpresso ad quel so sospeso vola* dalla cui viua & sola luce, come la mente, lalma, & il mondo si faccia bello, assai disopra è dimonstrato.

CAPITOLO XI.

Stanza nona.

Canzon, io sento amore, chel fren raccoglie. Fu openione delli antichi theologi, non si douere temerariamente publicare le cose diuine & li secreti mysterii, se non quanto di sopra ne era premesso, pero finge el poeta se quasi come apparechiato ad ragionare, piu oltre essere da amore ritratto, & da lui esserli comandato, che al volgo solo la corteccia de mysterij amorosi dimostri, riserbando la midolla del vero senso alli intelletti piu eleuati & piu perfetti, regola osseruata de qualunque delle cose diuine appresso alli antichi ha scritto. Scriue Origine Iesu Christo hauere reuelato molti mysterij ad discepoli, liquali loro non vogliono scriuere, ma solo ad bocca, à chi à loro ne pareua degno li communicauano, & questo conferma Dionysio Areopagita hauere poi osseruato e sacerdoti nostri, e quali per successione luno dallaltro riceuevano la intelligentia da quelli secreti, liquali non era lecito à scriuere, & Dionysio à Timotheo esponendo de nomi di Dio, & della gerarchia angelica & ecclesiastica, molti profondi sensi gli comanda, & che tenga el libro nascoso, & non gli comunichi se non a pochi, che di tale cognitione sono degni. Questo ordine appresso li antichi Hebrei fu santissimamente osseruato, & per questo la loro scienna, nella quale lu espositione delli abstrusi & absconditi mysterij delle leggi si contiene, Cabale si chiama, che significa receptiona, perche non per scritto, ma per successione ad bocca luno dallaltro la riceuano, scientia certo diuina & degna di non partecipare, se non con pochi, fondamento grandissimo della fede nostra, el desiderio dellaquale mi mosse allo assiduo studio della Hebraica & Caldaica lingua, senza lequali è al tutto impossibile peruenire alla cognitione di quella, quanto fussi fussi el medesimo stilo da Pythagorici osseruato dire non bisogna, & fanne piena fede la epistola di Lyside ad Hyparco, o per altra ragione haueano li Aegyptij, dauanti à loro templi scolpito le Sphynge, se nō p dichiarare, che le cose diuine, quando pure si scriuano, si debbano sotto Enigmatici velamenti coprire, come & il poeta nostro nella presente canzona hauer fatto, seconde le forze nostre habbiamo dichiarato, & il simile essere suto dalli altri, cosi greci come latini poeti osseruato, nel lib. della nostra poetica philosophia dichiararemo.

HIERONYMO BENIVIENI a Luca Della Robbia.

Salute.

Assai mera per certo hauere vna volta, & forse anchora temerariamente, permesso che di tutti gli amorosi miei versi, solo quelli in publico comparissino,

Che al dolce suon della celeste lyra
Cantando, amore fomenta
Lalma a suo primo ben conuerte & tira,

Senza che hora cosi dalle amoreuoli tue persuasioni inuitato, et dalli errori della mia adolescētia admuuito, io hauessi di nuouo affaticare la mēte, di chi legge con la esplanatione delle inepcie di quella, cioè della mia adolescentia.

lescentia. Dellequali ineptie, ineptie veramente puerile, perche poi che à Dio piacque illustrare in qualche modo col lume della sua gratia le tenebre della mia cecita, io ho sempre reputato & reputo non piccola parte la sequente Buccolica, doueuo & non immeritamente fare, quando lecito stato mi fussi, cosi di questa, come io gia feci di quelle, cioè desse mie ineptie puerile, vno sacrificio à Vulcano. Ma perche questo per lessere stata gia piu volte impressa, & in molte copie & varij luoghi disseminata, era & è impossibile con tanta piu mia satisfattione, cedo hora à esserue amoreuoli persuasioni, quanto essendomi tolta la faculta di poterla supprimere à ogni hora, piu mi stimola la memoria di alcuni suoi concetti, casti certo, ma si poco per lo ardore di quella eta cautamente tessuti, che come male intesi possono essere stati, cosi anchora quando altrimenti la verita de loro sensi non si scoprissi, potrebono essere ad alcuno piu debile occasione di qualche scandalo. Perche quello tanto, che per introduttione di chi legge, fu da noi posto in el prossimo & per insino da principio publicato. Proemio dessa nostra Buccolica, non apte, come la esperientia mi ha mostro, & nō scuopre in tanto la via, che basti à penetrare alla verita, dessi nostri mali in quella adumbrati concetti. Hauendo io adunque per rimedio di questo, cosi da te & dallo stimolo della memoria predetta eccitato, aggiunti ad quello, che in esso proemio si dice, alcuni altri alquanto piu larghi & espedití argomenti, & quelli in e loro luoghi per piu chiarezza & commodo di chi legge distribuendo, datone à ciascuna Egloga el suo, me piaciuto, poi che cosi anchora à te piace, permettere che lei, cioè essa nostra Buccolica, cosi come ella è hora instrutta & accompagnata vnaltra voltra in publico comparisca, acciochè medianre questi tali argomenti cosi posti et distributi possa ciascuno, che ò per lo adrieto leggendo fussi in qualche sinistra openione caduto, resurgere, ò che in futuro leggessi facilmente & sanza alcuna offensione à el vero senso dessi nostri concetti penetrare, nō ostante el velo delle troppo certo in qualche luogho tenere & licētiose parole, sotto el contesto dellequali loi, cioè esso senso anchora, che per se puro quasi casta matrona, in veste & habito meretricio, puo & nō immeritamēte essere per insino à qui stato à gliocchi tuoi & di qualunche altro suspetto. Priego dunq; hora chi legge, che per sua cautela & per mia satisfattione, non li incresca prima che alla lettione di qualunche desse Egloge descēda, leggere lo argumento à lei immeditate preposto, acciochè mediante e moniti & la memoria di quello, alla intima pura & nuda verita dessi nostri cōcetti penetrando, & se da ogni occasione di scandalo, & me da ogni colpa, liberi & assoluta, imperādo & se nō per li vtili documēti desse nostri Egloge, che sono pochi, el bene, che si debba in questa vita felicemente cercare, almanco per li errori & per li inganni dessa mia adolescencia in loro descritti, che sono molti, quello che si debba sapientemente fugire. Vale.

ELEGIA IOANNIS PICI MIRANdulæ adolescentis egregij ad Florentiam, in laudem Hieronymi Beniuenij eius ciuis, qui nuper adolescens & ipse Bucolicum carmen ediderat.

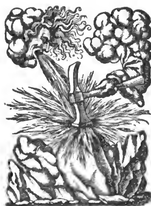
Lætor io Tyrrhena tibi Florentia lætor
Clamet io Pean quisquis amicus adest.
Quale decus, quæ fama tibi, quæ gloria surgit
Tolle caput, libycas tolle superba iubas.
Ille tuos agros intra & tua mœnia natus,
Atque arui liquidas inter adultus aquas.
Cui cùm diuinum sit sacro in pectore numen
Quàm bene de sacro nomine nomen habet.
Ille inquam plausu iam capit vbiq; frequenti
Iam cæpis multo non sine honore legi.
Siculis ausonias illius musa per vrbes
Fert celebrem magna candida laude pedem.
Autorem patriæ quisquis legit, inuidet illi,
Atque optat patriæ nomina tanta suæ.
Gaude gaude iterum tanto insignita decore,
Et vati applaudas terra beata tuo.
Cinge coronatos vernanti flore capillos
Conueniunt titulo Florida serta tuo.
Vndiq; Achemenio spargantur compita costo,
Et per odoratas lilia multa vias.
En stirps in nostras Boniuenia protulit auras
Hetruscum docto qui geras ore senem.
Ponite auernales iam gens hetrusca cupressus
Quos rapta immiti funere Laura dedit.
Pellantur querulis fletus, en Laura reuixit,
Spirat & argutum nouit vt antè loqui.
Quin solito nitet illa magis, maiorq; priori
Nescio quæ cultæ gratia ab ore venit.
Reddidit hanc nobis laus vestra Hieronymus vrbis
Et dedit infernos posse iterare lacus.
At certè (procul hinc liuor iniquus facessat)
Nunc grauiore sonat grandius illa Chely.
Dij superi, sublime adeò modulatur, vt æqua
Sit iam Romano thusca loquela sono.
Nec tamen ille Euros frondosis iactat inanes,
Plusquàm promittit fronte recessus habet.
Quid referam, quàm lenis eat, quàm carmina plano
In numeros currant ordine iuncta suos,
Sic memini me sæpe sacros vidisse liquores
Profluere imbriferi vis vbi nulla nothi.
Sed quis miretur meditata in carmine tantum
Cultus, cùm pariter non meditata canat?
Quis non hunc iuret Phœbum modò pendeat arcus,
Cornua sint Bromium quis neges esse deum?
Audiui hunc quoties cithara cantare recurua
Abduxit sensus protinus ille meos.
Et quid non possent digiti mulcere loquentes?
Sisteret his rapidi flumina magna Padi,
Phœbeos medio firmaret in æthere currus,
Lunares pictos sisteret axe boues.
Terribilem sæuis Martem reuocaret ab armis,
Leniret ditem falciferumque senem.
Et quas non potuit quondam rhodopius Orpheus,
Flectere strymonidas flecteret ipse nurus.

SEGVITA LA MEDESIMA Elegia ma tradotta di Latino in lingua Fiorentina.

GOdi Firenze, & ciascun cor che meco
Ama' l tuo ben, inuochi & chiam' apollo
Et d' vn tanto tuo honor s' allegri hor seco
D' vn tanto honor, di quanto esser satollo
Ben puo' l tuo fier Leone, alza la fronte,
Alza superb' el to crinito collo
Quanto ben questo tuo nuouo Phaetonte,
Questo tuo nuouo sol nato & nutrito,
Nel tuo pio seno dentr' al tu' orizonte.
Quanto ben dico, poi che' nse scolpito
Porta' l lume diuin, da sacro nome
Ha parimente el suo nome sortito
Questo, questo di ch' io che cosi come,
Non senza gratia, non senza frequentia
Cosi non senz honore delle sue chiome
Si legge ogn hor non pur inte Fiorentia
Ma fuor di te onde la Ciciliana
Sua musa, tanto con la sua presentia
Fa lieto, quanto Italia s' allontana,
Italia ch' en ciascun suo luogho pende
Dal dolce suon della sua voce piana
Et chi d' vn tanto autor la patria intende
Non senz' inuidia alla sua patria brama
Vn tanto honor e'n dolce Zelo s' accende.
Godi, & ciascun chel tuo ben cerca & ama
Teco ò beata patria al tuo poeta
Applauda alla tua gloria, alla tua fama.
Cingi di vaghi fior l' honesta & lieta
Fronte ch' vn tant' honor ben si conuiene
Firenz' al nome tuo, ne' l ciel tel vieta.
Sien per te le tue strad' ornate & piene
Di costo orientale, di bianchi gigli
Di ros' in testimon d' vn tanto bene.
Ecco infra tuoi piu car' & graui figli
Nato è Firenz' in te colui che solo
Se stesso, el dotto tuo vecchio simigli.
Il dotto vecchio tuo, che col suo volo
Con versi suoi con la sua gloria estese

Gia l'al infin da luno à laltro polo,
Onde piangendo poi l' antiche offesa.
Le sue colpe gl' inganni el van dolore
Che nutria el foc onde' l suo cor s' accese.
Del primo giouenil su' anticho errore
Spera trouare pieta non che perdono
Dono sia chi per prou' intenda amore.
Hor se ben morte vn si felice suono
Spense Firenz' in te, non fine al pianto
Poi chel ciel' ha parat vn maggior dono.
Ecco hor' ecco colui che tu gia tanto
Morto lassa piangesti in vita torna
Et ben conoscer puol la voce' l canto.
La voce e' l canto, in cui lieto soggiorna
Belta gratia & amor, onde procede
L'honor, che luna & laltra fronte adorna.
Questo ti rende, largisce & cede
Hieronimo corona honor & gloria
Di te Firenze onde' l tuo nome eccede.
Et certo (ilch' hora sia senza memoria
Non pur senza presentia ò inuidia detto
Di te & d' ogni tua cieta vittoria)
Non men graue, men dalce & men perfetto
El suon di questa, che di quella lyra
Ch' orno gia del tuo vecchio el sacro petto.
Ah con quai voce, & con quai note spira
Certo con tali, ch' alla Romana lingua
Per lui l' Ethrusca & con par' ale aspira.
Et s' ingegno è, che ben posi & distingua.
Vedra come non pur di fior & fronde
Exorna vno tanto ben, nutrica o' npingua.
Che maggior e' l thesor, che si nasconde
Dentro à lor vaga sen, che quel che fuori
Exposto in fronte à nostri occhi rispondee
Che dirio io de gli altri frutti & fiori
Di questa pianta & quanto dolcemente
Currino i versi suoi graui & sonori,
Corrin certo cosi, come souente
Vidi in terra dal ciel dia cader pioggia
Senza alcun vento pou quietamente.
Ma chi doue l' ingegno el tempo poggia
Conceper dentro à se puo marauiglia
Di cio che nel suo sacro petto alloggia
Quando quel che nel tempo, ò el cor consiglia
Ma che subito nato & furor sospinto
Se l' opra sue & null' altro somiglia?
Fa chel suo petto sia fregiato & cinto
D'un inflexibil arco ò el capo aporno
D'un nuogo serto in dua corna distinto,
Chi non dira vedendo larco intorno
Alle sue spalle, che lui Phebo sia
O Bacho, atteso luno & laltro corno?
Quando volsa cantar la sua Thalia
Sentimo al suon dell' honorata cetrà
Tanto à se trasse gia lanima mia.
Et che non puo e far? Che non impetra
La voce el canto suo? Chel Po farebbe
Fermar non ch' altro com' immobil petrà.
Questo à vaghi corsier del Sol, porrebbe
Fren co suoi versi e l carro della luna
Per lui in mezzo del Ciel fermo starebbe.
Marte al suo canto resistenz' alcuna
Far non porria, & placido & benigno
Saturno ell Re dell' infima lacuna
Farebbe, & quelle che da piu maligno
Spirito mosse fermar non poteo
Gia col suo dolce tanto el thracio cygno
Fermar credo faria sto nuouo Orpheo.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI
Anno Christi
CIↃ DCI.
Mense Septembri.

IOANNIS FRANCISCI PICI, MIRANDVLAE DOMINI, CONCORDIAEQVE COMITIS, AC PRINCIPIS,

omnium literarum, & humanitatis artium peritissimi: viri incomparabilis, & Philosophi, omni tàm Poëticarum, Logicarum, quàm Physicarum, Philosophicarum, Theologicarumque artium & rerum eruditione genereque excellentissimi,

Opera quæ extant omnia:

IAM PRIDEM SVMMA CVRA, AC SINGVLARI STVDIO postliminio reuocata, pristinæque libertati restituta: ac in Corpus vnum collecta.

Catalogum versa pagina monstrabit.

Tomus Secundus.

His adiecimus

Rerum, Verborum, Sententiarum, Dogmatum, atque Authorum, quorum suffragia & opiniones allegantur,

INDICEM,

magno labore & nixu collectum, copiosissimum.

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Majest.

BASILEÆ,

PER SEBASTIANVM HENRICPETRI.

OPERVM
IOANNIS FRANCISCI PICI
Mirandulæ Domini, & Concordiæ Comitis, quæ in hoc Volumine continentur,

ELENCHVS.

PRIVILEGIVM LEONIS X. PONTIFICIS MAXIMI DE EDITIONE LIBRORVM IOANnis Francisci Pici Mirandulæ Domini & Concordiæ Comitis.

DILECTO FILIO LEO X. PONTIFEX MAXIMVS, Ioan. Francisco Pico Mirandulæ Domino & Concordiæ Comiti.

ILECTE fili, salutem & Apostolicam benedictionem: nobis semper peculiare fuit (quod & domus nostra quoq; antea obseruauit) eos homines libenter & amplecti & fouere, qui aliqua doctrinæ & virtutis conditione præstarent, inter alios verò omnes familiam tuam cum suo ipsius splendore & nobilitate, tùm Ioannis Pici patrui tui excellentia, qui vir multiplici scientiarum genere vnicus sua ætate atq; conspicuus cum gratiæ memoriæ Laurentio Medice nostro secundùm carnem genitore coniunctissimè ac familiarissimè vixit, omni beneuolentiæ studio & dilectionis officio sumus assiduè prosecuti. Huc item accedit, quòd tu summo ingenio, summaq; erudítione præditus à tuis maioribus nusquàm degenerando, sed eorum vestigijs egregiè insistendo, dignum te ac idoneum præbes, vt non modò antiquæ inter nos amicitiæ vinculum retinere, verùm etiam amorem nostrum & paternam in te tuosq; charitatem maiorem in modum excitare indiesq; augere possis, quippe qui omnibus operib. per ipsum patruum tuum compositis, quæ morte præuentus partim fortè imperfecta, partim inemendata reliquerat, tuis etiam, quæ ipse multa & egregia edidisti, simul perfectionem limamq; adhibuisti: eaq; (velut nobis dilectus filius noster Hercules sanctæ Agathæ Diaconus Cardinalis de Rangonibus tuo nomine retulit) ad communem vsum studiosorum (quibus nos in primis fauemus) magis castigata, quàm antea in lucem edere & publico donare, ac vt emendatiora nitidioraque exeant, conducto calcographo in oppido tuo Mirandulæ proprijs sumptibus, te etiam præsidente imprimenda constituisti. Sed quia vereris, ne si ipsa volumina inconsultò prodirent, ab aliquibus alijs in honoris tui præiudicium & damnum statim denuò imprimerentur: Curasti nobis per Cardinalem præfatum humiliter supplicari, vt tibi de remedio opportuno benigniter prouidere dignaremur. Nos autem huiusmodi supplicationibus inclinati, cupientes (quãtum cum Deo possumus) honestis tuis votis annuere pariterq; indemnitati consulere vt promptiùs, & securiùs tàm laudabile Opus peragendum aggrediaris: omnibus & singulis Christianam fidem vbilibet profitentibus sub excommunicatione latæ sententiæ, à qua nemo absolui, nisi per Romanum Pontificem, præterquàm in mortis articulo satisfactione præuia possit: nostris verò subditis etiã ducentorum aureorum, & amissionis ipsorum voluminũ accusatoribus pro medietate, & cuicunq; tibi placuerit, pro reliquo applicandorum statim & de facto per quemlibet cuiuscunq; cõditionis & gradus contrafacientem incurrendis, & irreuocabiliter exigendis pœnis, per præsentes expressè inhibendo mandamus, ne quisquam sub aliquo prætextu vel quæsito colore huiusmodi tua & patrui tui opera, & libros per te, vt suprà, publicandos, quoad vixeris, absq; tuo expresso consensu, & concessione per se vel alios imprimere, aut imprimenda locare audeat vel præsumat. Mandantes omnibus & singulis nostris, & sedis Apostolicæ legatis, Prolegatis, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ordinarijs & eorum vicarijs ac alijs quibuscunque, ad quos spectat, spectareque poterit quomodolibet in futurum: vt tibi in præmissis, quoties opus fuerit, & à te vel tuis mandatarijs ad hoc destinatis fuerint requisiti, in virtute sanctæ obedientiæ omni opportuno fauore & auxilio pro nostra etiam, & huius sanctæ Sedis reuerentia adesse, & assistere debeant. Et ne de inhibitione & mandato nostro huiusmodi ignorari contingat, volumus harum exemplum in quolibet primo dictorum librorum folio ad verbum imprimi & apponi, eiq;, ac si præsentes sub anulo Piscatoris signatæ forent, fidem indubiam per quemlibet haberi, constitutionibus & ordinationibus Apostolicis cæterisq; contrarijs non obstantibus quibuscunque.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub anulo Piscatoris, die 10. Aprilis 1519.

Pontificatus nostri anno 7. A tergo. Ia. Sadoletus.

IOANNIS FRANCISCI PICI VITAE ET MORTIS EX VARIIS AVTHORIBVS DESCRIPTIO.

IOANNES Franciſcus Picus Mirãdulæ Dominus, Concordiæq; Comes, Princeps optimus,ingenio admirãdo fuit prædìtus, is poſt obitũ Galeotti filij Ioannis Pici principatum adeptus eſt,cui & Ludouicus atque Federicus fratres natu minores fuere.Diu quidem Ioannes Frãciſcus Picus, & Ludouicus de principatus poſſeſſione inter ſe dimicãrunt,adeò etiam vt Ludouicus opere ſtudioq; Herculis primi Ferrariæ ducis, pulſo Ioanne Franciſco Pico, ditione potiretur. Ioannes Franciſcus quum iam per nouennium in exilio miſerè vixiſſet,tãdem,mortuo Ludouico, Iulij ſecundi Pontificis Maximi auxilio eam recepit,anno Salutis recuperatæ cIↄ. Iↄ. x. Eiectã nimitum Franciſca Ioannis Iacobi Triuultij notha filia, Ludouici vidua, Galeottiq; ſecundi pueri ex illo nati matre. Sed mox anno ſupra milleſimum quingenteſimum,duodecimo poſt Rauennatem pugnam Socialis exercitus Iulij ſecundi Pontificis Maximi, & Ferdinandi Arragonij,cum Ludouici duodecimi Franciæ regis copijs, Franciſcam filiam, Ioannes Iacobus Triuultius reduxit.Deinde quum Italia pulſi ab Heluetijs & Venetis (opera Iulij ſecũdi Pontificis) eſſent Galli: Ioannes Franciſcus iam biennio extorris, auctoritate Cardinalis Gurcẽſis Maximiliani primi Imperatoris reſtitutus eſt: & principatum exin ad annũ à Chriſto nato cIↄ.Iↄ.xxxtii.tenuit,quum menſe Octobri à Galeotto Ludouici filio,qui per dolum cum armatis quadraginta noctu in arcem irrepſerat, ad imaginem Chriſti crucifixi prouolutus,& nihil niſi Ieſum vti opem ferret inclamans, crudeliſſimè trucidatus eſt:occiſusq; tum etiam Albertus filius.Ioanna verò Carrafa vxor cum Paulo filio,Carlottaque Vrſina, Ioannis Thomæ,Ioannis Franciſci, & Ioannæ filij, coniuge cum omnibus liberis in carcerem detruſa.

Immẽſam profectò iacturam in acerbiſſimo illius viri caſu grex Literatorum fecit: etenim omnium literatum apprimè peritus,linguæq; Græcæ,Hebtææ, Chaldææ, Arabicæ,ac omnium Latinitatis artium,Poëticæ,Logicæ,Philoſophiæ,Theologiæque gnatus:quemadmodum æditis abundè ſcriptis eſt teſtatus.

Statura procera,colore lacteo,vultu prolixiore,naſo aquilino,flagrantibus oculis fuit.Prętereà diſertus,in iudicando ſanctus ac iuſtus,totaq; vita integerrimus,in promittendo conſtans, Catholicus,& vetus Chriſtianæ pietatis cultor,animi ſui motum ad diuina conſilia ſemper moderans, necvnquam in aduerſis queribundus: quanquam grauiſſima illi tempora permulta inciderint, quæ cum gratiarum actione Chriſtiana perpetuò tulit.

DE

DE VITA ET OBITV IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI, CONCORDIAEQVE COMItis ac principis per Paulum Iouium, &c.

N Ioanne Francisco Pico Mirandulano, inter studiosos bonarum artium, scribendiq; auidos memoria verborum vehementer excelluit: sed in ipso rerũ delectu, illud perlustre iudicium, quod summo viro Hippocrati maximè difficile, existimatur, omnino non viguit. Frustra enim ad Ioannis patrui gloriam aspiranti, ingressoq; grauissimorum studiorum penetralia, quum insatiabili lectione duceretur, nusquam Minerua satis arriserat. Extant eius sacra poëmata, suis quoq; commẽtarijs illustrata, ne legentibus minus clara viderentur: & libri de veritate fidei christianæ, in quibus disciplinarum omnium aceruus eminet. Sed acriter disputantem inter cucullatos, magna etiam expeditæ doctrinæ laus sequebatur, quum scribentem, vel mediocriter eloquentes minimè probarent. Neque enim quid potissimum imitaretur, constitutum habuisse videri potest ex duobus præsertim libellis, de optimo imitationis genere ad Bembum perscriptis. Sed quum in omnibus ingenij operibus Sacras literas, religiosè respiceret, contempsisse Latinæ facundiæ flores, atq; inde gloriam tanquã inanem existimari voluit; quanquam eius vniuersa literarum studia, tanquam illustri in homine, & in domo sanctissimis moribus peromata, quum in minus seueros iudices facilè inciderent, splẽdidiora viderentur: & herclè vir antiqua simplicitate, potiùs quàm nouo astu æquiora iudicia redimebat; quum libros ipsos priuato impressos sumptu, liberali largitione publicaret. Interfectus est cum Alberto filio, vir indignus adeò crudeli vitæ exitu, à Galeotto fratris filio, quum nocturnis insidijs, capta arce, Mirandulæ dominatum, ex paterno iure inuadendum existimasset.

MYRTEI:

Hic Picus iaceo, atq; me illa, qua iam
Ante non potuère, nunc iniquo
Me seruant obitu arma literarum.
Aegrè illud fero concidisse, dextra
Fratris filij, hoc eleuor, me adeptum
Vitam pro studijs meis perennem.

LATOMI:

Passus es immeritam (quis enim Francisce negârit?)
Non minus insigni cum feritate, necem.
Sed iuuat interea sciolos inquirere quosdam,
Exitio quæ te Fata dedisse putent:
Sunt ea: laudatur pietas sanctissima vitæ:
Verus amor recti, mens sine felle mali.

IACOBI RYTERI:

Virtuti viuens, Christo, sanæ fideiq;
Franciscus stirpis gloria magna suæ.
Heu duram belli subijt mortis quoq; sortem,
Nestoris hic annos viuere dignus erat.
Nobilis hic doctus princeps fuit atq; fidelis
Iustitiæ cultor & pietatis amans.
Mortuus est, mundum & periturum semper iniquum
Liquit, & ingressus regna beata Dei.
Inq; suis viuit libris, & in ore piorum,
Viuit & in cælis, viuit apudq; Deum.

CATALOGVS DOCTORVM VIRORVM, OMNIVM FACVLTATVM EX DIVERSIS NATIONIBVS, VLTRA DCC. AVCTOrum, quorum sententia, dagmata, opiniones in omnibus operibus Ioannis Francisci Pici, Mirandulæ Domini & Concordiæ Comitis, allegantur & exponuntur, áque mendu repurgantur, & iuxta normam veritatis vel refutantur vel confirmantur.

A

Baris Hyperboreus
Ahbaus magus
Abraham Aueneara
Abraham Iudæus doctor Astrologiæ
Abraham pattiarcha
Ahubachesis
Acarnanes mathematicus
Achinas Hebr. doctor
Acmon philosophus
Acron Agrigentinus
Adelandus astrologus
Adrastus Aphrodisæua
Adulphus Phrisius
Aegesins
Acgidius Romanus
Aenesidemus
Aeolus. Aeschines
Aeschilus. Aesculapiua
Albategnius
Albertus Magnus
Albinus Platonicus
Albumasar astrologus
Alchindus magus
Alchman. Alchmeon
Alcinous Platonicus
Aldus Manutius
Alexander Aphrodiseus
Mindius
Polyhistor
Alexander III. Pontifex
Alexinus philosophus
Algazel astrologus
Algazeles philosophus
Allacenes philos.
Almachmam philosophus
Almadad Araba
Alpetragius astrom.
Alpherabius philosophua
Alphonsus Rex mathemat.
Amhrosius S.
Amelius. Ammonius
Amos propheta
Amphiaraus Vates
Amphilochus augur & Rex
Anacharsis philosophus
Anacreon poeta
Anania propheta
Anastasius Pontifex
Anaxagoras philos. Clazomenius
Anaxarchus philosophus
Anaximander Crates
Anaximenes philosophus
Andreas Summarius
Andronicus Peripateticus
Ancho Aegyptius
Anesidemus
Angelus Politianus
Anshelmus Archiepiscopus
Antiochus Stoicus
Antisthenes philusophus
Anroninus pius Augustua
Antonius Ahhas
Antonius Fauentinus
Apelles pictor
Apellicon Teius
Apis legislator
Apollo Hyperhoreua
Apolloniates philosophus
Apollonius
Apollophanes astronomus
Aponensis astrologus
Apostoli
Apellicon adastor
Appion. Apuleius
Arabes philosophi
Aratus astrologus
Archacel Maurus astrologus
Archedemus philosophus
Archelaus philosophus
Atchesila philosophus
Archia legislator
Archita Pythagoræus
Aristander ariolus
Aristarchus mathematicus & philosophus
Aristeus Proconesius
Aristippus Cyrenaicus
Aristocles peripateticus
Ariston philosophus
Aristophanes poëta
Aristoteles
Aristoxenus philosophus, Musicus
Arnoldus Hispanus
Arianus philosophus
Arrius hæreticus
Artephius philnsophus admirandus
Arthemidorus
Asclepiades medicus
Asinius
Asmadalia dogmatista
Aspasius. Aspius philosophus
Athanasius. Athenæua
Athenagoras Argiuus
Athenagoras Atheniensis
Athlàntici theologi
Atticus philosophus Platonicus
Attilius. Auehones philosophus
Auenpaces
Auerroes philosophus
Augustinus Anconitanus
Augustinus D. Hipponensis episcopus
Auicenna
Aureolus
Azarchiel mathematicus.

B

BAlaam ariolus propheta
Baldus legum interpres
Bsptista Cortesius
Baptista Mantuanus de monte Carmeli
Barnahas Ecclesiastes
Bartholomæus Anglicus
Bartholomæus Faustinus
Basilides. Basilius
S. Benedictus
S. Bernhardus ahbas
Bernhardus Michelóctius
Bernhardus Florentinus
Berosus
Bessarion Cardinalis
Biun astrologus
Biticus philosophus
Bithynus Asclepiades
Blearchus
Bochoris legislator Aegyptiorum
Boëthius. Bogus augur
Bonauentura scriptor ecclesiasticus
Bonetus mathematicus
Brachmanni Indorum sapientes
S. Brigitta. Brutus.
Bryson dialecticus
Burleus philusophus
Bytis propheta
Byzantinus Rhetor.

C

CAdmus literarum inuentor
Chalcedonense concilium
Calchas
Calimachus. Caliphus
Calippus astrologus
Cameracensis Cardinalis
Campanus Gallus
Capreolus interpres
Carneades philosophus
Carondas Magus
Carpus Cretensis episcopus
Cassander magiæ irrisor
Cassianus. Cassiodoruu
Castor rerum Atticarum scriptor
Cato maior
Cebes Socraticus
Cephisiodorus. Chaldæi
Charas grammaticus
Charmidas Rhetor
Charondas legislator
Cherintus hæreticus
Chilo philosophus
Chrisippus Stoicus
Chrisostomus
Christophorus Baiulus Saxolus
Christus Iesus
Cicero. Citicus philosophus
Claudianus
Cleanthes philosophuu
Clearchus peripateticus
Clemens Alexandrinus
Cleomhrotus philosophus
Cleon Dausius insomnis
Clystenes legislator
Clytomachus Platonicus
Cœlius Calchaginus
Colophonius. Columella
Conradus Peutinger Iurisconsultus
Constantiense concilium
Constantinopolitanum concilium
Cornelius Celsus Medicus
Cornutus philosophua
Crantor philosophus
Crates grammaticus
Cratippus. Critias

Crito.

AVTHORES IN HOC OPERE CITATI.

Crisolaus. Curtius
Cynops magus
Cyprianus Carthaginensis
Cyrenaici philosophi.

D

DAmascius Stoicus philosophus
Damasus Papa. Damigeron
Daniel propheta
Dauid Rex & propheta
Demachus historiographus
Demades Rhetor
Demetrius Chlorus
Phalerius
Democritus philosophus
Demonax legislator
Demosthenes. Dexippus
Diagoras Milesius
Dicæarchus Siculus
Didymus Alexandrinus
Dinomachus. Diocles
Diodorus Siculus historicus
Diodorus dialecticus Goous
Diogenes Apolloniates
Diogenes Cynicus
Dion philosophus
Dionysiodorus
Dionysius Areopagita
Dionysius Thracius grammaticus
Diophantes Syracusanus
Dogmatici philosophi
Dominicus Hispanus
Draco Atheniensium legislator
Durandus.

E

EBion hæreticus
Ecclesiastes Salomon
Ecphantus academicus
Egesias
Eleatici philosophi
Electores philosophi. Empedocles
Ennelus historicus
Ennius Eucmeri interpres
Ennius poëta
Ephectici philosophi
Ephesinum concilium
Epictetus. Epicurus
Epimenides mordax philos.
Epinumus philos.
Erasistratus philosophus
Eratostheoes
Erythræa Sibylla
Esaias propheta
Esculaous. Esdras
Eubulides Milesius
Eubulus Historicus
Euclides Megarensis
Eudemonicus philosophus
Eudemus Chius
Eudoxus Gnidius
Euhemerus philosophus
Eumelus philosophus
Euripides. Euritus philosophus
Eusebius Cæsariensis episcopus
Eustathius. Euthydemus
Ezechiel propheta.

F

FAbius orator
Flauius Vopiscus
S.Franciscus ordinis minorum institutor
Franciscus Asisinus
Maroneus
Frontinus
Fulgentius.

G

GAlenus
Gangrense concilium
Gaugetius
Gellius
Georgius Genistus
Georgius Merula
Glaucius. Gratianus
Gregorius Ariminensis
Gregorius Nazienzenus
Nyssenus
Gregorius Papa. Grisogonus
Guido Bonatus mathematicus
Gulielmus Auernus
Gulielmus Anglicus episcopus Parisiensis
Gymnosophistæ.

H

HAly astrologus
Hammonius
Hasdai Heb. Rab.
Hecatæus philosophus. Hecaton
Hegesias philos. Helenus Vates
Helicon Cicicenus
Hellanicon
Helisæus propheta
Henricus Gandauensis
Henricus Hassus
Herillus. Hermagoras
Hermes. Hermias
Hermippus
Hermolaus Barbarus
Herodianus. Herodotus
Herophilus Chalcedonius
Heruous philosophus
Hesiodus poëta & theologus
Hester. Hieremias propheta
Hierocles Pythagoreus
S.Hieronymus
Hierophilus. Hilarius
Hipparchus astronomus
Hippasus philosophus
Hippocrates
Hippodomus Ethicus
Hipponax. Hippoo
Homerus
Hoooratus. Horatius
Hostanes magus
Hoychilax astrologus
Hyginus Mathematicus
Hyperboreus magus
Hyperides.

I

IAcobus Apostolus
Iacobus Faber Stapulensis
Iacobus patriarcha
Iacobus Foroliuiensis
Iamblichus Platonicus
Iatraleptica secta
Icetes Pythagoreus
Idæus Imcreus
Idmon Vates
Iesus Syrach
Ignatius martyr.
Iodi Brachmanni
Iob. Ioel
Ioannes Anachorita propheta
apostolus & Euang.
Bacon Carmelita
Baptista
Britannus
Calon
Canonicus
Cassianus
Damascenus
Gerson
Grammaticus
Machaonius
Mainardus
Marlianus
Picus Mirandulanus
Pontanus
Pontifex
de Regiomonte
Reuchlin
Scolasticus abbas Scotus
Ionas
Ionij philosophi
Iosephus. Iosippus
Irenæus
Isaac Israëlita
Isacius Iochanonæ Heb.
Isidorus. Isocrates
Itali philosophi
Iudas apostolus
Iudith liber
Iulianus apostata
Iulianus Iurisconsultus
Iulius Cæsar
Iulius Capitolinus
Iulius II. Pontifex
Iustinianus
Iustinus martyr.

L

LAbeo Platonicus de legibus
Lactanous Firmianus
Lacydes philos. Cyrenæus
Laertius. Lampridius
Lateraoense concilium
Laurentius Valla. Leander
Leo decimus Pontifex
Leo Hebræus
Leon philosophus & Rex
Leopoldus. Leucippus
Libanius. Lilius D.
Linus poëta
Longinus Platonicus
Lucanus
Lucas Euangelista
Luchinus. Lucianus
Lucilius. Lucius
Lucretius
Ludouicus Carrus Medicus
Ludouicus Lycimnus
Lycurgus. Lysias rhetor
Lysippus. Lysis.

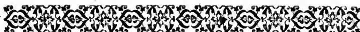
M

MAcedonius hæreticus
Macharius theologus
Machon Comicus
Macrobius
Magenteous Mitylenæus
Magusæi astrologiæ & magię inuentores
Mahomet
Malachias propheta
Mallius poëta
Manetes theologus
Aegyptius
Manichæus hæreticus
Marcus Antoninus philos. Imp.
Marcus Euangelista
Marcus Varro
Marianus theologus
Marinus Platonicus
Maro poëta
Marinus V. Pontifex
Marsilius Ficinus
Maternianus magus
Maternus astronomus
Matthæus Bossus
Matthæus Euangelista
Matthæus Longus. Maximus Tyr.
Megasthenes historiographus
Melampus philos. mirabilis
Melissus philosophus
Melitus
Menander hæreticus
Mercurius Trismegistus
Mesonius. Messahala

Meta-

AVTHORES IN HOC OPERE CITATI.

RERVM

RERVM MEMORABILIVM, VERBORVM, SENTENTIARVM ELEGANTIORVM,

authorum siue scriptorum, quorum suffragia & opiniones allegantur,

IN

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE DOMINI, ET CONcordiæ Comitis,

omnibus Operibus huius secundi Tomi contentorum

INDEX locupletißimus.

A.

animæ

astrolo-

author

colo-

cyprianus

demophoon

à Diligenti

henria

hirundi-

hominem

solos

de Indu-

literas

M

megarici

motus

O

dissensio

plutar-

plutar-

per Præ-

PROVERBIA.

ptolo-

de Quinta

scepticæ

de Suibus

T

V

de Visu

X

Y

Z

F I N I S.